

**Волинь і Полісся
у невідомій епістолярній спадщині
ОУН і УПА**

1944 – 1954 рр.

Літопис УПА

Нова серія, том 16

**National Academy of Sciences
of Ukraine (NANU)
M. S. Hrushevsky Institute of Ukrainian
Archaeography and Source Studies, NANU
Litopys UPA Publishers
Branch State Archive
of the Security Service of Ukraine**

Litopys UPA
New Series, Volume 16

**Volyn' and Polissia
in the Unknown Correspondence
of the OUN and the UPA**

1944–1954

Kyiv

2011

Toronto

**Національна академія наук України
Інститут української археографії
та джерелознавства
ім. М.С. Грушевського НАН України
Видавництво “Літопис УПА”
Галузевий державний архів
Служби безпеки України**

Літопис УПА
Нова серія, том 16

**Волинь і Полісся
у невідомій епістолярній спадщині
ОУН і УПА**

1944–1954 рр.

Київ

2011

Торонто

This volume contains 281 business letters as well as fragments which were declassified by the Security Service of Ukraine in the last three years. The authors of the letters are both leaders of the UPA and the armed underground of the OUN (Roman Shukhevych, Vasyli' Kuk) as well as krai-level functionaries (Mykola Kozak, Vasyli' Halasa, et al.). The content of most of these documents pertains to the Ukrainian regions of Volyn' and southern Polissia. This body of business correspondence reveals various little known, and mostly tragic, events that occurred during the national liberation struggle in Volyn' and Polissia in 1944–1954. The letters discuss the struggle of the Soviet secret services against the Ukrainian insurgent movement, the uncompromising steadfastness of the leaders of the OUN underground, and the heroic self-sacrifice of the last remaining insurgents. Examples are cited of the genuine and untainted patriotism of individuals who devoted their entire lives to the struggle for an independent Ukrainian state.

The featured documents fill the lacunae in the set of sources on the history of the OUN and the UPA during the postwar period, and will thus be of inestimable value to the study of modern Ukrainian history.

У книзі вміщено 281 діловий лист, а також фрагменти, розсекречені Службою безпеки України за останні 3 роки. Авторами джерел є як керівники УПА і збройного підпілля ОУН (Роман Шухевич, Василь Кук), так і функціонери крайового рівня (Микола Козак, Василь Галаса та ін.). Сюжетні лінії більшості документів стосуються української Волині та Південного Полісся. Діловий епістолярій висвітлює маловідомі, переважно трагічні події національно-визвольної боротьби на Волині та Поліссі у 1944 – 1954 рр. У ньому йдеться про боротьбу радянських спецслужб з повстанським рухом, безкомпромісну стійкість провідників оунівського підпілля, героїчні самопожертви останніх повстанців. Наводяться приклади справжнього, непідробного патріотизму людей, які присвятили своє життя боротьбі за незалежну Українську державу.

Документи заповнюють прогалини у джерельному комплексі історії ОУН і УПА повоєнного періоду і тому неодмінно допоможуть поціновувачам новітнього періоду української історії у її вивченні.

Редакційна рада:

**П. СОХАНЬ (співголова), П. Й. ПОТІЧНИЙ (співголова),
Г. БОРЯК, В. ЛОЗИЦЬКИЙ, Р. ПИРІГ, Ю. ШАПОВАЛ,
О. УДОД, С. КОКІН, М. ПОСІВНИЧ**

Editorial board:

*P. Sokhan' (co-chairman), P. J. Potichnyj (co-chairman)
H. Boriak, V. Lozyts'kyi, R. Pyrih, Yu. Shapoval,
O. Udod, S. Kokin, M. Posivnych*

Упорядники:

В. КОВАЛЬЧУК, В. ОГОРОДНИК

Compilers:

V. KOVAL'CHUK, V. OHORODNIK

Оригінал-макет П. Клим

**ISBN 978-1-897431-33-7 (Canada)
ISBN 978-966-2105-33-9 (Ukraine)**

© "Літопис УПА", 2011
© Litopys UPA, 2011

Фундатором цього тому "Літопису УПА" є
Стефан і Марія Романюки

This volume of "Litopys UPA" is funded by
Maria and Stefan Romaniuk

Стефан Романюк народився 1-го березня 1923 р. в селі Петрові Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл. в Західній Україні. Батьки, Семен і Марія з дому Дутчак, були малозаможними, але побожними і трудолюбивими. Окрім наймолодшого Стефана в родині Романюків було ще троє дітей: Василь, Федір і Михайло. Батьки розуміли силу науки, хоч самі були неграмотними, але своїм дітям старалися дати добре виховання та освіту. Початкову освіту Стефан дістав у селі Петрові, де закінчив сім клас народної школи. У 1936 р. поступає до приватної гімназії Рідної Школи в Городенці, де навчався до вересня 1939 р., тобто до окупації Галичини Червоною Армією. В гімназії у 1938 р. став членом Юнацтва ОУН. В часі большевицької окупації Стефан продовжує навчання вже у советській 10-річній школі, яку через арешт НКВД 1-го лютого 1941 р. так і не закінчив. Волею випадку Стефан утікає з лабет НКВД, що рятує йому життя, бо всі інші студенти Городенківської гімназії, які були арештовані енкаведистами, пропали безслідно. Від часу його втечі аж до вибуху німецько-советської війни Стефан жив підпільно. За це в березні 1941 р, большевики вивозять в Сибір всю його родину. За німецької окупації у вересні 1942 р. Стефан вступив до Української Державної Гімназії в Коломиї, щоб завершити середню освіту, яку закінчив після складення матури в 1943 р.

По здобутті середньої освіти Стефан всеціло віддався підпільній праці в ОУН. В 1944 р. перед другим приходом большевиків Стефан

виїхав з України до австрійського міста Грац, а пізніше до Мюнхену та згодом до Розенгайму в південній Баварії. Від 1946 р. впродовж шести семестрів студіював політичну економію в Українській Високій Економічній Школі у Мюнхені, Німеччина. У березні 1949 р. виїхав до Канади до міста Колдел, а згодом оселився в місті Летбрідж, де працював у фабриці “Бродер Кеннінг Ко.” як книговод, а пізніше як керівник бюро. Згодом фабрику перекупила “Сейфей Ко.”, для якої Стефан працював аж до виходу на пенсію у 1986 р. Увесь свій вільний час Стефан присвячував громадським і церковним справам та самовіддано працював на культурно-освітній ниві. У 1950 р. Стефан був одним із засновників Ліги Визволення України в Летбрідж, у якій опісля займав пости як голови, так і секретаря та був постійним членом церковного Комітету Української Католицької Церкви св. Володимира в Летбрідж, як касир. Також очолював інші організації, як, наприклад, був 15-ть років головою Конгресу Українців Канади (КУК) в Летбрідж, три роки головою КУК в Едмонтоні, один рік головою Ліги Українців Канади в Едмонтоні, довголітнім головою Батьківського Комітету СУМ та учителем в Рідній Школі. Довгі роки був представником Братства св. Миколая та Українського Народного Союзу (УНС), три роки головою міжнародного об’єднання “Альберта Етнік Асоційшен”, а також чотири роки був головою “Гом енд скул Асоційшен” при католицькій школі св. Василія в Летбрідж, довголітнім кольпортером різних українських книжок, журналів та преси. Крім безкоштовної праці в церковному комітетові і різних організаціях Стефан особисто допомагав фінансово українським організаціям, установам, родині і дітям-сиротам в Україні.

У 1951 році Стефан одружився з односельчанкою Марією Козак, яка народилася 25 березня 1935 р. в селі Петрові в родині Михайла і Катерини Козак. У 1944 р. родина Козаків емігрувала на захід та перебувала у таборі Ді-Пі в Ділінген, Німеччина, а згодом у 1949 р. переїхала до Канади на сільськогосподарські роботи в околиці міста Колдел, а опісля перенеслися до міста Летбрідж. Після одруження з Стефаном Романюком Марія, побіч виховування дітей, займалася громадськими справами, зокрема була довголітньою секретаркою, касиркою та головою Контрольної Комісії у Лізі Українських Католицьких Жінок і в управі Ліги Українок Канади в Едмонтоні. Постійно допомагала своєму чоловікові Стефанові в його організаційній праці.

Переїхавши до Едмонтону в 1991 р. Стефан і Марія активно включилися у загально-громадське і церковне життя. Подружжя Романюків виховало трьох дітей – Богдана, Віру і Ореста – усі вони дістали добре християнське і національне виховання, здобули університетську освіту і працюють за обраним фахом та є активними в суспільно-громадському житті. Тепер подружжя Романюків виховує п’ятьох внуків – Стефанію, Матвійка, Оленку, Лярису і Максимка – у національному і релігійному дусі та любові до Бога, України і Канади.

ЗМІСТ

Вступ.....	17
Introduction.....	63

РОЗДІЛ 1

ЛИСТИ ПРОВІДНИКІВ ОУН І УПА, У ЯКИХ ЙДЕТЬСЯ ПРО ПОДІЇ НА ВОЛИНІ ТА ПОЛІССІ

Арсенич Микола

1. М. Арсенич – М. Козакові (20 жовтня 1946 р.)	113
---	-----

Бусел Яків

2. Я. Бусел – В. Кукові [березень 1945 р.]	127
3. Я. Бусел – В. Кукові (6 травня 1945 р.)	134
4. Я. Бусел – В. Кукові (15 травня 1945 р.)	136
5. Я. Бусел – В. Кукові (21 травня 1945 р.)	139
6. Я. Бусел – В. Кукові (15 червня 1945 р.)	142
7. Я. Бусел – В. Кукові (19 червня 1945 р.)	146
8. Я. Бусел – В. Кукові (24 червня 1945 р.)	148
9. Я. Бусел – В. Кукові (2 вересня 1945 р.)	150
10. Я. Бусел – В. Кукові (16 вересня 1945 р.)	152

Галаса (Галаза) Василь

11. В. Галаса – невідомому [початок 1949 р.].....	164
12. В. Галаса – А. Маєвському [19.03.1949 р.].....	167
13. В. Галаса – М. Козакові [початок 1949 р.].....	168
14. В. Галаса – М. Козакові [початок 1949 р.].....	169
15. В. Галаса – членам проводу ОУН на УЗ (квітень 1949 р.)	172
16. В. Галаса – І. Кролю (липень 1949 р.)	176
17. В. Галаса – І. Литвинчуку [вересень – жовтень 1949 р.]	186
18. В. Галаса – А. Неверковцю (жовтень 1949 р.)	189
19. В. Галаса – В. Кукові [1949 р.]	193
20. В. Галаса – Л. Фої [1949 р.]	194
21. В. Галаса – Л. Фої [1949 р.]	203
22. В. Галаса – Р. Шухевичу [1949 р.]	205
23. В. Галаса – А. Згаб'юкові [кінець 1950 р.]	207

24. В. Галаса – О. Савирі [осінь 1950 р.]	207
25. В. Галаса – Я. Ковжуку [вересень 1951 р.]	209
26. В. Галаса – В. Троцюку [кінець 1951 р.]	212
27. В. Галаса – Я. Ковжуку [1951 р.]	213
28. В. Галаса – В. Троцюку [1951 р.].....	214
Гасин Олександр	
29. О. Гасин – П. Федуну [1948 р.]	215
Клячківський Дмитро	
30. Д. Клячківський – Ф. Воробцю (27 вересня 1944 р.).....	224
31. Д. Клячківський – С. Янишевському (27 вересня 1944 р.) ..	225
Кук Василь	
32. В. Кук – Я. Бусолу (4 серпня 1945 р.).....	226
33. В. Кук – Я. Дудареві (18 вересня 1945 р.)	229
34. В. Кук – Р. Шухевичу [вересень – жовтень 1945 р.]	232
35. В. Кук – невідомому (29 жовтня 1945 р.)	236
36. В. Кук – Р. Шухевичу (10 січня 1946 р.)	236
37. В. Кук – С. Янишевському, С. Костецькому, П. Трофімчуку [25 жовтня 1946 р.].....	238
38. В. Кук – С. Янишевському [кінець 1946 р.]	239
39. В. Кук – М. Козакові (червень 1947 р.).....	241
40. В. Кук – Р. Шухевичу (29 жовтня 1947 р.)	250
41. В. Кук – “5184” (квітень 1948 р.)	251
42. В. Кук – І. Литвинчуку (жовтень 1948 р.)	265
43. В. Кук – Р. Шухевичу (серпень 1949 р.)	266
44. В. Кук – В. Галасі [весна 1950 р.]	271
45. В. Кук – І. Литвинчуку [весна 1950 р.].....	276
46. В. Кук – В. Галасі (вересень 1950 р.).....	277
47. В. Кук – Б. Кузьмі (вересень 1950 р.)	283
48. В. Кук – І. Литвинчуку [не раніше жовтня 1950 р.].....	287
49. В. Кук – О. Савирі (липень 1951 р.).....	289
50. В. Кук – О. Савирі [1951 р.]	298
51. В. Кук – В. Галасі (червень 1952 р.).....	299
52. В. Кук – В. Галасі [1952 р.].....	303
53. В. Кук – В. Охримовичу [не пізніше липня 1953 р.]	304
54. В. Кук – В. Галасі (липень 1954 р.)	314
Маївський Дмитро	
55. Д. Маївський – В. Кукові (26 вересня [1945] р.).....	315
Федун Петро	
56. П. Федун – І. Мельничукові (листопад 1947 р.).....	316
57. П. Федун – В. Галасі (вересень 1948 р.)	318
58. П. Федун – В. Галасі [кінець 1948 р.]	320

Шухевич Роман

59. Р. Шухевич – В. Кукові (21 жовтня 1945 р.)	321
60. Р. Шухевич – В. Кукові (13 грудня [1945] р.).....	323
61. Р. Шухевич – В. Кукові (25 грудня 1945 р.)	327
62. Р. Шухевич – М. Арсеничу [кінець 1945 – початок 1946 рр.] ..	331
63. Р. Шухевич – В. Кукові (18 січня 1946 р.).....	332
64. Р. Шухевич – В. Кукові (25 березня 1948 р.).....	333
65. Р. Шухевич – В. Кукові [19 квітня 1949 р.]	334
66. Р. Шухевич – В. Галасі (травень 1949 р.)	335
67. Р. Шухевич – В. Кукові [весна 1949 р.]	336

РОЗДІЛ 2

ЛИСТИ ЧЛЕНІВ ОУН І УПА (ВОЛИНЬ І ПОЛІССЯ. КРАЙОВИЙ РІВЕНЬ)

Беднарчик Юрій

68. Ю. Беднарчик – М. Козакові (28 липня 1947 р.)	339
69. Ю. Беднарчик – А. Маєвському [не пізніше серпня 1949 р.]	347

Берник Іван

70. І. Берник – П. Гочу (17 серпня 1947 р.)	352
71. І. Берник – С. Красовському [осінь 1947 р.]	354

Бондарчук Валерій

72. В. Бондарчук – І. Литвинчуку (липень 1950 р.).....	355
--	-----

Бондарчук Михайло

73. М. Бондарчук – М. Салаті [квітень 1946 р.].....	361
---	-----

Воробець Федір

74. Ф. Воробець – С. Янишевському [кінець 1945 – початок 1946 рр.]	362
---	-----

Заборовець Федір

75. Ф. Заборовець – “провідникові” (26 жовтня 1945 р.)	363
76. Ф. Заборовець – “провідникові” (28 жовтня 1945 р.)	364
77. Ф. Заборовець – “провідникові” (29 листопада 1945 р.)...	366

Захаржевський Михайло

78. М. Захаржевський – Р. Шухевичу [зима – весна 1945 р.] ..	372
79. М. Захаржевський – Л. Фої [липень – серпень 1945 р.]	377
80. М. Захаржевський – Л. Фої (30 серпня 1945 р.)	377

Згаб'юк Анатолій

81. А. Згаб'юк – В. Бондарчуку (6 червня 1946 р.).....	380
--	-----

Кирик-Петрук Володимир

82. В. Кирик-Петрук – М. Якимчуку-Колтонюку (10 червня 1947 р.)	382
--	-----

Кобринович Володимир

83. В. Кобринович – “Лисові” (14 липня 1946 р.).....	383
--	-----

84. В. Кобринович – Л. Радкевичу (14 листопада 1946 р.).....	384
Ковальчук Панас	
85. П. Ковальчук – “111” [1946 р.].....	386
86. П. Ковальчук – невідомому [1948 р.]	388
Ковжук Яків	
87. Я. Ковжук – В. Галасі (вересень 1951 р.).....	389
Козак Микола	
88. М. Козак – С. Янишевському (27 вересня 1944 р.)	392
89. М. Козак – В. Кукові (14 травня 1945 р.)	392
90. М. Козак – В. Кукові (14 травня 1945 р.)	397
91. М. Козак – невідомому (14 травня 1945 р.)	399
92. М. Козак – В. Кукові (27 липня 1945 р.)	399
93. М. Козак – П. Гудзоватому (20 вересня 1945 р.).....	400
94. М. Козак – В. Коренюку (3 жовтня 1945 р.).....	403
95. М. Козак – В. Коренюку [жовтень 1945 р.].....	404
96. М. Козак – П. ТРОФІМЧУКУ (7 листопада 1945 р.).....	405
97. М. Козак – С. Янишевському (7 листопада 1945 р.).....	407
98. М. Козак – “Костеві” (28 листопада 1945 р.).....	408
99. М. Козак – П. Олійнику (1 грудня 1945 р.).....	409
100. М. Козак – С. Янишевському (4 грудня 1945 р.)	415
101. М. Козак – Ф. Воробцю, П. Гудзоватому, “Вовку” (5 грудня 1945 р.)	416
102. М. Козак – невідомому (грудень 1945 р.)	416
103. М. Козак – Ф. Воробцю [кінець 1945 р.]	418
104. М. Козак – М. Арсеничу (30 квітня 1946 р.).....	418
105. М. Козак – В. Корольчук (20 липня 1946 р.)	420
106. М. Козак – М. Якимчуку-Колтонюку (10 серпня 1946 р.).....	421
107. М. Козак – Я. Яковлеву, В. Кобриновичу, Ю. Беднарчику (12 серпня 1946 р.).....	422
108. М. Козак – “друзям” (серпень 1946 р.)	425
109. М. Козак – Я. Скаб (21 вересня 1946 р.)	429
110. М. Козак – “Деркачу” (14 листопада 1946 р.).....	431
111. М. Козак – М. Якимчуку-Колтонюку (30 листопада 1946 р.)...432	
112. М. Козак – М. Арсеничу [кінець 1946 р.]	432
113. М. Козак – М. Якимчуку-Колтонюку (4 січня 1947 р.)	438
114. М. Козак – С. Янишевському (25 квітня 1947 р.).....	440
115. М. Козак – К. Вороніну (серпень 1947 р.)	440
116. М. Козак, А. Маєвський, “Косар” – “провідникові” (5 липня 1946 р.)	443
117. М. Козак – А. Маєвському (березень 1948 р.)	444
118. М. Козак – В. Сементуху (квітень 1948 р.)	449

119. М. Козак – Н. Хасевичу (листопад 1948 р.)	450
120. М. Козак – І. Литвинчуку [1948 р.]	457
121. М. Козак – В. Галасі (січень 1949 р.)	458
122. М. Козак – “55” (січень 1949 р.)	462
123. М. Козак – В. Галасі [січень 1949 р.]	463
124. М. Козак – В. Галасі [січень 1949 р.]	464
125. М. Козак – В. Галасі [січень 1949 р.]	468
126. М. Козак – М. Андрощуку (січень 1949 р.)	472
Коренюк Василь	
127. В. Коренюк – Ф. Воробцю (28 листопада 1945 р.)	475
Королюк Віра	
128. В. Королюк – І. Литвинчуку (21 жовтня 1949 р.)	476
Кроль Іван	
129. І. Кроль – І. Бернику (26 квітня 1947 р.)	477
130. І. Кроль – І. Бернику (26 квітня 1947 р.)	478
131. І. Кроль – О. Грицюку (26 квітня 1947 р.)	478
132. І. Кроль – С. Янишевському (19 червня 1947 р.)	479
133. І. Кроль – С. Янишевському [літо 1947 р.]	483
134. І. Кроль – Л. Радкевичу (27 жовтня 1947 р.)	485
135. І. Кроль – О. Грицюку [осінь 1948 р.]	485
Крутів Феодосій	
136. Ф. Крутів – Б. Павлюку (14 серпня 1945 р.)	487
Ксенджук Петро	
137. П. Ксенджук – “Роману” [1954 р.]	488
Кудра Володимир	
138. В. Кудра – С. Примаку (17 жовтня 1949 р.)	490
139. В. Кудра – Ф. Джусові (17 жовтня 1949 р.)	492
140. В. Кудра – “М. Ату” (квітень 1952 р.)	493
141. В. Кудра – І. Литвинчуку (травень 1952 р.)	497
142. В. Кудра – В. Галасі (серпень 1952 р.)	500
143. В. Кудра – А. Маєвському (серпень 1952 р.)	502
144. В. Кудра – В. Галасі, А. Маєвському, І. Троцюку (червень 1954 р.)	506
Кузьма Богдан	
145. Б. Кузьма – “СО/2” (липень 1951 р.)	508
Литвинчук Іван	
146. І. Литвинчук – невідомому (1 березня 1945 р.)	509
147. І. Литвинчук – “Вадимові” (7 березня 1945 р.)	510
148. І. Литвинчук – П. Ковальчуку [1945 р.]	510
149. І. Литвинчук – невідомому (23 січня 1946 р.)	511
150. І. Литвинчук – В. Кукові (15 квітня 1946 р.)	512
151. І. Литвинчук – М. Салаті (15 квітня 1946 р.)	518

152. І. Литвинчук – “Семенові” (12 липня 1946 р.).....	519
153. І. Литвинчук – М. Якимчуку-Колтонюку (14 вересня 1946 р.).....	520
154. І. Литвинчук – Р. Шухевичу (28 грудня 1948 р.)	521
155. І. Литвинчук – О. Степанюку (15 січня 1949 р.)	523
156. І. Литвинчук – “9101” (січень 1949 р.)	534
157. І. Литвинчук – П. Ковальчуку [початок 1949 р.]	542
158. І. Литвинчук – В. Кукові (квітень 1949 р.)	544
159. І. Литвинчук – В. Кукові [літо 1949 р.]	547
160. І. Литвинчук – В. Кукові [початок 1950 р.]	549
161. І. Литвинчук – О. Савирі [червень 1950 р.].....	550
Ліщук (Лящук) Петро	
162. П. Ліщук (Лящук) – І. Кролю (2 червня 1947 р.)	552
Маєвський Анатолій	
163. А. Маєвський – Я. Дудареві (27 жовтня 1945 р.)	553
164. А. Маєвський – “857” (квітень 1949 р.)	554
165. А. Маєвський – Ю.Беднарчику [квітень 1949 р.]	556
166. А. Маєвський – Ю.Беднарчику (жовтень 1949 р.)	564
167. А. Маєвський – “Віктору” (жовтень 1949 р.).....	571
168. А. Маєвський – І. Кролю (жовтень 1949 р.)	574
169. А. Маєвський – Б. Кузьмі (жовтень 1950 р.)	575
170. А. Маєвський – Б. Кузьмі (листопад 1950 р.)	576
171. А. Маєвський – Б. Кузьмі (липень 1951 р.).....	578
172. А. Маєвський – І. Прокопишину (вересень 1951 р.)	590
173. А. Маєвський – “Чумаку” (червень 1952 р.)	592
174. А. Маєвський – Б. Павлюку (серпень 1952 р.).....	594
175. А. Маєвський – В. Кукові (серпень 1952 р.)	596
Мосейчук Петро	
176. П. Мосейчук – “700” (січень 1949 р.)	598
177. П. Мосейчук – “провідникові” (квітень 1949 р.).....	600
Неверковець Анатолій	
178. А. Неверковець – І. Литвинчуку [липень 1949 р.]	603
179. А. Неверковець – І. Литвинчуку [вересень 1949 р.].....	603
Прокопишин Іван	
180. І. Прокопишин – Б. Кузьмі (вересень 1950 р.).....	604
181. І. Прокопишин – Б. Кузьмі (травень 1951 р.).....	605
Савира Олександр	
182. О. Савира – “Наді” (4 липня 1949 р.)	607
183. О. Савира – Ю. Дзецьку (квітень 1950 р.)	607
184. О. Савира – С. Скоропадському, С. Ткачуку, П. Ткачуку (27 серпня 1950 р.).....	609
185. О. Савира – І. Литвинчуку (11 листопада 1950 р.).....	610

186. О. Савира – В. Бею [листопад 1950 р.].....	611
187. О. Савира – “Дем’яну” (листопад 1950 р.).....	613
188. О. Савира – І. Литвинчуку (грудень 1950 р.)	613
189. О. Савира – Ф. Случеку [кінець 1950 р.]	618
190. О. Савира – “Адаму” [січень 1951 р.].....	621
191. О. Савира – “Адаму” (14 січня 1951 р.).....	623
192. О. Савира – “2850” [січень 1951 р.]	624
193. О. Савира – невідомому (січень 1951 р.)	627
194. О. Савира – В. Кукові (серпень 1951 р.).....	628
195. О. Савира – В. Кукові (серпень 1951 р.).....	632
196. О. Савира – В. Кукові [дата не встановлена]	634
Салата Микола	
197. М. Салата – “66” (січень 1949 р.).....	636
198. М. Салата – “66” (квітень 1949 р.)	638
199. М. Салата – Б. Кузьмі (вересень 1950 р.).....	642
Сементух Василь	
200. В. Сементух – І. Литвинчуку (червень 1950 р.).....	644
Семенюк Григорій	
201. Г. Семенюк – “Орликові” [1949 р.]	647
Сірко Олексій (Лук’янчук Василь?)	
202. О. Сірко (Лук’янчук Василь?)– Б. Павлюку (6 лютого 1946 р.).....	648
Скаб Ярослава	
203. Я. Скаб – М. Козакові (27 серпня 1946 р.)	649
204. Я. Скаб – В. Кобриновичу [1946 р.]	651
205. Я. Скаб – В. Кобриновичу [1946 р.]	651
206. Я. Скаб – В. Кобриновичу [1946 р.]	652
Скоропадів Михайло	
207. М. Скоропадів – “провідникові” (14 жовтня 1945 р.)	653
208. М. Скоропадів – “провідникові” (11 січня 1946 р.)	654
Татура Анатолій	
209. А. Татура – В. Кукові (9 грудня 1945 р.).....	655
Титков Святослав	
210. С. Титков – С. Янишевському [8 червня 1947 р.]	656
211. С. Титков – Л. Шведові [22 серпня 1947 р.]	657
212. С. Титков – Л. Шведові [6 вересня 1947 р.]	657
213. С. Титков – Л. Шведові [11 березня 1948 р.]	659
Троцюк Володимир	
214. В. Троцюк – А. Маєвському [початок 1950 р.].....	660
215. В. Троцюк – Я. Ковжуку (жовтень 1951 р.)	663
216. В. Троцюк – Н. Хасевичу [лютий 1952 р.].....	664
Троцюк Іван	

217. І. Троцюк – Б. Павлюку [червень 1950 р.]	668
218. І. Троцюк – І. Литвинчуку (серпень 1950 р.)	669
219. І. Троцюк – І. Литвинчуку (жовтень 1950 р.)	670
Харчук Трифон	
220. Т. Харчук – невідомому [вересень 1949 р.]	672
Хасевич Ніл	
221. Н. Хасевич – “Матвієві” (2 листопада 1946 р.)	673
222. Н. Хасевич – І. Литвинчуку (лютий 1950 р.)	685
223. Н. Хасевич – “22” (квітень 1950 р.)	693
224. Н. Хасевич – О. Савірі [квітень 1951 р.]	696
225. Н. Хасевич – В. Троцюку (січень 1952 р.)	697
Якимчук-Колтонюк Микола	
226. М. Якимчук-Колтонюк – “Кирику” (11 квітня 1946 р.)	704
227. М. Якимчук-Колтонюк – М. Козакові (28 липня 1946 р.) ..	705
228. М. Якимчук-Колтонюк – І. Литвинчуку (30 липня 1946 р.)	706
229. М. Якимчук-Колтонюк – І. Литвинчуку [не раніше жовтня 1946 р.]	707
230. М. Якимчук-Колтонюк – М. Козакові (20 травня 1947 р.) ..	708
231. М. Якимчук-Колтонюк – І. Литвинчуку (1 липня 1947 р.) ...	710
232. М. Якимчук-Колтонюк – І. Литвинчуку (4 липня 1947 р.) ...	713
233. М. Якимчук-Колтонюк – М. Козакові (29 липня 1947 р.) ..	714
Яковлев Яків	
234. Я. Яковлев – В. Кобриновичу (14 вересня 1946 р.)	722
235. Я. Яковлев – В. Кобриновичу (14 вересня 1946 р.)	723
Янишевський Степан	
236. С. Янишевський – В. Коренюку (25 листопада 1945 р.) ..	724
237. С. Янишевський – “Сотнику” (25 листопада 1945 р.)	725
238. С. Янишевський – Г. Регезі (13 жовтня 1946 р.)	725
239. С. Янишевський – Г. Регезі (28 жовтня 1946 р.)	726
240. С. Янишевський – В. Кукові [1946 р.]	728
241. С. Янишевський – “провідникові” [1946 р.]	729
242. С. Янишевський – С. Усачуку (29 січня 1947 р.)	731
243. С. Янишевський – Р. Піддубному (3 квітня 1947 р.)	732
244. С. Янишевський – членам київського підпілля ОУН (30 березня 1948 р.)	735

РОЗДІЛ 3

ЛИСТИ НЕІДЕНТИФІКОВАНИХ ВІДПРАВНИКІВ

“057”

245. “057” – “Марії” (вересень 1948 р.)	741
---	-----

“44”

246. “44” – “33” (16 вересня 1944 р.)	742
---	-----

247. “44” – “33” (20 вересня 1944 р.)	743
“Ат Максим (2158 КК/О)”	
248. “2158” – І. Мельничуку (лютий 1948 р.).....	745
249. “М. Ат” – К. Бричці [1951 р.]	755
250. “КК/О” – А. Неверковцю (жовтень 1949 р.).....	756
“В[...]”	
251. “В[...]” – О. Дякову [початок 1947 р.].....	757
“Весел”	
252. “Весел” – “Чайці” (1 вересня 1944 р.).....	758
“Вік”	
253. “Вік” – В. Кукові (30 листопада 1945 р.).....	760
“Віктор”	
254. “Віктор” – Я. Ковжуку ([серпень] 1951 р.).....	762
255. “Віктор” – Я. Ковжуку (вересень 1951 р.).....	763
“Гримок”	
256. “Гримок” – “Марку” [не пізніше поч. лютого 1947 р.]	764
“Д[...]”	
257. “Д[...]” – “провідникові” (20 лютого 1946 р.).....	765
“Дарка”	
258. “Дарка” – “Сірому” (17 липня 1946 р.).....	766
259. “Дарка” – “провідникові” (18 липня 1946 р.).....	767
“Д-с”	
260. “Д-с” – Б. Сорочинському [кінець 1951 р.]	768
“Зіна”	
261. “Зіна” – А. Маєвському [не пізніше початку жовтня 1950 р.]	769
“Ірчан”	
262. “Ірчан” – В. Коренюку (28 листопада 1945 р.).....	770
263. “Ірчан” – С. Янишевському (28 листопада 1945 р.).....	770
“Їжак”	
264. “Їжак” – “провідникові” (28 січня 1949 р.)	771
“Корчик”	
265. “Корчик” – М. Захаржевському (17 липня 1945 р.)	774
“Костя”	
266. “Костя” – невідомому [початок 1948 р.]	776
“Кубат”	
267. “Кубат” – “зверхнику” [весна 1949 р.].....	777
“Кузьма”	
268. “Кузьма” – “командирові” (12 липня 1946 р.).....	778
“Лесь М-1”	
269. “Лесь М-1” – М. Козакові (7 липня 1944 р.)	780

“М.”	
270. “М.” – “провідникові” (23 серпня 1944 р.).....	781
“Орел”	
271. “Орел” – А. Моню [квітень 1944 р.].....	784
“Рибалка”	
272. “Рибалка” – “провідникові” [кінець 1948 р.].....	785
“Сашко”	
273. “Сашко” – П. Столярчуку (5 лютого 1945 р.).....	788
“Степан”	
274. “Степан” – “Богданові” (8 грудня 1945 р.).....	790
“Я-о”	
275. “Я-о” – Н. Хасевичу (листопад [1951 р.]).....	791
“Ярко”	
276. “Ярко” – “провідникові” (16 липня 1946 р.).....	792
“ЯВХХІ”	
277. “ЯВХХІ” – В. Сидору (2 серпня 1944 р.).....	794
Без підпису автора	
278. Невідомий – “Фадееві” [кінець 1944 р.].....	796
279. Невідомий – М. Козаку [не раніше липня 1946 р.].....	796
280. Невідомий – С. Янишевському [1946 р.].....	798
281. Невідомий – І. Довбенку [не пізніше березня 1949 р.]....	799
Список скорочень	803
Список застарілих, іншомовних слів, діалектизмів, жаргонізмів....	810
Перелік навчально-пропагандистських матеріалів і періодичних видань, що згадані у документах збірника.....	819
Список джерел та літератури, які використані для укладання підрядкових коментарів	825
Підписи авторів деяких ділових листів	855
Фото	862
Індекс.....	
Перелік фото	
Перелік документів.....	

Вступ

Цей том нової серії “Літопису УПА” присвячено важливій складовій документального комплексу джерел Української повстанської армії та Організації українських націоналістів-бандерівців – діловим листам. Усі включені до тому документи стосуються діяльності УПА чи оунівського підпілля на українських та білоруських етнографічних територіях, які належали до повстанського краю “Північно-західні українські землі” або межували з ним. За тематикою археографічне видання органічно пов’язане з уже виданими у новій серії “волинськими” томами (№№ 2, 8, 11, 14).

Структура збірника включає вступ, ділові листи (з анотаціями до них англійською мовою) і додатки. Ділові листи поділені по трьох тематичних розділах: 1) листи керівників ОУН і УПА, у яких йдеться про події на Волині та Поліссі; 2) листи членів ОУН і УПА (Волинь і Полісся. Крайовий рівень); 3) листи неідентифікованих відправників. Документи кожного розділу згруповані в хронологічній послідовності за авторством.

При підготовці збірника було використано документи з фондів Галузевого державного архіву Служби безпеки України, Управління Служби безпеки України у Рівненській області, Рівненського обласного краєзнавчого музею. Документи зі ГДА СБ України і УСБУ в Рівненській обл. пройшли процедуру розсекречення. Пошук ділових листів членів ОУН і УПА у фондах зазначених архівів, а також систематизація знахідок проводилися у 2009 – 2011 рр. Проміжні результати цієї роботи (розділи майбутнього анотованого покажчика “Листування провідників ОУН і командирів УПА”) публікуються у наукових часописах. Перші три розділи покажчика вже опубліковано у журналі “З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ” (№ 2 за 2009 р., №№ 1 – 2 за 2010 р.).

Листи, відібрані до цього збірника, ще не були введені до наукового обігу. Їхні хронологічні межі – 1944 – 1954 рр. Вибір нижньої межі зумовлений тим, що у 1944-му ділові листи стали

головним сегментом повстанського документообігу на ПЗУЗ¹. Причина така: у відповідь на прихід радянської влади повстанці різко посилили конспірацію, а відтак масштаби циркуляції документів “стиснулися”, скоротилася й палітра їхніх різновидів. Від детального викладу подій члени збройного підпілля переходять до лаконічного. Відтак, кількість випадків укладання ділових листів різко зростає. Їхній зміст і правила циркуляції регламентував документ “Конспірація”, якого вірогідно написав організаційний референт ОУН на УЗ Василь Кук. У даному джерелі зазначалося, що “треба писати тільки в конечних справах”, не згадувати будь-які “звання” (провідник, командир і т. д.), місце розташування організації, лінії зв’язку, складові організаційної мережі, персональні дані, місця перебування й посади організаційних кадрів, організаційні інструкції, зміни у діяльності організаційної клітини, плани роботи організації. Відомості про організаційну побудову та членів організації рекомендувалося писати кодом чи шифром. А “кількість членів, озброєння, стан продовольчих і технічних складів, точні лінії зв’язку” заборонялося згадувати взагалі. Після прочитання “штафети” адресат мусив її відразу знищити². Невідомий автор інструкції для провідників надрайонів від 20.09.1945 р. подавав аналогічні рекомендації: “... уживати менше зв’язків, псевд, кур’єрів, канцелярій, референтур, крику, шуму, менше декоративних командирів-провідників, а більше скромної, тихої, підпільно-революційної, конспіративної апостольської роботи”³.

Член проводу ОУН Василь Кук ревно вимагав від колег дотримуватися правил конспірації. Тих, хто ними інколи нехтував (командир УПА Роман Шухевич⁴, радист Сильвестр Скоробогатов-

---

¹ Це не значить, що до 1944 в ОУН та УПА на ПЗУЗ не існувало традиції обмінюватися короткими лаконічними повідомленнями, написаними в стислій формі. Якщо в ОУН на Волині до 1942 р. в основному перебували в обігу самі листи, то далі, у 1943, в системі документації УПА та заплілля частка листів була мінімальною. Див., напр., деякі ділові листи, що циркулювали у загоні “ім. Богуна” групи УПА “Турів” у серпні, листопаді–грудні 1943 і січні 1944, т. зв. II-му курені УПА в другій пол. 1943, кількох підрозділах групи “Заграва” у грудні 1943 – травні 1944: УПА і заплілля на ПЗУЗ. 1943–1945. Нові документи / *Сохань П., Потічний П.* (співгол. ред. ради), *Ковальчук В., Марчук І.* (упоряд.). – Київ–Торонто, 2010. – С. 132–137, 300–334, 413–419. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 14).

² *Б. авт.* Конспірація // Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБ України). – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 59. – Арк. 32–46.

³ *Стародубець Г.* Українське повстанське заплілля. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – С. 326.

⁴ *Ковальчук В., Огородник В.* Листування керівництва ОУН(б) і УПА на українських землях // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2010. – № 1. – С. 254.

“Арсен”⁵) нещадно критикував. Василь Кук дотримувався конспіративних правил настільки чітко, що Роман Шухевич аж до серпня 1949 р. нічого не знав про його дружину і трирічного сина.

Верхня хронологічна межа документів збірника обґрунтовується тим, що через “знекровлення” мережі підпілля ОУН на Волині та Поліссі у 1952 – 1954 рр. тамтешній документообіг був зведений нанівець.

Важливість актуалізації ділових листів полягає в тому, що в них, окрім сухої розпорядчої інформації чи елементів звітності, висловлюються особисті думки, заторкуються дискусійні питання. Хоча ці документи загалом і мають діловий стиль, вони практично не покриті нальотом офіціозу, майже не містять фальші і окомилювальних ноток. Відтак, це дозволяє побачити умови діяльності збройного підпілля глибинно, “без прикрас”, а також спробувати вияснити, як розуміли фігуранти листування кожен для себе тогочасні життєві реалії.

Слід відрізнати ділові листи від приватних, тобто від наративів, а епістолярну спадщину загалом – від інших організаційних документів. Це потребує певного досвіду, адже на даному аспекті не загострювали увагу навіть самі їхні продуценти. Зв’язкові ОУН, наприклад, накази, звіти та інші різновиди не дуже розрізняли. Вони у них або абстрактно іменувалися “грипсами”, “естафетами”, “штафетами”, “письмами” чи “писульками”, або проходили під загальною назвою “почта” (назва типового пакунка з різними документами). “На майбутнє пошту і письма до мене перешивайте наскрізь ниткою і пакуйте”, – радив Василь Кук для Ярослава Дударя-“Архипа” 18 вересня 1945 р.⁶

Тепер, коли відбувається актуалізація ділових листів діячів визвольного руху, важливо зберегти баланс між темпами видання як документів керівництва ОУН і УПА, що стосуються ПЗУЗ дотично, так і тих, які безпосередньо репрезентують цей крайовий рівень. Порушення такого співвідношення впливає як на розуміння сюжетів ділових листів “крайовиків” джерелознавцями, так і на успішність інтерпретації цих джерел істориками. Ділові листи керівників і “крайовиків” тісно переплетені між собою. Так, завдяки добрій волі дослідника Володимира Мороза, котрий опублікував фотокопію оригіналу листа члена проводу ОУН на УЗ Дмитра Маївського до Петра Дужого від 31

---

⁵ Лист В. Кука до С. Скоробогатова-“Арсена” (серпень 1946 р.) // ГДА СБУ. – Ф. 65. – Спр. С-9079. – Т. 32. – Арк. 80.

⁶ Див. документ № 34.

травня 1945 р.⁷, ми змогли співставити почерк автора листа з почерком, яким написаний лист “Присуда” до Василя Кука 26 вересня [1945] року⁸ і зрозуміти, що псевдонім “Присуд” належав саме Дмитру Маївському.

* * *

Спеціальні джерелознавчі студії повстанських ділових листів повоєнного періоду, так само як і документації ОУН і УПА загалом, відсутні. Як влучно спостеріг Петро Дужий, повстанські “записки” є “страшним ворогом”⁹ істориків, тому що їхній текст надто складний для прочитання. Втім, низка дослідників активно використовує листи для написання своїх наукових праць. Дослідники Олександр Іщук й Ігор Марчук видали один з ділових листів політичного референта ОУН на УЗ Якова Бусла за 1945 р.¹⁰ Перший історик спільно з Валерієм Огородніком у своїй монографії розлого цитують два листи референта СБ ОУН на УЗ Миколи Арсенича, адресовані до провідника Романа Шухевича 11 січня 1947 р. і до провідника ОУН на ПЗУЗ Миколи Козака 20 жовтня 1946 р.¹¹ У іншій своїй розвідці Олександр Іщук навів текст листа Петра Федуна до І. Голембовського за 1951 р.¹² Дослідниця Галина Стародубець використала лист члена оунівського підпілля “Сумного” до “Галати”, написаний у квітні 1944 р.¹³ тощо. На листи членів оунівського підпілля і УПА (Миколи Арсенича, Дмитра Клячківського, провідника Мізоцького району “Максима”) у своїх працях неодноразово покликався дослідник Анатолій Кентій¹⁴.

---

⁷ Мороз В. З листування членів проводу ОУН (листопад 1944 – травень 1945) // Український визвольний рух. – 2007. – № 10. – С. 44.

⁸ Див. документ № 56.

⁹ Дужий П. Українська справа. – Львів, 2001. – Т. 1. – С. 392–406 // Пластовий портал // <http://www.plast.org.ua/?pageid=893> (21.07.2011)

¹⁰ Іщук О., Марчук І. Брати Бусли. Життя за Україну. – Львів–Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 2011. – С. 105.

¹¹ Іщук О., Огороднік В. Генерал Микола Арсенич: життя та діяльність шефа СБ ОУН. – Коломия: Видавничо-поліграфічне підприємство “Вік”, 2010. – С. 76–80, 115–117, 134–137.

¹² Іщук О. Розшук органами державної безпеки УРСР керівника Головного осередку пропаганди ОУН(б) Петра Федуна у 1944–1951 рр. – Київ, 2008. – С. 46–47.

¹³ Стародубець Г. Українське повстанське запілля (друга пол. 1943 – поч. 1946 років). – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – С. 292.

¹⁴ Кентій А. Українська повстанська армія. 1944 – 1945 рр. – Київ: НАН України, Інститут історії України, 1999. – С. 41–42; Кентій А. Українська повстанська армія. 1946 – 1956 рр. – Київ: НАН України, Інститут історії України, 1999. – С. 59, 75.

Цитував лист, адресований на початку 1945 р. Миколою Лебедем до Романа Шухевича, історик Юрій Киричук¹⁵.

Пріоритет у виданні ділового листування членів ОУН і УПА на УЗ належить сучасним українським історикам і дослідникам з діаспори. Володимир Сергійчук, Ігор Білоконь, Сергій Кокін і Станіслав Сердюк опублікували деякі повоєнні листи командирів УПА Романа Шухевича і Василя Кука, членів проводу ОУН на УЗ Ярослава Старуха і Осипа Дякова¹⁶ у збірнику документів про Степана Бандеру. Цей саме колектив упорядників, але вже без Ігоря Білоконя, опублікував низку листів (Василя Кука, Романа Шухевича і Миколи Козака) у іншому тематичному збірнику¹⁷. На жаль, через відсутність оригіналу і співзвучність псевдонімів один з листів Миколи Козака упорядники атрибутували невірною, вказавши, що його автором є Роман Шухевич.

Кілька листів (від Ніла Хасевича і Миколи Дужого) опублікували Олександр Іщук і Наталія Ніколаєва¹⁸. Володимир Мороз¹⁹ актуалізував дещо з ділового листування Романа Шухевича, Дмитра Маївського та Петра Дужого, а Олександра Стасюк²⁰ і

---

¹⁵ Киричук Ю. Нариси з історії українського національно-визвольного руху 40 – 50 років ХХ століття. – Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2000. – С. 137.

¹⁶ Лист Р. Шухевича до С. Бандери (від 22.07.1946 р.) // Степан Бандера у документах радянських органів державної безпеки (1939–1959) / Сергійчук В., Білоконь І., Кокін С., Сердюк С. (упоряд.). – Київ: ПП Сергійчук М.І. – 2009. – Т. 1. – С. 515–517; Лист В. Кука до С. Бандери, Я. Стецька та ін. (липень 1950 р.) // Там само. – Т. 2. – С. 384–414; Лист Я. Старуха до С. Бандери (від 20.07.1947 р.) // Там само. – Т. 1. – С. 576–596; Лист О. Дякова до “Всеволода” та ін. (червень 1950 р.) // Там само. – Т. 2. – С. 369–375.

¹⁷ Лист В. Кука до Р. Шухевича (вересень 1949 р.) // Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950) / Богунов С., Боряк Г., Кокін С. та ін. (чл. ред. ради), Сергійчук В. (заг. ред.). – Київ: ПП Сергійчук М. І., 2007. – Т. 2. – С. 356–361; Супровідний лист Р. Шухевича до звіту для С. Бандери [не пізніше 27.01.1950 р.] // Там само. – С. 401; Лист від М. Козака-“Чупринка” до С. Янишевського (від 18.07.1946 р.) // Там само. – С. 53–58.

¹⁸ Лист Н. Хасевича до В. Кука (листопад 1951 р.) / Іщук О., Ніколаєва Н. Проекти нагород УПА // Воєнна історія. – 2008. – № 5. – С. 92–94; Лист М. Дужого до “Вереса” (від 15.02.1945 р.) // Там само. – С. 94.

¹⁹ Лист Р. Шухевича до Р. Кравчука [листопад 1944 р.] // Мороз В. З листування членів проводу ОУН (листопад 1944 – травень 1945) // Український визвольний рух. – 2007. – № 43–44; Лист Р. Шухевича до П. Дужого (від 19.05.1945 р.) // Там само. – С. 45; Лист Д. Маївського до П. Дужого (від 31.05.1945 р.) // Там само. – С. 46–47; Лист П. Дужого до Р. Кравчука (від 22.11.1944 р.) // Там само. – С. 41–43; Лист П. Дужого до Р. Кравчука (від 22.11.1944 р.) // Там само. – С. 43.

²⁰ Стасюк О. Лист Петра Полтави до Романа Шухевича (1950 р.) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Вип. 13. Україна у Другій світовій війні: україно-польські взаємини. – Львів, 2005. – С. 383–398.

Володимир Марчук²¹ – лист знаного оунівського пропагандиста Петра Федуна. Корпусну публікацію листування останнього запланував Михайло Романюк²².

Низка ділових листів видрукувана в основній та “новій” серіях Літопису УПА. В 2-му томі основної серії вміщений лист Михайла Палідовича²³, у 6-му – “Охріма”²⁴, у 10-му – Василя Кука і Петра Федуна²⁵, у 26-му – листи функціонерів ТВ № 26 “Лемко” ВО № 2 “Сян” УПА–Захід²⁶, 33-му – функціонерів ТВ № 13 “Розточчя” ВО № 2 “Буг” УПА–Захід²⁷. До 9-го тому “нової” серії увійшли зразки епістолярію члена ГВШ УПА Олександра Луцького²⁸, до 10-го – Романа Шухевича²⁹, до 12-го – Василя Левковича і

---

²¹ *Марчук В.* Лист Петра Полтави до Романа Шухевича як джерело до вивчення проблем українського національно-визвольного руху 40–50 років ХХ ст. // *Військово-науковий вісник.* – 2004. – Вип. 6. – С. 172–182.

²² *Романюк М.* Петро Федун-“Полтава” – провідний ідеолог ОУН та УПА. – Торонто–Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 2009. – С. 69.

²³ Лист М. Палідовича-“Дениса” до Я. Старуха-“Лева” (від 1.03.1944 р.) // Волинь і Полісся. Німецька окупація. Кн. 2: Бойові дії УПА / *Штендера Є.* (відп. ред.), *Потічний П.* (співред.). – Торонто, 1990. – С. 40–41. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 2).

²⁴ Лист “Охріма” до командування вермахту в Галичині (від 18.04.1944 р.) // УПА в світлі німецьких документів. Кн. 1. 1942 – червень 1944 / *Штендера Є.* (відп. ред.), *Потічний П.* (співред.), *Гунчак Т.* (упоряд.). – Торонто, 1983. – С. 124–126. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 6).

²⁵ Лист В. Кука до голови президії ЗП УГВР (від 27.07.1950 р.) // Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Кн. 3: 1949–1952 / *Штендера Є.* (відп. ред.), *Потічний П.* (співред.). – Торонто, 1984. – С. 352. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 10); Лист П. Федуна до Держдепартаменту США (серпень 1950 р.) // Там само. – С. 351.

²⁶ Це листи М. Онишкевича-“Олега”, С. Стебельського-“Хріна”, В. Мізерного-“Рена” та інших за 1945–1946 рр. Див.: Тактичний відтинок УПА 26-ий “Лемко”: Лемківщина і Перемищина. (Документи і матеріали) / *Потічний П., Лико І.* (ред.). – Торонто–Львів, 2001. – С. 216–217, 469, 524–533, 556–561, 752–756. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 33).

²⁷ Це листи “Трояна”, “Угриновича” і “Романа” за 1946 р. Див.: УПА на Львівщині і Ярославщині. Спогади і документи вояків УПА ТВ “Розточчя”. 1943–1947 / *Лико І., Потічний П.* (ред.). – Торонто–Львів, 2001. – С. 274–279. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 31).

²⁸ Лист О. Луцького до М. Твердохліба (від 2.10.1944 р.) // Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1944–1945 / *Сохань П., Потічний П.* (співгол. ред. ради), *Іщук О., Кокін С.* (упоряд.). – Київ–Торонто, 2007. – С. 399–400. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 9); Лист О. Луцького до М. Твердохліба (від 2.11.1944 р.) // Там само. – С. 400; Лист О. Луцького до “Косаря” (від 5.12.1944 р.) // Там само. – С. 401, 812.

²⁹ Лист Р. Шухевича до С. Бандери (від 15.05.1946 р.) // Життя і боротьба генерала “Тараса Чупринки” (1907–1950). Документи і матеріали / *Сохань П., Потічний П.* (співгол. ред. ради), *Богунов С., Даниленко В.* та ін. (упоряд.). – Київ–Торонто, 2007. – С. 282. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 10); Лист Р. Шухевича до невідомого (від 15.05.1946 р.) // Там само. – С. 283.

“Угриновича”³⁰, до 13-го – Михайла Кондрата, “Кричевського” і “Корнійчука”³¹. По одному листу Василя Кука і в. о. генерального судді ОУН “Верховинця” внесли до 8-го тому “новій” серії Літопису упорядники Олександр Вовк і Сергій Кокін³². Лист “Охріма” і “Тараса” актуалізував Володимир Косик³³.

Поступово вводяться до наукового обігу і ділові листи членів ОУН і УПА на Волині та Поліссі, передусім у “новій” серії Літопису УПА. Упорядники Олександр Вовк і Сергій Кокін у 8-му томі опублікували 14 ділових листів за 1945–1946 рр. – провідника ОУН на ПЗУЗ Миколи Козака, провідника самопроголошеного проводу “Одеса” Степана Янишевського, організаційної референтки ПСК Ярослави Скаб, Петра Трофімчука і “Ярослава”³⁴. Зміст більшості

---

³⁰ Лист В. Левковича до невідомого (від 5.10.1944 р.) // Воєнна округа УПА “Буг”. Документи і матеріали 1943–1952. Кн. 1 / *Сохань П., Потічний П.* (співгол. ред. ради), *Мороз В., Вовк О.* (упоряд.). – Київ–Торонто, 2009. – С. 197. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 12); Лист В. Левковича і М. Онишкевича до к-ра УПА–Захід (від 4.11.1944 р.) // Там само. – С. 198–206; Лист В. Левковича до к-ра УПА–Захід [серпень 1946 р.] // Там само. – С. 258–261; Лист “У[гриновича]” до к-ра ВО “Буг” УПА–Захід (від 6.05.1946 р.) // Там само. – С. 315–316.

³¹ Лист М. Кондрата до “Дана” (від 17.11.1944 р.) // Воєнна округа УПА “Буг”. Документи і матеріали 1943–1952. Кн. 2 / *Сохань П., Потічний П.* (співгол. ред. ради), *Мороз В., Вовк О.* (упоряд.). – Київ–Торонто, 2009. – С. 910. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 13); Лист “Кричевського” до “Чорного” (від 20.11.1944 р.) // Там само. – С. 909; Лист “Корнійчука” до “Чорного” (від 28.11.1944 р.) // Там само. – С. 911.

³² Лист “Верховинця” до С. Янишевського (від 10.10.1946 р.) // Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944–1946. Документи і матеріали / *Сохань П., Потічний П.* (співгол. ред. ради), *Вовк О., Кокін С.* (упоряд.). – Київ–Торонто, 2006. – С. 1267–1268. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 8); Лист В. Кука до Ф. Воробця (від 19.12.1945 р.) // Там само. – С. 139.

³³ Лист к-ра УПА “Охріма” і нач. штабу “Тараса” до головного командування німецької групи армій “Північна Україна” (від 2.04.1944 р.) // Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1944–1945) / *В. Косик* (упоряд.). – Львів, 2000. – Т. 4. – С. 44–49.

³⁴ Лист М. Козака до Ф. Воробця (від 3.09.1945 р.) // Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944–1946. Документи і матеріали / *Сохань П., Потічний П.* (співгол. ред. ради), *Вовк О., Кокін С.* (упоряд.). – Київ–Торонто, 2006. – С. 136–137. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 8); Лист М. Козака до “Гордія” (від 7.11.1945 р.) // Там само. – С. 138; Лист М. Козака до П. Олійника (від 7.11.1945 р.) // Там само. – С. 138–139; Лист М. Козака до П. Олійника (від 1.12.1945 р.) // Там само. – С. 140–145; Лист М. Козака до М. Арсенича (від 15.06.1946 р.) // Там само. – С. 151–154; Лист М. Козака до М. Арсенича (від 22.08.1946 р.) // Там само. – С. 157–158; Лист М. Козака до В. Кука (від 8.12.1946 р.) // Там само. – С. 162–176; Лист М. Козака до С. Янишевського (від 25.08.1946 р.) // Там само. – С. 1149–1150; Лист М. Козака до С. Янишевського (від 26.11.1946 р.) // Там само. – С. 1160–1163; Лист С. Янишевського до М. Козака (від 21.09.1946 р.) //

цих джерел зводиться до з'ясування стосунків між “легітимними” членами підпілля на ПЗУЗ і “далеківцями” – опозицією, яка з кінця 1945 року стала громадитися навколо Степана Янишевського-“Далекого” і виступала проти вказівок керівництва Служби безпеки щодо “чистки” місцевого організаційного активу від радянських чинників. Низка ділових листів підрозділів ЗГ УПА № 33 і 44 та заплілля за 1944–1945 рр. видрукувана у 14-му томі. Автори цих документів – Микола Козак, організаційний референт ПЗК Петро Олійник, референт СБ Ковельської округи ПЗК Михайло Середа, референт СБ Сарненської округи ПСК Микола Войтович, працівник СБ ПСК “Мітька Чигар”, функціонер СБ “Пимен”, підпільниця Ганна Козачок-Романюк, член почоту бригади “Помста Базару” ГО “Завихост” “Дорошенко”, член “Холмської” бригади ЗГ № 33 “Чорний”, дезертир “Сковорода”, командир “Прилуцького” загону Анатолій Монь, командир одного з менших підрозділів згаданого загону Олексій Фінчук, член одного з підрозділів ЗГ № 44 “Володя” і невідомий³⁵. Російський публіцист Олександр Меленберг опублікував уривки листа Василя Кука до Василя Охримовича, написаного не пізніше липня 1953 р.³⁶

Там само. – С. 1151–1155; Лист С. Янишевського до М. Козака (від 29.10.1946 р.) // Там само. – С. 1158–1159; Лист Я. Скаб до С. Янишевського (від 12.09.1946 р.) // Там само. – С. 1150–1151; Лист “Степана” до “Миколи” (від 29.10.1946 р.) // Там само. – С. 1156–1157; Лист “Ярослава” до М. Козака (від 20.12.1946 р.) // Там само. – С. 1164–1165.

³⁵ Лист М. Козака до П. Олійника (від 1.12.1945 р.) // УПА і заплілля на ПЗУЗ 1943–1945. Нові документи / *Сохань П., Потічний П.* (співгол. ред. ради), *Ковальчук В., Марчук І.* (упоряд.). – Київ–Торонто, 2010. – С. 480–482 (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 14); Лист П. Олійника до “громадянина” (від 4.12.1945 р.) // Там само. – С. 490; Лист М. Середи до “Криги” (від 13.11.1944 р.) // Там само. – С. 479; Лист М. Середи до “Шаха” (від 13.11.1944 р.) // Там само. – С. 480; Лист М. Войтовича до “Кіса” (від 27.12.1944 р.) // Там само. – С. 489; Лист “Мітьки Чигара” до С. Янишевського (від 5.06.1945 р.) // Там само. – С. 394–403; Лист “Пимена” до “Шумного” (від 9.11.1944 р.) // Там само. – С. 492; Лист “Пимена” до “Михайла” (від 9.11.1944 р.) // Там само. – С. 493; Лист Г. Козачок-Романюк до З. Козачок [кінець 1944 р.] // Там само. – С. 482–483; Лист “Дорошенка” до невідомої (від 5.11.1944 р.) // Там само. – С. 392; Лист “Чорного” до “Поніса” [кінець 1944 р.] // Там само. – С. 393–394; Лист “Сковороди” до Д. Калинюка (від 21.11.1944 р.) // Там само. – С. 422; Лист А. Моня до “Ярославенка” (від 25.05.1945 р.) // Там само. – С. 404–405; Лист О. Фінчука до “командира” (від 11.11.1945 р.) // Там само. – С. 406; Лист “Володі” до “командира” [кінець 1945 р.] // Там само. – С. 409–410; Лист невідомого до Ф. Воробця (від 19.11.1945 р.) // Там само. – С. 407.

³⁶ *Меленберг А.* И Хрущев съел Кука // Новая газета. – 2011. – 22 июля. – № 79 // <http://www.novayagazeta.ru/data/2011/079/21.html> (22.07.2011)

* * *

Інформаційний потенціал залучених до цієї збірки ділових листів уточнює історію організаційної структури УПА–Північ, УПА–Південь (частково) і збройного підпілля ОУН у останні роки Другої світової війни і повоєнний період.

Кількісне збільшення епістолярію збіглося у часі з кількома хвилями реформування тамтешніх підрозділів УПА. Перша суттєва зміна сталася після проходження через Волинь та Полісся (з північного сходу на захід) радянсько-німецького фронту. До проходження фронту більшість підрозділів з груп УПА “Турів”, “Заграва” і “Богун” було розпущено. Після того як фронт відкотився на захід, в березні – травні 1944 р. вони сформувалися заново, вже як загони та з’єднання УПА–Північ і УПА–Південь (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Назви підрозділів УПА на Волині та Поліссі до і після проходження радянсько-німецького фронту³⁷

	Назви підрозділів до проходження фронту	Назви підрозділів після проходження фронту
Підрозділи групи “Заграва” (01)	Загін “Котловина” Загін “ім. Остапа” Загін “ім. Колодзінського” Загін “ім. Богуна” Загін “ім. Коновальця” Загін “ім. Хмельницького” Загін “ім. Дорошенка”	“Хвастівський” загін (діяв від квітня 1944) “Батуринський” загін (діяв від травня 1944) “Корсунський” загін (діяв від квітня до початку жовтня 1944) “Прилуцький” загін
Підрозділи групи “Богун” (02)	“Дубенський” курінь “Кременецький” курінь	З’єднання “Холодний Яр” (від квітня 1944) і “Донбас” (складові УПА–Південь)
Підрозділи групи “Турів” (03)	Загін “Котловина” (01) Загін “Озеро” (02) Загін “ім. І. Богуна” (“Січ”) (03)	“Полтавський” загін (011) (від лютого 1944 р.) “Сумський” загін (012) “Чернігівський” загін (013)

³⁷ Ковальчук В. Таємниці польової сумки командира УПА Дмитра Клячківського // Історичний журнал. – 2009. – № 5. – С. 96–97.

Підрозділи групи "Тютюнник" (04)	З'єднання "Базар" (діяло від грудня 1943) З'єднання "Хмельницький"	З'єднання "Базар" (діяло з березня до квітня 1944) З'єднання "Петлюра" (діяло у кінці квітня – серпні 1944) З'єднання "Крути" (діяло у квітні – липні 1944) З'єднання "Хмельницький"
----------------------------------	---	---

Упродовж січня – вересня 1944 р. з групи "Заграва" у підрозділи групи "Тютюнник" (діяла на Житомирщині і Київщині) перейшло від 800 до 1000 чол.³⁸, істотно (за одними даними – з 3048 до 1270 осіб, за іншими – з 1680 до 1080) "схудла" група "Турів"³⁹. Також повним ходом йшло створення УПА–Південь (територіальний засяг – південна Рівненщина, Вінниччина). Це супроводжувалося мобілізацією цивільного населення. "Пік" таких процесів припав на весну 1944-го. Що характерно, збільшувався персональний склад тих підрозділів, які перебували в центральній, східній і південно-східній частинах Волині, тобто ближче до Центральної України. На наш погляд, це слід пояснювати сподіванням командування УПА на підняття антирадянського повстання в травні 1944 р. з епіцентром у Холодноярщині.

Що характерно, окреслені вище зміни у структурі УПА на загальну чисельність армії у цілому не вплинули. За підрахунками Дмитра Клячківського, в перші місяці 1944 р. там перебувало 6920 осіб, а у квітні ("до часу великої акції") – 6960⁴⁰.

Розгром багатьох упівських підрозділів на Волині (Гурбівська битва, квітень 1944 р.) викликав потребу знову змінити структуру УПА–Північ. Ця реформа розпочалася влітку 1944 р. на фоні

³⁸ Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944–1946. Документи і матеріали / *Сохань П., Потічний П.* (співгол. ред. ради), *Вовк О., Кокін С.* (упоряд.). – Київ–Торонто, 2006. – С. 861–862. – (Серія "Літопис УПА. Нова серія". – Т. 8); *Ковальчук В.* Таємниці польової сумки командира УПА Дмитра Клячківського // *Історичний журнал.* – 2009. – № 5. – С. 95.

³⁹ *Кентій А.* Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956. – Київ, 2008. – Т. 2. – С. 233, 237; *Ковальчук В.* Таємниці польової сумки командира УПА Дмитра Клячківського // *Історичний журнал.* – 2009. – № 5. – С. 95.

⁴⁰ *Ковальчук В.* Таємниці польової сумки командира УПА Дмитра Клячківського // *Історичний журнал.* – 2009. – № 5. – С. 95–96; УПА і запілля на ПЗУЗ. 1943–1945. Нові документи / *Сохань П., Потічний П.* (співгол. ред. ради), *Ковальчук В., Марчук І.* (упоряд.). – Київ–Торонто, 2010. – С. 71–79. – (Серія "Літопис УПА. Нова серія". – Т. 14).

затишшя, яке настало у протистоянні з радянськими чинниками (див. нижче):

Таблиця 2

Підрозділи та чисельність УПА–Північ
після реорганізації у серпні – жовтні 1944 р.⁴¹

УПА–Північ	Назва підрозділу	Чисельність
З'єднання груп № 33	Бригада “Жовті Води”	
	Бригада “Пам’ять Крут”	
	“Холмська” бригада (від вересня – жовтня 1944 р.)	
	Бригада “Соборна Україна” (від серпня – вересня 1944 р.)	120 чол
	Бригада “Пилявці”	240 чол.
	Бригада “Помста Базару” (від кінця серпня 1944 р.)	240 чол.
З'єднання груп № 44	З'єднання (загін) “Дорош” (від серпня 1944 р.)	
	Загін “Прилуцький”	
	Загін “Стародубський”	

Основними функціональними одиницями УПА–Північ стали два з'єднання груп⁴², на зразок чинних двох з'єднань УПА–Південь. Станом на вересень у обох арміях служило не більше 2600 чол.⁴³

3 листопада 1944 р. командир ЗГ № 33 Іван Литвинчук видав наказ про чергову зміну назв повстанських підрозділів – назви шести бригад мали змінитися на “ім. Лайдаки”, “ім. Острога”, “ім. Мазепи”, “ім. Вовчака”, “ім. Байди”, “ім. Назара”⁴⁴. Але очевидно ця нова вказівка реалізувалася не повністю.

⁴¹ Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944–1946. Документи і матеріали / *Сохань П., Потічний П.* (співгол. ред. ради), *Вовк О., Кокін С.* (упоряд.). – Київ–Торонто, 2006. – С. 737, 751, 867. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 8).

⁴² Станом на серпень – вересень 1944 р. кожне з них у повстанських документах проходить як “ЗГ”. У листопаді перше з'єднання груп позначається як “ЗГ “Завихост” або “ЗГ 33”. На початку січня 1945-го перше з'єднання називають “ЗГ 33”, а друге – “ЗГ 44”. Далі назва “ЗГ 33” змінилася на “з'єднання ім. Хмельницького”.

⁴³ *Ковальчук В.* Таємниці польової сумки командира УПА Дмитра Клячківського // *Історичний журнал.* – 2009. – № 5. – С. 95–96.

⁴⁴ Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944–1946. Документи і матеріали / *Сохань П., Потічний П.* (співгол. ред. ради), *Вовк О., Кокін С.* (упоряд.). – Київ–Торонто, 2006. – С. 670–671. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 8).

Таблиця 3

Підрозділи УПА–Північ
після реорганізації у листопаді 1944 р.

УПА–Північ	Назва підрозділу
З'єднання груп № 33	Бригада "ім. Лайдаки"
	Бригада "ім. Байди"
	Бригада "ім. Назара"
	Бригада "ім. Вовчака"
	Бригада "ім. Острого"
З'єднання груп № 44	Загін "Дорош"
	Загін "Прилуцький"
	Загін "Стародубський"

Становище УПА на Волині різко змінилося в середині січня 1945 р., коли розпочалася масштабна "зимова акція" радянського 10-тисячного контингенту. Жертвами цієї операції до кінця березня 1945-го стало "біля 400 осіб, з того провідного активу від району в гору приблизно 20%, від району в низ 30%, а решта стрільці і підстаршини УПА та боевики СБ і ВОП, а в тому числі 10-ть осіб старшин". "... люди, які влізли в криївку, приблизно в 60% впали", – підбивав підсумки Микола Козак 14 травня.

Таблиця 4

Останні підрозділи УПА–Північ
на Волині та Поліссі (1945 р.) та їхня чисельність⁴⁵

	Назва підрозділу	Приблизний час розформування у 1945 р.	Чисельність у період розформування
З'єднання УПА ім. Хмельницького	Бригада "Жовті Води"	Початок року	
	Бригада "Пам'ять Крут"	Початок року	
	"Холмська" бригада	Серпень – вересень	1 сотня

⁴⁵ Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944–1946. Документи і матеріали / Сохань П., Потічний П. (співгол. ред. ради), Вовк О., Кокін С. (упоряд.). – Київ–Торонто, 2006. – С. 737–765, 867, 869–870, 924, 929. – (Серія "Літопис УПА. Нова серія". – Т. 8).

	Бригада “Соборна Україна”	Вересень	
	Бригада “Пилявці”	Лютий	
	Бригада “Помста Базару”	Червень	322 чол.
	Відділ “Азіати”	Червень	
ЗГ № 44	Загін “Дорош”	Вересень	266 чол. (кінець 1944 р.)
	Загін “Прилуцький”	Червень	278 чол. (кінець 1944 р.)
	Загін “Стародубський”	Червень	175 чол. (кінець 1944 р.)
	Загін “Сівача”	Вересень	104 чол.

Перевірка одного з двох останніх з’єднань УПА – ім. Хмельницького – здійснена у січні – лютому 1945 р., показала, що майже в кожній його бригаді є радянські агенти⁴⁶. За вказівкою Романа Шухевича, залишки повстанських з’єднань ім. Хмельницького і № 44 перетворили на невеликі маневрені боївки і перевели у глибоке підпілля. Поштовхом до таких змін став приїзд до Миколи Козака-“Чупринки” на Волинь політичного референта ОУН на УЗ Якова Бусла. Реформування тамтешнього війська йшло за певними “лекалами”, за аналогією з УПА-Захід, де перехід від “регулярно-військових форм боротьби” до “бойових диверсійних форм” розпочався ще 25 листопада 1944 р.⁴⁷ Місцеві повстанці, члени підпілля і цивільні волиняки від подрібнення повстанських підрозділів були не в захваті. “Дуже тяжко перейти їм на нові форми боротьби”, – нарікав Яків Бусел 15 травня 1945-го у листі до Василя Кука. “Для них сила – це інша держава (от Англія, Америка!), в гіршому випадку сотні, курені УПА. А як таких нема – лише

⁴⁶ Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944–1946. Документи і матеріали / Сохань П., Потічний П. (співгол. ред. ради), Вовк О., Кожін С. (упоряд.). – Київ–Торонто, 2006. – С. 712–714, 750–751. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 8).

⁴⁷ Теорія і практика закарпатського націоналізму в документах НКВД, МВД і МГБ СРСР. Сборник документов / Владимирцев Н., Кравец В. и др. (состав.). – Москва, 2010. – С. 155.

малі групки-боївки і сітка – то тутже починає мати вплив більшовицька пропаганда, що ми “мізерна купка”, “розбитки” – і, значить, нема перспективи”, – підсумовував суспільні настрої Яків Бусел у вересні.

Не всі повстанські командири сприйняли розпорядження командування про розформування підрозділів буквально. Дехто чинив опір розформуванню до останнього. Хоча 3 вересня 1945 р. Яків Бусел про це докладно проінструктував Семена Котика-“Вира”, той зібрав усі свої відділи разом (до 400 чол.) на Тернопільщині і пішов у пропагандистський рейд у Здолбунівський район (Рівненська обл.). Там підрозділ потрапив у засідку, повстанці розбіглися врізнобіч. Коли “Вир” повернувся на Тернопільщину, Яків Бусел повторив йому свій наказ. Але той знову почав зволікати – до моменту, поки Бусел не пригрозив звільненням.

Таким чином, на початку осені 1945 р. де-факто УПА на ПЗУЗ перестала існувати. Станом на 21 вересня “... не залишилися і малі відділи УПА”⁴⁸. Провідними суб’єктами опору стають одиниці збройного підпілля ОУН – боївки СБ, кавалерійські підрозділи (ВОП-и), диверсійні рейдові групи, охоронні підрозділи керівного активу (“почоти”, по 5 – 25 чол. у кожному).

Ті залишки збройних підрозділів, які залишилися до кінця 1945 р., настільки потерпіли від радянських переслідувань і провокацій, що провідник ОУН на ПЗУЗ Микола Козак 28 листопада і 1 грудня 1945 р. наказав їх передислокувати в лісисті терени українсько-білоруського Полісся.

* * *

Ділове листування провідників ОУН і командирів УПА також свідчить про численні реорганізації, що проводилися в останні воєнні роки та повоєнний період. Підпільна мережа краю ПЗУЗ (провідник – Дмитро Клячківський) зазнала першої ґрунтовної реорганізації восени 1944 р. – була розділена на Північно-східний (ПСК) і Північно-західний (ПЗК) краї. Кордон між ними проходив по р. Горинь. У Південній Рівненщині також виникла автономна Рівненська округа, а північні райони Тернопільщини відійшли до Подільського краю ЗУЗ⁴⁹. До початку 1946 р. включно згадані краї

---

⁴⁸ Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944–1946. Документи і матеріали / Сохань П., Потічний П. (співгол. ред. ради), Вовк О., Кокін С. (упоряд.). – Київ–Торонто, 2006. – С. 1154. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 8).

⁴⁹ Там само. – С. 33.

ПЗУЗ (провідник – Микола Козак) поділялися на округи, кожна округа – на надрайони, надрайон – на райони, район – на підрайони та кущі.

Таблиця 5

Мережа ОУН на Волині та Поліссі
(друга половина 1944 – початок 1946 рр.)

ПЗУЗ	ПСК “Одеса”	Округи	Надрайони
		Сарненська (“А”)	Сарненський, Костопільський, Корецький
		Житомирська (“Б”)	?
	Білоруська (на поч. 1945 – складова Сарненської округи)	?	
	ПЗК “Москва”	Округи	Надрайони
		Берестейська (“Кричевський”, № 100) (до весни 1945 р.)	Берестейський (Ратнівський, Янівський, Камінь-Каширський райони) Кобринський Пинський
Ковельська (“Богун”, № 200, “Славута”)		Райони Вербський, Турійський, Матіївський, Головненський, Ковельський, Маневіцький, Морочненський, Любешівський, Ківерцівський, Седлищанський, Володимирецький, Рафалівський, Колківський, Цуманський, Любомльський, Заболотівський, Дубровицький, Голобський	

	Луцька (Волинська) ("В", "Кривоніс", "10", "37", "300", "3022")	Надрайони і райони
		Колківський (Колківський, Ківерцівський, Цуманський, Деражненський, Степанський, Стидинський райони) Камінь-Каширський (Седлищанський, Любешівський, Морочненський райони) Столинський (Володимирецький, Дубровицький, Рафалівський, Висоцький райони)
		Холмська ("Король Данило", № 400) (до весни 1945 р.)
	Володимир- Волинська (до 1945 р.)	Повіти
		Холмський, Радзинський, Грубешівський, Томашівський, Володавський
	Рівненська округа "Гори"	Райони
		Володимир-Волинський, Озютицький, Локачинський, Порицький, Горохівський, Турійський, Устилузький, Берестечківський, Вербський
		Надрайони
		Рівненський
		Здолбунівський

В ідеалі організаційний осередок на рівні округи мав складатися з: провідника, коменданта СБ, політичного, організаційного референтів, керівників зв'язку і УЧХ. Але норми не виконувалися, бракувало кадрів. За підрахунками Якова Бусла, восени 1945 р. у кожному районі того терену, де він перебував, налічувалося всього від 7 до 15 підпільників. До того ж, провідники деяких над-

районів ПЗК і ПСК довго ігнорували вказівку про розформування господарських референтур, які були “кублами агентири”.

У 1946-му завдання розгромити “бандбоївки” і “банди” в Західній Україні було поставлене для 623-х гарнізонів внутрішніх військ НКВС Українського округу. Упоратися з маневреними “більшими бандами”, які рейдували з району в район, мало 46 спеціальних рейдуючих загонів. До 30 серпня вони провели 3876 операцій, у т. ч. 672 з боями, внаслідок чого зі запланованих 385-и “бандбоївок” і “банд” було цілковито знищено 71⁵⁰. На місцях радянським військам активно допомагав партійний актив, а також ВЛКСМ і винищувальні батальйони.

Відтак, у першій половині 1946 р. оунівське підпілля на ПЗУЗ зазнало значних кадрових втрат. Станом на квітень практично не залишилося працівників СБ, де-факто перестав існувати провід ПСК “Одеса”. Щоб якимось чином зарадити, провідник ОУН на ПЗУЗ Микола Козак у серпні 1946 р. виступив з ініціативою заміни централізованих проводів стандартної оунівської мережі (поділялася на краї, округи, надрайони, райони) на екстериторіальні “окремі організаційні осередки”. 12 серпня 1946 р. він відновив провід ПСК під криптонімом “Степ”, а його керівне ядро назвав “тимчасовим провідним осередком” (“відповідальні за цілість роботи” – Юрій Беднарчик-“Чорногуз”, Ярослава Скаб-“Варка”, “відповідальні за роботу з ворожою агентиурою” – Володимир Кобриневич-“Сівач”, Андрій Пашковець-“Кнопка”, “відповідальний за диверсійну роботу” – Яків Яковлев-“Юрко”). Згаданому осередку підлягали керівні осередки Корецького, Костопільського і Сарненського надрайонів, а їм – “звена” в районах (у кожному – не більше 5-и чол.). Втім, члени оновленого проводу не протрималися на своїх посадах навіть до наступного року – Юрія Беднарчика перевели на керівника Корецького надрайону, Ярославу Скаб заарештувало МДБ восени 1946 р., Володимир Кобриневич загинув наприкінці року, а Анатолія Пашковця відкликали до референтури СБ ОУН на ПЗУЗ.

Очевидно, подібним чином було реформовано ПЗК “Москва” (став називатися “Ліс”), яким командував Іван Литвинчук. Після такої реформи організаційні осередки стали екстериторіальними, між ними послабшав зв’язок. Цього і хотів ініціатор змін, тому що, на його думку, раніше зв’язкові “найсильніше розконспірували усякі осе-

---

⁵⁰ Теория и практика западноукраинского национализма в документах НКВД, МВД и МГБ СССР. Сборник документов / Владимирцев Н., Кравец В. и др. (состав.). – Москва, 2010. – С. 107.

редки”. Задля конспірації Микола Козак також наказав керівникам осередків називати себе не “провідниками”, а “зверхниками”.

Унаслідок активізації радянських чинників у другій половині 1946 – на початку 1947 рр. мережа ОУН на ПЗУЗ знову “стиснулася”. Через брак кадрів край ПСК “Степ” став поділятися на надрайони. Кількість округ ПЗК “Ліс” зменшилася (див. таблицю 6):

Таблиця 6

Мережа ОУН на Волині та Поліссі
(друга половина 1946 – 1947 рр.)

ПЗУЗ	ПСК “Степ”	Округи	Надрайони	Райони
		–	Корецький (“Вага”)	Корецький (“Степ”), Межи- ріцький (“Ліс”), Костопільсь- кий (“Гало”), Гощанський
		–	Костопільський (“Поле”)	Костопільський, Березненсь- кий, Клевансь- кий, Олицький, Степанський, Тучинський, Олександрій- ський, Деражненський, Стидинський, Людвипільський, Зарічненський
	–	Сарненський (“Звір”)	Сарненський, Клесівський, Рокитненський	
	Волинська (“Г”)	Володимир- Волинський, Горохівський, Луцький		

ПЗК "Ліс"	Ковельська ("II")	Ковельський, Камінь- Каширський, Любомльський, Рафалівський	
	Берестейська ("III", "А-1042")	Берестейський ("Круча"), Кобринський ("Лан"), Пинський ("Степ")	
Рівненська округа "Гори"		Рівненський, Здолбунівський	

У 1947 р., коли важелі керівництва організаціями боротьби з "бандитизмом" перейшли від МВС до МДБ СРСР, у Західній Україні перебувало 15 полків внутрішніх військ, 1 полк і 7 загонів прикордонних військ, 649 оперпрацівників зі Східної України. Звичайно, ці сили були неспівмірні з повстанськими. Внаслідок радянської активізації у жовтні 1948 р. на Рівненщині загинули повстанці "Свіжий" і "Стеля". 28 листопада "всипалася" криївка в с. Нагоряни Дубенського району, де перебував політичний референт ОУН на ПЗУЗ Ігор Мельничук-"Бук" з Олександром Карп'юком-"Ігорем". Повстанці, котрі там знаходилися, наклали на себе руки. На початку нового року смерть зустріла зверхника одного з надрайонів Петра Ошуркевича-"Сірка"- "Андрія", а на Мізоччині (Рівненська обл.) загинули окружний референт СБ "Спадун", його бойовики "Граб" і "Ярко", референт СБ одного з районів "Дуб". У квітні 1949 р. в Клеванському районі на Рівненщині загинули зверхник надрайону, зверхники кількох районів і ще 7 осіб. Де-факто було зруйновано організаційну мережу на Дубенщині. На рубежі 1948 і 1949 рр. обірвалися зв'язки керівництва ПЗК з Берестейщиною і Ковельщиною.

Пристосовуючись до значної чисельної переваги чекістів над оунівським підпіллям, новопризначений (у 1948 р.) провідник ОУН на ПЗУЗ Василь Галаса за допомогою підзвітних референтів Богдана Кузьми (СБ), "Максима Ата" (пропаганда), Бориса Павлюка (організаційні справи), Ігоря Власюка (зв'язок) упродовж 1949 – 1950 рр. заходився реформувати структуру і назви організаційних осередків підпільної мережі.

Вже в першій половині 1949 р. було реорганізовано ПСК "Степ" у Рівненський край. Провідником Рівненського краю

став Анатолій Маєвський. Йому підпорядковувалися Анатолій Пашковець-“Кнопка” (шеф СБ), Григорій Семенюк-“Мручко” (політичний референт), Юрій Беднарчик-“Чорногуз”⁵¹ (організаційний референт). Рівненський край поділявся на надрайони і райони. Корецький надрайон “23 травня”, наприклад, складався з 4-х районів – Корецького (“Степ”), Межиріцького (“Лис”), Гоцанського (“Поле”), Костопільського (“Гало”)⁵². Також був Рівненський надрайон. У документах трапляються згадки про надрайон “17”, до якого входили, як мінімум, райони “Буг”, “Дунай”, “Дніпро”.

ПЗК “Ліс”, що знаходився по-сусідству з Рівненським краєм, від 1949 р. ділився на т. зв. “терени” і райони. У документах “терени” позначалися першими літерами українського алфавіту або наборами цифр. Терен “Г.” (інші його назви – “4065”, “4067”) охоплював Затурцівський, Торчинський (частково), Рожищенський райони Волинської області. Терен “Д.” (інші його назви – “Крим”, “5064”, “5084”), крім Луцького, Локачинського і Торчинського районів Волинської обл., включав низку сіл Млинівського і Демидівського районів Рівненщини на західному березі р. Стир. На його території постійно перебували представники керівного активу ПЗК, а саме Іван Литвинчук, Олександр Савира та Іван Троцюк. Територію в ПЗК, яка вважалася тереном “Е.” (або “1042”), ідентифікувати не вдалося. Можливо так зашифровувалися землі колишньої Берестейської округи (поділялася на території “Б/19” і “В/14”). Тереном “І.” (або “2038”) називали Ковельщину. Однак, чи цей новий поділ на терени прижився у підпіллі ПЗК повсюдно, сказати важко.

Кадрові втрати, “вимивання” з сіл молоді внаслідок радянських виселенських акцій, форсованої колективізації – усе це вже вкотре негативно позначилося на кадровому потенціалі підпілля у 1949 р. “Ми мусимо застановитись над питанням збереження Організації на ПЗУЗ. Бо коли ми візьмемо стан кадрів сьогодні на ПЗУЗ, то вони на викінченню”, – писав провідник ПЗК Іван Литвинчук у листі в січні 1949 р. Аналогічно в листі до підлеглих

---

⁵¹ Записка по “ВЧ” № 45 начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника Володимира Шевченка для заступника міністра МДБ УРСР генерал-майора Віктора Дроздова (від 10.02.1950 р.) // ГДА СБ України. – Ф. 2 (Упр. 2-Н). – Оп. 59 (1953 р.). – Спр. 16. – Т. 3. – Арк. 131–134.

⁵² Доповідна записка начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника В. Шевченка для заступника кер. МДБ генерал-майора В. Дроздова (від 9.12.1949 р.) // ГДА СБ України. – Ф. 2 (Упр. 2-Н). – Оп. 59 (1953 р.). – Спр. 16. – Т. 3. – Арк. 46.

розмірковував через 3 місяці після того провідник оунівської мережі на Волині та Поліссі Василь Галаса: "... якщо взяти стан кадрів на ПЗУЗ на сьогоднішній день, то він на грані ліквідації". Скаржився на нестачу підпільників і провідник терену "Д" ПЗК Олександр Савира. Відтак, Василь Галаса на початку 1949 р. наказав усім "провідним людям", котрі перебували на організаційних посадах у підпіллі від району і далі вгору, взяти на виховання по одному юнакові, щоб підготувати з них нових членів підпілля.

Проте упродовж 1949 р. кадри ОУН продовжили стрімко "танути". У березні загинув референт СБ ПЗК "Ліс" Панас Ковальчук, а 4 листопада – політичний референт того саме краю Анатолій Неверковець-"Прокіп". 29 червня загинули активісти на Берестейщині – зверхник одного з надрайонів "Шах", керівниця жіноцтва колишньої Берестейської округи "Оксана"- "Мавка", провідники районів "Дворко" і "Єрмак". У серпні "напорівся" на ворожу засідку зверхник терену "І." (Ковельського) Василь Сементух-"Панас", проте тоді очевидно йому вдалося врятуватися від смерті⁵³. До початку 1950 р. підпілля ОУН на Берестейщині практично зникло, а ті нечисленні її активісти, що ще залишилися, влилися до терену Василя Сементуха⁵⁴. Таких саме відчутних втрат зазнав актив Рівненського краю. У листопаді 1949 р. загинули політичний референт Григорій Семенюк й організаційний референт Юрій Беднарчик.

1950 р. мав стати вирішальним для націоналістичного підпілля, адже закінчувалася п'ятирічка, упродовж якої МДБ мало його остаточно "добити". Від весни скрізь почалися великі облави (їх робили війська МДБ під виглядом саперів, котрі розмінують мінні поля часів Другої світової). З червня побільшало засідок "істребків". Відтак, у вересні Василь Кук наказав провіднику ОУН на ПЗУЗ Василю Галасі "зменшити темпи роботи, скоротити рух, посилити конспірацію, не демонструвати назовні наші сили та можливості" (реалізація повстанської програми "Дажбог" зі збереження кадрів). У іншій вказівці Василя Кука, для провідника ПЗК Івана Литвинчука, йшлося про потребу радикального скорочення звітування – до одного разу на квартал.

---

⁵³ *Веденєєв Д., Биструхін Г.* Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-і роки. Київ: "К.І.С.", 2007. – С. 88.

⁵⁴ *Галаса В.* Наше життя і боротьба. Спогади. – Львів: Видавництво "Мс", 2005. – С. 158.

Але новації Василя Кука не допомогли. Підпілля було деморалізоване. Цивільне населення під враженням від початку Корейської війни панікувало, скуповувало продукти, сіль, гас, готуючись до Третьої світової. Щоб заручитися підтримкою цивільних, радянська влада стала з ними заgravати: відмовилася від демонстрації трупів повстанців, привселюдних страт⁵⁵.

Заходами МДБ у 1950 – 1951 рр. було ліквідовано практично всі провідні кадри колишнього ПЗК “Ліс”, які ще залишалися.

Від літа 1950 р. до січня 1951-го затягнувся “зашморг” над очільником ПЗК Іваном Литвинчуком-“Дубовим”. 8 травня 1950 р. загинув провідник Демидівського району терену “Д” Корній Горбовий-“Василь”-“Степан”. 23 серпня Дмитро Римарчук (Романчук)-“Антон”, керівник охоронної боївки провідника ПЗК Івана Литвинчука-“Дубового”, пішов на співпрацю і допоміг чекістам відшукати дві криївки. В одній з них (пункт “Блок” у с. Гірка Полонка Луцького району) знаходилася дружина провідника “Катерина”. 4 вересня у радянській засідці біля с. Довгів Горохівського району загинув працівник друкарні ПЗК, колишній провідник Ковельської округи Валерій Бондарчук-“Гордій”. Федір Случек-“Борис”, член охоронної боївки Івана Троцюка-“Верховинця” (заступник “Дубового”), налагодив співпрацю з радянськими чинниками. Далі, 16 жовтня, на узліссі с. Козирщина Млинівського району підпілляники “Варигон” і “Фльор”, наближені до “Дубового”, напоролися на псевдомінерів МДБ. 11 грудня 1950 р. заступник “Дубового” Іван Троцюк-“Верховинець” разом зі членами згаданої боївки Іваном Шабалою-“Андроном” і “Кононом” загинули в с. Радомишль Луцького району від вибуху міні-сюрпризу, вмонтованої у батарею живлення радіо. Зрештою, 18 січня 1951 р., на хут. Синяки Демидівського району на Рівненщині провідник ПЗК “Ліс” Іван Литвинчук потрапив у оточення МДБ і в ньому загинув⁵⁶. Того саме року в грудні було ліквідовано організаційного референта Івана Троцюка-“Верховинця”.

Серед тих небагатьох, хто вцілів, виявився провідник терену “Д” (Луцька округа) ПЗК Олександр Савира (хоча керівник його охоронної боївки Григорій Собчук-“Давид” загинув на межі Луцького і Сенкевичівського районів ще 23 червня 1949 р.).

---

⁵⁵ Engelberg A. Das Karussell des vergeudeteten Lebens // Neue Zürcher Zeitung, 9 Juni 2011 // http://www.nzz.ch/nachrichten/kultur/aktueli/das_karussell/des_vergeudeteten_lebens_1.10864208.html (11.06.2011).

⁵⁶ Веденеев Д., Биструхін Г. “Повстанська розвідка діє точно й відважно...”. – Київ: “К.І.С.”, 2006. – С. 144.

Упродовж 1950 – 1951 рр. зазнали відчутних втрат від МДБ і українські націоналісти Рівненського краю. Відомо про загибель у 1950 р. крайового референта СБ Анатолія Пашковця-“Кнопки”, провідників Рівненського надрайону – Захара Носа-“Явора” (22 червня 1950 р.) і Володимира Троцюка-“Адама” (21 лютого 1952 р.). На початку вересня 1950-го у криївці, оточеній чекістами, застрелився провідник Гоцанського району Георгій Власюк-“Корній”. Агента-внутрішник у 1950-му видав владі 9 підпільників у Острозькому районі. 8 жовтня 1951 р. у криївці в Мізоцькому районі загинув керівник охорони крайового провідника Анатолія Маєвського – “Юрко”. 19 січня 1952 р. МДБ знищило багаторічного провідника Острожецького району Якова Ковжука-“Карпа”-“Панаса” разом з дружиною Ганною.

Радянській владі від серпня 1951 до середини 1952 р. вдалося знищити майже всіх членів останнього проводу ОУН на ПЗУЗ. Це есбіст Богдан Кузьма (протримався до 15 серпня 1951 р.), “Максим Ат” (займався справами пропаганди, загинув у жовтні 1951 р. від розриву пакунка з літературою), його колега Ніл Хасевич-“Зот” (загинув 4 березня 1952 р.), Борис Павлюк-“Кулемет” (споряджав боївки, збирав кошти, їздив у рейди; загинув 20 серпня 1952 р.).

Таким чином, станом на осінь 1952 р. у підпіллі залишилося декілька осіб. Серед них – провідник ОУН на ПЗУЗ Василь Галаса, шеф зв'язку цього проводу Ігор Власюк-“Назар”, зв'язковий Микола Салата-“Бурій”-“Кавка”-“Мефодь”, провідник колишньої Луцької округи Олександр Савира, провідник Ківерцівського надрайону Петро Ксенджук⁵⁷.

Через 2 роки зникають й останні “точки” опору радянській владі. 11 липня 1953 р. на “конспіративній квартирі” у лепесівському лісі під смт Ямпіль Білогірського р-ну Хмельницької обл. провідника Василя Галасу разом з дружиною захопила агентурно-бойова група МДБ. До цієї справи причетний “Скоб”⁵⁸ – колишній провідник Кам'янець-Подільської округи Подільського краю ОУН на ЗУЗ, котрий співпрацював з радянською владою⁵⁹. Загинули

---

⁵⁷ Цей чоловік також згадується як Ксенджук Петро Давидович. Див.: Засекін В., Коц М. Схрони (бункери) Волині. – Луцьк: ВАТ “Волинська обласна друкарня”, 2010. – С. 63.

⁵⁸ Польшова Ю. Невідомі факти з життя і діяльності фотографа УПА // Гілея. – 2010. – Вип. 34 // nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Gileya/2010_34/Gileya34/115_doc.pdf (21.08.2011)

⁵⁹ Галаса В. Наше життя і боротьба. Спогади. – Львів: Видавництво “Мс”, 2005. – С. 192.

важливі працівники зв'язку на ПЗУЗ – шеф Ігор Власюк (1953 р.), Микола Салата (вересень 1953 чи 1954 р.). 14 травня 1953 р. біля с. Підгайці Луцького району Волинської області чекісти вбили Олександра Савиру⁶⁰.

У листі, відправленому до Василя Охримовича не раніше липня 1953 р., Василь Кук зазначив, що краї ПЗУЗ і Львівський знаходяться “на краю загибелі”, а робота їхніх керівників полягає в “самозабезпеченні” і “збереженні до кращих часів”. Від такого критичного стану оунівського підпілля радянська влада відвертала увагу цивільних – розпочала “українізацію” ЗУЗ.

Одним з останніх оригінальних спроб збройного опору “совітам” на ПЗУЗ стала ініціатива провідника Ківерцівського надрайону Петра Ксенджука-“Віктора”. За радянськими даними, у 1952 – 1954 рр. він “відновив зв'язок з бандами у поліських районах Волинської і Рівненської областей, підпорядкував їх собі, здійснив їхню реорганізацію, ... проголосив себе провідником і керівником банд Дмитра, Кручі, Рудого”. Двом останнім навіть доручив шукати кандидатів на нових “революціонерів” з-поміж здібної молоді. 27 жовтня 1955 р. МДБ ліквідувало Петра Ксенджука під час спецоперації у с. Новокотів Луцького району Волинської обл. У 1955-му, як свідчить радянське джерело, на території Рівненської і Волинської областей залишилося всього 7 “бандгруп” загальною чисельністю 15 осіб⁶¹. Серед цих людей був заступник Василя Галаси Анатолій Маєвський. У 1955-му він застрелився біля с. Здовбиця Здолбунівського району на Рівненщині, щоб не потрапити у радянський полон.

* * *

Поряд з бойовою, важливим напрямком діяльності післявоєнного націоналістичного підпілля на ПЗУЗ була пропагандистська робота.

Освіта багатьох провідників і політичних референтів дозволяла їм писати чи редагувати пропагандистські праці. Так, провідник ОУН на ПЗУЗ Микола Козак писав оповідання під псевдонімом “Лука” і вірші, які підписував “Степан Орач”. У співпраці з Нілом Хасевичем він видавав брошури. Ці чоловіки готували матеріали

---

⁶⁰ Ковальчук В. Документування шлюбів в ОУН і УПА // Український археографічний щорічник. – 2010. – № 15. – С. 695.

⁶¹ Теория и практика западноукраинского национализма в документах НКВД, МВД и МГБ СССР. Сборник документов / Владимирцев Н., Кравец В. и др. (состав.). – Москва, 2010. – С. 281, 309.

для майбутнього збірника “Українські повстанці Волині й Полісся”, обмінювалися думками стосовно тематики дереворитів, якості їхніх кліше. Провідник ОУН на ПЗУЗ Василь Галаса рецензував цикл оповідань Людмили Фої, а провідник ПЗК Іван Литвинчук – листівку “Хто такі бандерівці і за що вони борються”. Політреферент ПЗУЗ Ігор Мельничук-“Бук” написав брошуру “Українське юнацтво і совітська школа”. Провідник Кобринського надрайону на Берестейщині Арсен Клиновий-“Шах” складав вірші.

Колоритним союзником пропагандистів ПСК був етнічний росіянин Костянтин Воронін. Він їздив по Україні (Васильківський район на Київщині, Донбас) і поширював оунівські листівки серед населення. Намагався і сам щось писати (листівки “Шахтарі Донбасу”, “Я ворог радянської влади” та ін.). Ці твори не подобалися керівництву і воно просило чоловіка готувати репортажі про подорожі Центральною та Східною Україною, детально інформувати про діяльність тамтешніх колективних господарств, вчиняти на них напади, здійснювати закупівлі зброї, набоїв. До того ж, керівники підпілля до 1948 р. сумнівалися чи Воронін є тим, за кого себе видає.

Підпільні друкарні великими накладками видавали листівки, гасла, кличі. Так, політичний референт ПСК “Степ” Юрій Беднарчик у жовтні 1948 р. сподівався налагодити видання листівок “Брати Червоноармійці-Українці! ...”, “За що бореться УПА”, “Український народ! ...” загальним накладом 15 – 24 тис. прим., влаштувати вивчення історії ОУН і святкові сходи членства з нагоди 20-річчя ОУН. У своїй роботі він мав дотримуватися “Вказівки № 1 щодо пропагандивної роботи на 49 рік”.

До 18 лютого 1949 р. функціонувала друкарня “ім. К. Савура” (зашифрована назва – “ПД”, вона ж – “ім. Галини-Київського”) під кер. Миколи Андрощука-“Вороного”, яка забезпечувала потреби проводу ОУН на ПЗУЗ. Упродовж 1949-го фахівці друкарні мали виготовити 5–10 тисяч прим. відбитків кліше провідника Степана Бандери, 5 тисяч копій лозунга “Воля народам, воля людині”. Коли радянські чинники виявили місце розташування друкарні, то, крім шрифту та обладнання, знайшли там 90 тисяч сторінок антирадянської націоналістичної літератури та листівок, у тому числі 7500 прим. протиколгоспної брошури (по 11 сторінок кожна), 6500 прим. листівки “За Самостійну Українську Соборну Державу” та 2200 відбитків кліше “Клим Савур”.

У повстанців “Кубата” і “Татара”, ліквідованих МДБ 6 червня 1949 р. в Тучинському районі біля Рівного, було знайдено 1350 прим. т. зв. “Рішення суду над “Далеким”.

Одним з найвідоміших керівників пропагандистських походів на Житомирщині та Київщині був Володимир Кудра-“Бурлака”-“Заграва”-“Орест”-“Роман”. Своєю справою він займався з 1944 до 1955 рр. За цей час його боївка щонайменше 77 разів розповсюдила підпільну літературу, учинила 112 нападів на колгоспи та магазини, 22 рази нападала на сільради. У 1952-му на розшук його боївки керівництво МДБ відряджало 1700 співробітників. Кудра протримався до 9 липня 1955 р., коли загинув на західній околиці с. Сушки Коростенського району після 10-тигодинного бою, втікаючи з підпаленої хати⁶².

Також одне з цільних місць у діяльності ОУН займала диверсійна справа. Підпільники, особливо у післявоєнні роки, вчиняли замахы на радянську інтелігенцію (вчителі, лікарі, завідувачі хатами-читальнями) та управлінців (працівники сільрад, колгоспів, фінаґенти) у разі, якщо була доведена їхня співпраця з МДБ.

* * *

Ділові листи, включені до цього збірника, свідчать і про таке: якщо ВВ МВС для боротьби з націоналістичним підпіллям практикували чекістсько-військові операції, рейди розвідчо-пошукових груп, які займалися блокуванням і прочісуванням населених пунктів, лісів, чагарників, влаштовували “засідки”, то працівники МДБ на Волині та Поліссі практикували створення легендованих мереж і осередків підпілля, підробку повстанських документів для взаємної дискредитації суб’єктів визвольного руху, формування псевдоповстанських організацій, легендованих груп і винищувальних батальйонів.

Надзвичайно болючою для ОУН стала діяльність в її лавах осіб, що співпрацювали з радянськими органами державної безпеки. Влітку 1945 р. у деяких місцях ПСК вони “вже в 90% перебрали ініціативу у свої руки”, – скаржився 14 вересня Микола Козак військовому референту ПСК Петру Гудзоватому. Засилля цієї категорії людей спричинило настільки великі втрати серед оунівського активу на ПЗУЗ, що повністю оговтатися націоналістичне підпілля вже ніколи не змогло. Так, 12 лютого 1945 р. за наводкою зрадників загинув провідник ОУН на ПЗУЗ і командир УПА–Північ Дмитро Клячківський-“Аріан”, а в грудні – велика кількість членів його проводу. Впродовж всього двох місяців, лютого і березня, в різних районах Волині (більше

---

⁶² Зборовський А. Останній бій УПА на Житомирщині // Буцацькі новини. – 2010. – 23 липня. – № 29. – С. 11.

всього – у Клеванському на Рівненщині) з тієї саме причини загинуло до 40 чол. повстанського активу, серед яких референт СБ на ПЗУЗ Олексій Присяжнюк-“Макар”-“Мітла”. Серед них – старшина штабу УПА-Північ Борис Бедрик-“Клим”, референтка УЧХ ПЗУЗ Олена Мостович-“Верба”-“Медуна”, діячі політично-пропагандистського осередку “Май” і “Поет”, референт СБ Ковельської округи ПЗК Михайло Середа-“Шворний”, провідник Берестейської округи ПЗК Зиновій Самчук-“Хвиля”, референт СБ тієї само округи “Крига”⁶³ та інші. 15 лютого 1945 р. у інший світ потрапили організаційний референт ПЗК Панас Матвійчук-“Віталій”-“Кричал”, слідчий СБ ПЗУЗ Микола Тимошук-“Борис” і ще 25 чол.

У червні – серпні того саме року смерть зустріла начальника розвідки ЗГ УПА № 44 полковника “Терейка”-“Немо”, слідчого проводу ПЗУЗ Анатолія Козяра-“Володимира”-“Гарасима” (з охоронцями “Кмином”, “Готовим” і “Колею”), референтку УЧХ ПЗК Людмилу Гнатюк-“Білу”, в серпні – члена одного з окружних проводів ОУН на Волині Василю Демчинську-“Уляну”, а також “Сашка”, “Зінька”-“Става”, “Чайку”.

Також у 1945 р. НКДБ створило у Києві “провід ОУН на СУЗ” на чолі з Михайлом Захаржевським, легендований для інфільтрації у націоналістичне підпілля на Волині, а також з метою встановлення зв’язку з командиром УПА Романом Шухевичем. Цей провід у липні 1945-го розкрив провідник ПЗУЗ Микола Козак. За його вказівкою було ліквідовано одну з кур’єрок “проводу” Ніну Калуженко, а інша, Людмила Фоя, перевербована. Як наслідок, у вересні чекісти наказали своїм людям в ОУН “залягти у тень”. А референт СБ ОУН на УЗ нагородив Миколу Козака Золотим Хрестом заслуги.

Націоналістичному підпіллю і цивільному населенню Волині у 1945 – 1947 рр. істотно дошкуляли і радянські псевдоповстанські групи. Особливо “густо” вони заповнили Холмщину (група колишнього курінного УПА Василя Левочка-“Соколенка”)⁶⁴, Ковельщину (Волинська обл.), Дубенський і Корецький райо-

---

⁶³ Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944–1946. Документи і матеріали / *Сохань П., Потічний П.* (співгол. ред. ради), *Вовк О., Кокін С.* (упоряд.). – Київ–Торонто, 2006. – С. 1218. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 8).; *Ковальчук В.* Діяльність ОУН(б) і Запілля УПА на Волині й південному Поліссі (1941–1944 рр.). – Торонто–Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 2006. – С. 247.

⁶⁴ *Ковальчук В.* Діяльність ОУН(б) і Запілля УПА на Волині й південному Поліссі (1941–1944 рр.). – Торонто–Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 2006. – С. 54.

ни Рівненської обл. У 1947 р. в Березнівському, Тучинському і Людвипільському районах на Рівненщині (терен “Поле” ПСК) трьома такими групами командували “Кучерявий”, “Чума” і “Ластівка”. Аналогічна провокаційна група станом на 1948 р. діяла в Козинському районі на Рівненщині. Ширилися чутки і про групу “Короткого”, організовану комсомольцями області. Від осені 1948-го “псевдобандерівці” стали використовувати такий метод – у лісистих місцях на Кременеччині накопали криївок, прикрасили їх портретами героїв визвольної боротьби українського народу (Мазепа, Коновалець, Петлюра та ін.) і почали водити туди мешканців довколишніх сіл, “запідозрених” у “співпраці” з МДБ, начебто як на допити. Проводилися вони зі застосуванням тортур. Станом на вересень 1951 р. у Лановецькому районі на Рівненщині під виглядом повстанців діяла група Ящука Михайла-“Оси”, якою керувало МДБ Рівненської обл. Від літа 1950 р. так звані “оперативно-диверсійні групи” (ОДГ) дошкуляли мешканцям Ковельщини у Волинській обл.

Досі в колективній пам’яті багатьох мешканців колишнього СРСР ці псевдоповстанці є тими міфічними “бандерівцями”, котрі кидали людей в криниці, гвалтували жінок і нищили євреїв. Рятуючись від провокаторів такого штибу, населення (зокрема на Ковельщині, Дубенщині) гуртувалося в стихійні загони самооборони – “дикі групи”. У 1947 р. оунівці терену “Ліс” навчилися відрізняти “диких” від провокаторів. Інколи населення самочинно розправлялося зі зрадниками. Так, наприкінці 1948 р. мешканці с. Самари Ратнівського району Волинської обл. зарубали сокирами “Хмару” – сотенного бригади УПА “Помста Базару”, котрий у 1945 р. потрапив у радянський полон і з того часу командував чекістською диверсійною групою, яка діяла в Дивинському районі.

З метою розколу націоналістичного руху і виявлення осіб, котрі йому симпатизують, радянські чекісти створили цілу низку псевдоповстанських політичних і молодіжних організацій. Наприклад, у Рівненському, Кременецькому і Дубенському районах влітку 1945 р. діяла т. зв. “Фракція непримиримих” під керівництвом “Чорного”. Організацію “Герої правди” на Дубенщині очолював “Озон”. Спершу на такі провокації оунівці відповідали, переслідуючи членів молодіжних організацій у радянських школах, поки навесні 1949 р. цю практику не зупинив Роман Шухевич. Відтоді їх лише “розшифровували” і відпускали.

Служба безпеки ОУН відповідала на посилену інфільтрацію радянських чинників “чистками” організаційного активу, які поде-

куди переростали у “полювання на відьом”. Так, за звинуваченням у причетності до загибелі 12 лютого 1945 р. провідника ОУН на ПЗУЗ Дмитра Клячківського СБ стратила повстанця “Вусатого”. Також есбісти запідозрили у злочинній бездіяльності референта зв’язку проводу ОУН на ПЗУЗ Миколу Якимчука-Колтонюка, мовляв, той навмисне 8 лютого не прибув, як це планувалося, до провідника Клячківського з кіннотою і не виїхав з ним у Луцький район. Хоча через певний час така підозра спала, потерпілий ще 2 роки не міг помиритися з новим керівником ОУН на ПЗУЗ. Також було встановлено причину загибелі 11 – 12 грудня 1945 р. у с. Романів Теремнівського району Волинської обл. політичного і організаційного референтів, референтів СБ і зв’язку проводу ОУН на ПЗУЗ – зрада оунівця “Чорного” (цей наблизений до Миколи Козака чоловік 7 грудня з’явився з повинною у Торчинський райвідділ НКВС). Станом на 1947 р. у терені “Гори” СБ невинно звинувачувала у співпраці з радянською владою підпільника “Шелеста”.

Неодноразові есбівські “чистки” викликали в середовищі підпілля взаємні підозри, недовіру, інтриги й хаос, на що так сподівалися радянські спецслужби. Найяскравіший “прокол” СБ – багаторічні невинні звинувачення організаційного референта ПСК Степана Янишевського-“Далекого” у співпраці з радянськими чинниками. На відміну від провідника ПЗК Івана Литвинчука-“Максима”, котрий брав активну участь у “чистці”, Степан Янишевський у своєму краї її проігнорував. Як наслідок, 7 листопада 1945 р. провідник ОУН на ПЗУЗ Микола Козак перевів “Далекого” зі ПСК у сусідній ПЗК “Москва”. Але останній збунтувався. Заявив, що зверхник під виглядом боротьби з агентурою знищує невинних.

Цю суперечку використали в своїх цілях працівники відділу по боротьбі з бандитизмом УНКВС у Рівненській області. Вони надіслали бунтівнику листи з “дружною порадою”, нібито як своїй довірній людині, бути більш обачним і зробили так, щоб їх прочитав провідник ПСК Федір Воробець-“Верещака”⁶⁵. Очевидно останній повідомив про це Миколу Козака, тому що 28 листопада на розправу над Степаном Янишевським виїхав референт СБ ОУН на ПЗУЗ Василь Коренюк-“Модест”, нібито для перевірки заступника “Далекого” – “Ореста”. Але справжня жертва роз-

⁶⁵ Записка по “ВЧ” старшого уповноваженого упр. боротьби з бандитизмом НКВС УРСР старшого лейтенанта Сукачова для заступника начальника упр. боротьби з бандитизмом НКВС УРСР підполковника Олександра Задої (від 15.02.1945 р.) // ГДА СБ України. – Ф. 65. – Спр. С-7970. – Ч. II. – Арк. 53.

гадала намір “Модеста”. Янишевський звинуватив його у зраді і наказав їхати геть. Тоді зустріч у лісі біля с. Крук Тучинського р-ну Рівненської обл. “Далекому” призначив сам “Верещака”. 1 грудня там звинуватив його у зраді і спробував зв’язати. Але Степан Янишевський вирвався, втік, а за декілька днів заявив про вихід з-під підпорядкування проводу ОУН на ПЗУЗ і створення власного повстанського краю, який згодом називатиметься самопроголошеним краєм “Одеса”.

Фактом загибелі оунівських керівних кадрів скористався старший уповноважений УББ НКВС УРСР Сукачов, що перебував у Львові, і доручив працівникам відділу ББ УНКВС у Рівненській області ще більше розколоти підпілля на Волині. Для цього звелів надіслати “Далекому” подяку за “надання” точних відомостей про перебування керівних кадрів в Романові⁶⁶. Очевидно, цей документ спровокував нову хвилю взаємних підозр і чвар у проводі ПСК. Провід ОУН на ПЗУЗ у серпні 1946-го взагалі звільнив Янишевського з Організації. Організаційний референт ПСК Ярослава Скаб, побувавши в “далеківському” краї влітку 1946 р., назвала у листі до референта ПСК Володимира Кобриновича тамтешні справи “провокаційною роботою МВС під виглядом ОУН”. Микола Козак у серпні 1946 р. відкрито закликав персонал ПСК учинити на Степана Янишевського “атентат”. На Янишевського стала впливати рідна дружина Галина Рєгеза. В своїх листах вона закликала до нормалізації відносин з радянськими чинниками. Але проникливий Янишевський одразу запідозрив, що дружина пише йому листи не з власної волі⁶⁷.

Після того, як у серпні 1948 р. МДБ заарештувало Степана Янишевського-“Далекого”, воно вирішило виманити найближчого його соратника Івана Кроля-“Зінька” шляхом підробки листа. У квітні 1951 р. керівництву МДБ УРСР був поданий на затвердження проект фіктивного листа від “Далекого” до “Зінька”, підписаний псевдонімом “Господар”. Документ збиралися підкинути для провідника Рівненського крайового проводу Анатолія Маєвського-“Уліяна”. В листі говорилося, що відправник нібито раніше вже переконав адресата покинути ОУН і з’явитися до Рівненського райвідділу МДБ. Останнє обурило б “Уліяна”.

---

⁶⁶ Записка по “ВЧ” старшого уповноваженого упр. боротьби з бандитизмом НКВС УРСР старшого лейтенанта Сукачова для заступника начальника упр. боротьби з бандитизмом НКВС УРСР підполковника Олександра Задоя (від 15.02.1945 р.) // ГДА СБ України. – Ф. 65. – Спр. С-7970. – Ч. II. – Арк. 54.

⁶⁷ Див. документи №№ 239, 240.

Також адресат заохочувався до вчинення замаху на керівників ОУН на Волині. Хоча цей документ керівництво МДБ схвалило, “Далекий” відмовився його підписати. Розв’язка цієї історії не наступила через загибель Івана Кроля (13 травня 1951 р.) і Степана Янишевського (29 листопада 1951 р. його розстріляли у Рівному за вироком Прикарпатського військового трибуналу). Що прикметно, діловий зверхник “Уліяна” Василь Галаса не сумнівався у правоті “Далекого”⁶⁸.

Як свідчать залучені до збірника ділові листи, самопроголошений провід “Одеса” (інша назва – “провід ОУН на ПСУЗ”) діяв у 1946 – 1949 рр. Під його контролем знаходилися села і хутори в Костопільському, Березненському, Людвипільському, Степанському, Деражненському та деяких інших районах на Рівненщині. Диверсійні боївки цього проводу відвідували з рейдами Тучинський, Володимирецький, Рафалівський, Дубровицький райони Рівненщини, а також деякі райони Житомирщини та Київщини. “Далеківці” мали власну друкарню – називали її “ім. генерала Терейка”. Видавали пропагандистські матеріали, зокрема часопис “Пробоем”. У 1947 р. Степан Янишевський з організаційним референтом самопроголошеного проводу “Одеса” Святославом Титковим ініціювали створення Київського міського проводу ОУН. Ним керував Іван Пронькін-“Беркут”. Відомо про чинність цього проводу і в 1948 р. “Далекому” підпорядковувалася ціла низка боївок. Однією з них командував Петро Ліщук (Лящук)-“Коля”-“Ярославенко”. Диверсіями в цілому завідував А. Лучковський-“Дніпро”. “Далеківці”, як і “легітимні” оунівці, боролися з винищувальними батальйонами. У 1947 р. Степанові Янишевському навіть вдалося порозумітися з проводом ОУН на УЗ стосовно своєї поведінки. А політичний референт самопроголошеного проводу “Одеса” Іван Зінько-“Кроль”, котрий став виконувати обов’язки Степана Янишевського після його затримання МДБ, 1 червня 1949 р. запропонував керівникові підпілля ОУН на ПЗУЗ примирення. Той погодився, але на цю згоду “Кроль” чомусь ніяк не відреагував⁶⁹. Так само адресат залишив без відповіді лист від Анатолія Маєвського у жовтні.

---

⁶⁸ Див. документ № 19.

⁶⁹ Савчин М. (“Марічка”). Тисяча доріг. – Торонто–Львів, 1995. – С. 310–311. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 28). Також див. документ № 16.

* * *

Ділові листи, що публікуються, є цінним джерелом археографічної інформації. Значна їхня частина “осіла” в архівах органів державної безпеки УРСР у результаті протиповстанських заходів НКДБ–МДБ, серед яких чільне місце належало чекістсько-військовим операціям (напади на пункти зв’язку, кур’єрів, криївки) й агентурній роботі в середовищі підпілля. За деякими винятками (виявлення у 1954 р. архіву Василя Кука в Рожнятинському р-ні Івано-Франківської обл.), на великі масиви (“архіви”) документів (у т. ч. ділові листи) націоналістичного підпілля радянські чинники у повоєнну пору не натрапляли. Хоча такі зібрання були. Так, Микола Якимчук-Колтонюк у листі до Івана Литвинчука від 1 липня 1947-го згадував, що “архів сл. п. Клима Савура знаходиться в оржівських лісах неподалік від військового містечка, яке більшовики збудували у 1946 р.”. А “архів” Ніла Хасевича підпільники так заховали, що у 1950 р. самі не могли знайти.

Вдалося встановити 49 первісних місць знаходження 44% листів цього збірника. Серед найчисельніших знахідок – 14 листів Миколи Козака, Василя Галаси, Анатолія Маєвського, Миколи Салати і П. Мосейчука, виявлених розшуковою групою УМДБ Волинської обл. 16 липня 1949 р. у польовій сумці, яку троє невідомих покинули на березі р. Путилівка біля с. Личани Ківерцівського району Волинської обл. На Рівненщині, на хуторі Синяки біля села Золочівка Демидівського району, 18 січня 1951 р. до рук чекістів потрапило більше 10-и листів, серед авторів яких Василь Кук, Олександр Савира, Ніл Хасевич, Іван Троцюк, Василь Сементух. 12 листів авторства Миколи Козака, Івана Литвинчука, Миколи Якимчука-Колтонюка було знайдено у криївці останнього 29 липня 1947 р. в с. Борохів Ківерцівського району Волинської області. Щонайменше 9 ділових листів Василя Кука, Миколи Козака, Івана Литвинчука, П. Мосейчука, “Іжака” потрапило до МДБ 7–8 лютого 1949 р. у с. Пітушків Млинівського району на Рівненщині. 21 лютого 1952 р. у криївці провідника Рівненського надрайону Василя Троцюка, що на хут. Жуківщина Клеванського району, працівники МДБ виявили 8 листів від Василя Галаси, Володимира Троцюка та кількох інших підпільників. 10 липня 1953 р. оунівські кур’єри добровільно передали радянським чинникам листа Василя Кука до Василя Охримовича (написаний не пізніше липня 1953 р.). Аналогічно до МДБ потрапив лист від “Степана” до “Богдана” за 8 грудня 1945 р.

Проведена упорядниками суцільна архівна евристика показала, що ці та інші документи ОУН і УПА відклалися у фондах 2, 5,

6, 11, 13, 65 ГДА СБ України. Особливо багатими на листи виявилися справи управління 2-Н і 4-го управління МДБ–КДБ УРСР, акумульовані у фонді № 2. Там ми знайшли більше половини документів, що становлять даний археографічний збірник (180 одиниць, тобто понад 60%). Серед джерел – цінні листи Василя Кука, Миколи Козака, Івана Литвинчука, Миколи Якимчука-Колтонюка. Переважна більшість віднайденого епістолярію була зафондована у 1951 – 1953 рр. управлінням 2-Н МДБ УРСР і в 1956 – 1960 рр. 4-им управлінням КДБ УРСР. Протидія ОУН і УПА стала головною компетенцією першого з фондоутворювачів з 26 січня 1947 р., другого – з березня 1954 р.⁷⁰

Велика частина листів від другої половини 1940-х рр. знаходилася в таких оперативно-розшукових справах фонду № 2 як “Опівнічні” (на керівників та членів т. зв. крайового проводу “Північ”), “Вороги” (на керівників та членів проводу Рівненської округи), “Дніпровці”, “Убивці”, “Сом’ята” (на керівників та членів проводу Рівненського району), “Брехуни” (на керівників та членів проводу Межирицького району), “Істукани”, “Душогиби”, “Терористи” (на керівників та членів проводів на Мізоччині), “Диверсанти”, “Скорпіони” (на керівників та членів проводу Сарненського над-району та району), “Обновленці”, “Зрадники” (на керівників та членів проводу Костопільського району), “Лісові” (на керівників та членів проводу Степанського району), “Борсуки” (на керівників та членів проводу Олександрійського району), “Міль” (на керівників та членів проводу на Дубровиччині), “Самостійники” (на керівників та членів проводу Висоцького району), “Кроти”, “Городецькі” (на керівників та членів проводу Володимирецького району), “Тигрівці”, “Охрімівці”, “Мандрівні” (на керівників та членів проводу Рафалівського району), “Озвірілі” (на керівників та членів проводу Козинського району), “Терористи” (на керівників та членів проводу Зарічненського району), “Підпільники”, “Легенда”, “Болото”, “Центр” (на керівників та членів проводу ПЗК “Москва”), “Тризуб”, “Філія” (на керівників та членів проводу Луцької округи), “Лісовики”, “Коригівці” (на керівників та членів проводу Острожецького району), “Нелегали” (на керівників та членів проводу Сенкевичівського і Вербського районів), “Лугові” (на керівників та членів проводу Локачинського району),

---

⁷⁰ Галузевий державний архів СБУ: путівник / Даниленко В. та ін. (відп. ред.). – Харків: “Права людини”, 2009. – С. 47, 79–80; Іщук О., Огороднік В. Генерал Микола Арсеніч: життя та діяльність шефа СБ ОУН. – Коломия: Видавничо-поліграфічне підприємство “Вік”, 2010. – С. 19–20.

“Хуторяни” (на керівників та членів проводу Дубенського району), “Лісовики” (на керівників та членів проводу Млинівського району), “Каратели”, “Терористи” (на керівників та членів проводу Демидівського району), “Диверсанти” (на керівників та членів проводу Ківерцівського району), “Зелені” (на керівників та членів проводу Любомльського надрайону), “Спрут” (на керівників та членів проводу Головенського району), “Прокажені”, “Сірі” (на керівників та членів проводу Ковельщини), “Комарі” (на керівників та членів проводу Камінь-Каширського надрайону), “Зрадники” (на керівників та членів проводу Турійського району), “Варяги” (на керівників та членів проводу Берестейської округи), “Недалекоглядні” (на керівників та членів проводу Берестейського надрайону), “Москити” (на керівників та членів проводу Старовижівського району).

Ще у 1950-х значна кількість ділових листів членів ОУН і УПА була включена до оперативно-розшукової справи МДБ “Барліг”. За нею розроблялися керівники та члени проводу ОУН на УЗ. Дотепер збереглася невелика частина⁷¹ первісних матеріалів даної справи у фондї 65 ГДА СБ України, в тому числі й епістолярій. Ділові листи зі справ С-9079 (“Барліг”, Київська колекція) та додатку до неї (64 томи) і С-9434 (“Барліг”, Львівська обл.) включено до нашого тому. Особливо хочеться виділити низку досі невідомих листів Романа Шухевича, знайдених у т. 52 справи С-9079. Також вельми продуктивним виявився пошук джерел і в “іменних” оперативно-розшукових справах-формулярах фонду 65, зокрема тих, які були заведені на Василя Кука (С-7736), Людмилу Фою (С-8978) і Василя Галасу (С-9108). Так, у справі-формулярі, за якою проходив Василь Кук, вдалося відшукати гроно невідомих оригіналів листів Якова Бусла.

Кілька копій ділових листів Василя Галаси, Василя Кука, Романа Шухевича та інших членів націоналістичного підпілля знаходяться у фондї № 13 ГДА СБУ. Як ці джерела там опинилися дослідив історик Олександр Іщук. За його твердженням, справи 372, 376 і 398 – результат роботи чекістів зі систематизації документів ОУН і УПА (у т. ч. листів), здійсненої у першій половині

---

⁷¹ Згідно з наказом КДБ СРСР № 00150, у 1990 р. було знищено понад 20 томів оперативно-розшукової справи на провід ОУН в Україні “Барліг” (багатотомний додаток до неї вцілів), заодно з 12-ма зі 13-и томів оперативно-розшукової справи на Романа Шухевича. (Іщук О. Узагальнення органами КДБ УРСР досвіду боротьби з підпіллям ОУН та УПА: до створення відомчої тематичної колекції архівних документів (1959–1964 рр.) // 3 архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2009. – № 1. – С. 119).

1960-х рр. за вказівкою голови КДБ УРСР Віталія Нікітченка зусиллями центрального апарату й управліннями КДБ у Львівській, Волинській, Рівненській, Тернопільській, Станіславській та Чернівецькій областях. Одним з активних виконавців цього розпорядження став заступник начальника відділу 4-го управління КДБ УРСР підполковник Микола Махов. Що важливо, документи стягувалися і з областей. Результатом заходів стало створення багатотомних справ 372, 376, 398 фонду 13⁷².

Органічно доповнили цей том кілька листів Анатолія Маєвського, Ярослави Скаб, Олександра Савири і “Семена”, виявлені в ф. 8 УСБ України у Рівненській області та Рівненському обласному краєзнавчому музеї.

* * *

Розділ 1 складається з ділових листів, які: 1) Яків Бусел написав у березні – вересні 1945 р. до Василя Кука, 2) Василь Галаса відправив у 1949 – 1951 рр. на адреси Романа Шухевича, Миколи Козака, Анатолія Маєвського, Людмили Фої, Анатолія Неверковця, Якова Ковжука, Володимира Троцюка та інших, 3) Олександр Гасин адресував у 1948 р. для Петра Федуна, 4) Дмитро Клячківський написав для Федора Воробця і Степана Янишевського у 1944 р., 5) Василь Кук адресував для Романа Шухевича, Якова Бусла, Миколи Козака, Степана Янишевського, Василя Галаси, Івана Литвинчука, Василя Охримовича та інших у 1945 – 1953 рр., 6) Дмитро Маївський спрямував для Василя Кука в 1945 р., 7). Петро Федун адресував для Василя Галаси та Ігоря Мельничука у 1947 – 1948 рр., 8) Роман Шухевич писав для Миколи Арсенича, Василя Кука і Василя Галаси у 1945 – 1949 рр.

Розділ 2 найбільший. Його формують ділові листи: Юрія Беднарчика, Івана Берника, Валерія Бондарчука, Михайла Бондарчука, Федора Воробця, Федора Заборовця, Анатолія Згаб'юка, Володимира Кирика-Петрука, Володимира Кобриновича, Панаса Ковальчука, Якова Ковжука, Миколи Козака, Василя Коренюка, Віри Королюк, Івана Кроля, Феодосія Крутіва, Петра Ксенджука, Володимира Кудри, Богдана Кузьми, Івана Литвинчука, Петра Ліщука (Лящука), Анатолія Маєвського, Анатолія Неверковця, Івана Прокопишина, Олександра Савири, Миколи Салати, Василя Сементуха, Григорія Семенюка, Олексія

---

⁷² *Ишук О.* Узагальнення органами КДБ УРСР досвіду боротьби з підпіллям ОУН та УПА: до створення відомчої тематичної колекції архівних документів (1959–1964 рр.) // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2009. – № 1. – С. 87–90, 103.

Сірка, Ярослави Скаб, Михайла Скоропадова, Анатолія Татури, Святослава Титкова, Володимира Троцюка, Івана Троцюка, Трифона Харчука, Ніла Хасевича, Миколи Якимчука-Колтонюка, Якова Яковлева, Степана Янишевського. Згадана кореспонденція охоплює широкий діапазон – 1944 – 1954 рр. Як правило, це обмін листами даних осіб між собою.

Діловий епістолярій неідентифікованих авторів за 1944 – 1951 рр. складає зміст 3-го розділу. Йдеться про листи від “057”, “44”, “2158”, “В[...]”, “Весел”, “Вік”, “Віктора”, “Гримка”, “Д...”, “Дарки”, “Д-са”, “Зіни”, “Ірчана”, “Їжака”, “Корчика”, “Кості”, “Кубата”, “Кузьми”, “Леся М-1”, “Орла”, “Рибалки”, “Сашка”, “Степана”, “Я-о”, “Ярка”, “ЯВХХІ”, а також про чотири листи, які взагалі не містять авторських підписів. Хочеться сподіватися, що читачі збірника встановлять декого з носіїв перелічених вище псевдонімів, адже серед адресантів останніх є чимало осіб, котрі займали важливі посади в ОУН – Василь Кук, Василь Сидор, Степан Янишевський та інші.

* * *

Таблиця 7

Автентичність виявлених ділових листів

Рік	Оригінали (у т. ч. їхні фотокопії)	Чернетки	Засвідчені копії	Копії, переклади російською	Загальна кількість документів
1944	5	0	0	6	11
1945	26	1	3	23	53
1946	11	2	1	33	47
1947	4	0	2	23	29
1948	4	0	2	13	19
1949	13	5	4	27	49
1950	7	0	0	22	29
1951	6	0	0	17	23
1952	5	0	0	4	9
1953	0	0	0	1	1
1954	2	0	0	1	3
1944–1954	83	8	12	170	273 ⁷³

⁷³ Решту документів за цим параметром не ідентифіковано.

Як випливає з таблиці, лише 30% ділових листів, включених до нашого збірника, мають ознаки оригіналів чи фотокопій оригіналів. Повстанських копій, а також радянських перекладів російською вдвічі більше – 62%. Вірогідні головні причини такої диспропорції – систематичні внутрішні “чистки” фондів МДБ–КДБ, а також інтенсивна циркуляція оригіналів документів між Києвом та регіонами під час здійснення спецслужбами оперативних заходів, спрямованих проти підпілля.

Стан збереження більшості виявлених ділових листів задовільний. Лише 11 одиниць потребують реставрації через механічні чи фізичні пошкодження. Втім, специфікою багатьох одиниць зберігання в ГДА СБ України є те, що вони знаходяться у конвертах або інколи навіть не підшиті до архівних справ. Тобто, свого часу ці документи проходили як речові докази за звинуваченнями членів ОУН і УПА в “бандитизмі”. А відтак, збереженням грипсів особливо не переймалися. Також діловими листами (найчастіше – фрагментами) працівники МДБ–КДБ доповнювали свої доповідні записки та спецповідомлення для начальства. В такому випадку чиновники або імплементували частини російськомовних перекладів ділових листів у тексти своїх документів, або подавали їх наприкінці у додатках.

Листи націоналістичного підпілля працівники НКВС–МДБ УРСР перекладали з української (інколи – з польської) на російську мову в обов’язковому порядку, адже діловодство в спецслужбах Радянської України з кінця 1920-х до початку 1950-х рр. велося виключно російською. За нашими спостереженнями, на копіях більше всього залишилося автографів перекладачів з управління 2-Н МДБ УРСР. Крім зазначення назви свого підрозділу в структурі спецслужби, перекладачі наприкінці своїх “праць”, як правило, зазначали власне військове звання і/чи посаду, інколи – точну дату виготовлення копії. Перекладачі часто спотворювали деякі деталі змісту листів, чим поневолі прислужилися нащадкам. Так, підполковнику А. Кагановичу маємо завдячувати тим, що збереглося скопійоване ним листування між Романом Шухевичем і Василем Куком за січень 1945 – 1946 рр.⁷⁴, адже оригіналів даних джерел досі не виявлено.

Інколи в архіви спецслужб ділові листи членів ОУН і УПА потрапляли пошкодженими – пошматовані, зі слідами горіння, прострелені тощо. Так, коли після двогодинного бою в березні

---

⁷⁴ Листи від В. Кука до Р. Шухевича: ГДА СБ України. – Ф. 65. – Спр. С-9079. – Т. 52. – Арк. 263–273. Листи від Р. Шухевича до В. Кука: ГДА СБ України. – Ф. 65. – Спр. С-9079. – Т. 52. – Арк. 27–30, 257–262, 274–276, 277–281.

1949 р., під час якого було вбито “праву руку” Василя Галаси – Мирослава Сороку-“Боевира”-“Мороза”-“Птаха” – чекісти стали розбирати документальні трофеї, виявилося, що значна їхня частина пошматована і відновленню не підлягає⁷⁵.

Таблиця 8

Хронологічна репрезентативність ділових листів

Рік	I квар- тал	II квар- тал	III квар- тал	IV квар- тал	Точна дата не встановлена	Загальна кількість документів
1944	0	1	9	0	1	11
1945	4	9	11	27	5	56
1946	5	6	17	8	12	48
1947	3	12	8	3	3	29
1948	5	2	2	3	7	19
1949	12	8	7	8	14	49
1950	1	5	7	9	7	29
1951	4	2	10	2	7	25
1952	1	2	4	4	0	11
1953	0	0	1	0	0	1
1954	0	1	1	0	1	3
1944– 1954	35	48	77	64	57	281

Як бачимо, кількісні показники обміну діловими листами в обраному хронологічному зрізі (1944 – 1954 рр.) непропорційні. Переважна більшість актуалізованих документів датована 1945, 1946 і 1949 рр. Тобто, наприкінці німецько-радянської війни “критична маса” цього різновиду стрімко зростає. Далі, в 1947 – 1948 рр., відбулося зменшення чисельності ділових листів (у порівнянні з двома попередніми роками) практично в 2 рази. На зміну такому спаду прийшла “друга хвиля” зростання, у 1949-му. Після цього темпи продукування знову спадають, на цей раз вже безповоротно. “Точкою неповернення” стали 1953 – 1954 рр.,

⁷⁵ Спецповідомлення начальника УМДБ Рівненської обл. полковника Володимира Шевченка для заступника міністра МДБ УРСР генерал-майора В. Дроздова (від 24.03.1949 р.) // ГДА СБ України. – Ф. 2 (Упр. 2-Н). – Оп. 59 (1953 р.). – Спр. 16. – Т. 1. – Арк. 151–152.

коли підпілля ОУН на ПЗУЗ практично згорнуло свою роботу.

Певною мірою “виробництво” ділових листів залежало від “сезонного” фактору. Якщо темпи продукування зобразити у вигляді кривої, то вона постійно зростає від початку до кінця кожного року досліджуваного діапазону. На зимові місяці 1944 – 1954 рр. припало 38 одиниць ділової кореспонденції, на весну – 43, літо – 66, осінь – 78. Утім, розраховуючи залежність темпів написання ділових листів від пори року, слід зважати на похибку, яка становить майже 15% (це той відсоток від 100% листів, точну дату яких (хоча б рік і місяць) встановити не вдалося).

Дати низки документів зашифровані. Для дешифрування потрібно знати унікальні (тобто дійсні для “поточку” листів між певними адресантом й адресатом) ключі-комбінації шести чисел (т. зв. “датівники”). Кожне число датівника додавали до кожної цифри реальної дати (рік, місяць, день) і в сумі “народжувалася” зашифрована дата. *“Датівник між нами будь “354261” (наприклад – 05.08.51 р., отже пишемо додавши датівник, тобто “405112” і т. п.)”*, – інформував Василя Кука в серпні 1951 р. Олександр Савира. Тобто, лише Олександр Савира і Василь Кук у переписці між собою могли використовувати згаданий датівник “354261”. Для порівняння, станом на 1950 р. Іван Литвинчук і Василь Кук у взаємному листуванні послуговувалися іншим датівником – “251015”⁷⁶. За такою логікою, власні датівники повинні були мати й інші фігуранти підпілля ОУН на ПЗУЗ. За даними одного джерела, у 1949 р. Василь Галаса використовував цифровий ключ “487294” у листуванні з Анатолієм Маєвським⁷⁷, хоча в іншому стверджується, що згаданий набір чисел застосовувався Василем Галасою для зашифрування дат зустрічей⁷⁸. За допомогою набору цифр “121806” упродовж певного часу зашифровували дати взаємної переписки Анатолій Маєвський і “Максим Ат”⁷⁹. На свого дослідника чекають датівники Миколи Козака.

---

⁷⁶ Огляд документів, захоплених під час ліквідації керівника крайового проводу ОУН(б) “Дубового”, завірений заступником начальника відділу 2-Н УМДБ Волинської обл. капітаном Резніком (від 27.01.1951 р.) // ГДА СБ України. – Ф. 2 (Упр. 2-Н). – Оп. 44 (1953 р.). – Спр. 2. – Т. 1. – Арк. 29–30.

⁷⁷ Там само. – Арк. 33–34.

⁷⁸ *Ишук О.* Методи за шифрування кореспонденції у підпіллі ОУН і УПА та їх розшифрування органами державної безпеки УРСР в 1944–1954 рр. – Київ, 2007. – С. 19.

⁷⁹ Огляд документів, захоплених під час ліквідації керівника крайового проводу ОУН(б) “Дубового”, завірений заступником начальника відділу 2-Н УМДБ Волинської обл. капітаном Резніком (від 27.01.1951 р.) // ГДА СБ України. – Ф. 2 (Упр. 2-Н). – Оп. 44 (1953 р.). – Спр. 2. – Т. 1. – Арк. 36.

Датівники постійно змінювалися. Так, в одному з листів за серпень 1951 р. Олександр Савира домовляється з адресатом Василем Куком про датівник “332146”, а в іншому листі, відправленому цього саме місяця, вже про датівник “354261”.

У кількох документах тому трапляються зашифровані місця. Назагал автори шифрували певні ділянки, використовуючи сторінку певної книжки чи брошури⁸⁰. Так, Василь Галаса у переписці з Анатолієм Маєвським шифрував текст, користуючись 15-ю сторінкою брошури “Советський патріотизм” (від ділянки “...миляції народів СРСР” і далі за текстом від 10-го рядка знизу). Рахунок рядків вівся знизу догори. Кожна літера готової “шифровки” виглядала як цифровий дріб, у якому чисельник вказував на номер рядка по-вертикалі, а знаменник – на номер літери по-горизонталі починаючи від згаданої ділянки 15-ї сторінки. Також одна зі сторінок книги “Адміністративний поділ деяких областей УРСР” слугувала для зашифрування листування між Василем Галасою та Богданом Кузьмою. Подібні до згаданого вище методи зашифрування знали в Європі ще на початку 1940-х. Так, один з них розкрив у своєму письмовому зізнанні польський військовий Ян Кольбушевський, затриманий НКВС у 1940 р. в румунському Бухаресті за підозрою у співпраці з англійською Інтелідженс сервіс. Суть способу така: суб’єкти переписки мали використовувати 2 примірники книги одного автора; кожен зі своїх листів вони розпочинали 2 – 4-значною комбінацією цифр, перша частина якої означала № сторінки, а друга – № рядка цієї сторінки зверху вниз⁸¹.

Василь Кук та Іван Литвинчук певні частини своїх листів перетворювали на цифрові наступним чином. Спершу брали ключове слово “Ульяновськ”. Далі кожній літері цього слова призначали якусь цифру від 1 до 10 (по порядку). Потім так само нумерували літери української абетки (варіант Булаховського). Далі переводили літери тієї ділянки тексту, яку слід було зашифрувати, в цифри за ключовим словом. Якщо потрібного відповідника у ключовому слові не знаходилося, брали ту цифру, яка означала певну літеру алфавіту. “Максим Ат” і Анатолій Маєвський шифру-

---

⁸⁰ Про роди шифрів докладніше: Інформаційно-довідкова зала Галузевого державного архіву Служби безпеки України (далі – ІДЗ ГДА СБ України). – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 59. – Арк. 116–118.

⁸¹ Польське підпілля 1939–1941. Від Волині до Покуття. Ч. 2 / *Богунов С.* та ін. (ред.), *Гайовнічек З.* та ін. (упоряд.). – Варшава–Київ, 2004. – Т. 3. – С. 1336–1338.

вали свої листи з використанням брошури “Постанови III НВЗ” та ключем “Дунічка”⁸².

Декілька частин документів (листи Василя Кука, Івана Литвинчука, Анатолія Маєвського, Юрія Беднарчика за 1949 – 1952 рр.) очевидно зашифровані з використанням спеціальних шифроблокнотів⁸³. Типовий повстанський шифроблокнот складався з наборів цифр, розташованих у колонках. Кожен цифровий набір складався з кількох чисел. Відповідно, певному набору цифр відповідало якесь слово чи словосполучення.

Автори ділових листів не афішували своїх справжніх імен та прізвищ. Найголовніші різновиди їхніх підписів підсумовано у таблиці нижче.

Таблиця 9

Варіанти авторських підписів у ділових листах

Рік	Підписані справжнім іменем і/чи прізвищем	Підписані літерним псевдонимом	Підписані числовим псевдонимом	Підписані назвою посади автора у ОУН	Підпис автора не вказаний чи невідомий	Загальна кількість документів
1944	0	7	2	0	1	10
1945	0	51	0	0	4	55
1946	0	38	1	1	8	48
1947	0	21	3	0	6	30
1948	0	5	8	0	6	19
1949	0	21	20	0	9	50
1950	0	16	9	0	4	29
1951	0	12	5	0	7	24
1952	0	11	0	0	0	11
1953	0	1	0	0	0	1

⁸² Огляд документів, захоплених під час ліквідації керівника крайового проводу ОУН(б) “Дубового”, завірений заступником начальника відділу 2-Н УМДБ Волинської обл. капітаном Резніком (від 27.01.1951 р.) // ГДА СБ України. – Ф. 2 (Упр. 2-Н). – Оп. 44 (1953 р.). – Спр. 2. – Т. 1. – Арк. 33–34.

⁸³ Шифроблокнот для листування між В. Куком і В. Охримовичем [поч. 1950-х рр.] // ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 51895-фп. – Конверт 1. – Арк. 68–69.

1954	0	2	1	0	0	3
1944 – 1954	0	185	49	1	45	280 ⁸⁴

Отже, у підпіллі було заведено через вимоги конспірації підписуватися псевдонімами. (Їх потрібно відрізнати від т. зв. “ключів” – вигаданих “одноразових” псевдонімів, які використовувалися з оперативною метою). Зазвичай у документах вживалися такі різновиди псевдонімів: слово-псевдонім (“Марко”), вигадане прізвище з ініціалом (наприклад “З. Савченко”). Типовий автор інколи вказував свій псевдонім в скороченій формі (“М-о”, “Сл-р”), у вигляді однієї, двох чи трьох літер (“Я.”, “Ая”, “Окс.”). У кількох випадках він позначав себе беззмистовним набором літер (“АВГ”) або комбінацією літер та слів із числами та знаками (“38-А”, “Лесь М-1”, “КК/О”). Також у 1948 р. намітилася цікава тенденція до використання авторами числових псевдонімів (набори від 2-х до 5-и чисел, наприклад “55”, “179”, “3344”, “55555”). У 1949 р. ділових листів, завірених числовими та літерними псевдонімами, стало майже порівну. Далі знову переважили листи, підписані вигаданими словами чи комбінаціями букв.

Таблиця 10

Адресати ділових листів

Рік	Проходять під справжнім іменем і/чи прізвищем	Проходять за літерним псевдонімом	Проходять за числовим псевдонімом	Проходять за назвою посади автора у ОУН	Адресати не вказані чи невідомі	Загальна кількість документів
1944	0	7	2	1	1	11
1945	0	27	0	21	8	56
1946	0	27	2	12	6	47
1947	0	15	2	6	7	30
1948	0	5	8	1	5	19
1949	0	12	25	4	8	49
1950	0	9	16	1	2	28

⁸⁴ Підпис автора ще одного документа поданий у зашифрованому вигляді.

1951	0	14	4	1	5	24
1952	0	7	3	0	1	11
1953	0	1	0	0	0	1
1954	0	2	1	0	0	3
1944 – 1954	0	126	63	47	43	279 ⁸⁵

Як випливає з цієї таблиці, відправники листів у 1945 – 1947 рр. все частіше зверталися до своїх адресатів не за їхніми прізвищами або псевдонімами, а за організаційними посадами чи відповідно до статусу в підпіллі (“провідникові”, “командирові”, “друзе”, “друзе зверхнику” та ін.). Також відправники з 1949 р. інтенсифікують позначення адресатів числовими псевдонімами. Це зайвий раз доводить, що саме у цей рік у підпіллі замінили літерні псевдоніми на числові. Невідомий автор одного з повстанських документів пропонував у 1944 р. змінювати псевдоніми один раз на два місяці⁸⁶.

У листах, особливо від 1949 р. і надалі, часто вживалася “езопова мова”. Якщо заходила мова про Василя Галасу, адресанти називали його “той друг” або “той чоловік”. Сам Василь Галаса 1949 р. у листі до Романа Шухевича йменував провідника ПЗК “Ліс” Івана Литвинчука-“Дубового” “тим, хто повинен був йти на зиму до Вас”. Коли відправник Анатолій Маєвський хотів нагадати адресатові Юрію Беднарчику про місце попередньої з ним зустрічі, то написав так: “там, де варили чай і диміло”.

Шифрувалися не лише прізвища, географічні об’єкти чи просто частини тексту, насичені різноманітними координатами, але й назви підпільних друкарень, “мертві” пункти зв’язку (з обміну кореспонденцією), а також “хати” (місця ділових зустрічей підпільників). Дати, час візитів до цих місць зустрічей, а також клички (паролі) були унікальними й змінювалися після кожної зустрічі, причому як вдалої, так і такої, що не відбулася.

* * *

Звісно, виявлений нами у фондах ГДА СБ України масив ділових листів не є повним і буде доповнений у майбутньому.

⁸⁵ Адресатів інших документів точно ідентифікувати не вдалося.

⁸⁶ Теория и практика западноукраинского национализма в документах НКВД, МВД и МГБ СССР. Сборник документов / Владимирцев Н., Кравец В. и др. (состав.). – Москва, 2010. – С. 143.

Однак, деякі документи, які могли б увійти до цього збірника, втрачені безповоротно. Так, понад 90 ділових листів, вилучених МДБ у керівника самопроголошеного проводу “Одеса” Степана Янишевського в серпні 1948 р. (передусім це його листування з підлеглими упродовж 1946 – першої половини 1948 рр., основний адресат – “Роман”⁸⁷), було повністю знищено невдовзі після захоплення⁸⁸.

* * *

У назві кожного заголовка ділових листів, що публікуються в цьому томі, упорядниками відображені прізвища адресанта (адресантів) і адресата (адресатів). Якщо якісь з них встановити не вдалося, вказуються псевдоніми. В тому випадку, коли дата виходу документа не встановлена, він датується за змістом, аналогічними документами тощо. У такому разі умовна дата подається у квадратних дужках, наприклад “[не раніше серпня 1946 р.]”.

Якщо оригінали чи копії деяких документів віднайти не вдалося, друкуються фрагменти, зокрема і фрагменти перекладів російською. Пропущені, непрочитані та пошкоджені частини текстів позначаються квадратними дужками [...]. Тоді, коли смисл тексту дозволяє устійнити ту його частину, яка через пошкодження не читається, розшифрована частина також подається в квадратних дужках.

Джерела, які включено до збірника, практично не містять виправлень упорядників, що пояснюється їхнім бажанням застосувати на практиці археографічний принцип недоторканості тексту документа. Помилки у текстах не виправляються, адже частина документів є авторськими чернетками. Якщо документ має постскрипtum чи доповнення автора чи інших осіб, все це зазначається під основним текстом. Надписи на документі передаються між його закінченням (зі постскрипtumом включно) і легендою.

Без змін подано власні та географічні назви. Упорядковано вживання апострофа. Псевдоніми членів підпілля і криптоніми

---

⁸⁷ Це може бути організаційний референт самопроголошеного проводу “Одеса” Святослав Титков або керівник боївки Володимир Кудра. Обидва в означений проміжок часу мали псевдонім “Роман”.

⁸⁸ Довідка оперуповноваженого упр. 2-Н УМДБ УРСР старшого лейтенанта Гната для невідомого про документи, вилучені у Степана Янишевського (від 17.08.1948 р.) // ГДА СБ України. – Ф. 5. – Спр. 67426. – Т. 1. – Арк. 17–22.

організаційних осередків ООН вказуються без лапок, тоді як назви пунктів зв'язку – у лапках. З маленької літери подаються назви організаційних посад (провідник, комендант). З оперативною метою працівники радянських спецслужб у перекладах документів російською друкували повстанські псевдоніми великими літерами, тому всі літери кожного псевдоніма, окрім першої, замінюються на малі. У відповідності з вимогами сучасного українського правопису виправлено написання прийменників, часток.

Підкреслення частин текстів, а також закреслення слів не передаються – в кожному випадку про це обумовлюється у підрядковому посиланні. Так само робиться, коли смисл певної частини якогось документа встановити важко.

У підрядкових посиланнях зазначаються дані про маловідомих членів оунівського підпілля, уточнюється зміст окремих подій, явищ і процесів, що супроводжували їхню діяльність. Після кожного посилання в дужках у скороченій формі вказуються джерела інформації (якщо документ – архівна легенда; якщо збірник документів – його назва скорочено, рік видання, сторінки; якщо наукова праця – її автор, рік видання, сторінки). До послуг читача, котрий бажає швидко відшукати розшифрування того чи іншого скорочення, єдиний список джерел і літератури в додатках⁸⁹.

Застарілі слова, діалектизми, іншомовні слова а також ті зі слів, що не притаманні для сучасної української літературної мови, не коригуються і заносяться до окремого списку в додатках.

Кожен документ супроводжується легендою, в якій вказане місце зберігання документа (абревіатура архіву, номер фонду, опису, справи, тому, аркуша чи аркушів), вказується автентичність документа (оригінал, копія, завірена копія, чернетка). Зазначається, яким способом кожний документ відтворений – рукописним чи друкарським (машинопис). Інформація про виявлення тотожних (ідентичних) і подібних (інших копій) текстів документів (у інших архівах, фондах тощо) також пишеться в легенді. Там саме зазначена мова, на яку перекладено документ (якщо це копія).

В англійських текстах вжито модифіковану систему транслітерації Бібліотеки Конгресу США.

---

⁸⁹ Такі практики притаманні для сучасної джерелознавчої літератури. Див., напр.: Зализняк А. Древненовгородский диалект. – Москва: "Языки славянской культуры", 2004. – С. 847. – (Studia philologica).

Пошук, відбір документів, написання до них коментарів, підготовку додатків здійснювали Володимир Ковальчук і Валерій Огороднік. Написав вступну статтю, систематизував документи і виступив редактором збірника Володимир Ковальчук.

Упорядники дякують за організаційну допомогу екс-директору ГДА СБ України Володимирові В'ятровичу, а також багатьом його колишнім підлеглим. Слова вдячності адресуються для істориків Володимира Мороза, Руслана Забілого, Олександра Вовка, Ігоря Марчука за підтримку і зичливі консультації.

Особлива та щира подяка упорядників – головному адміністраторові видавництва “Літопис УПА” п. Миколі Кулику, який впродовж багатьох років займається пошуком фундаторів і, зокрема, забезпечив фундацію цього тому, відповідальному редакторові проф. Петрові Потічному, Ігореві Гомзяку за їхнє усебічне сприяння у підготовці археографічного збірника, а також пані Марті Олійник за англomовний переклад та редагування вступної частини.

Володимир Ковальчук

INTRODUCTION

The subject of this latest volume in the New Series of The Chronicle of the UPA is business correspondence, an important component in the corpus of documentary sources on the Ukrainian Insurgent Army (UPA) and the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN(b)). All the documents included here pertain to the activities of the UPA or the OUN underground in the Ukrainian and Belarusian ethnographic territories that belonged to the insurgent krai known as the “Northwestern Ukrainian Lands” or which bordered on them. In thematic terms, this archaeographic publication is organically linked to the “Volyn” volumes that have already appeared in the New Series (vols. 2, 8, 11, and 14).

This volume includes an introduction, business letters (along with English-language annotations), and supplements. The correspondence is divided into three thematic chapters: 1) letters written by the leaders of the OUN and the UPA, in which events transpiring in Volyn` and Polissia are discussed; 2) letters written by members of the OUN and the UPA (Volyn` and Polissia, krai level); and 3) letters written by unidentified authors. The documents in each chapter are grouped chronologically by author.

The book contains documents from the collections stored at the State Archive of the Security Service of Ukraine (HDA SBU), the Directorate of the Security Service of Ukraine (USBU) in Rivne oblast, and the Rivne Oblast Regional History Museum. The documents stored at HDA SBU and USBU (Rivne oblast) have been declassified. The search to uncover the correspondence of OUN and UPA members in the collections of the above-mentioned archives, as well as the systemization of the located documents, took place in 2009–2011. The interim results of this work (chapters of a future annotated index entitled “The Correspondence of OUN Leaders and UPA Commanders”) are being published in scholarly journals. The first three chapters of this index have already been published in the journal *Z arkhiviv VUCHK–GPU–NKVD–KGB* (From the Archives of the VUCHK–GPU–NKVD–KGB, no. 2, 2009, nos. 1–2, 2010).

The letters featured in this collection are being published here for the first time. Their chronological framework spans the years from 1944 to 1954. The choice of the lower chronological range was determined by the fact that in 1944 business letters became the main component in the circulation of documents in the PZUZ (Northwestern Ukrainian Lands).⁹⁰ The reason was as follows: in response to the advent of Soviet power, the insurgents greatly intensified secrecy, and thereafter the scope of the documents in circulation “narrowed:” texts were shortened and their varieties were curtailed. The members of the armed underground switched from writing detailed reports to writing tersely-worded ones. Later, the number of business letters increased sharply. Their content and the rules governing their circulation were regulated by a document entitled “Secrecy,” most likely written by Vasyl’ Kuk, the head of the Organizational Section of the OUN in the Ukrainian Lands (UZ). The author of this document noted that “one should write only in regard to crucial matters,” without mentioning any “ranks” (leader, commander, etc.), the location of the organization, lines of communication, constituent organizational networks, personal information, the location and positions of organizational cadres, organizational instructions, changes in the activities of an organizational cell, or the organization’s plan of work. It was recommended that information about the organizational structure and the members of the organization be written in code or ciphers. Moreover, it was forbidden to make any mention whatsoever of the “number of members, weapons, the state of foodstuff and technical supplies, [and] specific lines of communication.” After reading the “message,” the recipient had to destroy it immediately.⁹¹ The unknown author of an instruction for nadraion leaders, dated 20 September 1945, offered similar recommendations: “... to use fewer links, pseudonyms, couriers, offices, Sections, [less] shouting,

---

⁹⁰ This does not mean that prior to 1944 the tradition of exchanging brief, laconic reports written in condensed form did not exist in the OUN and the UPA in the PZUZ. Whereas until 1942 mostly letters were circulated in the OUN in Volyn’, later, in 1943, the proportion of letters in the system of documentation of the UPA and its rear line services was minimal. See, e.g., some business letters that circulated in the “Bohun” detachment of the UPA group “Turiv” in August and November–December 1943 and January 1944, the so-called II UPA Battalion in the second half of 1943; and several subunits of the “Zahrava” group in December 1943–May 1944. See P. Sokhan` and P. Potichnyi [Potichnyj], eds., *UPA i zapillia na PZUZ, 1943–1945: Novi dokumenty, vol. 14 of Litopys UPA* (New Series) (Kyiv; Toronto, 2010), pp. 132–37, 300–334, 413–19.

⁹¹ No author, “Konspiratsiia,” Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy (State Archive of the Security Service of Ukraine; hereinafter: HDA SBU), fond 13, file 376, vol. 59, fols. 32–46.

noise, fewer decorative commanders-leaders, and more modest, quiet, clandestine-revolutionary, clandestine apostolic work.”⁹²

Vasyl` Kuk, one of the top-ranking members of the OUN leadership, demanded insistently that his colleagues abide by the rules of secrecy, and mercilessly criticized those who disregarded them on occasion (e.g., Roman Shukhevych, Commander in Chief of the UPA,<sup>93</sup> radio operator Syl`vestr Skorobohatov-“Arsen”⁹⁴). Kuk followed the rules of secrecy so scrupulously that until August 1949 Shukhevych knew nothing about Kuk’s wife and three-year-old son.

The choice of the upper chronological range of this collection of documents was determined by the fact that, as a result of the “hemorrhaging” that affected the OUN underground network in Volyn` in 1952–1954, the circulation of documents in that region dwindled to nothing.

The importance of publishing these business letters lies in the fact that, in addition to providing dry instructional information or reports, they express personal views and raise questions for discussion. Although these documents are generally marked by a business style, they are not weighed down by officialese and barely contain any false or deceptive notes. Thus, researchers can immerse themselves deeply, “without embellishments,” into the conditions in which the armed underground worked, and attempt to explain how each of the various correspondents perceived the realities of life at the time.

It is crucial to distinguish business letters from private ones, i.e., from narratives, and correspondence on the whole from other organizational documents. This requires some experience because even the authors themselves did not focus attention on this aspect. OUN couriers, for example, did not distinguish greatly among orders, reports, and other types of documents. In their perception, documents were either abstractly called *grypsy* (secret messages placed at drop points or passed from hand to hand), *estafety* (system of mail relayed from hand to hand), *shtafety* (messages, dispatches), and *pys`ma* (letters) or *pysul`ky* (short letters); or were called by the general term of *pochta* (mail, the name given to a typical package containing various documents). “In future, sew up mail and letters for

---

⁹² H. Starodubets`, *Ukrains`ke povstans`ke zapillia* (Ternopil`: Pidruchnyky i posibnyky, 2006), p. 326.

⁹³ V. Koval`chuk and V. Ohorodnik, “Lystuvannia kerivnytstva OUN(B) i UPA na ukrains`kykh zemliakh,” *Z arkhiviv VUCHK–GPU–NKVD–KGB*, no.1 (2010): 254.

⁹⁴ Lyst V. Kuka do S. Skorobohatova-“Arsena” (serpen` 1946 r.), HDA SBU, fond 65, file S-9079, vol. 32, fol. 80.

me with thread and pack [them],” Vasyl` Kuk advised Yaroslav Dudar-“Arkhyp” on 18 September 1945.⁹⁵

Now that the business correspondence of the leaders of the Ukrainian revolutionary movement is being studied in detail, it is important to maintain a balance between the place of publication of both the documents that were produced by the leadership of the OUN and the UPA and which pertain indirectly to the PZUZ, and those that directly represent this territorial (*krai*) level. Disruption of this correlation has an impact both on primary source specialists’ understanding of the subjects that are raised in the business letters by “krai people” and on historians’ success at interpreting these sources. The business letters of leaders and “krai people” are closely intertwined. Thus, thanks to the goodwill of researcher Volodymyr Moroz, who published a photocopy of the original letter written by Dmytro Maivs’kyi, one of the leaders of the OUN leadership in the UZ [Ukrainian Lands],, to Petro Duzhyi, dated 31 May 1945,⁹⁶ we were able to match the signature of the letter writer with the handwriting that appears in a letter sent from “Prysud” to Vasyl` Kuk, dated 26 September [1945],⁹⁷ and to conclude that the pseudonym “Prysud” belonged to Dmytro Maivs’kyi.

* * *

There is a general dearth of special source studies of insurgent business correspondence during the postwar period, as well as of general OUN and UPA documentation. As Petro Duzhyi noted aptly, insurgents’ “notes” are the “terrible bane”⁹⁸ of historians because their texts are too difficult to interpret. Nevertheless, a number of researchers are making use of such letters in their scholarly works. The historians Oleksandr Ishchuk and Ihor Marchuk recently published a business letter written by Yakiv Busel, the head of the OUN’s Political Section in the UZ, dated 1945.⁹⁹ In their monograph, co-authors Oleksandr Ishchuk and Valerii Ohorodnik quote extensively from two letters written by Mykola Arsenych, the head of the OUN’s Security Section in the UZ: one was addressed to Roman Shukhevych and dated 11 January 1947, and the other, to Mykola

---

⁹⁵ See document no. 34.

⁹⁶ V. Moroz, “Z lystuvannia chleniv provodu OUN (lystopad 1944–traven` 1945),” *Ukrains`kyi vyzvol`nyi rukh*, no. 10 (2007): 44.

⁹⁷ See document no. 56.

⁹⁸ P. Duzhyi, *Ukrains`ka sprava* (Lviv, 2001), 1:392–406, on the Plast website: <http://www.plast.org.ua/?pageid=893> (21 July 2011).

⁹⁹ O. Ishchuk and I. Marchuk, *Braty Busly: Zhyttia za Ukrainu* (L`viv; Toronto: Vydavnytstvo “Litopys UPA,” 2011), p. 105.

Kozak, the leader of the OUN in the PZUZ, dated 20 October 1946.¹⁰⁰ In another study, Ishchuk cites the text of Petro Fedun's letter to I. Holembovs`kyi, which was written in 1951.<sup>101</sup> The historian Halyna Starodubets`¹⁰² made use of a letter written in April 1944 by "Sumnyi," a member of the OUN underground, to "Halata," etc. The historian Anatolii Kentii¹⁰³ has frequently cited the letters of various members of the OUN underground and the UPA (Mykola Arsenych, Dmytro Kliachkivs`kyi, and "Maksym," the leader of Mizoch raion). In one of his works the historian Yurii Kyrychuk<sup>104</sup> quoted from a letter that Mykola Lebed` wrote in early 1945 to Roman Shukhevych.

The publication of the business correspondence of the members of the OUN and the UPA in the UZ has been a priority of contemporary Ukrainian historians as well as researchers based in the diaspora. Volodymyr Serhiichuk, Ihor Bilokon`, Serhii Kokin, and Stanislav Serdiuk published some postwar letters written by the UPA commanders Roman Shukhevych and Vasyl` Kuk, and two of the members of the OUN leadership in the UZ, Yaroslav Starukh and Osyp Diakiv¹⁰⁵ in a collection of documents pertaining to Stepan Bandera. This same group of compilers, excluding Ihor Bilokon`, published a number of letters (written by Vasyl` Kuk, Roman Shukhevych, and Mykola Kozak) in another thematic collection.¹⁰⁶ Unfortunately, owing to the

---

¹⁰⁰ O. Ishchuk and V. Ohorodnik, *General Mykola Arsenych: zhyttia ta diial`nist` shefa SB OUN* (Kolomyia: Vydavnycho-polihrafichne pidprijemstvo "Vik," 2010), pp. 76–80, 115–17, 134–37.

¹⁰¹ O. Ishchuk, *Rozshuk orhanamy derzhavnoi bezpeky URSR kerivnyka Holovnoho oseredku propahandy OUN(b) Petra Feduna u 1944–1951 rr.* (Kyiv, 2008), pp. 46–47.

¹⁰² H. Starodubets`, *Ukrains`ke povstans`ke zapillia (druha pol. 1943–poch. 1946 rokiv)* (Ternopil`: Pidruchnyky i posibnyky, 2006), p. 292.

¹⁰³ A. Kentii, *Ukrains`ka povstans`ka armiiia: 1944–1945 rr.* (Kyiv: NAN Ukrainy, Instytut istorii Ukrainy, 1999), pp. 41–42. See also his *Ukrains`ka povstans`ka armiiia: 1946–1956 rr.* (Kyiv: NAN Ukrainy, Instytut istorii Ukrainy, 1999), pp. 59, 75.

¹⁰⁴ Iu. Kyrychuk, *Narys z istorii ukrains`koho natsional`no-vyzvol`noho rukhu 40–50 rokiv XX stolittia* (L`viv: L`vivs`kyi natsional`nyi universytet im. I. Franka, 2000), p. 137.

¹⁰⁵ Lyst R. Skhukhevycha do S. Bandery (vid 22.07.1946 r.), in *Stepan Bandera u dokumentakh radians`kykh orhaniv derzhavnoi bezpeky (1939–1959)*, comp. V. Serhiichuk, I. Bilokon`, S. Kokin, and S. Serdiuk (Kyiv: PP Serhiichuk M. I., 2009), 1: 515–17; Lyst V. Kuka do S. Bandery, Ia. Stets`ka ta in. (Ilypen` 1950 r.), *ibid.*, 2: 384–414; Lyst Ia. Starukha do S. Bandery (vid 20.07.1947 r.), *ibid.*, 1: 576–96; Lyst O. Diakova do "Vsevoloda" ta in. (cherven` 1950 r.), *ibid.*, 2: 369–75.

¹⁰⁶ Lyst V. Kuka do R. Shukhevycha (veresen` 1949 r.), in *Roman Shukhevych u dokumentakh radians`kykh orhaniv derzhavnoi bezpeky (1940–1950)*, ed. V. Serhiichuk et al. (Kyiv: PP Serhiichuk M. I., 2007), 2: 356–61; Suprovodnyi lyst R. Shukhevycha do zvitv dlia S. Bandery [no later than 27.01.1950], *ibid.*, 401; Lyst vid M. Kozaka-"Chuprynka" do S. lanyshes`koho (vid 18.07.1946 r.), *ibid.*, 53–58.

lack of the original document and harmonization of pseudonyms, the compilers made an inaccurate attribution of one of Mykola Kozak's letters, indicating that it was written by Roman Shukhevych.

Several letters (from Nil Khasevych and Mykola Duzhyi) were published by Oleksandr Ishchuk and Nataliia Nikolaieva.¹⁰⁷ Volodymyr Moroz¹⁰⁸ reproduced some of the business correspondence of Roman Shukhevych, Dmytro Maivs`kyi, and Petro Duzhyi, while Oleksandra Stasiuk¹⁰⁹ and Volodymyr Marchuk¹¹⁰ reproduced a letter written by the renowned OUN propagandist, Petro Fedun. The historian Mykhailo Romaniuk¹¹¹ has published the entire body of Fedun's correspondence.

A number of letters have been published in the Main and New series of *Litopys UPA*. Volume 2 of the Main Series contains a letter written by Mykhailo Palidovych;¹¹² vol. 6, a letter from "Okhrim";¹¹³ vol. 10, letters from Vasyl' Kuk and Petro Fedun;¹¹⁴ vol. 26, functionaries of Tactical Sector no. 26 "Lemko" of Military Okruha no. 2 "Sian" of UPA-

---

¹⁰⁷ Lyst N. Khasevycha do V. Kuka (lystopad 1951 r.), in O. Ishchuk and N. Nikolaieva, "Proekty nahorod UPA," *Voienna istoriia*, no. 5 (2008): 92–94; "Lyst M. Duzhoho do 'Veresa' (vid 15.02.1945 r.)," *ibid.*, 94.

¹⁰⁸ Lyst R. Shukhevycha do R. Kravchuka [lystopad 1944 r.], in V. Moroz, "Z lystuvannia chleniv provodu OUN (lystopad 1944–traven' 1945)," *Ukrains'kyi vyzvol'nyi rukh*, nos. 43–44 (2007); Lyst R. Shukhevycha do P. Duzhoho (vid 19.05.1945 r.), *ibid.*, 45; Lyst D. Maivs`koho do P. Duzhoho (vid 31.05.1945 r.), *ibid.*, 46–47; Lyst P. Duzhoho do R. Kravchuka (vid 22.11.1944 r.), *ibid.*, 41–43; Lyst P. Duzhoho do R. Kravchuka (vid 22.11.1944 r.), *ibid.*, 43.

¹⁰⁹ O. Stasiuk, "Lyst Petra Poltavu do Romana Shukhevycha (1950 r.)," in *Ukraina u Druhii svitovii viini: ukraino-pol's'ki vzaiemyny*, Ukraina: kul'turna spadshchyna, natsional'na svidomist', derzhavnist' (L'viv: Natsional'na akademiia nauk Ukrainy, Instytut ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha, 2005), 13: 383–98.

¹¹⁰ V. Marchuk, "Lyst Petra Poltavu do Romana Shukhevycha iak dzherelo do vyzhennia problem ukrains'koho natsional'no-vyzvol'noho rukhu 40–50 rokiv XX st.," *Vii's'kovo-naukovyi visnyk*, no. 6 (2004): 172–82.

¹¹¹ M. Romaniuk, *Petro Fedun- "Poltava" –providnyi ideoloh OUN ta UPA* (Toronto; L'viv: Vydavnytstvo "Litopys UPA," 2009), p. 69.

¹¹² "Lyst M. Palidovycha-'Denysa' do Ia. Starukha-'Leva' (vid 1.03.1944 r.)," in Ie. Shtendera and P. Potichnyi, eds., *Boiovi dii UPA*, vol. 2 of *Volyn' i Polissia: Nimets'ka okupatsiia* (Toronto, 1990), pp. 40–41.

¹¹³ "Lyst 'Okhrima' do komanduvannia vermakhtu v Halychyni (vid 18.04.1944 r.)," in Ie. Shtendera and P. Potichnyi, eds.; comp. T. Hunchak [Hunczak], *UPA v svitli nimets'kykh dokumentiv*, bk. 1: 1942–cherven' 1944, vol. 6 of *Litopys UPA* (Toronto, 1983), pp. 124–26.

¹¹⁴ "Lyst V. Kuka do holovy prezidii ZP UHVR (vid 27.07.1950 r.)," in Ie. Shtendera and P. Potichnyi, eds., *Ukrains'ka Holovna Vyzvol'na Rada: Dokumenty, ofitsiini publikatsii, materialy*, bk. 3: 1949–1952, , vol. 10 of *Litopys UPA* (Toronto, 1984), p. 352; "Lyst P. Feduna do Derzhdepartamentu SShA (serpen' 1950 r.)," *ibid.*, p. 351.

West;¹¹⁵ and vol. 33, letters written by functionaries of Tactical Sector no. 13 “Roztochchia” of Military Okruha no. 2 “Buh” of UPA-West.¹¹⁶ Volume 9 of the New Series contains a selection of letters written by Oleksander Luts’kyi¹¹⁷ member of the Supreme Military Headquarters of the UPA (HVSh UPA); vol. 10, letters from Roman Shukhevych;¹¹⁸ vol. 12, Vasyl’ Levkovych and “Uhrynovych;”¹¹⁹ and vol. 13, Mykhailo Kondrat, “Krychevs’kyi,” and “Korniichuk.”¹²⁰ Oleksandr Vovk and Serhii Kokin¹²¹ included a letter written by Vasyl’ Kuk and one by acting general judge of the OUN, “Verkhovynets’,” in vol. 8 of the New Series of *Litopys UPA*. A letter written by “Okhrim” and “Taras” was reproduced by Volodymyr Kosyk.¹²²

¹¹⁵ Letters written in 1945–1946 by M. Onyshkevych–“Oleh,” S. Stebel’s’kyi–“Khrin,” V. Mizernyi–“Ren,” and others. See P. Potichnyi and I. Lyko, eds., *Taktychnyi vidtynok UPA 26-yi “Lemko”: Lemkivshchyna i Peremyshchyna (Dokumenty i materialy)*, vol. 33 of *Litopys UPA* (Toronto; L’viv, 2001), pp. 216–17, 469, 524–33, 556–61, and 752–56.

¹¹⁶ Letters written in 1946 by “Troian,” “Uhrynovych,” and “Roman.” See I. Lyko and P. Potichnyi, eds., *UPA na L’vivshchyni i Iaroslavshchyni: Spohady i dokumenty voiakiv UPA TV “Roztochchia”: 1943–1947*, vol. 31 of *Litopys UPA* (Toronto; L’viv, 2001), pp. 274–79.

¹¹⁷ “Lyst O. Luts’koho do M. Tverdokhliba (vid 2.10.1944 r.),” in P. Sokhan’ and P. Potichnyi, eds., *Borot’ba proty povstans’koho rukhu i natsionalistychnoho pidpillia: protokoly dopytyv zareshotovanykh radians’kymy orhanamy derzhavnoi bezpeky kerivnykiv OUN i UPA: 1944–1945*, vol. 9 of *Litopys UPA* (New Series) (Kyiv; Toronto, 2007), pp. 399–400; “Lyst O. Luts’koho do M. Tverdokhliba (vid 2.11.1944 r.),” *ibid.*, p. 400; “Lyst O. Luts’koho do ‘Kosaria’ (vid 5.12.1944 r.),” *ibid.*, pp. 401, 812.

¹¹⁸ “Lyst R. Shukhevycha do S. Bandery (vid 15.05.1946 r.),” in P. Sokhan’ and P. Potichnyi, eds., *Zhyttia i borot’ba henerala “Tarasa Chuprynyky” (1907–1950): Dokumenty i materialy*, vol. 10 of *Litopys UPA* (New Series) (Kyiv; Toronto, 2007), p. 282; “Lyst R. Shukhevycha do nevidomoho (vid 15.05.1946 r.),” *ibid.*, p. 283.

¹¹⁹ “Lyst V. Levkovycha do nevidomoho (vid 5.10.1944 r.),” in P. Sokhan’ and P. Potichnyi, eds., *Voienna okruha UPA “Buh”: Dokumenty i materialy 1943–1952*, bk. 1, vol. 12 of *Litopys UPA* (New Series) (Kyiv; Toronto, 2009), p. 197; “Lyst V. Levkovycha i M. Onyshkevycha do k-ra UPA-Zakhid (vid 4.11.1944 r.),” *ibid.*, pp. 198–206; “Lyst V. Levkovycha do k-ra UPA-Zakhid [serpen’ 1946 r.],” *ibid.*, pp. 258–61; “Lyst ‘U[hrynovychaj]’ do k-ra VO ‘Buh’ UPA-Zakhid (vid 6.05.1946 r.),” *ibid.*, pp. 315–16.

¹²⁰ “Lyst M. Kondrata do ‘Dana’ (vid 17.11.1944 r.),” in P. Sokhan’ and P. Potichnyi, eds., *Voienna okruha UPA “Buh”: Dokumenty i materialy 1943–1952*, bk. 2, vol. 13 of *Litopys UPA* (New Series) (Kyiv; Toronto, 2009), p. 910; “Lyst ‘Krychevs’koho’ do ‘Chornoho’ (vid 20.11.1944 r.),” *ibid.*, p. 909; “Lyst ‘Korniichuka’ do ‘Chornoho’ (vid 28.11.1944 r.),” *ibid.*, p. 911.

¹²¹ “Lyst ‘Verkhovynetsia’ do S. Ianyshyevs’koho (vid 10.10.1946 r.),” in P. Sokhan’ and P. Potichnyi, eds., *Volyn’, Polissia, Podillia: UPA ta Zapillia 1944–1946: Dokumenty i materialy*, vol. 8 of *Litopys UPA* (New Series) (Kyiv; Toronto, 2006), pp. 1267–68; “Lyst V. Kuka do F. Vorobtsia (vid 19.12.1945 r.),” *ibid.*, p. 139.

¹²² “Lyst k-ra UPA ‘Okhrima’ i nach. shtabu ‘Tarasa’ do holovnoho komanduvania nimets’koi hrupy armii ‘Pivnichna Ukraina’ (vid 2.04.1944 r.),” in *Ukraina v Druhii svitovii viini u dokumentakh: Zbirnyk nimets’kykh arkhivnykh materialiv (1944–1945)*, comp. V. Kosyk (L’viv, 2000), 4:44–49.

The business letters of members of the OUN and the UPA in Volyn' and Polissia are gradually becoming available to scholars, above all through the continuing publication of volumes in the New Series of *Litopys UPA*. The compilers of vol. 8, Oleksandr Vovk and Serhii Kokin, published a selection of 14 business letters that were written in 1945–1946 by Mykola Kozak, the leader of the OUN in the PZUZ; the leader of the self-proclaimed “Odesa” leadership, Stepan Ianyshevs'kyi; the head of the Organizational Section in the PSK (Northeastern Krai), Iaroslava Skab; Petro Trofimchuk, and “Iaroslav.”¹²³ The contents of the majority of these sources boil down to an explication of the relations between the “legitimate” members of the underground in the PZUZ and the *dalekivtsi* (“Dalekyi’s people”), a splinter group that began forming around Stepan Ianyshevs'kyi-“Dalekyi” in late 1945 and which opposed the guidelines issued by the leaders of the Security Service concerning the “purge” of Soviet elements from among local leading organizational activists. A number of business letters originating in subunits nos. 33 and 44 of the ZH UPA (Formation of Groups of the UPA) and the rear line services in 1944–1945 were published in vol. 14. The authors of these documents are Mykola Kozak; Petro Oliinyk, the head of the Organizational Section of the PZK (Northwestern Krai); Mykhailo Sereda, the head of the SB for Kovel' okruha in the PZK; Mykola Voitovych, the head of the SB of Sarny okruha of the PSK; “Mit'ka Chyhar,” a member of the SB in the PSK; “Pimen,” an SB functionary; Hanna Kozachok-Romaniuk, a member of the underground; “Doroshenko,” a bodyguard in the “Pomsta Bazaru” Brigade of the “Zavykhost” HO (General Okruha); “Chornyi,” a member of the “Kholm” Brigade of ZH (Zahin) no. 33; a deserter codenamed “Skovoroda”; Anatolii Mon', commander of the “Pryluka” detachment; Oleksii Finchuk, the commander of one of the smaller subunits of the above-mentioned detachment; “Volodia,” a

---

¹²³ “Lyst M. Kozaka do F. Vorobtsia (vid 3.09.1945 r.),” in *Volyn', Polissia, Podillia*, pp. 136–37; “Lyst M. Kozaka do ‘Hordiia’ (vid 7.11.1945 r.),” *ibid.*, p. 138; “Lyst M. Kozaka do P. Oliinyka (vid 7.11.1945 r.),” *ibid.*, pp. 138–39; “Lyst M. Kozaka do P. Oliinyka (vid 1.12.1945 r.),” *ibid.*, pp. 140–45; “Lyst M. Kozaka do M. Arsenycha (vid 15.06.1946 r.),” *ibid.*, pp. 151–54; “Lyst M. Kozaka do M. Arsenycha (vid 22.08.1946 r.),” *ibid.*, pp. 157–58; “Lyst M. Kozaka do V. Kuka (vid 8.12.1946 r.),” *ibid.*, pp. 162–76; “Lyst M. Kozaka do S. Ianyshevs'koho (vid 25.08.1946 r.),” *ibid.*, pp. 1149–50; “Lyst M. Kozaka do S. Ianyshevs'koho (vid 26.11.1946 r.),” *ibid.*, pp. 1160–63; “Lyst S. Ianyshevs'koho do M. Kozaka (vid 21.09.1946 r.),” *ibid.*, pp. 1151–55; “Lyst S. Ianyshevs'koho do M. Kozaka (vid 29.10.1946 r.),” *ibid.*, pp. 1158–59; “Lyst Ia. Skab do S. Ianyshevs'koho (vid 12.09.1946 r.),” *ibid.*, pp. 1150–51; “Lyst ‘Stepana’ do ‘Mykoly’ (vid 29.10.1946 r.),” *ibid.*, pp. 1156–57; “Lyst ‘Iaroslava’ do M. Kozaka (vid 20.12.1946 r.),” *ibid.*, pp. 1164–65.

member of one of the subunits of ZAHIN-Formation of Groups of the UPA (ZH) no. 44; and an unknown individual.¹²⁴ The Russian journalist Aleksandr Melenberg published a fragment of a letter that Vasyľ Kuk wrote to Vasyľ Okhrymovych no later than July 1953.¹²⁵

* * *

The data potential of this collection of business letters sheds important light on the history of the organizational structure of UPA-North, UPA-South (partially), and the armed OUN underground during the final years of the Second World War and the postwar period.

The quantitative increase in correspondence coincided chronologically with several waves of reforms that were introduced into UPA subunits. The first major change took place after the UPA crossed the Soviet-German front, transiting through Volyn' and Polissia (from the northeast to the west). Prior to the crossing the majority of subunits in the "Turiv," "Zahrava," and "Bohun" groups of the UPA were disbanded. After the front moved westward, they were reformed in March–May 1944, this time as detachments and formations of UPA-North and UPA-South (see Table 1 below).

---

¹²⁴ "Lyst M. Kozaka do P. Oliinyka (vid 1.12.1945 r.)," in *UPA i zapillia na PZUZ*, pp. 480–82; "Lyst P. Oliinyka do 'hromadianyna' (vid 4.12.1945 r.)," *ibid.*, p. 490; "Lyst M. Seredy do 'Kryhy' (vid 13.11.1944 r.)," *ibid.*, p. 479; "Lyst M. Seredy do 'Shakha' (vid 13.11.1944 r.)," *ibid.*, p. 480; "Lyst M. Voitovycha do 'Kisa' (vid 27.12.1944 r.)," *ibid.*, p. 489; "Lyst 'Mit'ky Chyhara' do S. Ianyshevs'koho (vid 5.06.1945 r.)," *ibid.*, pp. 394–403; "Lyst 'Pymena' do 'Shumnoho' (vid 9.11.1944 r.)," *ibid.*, p. 492; "Lyst 'Pymena' do 'Mykhaila' (vid 9.11.1944 r.)," *ibid.*, p. 493; "Lyst H. Kozachok-Romaniuk do Z. Kozachok [kinets' 1944 r.]," *ibid.*, pp. 482–83; "Lyst 'Doroshenka' do nevidomoi (vid 5.11.1944 r.)," *ibid.*, p. 392; "Lyst 'Chornoho' do 'Ponisa' [kinets' 1944 r.]," *ibid.*, pp. 393–94; "Lyst 'Skovorody' do D. Kalyniuka (vid 21.11.1944 r.)," *ibid.*, p. 422; "Lyst A. Monia do 'Iaroslavenka' (vid 25.05.1945 r.)," *ibid.*, pp. 404–5; "Lyst O. Finchuka do 'komandyra' (vid 11.11.1945 r.)," *ibid.*, p. 406; "Lyst 'Volodi' do 'komandyra' [kinets' 1945 r.]," *ibid.*, pp. 409–10; "Lyst nevidomoho do F. Vorobtsia (vid 19.11.1945 r.)," *ibid.*, p. 407.

¹²⁵ A. Melenberg, "Khrushchev s'el Kuka," *Novaia gazeta*, 22 July 2011: <http://www.novayagazeta.ru/data/2011/079/21.html> (22.07.2011)

Table 1

Names of UPA Subunits in Volyn` and Polissia before and after the Crossing of the Soviet-German Front¹²⁶

	Names of Subunits before the Crossing of the Front	Names of Subunits after the Crossing of the Front
Subunits of the "Zahrava" Group (01)	"Kotlovyna" Detachment "Ostap" Detachment "Kolodzins`kyi" Detachment "Bohun" Detachment "Konovalets`" Detachment "Khmel`nyts`kyi" Detachment "Doroshenko" Detachment	"Khvastiv" Detachment (operated from April 1944) "Baturyn" Detachment (operated from May 1944) "Korsun`" Detachment (operated from April to early October 1944) "Pryluka" Detachment
Subunits of the "Bohun" Group (02)	"Dubno" Battalion "Kremenets`" Battalion	"Kholodnyi lar" Formation (operated from April 1944) and "Donbas" (units of UPA-South)
Subunits of the "Turiv" Group (03)	"Kotlovyna" Det. (01) "Ozero" Detachment (02) "I. Bohun" Detachment ("Sich") (03)	"Poltava" Detachment (011) (operated from February 1944) "Sumy" Detachment (012) "Chernihiv" Detachment (013)
Subunits of the "Tiutiunnyk" Group (04)	"Bazar" Formation (operated from December 1943) "Khmel`nyts`kyi" Form.	"Bazar" Formation (operated from March to April 1944) "Petliura" Formation (operated from late April to August 1944) "Kruty" Formation (operated from April to July 1944) "Khmel`nyts`kyi" Formation

¹²⁶ V. Koval`chuk, "Taiemnytsi pol`iovoi sumky komandyra UPA Dmytra Kliachkivs`koho," *Istorychnyi zhurnal*, no. 5 (2009): 96–97.

During January–September 1944 between 800 and 1,000 men¹²⁷ were transferred from the “Zahrava” Group to subunits of the “Tiutiunnyk” Group, which operated in some areas of the Zhytomyr and Kyiv regions, while the “Turiv” Group shrank significantly (according to some sources, from 3,048 to 1,270 fighting men; according to others, from 1,680 to 1,080).¹²⁸ As well, the creation of UPA-South (territorial range: the southern part of Rivne oblast and Vinnytsia oblast) was also proceeding apace. This was accompanied by the mobilization of the civilian population. The “peak” of those processes coincided chronologically with springtime 1944. Their distinctive feature was the expansion of the personnel of those subunits that were based in the central, eastern, and southeastern parts of Volyn`, i.e., closer to central Ukraine. In the view of this writer, this may be explained by the fact that the UPA command anticipated launching an anti-Soviet uprising in May 1944, the epicenter of which would be the Kholodnyi Yar area.

It is noteworthy that these changes to the structure of the UPA did not have an impact on the numerical strength of the army as a whole. According to Dmytro Kliachkivs`kyi’s estimate, during the early months of 1944 the UPA had 6,920 people, and in April (“before the great action”)—6,960.¹²⁹

The rout of many UPA subunits in Volyn` (at the Battle of Hurby, April 1944) sparked the need to make a further change to the structure of UPA-North. This reform was launched in the summer of 1944 during a lull in the confrontation with the Soviets (see below):

---

¹²⁷ *Volyn`, Polissia, Podillia*, pp. 861–62.; Koval`chuk, “Taiemnytsi pol`iovoi sumky,” 95.

¹²⁸ A. Kentii, *Zbroinyi chyn ukrains`kykh natsionalistiv: 1920–1956* (Kyiv, 2008), 2:233, 237; Koval`chuk, “Taiemnytsi pol`iovoi sumky,” 95.

¹²⁹ Koval`chuk, “Taiemnytsi pol`iovoi sumky,” 95–96; *UPA i zapillia na PZUZ*, pp. 71–79.

Table 2

The Subunits and Numerical Strength of UPA-North after the Reorganization in August–October 1944¹³⁰

UPA-South	Name of Subunit	Number
ZH no. 33	“Zhovti Vody” Brigade	
	“Pam’iat` Krut” Brigade	
	“Kholm” Brigade (September to October 1944)	
	“Soborna Ukraina” Brigade (August–September 1944)	120
	“Pyliavtsi” Brigade	240
	“Pomsta Bazaru” Brigade (from late August 1944)	240
ZH no. 44	“Dorosh” formation (detachment) (from August 1944)	
	“Pryluka” Detachment	
	“Starodub” Detachment	

The main functional units of UPA-North were two formations of groups,¹³¹ which were modeled along the lines of the two active UPA formations. As of September, no more than 2,600 people served in both armies.¹³²

On 3 November 1944 Ivan Lytvynchuk, commander of ZH no. 33, issued an order concerning the latest changes in the names of insurgent subunits: the names of six brigades were to be changed to “Laidaky,” “Ostryi,” “Mazepa,” “Vovchak,” “Baida,” and “Nazar.”¹³³ Obviously, this new instruction was never fully implemented.

¹³⁰ *Volyn`, Polissia, Podillia*, pp. 737, 751, 867.

¹³¹ As of August–September 1944, each of them appears as “ZH” in insurgent documents. In November the first formation of groups is marked as “ZH Zavykhost” or “ZH 33.” In early January 1945 the first formation is named “ZH 33,” and the second—“ZH 44.” Later, the name “ZH 33” was changed to the “Khmel’nyts’kyi Formation.”

¹³² Koval’chuk, “Tsiemnytsi pol’iovoi sumky,” 95–96.

¹³³ *Volyn`, Polissia, Podillia*, pp. 670–71.

Table 3

Subunits of UPA-North after the Reorganization in November
1944

UPA-North	Name of Subunit
ZH no. 33	“Laidaky” Brigade
	“Baida” Brigade
	“Nazar” Brigade
	“Vovchak” Brigade
	“Ostryi” Brigade
ZH no. 44	“Dorosh” Detachment
	“Pryluka” Detachment
	“Starodub” Detachment

The UPA's status in Volyn` changed markedly in mid-January 1945, after a contingent of 10,000 Soviet troops launched a large-scale “winter action.” On 14 May Mykola Kozak summarized that by late March 1945, the victims of this operation numbered “around 400 people, from that group of leading activists from the raion upward by approximately 20%, from the raion downward by 30%, and the rest—UPA riflemen and non-commissioned officers and SB and VOP [Special Designation Unit] fighters, including 10 officers ... approximately 60% of the people who crept into a hideout were killed.”

Table 4

Last Remaining Units of UPA-North in Volyn` and Polissia (1945)
and Their Numerical Strength¹³⁴

	Name of Subunit	Approximate Period of Disbandment in 1945	Numerical Strength during Period of Disbandment
“Khmel`-nyts`kyi” Formation of the UPA	“Zhovti Vody” Brigade	Beginning of year	
	“Pam`iat` Krut” Brigade	Beginning of year	
	“Kholm” Brigade	August–September	1 company

¹³⁴ *Volyn`, Polissia, Podillia*, pp. 737–65, 867, 869–70, 924, 929.

	“Soborna Ukraina” Brigade	September	
	“Pyliavtsi” Brigade	February	
	“Pomsta Bazaru” Brigade	June	322
	“Aziaty” Unit	June	
ZH no. 44	“Dorosh” Detachment	September	266 (late 1944)
	“Pryluka” Detachment	June	278 (late 1944)
	“Starodub” Detachment	June	175 (late 1944)
	“Sivach” Detachment	September	104

An inspection of one of the two remaining UPA formations—“Khmelnyts`kyi”—which was carried out in January–February 1945, indicated that nearly every one of its brigades was infiltrated by Soviet agents.<sup>135</sup> On the instruction of Roman Shukhevych, remnants of the “Khmel`nyts`kyi” and no. 44 insurgent formations were converted into small, mobile fighting groups and sent deep into the underground. These changes were sparked by the arrival in Volyn` of Yakiv Busel, the head of the Political Section of the OUN in the Ukrainian Lands, to meet with Mykola Kozak-“Chuprynka.” The reform of the army in this region proceeded according to certain “templates,” by analogy with UPA-West, where the switch from “regular army forms of struggle” to “sabotage combat forms” had begun as early as on 25 November 1944.¹³⁶ Local insurgents, underground members, and Volyn` civilians were dismayed by the splintering of insurgent subunits. “It is very difficult for them to switch to the new forms of struggle,” Busel complained on 15 May 1945 in a letter to Vasyl` Kuk. “For them, a force is another state (like England, America!); a worse scenario, UPA companies, battalions. And if there are none—only small groups/ fighting groups and a network—then Bolshevik propaganda instantly begins to acquire influence, [declaring] that we are a ‘paltry little

¹³⁵ *Volyn`, Polissia, Podillia*, pp. 712–14, 750–51.

¹³⁶ *Teoriia i praktika zapadnoukrainskogo natsionalizmu v dokumentakh NKVD, MVD i MGB SSSR; Sbornik dokumentov*, comp. N. Vladimirtsev, V. Kravets, et al. (Moscow, 2010), p. 155.

group,' 'remnants'—and this means that there are no prospects," Busel wrote in September, summarizing the public mood.

Not all insurgent commanders accepted the command's directive to disband subunits, and some resisted it to the bitter end. Although Yakiv Busel issued detailed instructions on 3 September 1945 to Semen Kotyk—"Vyr," the latter mustered all his units (up to 400 people) in the Ternopil' region and went on a propaganda raid to Zdolbuniv raion (Rivne oblast). When the unit was ambushed there, the insurgents scattered in all directions. After "Vyr" returned to Ternopil' oblast, Busel repeated his order to him. But, "Vyr" continued to procrastinate until Busel threatened to dismiss him.

Thus, by early autumn 1945 the UPA in the PZUZ had de facto ceased to exist. As of 21 September "... not even small UPA units were left."¹³⁷ The only subjects of resistance were individual units of the OUN armed underground, such as SB fighting groups, units of special assignment (VOPs), sabotaging raiding groups, and bodyguard subunits of the leading group (*pochoty*, "personal bodyguards," with 5 to 25 people in each).

The armed subunits that managed to survive until late 1945 suffered so much from the Soviets' campaigns of persecution and provocations that on 28 November and 1 December 1945 the leader of the OUN in the PZUZ, Mykola Kozak, ordered them to move into the forested areas of Ukrainian and Belarusian Polissia.

* * *

The business correspondence of OUN leaders and UPA commanders also contains information about the numerous reorganizations that were carried out during the last years of the war and in the postwar period. The underground network in the PZUZ (leader: Dmytro Kliachkivs'kyi) was the first to undergo a major reorganization in the fall of 1944: it was divided into the Northeastern Krai (PSK) and the Northwestern Krai (PZK). The border between them followed the Horyn' River. An autonomous Rivne okruha also emerged in the southern part of Rivne oblast, while the northern districts of the Ternopil' region became part of the Podillian territory of the Western Ukrainian Lands (ZUZ).¹³⁸ By early 1946, inclusively, the above-mentioned kraiss of the PZUZ (leader: Mykola Kozak) were divided into

---

¹³⁷ *Volyn', Polissia, Podillia*, p. 1154.

¹³⁸ *Ibid.*, p. 33.

okruhas, each okruha into nadraions, each nadraion into raions, and each raion into subraions and kushches.

Table 5

The OUN Network in Volyn` and Polissia
(Second Half of 1944–Early 1946)

PZUZ	PSK “Odesa”	Okruhas	Nadraions
		Sarny (“A”)	Sarny, Kostopil`, Korets`
		Zhytomyr (“B”)	?
		Belarusian (part of Sarny okruha in early 1945)	?
	PZK “Moskva”	Okruhas	Nadraions
		Berestia (“Krychevs`kyi” no. 100) (until spring 1945)	Berestia (Ratne, Yaniv, Kamin`-Kashyrs`kyi) Kobryn` Pyns`ke
		Kovel (“Bohun”, no. 200, “Slavuta”)	Raions Verba, Turiis`ke, Matiivka, Holovne, Kovel`, Manevychi, Morochne, Liubeshiv, Kivertsi, Sedlyshche, Volodymyrets`, Rafalivka, Kolky, Tsuman`, Liuboml`, Zabolotiv, Dubrovytsia, Holoby
	Luts`k (Volyn`) (“V,” “Kryvonis,” “10,” “37,” “300,” “3022”)	Nadraions and Raions Kolky (Kolky, Kivertsi, Tsuman`, Derazhne, Stepan`, Stydyn raions) Kamin`-Kashyrs`kyi (Sedlyshche, Liubeshiv, Morochne raions) Stolyn (Volodymyrets`, Dubrovytsia, Rafalivka, Vysoke raions)	

		Kholm ("Korol` Danylo," no. 400) (until spring 1945)	Counties Kholm, Radzyn [Radzyń Podlaski], Hrubeshiv, Tomashiv, Volodava
		Volodymyr-Volyns`kyi (until 1945)	Raions Volodymyr-Volyns`kyi, Oziutychi, Lokachi, Poryts`, Horokhiv, Turiis`ke, Ustyluh, Berestechko, Verba
	Rivne Okruha "Hory"		Nadraions Rivne Zdolbuniv

Ideally, an organizational center on the okruha level was supposed to consist of a leader, an SB commandant, and heads of the Political and Organizational Sections, liaison heads, and the UChKh (Ukrainian Red Cross). But quotas were not being filled and there was a lack of cadres. According to Yakiv Busel's estimates, in the fall of 1945 there were between 7 and 15 underground members in every raion of the territory in which he was based. As well, the leaders of some nadraions in the PZK and the PSK had long ignored the instruction about disbanding Economic Sections, which were "nests of secret agents."

In 1946, 623 garrisons of Interior Troops of the NKVD of the Ukrainian District were ordered to smash the "fighting bandit groups" and "gangs" in Western Ukraine. Forty-six special raiding detachments were singled out to deal with the mobile "larger gangs" that were raiding from district to district. By 30 August they had carried out 3,876 operations, including 672 involving battles, as a result of which 71 out of the planned 385 "fighting bandit groups" and "gangs" were completely destroyed.¹³⁹ Locally, the Soviet troops were actively assisted by leading party members, Komsomol members, and extermination battalions.

Later, during the first half of 1946, the OUN underground in the PZUZ suffered significant cadre losses. As of April, there were practically no Security Service personnel left, and the leadership of PSK "Odesa" had ceased to exist. In order to rectify this situation

¹³⁹ *Teoriia i praktika zapadnoukrainskogo natsionalizma*, p. 107.

somehow, in August 1946 the leader of the OUN in the PZUZ, Mykola Kozak, proposed that the centralized leaderships of the standard OUN network (which were divided into kraisi, okruhas, nadraions, and raions) be replaced by ex-territorial "individual organizational centers." On 12 August 1946 he revived the leadership of the PSK under the cryptonym "Step," calling its leading nucleus a "temporary leading center" (Yurii Bednarchyk-"Chornohuz" and Yaroslava Skab-"Varka" were to be "responsible for the entirety of the work"; Volodymyr Kobrynovych-"Sivach" and Andrii Pashkovets`-"Knopka" were "responsible for work targeting the enemy agentura"; and Yakiv Yakovliev-"Yurko" was "responsible for sabotage work." Subordinated to this center were the leading centers of Korets`, Kostopil`, and Sarny nadraions, and to them—raion-based "zvenos" (each consisting of no more than five people). However, the members of the revived leadership did not remain in their positions even until the following year. Yurii Bednarchyk was appointed leader of Korets` nadraion, Yaroslava Skab was arrested by the MGB in the fall of 1946, Volodymyr Kobrynovych was killed at the end of the year, and Andrii Pashkovets` was recalled to the OUN's SB Section in the PZUZ.

PZK "Moskva" was similarly transformed (renamed "Lis"), and was placed under Ivan Lytvynchuk's command. As a result of these reforms, organizational centers became ex-territorial, and communications among them weakened. This was in fact desired by the initiator of these changes because, in his view, in the past couriers were the ones who "most contributed to the desecretization of all kinds of centers." In order to maintain secrecy, Mykola Kozak also ordered the leaders of centers to call themselves "superiors," not "leaders."

As a result of the Soviets' intensified activities in the second half of 1946 and the beginning of 1947, the OUN network in the PZUZ "shrank" once again. Owing to the lack of cadres, the territory (krai) of PSK "Step" began to be divided into nadraions. The number of okruhas in PZK "Lis" also decreased (see below):

Table 6

The OUN Network in Volyn` and Polissia
(Second Half of 1946–1947)

PZUZ	PSK	Okruhas	Nadraions	Raions
	"Step"	–	Korets` ("Vaha")	Korets` ("Step"), Mezhyrich ("Lys"), Kostopil` ("Halo"), Hoshcha
		–	Kostopil` ("Pole")	Kostopil` , Berezne, Klevan` , Olyka, Stepan` , Tuchyn, Oleksandriia, Derazhne, Stydyn, Liudvypil` , Zarichne
		–	Sarny ("Zvir")	Sarny, Klesiv, Rokytno
	PZK "Lis"	Volyn` ("I")	Volodymyr- Volyns`kyi, Horokhiv, Luts`k	
		Kovel` ("II")	Kovel` , Kamin` - Kashyrs`kyi, Liuboml` , Rafalivka	
		Berestia ("III", "A-1042")	Berestia ("Krucha"), Kobryn` ("Lan"), Pyns`ke ("Step")	
	Rivne okruha "Hory"	Rivne Zdolbuniv		

In 1947, when the levers of leadership of the Soviet bodies that were combating "banditry" passed from the MVD to the MGB, there

were 15 regiments of Interior Troops, 1 regiment and 7 detachments of Border Troops, and 649 special operations personnel from eastern Ukraine based in western Ukraine. Of course, these forces far outnumbered the insurgents. As a result of the accelerated Soviet operations, in October 1948 the insurgents “Svizhyi” and “Stelia” were killed in the Rivne region. On 28 November the hideout in the village of Nahoriany, Dubno raion, “collapsed”: it had sheltered Ihor Mel`nychuk-“Buk,” the head of the Political Section of the OUN in the PZUZ, along with Oleksander Karp`iuk-“Ihor.” The insurgents who were discovered in that hideout committed suicide. Early in the new year Petro Oshurkevych-“Sirko”-“Andrii,” the head of one of the nadraions, was killed, and in the Mizoch area (Rivne oblast) “Spadun,” the okruha head of the SB, was killed along with his fighters “Hrab” and “Yarko,” and “Dub,” the head of a raion SB. In Klevan` raion (Rivne oblast), a nadraion head, the heads of several raions, and an additional seven people were killed in April 1949. The entire organizational network was destroyed in the Dubno area. In late 1948–early 1949 all links were severed between the PZK leadership and the Berestia and Kovel` areas.

Adapting to the Chekists’ significant numerical superiority over the OUN underground, the newly appointed (in 1948) leader of the OUN in the PZUZ, Vasyl` Halasa, with the assistance of his subordinated responsible leaders Bohdan Kuz`ma (SB), “Maksym Ata” (propaganda), Borys Pavliuk (organizational matters), and Ihor Vlasiuk (liaison), set about reforming the structure and names of the underground network’s organizational centers in 1949–1950.

The reform of PSK “Step,” based in the Rivne region, was completed by the first half of 1949. Anatolii Maievs`kyi was appointed leader of Rivne krai, to whom the following individuals were subordinated: Andrii Pashkovets`-“Knopka” (SB chief), Hryhorii Semeniuk-“Mruchko” (head of the Political Section), and Yurii Bednarchyk-“Chornohuz,”¹⁴⁰ (head of the Organizational Section). Rivne krai was divided into nadraions and raions. Korets` nadraion “23 May,” for example, was comprised of four raions: Korets` (“Step”), Mezhyrich (“Lys”), Hoshcha, and Kostopil` (“Halo”).¹⁴¹ There was also a Rivne

---

¹⁴⁰ Zapyska po “VCh” no. 45 nachal`nyka UMDB Rivnens`koi obl. hvardii polkovnyka V. Shevchenka dlia zastupnyka ministra MDB URSS heneral-maiora Viktora Drozdova (vid 10.02.1950 r.), HDA SBU, fond 2 (Directorate 2-N), list 59 (1953), file 16, vol. 3, fols. 131–34.

¹⁴¹ Dopovidna zapyska nachal`nyka UMDB Rivnens`koi obl. hvardii polkovnyka V. Shevchenka dlia zastupnyka ker. MDB heneral-maiora V. Drozdova (vid 9.12.1949 r.), HDA SBU, fond 2 (Directorate 2-N), list 59 (1953), file 16, vol. 3, fol. 46.

nadraion. Some documents mention nadraion “17,” to which belonged at least the “Buh,” “Dunai,” and “Dnipro” raions.

Starting in 1949, PZK “Lis,” which was adjacent to Rivne krai, was divided into so-called *tereny* (territories) and raions. In documents *tereny* were marked with the first letters of the Ukrainian alphabet or numerals. Teren “H” (its other names were “4065” and “4067”) encompassed Zaturtsi, Torchyn (partly), and Rozhyshe raions of Volyn` oblast. Teren “D” (its other names were “Krym,” “5064,” and “5084”), in addition to Luts`k, Lokachi, and Torchyn raions of Volyn` oblast, included a number of villages in Mlyniv and Demydivka raions of Rivne oblast on the west bank of the Styr River. The main PZK leaders, specifically Ivan Lytvynchuk, Oleksandr Savyra, and Ivan Trotsiuk, were constantly based in this territory. It was not possible to identify the territory in the PZK that was regarded as teren “E” (or “1042”). This may have been the code for the lands belonging to the former Berestia okruha (divided into the territories “B/19” i “V/14”). Teren “I” (or “2038”) referred to the Kovel` area. However, it is difficult to say whether this new division into terens took root throughout the PZK underground.

Cadre losses, the “cleansing” of young villagers as a result of Soviet deportation operations, and forcible collectivization were all factors that continued to have a negative impact on the underground’s cadre potential in 1949. “We must seriously consider the question of preserving the Organization in the PZUZ. For when we look at the state of cadres today in the PZUZ, it is on its last legs,” wrote Ivan Lytvynchuk, the leader of the PZK in a letter dated January 1949. Three months later Vasyl` Halasa, the leader of the OUN network in Volyn` and Polissia, expressed an identical view in a letter to his subordinates: “... if you look at the state of cadres in the PZUZ today, it is on the verge of liquidation.” Oleksandr Savyra, the head of teren “D,” also complained about the lack of underground members. Later, in early 1949, Halasa ordered all “leading people” holding organizational positions in the underground in raions and higher to take one young man each for training as a way of preparing new underground members.

However, throughout 1949 OUN cadres continued to melt away disastrously. In March Panas Koval`chuk, the head of the SB in PZK “Lis,” was killed, and on 4 November Anatolii Neverkovets`-“Prokip,” the head of the Political Section, was killed in this same krai. On 29 June several activists in the Berestia area were killed: “Shakh,” the head of a nadraion, “Oksana”-“Mavka,” the (female) head of the Women’s Section in the former Berestia okruha, and raion leaders

“Dvorko” and “Yermak.” In August Vasyl` Sementukh-“Panas,” the head of teren “I” (Kovel`), stumbled into an ambush, but he managed to escape.¹⁴² By early 1950 the OUN underground in the Berestia area had practically disappeared, and the few remaining activists merged with Vasyl` Sementukh’s teren.¹⁴³ There were substantial losses among the leading members of Rivne krai: in November 1949 Hryhorii Semeniuk, the head of the Political Section in the PSK, and Yurii Bednarchyk, the head of the Organizational Section, were both killed.

The year 1950 proved to be decisive for the nationalist underground because the five-year period, during which the MGB was supposed to have “finished it off,” was ending. Springtime marked the start of huge round-ups carried out by MGB troops posing as sappers supposedly clearing minefields left over from the Second World War. The number of ambushes set by *istrebki* (extermination battalions) rose in June. Several months later, in September, Vasyl` Kuk ordered the OUN leader in the PZUZ, Vasyl` Halasa, “to decrease the work pace, wind down the movement, strengthen secrecy, and not demonstrate our forces and possibilities on the outside” (the implementation of the insurgent program “Dazhboh,” aimed at preserving cadres). In another instruction, issued to Ivan Lytvynchuk, the leader in the PZK, Kuk discussed the need for a radical reduction in reporting: down to once per quarter.

Nevertheless, Kuk’s innovations failed to rectify the situation. The underground was demoralized, and the civilian population, on edge because of the outbreak of the Korean War, was panicking and buying up food, salt, and gas in preparation for the outbreak of the Third World War. In order to secure the support of their citizens, the Soviet government began playing games with them by putting an end to the practice of displaying the corpses of slain insurgents and public executions.¹⁴⁴

During 1950–1951 the MGB liquidated practically all the leading cadres of the former PZK “Lis” who were still at large.

---

¹⁴² D. Viedienieiev and H. Bystrukhin, *Dvobii bez kompromisiv: Protymborstvo spetspidrozdiliv OUN ta radians`kykh syl spetsoperatsii, 1945–1980-i roky* (Kyiv: “K. I. S.,” 2007), p. 88.

¹⁴³ V. Halasa, *Nashe zhyttia i borot`ba: Spohady* (L`viv: Vydavnytstvo “Ms,” 2005), p. 158.

¹⁴⁴ Achim Engelberg, “Das Karussell des vergeudeteten Lebens,” *Neue Zrcher Zeitung*, 9 June 2011, located at http://www.nzz.ch/nachrichten/kultur/aktueli/das_karussell/des_vergeudeteten_lebens_1.10864208.html (11.06.2011).

Between summer 1950 and January 1951 the noose tightened around Ivan Lytvynchuk-“Dubovyi,” the leader of the PZK. On 8 May 1950 Kornii Horbovyi-“Vasyl”-“Stepan,” the leader of Demydivka raion in teren “D,” was killed. On 23 August Dmytro Rymarchuk-Romanchuk-“Anton,” the head of Lytvynchuk’s bodyguard fighting group, began collaborating with the Soviet authorities and helped the Chekists locate two hideouts. One of them (the “Blok” post in the village of Hirka Polonka in Luts`k raion) sheltered “Kateryna,” the leader’s wife. On 4 September Valerii Bondarchuk-“Hordii,” who worked in the PZK’s printing house and was the former leader of Kovel` okruha, was killed in a Soviet ambush near the village of Dovhiv in Horokhiv raion. Fedir Sluchek-“Borys,” a member of the bodyguard fighting group attached to Ivan Trotsiuk-“Verkhovynets`” (“Dubovyi’s” deputy), began collaborating with the Soviet authorities. Later, on 16 October, the underground members “Varyhon” and “Flior,” who were close to “Dubovyi,” encountered a group of MGB pseudo-mine clearers on the edge of a forest near the village of Kozyrshchyna, Mlyniv raion. On 11 December 1950 “Dubovyi’s” deputy, Ivan Trotsiuk-“Verkhovynets`,`” together with two members of his bodyguard group, Ivan Shabala-“Andron” and “Konon,” were killed in the village of Radomyshl` in Luts`k raion after a mine, secretly concealed in a radio battery, exploded. Finally, on 18 January 1951 Ivan Lytvynchuk, the leader of PZK “Lis,” was killed after being surrounded by MGB troops in the hamlet of Syniaky in Demydivka raion, Rivne oblast.¹⁴⁵ In December of that year the head of the Organizational Section, Ivan Trotsiuk-“Verkhovynets`,`” was liquidated.

Among the few remaining insurgents was Oleksandr Savyra, the leaders of teren “D” (Luts`k okruha) in the PZK (the head of his bodyguard fighting group, Hryhorii Sobchuk-“Davyd,” had been killed on the border of Luts`k and Senkevychivka raions on 23 June 1949).

In 1950–1951 the Ukrainian nationalists in the Rivne region also suffered significant losses as a result of MGB operations. There is documented information on the deaths in 1950 of Andrii Pashkovets`-“Knopka,” the kraii head of the SB, and the leaders of the Rivne nadraion, Zakhar Nis-“Yavir” (on 22 June 1950) and Volodymyr Trotsiuk-“Adam” (21 February 1952). In early September 1950 the leader of Hoshcha raion, Heorhii Vlasiuk-“Kornii,” shot himself in

---

¹⁴⁵ D. Viedienieiev and H. Bystrukhin, *“Povstans`ka rozvidka diie tochno i vid-vazhno ...”* (Kyiv: “K.I.S.,” 2006), p. 144.

his hideout, when it was surrounded by Chekists. In 1950 an internal agent betrayed nine underground members in Ostrih raion. On 8 October 1951 the leader of the bodyguard unit of krai leader Anatolii Maievs`kyi-“Yurko” was killed in his hideout in Mizoch raion. On 19 January 1952 the MGB killed the long-time leader of Ostrozhets` raion, Yakiv Kovzhuk-“Karlo”-“Panas,” and his wife Hanna.

Between August 1951 and mid-1952 the Soviet government succeeded in destroying nearly all the members of the last OUN leadership in the PZUZ. These were: SB official Bohdan Kuz`ma (who held on until 15 August 1951), “Maksym At” (in charge of propaganda affairs; killed in October 1951 when a package of literature exploded), his colleague Nil Khasevych- “Zot” (killed on 4 March 1952), Borys Paviuk-“Kulemet” (who outfitted fighting groups, raised funds, and took part in raids; killed on 20 August 1952).

Thus, as of autumn 1952 there were only a few people left in the Ukrainian underground, including Vasyli` Halasa, the OUN leader in the PZUZ; Ihor Vlasiuk-“Nazar,” the head of liaison of this leadership; the courier Mykola Salata-“Buryi”-“Kavka”-“Mefod`”; Oleksandr Savyra, the leader of Luts`k okruha; and Petro Ksendzhuk, the leader of Kivertsy nadraion.¹⁴⁶

Within two years the final “points of resistance” to the Soviet power also disappeared. On 11 July 1953 an MGB secret agent fighting group captured OUN leader Vasyli` Halasa and his wife at their “secret house” in the woods of Lepesi near the “of Yampil” in Bilohiria raion, Khmelnytskyi oblast. “Skob,”¹⁴⁷ the former leader of Podillia okruha in the Podillia krai of the OUN ZUZ, who was collaborating with the Soviet government, was involved in this affair.¹⁴⁸ Also killed were several important liaison leaders in the PZUZ: the chief, Ihor Vlasiuk (1953), Mykola Salata (September 1953 or 1954), and Oleksandr Savyra, who was killed by the Chekists on 14 May 1953 near the village of Pidhaitsi in Luts`k raion, Volyn` oblast.¹⁴⁹

In a letter to Vasyli` Okhrymovych, dated no earlier than July 1953, Vasyli` Kuk noted that the PZUZ and L`viv kraisi are on the “verge

---

¹⁴⁶ He is also mentioned by the name of Petro Davydovych Ksendzuk. See V. Zasiiekin and M. Kots, *Skhrony (bunkery) Volyni* (Luts`k: VAT “Volyns`ka oblasna drukarnia, 2010), p. 63.

¹⁴⁷ Iu. Poliiova, “Nevidomi fakty z zhyttia i dial`nosti fotohrafy UPA,” *Hileia*, no. 34 (2010), located at: nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Gileya/2010_34/Gileya34/I15_doc.pdf (21.08.2011).

¹⁴⁸ Halasa, *Nashe zhyttia i borot`ba*, p. 192.

¹⁴⁹ V. Koval`chuk, “Dokumentuvannia shliubiv v OUN i UPA,” *Ukrains`kyi arkhografichnyi shchorichnyk*, no. 15 (2010): 695.

of extinction,” and their leaders’ work lies in “self-preservation” and “maintaining themselves until better times.” The Soviet authorities distracted the attention of the public from the critical state in the OUN underground by launching the “Ukrainization” of the ZUZ.

One of the final attempts to mount armed resistance to the Soviets in the PZUZ was an initiative launched by Petro Ksendzhuk-“Viktor,” the leader of Kivertsi nadraion. According to Soviet data, in 1952–1954 he “restored communications with the gangs in the Polissian raions of Volyn` and Rivne oblasts, subordinated them to himself, carried out their reorganization, ... proclaimed himself leader and head of Dmytro’s, Krucha’s, and Rudyi’s gangs.” He even ordered the latter two to search for candidates for new “revolutionaries” among talented youths. On 27 October 1955 the MGB liquidated Ksendzhuk during a special operation in the village of Novokotiv in Luts`k raion, Volyn` oblast. According to a Soviet source, a mere seven “bandit groups” were left on the territory of Rivne and Volyn` oblasts, numbering fifteen people.<sup>150</sup> Among them were Vasyl` Halasa’s deputy, Anatolii Maievs`kyi, who shot himself in 1955 near the village of Zdobvysia in Zdolbuniv raion, Rivne oblast, to avoid capture by the Soviets.

* * *

Alongside combat activities, another important part of the Ukrainian nationalists’ postwar clandestine activities in the PZUZ was propagandist work. The educational level of many leaders and heads of Political Sections made them eminently qualified to write or edit propagandist materials. For example, Mykola Kozak, the OUN leader in the PZUZ, wrote short stories under the pseudonym “Luka,” as well as poems that he signed as “Stepan Orach.” Together with Nil Khasevych, he published brochures. These two individuals prepared materials for a future anthology entitled *Ukrains`ki povstantsi Volyni i Polissia* (The Ukrainian Insurgents of Volyn` and Polissia), exchanged ideas about possible themes for woodcuts and the quality of printing plates. Vasyl` Halasa, the OUN leader in the PZUZ, wrote a review of Liudmyla Foia’s short stories, and the leader of the PZK, Ivan Lytvynchuk edited a leaflet entitled *Khto taki banderivtsi i za shcho vony boriut`sia* (Who Are the Banderites and What Are They Fighting for?) The head of the Political Section in the PZUZ, Ihor Mel`nychuk-“Buk,” wrote a brochure entitled *Ukrains`ke iunatstvo i sovits`ka*

---

¹⁵⁰ *Teoriia i praktika zapadnoukrainskogo natsionalizmu*, pp. 281, 309.

shkola (Ukrainian Youth and Soviet Education), and Arsen Klynovyi-“Shakh,” the head of Kobryn` nadraion in the Berestia area, wrote poems.

Kostiantin Voronin, an ethnic Russian, was a colorful ally of the propagandists in the PSK. Voronin traveled around Ukraine (e.g., Vasyl`kiv raion in the Kyiv region, the Donbas region) distributing OUN leaflets among the population. He also tried his hand at writing, authoring the brochures *Shakhtari Donbasu* (The Miners of the Donbas), *la voroh radians`koi vladu* (I Am an Enemy of the Soviet Power), and others. However, these materials did not impress the OUN leaders, who then asked him to prepare reports about his travels around central and eastern Ukraine, provide detailed information about the activities of local collective farms, carry out armed attacks against them, and purchase arms and ammunition. Until 1948 the underground leaders were not entirely sure that Voronin was who he claimed to be.

Underground printing houses produced large runs of leaflets, slogans, and catchwords. In October 1948 Yurii Bednarchyk, the head of the Political Section in PSK “Step,” was hoping to finalize arrangements for the publication of the leaflets *Braty Chervonoarmiitsi-Ukraintsi!* (Ukrainian Red Army Soldiers, Brothers!), *Za shcho boret`sia UPA* (What the UPA Is Fighting for), and *Ukrains`kyi narode!* (The Ukrainian People!), with a total print run of between 15,000 and 24,000 copies, as well as to arrange for informal courses on the history of the OUN and hold festive meetings with underground members to celebrate the 20th anniversary of the OUN. In his work he was obliged to abide by the document, “Instructions no. 1 concerning Propaganda Work for 1949.”

Until 18 February 1949 the K. [Klym] Savur Printing House (code-named “PD”=Halyna-Kyivs`kyi) was headed by Mykola Androshchuk-“Voronyi,” who supplied the needs of the OUN leadership in the PZUZ. Throughout 1949 the printers were instructed to produce between 5,000 and 10,000 imprints of the OUN leader Stepan Bandera’s printing plate and 5,000 copies of the OUN’s slogan, “Freedom for nations, freedom for the individual!” When the Soviets discovered the location of this printing house, they found—in addition to type and equipment—90,000 pages of anti-Soviet nationalist literature and leaflets, including 7,500 copies of an 11-page anti-collective farm brochure, 6,500 copies of the leaflet *Za Samostiinu Ukrains`ku Sobornu Derzhavu* (For the Independent Ukrainian United State), and 2,200 imprints of the printing plate “Klym Savur.”

On 6 June 1949 in Tuchyn raion near Rivne, the MGB discovered 1,350 copies of a document entitled “The Court’s Decision con-

cerning ‘Dalekyi’” in the possession of two insurgents, “Kubat” and “Tatar,” who were liquidated.

One of the best well known leaders of propaganda campaigns that the OUN carried out in the Zhytomyr and Kyiv regions was Volodymyr Kudra-“Burlaka”-“Zahrava”-“Orest”-“Roman,” who was active in this sphere from 1944 to 1955. During this period his fighting group carried out a minimum of 77 distributions of underground literature, 112 attacks on collective farms and storehouses, and 22 attacks on village soviets. In 1952 the MGB dispatched 1,700 people to track down his fighting group. Kudra held firm until 9 July 1955, when he was killed while escaping a house that had been set on fire, following a ten-hour battle that took place on the western edge of the village of Sushky in Korosten` raion.¹⁵¹

Another important component of the OUN’s activities was sabotage. Especially during the postwar years, underground members carried out assassinations of Soviet intellectuals (teachers, doctors, and heads of home-based reading rooms) and officials (members of village soviets, the personnel of collective farms, financial agents) in those cases where their collaboration with the MGB was ascertained.

* * *

The business letters published in this volume also attest to the following fact: whereas in their struggle against the nationalist underground the Interior Troops of the Ministry of Internal Affairs (VV MVD) carried out Chekist-military operations and raids by reconnaissance-search groups, erecting blockades and combing through populated areas, forests, and undergrowth, and setting ambushes, MGB agents in Volyn` and Polissia followed the practice of creating false-flag underground networks and centers, falsifying insurgent documents in order to discredit the members of the liberation movement and forming pseudo-insurgent organizations, false-flag groups, and extermination battalions.

An extremely painful issue for the OUN was the activities in its ranks of individuals who collaborated with the Soviet state security forces. In the summer of 1945, in certain areas in the PSK such individuals had “already taken 90% of the initiative into their own hands,” Mykola Kozak complained to Petro Gudzovatyi, the head of the Military Section in the PSK on 14 September. The pervasiveness of this category of individual

---

¹⁵¹ A. Zborovs`kyi, “Ostannii bii UPA na Zhytomyrshchyni,” *Buchats`ki novyny*, no. 29 (2010), p. 11.

led to such high losses among the leading members of the OUN in the PZUZ that the nationalist underground was never able to recover from them. On 12 February 1945 Dmytro Kliachkivs`kyi-“Arian,” the OUN leader in the PZUZ and UPA commander, was killed as a result of traitors’ actions, followed by the deaths in December of a large number of members of his leadership. Over a two-month period, i.e., in February and March, the activities of traitors working in various raions of Volyn` (above all, in Klevan` raion of Rivne oblast) led to the deaths of up to forty leading insurgents, including Oleksiy Prysiazhniuk-“Makar”-“Mitla,” the head of the SB in the PZUZ; Borys Bedryk-“Klym,” an officer at the UPA-North headquarters; Olena Mostovych-“Verba”-“Meduna,” the head of the Ukrainian Red Cross in the PZUZ; “Mai” and “Poet,” active figures in the political-propaganda center; Mykhailo Sereda-“Shvornyi,” the head of the SB in Kovel` okruha in the PZK; Zynovii Samchuk-“Khvyliia,” the leader of Berestia okruha in the PZK; “Kryha,”¹⁵² the head of the SB in that okruha; and others. On 15 February 1945 Panas Matviichuk-“Vitalii”-“Krylach,” the head of the Organizational Section in the PZK, Mykola Tymoshchuk-“Borys,” an SB investigator in the PZUZ, and twenty-five others were killed.

In June–August 1945 death claimed the head of intelligence of ZH UPA no. 44, Col. “Tereiko”-“Nemo”; an investigator of the PZUZ leadership, Anatolii Koziar-“Volodymyr”-“Harasym” (along with his bodyguards “Kmyn,” “Hotovyi,” and “Kolia”); and the head of the Ukrainian Red Cross in the PZK, Liudmyla Hnatiuk-“Bila.” In August a member of one of the OUN’s okruha leaderships in Volyn`, Vasylyna Demchyns'ka-“Uliana,” was killed, as well as “Sashko,” “Zin’ko”-“Stav,” and “Chaika.”

In Kyiv in 1945 the NKGB created “an OUN leadership in the SUZ (Eastern Ukrainian Lands)” headed by Mykhailo Zakharzhevs`kyi, a Soviet agent whose mission was to infiltrate the nationalist underground in Volyn` and establish contact with the commander of the UPA, Roman Shukhevych. This false-flag leadership was uncovered in July 1945 by the leader of the PZUZ, Mykola Kozak. On his instruction, one of the couriers of this “leadership,” Nina Kaluzhenko, was liquidated, while another courier, Liudmyla Foia, was recruited by the OUN. As a result, in September the Chekists ordered their people in the OUN “to move into the shadows,” and Mykola Kozak was awarded the Gold Cross of Merit by the head of the SB OUN.

---

¹⁵² *Volyn`, Polissia, Podillia*, p. 1218; V. Koval`chuk, *Diial`nist` OUN(b) i Zapillia UPA na Volyni i pivdennomu Polissi (1941–1944 rr.)* (Toronto; L`viv, Vydavnytstvo “Litopys UPA,” 2006), p. 247.

In 1945–1947 both the nationalist underground in Volyn` and the civilian population of the region were also harassed by Soviet pseudo-insurgent groups that had very densely infiltrated the Kholm region (a group led by former UPA battalion commander Vasyli` Levochko-“Sokolenko”),¹⁵³ the Kovel` area of Volyn` oblast, and Dubno and Korets` raions in Rivne oblast. In 1947 three such groups in Berezne, Tuchyn, and Liudvypil` raions of Rivne oblast (the territory of PSK “Pole”) were commanded by “Kucheriavyi,” “Chuma,” and “Lastivka.” As of 1948, an analogous group of provocateurs was operating in Kozyn raion, Rivne oblast. Rumors circulated about a group led by “Korotkyi,” which was organized by Komsomol members in that oblast. Starting in the fall of 1948, these pseudo-Banderites began operating according to the following method: they built a number of underground hideouts in forests throughout the Kremianets` area, decorated them with portraits of various heroes of the Ukrainian people’s liberation struggle (Hetman Ivan Mazepa, Yevhen Konovalets`, Symon Petliura, and others), and began bringing to these hideouts residents of surrounding villages who were “suspected” of “collaborating” with the MGB, as though for questioning. These interrogations were accompanied by the application of torture. As of September 1951 a group led by Mykhailo Yashchuk-“Osa,” which was controlled by the MGB in Rivne oblast, was operating under the guise of Ukrainian insurgents in Lanivtsi raion. From the summer of 1950 these so-called “special operations-sabotage groups” (ODH) harassed the inhabitants of the Kovel` area of Volyn` oblast.

To this day, many citizens of the former USSR have retained memories of these pseudo-insurgents, remembering those mythical “Banderites” who threw people down wells, raped women, and killed Jews. In an effort to protect themselves from these Soviet provocateurs, the population (especially in the Kovel` and Dubno areas) formed informal self-defense detachments known as “wild groups” (*dyki hrupy*). In 1947 OUN members in the “Lis” territory learned how to distinguish these “wild ones” from genuine Soviet provocateurs. On occasion, civilians arbitrarily settled accounts with traitors. For example, in late 1948 the residents of the village of Samara in Ratne raion, Volyn` oblast, picked up their axes and killed “Khmara,” a company commander in the UPA’s “Pomsta Bazaru” Brigade, who was captured by the Soviets in 1945 and since then had commanded a Chekist sabotage group operating in Dyvyn raion.

---

¹⁵³ Koval`chuk, *Diial`nist OUN(b) i Zapillia UPA*, p. 54.

In order to splinter the nationalist movement and expose its sympathizers, the Chekists created a whole range of pseudo-insurgent political and youth organizations. For example, in the summer of 1945 the so-called "Faction of the Irreconcilables," headed by "Chornyi," operated in Rivne, Kremianets', and Dubno raions. An organization called "The Heroes of Truth," based in the Dubno area, was headed by "Ozon." The OUN initially responded to such provocations by persecuting the members of youth organizations based in Soviet schools, until Roman Shukhevych put an end to this practice in the spring of 1949. From that time onward members of such false-flag organizations were merely exposed and then released.

The OUN's Security Service responded to the increased infiltration of Soviet elements by carrying out "purges" targeting leading figures responsible for organization, some of which turned into "witch-hunts." For example, the SB executed an insurgent named "Vusatyi," who was accused of being involved in the death on 12 February 1945 of Dmytro Kliachkivs'kyi, the leader of the OUN in the PZUZ. Officials of the OUN's Security Service also levied accusations of criminal negligence against Mykola Yakymchuk-Koltoniuk, the head of the Liaison Section of the OUN leadership in the PZUZ, claiming that on 8 February he failed to bring mounted insurgents to Kliachkivs'kyi, as planned, and thus did not travel with him to Luts'k raion. Although this suspicion eventually faded away, for another two years Yakymchuk could not reconcile with the new OUN head in the PZUZ. As well, it was determined that the deaths on 11–12 December 1945 in the village of Romaniv, Luts'k raion, Volyn' oblast, of the heads of the Political, Organizational, SB, and Liaison sections of the OUN leadership in the PZUZ were the result of the treachery on the part of OUN member "Chornyi" (this individual, who was close to Mykola Kozak, had surrendered to the Torchyn raion division of the NKVD on 7 December). In 1947 the SB in the "Hory" teren unjustifiably accused an underground member codenamed "Shelest" of collaborating with the Soviet authorities.

The frequent SB "purges" created an atmosphere of mutual suspicion and mistrust, sparking intrigues and causing chaos in the underground, which the Soviet secret services had anticipated all along. The SB's most egregious "blunder" concerned the unjustified accusations against the head of the Organizational Section in the PSK, Stepan Yannysheskyi-"Dalekyi," who for many years was blamed for collaborating with the Soviets. Unlike the leader of the PZK, Ivan Lytvynchuk-"Maksym," who played an active role in the "purge," Yannyshes'kyi ignored it in his kraï. As a result, on 7 November 1945

the OUN leader in the PZUZ, Mykola Kozak, transferred “Dalekyi” from the PSK to the neighboring “Moskva” PZK. Yanyshyevs`kyi protested vehemently, accusing his superior of destroying innocent people under the guise of combating Soviet agents.

This dispute was exploited by the officials of Rivne oblast division of the NKVD Directorate, tasked with combating banditry. They sent the OUN dissenter letters with “friendly advice,” as though to their own trusted man, advising him to be more careful, and engineered the situation so that these letters were read by the leader of the PSK, Fedir Vorobets`-“Vereshchaka.”<sup>154</sup> Obviously, the latter informed Mykola Kozak about this, because on 28 November the head of the SB in the PZUZ, Vasyi` Koreniuk-“Modest,” headed out to mete out retribution to Stepan Yanyshyevs`kyi under the guise of vetting “Dalekyi’s” deputy, “Orest.” Divining “Modest’s” intention, Yanyshyevs`kyi accused him of treason and ordered him to leave. “Vereshchaka” then ordered “Dalekyi” to attend a meeting in the woods near the village of Kruk in Tuchyn raion, Rivne oblast, where on 1 December he accused “Dalekyi” of treason and tried to tie him up. Yanyshyevs`kyi managed to escape, and several days later he announced that he no longer recognized the OUN leadership in the PZUZ and was forming his own insurgent krai, which was eventually called the self-proclaimed krai “Odesa.”

Sukachev, the senior authorized representative of the Directorate for the Struggle against Banditry of the NKVD of the Ukrainian SSR (UBB UNKVS URSR), who was in L`viv at the time, took advantage of the deaths of leading OUN cadres and ordered the BB UNKVS in Rivne oblast to escalate its efforts to engineer a split in the Volyn` underground. For this purpose, he issued an order to send “Dalekyi” a letter thanking him for “providing” exact information about leading cadres ensconced in the village of Romaniv.¹⁵⁵ It goes without saying that this document sparked a new wave of mutual suspicions and conflicts within the PSK leadership. In August 1946 the OUN leadership in the PZUZ expelled Yanyshyevs`kyi from the Organization. After spending time in “Dalekyi’s” krai in the summer of 1946, the head of the Organizational Section in the PSK, Yaroslava Skab, wrote a letter to the responsible leader of the PSK, Volodymyr Kobrynovych, in

---

¹⁵⁴ Zapyska po “VCh” starshoho upovnovazhenoho upr. borot`by z bandytyzmozom NKVS URSR starshoho leitenanta Sukachova dlia zastupnyka nachal`nyka upr. borot`by z bandytyzmozom NKVS URSR pidpolkovnyka Oleksandra Zadoi (vid 15.02.1945 r.), HDA SBU, fond 65, file S-7970, pt., fol. 53.

¹⁵⁵ Ibid., fol. 54.

which she called the state of affairs there “the work of MVD provocateurs under the guise of the OUN.” In August 1946 Mykola Kozak openly appealed to the personnel in the PSK to assassinate Stepan Yanyshyevs`kyi, whose wife Halyna Reheza began trying to exert some influence over him. In her letters she appealed to him to normalize his relations with the Soviets. The perceptive Yanyshyevs`kyi instantly suspected that his wife was not writing those letters to him of her own free will.¹⁵⁶

After the MGB arrested Stepan Yanyshyevs`kyi-“Dalekyi” in August 1948, the Soviet secret police decided to lure into the open his closest associate, Ivan Krol`-“Zin`ko,” by means of a fabricated letter. In April 1951 a draft of a fictitious letter from “Dalekyi” to “Zin`ko” was submitted to the leadership of the MGB of the Ukrainian SSR, which was signed under the pseudonym “Hospodar.” The plan called for the letter to be delivered to the leader of the Rivne krai leadership, Anatolii Maievs`kyi-“Uliian.” The letter stated that earlier the sender had allegedly already convinced the addressee to abandon the OUN and surrender himself to the Rivne raion division of the MGB, a message that was calculated to enrage “Uliian.” The intended recipient of this letter was also encouraged to carry out assassinations of OUN leaders. Although the heads of the MGB had approved this document, “Dalekyi” refused to sign it. This affair was not resolved by the deaths of Ivan Krol` (13 May 1951) and Stepan Yanyshyevs`kyi (shot on 29 November 1951 following a verdict handed down by the Subcarpathian Military Tribunal). It is noteworthy that “Uliian’s” superior, Vasyl` Halasa, never doubted “Dalekyi’s” innocence.¹⁵⁷

As corroborated by the business letters featured in this collection of documents, the self-proclaimed “Odesa” leadership (also known as the “OUN leadership in the PSUZ”) functioned from 1946 to 1949. Under its control were villages and hamlets in Kostopil`, Berezne, Liudvypil`, Stepan`, and Derazhne raions in Rivne oblast and several others. Sabotage fighting groups of this leadership carried out raids in Tuchyn, Volodymyrets`, Rafalivka, and Dubrovytsia raions of this region, as well as in some raions of the Zhytomyr and Kyiv regions. “Dalekyi’s people” operated their own print shop, named after “General Tereiko,” where they published propaganda materials, including the periodical *Proboiem* (With a Breakthrough). In 1947 Stepan Yanyshyevs`kyi, together with the head of the Organizational Section

---

¹⁵⁶ See documents nos. 239 and 240.

¹⁵⁷ See document no. 19.

of the self-proclaimed “Odesa” leadership, Sviatoslav Tytkov, initiated the creation of the Kyiv municipal leadership of the OUN, headed by Ivan Pron`kin-“Berkut.” Facts point to the effectiveness of this leadership, to which a number of fighting groups were subordinated in 1948. One of them was commanded by Petro Lishchuk (Liashchuk)-“Kolia”-“Yaroslavenko.” Sabotage work was generally under the control of A. Luchkovs`kyi-“Dnipro.” “Dalekyi’s people,” like the “legitimate” OUN members, fought against Soviet extermination battalions. In 1947 Stepan Yanysvhevs`kyi even succeeded in reaching an understanding with the OUN leadership in the UZ concerning his activities. On 1 June 1949 Ivan Krol`-“Zin`ko,” the head of the Political Section of the self-proclaimed “Odesa” leadership, who became acting leader after Stepan Yanyshevs`kyi was arrested by the MGB, proposed a truce to the leader of the OUN underground in the PZUZ. The latter agreed but, for some reason, Krol` did not react to this,<sup>158</sup> nor did he respond to a letter sent by Anatolii Maievs`kyi in October.

* * *

The business letters featured in this volume are a valuable source of archaeographic data. A significant number of them ended up in the archives of the state security organs of the Ukrainian SSR as a result of the anti-insurgent measures that were implemented by the NKVD and the MGB. The most important were Chekist-military operations (e.g., attacks on liaison points, couriers, and hideouts) and secret intelligence work in the underground milieu. With certain exceptions (e.g., the discovery in 1954 of Vasyli` Kuk’s archive in Rozhnativ raion, Ivano-Frankivs`k oblast), in the postwar period the Soviet authorities did not succeed in uncovering large quantities of documents produced by the nationalist underground, even though such archives existed. For example, in a letter to Ivan Lytvynchuk, dated 1 July 1947, Mykola Yakymchuk-Koltoniuk mentions that the “archive of Klym Savur, of hallowed memory, is located in the Orzhiv woods not far from a military town that the Bolsheviks built in 1946.” The members of the Ukrainian underground hid Nil Khasevych’s archive so well that in 1950 they themselves were unable to find it.

The compilers managed to ascertain 49 original locations of 44 percent of the letters included in this collection. Among the largest finds are fourteen letters written by Mykola Kozak, Vasyli` Halasa, Anatolii

---

¹⁵⁸ M. Savchyn (“Marichka”), *Tysiacha dorih*, vol. 28 of *Litopys UPA* (Toronto: L`viv, 1995), pp. 310–11. See also document no. 16.

Maievs`kyi, Mykola Salata, and P. Moseichuk, which were discovered on 16 July 1949 by an MGB search group operating in Volyn` oblast. The letters were found in a dispatch case that had been abandoned by three unidentified individuals on the banks of the Putylyivka River near the village of Lychany in Kivertsi raion. On 18 January 1951 in the hamlet of Syniaky, near the village of Zolochivka in Demydivka raion, Rivne oblast, the Chekists captured a cache of more than ten letters, whose authors included Vasyl` Kuk, Oleksandr Savyra, Nil Khasevych, Ivan Trotsiuk, and Vasyl` Sementukh. A cache of twelve letters written by Mykola Kozak, Ivan Lytvynchuk, and Mykola Yakymchuk-Koltoniuk was discovered in the latter's hideout on 29 July 1947 in the village of Borokhiv in Kivertsi raion, Volyn` oblast. At least nine business letters written by Vasyl` Kuk, Mykola Kozak, Ivan Lytvynchuk, P. Moseichuk, and "Yizhak" were captured by the MGB on 7–8 February 1949 in the village of Pitushkiv in Mlyniv raion, Rivne oblast. On 21 February 1952 discovered eight letters written by Vasyl` Halasa, Volodymyr Trotsiuk, and several other underground members in the hideout of Volodymyr Trotsiuk, the leader of Rivne nadraion, which was located in the hamlet of Zhukivshchyna, Klevan` raion. On 10 July 1953 OUN couriers voluntarily handed over to the Soviets a letter from Vasyl` Kuk to Vasyl` Okhrymovych (written no later than July 1953). In the same way, the MGB captured a letter from "Stepan" to "Bohdan" dated 8 December 1945.

The compilers' application of archive-based heuristic methods revealed that these and other documents of the OUN and the UPA were stored in fonds 2, 5, 6, 11, 13, and 65 at the State Archive of the Security Service of Ukraine. The files stored in directorates 2-N and 4 of the MGB and KGB of the Ukrainian SSR, accumulated in fond no. 2, turned out to be a particularly rich source of letters. In that fond the compilers found more than half of the documents that comprise the present archaeological collection (180 items, i.e., more than 60 percent). Among these sources are important letters that were written by Vasyl` Kuk, Mykola Kozak, Ivan Lytvynchuk, and Mykola Yakymchuk-Koltoniuk. The preponderant majority of the discovered correspondence was placed in archival collections in 1951–1953 by Directorate 2-N of the MGB of the Ukrainian SSR and in 1956–1960, by the 4th Directorate of the KGB of the Ukrainian SSR. Counteracting the OUN and the UPA became the main sphere of competence of the first creator of these collections on 26 January 1947 and the second, in March 1954.¹⁵⁹

---

¹⁵⁹ *Haluzevyi derzhavnyi arkhiv SBU: putivnyk*, ed. V. Danylenko et al. (Kharkiv: "Prava liudyny," 2009), pp. 47, 79–80; Ishchuk and Ohorodnik, *General Mykola Arsenyich*, pp. 19–20.

A large number of letters dating to the second half of the 1940s was found in special operations-search files stored in collection no. 2, which bear such titles as "Opivnichni" ("Northerners," on the leaders and members of the so-called "Pivnich" ("North") krai leadership) "Vorohy" ("Enemies," on the leaders and members of the Rivne okruha leadership), "Dniprovtsi" ("Dnipro People"), "Ubyvtsi" ("Killers"), "Som'iata" ("Catfish People," on the leaders and members of the Rivne raion leadership), "Brekhuny" ("Liars," on the leaders and members of the Mezhyrich raion leadership), "Istukany" ("Idols"), "Dushohuby," ("Murderers"), "Terorysty" ("Terrorists," on the leaders and members of leaderships based in the Mizoch area), "Dyversanty" ("Saboteurs"), "Skorpiony" ("Scorpions," on the leaders and members of Sarny nadraion and raion), "Obnovlentsi" ("Restorers"), "Zradnyky" ("Traitors," on the leaders and members of the Kostopil' raion leadership), "Lisovi" ("Forest People," on the leaders and members of the Stepan` raion leadership), "Borsuky" ("Badgers," pertaining to the leaders and members of the Oleksandriia raion leadership), "Mil`" ("Moth," on the leaders and members of the Dubrovytsia leadership), "Samostiinyky" ("Independentists," on the leaders and members of the Vysoke raion leadership), "Kroty" ("Moles"), "Horodets`ki" ("City Folk," on the leaders and members of the Volodymyrets` raion leadership), "Tyhryvtsi" ("Tiger People"), "Okhrimovtsi" (Okhrim's People), "Mandrivni" ("Wanderers," on the leaders and members of the Rafalivka raion leadership), "Ozvirili" ("Brutal People," on the leaders and members of the Kozyn raion leadership), "Terorysty" ("Terrorists," on the leaders and members of the Zarichne raion leadership), "Pidpil'nyky" ("Underground Members"), "Lehenda" ("Legend"), "Boloto" ("Mud"), "Tsentr" ("Center," on the leaders and members of PZK "Moskva"), "Tryzub" ("Trident"), "Filia" ("Branch," on the leaders and members of the Luts`k okruha leadership), "Lisovyky" ("Woodland Spirits"), "Koryhovtsi" (on the leaders and members of the Ostrozhets` raion leadership), "Nelehaly" ("Illegals," on the leaders and members of the leadership of Senkevychivka and Verba raions), "Luhovi" ("Meadow People," on the leaders and members of the Lokachi raion leadership), "Khutoriany" ("Country Folk," on the leaders and members of the Dubno raion leadership), "Lisovyky" ("Woodland Spirits," on the leaders and members of the Mlyniv raion leadership), "Karateli" ("Punishers"), "Terorysty" ("Terrorists," on the leaders and members of the Demydivka raion leadership), "Dyversanty" ("Saboteurs," on the leaders and members of the Kivertsy raion leadership), "Zeleni" ("the Greens," on the leaders and members of the Liuboml` nadraion leadership), "Sprut"

("Octopus," on the leaders and members of the Holovne raion leadership), "Prokazheni" ("Lepers"), "Siri" ("the Grays," on the leaders and members of the Kovel' leadership), "Komari" ("Mosquitos," on the leaders and members of the Kamin'-Kashyrs'kyi nadraion leadership), "Zradnyky" ("Traitors," on the leaders and members of the Turii raion leadership), "Variahy" ("Vikings," on the leaders and members of the Berestia okruha leadership), "Nedalekohliadni" ("Not Far-Seeing People," on the leaders and members of the Berestia nadraion leadership), and "Moskity" ("Mosquitos," on the leaders and members of the Stara Vyzhivka raion leadership).

Already in the 1950s a significant number of OUN and UPA members' business letters were placed in the MGB's special operations-search file called "Barlih" ("Lair"), which contained all incoming data on the leaders and members of the OUN leadership in the UZ. A small number¹⁶⁰ of the original materials from this file are stored in fond 65 at the HDA SBU, including correspondence. The business letters from files S- 9079 ("Barlih," the Kyiv collection) and an appendix to it (64 volumes) and S-9434 ("Barlih," L'viv oblast) are included in our volume. Some of Roman Shukhevych's previously unknown letters, which were discovered in vol. 52 of file S-9079, deserve special mention. Our search for sources in the "named" special operations-search files and forms of fond 65, which were opened on Vasyl' Kuk (S-7736), Liudmyla Foia (S-8978), and Vasyl' Halasa (S-9108), turned out to be very productive. For example, in the file-form on Vasyl' Kuk we discovered a group of previously unknown originals of letters written by Yakiv Busel.

Several copies of business letters written by Vasyl' Halasa, Vasyl' Kuk, Roman Shukhevych, and other members of the nationalist underground are located in fond 13 at the HDA SBU. How these sources ended up there was the focus of a study by historian Oleksandr Ishchuk. According to this Ukrainian scholar, files 372, 376, and 398 are the result of the Chekists' efforts to systematize OUN and UPA documents (including letters), which were initiated during the first half of the 1960s at the behest of Vitalii Nikitchenko, the head of the KGB of the Ukrainian SSR, and carried out by the

---

¹⁶⁰ In keeping with order no. 00150 of the KGB of the USSR, in 1990 more than 20 volumes of the "Barlih" case, devoted to the special operations and search for the OUN leadership in Ukraine, were destroyed (a multi-volume appendix survived the destruction), along with 12 of the 13 volumes of the special operations and search file on Roman Shukhevych. See O. Ishchuk, "Uzahal'ennia orhanamy KDB URSR dosvidu borot'by z pidpilliam OUN ta UPA: do stvorennia vidomchoi tematychnoi kolektsii arkhivnykh dokumentiv (1959–1964 rr.)," *Z arkhiviv VUChK–GPU–NKVD–KGB*, no. 1 (2009): 119.

KGB directorate and its divisions in L`viv, Volyn`, Rivne, Ternopil`, Stanyslaviv, and Chernivtsi oblasts. One of those who obeyed this directive was Lieut.-Col. Mykola Makhov, deputy head of the 4th KGB Directorate of the Ukrainian SSR. It is important to note that documents were also gathered from various oblasts. The result of these efforts was the creation of the multi-volume files 372, 376, and 398 grouped in fond 13.¹⁶¹

This volume is supplemented by the letters of Anatolii Maievs`kyi, Yaroslava Skab, Oleksandr Savyra, and "Semen," which were discovered in fond 8 at the Directorate of the Security Service of Ukraine in Rivne oblast and the Rivne Oblast Regional History Museum.

* * *

Chapter 1 consists of business letters written by 1) Yakiv Busel to Vasyl` Kuk in March–September 1945; 2) Vasyl` Halasa to Roman Shukhevych, Mykola Kozak, Anatolii Maievs`kyi, Liudmyla Foia, Anatolii Neverkovets`, Yakiv Kovzhuk, Volodymyr Trotsiuk, and others in 1949– 1951; 3) Oleksandr Hasyn to Petro Fedun in 1948; 4) Dmytro Kliachkivs`kyi to Fedir Vorobets` and Stepan Yanyshevs`kyi in 1944; 5) Vasyl` Kuk to Roman Shukhevych, Yakiv Busel, Mykola Kozak, Stepan Yanyshevs`kyi, Vasyl` Halasa, Ivan Lytvynchuk, Vasyl` Okhrymovych, and others in 1945– 1953; 6) Dmytro Maivs`kyi to Vasyl` Kuk in 1945; 7) Petro Fedun to Vasyl` Halasa and Ihor Mel`nychuk in 1947–1948; and 8) Roman Shukhevych to Mykola Arsenych, Vasyl` Kuk, and Vasyl` Halasa in 1945–1949.

Chapter Two, the longest, contains the business letters of Yurii Bednarchyk, Ivan Bernyk, Valerii Bondarchuk, Mykhailo Bondarchuk, Fedir Vorobets`, Fedir Zaborovets`, Anatolii Zhab`iuk, Volodymyr Kyryk-Petruk, Volodymyr Kobrynovych, Panas Koval`chuk, Yakiv Kovzhuk, Mykola Kozak, Vasyl` Koreniuk, Vira Koroliuk, Ivan Krol`, Feodosii Krutiv, Petro Ksendzhuk, Volodymyr Kudra, Bohdan Kuz`ma, Ivan Lytvynchuk, Petro Lishchuk (Liashchuk), Anatolii Maievs`kyi, Anatolii Neverkovets`, Ivan Prokopyshyn, Oleksandr Savyra, Mykola Salata, Vasyl` Sementukh, Hryhorii Semeniuk, Oleksii Sirko, Yaroslava Skab, Mykhailo Skoropadov, Anatolii Tatura, Sviatoslav Tytkov, Volodymyr Trotsiuk, Ivan Trotsiuk, Tryfon Kharchuk, Nil Khasevych, Mykola Yakymchuk-Koltoniuk, Yakiv Yakovliev, and Stepan Yanyshevs`kyi. This correspondence covers the lengthy period of 1944–1954. As a rule, the letters exchanged are between two individuals.

---

¹⁶¹ Ibid., 87–90, 103.

The business correspondence of unidentified individuals covering the period from 1944 to 1951 is the subject of Chapter 3, which includes letters from “057,” “44,” “2158,” “V [...],” “Vesla,” “Vik,” “Viktor,” “Hrymko,” “D[...],” “Darka,” “D-s,” “Zina,” “Irchan,” “Yizhak,” “Korchyk,” “Kostia,” “Kubat,” “Kuz`ma,” “Les` M-1,” “Orel,” “Rybalka,” “Sashko,” “Stepan,” “Ya-o,” “Yarko,” “YaVXXI,” as well as four unsigned letters. It is hoped that readers of this volume may be able to identify some of the real names hidden behind these codenames, inasmuch as some of the letter writers were high-ranking members of the OUN, e.g., Vasyli` Kuk, Vasyli` Sydor, Stepan Yanyshyevs`kyi, and others.

Table 7

Authenticity of Uncovered Business Letters

Year	Originals (incl. photo- copies)	Drafts	Notarized copies	Copies trans- lated into Russian	Total num- ber of doc- uments
1944	5	0	0	6	11
1945	26	1	3	23	53
1946	11	2	1	33	47
1947	4	0	2	23	29
1948	4	0	2	13	19
1949	13	5	4	27	49
1950	7	0	0	22	29
1951	6	0	0	17	23
1952	5	0	0	4	9
1953	0	0	0	1	1
1954	2	0	0	1	3
1944– 1954	83	8	12	170	273 ¹⁶²

According to the data of the above table, only 30 percent of the business letters contained in the present volume appear to be originals or photocopies of originals. There are twice as many—62 percent—insurgent copies and Soviet translations into Russian. Most likely, the main explanations for this disproportion are the system-

¹⁶² The remaining documents have not been identified according to this parameter.

atic, internal “purges” to which the MGB and KGB collections were subjected, as well as the intensive circulation of original documents between Kyiv and various regions during the period when the Soviet security services were implementing special operations measures against the Ukrainian underground.

The condition of the majority of the business letters is satisfactory. Only eleven items show mechanical or physical damage and thus require restoration. However, a specific feature of the many items stored at the HDA SBU is that they are kept in envelopes or are not even filed in a particular archival dossier. In other words, at one time these documents arrived as material evidence pertaining to accusations of “banditry,” which were levied against OUN and UPA members. Afterwards, little attention was paid to preserving secret messages. In addition, MGB and KGB personnel supplemented their memoranda and special announcements intended for their superiors with business letters (these are mostly in the form of fragments). In this case, officials either introduced parts of Russian-language translations of business letters into the texts of their documents or appended them at the end.

The personnel of the NKVD and the MGB of the Ukrainian SSR translated the letters of the nationalist underground from the Ukrainian (occasionally from the Polish) into mandatory Russian, inasmuch as from the late 1920s until the early 1950s all office work in Soviet Ukraine’s secret services was carried out exclusively in the Russian language. We have determined that copies mostly bear the signatures of translators from Directorate 2-N of the MGB of the Ukrainian SSR. In addition to indicating the name of their particular subdivision within the structure of the secret services, as a rule at the end of their “works” translators also indicated their military title and/or position, and occasionally the exact date when the copy was made. Translators frequently distorted certain details pertaining to the contents of letters, a circumstance that inadvertently served posterity well. For example, we owe a debt of gratitude to Lieut.-Col. A. Kaganovych for the fact that the correspondence between Roman Shukhevych and Vasyl’ Kuk for the period from January 1945 to 1946,¹⁶³ which he copied, has been preserved, because the originals of these sources have not been uncovered to this day.

---

¹⁶³ Lysty vid V. Kuka do R. Shukhevycha, HDA SBU, fond 65, file S-9079, vol. 52, fols. 263–73; Lysty vid R. Shukhevycha do V. Kuka, HDA SBU, fond 65, file S-9079, vol. 52, fols. 27–30, 257–62, 274–76, 277–81.

Occasionally, the business letters of OUN and UPA members, which made their way to the archives of the secret services, were in damaged condition: torn, bearing traces of burns or bullet holes, etc. For example, after a two-hour battle that took place in March 1949, during which Vasyl' Halasa's right-hand man Myroslav Soroka-“Boievyr”-“Moroz”-“Ptakh” was killed, the Chekists began sorting through the captured documents only to find that a considerable number of them had been torn into small pieces and were beyond restoring.¹⁶⁴

Table 8

Chronological Breakdown of Business Letters

Year	I Quarter	II Quarter	III Quarter	IV Quarter	Exact date not ascertained	Total number of documents
1944	0	1	9	0	1	11
1945	4	9	11	27	5	56
1946	5	6	17	8	12	48
1947	3	12	8	3	3	29
1948	5	2	2	3	7	19
1949	12	8	7	8	14	49
1950	1	5	7	9	7	29
1951	4	2	10	2	7	25
1952	1	2	4	4	0	11
1953	0	0	1	0	0	1
1954	0	1	1	0	1	3
1944–1954	35	48	77	64	57	281

As we can see, the quantity indices of the exchange of business letters in the indicated chronological period (1944–1954) are not proportional. The preponderant majority of the processed documents are dated 1945, 1946, and 1949, i.e., by the end of the German-Soviet war the “critical mass” of this variety sharply increased. Later,

¹⁶⁴ Spetspovidomlennia nachal'nyka UMDB Rivnens'koi obl. polkovnyka V. Shevchenka dlia zastupnyka ministra MDB URSR heneral-maiora V. Drozdova (vid 24.03.1949 r.), HDA SBU, fond 2 (Upr. 2-N), list 59 (1953), file 16, vol. 1, fols. 151–52.

in 1947–1948, the number of business letters shrank (in comparison with the two previous years) by two times. This decrease was followed in 1949 by a “second wave” of growth. Subsequently, the pace of producing letters fell once again, this time irreversibly. The point of no-return was the years 1953–1954, when for all practical purposes the OUN underground in the PZUZ ceased its work.

To a certain degree the “production” of business letters depended on the “seasonal” factor. If the pace of production of business letters is converted to a curve, one can see that it rises constantly from the beginning to the end of each year of the examined range. Thirty-eight pieces of correspondence were produced in the winter months of 1944–1954, 43 in the springtime, 66 in the summer, and 78 in the fall. However, keeping in mind that the pace of writing business letters depended on the season of the year, the 15 percent figure (the percentage of letters whose exact dates—at least the month and year—could not be ascertained) should be regarded as an error.

The dates of a number of documents are encoded. In order to decode them, it is necessary to know the unique (i.e., the specific codes that were used for the “current” of letters exchanged between sender and recipient) key combinations of six numbers (called *dativnyky*, “daters”). Every number in a dater was added to each numeral of a genuine date (year, month, day) to produce a coded date. “Between us the dater will be ‘354261’ (for example, 05.08.51; thus, we write after adding the dater, i.e., ‘405112,’ etc.”, Vasyl’ Kuk informed Oleksandr Savyra in August 1951. In other words, in their correspondence with each other, only Savyra and Kuk could use the above-mentioned dater “354261.” For the purposes of comparison, in 1950 Ivan Lytvynchuk and Vasyl’ Kuk used a different dater in their correspondence: “251015.”¹⁶⁵ Other members of the OUN underground in the PZUZ were supposed to have their own daters. According to one source, in 1949 Vasyl’ Halasa used the cipher key “487294” in his correspondence with Anatolii Maievs`kyi,<sup>166</sup> although another source states that this group of numbers was used by Vasyl’ Halasa in order to encode the dates of meetings.<sup>167</sup> Maievs`kyi and

---

¹⁶⁵ Ohliad dokumentiv, zakhoplenykh pid chas likvidatsii kerivnyka kraiovoho provodu OUN(b) “Dubovoho,” zavirenyi zastupnykom nachal`nyka viddilu 2-N UMDB Volyns`koi obl. kapitanom Rieznikom (vid 27.01.1951 r.), HDA SBU, fond 2 (Upr. 2-N), list 44 (1953), file 2, vol. 1, fols. 29–30.

¹⁶⁶ Ibid., fols. 33–34.

¹⁶⁷ O. Ishchuk, *Metody zashyfruvannia korespondentsii u pidpilli OUN i UPA ta ikh rozshyfruvannia orhanamy derzhavnoi bezpeky URSR v 1944–1954 rr.* (Kyiv, 2007), p. 19.

“Maksym At” used the cipher group “121806” to code the dates of their correspondence.¹⁶⁸ The daters used by Mykola Kozak still await their researcher.

Daters were constantly changed. Thus, in a letter dated August 1951 Oleksandr Savyra makes arrangements with his addressee, Vasyl' Kuk, about using the dater “332146,” and in another letter sent that same month he discusses the use of the dater “354261.”

Several documents in this volume contain coded passages. For the most part, correspondents encoded certain parts of their letters by using a page from a certain book or brochure.¹⁶⁹ For example, in an exchange of correspondence with Anatolii Maievs`kyi, Vasyl' Halasa encoded the text by using p. 15 of a brochure entitled *Soviets`kyi patriotyzm* (Soviet Patriotism) (starting from the line “... milation of the peoples of the USSR” and then following the text from the tenth line from the bottom). Rows were counted from the bottom up. Every letter of a prepared “code” resembled a fraction number, in which the numerator indicated the number of a vertical row, while the denominator indicated the number of the letter horizontally, beginning with the above-mentioned section on p. 15. A page from the book *Administratyvnyi podil deiakykh oblastei URSSR* (The Administrative Division of Certain Oblasts of the Ukrainian SSR) was also used for encoding the correspondence between Vasyl' Kuk and Bohdan Kuz`ma. Coding methods similar to the one described above were already being used in Europe in the early 1940s. One of these methods was revealed in the written confession of the Polish military man, Jan Kolbuszewski, who was arrested by the NKVD in 1940 in the Romanian capital of Bucharest on suspicions of collaborating with the English secret intelligence service. According to this method, a pair of correspondents was supposed to use two copies of a certain writer's book; they began each of their letters with a 2- or 4-number cipher, the first part of which indicated the page number and the second, the number of the line on that page, going from top to bottom.¹⁷⁰

Vasyl' Kuk and Ivan Lytvynchuk transformed certain parts of their letters into ciphers in the following way. First, they took the key word “Ul'ianovs`k.” Then they assigned each letter of this word a number

---

¹⁶⁸ Ohliad dokumentiv, zakhoplenykh pid chas likvidatsii kerivnyka kraiovoho provodu OUN(b) “Dubovoho,” fol. 36.

¹⁶⁹ For more detailed information on types of ciphers, see Informatsiino-dovidkova zala Haluzevoho derzhavnoho arkhivu Sluzhby bezpeky Ukrainy (hereinafter: IDZ HDA SBU), fond 13, file 376, vol. 59, fols. 116–18.

¹⁷⁰ *Pol's`ke pidpillia 1939–1941: Vid Volyni do Pokuttia*, pt. 2, ed. S. Bohunov et al. (Warsaw; Kyiv, 2004), 3:1336–38.

from 1 to 10 (in order). Afterwards, they numbered the letters of the Ukrainian alphabet the same way (the Bulakhovs`kyi version). Then they converted the letters from the specific part of the text that was slated for encoding into numbers according to the key word. If the necessary counterpart was not found in the key word, they took the number that signified a certain letter of the alphabet. “Maksym At” and Anatolii Maievs`kyi encoded their letters by using a brochure entitled *Postanovy III NVZ* (Resolutions of the III NVZ [Extraordinary Assembly] [of the OUN]) and the key word “Dunichka.”¹⁷¹

Some documents (the letters of Vasyl` Kuk, Ivan Lytvynchuk, Anatolii Maievs`kyi, and Yurii Bednarchyk, written in 1949–1952) were obviously encoded with special cipher pads.¹⁷² A typical insurgent cipher pad consisted of a selection of numbers arranged in columns. Each selection of numbers was comprised of several numerals, to which corresponded a certain word or phrase. The authors of business letters did not advertise their real names and surnames. The main varieties of signatures are summarized in the table below.

Table 9

Types of Author Signatures in Business Letters

Year	Signed under a real name and/or surname	Signed under a letter pseudonym	Signed under a number pseudonym	Signed under the title of the author’s position in the OUN	Signature of author not indicated or unknown	Total number of documents
1944	0	7	2	0	1	10
1945	0	51	0	0	4	55
1946	0	38	1	1	8	48
1947	0	21	3	0	6	30
1948	0	5	8	0	6	19
1949	0	21	20	0	9	50
1950	0	16	9	0	4	29
1951	0	12	5	0	7	24
1952	0	11	0	0	0	11

¹⁷¹ Ohliad dokumentiv, zakhoplenykh pid chas likvidatsii kerivnyka kraiovoho provodu OUN(b) “Dubovoho,” fols. 33–34.

¹⁷² Shyfrobloknot dlia lystuvannia mizh V. Kukom i V. Okhrymovychem [poch. 1950-kh rr.], HDA SBU, fond 6, file 51895-fp., env. 1, fols. 68–69.

1953	0	1	0	0	0	1
1954	0	2	1	0	0	3
1944 – 1954	0	185	49	1	45	280 ¹⁷³

Thus, owing to the need for the utmost secrecy, members of the Ukrainian underground were obliged to sign their letters with pseudonyms. (Pseudonyms must be distinguished from so-called “catchwords,” i.e., invented, one-time, pseudonyms that were used for operational purposes.) The following types of pseudonyms were customarily used in documents: a word pseudonym (e.g., “Marko”) or an invented surname with a first-name initial (e.g., “Z. Savchenko”). A typical letter writer occasionally used a shortened version of his/her own pseudonym (e.g., “M-o,” “SI-r”) in the form of one, two, or three letters (“Я”/“Ya,” “Ая”/“Aia,” “Окс”/“Oks”). In several cases, a letter writer opted for a simple combination of letters (e.g., “AVH”) or a combination of letters and words containing numbers and marks (e.g., “38-A,” “Les` M-1,” “KK/O”). An interesting trend was observed in 1948: letter writers using number pseudonyms (consisting of two to five numerals, e.g., “55,” “179,” “3344,” and “5555”). In 1949 there was nearly an equal number of business letters certified by number and letter pseudonyms. Subsequently, a predominance of letters signed under invented words or letter combinations was noted once again.

Table 10

Addressees of Business Letters

Year	Addressed to real names and/or sur-names	Addressed to a letter pseudonym	Addressed to a number pseudonym	Addressed to the recipient's position in the OUN	Addressee not indicated or unknown	Total number of documents
1944	0	7	2	1	1	11
1945	0	27	0	21	8	56
1946	0	27	2	12	6	47

¹⁷³ The signature of the author of another document is given in enciphered form.

1947	0	15	2	6	7	30
1948	0	5	8	1	5	19
1949	0	12	25	4	8	49
1950	0	9	16	1	2	28
1951	0	14	4	1	5	24
1952	0	7	3	0	1	11
1953	0	1	0	0	0	1
1954	0	2	1	0	0	3
1944 – 1954	0	126	63	47	43	279 ¹⁷⁴

As the above table indicates, senders of letters written in 1945–1947 increasingly often communicated with their addressees not according to their surnames or pseudonyms but by their organizational positions or status within the underground (“To the leader,” “To the commander,” “Comrade,” “Comrade superior,” et al.). As well, starting in 1949 letter writers increasingly often indicated addressees by means of number pseudonyms. Again, this proves that in that very year the underground replaced letter pseudonyms with number pseudonyms. In 1944 the unidentified author of an insurgent document proposed that pseudonyms be replaced once every two months.¹⁷⁵

Letters were frequently composed in “Aesopian language,” especially from 1949 onwards. If Vasyl` Halasa was being discussed, the author of a letter called him either “that comrade” or “that man.” In a letter written in 1949 to Roman Shukhevych, Vasyl` Halasa himself calls the leader of PZK “Lis,” Ivan Lytvynchuk-“Dubovyi,” “the one who should have gone to you for the winter.” When Anatolii Maievs`kyi wanted to remind his addressee, Yurii Bednarchyk, of the location of his last meeting with him, he wrote: “where tea was brewed and it was smoking.”

Not only were surnames, geographic structures, or simply parts of texts containing various coordinates coded, but also the names of clandestine print shops, “dead drops” for communicating (including an exchange of correspondence), and “houses” (places designated for underground members’ business meetings). Dates, the time

¹⁷⁴ It was not possible to identify the recipients of other documents.

¹⁷⁵ *Teoriia i praktika zapadnoukrainskogo natsionalizma*, p. 143.

of visits to meeting places, as well as passwords were unique and changed after every meeting, whether one took place or not.

* * *

It goes without saying that the collection of business letters that were discovered in the archives of HDA SBU is not complete and will be supplemented in future. However, certain documents that could have been included in this volume are irretrievably lost. These are the more than 90 letters that the MGB confiscated from the leader of the self-proclaimed “Odesa” leadership, Stepan Yanyshivs`kyi, in August 1948 (above all, his correspondence with his subordinates from the beginning of 1946 to the first half of 1948, the main recipient of his letters being “Roman”¹⁷⁶), which were destroyed shortly after they were captured.¹⁷⁷

* * *

The compilers assigned a title to every letter published in this volume. Each title contains the surname of the sender(s) and addressee(s). Where it was not possible to identify some of them, pseudonyms are indicated. In cases where the date of a document’s issue was not established, it is dated according to the letter’s contents, analogous documents, etc. In this case, a provisional date is given in square brackets, e.g., “[no earlier than August 1946].”

If originals or copies of certain documents were not located, fragments are published, especially extracts of Russian-language translations. Missing, indecipherable, and damaged sections of texts are marked with an ellipsis within square brackets ([...]). When the gist of a text allowed the compilers to ascertain a section of a text that is indecipherable because of damage, the deciphered text also appears within square brackets.

Abiding by the archaeological principle governing the inviolability of archival documents, the compilers made practically no changes to the sources published in this volume. Textual errors were not corrected because a certain proportion of the documents are authors’ drafts. If a document contains a postscript or addendum supplied by the author or some other individuals, all this is noted beneath the main text.

---

¹⁷⁶ This may have been Sviatoslav Tytkov, the head of the Organizational Section of the self-proclaimed “Odesa” leadership, or Volodymyr Kudra, the leader of a fighting group. During the indicated period both of them used the pseudonym “Roman.”

¹⁷⁷ Dovidka operupovnovazhenoho upr. 2-N UMDB URSS starshoho leitenanta Hnata dlia nevidomoho pro dokumenty, vylucheni u Stepana Yanyshivs`koho (vid 17.08.1948 r.), HDA SBU, fond 5, file 67426, vol. 1, fols. 17–22.

Superscriptions on a document are reproduced between the end of the document text (including the postscript) and the legend.

Personal names and geographic place-names are reproduced without changes. The correct use of the Ukrainian apostrophe is standardized throughout. Pseudonyms of underground members and cryptonyms of OUN organizational centers are indicated without quotation marks, whereas the names of liaison points are. The names of organizational positions (leader, commandant) are lower-cased. For operational purposes, in the Russian translations of documents the personnel of the Soviet secret services printed insurgent pseudonyms with capital letters, which have all been replaced by lower-case letters, with the exception of the initial letter. In accordance with current Ukrainian orthography, the spelling of pronouns and particles has been corrected.

Underlining that occurs in various parts of texts, as well as crossed-out words, has not been reproduced: in every such case a notation appears in a footnote. The same procedure was followed in cases where it was difficult to establish the gist of a certain fragment.

Footnotes provide data on little known members of the OUN underground and clarify individual events, phenomena, and processes that accompanied their activities. After each citation, sources are provided in abbreviated form within parentheses (in the case of a document, archival data are provided; in the case of a collection of documents, the compilers provided an abbreviated title, year of publication, and number of pages; in the case of a scholarly work, the author, year of publication, and number of pages are listed). For ease of deciphering abbreviations, there is a unified list of sources and literature in the supplements.¹⁷⁸

Obsolete, dialectal, and foreign words, as well as words that do not exist in the contemporary Ukrainian literary language, have not been corrected and are listed in appendices.

Each document is accompanied by a legend indicating the storage location of the document (abbreviation of the archive, number of the fond, list, file, volume, and folio/s), authenticity of the document (original, copy, certified copy, draft). The method by which each document was recreated—manuscript or printed (typewritten)—is indicated. Information on the discovery of identical and similar (other

---

¹⁷⁸ Such practices are germane to the current literature on source studies. See, e.g., A. Zaluzniak, *Drevnenovgorodskii dialekt*, *Studia philologica* (Moscow: "Iazyki slavianskoi kul'tury," 2004), p. 847.

copies) of texts of documents (in other archives, collections, etc.) is also included in the legend. Also indicated is the language into which a document (if a copy) was translated.

The Modified Library of Congress (LC) transliteration system is used in the English translation.

The search and selection of documents, the writing of commentaries to them, and the preparation of addenda were completed by Volodymyr Koval`chuk and Valerii Ohorodnik. Volodymyr Koval`chuk wrote the introduction, systematized the documents, and edited the volume.

The compilers owe a debt of gratitude to Volodymyr Viatrovych, the former director of the State Archive of the Security Service of Ukraine, and to many individuals who once worked under him. We are grateful to the historians Volodymyr Moroz, Ruslan Zabilyi, Oleksandr Vovk, and Ihor Marchuk for their support and helpful consultations.

Special thanks are owed to the chief administrator of the Litopys UPA Publishing House, Mykola Kulyk, who over the years has been tireless in his efforts to raise publication funds, particularly for the present volume; editor in chief of the Litopys UPA Series, Petro Potichnyj and Ihor Homziak for their comprehensive assistance in preparing this archaeological volume; and translator Marta D. Olynyk.

Volodymyr Koval`chuk

РОЗДІЛ 1.
ЛИСТИ КЕРІВНИКІВ ОУН
І УПА, У ЯКИХ ЙДЕТЬСЯ ПРО
ПОДІЇ НА ВОЛИНІ ТА ПОЛІССІ

Арсенич Микола
Бусел Яків
Галаса (Галаза) Василь
Гасин Олександр
Клячківський Дмитро
Кук Василь
Маївський Дмитро
Федун Петро
Шухевич Роман

Лист Арсенича Миколи

№ 1

М. АРСЕНИЧ – М. КОЗАКОВІ

20 жовтня 1946 р.

Друг Кучма¹⁷⁹

Хотя и убежденный, что Вы уже знаете от другого человека, я от своего имени еще поведомляю, что Вы награждены Золотым Крестом Заслуги (одним из самых высших наград) за Ваши успехи в борьбе с агентурой врага.

По этому случаю желаю много здоровья и новых, еще больших успехов для сохранения революционной способности Организации на ее пути к полной победе над врагами.

---

¹⁷⁹ Козак Микола ("Богдан", "Вівчар", "Кучма", "Кучма Петро", "Л.", "Лука", "Очерет", "Сергій Хортиця", "С-к", "Смок", "Степан Орач", "С. Орач", "Чавун", "Чор-енко", "Чупринка", "Чупринко", "553", "555", "675", "715", "3344") (1914, с. Рахиня Долинського р-ну Івано-Франківської обл. – ніч з 7 на 8.02.1949, с. Пітушків Млинівського р-ну Рівненської обл.). З родини греко-католицького священика Михайла. У 1933 закінчив гімназію. Далі навчався на електротехніка у Львівській політехніці. Вступив в ОУН у 1934. За напад на професора Львівської політехніки у березні 1937 потрапив до польської тюрми. Також 1.03.1938 був засуджений у Стрию на 3 р. У вересні 1939 вийшов на волю. Працював в Українському допомоговому комітеті у Кракові. 1940 – перша пол. 1941 – провідник Лемківського повіту ОУН (Генерал-губернаторство). З похідною групою ОУН прибув на територію УРСР. На поч. німецької окупації служив у 109-му батальйоні допоміжної поліції (Schutzmannschaft Bataillon). Певний час очолював Кам'янець-Подільський обл. (чи Хмельницький окружний) провід ОУН. Далі, до початку 1943-го, керував організаційною референтурою, Вінницьким обл. проводом ОУН. 1944 – референт СБ на ПСУЗ (ОСУЗ), ВО УПА "Богун". 1945 – референт СБ ОУН на ПЗУЗ, в. о. провідника ОУН на ПЗУЗ. Керував масштабною "чисткою" організаційного активу від ворожого впливу. Ініціатор допитів на "станку". 1946–1948 – провідник ОУН на ПЗУЗ. Редагував журнал "За волю нації". З моменту призначення провідником ОУН на ПЗУЗ В. Галаси до своєї смерті у 1949 – його заступник. Загинув у криївці під час бою з опергрупою МДБ, покінчивши життя самогубством. За даними М. Савчин, знищив документи і застрелився у криївці в с. Пітушків, коли до "стрибка", що мешкав по-сусідству, навідалася радянська оперативно-військова група (ОВГ). За іншою версією, чекісти знайшли криївку, в якій перебував М. Козак, його охорона, провідник одного з р-нів "Ярошенко" з 13-ма чол., типографія, – біля с. Сухівці (зараз – Рівненський р-н). Найбільше подробиць має такий виклад обставин загибелі Козака: 4.02.1949 було заарештовано в. о. начальника відділу МДБ у Острожецькому р-ні Рівненської обл. майора Успенського та оперуповноваженого лейтенанта Токаренка. Замість них до Острожецького райвідділу керівництво МДБ направило ревізійну опергрупу

Успехи и желания – это борьба и результаты ее и этого родные признания не в силе подменить¹⁸⁰, а награждение – толь-

на чолі зі заступником начальника відділу 2-Н УМДБ Рівненської обл. майором Миколою Журавльовим. Той звернув увагу на низку агентурних донесень, в яких йшлося про можливе перебування у с. Пітушків підпільників. Відтак, 6.02.1949 М. Журавльов направив у Острожецький р-н ОВГ під кер. старшого оперуповноваженого Земського. 7.02.1949 ця група розпочала спостереження за будинком жителя с. Пітушків Т. Пархомея. Почувши два постріли з боку цього будинку, а також помітивши метушню на подвір'ї біля нього, оперативники вирішили наблизитися до споруди. Тоді один з невідомих сховався за сараєм і став стріляти по старшому сержантові Савицькому з пістолета. У відповідь члени ОВГ розпочали стріляти по повстанцях з автоматів. Двоє загинуло, а третій підбіг до кривілки на присадибній ділянці Т. Пархомея (15 м. від клуні), заскочив туди і вистрілив собі в голову. Оперативники залізли в кривілку й виявили там 1 ручний кулемет, 4 автомати, 3 револьвери, 3 пістолети, 2 друкарські машинки, оунівську літературу, документи СБ, фотоапарат та велику кількість світлин. На основі цього, без детального розслідування й ідентифікації загиблих, вони дійшли висновку, що наклав на себе руки провідник ПЗК "Ліс" І. Литвинчук. 10.02.1949 поспішили проінформувати про це міністра МДБ УРСР, генерал-лейтенанта Сергія Савченка. Але за два дні до того, 8.02.1949, дану версію заперечили оперпрацівники УМДБ Рівненської обл. Співставивши фотографії, описи зовнішності й оперативні дані, вони встановили, що самогубець – не І. Литвинчук, а "Смок". Для зайвої певності 12.02.1949 світлини М. Козака-"Смока", І. Литвинчука та В. Сидора показали ув'язненому внутрішньої тюрми УМДБ Рівненської обл. під № 43 – С. Янишевському-"Далекому". Особу, позначену на фото № 1 літерою "а", він ідентифікував як "Смок". Далі С. Янишевського вивели у внутрішній дворик тюрми УМДБ Рівненської обл. і запропонували поглянути на 3 трупи, привезені зі с. Пітушків. Один з них нагадав йому "Смока". Відтак, 12.02.1949 заст. міністра МДБ УРСР генерал-майор В. Дроздов повідомив свого керівника С. Савченка про помилку. Він зазначив, що особою, яка загинула у ніч з 7 на 8 лютого 1949, насправді є Козак Богдан Михайлович. Це саме написав 14.02.1949 нач. УМДБ Рівненської обл. полковник В. Шевченко у доповідній записці для кер. МДБ УРСР, генерал-лейтенанта С. Савченка. У документі він детально виклав біографію Козака, описав оперативні заходи з його пошуку. Проте ім'я Козака В. Шевченко услід за В. Дроздовим спотворив. Написав "Богдан Михайлович Козак", хоча правильно "Микола Михайлович Козак". А 15.02.1949 з'явилося спецповідомлення про ліквідацію кер. крайового проводу ОУН на ПЗУЗ Б. М. Козака, завірене начальником упр. 2-Н МДБ УРСР полковником П. Пастельняком. Останній відправив цей документ дев'ятьом адресатам, серед яких були М. Хрущов, Л. Мельников, Д. Коротченко, В. Абакумов та ін. У підпіллі М. Козак був нагороджений Золотим Хрестом Заслуги УПА (8.10.1945). Майор СБ від 6.06.1948. Особисті прикмети М. Козака у 1945: середній зріст, борода, шатен, широке обличчя, великі очі, м'ясистий ніс, англійські вуса, великі зуби (на нижній щелепі зліва – золотий зуб і коронка), на лівій руці – годинник Кіровського заводу, в кишені – срібний годинник, характер урівноважений. Одяг: білі кожух і штани, хромові чоботи, шапка-вушанка. Зброя: пістолет "Вальтер", автомат ППС. Сестра: Козак Ірина. (ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 26; Там само, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 19–20; Там само, арк. 31–38; Там само, арк. 66–82; Там само, арк. 84–85; Веденеев 2007 472; Дарованець 2007 708; Літопис УПА НС 4 2002: 533; Літопис УПА НС 8 2006: 128; Савчин 1995; Со щитом 1988 124; Засєкін 2010 27).

¹⁸⁰ Так у документі.

ко мирило того, що другие відповідальні люди оцінили Вашу проведену роботу.

Вашей почты ч. 1/46 я не получил.

В отсутствии владельца краивки, большевики обнаружили ее и взяли почту вместе с другими материалами, которые были собственностью хозяина краивки.

Если возможно, то прошу прислать ко мне те материалы, которые были вместе с той почтой.

Также еще не имею в своих руках почты ч. 3/46, которую Вы послали через к. В., но надеюсь днями ее получить.

Причиной опоздания почты является изменение места пребывания с июня месяца с.г. по обстоятельствам моих заданий.

Связь с ним поддерживайте.

Почту чч. 2/46 и 4/46 получил совместно с прилагаемыми списками.

Передаю Вам книженку, которую здесь Вы оставили, возможно она Вам и не нужна. (Этот абзац перечеркнут¹⁸¹ – примечание переводчика)¹⁸².

О смерти сл. пам. Митлы¹⁸³ должно быть воспоминание в ближайших №№ “Идея и чин”¹⁸⁴.

Более обширное и подробное извещение о смерти сл. п. Митлы высылаю Вам. Отпечатайте на машинке и размножьте. Печатание в типографии намного задержало бы это известие.

---

¹⁸¹ Доказ того, що перекладач мав справу з чернеткою листа, а не з оригіналом чи копією.

¹⁸² Тут і далі у дужках – примітки перекладача документа російською мовою.

¹⁸³ Присяжнюк Олексій Васильович (“Каруспун”, “Макар”, “Мітла”, “Палій”) (1915, с. Полонка Луцького р-ну Волинської обл. – 25.02.1945, Суховецький хутір Рівненського р-ну Рівненської обл.). Референт СБ ОУН на ПЗУЗ. Загинув у бою з працівниками НКВС. М. Козак швидко роздобув дані про загибель О. Присяжнюка і 14.05.1945 передав для В. Кука матеріал “Як загинув Мітла” (документ № 90 // ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 154 (конверт), арк. 41). Інформація такого роду також знадобилася для Миколи Арсенича. Відтак, Микола Козак у листі до нього 30.04.1946 пообіцяв назбирати і надіслати дані про “Мітлу” (документ № 104 // ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 154 (коверт), арк. 94), а у листі від 8.12.1946 – вже некролог про покійника (документ № 112 // ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 7, т. 1, арк. 273). В ІДЗ ГДА СБ України також збереглися електронні варіанти машинописного повідомлення про життя і смерть О. Присяжнюка-“Мітли” [дата і автор не вказані] (ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 47, арк. 67), а також повідомлення проводу ОУН на ПЗУЗ про смерть О. Присяжнюка-“Мітли”, оформлене у вигляді листівки [дата не вказана] (ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 47, арк. 66). Докладніше про О. Присяжнюка див.: *Літопис УПА НС 14 2010: 297–298; Веденєєв 2007 475–476*).

Хорошо было бы, если бы Вы завели для себя “терминар”, т. е. производить запись себе в блокнот¹⁸⁵ или тетрадь всех дел, что хотите разрешить или поручить кому-либо; “терминар” должен находиться в крайке и являться Вашей ежедневной работой. В случае чего, его уничтожить..¹⁸⁶

Терминар является окончательным, когда кто-то хочет проводить работу систематически, планоно, а не на “одной ноге”. Это минимум с того, чего каждый из нас должен придерживаться в ежедневной плановости. К этому нужно приучить также и других, находящихся на ответственных положениях.

Прошу прислать мне все районы Волынской и Ровенской областей с административным делением.

Одновременно постарайтесь несколькими приемами (если невозможно в один раз) передать, в каких районах имеются “отделы”, в каких – “отделения” МВД, МГБ и милиции, в каких местах есть “отделы” или “отделения” соответствующих органов. Надеюсь, что в Луцке и Ровно будет несколько соответствующих “горотделений”.

Меня интересует, а также должно быть и Вас, имеются ли в Луцке или Ровно гор. управления милиции. Этих гор. отделений в более крупных городах имеется больше (например во Львове 10), тогда имеется горуправление милиции.

Эти сведения нужно собирать систематически.

Данные наилучше уточнять с круглых печатей, имеющих на разных персональных документах. На список брать русский

---

¹⁸⁴ У № 10 часопису “Ідея і чин” за 1946 (єдиний за цей рік, який вдалося виявити) звістки про смерть О. Присяжнюка-“Мітли” немає. Часопис “Ідея і чин” видавався провідом ОУН на УЗ починаючи з травня 1942 (1942 – № 1, 1943 – №№ 2–5, 1944 – №№ 6, 7, 1945 – №№ 8, 9, 1946 – №№ 10, 10–11, 1947, № 11). Редактори: Маївський Дмитро, Прокоп Мирослав, Палідович Михайло, Федун Петро. (*ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 20, арк. 177–180 зв.; Літопис УПА 24 1995: 431–524; Мороз 2007 38, 51; Стасюк 2006 246*).

¹⁸⁵ Вивчення записів у захопленому блокноті Р. Шухевича (5.03.1950) допомогло чекістам вистежити кер. ГОПІС-у П. Федуну. Також збереглися інші записники, напр. провідника ПЗК “Ліс” І. Литвинчука-“Дубового” і провідника терену “Д” (Луцького) ПЗК О. Савири-“Яроша”. Перший нотатник працівники МДБ знайшли у вбитого І. Литвинчука 18.01.1951 на хут. Синяки біля с. Золочівка Демидівського р-ну Рівненської обл. Ст. оперуп. відділу 2-Н УМДБ Волинської обл., старший лейтенант Чурін переклав частину тексту записника російською мовою – нотатки власника про бесіди з В. Куком упродовж 3–11.10.1950. Переклад завірив 24.01.1951 нач. відділу упр. 2-Н МДБ УРСР, капітан Пушкін. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 247–273; Ішук 2008а 11–12*). Також див. для порівняння опубліковані сторінки зі записної книжки Я. Коцьолка-“Криляча” за 1944 р.: *Літопис УПА 14 1987 49*.

¹⁸⁶ Так у документі.

текст, по-видимому, он уложенный так: “Управление НКВД УССР по Волынской области, Ратновское районное отделение НКВД”. Текстов на штампах или адресах не брать во внимание, ибо они часто имеют неточности и не разграничивают разницы между “отделом” и “отделением”.

Протоколы без рассмотрения и обработки прошу присылать все, ибо каждый из них может иметь ценный материал, не во многих имеется касающийся больших и интересных дел¹⁸⁷.

Вспоминаю о Наде-Цыганке¹⁸⁸. Постарайтесь собрать о ней установочные данные и место нынешнего пребывания. Розыски ее на этой территории не дали никаких положительных результатов.

Прислать Вам на подкрепление кадров одного или двух человек смогу не раньше, как к весне. Этот срок избрал сознательно, хотя бы с тех причин, что высланный туда к зиме человек не в состоянии на новой территории акклиматизироваться, и к весне, когда можно будет начать работу, погибнет.

С переброской людей к зиме нужно быть осторожнее. Лучше всего этого не применять¹⁸⁹.

Попытайтесь подтянуть специализацию кадров, путем даже взятия к себе на несколько месяцев одного или двух человек, и, на практической работе под своей рукой, научите их, что и как надо делать. (Этот абзац перечеркнут – примечание переводчика)¹⁹⁰.

---

¹⁸⁷ Так у документі.

¹⁸⁸ Демчинська Василина (“Надя”, “Циганка”) (1922, с. Піддубці Луцького р-ну Волинської обл. – 14.08.1945, с. Піддубці Луцького р-ну Волинської обл.). Походила з сільської багатодітної родини. Закінчила 7 кл. польської школи. Наложала до Юнацтва ОУН. 1943 – референт УЧХ Луцької округи ПЗК. Забезпечувала шпиталь УПА у Колках німецьким медичним препаратом “долантин” (діяв як морфій). Початок 1945 – член проводу Рівненської округи. Загинула у сутичці з працівниками НКВС – кинулася у полум’я палаючої клуні. Нагороджена нагородою “За боротьбу в особливо важких умовах”, проект якої розробив Ніл Хасевич. Батько Степан у 1940 був заарештований НКВС, загинув у луцькій тюрмі. Матір Антоніну з малими дітьми 15.05.1941 вивезли в Красноярський край. (*ГДА СБ України, ф. 6, спр. 72068-фп, арк. 304; Літопис УПА НС 11 2007: 111; Коханська 2008 191; Мазурець 2002 102, 174, 223–224, 226; Семенюк 2007 91; Українська жінка 1 2004 40*).

¹⁸⁹ Так у документі.

¹⁹⁰ Тут і далі в аналогічних випадках у дужках – примітки перекладача.

¹⁹¹ Ідеться про загибель кількох провідних активістів ОУН на ПЗУЗ 11–12.12.1945 у с. Романів Луцького р-ну Волинської обл. Передісторія цієї події така. 07.12.1945 оунівець “Чорний” прийшов у Торчинський райвідділ НКВС і здався з повинною. Він заявив, що охороняв провідника ОУН на ПЗУЗ М. Козака, а також припустив, що той може перебувати у якійсь зі

О подборе места нахождения необходимо придерживаться метода – не сосредотачиваться вместе.

Такое положение как было в прошлую зиму вокруг села Романив, где сконцентрировалось много людей, никогда не допустимое. В результате преследования много из них погибло¹⁹¹ (последнее предложение вычеркнуто).

Сосредоточение людей в одном месте не дает конспирации, а наоборот, открывает большие возможности врагу для агентурно-оперативной разработки, ибо тогда он имеет всех, словно под решетом. Это дает возможность врагу бросить все свои силы на одну определенную в границах территорию, не тратит времени на разъезды, а использовать для самой разработки, что в конечном счете приводит и приведет к болезненным ударам, подобно как в с. Романове.

Расстановка людей по территории распыливает врага, позволяет затрачивать много времени, дает условия господствовать по всей территории, придерживаясь конспирации.

Относительно Далекого мне известно, что пров. Ле¹⁹² написал к нему письмо, содержание которого, насколько не ошиба-

---

нешодавно викопаних криївок у с. Романів. Туди було відряджено “агентурну” групу “Твердого” (7 чол., за уч. “Чорного”). 10.12 вона розділилася на 2 підгрупи. Перша з них 12.12 під виглядом представників проводу Луцької округи ОУН відвідала оселю мешканки Романова Марії Панасюк, де, як припускалося, була одна з криївок. Оскільки вхід туди вів з її хати, господиня вирішила застерегти повстанців (3 чол.). Однак, коли вона наблизилася до входу в криївку, повстанці її застрелили. Далі кинули 6 гранат, вискочили і стали стріляти. Групі “Твердого” вдалося знищити усіх 3-х повстанців. За радянськими даними, було вбито провідника ОУН на ПЗУЗ М. Козака-“Чупринку” (твердження помилкове, він перебував на зимівлі з В. Куком), референта СБ ОУН на ПЗУЗ В. Коренюка-“Модеста”, а також слідчого згаданої референтури. Друга підгрупа “вирахувала” іншу криївку і почала перестрілку з особами, котрі у ній знаходилися. Акція затягнулася, тому на допомогу підгрупі з Луцька приїхала рота 277 стрілецького полку ВВ НКВС під ком. заст. нач. УНКВС Волинської обл. Олексія Гриценка і заст. нач. відділу ББ УНКВС Волинської обл. Резніка. Криївку підірвали толом. Витягули звідти два трупи – Леонтія Волосовця-“Уласа”, котрого ідентифікували за шефа зв’язку проводу ОУН на ПЗУЗ (за даними І. Литвинчука, був провідником Луцького надрайону), а також “Сизого” (“секретар” М. Козака). Далі 13.12.1945 чекісти обстежили ще 9 нових криївок. У одній з них виявили 3 чол. Їм запропонували здатися, але ті розпочали стрілянину. Тоді повстанців “задушили димом”. Загинули: політичний референт проводу ОУН на ПЗУЗ “Вік”, інтендант Д. Клячківського “Бурмило”, провідник одного з надрайонів “Макар”. Захоплено трофеї: 4 ручних кулемети, 11 автоматів, 11 пістолетів, 3 гвинтівки, 30 гранат, 5 тис. патронів, 3 рації, 2 друкарські машинки, 5 мішків “дуже цінних” документів і пропагандистської літератури. (ГДА СБУ, ф. 2, (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 4, т. 2, арк. 99; Там само, оп. 33 (1960 р.), спр. 3, т. 3, арк. 40, 158–160; Літопис УПА НС 8 2006: 43–44, 238; “Особые папки” Сталіна і Молотова 2010 315–316).

юсь, сводиться к тому, чтобы приостановил свою работу и прибыл к нему¹⁹³.

Хотя дело Далекого приобрело характер бунта¹⁹⁴, все ж таки, мне кажется, листовка, которую Вы предлагаете, предопределяет студентскую группу, к которой он принадлежал.

На красной строке этого материала отмечаю, что Далекий знает меня с 1936–37 г. г. как проводника групп студентов, в эти годы он встречался со мной несколько раз¹⁹⁵. (Этот абзац перечеркнут – примечание переводчика).

С его листовок видно, что он уважает себя и ту территорию, которую возглавляет, и является непосредственно подотчетным проводу Организации.

С его заявления нужно попытаться воспользоваться. Своей работой он наделал много поступков, заслуживающих достойной кары, однако, с нашей стороны доливать масла в огонь нельзя.

---

¹⁹² Кук Василь (“Безіменний”, “В. Коваль”, “Василь Коваль”, “Грицько”, “Д.”, “Іван”, “Кам.”, “Каменяр”, “Кочегар”, “Л.”, “Ле”, “Леміш”, “МКЛ”, “КЛМ”, “Медвідь”, “О.”, “Р.”, “С-Вар”, “Сталевий”, “Т.”, “Юр”, “Ю.”, “Юрко”, “Юрій”, “Юрко Медвідь”, “ХV”, “0-13”, “96/50”, “789”, “15”, “50”, “55”, “100”, “551”, “1313”, “1315”, “2219”, “2640”, “4815”, “9650”) (11.01.1913, смт Красне Буського р-ну Львівської обл. – 9.09.2007, м. Київ). Станом на жовтень 1946 – організаційний референт проводу ОУН на УЗ з обов’язками контролю діяльності підпілля на СУЗ і ПЗУЗ, к-р УПА–Південь. Про В. Кука див. докладніше: *Веденєєв 2007 55, 75, 95, 103, 125, 155, 166–167, 169, 174, 199, 225, 296, 384, 397; Вовк 2003 255–256; Іщук 2008б 31, 34; Марчук 2009 112–113; Пахолко 2007а 6; Пахолко 2007б 14; Бердник 2007.*

¹⁹³ Даний сюжет міститься у листі, якого організаційний референт ОУН на УЗ В. Кук-“Ле” відправив до референта СБ ОУН на ПЗУЗ С. Янишевського-“Далекого” не пізніше жовтня 1946. (*Документ № 38 // ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 41 (конверт), арк. 3–5*). Адресат отримав його 25.10.1946, але ... не повірив, що його автором дійсно є В. Кук. (*Документ № 241 // ГДА СБ України, ф. 5, спр. 67426, т. 3, арк. 17 зв.*). Тональність листа В. Кука варто пов’язувати зі загальним негативним ставленням проводу ОУН на УЗ до конфлікту, який виник між провідником ОУН на ПЗУЗ М. Козаком і організаційним референтом ПСК С. Янишевським-“Далеким”. Про С. Янишевського див. докладніше: *Літопис УПА НС 14 2010: 407–408.*

¹⁹⁴ Першим у сучасній українській історіографії посутньо охарактеризував суть цієї справи дослідник В. Єфименко. У 1945 серед членів ОУН і УПА на ПЗУЗ нараховувалося до 200 “далеківців” – прибічників політичного курсу С. Янишевського, а кількість його противників в 1946 чи 1947 не перевищувала 500 чол. У 1949, коли залишилося до 70-и “далеківців”, вони визнали над собою владу наступника М. Козака на посаді провідника ОУН на ПЗУЗ – В. Галаси. До кінця 1951 їх вже було “кільканадцять” осіб, інші загинули у боях. (*Єфименко 2003 209–223; Іщук 2009а 14–15, 19.*)

¹⁹⁵ Можливо, М. Арсенич, студент юридичного факультету Львівського університету, знав про С. Янишевського ще у ті роки, тому що обоє тоді належали до Союзу українських студентських організацій у Польщі. (*Іщук 2010а 38, 40.*)

Выпуск такой листовки был бы равносильным отталкиванию его, и членов подобных ему, которые встревожены.

Как вижу с присланных Вами материалов, не меньше глупостей наделал Олекса¹⁹⁶, который и до сего времени держит себя неустойчиво. Поэтому он еще больше этим укрепил позиции Далекого перед честными членами Организации, подчиняющимся ему.

Имея ввиду эти причины, дело не имеет одностороннего характера, следовательно, его нужно рассмотреть объективно.

Его кое в чем необходимо оправдать а наказать¹⁹⁷:

1. За разглашение между членами и народом деморализующих обвинений, которые, если бы даже и имели место, то являются делом внутреннего порядка и собственно секретом строго ограниченного числа ответственных людей.

2. Что не прибыл до провода Организации для выяснения сложившейся там ситуации.

3. Что высказал Вам слухи и практически отправил часть членов из подчиненной Вам территории.

Я вполне понимаю Вас и даю себе отчет, что авторитет провода ПЗУЗ, Организации и в частности Ваш, очень подорван¹⁹⁸, но помимо этого этот вопрос приобрел такой силы, что во имя добра УНР нужно кое в чем поступиться, а со стороны провода необходимо наибольшего политического такта.

Это необходимо, пожалуй, до того времени, когда агентура выйдет, как говорится, “на чистую воду”.

Когдато меня правильно информировали и сейчас я его знаю за того самого человека. Он должен меня знать с 1936–37 г. г. как одного из проводников, которому подчинялась целая студенческая группа ОУН, членом которой он состоял. Несколько раз он со

---

¹⁹⁶ Тут референт СБ ОУН на УЗ М. Арсенич засуджує надто запопадливе виконання провідником ПСК “Одеса” Ф. Воробцем-“Олексою” вказівки провідника ОУН на ПЗУЗ М. Козака про знищення бунтівного С. Янишевського-“Далекого”. Останньому М. Козак закидав нездатність до боротьби з ворожою агентурою. 1.12.1945 Ф. Воробець зустрівся зі С. Янишевським у лісі біля с. Крук Гоцанського р-ну Рівненської обл., звинуватив його у зраді і спробував зв'язати. Але той вирвався і втік. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 286 (конверт); Єфименко 2003 213–215*). Про Ф. Воробця (“Верещака”, “Волинець”, “Глід”, “Денис”, “Дмитро”, “Дуб”, “Зелений”, “Корнійчук”, “Кривий”, “Олекса”, “Олекса Глід”, “Серб”, “Степан”, “Устим”, “Шахтар”, “Шигунич Денис”) див. докладніше: *Літопис УПА НС 14 2010 76*.

¹⁹⁷ “... оправдать а наказать”. – Дослівний переклад української фрази “виправдати а покарати”, тобто разом зі застарілим сполучником “а”.

¹⁹⁸ Очевидно, це натяк на наслідки чисток в ОУН на ПЗУЗ.

мною зустрічався, будучи заступником свого безпосереднього керівника, – мого підлеглого.

С цього часу знаю його, як одного з найкращих членів групи.

Крім того, він повинен мене ще знати по псевдоніму с нинішнього часу; зсилаючись ще на старе знайомство, я пишу йому лист, а Ви, в свою чергу, пошлете к йому лист з таким змістом, щоб він зібрав своїх підлеглих і перестав вести свою роботу, направлену проти авторитету Організації і проводу на ПЗУЗ, а сам приїхав сюди, к проводнику Ле (по-видимому Лемиш – примітка перекладача) або к мені для роз'яснення справи.

Матеріал про Далекого для дозволу взяв провод. Ви з своєї сторони не застосовуйте ніяких дійсних заходів, як в усних і письмових, так і в практичних методах.

За час роз'яснення питання з Далеким спробуйте домовитися, але в суворій секретності, з обмеженим числом відповідальних членів, спочатку керівників, а також і рядових, про розстановку людей в місцях ймовірного знаходження Далекого і залишити їх там, як своїх людей, крім того підслати туди ще кілька довірених осіб з себе.

Розстановку робити тільки тих людей, кого потрібно і де необхідно, пам'ятаючи про таку розстановку, щоб можна було володіти всією територією¹⁹⁹.

Вони повинні там залишитися до остаточного роз'яснення питання з ним. Коли питання буде ясно (перечеркнуто в тексті), ці люди будуть Вашими агентами (нурцями) в таборі Далекого²⁰⁰.

У своїй ролі вони ніколи не повинні бути розкриті людьми (слово "людьми" перечеркнуто) членами. Між нурцями забезпечте сувору внутрішню конспірацію, не розголошуючи одних перед іншими.

Коли Далекий не піде по правильному шляху, частина з них повинна провести ряд дійсних актів індивідуального терору на осіб, яких Ви їм покажете; більше знищити нікого не можна (щоб не стріляти інших Ваших нурців (агентів), яких вони не будуть знати).

---

¹⁹⁹ У попередньому реченні від "...о розстановці" і далі – речення підкреслене синьою лінією. Це речення також підкреслила та сама особа, але вже хвилястою лінією.

²⁰⁰ Речення підкреслене синьою лінією.

Другая, большая часть останется в этом таборе до конца, возвратится лишь последними, ликвидировавшими все попытки и замыслы бунта.

В случае прибытия Далекого сюда, где выяснить вопрос (последние два слова перечеркнуты в тексте) и безоговорочно подчинится, ему будет продиктован текст листовки, в которой он должен будет осудить свои промахи и взять своих нынешних подчиненных в распоряжение.

Я могу сказать, что на той территории (Далекого) произойдут основные персональные изменения, базирующиеся на поданных Вами предложениях.

И в противном случае развязки дела Далекого, будет выпущена листовка проводу и Организации. Одновременно провод издаст листовку от своего имени, даже в случае его неявки и отказа подчиниться. И только тогда такая листовка станет окончательной и может иметь свои результаты.

После отрицательного разрешения вопроса, известные привлекутся к ответственности, произойдут коренные изменения на территории Далекого согласно Ваших предложений.

Необходимо помнить, что Далекий и часть членов могут подчиниться, а остальные подчиненные и руководимые агентурой могут продолжать работу в прежнем направлении и продиктовать какую-то “паниковецкую атаманию”.

Ясно, что когда там враждебная внутренняя агентура запустила глубоко и широко свои корни, тогда обстановка примет такой оборот, какой больше будет полезный врагу.

Такую “паниковецкую атаманию” могут оставить, как заповедник скомпрометированной агентуры, склонить и пытаться оправдывать ее, а в будущем, если удастся, лишить руководства соседних территорий.

Прибрав агентуру под свое руководство, позволит им взять нашу революционную борьбу в свои руки. Часть агентуры могут подсылать к Вам сейчас, и в будущем.

Заметки к материалу почты 2/46.

[...] среди списков жителей села Котов Теремновского района, намеченных к вызову, необходимо розыскать сексов. [...]

Материал собрать при помощи информационной сетки, составленной из легальных людей, наших симпатиков. С помощью их собрать и другие компрометирующие материалы на тех, кто имеется с пометками и без пометок, выбрать среди них 2–3 честных, доверенных людей и расспросить в благоприятной

обстановке о том, что было там, откуда узнали, что спрашивали и т.п., чтобы и оттуда кое-что узнать.

После этого найти человека, на которого имеется много компрометирующего материала, и допросить, склоняя к уточнению вопросов в разрезе трех основных направлений, упомянутых Вам в предыдущей почте.

С того списка обратите внимание на:

1. Кирилюк Софию
2. Мосиук Андрея
3. Дяк Озерко²⁰¹
4. Кирилюк Анну
5. Савчук Анну
6. Кирилюк Софию
7. Бандрук Анну – последние три учительницы.
8. Иосипов Гавриила
9. Чиж Степана Род. – последние два бригад. по лесной работе.

Интересным объектом в материалах этой почты является Катя из с. Бодынь. [...]

Сексоты, завербованные из среды преподавательских кадров, зачастую принадлежат МГБ. Интересны они своим агентурным образованием и методами агентурной работы²⁰².

Необходимо Вам помнить, что все учителя из советских людей, работающие в западных областях Украины, прошли перед этим подробное агентурно-оперативное обучение. Это – со слов одного ответственного нач. склада органы МГБ. (Этот абзац перечеркнут – примечание переводчика).

Примите меры к тому, чтобы демаскировать объектов, о которых говорится в плане аг. операт. мероприятий по ликвидации банды УПА Сметаны²⁰³. Там упоминается об одних как канди-

---

²⁰¹ Мабуть має бути – Оверко.

²⁰² Проблема співпраці радянських учителів зі спецслужбами маловивчена і потребує докладніших студій. Як писалося у № 7 “Стрілецьких вістей” за липень 1945, “у Львові при вул. Красіцьких поміщуються “обласні курси учителів”. Кількість учнів і учениць доходить до кількох сот осіб. В педагогічні [справи] встриває НКГБ, яке під примусом доручує учням і ученицям дуже [далекі] від педагогії завдання: їхати в терен області і провадити розвідувальну роботу. Вислані учні повинні розвідувати про настрої населення в даній околиці, місця перебування українських повстанців, їх родин і т. п. Учні всіма способами відмовляються від виконання таких доручень. НКГБ стосує терор”. (Літопис УПА НС 13 2009 695).

²⁰³ Речення підкреслене однією лінією. Копія плану агентурно-оперативних підприємств з ліквідації банди УПА бандватажка “Сметани”, що оперує в Рокитнівському р-ні на Рівненщині, фігурує у списку матеріалів, які провідник

датах, о других как активных сексотах, например – Никитич и др. Это с почты 4/46.

К материалам Ратновского РО НКВД (почта 2/46) – необходимо присмотреться кто их нашел, возможно ими прикрывает себя сексот²⁰⁴. О подобных фактах я информировал Вас в предыдущей почте. (Этот абзац в тексте перечеркнут)²⁰⁵.

Возможно, что материалы Ратновского РО МВД (почта 2/46) действительно потеряны. Но так легкомысленно и односторонне к этому подходить нельзя. Нужно присматриваться к тому человеку, который их нашел. Возможно, находкой и передачей ее скрывается сексот, ставящий целью завоевать или повысить себе авторитет, а возможно даже хотел таким путем сконтактироваться с ОУН или, еще конкретнее, с СБ.

Другой тенденции о потере материалов – не может быть.

Что касается уничтожения внешней агентуры, необходимо придерживаться правил:

1. Ударять только по той агентуре, которая активно действует против нас и является опасной.

Сюда причислять тех, кто полностью вошел в агентурное (внутреннее) окружение.

К ним принадлежат люди, враг которых еще не уничтожил, которые могут еще дать положительные результаты в революционной борьбе. Во время работы, направленной на индивидуальный террор против работников МГБ–МВД, помните, что можно встретиться с разными случайностями. (Этот абзац весь перечеркнут – примечание переводчика).

2. Обращать внимание на интересующие нас объекты с точки зрения на:

- а) принадлежность их к агентурно-оперативным органам МГБ–МВД, которые работают на соответствующей территории. Здесь придерживаться засад разыскивать и раскрывать агентуру каждого соответствующего агент[урно]-оперативного органа [...]);

ОУН на ПЗУЗ М. Козак-“555” надіслав на адресу “0948” 20.08.1946. За даними наступника М. Козака на посаді провідника – В. Галаси – “Сметана” загинув разом з М. Сорокою-“Боевиром” і двома боекими у 1949. (*Літопис УПА НС 8 2006: 155; Іщук 2009а 25–26*).

²⁰⁴ Можна припустити, що “знайдення” матеріалів Ратнівського райвідділу МВС і повідомлення про це керівництва ОУН на ПЗУЗ – радянська провокація у відповідь на вбивство начальника НКВС Ратнівського р-ну Волинської обл. під час бою, що стався 8. 10. 1944 у с. Щедрогища біля Ратна між підрозділом УПА під ком. “Чардаша” і “червоними”. (*Літопис УПА НС 8 2006 729*).

²⁰⁵ У дужках – примітка перекладача.

б) расстановка агентуры по территории. Придерживаться также засад. Разыскивать и раскрывать агентуру в каждом углу территории, подбор и подготовку к агентурно-оперативной работе;

в) нужно брать во внимание их резервуар агентурных кадров, например: советские люди на преподавательской работе в западных областях Украины; люди, возвратившиеся с работ, будучи в Германии; беспризорные; несовершеннолетние дети и др.

В вопросе по агентурно-разведывательной работе обращать особое внимание на излагаемый материал, методы преподавания (особенно практические) и преподавательский состав.

Все сексоты, завербованные из среды советских преподавателей, людей, возвратившихся из Германии, беспризорных, представляют нам интерес.

При этом хочу отметить, что со слов одного из высокоответственных людей из офицерского состава органов МГБ, все советские учителя, работающие в западных областях Украины, проходят основное агентурно-оперативное обучение непосредственно перед назначением их на работу.

Эти учителя, несомненно, принадлежат к агентуре МГБ.

г) Методы в практической работе (легенды, вербовка, координированная разработка, направление сексота в сферу работы оперработника).

в) Обращать внимание на резидентов, подробно разрабатывая методы аг.-оперативной работы и секретной сети, которая подчинена соответствующему резиденту.

4. Ударять, но очень осторожно, по семьям наших подпольщиков только лишь в том случае, когда возникает опасность или посредством их внедряется в эту работу наш подпольщик.

Разработку этих объектов производить подробно, осторожно и строго конспиративно. Касается это также наших пособников, когда возникает аналогичная опасность.

5. Ударять по тем нашим "пособникам", которые работают у врага и идут с нами в игру, чтобы привлечь нас, а со временем дать эти материалы использовать органам МГБ-МВД.

Во всех остальных случаях не уничтожать агентуры, а ограничиваться только лишь расконспириванием.

Одновременно брать ее на картотеку с тем, чтобы со временем она не ушла с поля зрения.

Полная ликвидация внешней агентуры способствует вербовке на ее место новой.

Агентуру, с которой можно по-хорошему договориться, перевербовывать против врага и держать ее, как наших информаторов в агентуре противника.

Прежде всего, не уничтожать ту внешнюю агентуру, которая завербована из числа семей наших членов или из числа наших пособников, завербованных под принуждением компрометирующих материалов²⁰⁶.

Внутреннюю агентуру разрабатывать очень тщательно и осторожно, строго конспиративно.

Проверить несколько раз начальные компрометирующие материалы, чтобы не нанести удар по своим людям²⁰⁷.

Когда компрометирующие материалы являются правдивыми, только лишь в этом случае уничтожать такую агентуру до основания.

В строго отдельных случаях можно пойти на игру с врагом и только с работником СБ, в которых Вы уверены, что дело доведут до конца²⁰⁸.

Когда придется Вам делать удар по агентуре, сконцентрированную на территории Далекого, нужно будет остановиться на тех, о которых имеется абсолютная уверенность.

При следственной работе... (далее текста нет)²⁰⁹.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 96–111. Чернетка. Машинопис. Переклад російською мовою²¹⁰.

²⁰⁶ Речення підкреслене синьою лінією.

²⁰⁷ Так у тексті. Від слова “чтобы” і далі – підкреслено однією синьою лінією.

²⁰⁸ Речення підкреслене однією синьою лінією.

²⁰⁹ Арсенич Микола Васильович (“Березовський”, “Григор”, “Дем’ян”, “Карпо”, “Максим”, “Михайло”, “432”) (27.09.1910, с. Нижній Березів Косівського р-ну Івано-Франківської обл. – 21 чи 23.01.1947, біля с. Жуків Бережанського р-ну Тернопільської обл.). Станом на 1946 – референт СБ ОУН на УЗ. Покінчив життя самогубством. Серед речей, які працівники МДБ виявили у його криївці: лист до Р. Шухевича на 10 сторінках, написаний у середині січня 1947, радянські паспорти з іменами вигаданих осіб, партійні і комсомольські квитки, посвідчення співробітників міліції і офіцерів МВС, списки місцевих жителів, знищених радянською владою, та інші документи. (*Бурдс 2006 104–105*). Про М. Арсенича див. докладніше: *Ішук 2010а, Радик 2011*.

²¹⁰ До документа додана довідка перекладача російською мовою “Перевел: оперуполномоченный УББ МВД УССР, мл. лейтенант /Вакуленко/. 13 февраля 1947 г., гор. Киев. Перевод с украинского”, а також маргіналія працівника МДБ “В дело Далекого”. Остання вказує на те, що документ мав бути підшитий до “агентурної справи” “Приречени”. Фрагмент цього листа, а також два фрагменти другого з відомих листів М. Арсенича, надісланого 11.01.1947 для Р. Шухевича, опубліковані у першій науковій монографії про М. Арсенича (див.: *Ішук 2010а: 76–80, 100–104, 115–117, 134–137*).

Листи Бусла Якова

№ 2 Я. БУСЕЛ – В. КУКОВІ

[Березень 1945 р.]

Друже пров.!²¹¹

1. З початком березня приїхав Пилип. Оповідав, що був з жінкою Яреми²¹², котра йому говорила слідує: з приходом совітів Ярема, Віктор і майже усі друзі виїхали з О.²¹³ до Букарешту²¹⁴. Звідти вислали на рум. літаках по 2 парашутистів

---

²¹¹ На час написання цього листа Я. Бусел і В. Кук перебували на Тернопільщині, в основному в межах Бережанської округи Подільського краю ОУН на ЗУЗ. Перший був референтом пропаганди, а другий – організаційним референтом проводу ОУН на Уз. По-сусідству з ними проживав Р. Шухевич (як згадував В. Кук, упродовж літа 1944 – 1945 той знаходився у Бережанському та Козівському р-нах, в околицях сіл Бишки–Потік–Конюхи–Августівка–Жуків–Рай, заїжджав до Підгаєцького р-ну). У березні 1945 р. Р. Шухевича і В. Кука в околицях сіл Жуків, Бишки Бережанського р-ну і с. Потік Козівського р-ну знайомив з найновішими методами діяльності МДБ референт СБ проводу ОУН на Уз М. Арсенич. Також відомо, що Я. Бусел, починаючи з 11.1944, працював у криївці с. Бишки Козівського р-ну разом з колегами П. Федунюк, О. Дяковим, Д. Маївським. (*Літопис УПА 2007 45 479; Полянський 2011*).

²¹² Семчишин Тимофій (“Річка”, “Ярема”). 1941 – кер. південної похідної групи ОУН. У січні 1942, як “інспектор” ОУН, був ув’язнений німцями. Сидів у німецьких тюрмах в Кривому Розі (3 міс.), Дніпропетровську (7 міс.). За іншими даними, у січні 1942 в Одесі був заарештований сігуранцем (румунською політичною поліцією), ув’язнений, а в грудні того саме року звільнений. 1944 – провідник ОУН у Трансністрії. Румунська поліція видала його працівникам НКВС. Невдовзі був страчений. (*ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 29, арк. 133–134; Роман Шухевич 1 2007 513; Киричук 2000 90, 141; Пагіря 20106*).

²¹³ Мабуть вони виїхали з Одеси заздалегідь, у березні 1944. Адже радянська влада в Одесі була відновлена 10.04.1944. (*Історія Української РСР 2 1967 511*).

²¹⁴ У другій пол. березня 1944 – лютому 1945 представники ОУН активно вели переговори та політичні консультації з державними та військовими діячами Румунії. 17–18.03.1944 оунівські делегати (у т. ч. провідник у Трансністрії Т. Семчишин) зустрілися з представниками МЗС і війська Румунії в м. Кишинів. Вирішили співпрацювати у військовій сфері. У квітні чи травні 1944-го за посередництва румунського капітана Аргіра відбулася зустріч представника проводу ОУН на Уз М. Павлишина–“Матвія” (він же В. Лісовський) з полковником Іонеску – начальником “служби спеціальної інформації” 6-ї Румунської армії. Обговорювалося питання звільнення оунівців з румунських тюрем. Іонеску порадив скласти перелік тих, кого треба звільнити. М. Павлишин дістав перелік з 50 оунівців-в’язнів у бухарестського адвоката О. Масикевича. Далі, через співробітника “служби спеціальної інформації” 6-ї Румунської армії майора Курерару,

в О., Уманьщину і Південну Вінниччину. З тих, що були скинені в О., один при спаді зломив собі ногу (подав це раз звуком), другий по якомусь часі впав²¹⁵. Про других нічого не відомо. Ярема з Віктором перебували в Букарешті, мали зв. з якимсь румунським полковником²¹⁶. З Букарешту Ярема, здається, ще їздив на захід. Під осінь 1944 р. Ярема з Віктором пішли на одну хату в Бук. до одної нашої родини, евакуованої з О. (в Букарешті вже були совіти), в котрій була захована зброя і інші речі, і вже звідти не вернулися. Жінка старалася при допомозі тих румунів, що мали зв'язок з Яремою, щось довідатись – але ці їй нічого не подали²¹⁷. З інших давних знайомих Пилипа в О. немає нікого. В деяких родин були якісь у військових сов. уніформах і від'їхали. В терені має щось бути з дівчат. Пилип поробив вже деякі нові знайомства, котрих використовував кватирами – одні свідомі, інші несвідомі, хто як.

отримав від міністерства справедливості Румунії дозвіл на відвідини тюрем, в яких перебували оунівці. На поч. липня 1944-го заручився обіцянкою Курерару, що оунівців звідти звільнять. Разом з цим, ще з поч. червня 1944 М. Павлишин-“Матвій” у м. Домнешті (Румунія), де знаходилася радіостанція відділу інформації 6-ї Румунської армії, керував півторамісячними радіокурсами для осіб, котрих планувалося нелегально десантувати з румунських літаків на територію України. Можливо – для пошуку кадрів чи збору необхідної румунам розвідувальної інформації. Випускниками цих радіокурсів стали: Караванський, Ткаченко, Легкий, Вевзюк, “Андрій”, “Богдан”. Вони опанували азбуку Морзе (300 навчальних годин), обслуговування та догляд за радіопередавачем (35 годин), кореспондентський код (15 годин), складання і шифрування радіограм (5 годин), пройшли практичні заняття (60 годин). Також на Буковині у 1944 була відновлена мережа ОУН. Її очолила А. Галицька-“Мотря”. (*ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 29, арк. 159–162, 164–165, 167, 170–171; Киричук 2000 103; Пагіря 2010б*).

²¹⁵ Випускники радіокурсів у м. Домнешті “Андрій” та “Богдан” у ніч з 20 на 21.07.1944 були десантовані з двомоторного літака в р-ні с. Хмельове (зараз – Маловисківський р-н Кіровоградської обл.). При собі мали фіктивні документи, виписані на імена сержантів будівельного батальйону. Спершу їм треба було встановити контакт з підрозділом УПА–Південь на чолі з О. Грабцем-“Батьком”. Потім – за допомогою радіостанції “Функер” зв'язатися з М. Павлишиним, щоб одержати вказівки про спосіб налагодження зв'язку з проводом ОУН на УЗ. М. Павлишин надав їм позивні, час зв'язку в ефірі, кілоцикл (довжину радіохвиль), два шифри (перший – для зв'язку зі собою; другий – з проводом ОУН на УЗ). “Андрій” і “Богдан” мали скористатися першим шифром і передати дві радіограми для свого шефа, після чого, з метою конспірації від румунів, переключитися на другий шифр. Під час десантування один з чоловіків вивихнув ногу. 8.08.1944 надіслали для М. Павлишина першу радіограму. 18.08.1944 радіювали вдруге, але адресат через погану чутність нічого не розібрав. (*ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 29, арк. 162, 164–165, 167, 170–171*).

²¹⁶ Полковник Іонеску – начальник спеціальної інформації 6-ї Румунської армії. 17–18.03.1944 у Кишиневі він брав участь у переговорах з представниками ОУН. (*ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 29, арк. 159–161; Пагіря 2010б*).

Огляд з цього терену передам другим разом, бо він зараз це пише. [...] березень при[...].

2. [...] йому лише були. Наталка тому 2 місяці пішла від него додому на Дубенщину і впала в руки червоним.

3. Від 3 тижнів більшовики поширюють листівки за підписом Рудого²¹⁸ про смерть Кліма Савура²¹⁹. Може, Ви вже маєте які точні інформації про це. Я ще нічого конкретного не знаю (залучую цю листівку)²²⁰. Її трактуємо поки що як провокацію, але є

---

²¹⁷ 2.09.1944 радянська військова контррозвідка “Смерш” затримала М. Павлишина і дізналася від нього про контакти румунських націоналістів з українськими. Очевидно, не без допомоги свідчень М. Павлишина смершівці на рубежі 1944–1945 “у зародку” нейтралізували плани румунських націоналістів підняти повстання на зайнятій Червоною армією території Румунії. Радянська контррозвідка припускала, що до цих планів причетні і німецькі чинники. А відтак, провела операцію “Приятелі”. Під час неї в радіоіграх успішно дезінформувала німців щодо готовності операції. Так, на початку 1945-го радянський агент “Гельмут” від імені підполковника СД Р. Гуннера-“62” передав у відділ 6-Е Головного управління імперської безпеки Рейху для “Штрукка” (працював у “Абверштелле-Румунія”) таке повідомлення: *“Встановили зв’язок з керівником українських націоналістів. Останній підтримує контакт з українськими націоналістами з Буковини. Звідти зв’язок підтримується далі. Згадані можуть надати кадри для повстання ... Для подальшої співпраці просимо точного орієнтування про ваші зв’язки з українськими націоналістами, звідки вони і якого характеру. ... Чи можна одержати кошти для організації українців. Надайте директиви, яким чином слід співпрацювати з ними”*. (Удилов 1998 96).

²¹⁸ Носія цього псевдоніму, к-ра групи “Турів” Ю. Стельмашука, захопив у бою в р-ні с. Яйне 3-й батальйон 169-го стрілецького полку внутрішніх військ НКВС Українського округу. Спершу заступника начальника штабу ВВ НКВС полковника Старова невірною проінформували – повідомили, що у полон потрапив к-р північної групи УПА “Заграва”. Певний час цю інформацію було неможливо перевірити, адже хворий та тиф Ю. Стельмашук пролежав кілька днів у гарячці в одній з лікарень у Камінь-Каширському р-ні Волинської обл. Після одужання Ю. Стельмашука працівники УНКВС Волинської обл. використали його для нейтралізації підпілля ОУН і УПА. Упродовж 12–22.04.1945 вони провели 14 зібрань у селах і райцентрах Луцького та Сенкевичівського р-нів Волинської обл. За радянськими даними, участь у цих зібраннях взяло 6704 особи. НКВС також поширювало від імені Ю. Стельмашука “покаянну” заяву. Під впливом таких пропагандистських заходів у лютому–квітні 1945 погодилося на співпрацю з НКВС 388 чол. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 7, т. 1, арк. 59; Там само, арк. 74; Там само, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 1, арк. 223–223 зв.; Літопис УПА 9 1992: 170*). Біографічну довідку про Юрія Стельмашука-“Рудого” див.: *Літопис УПА НС 14 2010: 63–64*.

²¹⁹ На протипагу цьому витвору радянських спецслужб, від імені проводу ОУН і ГК УПА у підпіллі поширювався власний варіант листівки про загибель к-ра УПА-Північ Д. Клячківського. Також у друкарні “ім. К. Савура” друкувалися портрет і посмертне повідомлення про нього (наклад станом на 1948 – 6700 прим.). (*ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 48, арк. 339–340; Ішук 2009а 21*).

²²⁰ Додаток до листа не виявлений.

певні дані що це є можливе: а). в цей час він там перебував, б). цілий лютий аж досі на Клеванщині йдуть великі акції, в). не вернулися до мене досі кур'ери, що пішли туди з Мітлюю. Другі, що пішли, недавно теж вернулись, не нав'язавшись.

²²¹. Був я недавно з Романом²²² на Дубенщині (загнала мене туди акція), де був з Черником²²³, котрий показував нам грипси від Аріяна²²⁴ з 5.II (здається), щоб прибув до него на 30.II. Цей прибув, але через велику акцію вер[ну]вся. Недавно отримав другу записку від Чупринки, котрий взиває його до себе “з доручення Аріяна”. Вся пошта від 2 місяців на північ не дійшла до місця призначення. З півночі я теж нічого не отримав. Романа²²⁵, котрий лише вернувся з рейду на схід, акція загнала аж сюди.

4. З Супруном²²⁶ я ще не зв'язався. Нігде не можна його знайти. Тому що цей терен належав до Романа, я вияснив йому в

---

²²¹ Так у документі.

²²² Тут йде мова про к-ра колишньої групи УПА “Богун” П. Олійника-“Романа”. За вказівкою к-ра УПА-Північ Д. Клячківського він, як новопризначений провідник ПСК, мав поїхати у січні 1945 у Кременецький р-н Тернопільської обл. і Дубенський р-н Рівненської обл. на пошук 3-х – 4-х сотень УПА, які можна було б переправити для підсилення ПСК “Одеса”. Його довірені особи “Левадний” і “Рубайло” таки вирушили на Тернопільщину шукати підкріплення, але упоралися зі завданням частково – знайшли лише 1 сотню і 2 чоти. Тоді 02.1945 туди уже поїхав П. Олійник особисто. На Кременеччині дізнався про загибель 12.02.1945 к-ра УПА-Північ. Перебував на Кременеччині до квітня – травня. Опісля відбув на зустріч з членами проводу ОУН на УЗ. Коли повернувся, став членом проводу ПЗК. (*Літопис УПА НС 9 2007 193, 660–661, 664–665. 668*). Також псевдонім “Роман” у І пол. 1945 мали й інші підпільники, зокрема редактор журналу “Повстанець” М. Дужий. (*Білас 1994 2 610*). Про П. Олійника див. детальніше: *Літопис УПА НС 14 2010 55–56*.

²²³ Казван Дмитро Прокопович (“Черник”, “Гриць”, “Юхтим”) (1915, ? – 10.03.1946, с. Пляшева Радивилівського р-ну Рівненської обл.). 1944 – ШВШ групи УПА “Богун”. 1945 – поч. 1946 – провідник Дубенського надрайону ПЗК. Сотник УПА від 24.04.1945. Загинув у бою з опергрупою Козинського райвідділу МВС. (*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7970, ч. II, арк. 116; Літопис УПА НС 8 2006: 33, 1218*). Про нього докладніше: *Літопис УПА НС 14 2010: 54–55*.

²²⁴ Можливо, йдеться про к-ра УПА-Північ Д. Клячківського-“Аріяна”. Виходить, Д. Казван виїхав до нього на зустріч, заплановану на 30.02.1945, але повернувся назад, не знаючи що к-р УПА-Північ уже загинув? І після цього М. Козак-“Чупринко”, наступник “Аріяна”, і собі викликав на зустріч Д. Казвана, але чому тоді з “доручення Аріяна”?

²²⁵ Можливо це той “Роман”, котрий станом на липень–вересень 1944 був політвиховником групи “Донбас” УПА-Південь і перебував в окрузі “22а” (ГО 44?). (*Літопис УПА НС 8 2006 464, 472*). Також якийсь “Роман”-радист, котрий очолював надрайон, помер від тифу восени 1945 (*Літопис УПА НС 8 2006 464, 472*). Якогось “Романа” з УПА-Південь 12.06.1948 було відзначено Бронзовим Хрестом Заслуги. (*Літопис УПА НС 10 2007 301*).

чому справа і написав записку, щоб Супрун мені підпорадував-ся – тільки треба його знайти.

5. Шпак²²⁷ з відділом є зараз на півночі зв. Романа. Шпака вже відлучили від відділу. Відділ цей мають прислати до мене, але він і другі є цієї думки, що цей відділ не надається до роботи на сході. Страшно грабують.

6. Дійшли до мене чутки, що недавно в терені Супруна був Коля²²⁸, проробив певну роботу і відійшов. Між іншими Луговий (СБ Остр.) був агентом, котрого останньо Коля розробив.

6. На Дубенщині [...] в основі перетріпано: Ломоноса²²⁹ з чотою [...] роззброєно й арештовано, Ягур (там. псевдо Озон)²³⁰

---

²²⁶ Можливо це Сіно Петро (“Коля”, “Супрун”) (1922, с. Раковець Теревовлянського р-ну Тернопільської обл. – 30.06.1947, Драгоманівські хутори Козівського р-ну Тернопільської обл.). У 1945 – червні 1947 – референт пропаганди (організаційний референт) Тернопільської округи Подільського краю ЗУЗ ОУН. 29.06.1947 унаслідок зради оунівця В. Магдія-“Долі” потрапив в облогу МДБ. Тоді саме перебував у повстанському таборі, розміщеному в очереті над р. Стрипа між сс. Ішків і Купчинці Козівського р-ну Тернопільської обл. Автоматники МДБ підплили до табору по річці на човнах, а кулеметники розмістилися неподалік – в іловському лісі. П. Сіно намагався прорватися з очерету до ішківського лісу, а далі в бік с. Купчинці, але потрапив під перехресний вогонь. Загинув. (*Літопис УПА 11 1985 182, 196; Літопис УПА НС 5 2002: 385, 514; Літопис УПА 44 2006: 177; Літопис УПА 46 2007: 602–603, 746, 768–769, 818*). Також псевдонім “Супрун” мав Благий Зенон (“Дарій”, “Клич”, “Марко”, “Шпак”). Станом на 03.1945 – провідник Рогатинської округи (сусідня з Бережанською, де перебував Я. Бусел). (*Літопис УПА НС 12 2009 611*).

²²⁷ Можливо це Омелюсік Микола (“Поліщук”, “Темра”, “Шпак”). Капітан РІА. Полковник Армії УНР. 1942 – кер. Почаївської районної управи. У підпіллі ОУН – з І пол. 1943. Був в. о. нач. оперативного відділу першої (“01”) групи УПА (ВО) “Заграва” (03–05.1943), нач. оперативного відділу ГВШ УПА (07–12.1943). Навесні–влітку 1944 самостійно відходив до Західної Європи через Карпати. Був нач. штабу спеціальної ВО УПА “Захід” (08–09.1944). К-р рейдувочої сотні в УПА–Захід (09.1944–02.1945). 1945 вийшов на еміграцію. Генерал-хорунжий УПА. Автор спогадів.

²²⁸ Тимощук Микола (“Борис”, “Коля”) (1922, с. Залав’я Млинівського р-ну Рівненської обл. – лютий 1945, ліс Червоний Бір на Поліссі). Освіта неповна середня. 1944 – референт СБ Ковельської округи ПЗК. Станом на 1945 – слідчий осередку СБ при проводі ОУН на ПЗУЗ. Загинув у бою з “більшовиками”. (*Літопис УПА НС 8 2006 172, 325–326, 332*).

²²⁹ Трачук Андрій (“Ломоніс”, “Ломонос”) (с. Рогізне Демидівського р-ну Рівненської обл., ? – ?, ?). 1943 очолював одну з округ ОУН(м). У Вербені на підстаршинському вишколі викладав військову справу. 1944 – к-р куреня з’єднання “Донбас” УПА–Південь. Пішов на співпрацю з НКВС. На думку Г. Коханської, на поч. 1945 працівники НКВС організували з тих, хто вийшов з повинною, чоту під кер. “Ломоноса”. Вона діяла під виглядом УПА і вчиняла розправи над цивільним населенням, а також, “для годиться”, напала на голів окремих колгоспів. І. Литвинчук з рейдовою групою (60 чол.) на поч. 1945 захопили 40 “ломоносівців” у полон в с. Суховоля Луцького р-ну. Але один втік і повідомив Луцький райвідділ

почувши це втік і передав відділи Дністровому. Дністровий, чуючи що є осажений, застрілився. Є чутки, ніби певні, що під час акції Новочин пішов формально до більшовиків, а Камінь²³¹ ранений.

7. В терені, головно в прилісних селах і на лісах, зараз відбуваються акції.

НКВС. Чекісти спрямували винищувальний батальйон, щоб той оточив прибічників І. Литвинчука. Але останні успішно вийшли з облоги, разом зі “Ломоносом”-бранцем. Під І. Литвинчуком було вбито коня. Зрештою, пише В. Єфименко, “Ломоніс” таки був ліквідований працівниками СБ, але як “представник керівного складу НВРО”. (*Руцький 1996 61; Мазурець 2002 116–118; Коханська 2008 198–201, 349; Єфименко 2003 217*).

²³⁰ Видний Гаврило (за версією історика Ігоря Марчука). Мав псевдоніми “Озон”, “Азон”, “Ягур”, “Ячур”. Східняк, восени 1944 очолював сотню “Дніпро”, яка напевне підлягала куреню А. Трачука-“Ломоноса” зі з’єднання “Донбас” УПА–Південь (к-р – М. Токар-“Юда”). 11.1944 разом з куренем А. Трачука брав участь у бою в хрінницькому лісі. Восени 1944 – на поч. 1945 очевидно командував куренем, який перебував у Дубенському надрайоні ПЗК. У 1945 “Озон” очолив провокаційну псеведобандерівську групу, сформовану Демидівським райвідділом НКВС (Рівненська обл.). Члени групи нападали на родичів справжніх повстанців, катували їх, змушуючи видавати координати повстанців чи тих, хто переховувався від мобілізації в ЧА (*Літопис УПА 9 1992 185*). У серпні видав від імені міфічного “обласного проводу ОУН” листівку з критикою організаційного референта ПЗК П. Олійника. (*Літопис УПА 8 2006: 144–145, 544–545, 557–559, 1252, 1254*). Згадана листівка збереглася, оскільки потрапила до чекістів разом з документами, вилученими 13.12.1945 під час нападу на членів проводу ОУН на ПЗУЗ у Луцькому р-ні Волинської обл.: *ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 72, арк. 176*.

²³¹ Яськевич. Згодом – член АБГ.

²³² Котик Семен (“Вир”, “Докс”, “Кожух”) (1915, ? – між 13 і 17 грудня 1945, біля с. Людвище Шумського р-ну Тернопільської обл.). До 03.1944 – к-р одного з куренів групи “Богун” УПА–Північ. Того саме місяця його підрозділ (уже як одиниця УПА–Південь?), узяв участь в успішному бою у Новій Мощаниці проти двох батальйонів “більшовиків”. 23.04.1944 курінь С. Котика був переданий заступником к-ра УПА–Південь Василем Процюком-“Кропивою” для Миколи Свистуна-“Ясеня” з метою створення нового з’єднання “Холодний Яр” УПА–Південь. Таким чином, очолив курінь з’єднання “Холодний Яр”. Учасник Гурбівського бою (24.04.1944), виходив з оточення у клеванські ліси. Брав участь у нападі на штаб Рівненського НКВС (29.04.1944). Курінь Котика зазнав поразки у бою з військами НКВС під с. Репіще неподалік Нетішина (12 чи 13.05.1944), після чого декілька днів співдіяв з куренем М. Кондрася-“Великана”. Одна зі сотень С. Котика влітку 1944 рейдувала вінницькими лісами (дані Є. Басюка). Осінь 1944 – зима 1945 – знову к-р куреня з’єднання “Холодний Яр” УПА–Південь. У січні 1945 (дані М. Руцького) і вересні 1945 (дані Я. Бусла) курінь налічував 400 чол. Від початку 1945 до грудня очолював рештки з’єднання “Холодний Яр” УПА–Південь. Станом на вересень 1945 перебував у пропагандистському рейді на Здолбунівщині (Рівненська обл.). Сотник УПА від 24.04.1945. Відзначений Бронзовим Хрестом Бойової Заслуги. Генерал-хорунжий. (*Літопис УПА 8 2006: 15, 28, 34–35, 44, 431–432, 466, 489, 492, 541, 1169–1171; Літопис УПА 8 2007 126, 657; Літопис УПА 10 2007: 260, 715; Літопис УПА 14 2010: 76; “Особые папки” Сталіна і Молотова 2010 263, 319; Руцький 1996 202*).

8. Вир²³² відділи упорядкував, збільшилися, останньо мав кілька успішних боїв.

9. Від Данила²³³ досі нема жодних відділів, а це зле, бо як відійдуть відділи Вири, то тут не буде нікого.

10. Совіти останньо намагаються по деяких селах встановити міліці[ю] з тих сексотів, [...] в райони. В деяких селах вже встановили і ці вже діють. Це головно на Здолбунівщині. Будемо старатись їх за всяку ціну зліквідувати.

11. Карпатець²³⁴ прибув з людьми. Сам ранений, але видужав. Вбитий кур'єр. З Мільком очевидно ще не бачився.

12. Був я недавно з Лебедем²³⁵. Він чується останньо погано через те, що Максим²³⁶ забрав в него людей. Він дещо набрав нових – але це шантрапа. Я думаю, що Лебеда шкода присаджувати, йому дати добрих людей – то буде виробляти різні фокуси

---

²³³ Може це Шанайда Іван (“Данило”, “Левко”, “Нестор”, “Ярослав”) (1910 чи 1916, с. Криве Козівського р-ну Тернопільської обл. – 26 чи 27.03.1946, біля с. Криве Козівського р-ну Тернопільської обл.). 1941 – кін. 1944 – провідник Тернопільського обл. проводу ОУН. Поч. 1945 – 03.1946 – провідник Подільського краю ЗУЗ. Загинув у бою разом з дружиною. (*Літопис УПА НС 9 507; Содоль 1994 132; Мороз 2007 50*).

²³⁴ Цісик Олег (“Карпатець”, “Косар”) (?), Стрийщина – 1949, Здолбунівський р-н Рівненської обл.). За одними даними – кер. пункта радіозв’язку між УПА на Волині та ГВШ УПА. За іншими даними – радист УПА–Південь, керував навчанням радистів на Тернопільщині та Кременеччині. Влітку 1945 призначений провідником Здолбунівського р-ну. Станом на жовтень 1946 очолював провід Здолбунівського р-ну Здолбунівського надрайону Рівненської округи “Гори”, бував на Кореччині. Двічі відзначений Бронзовим Хрестом Заслуги (1945, 1948). Брат Дарини Ребет (Цісик). (*Дані істориків І. Марчука та В. Мороза; Літопис УПА НС 8 2006 181–182; Літопис УПА НС 10 2007 264, 271, 305*).

²³⁵ Стародуб Дмитро Михайлович (“Лебедь”) (1917–1945). На поч. 1945 – к-р кінної диверсійної групи ЗГ № 33 УПА–Північ, що діяла на тер. Рівненської, Волинської, Тернопільської областей. 1.06.1945 потрапив у радянське оточення і погодився на співпрацю. Від імені Д. Стародуба НКВС видав листівку із закличком до повстанців виходити з повинною. (*Літопис УПА НС 8 2006: 35, 1233–1235, 1259*).

²³⁶ Може це Гоянюк Василь (“Максим”, “Сухий”) (?), ? – 1.05.1945, с. Великі Гаї Тернопільського р-ну Тернопільської обл.). Навесні – влітку 1944 – провідник тієї частини Тернопільщини, яка опинилася під радянською окупацією. II пол. 1944 – I пол. 1945 – референт СБ Тернопільського обл. проводу (Подільського краю) ОУН на ЗУЗ. Загинув у бою з “більшовиками”. У радянських документах псевдонім “Максим” також розшифровується як Іван Лисишин, Іван Антошин. Також псевдонім “Максим” мали: І. Литвинчук (у 1945 був провідником ПЗК), к-р сотні “Полтавці” куреня “Романа” ВО № 3 “Лисоня” УПА–Захід. (*Літопис УПА 11 1985 184; Літопис УПА 12 1989 87; Літопис УПА НС 9 2007 211, 215–216, 222, 482; Реабілітовані історією. Рівненська обл. 2 2009 144; Білас 2 1994 611*).

советам. Це ж бо здається самотня в нас діюча диверсійка кавалерійська. І треба дати йому ширший терен діяння – навіть цілу Україну. Зрештою як уважаєте.

Здоровлю щиро.

С. У.

Шахтар²³⁷ (моє нове псевдо).

До мене адресуйте: ОТ–13²³⁸

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 2, арк. 450 (конверт), арк. 14–15.
Фотокопія оригіналу. Рукопис.

№ 3

Я. БУСЕЛ – В. КУКОВІ

6 травня 1945 р.

Друже С-Вар!

Я зараз у Байди²³⁹. В Мета²⁴⁰ літератури не забрав, бо першої ночі, коли я прибув – він не доставив на умовлене місце, а на другий вечір ми лише в'їхали в село і заквартирували з вечора. А я пішов на хату, де він мав би бути. Як в'їхали більшовики – почалась крепка стрілянина на д. близьку віддаль. Хлопці вискочили усі, лише відбігло 5 коней і, що найгірше, частина цієї літерату-

---

²³⁷ Бусел Яків Григорович (“Благий”, “Галина”, “Голий”, “Дніпровий”, “Заславський”, “Київський”, “Роман Галина”, “Шахтар”, “121”) (1910 чи 26.01.1912, м. Митава біля Риги, Латвія чи м. Кальварія біля Вільнюса, Литва) – 15.09.1945, с. Бишки Козівського р-ну Тернопільської обл.). 1944–1945 – в. о. к-ра УПА–Північ, політичний референт проводу ОУН на УЗ, співробітник ГОСП-у. Редактор повстанських видань “Інформатор”, “Вісті з фронту УПА”, “До зброї” та ін. Був прихильником проекту НВРО і з приводу цього вів дискусію з Р. Шухевичем. Загинув у бою з опергрупою НКВС УРСР. Посмертно відзначений Золотим Хрестом Заслуги УПА і званням полковника УПА. Характерні прикмети: фаховий ідеолог, цікавився марксизмом-ленінізмом, не палив і не пив, скромний у побуті, неговіркий, “некрасномовний, говорить непереконливо, часто збивається, постійно вживає слово “розумієш”, звук “е” вимовляє протяжно, трохи в ніс, інтонація нерівна, коли нервує підвищує тон”. (Літопис УПА 27 1997: 33, 40, 110–111, 146; Роман Шухевич 1 2007 316–319, 327, 392–393, 403, 445, 473, 481, 486, 513; Реабілітовані історією. Рівненська обл. 2 2009 143; Макар 1 1980 30; Марчук 2009 82). Про Я. Бусла докладніше див.: Іщук 2011.

²³⁸ Підкреслено однією лінією.

ри, що я від Вас узяв (по одному примірнику я зберіг біля себе). Отже, в Мета я не лише не дістав, але втратив і з ним не був. Пошти цієї, що Ви передали до Данила і другу, не передав – тож передаю її через Байду.

Якщо можливо, зорганізуйте будь-ласка так, щоб від Мета вибрати якнайскорше по 50 прим. й доставити до Байди, а цей до мене.

В хаті, де я мав зустрітись з Метом, я оставив свою сов. палатку. Візьміть її до себе і якби хтось від Вас їхав до мене, то й передайте.

З Байдою я налагод[нав] [спр]ави. З Остапом²⁴¹ [не] [бачи]вся, бо він десь від'їхав. Мабуть з Петром²⁴².

---

²³⁹ Можливо це Порплиця Василь Олексійович (1922, с. Хоростець Козівського р-ну Тернопільської обл. – 23.07.1953, біля с. Травотолоки Зборівського р-ну Тернопільської обл.). Освіта середня. В підпіллі від 1943. Довгий час забезпечував зв'язок проводу ОУН на Уз. У I пол. 1953 – зв'язковий між В. Куком і В. Галасою. Знищений працівниками МВС УРСР. Також цілком ймовірно, що йдеться про Богдана Бандуру (1919, с. Пуків Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. – 15.04.1946, біля с. Свистільники Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл.). 1945–1946 – співробітник окружної референтури СБ Рогатинщини. Від 15.04.1946 – поручник СБ. (*Літопис УПА НС 12 2009 611; Сергійчук 2005 769–770*).

²⁴⁰ Голяш Григорій Іванович (“Бей”, “Бульба”, “Гриць”, “Мет”, “Модест”, “Шолом”) (19.08.1910, с. Бишки Козівського р-ну Тернопільської обл. – весна 1951, Львів, внутрішня тюрма УМДБ Львівської обл.). Навчався у Бережанській гімназії. Закінчив кравецькі курси. Член ОУН від 1929. 1940–1941 – член повітового проводу на Бережанщині, військовий референт ексекутиви Бережанської округи. У 1940 вчинив невдалу спробу перейти до Генерал-губернаторства. Далі – член проводу ОУН на ЗУЗ Карпатського краю. Служив у дивізії СС “Галичина” (1943), учасник бою під Бродами (липень 1944). Командував підрозділом УПА на Бережанщині (серпень 1944 – початок 1945). У травні 1945 перебував у Бережанському р-ні на Тернопільщині, де з ним контактував провідник цього р-ну С. Дулеба. До лютого 1947 – організаційний референт, в. о. провідника Подільського краю ОУН на ЗУЗ. У лютому–квітні 1947 – провідник цього краю. До 1950 виконував спецдоручення проводу ОУН на Уз (напр. готував “хату” для Р. Шухевича у Львові). Навесні 1950-го криївку, в якій він перебував, оточила опергрупа УМДБ Львівської обл. Намагався покінчити життя самогубством, щоб не потрапити у полон, але лише важко себе поранив. Через рік загинув, вистрибнувши зі слідчого кабінету УМДБ Львівської обл. у м. Львів. (*ГДА СБ України. ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 39 (1953 р.), спр. 3, т. 3, арк. 88; Літопис УПА 12 1989 272–273; Літопис УПА 44 2006 374*).

²⁴¹ Польовий Омелян Гілярович (“Остап”, “Очерет”, “Очерет Данило”, “Якір”) (3.01.1913, с. Ярчівці Зборівського р-ну Тернопільської обл. – 1999, м. Тернопіль). Навчався у Зборівській гімназії, фізичному факультеті Львівського університету. В ОУН вступив у 1940 в м. Краків. 1943–1946 – к-р ВО № 3 “Лисоня” УПА–Захід. Станом на 1944 очолював курні, що рейдував на тер. ВО № 3 “Лисоня” УПА–Захід і мав сутички з військами НКВС. Восени 1944 зазнав важкого поранення в голову, шию та руку, тому до весни 1945 лікувався на Бережанщині та Рогатинщині. Від 04.1945 – старшина доручень при к-рові УПА–Захід. У 1945 в с. Стратин

В Байди довідався, що в Сухого впав живим Бистрозір²⁴³ і ... сипле.

Здоровлю щиро.

С. У.

6.V.45. (Великдень!).

Шахтар.

П. С. Кур'єр до Сухого від Байди від'їхав тому 2 дні. Данила я вже не застав у [...]анему мені місці

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 2, арк. 450 (конверт), арк. 1. Фотокопія оригіналу. Рукопис.

№ 4

Я. БУСЕЛ – В. КУКОВІ

15 травня 1945 р.

Друже провідник!

Я прибув на місце 9.V.45. Дорога була д. тяжка і виснажуюча. Всюди й довкруги нас, де були на постоях, крутились більш. акції або здиралися позики. До того ще коні цілий час голодували, бо нема фуражу.

1. Тут застава д. Чупринки і Романа, що перед святами прибули сюди, в дорозі до Вас ждали на мене. Потверджують вістку,

---

Рогатинського р-ну одружився з Ганною. Заарештований. 04.1946 був допитаний у Львові працівником УМВС Львівської обл. Відбував 25-річне ув'язнення у Магадані. Опісля повернувся у Тернопіль доживати віку. Дочка: Зоряна. (*Літопис УПА 12 1989 145; Літопис УПА 9 2007 629, 865; Б. авт. Терниста дорога 2009*).

²⁴² Вірогідно що це один зі псевдонімів провідника ОУН на УЗ Романа Кравчука. Відомо, що у 1945 він перебував у Рогатинському р-ні на Івано-Франківщині і тісно контактував там з Р. Шухевичем, О. Польовим, З. Благим. (*Ішук 2010б*).

²⁴³ "Бистрозір", "Бистрозор", "Бистрозорий", "Боярин", "Маркіян" (?), Козівський р-н Тернопільської обл. – ?, ?). Референт зв'язку проводу ОУН на ЗУЗ (1944). На поч. 1945 займався доставкою пошти від референтур проводу ОУН на УЗ до підпільників у регіонах. У березні – квітні 1945 знаходився у с. Підбір'я Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. (мабуть неподалік від місця перебування провідника ОУН на ЗУЗ Р. Кравчука-“Петра”). Далі перебував на Тернопільщині як зв'язковий пункта зв'язку центрального (чи крайового?) проводу. Є також дані, що 03.1949 загинув референт пропаганди Шумського р-ну "Бистрозір". (*Літопис УПА НС 9 2007 481, 628; Роман Шухевич 1 2007 566; Мороз 2007 43–44, 51; Сергійчук 2005 548*).

що сл. п. Аріль згинув на засідці дня 12.V.45 р. та сл. п. Мітла 25.II.45 р. (здається). Поза тим, є багато інших втрат, про що точніше подає д. Чупринко. Він по ваганні рішається їхати до Вас з Романом (про якого має нові завваження) полагодити цілий рад важних справ. Я передав йому ці думки й інструкції, які від Вас дістав. Перед від'їздом сюди він був з Романом, котрий саме прибув до нього і передав йому інструкції, так що цей вспів повідомити і поінструктувати кого слід. Зараз перемир'я²⁴⁴ і передбачені акції, вже йдуть конкретні підготування зо сторони більш.

2. Акція на ліс і підлісні райони тривала від 16.IV до кінця місяця. Обсадивши тихцем 15.IV [...] акцію на ліс робили аж від 20.IV.45 (це мабуть із-за браку інформацій від агентури про ліс). За цей час товклись по селах. Максим втратив 7 людей: 2-х згинули, в тім Бистрозір (ранений розірвав себе гранатою²⁴⁵, а не як мильно інформував мене Байда і я Вас повідомив, що він здався і сипав), дві дівчині зловили і то кількох з них випустили. Пилип і двох радистів Карпатця (з тих галичан, з котрими він останньо прибув і відіслав їх до Максима, бо там не міг вдержати) по 4 днях облави самі з вечора вийшли з криївки і здались²⁴⁶ більш. в руки і зараз з більш. вернулись до дядька, де була криївка, пов'язали криївку. Більших [...] нема.

Втрати у відділах Вира: розбитий цілком відділ Мамає, 22 вбитими, частина ранених, решта розбіглися. Сам Мамай²⁴⁷ ранений дострілився. З почоту Вира 4-х вбитих і втратив кавалерію.

---

²⁴⁴ Що автор листа вкладав у це поняття? Маємо 3 версії. Перша – йдеться про кінець німецько-радянської війни, після якого наступило тимчасове затишшя у протистоянні між радянськими органами державної безпеки та українськими націоналістами. Друга – діяло “Звернення до робітників, селян і інтелігенції західних областей України” керівництва УРСР, за яким від 19.05 до 20.07.1945 повстанці могли здійснити “явку з повинною” (але тут проблема – лист Я. Бусла датований 15.05, тобто на 4 дні раніше). Третя – можливо що на Тернопільщині, де перебував автор листа, діяло тимчасове перемир'я після переговорів 29.02.1945 на хут. с. Конохи Козівського р-ну між представниками НКДБ і проводу ОУН на УЗ. По закінченні цих перемовин навесні чекісти надіслали для Р. Шухевича лист і чекали на відповідь. (*Літопис УПА НС 2006 39; Ковальчук 2010а 57*).

²⁴⁵ ... ранений, розірвав себе гранатою. – Підкреслено однією лінією.

²⁴⁶ Слово підкреслене однією лінією.

²⁴⁷ Панчук Олександр Левкович (“Мамай”, “Максим”) (1921, ? – 17.04.1945, ліс біля с. Сураж Шумського р-ну Рівненської обл.). До моменту загибелі – комендант СБ Дубенського надрайону ПЗК. Очолював боївку (40 чол.), що діяла в основному в Дубенському р-ні та його околицях. Загинув у сутичці цієї боївки з чекістами під час чекістсько-військової операції. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 3, т. 1, арк. 60; Літопис УПА НС 2006: 1234; Реабілітовані історією. Рівненська обл. 1 2006 119–120, 146*).

Задорожний²⁴⁸ (що мав відділ до 60 людей) під час акції з одним стрільцем втік, невідомо де.

На схід Вар не вислав нікого. Як лишень прибув тут, то зустрівся з ним, але зараз він десь відійшов в терен, так що не маю зв'язку до відділів, котрі мали відійти, а його чомусь немає, тож час д. гарячий.

3. З кур'єрів від Байди до Максима досі немає нікого, хоч 2 дні перед моїм від'їзд[...] від'їхали від Байди одні, а в день по моїм від'їзді мали під'їхати другі.

4. Вістка, що я Вам подав, про смерть Морозенка²⁴⁹, пропаг. з Кам. Под. Північ – є неправдива²⁵⁰. Це згинуло 3-х його людей, а він вирвався. Якщо Ви вже подали цього пропагандиста [...], будь-ласка, справте.

5. “Лісову пісню” насипав хтось з оточення Черника (як інформує мене Чупринко) і вона на півночі поширена.

6. Від Ярослава²⁵¹ і Карпатця немає жодних вісток, так що не знаю яка там ситуація.

7. Перемир'я, яке наступило, населення сприйняло з триво-гою. Найрізномродніші сплетні кружляють по терені – для орієнтації передаю теренові вістки з 10.V.45.

Організовані люди в терені хоч поінструовані (хоч не всюди, а зокрема не в низах через своєрідну тактику теренових провід.). Не серйозно трактують поважну ситуацію і не приготовляють як слід, так що треба сподіватись більших втрат.

Те саме відділи. Мимо інструкцій і наказів, дуже тяжко їм перейти на нові форми боротьби.

---

²⁴⁸ Можливо це Осип Безпалько (“Андрій”, “Задорожний”, “Остап”) (1914, Золочівський р-н Львівської обл. – 3.08.1947, Підгаєцький р-н Тернопільської обл.).

²⁴⁹ Мельничук Федір (“Гук”, “Морозенко”) (1915 чи 1918, с. Великі Загайці Шумського р-ну Тернопільської обл. – березень 1946, Кременецький р-н Тернопільської обл.). 1944 – 1946 – к-р однієї зі сотень групи “Богун” УПА–Північ, сотні з'єднання “Холодний Яр” УПА–Південь. Ця сотня неодноразово рейдувала у Галичині та на Волині. Носій псевдоніму “Морозенко” 10.1944 очолював підрозділ (40–50 чол.) у Лановецькому р-ні на Тернопільщині. Відомо, що станом на 4.04.1945 підрозділ “Морозенка” (62 чол., складова УПА–Південь) прибув у терен ЗГ з Кременеччини. Також навесні 1945 сотня “Морозенка” з Тернопільщини рейдувала в Кореччину і за р. Случ. У червні 1945 цей підрозділ було влито у відділ “Сівача”. 22.03.1946 у с. Батьків Радивилівського р-ну Тернопільської обл. був важко поранений. Помер, переїжджаючи на Кременеччину. (*Літопис УПА НС 8 2006 394; Літопис УПА 9 2007 220; Літопис УПА 11 1985 131; Літопис УПА 46 2007 145; Літопис УПА 50 687*).

²⁵⁰ Слово підкреслене однією лінією.

²⁵¹ Можливо це Шанайда Іван.

Серед населення чути величезне невдоволення й нарікання на грабу й позику, яку у 100% майже неможливо виконати, зокрема зараз весною. Більшовики стягають її безоглядно: “Якщо не дасте позики, то нам є що, пуль хватить на ваше село” (село Загір'я, рн Залізці, Галич.). Чи як у Вербському р-ні – грозять вивозом на Сибір усіх родин, що не виплатять повністю позики.

Діброва і Лиман розминулись з Чупринкою і досі їх ще нема.

По проаналізуванні ситуації Чупринка рішився не їхати, а з поштою вислати Романа (який має чомусь велике бажання їхати). Тому що нема кур'єрів з заходу. Висилано з [...] Пушкарка (Борсука) до Байди та повчив його як Байда має далі транспортувати Романа.

Здоровлю щиро Вас і друзів.

Бажаю щастя вдержатися в новій ситуації.

С. У.

15.V.45.

Шахтар.

П. С. Передаю Пушкарем ще один грипс від Чупринки

*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 2, арк. 450 (конверт), арк. 16–17.
Фотокопія оригіналу. Рукопис.*

№ 5

Я. БУСЕЛ – В. КУКОВІ

21 травня 1945 р.

Друже провідник!

До Вас від'їхав з поштою від Чупринки і мене дня 15.V.45 Роман. Не знаю чи він доб'ється, тому коротенько повторю зміст переданої ним записки.

Прибувши на місце 9.V, я застав тут Чупринку і Романа. Вони оба збиралися їхати до Вас. Однак, з огляду на ситуацію (перемир'я і непідготованість терену), Чупринка від'їхав в свої терени, а з поштою до Вас вислав Романа, тому що були пильні справи, а не було кур'єрів від Байди.

1. Дня 12.II.44 згинув сл. п. Аріан, а Мітла згинув 25.II.44²⁵². (Чупринка залишив в мене деякі відписи пошти і звітів, висла-

---

²⁵² У документі помилка. Числа й місяці у датах загибелі згаданих осіб вірні, а роки ні. Має бути – 1945.

них до Вас, але я передам аж тоді, коли б ця що з Романом – впала).

2. Акція на ліс і села, що відбулася в днях 16.IV–25.V, принесла Вировим відділам біля 40 вбитими. В Максима згинуло 2 (в тім Бистрозір), Пилип і 2 радистів від Карпатця здалося добровільно.

3. Морозенко з Кам. Под. не вбитий²⁵³, а живе.

4. Передаю для Уляни²⁵⁴ листа з Д. і від Шелеста²⁵⁵.

5. Останньо відійшли з відділами Юра²⁵⁶ і Богдан²⁵⁷ (Юра в 33а²⁵⁸, а Богдан з Володькою²⁵⁹ в 44²⁶⁰).

Юра передав грипса до дому Романа, а Богдан до Остапа²⁶¹. (Залучую)²⁶². Дуже шкода, що не прибула нова література і вони не взяли (лише по 1 прим. того, що я маю, та трохи листівок “Раболепіє” – але ждати вони не могли, бо акція на днях неминуча). Гармаш²⁶³ поки що ще не відійшов, бо хворий. Сьогодні отри-

---

²⁵³ ... не вбитий. – Підкреслено однією лінією.

²⁵⁴ Уляна Крюченко – дружина Василя Кука.

²⁵⁵ Очевидно це один зі псевдонімів Василя Сидора. Після служби в дивізії СС “Галичина” перейшов в ОУН. Був заступником Романа Шухевича, генеральним суддею ОУН. На момент написання листа командував УПА–Захід. Очевидно, навесні 1945 В. Сидор був десь неподалік Я. Бусла. (У с. Бишки Козівського р-ну на Тернопільщині тоді відбулася зустріч за участю В. Сидора, В. Левковича, І. Шанайди). (*Літопис УПА НС 9 631; Роман Шухевич 1 2007 529, 531, 533*). Також якийсь “Шелест” був провідником Тернопільського надрайону. Станом на 01.1949 – ліквідований. (*Сергійчук 2005 537*). Докладніше про В. Сидора див.: *Мостепан 2001*.

²⁵⁶ Можливо це колишній есбіст. У перші роки німецької окупації перебував в оунівському підпіллі на Дніпропетровщині. Станом на 1943-й діяв на Вінниччині. Ходив з рейдами на Тернопільщину разом з підрозділом УПА О. Грабця-“Батька”. (*Командир групи УПА–Південь 2001 91, 101, 151, 165*).

²⁵⁷ Провідник Тернопільської округи ОУН? (*Літопис УПА НС 9 2007 197, 200*).

²⁵⁸ Ймовірно це одна з округ ПЗК ОУН на ПЗУЗ (провідник – І. Литвинчук-“Дубовий”). (*Дані історика І. Марчука*).

²⁵⁹ У 1944 – к-р сотні з’єднання “Холодний Яр” УПА–Південь. Його підрозділ спільно зі сотнею “Панька” 29.07–15.11.1944 рейдував на Хмельниччині та Вінниччині (Теопільський, Красилівський, Летичівський, Меджибізький, Літинський р-ни). Після рейду сотні “Володьки” і “Панька” повернулися на Тернопільщину. Там 15.11.1944 у с. Гриньки Лановецького р-ну у сутичці з “більшовиками” “Панько” загинув і його підрозділ розпався. (*Літопис УПА НС 8 2006 555–556, 560–561, 1191, 1235*).

²⁶⁰ За припущенням історика І. Марчука – це криптонім ПСК ОУН на ПЗУЗ (провідник – Ф. Воробець-“Верещака”). Історик В. Мороз гадає, що йдеться про округу в складі Подільського краю ОУН на УЗ.

²⁶¹ Польовий Омелян.

²⁶² Додаток не виявлений.

мав okazійні ч. “Перцю” ч. 3²⁶⁴, “Повстанця” ч. 4²⁶⁵ та “Щоденні вісті”²⁶⁶.

Досі не вернувся Діброва з Лиманом з півночі, хоч виїхали біля 10.IV.

Чи з Остапом Ви вже були і дали йому роботу?

Радіозвідомлення²⁶⁷ вже урухомлено.

Вчора більш. організували в Шум. р-ні підводи. Мають зорганізувати 700. (На попередню акцію змобілізували 250). Дядьки

---

²⁶³ Загоруйко Гордій (“Гармаш”, “Охрім”, “Полкан”) (?; с. Старий Кокорів Кременецького р-ну Тернопільської обл. – ніч на 20.07.1946, хут. Вільхава біля с. Зелений Дуб Здолбунівського р-ну Рівненської обл.). 04.1944 – начальник охорони штабу УПА–Південь (за ін. даними – к-р почоту к-ра П. Олійника-“Енея”). 1945–1946 – к-р одного з підрозділів з’єднання “Холодний Яр” УПА–Південь, заступник к-ра УПА–Південь П. Олійника-“Енея” “з організаційних питань”, к-р УПА–Південь. 12.07 – 13.08.1945 підрозділ “Гармаша” здійснив 500-кілометровий рейд з Кременеччини лісами Північної Хмельниччини. Очевидно на початку осені 1945 цей підрозділ пішов у рейд знову, але стали на заваді радянські чинники. Убитий. Поручник “Гармаш” з групи С. Котика-“Докса” УПА–Південь 11.10.1945 був відзначений Срібним Хрестом Бойової Заслуги I-ї класи. 1.03.1944 “Гармашеві” з УПА–Південь надано ступінь хорунжого, а 24.04.1946 – сотника. 12.06.1948 сотника “Гармаша” відзначено Золотим Хрестом Бойової Заслуги II-ї класи (посмертно?). Є також версія, що “заступник командира південної групи УПА з організаційно-військових справ” “Гармаш” був убитий 7.07.1946 під час чекістсько-військової операції у с. Куликів Кременецького р-ну Тернопільської обл. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56, стр. 9, арк. 320; Літопис УПА НС 8 2006: 394, 489, 562–563; Літопис УПА НС 10 2007 241, 262, 301, 303; “Особые папки” Сталіна і Молотова 2010 282, 357, 359*).

²⁶⁴ Сатиричний журнал “Український перець” – видання ГК УПА (за іншими даними – ГОСП). Виходило у 1943–1945 один раз на рік. Редактори: Старух Ярослав, Позичанюк Йосип. Тут йдеться про № 3, що вийшов у березні 1945. Передрук цього номера див.: *Літопис УПА НС 1 1995: 297–312. (Дужий 2001; Стасюк 2006 255)*.

²⁶⁵ Часопис “Повстанець” виходив у листопаді 1944 – 1945 (6 номерів). Його редактором був Микола Дужий-“Вировий”. Видавався в терені “Зелений гай” (охоплював південну частину колишнього Бібрецького повіту Львівщини і деякі сусідні села). Тут йдеться про № 4, надрукований у березні 1945 р. з присвятою до 100-річчя “Заповіту” Т. Шевченка. Ел. варіант зберігається в: *ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, стр. 376, т. 69, арк. 69–82*. Передрук цього номера див.: *Літопис УПА НС 1 1995: 204–238. (Мороз 2007 47, 50–51)*.

²⁶⁶ Очевидно, мається на увазі певне число видання “Щоденні вісті Української Інформаційної Служби” за березень 1945. У ІДЗ ГДА СБ України зберігся № 148 цього часопису від 3 березня, в якому було вміщено 2 непідписані огляди (мабуть, за матеріалами повідомлень світових радіостанцій) – “Воєнні дії” і “Політичні вістки”. “Щоденні вісті” виходили з 1944. (*ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, стр. 376, т. 21, арк. 200–200 зв.*). Всього у 1944 вийшли №№ 1–134, а у 1945 – №№ 135–196 “Щоденних вістей”. Редактори: Лаба Василь, Дяків Осип, Старух Ярослав, Порендовський Володимир. (*Стасюк 2006 257*).

саботують, втікають в поля з кіньми. (З 2 сіл не взяли ані одної підводи).

Здоровлю щиро.
Привіт Остапові.
С. У.
21.V.45.
Шахтар.

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 2, арк. 450 (конверт), арк. 2.
Фотокопія оригіналу. Рукопис²⁶⁸.

№ 6 Я. БУСЕЛ – В. КУКОВІ

15 червня 1945 року

Друже пров.!

1. Тут ситуація по замиренні без поважніших змін. Війська в терен підбавилось небагато, поза підлісними селами, де останньо знова повстали “штіцпункти” і головним шляхом з заходу на схід, кудю дівчата з СУЗ женуть худобу пішком з Німеччини. (Недавно один наш відділ забрав одну валку коров – 50 штук). Зате змінилась тактика більш. відділів. Дуже часті засідки, рейдуючі групи – так що майже щодня є в кожному селі. Сподіюсь що таким способом вони, крім вношення нам жертв, ще й організу-

---

²⁶⁷ У підпіллі ОУН “радіозвідомлення” набули поширення з 1944. Обов’язок слухати, перекладати, записувати новини, трансльовані світовими радіостанціями і узагальнювати їх покладався на працівників пропагандистських (суспільно-політичних) референтур на різних щаблях організаційної мережі від округи до р-ну, а з 1948 – на функціонерів регіональних осередків пропаганди, які підлягали ГОСП. Такі підбірки новин адресувалися або оунівцям, або цивільному населенню. Іноді вони (як правило, з подачі пропагандистських осередків ОУН) виходили як підпільні періодичні видання з періодичністю від півдоби до місяця. Так, в ІДЗ ГДА СБ України збереглися деякі числа “Вістей по радіо”, “Радієвих вісток”, “Радіо про українські справи”, “Щоденних вістей”, кількох видів “Радієвих вістей”, “Радіовістей”, а також низка примірників “Політичного радіоінформатора”. Див., напр., відповідно: ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 23, арк. 139; Там само, арк. 176–179; Там само, арк. 275–283; Там само, т. 21, арк. 200–200 зв.; Там само, т. 23, арк. 185–195, 285–286; Там само, арк. 146–148, 258–259 зв.; Там само, т. 24, арк. 129–131).

²⁶⁸ Фотокопія оригіналу цього документа опублікована. Див.: Ішук 2011 105.

ють велику сітку сексотів і підпільній комсомол²⁶⁹ – на що маємо дані з зізнань одного такого комсомольця, котрий жив у селі й затаював що є комсомольцем – їх було в селі вже кілька. Їх робота – агентура, донощицтво. Конспіруються.

[...] ліс була акція 31.V – 5.VI малими групами (30–50 чоловік, ходили дорогами, стежками, по болотах і по [...] ходили, робили засідки в лісі). В цей час довкруги ліса були законспіровані засідки теж таких груп. Жертв не було з нашої сторони. Зараз помітно підготовку до більшої акції – по малих лісах і лісках саме відбуваються акції.

2. На членство, відділи й населення перемир'я не зробило негативного впливу й заломання. Противно, зараз, з огляду на наростаючий конфлікт між більш. а Англією й Америкою настрої ростуть²⁷⁰, зокрема серед населення²⁷¹. На “Звернення”²⁷² чергове ніхто не переходить, хіба тут то там зорганізують більшовики “перехід” свого агента, котрого возять опісля по селах на бричці для агітації. Всі сподіються війни, числять на неї і про нову війну говорять вже й більшовики.

В надр. Уліяна²⁷³ по всіх районах відбувався і досі ще триває масовий арешт дівчат²⁷⁴, котрих по кількох днях відпускають.

---

²⁶⁹ Два останні слова підкреслено однією лінією.

²⁷⁰ Два останні слова підкреслено однією лінією.

²⁷¹ Оунівське підпілля вивченню настроїв цивільного населення традиційно приділяло велику увагу. В звітних документах відомості про настрої проходили окремим пунктом.

²⁷² Йдеться про ігнорування третього звернення керівництва УРСР “Звернення до робітників, селян і інтелігенції західних областей України” від 19.05.1945, в якому містився заклик до учасників “українсько-німецьких націоналістичних банд” про “явку з повинною” разом зі зброєю та боєприпасами до 20.07.1945. (ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 45, арк. 32; Літопис УПА НС 3 2001: 158; Літопис УПА НС 8 2006: 39; Літопис УПА НС 13 2009: 656). Текст цього звернення див.: Літопис УПА НС 3 2001: 155–159.

²⁷³ Маєвський Анатолій Васильович (“77”, “006”, “127”, “179”, “257”, “259”, “940”, “Гребля”, “Гриць”, “Данило”, “Євтух”, “Знаний”, “Іліян”, “Іно”, “Йовта”, “Карпо”, “Микола”, “П.”, “Сафрон”, “Соснус”, “Старий”, “Уліян”, “Ульян”.) (1915 чи 1918, с. Кустин Рівненського р-ну Рівненської обл. – 19.08.1955, околиця с. Здовбиця Здолбунівського р-ну Рівненської обл.). Випускник Рівненської української гімназії. Далі навчався у Познанській політехніці (Польща), але навчання не закінчив. Член ОУН з 1938. Станом на 10.1943 – комендант Костопільського надрайону ВО “Заграва”. У 1944–1945 – політичний референт та референт СБ Рівненського надрайону ПСК “Одеса”. Далі до 1955 – провідник Рівненської округи, Рівненського крайового проводу. Можна припустити, що після відходу В. Галаси на Тернопільщину та його арешту органами МДБ очолював провід ОУН на ПЗУЗ. Переховувався на стиках Рівненського, Здолбунівського та Мізоцького районів. Сотник УПА. Відзначений Золотим

З нагоди Великодніх свят зроблено акцію поширення листівок “Христос Воскрес”²⁷⁵, “Героїзм матері”. Розвішено кличі – це як по селах, так і місті. В терені сильно відчувається брак нашої літератури, за котрою є великий попит.

В цілому терені проведено акцію упорядкування могил. Висипано високу могилу, де згинув сл. п. Ясен²⁷⁶. НКВД відповіло масовим зрізуванням хрестів і руйнуванням²⁷⁷. Тоді наші знова упорядковують могили і на тих знищених більшовиками вивішували таблички “1 чи 2 (чи кілька була) раз зруйнована сталінськими собаками”. НКВД тоді деякі далі руйнує, а в інших лише нищить вже тільки таблички²⁷⁸, а могили ні²⁷⁹.

Загально орг. робота наладжується, хоч організов. сил небагато, зате агентурна робота, котра стільки ударів нанесла по

Хрестом Заслуги (1952). Застрелився пострілом з “Вальтера” у висок в оточенні. Матір: Юлія Мойсеївна (родичка братів Я. та О. Буслів). Двоюрідна сестра А. Маєвського називалася Бусел Галина Федорівна-“Говирля” (заарештована у 1950). Батько: Василь Федорович (25.10.1950 засуджений на 10 р. таборів суворого режиму). Старша сестра: Зоя. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 7, арк. 156; Там само, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 44 (1953 р.), спр. 2, т. 1, арк. 34; Там само, оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 206; Там само, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 8, арк. 123, 172; Галаса 2005 198; Ковальчук 2006б 241; Кричильський 2011; Степанишин 2011*).

²⁷⁴ Три останні слова підкреслено однією лінією.

²⁷⁵ Текст листівки “Христос воскрес!”, укладеної “Командою Української Повстанчої Армії” 6.05.1945, див.: *ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 42, арк. 208*.

²⁷⁶ Микола Свистун-“Ясен”, к-р з’єднання “Холодний Яр” УПА-Південь, загинув 8.12.1944 у лісі в р-ні с. Соснівка Дубенського р-ну Рівненської обл. (*Літопис УПА НС 14 2010: 75*).

²⁷⁷ Плюндрування хрестів і місць символічних поховань діячів українських визвольних змагань 1917–1921 і УВО було започатковано польською адміністрацією у 1930-х. Тих, котрі у 1933-му знищували хрести й огорожу на могилах, безіменний автор рубрики часопису “Сурма” назвав “ляцькими злочинцями-гієнами”. Польські практики перейняли радянські органи державної безпеки і у 1940-х стали руйнувати символічні могили, висипані бандерівцями на честь своїх героїв. У щоденному оперативному зведенні № 184 начальника УМДБ Волинської обл. Олександра Яковенка для міністра МДБ УРСР Тимофія Строкача від 13.07.1946 зазначається, що на виконання попередніх директивних вказівок у Волинській обл. було ліквідовано 215 символічних могил учасників ОУН і УПА, в т. ч. по р-нах: Локачинському – 7; Рожищенському – 19; Турійському – 30; Сенкевичівському – 7; Теремнівському – 1; Затурцівському – 4; Маневіцькому – 2; Торчинському – 12; Луцькому – 14; Олицькому – 6; Горохівському – 11; Камінь-Каширському – 24; Старовижівському – 5; Ратнівському – 7; Колківському – 18; Любешівському – 3; Любомльському – 8; Овадненському – 16; Голобський – 4; Іванічівському – 12; Заболотцівському – 5. (*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 5, арк. 30–31, 46; Б. авт. Хроніка / Сурма. – 1933. – № 9. – С. 10*).

²⁷⁸ Можливо, працівники НКВС нищили тільки таблички, тому що побоювалися замінованих могил. Адже після того, як вони вперше зруйнували могилу к-ра з’єднання “Холодний Яр” УПА-Південь М. Свистуна-“Ясена”, повстанці її відновили і замінували. При спробі ліквідувати цю могилу енкаведисти зазнали втрат. (*Літопис УПА НС 14 2010: 76*).

²⁷⁹ Слово, яке йде далі, закреслене. Прочитати його не вдалося.

цьому терені – зараз послабла, менш видна. (Можливо, що Соловійов²⁸⁰ щось нове придумав).

Наші жертви останні в цьому терені:

1). Роман – рай. пров. Бугринського р-ну, застрілився в криївці 15.V.45.

2). Макар – ком. СБ Олександрійського р-ну, згинув в боротьбі з більш. 10.V.45.

3). Мудрий – підрай. Рівенського р-ну, застрілився в криївці 5.V.45.

[...] перед і з-за б. сов.-поль. кордону. Частину він відпустив з дороги як хворих, а другу частину відіслав вже з-за Славути (в тім майже усіх східняків) як нездібних з Орлом²⁸¹, котрим Володька й Богдан передали до мене записки коротенькі. Оба сповіщають, що вони свідомі про [...] з надій, на них покладаних, але вийшло таке, що вони лише в 5-тку ідуть таки на призначене місце – нічого не подають більше (хоч маю з ними умовлений шифр), ані спостережень з тих теренів, що вже перейшли...²⁸²

Це для мене незрозуміле, хоч з переслухань поворотців набрав переконання, що винен Володько через свою невідповідну поведінку: посортував окремо галичан, окремо волиняків і окремо східняків (до котрих висловивсь, що до них не має довір'я...). Очевидно, вийшла атмосфера, що вони оба (Вол. і Бог.) боялись давати тоді східняків на варту, щоб їх не постріляли, бо по таких висловах вони почали ремствувати. Про другий відділ, що з ним пішов, Юра на В. – нічого не відомо, крім того, що перейшов на ці землі, дезер-

---

²⁸⁰ На думку провідника ОУН на ПЗУЗ М. Козака-“Чупринки”, у 1944 люди цього оперуповноваженого УНКДБ Рівненської обл. “обплутали” багатьох активістів групи (ВО) “Богун” УПА–Північ і з’єднання “Холодний Яр” УПА–Південь. Використавши свої зв’язки з Олександром Кайдашем-“Лихом”, Олександром Калиновським-“Хмарою” і Миколою Мельником-“Коваленком” (командири підрозділів групи “Богун”) Соловійов у 1944 встановив свій контроль над 80% особового складу куреня “Коваленка” зі з’єднання “Холодний Яр”, а також домігся знищення його к-ра М. Свистуна-“Ясеня”. Також люди Соловійова ліквідували багатьох провідників і референтів СБ у Здолбунівському надрайоні ВО “Богун” – Адама Стернійчука-“Самсона”, “Лободу”, “Чорноморця” та ін. Цей чекіст загинув у жовтні 1945. Був похований у центрі м. Здолбунів Рівненської обл. (*Літопис УПА НС 8 2006: 322–324, 378–379*).

²⁸¹ Можливо це той “Орел”, що раніше мав псевдонім “Сталевий”. 1944 – к-р сотні УПА–Південь. Станом на 03.1945 – к-р куреня (?). Загинув 8.03.1945 біля с. Дермань Здолбунівського р-ну на Рівненщині (підірвав себе гранатою при спробі вирватися з криївки, яку оточили “більшовики”). Поручник. Відзначений Срібним Хрестом Бойової Заслуги І-ї класи. (*Літопис УПА НС 8 2006 146; Дані історика І. Марчука*).

²⁸² Так у документі.

тирів поки що нема. З оповідань вернувших виходить, що групи з добрих людей в числі до 20 там можуть оперувати і вдержатись. Зараз підготовляю Гармаша – жду лише на літературу.

4. Передаю “Більше рев. пильності”²⁸³. Треба справити й о[...]мити, деякі розділи є дис[ку]сійні – але це писано на швидку руку під час акції, [...] треба було радше приспати пильність, ніж писати про неї.

5. Повідомляю, що Явора (вб. Я.) зловлено на Бущ. хут. – три[...] у відділі [...] з огляду на акцію, що в цей час проходила – зліквідовано. Зловив Орел, що знав про нього.

6. Діброва вернувся, зв’язок наладнано, до того ще й Чуп. присилає періодично від себе людей – так що зв. є.

7. Якщо б та особа, про яку я писав як їхав Р. залишалась там – то треба добре приглянутись до його людей ...²⁸⁴.

Здоровлю щиро.

С. У.

15.VI.45.

Шахтар

*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 2, арк. 450 (конверт), арк. 9–10.
Фотокопія оригіналу. Рукопис.*

№ 7

Я. БУСЕЛ – В. КУКОВІ

19 червня 1945 р

Др[уже] [пр]ов.!

1. Сьогодні отримав матеріали про бюджет, огляд зо Львова та дві польські листівки. Це є рівнож до Чернигова, Одеси й Москви²⁸⁵.

2. Доставка літератури покращала. Крім Романа, що привіз дещо з найновішої, прибуло вже 2 транспорти. Це все розділюю на усі терени.

---

²⁸³ Мабуть йдеться про брошуру “Більше революційної пильності”. Цей навчальний матеріал був виданий в підпіллі ОУН у 1947 на 41 стор. (*Стасюк 2006 338*). Текст брошури див.: *Бурдс 2006 239–269*.

²⁸⁴ Так у документі.

²⁸⁵ Назви країв ОУН.

3. Сьогодні прибув Богдан, його передаю Романові, котрий ще є тут.

4. Робота моя (згідно з новим призначенням) з Чупринкою поки що така – вдержую сталий зв., розподіл [і] [вис]илка літератури до кожного [у терен?] (Черн., Одеса, Москва), перебиваю вишкільні й проп. матеріали й розсилаю до кожного [відділу], зор'єнтовуюсь в тих [...]х і потребах. Основне зараз – заосмотрити терен в літератури і матеріали, на що є великий голод. Крім того, підготовляю проект програми ідей.-політ. вишколу.

5. Залучую листа з К.²⁸⁶ Це мабуть від цієї старої жінки. Хай Уляна його розшифрує і після мене з нею вдержує листовно зв. 2 (не знаючи договорення з нею). Зрозумів сенс так, що вона хоче приїхати сюди. Тому доручую відписати, нехай приїжджає. Справа лише може застрагти з її від'їздом через брак бланків.

6. Тут ситуація досі без змін: роз'їзди і засідки по селах, в лісі спокійно.

8²⁸⁷. В “Більше рев. пильності” замічено ще одну помилку: там, де мова йде про прапор ЧК, має бути “Червоному”²⁸⁸ полотнищі...”, а не як написано помилково “Чорному”.

9. До мене дійшли чутки, що Червоний перейшов до сов. Зараз їздить з сотнею кавалерії і шукає за провідниками. Чи правда це?

10. Передаю від Аскольда²⁸⁹ матеріали до “Перцю”, хоч вони д. слабенькі, але можна щось використати.

Здоровлю щиро.

С. У.

19.VI.45.

Шахтар.

П.С. В себе а зараз по приїзді від Вас роздрібнив відділи й дав конкретні доручення і терени діяння. Прим. одна група дістала завдання діяти тільки на Д.²⁹⁰, котре НКВД повністю розробило та дістало окремі інструкції як там діяти. Наслідки є позитивні. Деякі терени, що ще минулого року були сильно підупали – зараз піднеслились.

²⁸⁶ Очевидно що йдеться про Кременеччину.

²⁸⁷ Так у документі.

²⁸⁸ Слово підкреслене пунктиром.

²⁸⁹ Це може бути референт пропаганди Кременецької округи.

²⁹⁰ Напевне це Дубенщина. Справді, невідомий автор у статті “Ганьба ХХ-го сторіччя” (“Самостійність”, 1946, № 1) писав: “На терені Горохівського, Дубенського, Демидівського р-нів – Рівенської обл., НКВД під маскою ОУН створило сітку підпільної організації, побудовану за всіма вимогами власне ОУН: відповідними постами, зв'язками, роботою”. (Літопис УПА 9 1992: 186).

Чупринка мав у себе перевести це зараз по наших побаченню.

Мабуть через таку нашу тактику більшов. примінили собі відповідну тактику (дрібні рейдуючі групи, засідки).

В лісі нема майже цілком відділів, усе в терені. Тому й акції на ліс слабенькі.

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 2, арк. 450 (конверт), арк. 26–27. Фотокопія оригіналу. Рукопис. Текст згасає.

№ 8

Я. БУСЕЛ – В. КУКОВІ

24 червня 1945 р.

Друже пров.!

1. Тому кілька днів прибув Р., передав грипса, щоденні вісті й співан. “За Україну”²⁹¹, не передав блянків-стандартів, які, як сам подає, мали бути. (Ви і ніхто другий нічого про це не пишете).

Р. подає, що одна частина блянків впала вже як він був тут, з висланим в розвідку його стрільцем, а другу частину мав один з його людей, що по дорозі відбився на Вишневі.

2. Нове доручення приймаю до відома.

3. Черговий удар для нас це, як мене інформує Р. – смерть сл. п. Арсена²⁹² й Карповича!²⁹³

4. Частину літератури, що привіз Р., розділив між Москвою і [...].

---

²⁹¹ Йдеться про співаник “За Україну!”, що був виданий у підпіллі в першій пол. 1945. Уже 31.05.1945 Д. Маївський надіслав його примірник для ознайомлення П. Дужому. (*Мороз 2007 46, 52*). Поправки до цього збірника, що збереглися у архіві Є. Пришляка, див.: *ІДЗ ГДА СБ України, ф. 5, спр. 67417 (конверт)*. У 1943 вийшло 2-е видання співаника. (*Стасюк 2006 323*). Збірки текстів пісень з нотами друкувалися у підпіллі неодноразово. Так, у 1947 вийшла збірка “Повстанський стяг” з нагоди 5-річчя героїчної боротьби УПА. Дещо передруковане звідти див.: *Літопис УПА 12 1989: 89–115*.

²⁹² Івасюк Іван Миколайович (“Арсен”, “Нестор”) (? , ? – 20.01.1945, ?). Пропагандист проводу ОУН на УЗ. Ліквідований працівниками НКВС УРСР. (*Білас 1994 2 609*). Також у документах проходить С. Скоробогатов-“Арсен”, котрий у 1945-му перебував біля В. Кука і керував технічним відділом зв’язку. (*Літопис УПА НС 9 2007 642*).

5. Тут по селах, зокрема підлісних і при головних шляхах з заходу на схід – повсякчасні засідки ніччю й рейдуючі групи днем. Днем поважніших втрат нема тут, не знаю як останньо на півночі. В лісі спокійніше.

6. Передаю:

1). Інформації з Крем.

2). Протокол Степанівського.

3). “Більше рев. пильності” (2). (Краще справлений прим. червоним олівцем. В другому треба поправити “Народно-Визвольна Армія”²⁹⁴ і вставити речення про ді[...], котре є вставлене в першому примірнику).

Радо почую завваги на цю тему, бо писати про такі справи тяжко через те, що нема в нас примірної літератури, а все треба самому оформлювати, до того нема тут з ким порадитись в деяких розділах цієї теми, які є дискусійні.

7. Зо списку “Поляглих у боях за УД”, що при[...] а зараз отримав – прошу перечеркнути Морозенка з Кам. Под.²⁹⁵, бо він живе, а мені подано було неправдиві інформації. Про це вже Вам писав.

Вибачте за такого “сухого” грипса, але я зв’язався перед вечером з кур’ерами і вони зараз від’їжджають. Вони привезли літературу – крутилися – бо в Максима впав Чумак – розірвав себе гранатою²⁹⁶.

Здоровлю щиро.

С. У.

24.VI.45.

Шахтар.

*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 2, арк. 450 (конверт), арк. 13.
Фотокопія оригіналу. Рукопис.*

²⁹³ Медвідь Михайло (“Карпович”, “Кремінь”, “Крем’янецький”, “Чечкевич”) (? , ? – ?, червень 1945). Колишній німецький офіцер (?). Осінь 1943 – працівник штабу УПА на Волині та Поліссі. Навесні 1944 – заступник шефа штабу УПА–Північ. Станом на 06–09.1944 – шеф штабу УПА–Північ. За іншими даними, 06.1944 вже перебував на тер. УПА–Захід. 07.1944 – 03.1945 – на Дрогобиччині. Там весною 1945 допомагав П. Дужому редагувати журнал “Повстанець”. Від 05.1945 – помічник редактора П. Дужого. Середина 1945 – кер. політичного відділу ГВШ УПА. Убитий у кривці. (*Літопис УПА НС 9 2007: 37, 120, 433, 489–490, 513–516, 658, 781*).

²⁹⁴ У “Народно...” автор підкреслив однією лінією останню літеру “о”, у “Визвольна” – літеру “а”, а слово “Армія” так само виділив повністю.

²⁹⁵ Морозенка з Кам. Под. – Підкреслено однією лінією.

²⁹⁶ Тобто наклав на себе руки Микола Яценюк-“Чумак”. На рубежі 1944–1945 його підрозділ входив до бригади “ім. Лисого” ЗГ УПА № 33 (к-р – Іван Литвинчук-“Максим”) і діяв переважно на тер. Ковельської округи ПЗК “Хмельницький”. (*Літопис УПА НС 8 2006: 737, 791, 1379*).

№ 9
Я. БУСЕЛ – В. КУКОВІ

2 вересня 1945 року

Друже провідник!

1. Останньо провіраючи орг. роботу свого вужчого терену, я ствердив, що вже пророблено основну роботу для відповідної нашим вимогам і нашій Організації. Агентуру прощищено²⁹⁷, різних випадкових “членів” – осунено. В терені остала невелика скількість членів – по 8–10–15 на р-н. Це перший етап будови Організації. Другий – ідейно-політичне вироблення – продовжують. Зате третій – підшукування нових молодих членів – майже не проваджено роботи. На те я сильно натиснув, при тім напрями головно не спішитись. Очистивши Організацію від агентів – рай. пров. невідповідно розміщували кадри і взагалі в ділянці поширення кадрів з нових людей – не мали зрозуміння. Зараз дав цім завдання. НКВД на таку постановку – змінило свою тактику. Зараз воно теж не летить на велику скількість агентів, доручає діяти на довшу мету, солідно виконувати орг. роботу – одним словом не провадити жодної агентурної роботи (агенти-члени), а головне вдержатися²⁹⁸ в Організації. Це доволі ускладнює викриття тих кількох, що ще можуть бути.

2. Зате в Одесі і Москві²⁹⁹ ще не вспіли досі переставитися на новий стиль роботи. Мимо доручень згори, там ще повно різних апаратів (господарчих і т. д.), що є кублами агентури. Інформації ті маю від надрай. з терену ОГ, котрого вражає зіставлення постановки справи тут і там. Тому (і ще з інших причин) я, користаючи що прибув зв’язок від Очерета, від’їзжаю туди. Хоч Ви писали що хтось прибуде – то ждати не можу. Постараюся незабаром вернутись, полагодити тут біжучі справи і трохи надовше туди перенестися.

3. При тім ще є дуже важна справа Тарана³⁰⁰. Зараз не подаю своїх думок в тій справі – аж по повороті від Очерета, де зорентуюся основнійше. Одне скажу зараз: треба у якійсь формі і спосіб подати певні речі до ширшого відома, щоб на СУЗ не поліквідували всіх ще тих чесних що є і щоб вони не давались набиратись на НКВДівські “організації”.

---

²⁹⁷ Так у документі.

²⁹⁸ Слово підкреслене однією лінією.

²⁹⁹ Криптоніми країв ОУН на ПЗУЗ.

³⁰⁰ Тут і далі “Таран” – це М. Захаржевський.

Жду від Вас думки і інструкцій. Якщо б ті двоє з “Проводу СУЗ” прибули – то НКГБ-“фраєри” – бо це вже доволі грубо шите.

Передаю від Очерета пакет і грипса, від себе протокол Кісімова.

Ситуація в лісі зараз: від 3 тижнів спокійно. Деякі гарнізони з підлісних сіл повиїзджали.

В терені сильно тиснуть за поставку, фонди і т. д., б'ють за те населення, судять і т. д. Це в наслідку дає очевидно ще “любезнійше” наставлення до більшовиків.

Для того, що приїде від Вас, лишаю зв'язок до Очерета. Якщо приїде пізнійше, то можливо я пробуду тут. Мені направлено щодо Остапа, котрий згідно Вашого повідомлення належить до мене, але ми з собою, навіть думками не в[...]ся. Прошу повідомити ще раз яке його відношення до мене і цієї роботи, щоб остаточно наладати бодай обмін матеріалами, думками і т. д. Пункт в терені Жана³⁰¹ наладнаний, хоч то є мої люди але невідповідні. На жаль, не маю кого туди дати. Зрештою, досвід виказує що зараз неможливо на таку віддаль кермувати справами мені звідсіля.

Здоровлю щиро.

С. У.

2.IX.45.

Шахтар

*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 2, арк. 450 (конверт), арк. 11–12.
Фотокопія оригіналу. Рукопис.*

---

³⁰¹ Можливо це Гайовський Богдан (“Жан”) (?), Тернопільська обл. – 5.01.1946, с. Миколаїв Пустомитівського р-ну Львівської обл.). Працівник організаційної референтури обласного/крайового проводу ОУН Львівщини. За іншими даними – “окружний політичний референт”. Застрелився після бою з радянською “боївкою служби безпеки” (за іншими даними це була опергрупа НКВС з підрозділом ЧА), яка оточила хату, в якій перебував, за доносом секретаря сільради. (Літопис УПА НС 12 2009 248, 257, 259–260, 616; Літопис УПА НС 13 2009 1007; “Особые папки” Сталіна і Молотова 2010 325).

№ 10
Я. БУСЕЛ– В. КУКОВИ

16 вересня 1945 р.

Друже провідник!

1. Вашого грипса з 4.8.45 та залучені матеріали я отримав 7.9.45, що мене дуже втішило, бо вже майже 3 місяці не мав від Вас грипса, а до цього ще й зв'язок перервався через смерть сл. п. Сухого та 2 його людей (28.VII.45).

2. Про смерть Максима (Сухого) та про інші справи я написав до Вас в попередньому грипсі. Зараз тільки коротенько повторюю.

а). Смерть Сухого. 27.VII більшов. віднайшли криївку, де був Маруся і Дунай (курієри від Максима до мене). Маруся застрілився, а Дунай здався і видав криївку Максима, магазини і багато людей зо села цивільних. Більшов. від 27.VII пополуд. до рана 28.VII підкопували та намовляли, щоб Макс. здався, покався перед людьми (це як кажуть сам М. піддав цю думку), а коли зігнали біля криївки людей, він з входу сказав палку рев. промову і на очах людей застрілився, а з ним його співробітник Квітченко [...].

б). Біля 15.VII я передав пошту до Максима (7 штук: 2 грипси до Вас від Чупр. і лише 1 грипс до Заслав., 3 пакети від Чупр. до Вас, 1 пакет до Засл.). Я провірив, що ця пошта не відійшла від Максима до Байди, бо в міжчасі не було курієрів. Там були важні матеріали від Чупр. З відомих мені це "Лист до Урядуючого Провідника ОУНСД"³⁰² – від "Проводу ОУН на СУЗ" та "Відвертий Лист Макс. Рильському"³⁰³, котрі привезли дві

---

³⁰² Даний документ опублікований у цьому збірнику під № 79.

³⁰³ Йдеться про "Відвертий лист Рильському М. Т. на його статті: "О национализме и национальной гордости", "За високу ідейність української радянської літератури", "Вогонь літератури і мистецтва – по українсько-німецьких націоналістах". Дослідники Д. Веденев і С. Цалик вважають, що "провід ОУН на СУЗ", від імені якого очевидно вийшов цей документ, існував виключно на папері і є вигадкою полковника радянської держбезпеки С. Каріна. Останній у 1945-му керував опергрупою НКДБ в Західній Україні, яка шукала центри українського і польського націоналістичного підпілля. Даний документ від "колег", якого у липні 1945 передали для референта СБ ОУН на ПЗУЗ М. Козака дві представниці НКДБ (у т. ч. колишня оунівка Л. Фоя), мав налаштувати волинське підпілля проти М. Рильського. Але М. Козак сфальшованому листу не повірив. Відтак, замаху на М. Рильського не сталося. У архіві Козака копія документа пролежала аж до виявлення опергрупою МДБ 18.05.1946 в лісі біля с. Волощина Бережанського р-ну

зв'язкові з Києва (як оказалось пізніше – агентки), протокол Вусатого, що zorganizував смерть сл. п. Аріана. Доля цієї пошти невідома. Щоб вона впала в руки більшов. – сумніваюся. Максим перед смертю понищив усі³⁰⁴ речі в криївці, бо мав час: всі папери спалив, порізав чоботи, вбрання, побив годинаки і т. д., так що оба не лишили ані одної цілої речі.

в). Дунай пішов з більш. в ліс, видав з мертвого пункту³⁰⁵ другу пошту до Вас, менш важна, де було: протокол Голого, грипс шифрований на адресу “Шух”, записка від Притули зо сх. (поін-формуйте мене про нього). Крім того, видав одну криївку, котру

Тернопільської обл. Звідти ця копія потрапила в ГДА СБУ. Зараз доступна для копіювання (див.: *ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 48, арк. 327–335*). На наш погляд, лист до М. Рильського – лише одна ланка у низці заходів НКДБ із нейтралізації ОУН 1945-го, серед яких: переговори С. Каріна і завідувача відділом УНКДБ Львівської обл. Хорошуна з представниками проводу ОУН Я. Буселом-“Галиною” і Д. Маївським-“Тарасом” 29 лютого на хут. с. Конюхи Козівського р-ну Тернопільської обл.; фабрикування листа, адресованого неназваним керівником міфічного “проводу ОУН на СУЗ” навесні 1945-го до “урядуючого провідника ОУНСД” (спроба налагодити контакт з Романом Шухевичем), розміщення “авторської” статті М. Рильського “Про націоналізм і національну гордість” у газеті “Правда України” від 10.03.1945; розміщення “авторської” статті Я. Галана “З хрестом чи з ножем?” у газеті “Радянська Україна” від 8.04.1945. Якби план чекістів вдався, убивство бандерівцями шанованої людини – нагородженого орденом Леніна 50-літнього ювіляра, кер. Спілки письменників УРСР М. Рильського – знизило б авторитет оунівців серед цивільного населення і дало б чекістам моральну сатисфакцію для активізації боротьби з націоналізмом. Як вважає Станіслав Цалик, літератор добре розумів, у якому становищі опинився, про що свідчить мінорна назва його поетичного циклу 1945-го – “Остання весна”. Напевне провід ОУН на УЗ чітко усвідомлював ситуацію, в якій опинився Рильський, але продовжував йому довіряти. Коли 1946-го за дорученням проводу, який забажав розмістити на шпальтах підпільного часопису “Вільне слово” твори М. Рильського, оунівський поет Микола Волощук-“Меч” поїхав до письменника у Київ, то передав тому записку такого змісту: *“Прошу пам’ятати: ми уважно і з впевненістю дивимося на Вас. Ми, та визначена частина української молоді, котра зараз бере участь у нерівній боротьбі, з усією тонкістю розуміємо Вашу сучасну творчість. ... Ми знаємо Вас оригінальним, усвідомлюємо, що серед надто важкої атмосфери Ви почуваетесь одинаком, але даєте багато свіжого дихання, чим можете репрезентувати нашу духовну творчу скарбницю. ... Ми просимо лише, Максиме Тадейовичу, щоб і Ви про нас не зле думали. Ваші слова з отриманого від Вас учора збірника (“Милий сину, коли я цю землю хвилюючи залишу, мій недоспів візьми і як пісню його пронеси!”) примушують мене від імені більшості нашої молоді свято Вас запевнити, що ми це зробимо. Та Україна, яка зараз з таким фанатизмом бореться, вона на свій прапор покладе ці тонкі і багатозначні слова про Вас”.* (*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4, арк. 282–283; ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9079, т. 7, арк. 71, 78, 81; Ковальчук 2009; Цалик 2010 186–205; Веденсєв 2001 186–187*).

³⁰⁴ Слово підкреслене однією лінією.

³⁰⁵ Про “мертві” пункти зв’язку в підпіллі ОУН див.: *Ковальчук 2006в 110*.

знав, водив по постоях і т. д., тільки я “нюхом” прочував погане й відкрікся криївок а пішов мандри.

г). Через 2 дні по смерті Макс. прибули курієри від Б., тільки з літературою, котру передали Сірому³⁰⁶ і я перебрав її. Вони повідомляли, що другі курієри є вже в дорозі до мене, а самі від'їхали. Я ждав до 4.IX, а коли нікого не було, вислав Пушкара (як тимч. заступника М.) з поштою і наладнати зв'язок. В пошті долучив ті матеріали, що не дійшли до Вас чи впали а котрі були в мене в запасі. Пушкар розминувся в дорозі з тими, що їхали до мене від Бай.

Повторюю це тому, що це поважний протяг часу і на випадок якоїсь пригоди з Пушкарем – щоб Ви були зорєнтовані.

3. Щодо Ваших інструкцій ставлення сильної Організації – якісної – і орієнтації на власні рев. сили – стверджую, що я діяв і цілий час (зокрема, по закінченні війни з Німеччиною) згідно з ними.

Орієнтація на війну між союзниками сильно зросла по упадку Німеччини, а посилювало її ще ті певні непорозуміння між союзниками (конференція в Сан-Фр.³⁰⁷, польська справ³⁰⁸, Трієст, Греція³⁰⁹), відгуки яких були поміщувані в сов. пресі. Вона охопи-

---

³⁰⁶ Носій цього псевдоніма в 1945 вочевидь був провідником Кременецького надрайону. Станом на 1946 – “представник Тернопільського окружного проводу”. Був убитий разом з к-ром УПА–Південь Г. Загоруйко - “Гармашем” у ніч на 20.07.1946 на хут. Вільхава біля с. Зелений Дуб Здолбунівського р-ну Рівненської обл. (*“Особые папки” Сталина і Молотова 2010 357, 359*).

³⁰⁷ Непорозуміння між країнами-організаторами конференції виникли ще на стадії її підготовки. Про це писалось в спареному № 2–3 “Стрілецьких вістей” за лютий–березень 1945: *“Франція не погодилась бути державою, яка від імені США мала висилати запрошення іншим. На конференцію в Сан-Франціско не запрошено Польщі, яка без секретаря США Грю – Польща буде запрошена на конференцію, коли буде створено об'єднаний польський уряд...”*. Скептична оцінка перебігу заходу подана у № 4 “Стрілецьких вістей” за 1945: *“Конференція в Сан-Франціско є ареною, на якій аліанти намагаються здійснити свої пляни панування над світом. ... Вона нехтує інтереси поневолених народів, а якщо і заторкує, то неширо і тільки для того, щоби своїх суперників колоти в очі*”. Так само критично результати конференції (зокрема укладення статуту ООН) оцінювалися у № 6–7 “Шляху перемоги” від 1.08.1945: *“Головними “редакторами” нової міжнародної “конституції”, нового міжнародного права, тобто статуту міжнародної організації Об'єднані Нації, були власне найсильніші, т. зн. Великобританія, Сполучені Штати Америки і Советський Союз. І тому цей статут новоствореної організації “миру і безпеки” носить на собі виразне тавро свого імперіалістичного походження”*. Сподівання пропагандистів ОУН на те, що на цій конференції США зажадає від СРСР визнання українських земель зоною своїх інтересів як компенсацію за допомогу в боротьбі проти Німеччини у роки Другої світової війни, не справдилися. (*Літопис УПА 18 1990 93–94; Літопис УПА НС 13 2009: 601, 618–619; Киричук 2000 144*).

ла не лише маси, але й кадри, відділи УПА (в більшій мірі) включено до провідних одиниць, котрі мені безпосередньо підпорадковані на цьому терені. Вслід за тим зросло велике заінтересування міжнародною ситуацією, читанням сов. преси і так солідно, що аналізовано поодинокі вислови та роблено рожеві надії.

З тим явищем я боровся в двох площинах.

а). Роз'яснення міжнародної обстановки³¹⁰: протибільшовицький шум і крик певної частини англо-американської преси – це тільки оборонний засіб проти дальших зазіхань більшовиків. Англія, Америка – це дійсна демократія – від крику і шуму ще далеко до війни. Демократія мусить довго переконувати своє громадянство про неминучість зудару, тоді як диктатура може нагло і несподівано для громадянства дати наказ³¹¹ і вже війна (21.VI.41 р. Гітлер зо Сталіном були союзники, а 22.VI.41 вже запеклі вороги). По-друге, та сама ж сов. преса повідомляла про воєнну стратегію англійців (військ. штабу), котрі писали з нагоди упадку Німеччини, що Німеччина тому програла війну, що зігнорувала ту велику воєнну правду, що на два фронти не можна ніяк воювати. А Англія і Америка воювали в цей час з Японією. Війна з більшов. ставила б тоді сили 2 на 2.

Це було трохи холодної води на розгарячковані голови, зрештою та ж сама міжнародна ситуація в період підготовки Берлінської конференції улягла зміні і теж почала провітрювати голови.

---

³⁰⁸ Суперечності між союзниками з приводу “польського питання” полягали в тому, що Англія і США наприкінці німецько-радянської війни намагалися зупинити експансію СРСР до Європи, тоді як СРСР прагнув швидко радянізувати звільнені від німецької окупації польські землі. Ці непорозуміння яскраво проявилися на конференції у Сан-Франциско. Представники сторін (з радянського боку – В. Молотов, з англійського і американського – Е. Іден і Стеттініус) не дійшли згоди стосовно кадрового складу польського післявоєнного уряду. Загострив дискусію інцидент із затриманням за вказівкою Й. Сталіна т. зв. “люблінської агентури” – кількох з цих людей Іден хотів бачити членами нового польського уряду, тоді як Сталін безапеляційно назвав їх “диверсантами”. (*Літопис УПА 16 1987: 53, 78*).

³⁰⁹ “Грецьке питання” погіршило відносини між СРСР та Англією, адже першій з цих країн не вдалося радянізувати Грецію одразу після відходу звідти німецьких військ. Уряди Папандреу, Пластираса, Вулгаріса, які у 1945-му по чергово перебували у Греції при владі, так і не порозумілися з прорадянськими ЕЛАС (народно-визвольна армія) і ЕАМ (політична “надбудова” згаданої армії), зате швидко знайшли спільну мову з Англією. Кремль навіть звинуватив грецьку владу в порушенні домовленостей, досягнутих на Кримській конференції. (*Шатиллов 1945 26–27*).

³¹⁰ Три останні слова підкреслені однією лінією.

³¹¹ ... Оборончий ... дальших .... переконувати ... наказ ... – ці слова підкреслені однією лінією.

б). Орієнтування на власні рев. сили, заінтересуванням проблематикою революції та конкретними зарядженнями в Орг. і відділах в підготовці до довготривалої і зтяжної боротьби³¹².

Крім того, дуже поважну роботу зробила наша література³¹³(і реферати!), котру саме доставили в цей час, хоч в обмеженій кількості, зате якістю і різноманітністю (кільканадцять родів ви[падків] вже з підсовітської дійсності) на котру кадри з тугою ждали і до котрої кинулися “гризти” (на взір до того часу більшов. преси) шукаючи відповіді на пекучі проблеми.

Питання орієнтації на власні сили в цих теренах (ПЗУЗ) є складніше як на ЗУЗ (Галичина). Коли в Галичині ще за Польщі серйозні ідеї підпільної організації призвичаювали маси орієнтуватися на ту “невидку” силу, то тут цей фактор діяв глибше. Його посилення в час перших місяців нім. окупації не закріпило їй (ор’єнт. на власні сили) ще належних позицій. Повстання і дії УПА – це вже орієнтація (навіть може перебільшена, беручи до уваги міжнародну ситуацію) на власні збройні сили, але ... видні (курені, сотні, з’єднання – в очах мас). І коли зараз обставини нас змушують знова ставити в основі на ті “невидні” сили – то не тільки маси, але й у великій мірі відділи і кадри не мають ще належно зрозуміння суті, поняття сили. Для них сила – це інша держава (от Англія, Америка!), в гіршому випадку сотні, курені УПА. А як таких нема – лише малі групки-боївки і сітка – то тут же починає мати вплив більш. пропаганда, що ми “мізерна купка”, “розбитки” – і, значить, нема перспективи.

В боротьбі з тим явищем я почав сильно підкреслювати вагу і давати належне місце тій “невидній” – рев.-політичній – силі. Аргументи є. От хоч би агентура, сексотство – далеко страшніша, як умундуровані відділи НКВД. (Цей аргумент в темних умовах, де агентура наробила стільки руйнації, усім відомий і є промовляючий).

Основні тези мої, щоб поставити сильну Організацію і дати людям перспективу, віру в перемогу, є такі.

І. Кожна революція перемагає³¹⁴. (Це не для софізму, щоб потім доказати III, ні, я особисто глибоко переконаний в правильність цієї тези, хиба що “ррреволюція” не є революцією). Вона стало робить наступи в тій чи іншій ділянці, має хвилево відступи (відступає) в деякій з ділянок боротьби, але в загальному вона крокує вперед, розгортається, доки не досягне цілі.

---

³¹² Речення підкреслене однією лінією.

³¹³ Два останні слова підкреслені однією лінією.

³¹⁴ Речення підкреслене однією лінією.

II. Ми є революція³¹⁵.

А з того вже само собою випливає:

II. Ми переможемо³¹⁶.

Тут саме найважливіше це мовне, всестороннє висвітлення точки II, виявлення, що так назву, законів революції і практичне їх реалізування. Цю точку я розкриваю так:

а. Загальне невдоволення широких мас³¹⁷

– як реакція на поневолення. Це основи пізньої революції, що в цей перший період виявляється пасивним спротивом, саботажем, індивідуальним (відруховим) терором (атентат М. Січинського³¹⁸), бунтом.

б. На тому тлі як закономірний розвиток повстає революційно-політична організація³¹⁹, силу якої становлять:

1. Мобілізуюча маси ідея, програма³²⁰.

2. Кадри, орг. сітка на всій території а зокрема важних стратегічних пунктах (міста, робіт. осередки), отже і кількість чи радше в першій мірі якість членів, на що складається політична виробленість³²¹. (“Революціонер – передбачає а не ворожить” – таку тему як сильно актуальну я розвивав, а далі “Революціонер – організатор мас” з першого ступня – загального невдоволення при появі рев.-політ. організації маси підносяться вище – симпатизують, а далі революціонери їх активізують, революціонізують. Тут приміри великого кроку вперед, коли ми останньо у такій тотальній державі як СРСР (НКВД?) не вміли знайти відповідні масові³²² (!) форми активізації мас, цілком своєрідні, примінені до обставин, з чим НКВД не може дати ради (навіть НКВД), котре безрадне в далеко лекших умовах (гітлер. Німеччина, Італія), а тільки в демократичних державах “міцне” страйками-демонстраціями.

3. Правильна тактика³²³ рев. (справа проводу революції на своїх місцях).

---

³¹⁵ Речення підкреслене однією лінією.

³¹⁶ Речення підкреслене однією лінією.

³¹⁷ *Загальне невдоволення широких мас...* – підкреслено однією лінією.

³¹⁸ *... симпатизують ... активізують, революціонізують ...* – слова підкреслені однією лінією.

³¹⁹ *... революційно-політична організація ...* – підкреслено однією лінією.

³²⁰ *... ідея, програма ...* – слова підкреслені однією лінією.

³²¹ *... кадри ... кількість ... в першій мірі якість ... політична виробленість ...* – слова підкреслені однією лінією.

³²² Слово підкреслене однією лінією.

³²³ Слово підкреслене однією лінією.

4. Етапи³²⁴ революції, які пройдено і які перед нами, і т. д. Прим. перетягнення на бік нашої революції війська ЧА, яким штабом і коли це станеться? (цікаво навчає в такій справі Ленін) і т. д. Усе намагають прикладами з історії революції Хмельницького, 18-тих років, французької чи більшовицької ілюструвати, висвітлення прим. “відставання України з хлібоздачею” як свідомо політ.-рев. боротьба мас проти грабежу, і т. д.

в. Слабі сторони противника, відступ – реакція (всі оті перетворення в ССРСР), шлях дальшого розкладу і т. д.

г. Міжнародна ситуація – (конфлікт, війна) як остання³²⁵ умова виграшу революції.

Це все, що вичислюю, лише загальна схемка не охоплюючи усього комплексу (важніші справи міг пе[...] при писанні, менш важні – уміщені, боюсь, щоб з цього Ви мене зле не зрозуміли) питань нашої революції, котрі я обговорював (і досі продовжую) зо своїми співробітниками, ціль яких було не критикувати (боронь Боже!) наші деякі недосягнення, а противно – видвигати і давати належне місце тій кольосальній рев. роботі, яку пророблено, заінтересувати тими проблемами, щоб керівні люди вперш про ці справи³²⁶ думали, вказати що є ще перед нами до зроблення, шляхи їх реалізації, а усім тим дати віру в нашу перемогу. Гутірки і довгі розмови на такі теми викликали заінтересування велике тими справами і відчували якдальше місце оцей гіпноз нової війни, без якої, мовляв, все пропало.

Після інструкцій і наказів в справі зтяжної боротьби були і прояви реакції проти них. Прим., Вира я докладно поінструктував про ситуацію зараз по приїзді від Вас (в два дні по закінченні війни) – одначе він зібрав усі відділи разом і в силі біля 400 людей пішов в “пропагандивний рейд” на Здолбунівщину. (Мало це і позитивні наслідки, бо там вже люди відвикли бачити малі відділи, а не то “таку масу”, але й були компромітуючі: кілька стрільців зробили на них засідку і “така маса” безладно вицофалась...). Коли вернувся він, я наказав негайно роздрібнити усе. Він ще зволикав, аж я загрозив його усуненням – тоді вже виконав. (Зараз ті “войовничі” командири, що, за словами Вира, “стрілять собі в лоб”, коли їх роздрібнять, думають, як криївки копати на зиму...).

Або таке: надрайоновий провідник мого терену в червні заявив, що він не згідний з поданими інструкціями, бо в низах

---

³²⁴ Слово підкреслене однією лінією.

³²⁵ Слово підкреслене однією лінією.

³²⁶ ... вперше про ці справи ... – слова підкреслені однією лінією.

їх зрозуміли як майже взагалі перестати діяти... . Тут очевидна слаба виробленість членів, брак еластичності, тільки грубе “так” або “ні”. Все це наладналося.

Організаційну роботу цього терену поставлено на здорових основах, через що остало небагато членів: на район 7–10–15 найбільше. Робота на тім не потерпіла. Всипів і бешкетів, витворюваних колись “членами” а навіть провідниками Організації, зараз нема. Терен, де перебував Ярослав, к вповні йому і Карпатцеві підпорядкував і вони там упорядковують [...]. Великі труднощі а навіть перепони в орг. роботі ставлять ті, що знайшлися поза Організацією і відділами (т. зв. “Ушапа”). Лише криються, плачуть і бешкетують та небезпечні тим, що хоч як конспіруватись перед такими – то враз вони багато знають.

Про всі ці вищеподані справи я досі не писав Вам, думаю про це при нагоді усно поінформувати. В дотеперішних грипсах я подавав Вам тільки певні факти, з яких очевидно пробивались оті інтервенційні настрої. Щоб Ви цього моменту зле не зрозуміли, я начеркнув Вам оці намагання спрямовувати усе в дійсно рев. русло.

4. Відповідаю на Ваші запити.

а). Роман, прибувши тут, казав що задержиться з тиждень відпочити і має щось написати. По двох тижнях сказав, що він не може цього написати як слід – до цього треба бути з Олексою, а тут він ще хоче вбрати хлопців, бо пообдиралися. Так вбиралися вони 2 місяці. Я доручив йому виїхати і він від’їхав.

б). Про можливості перебування в Киї. не можу конкретно щось сказати. Ця жінка ще не приїхала, лише написала листа що вона їздила на село до родичів, а коли вернулася, застала два листи звідси щоб приїжджала, що її дуже врадувало. Одначе заломили жнива і хоч вона мала велике бажання приїхати сюди, то було неможливо, бо в зв’язку з жнивами припинено відкомандіровки на захід, тому що з усіх майже виробництв частину людей післали на жнива на села. Вона живе по-старому, матеріально поганувато, здоровля теж погане – це уривки з її листа.

5. Що до Рів., то там така справа: на передмістях перебуває і діє кількох наших людей, слабких ідейно. Це місцеві жуліки, котрі виконують часто “мокру” роботу вдень, розкидають нашу літературу і т. д. Часом роблять безвідповідальні речі, від котрих Організація мусить формально віднекуватися. Вони там вдержуються, інші не вдержаться. Жінки – їх робота там була б під знаком запиту, бо тут майже усіх жінок вже повно арештовувано і випущено.

6. Спекулянти місцеві на схід мало їздять, а головню до Львова. Зате зо сходу від весни, зокрема літом і зараз, масово приїзджають сюди по харчі. І, що найцікавіше, що не лише з усіх областей України, але з Росії, “істинно русскіє”. Стверджено, що це явище в основі не трік НКВД для розробтки западної, а таки дійсно люди, примушені голодом. Найбільше заїзджають вони на Кореччину, Рівенщину, Здолбунівщину і Дубенщину. Оповідать про злидні, голод. Це явище лишає подвійні наслідки – побут і організація харчів людей зо сходу тут лишає на них певну печать. По-друге, на місцеве населення, котре потім усім жахається колгоспів. Серед населення кружляє повно ріжних оповідань на ту тему, як от: приїхала жінка з Вороніжчини з дітьми за хлібом на Здолбунівщину і в одному селі, зайшовши до хати, несподівано зустрїлась зо ... своїм чоловіком, капітаном ЧА, частина котрого саме там кватирувала. Капітан у наслідку застрїлився. Або таке: лейтенант-інвалід “Отеч. войны” приїхав на Вербщину організувати харчі й зайшов в село – та тут НКВД його притримує і відтранспортовує назад. Він ругається: “Ви тут шукаете бандьорів? Шукайте їх на Чернігівщині, Хурщині, бо вони вже і там є місцеві бандьори та за вами шукають”. Таких ріжних поголосок повно кружляє між населенням, тяжко провірити в правдивість їх, одначе вони мають вплив на населення. Фактом є, що НКВД сильно бореться з тим явищем, забороняє їхати, арештовує й відсилає назад – та це тільки приводить до сутичок, сварок а навіть бійки з тими прохачами. Але скасувати цього руху не може. Тоді вдаються до агітації на мітінгах серед місцевого населення, щоб не везли на базари харчів, а здавали державі, що ті прохачі харчів зо сходу це спекулянти, ледарі, що шукають легкого хліба, в кінці ще й у зв’язку з поставкою цілком заборонили вільні базари. Прохачі зараз розбриваються по селах та цих справ не припиняється. Населення ставиться до них співчуваючо і допо[...]. Я доручив в тих теренах посилити пропаг. роботу, мітінги, листівки й літературу, й зокрема з рускими добре обходитися й мобілізувати проти сталін. режиму в один фронт.

7. Сов. пресу майже усю та деякі журнали (“Пропагандист і агітатор”³²⁷, “Партробітник”³²⁸, “Радянська література”³²⁹, “Україна”³³⁰

---

³²⁷ Журнал під такою назвою виходив у 1945 – вересні 1946 в Києві 12 разів на рік. Далі об’єднався з журналом “Партробітник України” у новий часопис “Партійне життя”.

³²⁸ Орган ЦК КП(б)У, виходив у 1930–1946 в Києві 12 разів на рік.

³²⁹ Літературно-художній журнал Спілки письменників УРСР. У 1933–1940 під назвою “Радянська література” виходив у Києві, від 1941 під назвою “Українська література” видавався в Уфі, з 1946 друкувався під назвою “Вітчизна” у Києві.

і т. д.) й брошури дістаю. Найбільше дістаю (через Корж) з Дуб. В Рів. доручив все це зорганізувати, але ще не налагоджено доставки. З інших речей можна дістати частини до радіа, шкіру, ліки і т. д. Поза всіма іншими дрібниці (рівнож тонкий папір, кальки, ленти – це вже купую, бо запасів немає), як рівнож заосмотрюється з цього джерела вже доволі багато низових наших клітин³³¹.

1. Про групу Володьки і відділ Юри нічого нема вісток. Зате Гармаш, що відійшов туди – вернувся через повсталі в цей час перепони. Передаю звіт з його рейду. На днях він відходить вдруге.

2. Довкруги ліса стоять більшовики.

Адрушівка, Садочки, Ходаки (40), Переморівка (30), Кути (30), Обич (15), Сошищі (80), Залузя (30), Угорськ, Тилявка, Семидуби (300 військових з ЧА – збирають поставку і копають бункри), Миколаївка (аеродром), Градки, Тростянець, Обгів, Мощаниця (останньо виїхали).

Крім цього, є ще рейдуючі групи, що майже щодня є в других підлісних селах, де не стоять гарнізони й кватирують часто у них по кілька днів (Антонівці, Майдан, Лішна, Ступно і т. д.). В ліс ходять майже щодня, провіряють деякі квартали (найчастійше – Балярня, Мощаницькі болота, Обгівські та рідше на Гурби). Генеральні акції на весь ліс – від весни не було. Підготовчу роботу у лісі роблять сексоти, головно умовленими знаками (зломані гілочки, білі прутики і т. д.).

5. Недавно прибув тут відділ з Галич. “Сіроманців”³³² (ком. Косач³³³), біля 200 людей. Каже, що має доручення зв’язатися з Шахом³³⁴ і діяти одна частина в Крем., а 1/3 відділу на схід. Додумуюсь, що це той відділ, обіцяний ще в зимі на Крем. і для Степового. Тому я з ним особисто не в’язався, а хай

---

³³⁰ Громадсько-політичний, літературно-художній журнал “Україна” почав виходити у Києві з 1941. У 1942 не друкувався. Від 1943 його періодичність постійно збільшувалася і в 1964 становила 52 номери на рік. Часопис припинив своє існування у 2008.

³³¹ Так у документі.

³³² Сотня “Сіроманці” (60 чол.) сформувалася у лісі біля с. Молодинче Ходорівського р-ну Львівської обл. упродовж червня 1943. Один з перших відділів УНС. До серпня 1943 чисельність сотні зросла до 180 чол. 20.11 к-ра сотні, яка отаборилася у Рогатинському р-ні, призначено курінним. Від сотні також було відокремлено татарів, грузин і узбеків та спрямовано на Волинь. У квітні–серпні 1944 сотня “Сіроманці” входила до ВО № 2 “Буг”, а далі – у ВО № 3 “Лисоня” УПА–Захід. У квітні–грудні сотню очолював Дмитро Карпенко-“Яструб” (з 12.09 став курінним). Його дуже шанували за “20 успішних боїв” з підрозділами Армії Крайової, німцями та радянськими партизанами. На поч. березня та у жовтні 1944 сотню “Сіроманці” відвідував к-р одного з підрозділів УПА–Південь О. Качан-“Саблюк”. Від 25.12.1944 до 01.04.1945 сотня була розділеною на чоти і рої. Об’єднавшись, звела низку боїв

лагодять це через Крем. надр. Тільки доручив Вирові допомогти їм тут влаштуватися тимчасово до полагодження.

6. Коли я був у Вас, Ви мені дали “Конституція ССРСР” несправлений примірник й доручили не поширювати аж пришлете справлений. Якщо вже є справлений, то будь-ласка вишліть, бо це доволі солідний матеріал для вишколу³³⁵.

7. НКВД при допомозі своїх гарнізонів намагається позакладати по селах міліцію, роблять підготовчу роботу, списки а де-не-де

з радянськими чинниками у Перемишлянському, Бібркському, Поморянському р-нах. Упродовж травня–липня 1945 сотня перебувала знову розчленованою на чоти. Об'єднавшись, за вказівкою к-ра “Бондаренка” 21.08.1945 вирушила в північні р-ни Тернопільської обл. Проходила через Козівський, Залозецький, Вишневецький, Лановецький, Кременецький р-ни. З тижня у вересні перебувала на Кременеччині. Відчувала нестачу харчів, тому що місцеві селяни сприймали її за “большевицький провокаційний відділ”. Допоміг “к-р Волинської ВО” С. Котик-“Кожух”, якого члени сотні випадково зустріли. Сотня не змогла зв'язатися з к-ром сотні “Бурлаки” В. Шепетою-“Чорним”, як це було заплановано, тому перейшла з Кременеччини у Залозецький р-н. Там, у с. Панасівка, 24.09.1945 знову розділилася на чоти. (*Літопис УПА НС 12 2009: 18, 22–23, 273, 276, 279, 304, 475–482, 492, 495, 498–503, 625; Літопис УПА. НС 13 2009: 55, 92, 94, 100, 293, 406, 416–417, 434, 437, 443, 592–595, 630, 637, 671, 753, 771–772, 896, 946, 1018*).

³³³ Коваль Степан (“Косач”). У червні 1943 – роевий, а з 25 серпня – чотівий сотні УПА “Сіроманці”. Від 20.11.1943 був вишкільником сотні “Орли”. Коли на поч. квітня 1944 сотня “Сіроманці” відродилася, вирушала у рейд на Холмщину, очолював першу її чоту. З 12.09 до 25.12.1944, та від 01.04.1945 і надалі – к-р сотні “Сіроманці”. (*Літопис УПА. НС 12 2009: 273–274, 476, 481–482, 492, 501–5023; Літопис УПА НС 13 2009: 637, 946*).

³³⁴ Бабій Ярослав (“Шах”) (1914, с. Великий Говилів Тербовлянського р-ну Тернопільської обл. – 30.06.1947, хут. Драгоманівка с. Купчинці Козівського р-ну Тернопільської обл.). Навчався у гімназіях в Тернополі і Рогатині. Там вступив до Юнацтва ОУН. 1940 перейшов у підпілля ОУН (після того, як був поранений працівниками НКВС у праву руку). Станом на 1942 – провідник р-ну. 06.1944 – 06.1947 – провідник Тернопільської округи Подільського краю ОУН на ЗУЗ. Застрелився під час нападу ворогів на криївку. Вороги напали за наводкою рад. агента В. Магдія-“Долі”. (*Літопис УПА 11 1985: 54–55, 184, 196; Літопис УПА 46 2007: 602, 604–605, 784, 808*). Також цей “Шах” розшифровується як Пасіка Богдан. (*Літопис УПА НС 5 2002 514*).

³³⁵ Вірогідно тут йдеться про підготовку якогось навчального матеріалу для вишколу пропагандистів ОУН, який містив би критику засад радянської Конституції (зразка 1936 р.?). Результатом роботи націоналістичного підпілля в цьому напрямку стала брошура невідомого автора “Конституція – основний закон СРСР”, яка вийшла у квітні 1946. У 1947-му були видані дві різні брошури з критикою конституційних норм під назвою “Конституція ССРСР”. Одна з них не підписана, іншу підписав “А. К.”. 1949-го побачила світ брошура з розбором і аналізом кожного розділу “Конституція (Основний закон) Союзу Радянських Соціалістичних Республік”. З'явилися і пропагандистські матеріали, що додатково роз'яснювали конституційні положення: Б. авт. “Питання до Конституції СРСР”, Б. авт. “Советська Конституція і закон насилля більшовиків над громадянами і народами СРСР”. (*ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 15, арк. 276–324; Там само, т. 16, арк. 368; Там само, т. 39, арк. 241–245; Там само, т. 39, арк. 246–252; Стасюк 2006 334, 342*).

вже силою втягають і узброюють стариків і допризовників. При тім поширюють таке, що це твориться “Українська армія”, до якої увійдуть ще усі демобілізовані і як вже буде в кожному селі та “армія”, то вони тоді від’їдуть... (Ясно, що вже тоді³³⁶ НКВДівські гарнізони можуть від’їхати...)»³³⁷.

8. Останньо почали більшов. практикувати, навіть з певним успіхом, таке: кого зловлять (не членів), переслухають і випускають назад, мовляв, “йди додому до мирної праці, тобі усе прощено”. (Річ ясна, що і завдання агент. дають). Такі типи вертаються з посвідками, явно-славно ходять по селі і намовляють других, що пригоже щоб зголосились та вже самою своєю поставою на легальному становищі манять легковірів до зголошування. Я зарядив таке: роз’яснити усім населенню, що 1) НКВД пускає тільки агентів, 2) це трік НКВД, щоб повилазили з дір, а потім їх всіх поліквідують. Щодо тих типів, то таке становище: перевірити, якщо агент – ліквідувати, інші хай обов’язково далі криються або ідуть жити в місто (але хай тоді знає, що НКВД тоді формально зо зброєю примусять його боротись з народом), але в жодному випадку легально на селі. Це протидія проти такого тріку НКВД.

Недавно, будучи більшовики в Майдані, повиписували кличі: “Да здраствуєт великий русский народ”. Такий лозунг щораз частійше виписують по селах. Чи не хотять вони тої ненависти, що є до більшовиків, скермовувати проти рос. народу?

Передано:

1. Звіт з рейду Гармаша.
2. “Революціонери-герої”.
3. “Як згинув Максим”.
4. “Наша відповідь”³³⁸ (написане і поширене на півночі і тут – це для орієнтації).

Здоровлю щиро.

Привіт Дружям!

С. У.

16.IX.45.

Шахтар

*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 2, арк. 450 (конверт), арк. 3–8.
Фотокопія оригіналу. Рукопис.*

³³⁶ Слово підкреслене однією лінією.

³³⁷ Так у документі.

³³⁸ Листівка під такою назвою, в якій спростовувалися звинувачення на адресу українських націоналістів у колабораціонізм і антипольській діяльності, була перевидана у 1946 “українськими повстанцями”. (*Стасюк 2006 288*).

Листи Галаси (Галази) Василя

№ 11

В. ГАЛАСА³³⁹ – НЕВІДОМОМУ

[Початок 1949 р.]

[Я прибуду, якщо доживу і якщо взагалі піду, щойно на останню умовлену з Вами зустріч. Ви зробите благородне діло, якщо повідомите мене про ситуацію в “старій” нашій хаті. Туди я думаю пробра]тись на літо. Якщо там немає жодного ґрунту (старий провалився), то я буду ще певний час тут. Тут багато інакша ситуація, як воно виглядало (принайменше мені) у Вашій хаті. Є далеко більші можливості роботи на терені Окс-ни. Ви зі свого боку повинні також укріпити базу до цієї роботи. Треба спішитися з роботою, бо повмираєм і наслідництва не лишим.

На цьому терені за зиму впало 4-х стрільців. Поза тим – те саме, що й всюди.

Не знаю чи маєте радіо. Міжнародна ситуація дуже звоєнізована (цілком серйозно), але у війну цього року я особисто не вірю. Нам її не треба хоч 2 роки.

Дуже журюся що з Вами, чи Ви ще цілі і здорові. Літом мусимо стан “зоперувати”. Здоровлю, бажаю багато сил, здоров’я і вояцького щастя. Здоровіть при нагоді хлопців. Рукою не пишу з “певних” причин.

Пересилаю:

1. “За волю нації” (ч. IV – 1 прим.)³⁴⁰
2. “Чи больш. вед. до ком.” 1 прим.
3. “Кінець другого етапу” 1 –”–

---

³³⁹ Існують документальні докази того, що до 1940 Галаса Василь підписувався як “Галаза Василь”. Саме так він розписався у підписці про нерозголошення методів ведення слідства у день звільнення з Бережанської тюрми (7.05.1940), де знаходився від 23.12.1939 за звинуваченням у причетності до ОУН. Також під прізвищем *Галаза* чоловік проходив у постанові про обрання запобіжних заходів, укладеній начальником повітового відділу НКВС лейтенантом Федоренком у грудні 1939. Згадані вище джерела зберігаються в ГДА СБ України у справі 76080-фп, заведеної на *Галазу В. М.*

³⁴⁰ Літературний часопис. Видавець у 1946–1950: провід ОУН на ПЗУЗ (1946 – № 1, 1947 – № 2, 1948 – № 3, 1949 – №№ 4, 5, 1950 – №№ 6, 7). Редактор: № 1 – М. Козак (“Орач Степан”), інших №№ – В. Галаса. Також під назвою “За волю нації” у 1949 було видано в друкарні “ім. Я. Київського” збірку оповідань і спогадів про боротьбу українського народу за незалежність. (*Стасюк 2006 244, 358*).

4. “Хто такі бандерівці”³⁴¹ 2 –”–
5. “Наше станов. до рос. нар.” 2 –”–
6. “Форма і тактика...” 1 –”–
7. “Масова боротьба...” 1 –”– (обидві так й поширювати)
8. “Укр. сель.-колгоспники” 1 –”– (поширювати брошуркою)
9. “Молод. революціонер”³⁴² ч. 2 1 –”–
10. Доповнююча інстр. 1 –”–.

Інструкцію з певними змінами (ступені пров-ків, назви орг-теренових одиниць) можна поширити до рай-ів, а решта – “по ресортам і по рубрикам” – що кому. Літературу поширюйте в міру сил і спроможностей, головню серед східняків.

3. Я прибуду, якщо доживу і якщо взагалі піду, щойно на останню умовлену з Вами зустріч. Ви зробите благородне діло, якщо повідомите мене про ситуацію в “старій” нашій хаті. Туди я думаю пробраться на літо. Якщо там немає жодного ґрунту (старий провалився), тоді я буду ще певний час тут. Тут багато інакша ситуація, як воно виглядало (принайменше мені) у Вашій хаті. Є далеко більші можливості роботи на терені Окс-ни. Ви зі свого боку повинні також укріпити базу до цієї роботи. Треба спішитися з роботою, бо повмираєм і наслідництва не лишим.

4. На цьому терені за зиму впало 4-х стрільців. Поза тим – те саме, що й всюди.

5. Не знаю чи маєте радіо. Міжнародна ситуація дуже звоєнізована (цілком серйозно), але у війну цього року я особисто не вірю. Нам її не треба ще хоч 2 роки.

Дуже журюся, що з Вами, чи Ви ще цілі і здорові. Літом мусимо стан “зоперувати”. Здоровлю, бажаю багато сил, здоров’я і вояцького щастя. Здоровіть при нагоді хлопців. Рукою не пишу з “певних” причин³⁴³.

55555³⁴⁴.

---

³⁴¹ Йдеться про пропагандистську працю П. Федуну “Хто такі бандерівці і за що вони борються”. У 1948 вона була розтиражована в підпіллі ОУН у вигляді 21-сторінкової брошури. 2-е її видання вийшло у 1950 в друкарні “ім. Я. Бусола-Київського”. Також брошура з такою назвою виходила 1952-го. (*Стасюк 2006 356, 368*).

³⁴² Часопис “Молодий революціонер”, призначений для юнацтва, видавався у 1948–1953 рр. проводом ОУН на ПЗУЗ. Редактор: В. Галаса. (*Стасюк 2006 249*).

³⁴³ Перші чотири абзаци документа ідентичні з його останніми чотирма абзацами.

³⁴⁴ Галаса (Галаза) Василь Михайлович (“22-44”, “33”, “97”, “155”, “449”, “1648”, “1814”, “2736”, “12511”, “55555”, “Біс”, “В’юн”, “В. Назаревич”, “Дніпровський”, “Д. Стрибун”, “Зенон”, “Зенон Савченко”, “Савченко З.”, “К.”, “Кирило”, “КРС”, “ММП”, “Мосейчук”, “Н.”, “Назар”, “О. Левенко”, “Онуфрій”, “Орест”, “Орлан”, “ПСЛ”, “Рак”, “Я.”, “Ятер”,) (12.11.1920, с. Білокриниця Підгаєцького р-ну

(Адресуйте до мене по-старому; не пускайте до мене матеріалів зі старим числом)

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 157 (конверт), арк. 26. Чернетка. Машинопис³⁴⁵.

Тернопільської обл. – 05.10.2002, м. Київ). Зі сім'ї муляра і кухарки. Освіта – 4 кл. Член ОУН (1937). Провідник Юнацтва Тернопільського повіту та округи (1937–1940). В'язень польських (1939) та радянських (листопад 1939 – червень 1940) тюрем. Родину вивезли до Сибіру, тому що відмовилася від співпраці з органами НКВС. З осені 1940 – на нелегальному становищі. Навчав Юнацтво ОУН в Бережанському р-ні. З липня 1941 – пропагандист Тернопільського повіту ОУН. Провідник Тернопільської, Чортківської, Бережанської округ (червень 1942 – весна 1943). Від травня 1943 керував Перемишльським обл. проводом ОУН. Творець перших підрозділів УПА на Перемишльщині (поч. 1944). 1945–1947 – заступник провідника, політичний референт Закерзонського краю ОУН. У 1946 одружився зі працівницею УЧХ Перемишльського надрайону Марією Савчин-“Марічкою”. Готував підрозділи УПА до рейду в Словаччину (1946). Повернувся в УРСР у вересні 1947, зимував в П. Федуна. В травні 1948 Р. Шухевич призначив його делегатом проводу ОУН на тер. Волинської та Рівненської областей з метою ліквідації конфлікту між С. Янишевським і М. Козаком, кращого добору кадрів, розширення підпільної мережі й посилення конспірації. Від липня 1948 до 1953 – провідник ОУН на ПЗУЗ. Жив у Сенкевичівському, Луцькому, Теремнівському, Ківерцівському, Цуманському, Мізоцькому, Кременецькому р-нах, редагував часописи “За волю нації” та “Молодий революціонер”. На думку В. Макара, був “найкращим оратором бандерівців”. У жовтні 1949 підписав “Звернення воюючої України до всієї української еміграції”. З літа 1950 – член проводу ОУН на УЗ. У 1952 кооптований до УГВР. Полковник-політвиховник УПА (червень 1953). Після смерті В. Бея-“Уласа” (травень 1952) очолив підпілля у Вінницькій та Хмельницькій обл. 11.07.1953 був захоплений разом з дружиною агентурно-бойовою групою на “конспіративній квартирі” у лепесівському лісі під с. Ямпіль Білогірського р-ну Хмельницької обл. До справи також доклав рук провідник Кам'янець-Подільської округи М. Качановський-“Скоб” та декілька інших завербованих підпільників, які раніше підлягали “Уліянові”. Сидів у в'язницях МВС–КДБ Києва і Москви. В серпні 1954 супроводив дружину до Кременця, звідки вона, за завданням МДБ, мала вирушити на “зв'язок” зі ЗП УГВР. 10.06.1958 засуджений до 10 р. Покарання відбував у виправно-трудовах колоніях Житомира і Біличів (Київська обл.). 10.06.1960 був помилуваний Президією Верховної Ради СРСР. Далі проживав у Києві. 1962-го одружився з киянкою Людмилою. З 1967-го працював на заводі напівпровідникових виробів у Києві. Похований на Берковецькому цвинтарі. Нагороджений Срібним Хрестом Заслуги. Захоплювався грою в шахи. Батько: Михайло. Матір: Розалія. Сестри: Софія, Поліна. Сини: Зенон, Петро. (*Літопис УПА 45 2007: 460–469; Літопис УПА НС 10 2007: 59, 363, 522, 524, 736; Галаса 2005 13, 40, 93, 119, 149–152, 164, 172, 190 201, 208; Киричук 2000 87; Кентій 1999б 82; Іщук 2010а 125, 127*).

³⁴⁵ Нам не відомо, чи це джерело є чернеткою оригіналу, надрукованою самим Василем Галасою (див. його твердження “рукою не пишу з “певних” причин”), чи це передрук, здійснений якимсь адресатом Галаси. Цей документ був виявлений 16.07.1949 розвідувально-пошуковою групою УМДБ Волинської обл. у польовій сумці, яку трое невідомих повстанців покинули на березі р. Путилівка біля с. Личани Ківерцівського р-ну Волинської обл. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 154*).

№ 12
В. ГАЛАСА – А. МАЄВСЬКОМУ

[19 березня 1949 р.]

До 179!

1. Вашу записку з осені одержав. Одержав також усі матеріяли згідно з реєстром. Матеріяли, які я Вам повинен звернути, поверну пізніше. Жертви у Вас дуже болючі! З весною до Вас прийде мабуть цей, якого Ви хотіли брати до себе на вишкіл. Але я оціню його спроможності не дуже високо. Люде його переяскравлювали. Якщо йде про певність і націоналістичну твердість – відповідає цьому в сто відсотках.

2. Користаю з нагоди, що прийшов Б. і передаю Вам дещо з літератури. Може Ви вже дещо одержали від кого слід, але це не шкодить.

55555.
677643³⁴⁶

(Адресуйте до мене по-старому; не пускайте до мене матеріялів зі старим числом)

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 157 (конверт), арк. 26. Чернетка. Машинопис³⁴⁷.

---

³⁴⁶ Це зашифрована дата листа. Утворена шляхом додавання "датівника" Василя Галаси до справжньої дати листа: 487294+[19.03.49]=677643.

³⁴⁷ Нам не відомо, чи це джерело є чернеткою оригіналу, надрукованою самим В. Галасою, чи це передрук, здійснений якимсь адресатом В. Галаси. Даний документ був виявлений 16.07.1949 розвідувально-пошуковою групою УМДБ Волинської обл. у польовій сумці, яку троє невідомих повстанців покинули на березі р. Путилівка біля с. Личани Ківерцівського р-ну Волинської обл. (*ГДА СБ України., ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 154*).

№ 13
В. ГАЛАСА – М. КОЗАКОВІ

[Початок 1949 р.]

Пош. 2/а, 49

До 3344!

1. Перед тим пошта не відійшла. Перешкодив сніг. Користаю з нагоди, що прибув Б. і посилаю матеріяли іншою дорогою (чумацькою). Передам також і тою, що вже раз післав.

Пересилаю: 1. “За волю нації” ч. IV. 2. “Чи больш. ведуть до комунізму”. 3. “Кінець другого етапу..”. 4. “Хто такі бандер.”. 5. “Наше становище до рос. нар.”³⁴⁸. 6. “Чи ведуть больш. до ком.” (усі три рос. перек.). 7. Доповняючу інстр. 8. “Укр. сель.-колгосп.”. 9. “Мол. революціонер”, ч. 2. 10. Копію записки до 179.

В терені по-старому. Згинуло останньо 2-х стрільців. С. є зі мною. Я тепер більше зайнятий своєю роботою. Вони ведуть вишкіл.

Здоровлю, бажаю сил і успіхів.

55555.
643828³⁴⁹

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 157 (конверт), арк. 26. Чернетка. Машинопис³⁵⁰.

---

³⁴⁸ Йдеться про працю О. Дякова (“О. Горновий”) “Наше становище до російського народу”, в якій йшлося про українсько-російські відносини в світлі політики ОУН. Вона видана окремою брошурою в 1950. Див.: *Стасюк 2006 366*.

³⁴⁹ Зашифрована дата листа підкреслена однією лінією.

³⁵⁰ Нам не відомо, чи це джерело є чернеткою оригіналу, надрукованою самим Василем Галасою, чи це передрук, здійснений якимсь адресатом Галаси. Документ був виявлений 16.07.1949 розвідувально-пошуковою групою УМДБ Волинської обл. у польовій сумці, яку троє невідомих повстанців покинули на березі р. Путилівка біля с. Личани Ківерцівського р-ну Волинської обл. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 154*).

№ 14
В. ГАЛАСА – М. КОЗАКОВІ

[Початок 1949 р.]

Пошта ч. 2/49

До 3344!

1. Ваші записки з 23.10.48 р., з 25.12.48 р. і з січня 49 р. одержав. Одержав записку від 17.1 і для Ніни, а також все те, що Ви вислали чи запакували 23.10.48 р. Все інше задержав Н., бо не хотів висилати все нараз. Тому я, крім реєстрів пошти, з решти матеріалів нічого більше не одержав. Як одержу все інше, тоді напишу чи одержав все згідно з реєстром.

2. Дуже болючі втрати поніс терен. Н. написав мені, що згинув також Спадун³⁵¹. Це вже дуже небезпечний стан!!! Треба в найближчому часі усім провідним людям, від р-ну вгору, взяти до себе на виховання по одному юнакові, з таких, що мають завдатки стати провідниками. Ці юнаки можуть бути в цілком інших приміщеннях, але систематичну виховну і вишкільну працю над ними зобов'язаний поодинокий провідник. Іншим способом ми не розв'яжемо справи провідного кадру на дальшу мету при такому стані, який є зараз і ще важчий буде в майбутньому. Низи цієї справи не розв'яжуть. Вони тільки забирають в підпілля, але не в силі зробити цих людей спосібними до праці і боротьби в наших умовах. У вихованні новиків є дуже важливий комплекс до поборення. Діло в тому, що ми вже давно перейшли межі того, що спроможна доконати навіть середньо сильна людина; наші старі кадровики спосібні робити "неможливе", жити і працювати в "неможливих" обставинах. До цього ми заправлялись помало, поступово, приймали ці застрики мужності поодинокими дозами і початок нашого формування проходив в далеко легших обставинах. Тому то свіжі та ще й молоді люде переведені моментально в наші умови життя (нерідко й добрі люде) не видержують тягару нашого життя і заломлюються або дуже важко переставляються. В деяких дуже сильно виступає комплекс родинний. Ідучи в підпілля сьогодні, юнак мусить відразу підписати вирок каторги для своєї родини

---

³⁵¹ Колишній член проводу Закерзонської округи ОУН. У вересні 1947 переїхав на територію УРСР. Загинув 07.01.1949 на хут. Рівненський шлях між сс. Уїздці та Цурків Здолбунівського р-ну Рівненської обл. На момент загибелі був референтом СБ Рівненської округи ОУН. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 6, арк. 186; Там само, оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 147.*)

(колись, в наших початках цього не було), а також можливості смерти для него самого в наших рядах дуже наглядні і кричущі, а також застрашаючі. Доля людини, яка ще не почуває себе самостійним психологічним еством і цілком потапає психологічно в родині (батьки, сестри, брати) дуже важко підписати такий вирок. А знову масова смертність в наших рядах, жорстокі обставини відбирають всю романтику підпілля, яка являється найбільш притягаючою магнетією для юнацтва, коли воно мріяло чи вступало в підпілля. Третій важливий комплекс у юнаків – це незарадність в практичному житті, страх перед тягаром життя і почуття безрадности в обличчі важких і складних підпринять (зокрема, коли доводиться робити чи вирішувати самостійно та ще й у важких обставинах). Щоб побороти це в молодій людині треба доброго виховника, справжнього “інженера людських душ”. А зробити це, звичайно, можна але треба довести до рівноваги між завданнями і спроможностями новика, треба розбудувати в ньому до могутніх розмірів – душу, нанизати силою мужности і героїзму. Тому над такими людьми треба працювати в першу чергу провідникам. Тоді буде менше провалів, заломань і дезертирств. Я переконався, що далеко легше “обробляти” того, що живе легально. Коли ставити перспективу і праці в Організації, і перебування на легальній стопі, такої перспективи найскоріше хватаються. Є, звичайно, всюди менші чи більші винятки. Для нас, на цьому терені, справа вирощення в якнайскорішому часі молодих провідних кадрів – це справа життя Орг. тут-же взагалі. Бо коли б впали старі провідні революціонери, не маючи вишколених і вихованих наслідників, тоді й того Олега, що буде на верха, не буде кому вести. А в тамтому середовищі такі не виростуть, а якщо виростуть то тільки рідкі одиниці (з фанатизмом, але без рев. і орг. досвіду). Праці над згаданими людьми всі ми мусимо посвятити львину частину нашого часу. Тоді і конспіративний бік справи піднесеться.

3. Справа роботи серед колгоспників.³⁵²

Все і всюди треба толкувати людям, що наша боротьба на подібних відтинках, як колгоспний, полягає не тільки в тому, щоб припізнити колективізацію, але також використовується як площина зудару народу з ворогом, на якій нам найкраще мобілізувати його до боротьби проти окупанта, революціонізувати його, робити здібним до дальшої боротьби. З цих колгоспників має бути колись основна сила нашої армії. Тому робити їх пси-

---

³⁵² Підкреслено пунктиром.

хологію вояцькою, гартувати і підносити їхні бойові якості – це діло нашої Орг. З моментом, коли вже більшість нашого селянства загнана в колгосп, треба добачити, що дещо змінилась площина зудару між селянством і більшовиками. Перше ми наставляли селян зривати контінгенти, позики, податки і тд. В цьому був селянин заінтересований і він легко давав себе ввести у стан війни з більшовиками. Тепер, коли він став колгоспником, треба знову віднайти місце найбільших заінтересувань і потреб селянина. Таким місцем в умовах колгоспу є хліб-їжа. І на боротьбу за здобуття хліба треба колгоспників мобілізувати в першу чергу. Треба давати їм до цього конкретні вказівки, поради – як і що зробити. Це тим більше важлива справа, коли врахувати те, що більшовики можуть зорганізувати голод на ЗУЗ (це щойно тепер, коли відобрали від селян все, їм може вдатися). Крім цього, виступати в обороні колгоспників в усіх разючих випадках. Напр., кільком вдовам, родинам, чи всім колгоспникам дали виїмково малу зарплату, когось побили більшовицькі гайдуки, голова кол-у в змові з районною больш. адмін. обкрадають колгосп, прибавляють поставки, забирають останнє від кол. і тд. В усіх подібних випадках коротким письмом розкривати усі ці факти, розкривати і засуджувати винних, нераз можна назвати й покривджених, а також виносити заочні присуди на особливо активних в знущанні над народом партійців і місцевих вислужників. Вирок уповноважити виконати кожного чесного українця. Треба також ближче підійти до стрибків. Треба їх обертати в зброю проти ворога. Треба знаходити таких, що виконували б атентати на активних більшовиків. Це змусить більшовиків зредукувати їх число. Вони можуть, коли знайдемо чесних, бути нашим мечем там, де нам неможливо доступити. Треба пропхати своїх дядьків на польових, возіїв, магазинерів тощо. Вже в цьому році треба шукати приміщень в колгоспників, щоб самим привикати до нових умов і їх пригортати до себе. В противному випадку може наступити відчуження.

Там, де ще немає колгоспів, пособляти спротив народу.

4. Про військові звіти мені Л. нічого не говорив. Зрештою, хто їх буде в нас робити.

5. Відносно наголовка: “Народ в боротьбі” і так добре і так добре.

6. Справою “несимпатичної” записки не переймайтесь. Він нераз так “вгне”. Така вже вдача. Він, однак, цілком об’єктивно наставлений.

7. Пересилаю Вам листівку до колгоспників, а також “Чи большевики ведуть до комунізму”³⁵³. Обидві речі хай Мала справить під кутом правопису, бо я ладжу в поспіху. Обидві речі – по 3-ри прим.

8. Друкуйте “Хто такі бандерівці”. Хай зачекають усі ці кліші. Тексту до “Слава Україні” не пересилаю, бо не маю часу зладити зараз, а до друку з цим немає що спішитись. Мені всі ці кліші не подобались цілком. Вони спрощують дух нашої доби і боротьби.

9. Слідуюча наша зустріч буде при кінці цього місяця і в той день. І все це саме – тільки в куфайці.

10. В терені без змін. Після Чудака ніхто не загинув. Іде розробка.

С. У.

Дякую за поздоровлення і найщиріше здоровлю Вас і О.

П. С. Я поважно захворів на серце і це перешкоджає мені в роботі. Весною думаю вислати Сл. або Мр. на терен Малої. Треба позбирати тих, які там є і є ґрунт до нової роботи.

55555.
473828³⁵⁴

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 157 (конверт). Копія. Машинопис³⁵⁵.

№ 15 В. ГАЛАСА – ЧЛЕНАМ ПРОВОДУ ОУН НА УЗ

Квітень 1949 р.

В марте и апреле месяцах с. г. связи со своим руководителем не имел, это, очевидно, по причине весенней распутицы.

---

³⁵³ Перше видання брошури під такою назвою авторства К. Зарицької (“У. Кужіль”) вийшло у підпіллі ОУН в 1947. Перевидання були у 1948 і 1950. (*Стасюк 2006 348, 356, 368*).

³⁵⁴ Зашифрована дата підкреслена однією лінією.

³⁵⁵ Ця копія була виявлена 16.07.1949 розвідувально-пошуковою групою УМДБ Волинської обл. у польовій сумці, яку троє невідомих повстанців покинули на березі р. Путилівка біля с. Личани Ківерцівського р-ну Волинської обл. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 154*). Також див. переклад цього документа російською: *ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4, арк. 10–13*.

В зимний период времени, в результате гибели революционеров, с некоторыми территориями прервана связь, в частности, с территориями 1042 и 2038. Если проводники этих территорий живы, то весной связь с нимиотрегулируется.

13 марта с. г. в селе Хорохорин Торчинского района Волынской области погиб в бункере, в результате провокации хозяина дома (восточник-приемыш), славной памяти друг Ковальчук Панас – Залисный Петро – референт СБ и член провода ПЗК³⁵⁶.

В том же бункере погибла машинистка Ярына и боевик Юрко, а Оля по причине неудачных выстрелов друга Петра ожила и лечится в Луцком госпитале.

В январе с. г. в Затуровском районе Волынской области погибло 6 революционеров из жителей с. Ганне, среди которых надрайонный проводник славной памяти друг Сирко Андрей³⁵⁷.

Упомянутые люди организационно подчинялись славной памяти другу Залисному.

В связи с большими потерями руководящих и низовых кадров ОУН на ПЗУЗ и таким малым ростом (в сравнении с потерями) равновесие и силы ОУН на ПЗУЗ, вследствие вышеуказанного, значительно пошатнулись. Мы должны остановиться над вопросом сохранения Организации на ПЗУЗ, иначе, если взять состояние кадров на сегодняшний день на ПЗУЗ, то оно на границе ликвидации. Если мы не примем решительных мер и поворотливости по усилению организационно-политической работы, то в дальнейшем развитие революционной работы в Организации будет сокращено.

Кроме причин, влекущих к гибели революционеров, нам необходимо выискать причины, почему такой малый рост в

---

³⁵⁶ Ковальчук Панас (Ананій) Ілліч (“Ганок”, “Залисний”, “Ленок”, “Олексій”, “Петро”, “Яшкін”, “Яшко”) (1913, с. Білосток Луцького р-ну чи ?, с. Литва Луцького р-ну Волинської обл. – 4, 12 чи 13.03.1949, хут. с. Хорохорин Луцького р-ну Волинської обл.). У 1943 – середині 1944 – референт СБ Волинського обл. проводу (ВО “Турів”). Далі до смерті – референт СБ ПЗК “Москва” (“Ліс”). За однією версією, загинув у криївці, оточений чекістами, простреливши собі голову. За іншою – загинув у бою з МДБ. Сотник УПА від 22.01.1948 р. (*Засекін 2010 69*).

³⁵⁷ Ошуркевич Петро Давидович (“Андрій”, “Сірко”). На момент загибелі – провідник Володимир-Волинського надрайону ОУН. За даними І. Литвинчука, загинув 16.04.1945 у с. Диковини Горохівського р-ну Волинської обл. За даними радянського джерела, загинув 13.04.1945 під час чекістсько-військової операції в с. Буркачі Горохівського р-ну Волинської обл. (*Документ № 150; ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 32*).

Организации. Это мы найдем в основе изучения и проверки приказов и инструкций, которые изданы на территории до сего времени и как-то не реализованы кадрами ОУН на ПЗУЗ.

Я считаю, что в значительной мере, наряду с недостаточной подготовкой и недостатками кадров (на такую колоссальную территорию) было и то, что подпольщики были перегружены технической второстепенной работой, как связь, хозяйство, составление отчетов, работа пунктов, разные заготовительные хозяйственные и противоколхозные акции СБ и т. д. Кроме того, трата времени на второстепенную работу вызвала “нажим” со стороны большевиков, что в результате приносит потери в людях, мешает вообще организационной работе.

Из этого следует, что на ПЗУЗ необходимо все отставить на второй план и заниматься в основном (пока еще есть кому) воспитанием подпольных кадров и выращиванием революционных кадров ОУН из народных масс.

Говоря правду, воспитательная работа в Организации стоит слабо. Над этим вопросом есть необходимость глубоко и детально подумать и после анализа организационной работы, состояния кадров, условий потребности жизни сделать такой поворот в целом в организационно-политической работе, чтобы организации на ПЗУЗ укрепить, расширить и дать перспективу в работе на существование в будущем.

В связи с широко возросшей необходимостью воспитания молодежи, в значительной мере ощущается недостаток истории Украины с таким освещением, чтобы оно в известной мере отвечало на запросы воспитания современного поколения.

В истории Украины существует большой хаос в освещении определенных историко-политических проблем, событий, личностей и пр. Не известно, какого историка надо считать наиболее духовно приближенным к тому освещению, которое отвечает сегодняшнему дню.

Было бы хорошо, если бы кто-нибудь из наших писак, например, такой как П. Полтава или кто-нибудь другой, даже за кордоном, написал краткую историю Украины с нашим освещением. Конечно, пока это дело будет реализовано, было бы хорошо, чтобы сверху написали хотя бы один экземпляр истории Украины Старуха.

Хотя и нелегкое дело написать историю Украины, однако его нужно было бы как-то разрешить.

До настоящего времени у нас не было издано ни одного хорошего песенника. Было бы хорошо, если бы песенник кто-нибудь подготовил с нотами, потому что те, которые издавались

до сегодняшнего времени, не известно как эти песни петь. Песенник будет иметь пропагандистское значение среди широких масс и необходим в воспитании молодежи.

Коллективизацию в Волынской области к весне 1949 года удалось провести большевикам почти на 90%. По данным большевистской статистики, на 20.10.48 г. в колхозах насчитывалось 109 тыс. хозяйств, а на 1.12.48 г. предусмотрено (запланировано) коллективизировать 123000 хозяйств. Всех хозяйств в Волынской области приблизительно насчитывается 130–135 тысяч.

Работа в коллективизированных селах проходит в полной дезорганизации, которая саботирует осеннюю и весеннюю посевные кампании.

В некоторых селах весной 1949 года, которым поручено засеять землю индивидуально (во вновь организованных колхозах), крестьяне охотно взяли за указанный метод, надеясь, что большевиков до уборки урожая на наших землях не будет.

Ходят слухи, что в недалеком времени большевики собираются провести массовое выселение населения на Дальний Восток и Сибирь. Люди говорят об этом с большой тревогой. Возможно, что большевики готовятся к выселению и потому, что хотят в этой пятилетке, наряду с проведенной сплошной коллективизацией, перевыполнить план по ликвидации революционно-освободительного движения на Украине.

В 1949 году большевики усилили нажим на украинско-революционное движение на всей территории.

Пользуясь слабым охватом территории в целом (вследствие недостатка кадров в ОУН), МГБ против населения применяет массовые провокации с тем, чтобы скомпрометировать ОУН–УПА. Этим методом кое-где им удалось.

Желаю успеха в работе, жизни и крепкого здоровья³⁵⁸.

Слава Украине. (Подпись).

М. п. Апрель 1949 г.

ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 28, арк. 69–72. Копія, машинопис. Переклад російською мовою³⁵⁹.

---

³⁵⁸ У різних місцях документа стоять маргіналії, зроблені невідомою особою (напевне – працівником радянських спецслужб). Він виділив сірим олівцем кілька абзаців, також по підкреслював окремі речення.

³⁵⁹ До документа додана довідка перекладача російською мовою: “Письмо руководителя краевого провода ОУН ПЗУЗ, т. е. на Волыни – Орлана в Центральный провод ОУН. Изъято 19 июня 1949 года у курьера Мирона в Золочевском районе Львовской обл. Перевод с украинского. Верно: [підпис нерозбірливий]”.

№ 16

В. ГАЛАСА – І. КРОЛЮ

Липень 1949 р.

Друже Зінько!³⁶⁰

Вашого листа з 1.6.49 р. одержав я – наступник сл. п. д. Смока на цьому самому пості. Кр. Смок не живе. Він згинув 8.2.49 р. в бою з большевицькою опергрупою. Тому й Ваш лист цілком законно опинився в моїх руках. Відповідь, яку зараз посилаю, потрактуйте як офіційне становище ОУН до диверсійної групи Далекого. До цього, звичайно, в мене є повновласті від належних чинників ОУН.

Вашу готовність підпорядкуватися законному проводові ОУН на ПЗУЗ і повернути назад в ряди Організації я вітаю і доложу всіх зусиль, щоб Вам і всім чесним революціонерам, які з незнання правди або з вірности зверхникам перебували в групі Д-го, допомогти вийти з рядів анархії і перейти в карні й монолітні лави ОУН.

Для властивого³⁶¹ і повного розв'язання цієї справи не вистарчить “співпраці”, “об'єднання”. В даному випадку не мається діла з двома революційними організаціями, в яких однакові ідеї, однакові моральні й бойові якості. Тут, по одній стороні стоїть дійсна ОУН, а по другій – диверсійна група, яку вже близько 4 роки тому Д-ий відірвав від ОУН і протиставив ОУН. Таке визначення і усвідомлення для кожного революціонера болючої правди – це необхідна передумова для розв'язки цієї справи. Ця справа

---

³⁶⁰ Кріль Іван Федорович (“Зінько”, “Клим”, “Чорнота”) (1918 чи 1920, с. Великі Селища Березнівського р-ну Рівненської обл. – 10 чи 13.05.1951, біля с. Корчин Костопільського р-ну Рівненської обл.). Сільський учитель. Був слухачем педагогічних курсів у Костополі на Рівненщині. 1941–1942 – учитель в с. Соснівка. У роки німецької окупації працював в поліції. Від 1943 – член ОУН. 1944 – провідник Людвипільського р-ну, к-р одного з підрозділів УПА. 1945 – провідник Костопільського надрайону. 1946 – організаційний референт самопроголошеного проводу краю “Одеса”. Очолював цей провід (спершу як “тимчасову керівну ланку” спільно з М. Мельником) у серпні 1948 – серпні 1949. Весною 1949 отримав від провідника ОУН на ПЗУЗ В. Галаси пропозицію про співпрацю. Також є дані, що у 1949 очолював Костопільський надрайон, організаційний осередок на Клесівщині. Загинув у сутичці з чекістсько-військовою групою під кер. старшого оперуповноваженого відділу 2-Н УМДБ Рівненської обл. кап. Печонкіна. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 39 (1953 р.), спр. 5, арк. 86; Там само, оп. 41 (1953 р.), спр. 6, арк. 90, 162; Там само, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 18, арк. 165–166; Літопис УПА НС 8 2006: 157; Галаса 2005 141, 154; Іщук 2009а 18, 27).*

³⁶¹ Слово відкориговане. Раніше було “власного”.

мусить бути найперше розв'язана в моральній площині. То значить – Ви і кожний чесний революціонер з групи Д-го мусить пізнати всю правду, передумати все, вдаритися в груди і сказати щиро та одверто: Далекий не правий, а правою є ОУН. Бо так, і тільки так може поступити кожний революціонер, пізнавши по якій стороні правда. Як також, кожний зобачить, що дотеперішнє його становище було неправильне. Це буде чесне визначення, це кожного морально очистить і дасть змогу стати в ряди дійсної ОУН. Бо коли Ви і другі ще сьогодні (по 4-ох роках) будете оправдувати Д-го, тим самим Ви обвинувачуєте³⁶² Організацію, яка ніби “скривдила” Д-го, тим самим Ви будете оправдувати все зло, заподіяне ним для ОУН. А цього зла навіть і його смерть не применшила. Бо скільки ж то згинulo людей внаслідок злочинної роботи Д-го, скільки вніс він морального спустошення серед кадрів ОУН і населення на ПЗУЗ, скільки дорогого часу й енергії пішло з боку ОУН, з боку проводу ОУН в намаганнях полагодити цю справу. А в Д-го до останнього дня його життя не було ані крихітки волі до припинення своєї злочинної роботи. Він не зробив в цьому відношенні ані за йоту. Він скривав перед вами всіма правду про свою злочинність, обдурював мнимими зв'язками з центральним проводом ОУН, а накінець залишив вас відірваних від ОУН, розбитих і не в малій мірі морально зломаних. Хто ж дасть відшкодування за все це для ОУН і для вас усіх, що стільки наболілих над цією трагедією? Чи все це не злочин з боку Д-го? Безумовно, так! В цій трагедії для ОУН на цих теренах, в трагедії всіх вас винен в першу чергу Д-ий. Бо сам він своїми руками цю трагедію цинічно організував і зорганізував. На всі заходи й апелі проводу припинити диверсію, він відповідав мовчанкою, повним ігноруванням доручень проводу і в. о. ген. судді ОУН та продовженням диверсії.

Становище ОУН до диверсії Д-го точно з'ясоване в комунікаті проводу ОУН з 46 р.³⁶³ і в комунікаті суду ОУН з 25.8.48 р.³⁶⁴ Пересилаю Вам обидва ці комунікати. Нічого, що Ви їх маєте. Сядьте і перестудіюйте їх основно, загляньте в архіви й інструкції, видані Д-им, пригадайте ці важкі дні для ОУН, коли Д-ий своїм злочином зробив їх ще важчими, проаналізуйте все, відкиньте

---

³⁶² Перші дві літери в слові підкреслені однією лінією.

³⁶³ Йдеться про комунікат проводу ОУН на УЗ (вересень 1946). Документ опубліковано: *Літопис УПА НС 8 2006: 1265–1266*.

³⁶⁴ Провід ОУН на ПЗУЗ надалі поширював копії цього документа з пропагандистською метою як аргумент проти “далеківців”. Так, у 1948 друкарня “ім. К. Савура” видала 10 тис. його прим. (*Ишук 2009а 21*).

всякі “товариські”, “дружні”, “людські” згляди, підійдіть до всього з умом і серцем революціонера, для якого найвищий ідеал не людина, “якій віряться”, а для якого найвищим ідеалом є Україна, ОУН і наша боротьба, повна тягарів, безоглядності і навіть жорстокости, – коли все це добре продумаєте, то пізнаєте всю злочинність роботи Д-го, пізнаєте безпідставність Вашого довір’я до нього і його роботи. Це єдиний поміст, по якому Ви і другі перейдете в карні ряди ОУН.

Невже ж Ви і другі можете повірити, що всі помилялись, усі робили неправильно, усі хотіли “ліквідувати” ОУН (провід ОУН на ПЗУЗ, центральний провід, суд ОУН), а єдиний Д-ий діяв правильно і був “спасителем” ОУН? Якщо Ви і другі в це повірите, то я не вірю, що ми зможемо знайти спільну мову і що Ваші намагання щирі. Але я знаю, що ніхто з вас в це тепер не вірить. Бо ж тільки зіставити факти:

1. Д-ий був членом край. проводу, був на відправах, які проводили члени центр. проводу, чув інструкції, які вони видавали і знав добре, що усе це, що робить провід ПЗУЗ, було згідне з цими інструкціями. Чому він виступив проти проводу ОУН на ПЗУЗ, саботував його інструкції і, накінець, відколов теренову одиницю, яку очолював, проголосив провід ОУН на ПЗУЗ “ліквідаторами” та розпочав кампанію проти нього?

2. Чому Д-ий, коли уважав дії проводу ОУН на ПЗУЗ суперечними з інструкціями центр. проводу, не вдався до останнього з письмовим чи усним донесенням, а пішов на таке злочинне потягнення, як відрив одної теренової одиниці ОУН від цілости ОУН? Хіба має право член ОУН бунтуватися проти свого проводу і відриватися в окрему “організацію” тому тільки, що він не погоджується з інструкціями зверхника, а навіть коли вважає їх незаконними? Хіба ми були б сьогодні тим, чим є? Хіба могли б ми надіятися на перемогу, коли б так поступав кожний тереновий провідник в подібній ситуації? Скільки ж тоді натворилося б таких “ОУН” на терені цілої України і до чого це довело б нашу боротьбу? Ясно, – до катастрофи!

3. Чому Д-ий заперечував існування агентури і ставав у її обороні, коли кожний бачив, що агентура існує і загрожує життю Організації? Чому Д-ий звалював вину за “рубку”, яку проводили в поодиноких теренах агенти, на провід ОУН на ПЗУЗ? Він же ж був референтом СБ і знав добре про методи МГБ в боротьбі проти нас. Був при розкритті і знав про її розміри. Чому не боровся проти неї, а ще й ставав в її обороні?

4. Чому Д-ий, коли вже пішов на цей божевільний і злочинний крок (відрив від ОУН на ПЗУЗ), не чекав рішення проводу,

а розпочав пропагандивну й бойову кампанію проти проводу ОУН на ПЗУЗ та розпалив братовбивчу війну? Чому підло заманював друга Модеста³⁶⁵ і Лигу³⁶⁶, щоб помордувати їх? Чому дав наказ стріляти членів проводу ОУН на ПЗУЗ і підпорядкованих йому провідних людей? Чому дав наказ зліквідувати цілий ряд тих членів ОУН, які попали в його руки й не годились перейти до диверсії? Чому наказав говорити: “Якщо к-р Дубовий³⁶⁷ згинув, – казати, що герой, а якщо живий, то казати, що агент”? Хіба така робота – це рятування ОУН? Хіба це засіб до розв’язання конфлікту? Хіба так може поступати чесна і при здорових змислах людина?

5. Чому Д-ий не зголосився до проводу ОУН на візвання одного з членів проводу – Кочегара, якого він знав особисто і знав характер його письма (та ще й про одержання цієї записки від Кочегара повідомив сл. п. Смока, але до проводу не написав ані слова)? А якщо боявся йти лінією, щоб “ліквідатори” його не зліквідували, то чому не взяв бойової групи й не пішов прямо тереном, лісами в Галичину до проводу (Д-ий родом з Галичини, знав там Організацію і міг цілком певно, хоч би в своїх сторонах пов’язатися з ОУН та дістати зв’язок до проводу)? Тоді можна було цілком добре це зробити. А як боявся і такого кроку (хоч це його не оправдує), то чому не вислав в цей час бодай письмового звіту до проводу?

---

³⁶⁵ Коренюк Василь (“Модест”, “Палій”) (1919, с. Уїздці Здолбунівського р-ну Рівненської обл. – грудень 1945, с. Романів Луцького р-ну Волинської обл.). Навчався у Львівській гімназії. У 1938–1939 викладав фізкультуру в школі с. Кунин Здолбунівського р-ну, керував драматичним гуртком. Одружився з донькою священника Вірою Федотовою (1939). Радо сприйняв установа на Волині радянської влади. У 1941-му був мобілізований до ЧА. Потрапив у німецький полон. 1944 – заст. шефа відділу військової розвідки ВО “Богун” ОУН на ПЗУЗ. Учасник Гурбівського бою. У 1945 – референт СБ проводу ОУН на ПЗУЗ. Загинув у грудні 1945 у бою з підрозділом ВВ НКВС, наведеним спецгрупою на чолі з кер. зв’язку Луцької округи ОУН Й. Кравчуком-“Твердим”. Сотник контррозвідки УПА від 12.12.1945. Нагороджений Срібним Хрестом Заслуги посмертно. (*Літопис УПА НС 9 2007: 671–672, 674, 683,699; Літопис УПА НС 10 2007 262*).

³⁶⁶ “Вовк”, “Голосіівський”, “Лига”, “Сотник”, “Сотник Вовк” (1913, ? – 1945, ?). Сотник армії С. Петлюри. У 1944 р. – кер. відділу військової розвідки, военний юрист штабу групи УПА “Тютюнник”, сотенний. Начальник контррозвідки ПСК “Одеса”. Референт СБ ПСК “Одеса” (з 03.09.1945). Референт СБ від 03.09.1945. Майор УПА від 24.04.1945. (*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7970, ч. I, арк. 5, 35; Літопис УПА НС 8 2006 136–137, 319*).

³⁶⁷ Литвинчук Іван Самійлович (“Дубовий”, “Давид”, “Максим”) (1917 – 1951). 1944 – поч. 1951 – провідник ПЗК “Москва” (“Ліс”). Детальніше про нього див.: *Літопис УПА НС 14 2010 57–58*.

6. Чому Д-ий не зголосився до в. о. ген. судді ОУН? Він знав добре, що коли вже справу перебравли судові органи ОУН, то уроений страх перед Смоком відпадає (це було в осені 46 р.). Чому він боявся явитися до проводу ОУН і до в. о. ген. судді ОУН, коли він почував себе правим і мав чисту совість? А коли й засумнівався у своїй правоті, то чому як член ОУН, який в своїй дії руководиться тільки добром справи, не зголосився до проводу і не заявив: так, я провинився – судіть! (бо тільки так чесний революціонер повинен поступити)?! Чому не вислав до в. о. ген. судді бодай письмових зізнань і матеріялів? Натомість спромігся на ароганську відповідь³⁶⁸ у кількох реченнях на адресу в. о. ген. судді ОУН на початку 48 р. (3 роки від початку диверсії), мовляв: “А де був в. о. ген. судді тоді, коли Смок ліквідував ОУН на ПЗУЗ”³⁶⁹? Чи може так відповісти карний член ОУН, звертаючись до найвищої судової інституції ОУН?

На оправдання цієї точки обвинувачення Д-го, Ви, друже Зінько, пишете: “В. о. Ген. Суддя ОУН д. Верховинець вимагав від к-ра Д-го докладного звіту, а також особистого зголошення для вияснення конфлікту. Чи зміг к-р Д-ий в зв’язку з хворобою (повний парадіж правої руки і частинний парадіж правого бока), на яку захворів в половині 47 р. подати вимагаючі звіти – я певне знаю”? (з Вашого листа). Це знаєте? Напевно знаєте, що міг. А ось: чи міг Д-ий зголоситися або вислати звіти до проводу ОУН тоді, коли був здоровий; міг, коли вже й захворів, зголосити про свою хворобу і вислати свого заступника або цілу делегацію до проводу ОУН чи в. о. ген. судді; міг, коли вже захворів й не міг писати, продиктувати такий звіт комусь з довірених людей (а такі хіба були). А якже ж писав до вас усіх, або, хто писав в його імені? Отже, як знайшовся спосіб і було кому написати до вас усіх (його підзвітних), то тим більше це зобов’язувало його поступити так в першу чергу по відношенні до проводу.

7. Чому Д-ий по одому, по двох чи трьох роках, коли побачив неправильність свого потягнення, коли побачив, що Смок

---

³⁶⁸ “... Натомість спромігся на ароганську відповідь ...”. – У перекладі документа на російську мову ця фраза подається так: “Вместо этого **начально** ответил несколькими словами...”. Див.: ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 20, арк. 44.

³⁶⁹ Той єдиний лист від провідника самопроголошеного проводу “Одеса” С. Янишевського до в. о. генерального судді ОУН “Верховинця”, згадку про якого нам вдалося виявити, датований 27.10.1947. Про це див.: ГДА СБ України, ф. 5, спр. 67426, т. 1, арк. 17–22.

не зліквідував ОУН на ПЗУЗ, а, навпаки, очистив її від агентури, загартував в боях, зробив монолітною і завдяки йому вона сьогодні існує, чому тоді не “сокрушилося” його (Д-го) сумління, чому не перемогло в його умі й серці добро справи, чому не навернув з цього злочинного шляху, чому не виступив бодай з такою пропозицією, як Ви сьогодні? Чому ці самі мотиви, які Вас склонили до того, щоб покласти кінець цій трагедії, не промовили в Д-го?

І таких “чому” можна ставити десятки, сотні. Але й цього вистарчить для Вас і других, коли ви дійсно бажаєте розв’язатись з ганьбою диверсії і стати в карні лави ОУН.

Провід ОУН і судові органи ОУН виявили дуже велику уважність, об’єктивність і навіть терпеливість у розв’язці цієї справи. Вони створювали всякі сприятливі обставини для Д-го, щоб він нарозумився і завернув зі злочинного шляху. Найкращий доказ, що к-т суду появився щойно майже по 3-х роках від початку диверсії Д-го. Але Д-ий показався запеклим диверсантом до самої смерті.

Так мається справа Д-го. Але цілком відмінно ОУН трактує справу (як бачите з комунікатів) середнього і низового кадру з групи Д-го. Середні й низові кадри, виховані в послуші й дисципліні супроти своїх безпосередніх зверхників, повірили Д-му і його соратникам з т. зв. край. проводу так, як завжди привикли наші люди вірити, шанувати й бути дисциплінованими супроти своїх зверхників (цього цілком бракувало Д-му у відношенні до його зверхників). В роздмуханій Д-им психозі страху перед “ліквідаторами”, середні й низові кадри, обдурювані людцями зі “штабу” диверсії, не мали змоги зорієнтуватись в обстановці, не мали змоги пізнати правду. А якщо пізніше дехто зорієнтувався, то відважніші з тих відразу перейшли в карні лави ОУН, а інші побоювалися зголоситися до ОУН, щоб їх не покарали. І так немало з вас продержались аж до сьогодні. Так і гинули ви, стараючись зробити і не одне добре для справи. А Д-ий з клікою, прикриваючись цим чесним елементом, проводив злочинну роботу. Тому і тільки тому він міг так довго протриматись. Ніхто цього не заперечує, що Ви і ряд других людей-чесних революціонерів, хоч і були в диверсії Д-го, то, однак, не дались зіпхнути на дно ганьби й зла та в своїй роботі старалися зробити не одне добре для України. Але це вже не заслуга Д-го і його “політики”, це заслуга честі й відданості Україні всіх вас. Я вірю, що всі ті, які погинули, вмирили не за Д-го, а за Україну. І я, і всі ми клонимо голови перед їхніми тінями. Зокрема з повною пова-

гою і признанням ставимось до праці й боротьби тих друзів, які працювали на СУЗ і внаслідок старих орг. зв'язків опинились під керівництвом Д-го. Ці друзі цілком не винуваті в тому, що опинились в цьому таборі. Вони вийшли зі ЗУЗ скоріше, не бачили цього всього, не знали правди, не мали ні з ким (крім Д-го) зв'язків і навіть, може, не догадувались з ким мають діло і яке становище до цього проводу ОУН. Висока революційність цього елемента видна хоч би з того, як скоро вони відгукнулися на наші заклики.

Коли ж однак оцінювати цілість роботи загалом, навіть і чесних кадрів з групи Д-го зі всеукраїнського і нашого, оунівського пункту бачення, то вона може бути потрактована тільки як явище негативне. Нераз і без вини цих людей, які її робили. Хай послужать нам прикладами події 1918–20 рр.: відомо, що анархістичні групи Махна й інших, хоч виступали збройно проти ворогів України, то проте спричинили для наших змагань більше шкоди, ніж користи. Бо роз'єднували й розпорошували енергію народу, хаотизували відносини, деморалізували суспільство, плутали, а нераз перекреслювали стратегічні воєнні пляни регулярної армії та укр. уряду. Таким самим мірилом міряється і диверсія Д-го. Скільки ж, як я згадував, це все нас коштує. Наскільки більше і краще були б зробили чесні революціонери роботи, якщо б були в рядах дійсної ОУН і під її проводом, наскільки б усі ці люди були морально здоровіші й сильніші. Але у всьому цьому вина, головню, Д-го.

Це загалом оцінка. А тепер конкретні справи.

ОУН не просить Вас і всіх інших з цієї групи, які ще зберегли революційну совість і дух, щоб ви їй підпорядкувались, але твердо наказує: заперестати – вже, повністю і всюди – попередню діяльність і цілковито підпорядкуватися проводові ОУН на ПЗУЗ та його тереновим провідним клітинам³⁷⁰.

Цього вимагає добро справи і над цим немає дискусії. ОУН не стерпить половинчастої розв'язки, тобто такої, що Ви й другі тільки забезпечуетесь зв'язком з нами і, прикриваючись ім'ям ОУН, будете дальше продовжувати свою роботу, або ходити "самопас". ОУН вимагає від вас усіх всецілого підпорядкування і безоглядного виконання наказів проводу. Якщо дальше будете продовжувати попередню роботу, тоді ОУН повідомить народ про вашу ролю

---

³⁷⁰ "... заперестати – вже, повністю і всюди – попередню діяльність і цілковито підпорядкуватися проводові ОУН на ПЗУЗ та його тереновим провідним клітинам". – Підкреслено однією лінією.

(вже не Д-го і кліки, а вас усіх) і приступить до повної ліквідації як диверсійно-провокативної групи, яка вносить хаос і замішання в нашому визвольному фронті, а тим самим проводить злочинну роботу для справи визволення України. ОУН зліквідувала вже не одну диверсію. До цього часу всі ви – чесні революціонери з тієї групи – заслужили моральну кару (за винятком тих, що працювали на СУЗ) і цією моральною карою хай будуть викиди вашого власного сумління. Але якщо далі будете продовжувати попередню роботу і не підпорядкуєтесь ОУН – заслужите п'ятно зрадників і кару смерті. Я вірю однак, що всі ви не підете на дальшу диверсію, а підпорядкуєтесь ОУН. Хай Вас, друже Зінько, і других не страшить така постава ОУН. Якщо Ви революціонер, то радійте і будьте горді тим, що ОУН, з якою ви на певний час розійшлися, така тверда у відношенні до своїх членів. В цьому основна наша сила. І тільки така ОУН спроможна боротися з варварською системою большевизму. Тільки така ОУН спроможна здобути і побудувати УССД, а в тім і новий лад на сході Європи.

Нічого з того “об'єднання” не буде, коли Ви чи другі, підпорядкувавшись ОУН, за кілька тижнів чи місяців знову збунтуєтесь, мовляв, “там тверда дисципліна, – давай знову на “волю” і будете продовжувати далеківщину № 2. Якщо визнаєте ідеологію ОУН, визнаєте її провід, вступаєте в її ряди, тоді безоглядно мусите виконувати її накази. Підете проти – будете покарані згідно з революційним законом. Сьогодні засерйозна доба, щоб возитись “від ваших до наших”.

Як бачите, я Вас не заманюю, щоб негайно “покласти на станок” (як Вас страшили тим цілий час), я викладаю все ясно й одверто, не завиваючи нічого в бавовну. Бо тільки така мова може бути між революціонерами. І якщо Ви революціонер, то ми на такій мові найскоріше договоримося. Таким революціонерам, що не бояться твердої дисципліни, ми потиснемо правиці і підємо разом в дальший змаг за волю.

Довго з письмами нам немає чого і немає часу возитись. Я не збираюся вести безконечних дискусій з Вами на тему – хто правий, а хто ні. За 4 роки і Вам, і другим повинно стати ясним, де правда.

До Вас особисто, друже Зінько, ОУН дотепер не втратила довір'я (згідно з характеристикою тих, що Вас знають). Подібного кроку, який Ви зробили тепер, Організація давно від Вас чекала. Врешті, Ви його зробили. Зробили й інші. Усі ми віримо, що Ви боліли над цим станом, який створився на терені б. краю Одеса. І хочемо вірити в щирість теперішніх Ваших теперішніх заходів. З

ім'ям Д-го зв'язаний початок диверсії, хай же з Вашим ім'ям буде зв'язана її ліквідація. Історія запише це по мірці справедливості. Якщо щиро йдете на повернення до ОУН, то зобов'язані Ви виконати слідуєчі доручення:

1. Поширити к-т суду ОУН і це письмо між кадри на своєму терені та з'ясувати всім злочинну роботу Д-го і правильність політики та рішень керівних органів ОУН. Іншим групам, зокрема тим, що на СУЗ (з якими маєте зв'язок), передайте к-т суду ОУН і це письмо.

2. Проголосити серед усіх кадрів підпорядкованого Вам терену перехід під керівництво проводу ОУН на ПЗУЗ.

3. Усі сусідні групи повідомте про цей перехід і зобов'яжіть нав'язати зв'язки з тереновими чинниками ОУН на терені, де вони діють, або в сусідних районах. Якщо вони не згодяться, то повідомте хто не згоджується і з яких причин.

4. З цієї хвилини Ви відповідаєте за всю роботу кадрів на підзвітному Вам терені.

5. Заборонити втягування свіжих людей в ряди. Після того, як наступить повне підпорядкування ОУН, Ви й другі дістанете на це дозвіл і вказівки.

6. Заборонити підзвітним Вам членам ОУН і УПА пити алкоголь і проводити всякі хуліганства.

7. При зустрічі з населенням (харчі, кватирування) поводитися як з братами, а не як з ворогами.

8. Українців-східняків, на яких є докази, що працюють в агентурі чи й без того неприхильно відносяться до нас, не вільно карати без дозволу згори.

9. Приготовити розміщення людей на зиму так, щоб не було скупчення і щоб через зиму могли вишколюватись. Літературу і вказівки до цього дістанете, як одержу від Вас відповідь.

10. В політично-пропагандивній роботі вільно вести тільки акцію проти колективізації, проти деморалізації молоді та проти вивозу молоді на примусові роботи (ФЗО, Донбас), проти деморалізації молоді. Інші політично-пропагандивні акції буде вільно вести тоді, коли будуть Вам дані вказівки й настанови ОУН.

11. Бойову роботу проти МВД–МГБ можна вести в міру сил, але не за всяку ціну й не коштом надмірних жертв. Бойову роботу проти зовнішньої агентури (сексоти) обмежити до найбільш активних сексотів, поки не буде дана директива проводом ОУН на ПЗУЗ, хто управнений затверджувати й переводити акти покарання.

12. Забезпечитись зв'язками з підзвітними і з сусідніми групами, а зокрема з групами на СУЗ так, щоб при наявності навіть найбільших жертв можна було пов'язатися з ними весною 1950

року. Повідомити групи на СУЗ, щоб вони, крім того, нав'язали зв'язки з сусідніми районами на ЗУЗ.

12³⁷¹. До кінця вересня, а найдалше до половини жовтня 49 р., зобов'язані Ви, або Ваш заступник прибути зі звітом. До звіту потрібні: а) точні дані про всю Вашу і підзвітних людей роботу, а також, якщо знаєте, дані про роботу інших груп, а зокрема груп на СУЗ; б) точні дані про стан кадру, озброєння, орг. техніки (друкарні, станки, цикльостили, машини до писання); в) усі інструкції, записки, видані Д-им та членами т. зв. край. проводу; г) усі пропагандивні та вишкільні видання Д-го; д) усі архівні матеріали Д-го, до особистих документів, якщо є, включно; е) дані про стан дорогоцінностей (золото, біжутерія) і фінансів; є) усі матеріали, здобуті у ворога, головні документи МГБ–МВД.

14. По одержанні цього письма негайно зобов'язані Ви прислати мені відповідь, щоб могли ми встановити сталий зв'язок і забезпечитись шифром.

Посилаю Вам дещо літератури (те, що маю під рукою) за окремим списком.

Пишу до Вас спеціально рукою, а не на машині, щоб Ви пізнали мій характер письма. Так само зробить слідуючим разом і Ви.

Щоб виробити у Вас абсолютну певність, що маєте діло з властивими членами ОУН, напише до Вас вкортці д. Йовта³⁷², якого Ви знаєте, а також к-р Дубовий.

Не пробуйте застосовувати тактику мовчанки на моє письмо, бо це пошкодить справі і підірве до Вас довір'я.

Якщо вірите Організації, то не маєте чого її боятися. Ваші сили, здібності й життя потрібні Україні, тому не марнуйте їх. Вірю, друже Зінко, що від дня одержання цієї записки наступить кінець Вашої і всіх цих людей трагедії. Вкортці Ви і люди з цієї групи віддихнуть повними грудьми та оновлені підемо поруч в дальшу боротьбу за волю України. Жду відповіді.

Слава Україні!

Липень, 1949 р.

З. Савченко³⁷³.

*ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 137 (конверт).
Копія. Машинопис³⁷⁴.*

³⁷¹ Так у документі.

³⁷² А. Маєвський.

³⁷³ Заведено вважати, що це виключно літературний псевдонім В. Галаси. Чому він підписав ним свій діловий лист, встановити не вдалося.

№ 17
В. ГАЛАСА – І. ЛИТВИНЧУКУ

[Вересень – жовтень 1949 р.]

До 8228!³⁷⁵

1. Ваші записки з 233616 і з 253616³⁷⁶ я одержав. Одержав також усі інші матеріали. Деякі з них я одержав також від О. (іншою дорогою).

2. Погано, що так формально уложилось все щодо Вашого відходу. Але що ж. Вони там дуже жадні Вашого приходу, але вже так і бути.

3. Я впевнений, що Ви не відійшли. Отже, чекаю Вас, а тут на місці все обговоримо. Я сиджу на “дикім полі”.

4. Стрічі з Парф. наразі не замовляю, бо немає до цього відповідних умов (мені треба з ним побути хоч 2 тижні).

5. Відносно Гориня і групи, то я думаю, що Гор. треба дати до орг. роботи. Де ж така людина у нас може бути на зв'язку, коли в нас такий [...] ³⁷⁷ над поповненням. Він, як Ви характеризували, може в нас тягнути район цілком добре. Отже, хай він у Парфена буде, але на орг. роботі. Мар'яну, думаю, вже перевели. Отже, запізно її відкликати. Там вже є і технік. Хай роблять. Цих, що в

---

³⁷⁴ До документа додана така інформація: “Этот документ захвачен УМГБ Р/обл. при ликвидации “Мручко”-“Микола”. [Підпис нерозбірливий]. 3/ХІІ-49 г.”. Вона співпадає зі свідченням начальника УМДБ Рівненської обл. полковника В. Шевченка, викладеним у записці по “ВЧ” для кер. МДБ УРСР генерал-лейтенанта Миколи Ковальчука (від 26.11.1949). (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 53). Інша рукописна копія листа В. Галаси (також українською мовою) зберігається в: Фонд Рівненського обласного краєзнавчого музею. Папка з документами про діяльність ОУН і УПА. Також див. дві копії цього документа російською: ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 100–110; Там само, ф. 13, спр. 372, т. 20, арк. 40–50. На першій зі згаданих російськомовних копій зазначено, що документ, з якого робилася копія, був вилучений працівниками МДБ 24.11.1949 під час проведення спецоперації з ліквідації референтури пропаганди ОУН на ПЗУЗ у Межирицькому р-ні Рівненської обл. у ліквідованого Г. Семенюка-“Мручка”-“Микола”. (ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 110).

³⁷⁵ І. Литвинчук.

³⁷⁶ Зашифровані дати.

³⁷⁷ Далі йшло: “... голод у робітниках ...”. – Через погану якість фотокопії цей фрагмент оригіналу пропав. Відтворюємо його у власному вільному перекладі з радянського перекладу документа на російську мову. Див.: ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 60 (1953 р.), спр. 6, т. 8, арк. 96.

Хоми³⁷⁸, коли вони там непотрібні, хай тоді йдуть до Дем'яна³⁷⁹. Хоч ніяк не добре спихати стільки людей в один (так розконспірує терен), коли другі пусті. Мусять же і в інших теренах закріплюватися. Якщо Хома того не вміє, то хто ж тоді буде будувати Орг. в терені? Він мусить ставити працю бодай з[...] 1–2 людьми.

6. Контакт з Меф. і Пан. відбувся. На попередні вони виходили, пишуть, але чомусь не пов'язались. Вони 2 рази найшли на засідку к. Олександрова хати, на якій попав у руки ворога раненим один новак.

П. переносить зв'язок, бо каже, що Олек. хата розконспірована. Цитую зі записки П., бо може Ви будете сьогодні з Хомою, то передайте йому цей зв'язок, бо я нічого з того не розумію. А дальші зв'язки (від листопада 49 р. включно) треба переслати в околиці "колгоспу" (м. Сцикуна), там тепер спокійно. Отже, м. п. на XI.49 р. переносу на м. п. з місяця серпня 1948 р. (там, де ми стрінулися в м. серпні 1948 р.). Дата, кличка, час – так, як у нас є записано на м. листопад 1949 р.

Тому, що дальших точок у нас немає, визначаю сам – грудень, 49 р. – 21–22-ге м. п. по лінії від м. Сцикуна 150 кроків (на 150 кроків ближче до краю, як була поміж нами точка 24–25. XII.48 р.). Кличка і година – з місяця липня 1949 р.

---

³⁷⁸ Григорій Грушевець-"Хома"? 1950 – провідник Турійського р-ну.

³⁷⁹ Троцюк Іван ("Верховинець", "Віталій", "Дем'ян", "Іван", "Мартин", "Марченко", "Христофор", "4860") (1917 чи 1920, с. Яблунне Березнівського р-ну Рівненської обл. – 11.12.1951, с. Радомишль Луцького р-ну Волинської обл.). В ОУН – від 1942. Під час німецької окупації працював перекладачем у поліції. Навесні 1943 вступив до УПА. У другій пол. 1943 навчався у підстаршинській школі УПА "Дружинники". 6 грудня отримав звання хорунжого. Був призначений к-ром окремої сотні групи УПА "Турів". Свідок страти к-ра загону "Січ" групи "Турів" П. Антонюка. Поч. 1944 – к-р однієї зі сотень куреня "Назара" групи УПА "Турів". У червні 1944 – к-р одного з підрозділів "Корсунського" загону групи "Заграда". Від листопада 1944 – к-р бригади "Помста Базару" ЗГ УПА № 33, яка діяла у південних р-нах Брестської обл. Білорусі. У 1945 очолював бригаду "ім. Назара" ЗГ № 33. 1945–1946 – шеф військового штабу ЗГ "Хмельницький", організаційний референт ПЗК "Москва". Станом на 1949–1950 – провідник одного з теренів (чи організаційний референт?) ПЗК "Ліс", перебував у Луцькому р-ні Волинської обл. Був заступником провідника ПЗК, коли загинув разом з трьома охоронцями (І. Шабала-"Андрон", "Конон" і невідомий) від розриву міни, закамуфльованої під анодну батарею до радіо. Її передали підпільним зв'язком співробітники МДБ. На момент загибелі перебував у криївці на подвір'ї селянина О. Корецького. Тіло працівники МДБ забрали з криївки лише 27.01.1951. (*ГДА СБ України*, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 60 (1953 р.), спр. 6, т. 1, арк. 295; Там само, оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 90; Там само, ф. 2 (4 упр), оп. 4 (1959 р.), спр. 9, арк. 124; Літопис УПА НС 2006 1293; Галаса 2005 144; Вєденєєв 2007 296; Ішук 2009а 27).

Квітень, 50 р. – 22–23 (особ. прибуду), м. п. з міс. листопада 49 р. (“колгосп”), кличка і година з міс. жовтня 49 р.

Травень – 15–16 (зап. стріча). Все з місяця квітня 50 р.

Крім того, будемо в'язатись через “Макогон” (зі записки 5226 з вересня, 1949 р.).

Про все інше не пишу, бо як прибудете, то прочитаєте собі. Шах і Ярмак згинули. В П. з пров. людей живуть усі.

7. Меф. пише, щоби на “Мандрівник” нікого не висилати (інві-гілюють), а на “Сидора”. Про “Діжку” пише, що не знає чи чинна. Якщо будете сьогодні з Хомою, то поладнайте з ним “Діжку”. Записка Меф. з 22.IX.49 р.

8. Ладнайте собі усе так, щоб справи А, Б, В³⁸⁰ вести дальше так, як дотепер. Це дозволить мені зайнятися іншою роботою.

9. На “Блоці”³⁸¹ була ревізія за збіжжам. Знайшли “надважку”. Будуть судити. Таке було в цілому терені.

Як стрінемось, то все інше обговоримо.

Здоровлю Вас і К.

Здоровить вас обоїх Оля.

СУ.
433616³⁸².
Я.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 60 (1953 р.), спр. 6, т. 8, арк. 102 (конверт). Фотокопія оригіналу. Рукопис³⁸³.

³⁸⁰ Це можуть бути позначення оунівських теренів.

³⁸¹ Криптонім однієї з криївок І. Литвинчука-“Дубового”. Знаходилася на подвір'ї П. Килим'юка – мешканця с. Гірка Полонка Луцького р-ну Волинської обл.

³⁸² Зашифрована дата підкреслена хвилястою лінією.

³⁸³ Оригінал документа було вилучено у ніч на 21.11.1949 представниками чекістсько-військової групи відділу 2-Н УМДБ Волинської обл. під кер. начальника 1-го відділення згаданого відділу 2-Н майора Воронянського у повстанця І. Ступачинського-“Романа”-“Сталевого” на оунівському пункті зв'язку в Горохівському р-ні Волинської обл. Також див. переклад документа російською мовою: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 60 (1953 р.), спр. 6, т. 8, арк. 96–97.*

№ 18
В. ГАЛАСА – А. НЕВЕРКОВЦЮ

Жовтень 1949 р.

Друже Прокіп!³⁸⁴

1. Обидві Ваші записки я одержав. Пеніцелін і застрики ще не прислали. Пеніцеліну прошу більше не купувати. Це дуже складно, справа з давкою. Треба лікаря або доброго санітаря, а в нас треба ані одного, ані другого. Будь-хто не може дати застрик – укол пеніциліну. На дання уколів вапна ще може знайду “спеціяліста”. Пеніцелін буде вживати в розчині. Прошу прислати розрахунок скільки це все коштує. За доложені Вами труди в цьому напрямі дуже дякую.

2. Якщо можете, то доложіть усіх зусиль, щоб дістати паперу до биття кліш. Добре було б, щоб був кращий (грубший, кращої якості), але в крайньому випадку може бути друкарський папір 1 сорту. А коли б і цього не можна було дістати, то остаточно 2 сорту.

Також шукай джерел, щоб дістати більшу чи бодай певну кількість газетного паперу I, II, III гатунку. Якщо були б джерела закупу, то по гроші можете звернутись до Дем'яна³⁸⁵. Я напишу йому про це.

3. Відносно джерела фарби, то поступайте так, щоб не провалилось за жодну ціну. Зрештою, фарби є досить на роботу тепер. Більшу цінність становлять для нас черенки. Однак, безпека джерела все повинна бути врахована. Нарувувати ніяк не можна. Якщо Ви з певних причин перервали, то поступили правильно.

4. Пише мені Дем., що посуда з фарбою, яку Ви передали, була дірава і витекло біля трьох літрів фарби. Чому ця фарба така рідка. Чи в такому стані нею можна робити? Чи Ви знаєте про це –

---

³⁸⁴ Розшифровано псевдонім адресата листа за: *Іщук 2007* 9. Неверковець Анатолій (“Ган”, “Герасим” “Ілько”, “Прокоп”, “Хома”, “286”) (1919, с. Липки Корецького р-ну Рівненської обл. – 04.11.1949, ліс біля с. Садів Луцького р-ну Волинської обл.). Член ОУН – з 1938. У 1941 – секретар Української народної міліції Межирицького р-ну на Рівненщині. Станом на 1945 – член політичної референтури ПЗК “Москва”. Далі до смерті у 1949 – політичний референт ПЗК “Ліс”. Відповідав за лінію зв'язку між проводом ПЗК і проводом ОУН на ПЗУЗ. Загинув під час бою з чекістсько-військовою групою УМДБ Волинської обл. Нагороджений Бронзовим Хрестом Заслуги.

³⁸⁵ І. Троцюк.

прошу відписати. А якщо в такому стані до роботи не надається, що треба робити, що була густіша, чим підливати? Чи фарба, яку Ви дістали, вся така рідка? Прошу про це написати мені.

5. Висилаю Вам матер. до святкування 20-річчя ОУН³⁸⁶. Відсвяткуйте так, як вказано в інструкції. Чи Ви маєте машинку до писання і чи хтось переписує у Вас матеріали?

6. Висилаю пошту на північ (два рулони і дві записки). Може, цим разом хтось буде.

7. Не забудьте, що стріча на м. п. "Росоха" 22–23.X не важна³⁸⁷. Ми обидва домовилися в лісі про те, що цю стрічу уневажнюємо, а замість цієї, то стрінетесь Ви (чи тільки зв'язкові) на пункті "Пчола"³⁸⁸ № 3 (стріча з Вашим зверхником). Далше стрічі так будуть відбуватись, як домовлено. Пишу про це, бо бачу, що Ви в записці з "Блоку"³⁸⁹ пишете, що 22–23 будете близько, – повизначували стрічі. Я не знаю, які це стрічі, а щоб Ви не повернули важности цій стрічі, яку ми осунули, тому й пишу про це. Всю пошту від Вас і з півночі, якщо буде, то передасте вже на зв'язку 20–21.X (на пункті Вашого орг. зверхника).

8. Все придержуйтеся тієї засади, що найважливішою роботою сьогодні для ОУН є робота над вихованням юнацтва, над поповненням. Це вирішує життя і майбутню боротьбу ОУН.

Якщо зараз немає кандидатів у підпілля, то працювати над легалами, хай вони перебувають на легенькому становищі і виконують певні найконечніші доручення. Але треба давати їм роботу обдуману, щоб через дрібниці не провалювати. Для ОУН до сьогодні однаково потрібні люде як у підпіллі, так і на легальному становищі. В першу чергу працювати над такими кандидатами, що мають провідницькі завдатки. Нам же під сучасну пору треба в першу чергу провідників.

---

³⁸⁶ У 1949-му в підпіллі ОУН на УЗ відзначали 20-річчя Організації повсюдно і з великим розмахом. Про це свідчать різні матеріали, видані з нагоди ювілею. Серед них: звернення проводу ОУН на УЗ "До усіх членів і симпатиків ОУН, до усіх українських повстанців і підпільників" (травень 1949), "Заклики до ХХ-річчя ОУН" (1949), брошура "20-річчя ОУН" (1949). (*ІДЗ ГДА СБ України*, ф. 62, оп. 4, спр. 4, арк. 135–138; *Там само*, ф. 13, спр. 376, спр. 29, арк. 338; *Там само*, спр. 41, арк. 308–311).

³⁸⁷ "... не важна." – Підкреслено однією лінією.

³⁸⁸ Криптонім криївки, яка знаходилася на території коритницького лісу (Локачинський і Горохівський р-ни Волинської обл.).

³⁸⁹ "Блок" – один з пунктів зв'язку (криївка) ПЗК "Ліс". Розміщувався у дворі мешканця с. Гірка Полонка Луцького р-ну Волинської обл. П. Килим'юка. (*ГДА СБ України*, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 15).

9. Пришліть мені слідуючим зв'язком черенок на напис: “З друкарні ОУН ім. Я. Бусла–Київського”. В тому повинні бути і розділові знаки (точки, тере). Я приготую лиття кліш на спеціальному станку (бо типографічні станки завалені роботою), отже, треба черенок, що вибити ім'я друкарні.

10. Якщо є, то передайте грубших черенок (можуть бути наголовкові з петіту або гармонту, можуть бути курсива, а то й гармант (дрібний) – це залежить від того, що там у Вас є. Таких черенок мені треба на кличі до другої сторони кліші. Такий станок я зробив собі сам, бо мушу сам укладати тексти кличів. Думаю, що у Вас виглядів на станок зараз ще немає, а найважливіше паперу немає. Тому черенки треба добре заховати. Добре було б, щоб замагазинували у певного рядика (щоб не знав, що це черенки), умовити кличку і подати мені. Це постільки краще, що з упадком людей, які заховають все, поки Орг. ще може скористатися захованим добром.

Згаданих черенок треба б бодай на 10 радків такого формату як “Постанови III НВЗ ОУН”³⁹⁰. Передайте мені з ½ літри цієї фарби (друкі), що Ви вкупили. Випробую її. Але до відбивання кліш найкраща фарба ілюстративна. Мені йдеться про те, щоби максимально використати кліші, яких у нас є доволі багато, дати короткі кличі і випустити кільканадцять тисяч для СУЗ³⁹¹. Мистецький образ, плакат робить більше ніж саме слово. Тому я хочу через Вас, як такого, що має контакт “зі світом”, дістати найкраще.

11. Зінько (цей, що очолював групу Далекого) вже підпорядкувався цілковито проводові ОУН на ПЗУЗ. Підпорядкувались також групи, що були на СУЗ. Якщо на терені Ваших дій є люде з групи Далекого, то віднесіть до них як до “заблуканих братів”. Літературу їм можна передавати (пропаг. і вишкільну). Стислих зв'язків з ними держати не вільно, бо там є агентура і треба найперше розробляти.

12. Большевики роблять приготування (списки, мітинги) до виселення. Наразі мені не відомо, яких розмірів буде це виселення, куди будуть вивозити, кого давати на місце виселених.

---

³⁹⁰ Мабуть, йдеться про брошуру “Постанови III Надзвичайного Великого Збору Організації Українських Націоналістів, що відбувся в днях 21–23 серпня 1943 року”, надруковану в 1948. Її неповний текст див.: *ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 4, арк. 73–82*. Також у 1947 вийшла брошура “Постанови III ВЗ ОУН СД”. (*Стасюк 2006 345*).

³⁹¹ Так, 1950 лише у друкарні “ім. В. Робітницького” було видано “Кличі до укр[аїнців] СУЗ” тиражем 7 тис. прим. У 1951 друкарня “ім. Сак-Могили” надрукувала 35 тис. прим. “Кличів...” 7-и різних видів. (*Іщук 2009а 22–23*).

Незалежно від цього, треба бути приготованим до найгіршого. Населення треба наставити на максимальний спротив, незалежно від цього чи везимуть на СУЗ чи взагалі поза кордони України. Однак, основну увагу звернути на забезпечення себе контактами з добрими нашими помічниками. Ще не найстрашніше це, що виселяють; найбільшим ударом на нас був би факт, коли б ми втратили зв'язок з іншими родинами, вони виїхали і до них не було доступу. Бо коли ж їх завезуть на СУЗ, то через них можна буде робити роботу в східняцькій середовищі³⁹², коли їх повезуть поза Україну, то і там можна буде певну роботу ставити. Треба, отже, домовитись клички і спосіб, де і як мають подати вже з нових місць нам адреси. Якщо будемо мати кличку й адресу, то пов'яжемося з нашою людиною навіть і на Сибірі і там дамо роботу. Це дуже важливе для ОУН і тепер, і на випадок війни. Тому ніяк не можна допустити до цього, щоб наші люде виїхали і для ОУН пропали, це був би великий удар і непростимий гріх для нас. При нагоді виселення взяти в підпілля кількох найкращих юнаків. З іншими легалами умовитись клички і хай їдуть і закріплюються на СУЗ. Там не сміють закладати підпілля, а вивчити середовище і нам зголосити, а тоді ми дамо вказівки.

Цієї справи “проворонити” не вільно. Напишіть мені загальну коротку інформацію про ситуацію в терені: а) підготовка до виселення чи виселення, б) стан у колгоспах, в) молодь і комсомол, г) настрої [і] моральний стан народу під сучасну пору.

---

³⁹² Переселення людей зі Західної України у Східну (найчастіше на Донбас) та Південну почалося у 1944, але свого апогею сягнуло в 1949–1950. Переселенці-“західники” проходили навчання у тамтешніх ремісничо-технічних школах ФЗО (аббревіатура від “фабрично-заводское обучение”). Далі їх спрямовували на відбудову/побудову вугільних шахт чи підприємств вугільної й металургійної промисловості, зруйнованих у роки радянсько-німецької війни. Але деякі переселенці продовжували листуватися зі своїми родичами, тому добре знали про ОУН, надавали їй посильну допомогу, поширювали пропагандистські матеріали. Через це МДБ звинувачувало у націоналістичних настроях працівників багатьох підприємств – заводу ім. Фрунзе, Рутченківського коксохімзаводу, шахт “Белянка” і “ім. Леніна” (Луганська обл.), заводу ім. 61 Комунара (м. Миколаїв) та ін. Слід зауважити, що повоєнна трудова міграція була не внутрішньоукраїнським, а загальнорадянським явищем. Робочих рук не вистачало не лише у Східній та Південній Україні, але й на Кузбасі, у республіках Прибалтики, в Туркестанській РСР. Так само на відбудову промислових підприємств і шахт радянська влада агітувала представників як української, так і інших національностей. Для відновлення шахт російського Кузбасу, напр., у 1949–1950 планувалося спрямувати 5 млн. китайців. (ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 13, т. 1, арк. 190; Там само, спр. 14, т. 1, арк. 109; Там само, ф. 2 (упр. ББ), оп. 94 (1951 р.), спр. 14, арк. 348; Там само, оп. 95 (1951 р.), спр. 66, арк. 34 зв; Там само, ф. 13, спр. 372, т. 52, арк. 5, 7).

Здоровлю!
Жовтень, 49 р.
Кирило.

Р. С. 1. Зимою в терені припинити рух. Більше зосередити увагу в праці над Олегом. Роботи і зв'язків не переривати, але зменшити до конечности. Не дати себе знищити. Коли ворог розпочинає тиск, [то]ді і перервати рух і роботу та виждати, поки відпружиться. Не йти на акції, які тягнуть жертви. Розпочати змаг за життя ОУН, – ворог хоче її добити, – ми не сміємо вмерти без наслідків.

2. Відтепер звіти сусп.-політ., пропагандивні, вісті з терену лагодити поквартально, а не щомісяця. Усунути зі звітів дрібниці і дурниці (пр. 15.V больш. ходив за самогоном. 16.V ходили по селі за контингентом і др.). Для політ. організ. це непотрібне. Писати тільки такі вістки, які мають якесь значення. Про західки писати в підсумках (пр. за 3 міс. було 250 заходок), а не про кожну зокрема.

3. Більше уваги східнякам!!

К.

*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 3, арк. 20 (конверт), арк. 1–6.
Фотокопія оригіналу. Рукопис³⁹³.*

№ 19 В. ГАЛАСА – В. КУКОВІ

[1949 р.]

[...] С далековцев никто не сдался кроме Е-ки. Пока что они работают и гибнут так, как и наши ...³⁹⁴. О Далекоем известно, что он как будто в тюрьме, я уже писал предупреждение. Расскажет и 795 (Дубовой), нового о нем ничего не слышно.

Когда я над этим задумываюсь, то считаю, что Далекого в живых нет. Если бы он был в тюрьме, то почему бы обращались

---

³⁹³ Оригінал документа був виявлений 4.11.1949 працівниками УМДБ Волинської обл. під час ліквідації організаційного референта ПЗК "Ліс" А. Неверковця-"Прокопа". Також див. копії: *ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 60 (1953 р.), спр. 6, т. 1, арк. 117–123; Там само, ф. 13, спр. 372, т. 51, арк. 287–294; Там само, ф. 65, спр. С-9108, т. 3, арк. 13–19.*

³⁹⁴ Такі скорочення тут і далі – так у документі.

Барвинок (захваченный бандит) и другие к своим прошлым друзьям и призывали явиться с “повинной”, призывал к этому Далекий [...].

А может быть находится в тюрьме, но крепко держится. Если это так – он не агент.

Если бы он им был то думаю, что МГБ до этого времени иначе бы все это использовало³⁹⁵. [...]

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 7, арк. 47. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою.

№ 20 В. ГАЛАСА – Л. ФОЇ

[1949 р.]

Друже Оксана!³⁹⁶

Скоріше я до Вас не відписував з огляду на перевантаження актуальними орг. справами. Тепер я основно простудіював Ваші записки і видання.

---

³⁹⁵ Підозри В. Галаси щодо використання працівниками МДБ С. Янишевського-“Далекого” у власних інтересах не були безпідставними. У 1951 чекісти намагалися організувати фіктивне листування між ним та його колишнім найближчим соратником І. Кролем-“Зіньком”. Див. докладніше: *ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 7, арк. 49–50; Літопис УПА НС 14 2010: 407–408.*

³⁹⁶ Фоя Людмила Адамівна (“Марко Перелесник”, “Оксана”) (3.09.1923, с. Топори Ружинського р-ну Житомирської обл. – 19.07.1950, ліси біля с. Невіроків Корецького р-ну Рівненської обл.). З родини вчителя. Закінчила середню школу в с. Буча біля Києва. До травня 1942 навчалася у Київському медичному інституті. Невідомо чи його закінчила. Після того, як у березні 1943 її виключили зі сільсько-господарського інституту, записалася на технологічні курси при “Вукоопспілці”. 1942–1943 – член підпілля ОУН у Києві. З осені 1943 – помічниця провідника ОУН у Києві І. Нагірного-“Чорного”. У січні 1944 в Києві намагалася вступити до Інституту харчової промисловості. 24.01–3.04.1944 – перебуває під радянським слідством. У квітні 1944 намагалася стати студенткою Київського кінематографічного інституту. Восени 1944 і у травні 1945 від імені псевдопроводу ОУН на СУЗ, легендарного НКДБ, вона їздила на Волинь встановлювати зв’язки з тамтешнім підпіллям. Але зізналася, що приїхала за вказівкою НКДБ. Уникла репресій СБ. За завданням провідника ОУН на ПЗУЗ М. Козака в липні 1945 поїхала до Києва, нібито на зустріч з тамтешнім провідником “Тараном”. Там була допитана заступником кер. НКДБ УРСР Павлом Дроздецьким. За вказівкою НКДБ Л. Фоя і “Таран” їдуть на Волинь. Там СБ заарештувала “Тарана”, а Л. Фоя повернула назад, ніби на переговори про створення спільного з “проводом ОУН на СУЗ” “тимчасового

1. Сердечно дякую за усі Ваші побажання і подарунок. Для Б. переслав Ваше поздоровлення. Для М. наразі не можу, хіба вкоротці з ним побачуся. Друг М.³⁹⁷ вже не живе. Згинув з 3-ма друзями, з якими переводив вишкіл, 20.III.49 р. Билися з ворогом (з криївки) цілий день, співали рев. пісні, понищили все, навіть порізали убрання і обув, і підвечір пострілялися. Це для мене особливо дуже велика втрата. Він був у мене і другом, і дуже метким помічником в роботі. Але що ж, падають ще й дорожчі люди для Орг.

2. Ваші завваги до “МР”³⁹⁸ цілком слухні. Свої завваги Ви подавайте (це, крім всего іншого, Ваш обов’язок) до кожного номера “МР”, а також до поодиноких наших (ПЗУЗ) і інших видань. Навіть читайте їх (видання) під кутом “придирчивости”. Не в’яжіться тим, якщо це може подразнити амбіцію автора. Розумний автор ніколи не буде ображуватися об’єктивною критикою, хоч би вона була навіть дуже їдлива. Ніхто з людей не є

українського уряду”. Разом з уповноваженою на такі переговори Л. Фоя 22.09.1945 виїхала на Волинь і більше не поверталася назад. Стала секретаркою М. Козака. Кін. 1945–1946 – переховувалася у Теремнівському, Ківерцівському р-нах Волинської обл., Рязанській обл. РРФСР. 1947–1949 – літредактор журналу “Молодий революціонер”, пише низку новел. У другій пол. 1949 одружилася з “Максимом Атом”. Загинула під час бою з чекістсько-військовою групою під кер. майора МДБ Друзенка. Батьки: Фоя Адам (у 1950 засуджений на 10 р. таборів), Валюженич Марія. Сестра також була в ОУН. (*Іщук 2009а 26; Іванченко 2009 9–11, 15, 18–19, 23–27, 33–37, 39, 42, 44–45, 48–49; Бурдс 2006 131–132*).

³⁹⁷ Сорока Мирослав Олексійович (“Боевир”, “М.”, “Мороз”, “Птах”) (1921 чи 1922, с. Селиська біля Перемишля, Польща – 24.03.1949, Гошанський р-н Рівненської обл.). Закінчив 6 кл. гімназії. У 15 р. – в Юнацтві ОУН. Після виклику в 1940 до НКВС перейшов радянсько-польський кордон, став працювати у “клітинках ОУН в Любліні”. Серпень 1941 – повернувся у с. Селиська. 1944 у складі сотні “Бурлаки” здійснив рейд Карпатами. Повернувшись, став секретарем, очолював зв’язок і боївку В. Галаси. У повоєнні роки опікувався кількома лініями зв’язку, зокрема до Р. Шухевича, у Бізонію (англо-американська зона окупації Німеччини). Організатор переправки кур’єрських груп до Німеччини. Також займався шифруванням документів, укладав огляди про стан і боротьбу оунівського підпілля. Осінь 1947 – прибув на ПЗУЗ. У тамтешньому підпіллі займався справами зв’язку, зокрема забезпечував контакти між провідником ОУН на ПЗУЗ В. Галасою-“Орланом” та членами проводу ОУН на УЗ Р. Шухевичем і В. Куком. Загинув у бою. Мав дружину “Перелку” (перебувала в ОУН), дочку. Сестра Павлина (розвозила підпільну літературу як спеціальний кур’єр) була затримана у вересні 1947 працівниками держбезпеки Польщі, передана НКВС і засуджена у Києві до 25 р. ув’язнення. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 151–152; Там само, т. 2, арк. 41–44; Галаса 2005 137–138*).

³⁹⁸ Йдеться про періодичне видання “Молодий революціонер”, рецензувати яке В. Галаса запрошує Л. Фою. № 1 цього часопису вийшов у друкарні “ім. В. Робітницького” на ПЗУЗ тиражем 5 тис. прим. (*Іщук 2009а 21*).

універсальним абсолютом. Тому кожний може допустити помилку, недогляд, переочення. А навіть, коли побудує річ без суттєвих “ухилів”, то може побудувати їх незадовільно з формального боку. Не все в наших обставинах автори можуть писати відповідно до висоти своїх спроможностей. Немає нераз відповідної лектури, відомостей, фактажу, а нераз немає основного знання, середовища для якого пишеться. Напр., що ми можемо знати, сидячи в криївках, про життя міської молоді. Інформації, хоч би найкращі, н[е] те саме, що безпосередня обсервація, аналіза і т. д. А все одно писати треба та поборювати труднощі. В таких обставинах тим більше необхідні критичні зауваження до поодиноких видань як з боку людей, які працюють в тому секторі чи що з огляду на свій інтелектуальний рівень можуть це зробити в належній формі, так і читачів. Кожний щось нове завважить, щось нового внесе. Тому Ви все пишіть завваги навіть до поодиноких статей – відносно змісту і форми (побудови). Вказуйте, як було б краще, що треба розробляти, які питання порушувати. Підходіть до всего під кутом потреб, головно, Ваших земляків. Хоч жод[не] з наших видань не призначене спеціально для тамтого терену, то все одно це не применшує гостроти цього моменту. Хоч би на 100 читачів з тамтого терену прочитав тільки 1, то й тоді це важне, це успіх і для того варто витратити зусилля. Тому для мене важливі Ваші завваги – і як “пісателя”, і як читача.

“Укр. юнацтво і сов. школа” – написав с. п. Бук³⁹⁹. І він, і я були свідомі її недомагань, але треба було скоро зложити номер і пішло.

3. З Вашої співпраці в “МР” я все одно не резигную. Ви щиро признаєте, що Вам важко опрацьовувати публіцистичні статті, – це буває в найкращих майстрів пера. Навіть геніяльний поет Шевченко був у прозі дуже слабкий. Так тоді давайте матеріали у формі нарисів. В будові нарисів, оповідань Ви маєте дар. В “МР”, як бачите, вже поміщується один нарис, оповідання. Можна й більше.

4. Збірку віршів С. Орача одержав. Про особу автора я довідався небагато перед тим, заки одержав записку від Вас. Добре законспірував себе автор – це його діло. В збірці є дуже гарні

---

³⁹⁹ Мельничук Ігор (“Бук”, “Лом”, “Професор”, “5410”)(?, м. Холм, Люблінське воеводство, Польша – 28.11.1948, с. Нагоряни Дубенського р-ну Рівненської обл.). Син священика зі Закерзоння. Очевидно що навчався у Холмській гімназії. Станом на 1948 – політичний референт проводу ОУН на ПЗУЗ. Загинув (застрелився чи був убитий) у сільській криївці разом із повстанцем Карп’юком Олександром (“Ігор”, “Грива”) під час проведення чекістсько-військової операції. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 16 (конверт); Там само, ф. 5, спр. 48139, арк. 22; Іщук 2009а 17; Дані історика І. Марчука).

вірші. Зокрема, багаті вони революційною динамікою і жагучою любов'ю до Батьківщини. Так і видно як з кожного слова випливають фонтаном ці почуття. Є в автора і поетичний талант. Хоч бракує ще належного ошліфування, то однак видно, як поет “росте”, кожний новіший вірш все краще з формального боку. Дуже шкода, що впали інші поеми, а вже найболючіша шкода, що не стало поета. На літературному полі він засвітив і погас як ракета. Це найбільша шкода для ОУН, що її видатні члени гинуть якраз в час розквіту своїх різнорядних талантів. А які великі люде в нас виростили б, коли могли б довести до найвищого рівня розвитку свої здібності. Це й доказує про велич способностей нашого народу.

5. Брошури “В кол. неволі”, “Остання свитина”, “За що ми боролися” треба поширювати і без кліш. Безумовно, кліші підвищували б їхню вартість для читача.

6. Щодо російських перекладів: я не вважа[ю] їх викінченими, а тим самим придатними для поширювання. Їх робив Ваш земляк. Він добре володіє рос. мовою і ін[те]лігенція⁴⁰⁰ в него відповідна, тільки хворіє на одну слабкість: цілком не знає і не володіє укр. мовою. Тому в перекладах є ряд “курйозів”. Я прямо хотів дати йо[му] роботу, хотів, щоб він ці видання прям[о] вивчив. А перекладаючи, він основно засвоїв ці матер. і вийшов на дуже широку і плідотворну дискусію. Це прискіпило процес його “українізації” і “бандеризації”. Отже, я зібрав свої [...], а крім того хочу використати – обернути в плід і сам засіб (переклади). То й вислав до Вас, щоб Ви переглянул[и] і виправили. Переклади на рос. мо[ву] важливіше наших видань, треба хоч би їх не не⁴⁰¹ друкувалося на станка[х] тільки для рос. середовища (це дуже невдячне середовище), але в першу чергу для середовищ неросійських, які не знають укр. мови. Ви, отже, виправіть їх (переклади) і перешліть мені справлені. При тому напишіть мені, чи Ваше знання рос. мови настільки “тверде”, що можна вже з Ваших рук пускати в народ. Не образіться, часом. Ви ж революціонерка, розумієте про що тут йдеться. Діло в тому, що переклад всякого українця не буде такий, як безпосередньо написана річ “твердым русским человеком”. В кожній мові, крім всього іншого, є ще й національна ментальність. Тут треба уникнути основних “курйозів”. Все інше – маловажне питання. Ми не якийсь мовознавчий інститут, а політична організація. І якщо в поодиноких місця[х] не

---

⁴⁰⁰ Мабуть має бути – інтонація.

⁴⁰¹ Так у документі.

буде підібране найбільш відповідаюче рос. слово чи пропущений буде якийсь розділовий знак, то це не трагедія.

Розумний читач буде читати суть – зміст. А якщо будуть такі, що схочуть “шукати бліх”⁴⁰², то це несуттєве для нас. Однак, вимог до себе і своїх видань ми не повинні зменшувати, бо це нас самих “[зі]псувало б”.

Завваги до праці, які вийшли після того, як я бачився з Вами:

а) “Над Дніпром”⁴⁰³ – це найкраща праця автора. Найкраща і щодо суттєвої, і щодо формальної побудови. Це у великій мірі [зу]мовлене тим, що воно побудоване на фактажі⁴⁰⁴. Авторкові не треба було “видумувати” людей, обставин, їхніх психологічних фотографій. Читаючи це оповідання, чується, що автор стоїть на “твердому ґрунті” і малює все як знавець і майстер⁴⁰⁵. Оповідання читається цікаво, інтересно і не без емоції. Воно вже здобуло собі серед читачів популярність. Очевидно, можна б було в ньому розвинути пейзаж. А зокрема показати, як НКВД співпрацювало з гестапом в боротьбі проти ОУН, як російські і зрусифіковані елементи накидувалися на ОУН, коли бачили, що вона (ОУН) розкриває обличчя большевизму перед народом, як демаску[є] російських імперіялістів і ін. Ще збагатило б оповідання, розширило б його діяпазон. Це, зокрема, важні моменти, коли зважити те, що накреслюємо дію одного звена праці ОУН в Києві – в столиці України. Але те, що напи[сане], змальоване добре і майстерно.

б). “Вірка”⁴⁰⁶ – добре. Слабуваті місця я [за]мінив іншим або опустив (гляди як “ВН”, ч. 4). Це саме відноситься до “Повст. торби”⁴⁰⁷. Зробив я це, вправді, без дозво[лу] автора, але в наших умовах цього [уни]кнути не можна, бо зв’язки не дозволя[ють] на своєчасну санкцію автора в таки[х] справах або

---

⁴⁰² Цей евфемізм використовувався редакторами українських видань і на початку ХХ ст.: “Велика сила роботи йде на це “блехівництво”, на ремесло шукання бліх в рукописах”, – признався у своєму листі від 10.07.1912 до мецената Євгена Чикаленка Андрій Ніковський. (Євген Чикаленко 2010 155).

⁴⁰³ Оповідання, написане Людмилою Фоєю у 1948–1949. (Іванченко 2009 41).

⁴⁰⁴ Слово, яке стояло перед “фактажі”, автор закреслив.

⁴⁰⁵ Слово, яке стояло перед “майстер”, автор закреслив.

⁴⁰⁶ Оповідання, написане Л. Фоєю (“М. Перелесник”) у 1948–1949. Вийшло друком окремою брошурою в підпіллі ОУН у 1951. (Іванченко 2009 41, 66; Стасюк 2006 370).

⁴⁰⁷ Оповідання, написане Л. Фоєю під псевдонімом “М. Перелесник”. Виходило друком в підпіллі ОУН окремою брошурою в 1949 і 1951. (Стасюк 2006 360, 370).

на справлення даної ре[чі] самим автором. Тому примиріт[ься] з тим. В загальному повиправл[ені] ці речі цілком добрі.

в). “Шкільні товариші”⁴⁰⁸ – картина потрясаюча. Це прямо, дуже влучно сфотографована картина двох типів сов. укр. молоді. Але це надто “нейтральна” картина. Автор занадто поставив себе “збоку”. Треба пам’ятати, що автор – член ОУН-революціонер. Це читач бачить з перших слів: “Одного дня я зустрів їх – моїх .... товаришів”. Чому тоді автор залишив без найменшої відповіді (бодай перспективу подано) питання: “Хто переможе – світла правда й ненависть Жені, чи облудна нікчемність Борки?!!”. Хіба кожний революціонер, в тому числі й автор, вірить і не сумнівається в тому, хто переможе. Але праця призначена для масового читача⁴⁰⁹. Що ж дасть такому читачеві, а тим більше такому читачеві як Женя (ще перед своєю зневірою в большевизм) або застрашеному, голодному, зневіреному колгоспникові, коли показати йому тільки ненависть Жені і нікчемність Борки. Таких образів, таких контрастів сов. гром. бачить чималко, хоч, правда, [не?] все їх належно розуміє. Женя каже по оповіді, що “голову змію треба від[кру]тити”, але автор не розгорнув цієї ідеї при закінченні. І сам не сказав ані слова Жені. Революціонер же не тільки спостерігає і вислухує скарги народу, але вказує на джерело лиха, вказує шляхи до виходу, запалює до боротьби. Це останнє – це основна роль революціонера з рядів ОУН в таких випадках. Так само автор “мовчки” пройшов попри все зухвальство і зраду Борки.

“– Що за одні? – стиха спитав (я) і сам злякався свого запиту”. Невже? Так революціонера малювати не можна. Або ще таке: “Я розгубився від такої несподіванки”, – заявляє автор, коли енкаведист Борка вимагає показати документи. Так може реагувати “мирний громадянин”, але революціонер ніколи. Чого ж зі страхом запитує революціонер нікому-зрадника Борку про тих закованих своїх бра[тів?], що Борка везе їх в область? Треба пам’ятати, що ми пишемо не документальне звітження, а мистець[кий] твір, який має бути так побудований, щоб розкривав, засуджував, бив в [сер]це і його агентів-борків, і мобілізував до боротьби за УССД на життя і смерть. Герої наших тво[рів] мусять бути бойові, а не тіль-

---

⁴⁰⁸ Оповідання, написане Л. Фоєю (“М. Перелесник”) у 1948–1949. Вийшло друком у підпіллі ОУН окремою брошурою в 1951. (*Іванченко 2009 41, 68–74; Стасюк 2006 371*).

⁴⁰⁹ Речення, яке йшло далі, а також початок ще одного речення після нього автор закреслив.

ки озбр[оєні] правдою і ненавистю до ворога, але [та]кож волею і снагою до боротьби. Такий образ повинен так кінчати, [щоб] дію перенести на ніч, автор пригадає Боркові долю його батька, вказує [на] його злочин і зраду, з'ясовує безневи[нно?] [вби?] тих, яких він закував, вказує Боркові, яке безвольне знаряддя він в руках російських большевиків, Борка плює на свій народ ради особисто[ї] наживи і намагається арештувати революціонера. Останній кидається на Борку, козак, хоч і скований – допомагає, Борку задавлюють і революціонер вичитує мертвому вирок, звільняє арештованих і зникає. Так, тільки так може поступити революціонер, коли ми його малюємо як героя наших днів. Женья і міліони таких як вона тільки тоді переможуть борків і їхніх хлібодавців, коли підуть на боротьбу проти них. А до цієї боротьби мають дати і дадуть приклад, почин, запал і вказівки революціонери ОУН. Чераз⁴¹⁰ підкреслюю, що образи Жені і Борки (як персоніфікація типів підсов. укр. молоді) дуже вірні і влучно сфотографовані, але постать революціонера і його роля – цілком не відповідно. Цю річ треба виправити.

г). “Повернення” – в такій редакції цілком не допустиме. Людську слабкість ми розуміємо, але її пропагувати [н]е можемо, а навпаки, поборювати [ї] викорінювати. До цього треба було б дуже багато порушити питань, щоб [з]’ясувати цю справу. Ми можемо дава[ти] народові за взір революціонера, що не знає полону, а вже про зраду то й думки не допускає. Можна б допустити, коли б Юрко був звичайним гром., але й тоді в такому навітлені публікувати не вільно⁴¹¹. Якщо зустрінусь з автором, то дам усні вказівки як це переробити.

д). “Остання свитина”⁴¹² – тепер, по виправлені, – дуже сильна картина. Постать Олени тепер – це постать бойової, нової української жінки, це гарний приклад для наслідування. Так і треба малювати героїв наших писань, це буде тоді мобілізуючою бойово[ю] сурмою. Бо в нас шкода прямо ч[асу] і паперу, щоб розмалюувати тіл[ь]ки горе і рабські сльози нашого народу.

“Його спадкоємці”⁴¹³

а). “За межу” – добре слабе місце цього нарису лише в тому, що Мико[ла] не виводить цього неграмотного Кін[дра?]та на

⁴¹⁰ Так у документі.

⁴¹¹ “... не вільно ...” – підкреслено однією лінією.

⁴¹² Оповідання, написане Л. Фоєю у 1948–1949. (Іванченко 2009 41).

⁴¹³ Рядок підкреслено однією лінією. Це назва збірки новел Л. Фої, яку рецензує В. Галаса. Вона вийшла друком у підпіллі ОУН в 1951. (Іванченко 2009 41, 67).

всеукраїнську ниву, а тільки [...] “землі Пшебишевського”, де “зникн[уть] межі Пшебишевського і межі Кінд[рата?]”. Треба було сказати, що тут, де Пшебишевські панують – це тільки невелика частинка України, а на всіх пр[ос]торах над Дніпром панують мос[ков]ські пшибишови, що там [...] селянина [...] меж і наділом землі, а пізніше силою в колгосп заг[на]ли. Трошки заштучно виходить [...] Василя. Однак, незалежно від цього, матеріал добрий і може йти і без поправок.

б). “Серед гамору міста”⁴¹⁴ – добре, тільки одне речення треба справити (стр. 16/17), а саме: “Ціль її – Укр. Самост. Собор. Держава, шлях до неї – підготовка всього українського народу до збройного повстання, до революції”. Останнє зле збудоване, бо шлях до УССД – це не тільки підготовка до революції, збройного зриву (в тому сенсі), а якраз, і головно, сам збройний зрив. Краще так написати: “Шлях до неї – всенародний збройний зрив. Підготовку до цього зриву, власне, веде сьогодні ОУН, готує до цього весь укр. народ. І в вирішній момент ОУН поведе цілий укр. народ до остаточного переможного бою!”. Йдеться про те, щоби такі начальні, підставові питання нашої визвольної-революційної концепції викладати вичерпно, не збувати “щербатою” фразою. Це основні, фундаментальні камені нашої [с]тратегії.

в). “Ошуканий” – добре. Треба було б виправити головно те місце, (24 стр.) де починається словами: “В 1917 р. [в]ладу в Росії владу захопив не народ, а ... больш. кліка”.

В цьому місці автор, навертаючи на національну віру українця-комуніста, при з’ясуванні подій 1917 років випустив цілий розділ історії України: Визвольні змагання. Автор прямо нотує: в 1917 р. владу в Росії перебрала⁴¹⁵ больш. кліка. Це правда. Але чи це для нас найсуттєвіше. Хай собі в Росії владу перебирає і чорт. Це діло росіян. Для нас інтересне – хто тоді в Україні перебрав владу. А звісно, що не больш., а Укр. Центр. Рада, а пізніше Директорія. Після трирічних змагань больш. щойно завоювали Україну. Цього факту в тому місці опустити не можна. Я думаю, що автор під поняттям Росії розуміє цілу Рос. імперію. Нам недоцільно вживати це, однак коли конечно, то назвати в Рос. імп. Але в 1917–

---

⁴¹⁴ Зміст цієї новели Л. Фої такий. На вулиці одного з міст оунівець Микола зустрів безробітного слюсаря Андрія Шевчука і переконав його у тому, що необхідно боротися за свої права. Андрій розпочав розповсюджувати оунівські листівки. (Іванченко 2009 95–100).

⁴¹⁵ Слово підкреслене автором однією лінією.

20 рр. мали місце такі події, що не можна їх підвести під один знаменник. Навпаки, треба підкреслювати все і всюди, що тоді понев. Росією народи (укр., кавказ[...]) будували власне держ. життя, рос. больш. зробили збройною силою, насильством. В загально[му] ціла аргументація Миколи [в] [пе]реконуванні комуніста – слабувата. Але, виправивши події 1917 рр., йти.

г). “Перший” – добре. Тільки зачасто автор пускає своїх героїв з листівками. Треба б для них трохи іншої роботи шукати. Пропаганда – це один з дуже важливих засобів нашої боротьби, але треба показати і іншу їхню роботу (напр., атентати, “викрадення” важливих для Орг. матер. з рук ворога, визволення арештованих і інші “тони” бойової роботи). Ми ж не тільки пропагандисти.

д). “Непослух” – по-моєму, це не добре збудоване. По-перше, сам непослух члена ОУН – це свідчить про рівень дисципліни в наших рядах. По-друге, замало умотивовано чому Микола заборонив зірвати цей нім. об’єкт. По-третє, можуть цим образом толкувати, що молодь СУЗ рвалася до боротьби проти німців, хоч би й на спілку з больш., а ОУН здержувала. Треба не забувати, що больш. нас змальовують як нім. вислужників, які перешкоджали больш. підпіллю боротись проти нім. На біду, може бути.

е). “Криваві рожі”⁴¹⁶ – добре. Лише та суматоха на мості якось тьмово виглядає – не ясний образ.

є). “Татяна”⁴¹⁷ – добре.

ж). “Полундра” – це дуже добре, це найкраща річ в цілій збірці. Тут автор блиснув своїм пером, зокрема в ньому дуже вірні і майстерно схоплені психологічні моменти советського “типаші” з його “житухою” і всіма “комбінаціями” вихованця больш. школи. Було б дуже інтєресно для читача побачити і почути як Микола його “переродив”. Але і без того нарис читається за одним віддихом.

з). “Недалеко Берестечка” – добре.

Стільки я нашукав “бліх” у Ваших працях. У Вас може створитись враження, що я прямо при[сі]каюсь до деяких речей. Не

---

⁴¹⁶ У цій новелі Л. Фої йдеться про кур’єрку ОУН Ярину, яка під виглядом дівчини, що йде на базар продавати рожі, намагалася у кошику перенести повстанські документи і пропагандистську літературу. На шляху до Києва, на мосту через р. Ірпінь, її перепинили працівники МДБ. Але Ярина кинула на них гранату, а сама зістрибнула у річку і благополучно добралася до берега. 1-е видання новели у вигляді брошури вийшло в підпіллі ОУН у 1950, 2-е – у 1951. (*Іванченко 2009 75–77; Стасюк 2006 365, 370*).

⁴¹⁷ Оповідання Л. Фої про повстанців, які зайшли до хати швачки Тетяни, але були оточені ворогами і захищалися у палаючій будівлі до останнього. (*Іванченко 2009 78–83*).

те. Мен[і] тільки присвічує в тому одна ці[ль] – удосконалення революційно-мобі[лі]зуючої сили наших того роду видань. Я так само жду Ваших завва[г] до своїх праць (і других). У Вас добре, а в деяких працях дуже добре виходять образи сов. дійсности і обр[ази] сов. людей. В цьому Ваша перева[га] над іншими, що дотепер випусти[ли] подібного роду праці. Слабше, на[то] мість, виходять справи, коли йдеться про наші настанови, наш стиль, наша програма і ін. Це Ви поборете дорогою праці над с[обою] по тій лінії. І в цьому я зобо[в'я]заний Вам по своїй змозі допом[агати]. Під цим кутом я пишу й ці завваги.

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4, арк. 93–99 зв. Фотокопія чернетки. Рукопис⁴¹⁸.

№ 21 **В. ГАЛАСА – Л. ФОЇ**

[1949 р.]

До Окс.

Справити важніші помилки в “Ідеолог. вишколі”, який останньо переписували.

1. Стр. 1, 15 ряд. з долини 2: “справедливого суспільства”, має бути: “безклясового суспільства”.

2. Стр. 14, розділ “Ідея духового відродження укр. народу”, 4 ряд. згори, є: “геніяльної чести”, має бути: “національної чести”.

3. Стр. 18, 16 ряд. з дол., є: “упривілейоване середовище”, має бути: “упривілейоване становище”.

4. Стр. 21, 18 ряд. згори, є: “фізичних і моральних”, має бути: “фізичних і матеріальних” (про духові сили мова йде вище).

---

⁴¹⁸ Чернетку було вилучено 16.07.1949 радянськими спецслужбами під час чекістсько-військової операції в Ківерцівському р-ні Волинської обл. Налезала М. Козаку. Також див. її переклад російською мовою: *ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4, арк. 14–17*. Але також є й інша інформація про місце виявлення якогось листа від В. Галаси-“55555” до Л. Фої-“Оксани”. Про нього лише відомо, що він на 7-и аркушах. Документ виявлений 16.07.1949 розвідувально-пошуковою групою УМДБ Волинської обл. у польовій сумці, яку троє невідомих повстанців покинули на березі р. Путилівка біля с. Личани Ківерцівського р-ну Волинської обл. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 154*).

5. Стр. 27, 17 ряд. з дол. 2: “красних”, має бути: “красих”⁴¹⁹.
6. Стр. 32, 11 ряд. згори, є: “держава – все, держава – ніщо”, має бути: “держава – все, людина – ніщо”.

7. Стр. 47, словник, 10 ряд. з дол. по слові (яке пояснюється) “формації” додати в душах слово “(суспільні)” – бо про такі йде мова “(можуть бути військові й інші)”. По виправленні має виглядати так: формації (суспільні) (лат.) – суспільні твори – групи і т. д.

В “Мол. Рев.” № 2 виправити:

1. Стр. 13, 11 ряд. згори, є: “теоретичні акції”, має бути: “терористичні акції”.

2. Стр. 25, ряд. згори, належить викинути слово “прочитаємо” (перше слово в цьому абзаці) і виправити так: “А ось як змальовується політика .....:”⁴²⁰. Так воно було виправлене в цьому прим., з якого Ви переписували (інша машиністка, переписуючи, чомусь таке слово видумала і там написала). Можливо, до Вас попав не виразно виправлений (не викреслене виразно це слово).

Якщо Ви вислали комусь ці речі (може Зотові⁴²¹), то напишіть, щоб виправили, бо ці помилки подекуди змінюють суть тексту.

---

⁴¹⁹ Очевидно, тут В. Галаса помилився сам.

⁴²⁰ Так у документі.

⁴²¹ Хасевич Ніл (“Бей”, “Бей-Зот”, “Зот”, “Левко”, “Рибак”, “Старий”, “333”, “8510”) (1905, с. Дюксин Костопільського р-ну Рівненської обл. – 4.03.1952, с. Сухівці Рівненського р-ну Рівненської обл.). Зі сім’ї диякона. 13- чи 14-річним потрапив під поїзд на Оржівському (Деражненському) переїзді (Рівненщина) і позбувся лівої ноги вище коліна. Навчався у художній майстерні Василя Леня у Рівному. За одними даними, у 1925 екстерном закінчив Варшавську гімназію. За іншими даними, через нестачу грошей до кінця в ній не довчився. 1933 – випускник графічного факультету Варшавської Академії прикладних мистецтв. Симпатизував діячам УНР у Польщі. Вступив у наблизений до них гурток “Спокій”. 1939 видав у польській столиці альбом “Екслібриси Ніла Хасевича”. Приєднався до “Української громади”, де познайомився з низкою майбутніх керівних кадрів ОУН. 1940 – поч. 1941 – проживав у рідному селі, працював учителем, підробляв бухгалтером у сільпо. У роки нацистської окупації – референт відділу мистецтв Рівненської окружної управи, суддя в с. Деражне Костопільського р-ну на Рівненщині, художник газети “Волинь”. 1943–1952 – у підпіллі ОУН. Працював ілюстратором сатиричних видань “Український перець”, “Хрін”. Від лютого 1945 – працівник політичної референтури проводу ОУН на ПЗУЗ. Створив понад 150 дереворитів. З укриття в укриття Хасевича перевозили на велосипеді. Член УГВР. Його пошук здійснювала опергрупа під кер. заступника начальника відділення 2-го відділу УМДБ Рівненської обл. Бориса Стекляра. Коло пошуків локалізував перехоплений грипс, у якому йшлося, що для Хасевича передано папір і вишневе дерево для виготовлення друкарських кліше. До виявленої криївки чекісти вкинули 2 гранати, а у вентиляційні отвори – димові шапки. Троє осіб, котрі там знаходилися (у т. ч. Н. Хасевич), закінчили життя самогубством. Перед цим облили гасом і підпалили документи. Брати: Анатолій, Федір. (*Содоль 1994 128–129; Веденєв 2001 191–192, 195–199 та ін.*).

І взагалі, уважайте, Мала, на суттєві помилки. Дрібні помилки – це ще нічого, хоч і такі треба виправляти, це їх при переписуванні справить кожний і кожна машиністка. Гірше виходить зі суттєвими помилками. Якщо не маєте фізичної змоги перевірити і справити написане, а вислати треба (таке в нас буває часто), то напишіть адресатові, що матеріял не справлений, отже, хай даний провідник сам найперше прочитає, виправить, а щойно тоді дає на машину.

Ясно, що зовсім без помилок ніхто не напише, але треба обов'язково помилки виправляти. Щодо накладу, то писати стільки, скільки дана машина спроможна відбити так, щоб можна було кожний примірник виразно прочитати.

5...⁴²²

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4, арк. 100–101 зв. Фотокопія чернетки. Рукопис.

№ 22
В. ГАЛАСА – Р. ШУХЕВИЧУ

[1949 р.]

№ 2/49

К 171

1. Об обстановке в послезимний период я сообщил Вам в предыдущей записке. С того времени ситуация не изменилась ни в худшую, ни в лучшую сторону.

В весенне-летний период жертв было меньше, однако враг все равно нажимает и, зная о нашем положении, стремится за всякую цену нас добить и не дать пополниться.

Продолжается также нажим на окончание коллективизации. В колхозах хаос, дезорганизация. Крестьяне еще кое-где самостоятельно засевают свою землю, однако большевики все более прибирают их к рукам.

2. Сейчас у нас ведется тяжелая и мозолистая работа над Олегом, однако о больших успехах еще нельзя говорить. Мало хороших воспитателей, а малограмотные, хотя и хорошие революционеры, все же не могут осилить этой работы.

---

⁴²² Скорочена форма від "55555" – одного з цифрових псевдонімів Василя Галаси.

Очень побаиваюсь за судьбу ОУН на этой территории.

3. После смерти с. п. С. (Смок – прим. переводчика) я подчинил себе территорию. Уже прошел в этом году одну половину, а теперь направляюсь в другую. У того, кто должен был идти на зиму к Вам (Дубовой – прим. переводчика), немного задето самолюбие, с ним очень тяжело работать. Крайне необходимо его “обработать”. У него очень уж партизанский стиль работы. Он в этом году придет к Ле (Лемиш – прим. переводчика) с отчетом (сентябрь), тогда прошу вызвать его на зиму. Это крайне необходимо, как мне кажется, еще и потому, что он здесь одинокий. А с таким настроением, как у него теперь, едва ли он оправдывает занимаемое положение. Поэтому прошу за всякую цену взять его на зиму к себе.

Все остальное – так же, как и в предыдущем месяце.

Желаю здоровья и сил.

С. У.
153745⁴²³.
155

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9079 (додаток), т. 59, арк. 20–21. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою⁴²⁴.

---

⁴²³ Зашифрована дата листа.

⁴²⁴ До документа додана довідка перекладача: “Перевел с украинского: нач. отделения управления 2-Н МГБ УССР майор /Быков/. Справка: 1. Документ исходит от руководителя провода ОУН на ПЗУЗе Орлана в адрес главаря оуновского подполья на Украине Шухевича Романа-Тура, который шифруется под № 171. 2. Документ изъят у руководителя пункта связи центрального провода ОУН Дуная, захваченного 9 сентября 1949 года в Рогатинском районе Станиславской области. 3. Олег – условное наименование легальной молодежной оуновской сетки. 4. Смок – бывший руководитель провода ОУН на ПЗУЗе (убит в феврале 1949 года). 5. Дубовой – руководитель краевого провода ОУН, шифруемого в подполье Москва. 6. Ле – член центрального провода ОУН Лемиш. Верно: [підпис нерозбірливий]. Справка: Подлинник документа находится в деле-формуляре на Галаса”. Оригінал цього документа виявити не вдалося.

№ 23
В. ГАЛАСА – А. ЗГАБ'ЮКОВІ

[Кінець 1950 р.]

До 242⁴²⁵

1. Я нахожусь у друга 315⁴²⁶. Возможно прибуду к Вам. Держите тесную связь с ним. Возможно, что мне повезет в другом месте.

2. Пересылаю 3 пакета денег к ППШ, машинку и грипса. Все это перешлите на ту дорогу, которой Вы ходили на совещание в июне этого года.

3. К 315 передано юнака.

449

ГДА СБ України, ф. 65, спр. 9108, т. 7, арк. 90. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою.

№ 24
В. ГАЛАСА – О. САВИРІ

[Осінь 1950 р.]

К Петру⁴²⁷

1. Сообщено мне, что 23/24 августа в руки МГБ пропал Антон⁴²⁸ и выдал "Блок", "Механик"⁴²⁹ и тот пустой бункер в М. Рыканях. В "Блоке" погибли Катя и Ганка⁴³⁰ и хозяйка. Детей забрали наши. Сейчас есть подозрение, что и Сергей⁴³¹ в руках МГБ, но враг сильно все конспирирует. Все другие люди спаслись. Все, что знал Антон, нужно считать пропавшим (бункера, люди, грипсы), теперь ищут где Дубовой⁴³².

---

⁴²⁵ Згаб'юк Анатолій Григорович ("Клим", "Михайло", "Соловій", "242") – (1920, с. Кривичі Рівненського р-ну Рівненської обл. – 26.04.1951 чи 25.06.1951, Рівненська обл.). До 1941 навчався у Львівському медичному у-ті. У 1941–1943 працював учителем у с. Ясиничі Рівненського р-ну. 1943 – політичний референт Рівненського р-ну. Вірогідно що далі був членом проводу чи провідником одного з р-нів терену "І" (Ковельського) ПЗК "Ліс". Фігурант агентурної справи "Міль". Про ототожнення А. Згаб'юка зі псевдонімом "Михайло" див.: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 7, арк. 138.*

⁴²⁶ "315", "Крук" – провідник Колківського надрайону ОУН (1950).

2. П. и М. были на инструктаже, П. пошел во “свои”⁴³³, а М. на терен Е, Д. В терени П. и М. без изменений.

3. С других терени до сих пор (после Вашего ухода) не получил ни одной почты, не получил ничего и сверху.

4. Контакты к 9427 я передал Д.⁴³⁴ Другого выхода не было, Ваши пункты должны сменить, а все остальное остается так, как Вы мне передали.

---

⁴²⁷ Савира Олександр Феодосійович (чи Тимофійович) (“Аркадій”, “А. Зарічний”, “Вадим”, “Назар”, “Петро”, “Ярош”, “201”, “320”, “888”) (1922, с. Озденіж Рожищенського р-ну Волинської обл. – 1953, ?). З родини селян. Освіта 9 кл. Станом на 1942 – у підпіллі ОУН. До 1949 – відповідальний за терен “Крим” (зашифроване місце перебування керівництва ПЗК “Ліс”). 1949–1951 – референт СБ, провідник терену “Д” (Луцького) ПЗК “Ліс”. Вирізнявся жорстокістю у ставленні до радянської влади, партійного активу. Так, у 1950 організував в с. Галичани викрадення живим вахтера Берестечківського райвідділу МДБ Зінчовського Петра, якого замучили до смерті. З 1951 переховувався. Загинув. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 120*).

⁴²⁸ Римарчук (Романчук) Дмитро Дмитрович (“Антон”, “Кость”, “Неситий”, “Сметана”, “Федь”) (1919, с. Гірка Полонка Луцького р-ну Волинської обл. – ?, ?). Освіта 7 кл. Член ОУН від 1936. Від 1940 – у Генерал-губернаторстві, в. о. кур’єра до підпілля на УЗ. 1944 – провідник одного з підрайонів Луцького р-ну, фахівець з ремонту друкарських машинок. Учасник боївки, яка охороняла І. Литвинчука, О. Савиру, І. Троцюка. З 1949 очолював цю охоронну боївку, провід Луцького р-ну, Луцький особливий провід. Був заарештований 23.08.1950 працівниками Луцького райвідділу МДБ під час агентурно-оперативної комбінації. Погодився на співпрацю. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 153, 283; Там само, оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 14–15*).

⁴²⁹ Криптонім однієї з крийвок І. Литвинчука-“Дубового”. Знаходилася на подвір’ї Т. Дячук – мешканки с. Пильгани Горохівського р-ну Волинської обл.

⁴³⁰ Йдеться про “Катерину” – дружину провідника ПЗК І. Литвинчука – і “працівницю технічної ланки” “Ганну”. Крийвку “Блок” у с. Гірка Полонка Луцького р-ну Волинської обл., де вони перебували, видав працівникам Луцького райвідділу МДБ Д. Римарчук (Романчук). Жінки загинули на цьому пункті зв’язку 24.08.1950 в оточенні. За радянськими даними, працівники Луцького райвідділу МДБ вилучили звітні деякі документи проводу ПЗК, а також 600 кг. пропагандистської літератури. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 17*).

⁴³¹ Підозра не справдилася. Лінчук Михайло Тимофійович (“Сергій”) (1931, с. Полонка Луцького р-ну Волинської обл. – 04.10.1951, Горохівський р-н Волинської обл.). У підпіллі – від 1948. Учасник боївки, яка охороняла І. Литвинчука (1948 – літо 1950). Далі, за вказівкою О. Савири, до поч. жовтня 1951 очолював провід Луцького р-ну. Загинув, потрапивши у засідку чекістсько-військової групи УМДБ Волинської обл. (*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 16, арк. 142*).

⁴³² Цілеспрямований пошук І. Литвинчука-“Дубового” працівники НКВС–МВС вели ще з квітня 1945-го згідно спеціального плану з його ліквідації. Знайти “Дубового” тоді мав кінний загін (за участю Ю. Стельмашука-“Рудого”, загалом налічував до 100 осіб) на території Камінь-Каширського та Маневецького р-нів Волинської обл. Внаслідок цього рейду було ліквідовано 1 особу, 10 заарештовано, але І. Литвинчука не виявили. (*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 1, арк. 249–250*).

⁴³³ Підкреслено однією лінією. Так у документі.

⁴³⁴ Вірогідно це Іван Троцюк (“Д.”, “Дем’ян”).

5. “Копыто” и все другое сменено потому, что (приблизительно) знал Антон, а также и с других причин. Даты и все другое на эти встречи передаю для этого, котрому Вы дали мне орг. отзывы.

“Колибр”-“Колесо”. Другой его “коллега” (старый) вынужден был отойти в свой старый терен, потому что трудно закрепиться.

6. “Сорок” не проверено. Может о нем ничего не знает.

7. Обо всем точно узнали от Д. (не советую идти на его терен, а собрать к себе). Вам все надо точно знать.

8. С тереном І, П⁴³⁵ я буду поддерживать контакт после зимы. Новые материалы Вы, разумеется, направляйте всем.

Обо всем другом расскажет Вам Д. и напишу я, когда буду знать, что Вы возвратились.

Желаю Вам здоровья от всего сердца.

Дай бог еще встретиться.

С. У.
253515⁴³⁶
Я.

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 117.
Копія. Машинопис. Переклад російською мовою⁴³⁷.*

№ 25 В. ГАЛАСА – Я. КОВЖУКУ

[Вересень 1951 р.]

П. ч. 7/51

До Карпа!⁴³⁸

1. Все, что Вы выслали – получил. Присылайте и в дальнейшем отчеты ко мне, пока не сконтактируетесь со своим новым “зверхником”. Присылайте все, что напишет П-ка⁴³⁹, если она вообще при настоящем своем физическом и моральном состоянии еще может писать.

---

⁴³⁵ Напевне “І” – це криптонім Ковельського терену ПЗК “Ліс”, а “П” – перша літера псевдоніма провідника цього терену В. Сементуха-“Панаса”.

⁴³⁶ Зашифрована дата листа підкреслена однією лінією.

⁴³⁷ До документа додана довідка: “Верно: оперуполн. отдела 2-Н УМГБ капитан /Лунячек/. Справка: грипс исполнен рукой Орлана, адресован Дубовому. Оперуполн. отдела 2-Н УМГБ капитан [підпис] /Лунячек/ “ ” 1-1951 г.”.

2. Она написала ко мне, но я полностью не понял о чем она просит: или разрешения на развод с Вами или что. Я ответил ей, что насильно заставляют ее быть Вашей женой мы не имеем права, но проводить гласные разводы также нельзя. Можете взять развод в четыре глаза и перестать иметь к себе обязательства супружества. Однако и тогда о жизни с Арп. как жены с мужем исключается. Сегодня, когда решается судьба о жизни и смерти ОУН, нельзя и не разрешено такими вещами заниматься. Это убийственно действует на людей. Если она захочет прекратить считаться Вашей женой, тогда Вы оба урегулируйте все это тихо, без свидетелей. Если эта афера⁴⁴⁰ станет гласной, тогда Вы все трое будете каждый за свою частицу отвечать.

3. Я уже несколько раз сообщал Вам, чтобы ничего не покупали мне. Так где-же видано, чтобы специально направлять человека за тем, та еще и обязательно за таким цветом. Так я вопрос не ставил. Если я говорил достать мне матер., то такой, какой удастся, и не обязательно желаемого цвета. У меня волосы стали дыбом, когда я прочел, что Вы два раза специально высылали человека за матер. для меня да еще из-за цвета не купили, так меня стыд и досада взяла. Я такого поручения не давал и так вопрос не говорил ставить. Выходит, что Вам В. плохо это дело передал.

Поэтому, я категорически приказываю прекратить розыски для меня этого или другого матер. Если купили, то отдайте кому-либо с друзей. У меня было порвались брюки, но я уже достал себе у хлопцев и жожу. Ни радио, ни питание мне не нужно – не покупайте.

---

⁴³⁸ Ковжук Яків (“Батько”, “Карпо”, “К-о”, “Північ”, “Сивий”, “Старий”, “Тарас”) (1900, с. Воротнів Теремнівського р-ну Волинської обл. – 19.01.1952, с. Зборів Млинівського р-ну Рівненської обл.). Станом на 1943 – в ОУН. 1944 – поч. 1952 – провідник Острожецького р-ну. Член УГВР. Утримував пункт звязку В. Галаси “Білий ведмідь”, який розміщувався на подвір’ї мешканки с. Радянське Млинівського р-ну Антоніна Рудик. Потрапив в оточення чекістсько-військової групи на подвір’ї польського переселенця Й. Шмиги. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 1, арк. 113; Там само, т. 2, арк. 118; Там само, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 20, арк. 19, 25; Реабілітовані історією. Рівненська обл. 1 2006 179*).

⁴³⁹ Ганна Андріївна (“Палажка”, “Ніна”) (1924, с. Корито (?) Млинівського р-ну Рівненської обл. – 19.01.1952, с. Зборів Млинівського р-ну Рівненської обл.). Працювала машиністкою проводу Острожецького р-ну. Стала дружиною провідника Острожецького р-ну Я. Ковжука-“Карпа”-“Тараса”. Загинула разом з чоловіком у криївці, яку оточили учасники чекістсько-військової операції. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 1, арк. 113; Там само, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 20, арк. 19, 25*).

⁴⁴⁰ Це слово вписане синім чорнилом працівником МДБ Педченком після того, як він переклав оригінал документа російською мовою.

4. Если имеете кальку, то вышлите хоть тысячу-две, потому что я имею всего 500 штук и не могу достать. Пока что Вы единственный источник к этому.

В будущем также, если достанете то присылайте. Нашатырь или аммиак также присылайте, только упаковывайте в надежную посуду, чтобы не выдыхался.

5. Почту к Герасиму распакуйте и материал заберите для себя, а записку сожгите.

6. В Радомышле погибли совсем точно Демьян, Конон, Андрон и Адам⁴⁴¹.

К тому же уже знаю точно, что они погибли от разрыва мин, которые вмонтировало МГБ в батареи к радио. Не высылайте уже никого.

Желаю Вам здоровья.

СУ.
Я.

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 10, арк. 296–298. Копія. Машинопис⁴⁴². Переклад російською мовою⁴⁴³.

⁴⁴¹ Дані особи (у т. ч. провідник Луцького р-ну “Конон”) загинули у 1951. (Ішук 2009а 27).

⁴⁴² Оригінал цього документа, запакований у вигляді вузького прямокутника, прошитий нитками та засургучований, з написом на конверті “Сорт”, було виявлено працівниками МДБ на хут. Жуківщина біля с. Радухівка Рівненського р-ну Рівненської обл. під час спецоперації з ліквідації В. Троцюка-“Буйного”. Також див.: 1). фрагмент перекладу цього документа на російську мову, що цитується у спецповідомленні начальника УМДБ Рівненської обл. полковника Миколи Решетова для заступника міністра МДБ УРСР, полковника В. Шевченка про ліквідацію члена крайового проводу ОУН на ПЗУЗ Н. Хасевича-“Зота” (від 11.03.1952): *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 1, арк. 159–160*; 2). фрагмент перекладу цього документа на російську мову, що цитується у довідці нач. 5-го відділу відділення 2-Н УМДБ Рівненської обл. капітана Сухіна для невідомого про захоплення оунівських документів під час ліквідації провідника Рівненського надрайону В. Троцюка (від 14.03.1952): *ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 8, арк. 158–159*.

⁴⁴³ До перекладу російською мовою додана довідка: “Перевод: Педченко. Справка: 1. Документ изъят 21.II.52 г. в Клеванском районе при ликвидации руководителя Ровенского надрайонного провода ОУН Буйного. 2. Документ напечатан на машинке. Исходит от члена центрального провода ОУН Орлана в адрес руководителя Острожецкого районного провода ОУН Карпо – он же Тарас – ликвидированного 19.1.1952 года. 3. П-ка – Палажка, жена Тараса. 4. Арп. – Арпад, участник бандгруппы Тараса, ликвидирован вместе с Палашкой самими бандитами осенью 1951 года. 5. В. – неизвестен. 6. Герасим – неизвестен. 7. Демьян, он же Верховинец, Конон, Андрей и Адам – ликвидированы с помощью сюрприза в январе 1951 года в с. Рудомышль Луцкого района. 8. Я. – Ятер. – кличка Орлана. Верно: [підпис] /Педченко/. 23.II.52 г.”.

№ 26
В. ГАЛАСА – В. ТРОЦЬОКУ

[Кінець 1951 р.]

1. Выслаю Вам:

- а) “Украинознание”⁴⁴⁴ – учебн. для вышкола кадров,
- б) “Сурма” ч. 5–6,
- в) “Уведомление к сов. администрации”,
- г) “Голос правды”⁴⁴⁵ – все для массового распространения.

2. Редакция “Голоса правды” ожидает от Вас материалы отдельно с места о жизни большевистских чинуш, а также интересных вопросов из жизни народа.

3. Если Вы будете что-то печатать, то указывайте дату 1952 г. и подпись – типография ОУН им. Клима Савура⁴⁴⁶.

4. Таковую подпись давать даже на листовках и кличах.

5. Как дело со связью на восток?

Терешко⁴⁴⁷.

*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 8, арк. 161–162.
Копія. Машинопис⁴⁴⁸. Переклад російською мовою⁴⁴⁹.*

---

⁴⁴⁴ Назва підручника, за яким навчалися члени ОУН і УПА.

⁴⁴⁵ Вірогідно що тут йдеться про часопис “Голос правди”, який видавав осередок пропаганди Луцької округи ОУН. № 1 вийшов 1.08.1951. (*Стасюк 2006 243*).

⁴⁴⁶ Як зазначив дослідник О. Клименко (без посилання на джерело), типографію під такою назвою, що розташовувалася в с. Радомишль Луцького р-ну, у січні 1951 підірвали працівники МДБ (оперативний захід “Сюрприз”). (*Бофони 2008 45*).

⁴⁴⁷ Працівники МДБ довели, що псевдонім “Терешко” належить В. Галасі. Для цього порівняли два машинописи – цей і лист В. Галаси до Я. Ковжука. Виявилось, що розміри друкарських літер, як і натиск на папір у процесі друку, там і там були ідентичними. (*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 8, арк. 161*).

⁴⁴⁸ Оригінал документа був вилучений працівниками МДБ 21.02.1952 на хут. Жуківщина біля с. Радухівка Рівненського р-ну Рівненської обл. у ліквідованого провідника Рівненського надрайону В. Троцюка. Переклад (його фрагмент?) на російську мову цитується у довідці нач. 5-го відділу відділення 2-Н УМДБ Рівненської обл. кап. Сухіна для невідомого про захоплення оунівських документів під час ліквідації провідника Рівненського надрайону В. Троцюка (від 14.03.1952).

⁴⁴⁹ До перекладу (його фрагменту?) додана довідка: “Справка: Этот документ был запечатан в виде гриппа и заклеен сургучом. Нитками не прошит. На пакете был адрес – Адаму. Следовательно, этот документ был прочитан Адамом, после чего он запечатал его в целях конспирации перед находившимися вместе с ним бандитами”.

№ 27
В. ГАЛАСА – Я. КОВЖУКУ

[1951 р.]

1. Высылаю: а) украинознание⁴⁵⁰ – для вышкола кадров, б) “Сурма” – ч. 5–6 – для массового распространения; в) “Голос правды” – для массового распространения.

Все эти материалы дает Адам.

2. До сего времени я не получил от Вас и Ивана ничего, кроме первой почты. Жду с нетерпением.

*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 8, арк. 160–161.
Копія. Машинопис⁴⁵¹. Переклад російською мовою⁴⁵².*

---

⁴⁵⁰ Правильно – “Українознання”.

⁴⁵¹ Переклад фрагменту документа цитується у довідці нач. 5-го відділу відділення 2-Н УМДБ Рівненської обл. кап. Сухіна для невідомого про захоплення оунівських документів під час ліквідації провідника Рівненського надрайону В. Троцюка (від 14.03.1952). Оригінал документа було виявлено працівниками МДБ на хут. Жуківщина біля с. Радухівка Рівненського р-ну Рівненської обл. під час спецоперації з ліквідації В. Троцюка.

⁴⁵² До перекладу фрагмента документа додана довідка: “Справка: письмо Савы в адрес “Сорт” (Тарасу). Этот документ напечатан на машинке и был запечатан в виде грипса, засургучеван и прошитый нитками. На пакете имеется адрес “Сорт”. Сава – кличка Орлана”.

⁴⁵³ Троцюк Володимир (“Адам”) (? – 02.1952).

⁴⁵⁴ Хасевич Ніл.

№ 28
В. ГАЛАСА – В. ТРОЦЬОКУ

[1951 р.]

К Адаму⁴⁵³

Адрес “Сава” – на Терешко.

Адрес 18 соединил в пакет на Рыбака⁴⁵⁴, а также и 8510.

Но Вы знайте, так как может будут итти такие адреса, то чтобы знали куда направлять.

Дата не указана. Подпись не разборчива⁴⁵⁵

*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 8, арк. 163–164.
Копія. Машинопис⁴⁵⁶. Переклад російською мовою⁴⁵⁷.*

---

⁴⁵⁵ Зазначено перекладачами фрагмента документа російською. Ми вважаємо, що його автором є В. Галаса, тому що наприкінці 1951 він відправив підписаний псевдонімом “Терешко” ще один лист до В. Троцюка-“Адама”. Див.: *ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 8, арк. 161–162.*

⁴⁵⁶ Оригінал документа був вилучений 21.02.1952 працівниками МДБ на хут. Жуківщина біля с. Радухівка Рівненського р-ну Рівненської обл. у ліквідованого провідника Рівненського надрайону В. Троцюка. Переклад наводиться у довідці нач. 5-го відділу відділення 2-Н УМДБ Рівненської обл. кап. Сухіна для невідомого про захоплення оунівських документів під час ліквідації провідника Рівненського надрайону В. Троцюка (від 14.03.1952).

⁴⁵⁷ До перекладу документа додана довідка: “Справка: 1. Документ изъят из бумажника Буйного. 2. Терешко – очевидно кличка Орлана. 3. Сава – очевидно почтовый адрес Орлана. 4. 8510 – цифровой псевдоним члена краевого провода ОУН Зота”.

Лист Гасина Олександра

№ 29 О. ГАСИН – П. ФЕДУНУ

[1948 р.]

Друг С.⁴⁵⁸

Наконец, закончил я свое месячное путешествие.

Возвратился позавчера вечером к себе, очень много можно было бы написать, поэтому даже не знаю с чего начать.

Начну с самого начала дороги.

Дорога была для меня необычайно тяжелая, почти все время передвигался пешком. Желая добраться вовремя к 10, я, не ожидая сообщения 4 о месте нашей встречи, с ним выбрался на 5 дней раньше, чем выходили вместе в прошлом году.

Пройдя несколько дней форсированным маршем, я уже был на “подходах” к 4. Там я узнал, что 4 уходит со своего места и вместе с 6 идут в моем направлении. На шестой день дороги я встретился с 6, а на восьмой с 4. Вместе с 6 была его пропаганда (куда мы в прошлом году послали сына Тестьевой).

На шестой день 6 заканчивал свои дела с людьми, а на седьмой мы с 6 начали свой разговор.

Он проинформировал меня о своих делах на территории, передал кассовый отчет и тогда мы перешли к дискуссии на текущие и актуальные темы.

На восьмой день пришел 4 и остаток дня прошел в поисках места для расквартирования и общей дискуссии.

В это же время я заболел. У меня на пальце ноги появился большой нарыв и, кроме того, очевидно был легкий грипп (сильный насморк и температура 38.8). Я почти неделю не мог идти дальше и несколько дней совершенно не был способен к работе. Однако, на моей работе это сильно не отразилось.

В процессе работы выяснилось, что никто из присутствующих не прочитал еще “Справочника”, хотя я переслал его людям еще в апреле месяце, вследствие чего они не были готовы к дискуссии. Кроме этого, 6 водил 4 показывать свой архив, что

---

⁴⁵⁸ П. Федун.

заняло также два с половиной дня. Личное чтение “Справочника” каждым заняло еще почти два дня.

Я за это время просматривал и перечитывал литературу, вышедшую за последнее время и ознакамливался с некоторыми материалами (СБ Далекий).

По дороге к архиву, б вывихнул себе ногу (по-видимому не очень сильно, так как перед моим уходом нога уже зажила, но хорошо ходить он еще не мог).

Только лишь на 13 или 14 день мы приступили к разбору “Справочника”. Дискуссия продолжалась (вместе с “Дискуссион. трибуной”⁴⁵⁹ и “_____” и “ролью повстанцев?”)⁴⁶⁰ целых четыре дня. После этого мы еще один день вели дискуссию на общие социальные темы.

Полтора дня 4 информировал меня о ваших разговорах и еще о некоторых мелких делах. После этого я собрался обратно в дорогу. Дорога была очень тяжелая. Нога хорошо еще не зажила, было очень жарко и у меня было какое-то общее ослабление (хотя в этом году я чувствовал себя во много раз лучше, чем в прошлом). В дороге днем я наскочил на засаду, которая в тот момент отдыхала. Благодаря этому, а также благодаря исключительно большой отваге самого молодого (свежего) из моих хлопцев, который все время прикрывал огнем мое отступление мне (и нам всем) удалось выйти из засады целыми (территория была для нас очень неудобной) [...]. Хлопцам пришлось бросить все свои вещи, включая даже сумки и сапоги. Я свою сумку не бросил, но зато пропали все те мои вещи, которые несли хлопцы.

Из орган. вещей потеряли несколько территориальных отчетов, летучки, бе-фоны (Взоры⁴⁶¹ “Пашны буряки”⁴⁶² (конспир.), несколько изданий из гутенберговки (мелкие) и 925 рублей (37 шт. по 25 рублей) деньгами (часть из тех, что я получил от 4). Все это было в моих вещах, которые несли хлопцы.

В этот же самый день (как об этом впоследствии сообщали нам люди) приехала машина шмиракив с собаками и действующие на этой территории опер. боевки, которые пошли концен-

---

⁴⁵⁹ “Дискусійна трибуна” – неперіодичний часопис для внутрішнього користування в ОУН. Його видавав ГОСП у 1948?–1950. Редактори: П. Федун, О. Дяків. (*Содоль 1995; Стасюк 2006 243*).

⁴⁶⁰ Так у документі.

⁴⁶¹ Остання літера слова виправлена, але на яку – розібрати не вдалося.

⁴⁶² “Пашні буряки” – підручник з конспірації. Написаний В. Куком. Видавався у 1938 (вперше) і 1942. (*Стасюк 2006 321*).

трично в погоню. С одной такой боевкой мы ночью разминулись на одной дороге. Речка, которую мы должны были переходить, была обставлена засадами вправо и влево от намеченного нами перехода на каких-то 3–4 клм. (вместе около 7–8 клм.). Предвидя это, мы обходили около 6 клм. в стороне. Через несколько дней блуждая, я попал на свою связь. Вчера отдыхал, а сегодня пишу. На ноге (наверно потому что пропотела и мочил в холодной воде при переходах) образовался около первого второй нарыв, так что я пока каких-то 10–14 дней не способен к дороге. Такой тяжелой (утомительной) дороги я еще не имел. Или я уже старею, или такая жара была невыносимая, но дорога дала немного чувствовать себя на сердце.

А теперь к делу:

1. Что касается “Справочника”, то я тебе уже об этом упоминал, что гости читали его тогда, когда я уже был там. Я рассчитывал на то, что мы с 4 на месте отредактируем и он скоро сможет увидеть дневной свет. Однако 4 заявил, что на это потребуется много времени, а он сейчас имеет много других дел и высказался за то, чтобы после дискуссии я сам в том духе все исправил, а затем переслал ему вторично и только тогда он займется окончательной редакцией. При этом просил, чтобы я сделал это как можно скорее и переслал ему с таким расчетом, чтобы “Справочник” в этом году разошелся по территории. Я заявил, что мне самому будет тяжелее делать поправки, ибо я буду под влиянием написанных уже собственных мыслей, кроме того, у меня некому писать на машинке да и в конечном счете 4 все-таки придется еще раз редактировать. Кроме того, 4 делал только заметки относительно того, что надо сократить или что ему не нравилось. В конце концов⁴⁶³ он не давал удовлетворительной развязки проблемы и даже два раза спорил против наших общих положений с прошлого года (о чем мы оба с ним договорились).

Основные его замечания таковы:

а) не дает минимума того, что нужно, он отвергает мой собственный взгляд на актуальность определенных дел.

б) не доступнее от вещей ГОСПУ⁴⁶⁴ (что касается стиля).

---

⁴⁶³ Так у документі.

⁴⁶⁴ Мабуть, йдеться про ГОПІС – Головний осередок пропаганди і інформаційної служби ОУН на УЗ. Діяв з 1944 під кер. П. Федуна. Координував підготовку нових підпільних пропагандистських видань. Вдосконалив систему управління підпільними друкарнями, уніфікував їхню роботу. Встановив контроль за кількістю видань, які видавалися у підпіллі, потребами друкарських “гнізд”. (Марчук В 2007 11).

в) не полностью использован диалог (слабый апонент).

Что касается пункта “а”, то ясно, что я не исчерпал (и даже не старался) всех возможных проблем, которые могут появиться в такой брошюре, ибо это невозможно (итак “Справочник” большой объем), а ограничился самыми важными (которые я уточнил в прошлом году с 4).

Что касается пункта “б”, то я давал читать “Справочник” разным людям и с разными положениями (станичный, кустовой, райпроводник, райпропагандист, окружной, Зенон, “Гражданские особы”⁴⁶⁵ и т. д.), и все единогласно⁴⁶⁶ заявили, что стиль очень простой, ясный, а проблемы очень (даже для них) актуальные.

Что касается пункта “в”, то я просил всех и вся чтобы мне подали примеры таких трудных вопросов (опонента), однако никто не подал, а я сам не хотел и попросту не мог организовать такую оппозицию, чтобы была природная и логичная. В остальном думаю, что уступчивость Приднипрянца в смысле разговора совсем природная.

Наиболее для 4 (и его окружения) понравилась вторая часть (по-видимому потому, что сами они в том самые сильные). Я же считал ее слабее других.

В настоящее время у нас самые тяжелые дела, это писать что-либо положительное, потому что: а) почти ничего у нас (кроме общих книг) в настоящее время постоянно нет. Поэтому каждый пишет и интерпретирует по-своему, а 4 прямо боится как какой-нибудь дефиниции.

б) появились разные ячейки (“школы”), которые сами себя не понимают, все оценивают своей мерой, а не объективно и поэтому столько разноречивых мыслей в каждом вопросе. Я считаю, что в связи с этим, кроме “Дискусс. трибуны”, необходимо давать людям возможность писать под псевдонимами на собственную ответственность.

Думаю дальше, что 4 не имеет достаточной практики и объективного знания (одностороннее материалистическое отношение), чтобы решать все дела идеологического порядка. Очень жаль, что связь тяжелая и что нельзя чаще встречаться.

М. И. в разговоре с 4 и 6 подали мысль, что лучше было бы в 1949 году вместо задуманной встречи А. посетить на территории 6. Возможно тебе про это еще напишут. Я думаю, что это было бы очень желательно.

---

⁴⁶⁵ Помилка перекладача. Йдеться про звичайне цивільне населення.

⁴⁶⁶ Слово підкреслене однією лінією.

На днях собираюсь закончить “Справочник”, не знаю сколько времени придется на это потратить. Думаю, что не меньше как три недели на перередактирование, а с переписыванием возможно каких-нибудь 5 недель, и поэтому не знаю, успею ли я в этом году выбраться провести 10.

2. Будучи у 4, я имел возможность прочитать В. Косы “Думки до проблемы сусп. ладу на Украине”. Статья очень хорошая, актуальная и действительно объективная (хотя и в сентенциях). Это первая попытка⁴⁶⁷ у нас подойти критически к существующим уже общественным порядкам (доктрина) и на их основе дать что-то новое (определенного рода синтез), который бы отвечал нашим условиям, потребностям и психике украинца. В этом направлении необходима ревизия взглядов III НВЗ ОУН.

Я вполне согласен с автором статьи, за исключением 4 страницы, где автор перечисляет такие “положительные черты” большевистского общественного строя, как:

1. Полная ликвидация безработицы⁴⁶⁸ (применяя какие методы). Здесь он слабо отразил эти методы (низкая зарплата, нужда трудящихся), говоря, каждое даже наиболее капиталистическое государство может ликвидировать у себя безработицу. Гитлер, например, сделал это с куда меньшими жертвами населения. Таким образом, в этом нет никаких “успехов” большевизма.

2. Плановость хозяйственной жизни⁴⁶⁹ – не допускает кризисов. К кризисам не допускает перманентный кризис во всех отраслях. И снова возникает вопрос: какой ценой ИИ⁴⁷⁰ ответ: каждая капиталистическая держава такой (а то и меньшею) ценой добьется таких “успехов”.

3. Так же проблематическим является – меньше потрясение хозяйственной жизни у большевиков, хотя бы во время войны. А миллионы жертв голода (засуха), а нищенская жизнь по время войны. Мне не важно, как это получается в теории, а важно, как это бывает в жизни. И как вывод: большевизм может быть только противоречием⁴⁷¹ всего этого (т. е. пунктов 1–3).

---

⁴⁶⁷ “... первая попытка ...”. – Підкреслено однією лінією.

⁴⁶⁸ “Полная ликвидация безработицы”. – Підкреслено однією лінією.

⁴⁶⁹ “Плановость хозяйственной жизни”. – Підкреслено однією лінією.

⁴⁷⁰ Так у документі.

⁴⁷¹ “... меньше потрясение ... противоречием ...”. – Підкреслено однією лінією.

4. Рационализация работы (стахановщина), больше продукции и изобретательности всегда доведет до перепродукции и ... безработицы. Социализм еще нигде не оправдал на практике своих тезисов (тем более большевизм), хотя некоторые из них в комбинации с частной инициативой (синтез странностей)⁴⁷² могли бы дать хорошие успехи. Мы должны (хотя бы на первых порах), исходя как с пропагандистских так и с хозяйственных взглядов, дать вполне широкое поле деятельности для индивидуальной инициативы, ибо иначе сама жизнь пролетит мимо нас и мы снова окажемся (как наши социалисты в 1918 году) с хорошими идеями, но за бортом жизни.

Если буду иметь время – постараюсь откликнуться на упомянутую статью. Жаль, что ты мне не передал 1-й экземпляр.

3. 6 вообще творит себе свои понятия⁴⁷³ (нация, народ) и никак не дается переубедить себя. Хотя некоторые его мысли и хорошие, но много теряют ценности перед фразеологией и смесью понятий.

Я, например, согласен с его “нациократией”⁴⁷⁴. Вместо “демократии”, как определение общественного государственно-го строя. Этот термин новый, мы ему можем дать свою интерпретацию и он вскорости сможет быть принят во всем культурном свете как определение государственно-общественного строя, в котором целая нация (как целость и каждый член отдельно) пользуется всеми правами свободного роста, развития и участия в государственной власти и т. п. Это была бы реформированная демократия, поставленная на службу нации как целости.

Это дало бы нам большую возможность в части построения власти. Это было бы что-то наше, родное. Очень здоровый взгляд имеет 6 относительно наших социальных лозунгов в первые дни восстания ... с колхозами, вся земля крестьянам (включительно до лозунга грабь награбленное), хотя с

---

⁴⁷² “Рационализация ... синтез странностей ...”. – Підкреслено однією лінією.

⁴⁷³ “... свои понятия ...”. – Підкреслено однією лінією.

⁴⁷⁴ Термін походить від одноіменної назви книги ідеолога ОУН М. Сціборського, яка вийшла у 1935. В цій праці, цілком у дусі свого часу, автор засудив виборність і парламентаризм, запропонувавши нову ідеологію “націократії”. Фактично це було перенесенням на український ґрунт популярних у тогочасних іберійських країнах ідей корпоративного державного устрою, базованого на солідарній участі всіх верств титульної нації у житті та владі своєї країни, але без надмірної його централізації. В інших ідеологіях, особливо у комунізмі, М. Сціборський виявив істотні недоліки. (*Віхров 2006 47–54*).

некоторыми его взглядами (национализация земли) я не согласен.

4. Появилось у нас сейчас много перепечатанной старой литературы (постановления 1 конгресса, II и I ВЗ ОУН, декалог⁴⁷⁵, 12 примет⁴⁷⁶, 44 правила⁴⁷⁷ и т. д.), которая во многих местах противоречит себе. Надо согласовать все эти вещи. Но как я видел, 4 имеет тенденцию поголовно ликвидировать все, что не подходит под его шаблон (напр. дефиниция “нации” в постановлениях 1 конгресса). Почему выброшено л[...]отто⁴⁷⁸ из декалога. Никто (даже) 4 не может этого объяснить. Думаю, что это неправильно.

В отношении пересмотра старой литературы, то хорошо было бы если бы 4 сделал проэкт и уже после дискуссии ликвидировал старые вещи.

5. Кому я могу передать сейчас свой кассовый отчет за прошлые годы (VI 1947 – VI 1948 гг.). Я не знал, что встречу с 6, поэтому с собой не брал.

6. Все что мне Ст. сказал (включительно до последней засады) исполнилось у меня на 100%. Обещал, что в этом году должна быть война. Посмотрим.

7. 4 также критиковал мое начало идейных _____⁴⁷⁹ возможных основ нашего движения I (затерто целое предложение)⁴⁸⁰.

(Он м. и. чтобы доводить стройные моральные основы, которые не только не противоречат общелюдским и христианским началам, а ставят к нашим членам еще больше требований (как первые)⁴⁸¹. Если буду иметь время, то я таки обработаю это и тогда это может пойти (если будет хорошо) под псевдонимом, как “собственная” вещь.

8. Если достану нужную военную литературу от 6, то займусь этой зимой военными делами. Думаю, что это вскоре может

---

⁴⁷⁵ “Декалог” – програмний документ ОУН. Інша назва – “Десять заповідей українського націоналіста”. Написаний Степаном Ленкавським. Документ був уперше опублікований у 1929 р. “Декалог”, перевиданий окремою брошурою в 1948-му, використований у підпіллі ОУН з навчальною метою. (*Стасюк 2006 350*).

⁴⁷⁶ “12 прикмет характеру українського націоналіста” – програмний документ ОУН. Написаний оунівцем О. Мащакком.

⁴⁷⁷ “44 правила життя українського націоналіста” – програмний документ ОУН. Написаний у 1930-х З. Коссаком (за іншими даними – Д. Мироном).

⁴⁷⁸ “... л[...]отто ...”. – Підкреслено однією лінією.

⁴⁷⁹ Так у документі.

⁴⁸⁰ У дужках – примітка перекладача документа російською.

⁴⁸¹ Речення у дужках перекладене дуже недолуго.

быть нужным. Думаю забратися к минерки⁴⁸². Имею желание также обработать “Конспирацию”⁴⁸³ вместе с методическими указаниями для вышкала. Также хочу (уже начал) перечитывать “жида” (экономия)⁴⁸⁴ да углубить английский. Необходимо также подумать про лучшую связь для нас на будущее, ибо через 7 что-то не идет.

Поздравляю сердечно.

СУ.
10⁴⁸⁵.

ОРГИЙДПСУ⁴⁸⁶

Р. С. Оригинал к этому письму (копии) обозначен числом 10а, высылаю старой нашей дорогой.

Подтверди получение обеих записок. Этой дорогой посылаю тебе 2 экз. “Дискуссион. трибуны”.

---

⁴⁸² Слово підкреслене однією лінією.

⁴⁸³ В ІДЗ ГДА СБ України зберігається щонайменше дві брошури невідомих авторів під назвою “Конспірація”, але вони мають різний зміст. (*ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 59, арк. 1–31; Там само, арк. 32–46*).

⁴⁸⁴ Вірогідно “жидом” в даному випадку названо Карла Маркса, а слово “економія” означає його працю “Економіко-філософські рукописи” (1844).

⁴⁸⁵ Гасин Олександр Іванович (“Вовк”, “Дор”, “Іван Чорнота”, “Лицар”, “Олекса”, “Сук”, “Тур”, “Чорнота”, “Юлько”, “Рак-20”, “010”, “10”) (18.07.1907, с. Конохів Стрийського р-ну Львівської обл. – 31.01.1949, м. Львів). З селянської родини. Навчаючись у Стрийській гімназії (1928), вступив до Пласту. Член Організації вищих класів українських гімназій. Закінчив землемірний відділ на ф-ті сухопутної і водної інженерії Львівської політехніки (1930). Член УВО, ОУН. Кількаразовий в’язень польських тюрем (1931, 1933, 1934–1935, 1937). Організаційний референт проводу ОУН на ЗУЗ (1935–1936), член військової референтури ПУН за кордоном (1938–1939), сотник. У 1934–1935 керував крайовою ексекутивною на ЗУЗ. Від початку 1938 – у референтурі військових справ ОУН. У 1940 – один з ініціаторів створення крайових військових штабів для підготовки збройного повстання. Член проводу ОУН (1940–1941), учасник ІІ ВЗ ОУН. У червні 1941 – заступник міністра оборони УДП у Львові. У вересні 1942 був заарештований німцями (Дрогобич). Того саме року звільнений Дрогобицьким обл. референтом СБ К. Цмоцем-“Модестом” від німецького полону. З жовтня 1942 – у Тарногороді (Польща). Станом на жовтень 1943 – у Львові. Заступник шефа ГВШ УПА (1943–1945), його шеф (1946–1949), член проводу ОУН на УЗ (від 1947). Загинув, відстрілюючись від погоні опергрупи МДБ неподалік від Головної пошти у Львові. Полковник УПА (22.01.1948). Генерал-хорунжий (1952). 28.05.1995 у с. Конохові, біля рідної хати, відкрито пам’ятник, 7.07.2000 відкрито Меморіальний музей. (*Мотука 2006 46, 80, 140; Веденеев 2005 36; Роман Шухевич 1 2007 547*).

⁴⁸⁶ Перекладач документа російською мовою під цими літерами написав (у дужках) такі: “ОРБДПСУ”. Можна припустити, що це якась зашифровка.

Если 7 переслал тебе уже один номер, то я уполномачивал его
взять себе один номер.
Тогда ты достань только 1 номер.

АА-2
11471

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9112, т. 2, арк. 98–105. Копія.
Машинопис. Переклад російською мовою⁴⁸⁷.

---

⁴⁸⁷ До документа додано довідки: "Перевел с украинского: ст. опер. уполн. Упр. 2-Н МГБ УССР капитан [підпис] /Дубас/. Примечание: подлинник грипса находится в отделе 2-Н УМГБ Дрогоб. обл. в деле-дубликате аг. дела "Берлога" [підпис]. Справка: 1. Грипс адресован С Северу – руководителю референтуры пропаганды центрального провода ОУН от 10 – Ляцаря – члена центрального провода ОУН и руководителя главного военного штаба УПА. Захвачен в октябре 1948 года у убитых 4-х бандитов (не опознаны) в с. Монастырец Сколевского района Дрогобычской области. 2. Под условными цифровыми обозначениями предполагается: 4 – Тур – Шухевич Роман. Остальные цифровые обозначения встречаются впервые и нам неизвестны. Перевел с украинского: ст. оперуполномоченный управления 2-Н МГБ УССР капитан [підпис] /Рубан/".

Листи Клячківського Дмитра

№ 30 Д. КЛЯЧКІВСЬКИЙ – Ф. ВОРОБЦЮ

27 вересня 1944 р.

Друже Олекса!

Посилаю Вам пор. Вадима до роботи при війську. Ужуйте його до вишкільної роботи у Корбана⁴⁸⁸, або при вій. ос. до контрольно-інспекційної роботи.

Наставлення схід, потрактуйте добре друга і дайте добру безпеку.

С.У!
27.IX.44.
А[ріан]

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 65 (1953 р.), спр. 8, арк. 90а (конверт). Оригінал. Рукопис.

---

⁴⁸⁸ Також знаний за псевдонімом “Орест”. Легіонер. У травні–липні 1943 керував вишколом 1-ї групи УПА, очолював один із її підрозділів. Станом на грудень 1943 підрозділ “Хорти”, що йому підпорядковувався, брав участь у бойових діях. У 1944 очолював вишкільний відділ штабу УПА–Північ. За даними Ф. Воробця, заступник С. Янишевського “Орест” застрелився у листопаді 1945, тому що вважав безпідставними закиди працівника СБ В. Коренюка-“Модеста” на свою адресу про зраду, а також тому, що був побитий підлеглими “Модеста” “буками” на “станку”. В грудні 1946 М. Козак, як добрий знайомий “Ореста”, вважав звинувачення того у зраді безпідставними. (*Документ № 127; Літопис УПА НС 2 1999: 25–27, 171, 174; Літопис УПА НС 9 2007 677; Літопис УПА НС 8 2006 173–174; Літопис УПА НС 11 2007 403*).

№ 31
Д. КЛЯЧКІВСЬКИЙ – С. ЯНИШЕВСЬКОМУ

27 вересня 1944 р.

Друже Далекий!

Передаю через Ваші руки Вадима до Олекси. Відставити його якнайскорше з охороною.

Працюватиме у вій. ос. у Олекси.

С. У!
27.IX.44.
А[ріан]

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 65 (1953 р.), спр. 8, арк. 90а (конверт). Оригінал. Рукопис.

Листи Кука Василя

№ 32 В. КУК – Я. БУСОЛУ

4 серпня 1945 р.

Д. Шахтар!

1. Ваші записки від 29.6, 24.6 і 15.6.45 – отримав. Також отримав і всі передані матеріали. За все дякую.

2. На основні персональні питання не даю Вам відповіді, з причин від мене не залежних. З тих причин також і нікого Вам до помочі прислати не можу. І надалі д. Чуп.⁴⁸⁹ і Ви очолюєте цілий терен і несете відповідальність за цілість роботи. Спільно доберіть собі ще 1–2-ох сильніших, як кандидатів до помочі у керівництві.

3. Усю рев. роботу ставте розраховуючи на довший час. Не гоніться за хвилими ефектами в роботі, а будуйте тривалу, сильну революційну підпільну організацію, що зможе видержати затяжну боротьбу. Основне в орг. роботі – підібрати нового типу кадри, зокрема з молоді і повністю підготувати їх до боротьби у нових умовах. Працю над кадрами покласти в основу ор. праці. Пам'ятати, що при підпільних формах боротьби якість запалює успіх⁴⁹⁰.

4. Повторювати серед членства т. зв. орієнтації на скору війну з СРСР. Бо а куж і скоро війни не буде? А тоді що? У ніякому випадкові нашої боротьби не вільно узалежнювати від жодних, позареволюційних орієнтацій. Зовсім дві різні речі: використовувати зовнішню обстановку і орієнтуватися⁴⁹¹ на неї, як на вирішаний фактор нашої революції.

Успіх нашої революції запевнимо, коли зуміємо зорганізувати і опанувати революційні елементи в СРСР⁴⁹² і повести їх до боротьби.

---

⁴⁸⁹ Йдеться про М. Козака-“Чупринка”.

⁴⁹⁰ “... нового типу кадри. ... якість запалює успіх”. – Підкреслено однією лінією.

⁴⁹¹ “... серед членства. ... використовувати ... орієнтуватися ...”. – Підкреслено однією лінією.

⁴⁹² “... революційні елементи в СРСР...”. – Підкреслено однією лінією.

“Перемоги”, які б вони і не були – це явища переходові. Був час, що і Гітлер стояв у вершку “слави”, а сьогодні у підпіллі, не кращому за наше!⁴⁹³ СРСР – занадто вже реакційне, щоб довго святкувати “перемогу”. Сили протисовітські, так у СРСР як і у світі, як сили революційні наростають і сильнішають.

Коли ж питання йде про Україну, то, коли не хочемо зникнути як окрема нація, нам залишається тільки безпощадна боротьба до побідного закінчення. Можемо застановлятися над методами тільки⁴⁹⁴.

Пишу ці самозрозумілі речі тому, що в важних хвилинах боротьби слабодухи нашіптують про безвиглядність, безперспективність і т. п. Про нашу боротьбу, її труднощі і перспективи треба з членськими кадрами говорити відверто⁴⁹⁵. Будувати рев. орг. можемо тільки на тих, що свідомо і впевнено ступають по революційному шляху. Усіх слабодухів, при сьогоднішній обстановці нашої боротьби, треба від революційного руху відсунути подальше, незалежно на яких постах вони не находились би.

Інше питання мас. Масам треба “настроїв” і потрібні “настрої”, бажану нам “атмосферу” боротьби треба витворювати. Та на них (настроях) будувати нам не вільно. Будуємо нашу рев.-цію на рев. організації⁴⁹⁶.

Збудувати сильну політичну революційну підпільну організацію⁴⁹⁷.

Це лозунг і конкретний план організаційної праці на зараз.

4. Коротко відповідаю на питання, поставлені у записках:

Червоний є у мене і з ним усе в порядку. Поширювані чутки, думаю, провокація⁴⁹⁸.

“Більше рев. пильності” – оцінюю як дуже актуальну і потрібну працю. Вона багато допоможе в орг. праці і в боротьбі проти

---

⁴⁹³ Твердження В. Кука про перебування А. Гітлера в “підпіллі” станом на серпень 1945 доволі дивне, адже те, що останній покінчив життя самогубством 30.04.1945, давно є історичною аксіомою. Думка В. Кука додасть поживи багатьом конспірологам (аргентинський публіцист А. Басті, український журналіст К. Стогній та ін.), котрі вважають, що А. Гітлеру наприкінці німецько-радянської війни вдалося виїхати до Аргентини, а 1964-го – у Парагвай.

⁴⁹⁴ “... безпощадна боротьба до побідного закінчення. ... над методами тільки.” – Підкреслено однією лінією.

⁴⁹⁵ “... говорити відверто.” – Підкреслено однією лінією.

⁴⁹⁶ “... на рев. організації”. – Підкреслено однією лінією.

⁴⁹⁷ Речення підкреслене однією лінією.

⁴⁹⁸ Поширюванню провокаційних чуток серед цивільного населення, а також відстежуванню його настроїв радянська влада за традицією приділяла багато уваги ще з початку 1920-х рр. (Мухаматулин 2010 197).

сексотів. Побажаним було б дати розділи і підрозділи, які є у виді заликів, сильніше промовляли до читачів.

Свідомий труднощів при складенні матеріалу, вважаю, що вив'язалися Ви з завдання добре.

Матеріали до “Перцю” можливі. Окреми відбитками (циклостильно) можете подібні матеріали вже використовувати на місці.

Лист з К. – це від тої жінки, про яку пишете. Хай приїздить.

Посилаю ще частину бланків, що є у мене. Тільки усі вони вже попадали. Усіх 60 штук⁴⁹⁹.

5. Посилаю Вам інформат. матеріали (20 штук), які використайте відповідно до потреб у Вашому терені. У деяких, як нпр. “Стрілецькі вісті”⁵⁰⁰, є і очевидна політична єрунда. Це все – мат. з різних теренів, але офіційний від пр.

По 1 пр. передаю “Слово”, “Декларацію”⁵⁰¹, “Повстанець”⁵⁰² скоро отримаєте більше.

6. Олег⁵⁰³ прийшов знов з відділом до мене. Я з ним не бачився. З ним був також і Наливайко⁵⁰⁴. Ол. є у людей др. Михайла⁵⁰⁵.

Що робить д. Роман? Чи поїхав вже далше? Повідомте його, що записку до тьоті Хіври⁵⁰⁶ передав.

---

⁴⁹⁹ “... 60 штук.”. – Підкреслено однією лінією.

⁵⁰⁰ Часопис “Стрілецькі вісті” виходив з квітня 1944. (1944 – №№ 1–27, 1945 – №№ 1–8). № 1 називався “Помста”. Видавець: політвідділ ШВО “Буг” УПА–Захід. Редактори: В. Ваврук, І. Сушко. Друкарня знаходилася в с. Купичволя Жовківського р-ну Львівської обл. (*Літопис УПА НС 13 2009 563–731; Стасюк 2006 255*).

⁵⁰¹ Можливо тут йдеться про “Декларацію Проводу Організації Українських Націоналістів після закінчення Другої світової війни в Європі”, яку в травні 1945 закінчував писати Д. Маївський. Того саме року вона вийшла друком. (*Мороз 2007 45–46, 52; Стасюк 2006 329*).

⁵⁰² Очевидно, тут йдеться про спарений № 5–6 “Повстанця”, надрукований у квітні–травні 1945. Передрук цього номера див.: *Літопис УПА НС 1 1995: 239–268*.

⁵⁰³ “Олег”, “Гас”. У 1944 – організаційний референт Вінницького обл. проводу ОУН. Очолював підрозділ УПА, який у 1944-му заходив з Вінниччини (Літинський р-н) на Тернопільщину. (*Літопис УПА НС 9 187, 196, 220*).

⁵⁰⁴ За логікою, зі згаданим “Олегом”, котрий прийшов з Вінниччини, мав би бути його колега, к-р рейдуєчого куреня УПА–Південь С. Савчук-“Наливайко”. Але відомо, що влітку 1945, коли В. Кук писав цього листа до Я. Бусла, С. Савчук потрапив у радянський полон на Львівщині. Тоді спадає на думку інший “Наливайко” – к-р ВО № 2 “Буг” УПА–Захід Левкович Василь Михайлович (також знаний за псевдонімами “Вороний” і “Чернець”). За даними О. Польового, він навесні 1945 перебував у с. Бишки на Козівщині, тобто у тому саме регіоні, де знаходилися В. Кук і Я. Бусел. (*Літопис УПА НС 9 2007 630–631*).

⁵⁰⁵ Йдеться про М. Арсенича-“Михайла”.

⁵⁰⁶ Йдеться про Затиркевич (Затирку) Марію – дружину П. Олійника-“Романа”. 1934–1935 – членкиня езекутиви Львівського краю ОУН. 1943 – в. о. шефа політичного відділу УПА. Працювала в редакції часопису “До зброї!”. (*Реабілітовані історією. Рівненська обл. 2 2009: 141, 144*).

Які можливості у роботі і перебуванні у містах Київ. і Рів. Чи їздять шпекулянти у Київ та чи можна там що-небудь купувати.

Коли маєте які відомості про роботу відділів Юри ін. на сх. конечно передайте.

7. Про багато інших річей не пишу, бо можливо хтось буде у Вас.

Не пишу окремо до др. Чуприн., бо пока до нього дойде то можливо, що і хтось вже у Вас буде і на місці все обговорять.

Усі мат. пересліть для д. Чупри.

Передаю [...] д. Ки. до д. Чупр. доручить.

Подайте, де є кругом лісу Вашого сов. опорні пункти.

Щиро вітаю Вас, д. Чупр. і усіх друзів ПЗУЗ.

С. У.

4.8.45.

С. Вар

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 154 (конверт), арк. 8–9 зв. Оригінал. Рукопис.

№ 33

В. КУК – Я. ДУДАРЕВІ

18 вересня 1945 р.

Д. Архип!⁵⁰⁷

1. Повідомляю, що терени ПЗУЗ, на основі постанови проводу, я перебрав під безпосереднє керівництво⁵⁰⁸.

3. Pozнайомтеся з докладним станом на всіх теренах і зготуйте спільно з д. Ч. докладний звіт. Наважіться до керівників поодиноких теренів і дайте їм докладні інструкції в праці на основі цих вказівок, що їх Вам долучую. Вони неповні з моментів

---

⁵⁰⁷ Дудар Ярослав ("Архип", "Верес", "Ірчан", "Чавун", "Чугайстр") (20.03.1915, с. Карашинці Гусятинського р-ну Тернопільської обл. – 12.12.1945, с. Романів Луцького р-ну Волинської обл.). Провідник Кам'янець-Подільського обл. проводу ОУН (01–04.1942). У 1943–1945 – організаційний референт проводу ОУН на ОСУЗ, проводу ОУН на ПЗУЗ, в. о. провідника ОУН на ПЗУЗ. Сотник-політвиховник. Загинув. (*Літопис УПА НС 8 2006: 181–182; Мороз 2007 51*).

⁵⁰⁸ Далі, аж до початку третього пункту, текст закреслено. Розібрати закреслене не вдалося.

конспірат. і відповідають тільки на найзагальніші питання, для визначення ген. лінії. Доповнюючими до них є напрямні пропагандивної роботи, які долучую окремо. Як також і це, що я писав Вам раніше. Ви спільно з д. Чуп. обговорите оцінку Ваших сил власних і у відповідності до того виготовите потрібні доповнюючі вказівки.

4. Працею так розділіться, щоб кожний з Вас перебував на одному з кр. і безпосередньо впливав на хід праці.

5. До справ ек., для технічної бодай допомоги, візьміть когось з тих, що найкраще в тих питаннях визнаються і є коло Вас (Гармаш – гора).

6. Гарячкою воєнною не перенимайтеся, ставте роботу у розчисленні на довготривалість. Воєнні настрої в масах будуть нам сприяти на варту у наші шанси, не такі активні будуть і сексоти і т. п. Одначе Орг. вести по легкій дорозі не можна і треба кадри приготувати на важчу ситуацію⁵⁰⁹. Краще мило розчаруватися як бути заскоченим труднощами.

7. З провокацією боротися треба обережно і не переголювувати так, як, думаю, мало це місце у Сарн. надрайоні (на основі звіту). За виїмково пізні форми провокації, як напр. Вусатий кара смерти абсолютно за легкий вимір і несправедливість для менших провокаторів – дозволяється стосувати особливі міри покарання.

Це право маєте Ви і д. Чуп., що в окремих випадках про те задицидуєте. Можете тим правом наділити інших аж з тим, щоб не зловживати тими формами.

8. У окремих теренах, роз'їджених провокацією, треба роботи і орг. зависим або цілком розв'язати⁵¹⁰ і по якомусь часі щойно починати роботу занова, опираючись на нових людях.

Краще мати малу чисту⁵¹¹ Орг. з обменшеною кількістю членів – чим велику з провокацією, подібно і з відділами для нас сьогодні, в час глибокого підпілля, важна якість а не скількість⁵¹² і цього абсолютно придержуйтеся.

Завдання до виконання ставте собі у відповідності до власних сил і спроможностей. Прийде час, що рішатиме кількість, але пока що ні. Важно, щоб ми не працювали у каламутній воді провок., бо потратимо основні, якісні кадри⁵¹³ і у висліді прийде ліквідація в цілому.

---

⁵⁰⁹ "... на важчу ситуацію". – Підкреслено однією лінією.

⁵¹⁰ "... цілком розв'язати." – Підкреслено однією лінією.

⁵¹¹ "... малу чисту ...". – Підкреслено однією лінією.

⁵¹² "... якість ... не скількість ...". – Підкреслено подвійною лінією.

⁵¹³ "... основні, якісні кадри ...". – Підкреслено однією лінією.

9. На сх. під зиму відділів не посилати, а розмістити їх у терені за умови перебування найбільш сприятливі краших перевести до орг. праці. Дальше посилати на сх. індивідуально на приготовані загінні пункти. Постійно робити заходи, посилати туди легальних людей під різним претекстом для створення загін. пунктів.

З Орг., що “самочинно” відновляється на сх. теренах, не змішуватися і держати її відізолювано⁵¹⁴, але прост[і] завдання можна давати до виконання. Не спішити з її ліквідацією. Хай грають. Інтересно що дальше буде!

10. Серіозно приготувитися до зими! Повідоміть, наскільки приготовані до цього Ви і кер. кадр. Організації.

11. Подаю відповідно на Ваші записки від 1.9.45 і 16.9.45. Почту отримав всю, крім протоколу Голого.

На майбутнє почту і письма до мене перешивайте наскрізь ниткою і пакуйте.

12. Славно і по-геройськи згинув сл. п. Сухий з дружини. Велика шкода і страта.

13. Устійніть спільно з д. Ч., яка почта впала і евентуальні копії пришліть ще раз. Який зміст листа до урядуючого провідника.

14. Відносно дівчат і Тар.⁵¹⁵, цілком поділяю Вашу думку. Т. я знаю особисто. Старша людина, понад 45, виглядає на чесного, родом К. Рогу, працював підпільно в Донбасі а потім у Б. Цер. Хто він, зараз важко сказати.

Оскільки був окр. Б. Ц. Про нього міг би багато розповісти Богдан⁵¹⁶.

15. Дивно чому Леся пише з Борщева. Коли б адреса, я вишлю когось до неї. Думаю, що Вона чесна дівчина.

Що з Катєю Чорною, що була при Середі?

16. Наливайко і Олег є у людей д. Мик. і виконають все. Коли є що-небудь конкретного до Нал. негайно пришліть.

17. Романові, думаю, можна б було дати під безпосереднє керівництво цілком північ. терен Олекси.

18. Думки Ваші, висловлені до міжнарод. положення і укр. революції, вірні і приємно почитати, що того рода тематика починає заінтересовувати кадри. Також і орг. зарядження відносно обмеження Орг. правильні. Самі бачите вже позитивні результати.

19. “Конституції” справленої немає у мене. Перегляньте самі і коли немає якихось очевидних хиб, дайте до поширення.

---

⁵¹⁴ Підкреслено однією лінією. Йдеться про прибічників С. Янишевського.

⁵¹⁵ М. Захаржевський.

⁵¹⁶ Слово підкреслене однією лінією.

20. Людей, що крилися і зараз зголошуються – за те тільки ліквідувати невільно⁵¹⁷, бо ми і так з цею брашкою “околотників” у підпіллю не маємо чого робити. Пропагандивні заходи проти зголошування правильні, репресії на них будуть і тоді вони знов будуть ховатися. Для нас це зайвий баласт.

21. Хто це Володимир і Притула. Важно розібрати мені. Може провокація, а може хтось до знайомих відзивається.

Повідомляю про черговий болючий удар по нашій революції. Дня 15.9.1945 згинув в боро[ть]бі з большевиками славної памяти друг Київський, член проводу ОУН, керівна постать укр. революції, визначний рев. теоретик і публіцист.

Згинув сл. п. д. Київ. через всипу. Втівав з окруженої хати до ліса. Ранений, дострілвся. Облаву робили українські стрибки. Згинув у селі Б. (де Ви потратили коні)⁵¹⁸.

Щиро вітаю Вас і друзів та бажаю всего найкращого.

С. У.
0948.
18.9.45.
С. Вар.

Р. С. Пересліть записку до д. Чупр., яку долучую незапаковану

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 154 (конверт), арк. 10–12 зв. Оригінал. Рукопис.

№ 34

В. КУК – Р. ШУХЕВИЧУ

[Вересень – жовтень 1945 р.]⁵¹⁹

Друже провідник!⁵²⁰

1. Повідомляю, що дня 28.VII.1945 згинув Максим (Сухий)⁵²¹. Це було так: дня 27.VII більшовики віднайшли криївку з 2 курієрами

⁵¹⁷ “... за те тільки ліквідувати невільно”. – Підкреслене однією лінією.

⁵¹⁸ У абзаці йдеться про загибель Я. Бусла-“Київського” у с. Бишки Козівського р-ну Тернопільської обл.

⁵¹⁹ Ми схильні саме так датувати цей фрагмент листа В. Кука, тому що у його першому абзаці йдеться про смерть “Максима”. А про загибель цього чоловіка Кук уперше дізнався з листа Я. Бусла на свою адресу від 16.09.1945. Відтак, швидко відреагував, написавши, згідно з правилами субординації, вже до свого зверхника-“провідника”.

від Максима до мене (Маруся і Дунай). Маруся застрілився, а Дунай виліз і здався та всипав криївку Максима, котру віднайшли 28.VII. Почали стріляти, а потім переконувати, щоб здалися (крім Максима, там ще був його бойовик Павло). Тоді Максим згодився, але, каже, хай більшов. позганяють біля криївки людей, він їм хоче щось сказати – новину. Більшовики позганяли з поля жінок. Тоді Максим, вилізши до половини з криївки, почав промову про бандитизм, грабіж і т. д. більшовиків – а за що ми боремося⁵²². Більшов. розігнали жінок і почали стріляти в діру. Оба, відстрілюючись, співали “Ще не вмерла”. Не можучи ні стрілами, ні гранатами їм нічого зробити – поставили більший гранатомет і стрільнями розривати місце де криївка. Тоді оба – Максим і Павло – застрілилися. Їх тіла відкопали і відвезли до Шумська.

Дунай (це той, що “віци” повідав) сипав все що знав. Є певні дані, що його скорше завербували в агенти. Дня 29.VII прибув з більш. в ліс і видав одну криївку мою та мертвий пункт, на котрому була якраз пошта до Максима і до Вас (1). протокол Голого, 2). записка від Притули, шифрований грипс до Шууха та записка від мене). Почав він водити по всіх знаних моїх постоях. Рівнож по усіх дядьках чи тітках, котрі допомагали Максимові.

2. В зв'язку зо смертю сл. п. Максима – повідомляю Вас в справі пошти. Від Вас я отримав останнього грипса (з 4.VI) ще через Романа, якщо не враховувати коротенької супровідної записки при “Бюджет СССР”⁵²³ з 12.VI. З того часу я більше не отримав від Вас нічого, лише від Байди і Кирила ще були потім 2–3 рази, з літературою. До Вас вислав від часу приїзду Романа 4 рази (здається). Доля двох

---

⁵²⁰ Адресат листа – мабуть Р. Шухевич. Це впливає зі змісту документа. В одному місці В. Кук пише, що “до Вас” мав надійти “шифрований грипс до Шууха”, але через зраду повстанця “Дуная” (видав радянським чинникам мертвий пункт зв'язку) цього не сталося. Дещо збиває з пантелику псевдонім “Чупринка”, який “від третьої особи” кілька разів згадується у листі. Але на це не слід зважати. “Чупринкою”, “Чупринком” (від – “Чупринко”) у 1945-му називали повстанця М. Козака.

⁵²¹ “Максим” (“Сухий”) (? , ? – 28.07.1945, с. Сошище Шумського р-ну Тернопільської обл.). Станом на 1945 – шеф зв'язку УПА–Південь. На його криївку радянські чинники вивів посередник обміну кореспонденцією між Я. Буслом і В. Куком – кур'єр “Дунай”. Загинув у бою. Відзначений у 1946 Золотим Хрестом Бойової Заслуги 1-шої класи. (Літопис УПА НС 8 147; Літопис УПА НС 10 268–270).

⁵²² Так у документі.

⁵²³ Йдеться про державний бюджет СРСР на 1945. У підпіллі він був використаний для підготовки низки пропагандистських праць, зокрема статті В. Лиманича “Про що говорить нам державний бюджет на 1945–46 рр.” і матеріалу Я. Богдана (“В. Ярославич”) “Довкруги державного бюджету СРСР і УРСР на 1945 р.”, адресованого для пропагандистів. (ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 11, арк. 170–172; Там само, т. 84, арк. 149–158; Літопис УПА 16 1987 116–128).

останніх посилок така: в половині липня я передав до Максима пошту від Чупринки і себе. Від Чупринки було 4 пакети і 2 грипси, в тім 1 пакет і 1 грипс на адресу Заславського, а решту до Вас. Ця пошта не відійшла (здається) до Вас і осталася в Максима до його смерті. Сумніваюсь чи вона впала в руки більшовиків: вона або десь замагазинована, або, якщо мав Максим при собі – то напевно знищив, бо мав час. Там була важна пошта. Мені відомо лише, що там було “Відкритий лист Рильському” та “До Урядуючого Провідника ОУНСД” – обі речі від “Проводу ОУН на СУЗ”, котрі привезли дві кур’єрки, (про це докладніше в іншому місці), протокол Вусатого ([...] що зорганізував смерть Аріана), а в грипсі до Вас було таке місце від Чупринки: прибуло 2 дівчині з Київa, шукають зв’язку з проводом, передали лист “До Урядуючого Провідника” та “Відвертий Лист Рильському”⁵²⁴. Прошу інструкцій в тій справі. Про ці матеріали мені відомо, бо рівночасно тоді прислав відписи тих матеріалів Чупр. мені та так інформував про ті дівчата⁵²⁵.

Рівночасно з тими грипсами а поштою я вислав від себе грипса, в котрому інформував про деякі справи, а головно аналізував ці матеріали “Проводу ОУН на СУЗ” (“До Урядуючого Провідника ОУНСД” та “Відвертий лист”). Так як і Чупр. брав можливість, що там пахне агентурою, але й брав можливість, що може бути і здоровий рух на СУЗ. Так чи сяк, треба з ними зв’язатися і розкусити в чому справа. Тому я рішив вислати тих зв’язкових назад, дати їм по примірнику нашої літератури та записку від надр. пров. (подав Вам форму, котру і зараз залучую), щоб цей “Пров. ОУН – СУЗ” приїхав сюди. Ці завваги я вислав до Чупринки і Вас повідомляв про це й просив інформації про особу цього провідника СУЗ та і взагалі. Зараз ця справа дещо прояснилась, про що пишу в іншому місці.

Останню пошту від мене, як я вже згадував, видав Дунай більшовикам з мертвого пункту. Протокол Голого, записку від Притули та Володимира, шифровану, передаю вдруге. Прочуття непевного спричинило що я зробив відпис. Щодо записки

---

⁵²⁴ “Відвертий...” чи “Відкритий...”?

⁵²⁵ Це сталося у середині липня 1945 р. Адже у листі до В. Кука від 27 липня 1945-го М. Козак-“Чупринко” писав таке: “Вже в попередній почті я згадував Вам про дві дівчини, які прибули для зв’язку зі СУЗ та переслав відпис привезеного грипса і відкритий лист Рильському. Взявши на перевірку тих дівчат вишло, що вони обі заангажовані НКВД. Читаю того відкритого листа і почту, чи Таран працює також в НКВД не відомо, бо дівчата одна про другу конкретно не знали але одна про другу додумувалися, що мусить працювати тамож. Одна дівчина Ніна Калуженко родом з Луцька її ми ліквідували, а друга Фоя Люда зі СУЗ. Живе у Києві – вислана до Києва нами. Долучую два прим. протоколу Фої Людї з яких Ви докладно довідаєтеся про суть цілої справи”.

Володимира – то я не знаю властиво до кого вона, а тому що не розшифрував її, не маючи потрібної книжки, вислав до Вас.

Від смерті Максима зв'язок перервався і досі не налаштований. В цих околицях, де перебував Максим, так товчуться, що неможливо туди дібратися. В два дні по смерті Максима були кур'єри від Байди з літературою, котру передали Сірому і від'їхали, повідомивши що незабаром хтось приїде знову. Я ждав і досі ніхто не прибув. Тому висилаю зараз для нав'язання Пушкара, котрого проекту на місце Максима.

3. Справа ОУН на СУЗ. В половині липня прислав до мене Чупринка “Відкритий лист Рильському” та “До Урядуючого Провідника ОУНСД”, й у записці повідомляв, що це привезли 2 дівчини з Києва й шукають зв'язку з проводом. Я відписав Чупринці, щоб він відіслав їх назад, давши їх по прим. літератури та записку від надр. пров. (залучую Вам), щоб цей провідник прибув сюди. Затім моя пошта дійшла до него – він розробив тих дівчат й вив'язалося, що вони обі [...]. Одну (западнечку) зліквідовано, а східнечку, котра вповні заломалась⁵²⁶, вислав до Тарана (з її зізнань виявилось, що він пров. ОУН на СУЗ), давши їй нашу літературу та записку поданого мною змісту. Протокол допиту прислав мені, а Вам висилає оригінал листа Тарана “До Урядуючого Провідника” та протокол Фої з її зізнань. Від себе до цієї пошти для комплекту долучую “Відкритий лист Рильському”. На днях були зв'язкові від Чупр., але через акцію тут не пов'язалися зо мною і мабуть від'їхали. Лишили лише записку на пункті, що мають важну пошту, але можуть віддати тільки мені до рук. Так що не знаю як пішла дальше справа з Тараном.

З протоколу Фої видно, що 1) на СУЗ є дійсно сітка ОУН, 2) що є в ній чесні (як Оскілко) і агенти, 3) побудова агент. сітки є інша як на ЗУЗ. [...] Отже, в ОУН на СУЗ немає “внутрішньої” аге-тської, а “зовні” організації⁵²⁷, 4) цю організацію Тарана тримають більшов. для виявлення і ліквідації чесних укр.

Ще маю цілий ряд зауважень, котрі не вигідно писати – зокрема зараз, під час так непевного зв'язку.

4. Гармаш з відділом був відійшов у свій терен призначення, але по 3 тижнях рейду вернувся назад через облави, які [...] почали робити по шляху його маршруту та через масовість. [...]

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 2, арк. 450 (конверт), арк. 34–39. Рукопис.

⁵²⁶ Йдеться про Л. Фою.

⁵²⁷ Так у документі.

№ 35
В. КУК – НЕВІДОМОМУ

29 жовтня 1945 р.

[...] треба писати від пр. ОУН.

Що справа УГВР⁵²⁸ “припала трохи попелом” то це, по-моєму, цілком закономірне явище. До того під бол. окуп. воно так здекомплетоване, що формально навіть перестало існувати.

Уважаю, що навіть і декілька листівок, написаних нами, справи УГВР ніяк не заактуалізує, зокрема під сучасний момент.

Писати мені листівку від УГВР було б неможливо, бо це мені треба було писати проти власних думок, а писати це в що я не вірю – нічого варте і тому прошу мене до того не зобов’язувати. А крім того, перо у мене малопропагандивне і доцільніше тому все, щоб такі речі писали кращі пропагандисти.

Прошу мене зле не розуміти – пишу прямо.

С. У.
29.10.45.
С Вар

*ГДА СБ України, ф. 65, спр. 7736, т. 2, арк. 450 (конверт), арк. 23.
Фотокопія оригіналу. Рукопис.*

№ 36
В. КУК – Р. ШУХЕВИЧУ

10 січня 1946 р.

1. Приехал д. С. (Смок), я принял от него отчет о работе за 1945 год и высылаю его с отчетом к Вам.

---

⁵²⁸ УГВР була створена у 1944 з ініціативи ГК УПА і проводу ОУН на УЗ для залучення до боротьби за незалежну Україну представників усіх політичних напрямків українства, що стоять на самостійницьких позиціях. До складу УГВР увійшло 25 осіб, з котрих членами ОУН було лише 9. Із загальної кількості 8 походили з Наддніпрянської України. Президент – східняк К. Осьмак. Генеральний секретаріат УГВР очолив Р. Шухевич. Друкованим органом Президії УГВР був “Вісник”. Одне з пропагандистських видань УГВР – “Універсал”. Дослідник П. Солодько безпідставно називає УГВР “підпільним урядом і парламентом”. (*Літопис УПА 8 1992: 284–285; Літопис УПА НС 10 2007: 710; Солодько 2011*). Швидше це передпарламент, щось на зразок Центральної Ради 1917 р., адже угавеєрівців цивільне населення не обирало, вони не ухвалювали нормативно-правові акти.

2. Никаких инструкций я ему не давал. Сделаю это после его возвращения от Вас, если на этот счет получу от Вас соответствующие директивы.

3. Сообщил я д. Смок, что в связи с его приездом имел сообщение о том, что распоряжение о принятии его территории недействительно, что все дела персонального характера решает бюро провода и что Вы ему объявите об окончательном решении, кто придет руководство всеми делами ПЗУЗ, так что в настоящее время там существует такое положение: д. Смок – исп. обяз. проводника. Создан врем. провод ПЗУЗ в составе С. (Смок), Вс. (Верес)⁵²⁹, Мод. (Модеста).

4. Прошу мне сообщить о Вашем окончательном решении и указать мои обязанности относительно тех территорий. Речь идет о том, чтобы я знал за что я должен отвечать.

5. Д. С. в курсе всех дел, так что сумеете полностью ориентироваться о положении на тех территориях (ПЗУЗ).

6. Вместе с д. С. к Вам явиться не могу, так как плохо себя чувствую – нездоров.

7. Направляю Вам исправленные сообщения провода, суд. и информ.

С. У.
10.1–46 г.
С-Вар

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9079 (додаток), т. 52, арк. 267–268. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою⁵³⁰.

---

⁵²⁹ Я. Дудар.

⁵³⁰ До документа додана довідка: “Записка к 315 /Тур/. Дня 10.1–44 года. Справка: 1. 315 – он же Тур, он же Мамай – проводник ОУН на УЗ (украинские земли). 2. Смок, он же Чупринка – референт СБ ПЗУЗ. 3. Верес, он же Архип, он же Ирчан – б. проводник ПЗУЗ – убит в декабре 1945 года. 4. Модест – б. референт СБ ПЗУЗ – убит в декабре 1945 года. 5. С-Вар, он же Лемеш – орг. референт и член бюро провода ОУН на УЗ. Перевел с украинского подполковник Каганович. Верно: нач. секретариата УББ МВД УССР лейтенант [підпис] /Моисеенко/”.

№ 37
В. КУК – С. ЯНИШЕВСЬКОМУ,
С. КОСТЕЦЬКОМУ, П. ТРОФІМЧУКУ

[25 жовтня 1946 р.]

До друзів – Далекого
Зимного⁵³¹
Тараса⁵³²

Друзі.

У зв'язку з виданим нами дня 5.XII.45 р. наказом до членів ОУН і відділів УПА наказую:

1. Негайно припинити на терені краю Одеса всяку політично-організаційну діяльність.
2. Зголоситись до проводу ОУН для в'яснення цілоти відно[син] ОУН у терені Одеса і стану, витвореного Вашим наказом від 5.XII.1945.
3. Дорогу зв'язку подасть кур'єр усно.

С. У.
Кочегар

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57, спр. 4, т. 1, арк. 41 (конверт), арк. 6. Фотокопія оригіналу. Рукопис⁵³³.

---

⁵³¹ С. Костецький.

⁵³² П. Трофімчук.

⁵³³ Оригінал документа був вилучений 2.12.1946 радянськими спецслужбами біля хут. с. Голубне Березнівського р-ну Рівненської обл. під час проведення чекістсько-військової операції з виявлення криївки й архіву М. Козака. Також див. копії цього документа: *ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57, спр. 4, т. 1, арк. 35; Там само, арк. 33–34; Там само, арк. 60–61; Там само, арк. 61а (конверт), арк. 1; Там само, ф. 65, спр. С-7736, т. 16, арк. 253 (конверт); Там само, спр. 19127, т. 5, арк. 197 (конверт); Там само, ф. 11, спр. 27314, т. 35, арк. 105 (конверт).*

№ 38
В. КУК – С. ЯНИШЕВСЬКОМУ

[Кінець 1946 р.]⁵³⁴

Друже Далекий!

Заслухавши звітів про стан на терені Одеса і про Вашу роботу у тому терені – не зрозумілим і дивним виглядає мені Ваше поступовання.

Про Вас якнайкращої думки були Ваші зверхники, а особливо сл. п. д. Охрім, Галина. Зокрема, позитивну оцінку подавав мені про Вас і Ваш близький друг Смок.

Будучи, разом з д. Галиною, у Вас в м. серпні 1944 р., я мав можливість пізнати Вас як людину характерну, розумну, цілковито віддану справі визволення українського народу. Ви, старий член Орг., багато пережили, були ранені й для справи української революції не жаліли нічого: ні трудів, ні крові, ні життя.

Що ж є причиною Вашого поступовання, справованого проти Організації [?]

Щоб саме Ви могли піти на зраду народу, друзів, самого себе і піти на службу до більшовиків – не вірю. Виключаю таку можливість навіть тому, що Ви надто розумна і розважна людина, щоб вірили в тривалість більшов. окупації при теперішній міжнародній політ. ситуації. Та й не можливе це ще й тому, що саме Ви, працюючи у СБ, аж надто добре знаєте усі тріки НКГБ, щоб могли повіри[ти] їхнім обіцянкам.

Може напрям Ваших дій – амбіція і бажання слави? Тверджу, що ні, бо Ви були скромні, а до того мали усі можливості іти вище і зайняти найвищі пости в Організації.

Коли ж пояснювати Ваше обране поступовання тим, що так диктувало Вам добро справи, то тоді чому не старалися Ви⁵³⁵ того полагодити кровним “організаційним порядком”? Могли Ви нпр. зажадати побачення зі мною (мене Ви знаєте і думаю причин мені не вірити немає), могли побачитися і з другими відповідальними людьми. Могли усі справи вияснити і добитися покращання, коли є зле, а винуватих було б притягнуто до відповідальности. Ви того не зробили!

---

⁵³⁴ Підстава для такого датування документа наступна: радянські спец-служби переклали його оригінал російською мовою в січні 1947.

⁵³⁵ Далі йде перекреслене автором слово.

Посуджувати напр. сл. п. д. Модеста, Василя⁵³⁶, Сотника і ін. в агентурній роботі тоді, коли вони по-геройськи погинули в боротьбі з окупантом ніхто з чесних українців не може⁵³⁷.

Думаю, що Ви не вірите в те, щоб агентом був д. Олекса або д. Смок?

Чому ж тоді такі “аргументи” витягаєте для оправдання своїх дій?

Закидаєте, що СБ ліквідувало чесних людей і членів. Та ж Ви саме роботу СБ виконували при кр. Одеса. Ви мали усі протоколи допитів, могли самі бути присутнім при допитах і допитувати. Знаєт[е], що за ліквідацію чесної людини кожного жде рев. суд і кара.

Маючи докази невластивої роботи Ви навіть письмово могли легко довести про це до відома проводу.

Ви того, стверджую, не зробили. Ви пішли на одверту боротьбу з Організацією.

Які ж дійсні причини Вашої теперішньої роботи? Хочу вияснення, хочу тому з Вами бачитися.

Коли лежить Вам добро українського народу на серці, до вияснення справи забороніть на своєму терені всяку орг. політ. роботу Вашої групи, агітацію проти Організації і її членів. Організація порадила собі вже з різними внутрішніми “кризами”. Не страшна їй і криза, створена на терені Одеси.

---

⁵³⁶ Гудзоватий Петро (“В. Вечера”, “Василь”, “Василь Вечера”, “Очерет”, “Очеретенко”, “Радич”) (1912, ? – 29.01.1946, с. Ботин Луцького р-ну Волинської обл.). Діяч ОУН і УПА. В УПА у 1944 – 1945: начальник групи “Схід”, ШВШ групи “Тютюнник”, ЗГ УПА № 44. В ОУН у 1945 – 1946: до 09.1945 – заступник провідників ПСК П. Олійника та Ф. Воробця, до 01.1946 – військовий референт ПСК. Загинув у бою з опергрупою УНКВС Волинської обл. під кер. начальника відділу по боротьбі з бандитизмом Резніка у с. Ботин Луцького р-ну Волинської обл. Операцію чекісти проводили на основі агентурно-оперативної інформації. Заблокували хутір (7 будинків). В одному із них знайшли криївку. “Василь” загинув, а член його охоронної боївки Паламарчук Іван Семенович (“Лисак”), 1921 р.н., потрапив у полон. (ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 4, арк. 48; Там само, ф. 65, спр. С-7970, ч. 1, арк. 24, 30).

⁵³⁷ Та частина перекладу листа, що йде далі, звірена за фрагментом оригіналу, який зберігся.

⁵³⁸ Оригінал документа був вилучений 2.12.1946 радянськими спецслужбами біля хут. с. Голубне Березнівського р-ну Рівненської обл. під час проведення чекістсько-військової операції з виявлення криївки й архіву М. Козака. Також див.: Там само, ф. 13, спр. 372, т. 95, арк. 34–35. Фрагмент фотокопії оригіналу; Там само, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 33–34. Копія. Переклад російською мовою; Там само, ф. 65, спр. С-7736, т. 1, арк. 354–356. Копія; Там само, т. 2, арк. 450 (конверт), арк. 19–21. Копія.

Від Вас особисто і Вашої дальшої постави до Організації залежить багато чи дійде до швидкого оздоровлення терену.

Хочу вірити, що Ви зробите усе для того, щоб у якнайкоротшому часі оздоровити відносини на терені Одеси і запровадити там нормальний правно-організаційний порядок.

С. У.
Кочегар

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 41 (конверт), арк. 3–5. Фотокопія оригіналу. Рукопис⁵³⁸.

№ 39 В. КУК – М. КОЗАКОВІ

Червень 1947 р.

Д. В-р!⁵³⁹

1. Вже близько рік часу, як отримали Ви обширніші інструкції (липень 1946), в яких у загальних обрисах подано про міжнар. положення, внутрішню ССРСР-івське і про нашу тактику. Сьогодні небагато більше “нового” можна до порушених там тем додати.

Міжнар. ситуація і дальше “туманна” і однаково багато аргументів є і за близький конфлікт (оден-два роки), як і за тимчасову повільну стабілізацію – повну погроз, непорозумінь, протиріч усіх родів і т. п. Одначе є ясно, що жодна з дотеперішних концепцій – устроїти тривалі основи післявоєнного миру – не має під собою тривкого ґрунту. У всіх відношеннях і на всьому земному глобі між США і ССРСР йде бій за гегемонію в світі. Спроби США включити “якось” московського ведмедя у свою економічну (наразі) систему не вдаються і напевно не вдадуться, бо це означало б для ССРСР повільну, але консеквентну програ. Тому, радше, потрібно сподіватися дальшого загострення міжнар. ситуації, яка при дальшій здидцованій впертості ССРСР може врешті привести до збройного зудару (дай Боже). Статися це⁵⁴⁰ може не раніше 1948 р., але це вже з мого боку “пророцтво”, бо у випадку “уступок” ССРСР – може бути інакше.

---

⁵³⁹ У лівому верхньому кутку першого аркуша документа є маргіналія. Прочитати її не вдалося.

⁵⁴⁰ Слово вписане синім хімічним олівцем.

Унутрі СССР йде посилене намагання “сплавити” усі складові частини нової сталінської імперії в “одне ціле”. Більш. йдуть до цієї цілі всіма засобами, в основному поліційно-провокативними, для них ще найбільш надійними. Тому у соціально-економічному, а надівсе у національному відношеннях треба сподіватися постійно зростаючого терористичного натиску.

Зокрема, сіллю в очах “будівничих нової сталінської імперії” і надалі буде наш революційний рух, який постійно переконаватиме усі невдоволені елементи про можливість боротьби, активного спротиву та буде їх мобілізувати.

Існування в Україні такого революційного вогнища, хоча б хвилино ще не на всій території, даватиме широким народнім масам постійну віру і видержливість у боротьбі й все нових борців для революційного руху.

Сьогодні дехто з слабодухів може лякатися нашої зтяжної боротьби, на яку ми всеціло переключаємося, це природне для них явище; і тільки наша вперта праця, успіх врешті і їх (коли чесні) переконають, що перед нами таки перспективи росту і розвою, а не ліквідація – як цього дуже хотіли б наші вороги і їх приятелі.

Саме найважливіше на сьогодні і на будуюче – це мати високовартісну, морально сильну, революційну організацію керівного активу народу, складену зарівно з підпільних, як і легальних кадрів. Про якісну вартість Орг. рішають її кадри, тому внутрішньоорганізаційна праця з кадрами мусить стояти в самому центрі уваги усіх керівників орг. осередків і клітин. Ця праця мусить проводитися планово, повільно, але послідовно і вперто. Позитивні результати будуть щойно з часом. Самозрозумілим є при тому заховання повної тисячупроцентної конспірації, бо без конспірації у поліційному СССР далеко не поїде ніхто. Зокрема, чуйним треба бути, коли “робота добре стоїть”.

Нашою, натепер, засадою у підпільній роботі треба зробити не поспіх, але основність кожної дії, до кінця продуманий і викінчений план у всіх ділянках нашої діяльності. “Маємо час!” і тому треба так планувати і розгортати оргроботу, щоб і по 10 до 20 роках ми були спроможні успішно поборювати більшовицький СССР.

Зовнішні вияви (масові, пропагандивні, бойові і т. п.) є конечні для піддержання віри і готовости широких мас народу до спротиву і боротьби проти більшовиків. Мусять вони одначе бути належно підготовлені, щоб у висліді (як це часто у нас буває) не довели до провалу оргосередків і сітки на місцях і, зокре-

ма, не вказували⁵⁴¹ де за нами шукати (не розконспіровували). Звичайно, найсильніші зовнішні вияви бувають там, де найсильніший оргосередок. У масових акціях доцільно також стосувати тихий, не голосний спротив мас так, щоб не видні були організатори, не було “шуму” і у висліді більшовиками запланована акція (нпр., заложення колгоспу, комсомолу, клубу і т. п.) цілковито провалилися. Доцільно також вчити людей стосовувати затягування, спізнювання і частинного тільки виконання всяких повинностей, наложених більшовиками.

На написання цих декілька загальних думок, хоч і не нових вже, кінчаю цю тему, бо багато з того, що хотів б я Вам написати, неконспіративне і в наших умовах праці і зв'язку до писання не надається. Прочитуючи одначе Вашу пошту, я з приємністю стверджую однозгідність наших думок в основних питаннях нашої роботи на цих теренах.

А тепер перейду по черзі до конкретних питань, порушених Вами у пошті Вашій до мене.

2. Досі отримав я усю пошту за 1946 р. (1 – 7/46) і за 47 р. (1 – 3/47) згідно з долученими списками. За все щиро дякую.

3. Втрати в кадрах у “степу”⁵⁴² дуже серйозні і болючі. І всі впали майже на протязі одного місяця. Уважаю, що цей терен є підмінований ворожою агентурою до самого краю. Як окремої одиниці його держати недоцільно, одначе при прилученню до інших теренів потрібна довша і дуже стисла ізоляція.

4. Справа Дал.:

а) Посилаю йому ще раз письмо суду і записку від себе, яку у відписі пересилаю також Вам.

б) Важно, щоб його таки викликати до гори і справу розв'язати в основному. Але я, так само як і Ви, небагато вірю в те, щоб він був настільки ще чесний, щоб прийти на виклик.

в) Комунікат ПЗУЗ в тій справі є на місці і у нічому судови перешкаджати не може. Викидів собі з цьої причини немає чого робити. ПЗУЗ був вправі справу Д. вирішити самостійно, а провід, як і ВОГЕС, може цю справу вирішити по свому⁵⁴³ і остаточно, визнаючи комунікат ПЗУЗ правильним чи анулювати його.

г) Комунікат проводу ОУН в справі Д. можете поширити при таких обставинах:

---

⁵⁴¹ Далі йшло “... більш. поліції де за ...”, але особа, яка друкувала документ на машинці, “задрукувала” все це косими лініями.

⁵⁴² Ймовірно йдеться про ПСК “Степ”, що складався з Костопільського, Корецького та Сарненського надрайонів.

⁵⁴³ Це слово переправлене синім хімічним олівцем на “свому”.

1). Коли є у Вас певність, на основі найблищої від нього пошти, що він до гори не з'явиться.

2). Коли вважаєте за конечне вже повідомити широко народ про шкідницьку ролю групи Д., з огляду на те, що може це нам згодом не вдатися з браку людей.

Навіть комунікат проводу не перешкоджає ВОГЕС-ові у самостійному вирішенні цієї справи.

3). Черговий комунікат в справі Д., коли він не явиться на виклик, вийде від ВОГЕС-а з позаочним вироком.

д) В справі Д. Ви від себе подайте на письмі для ВОГЕС:

1). Хронологічний очерк повстання і розвою диверсійної групи Д.

2). Обвинувальні закиди від ПЗУЗ проти диверсійної діяльності Д. і його спільників.

е) У випадку, коли б Д. явився, відставте його до мене самого зі своїми людьми (добре було б дати Д. Черв.) біля себе, десь з боку залишіть один-два його зв'язкових для зв'язку.

е) Коли у Вас є відпис мого письма і наказу до Д., що я його через Вас пересилав у минулому році, то обов'язково пришліть мені.

5. Звіти.

Оргзвіти отримав і відчитав. В зіставленні з сусп.-пол. оглядами з поодиноких теренів і вишкільно-проп. виданнями – це, до певної міри, дає досить вірний образ Орг. на тих теренах і її спроможностей. З консп. причин відповіді на ці звіти не даю. Зазначую, одначе, що їх дуже небезпечно держати під верхом, бо у випадку всипи дали б ворогові забагато відомостей про Орг. Тому в себе найкраще їх знищте, а собі зробить тільки конечні, зашифровані готатки. На будуче такі звіти можливо передавати до мене як і відбирати з низу, тільки усно. Звітність з Вашого терену є задовольюча. Звіти є з усіх теренів, досить часті і дають можливий образ цілості. Деякі сус.-пол. огляди є цілком добрі і належно опрацьовані, інші слабкі – але добре і те, як ніщо.

Відносно звітування в основному придержуйтеся вказівок "про що звітуємо", які я Вам вислав в останній пошті. Сусп.-пол. огляди складайте за очерк трьох місяців, поквартально (весна, літо, осінь, зима). Інформації з терену складати щомісяця по районам, за урядовим адміністративним поділом. Не вживати оргподілу терену (як н/р, окр. і т. п.). Усі матеріали в інформаціях упорядковувати по поодиноким питанням і у хронологічному порядку. Крім того, подавати у звітах повне насвітлення 1–2-ох питань, які на даному терені найбільше актуальні (нпр., про колгоспи, радгоспи, комсомол, про голодуючих зі СУЗ, про роботу

більшовицьких райцентрів, обл. центрів, залізнодорожних вузлів, заводів і т. п.).

Побажаним і надалі є репортажі з подорожей. Доцільно спеціально висилати таких репортерів у різні міста України і ССРСР, даючи їм потрібні на те засоби, або збирати такі відомости від людей, що, нпр., вертають з заслання, концлагерів, Уралу, Донбасу, армії і т. п. Того роду відомости мають своє особливе значення.

Дуже важно, щоб до звітів залучувати ворожі статистичні дані, що їх веде адміністрація в с/р, р/н, обл., а також різні підприємства і інституції характеру с/г, промислового, залізнодорожно-го, торговельного, фінансового, військового, поліційного і т. п.

Побажаним залучувати до звітів вирізки з обласної преси, що стосуються звітованого терену.

З матеріалів, що Ви одержали, самі зложіть інструкцію “Про що звітуємо”, у відповідности до потреб і можливостей терену. Про жодні справи орг.-персонального характеру письмово звітувати заборонити. Псевда на звіті мусять бути окремі і поза підписом звітів їх нігде не вживати. Знає про них тільки зверхник(и) звітуючого.

Відносно касового звіту, то він вистарчаючий і на будуче подавати тільки загальні позиції. Квіти і подрібне розчислення закінчувати що 6 місяців і заховувати в архіві. Ваших видатків не вважаю завеликими. Золото і інші дорогоцінності зберігайте у себе. Докладно перевірюйте грошеву господарку підвладних. Коли потрібно грошевої допомоги, повідоміть скільки. Через К-13⁵⁴⁴ гроші до Вас мали піти. Чому Ви їх не одержали, мені невідомо. Провірю. Зв’язок з К-13 вдержуйте, в потребі можна цею дорогою зі мною також зв’язатися, адресуючи 343, а всередині ще раз для 4815.

---

⁵⁴⁴ Кузьма Богдан (“А-38”, “АВТ”, “Борис”, “Вугляр”, “Гар”, “Гонтар”, “Е-13”, “К-13”, “К-18”, “Кайдаш”, “Кор”, “Кора”, “Кубайчук”, “Міна”, “Ор.”, “ППШ”, “Юрко”, “113”, “308”, “987”) (1918, Буський р-н Львівської обл. чи с. Хватів Буського р-ну Львівської обл. – 15.08.1951, Бердичівський р-н Житомирської обл.). Лютий–листопад 1944 – провідник Самбірської округи. Далі – на Дрогобиччині. Станом на травень–липень 1945 – референт СБ Тернопільської округи. Згодом – провідник цієї округи. За участь у переговорах з німцями за вказівкою Романа Шухевича був відданий під слідство. 1947–1950 – кер. проводу ОУН “Поділля” на ЗУЗ (?). У 1950 за вказівкою В. Кука прибув у розпорядження провідника ОУН на ПЗУЗ В. Галаси і приєднався до його проводу. Улітку 1951 був відряджений на відновлення підпілля на СУЗ. Загинув під час бою з чекістсько-військовою групою. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 1, арк. 285–296; Там само, ф. 65, спр. С-9108, т. 10, арк. 268; Галаса 2005 159; Мороз 2007 48*).

6. Втрати в “горах”⁵⁴⁵ також болючі. Сл. п. Аскольд напевно набагато виріс від того часу, як я його бачив. Він вже тоді був непоганий пропагандист і вишкільник. Не менше й шкода сл. п. Гадяча, Віктора, старого підпіляки Білявого і других. Тішить мене, що в живих д. У. і що належно справляється з роботою, хоч без сл. п. Аск. буде йому тепер трохи важче.

7. Справу “агентури в групі Шелеста”, вважаю, потрактовано з ґрунту невластиво, а розв’язано по-штубацьке. Родину сл. п. Шелеста знаю віддавна як чесну, характерну й ідейну. І Шелест, і Мовчазний (працював в мене на зв’язковому пункті в м. Дн.) виконували свої обов’язки без закиду. Відносно Івана, його менше знаю, [н]е можу нічого особливого сказати, був собі добрий дядя.

Вищезгадані матеріали я докладно проглянув і на їх основі ніяк не можу дійти до заключення, що Шелест, або Мовчазний, або Харко були агентами. Спроба Харка відлучитися по смерті Шелеста була, думаю, не агентурного порядку, а радше впливом стану безпорядку і безавторитетності Івана, як провідника групи. Дуже дивує мене, чому належного порядку не запровадив сам К.⁵⁴⁶, якому ця група підлягала. За стан у цій групі К. є в першу чергу відповідальний. Я не виключаю, що там агентури не було, однак з залучених матеріалів нічого твердити не можу. “Розробку” і ліквідацію Мовчазного К-Цем вважаю кари гідною і наскрізь безпраною, бо діяв виразно проти доручення свого зверхника, на власну руку. Справа “агентури в групі Шелеста” – це дуже нездоровий і загрожуючий симптом в Організації, якому окреслення дали Ви с приводу стану в терені Одеса – “по мозгам, а потім розбером”. Так легковажно з життям наших кадрів поводитися нікому⁵⁴⁷ (!) не вільно. До ліквідації члена за агентуру потрібно доказів⁵⁴⁸. Не вважаю доказами вимушене признание на “станку”, коли воно не обосноване, логічно не пов’язане, противорічне в зіставленні з фактами і т. п. Взагалі “станок”, по словам сл. п. д. М.⁵⁴⁹ – це найдурніша процедура при слідстві. І тільки чим більше пусто слідчому в голові, тим більше намагає він рукою. Не знаю як “допитував” К. Мовчазного, але у протоколі не видно обоснованих доказів його агентурної діяльності. Думаю, коли б

---

⁵⁴⁵ Вірогідно, йдеться про окрему Рівненську округу “Гори”, що складалася зі Здолбунівського та Рівненського надрайонів.

⁵⁴⁶ Це “Кость” – старший слідчий ОУН на ПЗУЗ.

⁵⁴⁷ Підкреслено однією лінією.

⁵⁴⁸ Підкреслено однією лінією.

⁵⁴⁹ М. Арсенич.

Мовчазний був агентом, то не ходив би по світі досі К. Цікаво, коли б Мовчазний так само без доказів признався до того, що є цісарем Абіссинії⁵⁵⁰ – чи також був би К. в це повірив.

В справі ліквідації “агентури” в групі Шелеста:

а) проведіть особисто слідство

б) дайте вияснення хто винуватий у такому штабуцькому розв’язанні справи

в) на якій підставі К. почав “розробку” і хто його уповажив розв’язувати справу, в якій він особисти заангажований і якого для вияснення цілості також треба було б допитати

г) на досвіді ліквідації справи Шелеста, дайте кому слід належні вказівки на будуче і раз на все забороніть безрозбірчиву “рубанину” і належно покарайте винуватих.

8. Відносно “диких груп”, які є в терені Ліс⁵⁵¹, а не є агентурними, недоцільно стосовувати тактику фізичного нищення. Населення треба повідомити, що вони не мають нічого спільного з революційним рухом і що за їх “роботи” ми не беремо жодної відповідальності. Старатися на них впливати і спрямовувати на протибільшовицьку боротьбу і, як це буває, вдержувати зв’язок через мертві пункти. Методи ліквідації, які в томі терені мали в минулому місце, могли, зовсім природно, не одного чесного застрашити і це стало причиною, що діють вони зараз самі, на власну руку, без зв’язків з Організацією.

9. Пошту до “МУ” я прийняв. Звіти, протоколи і інші матеріали з тої ділянки пересилайте до мене, аж до повідомлення про зміни.

Плани сл. п. д. Михайла післати Вам поміч і самому побачитися літом з Вами скінчились з його геройською смертю. Немає зараз в Орг. нікого, хто міг би бодай в часті заступити цю невіджаловану втрату, яку Орг. потерпіла в смерті сл. п. д. Михайла. Згинув також і оден з його ближчих помічників сл. п. д. Юлько, якого планував сл. п. М. післати до Вас. З весною я післав за ним, щоби стягнути його до себе і згодом відіслати до Вас, та довідався, що він вже в неживих.

---

⁵⁵⁰ Вислів про імператора Ефіопії (“абіссинського негуса”) має власну “бородату” історію. У даному документі В. Кук перефразовує слова референта СБ ОУН на УЗ М. Арсенича, які почув від нього на Волині: “Якщо ти будеш бити чоловіка, то він признається, що він цісар Абіссінський”. (*Казка 2007*). Також відомий інший, схожий за змістом вислів В. Кука – про стиль роботи волинського есбіста М. Козака: “Якби мене самого допитали таким чином, то я би визнав себе не тільки чекістським агентом, але й абіссінським негусом”. (*Киричук 2000 136; Чайковський 2007*).

⁵⁵¹ Йдеться про ПЗК “Ліс”, що на момент написання листа складався щонайменше з трьох округ – Волинської, Ковельської і Берестейської.

Про допомогу в кадрах я пам'ятаю і зроблю усе, що від мене залежить, щоб Ви таки когось до помічі дістали. Одначе і зараз нічого конкретного відповісти Вам не можу.

Картотеку, в міру можливостей, приготуйте, але наразі до мене не посилайте, а держіть у себе.

10. Відносно справи в Р., то розгляд її (так, як би Ви цього бажали) є зараз утруднений і я не вважаю, що це є дуже кінцеве робити зараз. У трагедії в Р. я не бачу Вашої вини. Усі ми тоді ще трохи “злегка” трактували питання конспірації, довір'я і більшовицькі методи.

11. Пошта від ВОГЕС до Вас і до Д. йшла через К-13, можливо вона впала ще заки вийшла до К-13 і тому Ви не отримали її раніше.

12. Суд. правильник інтерпретуйте так, як написано. Коли побачимось колись, то поговоримо про те. Компетенції суду-івництва на Вам підпорядкованому терені маєте з титулу виконуваних Вами обов'язків, без окремого уповноваження від ВОГЕС.

13. Листу до відзначень і номінацій одержав і спрямую куди слід.

14. Коли у Вас, в архіві, є “Земельна реформа” К. Савура⁵⁵², наказ К. Савура про створення УПА (або може відома Вам бодай дата того наказу) або інші матеріали, які мають вже сьогодні важливе історичне значення – то, будь-ласка, пришліть мені в оригіналі або у відписі.

15. Пропагандивні видання Вашого осередку трохи покращали. Зовсім добрі є деякі листівки (“Христос Воскрес”, “Українці-інваліди” і ін.) та перерібки з присланих.

Гарне враження робить “Інформатор” № 1⁵⁵³. Матеріал можливо підібраний і незле зредагований. Думаю, чергові числа будуть кращі.

Думки “майстра”⁵⁵⁴ на тему видань і пропагандивної роботи є правильні. Очевидно, що вказівки сл. п. Київського є сьогодні в деяких місцях неактуальні, одначе основні думки по змісту

---

⁵⁵² Йдеться про розпорядження к-ра УПА Д. Клячківського в земельній справі (від 15.08.1943 р.). (*Літопис УПА НС 2 1999 4–5*).

⁵⁵³ В. Кук оцінює якість № 1 часопису “Інформатор” (видання проводу ОУН на ПЗУЗ) за 1946. Див.: *ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 22, арк. 127–136*. Передрук цього номера див.: *Літопис УПА 16 1987: 115–185*. Також у 1947 в друкарні “ім. Кліма Савура” вийшли №№ 2–4, а у 1948 – №№ 5, 6 “Інформатора”. (*Стасюк 2006 247*).

⁵⁵⁴ Йдеться про Н. Хасевича.

пропаганди є актуальні і зараз. Проп. роботу розгортайте у відповідності до дійсних сил Орг. і не розбухуйте її понад спроби, а вже ніколи за рахунок послаблення орг.-вих. роботи з кадрами.

Дуже гарні є мистецькі композиції “майстра” – “22 січня”, “В. Ф.”, “Український перець”. Побажаним було б, щоб він зробив серію дереворитів (кліш) до наших основних лозунгів, програмних кличів і антибільш. закликів, ілюструючи кожний клич-лозунг-заклик відповідним ударним образом. Не менш актуальними є також карикатури-сатири на сучасну більшовицьку політику Сталіна-Молотова і їх партії у всіх відношеннях. Образовий засіб пропаганди має дуже велике значіння в революційній боротьбі. Спрямувати в тому напрямі зацікавлення і роботи “майстра” було б дуже доцільним. Знімок, про які згадуєте, як і інших, які варто біло б вирізьбити і поширити, не маю. За пам’ять про мене дуже вдячний, але це не актуальне зараз, може колись, як будуть кращі часи.

16. Матеріали, які Ви замовили – копіорамки, окуляри – передав купити. Якщо будуть – передам. Тушу до цинку важче дістати, хай пробує вживати звичайний туш.

17. В питаннях правопису – придержуватися в основному сучасного радянського правопису, відкидаючи усі очевидні русизми.

18. Дуже дякую за перебитку “Страни мира”⁵⁵⁵.

19. Можливостей побільшити фільм зараз немає.

20. В терені, в якому Ви у свій час зимували, в місяці маю-червні проходили дуже сильні акції. Впали знані Вам сл. п. дд. Туча, Бодьо і Збір. В цих місяцях проводили більшовики акції і в інших теренах, де сподівалися що там є якісь оргосередки. Акції були дуже сильні і основні. З тих причин не було можливостей підготувати для Вас деяких пропагандивних і вишкільно-вихов. матеріалів.

---

⁵⁵⁵ Статистичний довідник “Страны мира” за ред. П. Юдина і Ф. Петрова був виданий Державним науковим інститутом “Радянська енциклопедія” у Москві в 1946 накладом 40 тис. прим. У цій книзі кишенькового формату обсягом 688 стор. подана демографічна і господарська характеристика 53-х країн світу, окремо наводяться статистичні дані про кожну з 16-и радянських республік (у т. ч. Карело-Фінську РСР), у спеціальному розділі розповідається про колоніальні володіння зарубіжних країн. Є також додаток, де узагальнено “деякі показники воєнних ресурсів і воєнної економіки країн демократичної коаліції і агресивних держав, що брали участь у Другій світовій війні”.

21. Про справу, згадувану в попередній пошті, пишу окремо і зашифровано.

Щиро вітаю Вас і друзів та бажаю всего найкращого!

Слава Україні!
М. П., черв. 47 р.

ГДА СБ України, ф. 11, спр. 27314, т. 33, арк. 148–152. Копія. Машинопис⁵⁵⁶.

№ 40
В. КУК – Р. ШУХЕВИЧУ

29 жовтня 1947 р.

До 777!⁵⁵⁷

Висилаю Вам лютючки “Христос Рождається” і “22 січня ...”⁵⁵⁸ – по 10 прим. Це в слухний час можна використати.

Здоровлю щиро.

Слава Україні.
29.X.1947 р.
50⁵⁵⁹

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 286 (кон-верт). Оригінал. Рукопис.

---

⁵⁵⁶ Цей документ (чи його оригінал?) був виявлений радянськими спецслужбами в кривці у лісі біля хут. Дерев'янки Золочівського р-ну Львівської обл. під час чекістсько-військової операції, яка проводилася 11–15.09.1947. (*ГДА СБ України, ф. 11, спр. 27314, т. 33, арк. 61*). Також див. інші копії: *ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 23, арк. 62–69; Там само, ф. 65, спр. С-7736, т. 2, арк. 33–44; Там само, спр. С-9079, т. 4, арк. 171–184; Там само, т. 50, арк. 227–231, 252–262; Там само, ф. 11, спр. С-27314, т. 4, арк. 207–218.*

⁵⁵⁷ Цим цифровим псевдонімом Р. Шухевич користувався ще в травні 1945. (*Мороз 2007 45*).

⁵⁵⁸ Такі листівки з нагоди свята 22 січня в підпіллі ОУН видавалися повсюдно. Так, 22.01.1949 вийшла листівка під назвою “22-го січня – свято державности і соборности України!”. (*Стасюк 2006 299*).

⁵⁵⁹ Цей псевдонім ми ототожнили з В. Куком, порівнявши почерк автора даного листа з почерком, яким написаний інший лист – від “Ле” (а це загальновідомий псевдонім В. Кука) до “171” (Р. Шухевича) за серпень 1949. Див. документ № 43.

№ 41
В. КУК – “5184”

Квітень 1948 р.

До 5184

1. Почту Вашу № 10 одержав ще осінню, але через зашвидкі сніги відіслати відповідь вже було неможливо. Пошта № 11, до 753 і 1/48, одержав вже весною 48 р. і даю на них щойно тепер відповідь. Весною одержав і пошту, вислану через К-13. Можете ще що-небудь неважне тим шляхом вислати. Адресуйте 1516 для 048.

2. Мою пошту № 7 і записку від 753 я вислав у дорозі, вслід за нею я вислав дальший тяг пошти № 7, ще трохи різних матеріалів і записку від себе, але це також через сніги Ви одержете щойно весною.

3. Весною я вислав до Вас пошту 1/48 і коротесеньку записку. Деякі матеріали треба буде по використанні мені повернути (у списку зазначено). Це тому, що я маю у себе їх по 1 прим. і не все маю змогу перебити, а не хотів би я, щоб Ви їх спізнено одержували. По використанні ці матеріали мені зверніть. Деякі матеріали посилаю зі заміткою інформативно – це з інших теренів і деякі з тих матеріалів часто мають серйозні браки під кожним оглядом. Посилаю їх Вам для орієнтації і використання, але по переробці до вимог Вашого терену.

З черги подрібно відповідаю Вам на Ваше письмо від березня 48.

4. Зі забезпеченням д. Левка⁵⁶⁰ таки порядку не видно, хоч з Вашого боку є максимум доброї волі. А він у нашій проп. праці дуже вартісна і цінна людина. Це прямо злочин, щоб усі ці “дрібниці”, зв’язані з його перебуванням, негативно відбивалися на його продуктивності в праці і здоровлю. Я таки ніяк не думаю, щоб тих його “великих вимог”, які він ставить до своїх “опікунів”, не можна було належно полагодити. Може доцільніше було б перетранспортувати його в інший терен і дати йому таких помічників і опікунів, які б ці “проблеми” перебування одної людини полагоджували як належиться.

5. Відносно насильного вивезення українського населення на заслання, потрібно якнайскоріше зібрати докладні відомости приблизно за таким взором, нпр.:

---

⁵⁶⁰ Н. Хасевич.

Р-н Мізоч

П. ч.	Назва місцевости	Вивез. род.	Осіб	Замітки
1.	Дермань	50	100	I – 10, II – 5, IV – 10, V – 20, VI – 5

I – родини підпільників

II – родин вбитих рев. і повст.

III – “–” – арештованих

IV – що є хтось з род. за корд.

V – що служили в нім. арм. або адм.

VI – інших.

Впорядковувати дані по категорії від I до VI в міру можливостей. В потребі можна впровадити інші означення до рубрики заміток. З кожного р-ну подати також і місцев., з яких не вивезено нікого.

При кожному р-ні окремо подати опис як відбулося вивожування. Усі акти насильства, грабежей і т. п., а також відомости де зараз знаходяться і в яких умовах (на основі листів, які приходять).

6. Провокації. Пров. – це улюблений метод більшовиків і їх на Вашому терені було вже немало і напевно ще багато буде. Добре, що Ви на це в пору реагуєте. Маю на думці листівку “Громадяне, бережіться більш. підступів та провокації”. Найнебезпечніші будуть вони на відтинку легальників і тут треба бути максимально чуйним.

Про те, що мельниківці співпрацюють з більш., є відомости і з ін. теренів. Воно зовсім зрозуміле, бо це елемент слабохарактерний, безідейний, служив гестапови і служить тепер більш., а за кордоном вислугуєється таможнім хазяїнам і доставляє їхнім розвідкам своїх агентів. Деякі мельн. агенти попадають на наш терени на парашутах, повештаються тут деякий час і назад “щасливо” вертаються до свого “вождя”. Річ ясна, що всі вони подвійні агенти і тому такі виправи їм вдаються⁵⁶¹.

⁵⁶¹ Надто безапеляційне твердження. Насправді МДБ часто штучно заго-струвало суперечності між бандерівцями та мельниківцями. Зокрема, як вважає дослідник П. Потічний, заходами радянської спецслужби у середині жовтня 1946 в північних р-нах Тернопільщини “було створено псевдо-мельниківську організацію, метою якої було розколоти український визвольний рух та спричинити в ньому самопоборювання. В керівництво цієї організації МГБ залучило П. Смикуржевського, колишнього “бульбівця”, брат якого, Володимир, був свого часу провідним діячем ОУН(м) в Кременеччині, а відтак хорунжим в Українському Легіоні Самооборони”. (Літопис УПА НС 46 2007 9).

За кордоном мельн. розпутують проти нас скажену наклепницьку пропаганду, а велику частину нашої рев. роботи записують на свій рахунок, мовляв, це їх ОУН бореться з більшовиками. А інші “щасливці” по повероті за кордон переконають, що у СРСР неможлива будь-яка підпільна праця. Зокрема, у свій рахунок хочуть приписати собі повстанчу боротьбу УПА, на цій основі, що в УПА боряться усі українці без огляду на партійну приналежність, вигукуючи: “Геть бандерівські руки від УПА”.

Тому, з одного боку, треба сильно акцентувати в усіх наших виданнях ім'я провідника Степана Бандери, яке вже тим самим буде запереченням усіх мельник. зазіхань і ясно окреслюватиме яке ОУН існує і бореться на УЗ проти більш. окупантів. З другого боку, треба попризбирувати усякі матеріали їх агентурної співпраці і провокаторської роботи та в пору остерегти населення. Це з черги і буде частинно відповіддю на їх хамську закордонну базіканину. Тому справу Омельчука треба докладно розробити і скоро ці матеріали прислати.

Провокативні трюки біля Стемида⁵⁶²–Гордія⁵⁶³ докладно проаналізуйте, таки найкраще самі, і належно їх виясніть, щоб мати

---

⁵⁶² Бондарчук Михайло (“Стеמיד”, “Дем’ян”, “Омелян”, “Усатовський”, “Устим”, “1625”) (1921, с. Мислині Горохівського р-ну Волинської обл. – 23.06.1949, ліс біля с. Баїв, між сс. Цеперів і Городок Луцького р-ну Волинської обл.). Син священика. Член ОУН з 1938. У 1940 під час нелегального переходу радянсько-німецького кордону був затриманий. Погодився на співпрацю з радянською владою. В 1941 недовго служив в Українській народній міліції. Працював учителем старших класів в одній зі шкіл у Волинській обл. У 1943 очолив Волинський обласний, а після реформи – Луцький окружний провід ОУН. Також відомо, що керував проводом Луцької округи в 1945 – першій пол. 1949. НКВС намагався його скомпрометувати, проте слідства щодо М. Бондарчука СБ ОУН не проводила. Загинув під час бою з чекістсько-військовою групою. Рідний брат В. Бондарчука-“Гордія”.

⁵⁶³ Бондарчук Валеріан (Федір) Васильович (“Гордий”, “Гордій”, “Сизий”, “Степан”, “Старий”, “Пилип”, “1920”) (1918, с. Новосілки Горохівського р-ну Волинської обл. – 04.09.1950, біля с. Довгів Горохівського р-ну Волинської обл.). Освіта середня, вчитель. Член ОУН від 1937. З приходом рад. влади виїздить до ГГ та оселяється у Кракові (1939–1941). На поч. німецько-радянської війни повертається на Волинь. Займався організацією Української народної міліції у Луцьку. Був комендантом Луцької обл. поліції (1942–1943). Активний член підпілля та СБ. У підпіллі ОУН – від осені 1943, був організаційно-мобілізаційним референтом. Далі очолював Ковельську округу (1945–24.08.1947 чи 07.1948), але через хворобу звільнився. Заарештований І. Кравчук-“Рубай” вказав слідчим НКВС місце, де В. Бондарчук й СБ Ковельської округи допитували і ліквідували осіб, запідозрених у співпраці з радянськими чинниками. 25.11.1945 керівництво Колківського райвідділу НКВС направило чекістсько-військову групу, яка у лісі біля с. Велика Осниця Маневицького р-ну Волинської обл. виявила постій “Гордія”. Після довготривалого бою група “Гордія” відійшла, розділившись на малі групи, а чекісти,

і на інші подібні історії ясний погляд⁵⁶⁴. Більшовики усіма силами змагають до того, щоб витворити недовір'я між кадрами, добре знаючи, що довір'я – основна сила підпільної організації. Тому до розгляду цієї справи треба віднестися серйозно і розглянути її всесторонньо з усіх боків.

Відносно Делекого – комунікат суду перешлю Вам черговим разом, коли порозуміюся із ВОГЕС-ом, а Ви тим часом таки самі зладьте вияснюючий пропагандивний матеріал його провокативної роботи, бо Ви цю справу знаєте найкраще, і добре знаєте потреби терену, а це, що “переллється на папір і печать Вашого духа”⁵⁶⁵ – не зашкодить. Найдоцільніше то таки чим скоріше того гада зліквідувати, тоді брашка⁵⁶⁶ його розлетиться сама.

7. Відносно Бориса–Вороніна, то я вважаю, що даліше загравання з ним приносить нам шкоду. Ми даємо йому літературу, удержуємо зв'язки, даємо орг. завдання (хай і ліві) і т. д. Все це дає йому можливість робити провокативну роботу у Вас з нашого дозволу. У висліді він: а) компрометує наш рух; б) має можливість виловлювати рев. елемент і передавати більшовикам; в) зовсім хибно нас інформує про ситуацію в терені (ординарно набирає).

Вже в письмі з липня 47 р. писав я Вам про те, що “жодних блищих орг. зв'язків йому давати не вільно і цілковито ізолювати від сітки”, а тепер, як бачу, він сам “закладає сітку” і “організує” терен.

За ціну пару апаратів і машинок такої гри вести не можна. Його треба якнайшвидше стягнути, допитати і зліквідувати.

У зв'язку зі справою Бориса хочу декількома словами бодай торкнутися дуже нездорової і шкідливої думки, (яку часами дехто

на місці постою виявили 18 трупів підпільників Ковельської округи, бойовиків охоронних боївок провідників ОУН на ПЗУЗ та бійців УПА. Працював у типографії ПЗК “Ліс” (25.07.1948–04.09.1950). Загинув, потрапивши в засідку Горохівського райвідділу МДБ біля с. Довгів Горохівського р-ну Волинської обл. Фігурант агентурної справи “Центр”. Рідний брат М. Бондарчука-“Стемида”. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 8, арк. 140; Там само, оп. 61 (1953 р.), спр. 5, арк. 6–7; Там само, оп. 65 (1953 р.), спр. 7, т. 2, арк. 19; ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 3, арк. 143; Ішук 2009а 18, 26).

⁵⁶⁴ Автор листа необґрунтовано отожднює “Стемида” (провідник Луцької округи М. Бондарчук) з “Гордієм” (провідник Ковельської округи В. Бондарчук). Мабуть таки йдеться про М. Бондарчука, адже саме його радянські спецслужби намагалися скомпрометувати перед підпіллям ОУН.

⁵⁶⁵ Перефразований вислів з публіцистичної праці ідеолога ОУН Д. Донцова “Об'єднання чи роз'єднання”: “... В ролі того магнету все з'являється меншість, гурт. Він витискає свою печать на думці і волі маси. Він – зорганізований не у партію, не в “об'єднання”, а в карний Орден – веде ту масу. ...”. (Горелов 2008).

⁵⁶⁶ Помилка автора. Слід читати – “башка”.

з наших орг. працівників вважає правильною), відносно орг. праці на теренах, не охоплених чи дуже слабо охоплених нашим рухом, а саме, що там до роботи можна посилати малонадійний елемент, а то навіть і агентурний, мовляв, не маємо нічого там до втрачення. А це в основі фалшиво. Такі працівники, крім шкоди і компромітації, нічого більше не дадуть, а до того так напакостять в терені, що на довший час унеможливлять будь-яку рев. роботу. Тому все доцільніше не починати організування терену взагалі, чим почати зле!

8. Касовий звіт з ос. П. одержав. Зладьте кас. звіти по окр. з усього терену за 47 р. Оригін. квіти хай окр. заховають у своїх арх., а у Вас щоб були відписи і щоб Ви мали ясний перегляд на що і в якій кількості розходуються гроші, і чи розходуються правильно. У кожному р-ні треба залишати певний процент на місцеві витрати, в тому на допомогу родинам арештованих, засланих, підпільників і ін.

Виміна, безперечно, усюди вдарила по наших фінансах. Наразі обіцяти Вам нічого не можу, бо не знаю стану після виміни. Сподіюся, що добрий він не є.

9. Людей амбітно хворих, подібних Сірому, усюди повно на Україні. Їх, безперечно, треба лічити – виховувати, одначе потурати їм не можна і не все pomoже їм батьківське вговорювання. Невилічимих доцільніше в пору знизити до рядових боєвиків і дати під чийсь тверду руку, чим залишати на відповідальних самостійних постах і мати з ними вічний клопіт.

10. З основними думками, висловленими у листі до 0405, я згідний і особливих завважень в мене немає. Важно, щоб Ви поскоріше одержали згадувані “Інформації про мельниківців” і прислали їх мені.

Відносно людей з Холм. я писав Вам вже у поч. № 7 (тяг дальший) і Ви її в міжчасі отримали. На всякий випадок повторюю ще раз. Всіх людей, які приходять з з-за Буга, треба перевірити, бо можуть бути агенти. Зокрема, докладно допитати як переходили кордон, чи не були вже часами в руках погран. військ. Ті, які вислані організаційно, мали мати поручаючі записки і до них можна мати найбільше довір'я і втягати в роботу. Частина чесних людей могли під тиском облав перейти і без записок, таких треба дуже докладно перевірити і коли ніхто за них зі знаних членів не поручиться – до роботи нашої не включати. Найпрактичніше з-поміж тих, що перейшли із записками, вишукати декількох найпевніших членів і при їх допомозі перевірити усіх інших з тих теренів. Про деяких я зможу Вас поінформувати, бо тут є їх

зверхники. Тому зашифровано подайте списки тих людей, відносно яких потрібно Вам інформацій. Від куцевих і вище візьміть звіти з їх роботи на Забужжі і пересліть. Повідоміть скільки членів і повстанців та з яких теренів знайшлися у Вас.

Подайте орг. характеристику людини, що очолила терен, на якому працював сл. п. Віктор.

11. “Комінформ і його завдання”⁵⁶⁷. У першій редакції, зовсім не до прийняття, і Ви зробили авторові слушні завваження. У другій, зміненій редакції стаття в цілому дуже слабенька, а поодинокі абзаци фалшиві в самій основі. Почну по черзі: ст. 1. абз. 5. “Комінформ повстав” “... аж до слів ... “бути достатніми” робить враження, – напевно наперекір замірам автора, – пропаганди непереможности СССР. “Не стало ні однієї сили, що могла б притиставитися московсько-більшовицькому поширенню. Ціла Європа стала перед СССР відкритою брамою”. Як же ж це? Чи дійсно це існують в Європі ніякі протибільшовицькі сили, щоб протиставлялися поширенні СССР? Пряма нісенітниця! Такі сили є і у Європі, і у нутрі самого СССР, і саме вони стоять на перешкоді більшовицькому поширенню і нам про ті сили треба писати.

“Опір США і Англії змусив більшовиків тимчасово скоротити свої апетити” і т. д. Ні, більшовицькі апетити необмежені. Їхнім апетитом є цілий світ і для задоволення цих апетитів створено саме Комінформ. Натомість обмежені є їхні реальні спроможности здійснити ці апетити. “Коли б свиня роги мала – цілий світ перевернула б”.

Сторінка 2, абз. 4 – “Тільки Ленін користався III Інтернац., а Сталін – Комінформом”. Також невірно. Бо III Інт. користувався також і Сталін, і то дуже широко.

Фактичної, суттєвої різниці між Інтерн. а Комінформом не існує і її нема чого видумувати, так як це робить автор статті. Така різниця існує тільки у більш. пропаганді саме для того, щоб закрити дійсну тотожність цілей обох організацій.

Обі організації в основу своєї роботи клали і кладуть боротьбу клас, – наперекір побожним бажанням автора, – і саме через боротьбу клас хочуть довести усі капіталістичні держави до внутрішнього хаосу, з якого побідником має вийти комуністичний Народний Фронт. “Захист нац. незалежности і суверенности” – має здійснитися саме шляхом внутрішньо-національної класової

---

⁵⁶⁷ Ця стаття – передовиця часопису “Інформатор” (1947, № 4). Дане періодичне видання див.: *ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 22, арк. 251–289.*

боротьби і обов'язкової перемоги компартії. Отже, ніякої зміни в тактиці Комінформ не перевів і перевести не може, бо це йшло б врозріз із намірами і цілями ССРСР. І в Інтерн., і в Комінформ є одне "ідеологічне спрямовання" і тактичні прийоми – різниця лише в назві, і під таким кутом треба Комінформ розглядати.

Ст. 3. "Більшовицьким планам опанування Європи став на перешкоді план Маршала". Та чи тільки план Маршала? І більш нічого їм на перешкоді не стоїть? Зводить усі протибільшовицькі сили Європи до одного плану Маршала цілком політично невірно і фалшиво. Автор статті страшить цим "планом М." більшовиків як апокаліптичним дідьком і коли б не цей спасенний план, то вже б більшовицькій експанзії не було ніякого стриму.

Ст. 4. "Комінформові треба приписати справу ліквідації опозиційних партій середущої Європи". Я думаю, що це треба приписати більшовицькому поліційному теророві (нквд і нкгб), а не Комінформові.

Ст. 5. "Господарська поміч США – тільки застрик у хворе тіло". Чому обов'язково мусить бути хворе тіло, щоб брати від когось господарську допомогу. Тоді хіба усі держави світу хворі, бо всі, в такій чи іншій формі, одна від одної бере якусь господарську поміч.

На цьому свої зауваження кінчаю, хоч вони далеко неповні. Найкраще, щоб цеї статті в "Інформатор" не вміщати.

Питання статей на міжнародні політичні теми є нелегкі, складні і все можна, нехотючи, написати не по лінії. Замість таких статей краще вміщайте короткі політичні інформації з радія, вибираючи тільки справді найінтересніші для наших кадрів відомості (нпр. про нашу боротьбу, про протибільш. виступи і т. д.).

12. "Інформатор" ч: 3.

а) Загальна оцінка. Число зредаговане добре. Інформативні факти підібрані вміло і переконливо доказують узагальнені автором твердження. Немає зайвого накопичення прерізних менш значних фактів, так що число читається легко з заінтересованням.

б) Дрібніші зваження. Замало використані звіти зі всіх теренів ПЗУЗ. Дуже мало інформацій з північних р-нів Полісся і цілковитий брак відомостей з Берестейської і Поліської областей. Інформації з життя українців, включених у Білоруську республіку, зокрема треба сильно акцентувати. Щоб в свідомості і членських кадрів і українців взагалі границі України уклались не по лінії, визначеній більшовиками, а так, як вони справді проходять. Українські терени включені в БССР цілево для того, щоб

їх повністю денационалізувати. Тому всякі відомості з тих теренів, які б доказували їхню єдність з укр. народом і боротьбу проти денационалізації, є дуже побажаними і цінними.

При означуванні місцевостей все подавати, крім р-ну ще й область.

Замість ЧА – вживати теперішньої офіційної назви “советська армія”, або в скороченні СА, сов. армія, сов. армійці.

Замість слів мордерства (ст. 22) або морди треба вживати мордування.

г) Побажання. В міру можливостей старайтеся ввести ще відділи:

а) “З життя і боротьби україн. визвольного рев. руху”. Тут вміщувати важніші інформації з життя і боротьби ОУН, УПА, УГВР. Нпр., виїмки з постанов, рішень, наказів, повідомлень і т. п., які самозрозуміло є призначені для широкого загалу. Дальше короткі повідомлення про видатні політичні, пропагандивні, вишкільні, військові і др. видання. З важніших публікацій можна вміщувати коротенькі змісти. В тому відділі вміщувати також всі відомості зі збройної боротьби.

б). “З недавнього минулого укр. визвольного рев. руху”. Тут вміщувати спомини, документи, довідки про визначніші події з нашого минулого, про впадших революціонерів і повстанців і т. п. Це матиме і документальну, і виховну вартість.

Крім того, обклашки використовувати на вміщення наших основних закликів і лозунгів.

13. “Громадяни бережіться більшовицьких підступів та провокацій”. В загальному зладжена добре і переконливо. Вміло підібрані факти з місцевого життя. Як одну з форм провокацій можна було долучити сюди і банду Далекого.

В листівці доцільніше пока що замість РО МВД, РО МГБ вживати – районне нквд-нкгъ, тому, що нові офіційні назви не все народ знає і тому доцільніше вживати найбільш зрозумілих для широких мас означень. Інакше мається справа у звітах чи фаховій літературі.

14. “Українці”⁵⁶⁸ – противиборча листівка. Можлива.

15. “Українські селяни зах. обл. України”. – Протиколгоспна аргументація замало ударна. Треба вживати також відповідних примірів з життя колгоспників ЗУЗ, а також прикладів з солідарної боротьби селян проти колгоспів і їх успіхів в боротьбі.

---

⁵⁶⁸ Під такою назвою у підпіллі ОУН упродовж 1941–1952 з’явилося щонайменше 25 різних листівок. (Стасюк 2006 262–263, 265, 271, 280–281, 285, 290, 304–305, 309, 313–314).

16. “Вказівки для виховників” (продовження). – Питання виховання у “Вказівках” потрактване в самій основі хибно. Там дуже виразно відділюється виховання від вишколу, психічний розвиток від умового. Завданням виховання є виховати молодих юнаків на повновартісних членів Організації, а це можна досягнути тільки гармонійним і рівночасним плеканням так волево-психічних прикмет людини, як і умових здібностей. Революційне виховання має дати повну людину – волеву, характерну і розумну.

В цьому рефераті більше води, чим справжніх виховних вказівок.

17. “В колгоспній неволі”⁵⁶⁹ і інші оповідання до рисунків. Пропагандивно написані добре, легко читається і тому для селян вповні підходяща лектура. Місцями можна було б ще дещо справити, скоротити, стилістично змінити – але це вже треба покласти на смак автора. Це треба вибити чимскоріше і якусь частину (1/3) прислїть також і до мене. Заплановані Вами інші того рода випуски приготуйте у себе, а коли у нас буде щось з тої ділянки то Вам перешлю – одначе малі на це мої сподівання, бо проп. ос. і так має багато своїх робіт, що не встигає зі всім в час впоратись.

Видати на тип. “Укр. пер.” у нас пока неможливо. Можете видати його у себе. Додатково можна там ще вмістити кращі оповідання із збірки “Достроково” і “Проекти 64 і 158”. Клішу “Дурман” Вам звертаю, а він’єти наразі не маю під рукою і мушу щойно стягнути (коли не впала). До мене пришлїть 1/3 з того, що виб’єте.

18. Оцінка присланих звітів і відповідь на порушені там питання.

Найкраще опрацьовані звіти Парфена і можуть служити прикладом для інших. Дуже добре, що долучає відписи біль. документів. Коли є оригінали, то побажаним було б прислати їх також.

З його звітів виходить, що по селах вже є т. зв. наказна адміністрація з немісцевого елемента. Про наше ставлення я Вам писав в попередній почті.

Клуби-читальні, червоні кутки – це більшовицькі вогнища деморалізації і розкладу народу та пропаганди проти нашого руху – їх треба і надаліше розганяти. Відносно т. зв. гуртків самодіяльності – то це, безперечно, посередна форма і підступний

---

⁵⁶⁹ Це оповідання Л. Фої з пропагандистською метою поширювалося на ПЗУЗ. Так, друкарня “ім. К. Савура” у 1948 видала його накладом 8 тис. прим. (Ішук 2009а 21).

спосіб, щоб зтягнути кращий актив села з часом у явні більшовицькі клуби. Проте у таких випадках, як це мало місце у р-ні Остріг, доцільніше було дещо виждати так, щоб ліквідація таких гуртків для молоді була самозрозуміла і не викликала здивування – чому ми проти “культурної” роботи в селі.

Звіти з Ков., Луч. зладжені дуже незадовільно. Деякі звіти з Ков. – це шарварок, наполовину відписані зі звітів з попередніх місяців. Краще хай пишуть менше, але вартісніше.

Звіти від 0350 дещо кращі, цікавіші і відносно можливо зладжені. Є в них політичний підхід в оцінці відомостей.

Найслабше представлені відомости з Берест. і Пін. областей.

Відносно звітування я Вам переслав інструкції і їх треба всюди придержуватися. Правда, що звітування постійно якостево у терені кращає, одначе на належній височині ще всюди не стоїть. Паперових звітів не трактую як вірну відбитку справжнього стану наших орг. сил, бо часто звіти “гарні”, а роботи немає і навпаки, – як також свідомий я усіх спроможностей на цьому терені, але вважаю, що покращати ці справи можна і треба. Думаю, що ці самі особи (Ков., Луч.) при серйознішій ставленні до звітної роботи могли б дати непогані звіти з терену.

Відносно справи Михайла–Степана–Митрофана (звіт № 9) – подайте мені свою оцінку.

19. “Вказівки політ.-проп. звіту”.

Усі дані про проп. техніку звітувати тільки усно, у виїмкових випадках шифром і кодом.

При звітуванні про внутріш.-орг. працю – назви місцевостей і орг. одиниць кодувати домовленим числом або псевдом.

При поширюванні наших видань конспіративно – середовища (нпр., мед. інститут, учителі в с. Н.) і місцевости також мусять бути кодовані.

Тільки про масову проп. роботу і відомости загального характеру можна писати прямо.

Йде про те, щоб у звітуванні не вказувати де за нами шукати, ані не давати відомостей про наші проп. спроможности, стан вироблення кадрів у конкретних теренах і т. п.

Відомости, подані у “Вказівках” зверхникам, знати потрібно, але це треба зробити конспіративно, найкраще усно або зашифровано. Ані на хвилю не треба забувати, в яких умовах живемо і все, що написане, колись може попасти в руки ворогові і нам шкодити!!!

До тих “Вказівок” доповнюючо додайте як такі звіти писати.

20. “Друже...” (інструкт. лист).

В листі пишеться “звітувати треба що три місяці”. Щоб не було часами це зле зрозумілим, тому зазначую, що це відноситься тільки до зладжування сус.-політ. оглядів, поза тим звітування мусить бути настільки часте, щоб зверхник міг бути кожночасно в курсі справ підлеглої йому орг. одиниці. Для того підзвітні інформують зверхників якнайчастіше (не рідше один раз в місяць) при допоміжних особистих зустрічей і письмі.

21. Колективізація ЗУЗ – це дуже серйозне і важливе питання, перш за все політичного характеру. З більшовицького боку на колек. ЗУЗ направлена уся енергія партії. Вони знають, що політично опанувати ці терени зможуть щойно по сколективізованні. Певні успіхи в тому вони, безперечно, вже досягнули. Для прикладу, подаю їх партійну статистику по деяких областях:

Стан на березень, 1948.	
<u>Рів. обл.</u> Усіх сіл – 810	Кол/г 180, рад/г 3, МТС 30
<u>Волинська обл.</u> Усіх сіл – 847	Кол/г 329, які об’єднують 20000 гос-тв.
<u>Терноп. обл.</u> Усіх сіл – 937	Кол/г 312, які об’єдн. 22000 гос-тв.
<u>Львівська обл.</u> Усіх сіл – 707	Кол/г 260, в тому с. суцільно з кол. 29 сіл.
<u>Станисл. обл.</u> Усіх сіл – 683	Кол/г 96
<u>Ізмаїль. обл.</u> Усіх сіл – 199	Кол/г 462, об’єднано в к/г 72% усіх г/тв, що становить 88,8% орної зем.

Як виходить із повищої статистики, найкраще вдалось їм перевести колективізацію в Ізм. обл., де боротьба наша не існує, а найслабше в Стан. обл., де боротьба наша ще найсильніша. Безперечно, в тих цифрах багато к/г існує пока що тільки на папері, але з часом зможуть таки заіснувати насправді.

Селяни рішучо є проти к/г системи і тільки терором вдається більш. зліплювати ці к/г і то тільки там, де слабші наші впливи, де не було солідарности і витримки у самих селян. Навіть ті селяни, що вже рік і більше працюють колективно – всіма способами раді були б з цької неволі вирватися. Задоволеними чується тільки частина к/г адміністрації і наставників, які наживаються за рахунок важкої праці селян.

Пропаганда наша на проти к/г відтинку зробила багато, але самої пропаганди рішуче мало. Ми мусимо силою розганяти існуючі к/г і не допускати до створювання нових.

Тому треба:

а) Фізично ліквідувати більшовицьких активістів к/г діла, як шкідників народу.

б) знищувати к/г будівлі;

в) заставляти селян назад забирати з к/г свою худобу, знаряддя праці і т. п.;

г) заставляти к/г управління і працівників к/г адміністрації відмовлятися від виконання їх обов'язків. Непослушних прилюдно карати буками з попередженням;

д) не дозволяти на ніяке колективне збирання врожаю і інші роботи, а кожний хай збирає і працює для себе;

е) дальше посилено вести проти к/г пропаганду, використовуючи факти так з нужденного життя к/г на СУЗ, як і місцеві, з власної області, р-ну чи села. Крім того, сильно акцентувати приклади з цих сіл, де завдяки солідарності і витривалості селян не вдалося більш. терором заложити к/г.

К/г відтинок нашої боротьби повинен ще сильніше затіснити нашу одностайну поставу з цілим народом. Своєю зброєю ми мусимо виступити на захист нашого селянства перед жажливим к/г рабством. Ми ще в силі багато в цьому напрямі зробити і поки не пізно серйозно вдарити по більш. планах опанувати наші землі через колективізацію.

В парі з к/г акцією треба нищити МТС, а особливо трактори і інші машини під час праці на к/г полях. Цеї машинізації у советів аж так багато немає (на все УССР є тільки 1200 МТС), є вона відносно дорога і всеціло державна.

В к/г акцію включити і рад/г, які треба нищити як маєтки партійної і сов. буржуазії. Зокрема, в час жнив доцільно палити рад/г збіжжя, тільки так, щоб від цього не потерпіло людське.

22. Набір робочої сили. У деяких теренах більш. на велику скалю проводять мобілізацію населення у промисловість і ФЗН. Така мобілізація має на цілі витягнути з наших теренів найздоровший фізично елемент у свої центри і в цей спосіб назараз мати дешеву робочу силу, а на випадок евентуальної війни легко перевести мобілізацію і забезпечитися перед неминучою повстанчою боротьбою. Населення з успіхом викручується і втікає від таких "мобілізацій", маючи немалий досвід, в тому ще з нім. часів. Ми зі свого боку пропагандивно і своїми вказівками-порадами повинні піддержувати населення.

23. Ще кілька слів до загальноорг. справ. Орг. справи у Вашому терені вже не тільки поналагоджувались, але і функціонують не зле, а у деяких ділянках (проп.-тех.) навіть добре, як на наші умовини. Коли “робота йде”, ми часто забуваємо за “бдїтельность” (така вже людська природа) і тоді все у висліді приходить нежданий провал. Тому, в парі з ростом наших сил, постійно звертайте увагу усім орг. працівникам на чуйність, вказуйте на нові підступи ворога і на небезпеки, постійно впоюйте в них конспіративні навики!

Треба, щоб у свідомости наших кадрів була здецидована готовість на тривалу і зтяжну боротьбу, а тоді кожний виконуватиме свою рев. працю обдуману, обережно і основно.

Наша чотирирохлітня підпільна боротьба під більш. окупацією навчила нас чимало і успішно боротися можна, тільки треба, щоб наші кадри постійно повищували своє підпільне мистецтво боротьби і серйозно вчилися на досвіді своїх друзів, які за “науку” часто платили життям. Та проте часто ще трапляється, що наші кадри (зокрема на низах) ще не все придержуються основних засад підпільно-конспіративної поведінки. Підтягнути усі наші рев. кадри у тому відношенні на потрібну височину – найпекучіше, найпилнніше і невідкладне завдання в роботі з кадрами!

Відносно підсилення Вас помічниками, то правдоподібно в цьому році зреалізується, бо прийшли деякі друзі з інших теренів і є свого рода “резерва”. Я зі свого боку зроблю все, щоб вони до Вас якнайскоріше дісталися.

Це були б в основному усі справи, що попризбирувалися за час від останньої почти. Інших тем не порушую, бо про те або я вже писав Вам раніше, або докладно написано про те в інстр. і інших матеріалах, що їх Ви вже отримали⁵⁷⁰. Все інше з орг. справ відкладаю до зустрічі, яка повинна відбутися приблизно йчпгбхоцнфїтсе⁵⁷¹.

24. Різні справи.

Повідоміть, хто опрацьовував “Ідеологічний вишкіл”⁵⁷² і на основі яких матеріалів. Передайте продовження. Свої завваження до ідеологічно-вишк. роботи подам черговим разом.

---

⁵⁷⁰ Мається на увазі інструкція “До міжнародного становища”, видана у червні 1948.

⁵⁷¹ Зашифрований текст.

⁵⁷² Навчальний курс, який складався з 4-х частин: виникнення націоналізму, теорія нації, психологія націоналістичних почувань, філософські основи націоналістичного світогляду. В архівах збереглося чимало різних видань “Ідеологічного вишколу”. Так, видання без підписів авторів від 1941 і 1949 див.: *ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 14.*

Вибийте повідомлення про сл. п. д. Михайла. Для мене пересліть три тисячі.

Окулярів по тій рецепті не вдалося досі роздобути. Будуть ще пробувати.

Повертаю негативи, які у м. році прислали Ви до виявлення.

Відповідних підручників для Ваших писателів у мене немає. Але такі підручники є і їх варто всім, що пишуть, попрочитувати. Можу Вам вислати Маяковського “Как делать стихи”⁵⁷³ – цікава стаття на тему його власного процесу творення поетичних творів.

Провірте докладно свою лінію зв'язку до мене, чи там усе в порядку, чи є належна конспірація і чи не потрібно в час поробити змін.

З листів д. Левка бачу, що у нього є деякі завваження до присланої літератури. Усі того рода критичні замітки присилайте для орієнтації.

Тішить мене, що врешті віднайшлася Ваша дружина, хоч з тюрми вістка не дуже весела та добре, що живе і не забуває про революцію.

Щире спасибі за привіт і поздоровлення.

Щиро вітаю Вас і усіх Ваших друзів та рідних і бажаю якнайкращих успіхів і багато щастя у всьому та багато сил і здоров'я у праці.

Поздоровляю Вас із Святами Христового Воскресення та бажаю, щоб вже у 1948 р. сповнилися всі Ваші надії.

Слава Україні!

6293

ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 7, арк. 391–399. Копія. Машинопис.

---

⁵⁷³ Цю статтю радянський поет-футурист В. Маяковський (1893–1930) написав у 1926. В ній виступив рішучим противником “готових поетичних рецептів” і став на бік інтуїтивної поезії. Запропонував оригінальний перелік необхідного для початку поетичної праці: соціальне замовлення, наявність цільової установки, використання слів-заготовок, добре знання навичок та прийомів обробки тексту та ін. (*Маяковский 1952* 9, 18, 39).

№ 42
В. КУК – І. ЛИТВИНЧУКУ

Жовтень 1948 р.

До 795!

1. Висилаю Вам:

а). “Укр. селяни, інт. роб.”⁵⁷⁴ – 100 пр.

б). “Укр. селяни”⁵⁷⁵ (лист.) – 25 пр.

в). –»– –»– –»– (з карик.) – 25 пр.

2. Ця посилка пробна для перевірки справності лінії.

3. Цєю лінією можете користуватися Ви і Ваші зверхники.

4. Адресувати: СТО

Щиро здоровлю.

С. У.

Жовтень, 48 р.

Ле.

П. С. Подайте, як до Вас адресувати. Як отримаєте – повідомить 456.

СТО.

Відпис⁵⁷⁶

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 3, арк. 145. Копія. Рукопис⁵⁷⁷.

---

⁵⁷⁴ У 1949 лише в друкарні ім. “Я. Бусела-Київського” на ПЗУЗ було надруковано 3250 прим. цієї листівки. (*Ішук 2009а 21*).

⁵⁷⁵ У 1947–1950 в підпіллі ОУН вийшло щонайменше три різні за змістом листівки під назвою “Українські селяни”. (*Стасюк 2006 295, 309*).

⁵⁷⁶ Підкреслено однією лінією.

⁵⁷⁷ Цей документ був вилучений радянськими спецслужбами 7.02.1949 у с. Пітушків Млинівського р-ну Рівненської обл. під час проведення чекістсько-військової операції з ліквідації М. Козака. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 23; Там само, арк. 82*).

№ 43
В. КУК – Р. ШУХЕВИЧУ

Серпень 1949 р.

Д. п.

2.00 5/49

До 171

1. Висилаю Вам матеріяли з пів. Списка ще не залучив, бо умовини, в яких висилав пошту, на це не дозволяли. Ці матеріяли, де зазначено 123, прошу по використанні післати для 123, усі інші матеріяли я йому вислав⁵⁷⁸.

2. Пересилаю Вам два листи від д. Давида (Ду-й) і 1 лист від 155. З них зорієнтуєтесь про ситуацію у терені. По використанні просився їх мені повернути. Також висилаю записку до 171 від 155⁵⁷⁹.

3. Д. Давид повинен бути у мене. Повідоміть, коли і як післати його до Вас, щоб міг він Вам про все усно позвітувати. Також прошу повідомити чи актуальне і дальше Ваше доручення, щоб він міг зимувати у Вас. У мене зараз таких можливостей немає. Я сам зараз “на леді” і не маю де примоститися як слід. Коли б Ви не думали з ним бачитися, то прошу повідомити також, тоді б я підійшов блище до Д., щоб зайво його не тягати по зв’язках і не поразати.

4. Про те, які я записки від Вас отримав і які впали по дорозі до мене, я Вас повідомляв у попередній записці 8.00 4/49.

5. Відносно вишкільних матеріалів для юнацтва (4 грубих книжки), виданих у д. Давида, вияснюю: цих матеріалів я ніде в терен не міг дати, бо про їх існування довідався вперше від Вас, а зараз відомо мені про них з пошти, яку отримав від д. Да-да. Терен [...] отримав їх своїми сусідськими зв’язками і я про те нічого досі не знав. Сподіюсь, що і нецензуровані видання Ар-а також тою самою дорогою появилися на півночі – згаданих вишкільних мат. я ще не читав і нічого не можу сказати по відношенні змісту – пока що маю тільки в 1 прим. 2 книжки – це історія і географія України⁵⁸⁰, а 2 інші – це збірка різних наших давніших матеріалів. Повідоміть чи Вам конечно їх вже вислати, тоді вишлю ці, що вже є у мене, а мені може ще прислять.

---

⁵⁷⁸ Йдеться про П. Федуну.

⁵⁷⁹ Мабуть це лист від В. Галаси-“155” до Р. Шухевича-“171” зі зашифрованою датою (орієнтовно – 1949). Див.: документ № 22.

⁵⁸⁰ Можливо тут йдеться про підручник для навчання членів ОУН “Географія України”, виданий у 1948. (*Стасюк 2006 350*).

6. МГБ знову намацало моє місце перебування у терені Золочівщини. У зв'язку з тим подаю слідуєчі вияснення:

Я є жонатий⁵⁸¹ і маю 3-річного сина. Дружина⁵⁸² – українка з Дніпропетровщини, б. студентка Транспортного інституту. За нім. окупації працювала в Організації на становищі чл. окружного проводу, виконувала різні інші орг. доручення і т. п. З приходом більшовиків перебувала на Волині без ніякої орг. праці, а від 1945 р. жила в Галичині. Стягати дружину у підпілля я не хотів і робив заходи, щоб її залегалізувати. Врешті, вдалось мені примістити її як переселенку при одній переселенчій родині у Золочівщині. Так жила вона вже два роки і зовсім закліматизувалася. Дитину примістила при моїх родичах, які нею опікувалися. Декілька разів їздила додому до дитини. Звідки наступила всипа, важко мені устійнити, але є безсумнівним, що тільки на основі конкретної всипи дня 7.VII.49 прийшло МГБ на хату нібито організувати колгосп, вбрані по-цивільному і військовому, і заарештували. Сам арешт відбувся так, що несподівано один захопив за руки, а інш. за горло і щоки⁵⁸³ – йшло їм про те, щоб арештована не могла втроїтись. На місці був лікар, який постійно міряв биття серця, і жінка, яка зробила особистий обшук. Відразу заявили їй, що вона дружина Леміша, що дитина є вже у їх руках і т. ін., так що викручатися не було змислу.

---

⁵⁸¹ Таким чином, лише у 1949-му, через 5 років, Р. Шухевич дізнався, що В. Кук є одруженим. Конспіратор В. Кук побрався з Уляною Никифорівною Крюченко ще 1944-го на Волині. А вже у 1945-му, гадає дослідник О. Іщук, завів коханку – референтку Юнацтва Бережанської округи ОУН Галину Скасків-“Уляну”. (*Іщук 2008б 9*).

⁵⁸² Крюченко Уляна Никифорівна (Ничипорівна) (“Оксана”, “Юля”) (1920, с. Оленівці Солонянського р-ну Дніпропетровської обл. – 1972, м. Київ). Закінчила 8 кл. середньої школи. 1939–1941 – студентка Дніпропетровського транспортного інституту. Влітку 1942 познайомилася з В. Куком. Восени 1942 очолила Новомосковський р-н Дніпропетровського обл. проводу ОУН. У лютому–березні 1943 повернулася до Дніпропетровська. Нелегально переховувалася у сестри до червня. Далі працювала референткою молоді Криворізької округи. 8 чи 9.09.1943 була заарештована німцями. Коли ті відступили з міста, опинилася на волі. Станом на листопад – в Умані. За поширення листівок потрапила на кілька днів до німецької в'язниці. Переїхала на Волинь, 7.01.1944 зустрілася з В. Куком у с. Дермань Здолбунівського р-ну на Рівненщині. Того саме року одружилася з ним. Далі, до 1954-го, нелегально проживала і переховувалася у криївках в Західній Україні, у т. ч. до 1949 – за фактивними документами. 23.05.1954 заарештована працівниками КДБ УРСР, разом з В. Куком. 14.06.1960 була помилувана і звільнена. Суд її справу не розглядав, засудженою не була. Сестра Любов у 1951 засуджена до 25 р. виправно-трудоих робіт. (*Іщук 2008б 5–9, 21*).

⁵⁸³ Перед цим автор листа написав слово “зуби”, але чомусь його закреслив.

Дружина призналась, що вона дійсно дружина Леміша, що Леміш приходив до неї до хати, а де він перебуває – вона не знає, як також нічого не знає про Організацію, бо вже від 1945 р. ніякої участі в орг. праці не бере. Назагал поводитися чемно і всяко намагалися склонити дружину до того, щоб вона видала мене. Запевняли її, що мене не вб'ють, а хочать мати живого і домоворитися зі мною. На другий день конспіративно прийшов генерал (цей самий, про якого згадує Марічка⁵⁸⁴, заключення роблю на основі опису) і дав такі самі запевнення від імені уряду. Господарство, де жила дружина, є на хуторі, близьких сусідів немає і це вможливлено більшовикам перебувати конспіративно так, що ніхто з посторонніх навіть не догадувався, що там є засідка.

Дружина була певна, що на хату ніхто не прийде від мене, бо хоч раніше я і приходив, то вже від весни цього року на хату ніхто не заходив з конспіративних причин. З дружиною я зустрічався поза хатою на домовленім місці зустрічі, а також у домовленім місці я залишав через хлопців записки. 14.7 я був на пункті зустрічі і ждав на дружину, але нікого не було. Крім того, про засідку дружина повідомила іншу хату, де часами хлопці заходили, і через цю хату хлопці 16.7 довідалися про ситуацію і повідомили мене.

На господарстві сиділи більш. конспіративно 4 тижні. Уночі – в хаті в печі і шафі, а днем на стриху стайні; господарам, й з часом і арештованій дозволяли свобідно ходити по подвір'ю і розмовляти з людьми, які приходили.

Вже в перший день приходу більш. втекла хатня дівчина (дочка господарів), а 4.8 втекла дружина разом з тіткою (господинею).

На основі мого аналізу цілої цієї історії, я переконаний, що тут немає ніякої агентурности у втечі дружини, цьотки і дочки. Втекти

---

⁵⁸⁴ Савчин Марія. Випускниця натуральних курсів у Перемишлі в 1944. Відновлювала зв'язок між підпіллям ОУН на Закерзонні та проводом ОУН на УЗ. Далі – друкарка провідника Закерзонського краю В. Галаси. Стала йому дружиною. У повоєнні роки легалізувалася, мешкала в Польщі. 05.1947 разом з малолітнім сином була затримана спецслужбами в Кракові, але спромоглася утекти. Від 1948 проживала в Галичині за підробленими документами (як переселенка). У 1949 і далі – на Волині. 1953 разом з чоловіком потрапила в радянський полон. Влітку 1954 звільнена з тюрми. За завданням КДБ, мала поїхати за кордон і встановити контакт зі ЗП УГВР. Але доручення не виконала. Натомість повідомила ЗЧ ОУН про обставини свого арешту і залишилася жити на Заході. Одружилася, народила двох дітей. Невдовзі після переїзду написала спогади "Тисяча доріг". (Галаса 2005 48, 63, 89, 101–102, 123, 136–137, 144, 164, 192; Ішук 2008а 42).

було цілком легко, до того чуйність більш. з часом трохи притупилася, коли йшло про втечу хатних.

Більш. йшло про зловлення мене живим. Дружина, знаючи місце стрічі, могла це зробити зовсім легко⁵⁸⁵. Нічого більше вона їм дати не могла, бо я її держав осторонь будь-якої орг. роботи, вона навіть не знала моїх боєвиків усіх по псевдам. Сипати вона навіть коли б хотіла, нічого не могла, бо в ніякі орг. справи я її не втаємничував, ніякої орг. роботи не доручував, ні з ким організаційно не пов'язував.

подаю цікавіші питання, які ставили арештованій в час “розмов”, на які, річ ясна, вона не могла дати ніяких відповідей, бо нічого їй не було відомо.

– Чи знає Шухевича, Петра, Вуйка. Про Вуйка говорили, що жонатий, не обережний, мали вже його раз застукати в криївці і він втік другим входом, вміє наслідувати рохання диків, сам Вуйко грубий, високий.

– Чи знає родину Кравчуків.

– Кого знає за кордоном. Чи Катерина (Верещак)⁵⁸⁶ є за кордоном.

– Куди йшли люди за кордон, чи висилав їх чоловік, чи вже вони повернули.

– Чи мав чоловік зв'язки зі Закерзонням. Через кого, чи не через цих західняків, у яких вона живе.

– Чи приходив до мене Смок, чи я ходив до нього.

– Чи їздить чоловік у Львів. Подали що вони “знають”, що я маю паспорт, який я виробляв у Львові. За Львів дуже випитували, дуже їм на Львові залежало.

– Чи не їздила арештована у Рогатин. Навіть підкинули білет з Рогатина і питали чий це.

– Питали чи не знає куди я пішов на “балак” і подали, що я все їду на “балак” перед жнивами і вертаю по жнивах. Дослівно вживали слово балак.

– Питали чи я ще і дальше ношу за собою кашу⁵⁸⁷ і який стан мого здоров'я.

---

⁵⁸⁵ “... зовсім легко”. – Підкреслено однією лінією.

⁵⁸⁶ Мешко Катерина Яківна (“Верещака Катерина”) – дружина Омеляна Логуша. У 1942 залучила до підпілля ОУН У. Крюченко – дружину В. Кука. (*Роман Шухевич 2 2007 361; Іщук 2008б 5, 24*).

⁵⁸⁷ Слово підкреслене однією лінією. Справді, довгий час В. Кук страждав на хворобу шлунку. Вона неодноразово загострювалася, але до лікаря не звертався. Потрібні ліки замовляв у аптеках “згідно з рецептурним справочником”. (*Іщук 2008б 32*).

– Кого посилає чол. по закупи.
– Як я озброєний, скільки гранат, чи має два пістолі, як вбраний до дрібниць і т. п.

Як аргументу на те, щоб дружина видала мене, говорили, що мене колись і так СБ розстріляє за те, що я веду політику, незгідну з лінією, а саме: що я за колгоспи, що занадто відстоюю схід і східняків і т. п.

Ще б вкоротці стільки. Докладніше постараюся подати Вам про це черговим разом, бо теперішні умови на це зараз мені не зовсім дозволяють.

Сподіюсь, що Вас може здивує відомість про те, що я одружений, та й до того маю ще і сина, але я про свої суто особисті справи ніколи не мав звички говорити – тому і не говорив. Хоч друзі, які були зі мною на сході, знали про те (знав сл. п. Остап, Верес, додумувався Смок). Зараз я про те пишу до Вас, бо не хочу щоб часами повставали з конспірацією мого одруження будь-які сумніви, до того коли МГБ через дружину хотіло усьо зховати.

Щиро здоровлю!

С. У.

Серпень, 49⁵⁸⁸.

Ле

*ГДА СБ України, ф.65, спр. С-7736, т. 7, арк. 16а (конверт), арк. 3–11.
Фотокопія оригіналу. Рукопис⁵⁸⁹.*

---

⁵⁸⁸ Дату автор листа виділив двома суцільними лініями.

⁵⁸⁹ Оригінал документа був вилучений 9.09.1949 радянськими спецслужбами у Рогатинському р-ні Івано-Франківської обл. в П. Тихоліса-“Дуная” – керівника пункту зв’язку проводу ОУН. Також див. копії: *ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 18, арк. 83–89; Там само, ф. 65, спр. С-7736, т. 7, арк. 9–13; Там само, спр. С-8198, т. 3, арк. 294–300; Там само, спр. С-9079, т. 7, арк. 186–190; Там само, т. 59, арк. 14–19.*

№ 44
В. КУК – В. ГАЛАСІ

[Весна 1950 р.]

4/50

К 155

1. До сьогоднішнього дня отримав від Вас пошту 1/50, 2/50, 3/50 в цілості разом з поштою в іншій адресі. К Вам надіслав пошту 1/50, 2/50 і 3/50 через 940 і тому вона до Вас так довго йде.

2. Сповіщаю вкратці відповіді на поставлені в записках запитання:

а) Всі Ваші заходи по посиленню роботи на території Д.⁵⁹⁰ і далі Е.⁵⁹¹ правильні. В цих територіях необхідно поставити роботу за будь-яку ціну, навіть за рахунок⁵⁹² послаблення в інших місцях.

Поміччя в людах на Д. і Е. отримайте таку, як потрібно. Роботу в цих місцевостях необхідно проводити рішуче "тихо". Основне – знайти там нових хороших членів і поставити Організацію. Пропаганду необхідно проводити, але тихо, не демонстративно, так, щоб з місця нас не гнали.

Всякий шум в поточний період (стадії) сильно шкідливий.

б) Відносно оформлення окремої одиниці з V+Д+ [...] ⁵⁹³ я в основному погоджений, тому що це вимагає наявності необхідності, але про це повідомлю усно. Однак і тоді Ви все-таки повинні вести спостереження і координувати роботу на обох одиницях.

---

⁵⁹⁰ Підкреслено одну лінію.

⁵⁹¹ "... території Д. і далі Е. ...". – У 1949 структура підпільної мережі ОУН на Волині зазнала чергового реформування. З конспіративних міркувань було запроваджено новий поділ на *терени*, які позначалися першими літерами українського алфавіту. Терен "Г." (також позначався як "4065", "4067") охоплював Затурцівський, Торчинський, Рожищенський р-ни Волинської обл. Терен "Д." (інші назви – "Крим", "5064", "5084"), крім Луцького р-ну Волинської обл., включав низку сіл Млинівського і Демидівського р-нів Рівненської обл. на західному березі р. Стир. Специфікою його було те, що там перебувала низка представників провідного активу ПЗК, зокрема І. Литвинчук, О. Савира, І. Троцюк. Територію, яка вважалася тереном "Е.", ідентифікувати не вдалося. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 11–12, 29).

⁵⁹² "... навіть за рахунок ...". – Підкреслено одну лінію.

⁵⁹³ Це місце у документі зашифроване.

в) К-13 находится у 940⁵⁹⁴ и доберется до Вас. Он хороший специалист, а также и неплохой пропагандист и очень хороший организатор проп. техники⁵⁹⁵. Он Вам очень много поможет в работе. О его личном поведении, на основании имеющихся данных на сегодня, ему требовалось бы многого пожелать. Особенно у него не все в порядке в отношении женщин и т. п.

Работу и поведение личное друга З8-а⁵⁹⁶ необходимо постоянно контролировать и не доверяться только его словам. Хотя он уже старший и воспитывать его тяжело, но Вы при каждой возможности старайтесь воспитывать в нем правильное личное поведение. Он может расти и на это имеет данные, но во многих отношениях пусть он в корне изменится.

С соседней территорией связь он может держать через друга Т-ра (это необходимо), но пусть не вмешивается в полные их организационные дела непосредственно.

г) Д. Степан находится там на пункте, как Вы этого желали. Дело "Горыни"⁵⁹⁷ (или "Чорыни") необходимо продолжать. Делом Днепра пусть всецело занимается и беспокоится сосед, за что он отвечает. С Днепром к Вам идет друг Василько, назначенный на районного проводника. Посылает его КК⁵⁹⁸, я его направляю к 940. Характеристика у него с собой. "МТС" я также поручил укрепить и исправить.

д) Тактика Ваша в отношении людей с группы 9 выглядит, по-моему, правильно. К-т наладьте от провода ПЗУЗ. Другого к-та полагаю не создавать.

С архива 9 пришлите только самые интересные вещи. Все остальное спрячьте у себя. Часть его архива я уже получил.

е) Коммуникат о смерти славной памяти Вивчара-Степана-Орача издайте от провода ПЗУЗ⁵⁹⁹.

ж) К-т про сл. п. Залисного⁶⁰⁰ можно издать также от провода ОУН на ПЗУЗ.

з) Попытка распространить листовку "О жизни в эмиграции" в такой форме, как Вы это сделали, не имею никаких претен-

---

⁵⁹⁴ Підкреслено однією лінією. Тобто Б. Кузьма перебував у терені А. Маєвського.

⁵⁹⁵ "... проп. *техники*". – Підкреслено однією лінією.

⁵⁹⁶ Підкреслено однією лінією. Йдеться про Б. Кузьму.

⁵⁹⁷ Підкреслено однією лінією. Мабуть, йдеться про пункт зв'язку.

⁵⁹⁸ Це "Максим Ат".

⁵⁹⁹ Очевидно, тут В. Кук наказує для В. Галаси розтиражувати повідомлення про смерть М. Козака-"Вівчара". Дійсно, у 1950 р. в друкарні "ім. Я. Бусла-Київського" на ПЗУЗ воно вийшло накладом 5 тис. прим. (*Іщук 2009а 21*).

⁶⁰⁰ П. Ковальчук.

зий. Удачно Вы поступили и с распространением в отношении АБН⁶⁰¹.

и) Высылку д. Аита⁶⁰² на указанный пост считаю своевременным.

3. Уведомляю Вас, что 5 марта 1950 г. в с. Белогорща, под Львов, пал геройской смертью сл. п. проводник ОУН д. Тур. Это неизмеримо болезненная потеря для всего нашего освободительного движения. По этому поводу скоро получите коммюникат⁶⁰³.

До появления коммюниката об этом никого, кроме ближайших своих сотрудников, не посвящайте. Уже можно подготавливать себе соответствующие листовки на праздничные дни для надлежащего торжества памяти проводника ОУН и командира УПА.

Чтение славной памяти проводника должно превратиться в призыв к дальнейшей борьбе и духовно-моральному укреплению наших кадров.

Сердца всех революционеров, армейцев, бойцов и всего народа должны наполняться гордостью, что вместе с нами в первых рядах фронта был и проводник-командир. Печаль и боль, которые мы переживаем, должны превратиться в упорство и отличие на окончание большого дела построения УНД, мы должны это выполнить как боевой приказ сл. п. проводника.

Тяжело приходится мириться с мыслями о смерти сл. п. проводника, но такая наша узко-революционная судьба.

Гибнут рядовые и гибнут командиры.

Жаль всех. А мы, пока живы, должны идти дальше.

4. В связи с действиями в Корее, война целиком возможна, но может быть и наоборот.

Альяты войны не хотели. Эту войну начали там советы. Расчет СССР таков: втянуть США и других в войну на Востоке

---

⁶⁰¹ Аббревіатура підкреслена однією лінією. Мабуть маються на увазі успіхи В. Галаси у поширенні "Повідомлення про АБН". Так, друкарня "ім. М. Козака-Вівчара" 1950 р. видала 3 тис. його прим. (*Ишук 2009а 22*). АБН – Антибільшовицький блок народів. Бандерівська організація, створена у 1948 р. з метою об'єднання зусиль поневолених народів у боротьбі з радянською владою. Кер. – Я. Стецько. На початку 1948 до АБН входили представники 13-и націй. Організація видавала брошури та відозви, періодичне видання "Набат" (різними мовами), надсилала меморандуми державним діячам різних країн, у т. ч. США. Альтернативна щодо АБН організація, створена мельниківцями, називалася "Інтернаціонал свободи". УНР-івська еміграція мала власний аналог – "Прометей". (*Літопис УПА НС 10 2007 311*).

⁶⁰² Підкреслено однією лінією.

⁶⁰³ Подобиці цього вбивства добре описані в історіографі.

с Китаем и там выматывать постепенно (годами) с них силы, а потом ударить по Европе и остатке Азии, чтобы овладеть полностью обеими территориями.

Насколько эти планы им будут удачными – увидим. Западные государства вместе с США случаем в Корее совершенно застигнуты врасплох и хотели бы войну эту еще оттянуть и потому они еще “умиротворяют” СССР. Я склонен думать, что дойдет до войны и нам необходимо привыкать обратно к военной обстановке.

Характер этой войны будет медленным и затяжным, а не блицкриг. Вначале СССР, возможно, может иметь успехи, как страна больше подготовленная и нападающая, однако окончательное поражение СССР – дело безусловное.

Нет необходимости перестраиваться на военные повстанческие рельсы. На это будет время в конечном счете, или когда милитаристические силы СССР будут вовсе скованы борьбой на фронтах. Нам сейчас более чем когда-либо необходимо иметь кадры, мы уже достаточно положили жертв кадрами, а теперь пусть еще поплатят за свою политику и наши паны-демократы.

Наша тактика на первых порах войны: уберечь кадры, убедить народ (прятаться от мобилизации), не идти на отдельные акции, которые могли бы доводить к преждевременным лишним жертвам.

В дальнейшем, при ослаблении СССР, организовывать отдели УПА, обучать и подготавливать воинские кадры до широких действий. Усилить пропаганду среди Красной Армии и перетягивать на нашу сторону.

Только при окончании войны начинать повстанческие действия до максимума.

Более подробные по этому вопросу указания получите устно. Напомните кадрам инструкцию провода с 1946 г., где говорится о том, как вести себя на случай войны⁶⁰⁴, и подготовьте к размышлению “Обращение ОУН и УГВР” на случай войны, которое Вы получили.

---

⁶⁰⁴ Ця інструкція була видана проводом ОУН на УЗ у червні 1946. В документі визначалися тактичні, практичні, пропагандистські, організаційні завдання, які мали виконати члени націоналістичного підпілля у разі війни “західних аліантів” з СРСР. Передбачалося, що кожен “... мусить бути рішучо готовий до боротьби за нове визволення. ... у воєнній обстановці тактично правильно і одиноко доцільно піднімати народні маси до загального збройного повстання проти окупанта ...”. Завершальним етапом мав би бути “прихід на українські землі західних аліантів”. (ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 28, арк. 159–174).

5. Ваши пропагандистские издания читал. Хороши и правильны. Подробно обсуждать не буду за отсутствием времени. С технической стороны отдельные издания прекрасны. Прошу передать руководителям тех. звеньев, которые так хорошо поставили художественную сторону наших изданий, благодарность и признание.

Не имею также возможности написать вместе с этим другу Зоту на его письма. Они очень высоко подняли важность нашего революционного слова.

Проект крестов, медалей и различий очень хорошо оформлены, пусть он в меру времени продолжает работу по ранее полученным им проектам. Когда будете видеться с ним, передайте, что его работы пойдут дальше и передавайте от меня искренний привет.

Хотя он, как Вы писали, немного своеобразный в жизни, но это ему нужно частично простить, потому что его работы имеют для нас большое значение. Помогайте ему во всем, чтобы он имел возможность как лучше и с большей производительностью работать.

На всех иллюстрированных листовках, когда их издаете отдельно, необходимо помешать на обратной странице соответствующие призывы. На всех территориях ЗУЗ, начиная с весны, проходят большие облавы. Есть большие потери. Акции продолжают дальше. 795 пусть приходит.

Поздравляю Вас и всех друзей.

С. У.
Л.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 113–116. Копія. Машинопис⁶⁰⁵. Переклад російською мовою⁶⁰⁶.

---

⁶⁰⁵ Оригінал документа був вилучений радянськими спецслужбами 18.01.1951 на хут. Синяки біля с. Золочівка Демидівського р-ну Рівненської обл. під час ліквідації І. Литвинчука. Також див. фрагмент перекладу на російську мову, що цитується у спецповідомленні нач. УМДБ Рівненської обл. полк. М. Решетова для заступника міністра МДБ УРСР полковника В. Шевченка про ліквідацію члена крайового проводу ОУН на ПЗУЗ Н. Хасевича (від 11.03.1952): *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н.), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 1, арк. 156.*

⁶⁰⁶ До перекладу документа додана довідка: "Копия. Перевод с украинского. Верно: зам нач отделения УМГБ майор (Зайченко). Справка: грипис изъят при ликвидации руководителя краевого провода ОУН Дубового 18.1-1951 г. Грипис исполнен рукой руководителя центрального провода ОУН Лемеша в адрес Орлана. Зот – руководитель технического звена провода ОУН на ПЗУЗ, укрывается на территории Ровенской области. П/п зам. нач. отдела 2-Н УМГБ Волынской области капитан (Резник). "19" 1-1951 г. Верно: [підпис нерозбірливий]".

№ 45
В. КУК – І. ЛИТВИНЧУКУ

[Весна 1950 р.]

1/50

До 795

1. Не вдалося нам побачитися у минулому році, хоч я і П-171 Вас вичікували. Про “непорозуміння” на зв’язках я Вам писав осінню і може Ви цю записку одержали. Я, коли довідався, що Ви завернули, посилав за Вами і налагодив безпосередню дорогу до себе без огляду на сніги, але Ви вже відійшли до себе. Можливо в цьому році нам таки вдасться побачити, але вибирайтеся коли тільки зазеленіє. Мені дуже прикро, що Ви недарма потратили стільки часу і трудів на марші, але я в тому не винуватий. Виясню це Вам все докладно як побачимося, або черговою запискою як повернуся до Вас. Знаю, що і 171 посилав аж на кордон своїх зв’язкових, щоб налагодити для Вас безпосередню дорогу, але і ця лінія недописана. Коли б Ви вибиралися в дорогу, то ідіть цим самим шляхом що у минулому році. Хоч і Ви завернули і не мали “щастя” в дорозі, то сьогодні, з перспективи зими, скажу Вам щиро, що Ви таки “щасливі”, бо дуже погана ситуація склалася зимою у тому місці, де Ви мали зимувати у 171. Може немає зла, щоб не вийшло на добре. Не зрозумійте мене зле. Ми Вас ждали і ждемо, і Вашому прибуттю будемо раді. Я особисто дуже хочу з Вами бачитися. Бо вже таки довгенько не бачились, а справ за цей час призбиралося чимало, а запискою усього не полагодиш.

2. В роботі реалізуйте минулорічні інструкції. Всю енергію спрямовуйте на найголовніші завдання. Обмежіть до кінцевого мінімум усі зовнішні вияви і іншу технічно-допоміжну роботу. Зокрема, скоротіть звітування, обмежуючись до одного квартального суспільно-політичного огляду терену, ілюстрованого фактами. Це можна робити по н/р або округах так, як Вам вигідніше. Місячних вісток з терену (інформації з р/ну) можна не робити. Пропагандивні звіти слати як і досі.

3. Змінити потрібно нашу тактику до комсомольців у школах і містах, яких б/ш-ки організують силою. Їх не доцільно трактувати зрадниками, а навпаки, на них треба і далі впливати, мати з ними зв’язки і закликати до тихого пасивного спротиву.

Ставлення до к/с-ців по селах не змінене, бо вони мають ще багато можливостей в к/с-ол не іти, а коли ідуть, то тільки дійсні

вислужники. Не змінена наша постава і до самої організації к/сомолу як партійної прибудівки.

4. В роботі дуже уважайте на збереження кадрів і постійно натискайте на конспірацію. Робіть поволі, але основно і конспіративно. Краще, щоб ворог нас недоцінював, чим має перецінювати.

В цьому році треба сподіватися особливого тиску на Організацію у зв'язку зі закінченням п'ятирічки, в якій для МГБ поставлено завдання ліквідувати наш рух. Цей натиск помітний вже від весни. Там, де Організація на це приготовлена, успіхи б/ш-ків ніякі!

5. Посилаю деякі видання (залучую список).

Більше напишу як налагодиться зв'язок.

Щиро здоровлю Вас і усіх друзів та бажаю багато щастя і успіхів.

С. У.

Ле.

Одержано 19.V.50 р.⁶⁰⁷

ГДА СБ України, ф. 11, спр. 27314, т. 33, арк. 189 (конверт), арк. 1–4. Оригінал. Рукопис⁶⁰⁸.

№ 46

В. КУК – В. ГАЛАСІ

Вересень 1950 р.

5/50

К 155⁶⁰⁹

1. Последними днями я получил почту от 38-А (того, что весной прибыл к Вам), а от Вас – ничего. Возможно, в этот раз почта от Вас придет.

---

⁶⁰⁷ Дату вписано червоним олівцем.

⁶⁰⁸ Документ був вилучений радянськими спецслужбами 18.01.1951 на хут. Синяки біля с. Золочівка Демидівського р-ну Рівненської обл. під час ліквідації І. Литвинчука. Також див. переклади цього документа на російську мову: *ГДА СБУ, ф. 2, оп. 61 (1951 р.), спр. 5, т. 1, арк. 111–112, 234–237; Там само, ф. 13, спр. 372, т. 18, арк. 66–69.*

⁶⁰⁹ Підкреслено однією лінією.

С 795 связь почему-то не ладна. Я к нему письма посылаю, а ответы не приходят. Возможно, что это происходит по причине постоянных акций, или где-то порвалась связь. Наверное, с ним в этом году уже увидеться не придется.

2. Большевики и далее рыскают за нами, как сумасшедшие. Думаю, что и у Вас не лучше. Прилагают все усилия, чтобы подавить наше движение и совсем парализовать наши действия. Чрезвычайно сильно реагируют на мельчайшие наши внешние проявления.

Много людей в этом году погибло. Очень тяжело с переброской людей на дальние расстояния, ибо пока они достигнут места назначения, могут сотни раз подвергаться опасности быть погибшими. По этим причинам надежды на помощь в кадрах невелики, хотя в этом направлении предпринимались меры и казалось, что удастся их благополучно осуществить еще в этом году. Нужно учесть, что такой террор будет продолжаться долгое время, в частности, там, где большевики имеют явные доказательства наших действий. Такое усиление террора и в таких масштабах, как сейчас – это не только “страховка” на случай войны, но также серьезный страх у них перед нашим влиянием, которое мы начали приобретать на всех украинских землях, а также и за их пределами.

Есть все данные о серьезном расширении революционного движения во всем СССР и об этом большевики очень хорошо знают. Поэтому они с таким сумасшествием бьют по “базе”.

В этой ситуации наша задача должна состоять в том, чтобы любой ценой сохранить кадры: уменьшить темпы работы, сократить движение, усилить конспирацию, не демонстрировать внешне наших сил и возможностей. Основное внимание направить на углубление и закрепление того, что мы имеем в деле подготовки кадров (старых и новых) и их воспитания.

Вперед идти необходимо, но очень осторожно, не спеша. Работать нужно основательно и “тихо”, без огласки и шума. Всю энергию Организации направлять на выполнение самых важнейших задач (о них мы говорили – “Дажбог”⁶¹⁰ и “Орлик”⁶¹¹). Большое внимание обратить на надлежащую конспирацию связей с населением, как с местным, так и с восточнoукраинским.

---

⁶¹⁰ План “Дажбог” передбачав заходи зі збереження організаційного ядра ОУН від радянського знищення, мінімізацію збройних виступів підпілля. Говорилося також про необхідність негласного переходу підпільників на роботу та службу в радянські органи влади, військо, щоб здійснювати там агітацію до початку всенародного антирадянського повстання. (*Ковальчук 2010a 57*).

Всякие недоработки в этом деле приводят к репрессиям (арестам, выселению) или к вовлечению бывших до сих пор порядочных людей в агентуру. Мы сегодня должны думать не только о собственной конспирации, но также и конспирации всего населения, и в частности той его части, которая помогает нам. Обо всем этом я уже Вам писал, однако, не будучи уверен в том, что те записки к Вам дошли, сознательно повторяю снова.

3. Большевики, зная о нашей работе среди молодежи, делают все, чтобы в случае включения молодежи в Организацию [...]. Для этой цели они подготовили ряд молодых студентов, а также и учеников старших классов средних школ для агентурной работы внутри Организации. Почти везде среди молодежи мы встречаемся с провокационными (как бы самостоятельными) подпольными организациями под разными формами. Такие организации создают обученные (квалифицированные) [...], иногда через кого-либо из числа лиц, связанных с подпольщиками и с нашей Организацией. (Получают литературу, выполняют различные задания и т. п.). Затем, спустя некоторое время после работы [...], участников Организации арестовывают, а главные [...] бегут в подполье. Опасность состоит в том, что все это делается довольно тонко и долго.

[...] им дают разрешение совершать теракты над участковыми уполномоченными милиции и даже над некоторыми членами партии из райпарткомов.

Сообщаю об этом на основании достоверных сведений. Поэтому в работе с молодежью необходима максимальная осторожность, продуманность и проверка надежности (в частности в тех случаях, когда юноша готовится к переводу в подполье). Более подробно об этом писать не могу – передам устно, когда буду с 38-А.

4. Получил я записку от 38-А, в которой он дает оценку состояния кадров. Состояние плохое. Необходимо его выправить, изменить на лучшее. Но, чтобы это сделать, необходимо много

---

⁶¹¹ План “Орлик” (відомий також під криптонімом “Харків”) визначав відновлення підпілля ОУН на всіх українських землях, навіть за рахунок послаблення організації в Західній Україні. Для реалізації плану за кожною округою Карпатського краю, крім Буковинської, закріпили якусь частину “сходу”. Автори плану також сформулювали правила поведінки на “сході”. Ось деякі з них: шукати симпатиків ОУН і відбирати серед них кандидатів у члени, створювати оунівські “клітини” серед робітників у містах, намагатися висувати на керівні посади у підпіллі добре перевірених місцевих мешканців. Заборонялося приймати в підпілля людей “глухих, хворих, ненормальних, боягузів, прикметних”. (*Ковальчук 2011 27–28*).

поработать над теми кадрами, в частности руководящими – необходимо воспитывать и учить их. Делать это надо систематически, используя каждую возможность и лучше всего на основе конкретных заданий, примеров и особенно на примере собственного поведения и работы. Всякие написанные издали приказы, инструкции и т. п., также как и угрозы наказаниями (до расстрела включительно) немногим помогут делу.

Получил я от 38-А “К сведению всем... и т. д.” (проект для апробации). Я не склонен считать, чтобы и сотней подобных “К сведению...” это положение можно было бы исправить. Там, где нужен мозольный труд, личный пример, непосредственное присутствие и влияние, там бесполезны всякие бумажные меры.

Теперь несколько слов в отношении формы и содержания этого сообщения “К сведению...”.

Подобных сообщений фирмовать не нужно, а можно передавать устно, ссылаясь на то, что это от краевого провода ПЗУЗ.

“В этом году Провод ОУН на ПЗУЗ (вместо краевой Провод ОУН) произвел контроль и т. д.”. Плохой тот провод, где его подотчетные “допустили такие-то отклонения”, как указано ниже и лучше себе такой плохой авторекламы не делать.

п. 1. много наговорено лишнего.

п. 2. “деморализующее влияние женщины” можно очень по-разному истолковывать и под таким протекстом⁶¹² можно было бы каждую нежелательную женщину расстреливать. Почему же тогда за такое же самое влияние⁶¹³ не поступать так и с мужчинами.

Если речь идет о наказании за насилие, то оно касается не только подпольщицы, но также и не подпольщицы. Но дел этих путем “сообщения” разрешить нельзя. Если в этом направлении не будет проведено надлежащей воспитательной и разъяснительной работы, то никакие угрозы расстрелами и даже сами расстрелы положения в лучшую сторону не изменят.

Если же речь идет об избрании меры наказания (расстрел), то ее в каждом отдельном случае должен избирать суд.

В отношении других пунктов должен сказать, что они несомненно актуальны и кадрам о подобных делах нужно говорить и их надлежащим образом выяснять. Но все эти вопросы, как и многие другие, должны постоянно обсуждать проводники

---

⁶¹² Невірно перекладене на російську слово “підтекст”.

⁶¹³ Підкреслено однією лінією.

высших орг. единиц со своими подотчетными и решать их так, как об этом постоянно указывается в инструкциях провода.

Относительно подобных “сообщений” руководствуйтесь положением: “Больше дела, меньше слов!”.

5. Относительно состояния Организации у Вас и некоторых планов на будущее, нам необходимо встретиться, приходите как только зазеленеет. Возможно, что мне еще в этом году удастся встретиться с 38-А, тогда кое-что предам уже через него. К Вам имею ряд дел, которые крайне необходимо обсудить вместе.

6. Подготовьте письмо о представлении к наградам. Отмеченные в приказе 2/50 с территории УПА–Север представлены по предложению Ульяна.

7. Краткие разъяснения к высылаемым материалам. О том, как трактовать эти материалы и каково их назначение. Частично указано на самих материалах.

Материалы с пометкой “Для Вас персонально” можно дать и другим членам краевого провода (для двух я направляю). Этих материалов переписывать не нужно!⁶¹⁴

Говорить о поднятых в тех материалах вопросах можно с каждым членом. Это такая тайна. Материал с пометкой “мысли члена” трактовать, как личный взгляд автора. Если бы Вы захотели со всего этого кое-что использовать в пропаганде, то только под собственной фирмой.

О “Комон Ков”⁶¹⁵ в наших изданиях для масс целесообразно не упоминать, т. к. там окопались всякие белогвардейцы. От хороших слов господина Пейн для нас нет никакой реальной пользы!

Общественно-политические обзоры, общие оценки ситуации на территории, разные репортажи и т. п. предназначены для Вас⁶¹⁶ и для использования некоторых фактов в пропаганде. Кое-что из тех материалов можете дать и другим, но только тогда, когда Вы будете считать, что это им необходимо для издания ГОСП-а.

---

⁶¹⁴ “... переписывать не нужно”. – Підкреслено однією лінією.

⁶¹⁵ Идется про американську антикомуністичну організацію Common Case (“Загальна справа”). 13.11.1948 її президент Наталія Вейлс Пейн у промові на Українському Всесвітньому Конгресі жінок (м. Філадельфія, США) окреслила такі завдання цього товариства: поширювати правду про діяльність УПА, “... допомогти висвітлити факти перед американським народом про справжню природу російського комунізму і допомогти об’єднати американський спротив проти комуністичного просочування у себе і советської агресії за кордоном, ... допомогти грошми і зброєю всім країнам, загроженим советською агресією. ...”. (ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 48, арк. 32–35).

⁶¹⁶ “... для Вас ...”. – Підкреслено однією лінією.

а) Передаю некоторые исправленные листовки;

б) В других изданиях сделайте такие изменения:

“Путь к Воле” № 3⁶¹⁷, в разделе “Наше учение о нации”, в подразделе II-м имеются такие слова: “... Восхищаясь общественно-экономическими идеями социализма, что было несомненно здоровым явлением⁶¹⁸, украинская интеллигенция ...”. Подчеркнутые слова вычеркнуть.

В статье: “Почему СССР должен быть перестроенным” в конце абзаца есть такое место: “Причем государств.-обществ. экономическое устройство было бы социалистическим, а устройство политическое – демократическим ...”. Это место изменить так: “причем, государств. обществ. экономическое устройство, которое было бы построено на принципах бесклассового общества, а устройство политическое на принципах демократии ...”.

В статье “О нашем плане борьбы” вычеркнуть такие слова: “последние отделы УПА приказом Глав. Ком-ния УПА были расформированы только летом 1949 г.”.

“Программа ОУН”. Издать в большом количестве в такой редакции, как направляю. Издавать отдельно 80% под фирмой “За что борется УПА”, подпись – “На Украине 1950 г. Ук-ая Пов.-кая Ар-я”.

“Обращение воюющей Украины” (направил прежде) распространять на территории без подписей⁶¹⁹!

8. Всем тем, которые могут кое-что написать к истории УПА–Север, как и вообще к истории освободительного движения на ПЗУЗ, – поручите соответствующие темы и пусть за время зимы кое-что напишут. Если у Вас не окажется возможностей полностью обработать эти материалы, то пришлите в сыром виде.

Соберите разные материалы и документы (в том числе и фотографии) для возможного использования при случае в закордонной прессе⁶²⁰.

Этого рода материалы обозначайте “Для ЗК”.

9. Международная ситуация продолжает оставаться “туманной”. Война возможно ежечасно, но не обязательно. Запад войны не хочет!!! Все зависит от СССР и Китая. Когда они захотят войны, то она разгорится со стороны Кореи, если же нет – то

---

⁶¹⁷ Оевидно йдеться про частину підручника для навчання членів ОУН і УПА “Шлях до волі”.

⁶¹⁸ “... несомненно здоровым явлением ...”. – Підкреслено однією лінією.

⁶¹⁹ “... без подписей!” – Підкреслено однією лінією.

⁶²⁰ “... закордонной прессе”. – Підкреслено однією лінією.

в ближайшее время для них не будет такого подходящего случая, как сейчас. Как бы мы этой войны не хотели, ожидать ее не нужно, а хорошо готовиться на зиму, а возможно и на ряд очередных зим. Много у нас еще работы до начала войны и когда бы она ни вспыхнула, все равно для нас это будет “быстро”.

Во всяком случае МГБ к войне уже готовится. [...]

Готовят также массовую ликвидацию сознательного населения в случае войны. Имеются достоверные сведения о том, что по тюрьмам производят массовые истребления заключенных.

Искренне приветствую Вас и друзей. Желаю счастливой зимы и наилучшего нового года.

С. У.
Сентябрь 1950 г.⁶²¹
Лемиш

*ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 26, арк. 178–191. Копія. Машинопис⁶²².
Переклад російською мовою⁶²³.*

№ 47 В. КУК – Б. КУЗЬМІ

Вересень 1950 р.

5/50

До 38-А

1. Вашу пошту 3/50 і 4/50 одержав. Дякую.
2. Характеристика відносин між кадрами, без сумніву, дуже погана. Факти, що Ви наводите, кари гідні і не повинні мати місця в нашій Організації. Але, крім цих чорних місць, я певний, можна там знайти і багато світлих. Ви мусите бачите цілість.

Щоб цей стан покращав, потрібно вложити багато праці і сама критика тільки мало pomoже. Не допоможуть в покращанні того стану і самі тільки писані інструкції, повідомлення, погрожування карами і т. п. Для того, щоб цей стан змінити на краще, треба найперше, щоб керівні кадри давали приклад у всьому своєю власною поведінкою і працею. А цього, як пишете, немає. Тому праця

---

⁶²¹ Оригінал цього документа містив такі маргіналії: “2640 О Я 129”.

⁶²² Можливо це копія з копії.

над вихованням і перевихованням керівних кадрів передумова всього. Завдання це нелегке, але при впертій і послідовній праці все зробити вдасться. Ваш особистий приклад у всьому – безпосередня спільна праця з тими, що їх треба виховувати і вчити – це найкращий спосіб до покращання існуючого стану.

Декілька слів до Вашого проекту “До відома всім ...”. Я не вважаю, щоб того роду повідомлення спричинилися до покращання стану. Бо там де потрібно мозольної праці, безпосереднього прикладу – всякі паперові заходи без вартости. В тому терені подібних “До відома ...” було вже багато і при всяких нагодах, а стан такий як бачите.

Декілька завважень до згадуваного “Повідомлення”.

а) Того роду повідомлень фірмувати недоцільно (на писмі), а усно повідомити хто його видає.

б) Треба писати крайовий пр. з ОУН, а не провід ОУН.

в) Вступ – це дуже кепська автореклама для такого проводу, що щойно “цього року” побачив такий незадовільний стан в Організації. На це і є провід, щоб він так докладно про все знав і до такого стану не допускав.

г) в т. 1 багато написано зайвого.

д) в т. 2 “деморалізуючий вплив жінки” можна дуже різно пояснювати і під тим претекстом можна було б розстріляти кожну небажану жінку. І дивно мені, чому за деморалізуючий вплив жінок Ви доручаєте стріляти, а за такий самий дем. вплив муштин – ні. Я тої думки, що однаковий проступок треба однаково карати так жінок, як і муштин. У випадках розпусти то мотором все є радше

---

⁶²³ До перекладу документа додані довідки: “1. Документ изъят 18 января 1951 года при ликвидации руководителя краевого провода ОУН Москва Дубового, он же 795. 2. Документ исходит от члена центрального провода ОУН Леммша в адрес руководителя провода ОУН на ПЗУЗ (северо-западные украинские земли) Орлана, имеющего цифровую кличку 155 (с июля 1950 г. Орлан является членом центрального провода ОУН). 3. 38-А – цифровая кличка одного из бандглаварей ОУН, который до этого органам МГБ известен не был. 4. Дажбог – зашифрованное название, т. н. проблемы ОУН, состоящей в попытке сохранить уцелевшие от разгрома организационные кадры. 5. Орлик – зашифрованное название стремления оуновского подполья распространить националистическое влияние в восточных областях Украины. 6. Ульянов – главарь оуновского подполья на территории Ровенской области. 7. 2640 и О – зашифрованное название адреса Леммша, на который ему направляется почта главарями ОУН. Верно: начальник отдела упр. 2-Н МГБ УССР капитан /Пушкин/. “ ” февраля 1951 г. № _____. Справка: документ изъят 18.1.1951 года при ликвидации руководителя краевого провода ОУН Москва – Дубового, он же 795. Копия верна: подполковник [Підпис нерозбірливий]”. Також див. іншу копію цього документа: ГДА СБУ, ф. 2, оп. 61 (1951 р.), спр. 5, т. 1, арк. 238–246.

мущини, ніж жінки. І мало правдоподібно, щоб жінка згвалтувала мушину. Подібно і з деморалізацією. Нездеморалізованого мушину – ніякий вплив жінки не здеморалізує, а коли так є, що мущини деморалізуються то це вина їх, а не жінок.

Коли ж іде про каральність за насильство, то вона повинна стосуватися не тільки за насильство над підпільницями, але так же само і над непідпільницями.

Питання виміру кари вирішує суд в кожному окремому випадкові і згори це зазначувати в повідомленні не треба.

Та всі справи, порушені в тій точці, ніяким повідомленням не розв'яжуться, коли не буде проведено в тому напрямі належної виховної і освідомлюючої праці.

Відносно ін. пунктів то хоч вони і актуальні, але про те, як і про багато ще іншого повинні пр-ки вищих орг. одиниць постійно з підзвітними обговорювати і їх вирішувати по лінії інстр. проводу, що їх членам кожночасно подається.

Чим більше буде справжньої праці над вихованням і ідейним ростом кадрів, тоді непотрібними будуть всякі гучні і хвиливі повідомлення. Такі повідомлення часто дають пр-кам самозадоволення, що справи полагоджені, бо видано таке-то мудре повідомлення. “Більше діла – менше слів!” – така моя порада у порушених Вами справах. Докладніше про все це поговоримо.

Відносно Вашої тактики до ін. співробітників на тому терені (Карий), то справа не в тому, щоб пригладжувати і затушовувати помилки, але щоб їх виправляти. Але виправляти тактовно⁶²⁴, бо інакше замість стан поліпшувати, буде навпаки, Ви розсваритеся і до нічого путнього не доведете!

3. В справі непорозумінь з К-8 Ваші вияснення приймаю до відома. Поговоримо про те, коли зустрінемося. Повідомили мене, що згинув сл. п. д. Титар.

4. Терен, з якого Ви відійшли, хвилево втратив зв'язки зі своїми зверхниками. У зв'язку з чим пов'яжіться з пр-дом того терену, дайте їм потрібні інструкції і тимчасово опікуйтеся тим тереном як зверхник до часу налагодження зв'язків. Про всі справи, пов'язані з цим тереном, пишіть безпосередньо до 579 (РВК).

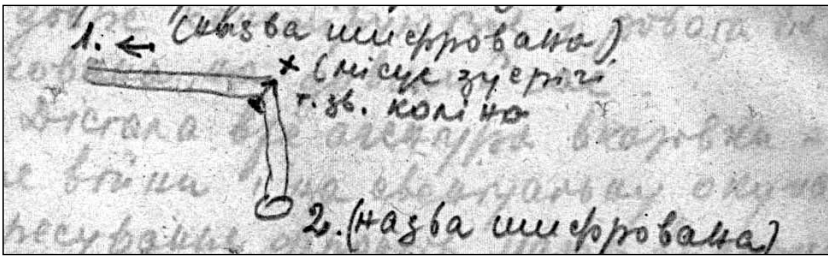
Подаю місце і час зустрічей для того терену до їх орг. зверхників.

Місце зустрічі – на дорозі у самому скруті в т. зв. коліні. Від год. 24–2⁶²⁵ (за москов. час.). Час – 15 (16) XI. як не буде снігу і

---

⁶²⁴ Слово підкреслене однією лінією.

⁶²⁵ “24–2”. – Підкреслено двома суцільними лініями.

кожного 3 і 15 почавши від м. квітня 1951 р. доки не зустрінуться. Від год. 24–2 кличка – лопіт по кальці А – 2 рази по 3 Б – 4 рази по 2. Криниця, 7–17⁶²⁶.

5. Пересилаю Вам деякі матеріали. Як їх трактувати написано на матеріалах. Мат. про закордон і міжнародне становище, хоч і не становлять ніякої таємниці, для поширення не призначені і їх не поширювати.

6. МГБ перевело ряд вишколів [...]. Учасники – студенти і середношкільники старших клас. Завдання – творити [...] нібито самочинні організації молоді для виловлювання революційних елементів і їх ліквідації та пролазити в підпілля для агентурної роботи всередині Орг-ції.

Небезпечні [...] тим, що досить добре конспіруються і робота їх розрахована на довгий час.

Дістала вже [...] вказівка на час війни і на еventуальну окупацію. Пересування фронтів мають використати для ліквідації повстанських відділів, які до того часу повстануть. У випадку війни підготовляють масову ліквідацію свідомого населення. Вже є певні відомості, що масово ліквідує в'язнів по тюрмах. Треба бути дуже обережним при наборі нових у підпілля, зокрема тих, що самі напрошуються. Більше про ці справи не пишу зі зрозумілих причин.

6. Лист, що його передам Ви ніде при нагоді дальше⁶²⁷.

7. Міжнародне положення і дальше “туманне”. Війна може бути кожнoчасно, але не мусить це бути скоро. Захід рішуче війни не хоче. Все залежить від ССРСР і Китаю. Тому нічого ворожити не хочу, але враховувати потрібно всякі несподіванки. Все вказувало б на це, що у випадку, коли США сильно натиснуть пів. корейців і їм грозила б загибля, то в їх обороні виступить Китай і ССРСР. Але може бути інакше і ССРСР заждуть на кращу нагоду (та кращої нагоди, здається, вони вже мати не будуть). Так що нам, щоб там

⁶²⁶ Так у документі.

⁶²⁷ Так у документі.

у світі не діялося, треба ще готувати приміщення на зиму (і то добрі), а може ще і на ряд чергових зим.

8. Я все ще сподіюся з Вами зустрітися і про все докладно поговорити. [...] це можливе, коли б Ви вже йшли і застали цю записку на пункті на другий місяць вже запізно. Тоді старайтесь бути ранньою весною, тільки почнуть діяти наші зв'язки.

Щиро здоровлю Вас і усі друзів та бажаю якнайкращих успіхів у праці.

С. У.
вересень, 1950 р.
Ле⁶²⁸

ГДА СБ України, ф. 13, спр. 398, т. 21, арк. 46–54. Фотокопія оригіналу. Рукопис.

№ 48

В. КУК – І. ЛИТВИНЧУКУ

[Не раніше жовтня 1950 р.]

К 795

1. Я по-прежнему жду Вас. Возможно, записка эта встретит Вас по дороге ко мне. Старайтесь, чтобы Вы были у ОМ (пункт "44") самое позднее в начале октября. Позже будет слишком поздно и поэтому, если не успеете притти до этого времени, то уже не приходите совсем. Есть очень много важных дел⁶²⁹ и встретиться нам необходимо.

2. Передаю инструкции на случай войны. Почтой пересылать их дальше нельзя. Я посылаю их почтой только потому, что не имею сейчас других возможностей. Низовке (до надрайона) сообщите их только устно, не переписывать, но подробно обсудить.

Получение их подтвердите. Если Вы можете непосредственно (лично) передать их для 155 или 38-А, то сделайте это, но почтой не направляйте.

3. Посылаю Вам некоторые издания ГОСП в измененной редакции. Если Вы раньше уже получали эти материалы от

---

⁶²⁸ На берегах документа містяться такі зашифровані записи: "О. 2640. –/ШЕМППЕЦКНШЮГЧ ЮОІЗНІДБОЕУШЪЧ. Кінець".

⁶²⁹ "... важных дел ...". – Підкреслено однією лінією.

155, то в дальнейшем размножайте их только в исправленном виде и направьте измененный текст всем, кто уже получил эти материалы в первичной редакции.

4. Отпечатайте большим тиражом программу ОУН в форме маленькой книжечки. Можно выпустить эту программу также под заглавием “За что борется УПА”, заменив слово “ОУН” словом “УПА”. Но тогда пропустите слова “Утверждено на ... и т. д.”, вставьте – “1950 год” и подпишите “Украинская повстанческая армия”, “На Украине, 1950 год”.

Под заглавием УПА отпечатать 80%, а под заглавием ОУН 20%.

Программу очень подробно проработать с кадрами.

5. Относительно афиширования ОУН: в дальнейшем не писать “под руководством С. Бандеры”, а писать “на Украинских землях”. В официальных изданиях не употреблять также слова “бандеровцы”. Во многих случаях и, в частности, на востоке такое обозначение отождествляют с “бандерами” в понимании “бандитов” или какой-то узкой группировки⁶³⁰.

Для нас важно, чтобы с названием ассоциировалось политическое содержание – основная идея освободительного движения, а не какая-то ... “овщина”⁶³¹.

6. В работе с молодыми очень важно, чтобы воспитание их шло по правильной линии. Наказуемым является применение битья или других физических наказаний, что пока еще встречается в Ваших районах. Такими методами мы никакого революционера не воспитаем.

7. Решительно запретить подпольщикам ходить по одному. Также внимательно следите, чтобы руководители были лучшим образцом для кадров во всем и, в частности, в личном

---

⁶³⁰ Такі ідеї про реформування ОУН висловлював не лише В. Кук, але й П. Федун. Їх обох за це нещадно критикував член бюро проводу ЗЧ ОУН С. Ленкавський. У травні 1951-го писав до В. Кука: *“Я розумію, що у Вас є думки міняти не лише нову назву за стара, але взагалі ліквідувати націоналістичну Організацію, а замість неї створити нову, цілком іншу партію, партію національну або трудову в надії, що їй легше буде стати масовою партією. ... Ми будь-які проєкти зміни назви ... рішуче відкидаємо. В краю нова назва викличе настороженість чи це не большевицька провокація. ... Я дискусії по можливості зміни назви заруховую до симптомів ідеологічної кризи, яка є початком зневіри в націоналізм”*. Подібна за змістом пропозиція (про те, що *“... наше гасло “за УССД” треба конкретизувати “за відокремлення України від Росії ...”*) надійшла С. Ленкавському від П. Федуна. Він її у листі за червень 1951 також відкинув. (*Ленкавський 2002 298, 303*).

⁶³¹ Так у документі. Вірогідно, перекладач документа на російську мову не повністю розібрав останнє слово, тому поставив на місці його першої частини багато крапок, а другу частину відтворив як *“овщина”*.

моральном поведенні. Ібо какові начальники, такими будуть і подчиненні.

О всем другом подробно поговорим при встрече. Когда будете итти, то закажите себе обратно дорогу через 10 дней от пункта “33”. Желая здоровья.

Слава Украине.

Л.

Перевод с украинского⁶³²

*ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 26, арк. 192–195. Копія. Машинопис⁶³³.
Переклад російською мовою⁶³⁴.*

№ 49 **В. КУК – О. САВИРИ**

Липень 1951 р.

К 201

1. Получил:

а) почту и записку от 795 от осени 1950 года.

б) Вашу почту и записки от марта месяца 1951 года, повторение этой же самой записки; записку от 7441.

Ничего из Вашей почты ко мне до сих пор не пропало. Пользуйтесь шифром, сообщенным в записке от июля 1951 года, а не тем, который Вы передали перед этим.

2. Очень невеселые вести от Вас, потери чрезвычайно тяжелые, а в особенности смерть сл. п. к-ра Д.⁶³⁵ Удары, которые

---

⁶³² Підкреслено однією лінією.

⁶³³ Документ був вилучений радянськими спецслужбами 18.01.1951 на хут. Синяки біля с. Золочівка Демидівського р-ну Рівненської обл. під час ліквідації І. Литвинчука.

⁶³⁴ До перекладу документа додана довідка: “Справка: 1. Документ изъят 18 января 1951 года при ликвидации руководителя краевого провода ОУН Москва Дубового. 2. Документ исходит от руководителя центрального провода ОУН Лемиша и адресован Дубовому. На документе имеется надпись, сделанная Дубовым: “Получено 27.9”. 3. 155 – цифровая кличка члена центрального провода Орлана. 4. 38-А – цифровая кличка одного из членов краевого провода ОУН на ПЗУЗ. Верно: начальник отдела упр. 2-Н МГБ УССР капитан [підпис] /Пушкин/. “3” февраля 1951 г.”.

⁶³⁵ Йдеться про загибель І. Литвинчука у січні 1951.

были нанесены освободительному движению на Вашей территории, очень серьезные. Я вполне сознаю то положение, которое сейчас создалось у Вас и чрезвычайно обеспокоен судьбой Организации в подотчетной Вам территории.

Вы должны приложить все усилия, чтобы сохранить Организацию и дальше продолжать работу. Сейчас Вам будет это нелегко.

3. Даю коротко основные направления, которыми Вы должны руководствоваться в работе (беру во внимание то положение Организации, которое у Вас существует):

а) Нужно признать, что МГБ довольно точно ориентировался во всех делах Организации на той территории. Поэтому все нужно изменить и начинать заново. Изменить псевдонимы членов, оставить все старые хаты, а подыскать новые; по возможности перебросить кадры в новые места и территории; изменить места и даты встреч и направления линий связи; изменить стиль связи с гражданским населением, методику организационной работы, нахождение и т. д.

б) На основании всех известных Вам приемов и тактики МГБ – подробно обучить кадры, как они должны поступать. Специальное внимание обратить на различные приемы и провокации.

Вменяется в обязанность максимальная осторожность при распаковывании почты (записки, пакеты). Имеется ряд случаев, когда большевикам удавалось вложить в почту мину, в результате чего гибли люди.

Такие “штучки” удаются большевикам тогда, когда где-нибудь на пункте связи есть агент-внутренник или удалось им найти во время акций готовую заадресованную почту (в банках, бункерах). По[д]кладывание мин в радио-аккумуляторы и батареи, отравление лекарств и т. п. – также частое явление. Со стороны МГБ следует ожидать самые подлые действия⁶³⁶.

---

⁶³⁶ Очевидно, В. Кук був під враженням від листа, який навесні 1951-го одержав від П. Федуна. Відправник запакував послання у тубик з-під зубної пасти. По дорозі лист перехопили працівники МДБ. Замінили його на фальшивий і вклали у тубик з отруйним газом. Його одержав від підставної особи кур'єр В. Кука 16 квітня у Львові. Коли В. Кук у кривці вирішив тубик відкрити, стали сильно пекти очі. Він швидко кинув послання на підлогу і вистрибнув на поверхню. Дія газу вплинула на зір і провідник відтоді став гірше бачити. Незрозуміло, чому досвідчений конспіратор так необережно повівся. Тим більше, що у своєму попередньому листі до П. Федуна, написаному у 1950-му і вкладеному в упаковку з-під зубної пасти, наголошував на важливості шифрування організаційної переписки і пропонував нові зразки кодів для зашифрування. (Даний документ

в) Обратить большое внимание на правильную консп[и]рацию кадров – их размещение и работу.

г) Из инструкций, которые Вы получили прошлой осенью, реализуйте только то, что Вам под силу.

д) Не старайтесь “освоить”⁶³⁷ целую территорию сразу, но работать не спеша в тех местах, где есть⁶³⁸ кадры. Главное – найти новых людей, воспитать и[х] и оформить в члены.

е) Старые надежные кадры постоянно воспитывать и обучать так, чтобы их моральное состояние, знание и организаторские способности постоянно росли. Основное, чтобы каждый революционер хорошо умел вовлекать в освободительное движение новых людей (симпатиков и членов из среды молодежи и людей старшег[о] поколения).

ж) С вовлечением новых людей в Организацию, в частности в подполье – не спешить!

В подполье можно принимать только тех, чья благонадежность перепроверена на ряде фактов, тех, которые настолько сильны морально, что ни в коем случае не пойдут на сотрудничество с врагом, а в безвыходном положении будут иметь мужество сами застрелиться.

Если нет полноценных кандидатов в подполье – то других нам не нужно!

надійшов адресатові. 3.10.1950 працівники УМДБ Станіславської обл. (зараз – Івано-Франківська) випадково виявили його серед речей ліквідованого провідника Долинського надрайону “Дорошенка”). На жаль, до застережень В. Кука після цього не всі у підпіллі поставилися з належним розумінням. Так, у переддень свята Покрови 1951-го у цуманському лісі на Рівненщині від вибуху пакунка з пропагандистською літературою загинув “Максим Ат”. Про наслідки цього інциденту згадував провідник ОУН на ПЗУЗ В. Галаса, котрий разом зі своєю дружиною М. Савчин і підпільником “Колодкою” тоді перебували поруч: *“Колодка” був поранений у груди, рана кривавила. Не було тільки “Ата”. Коли розклали невеличкий вогонь, побачили його пошматоване тіло – без голови, рук і ніг. Почали обстежувати “Марічку”. У неї були розірвані стегна. ... Ми оглянули місце, де сидів “Ат”. Там утворилась невелика яма. Висновок напрашувався один: міну вмонтувала ворожа рука. Значить десь на лінії зв’язку між мною і “Лемішем” МГБ з допомогою свого агента підсунуло нам цю пекельну штуку. Пакети були адресовані мені, мені ж призначалася й міна”. Зі спогадів М. Савчин про загибель “Ата”: *“Там, звідкіля доносилося до мене харчання, знайшли його рознесене тіло, з одірваною головою, розпанаханими грудьми, повідриваними руками і ногами”*. (ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-9112, т. 7, арк. 90 (конверт); Галаса 2005 170; Савчин 1995 392; Ішук 2008а 41).*

⁶³⁷ Слово, вписане сірим олівцем на місці перекресленого слова “освободить”.

⁶³⁸ У слово “єсть” три останні літери вписані сірим олівцем.

з) Пропагандистскую работу среди населения (местного, городского и с СУЗ) проводить путем чтения революционной литературы, конспиративно и без разглашения. Можно к этой работе привлечь легальщиков, однако надежных и подготовленных к такого рода заданиям.

и) Большое внимание уделять вопросу сохранения кадров! Дорожить кадрами как неоценимым сокровищем! Будут кадры – будет Организация, будет государство!

к) Вообще применять такую тактику, чтобы враг был уверен, что на данной территории Организации нет. Тогда вражеский нажим на этих территориях значительно уменьшится. Ни в коем случае не демонстрировать сил и могущественности Организации в настоящее время. Аргумент, дескать, нужно, чтобы народ про нас говорил, видел нас и наши силы – в современных условиях не имеет никакого значения. Сила заключается в фактических революционных кадрах (хорошо законспирированных), а не в людской болтовне.

4. На все вышеуказанные моменты обратите особое внимание. О других делах не пишу, ибо о них достаточно подробно сказано в прошлогодних инструкциях, которые актуальны и сейчас. Если умело и разумно будете строить организационную работу, я уверен, что Организацию, на подотчетной Вам территории, Вы не только сохраните, но даже надлежащим образом ее укрепите и расширите.

5. Вы и все подотчетные Вам кадры должны ясно осознать серьезность положения, в котором находится сейчас наша освободительная борьба и Организация.

Во-первых, большевики напрягают все силы, применяют все методы (от террора до самых подлых действий), чтобы уничтожить украинское освободительное движение и Организацию к моменту назреваемой войны.

Украинское освободительное движение и наша Организация небезопасна для большевиков в первую очередь тем, что эта величественная динамическая и потенциальная (скрытая) сила, которая в соответствующий момент (например, война) может не только поднять на борьбу против них украинский народ, но также все другие поработанные ими народы.

Поэтому, возможно, и в дальнейшем наступление врага на нас будет очень сильное, и в особенности, оно будет сильным накануне и в начале войны.

Во-вторых, от того, сохраним ли мы нашу Организацию и наше освободительно-революционное движение, зависит, быть или не быть украинскому народу свободным!

Вопрос об освобождении украинского народа на протяжении целой истории было очень трудно разрешить. До сих пор сделано много попыток, затрачено⁶³⁹ много энергии и усилий, принесены большие жертвы и все-таки на сегодняшний день мы еще в неволе⁶⁴⁰.

Теперь этот вековечный вопрос освобождения украинского народа стоит перед нами.

Мы в своей борьбе уже очень близко подошли к полезной для украинского народа развязке.

Под руководством Организации украинский народ находится сегодня накануне своего освобождения. В идейно-духовном отношении, подготовленность украинского народа к собственному государству сейчас сильнее чем за все время его неволи. Но, чтобы освободиться и построить свое собственное, суверенное государство, нужно еще преодолеть немало всяких трудностей. И мы, члены Организации, несем большую ответственность за то, станет ли в ближайшем будущем вековечная мечта украинского народа – УССД⁶⁴¹ – реальной действительностью, или нет. Именно эта величественная историческая задача, эта огромная ответственность должны всех нас, членов ОУН, заставить напрячь все силы своего ума и тела к дальнейшей продолжительной борьбе и необычайно серьезно относиться ко всем вопросам, касающимся сохранения и укрепления организованных революционных сил украинского освободительного движения.

Очень важно, чтобы все кадры на Вашей территории полностью сознавали эту основную цель, во имя которой веками идет бой между Украиной и ее поработителями, а особенно Россией, и во имя которой в бой вступили мы, члены ОУН и воины УПА, и призываем на этот путь всех честных украинцев.

Об этом важном деле пишу потому, что часто, за множеством обыденных дел, забывается главное. А что это имеет место на Вашей территории, я вижу по тем разным “историям”, которые там происходят и которых, я уверен, наверняка не было бы, если бы люди, которые встали на путь освободительной борьбы, как следует сознавали, для чего они это сделали.

б. Даю короткие ответы на затронутые Вами вопросы:

⁶³⁹ Слово, вписане сірим олівцем на місці перекресленого слова “встречено”.

⁶⁴⁰ “... в неволе”. – Вписане сірим олівцем на місці перекресленого слова “поневоле”.

⁶⁴¹ Було “УССР”. Виправлено на “УССД”.

а) Вопросы духовных школ в программе не затронуты потому, что это для освободительного движения не является принципиальным вопросом.

Этот вопрос, считаю, в УССД будет разрешен так, как этого требуют интересы церкви, народа и государства. Считаю, что государство еще может иметь решающее влияние на воспитание в частных школах так же, как и в государственных. Церковь – важный фактор в жизни народа и в украинском государстве, она будет иметь все возможности для своей свободной деятельности и пользоваться всесторонней поддержкой народа, а также, если будет это нужно, государством.

Вопрос отделения церкви от государства целиком правилен и церковь на этом может только выиграть, ибо будет иметь возможность свободно проводить душевспасительную работу, независимо от политики. Всегда, когда церковь становилась политическим инструментом, шло ей только во вред.

Вполне понятно, что украинская церковь (православная, греко-католическая, автокефальная и др.) не может противоречить украинской духовности и морали.

б) Вопрос войны в Корее нужно рассматривать как один из эпизодов в назреваемом большом конфликте между США и СССР.

Столкновение этих двух противоположных лагерей непосредственно, немного зависит от того или другого результата боев в Корее.

Даже возможность перемирия в Корее самого конфликта не исключает, а только может его перенести в другое место. Для США корейско-китайский плацдарм боев нежелателен, но зато выгоден он для СССР. Поэтому США рады в том месте даже заключить перемирие, чтобы иметь свободные руки в другом месте, более для них выгодном.

Не исключено, что и СССР, если бы имел в плане навязать США другой плацдарм боев, более для него выгодный чем в Корее (например, Иран, Индия), может в Корее пойти на перемирие.

Во всяком случае, почти нет никаких перспектив на завершение корейской войны, а все переговоры о перемирии вероятнее всего закончатся провалом, подобно тому, как это имело место с переговорами заместителей министров иностранных дел в Париже.

Оба лагеря готовятся к войне на полных парах и дело до нее неизбежно дойдет. Нет никаких реальных данных, чтобы противоположные друг другу вражеские блоки могли в каких бы то ни было серьезны[х] вопросах найти общий язык и прийти к соглашению. Серьезным тормозом в возникновении войны является

неподготовленность к ней Европы в целом, а в особенности противится войне Англия. Она решительно не хочет войны, ибо у нее нет никаких перспектив на то, чтобы она могла в этой войне серьезно выиграть, а наоборот, Англия может очень много потерять.

Ее положение в колониях и доминионах уже сегодня очень ослабло, а в случае войны может довести до полного развала целой империи.

В войне, которая назревает, большие шансы на конкретные успехи (гегемония в мире) может иметь США или же СССР.

Все остальные, в том числе и Англия, выбирают из двух зол меньшее, а поэтому “поддерживают” США.

Оценка сил обоих лагерей указывает на то, что СССР имеет все данные, чтобы войну проиграть. СССР находится в таком положении, что если он не опередит своих противников и затянет собственную подготовку к войне ко времени, когда встанет на ноги Западная Германия и Япония, то тогда у него никаких шансов на выигрыш не будет.

Поэтому со стороны СССР можно ожидать еще более агрессивной политики, чем сейчас и новых спровоцированных им очагов местной войны, подобных корейской. Западный блок также усиленно готовится к “обороне” и занимает по отношению к СССР все более и более твердую линию.

Пока что мало оснований есть для того, чтобы можно было утверждать о возможности войны в этом году. Однако через год-два к войне должны таки прийти.

7. Разные другие дела:

Наладьте связь со всеми орг. сетками, которые имеются вокруг Вас (в ближней и дальней территории) и возьмите под свое руководство, если они не имеют связи с Вашим руководителем.

Личность, для которой Вы дали пункты в записке ко мне – Мореля, Колосок, Племянник, означать номером 31055, а почту к нему адресуйте так:⁶⁴² и посылайте всю почту к нему через 842 по линии “Слимак”.

В дальнейшем я не буду иметь возможности поддерживать с Вами непосредственную связь. Поэтому со всеми текущими делами обращайтесь к 842, который Вам их урегулирует и даст ответы на все вопросы. Об основных⁶⁴³ делах, связанных с Вашей территорией, он проинформирован и знает шифр, который Вы переслали мне.

---

⁶⁴² Так у документі.

⁶⁴³ Було – “остальных”. Виправлено на – “основных”.

Все отчеты и другие известия с территории присылайте по адресу: 31055, 842 и ко мне. По возможности присылайте мне по 3–4 экземпляра, а обязательно по одному. Свой новый номер и адрес даю в конце этого письма.

Ваш сосед 53 будет проинформирован орг. путем о том, что он должен Вам помогать всеми пропагандистскими и учебными изданиями. Вы обратитесь к нему и подробно напишите ему сколько и чего Вам нужно. Если какого-нибудь издания идет на Вашу территорию много, то остальное отошлите к 31055. О всей полученной литературе от 53 поставьте в известность 842 и 31055. К 842 вышлите список всей учебной и пропагандистской литературы, которая имеется у Вас – это для того, чтобы он имел возможность прислать Вам издания, которых у Вас нет.

С 53 хорошо наладьте связи и приготовьтесь ко всяким неожиданностям так, чтобы не прервалась связь.

Реферат⁶⁴⁴ “Минерское дело”⁶⁴⁵, как перепишите, вышлите в нескольких экземплярах к 31055, это потому, что он этого реферата⁶⁴⁶ не получил.

Копии Ваших писем высланы к 31055. Чей это псевдоним ППС – я не знаю.

Сообщите все объективные данные, а также все то, что Вам известно за прошлую деятельность сл. п. к-ра Д. для использования при написании некролога.

Если после смерти сл. п. к-ра остались в Вашем распоряжении какие-нибудь важные архивные или актуальные материалы, то пришлите их мне.

Уведомляю, что 8 октября 1950 года МГБ захватило провокационным путем живым (при помощи семьи, к которой он заходил⁶⁴⁷), Назара (связной при 155)⁶⁴⁸, а Орлик и Славко, которые были с ним, пропали без вести, по видимому погибли⁶⁴⁹.

---

⁶⁴⁴ Було – “Референт”. Виправлено на – “Реферат”.

⁶⁴⁵ Можна припустити, що цей реферат був укладений на основі посібника “Підривно-мінерська справа”, призначеного для бійців УПА.

⁶⁴⁶ Було – “референта”. Виправлено на – “реферата”.

⁶⁴⁷ Було – “они заходили”. Виправлено на – “он заходил”.

⁶⁴⁸ Власюк Ігор Данилович (“Кирик”, “Назар”, “23”) (1926, с. Навіз Рожищенського р-ну Волинської обл. – 1953, ?). Станом на 1948 – шеф зв’язку ОУН на ПЗУЗ. 8.10.1950 був заарештований оперативно-чекістською групою УМДБ Волинської обл. під час агентурно-оперативної комбінації. Погодився на співпрацю, однак 15.04.1951 утік. Підпіллям ОУН був відновлений у посаді. В. Кук у листах до провідника ОУН на ЗУЗ Р. Кравчука вважав зізнання І. Власюка щирими. (*ГДА СБ України*, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 22, арк. 135; Там само, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 1, арк. 113; Там само, т. 4, арк. 233, 235).

Назар сейчас же выдал несколько пустых бункеров. На территории случаи захвата живыми часты. В последнее время МГБ поставило перед собой главную задачу в борьбе с нами – захват наших людей живыми. Особенно нужно быть осторожным при переходе по разным связям, где люди мало известны или же имеются сомнения в их надежности.

Необходимо провести против этого всевозможные контрмероприятия, чтобы не допустить к ликвидации людей (с записки 31055).

Горячо приветствую Вас и всех подотчетных Вам друзей и желаю успехов в революционной работе и личной жизни.

Слава Украине!

М. П. июль, 1951 года⁶⁵⁰.

мой адрес: “5280”

почту ко мне означать: (зачеркнуто).

4/ПК.

Перевод с украинского⁶⁵¹.

Копия⁶⁵²

1/51

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9112, т. 12, арк. 206–219. Копія. Машинопис⁶⁵³. Переклад російською мовою⁶⁵⁴.

---

⁶⁴⁹ У червні 1952 В. Галаса написав, що “Орлик”, учасник групи зв’язку “Пд”, загинув 8.10.1950 у Клеванському р-ні Рівненської обл., але разом з “Савкою”, а не зі “Славком”. (*Ищук 2009а 27*).

⁶⁵⁰ Підкреслено однією лінією.

⁶⁵¹ Підкреслено однією лінією.

⁶⁵² Підкреслено однією лінією.

⁶⁵³ Також див.: *ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 16, арк. 194–195. Машинописний фрагмент копії; Там само, спр. С-9108, т. 10, арк. 149–162. Копія.*

⁶⁵⁴ До перекладу документа додано таку інформацію: “Перевел: зам. начальника отдела управления 2-Н МГБ УССР майор [підпис] /Арутюнов/. Справка. Копия документа изъята 21 декабря 1951 года при проведении чекистско-войсковой операции северо-восточнее села Вышнюв, Букачевского района, Станиславской области у ликвидированного члена центрального провода ОУН Кравчука Романа, кличка Петро. Подлинник этого документа направлен в адрес 201, которым является руководитель СБ Луцкого окружного провода ОУН Ярош. Автор документа – руководитель оуновского подполья в западных областях Украины Кук Василий, кличка Лемиш. К-р. д. – руководитель краевого провода ОУН шифруемого в подполье Москва – Литвинчук, кличка Дубовой, он же 795, ликвидирован в 1951 году. Морель, Колосок, Племянник – условные обозначения пунктов связи. 31055 – предположительно руководитель Ровенского окружного провода ОУН Ульянов или член краевого провода ОУН в Ровенской области Кайдаш.

№ 50
В. КУК – О. САВИРІ

[1951 р.]

[...] Направляя Вам протокол Назара, прошу переслать его ВОГЕСу⁶⁵⁵ (исполняющий обязанности генерального судьи – п. п.)⁶⁵⁶, чтобы он дал свою оценку по этому делу и ответил, как поступить с ним в данном случае и подобных других.

Если речь идет о самом дознании, то мне кажется, что оно правдиво, хотя наверняка и неполное.

Сам Назар до момента его поимки имел от своих руководителей самую лучшую характеристику. [...]

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 4, арк. 235.
Копія. Машинопис. Переклад російською мовою⁶⁵⁷.*

---

842 – предположительно руководитель референтуры пропаганды Золочевского окружного провода ОУН, кличка Борис. Слимак – условное название линии оуновской связи. Назар – руководитель курьерской группы члена центрального провода ОУН Орлана. Славко – руководитель Межиричского районного провода ОУН в Ровенской области (ликвидирован в августе 1950 года). Орлик – быв. руководитель Острожецкого районного провода ОУН, кличка Олесь (ликвидирован в октябре 1950 г.). ППС – руководитель краевого провода ОУН Подилля – Улас. 53, 7441 – личности оуновских главарей, пользующихся указанными цифровыми кличками, МГБ УССР неизвестны. Зам. начальника отдела управления 2-Н МГБ УССР майор [підпис] /Арутюнов/. “30” декабря 1951 г.”.

⁶⁵⁵ Спотворення при перекладі. Потрібно – “ВОГЕСу”. Це скорочення від: “в. о. генерального судді”.

⁶⁵⁶ У дужках – примітка перекладача.

⁶⁵⁷ Оригінал документа був виявлений 21.12.1951 працівниками МДБ під час проведення чекістсько-військової операції з ліквідації Р. Кравчука на північний схід від с. Вишнів Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. Фрагмент перекладу російською цитується у повідомленні начальника упр. 2-Н МДБ УРСР полковника Івана Шорубалки для начальника УМДБ Рівненської обл. полковника М. Решетова (від 31.03.1952).

№ 51
В. КУК – В. ГАЛАСІ

Червень 1952 р.

До друга Онуфрія⁶⁵⁸

1. Ваші пошти і записки, а саме лип/52, 3/52, 1/53 і 2/53 усі в порядку одержав. За все прислане щире спасибі.

2. Вибачте, що так довго до Вас нічого не писав і не вислав тих річей, що їх я Вам обіцяв. Причина цього в 318, 782, 481, 389, 137, 133. 238 К. 153, а потім ще В. 155⁶⁵⁹ у ін. місці.

Все важніше 785, 208⁶⁶⁰ і є в мене. Зимою не мав я ніякої змоги для будь-якої нормальної праці. Тому обіцяних річей не написав і досі.

Щастя, що я, дякувати Богові, просто чудом вирвався далше поза перстень пекла. Я ще й зараз не зовсім докладно зорієнтований про справжній розмір і наслідки акцій ворога.

3. 104, 779, 390, 447, 72⁶⁶¹ – одинокі мат., що появилися, дуже актуальні і буде вже що дати [...] кадром. З висловленими Вами думками у [...] заввагах (до Перший і до Вовк), а також з Вашою оцінкою міжн. і внутр. становищ – я цілком згідний. Вповні поділяю Ваші думки відносно укр. зак. авдицій; коли ж ідеться про п 192, 780, 420⁶⁶² то, на мою думку, його треба буде ще деякими моментами доповнити, а про дещо висловитися трохи в твердшому стилі, хоч культурно і дипломатично. Вислати цю річ потрібно від імені 56⁶⁶³ за підписом 57⁶⁶⁴. Також завваги до авд. потрібно буде вислати від фірми 72, 50⁶⁶⁵ за тим підписом, що вже там є.

---

⁶⁵⁸ Підкреслено однією лінією.

⁶⁵⁹ "... 318, 782, 481, 389, 137, 133. 238 К. 153, а потім ще В. 155 ...". – Цей фрагмент розшифровується так: "... *облаві. У терені [В. Кука] впала кривка в лісі. Застрілився К. зв'язковий, а потім ще В. підпільник ...*".

⁶⁶⁰ "... 785, 208 ...". – Цей фрагмент розшифровується так: "... *не [має] потрапити до ворога ...*".

⁶⁶¹ "104, 779, 390, 447, 72 ...". – Цей фрагмент розшифровується так: "*Прислані від Зен. матеріали пропаганди ...*".

⁶⁶² "... п 192, 780, 420 ...". – Цей фрагмент розшифровується так: "... *лист до "Гол[осу] Ам[ерики]" ...*".

⁶⁶³ "... 56 ...". – Цей фрагмент розшифровується так: "... *Генерального Секретаріату Української Головної Визвольної Ради ...*".

⁶⁶⁴ "... 57". – Цей фрагмент розшифровується так: "... *Голови Генерального Секретаріату Української Головної Визвольної Ради*".

⁶⁶⁵ "... 72, 50 ...". – Цей фрагмент розшифровується так: "... *Пропаганди Української Головної Визвольної Ради ...*".

Звернення до народів – добре. Все піде при нагоді куди слід. Одержані числа “За волю н.” і “М. Рев.”⁶⁶⁶ зредаговані д. добре і зроблять корисну роботу. Зокрема, слід відмітити статтю про сл. п. Старуха – написана д. добре з виховного боку і подана в ній д. вірна характеристика його особи.

Мені дуже приємно ствердити, що по всіх порушених питаннях так щодо меритум, як тактично-методичного підходу при їх розв’язці існує між нами майже повна однозгідність думок. Це в наших умовах праці має особливо велику вартість.

4. 233, 47, 782, 480, 482, – 785, 265. 77 – 81; 76 – перед 281. Є там ще 68, 782, 65, але 81 в цілому. 141, 147, 780 Єр 155. 78 – опанований. 792, 778, 283. 147, але це напевно 284. Там 784, 371, але 161, 780, 300, 778, 282. Це певне! 388, 804, 780, 55, 142, але очевидно 778, 276, 282. Треба признати, що 301 робить 328 дуже добре. 794, 447, 95, 96, 97, 783, 78, що 57, 199 ц. р. 784, 779, 284. Про це 819, 785, 197, бо 328 [пр]одовжується далі і важко сказати коли скінчиться⁶⁶⁷.

5. З погляду на таку ситуацію 141, 780, 332, 149, 796, 151⁶⁶⁸ тим шляхом. Коли маєте будь-[я]ку можливість цю справу позитивно поставити, то прошу ставити.

[6]. 805, 799, 165, 780, 801, 796, 782, 481, 483, 778⁶⁶⁹ Петро у “кіні”. Підшукайте пільно “чоботи” бо у 389 немає де. Скоро повідоміть, як ця справа може виглядати.

---

⁶⁶⁶ Очевидно, йдеться про 6 номерів художнього журналу “За волю нації” і 6 чисел журналу для юнацтва “Молодий революціонер”. Адже у іншому документі, датованому червнем 1952-го, В. Галаса писав, що починаючи з 1948-го на ПЗУЗ було відредаговано по “шість чисел” кожного зі згаданих видань. Нам вдалося виявити №№ 1–7 “Молодого революціонера” (дата останнього числа – 1953). (ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 26, арк. 158–251, 290–449; Ішук 2009а 20).

⁶⁶⁷ Пункт 4 можна розшифрувати таким чином: “Стан організації у терені ЗУЗ, СУЗ, ОСУЗ, ПЗУЗ добрий (?). Край “Поділля”, край “Карпати”, край ПЗУЗ зліквідований, розбитий. Край “Львів” – перед ліквідацією. Є там ще окружні провідники, у надрайонах, але розбитий в цілому. Зв’язок зворотній діє до [...] підпільника. Край “Карпати” – опанований. Добре через провокацію. Зв’язок діє, але це напевно провокативна група. Там є Охало [В. Охримович], але попав живий до МВД через провокатора. Це певне! Кузьму [А. Маєвський?] маю до Гол. ком. УПА, нормальний зв’язок, але очевидно без агента-провокатора. Треба признати, що МДБ робить гру дуже добре. Всі матеріали (суспільно-політичні огляди, огляди ситуації, інформації) з краю “Карпати”, що Голова Генерального Секретаріату Української Головної Визвольної Ради одержав цього року, від провокативної групи. Про це потрібно не писати, бо гра [пр]одовжується далі і важко сказати коли скінчиться”.

⁶⁶⁸ “... 141, 780, 332, 149, 796, 151 ...”. – Цей фрагмент розшифровується так: “... зв’язок до закордону перерваний і не вдається відновити ...”.

⁶⁶⁹ “805, 799, 165, 780, 801, 796, 782, 481, 483, 778 ...”. – Цей фрагмент розшифровується так: “Хочу я пішки [піти] до Вас і у терен СУЗ через ...”.

[7]. Якщо тільки є сяка-така можливість, то 179, 782, 481, 461⁶⁷⁰ і то хто лише на це подається; так зараз ще найдоцільніше. Потрібно старатися все, що потрібне, щоб могли користати з послуг 166, 167⁶⁷¹.

[8]. Я згідний з Вашим проектом щодо 55⁶⁷².

Надальше буде підписуватися в такому вигляді як пропонуєте. Формально повідомлення про те давати наразі недоцільно.

9. Повідомляю, що к-ві УПА–Північ наказом ГК УПА від дня 20 жовтня 1952 надано ступ. полк.-політвиховника. Наказ одержите згодом.

10. Наказом ГК УПА від 10 січня 53 № 0153 уповноважено к-ра УПА–Пів. полк. Шрамченка на підзвітньому йому терені дій
а) надавати всі підстаршинські списи Вовка в УПА і членам визв. підпілля;

б) нагороджувати всіх учас. укр. ви[зв]. руху боротьби
1. Бронзовим Хрестом Боевої Заслуги, 2. Брон. Хрест. Заслуги, 3. Срібним Хрестом Бойов. Заслуги I і II, а також похвалою і вирізненням.

У своїх наказах все покликувати, що де зроблено, на основі повновастей, поданих ГК-ром УПА ген. В. Ковалем для ком. УПА–Північ у нак. № 0153 від дня 10 січ. 53 р. Наказ цей одержите згодом.

11. Всіх поданих Вами до нагороджень висил[ат]тиму до ком. УПА–Північ. Хай там це переведуть, а до гори хай вислять 2 прим. свого наказу в тій справі.

12. Подаю нові адреси пошт:

МКЛ – “55”. Онуфрій – “77”. Петро – “89”⁶⁷³.

13. Чергова стріча згідно Ваших вказівок. Все домовте через своїх на місці.

14. Долучую:

1. “До міжнарод. становища”
2. Відписи листів Кузьми
3. Відповідь на крит. завваги до Вовк
4. “Моя молодість”
5. “Коваленко”
6. “До нової Бази”

---

⁶⁷⁰ “... 179, 782, 481, 461 ...”. – Цей фрагмент розшифровується так: “... *переходити [переносити?] у терен черенки ...*”.

⁶⁷¹ “... 166, 167”. – Цей фрагмент розшифровується так: “... *поїзда, авта*”.

⁶⁷² “... 55”. – Цей фрагмент розшифровується так: “... *Головного командування УПА*”.

⁶⁷³ “55”, “77”, “89”. – Цифри обведені кружечками.

7. Звіти з Карпат. краю, одержані цього літа (8 шт.).

8. Взір тимчас. посвідчення.

[15]. Відзнак вкоротці сподіюся одержати більше від д. К. тоді пришлю.

[16]. Дуже поспішаю з писанням, бо трохи хворий і не зовсім відповідна біля мене зараз ситуація для стараннішого писання. [...].

Якнайщиріше вітаю Вас і усіх підзвітних Вам друзів та поздоровляю з новим 1953 роком. Бажаю якнайкращих успіхів у праці для Добра Укр. Народу і многих літ життя.

Прошу передавати від мене найсердечніші вітання і поздоровлення.

[...].

а) надавати всі підстаршинські списи д. Петрові й усім позвітним йому друзям.

Слава Україні!

Червень, 52 р.

Ле

P. S.

До д. Петра передаю записку, яку передали мені від його доброго знайомого. Окремо до нього не пишу, оскільки я не зовсім орієнтуюся в обстановці біля нього. Будемо жити, напишу чергови разом. Передаю (вірніше переказую передати) на його терен 20 т. “штак паперу”. Коли Вам дуже потрібно, а у Вас пусто, можете відповідно поділитися. Повідоміть як зробите це і що досі вже зроблено в тому напрямі. Подайте стан “паперу до маш.” у себе і які вигляди на майбутнє.

С. У.

Ле

Прошу передати 3–2 пр. “К/г рабство” (в тому одержаний від мене машинопис)⁶⁷⁴.

---

⁶⁷⁴ Публіцистичну брошуру “Колгоспне рабство”, яку М. Савчин назвала “об’єктивною науковою працею”, В. Кук написав узимку 1951–1952. На думку дослідниці О. Стасюк, ця брошура була видрукувана вже у 1950. В. Кук запропонував В. Галасі (знаний редактор багатьох підпільних видань) ознайомитися з “робочим” машинописом цієї брошури у серпні 1952. Той прочитав твір до початку вересня. Очевидно, одразу, тобто восени, запропонував В. Кукові внести в текст праці певні уточнення. Відомо також, що М. Савчин упродовж зими 1952–1953 передруковувала “Колгоспне рабство” на машинці. Навесні 1953-го В. Галаса розіслав по примірникові цього твору “провідним людям ОУН на ПЗУЗ”. У брошурі “Колгоспне рабство” її автор простежив становище українських селян від Княжої доби до 1940-х рр., проаналізував різні форми колективних господарств, описав працю в колгоспах, встановив, яким чином йде розподіл колгоспних прибутків і як саме оподатковуються селяни, з’ясував, хто керує колгоспами, хід укрупнення

Доручаю цю мою зап. (що важне) знищити і не робити навіть нотаток. Все задержати в паперовій конспірації!

Ле

ГДА СБ України, ф. 6, спр. 74914, т. 4, арк. 188–190 зв. Оригінал. Рукопис⁶⁷⁵.

№ 52 В. КУК – В. ГАЛАСІ

[1952 р.]

До ПСЛ

1. 781, 801, 799, 198⁶⁷⁶ мат. до X-річчя УПА. Ті ж мат. йдуть також на ад. 2К2М. Список долучую. Вишліть туди всі [...] мат., що їх Ви одержували від 50 р., бо можливо, там їх немає. Доложіть всіх старань, щоб 152, 142, 780⁶⁷⁷ 2К2М. Весною зможу прислати 780, 390 в 155, 781, 145⁶⁷⁸. Міг би я це зробити вже, але на перешкоді близька зима.

2. Висилаю 193 197-ну 186-ом 388⁶⁷⁹. Коли можливо наперед перевірте чи такий тип ще взагалі живе, а потому висліть цього 192⁶⁸⁰, що Ви раніше одержали. У всякому разі добре було б цю справу поладнати й одер. відповідь.

3. Все, що писав в березні, важне. Звіт з терену і з своєї роботи вишлю черговим разом, або сам прийду до Вас як напишите і про все докладно розповім і позвітую.

колгоспів в агроміста, а також визначив специфіку програмових засад чинників українського національно-визвольного руху стосовно сільського господарства. (Кук 2005 2, 7–8, 261–263; Стасюк 2006 365).

⁶⁷⁵ Окремі місця документа зашифровані з використанням шифроблокнота для листування між В. Куком і В. Галасою (див.: ГДА СБ України, ф. 8, спр. 74914-фп, т. 6).

⁶⁷⁶ “781, 801, 799, 198 ...”. – Підкреслено однією лінією. Цей фрагмент розшифровується так: “Для Вас я вислав ...”.

⁶⁷⁷ “... 152, 142, 780 ...”. – Цей фрагмент розшифровується так: “... віднови ти нормальний зв’язок до ...”.

⁶⁷⁸ “... 780, 390 в 155, 781, 145”. – Цей фрагмент розшифровується так: “... до Зенона [З. Лапінський] підпільника для зворотньої лінії”.

⁶⁷⁹ “... 193 197-ну 186-ом 388”. – Підкреслено однією лінією. Цей фрагмент розшифровується так: “... адресу, писану шифром Кузьми”.

⁶⁸⁰ “... 192 ...”. – Цей фрагмент розшифровується так: “... листа ...”.

4. Прошу змінити псевдо Ст. Сав-ко на Степан Григоренко, це тому що під таким псевдом виступав вже хто ін., а я тоді про те зовсім забув.

5. Статтю К. "Перший з перших"⁶⁸¹ прошу мовно зредагувати, переписати й вислати до 389⁶⁸². Подайте також свої завваги до неї. В подібному дусі К. планує написати й про всіх ін., що погинули.

Щиро вітаю і здоровлю!

С. У.

/-/ Ле

МКЛ⁶⁸³4/52

ГДА СБ України, ф. 6, спр. 74914-фп, т. 6, арк. 178. Засвідчена копія. Машинопис⁶⁸⁴.

№ 53

В. КУК – В. ОХРИМОВИЧУ

[Не пізніше липня 1953 р.]

К О_к⁶⁸⁵

1. Весна уже прошла. Проходит и лето, а нам, как назло, так и не удалось встретиться. Это, очевидно, очень плохо, независимо от причин, способствовавших этому.

Я делал все, что мог, чтобы как можно быстрее с Вами встретиться, но, как это Вам уже известно, болезнь перечеркнула все мои планы. Надеялся я, что Вы, понимая серьезность дел, которые необходимо обсудить и решить, как можно быстрее прибудете ко мне, но и у Вас всплыли свои причины и Вы до сих пор еще не прибыли. Я продолжаю Вас ожидать и хочу надеяться, что эта записка застала Вас в пути.

---

⁶⁸¹ Йдеться про статтю "Перший з перших", присвячену Р. Шухевичу.

⁶⁸² В. Кук.

⁶⁸³ Підкреслено однією лінією.

⁶⁸⁴ Окремі місця документа зашифровані з використанням шифроблокнота для листування між В. Куком і В. Галасою (*див.: ГДА СБ України, ф. 8, спр. 74914-фп, т. 6*).

⁶⁸⁵ Охримович Василь (25.05.1914, м. Львів – 19.05.1954, м. Київ). На момент написання листа – керівник Карпатського краю ОУН. (*Содоль 1994 109–110*).

Однако, признаюсь Вам искренне, что имею в этом некоторую частицу сомнения. Мне кажется, что уж чересчур Вы засиживаетесь на одном месте и тяжеловато Вам сорваться с места, а возможно, что еще прошлогоднее осеннее “приключение” немного Вас “отпугивает” от всяких дальнейших рейдов. Однако, поймите, что наша жизнь “на колесах”, чем больше Вы будете в движении в различных местах, тем тяжелее врагу Вас выследить, тем лучше себя законспирируете и дольше проживете.

Далее кажется мне, что чересчур Вы еще погружены в различные заграничные дела и хлопоты, мало живете тем всем, что происходит вокруг Вас.

А почему бы уже не перестроиться на подбольшевистский стиль работы.

Возможно я ошибаюсь, но иначе ничем не могу объяснить себе того, почему Вы до сих пор не прибыли хотя бы к Шувару⁶⁸⁶, не поинтересовались судьбой территории, которая была под Вашей опекой и прочее. Сделать Вам это было легко. Расстояние небольшое, территория и люди знакомые.

2. В надрайоне Шувары вроде спокойно, но спокойствие это видимое. Лес, в котором Вы были прошлым летом, постоянно контролируется. Сейчас там стоят подразделения войск МВД, которые дислоцировались в райцентре. Находиться в этих лесах, как и в соседних, невозможно.

[...].

Кадры на этой территории очень слабые, а некоторые вообще непригодные, политически плохо подготовленные, выжившие, к организационной работе непригодны и фактически ее не проводят. Влачат существование, спорят между собой и ожидают войны. Одна лишь с них польза, что обслуживают линию связи к Вам.

Очевидно, если бы был подходящий проводник надрайона, то это положение можно было бы еще, хотя немного, выправить. Но такого нет и нет надежды, что скоро будет. Сам Шувар – это отживший человек, слабо политически подготовленный, с низким образованием (5 классов) и, что главное, без всякого

---

⁶⁸⁶ Демський Олексій (Микола?) Михайлович (“Довбак”, “Шувар”) (1922, с. Липівка Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. – листопад 1955, ?). 1943 – провідник Рогатинської округи. 1944–1954 – провідник Рогатинського повіту, надрайону (на поч. 1945 Рогатинщина входила у Бережанську округу Подільського краю ОУН на ЗУЗ). 1954 потрапив у радянський полон. Засуджений і розстріляний. (*Літопис УПА НС 9 2007 365; Літопис УПА НС 2009 13 1014, 1045; Москаль 2011*).

желания учиться. К тому же лодырь, маленький барчук, который миной и внешностью демонстрирует свою важность, а ко всему этому отъявленный деконспиратор. Я просто удивляюсь, как он до сего времени сохранился. Видимо и МВД не имеет желания за ним гоняться. Его необходимо обязательно заменить другим, но пока, хочешь этого или не хочешь, а вынужден и с таким положением мириться. Ибо никого другого подходящего на той территории нет. Печально, но факт.

3. Еще весной я думал, что смогу на территории Шувара забазировать Юрка Л., но скоро убедился, что это совершенно невозможно. Так что и эти, крайне неудовлетворительные явления, которые я на той территории обнаружил и необходимость лечения, вынудили Юрка Л. с той территории уйти подальше в направлении Львова, где вообще нет ни одного местного подпольщика.

Для ориентировки сообщаю, что я нахожусь в окрестностях Бобркских лесов. Это от дома Шувара (там где Вы были) два-три перехода. Ситуация там терпима. На территории сравнительное спокойствие. Некоторое обеспечение в бункере и в квартире имеется. При необходимости могу Вас принять в гости на зиму. Единственный минус, что все необходимо покупать и это очень много поглощает денег. Находиться некоторое время там я могу, но для организационной работы место совсем неудобное (оторванность от Организации, трудности связи и прочее).

Так что фактически мне там нечего делать, разве что сидеть и думы думать. Еще если бы была при мне радиостанция с одним хорошим специалистом, то можно было бы кое-что делать.. Территория для работы радиостанции подходящая. Также можно было бы там организовать выброску с самолетов. Но пока это только желанные мечты.

4. Самое целесообразное для Юрка Л. перебраться в Карпатский край (к Вам или где удобнее) ибо там еще кое-как действует организационная сетка и лучшие возможности связи за кордон. Мое горячее желание сейчас – это любой ценой пробраться к Вам. Однако, хотел бы я с Вами обо всем этом прежде поговорить, чтобы напрасно не пришлось такую дорогу топтать туда и обратно. Это для меня было бы тяжело. Если Вы сами ко мне вовремя не сможете по какой-либо причине прибыть, можете выслать, в крайнем случае, Грома с подробными данными об этом, как и обо всех других делах. А если бы и это не удалось (Гром может быть где-то далеко на территории), тогда обязательно обо всем этом напишите в записке.

Если я буду иметь от Вас известие что смогу вместе с 2–3 особами, которые при мне, перезимовать в Карпатском крае, тогда я обязательно осенью прибуду. Если тяжело будет пешком, то думаю, что все-таки удастся мне это путешествие на лошади. Я уже понемногу этот вид транспорта практикую. Но в колхозах очень тяжело достать лошадь, да и трудности с лошадьми временами бывают тяжелые (деконспирация, реки и прочее). Сообщите также, смогут ли Ваши курьеры раздобыть для подобного случая какую-либо лошадь. Также очень желанным было б, чтобы тогда Вы пришли на пункт встречи. Если бы Вы тепер уже прибыли ко мне, то в обратную дорогу, если у Вас все хорошо, мы отправились бы вместе. Сделайте на этот случай соответственные приготовления. На всякий случай, если встретиться нам не удастся, сообщаю коротко свои соображения относительно некоторых важнейших дел.

5. Дело закордона. В основном Вы мои взгляды знаете и я их отстаиваю дальше, конкретно:

а) Я согласен на объединение УГВР и УНРады⁶⁸⁷, но при условии, что ключевые позиции будут в руках лиц, которых мы предложим. Это во-первых.

Во-вторых, что УНРада станет на революционные, идейные, программные позиции освободительного движения на Украине. Во всех других вопросах можно идти на всякие разумные компромиссы. Иначе ничего полезного из объединения не выйдет. Я вполне поддерживаю краевую декларацию УГВР и разъяснительную статью “Полтава”⁶⁸⁸ по этому вопросу. Все это в прошлом году я Вам выслал.

---

⁶⁸⁷ На відміну від представників ЗЧ ОУН, які ще в 1948 увійшли до Української Національної Ради (т. зв. “державного центру України на еміграції”), ЗП УГВР туди своїх людей не делегував. Проблема обговорювалася на Міттенвальдській конференції восени 1948. На ній намітилися розбіжності серед членів ЗЧ, котрі підтримували С. Бандеру, і тими, котрі погоджувалися з його політичною позицією не в усьому. Як пише П. Балей, кер. ЗЧ Степан Бандера прагнув акумулювати в своїх руках політичну владу, зазіхав на фінанси УГВР, тоді як “опозиціонери” в ЗЧ і діячі УГВР виступали за ідеологічну лібералізацію, колегіальне керівництво в ОУН. Інакше вважав член ЗЧ ОУН В. Дишкант – опозиція Бандері через амбіційність і “чужі впливи” (радянські) навмисне не стриміла до міжпартійної згоди. На згаданій конференції близький до Бандери діяч ЗЧ М. Матвієйко закликав опозицію “стукнути копитами перед провідником і беззастережно повинуватися його наказам”. У цей час присутній на конференції кер. ЗП УГВР М. Лебедь слова не брав, а “з властивою йому іронічною посмішкою клацав фотоапаратом”. Якщо довіритися свідченням П. Балея про “вождизм” Бандери, тоді викликає подив те, чому в 1948 С. Бандера прагнув у знак протесту проти звинувачень ЗП УГВР на свою адресу переїхати з еміграції в Україну. (Балей Б. р. 27, 88; Мудрик-Мечник 1993 63–64; Літопис УПА НС 10 2007 310–311).

б) Относительно конфликта в ЗЧ ОУН, я не могу себе представить, как можно отсюда, да еще письменно, разрешить его положительно⁶⁸⁹.

Провод ОУН на украинских землях еще в 50 году предложил создать ЗЦ⁶⁹⁰ для руководства всей политикой ОУН закордоном. Создан ли он и действует ли – не знаю. Если бы был создан и действовал, тогда он мог бы все эти споры и дела упорядочить. Я не считаю, что при данной ситуации мы можем сверху давать указания ЗЧ ОУН, как и наоборот, этого не может делать ЗЧ ОУН по отношению к ОУН здесь, а также не может, не имеет никакого формального права на это Бандера, Стецько или кто-либо другой, находящийся там. Относительно позиции Бандеры, необходимо исходить из фактического положения, которое Вам известно. Он может претендовать только на такую позицию, которую он там фактически занимает, на такие функции, которые в действительности там выполняет. Так что он полностью не имеет ни оснований, ни права, тем более, когда присваивает себе позиции, положение, функции, которых он практически не занимал, не выполнял и в силу фактического положения дел даже физически не мог их выполнять.

В частности, целесообразно отбросить и опровергнуть коммуникат, присланный Вами для меня прошлой осенью, который Вы слышали по радио. (Мне немного не понятна теперешняя позиция Бандеры в сопоставлении с этим радиокommunikатом о его отречении)⁶⁹¹.

Выбирать у нас председателя провода всей ОУН без участия тех, что в ЗЧ ОУН – надуманное. Только тогда, когда нам можно

---

⁶⁸⁸ Може тут йдеться про автора статті П. Федуна-“Полтаву”?

⁶⁸⁹ Як бачимо, за три роки – з 1951 до 1953 – В. Кук зневірився у тому, що в ЗЧ ОУН перестануть конфліктувати прибічники і опоненти політичного курсу С. Бандери. В. Кук зрозумів, що на перешкоді цьому стоять амбіції впливових осіб з обох сторін. Так, у травні 1951 наближений до С. Бандери член бюро провода ЗЧ ОУН С. Ленкавський писав В. Кукові: “... я не вважаю можливим, щоб галузка, відрубана від дерева, могла до нього знову прирости”. (Ленкавський 2002 299).

⁶⁹⁰ Закордонний Центр залишився лише в проєкті. Але важливо не ототожнювати співзвучну назву цієї принципово нової структури зі Закордонним Центром ОУН як найвищим керівним органом ОУН за кордоном у лютому 1945 – лютому 1946, що еволюціонував у Закордонні Частини ОУН. (Сич 2006 243, 263).

⁶⁹¹ В. Кука здивувало, чому С. Бандера в серпні 1952 заявив по радіо про свій самовідвід з посту голови провода ЗЧ ОУН, а потім швидко передумав. С. Ленкавський – найближчий соратник С. Бандери – фактично дав формальну відповідь на це питання в одному зі своїх листів до В. Кука: “Причиною уступлення провідника Бандери була Ваша пропозиція створення Закордонного Центру Проводу ОУН”. (З такою ініціативою, аби подолати ідейну роздробленість в лавах ЗЧ ОУН, В. Кук виступив у 1950-му). (Ленкавський 2002 381; Ковальчук 2006).

было бы сделать это вместе – это имело бы какое-то правовое и фактическое значение. Да и не в положении председателя прохода ОУН суть вопроса, а в политических и программных позициях. Является фактом, что сейчас ОУН на Украине и ЗЧ ОУН – это две разные политические организации, которые выставляют и защищают разные идейно-программные позиции. Изменить это положение не удастся не только одним или несколькими письмами, не говоря уже о кратких телеграммах и депешах, но и томами нашей писанины. Здесь дело в людях и их взглядах. Я, возможно, лучше на этом закончу данную тему, так как писать об этом можно бесконечно.

в) Чтобы какие-то все эти вопросы, касающиеся ЗЧ, разрешить с пользой для украинского освободительного дела, единственно разумным способом считаю направить туда от нас ответственных людей. Пусть попытают счастья. Одним из кандидатов может быть Юрко Л., но при условии добраться туда самолетом. В другом случае надо направлять туда Охало и еще кого-нибудь другого. Если бы и в этом году была такая возможность, как прошлой осенью (о которой Вы мне писали) – это было бы неплохо. Обязательно сообщите, как обстоит дело с прошлогодней возможностью?

г) Я имею приготовленные для закордона некоторые письма, в том числе официальное письмо для “Голоса Америки”⁶⁹² и всех тех украинских комитетов, которые занимаются за кордоном радиопередачами, обращения-коммуникаты.

Кроме того, разные наши официальные издания и публикации. Сообщите, имеется ли какая-нибудь возможность все это выслать. Что имеете готового Вы к высылке? Что уже выслали и каким способом?

6. Положение Организации в целом катастрофическое. Подольский край не существует. Край ПЗУЗ (Северо-западные украинские земли п. п.) и Львовский на грани гибели. Имеется там еще отдельная группа, но без связи. Руководящие кадры

---

⁶⁹² Ще у серпні 1950 кер. Бюро Інформації УГВР в Україні П. Федун написав лист-статтю “Кілька завваг щодо того, якими повинні бути радіопередачі “Голосу Америки” для Радянського Союзу”. В ньому розкритикував політичні настанови адміністрації США, яка, на його думку, свідомо замовчувала правду про антирадянську боротьбу в Україні. Адресував цей документ для ЗП УГВР з проханням передати у Державний департамент США. В. Кук ознайомився з цим листом-статтею. Навесні 1951 написав до П. Федуну про те, що у радіопередачах “Голосу Америки” вже з’явилися позитивні зміни. А відтак, запропонував адресатові написати у Державний департамент ще раз, з урахуванням цього. Виконати це завдання П. Федун не встиг. У 1953 до даної справи приступив В. Галаса. (Літопис УПА 10 1984 36–46; Романюк 2009 62–63).

ликвидированы. Те, что есть, почти никакой сугубо организационной работы не проводят. Вся их работа заключается в самообеспечении себя и сохранении на лучшие времена. Длительная подпольная жизнь изнурила даже сильнейших, нервное истощение, физическое переутомление, болезни и раны. Морально в большинстве все еще кое-как держатся. Многих давит и терзает дальнейшая злая судьба подпольной жизни. Из того, что мне известно о Карпатском крае, то там положение не намного лучше. Вообще с нашим подпольем и Организацией мы приближаемся к ликвидации. Уже сегодня, в случае войны, ни на какие серьезные действия не способны, а через 2–3 года – тем более.

7. В чем же причина такого положения? Причин, очевидно, много и разного характера. Писать о них – это делать анализ всего прошлого и настоящего. Форма записки для этого непригодна. Я лишь хочу указать на основную причину. Такой причиной, я думаю, есть отсутствие благоприятной для украинско-освободительного дела международной ситуации, продолжительная для СССР послевоенная мирная обстановка. Это и дало большевикам возможность постепенно расправиться с украинско-освободительным подпольем, как и с подобными подпольными движениями других народов. Это также не позволяет нам до бесконечности продолжать подпольную борьбу. Если бы, наоборот, международная политическая ситуация была благоприятной для освободительного движения поработанных Москвой народов, то никакой, самый большой террор подполья не уничтожил бы. Почва для освободительной революционной деятельности на Украине, как и в других поработанных Москвой странах, есть сейчас и будет до тех пор, пока украинский и другие народы сами не станут суверенными хозяевами на своей земле, пока не уничтожат то ужасное колониальное рабство, которое набросили на шею народов русские империалисты.

Но этого еще мало для развертывания подпольной революционной борьбы. Необходимо чтобы массы, кадры видели реальные возможности на относительно скорую победу, имели хотя бы малые, но частые успехи и т. п. А этого не было и нет.

Настоящая международная ситуация продолжает оставаться мирной. Государства западного блока проводят выразительную оборонительную тактику, хотя и вызывающую, как например США, и никакой войны против СССР не начнут. Что касается СССР, то он после смерти Сталина переживает внутренние кризисные моменты и также нескоро еще начнет «освобож-

дать” остатки Европы и Азии. Так что мирная обстановка для СССР может продлиться относительно долго, самое менее еще пять с лишним лет. При такой ситуации спад революционных настроений – явление вполне закономерное. Мы и так проявили небывалый героизм, что в таких неблагоприятных политических условиях продержались около десяти лет в борьбе с русскими оккупантами. Свою миссию в деле освобождения из неволи украинского народа, свою патриотическую обязанность перед Родиной, я считаю, мы выполнили честно и стыдиться нам нечего. Очевидно, больно нам живым смотреть и видеть, что момент победы неумолимо отодвигается на более отдаленное время. Но этот момент, я верю, придет. Украинский народ будет свободным, будет еще собственное суверенное украинское государство и большей частью этой окончательной победы украинской правды будет наша подпольная борьба. А пока мы вынуждены мириться с существующим положением дел. Важно, чтобы при любой ситуации мы трезво смотрели правде в глаза и не жили бы иллюзиями нереального.

8. Что касается внутренней ситуации в СССР, то, очевидно, она останется в основном такой же, как и при Сталине. По правде, я почти уверен, что Сталину помог умереть Берия, в противном случае Сталин отослал бы на тот свет Берия и его помощников (яркой прелюдией такого развития событий должна послужить афера с врачами), но видно ученик превзошел своего мастера и, необходимо признать, сделал это удачно, но не тонко. Но Берия далеко еще не хозяин положения в Кремле. Он вынужден делить свою власть с Маленковым и другими, даже вынужден был уступить ему первенство. При этом, по продуманному плану, старые сталинские слуги отходят в отставку, а появляются новые поклонники и сторонники “нового правительства”. В этих персональных сменах необходимо ожидать еще различных ревелаций, они будут продолжаться еще долго, до тех пор, пока снова не появится один мудрый вождь на весь СССР. Кто это будет? Я думаю, что не Маленков, а Лаврентий – это потому, что в его руках конкретная и надежная сила, а это, при всякой политике, самый сильный правовой аргумент.

Поскольку позиции “нового правительства” еще не очень прочны, оно, надо полагать, и в дальнейшем будет делать различные пропагандистские облегчения для населения, чтобы так или иначе завоевать себе доверие.

В конце концов это старая практика, хорошо известная с времен царизма.

Новый курс политики “украинизации” на ЗУЗ (Западно-украинские земли п. п.) – это очередной маневр, который, хотя и ничего полезного украинцам не принесет, но зато уже дал “новому правительству” основание для отстранения от власти такой *persona non grata*, как Мельников⁶⁹³ и других в дальнейшем с помощью этого удобного способа очистить западные области от всех нежелательных для “нового правительства” мелких диктаторов.

Разное.

І. Сообщите, если знаете, что-либо подробнее:

а) О тех лицах, которые погибли прошлой осенью в Чехословакии.

б) О парашютистах, которых в конце мая сбросил американский самолет и которых МВД задержало и расстреляло. Очень уж наивные американцы, если думают, что в СССР так просто и легко насадить свою агентуру.

в) Если у Вас есть деньги, сверх суммы, необходимой Вам для обеспечения и работы, часть из них прошу прислать мне. У меня с деньгами очень тяжело, ибо погибли люди, знавшие где зарыты деньги.

г) Если на территории имеется запас печатной литературы – пришлите часть для Шувара.

д) Надеюсь, что с прошлогодней почтой (письмами) пришла пресса и издания. Пришлите мне это, если имеется, хотя это и устаревшее.

е) Отчеты и другие материалы с территории присылайте по возможности по три экземпляра.

э) Сообщите, какую литературу и почту получил Карпатский край в прошлом году. Записки от друга Грома присылайте мне в оригинале, также и от других, если они касаются состоянию Организации на территории.

ж) Заготовьте документ с территории с предложениями о награждениях и присвоениях званий.

з) Связь – не могу чаще, как раз в месяц.

Искреннейше приветствую и поздравляю.

---

⁶⁹³ Йдеться про члена президії ЦК КПРС Мельникова Леоніда Георгійовича (18.05.1906–16.04.1981). Після смерті Й. Сталіна у березні 1953-го його понизили до кандидата у члени, а у червні вивели зі складу президії ЦК КПРС, а також звільнили з посади керівника Компартії УРСР за “грубе викривлення ленінсько-сталінської національної політики”.

Перевод с украинского⁶⁹⁴.

4/53⁶⁹⁵

XV

Совершенно секретно⁶⁹⁶

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 4 (1959 р.), спр. 5, т. 1, арк. 38–53.
Копія. Машинопис⁶⁹⁷. Переклад російською мовою⁶⁹⁸.

---

⁶⁹⁴ Підкреслено однією лінією.

⁶⁹⁵ Підкреслено однією лінією.

⁶⁹⁶ Підкреслено однією лінією.

⁶⁹⁷ Також див. іншу копію: ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 10, арк. 98–112.

⁶⁹⁸ До перекладу документа додана довідка: "Справка. 1. Документ написан главарем оуновского подполья в западных областях Украины Кук Василием и через курьеров Рогатинского надрайонного провода ОУН Данило и Дубок 10 июля сего года передан нашим спецагентам Гай, Гаврило и Михайло для вручения члену центрального провода ОУН Охримовичу, захваченному органами МВД в октябре 1952 года. 2. Ок – обусловленный адрес члена центрального провода ОУН Охримовича. 3. Прошлогоднее осеннее "приключение" – это Кук имеет ввиду случай 6 октября 1952 года, когда органами МВД были ликвидированы 2 боевика Охримовича, а он захвачен живьем. Боевик из личной охраны Охримовича Петро в момент встречи наших спецагентов с Охримовичем отошел в сторону и во время его захвата услышал выстрел и чей-то крик. В связи с этим он высказал свое предположение Куку, что Охримович видимо убит. Осенью 1952 года и впоследствии весной 1953 года по нашему заданию направил в адрес Кука записки, в которых написал, что в момент встречи с курьерами на место их стоянки якобы вышла войсковая группа, которая в результате боя ликвидировала 2-х его боевиков и одного курьера, а ему с 2-мя другими курьерами из Карпатского края удалось бежать. 4. Шувар – руководитель Рогатинского надрайонного провода ОУН, на базе которого укрывался Кук Василий. 5. Максим – он же Петр – Кравчук Роман, член центрального провода ОУН, ликвидирован в декабре 1951 года. 6. Юрко Л. – Лемиш – Кук Василий, руководитель подполья ОУН в западных областях Украины. 7. Гром – руководитель СБ Карпатского краевого провода ОУН. 8. УНРада – Украинский национальный совет, один из антисоветских националистических центров, действующих за кордоном. 9. УГВР – Украинский главный освободительный совет, создан националистами в 1944 году для руководства всей антисоветской деятельностью оуновских формирований на Украине. 10. Полтава – член центрального провода ОУН Федун Петр, ликвидирован в декабре 1951 года. 11. ЗЦ – Закордонный центр. 12. ЗЧ – Закордонные части. 13. Охало – один из псевдонимов Охримовича. 14. ЗУЗ – Западноукраинские земли. 15. О лицах, погибших прошлой осенью в Чехословакии – это Кук имеет ввиду легендарную нами ликвидацию на территории Чехословакии курьеров, якобы направленных за кордон. Верно: зам. начальника отдела 4 управления МВД УССР майор Клименко".

№ 54
В. КУК – В. ГАЛАСІ

Липень 1954 р.

До 77

1) 142, 780, 801, 149. 160-ли, 153-ві. Там де 802 останній раз бачилися (133, 131) ситуація дуже 297-ла. Здається, що хтось 161, хто не знаю. Боюся я там заходити навіть 780 210. Можуть бути 209.

2) Що 783,785 знаю. Коли 801 живі, сподіюся, що 778 цей 146, 150 нам 141.

3) Коли положете 187, то на стіні 1 крок вправо від громоотвода нарисуйте хрест + білою крейдою.

4) 2–3 рази в рік, до 1955 р., 799 буде 198 296 чи є знак⁶⁹⁹.

Лип. 54 р.

55

*ГДА СБ України, ф. 6, спр. 51895-фп, т. 3, арк. 103 (конверт), арк. 2.
Оригінал. Рукопис.*

---

⁶⁹⁹ За шифроблокнотом листування між В. Куком і В. Галасою текст цього документа розшифровується так: “1) Нормальний зв’язок до Вас перерваний. Загинули зв’язкові. Там, де ми останній раз бачилися (криївка в лісі), ситуація дуже підозріла. Здається, що хтось попав живий, хто – не знаю. Боюся я там заходити навіть до банку [можливо мається на увазі грошова каса чи архів у бідонах]. Може бути заміновано. 2) Що з (?) не знаю. Коли Ви живі, сподіваюся, що через цей зв’язковий пункт вдасться відновити нам зв’язок. 3) Коли положете записку, то на стіні 1 крок вправо від громовідводу намалюйте хрест білою крейдою. 4) 2–3 рази в рік, до 1955 р., я буду вислати перевірку чи є знак”. А старший уповноважений 4-го упр. КДБ при Раді Міністрів УРСР майор Птічкін 18.05.1955 розшифрував цей лист повністю таким чином: “До 77 (до Зенона). 1) 142 (нормальний) 780 (до) 801 (Ви, Вас) 149 (перерваний) 160-ли (згинули) 153-ві (зв’язкові). Там де 802 (ми) останній раз бачилися 131, 131 (в лісі в краївке) ситуація дуже 297-ла (підозріла). Здається, що хтось 161 (попав живий), хто не знаю. Боюся я там заходити навіть 780 (до) 210 (банка). Можуть бути 209 (замінований). 2) Що 783, 785 (з, не) знаю. Коли 801 (ви) живі, сподіюся, що 778 (через) цей 146, 150 (зв. пункт вдасться відновити) нам 141 (зв’язок). 3) Коли положете 187 (записка), то на стіні 1 крок вправо від громоотвода нарисуйте хрест + білою крейдою. 4) 2–3 рази в рік до 1955 р. 799 (я) буде 198 (вислати) 296 (перевіряти) чи є знак. Лип. 54 р. 55 (Леміш)”. Див.: ГДА СБ України, ф. 6, спр. 51895-фп, т. 3, арк. 103 (конверт), арк. 1.

Лист Маївського Дмитра

№ 55

Д. МАЇВСЬКИЙ – В. КУКОВІ

26 вересня [1945 р.]

Друже Ле!

Є можливість переходу на захід. Прошу отже рішитися на виконання постанови лютневої наради. Ви є уповноважені! Я дуже хотів би, щоб Ви негайно їхали до мене (на лін. Конрад до 811⁷⁰⁰), а опісля далі, бо там Вас (власне Вас!) дуже потрібно. До місяця будете назад. Дорога трохи ризикована, але ніби дорога.

Беріть зі собою максимум звітів і матеріялів і їдьте вже. Чекаю Вас.

Якщо мені не вдасться стягнути С., або з ним зконтактуватися, то поїду і я. Отже, ще раз взиваю Вас до негайного приїзду до мене. Хіба, що це було би у Вас (в терені) получене з зайвим ризиком – тоді годі.

Тоді однак прошу написати мені свої думки, що їх я мав би передати.

“Там” обстоюють зміну назви Організ.

2. Пошта від Вас до мене – впала. Не маю жодних звітів від Вас⁷⁰¹ (поза вимогою). На кінець жовтня я хотів би мати звіти від Вас. Як маєте змогу, то повідомте про Демида, друга Тура, бо я не знаю де він тепер.

У мене ще досить спокійно. Приїжджайте чимскорще.

Здоровлю!

С. У.
26.IX.
Присуд⁷⁰²

*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 2, арк. 450 (конверт), арк. 18.
Фотокопія оригіналу. Рукопис. Текст згасає.*

⁷⁰⁰ Цифра підкреслена однією суцільною лінією.

⁷⁰¹ “... жодних звітів від Вас ...”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

⁷⁰² Ми встановили, що псевдонім “Присуд” належить Д. Маївському, порівнявши почерк, яким написаний даний лист до В. Кука-“Ле” (від 26.09.[1945]), з почерком “К.” – автора листа до “Віт.” (від 31.05.1945). Вони ідентичні. До того ж, дослідник В. Мороз атрибував друге джерело як лист від Д. Маївського-“К[ургана]” до П. Дужого-“Віт[алія]”. (Мороз 2007 44).

Листи Федуна Петра

№ 56

П. ФЕДУН – І. МЕЛЬНИЧУКОВІ

Листопад 1947 р.

Друже 5410⁷⁰³

На ЗУЗ большевики осінню цього року посилили пропаганду і терор [в] напрямі “об’єднання” селян в сільськогосподарські артілі – колгоспи. На основі цих наявних фактів треба припускати, що на весну 1948 р. (або ще й зимою 1947–48 рр.) большевики почнуть на ЗУЗ суцільну колективізацію. ОУН мусить повести широку протиколгоспну акцію.

Одним з дуже важливих пунктів акції буде наша протиколгоспна агітація. Цю агітацію треба вести всіма можливими в нас засобами і в усіх можливих формах. Усно і за допомогою літератури (відповідні статті, листівки, заклики, афіші-карикатури) треба: а) роз’яснювати, що большевики за допомогою колгоспної системи експлуатують і поневолюють українських селян; б) роз’яснювати, як за допомогою цієї системи вони експлуатують Україну, як окрему національну територію; в) закликати народ до якнайширшого і найрішучого спротиву; г) давати селянству конкретні вказівки щодо того, як боротися проти колективізації, поширювати серед селянських мас досвід цієї боротьби, здобутий на окремих теренах.

Висилаю протиколгоспну літературу: а) “Селяни Західної України”⁷⁰⁴ (листівка); б) протиколгоспні заклики; в) “Селяни західних областей України” (листівка); г) “Лист від колгоспників з-над Дніпра”⁷⁰⁵; д) “Організаторам, членам ініціативних груп і головам колгоспів”⁷⁰⁶ (листівка); е) “Українські селяни західних областей України” (листівка).

⁷⁰³ “5410” вписано синім хімічним олівцем у формуляр листа. Це цифровий псевдонім І. Мельничука (у 1948 – політичний референт ОУН на ПЗУЗ).

⁷⁰⁴ Через рік, у 1948-му, в підпіллі ОУН вийшло щонайменше дві листівки різного змісту під назвою “Селяни Західної України!”. (Стасюк 2006 298).

⁷⁰⁵ Пропагандистський “Лист від колгоспників з-над Дніпра до братів-селян у західних областях”, виданий ОУН у 1947, див.: ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 32, арк. 274–275 зв.

⁷⁰⁶ Можливо йдеться про листівку “Організаторам, членам ініціативних груп і правлінь колгоспів!”. Підпілля ОУН її видавало щонайменше двічі – у 1947 і 1948 рр. Ту, яка вийшла у 1948, див.: ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 40, арк. 333. (Стасюк 2006 297).

Негайно приступити до перебивання висланої сьогодні літератури в якнайбільших кількостях. Колективізаційна акція не може застати нас неприготовленими. Селяни мусять бути під час цієї акції засипані нашою протиколгоспною літературою.

В протиколгоспній агітації мусять приймати участь усі підпільні кадри. Щоб ця участь була ефективна, низові кадри мусять самі докладно пізнати, що таке большевицька колгоспна система, як большевики за допомогою цієї системи експлуатують наше село, Україну. З цією метою вони (підпільні кадри) мусять докладно вивчити третій розділ брошури Полтави “Колоніальна політика большевицьких імперіалістів в Україні”, статтю Горнового⁷⁰⁷ “Наступ большевицьких імперіалістів на колгоспників” (на маргінесі нового колгоспного закону). Не може вести успішної протиколгоспної агітації той підпільник, який сам добре не знає, що таке большевицький колгосп, в чому його злочинність.

В розмовах із східноукраїнською інтелігенцією вказувати, що ми в нашій програмі допускаємо колективну форму господарювання, що ми боремося лише проти сталінських колгоспів. Роз’яснювати східнякам, в чому полягає експлуаторська, як зі соціального, так і з національного погляду, суть колгоспів.

Слава Україні!

И. п. листопад, 1947 р.

75⁷⁰⁸

(Інформативно)

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 155 (конверт), арк. 1. Засвідчена копія. Машинопис.

---

⁷⁰⁷ Псевдонім О. Дякова. Про нього докладніше: *Киричук 2001; Мороз 2010.*

⁷⁰⁸ Низку листів П. Федуна вже опубліковано, а саме лист до І. Голембовського-“Клима”, коменданта охорони шефа військового штабу ВО № 4 “Говерля” С. Фрасуляка (серпень 1951 р.) (*Іщук 2008а 46–47*) та ін.

№ 57
П. ФЕДУН – В. ГАЛАСІ

Вересень 1948 р.

P-1197

Друже 1648

Пересилаю Вам випуск № 2 “Осередка Пропаганди і Інформації при Проводі ОУН” та випуск № 3 “Бюра Інформації УГВР” (по 1 прим.). Найближчим разом отримаєте випуск № 2 “Бюра Інформації УГВР”.

Всі три випуски повинні бути перебиті і кольпортовані, якщо це тільки можливо, ще до зими цього року. Коли ж це з технічних причин неможливо, то вони обов’язково мусять бути перебиті в достатній кількості під час зими і кольпортовані зараз на весну 1949 року або, де це можливо, ще зимою 1948/49 р.

Як Вам напевно вже відомо, випуски користуються друго-черговим правом перебивання на гутенбергівках (після найактуальніших листівок та закликів). Зверніть увагу підзвітним, щоб вони зберігали цей порядок і ні в якому разі його не порушували. Всякий інший плян перебивання літератури, що його можуть висунути Ваші підзвітні, мусить мати Вашу обаргументовану апробату.

Випуски повинні бути на кожній станиці хоч по одному примірнику. Крім цього, о[кремі] клітини завжди повинні мати певний запас випусків для передачі їх легальним грома[дянам]-українцям із східних областей. Випуски треба поширювати скрізь, у всіх середови[щах], а особливо – серед інтелігенції.

До технічного оформлювання випусків. На гутенбергівках можна друкувати в ф[орматі] журнальному (як, нпр., кол. “Ідея і Чин”) або брошурковому (нпр. 11,3 x 14,8 [...]) цикльостилях – в форматі аркуша канц. паперу. Попередно мою вказівку про те, [що] треба “щільно тасувати”, не треба розуміти в той спосіб, що матеріал може бути [...]глядно розміщений. При всьому намаганні якнайекономніше використовувати треба також уважати, щоб випуск був проглядний: між окремими статтями мусять [бути] відступи, щоб було виразно видно, що тут кінчиться одна стаття (або розділ) [а починаєть]ся друга, між заголовком а текстом статті теж мусить бути збережений відпо[відний від]ступ. Не сміють повторитися помилки одного тех. звена в 24 окр., в якому під [час укладан]ня останніх випусків так розміщено матеріал,

що ніяк не розпізнаєш, де що п[очинається] а де кінчиться, що до чого належить, що з чим становить цілість. Заголовки [...] треба друкувати простим, великим шрифтом – більшим від звичайного заголовко[вого].

Закінчення тексту цілого випуску завжди треба відповідно унагляднити. [...] можна [...]тити:

1) у випусках ОУН а) заклики до вживання української мови, поміщені [...] “Вказівках щодо пропагандивної роботи”; б) заклики проти колгоспів, поміщені [у] [...]річних листівках ГОСП-у “Селяни західних областей України” і “Селяни Західн[ої Укр.]”; в) абзац “Програмових Постанов”, що починається словами: “В Українській Дер[жаві] за найвищий свій обов’язок влада вважає тиме...” і т. д. (до кін[ця]).

2) у випусках УГВР “З Плятформи УГВР”, “Цілі і завдання УГВР” (розділ [...]) [...]нати і координувати дії всіх самостійницько-визвольних сил українського наро[ду] [на] землях України та поза ними проти всіх ворогів українського народу, зокрема [мос]ковсько-більшевицького і німецько-гітлерівського імперіалізмів за створення Самостійної Соборної Держави. 2. Визначати ідейно-програмові напрямні визв[ольної] [бороть]би українського народу. 3. Керувати всією національно-визвольною боротьбою народу, аж до здобуття державної незалежності і створення органів незалежної влади в Україні. 4. Репрезентувати як верховний всеукраїнський центр сучасн[у] боротьбу українського народу в краю і за кордоном. 5. Створити перший укра[їн]ний уряд та скликати перше українське всенародне представництво.

Іншого тексту на вільному місці при кінці випусків вміщати не вільно.

Слава Україні!

P. S. Вільні місця на кінці тексту, особливо коли не маєте певности, що це буде добре зроблено, можна залишати незаповненими. Про це зазначіть у письмі від себе.

14

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 143 (конверт). Засвідчена копія. Машинопис⁷⁰⁹.

---

⁷⁰⁹ Документ з правого боку пошкоджений. Адресат, гасло, постскрипtum і підпис вписані у документ власноручно П. Федунюм.

№ 58
П. ФЕДУН – В. ГАЛАСІ

[Кінець 1948 р.]

Друже 1648!⁷¹⁰

Так склалося, що досьгодні я не міг до Вас нічого написати, хоч деякі матеріяли вже вислав (“Хто такі бандерівці”).

Сподіюся, що Ви вже дійшли і вже є за роботою. Сподіюся також невдовзі вже дещо від Вас дістати.

Дуже мені цікаво, як там на новому терені.

Як п. М.?⁷¹¹ Прошу кланятися.

Сьогодні пересилаю до Вас:

1) “Дискус трив.”⁷¹² – 2 прим. – для Вас і для См.⁷¹³. Подайте обов’язково свої думки до неї.

2) Відпис записки 311⁷¹⁴ в справі большев. підступу.

Я поки що стрічався з різними людьми.

Для інформації для Вас висилаю також відпис записки до 171.

Це – про ситуацію в КК⁷¹⁵.

Щиро здоровлю.

С. У.

173.

25475

*ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 11 (конверт).
Оригінал⁷¹⁶. Рукопис⁷¹⁷.*

---

⁷¹⁰ У копії даного документа російською 15.02.[1949] невідомий носій прізвища Тітов (мабуть перекладач) підкреслив цей цифровий псевдонім однією лінією і розшифрував: “Это псевдоним “Орлана”.

⁷¹¹ Йдеться про М. Савчин.

⁷¹² “Дискусія триває” – публіцистична праця П. Федуну.

⁷¹³ Йдеться про М. Козака.

⁷¹⁴ Можливо, йдеться про грипс референта СБ Карпатського краю М. Твердохліба-“Грома”-“311”.

⁷¹⁵ Карпатський край.

⁷¹⁶ Документ був вилучений 08.01.1949 працівниками МДБ під час проведення спецоперації на хут. Рівненський шлях (між селами Цурків і Уїздці) Здолбунівського р-ну Рівненської обл. у ліквідованих 3-х повстанців.

⁷¹⁷ Також див. машинописні переклади цього документа російською: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 6–7; Там само, ф. 65, спр. С-9108, т. 2, арк. 244–245.* Що важливо, автор першого перекладу Титов 15.02.[1949] ідентифікував “1648” як цифровий псевдонім В. Галаси-“Орлана”: “Это псевдоним “Орлана”.

Листи Шухевича Романа

№ 59

Р. ШУХЕВИЧ – В. КУКОВІ

21 жовтня 1945 р.

Др. С.-Вар⁷¹⁸

Последнее письмо, которое привез Максим – имею. Очевидно наибольшая ревелация – это достижение Чупринка. Неизвестно пойдет ли оно дальше успешно. Ясно, что об Организации на ПЗУЗ теперь трудно говорить. Остается в силе то, о чем мы говорили последний раз и что они могут ехать зимовать сюда.

Я очень хотел бы с кем-либо из них видаться.

По делу Тараса, который поехал с Вами:

1. Может ли он в готовом документе вытереть дату года рождения и заменить ее новой.
2. Может ли делать фотографии.
3. Пусть немедленно изготовит для меня печать исполкома того района, где он был последнее время, перед выездом к Вам.

Дело войны необычно актуализируется, сведения из (написано неразборчиво)⁷¹⁹ чрезвычайно интересны. В настоящее время в Китае домашняя война, Чан-Кай-Ши бьется с коммунистами.

Ни американцы, ни советы войск оттуда не забирают, весьма острые последние выступления Трумена и Бовина.

В связи с этим уже теперь даем “на всякий случай” первые инструкции. Власть на территории принимают наши люди от имени УГВР. В случае возникновения войны существуют две фирмы – УПА и УГВР.

Если не будет по-нашему – “хлопнем дверьми”.

В конце концов, это согласно с политикой, которую ведут наши за границей на установление власти на ЗУЗ, не затирать наших наилучших кадров, оставить из них резерв на восток и всякую необходимость тут оставить нам 2-й гарнитур.

Когда мы этого на ЗУЗ не сделаем, сделают это поляки.

---

⁷¹⁸ Підкреслено однією лінією.

⁷¹⁹ Примітка перекладача документа на російську мову.

Прошу при інструктажі людей цього точно придержуватися, ибо я знаю, что у Вас по этому вопросу другое мнение.

Поэтому необходимо подумать, кто сядет на область, в которой Вы находитесь. Не могут это быть ни Данило, ни др., но кто-то из наших, которых нельзя будет использовать где-нибудь, а думаю, что Данило и Яр могли быть использованы лучше. Кто-то, кто нас не компрометировал-бы. Все они, и в области и в районах, будут только “исполнителями долга”, чтобы можно было сделать передвижения. Следует также подумать о назначении районных. Не рассчитывать, что кто-то “чужой” возьмется нами управлять, поэтому насаждение должно быть нашими людьми. Чужие там, где наших нет. В этом деле нужно проинформировать Архипа, но это возможно разве устно. Поэтому подумайте о возможности его вызвать.

С. У.
21.X-45 г.
Мамай⁷²⁰.

Жду скорого ответа о делах Тараса, Иванив хочет к нам приехать. Поедет за ним Зуб и Палий⁷²¹.

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9079 (додаток), т. 52, арк. 274–276. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою⁷²².

---

⁷²⁰ Р. Шухевич (“Мамай”, “777”). Про Р. Шухевича вже з’явилася ціла низка наукових і публіцистичних праць. Див., наприклад: *Чайківський 2005, Дашкевич 2006; Посівнич 2007* та ін.

⁷²¹ Обидва речення підкреслені однією лінією.

⁷²² До перекладу документа додана довідка: “Справка: 1. Максим, он же Петро, он же Панас – проводник ОУН ЗУЗ. 2. Чупринка, он же Смок – референт СБ ПЗУЗ, временно исполняет обязанности проводника ПЗУЗ. 3. Тарас – работник техники. 4. Иванив – работает в заграничном проводе ОУН. 5. Данило – б. проводник ОУН подполья – убит. 6. Архип, он же Верес – б. проводник ПЗУЗ – убит. Перевел с украинского: подполковник Каганович. Верно: нач. секретариата УББ МВД СССР [подпис] /Моисеенко/”.

№ 60

Р. ШУХЕВИЧ – В. КУКОВІ

13 грудня [1945 р.]

Др. С-Вар⁷²³

Вашу записку и материалы от 2-12 получил, отвечаю:

1. Дело некрологов: в целом они⁷²⁴ мне не очень нравятся (по стилю), однако существенных замечаний о содержании не имею и согласен с Вашей редакцией.

Прошу внести также поправки. В обоих некрологах не следует с самого начала указывать от провода ОУН и ГК УПА, начинать просто от 3. линии.⁷²⁵

Проводник, если идет речь о звании Охрима. То ....⁷²⁶ дело уже перерешено, ибо вышел приказ г. к. УПА №-2/45, в котором ему присвоено звание полковника и этого обходить нельзя.

Далее следует указать слово главного военного штаба УПА. Правильная фамилия сл. п. Охрима – Роман Клячківський⁷²⁷, при чем нужно помнить, что имя идет перед фамилией, например – Яков Бусел, а не наоборот.

Думаю, что псевдо Киевский–Галина следует давать после фамилии в скобках.

По некрологу Киевского такие замечания:

На 3 съезде ОУН назначен (не избранный, ибо члены провода не избирались).

Первая конференция угнетенных народов была осенью 1944 г.

Далее его новые революционные идеи (выпустить слово прогрессивный).

В конце выпустить слово подлых убийц, а оставить убийц, ибо это по-большевистски и не подходит к подписям провода и Г. К. УПА.

Обе листовки некролога возвращаю Вам исправленными обратно, прошу мне их возвратить. Я согласен, чтобы некрологи издать листовками.

Достаточно некролог подписать ГК УПА, и проводом ОУН ПЗУЗ, а УПА Север не нужно.

---

⁷²³ Підкреслено однією лінією.

⁷²⁴ Йдеться про некрологи з приводу смерті Д. Клячківського і Я. Бусла.

⁷²⁵ Так у документі.

⁷²⁶ Так у документі.

⁷²⁷ Помилка. Справжнє ім'я Клячківського – Дмитро.

2. По делу материалов для закордона Тарас сейчас наладил связь с Синим и все материалы будет передавать сам. Вы во всяком случае должны иметь не обработанные, а просто только переписанные учебные отчеты и т. д., чтобы их можно было выслать, если в этом будет потребность.

Обрабатывать не нужно, это лучше они сделают сами за границей, ибо знают, что им важно и нужно.

Об отчетах от Золотаря⁷²⁸ и Роберта⁷²⁹ напишите Максиму.

3. Связь с Синим в настоящее время осуществляется через Роберта и Золотаря, однако весной Вы должны будете это дело взять на себя.

4. Что касается вопроса севера, то меня это дело очень обеспокоило, а главное то, что Вы не разрешили Вересу видаться со мной, хотя знали где я, знали, что я недалеко, знали, что я с ним хочу видаться.

То, что Верес выехал “ибо должен скоро возвратиться” не считаю оправдывающим и все дело считаю прямым игнорированием моих указаний и какую-то “закулисную” политику⁷³⁰.

Если подобный случай повторится еще, буду рассматривать как сознательный саботаж с вытекающими отсюда последствиями.

В связи с этим прошу выслать мне всю почту Вереса к Вам и ответы всей Вашей почты к нему.

Д. Смока прошу срочно направить ко мне.

Не разрешаю ни при каких обстоятельствах д. Смоку выехать без встречи со мной.

Удивляет меня “принятие” Вами севера, кажется было договорено, что принимает Верес, когда я говорил о принятии Вами

---

⁷²⁸ Слюзар Дмитро Йосипович (“Золотар”, “Арпад”, “Кметь”, “Юліан”) (10.10.1919, с. Бортники Жидачівського р-ну Львівської обл. – 19.12.1945, бл. 10-ї год. ранку, прис. Бесіди с. Любеля Жовківського р-ну Львівської обл.). В ОУН – з 1930-х. Агітував вступати до ОУН студентів Львівського університету. Станом на 5.12.1940 – член Львівської крайової ексекютиви. 18.01.1941 засуджений радянським судом до розстрілу. 01.1942 – 1944 – провідник ОУН у м. Львові. 1944 – 1945 – провідник Львівського обл. проводу ОУН. Загинув під час нападу на хату, в якій перебував з колегами, радянських прикордонників (вийшов на поріг і відразу був прошений кулями). Відзначений Золотим Хрестом Заслуги. (*Літопис УПА НС 9 2007 481; Літопис УПА НС 12 2009: 111, 117, 244, 246, 606; Літопис УПА НС 13 2009: 207, 215; Роман Шухевич 1 2007 104, 116, 119, 134, 169, 188; Содоль 1994 121–122; Галаса 2005 66*).

⁷²⁹ Мельник Ярослав (“Роберт”). У 1943 – кер. Станіславського обл. проводу ОУН. (*Роман Шухевич 1 2007 536*).

⁷³⁰ “... считаю прямым игнорированием моих указаний и какую-то “закулисную” политику”. – Підкреслено однією лінією (сірим олівцем).

то с условием, что Вы там будете находиться, а так я считаю, что Вы это сделали “революционным порядком”.

Этот вопрос сейчас не обхожу, ибо не хочу Вас компрометировать перед Вересом.

Однако я вынужден написать к Вересу, чтобы он переписывался со мной⁷³¹.

Для руководства военной работой на ПЗУЗ можно будет дать человека с начала весны, ибо, если Вы туда не хотели выехать зимой, то и никого другого нельзя посылать.

5. Военная работа у Данила была и согласована с постановкой, так как очень скоро были забраны люди к организационной работе, я это налажу, однако должен повидаться со Стрийским, ни Артем⁷³², ни Воланский не могут пойти к Данило, ибо они нужны там, где они находятся.

Данило имеет Кузьменка, Уласа и богаче других на проп. кадры.

6. Глав. ос. пропаганды не имеет типографий, поэтому не имеет возможности издавать.

Высланные ко мне листовки по вопросу выборов, думаю, что Максим вышлет их к Данило.

Я переслал Данило рукопись: “Найдемократичнейшие выборы”⁷³³.

7. Если речь идет о суде, то это поза компетенциями провода, но можно войти в его компетенцию по решениям обоих существующих членов глав. совета. Они решили иначе и будут когда-то отвечать перед съездом.

Провод не может выбирать генер. судью, ибо съезд передал эти функции главному совету.

Поэтому их решение правомочное.

Вы, очевидно, советуете “революционный порядок”, я думаю применять его только там, где нельзя будет действо-

---

⁷³¹ “... со мной”. – Підкреслено однією лінією.

⁷³² Чижевський Василь (“Артем”, “Демид”). 1941 – навчався у Кракові, на курсах вищого командного складу. На II Конгресі ОУН (березень 1941) брав участь як організаційний референт Станіславського обл. проводу ОУН. У 1943 – зв’язковий до проводу ОУН на УЗ, ад’ютант, очільник штабу кер. УНС (з грудня – к-ра УПА–Захід) Олександра Луцького. 4.12.1945 заарештований працівниками МДБ на кордоні між Чехословаччиною і Західною Німеччиною. Співпрацював з радянською владою до літа 1947. Знищений у Німеччині бандерівською СБ. (Роман Шухевич 1 2007 509, 525, 513, 532, 538, 541; Бурдс 2006 110–111).

⁷³³ Стаття Р. Шухевича. Видана у підпіллі ОУН в 1946 у вигляді брошури. Перевидана у 1951 як листівка-плакат. (Стасюк 2006 311, 334).

вать правильным порядком. Поэтому необходимо ставить все согласно с решением д. д. Карпо и Канрада. Прошу немедленно выслать мне положение судопроизводства.

8. 14-12 выслал к Вашему Тарасу Анну с заказом, который можно было сделать за несколько часов. Тарас сказал, что можно сделать сначала за несколько дней, оставляя ее в территории, где ее знают люди и могут выдать.

Вообще неясные ответы, так что она не знала, будет ли сделан заказ. Это противоречит нашей договоренности при направлении к Вам Тараса, она встретила его случайно, разыскивая Юрка, через которого должна была найти Вас. Вернулась без ничего, получив у Тараса нравоучение, что с ней будет то же самое, что с Марусей и т. [д.] Прошу от меня поблагодарить Тараса за нравоучение, однако за постановку отвечаю я, а не он.

Не указал также ей места, где она могла-бы дать документ для изучения, в целях изготовления печати.

Если дело повториться еще раз, Тарас отойдет в мое распоряжение, Вы будете посылать ко мне, а не я к Вам.

По этому делу посылаю к Вам своего человека, через которого прошу передать документ. Одновременно мой человек должен получить место связи, чтобы я мог непосредственно связываться с Тарасом, и в ближайшее время буду иметь еще несколько заказов.

Прошу для моего человека создать соответствующие условия.

9. Мою оценку других материалов вышлю через несколько дней, ибо спешу с отправкой почты.

10. Тарас⁷³⁴ и Перебейнос⁷³⁵ написали мне 5/XI из-за линии Керзона.

С. У.
13.12.
Мамай

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9079 (додаток), т. 52, арк. 27–29. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою⁷³⁶.

---

⁷³⁴ Йдеться про Маївського Дмитра ("Зенко", "Зруб", "Косар", "Крига", "Курган", "Марченко", "Ом", "П. Дума", "Сонар", "Тарас") (8.11.1914, с. Реклинець Сокальського р-ну Львівської обл. – 19.12.1945, кордон між Чехією і Баварією). 1943–1945 – політичний референт ОУН на УЗ. Ймовірно, у 1944–1945 також керував ГОСП. Учасник переговорів з представниками НКДБ у лютому 1945. У грудні 1945 з Д. Грицаєм вирушили на зустріч зі С. Бандерою у Баварію, але на чесько-баварському кордоні потрапили у засідку чеських спецслужб. За версією

№ 61

Р. ШУХЕВИЧ – В. КУКОВІ

25 грудня 1945 р.

Д-р С-Вар⁷³⁷

Почту от Вас от 19-12 получил полностью:

1. Вашего объяснения о неприезде д. Вереса не принимаю во внимание, так как д. Верес с кавалерией мог приехать к Вам, то мог-же приехать и ко мне с кавалерией. Значит, к Вам доехал, а ко мне почему-то должен был отдельно рисковать, когда дорога между нами в то время была только одна ночь конной езды. Мне было очень важно видеться с Вересом, ибо, как Вам известно, что я долгое время не встречался ни с кем из людей с севера.

П. Ярового, "впав жертвою провокації з большевицьких рук на чесько-баварському кордоні під час переходу з краю .... провокатор був одним із "значнішої свити" бандерівської СБ, який за дорученням шефа СБ М. Матвійка "пірнув" в сіті большевицької агентури". Застрілився під час перестрілки. Відзначений Золотим Хрестом Заслуги. Дружина: Шевчик Людмила. (ЦДАВО, ф. 5235, оп. 1, спр. 1711, арк. 2 зв.; Роман Шухевич 1 2007 474–475; Макар 2 2001 62, 90, 126; Содоль 1994 3; Мороз 2007 34; Мотука 2006 87, 92, 111, 117, 125, 169; Росов 2008; Прокоп 1987; Каспрук 2009 61–64).

⁷³⁵ Йдеться про Гриця Дмитра ("Дуб", "Перебийніс") (1907, с. Дорожів Дрогобицького р-ну Львівської обл. – 19.12.1945, м. Прага, Чехія). 1943–1945 – начальник генерального військового штабу УПА в ранзі майора. На чесько-баварському кордоні був затриманий чеськими спецслужбами. Кинутий у тюрму в Празі. Там повісився. 9.06.1946 йому присвоєно звання генерал-хорунжого посмертно. Дружина: Козак Марія. Сини: Ігор, Олег. (ЦДАВО, ф. 5235, оп. 1, спр. 1711, арк. 2 зв.; Роман Шухевич 1 2007 477–478; Савчин 1995 102–103). Про Д. Гриця докладніше див.: Каспрук 2009 40–50.

⁷³⁶ До перекладу документа додана така інформація: "Перевод с украинского. Перевел с украинского: подполковник [підпис] /Каганович/. Справка: 1. С-Вар – он же Лемеш, он же Юр – организационный референт и член Центр. провода ОУН на УЗ. 2. Охрим – он же Клим Савур б. краевой проводник ПЗУЗ и командующий УПА – убит. 3. Киевский, он же Галина, б. исполнительный рефер. провода ОУН на УЗ – убит. 4. Синий – он же Старук – представитель закордонного провода ОУН. 5. Тарас он же Зруб – б. политреферент и член бюро провода ОУН – убит. 6. Золотар б. проводник Львовской области – убит. 7. Роберт – проводник провода ОУН Прикарпатского края. 8. Максим – он же Петр, он же Панас – проводник ОУН ЗУЗ. 9. Верес – он же Архип, он же Ирчон – б. политрефер. ОУН ПЗУЗ – убит в декабре 1945 г. 10. Смок – он же Чупринка – референт СБ ПЗУЗ, врем. исп. обязанности проводника ПЗУЗ. 11. Данило б. проводник ОУН края Подолье – убит. 12. Карпо – он же Михайло, он же Григор – референт СБ центрального провода ОУН. 13. Конрад – он же Шелест – командующий УПА–Запад. 14. Мамай – он же Тур – Шухевич Роман – проводник ОУН на УЗ (украинские земли). Подполковник [підпис] /Каганович/".

⁷³⁷ Підкреслено однією суцільною лінією.

Во время первого пребывания Вереса на ЗУЗ почему-то д. Зруб не мог с ним повидаться, а теперь снова он должен уклониться, ссылаясь на кавалерию.

Следует окончательно выяснить – кавалерия для Вереса или Верес для кавалерии, если он через нее не выполнил одной из главных своих обязанностей (встреча со мной), то, значит, не выполнил своего обязательства.

В следующий раз я до этого не допущу.

2. Если речь идет о принятии севера, то я признаю, что поручал Вам принять север с Вашим переездом на север, иначе⁷³⁸ же не будет иметь никакого смысла, чтобы стоил Ваш проект, если бы север передать д. Зруб, если бы он сидел на том же месте, где сидит.

Все это имеет и имело бы смысл, но с изменением места нахождения. Кроме того, свидетелем разговора был д. Карпо и он может дословно подтвердить мои слова.

Если же, как пишете, в ближайшее время выедете туда, то я не буду иметь никаких возражений. Однако это меня удивляет, так как Вы об этом в своей записке ничего не писали⁷³⁹.

3. В последней записке Вы писали о приезде д. Смока, до настоящего времени его у меня почему-то нет. 2/1 я собираюсь поехать к Конраду. Думаю, что буду там около 3–4 недель.

Прошу в это время ко мне д. Смока не посылать, однако пусть он обождет и до встречи со мной пусть не возвращается на север⁷⁴⁰.

4. Во Львовском краю мы понесли очень большие потери. В дни 19-12 погибли сл. п. д-р Золотарь (проводник края), Ватюга (Ваврук), член штаба Аркас (Рудой), надрайонный Владимир и командир участка (видтинку) Чайчук, погибли в результате доноса, находясь в хате на хуторе на Равщине⁷⁴¹. Донос, видимо, был не о лицах, а вообще было донесено о нахождении там подпольщиков.

---

⁷³⁸ "... Вашим переездом на север, иначе ...". – Підкреслено однією лінією.

⁷³⁹ "... ничего не писали". – Підкреслено однією лінією.

⁷⁴⁰ "... не возвращается на север". – Підкреслено однією лінією.

⁷⁴¹ Йдеться про загибель 19.12.1945 провідника Львівського краю ОУН Дмитра Слюзаря-“Золотаря” (прис. Бесіди с. Любеля Жовківського р-ну Львівської обл.), референта пропаганди Львівського краю Василя Ваврука-“Ватюги” (прис. Корчемка с. Купичволя Жовківського р-ну), шефа ВШ ВО № 2 “Буг” УПА-Захід Володимира Рудого-“Аркаса” (прис. Корчемка с. Купичволя Жовківського р-ну), провідника одного з надрайонів Петра Вітюка-“Володимирка” (прис. Бесіди с. Любеля Жовківського р-ну Львівської обл.), к-ра ТВ “Пліснисько” ВО № 2 “Буг” УПА-Захід Михайла Грицини-“Чайчука” (прис. Бесіди с. Любеля Жовківського р-ну Львівської обл.). (Літопис УПА НС 12 2009: 606, 612–613, 618, 644, 648).

5. В Львовском и Карпатском краях сильные облавы в лесах и селах, засады и нападения.

6. Из печатных документов, которые я получил от Вас, хорошими воспитательными материалами считаю:

“История революционной борьбы на СУЗ по 1920 год”.

“История Украинской нац. революции”⁷⁴².

“Освободительная борьба Мазепы и Орлика”.

Прошу это переслать Максиму для распространения по всему ЗУЗ.

Также прошу послать и вообще посылать все копии в адрес др. Зруба.

Печатный материал “ОУН на СУЗ” от 1941 года⁷⁴³ – я получил очень неясный экземпляр и не могу даже прочитать, поэтому вышлите еще один экземпляр.

Издание с ПЗУЗ не подходит для распространения на ЗУЗ.

Прошу сообщить мне, кто писал те учебные материалы от Орос.

7. Необходимо представить командиров УПА Север и Юг, а также членов Организации к званиям и отличиям УПА, ибо есть мнение, что именуется только УПА–Запад.

Жду от Вас таких предложений, если идет речь о командирах УПА. Предлагать так:

На хорунжего:

а) Всех тех, которые командуют четой (взводом) на протяжении 6-ти месяцев.

б) Тех, которые командуют сотней.

На поручика:

Всех сотенных, которые командуют сотней на протяжении 6-ти месяцев.

На сотника: куренных.

На майоров⁷⁴⁴: командиров военных округов.

При предложениях брать таких людей, которые командуют или командовали целыми частями без разделений их на подотделы, например: нельзя предлагать такого куренного, курень которого состоит из самостоятельных роев (отделений), а он только куренной.

---

⁷⁴² Примірники брошури “Історія Української національної революції”, видані у серпні 1946 і 1948, збереглися. (Стасюк 2006 334, 352).

⁷⁴³ Такі огляди історії ОУН робилися і після 1941. Так, у 1943 з’явилася брошура “ОУН на СУЗ (1941–1943 роки)”, а в 1947 – “ОУН на СУЗ від 1941 до 1945 рр.”. (Стасюк 2006 323, 344).

⁷⁴⁴ “На хорунжего: ... На поручика: ... На сотника: ... На майоров: ...”. – Підкреслено однією лінією.

Куренем нужно считать не менее 200 чел., сотней – не менее 80 чел., четой – 25 чел.

В этом отношении также предлагать тех, которые погибли.

При присвоении званий подстаршин, пусть командиры военных округов поименуют так:

Старшие стрелки те, которые замещают роевых

Вестуны – роевые

Ст. вестуны – роевые, которые командуют роями в течение 6 мес.

Булавные:

а) Заместители четовых

б) Бунчужные

Старшие булавные:⁷⁴⁵

а) Заместитель четовых в течение 6 мес.

б) Бунчужные в течение 6 мес.

в) Четовые менее 6 мес.

При представлении к званиям, людей с севера представлять к высшим званиям, чем на ЗУЗ, ибо там тяжелее условия.

Уполномочиваю Вас награждать “бронзовыми крестами боевой заслуги” I и II класса всех, кого считаете достойными (только тем, которые заслужили боевой командной работой).

На высшие награды, серебряные и золотые – прошу представить мне свои соображения.

Людей не военных (Смок, Верес) предлагать (мне) к бронзовому, серебряному или золотому кресту заслуги.

Между прочим, Смоку думаю дать найвысшую награду “Золотой крест” (его работа в СБ), а Вересу серебряный. Сообщите свое мнение.

25/XII-45 г.

Мамай

Р. с. Ожидаю судебный устав. Получил 27/1-46 года. Смोक отошел 24.1.

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-9079 (додаток), т. 52, арк. 257–261. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою⁷⁴⁶.

---

⁷⁴⁵ “Старшие... Вестуны... Ст. вестуны... Булавные... Старшие булавные”. – Підкреслено однією лінією.

⁷⁴⁶ До перекладу документа додана довідка: “Справка: 1. Верес, он же Архип, он же Черчан – проводник ОУН ПЗУЗ – убит в декабре 1945 года. 2. С-Вар, он же Лемеш – орг. референт и член бюро провода ОУН на УЗ (украинские земли). 3. Зруб, он же Тарас, он же Курган – политреферент и член бюро провода ОУН – убит в Чехословакии. 4. Смोक, он же Чупринка, референт СБ

№ 62

Р. ШУХЕВИЧ – М. АРСЕНИЧУ

[Кінець 1945 – початок 1946 рр.]

Д-р Карпо⁷⁴⁷

Воспользовавшись отъездом Смока к Вам передаю записку:

1. Я наградил Смока от имени УГВР – “Золотым Крестом Заслуги” за спасение организации на ПЗУЗ и за успех в работе СБ (Таран).

2. Прошу с ним переговорить по делу старшинских степеней СБ, а я сверху попробую установленные Вами степени на ПЗУЗ.

3. Как Вы осели (устроились) и как с Вашей работой, которую должны были написать.

4. Думаю, что связь между нами должна идти через С-Вара.

5. У нас большая блокада, почти 100% сел обставлены большевиками. Пока что результатов не имеют. Насаждают агентуру. Захарко жив, здоров.

6. Возможно, знаете, что 12-12⁷⁴⁸ погиб сл. п. Золотарь, с ним надрайонный Владимир. В этот же день в другом месте областной пропагандист Ватюга (Ваврук) и Аркас (Рудой) – член штаба. Эти потери чрезвычайно велики.

Максим подозревает, что эта работа Голуба. По обстоятельствам гибели Золотаря, я в этом сомневаюсь, погиб в хате, где квартировал в течение 4-х дней, выходил и приходил в хату днем. Голуба тогда не было. Дом окружили более 30–40 большевиков (окончания нет).

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9079 (додаток), т. 52, арк. 249–250. Копія. Машинопис⁷⁴⁹. Переклад російською мовою⁷⁵⁰.

ПЗУЗ и исп. обяз. проводника ПЗУЗ. 5. Карпо, он же Михайло, он же Григор – референт СБ центрального провода ОУН. 6. Кондрат, он же Шелест – командующий УПА–Запад. 7. Максим, он же Петр, он же Панас – проводник ОУН ЗУЗ. Перевел с украинского подполковник Каганович. Верно: нач. секретариата УББ МВД УССР лейтенант [підпис] /Моисеенко/”.

⁷⁴⁷ Підкреслено однією лінією.

⁷⁴⁸ Дата вказана невірно. Потрібно – 19.12.1945.

⁷⁴⁹ Також див. фрагмент іншої машинописної копії: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 419–420.*

⁷⁵⁰ До перекладу документа додана довідка: “Справка: 1. Карпо, он же Михайло, он же Григор – референт СБ центрального провода ОУН. 2. Смок, он же Чупринка – референт СБ ПЗУЗ, временно исполняет обязанности

№ 63
Р. ШУХЕВИЧ – В. КУКОВИ

18 січня 1946 р.

Др. С-Вар⁷⁵¹

Моя последняя записка к Вам к счастью не дошла до Вас вовремя и через это мне удалось связаться с д. Чупринкой.

Все дела с ним обговорил.

Дело руководства ПЗУЗ (северно-западные украинские земли) решил, так как об этом писал в последней записке к Вам.

Потому, что Вы заявили, что в скором времени (весна) будете выезжать⁷⁵². Вы охватываете руководство всеми делами ПЗУЗ, согласно Вашей записки, которую мне показывал д. Чупринка.

Д. Чупринка выезжает к д. Карпо для получения дальнейших указаний.

Видимо Ваш отъезд в ближайшее время невозможен, Вы будете иметь возможность поехать туда после очередного нашего совещания (возможно после возвращения Тараса).

2. Прошу выслать мне все экземпляры тех. материалов, которые не мог мне передать Чупринка. Все отчеты также направлять на прежний адрес Палия (теперь временно Шелест замещает).

3. Некрологи сл. п. Савура и Галины – хорошие, разве что в некролог Савура вкралась ошибка: главное командование УПА необходимо писать большими буквами, а в первой строке оно написано малыми.

4. От одного хлопца, который ходил туда, куда я выслал своего хлопца Бориса, я узнал, что он исчез. Сейчас ко мне пришло известие, что он сдался, результатов пока нет. Если Вы имеете связь с Данило (я не имею), пусть этот факт постарается проверить⁷⁵³. Это было 3 или 4 января.

проводника. 3. Таран проходит по легендированному делу МГБ УССР, разоблаченное СБ. 4. С-Вар, он же Лемеш – орг. референт и член бюро провода ОУН на УЗ. 5. Золотарь – проводник ОУН Львовской области. 6. Максим, он же Петро, он же Панас – проводник ОУН на ЗУЗ. Письмо исходит от Мамая, он же Тур – проводник ОУН на УЗ (украинские земли). Перевел с украинского: подполковник Каганович. Верно: нач. секретариата УББ МВД УССР [підпис] /Моисеенко/".

⁷⁵¹ Підкреслено однією лінією.

⁷⁵² Так у документі.

⁷⁵³ "... постарается проверить". – Підкреслено однією лінією.

5. Прошу прислать свои заметки к статье “Найдемократические выборы”. Дело званий и наград я частично урегулировал с д. Чупринко.

С. У.
18/1-46 г.
Мамай

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9079 (додаток), т. 52, арк. 278–279. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою⁷⁵⁴.

№ 64 Р. ШУХЕВИЧ – В. КУКОВІ

25 березня 1948 р.

Д. 1315⁷⁵⁵

Зиму как-нибудь пережил, сейчас дышу свежим воздухом и налаживаю связь к 1516. За это время никого не встречал, как бы там чего плохого не случилось.

Мои хлопцы все живы, напишите, как у Вас, как здоровье, нет ли потерь.

Возможно, Вы имеете сведения о пивночи – сообщите, потому что я не знаю, что там делается.

Говорят, что Монета жива и сидит на Лонской, я так и предполагал.

В политике много шума и в связи с тем надежд, очевидно все это может кончиться ничем, разве что дядько сам⁷⁵⁶ уже готовый к войне и не захочет откладывать.

---

⁷⁵⁴ До перекладу документа додана довідка: “Справка: 1. С-Вар, он же Лемеш – орг. референт и член бюро провода ОУН на УЗ (украинские земли). 2. Чупринка, он же Смок – референт СБ провода ОУН ПЗУЗ, временно исполняет обязанности проводника ПЗУЗ. 3. Карпо, он же Михайло, он же Григор – референт СБ центрального провода ОУН. 4. Тарас, он же Зруб, он же Курган – политреферент и член бюро центрального провода ОУН. 5. Палий – встречается впервые – уточняется. 6. Шелест, он же Конрад – командующий УПА–Запад. 7. Мамай, он же Тур – проводник ОУН УЗ. Перевел с украинского: подполковник Каганович. Верно: нач. секретариата УББ МВД УССР лейтенант [підпис] / Моисеенко/”.

⁷⁵⁵ Підкреслено однією лінією.

⁷⁵⁶ “Дядя Сем” – зазначено під словами “дядько сам”. Це є рукописне уточнення перекладача документа на російську мову.

Спровоцировать конфликт относительно легко, если у одной из сторон есть такое желание.

Передаю взятую в свое время книжку “Америка и” (слова неразборчиво)⁷⁵⁷. Если имеете что нового в этой области – передайте.

Высылаю также несколько отчетов и рефератов, которых не успели передать до наступления зимы.

Передал ли Вам 1516 от 753 последние инструкции, которые он должен был вручить Вам лично.

По возможности как можно скорее свяжитесь с 1516, он еще осенью обещал 553 передать некоторых людей на Пивнич.

Искренне поздравляю.

С. У.
25.III.1948 г.
1718

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9079, т. 5, арк. 115–116. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою⁷⁵⁸.

№ 65 Р. ШУХЕВИЧ – В. КУКОВИ

[19 квітня 1949 р.]

№ 9

Д-1315!

1. Ваши записки 6/48 и 1/49 получил.
2. Очень тяжело воспринял сообщение о смерти сл. памяти Смока. Если учесть при этом все те потери, о которых я уже Вам писал, то становится тревожно за судьбу Организации на землях.
3. У меня до сего времени нет связи со 173, в связи с чем опасаюсь, что с ним могло также плохое случиться.

⁷⁵⁷ У дужках – примітка перекладача.

⁷⁵⁸ До перекладу документа додана довідка: “Справка. 1718 – цифровой псевдоним Шухевич Романа. 1315 – предположительно, цифровой псевдоним Кука Василия, по кличке Лемиш. 1516 – предположительно, цифровой псевдоним Кравчука Романа, кличка Петро. 553 – предположительно, цифровой псевдоним Чупринки, исполняющего обязанности краевого проводника ПЗУЗ. Перевел: ст. оперуполномоченный управления 2-Н МГБ УССР капитан [підпис] /Бондаренко/”.

4. Сообщение о смерти сл. памяти Лыцаря каждый раз все больше подтверждается. Этим сообщениям можно уже верить на 99%. Вместе с тем получено сообщение о том, что жив Перебейнос и якобы находится где-то в лагере Воркуте. Сообщение не точное, однако должно быть проверено.

5. В связи с потерями в кадрах СБ, а также в организационных кадрах, я не могу обещать посылку людей к 1648. Послал бы с КК, однако с ним еще не имею связи.

6. На сегодняшний день нам необходимо сосредоточить внимание на двух проблемах: молодежь, восток. Все остальное – на второй план. В противном случае может быть катастрофа.

7. Есть подтвержденные сведения, что прибыл на место назначения поручик Явир. Это единственное утешительное сведение. О всех других делах я писал Вам в предыдущих записках, поэтому теперь не пишу о них.

8. Что касается дела “Балаку”, то эта история должна качаться 390166, на территории, где Вы в 1946 году оставили техника Тараса. Об этом Вам должен был написать Д-1910. Помимо этого и я Вам пишу. Видимо, особый нажим мог бы это дело перерешить.

С. У.
190466⁷⁵⁹.
171.

П.С. Передаю некоторые материалы для 1648. Почту постараюсь передать непосредственно связью

ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 75, арк. 185–186. Копія. Машинопис.

№ 66

Р. ШУХЕВИЧ – В. ГАЛАСІ

Травень 1949 р.

Д-1648!

Передаю

1. Песенник.
2. Учебная работа.
3. Впечатления с Востока.

---

⁷⁵⁹ Дата листа зашифрована.

Все остальное отдельной почтой.

С. У.
Май 49
171

ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 75, арк. 187. Копія. Машинопис.

№ 67
Р. ШУХЕВИЧ – В. КУКОВІ

[Весна 1949 р.]

№ 8

Д-100!

Направляю Вам:

- а). Листовку по случаю празднования 20 лет ОУН.
- б). Программу обучения руководящих кадров.

От Вас по сегодняшний день не получил никакой почты, это видимо по вине “весенней связи”.

В общем, на территории сильный нажим. Почти в каждом селе гарнизон. Сильно оперируют. Это, видимо, в связи с весенней колхозной кампанией, хотя окончательного мнения в этом деле еще иметь нельзя.

Потери за зиму серьезные, приходится очень тяжело работать.

В последнее время массово распространились провокационные организации среди молодежи (в школах), есть уже много молодежи, которая “хочет итти в подполье”. В таких случаях нельзя допускать с нашей стороны чрезмерную строгость.

Советую опросить, расшифровать и выпустить, не допускать рубки этого элемента, который, несомненно, в своем зародыше был идейным.

С. У.
1160566⁷⁶⁰.
171

ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 75, арк. 186–187. Копія. Машинопис.

---

⁷⁶⁰ Дата листа зашифрована.

РОЗДІЛ 2. ЛИСТИ ЧЛЕНІВ ОУН І УПА. (ВОЛИНЬ І ПОЛІССЯ. КРАЙОВИЙ РІВЕНЬ)

Беднарчик Юрій
Берник Іван
Бондарчук Валерій
Воробець Федір
Заборовець Федір
Захаржевський Михайло
Згаб'юк Анатолій
Кирик-Петрук Володимир
Кобринович Володимир
Ковальчук Панас
Ковжук Яків
Козак Микола
Коренюк Василь
Короліук Віра
Кріль Іван
Крутів Феодосій
Ксенджук Петро
Кудра Володимир
Кузьма Богдан
Литвинчук Іван
Ліщук (Лящук) Петро

Маєвський Анатолій
Мосейчук Петро
Неверковець Анатолій
Прокопишин Іван
Савира Олександр
Салата Микола
Сементух Василь
Семенюк Григорій
Сірко Олексій (Лук'янчук Василь?)
Скаб Ярослава
Скоропадов Михайло
Татура Анатолій
Титков Святослав
Троцюк Володимир
Троцюк Іван
Харчук Трифон
Хасевич Ніл
Якимчук-Колтонюк Микола
Яковлев Яків
Янишевський Степан

Листи Беднарчика Юрія

№ 68

Ю. БЕДНАРЧИК – М. КОЗАКОВІ

28 липня 1947 р.

Друже провідник!⁷⁶¹

Повідомляю, що щасливо прийшов на призначене місце та скотактувався зі своїми людьми – 22.V.1947 р.

1. В час моєї відсутності зайшли слідуючі зміни у персональному складі (крім тих змін, про які Ви вже повідомлені зимою):

1. У д-га Хвилі: Хвиля зимував враз зі своїми людьми в лісі. На початку м. лютого “воєнні”, котрі полювали на дичину, налізли на його постій і обстріляли. Після цього кватирувати у лісі було неможливо, і він розсилає своїх людей на хуторі, де мали приготовлені криївки. 10 лютого двох його боеків – Холода і Острога – по доказі большевики застукали в хаті і беруть живими. Ці вказують місце-перебування других двох боеків – Нового і Синка, молоді хлопці, 1928 р., обидва поліщуки, один з с. Чудель, другий зі Старого Села – більшовики приходять до криївки і вони стріляються. Хвиля перебував в іншому місці, про яке ті, що здалися, не знали.

2. У Сметани 15 жовтня 1946 р. дезертирує стр. Кулак зі с. Борове, Рокитенського р-ну. Зимував ще ховаючись. До більшовиків пока не вийшов, до опозиції також не йде. На початку грудня ранено стр. Хому, який 25 грудня з ран і обмороження помер. 18 грудня гине у засідці б. с. Купелі, р-н Рокитне, стр. Соловей, родом з с. Моквин, р-н Березне. В цій же засідці стрілець Бистрий ранений в руку.

10 липня більшовики насакають на хут. Хорозьбит, с. Єльне, р-н Клесів, і застукали в хаті стр. Грубого і сан. Сокола. Грубий

---

⁷⁶¹ Напевне Ю. Беднарчик-“Чорногуз” писав до провідника проводу ПЗУЗ М. Козака-“Смока”. Справа у тому, що у 1946 останній призначив першого на посаду організаційного референта ПСК “Степ”. Це робилося у першу чергу для реставрації керівного осередку, альтернативного проводові ПСК “Одеса” С. Янишевського, який був би цілковито підконтрольний проводові ОУН на ПЗУЗ. Однак тріумвірат “Варка”-“Чорногуз”-“Сівач” проіснував недовго. Я. Скаб-“Варку” заарештували восени 1946, В. Кобринович-“Сівач” загинув 9 жовтня. Ю. Беднарчик сам усю організаційну роботу вести не міг і перевівся на посаду провідника Корецького надрайону.

падає на місці, Сокола, важко пораненого, беруть більшовики живим.

3. 20.11.47 р. на хут. Антолін, р-н Людвипільський, гинуть два мої стрільці – Султан і Сват – заскочені в хаті. Вони мали зимувати в лісі, одначе, їх зимою висилали на зв'язки до Чмелика і через те, вийшовши з ліса, вони закватуриували на хуторі, де їх застукали.

На півдні⁷⁶².

4. При наскоці на постій в Совпенському лісі 19.IV.47 р., де зібралось майже все підпілля цього терену на чолі з дг. К. та Василем⁷⁶³, згинула Циганка. Решта втекла без стрілів і без втрат. Ранених не було.

5. 7.VI.47 р. гине Дош⁷⁶⁴, про смерть якого передаю слова дг. М-чка⁷⁶⁵, який з ним того вечора спільно йшов:⁷⁶⁶ "... Отже, 7.VI.47 р. вечером по вечері ми вдвох пішли в село, щоб забрати машинку, яка була в напрямі, та заготовити харчі. Коли це все

---

⁷⁶² Речення підкреслене однією лінією.

⁷⁶³ Йдеться про "Василя"- "Лиса". Носій цих псевдонімів у 1946–1947 був провідником Межирицького надрайону. Загинув не пізніше травня 1948. (*ГДА СБ України*, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 14, арк. 239; Там само, ф. 5, спр. 48139, арк. 260).

⁷⁶⁴ Будняк Микола Адамович ("Дош") (1912, с. Залізниця Корецького р-ну Рівненської обл. – 07.06.1947, біля с. Залізниця Корецького р-ну Рівненської обл.). Працював у німецькій поліції (1941–1943). Далі – у підпіллі ОУН. Керував проводами Межирицького (осінь 1944–літо 1945) та Гошанського р-нів (осінь 1945–весна 1946). Певний час підтримував "розкольника" С. Янишевського. Улітку 1946 був членом проводу Корецького надрайону "23 травня". Загинув у бою з чекістсько-військовою групою Межирицького райвідділу МДБ. (*ГДА СБ України*, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 65 (1953 р.), спр. 8, т. 2, арк. 248–251).

⁷⁶⁵ Семенюк Григорій Єфимович ("Мручко", "Микола") (1921, с. Ремель Рівненського р-ну Рівненської обл. – 24.11.1949, між сс. Мала Совпа Корецького р-ну і Совпа Березнівського р-ну Рівненської обл.). Загинув під час проведення чекістсько-військової операції у лісовому масиві між сс. Мала Совпа Корецького р-ну і Совпа Березнівського р-ну Рівненської обл. Від 1938 – член ОУН. У 1940 р. був заарештований працівниками НКВС. Після того, як погодився на співпрацю, був звільнений. Повернувся в підпілля ОУН. Далі перебував у Генерал-губернаторстві. На початку німецько-радянської війни у складі похідної групи ОУН прибув в Україну. Організатор та комендант Української національної міліції в Олександрійському р-ні на Рівненщині. Після розпуску УНМ, за завданням ОУН, влаштувався працювати заступником начальника поліції Олександрійського р-ну на Рівненщині. Від 1943 – у підпіллі ОУН. Працював політичним референтом Олександрійського р-ну (1943). Друга пол. 1944 – політичний референт Корецького надрайону ПСК "Одеса". Далі аналогічну посаду обіймав у проводі ПСК "Степ". До 1947 – політичний референт Рівненської округи. Станом на 1948 – утримував пункт зв'язку В. Галаси. Станом на поч. 1949 – політичний референт Рівненського крайового проводу. Організовував оунівські осередки у Васильківському, Фастівському р-нах Київської обл. Загинув під час

було заготовлено, ми, йдучи вулицею, зауважили в хаті світло, хоч вже нігде не світилося. Я тут перестеріг Доща, але він каже, що тут можуть бути наші хлопці (бо дійсного цього вечора до села йшов Брехун⁷⁶⁷ з хлопцями). Коли ми підійшли вулицею і стали проти вікна, то зауважили, що по хаті хтось ходить. Дощ подав порозумілий знак (психнув зубами) і коли, зробивши це кілька раз, не було жодної відповіді, відчинив фіртку і рушив на двір, а за ним кілька кроків теж я. Дощ мав в одній руці молоко, а в другій цибулю, а я в одній відтягнений “бобик”, а в другій машинку. Свого “бобика” Дощ тримав на шиї. Якраз тоді мрачив дощ, і тому було темно, на найближчу віддаль нічого не можна пізнати. Ввійшовши на двір, на кілька кроків перед собою ми раптом зобачили сидячого під плотом на землі мужчину. Найперше його зобачив Дощ і тому відразу спитав: “То хто такий?”, в тому моменті я теж вгледів, але вгледів вже, як той підносив автомата, одночасно відтягуючи його з вигуком: “Руки вверх!” Дощ ще не встиг відбезпечити свого “бобика”, як по ньому відразу сипнула черга з більшовицького автомата, і до моїх вух ще долетів брязкт шкла з розбитого слоїка та крик Доща. Я в тому моменті як зауважив автомата і зачув клацання замка – крунув назад. Тому що від брами був недалеко – рушив відразу на шлях. Тому друга черга, що була спрямована по мені, пройшла мимо мене...⁷⁶⁸. Раненого Доща підібрали більшовики, занесли в хату і почали допит, питаючи: “Хто твій командир?” – “Я сам командир і ніякого командира не маю”, – відповів він, а також питали, хто з ним був, на що не дав жодної відповіді, та де переховувався, то він сказав, що у житі (а вони були спільно в криївці – заввага моя)⁷⁶⁹. І так, копаючи його ногами, покінчили з ним – він помер”. Я це подаю, як приклад, з

проведення чекістсько-військової операції УМДБ Рівненської обл. та ВП ВВ МДБ. Фігурант ОРС “Земляки”. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 42–45; Там само, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 14, арк. 107; Там само, ф. 6, спр. 67923-фп, т. 2, арк. 111 зв.; Галаса 2005 141, 150*).

⁷⁶⁶ Очевидно, далі автор документа цитує інший документ, укладений Г. Семенюком-“Мручком”.

⁷⁶⁷ Гопанчук Сергій Іванович (“Брехун”) (1923, с. Даничів Корецького р-ну Рівненської обл. – ?, ?). До 1949 – комендант СБ, шеф розвідки, провідник Межирицького р-ну. Певний час був прибічником самопроголошеного проводу “Одеса”. Фігурант АС “Брехуни”, заведеної Межирицьким райвідділом МДБ на провід ОУН у згаданому р-ні. Подальша доля невідома. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 279; Там само, т. 2, арк. 129, 189; Там само, ф. 5, спр. 48139, арк. 162*).

⁷⁶⁸ Так у документі.

⁷⁶⁹ У дужках – твердження Ю. Беднарчика.

чого можна побачити, як навіть командири є малообережні, а ще більше неконспіративні в нашому терені. Поза тим змін жодних не зайшло.

6. Бориса – східняка⁷⁷⁰, про якого інформував дг. К., я вже тут не застав. Дг. Василь і М-чко відпровадили його на схід у свій район (Васильківський, Київської обл.). Дали йому доволі масово – пропагандивної, вишкільної, а також деяку літературу для внутрішнього житку (“Дбаймо про відповідний підбір, високу ідейність і т. д.”⁷⁷¹, “Значення фактичного і місцевого матеріалу в масовій пропаганді”⁷⁷² і “Про політично-пропагандивні помилки”). Держать з ним зв’язок через його батька, який щомісяця, а то й два рази на місяць прибуває, отримує від них хліб і літературу для “сходу”. Я заборонив їм давати для нього літературу політично-вишкільного і внутрішнього порядку і сказав після жнив стягнути його. Він пише досить великі посланія зі сходу, але, на мою думку,

---

⁷⁷⁰ Йдеться про Вороніна Костянтина (Бориса) Володимировича (1924, с. Путрівка Васильківського р-ну Київської обл. – 1948, ?). 12.12.1953 В. Галаса надав для оперативних працівників 4 упр. МДБ УРСР детальну інформацію про якогось Бориса Вороніна-“Юрка”. Мабуть, це і є Костянтин Воронін. За даними В. Галаси, росіянин за національністю, уродженець Васильківського р-ну Київської обл., Б. Воронін був членом підпілля ОУН і станом на літо 1946 підпорядковувався Ю. Беднарчику. Оскільки на Київщині тоді був голод, поїхав у Рівненську обл. за продуктами. Там, у Межирицькому р-ні, його затримали підпільники і передали Ю. Беднарчику. Останній надав чоловіку матеріальну допомогу і долучив до підпільної роботи у якості письменника-пропагандиста. Б. Воронін написав статтю про життя працівників Донбасу. Готовий текст, за словами В. Галаси, читали В. Кук, Р. Шухевич, П. Федун та цитували у власних працях. Згодом, за завданням Ю. Беднарчика, Б. Воронін їздив у Київ та на Донбас розклеювати націоналістичні листівки на телеграфних стовпах та роздавати пропагандистські брошури. Заодно закуповував папір, друкарські машинки та інші витратні матеріали для типографських потреб. Неодноразово зустрічався з Ю. Беднарчиком на конспіративних квартирах у Межирицькому й Корецькому р-нах Рівненської обл. За однією версією (В. Галаса з посиланням на Ю. Беднарчика, М. Козака, А. Маєвського), Б. Воронін у 1948 був смертельно поранений у сутичці з опергрупою Рівненського райвідділу МДБ. (*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 39 (1956 р.), спр. 9, арк. 44–46*). За іншою версією, 24.12.1947 Воронін був заарештований Межирицьким райвідділом МДБ і 17.04.1948 засуджений військовим трибуналом МВС Київської обл. за ст. 54-1“а” КК УРСР до 25 р. виправно-трудових робіт. (*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 39 (1956 р.), спр. 9, арк. 49*).

⁷⁷¹ Відомо, що у 1947-му в підпіллі ОУН виходила брошура зі співзвучною цій назвою – “Дбаймо про відповідний добір кадрів”. Тому в даному випадку напевне йдеться про навчальний матеріал “Дбаймо про відповідний підбір, високу ідейність і високий рівень політичного вироблення членів ОУН” (виданий як брошура у жовтні 1946). (*Стасюк 2006 333, 340*).

⁷⁷² Навчальний матеріал автора “О. К.” “Значення фактичного і місцевого матеріалу в масовій пропаганді”, призначений для внутрішнього використання в ОУН, був видрукуваний на 18-и сторінках у 1947. (*Стасюк 2006 342*).

там багато видуманого. Написав також суспільно-політичний огляд Васильківського р-ну. Я зберігаю всі його листи і звіти, якщо потрібно – я їх перешлю. Не пересилаю їх тепер, бо думаю, що зайво тратити час на читання його дурної фантазії, а хто може прийде його перевірити, то ці матеріали завжди будуть на місці. Йому дають тепер конкретні завдання – зібрати матеріали про колгоспи, а по жнивях я наказав його стягнути.

7. Фінки, які я хотів переслати, не варта тої дороги. Вони трохи розкалібровані і знищені лежанням у мокрих магазинах, які раз наповнені водою, а раз висихають. Перегляну пізніше і решту магазинів, якщо будуть добрі фінки, то я їх вишлю.

Пересилаю трохи “бобини” (паперу) – більше тим часом не зміг достати. Звичайного тоненького, а також “бобини” без пасочків маю досить. “Бобини” не дістав більше, бо той, що отримувал папір (Оксид), накоїв трохи свинства (організував самостійно і в непропагандивний спосіб деякі речі в терені) і тепер почувається до вини і боїться показатися. Може вдасться мені отримати “бобини” з іншого джерела, тоді перешлю.

В час моєї відсутності видрукували в трьох примірниках “До тактики рев. боротьби” і “Устрій судівництва”. Я хотів їх стягнути, щоби знищити, та Василь мене випередив – знищив по два примірники, які були в нього.

24 травня більшовики відкрили криївку, в якій зимував Василь. Її шукали вже раніше, видно була виспана хата, бо не конспірувався як слід. Внаслідок цього Нквд⁷⁷³ арештувало кілька осіб зі с. Коловерть на посилю там свої акції. Напевно докладно розроблять село, бо там так все відкрито робилося, що ціле село про все знало. Вже сьогодні туди не можна показатися.

Після мого прибуття я зразу зустрівся з ним і говорив з ним. Він дуже захоплювався і обіцявся взятися до роботи та пристосуватися до дійсно підпільного життя. Але, відійшовши від мене, зразу вихолодав і робив що інше. Своїми повстанськими маневрами він викриває тільки людей, які симпатизують нашому рухові, а таких знайшлося б сьогодні чимало, однак бояться, бо бачать, як Нквд масово арештує тих, які чим-небудь проявили свої симпатії до нашого руху. У м. червні більшовики забрали в сховці від Василя кілька виготовлених фільмів – на більше сотні знімок. На цих знімках попало ціле підпілля цього терену, а також багато симпатиків і різних цивільних людей, особливо дівчат.

---

⁷⁷³ Тут і в усіх аналогічних випадках далі – так у документі.

9. Є в нас три радіоапарати, два німецькі полеві. Їх виторгували у того типа спекулянта – москаля, про якого розказував дг. К. Рівнож, він доставив дві малих машинки до писання а також шриф – за муку. Апарати десь дістає з Києва з самого міністерства. Хто його знає, що за тип – він [...]є тримає сестру відомого вже Бориса. Дг. М-чко і Василь твердять, що то просто собі спекулянт тай все, не добачають за тим жодного підступу.

10. До свого листа прикладаю також звіт про поширення літератури, летючок і кличів, а також по примірнику кличів.

II. Анархія⁷⁷⁴

Анархія в терені вже потроху опускає носа. За виїмком явних кріпних [...], як Роман⁷⁷⁵, Дніпро⁷⁷⁶, Влас⁷⁷⁷, Зінько і пару інших прихвостнів, нема тих кількісних груп, а що лишилися, не виступають явно проти нас. Вже зустрічалися наші люди з різними їхніми групами (на Костопільщині групка Василя – 10 чол., на Береженщині група Слущенка – 8 чол.). Вони вже сьогодні не вигрожують нам, жод-

---

⁷⁷⁴ Слово підкреслене однією лінією.

⁷⁷⁵ Титков Святослав Васильович ("Роман", "Твердий") (1921, с. Могиляни Острозького р-ну Рівненської обл. – 12.07.1948, хут. біля с. Самостріли Корецького р-ну Рівненської обл.). Освіта – 10 кл. Член ОУН від 1938. У 1939–1941 перебував на території Генерал-губернаторства. У перші місяці німецької окупації України працював директором школи у с. Іванівка Корецького р-ну Рівненської обл. Далі – перекладач у німецькій жандармерії, службовець Цукротресту. З літа 1942 – перекладач кримінальної поліції у м. Рівне. Від жовтня 1943 – у підпіллі ОУН. Серпень 1943 – лютий 1945 – заступник, референт СБ Корецького надрайону. До лютого 1946 – референт СБ самопроголошеного проводу "Одеса". Далі – організаційний референт цього проводу. Загинув під час проведення чекістсько-військової операції. (*ГДА СБ України, ф. 6, спр. 67923-фп, т. 3, арк. 261*).

⁷⁷⁶ Лучковський А. ("Дніпро") (? , ? – червень 1948, ?). 1946–1948 – член самопроголошеного проводу "Одеса". Очоловав рейдууючу диверсійну групу "Дніпро", яка діяла на Рівненщині та Хмельниччині. Упродовж 1946–1948 вона здійснила 46 акцій, під час яких було знищено 37 осіб, роззброїла 3 групи винищувальних батальйонів, спалила 3 будівлі сільрад і клубів, вилучила майно з 2-х районних типографій. Був застрелений чекістами. (*Кентій 1999б 53*).

⁷⁷⁷ Радкевич Леонід Ульянович (Петрович) ("Влас", "Витканюк", "Литканюк", "Костомаров") (1904 чи 1905 чи 1914, с. Юзефівка Костопільського р-ну Рівненської обл. – 7.11.1947, біля с. Поляни Березнівського р-ну Рівненської обл.). У період німецької окупації працював учителем у сс. Паскове і Берестовець Костопільського р-ну Рівненської обл. Член ОУН від 1943. Був комендантом ВОП-у, заступником провідника Сарненського надрайону. В 1945 чи 1946 увійшов до самопроголошеного проводу ПСК "Одеса". Квітень 1946 – отримав від С. Янишевського доручення усунути (у разі відмови – ліквідувати) провідника Сарненського надрайону "Чмелика" (симпатик ПСК "Степ") і посісти його місце. Фігурант АС "Донець". Загинув у бою з чекістсько-військовою групою. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 39 (1953 р.), спр. 6, арк. 312–319; Там само, оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 96; Там само, оп. 65 (1953 р.), спр. 8, т. 2, арк. 45*).

ної агітації серед населення проти Організації не ведуть. Сьогодні вони вже нас шукають, кажуть: “Чого маємо брат на брата стріляти”, “Ми за Далекого не воюєм”, “Далекому не підпорядковуємось, лише держимо з ним зв’язок” і т. п. Від них загроза при безпосередній зустрічі лише там, де перебувають їхні головари. Зате посилили свою активність більшовики. Сьогодні вже навіть такі “аси” опозиції як Роман вичерпались в своїх “красномовностях” перед населенням і не мають чого говорити проти нас перед населенням.

І от 23 травня на свято Героїв були порозвішувані кличі і національні прапори по селах Межирецького та Корецького р-нів. Були розвішувані кличі і піднесений національний прапор в с. Топча, де саме перебував Роман зі своєю зграєю. З приводу того він говорив до селян: “Чого вони пхають носа не в свій терен. Ми ж з ними поділилися тереном, чого вони лізуть до нас!”. На такі і подібні вислови можуть сьогодні здобутися, бо всі інші вже обридли і населенню, і навіть тим боєвикам, що ще осталися живими в блуді біля них. За весь період опозиція значно зменшилась. Багато розчарувалося в ній, а ще більше згинуло. Лише за останні два місяці згинуло більше 20 чол. А в місяці березні і с. Помени, р-н Березне, більшовики накрили цілу групу Витванюка⁷⁷⁸ в числі 15 чол., яких окружили більшовики на забаві. Всі були п’яні.

III. Провокативні групи Нквд⁷⁷⁹

Чим більше людей тратить опозиція і її активність меншає, тим активніше діє Нквд. Посилюють акції, збільшують кількість оперативних груп – приблизно на два села оперативна група по 7–9 чол., а також часто появляються в терені все нові провокативні групи Нквд, які пробують діяти під нашою маркою.

І так на півночі біля с. Кужеля в Рокитенському р-ні в м. червні появилася група більшовиків, яка шукала зв’язок з відділом, збирала харчі, організувала одягу і шукала зв’язку з відділом, який знаходився в тих околицях. Одначе, їм тут не вдалося нікого спровокувати.

Відпочатку червня діє провокативна група Нквд з ком. Кучерявим на чолі, в якій є такі, що попали в руки Нквд, а також вихідці (від дг. К. ранений і взятий живим минулої осені Явір⁷⁸⁰) – діє на межах р-нів Тучинського, Береженського⁷⁸¹ і Людвипільського. Бере на розробку

⁷⁷⁸ Можливо йдеться про групу Л. Радкевича-“Литканюка”.

⁷⁷⁹ Підкреслено однією лінією.

⁷⁸⁰ Станом на листопад 1945 очолював “бандгрупу” СБ у Тучинському р-ні на Рівненщині. (*Реабілітовані історією. Рівненська обл. 2 2009 269*).

⁷⁸¹ Мабуть йдеться про Березнівський р-н.

людей за “співпрацю з Нквд”, деяких ліквідує, організує харчі і шукає зв’язку з Кнопкою⁷⁸². 1.VII арештували дівчину Надю Н. з хут. Поруб, с. Городище, Межирецького р-ну, розробляли, тортували, питали про Кнопку, не добившись нічого, під загрозою знищити її як комусь признається, відпустили. Двох інших селянських хлопців (прізвища ще не усталені) забрали і їх вже ніхто не бачив. Труп одного хлопця знайдено замордованого і покиненого в лісі.

Рівночасно і на цих же теренах діє провокативна група, командир – Ластівка – жінка, числом від 7 до 10 осіб. Ця друга група таких успіхів не мала.

Весною проходила група Чуми (до 20 чол.) в напрямі на північ. Збирали харчі, слідуючого дня арештовували тих людей, що добровільно давали харчі. Людей вводило в блуд те, що між ними багато вихідців-повстанців, котрі за німецької дійсності або в 1944 р. переходили цими теренами.

Докладніші дані про анархію, як також про провокативні групи Нквд та їх роботу збираємо, по зібранні докладніших відомостей перешлемо.

З революційним привітом.

Слава Україні!
М.П. – 28.VII.47 р.
/–/ Чо-гуз⁷⁸³

Відпис⁷⁸⁴

*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 39 (1956 р.), спр. 9, т. 9, арк. 32–34.
Копія. Машинопис.*

---

⁷⁸² Пашковець Андрій (“Кнопка”, “Коваль”) (1910–1950). 1944–1945 – слідчий СБ надрайону, проводу ПСК “Одеса”. Наприкінці 1945 переслідував прибічників Степана Янишевського, за що останнім був названий “туполобим”. Від 1946 – референт СБ Корецького надрайону, член проводу ПСК “Степ”. Станом на 1949 – член Рівненського крайового проводу (займався справами СБ). (*Літопис УПА НС 8 2006 312, 1157*).

⁷⁸³ Беднарчик Юрій Миколайович (“Григор”, “Слюсар”, “Чо-гуз”, “Чорногуз”, “Шлюсар”, “0405”) (?), Закарпатська обл. – 24.11.1949, ліси між с. Мала Совпа Корецького р-ну і Совпа Березнівського р-ну Рівненської обл.). У 1943 дезертирував з угорської армії в УПА. Там був ад’ютантом головного командира Д. Клячківського. Від імені УПА брав участь у переговорах з угорцями (кінець 1943 – початок 1944). Від 12.08.1946 – член проводу ПСК “Степ”. Кінець 1946 – провідник Корецького надрайону “23 травня”. У 1949 мав стати провідником Житомирської округи. Також є дані, що у першій пол. 1949 став членом (організаційним референтом?) Рівненського крайового проводу. Фігурант ОРС “Округа”, “Земляки”. Загинув під час чекістсько-військової операції. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 286; Там само, оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 47; Галаса 2005 141*).

⁷⁸⁴ Підкреслено однією лінією.

№ 69

Ю. БЕДНАРЧИК – А. МАЄВСЬКОМУ

[Не пізніше серпня 1949 р.]

К 257!

1. 6.VI.1949 г. возле с. Гориград Тучинского района вышли на засаду те друзья, что ходят, и от пуль погибли друг Татар и друг Кубат⁷⁸⁵. Вместе с ними пропало 2 больших тюка литературы, которые они несли. Остальную почту нес друг Бог. и она пошла по назначению. Вследствии того, что те погибли, МГБ проводит там частые обыски и засады. Эта потеря вносит очень большие трудности в контактировании на будущее. Специально направить и держать там людей очень тяжело.

Единственно возможная и наилучшая развязка этого дела такова: устроить место контактирования вблизи того места, где весной захватили друга, шедшего с подругой. Друга Бог. по возможности закрепить в районе в такой местности, откуда он смог бы приходить туда и одновременно помогать работе в районе. Следовательно, так сделать можно, но зависит от того, смогут ли те туда ходить. Эта новая линия была бы выгодной, безопасной и не приносила бы очевидно трудностей для этих районов.

2. Друга Семена отправлено 28.V.1949 г. С ним ушло еще V друга, все те, что были указаны вначале. Все были хорошо вооружены, одеты и обуты. Имели по учебнику со всей политико-пропагандистской литературы, имеющейся в наличии и большое количество напечатанных: “Советский патриотизм”, “Декларация” и перепечатанных на машинке материалов: “Кто такие бандеровцы и за что они борются”⁷⁸⁶, “Ведут ли к коммунизму большевики” и пр. На дорогу получили 8000 руб., которые, однако, возвратили полностью. Семен доходил почти к намеченному месту, но в дороге сильно заболел и считал, что не сможет вылечиться, а следовательно и не сможет ничего делать, решил возвратиться обратно и прибыл 15.VII.1949 г.

---

⁷⁸⁴ “Кубат” і “Татар” були ліквідовані працівниками МДБ під час проведення чекістсько-військової операції. У “Кубата” і “Татара” чекісти вилучили 1350 прим. “Рішення суду над “Далеким” та багато інших документів. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), стр. 16, т. 3, арк. 118).

⁷⁸⁶ Цей пропагандистський матеріал П. Федуну у 1949 був виданий у підпіллі ОУН російською мовою як окрема брошура. (Стасюк 2006 359).

Он еще зимой болел легкими, но к весне как-то вылез, а сейчас, как только немножко поговорит, голосно начинает плевать кровью. Боль в грудях, итти совсем не может. У него слабый организм и он не сможет быстро вылечиться и пойти туда. Поэтому прошу сообщить мне, как будет с тем делом, нужно ли чтобы кто-нибудь туда пришел, но подходящего человека на ту работу нет, или как обстоит в дальнейшем это дело. Как информировал друг Семен, для работы там имеются все благоприятные условия, на первый взгляд лучше, чем здесь.

Отдельной описи полученной им литературы не высылаю, так как он ее принес обратно, направляю лишь его месячные отчеты и “Политико-пропагандистский отчет”, в котором указана литература, распространенная им за это время (тук № III).

3. Письмо другу Мухе⁷⁸⁷, написанное его земляком, передано. Друг Муха, вместе с другими, с мая месяца подчинен Организации, верит ей всецело и добросовестно исполняет возложенные на него обязанности.

4. Направляю к Вам того друга, которому Вы писали письмо. Однако это не тот, о ком Вы думаете (имя то же, но личность другая), его хорошо знает друг Мр.⁷⁸⁸ и тот друг, что был у нас, который сказал чтобы его отправить. Поэтому и направляю его к Вам. Между тем, он сам о себе может Вам рассказать. Он еще с 1943 года работал 4/9, 3/9, 6/3, 9/13, 7/2, 8/8, 9/2, при проявлении анархии в ней не участвовал. Люди, что были у нас подчиненные ему ранее и сейчас др. 3/8, 3/9, 8/8, 5/6, 5/7 давали и дают ему наилучшую характеристику. Там имеется один друг, которого я лично знаю, также порядочный парень.

5. Далековщина доживает последние дни и уже почти целиком разгромлена. Опорой их сейчас являются Зинько и Павло. Еще имеется Нестор, старший парень, профессионал, со средним образованием, работал при Архипе. Возможно он и придет на встречу. Зиньку я высылал “Коммуникат суда”

---

⁷⁸⁷ Дубовець Олександр Іванович (“Муха”) (1910, ? – 23.08.1949, хут. біля с. Федорівка Гоцанського р-ну Рівненської обл.). Член ОУН від 1943. Як провідник Гоцанського р-ну, до травня 1949 підлягав самопроголошеному провозові “Одеса”. Далі – підпорядкувався провозу ОУН на ПЗУЗ. Загинув у бою з чекістсько-військовою групою Гоцанського райвідділу МДБ. (*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 13, арк. 113–114*).

⁷⁸⁸ Г. Семенюк.

и написал коротенькое письмо, но он не отвечает, хотя почту получил наверняка. Что же тогда делать с Зиньком, если, например, он придет на встречу или пожелает подчиниться. Павло где-то был ранен и сейчас лечится.

Не думаю, чтобы он пожелал выйти на встречу, и его, наверное, уже здесь нет.

На сегодня они незначительны, малочисленны и имеют в Тучинском районе – 5, Костопольском – 4, Березновском – несколько и малость на севере.

Последним ударом по далековцам было то, что подчинились ДР⁷⁸⁹ человек, на которых они рассчитывали, как на наиболее сознательных и профессиональных, как на свою опору, без которых они ничего не стоят.

К тем, что подчинились, направлено О⁷⁹⁰1, 4, 3/3, 3/2, 7/7, 3/8, из которых один ответственный за все и должен организовать там работу. Они отобрали себе наилучших О, которые находятся непосредственно при них и которых они воспитывают и обучают. Кроме того, им организационно подчинены О группы из тех самых (VК человек).

V человек из них подчинено другу Славке и направлено для работы в район Степ⁷⁹¹. Ответственный за то происходит собственно с района Степ и известен другу Славко⁷⁹² ранее. V человек во главе с Мухой я оставил до моего распоряжения. Тем временем они интенсивно включились в работу, лезут с кожи, как говорится, лишь бы выполнить все приказы вышестоящих, а также стараются вести себя достойно и многие из них перестали употреблять водку.

Как будет дальше, сколько они так продержатся, увидим позже, но большинство, кажется, люди порядочные и при хорошем надзоре, усилении и постоянной работе над ними они выйдут в люди. Есть между ними и с темным прошлым, не имеющие

---

⁷⁸⁹ Так у тексті. Незрозуміло чи це шифр, чи спотворене “д. Р.” (тобто “друг Р[оман]” чи ін.).

⁷⁹⁰ Про кого йдеться встановити не вдалося.

⁷⁹¹ Корецький р-н Корецького надрайону “23 травня”. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 46).

⁷⁹² Можливо це Гопанчук Сергій Степанович (“Славко”) (? , ? – ?, ?). Провідник Межиріцького р-ну. Від 1951 – на оперативному обліку МДБ. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 2, арк. 196). Також згаданою персоною може бути “Славко”-“Брехун”. Він часто згадується у чекістських документах як провідник Корецького р-ну на Рівненщині в 1949–1950. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 1, т. 1, арк. 153; Там само, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 16, арк. 251).

ценности, но необходимо обождать, возможно еще исправятся. Таким является Морозенко, оуновец с времен немецкой оккупации, в Александрийско[м] районе был районным разведчиком, был в Сибири, где бросил службу и укрывался там у своего дяди. Его розыскало МВД и арестовало. Привезли в гор. Ровно, оттуда в родное село, где остановились ночью на хуторе лагерем, откуда он бежал. Никакой предательской работы за ним не замечаю.

От тех, что подчинились, я получил к О 5/4, 1/3, 8/8, 2/4, 15/6, 5/5, 5/6, 15/2, 6/5, 5/8 и О 5/4, 1/3, 8/8, 6/4, 5/4, 3/9, 5/4, 3/2, 5/5, 1/3. Только тот первый четырех сортов и не знаю, будет ли в нем все необходимое.

6. “Мол. революционер 1” еще до сего времени не окончили и мало надежды на окончание в ближайшее время. Маловато (5/4, 1/3, 8/8), 15/6, 5/5, 5/6, 15/2, 6/5, 5/8, но и он уже испорчен постоянным употреблением, а новый не подходит. Временно изготовили Р [...] “Украинские крестьяне-колхозники”, запланировано сделать столько-же .... “Браты красноармейцы-украинцы”.

8⁷⁹³. Прошу если Вам возможно переслать нам материалы, введенные в “Дополнительной инструкции по пропагандистской работе” и которых у нас еще не было до сего времени.

9. Ликвидационные акты, как и некоторые документы вышлю позже, потому что они еще не упорядочены и не оформлены.

10. С тем другом, что был у нас, я имел обозначенное время и место встречи. Два раза я ходил на пункт, но никого не встретил, поэтому отчеты Семена⁷⁹⁴ полностью направляю Вам, прошу также сообщить, как быть в будущем с полученным заданием, которое должен был выполнить Семен. Письмо тому другу я при-

---

⁷⁹³ Так у документі.

⁷⁹⁴ Брездень Тимофій Пилипович (“Григор”, “Семен”) (17.01.1925, с. Залав’є Тербовлянського р-ну Тернопільської обл. – ?, ?). Освіта середня. Член Юнацтва ОУН (осінь 1941 – осінь 1943). Повітовий виховник юнацтва ОУН (осінь 1943 – 20.02.1944). Заступник повітового референта пропаганди (20.02.1944 – серпень 1944). Боець УПА від 25.08.1944. Вересень 1944 – жовтень 1945 – політвиховник групи УПА П. Олійника-“Енея”. Далі, до початку 1946-го, командував охоронною бойвою П. Олійника. Станом на листопад 1946 працював організаційним референтом одного з р-нів на Волині. По тому – організаційний референт особливо-го терену “Крим” (Торчинський, Локачинський, Луцький р-ни Волинської обл.), Берестейської округи. Певний час був провідником Берестейської округи. Влітку 1949 був спрямований “на схід” з метою організації підпілля, однак через хворобу легень повернувся назад на Рівненщину. Лікувався до весни 1950. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 111–112; Там само, 138–148*).

готовил, но, не связавшись, оставил его у друга Mr., потому, что возле него, собственно, находится тот пункт встречи.

Искренний революционный привет от меня и друзей.

Слава Украине.

Григор

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 176–179. Копія. Машинопис. Переклад російською⁷⁹⁵.

---

⁷⁹⁵ До копії документа російською додана така інформація: “АА–3: Перевод с украинского. УД.Н.Д. и т. д. Справка: оуновский документ захвачен УМГБ Ровенской области при ликвидации оуновского курьера под кличкой Миша. Верно: оп. уполномочен. упр. 2-Н МГБ УССР мл. лейтенант [підпис] /Оверченко/. “15” октября 1949 года. г. Львов”. На ній у лівому верхньому куті першого аркуша документа є резолюція Ф. Будкіна: “Справка. Подлинник этого документа предъявлялся аг. “Мирославе”. Она заявила, что почерк очень похож на почерк извесного ей “Григора”, но точно она не утверждает”. Відомо також, що якусь копію цього листа “Григора” 20.10.1949 заступник начальника упр. 2-Н МДБ УРСР підполковник І. Шорубалка надіслав зі Львова для в. о. начальника УМДБ у Волинській обл. Ф. Будкіна в Луцьк з метою “оперативного використання”, а саме з метою ідентифікації згаданих у документі нелегалів і розкодування зашифрованих ділянок тексту. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 173). У тій самій справі, де знаходиться копія, є записка невідомого працівника МДБ (підпис нерозбірливий), у якій про оригінал значиться так: “Оуновский документ за подписью “Григора” к “257” захваченный при ликвидации оуновского курьера под кличкой “Миша” УМГБ Ровенской обл. Указанный документ (подлинник) направлен в г. Ровно через т. Шевченко. 2/XII-49. [Підпис нерозбірливий]”. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 175). Де оригінал знаходиться нині, з’ясувати не вдалося.

Листи Берника Івана

№ 70

І. БЕРНИК – П. ГОЧУ

17 серпня 1947 р.

Друг Лесовой⁷⁹⁶

Высылаю Вам реферат к дню оружия три экземпляра. Если имеете машинку, то размножьте их побольше и распространите также среди молодежи. Дайте также указания по терену, что день 31 августа является праздничным днем.

К этому дню необходимо по терену упорядочить все могилы погибших героев. А сам день 31 августа отпраздновать, организовывая праздничные сборища.

На 31 августа сразу же даю программу:

1. Собрание – отчет.
2. “Декалог”.
3. Вступительное слово.
4. Реферат.
5. “Марш националистов”⁷⁹⁷.
6. Стихотворение “Огнем пылает Украина”.
7. Трехминутное молчание.
8. Заключение.

Перед молчанием необходимо зачитать список погибших, в котором, кроме местных, необходимо вспомнить также командиров и членов ОУН:

1. Дмитро Мирон-Орлик⁷⁹⁸
2. Легенда
3. Клим Савур
4. Юрко
5. Безридный

---

⁷⁹⁶ Псевдонім Петра Гоча, провідника Степанського р-ну, підкреслено однією лінією. Про таке розшифрування псевдоніму “Лісовий” див.: *ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 19, арк. 213.*

⁷⁹⁷ Гімн ОУН. Створений на слова поета О. Бабія композитором О. Нижанківським. Затверджений проводом ОУН у 1932. (http://uk.wikipedia.org/wiki/Організація_українських_націоналістів (17.07.2011).

⁷⁹⁸ Автор пропагандистської праці “Організація революції” (1941). (*Роман Шухевич 1 2007 511*).

6. Острый
  7. Шаула
  8. Павленко
  9. Бористень⁷⁹⁹
  10. Игорь
  11. Ярина
  12. Иван
  13. Тарас
  14. Стальной
  15. Кузьма
  16. Корбан
  17. Терещенко
  18. Влас
  19. Галина
- и других, о которых Вам известно.
Установите связь с другом Сашко⁸⁰⁰.

Слава Украине.
17/VIII-1947 г.
/Ярослав/⁸⁰¹

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 4, т. 2, арк. 309–310. Копія. Машинопис⁸⁰². Переклад російською мовою⁸⁰³.

---

⁷⁹⁹ Слово “Бористен” виправлене сірим олівцем.

⁸⁰⁰ Красовський Семен Петрович (“Сашко”) (1921, ? – 6.11.1947, біля с. Заболотин Костопільського р-ну Рівненської обл.). Провідник одного з підрайонів, референт СБ Костопільського р-ну. Загинув у бою з радянською чекістсько-військовою групою. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 39 (1953 р.), спр. 6, арк. 294–299*).

⁸⁰¹ Берник Іван (“Ярослав”) (1922–1949). Станом на 1947 – прибічник самопроголошеного проводу “Одеса”. 1947–1949 – провідник, референт СБ Костопільського надрайону, підзвітного самопроголошеному проводові “Одеса”. Був убитий радянськими спецслужбами.

⁸⁰² Оригінал документа був виявлений органами МДБ 25.08.1947 біля хут. с. Завидів Іваничівського р-ну Волинської обл.

⁸⁰³ До документа додана довідка: “Перевод с украинского. Верно: зам. нач. 5 отделения отдела 2-Н УМГБ ст. лейтенант [підпис] /Сухин/. “28” августа 1947 г. г. Ровно”.

№ 71

І. БЕРНИК – С. КРАСОВСЬКОМУ

[Осінь 1947 р.]

Підрайонному провіднику Сашко

Друже Сашко. Вы должны с Юрой⁸⁰⁴ на зиму выехать в Винницкую область, что и как делать, по этому вопросу подробно я говорил с Юрой (убит 6/ХІ-1947 г. вместе с Сашко)⁸⁰⁵. Он Вам про это расскажет.

Желаю успехов и счастливого пути.

подпись⁸⁰⁶ – Ярослав

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 39 (1953 р.), спр. 6, арк. 298–299.
Копія. Машинопис⁸⁰⁷. Переклад російською мовою.*

---

⁸⁰⁴ Прибильський Петро Карпович (“Юра”) (1921, ? – 6.11.1947, біля с. Заболотин Костопільського р-ну Рівненської обл.). Зв’язковий між провідником надрайону І. Берником-“Ярославом” і підрайонним “Сашком”.

⁸⁰⁵ Вірогідно у дужках – примітка перекладача фрагментів на російську мову.

⁸⁰⁶ Слово додане перекладачем.

⁸⁰⁷ Оригінал документа був виявлений працівниками Деражненського райвідділу МДБ 6.11.1947 у ліквідованого провідника Деражненського підрайону С. Красовського-“Сашка”.

Лист Бондарчука Валерія

№ 72

В. БОНДАРЧУК – І. ЛИТВИНЧУКУ

Липень 1950 р.

К 2122⁸⁰⁸

1. На "МТС"⁸⁰⁹ матеріал "Учительниці" не высылаю.

2. Высылаю Вам:

- а) Обще-политический обзор из Берестечковского р-на за II-й квартал 1950 г ..... 1 экз.
- б) Пропагандистский отчет Берестечковского р-на за время от I-IV до 30-VI/50 г ..... 1 экз.
- в) Список размноженной литературы с I-IV до 30-VI. 1950 г. по терену 740 ..... 1 экз.
- г) Кассовый отчет терена 740 за 1-е полугодие 1950 года ..... 1 экз.
- д) Дополнительные указания ..... 1 экз.
- е) Список материалов архива с терена 740 за 1949 год ..... 1 экз.
- з) "За УССД" (стихотворение ученицы педшколы) ..... 1 экз.
- ж) Высылаю также образцы литературы, полученной с юга:
- "Братья насильно загнанные в "истребки"⁸¹⁰ ..... 2 экз.
- "Члены "истребительных групп"⁸¹¹ ..... 2 экз.
- "Истребки"⁸¹² ..... 2 –"
- "Предостережение"⁸¹³ ..... 2 –"
- "Истребки", которые уже опозорились перед народом"⁸¹⁴ ..... 2 –"

⁸⁰⁸ Підкреслено однією лінією.

⁸⁰⁹ Тут і далі "МТС" – адреса поштового зв'язку до Василя Кука.

⁸¹⁰ Фотокопію оригіналу цієї листівки, яка була видана у 1950, див.: *Літопис УПА 46 2007: 825*. А у 1950-му з'явилася листівка "Брати, насильно загнані в "стребки"!". Її варіант від 1951 р. уже опублікований. Див.: *Сергійчук 2003 66–67*. (*Стасюк 2006 306*).

⁸¹¹ Це листівка "Члени "истребительных групп", видана у 1950. (*Стасюк 2006 310*).

⁸¹² Це листівка "Стребки!", видана "українськими повстанцями" у 1950. (*Стасюк 2006 308*).

⁸¹³ Можливо це одна з трьох листівок різного змісту "Пересторога!", виданих "українськими повстанцями" в 1949. (*Стасюк 2006 301*).

⁸¹⁴ Це листівка "Стребки, які вже прогрішилися перед народом!", видана "українськими повстанцями" у 1950. (*Стасюк 2006 308*).

“Отцы, матери, жены, девушки, дети, сыновья, мужья, отцы которых находятся в “истребках”⁸¹⁵

“Русская жестокость”⁸¹⁶ ..... 1 экз.

3. В связи с очередным препятствием, которое было в мае месяце, материал “До генезы УГВР”⁸¹⁷ не будет законченный к намечанной мною даты, а будет через неделю или полторы.

Во всяком случае на августовскую связь назначено количество:

Пойдет на “МТС” – один, связью вверх – четыре вещьмешка. Остальное будет доставлено на верный пункт, откуда это можно будет взять в свободное время, по этому делу ориентируйте наших связных. После окончания материалов “До генезы...” приступить к печатанию противорусских призывов и листовок. К истребкам, в дальнейшем ожидаю с горы какую-нибудь молодежную листовку. У нас окончанием материалов “До генезы” исчерпывается и запас краски. Если возможно, я просил бы такой нам отпустить.

4. Высланный д-г в терен 7766 держится там же, как обычно, борясь с разными трудностями. Население там еще не забыло провокаций, которые случились в 1948–49 гг. Большевики тогда проводили сильный террор, много людей тогда осудили и вывезли в Сибирь. Население напугано (запугано) провокацией и террором. В успех рев. борьбы мало верит. Считаю, что только война может принести развязку. Не раз можно слышать такие высказывания: “Если войны в этом году не будет, то большевикам никто ничего не сможет сделать”. Общих прочесок и облав там не делают. Только время от времени приезжает группа работников МГБ с района и в некоторых хатах производят проческу, больше в праздники. Группы, что находятся в селах (хотя никто этого заметить не может), очевидно делают засады, что можно заключить из постоянных мест в посевах.

23.V днем наши революционеры уничтожили большевистского активиста в с. Старый Порицк Иваничевского района.

Высланный д-г в упомянутый терен познакомился там с некоторыми людьми через з. д. Кондрата и Харитона. Использует и свои некоторые знакомства.

---

⁸¹⁵ Тут кількість примірників не вказана.

⁸¹⁶ Брошура невідомого автора “Російська жорстокість” вийшла в підпіллі ОУН у 1949. (*Стасюк 2006 360*).

⁸¹⁷ Стаття Р. Шухевича (“Т. Чупринка”) “До генези УГВР”. У ній йшлося про передумови виникнення, завдання і цілі УГВР. Уперше видана в 1948. Перевидавалася у вигляді брошури в 1949 і 1950. (*Стасюк 2006 358, 363*).

“Налетом”⁸¹⁸ также познакомился с 6-ю семьями. Думаю, что последних большевикам не выдадут. Помощь людьми, с которыми познакомился “налетом”, имел бы быть один юноша – 8-классник.

5. В списке погибших революционеров в 49 г. сделана в одном месте ошибка, написано: Хмара – Ткачук Нестор, а должно быть: Хмара – Ткачук Григорий.

6. Архив 1949 г. спрятанный в... (далее обрезано)⁸¹⁹.

7. До 15.VI отозвался и пишет к д. Аркадию, что расскажет все, но хотел бы говорить только с д. Залисным.

Просит назначить ему встречу, на которую должны прийти только связанные (ни в коем случае ни Аркадий, ни Сизый). Указываю, что ему все равно, будет указанный друг говорить с ним здесь, или в другом месте.

8. Если можно, прошу прислать несколько десятков иллюстрированного “Кто такие бендеровцы и за что они борются” (получил сверху только 5 экземпляров).

9. На протяжении июля месяца большевики положили много усилий на организацию истребков, “перечистку” существующих и на пополнение наибольшее число 20–25 человек, которые рассеяны по отдельным селам. Старые и вновь прибывшие истребки приняли присягу на верность службы большевикам. Истребков используют как охранников на бригадах, фермах, возле скирд и даже пробуют брать в засады. В некоторых селах это уже вошло в крепкий курс.

В последнее время истребков ставят возле машин и возле собранного и обмолоченного зерна.

Также в июне месяце, все МВД усилило засады во всем терене. На работников МГБ в засадах, в разных местах ночью довольно часто насканивало население.

Также революционерам приходилось несколько раз, услышав их шелест и брэнчание, обходить. Проходя через поля, натываются на массу помятых мест, сделанных работниками МГБ в засадах.

Довольно часто работники МГБ в засадах сидят до самого дня, а потом стараются незаметно отойти с этого места.

8.V.50 г. в Бобулоцком лесу “Демидовщина” по доносу 150 работников МГБ окружили 3 друзей (Степана, Долька и Олексу),

⁸¹⁸ Це слово перекладач документа на російську мову помилково ототожнив з псевдонімом якогось повстанця. Але вже в тому самі абзаці свою помилку виправив.

⁸¹⁹ Тут і далі в дужках – примітка перекладача.

которые приняли бой и по-геройски погибли в бою, уничтожив 2-х работн. МГБ и одного тяжело ранили.

В селе Бесполье Локачинского района 22 июня 5 повстанцев, в 5 ч. утро, были окружены в доме 5-ю работникам[и] МГБ. Возник бой, в котором уничтожено два работника МГБ. Как только повстанцы выскочили (через окно) из дома, к работникам МГБ прибыла помощь, которая имела намерение преследовать повстанцев. Другие работн. МГБ, которые были где-то в засаде, услышав выстрелы кинулись перегородить повстанцам дорогу для отступления в лес. Но повстанцы быстро и незаметно для них перебежали это место, прежде чем они успели, а они, считая, что повстанцы еще оттуда будут перебегать, сделали на ночь засаду.

Когда работники МГБ от хаты бежали за повстанцами, в том же месте попали на засаду работн. МГБ, в результате чего убито еще 5 работников МГБ.

В скором времени, объявили тревогу во всех местах вокруг, быстро приехали части работников МГБ, которые прошли Конюховский лес, посевами около сел Конюхи, Куты, Корытница Локачинского района и с. Качин Гороховского района.

Также в указанных селах проверяли дома, разыскивая повстанцев.

Одновременно подтянули силы из Озютич, Торчина и Луцка, которые направились на Корытнинский лес. В тот же день в этом лесу была очень большая облава. Население еще такой облавы не помнит.

Несмотря на такие сильные действия, повстанцы все остались целыми и даже никто не был ранен.

На Гороховщине, в больших лесах (также и в Завидовском лесу), между 22 и 25 июнем проходили довольно сильные облавы. В других теренах группы работников МГБ проходили по лесам.

10. 25 июня, в день начала военных действий между Северной и Южной Кореей, население думало, что с этого началась 3-я мировая война.

Поэтому кинулись в кооперативы в селах и городах, закупая в большом количестве соль, керосин, спички и др. необходимое.

Такая горячка продолжалась несколько дней.

Сейчас население очень внимательно следит за ходом военных действий в Корее. В связи с событиями в Корее, некоторые люди, забывая, что еще СССР не втянут в военные

действия непосредственно, начали свободно говорить: “это очевидно кончится нежелательными последствиями”.

11. При каких обстоятельствах потеряны грипсы, сообщить не могу подробнее, чем я сообщил в апреле месяце. От друга Олексы дядько получил мартовскую почту, для того, чтобы запрятать и передать ее друзьям, которые должны прийти к нему после 20 марта.

Дядько ни про какие грипсы не знает, ибо их не видел. Друг Олекса говорит, что он закапывал палатку с материалами, где были грипсы. Когда прибыли связные, дядько все им передал, так как все было запаковано Олексою.

При этом друг Стратон⁸²⁰ еще спросил дядька, нет ли какой-нибудь записки. Дядько ответил, что нет. Подробно установить, где пропали грипсы с мартовской почтой на “МТС”⁸²¹ – нельзя. Можно только сделать выводы, а именно: друг Олекса получил всю почту от д. Конона, но сделал ошибку, что вместе с бумагой, предназначенной для техзвена, оставил у дядька всю почту. Этого он не должен был делать.

Ему нужно было у дядьки оставить только бумагу и написать грипс, в котором друзьям назначить пункт для передачи почты на “МТС”. Но он этого не сделал. Он только все запаковал, чтобы удобнее было забрать друзьям.

Если д. Олекса так сделал, то он тут же хотел сделать плохого. Или дядька смотрел оставленные пакеты, а главное пакет, завернутый в палатку (завертывал в палатку сам Олекса), трудно сказать, дядька говорит, что ему как было передано он и спрятал и передал друзьям. А правду он говорит или нет – неизвестно.

По характеристике д. Олексы этот должен бы быть порядочным дядькой. Кроме того, друзья не знали, что именно будет завернуто в палатку.

Знали только, что все нужно забрать и передать своему зверхнику.

Итак, можно ли винить в пропаже грипсов или нет, сейчас видно, но мне здається, что нет.

В основном я знаю этих друзей, они с грипсами никаких комбинаций сделать не смогут и не смогли. Припустим, что, перенося они грипсы потеряли в дороге. А разве они знали, что в палатке есть мелкие вещи? Нет.

---

⁸²⁰ Підкреслено однією лінією.

⁸²¹ Звідси і надалі “МТС” підкреслено однією лінією.

Вина бесспорно за д. Олексою, только потому, что невнимательно отнесся к этому делу.

Указания должен дать д. Аркадий, которому бесприкословно тогда подчинялся Олекса.

Итак, где те грипсы и не попали ли они в руки большевиков, неизвестно.

Больше в этом деле ни одного разъяснения дать не смогу. Если это дело и сейчас неясно, то я просил бы прислать какого-нибудь человека и тут на месте все объяснить.

К грипису прилагаю накладную на почту за март 50 г. (копия).

Итак, все пакеты получил и отослал на “МТС”, а четыре грипса на “МТС” потеряны с мартовской почтой.

Грипс к Аркадию забрал Аркадий.

В апрельском гриписе в гору я упоминал, вообще, что грипсы с мартовской почтой на “МТС” потеряны.

Сердечно поздравляю.

Слава Украине!

Июль 1950 г.

1920 (Гордей)⁸²²

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 159 –164. Копія. Машинопис⁸²³. Переклад російською мовою⁸²⁴.

---

⁸²² Перекладач документа підкреслив псевдонім 1920” однією лінією і додав “(Гордей)”. А про те, що “Гордій” – псевдонім В. Бондарчука, див.: ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 8, арк. 140.

⁸²³ Оригінал документа був вилучений 18.01.1951 працівниками МДБ на хут. Синяки біля с. Золочівка Демидівського р-ну Рівненської обл. під час ліквідації І. Литвинчука-“Дубового”.

⁸²⁴ До документа додана довідка: “Копия. Перевод с украинского. Справка: грипп исполнен почерком Гордея, направлен в адрес Дубового и изъят 18.1.51 г. при ликвидации последнего. Верно: оперуполн. отдела 2-Н УМГБ ВО мл. лейтенант (Устинов)”.

Лист Бондарчука Михайла

№ 73

М. БОНДАРЧУК – М. САЛАТИ

[Квітень 1946 р.]

Друг Бурый⁸²⁵

Через Вашу територію іде друг Орест. Он має певні поручення і пошту від командира Максима (Дубового) і друг командир Максим пише про те, що робить.

Друг Орест уходить від мене і рівно назад буде повертатися через мене, тому зараз хочу налагодити справу зв'язку між Вами і мною.

Скільки раз я відсилав пошту і Вам з різних районів Вашої території, однак ні одного відповіді не отримав.

Тепер, коли друг Орест буде зустрічатися з Вами, добре було б налагодити справу зв'язку. З ним можна домовитися про це усно.

Можливо налагодити естафету, а також добре було б домовитися про роду зустрічей, які вироблялися б в певний час і на які Ви відсилали б від себе безпосередньо людей, а я від себе також безпосередньо.

Це була б постійна надійна і безпосередня зв'язь. Друга Ореста про це не орієнтую.

Прошу орієнтувати в справу зв'язку друга Ореста або мені написати.

Зв'язь ця для нього є дуже необхідною.

Будьте здорові.

Слава Україні.

Стеמיד⁸²⁶

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 3, арк. 227. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою⁸²⁷.

---

⁸²⁵ Підкреслено однією лінією. Салата Микола ("Бурій", "Довгий", "Кавка", "Ліра", "Мефодь", "Павук", "Чердак") (1921, с. Гільча Здолбунівського р-ну Рівненської обл. – 02.09.1953 чи 09.1954, с. Лідихів Кременецького р-ну Тернопільської обл.). Станом на 1943 – в ОУН. У 1946–1952 – працівник зв'язку підпілля ОУН на Рівненщині. За іншими даними – зв'язковий проводу ОУН на Уз. У І пол. 1953 переносив пошту між В. Куком і В. Галасою. Знищений працівниками МВС УРСР. (*ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 87, арк. 144; Сергійчук 2005 773*). Про ототожнення М. Салати з "Бурим" див.: *ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7970, ч. 2, арк. 2–3*.

Лист Воробця Федора

№ 74

Ф. ВОРОБЕЦЬ – С. ЯНИШЕВСЬКОМУ

[Кінець 1945 – початок 1946 рр.]

Друже Далекий!⁸²⁸

1. Висилаю до Вас Максима й ще двох козаків на зв'язок.
2. До мене прибув к-ри Юрко і Деркач – за асфальтом акція.
3. Присилайте Будька⁸²⁹ й Мартина.
4. До Вас Явір вислав по одному примірнику літератури через Панаса. Тому, що друг Панас відійшов – висилаю ще по одному.
5. Щодо аптечки – тих річей, які хотів друг Сотник – їх нема, ані кодеїну, ані бинтів, за винятком ревонолю.
6. Я від'їзжаю в умовленому напрямі так як і думав.
7. Присилайте чимскорше⁸³⁰

*ГДА СБ України, ф. 5, спр. 48139, арк. 188а (конверт), арк. 14 зв.
Рукопис. Текст згасає⁸³¹.*

---

⁸²⁶ Про носія цього псевдоніму див.: *ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7970, ч. 1, арк. 19.*

⁸²⁷ До документа додана довідка: "4.5. Копія. Перевод с украинского. Перевел: нач. секретариата УМВД по Вол. области майор милиции Березюк. Копия верна: оперуполном. I отд. управления 2-Н МГБ УССР ст. л-нт [підпис] Пурышкин. 23.IV-1947 г. "

⁸²⁸ Підкреслено однією лінією.

⁸²⁹ Цей чоловік після створення С. Янишевським самопроголошеного проводу "Одеса" був вірним його політиці щонайменше до 1949. Того саме року, в ранзі провідника Житомирської округи, пішов на співпрацю з провідником ОУН на ПЗУЗ В. Галасою. За дорученням останнього у 1950 очолив підпільні осередки ОУН на Київщині. (*Галаса 2005 142, 159*).

⁸³⁰ Автор листа – Воробець Федір ("Верещака", "Волинець", "Глід", "Денис", "Дуб", "Зелений", "Корнійчук", "Кривий", "Олекса", "Серб", "Степан", "Шигуніч Денис", "Шахтар", "Устим") (1922, с. Горожанка Монастириського р-ну Тернопільської обл. – 1959, Іркутська обл. РСФРР). На момент написання – провідник ПСК "Одеса". У січні 1946 потрапив у радянський полон. Був засуджений. Став жертвою медичних експериментів у Озерлагу. Про Ф. Воробця докладніше див.: *Літопис УПА НС 14 2010 76.*

⁸³¹ Автора документа встановлено за почерком. Оскільки лист не підписаний, можливо що це є фрагмент, а не повнотекст.

Листи Заборовця Федора

№ 75

Ф. ЗАБОРОВЕЦЬ – “ПРОВІДНИКОВІ”

26 жовтня 1945 р.

Друже провідник!

Даруйте, що безпосередньо звертаюся до Вас. Справа, яку порушую, вимагає Вашого поалагодження, а іменно це справа кадрів.

Під час останнього рейду на повіреному терені я докладно запізнався з організаційною роботою і кількістю кадрів. Це все є така мізерія, що треба ствердити. Оскільки ми в найближчих місяцях не створимо нової організації, з новими людьми, на нових прийомах – ми як організація на цих теренах перестанемо існувати.

Не треба себе ошукувати звітами якихсь оптимістів (мені доводилося читати) або хвилевими успіхами – ми на низах не маємо кадрів. Загально чесного і довіреного активу є так мало, що вистарчить ще одного сильнішого “стрясення” в терені і роботи переводити через відсутність організаційного активу провадити буде неможливо. Неможливо буде тримати зв’язок з населенням.

Докладніше про це подам в найближчих звітах.

Зараз ходить мені о Вашу апробату і підтримку перед проводом в справі перебрання кількох організованих людей з Холмщини, які в найближчому часі я думаю перебрати.

В зв’язку з переселенням холмщаків, будучі ще на місьці, я стягнув з етнічних холмських земель провідний актив на Белзчину і обсадив ним деякі організаційні пости, що мало трівати до цілковитого вияснення справи переселення. Тому, що переселені холмщакі на східні українські області (Полтавщина, Миколаївщина) майже всі тепер повернули назад на Волинь. А тих, що залишилися на Холмщині, дальше переселяють також на Волинь і що між переселенцями є дуже багато молоді, що була зв’язана з нашим ...⁸³². Уважаю, що маю моральне право пер[еб]рати організаційний актив холмський з Белзчини і приділити

---

⁸³² Так у тексті.

його даліше провадити роботу серед тих людей, до якого він був покликаний – до холмщаків на Волині.

Резервуар людського матер'ялу, точніше організованих людей на Б-ні, є так великий, що ті люде без жодної шкоди для того терену можуть відійти до нас.

Формальне стягнення тих людей через провід буде трівати довгі місяці, що може справу знеактуалізувати, тому я вже висилаю там чоловіка з наказом до тих людей перейти до мене.

Зрештою, під час мого відходу я їх до цього приготував. Лише моє неокреслене становище довший час і брак відповідного зв'язку цьому перешкодили.

Уважаю, що Ви мене абсолютно розумієте і що в разі “крику” й в горі мене обороните.

Слава Україні.

26.X.1945 р.

Жен⁸³³

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (конверт). Оригінал. Рукопис.

№ 76

Ф. ЗАБОРОВЕЦЬ – “ПРОВІДНИКОВІ”

28 жовтня 1945 р.

Друже провідник!

Тому два дні я повернув з рейду по своєму терені, що й постановив негайно написати до Вас листа в найбільш актуальній справі. (Залучую додатково).

---

⁸³³ Заборовець Федір (“Андрій”, “Жен”, “Кучер”, “Польовий”) (за однією версією – 1918, с. Звірів Ківерцівського р-ну Волинської обл. – 23.12.1945, ?). В'язень польської тюрми. У період німецької окупації був комендантом поліції у м. Луцьк. 1944 – квітень 1945 – провідник Холмської округи ПЗК. На момент написання листа – провідник Луцької (Волинської) округи ПЗК. За повстанськими даними, загинув 23.12.1945 від випадкового пострілу з “бобіка”. За радянськими даними, загинув 24.12.1945 у бою з агентурно-бойовою групою “Твердого” і “Романа” біля с. Оздів Луцького р-ну Волинської обл. (підстава – документи, вилучені у повстанців 6.03.1946 під час ліквідації слідчого СБ Ковельської округи “Гнатка”). (*Літопис УПА НС 8 2006: 1218, 1259; ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 3, т. 1, арк. 213; Там само, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 4, арк. 157; Там само, ф. 65, спр. С-7970, ч. II, арк. 114.*)

Сьогодні, зустрівшись з д-м В., одержав від Вас лист і літературу.

Порушена Вами справа організації нових кадрів мене найбільше болить. Під час мого рейду я запізнався докладно з кількістю і якістю наших кадрів, що й прийшов до висновку: якщо ми не залишимо полагоджувати біжучих справ Організації і всі, незалежно від віку і становища, на терені свого ділання не зорганізуємо нової сітки ОУН, головним чином з молоді, ми як організація довго існувати не будемо.

Повної чистки від засміченого елементу ми до кінця не допровадимо тому, що не маємо кім.

По терені НКВД потворило банди (Дубенщина), які під ширмою УПА компромітують укр. революційний рух як тільки можна. Творять провокаційну ОУН, видають відозви.

Ці групи можна легко знищити. В багатьох селах вони є здемасковані і населення піде нам на руку. Однак, це треба перевести за поміччю певної кількості чесних революціонерів.

Ґрунт до творення нової організаційної сітки є так пригожий, як ніколи дотепер. Останні большевицькі неуспіхи на міжнародному відтинку дуже піднесли населення на дусі. Нас люде дуже радо сприймають, однак важне до населення дістати зв'язок, щоб воно певно знало хто ми.

Я особисто робив проби заходити до вчителів, до шкільної молоді, щоб перевербувати їх або зтягнути до роботи – вповні вдається. Лише треба часу, треба відповідних до цієї роботи людей, які вміли б підійти.

Про це можна багато говорити устно. Дещо довідаєтеся з організаційного звіту та суспільно-пол. огляду, які по переписанню на машині надішлю до Вас.

З пров. М. з того часу не бачився. Сподіюся зустрітисся сьогодні.

Відносно завдання, яке Ви доручили мені виконати до кінця листопада, з болем мушу Вам відмовити. Біля себе маю я лише одного чоловіка, якого в тих днях висилаю на Холмщину.

Не має до цієї роботи людей і д-г Стемид. Ті люде, що є при Михасьові, також не надаються.

В цім напрямі я також не маю найменшого забезпечення і кінець-кінців постановив ходити по "диких селах", де давно не було вже жодного прояву нашої роботи. В таких місцевостях я дуже добре себе чую.

Тишина, яка панує в терені перебування д-га В. і у Вашому, є зловіщою. До цього, д-г Мирон⁸³⁴ дістав останньо підтвердження.

З своєї сторони пропоную Вам в цьому місяці вибратися десь в терен.

Було б побажане, щоб д-г ком. Модест запізнався з одною “птицею”, якої зізнання прямо ревеляційні (для мене як новина) і яка є в Мирона.

За подані Вами напрямні дякую. Буду докладати всіх зусиль, щоб це гідно виконати.

Здоровлю щиро.

С. У.

28.X.45 р.

Жен

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (конверт). Оригінал. Рукопис.

№ 77

Ф. ЗАБОРОВЕЦЬ – “ПРОВІДНИКОВІ”

29 листопада 1945 р.

Друже провідник!

Ваши листи, протокол допиту, число “Шляхом боротьби” та конспект одержав.

Відносно жалю д-га В. виясню.

1. Не знаю докладно, що було перед моїм приходом, як використовувано д-га Мирона. Останньо протягом півтора місяця він постійно був до диспозиції д-га В. Чому цієї роботи дотепер не зроблено, це вина обох сторін.

---

⁸³⁴ Затовканий Сильвестр (Федір) Тихонович (“Матрос”, “Мирон”) (1912, с. Полонка Луцького р-ну Волинської обл. – квітень чи вересень 1946, ліс на Дубенщині, Рівненська обл.). 1944 – референт СБ одного з надрайонів на ПЗУЗ. 1945–1946 – референт СБ Луцької округи ПЗК. За радянськими даними, у 1946 також був провідником Дубенського надрайону ПЗК. Фігурант АС “Філія”, “Скорпіони”. Загинув. Поручник СБ від 22.01.1948. (*Літопис УПА НС в 2006: 156, 1218; ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 8, арк. 39; Там само, оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 276; Там само, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 11, арк. 44).*

Від самого початку я був за тим, щоб Мирона вислати в терен, якого він майже не знає, однак він був зв'язаний з д-м В. і тим самим було скупчення активу.

2. Грошей вже передав 12500 карб. і означену Вами суму все зможу передати. Увесь терен свій я оподаткував на 800 тисяч карб.⁸³⁵

3. Щодо приміщення д-га Трохима, то щиро скажу, що не маю відповідного місьця. Мирон мав кілька добрих хат, але їх розконспірував к-р М. з Бур-ю. Сьогодні я лишився як на леді. Все ж буду робити всі зусилля, щоб його десь примістити.

4. Д-га Петра дотепер не бачив.

5. Дня 18.XI втік від нас Михась. Це сталося після того, як я просив його докладніше в'яснити про причину його дотеперішнього безділля та запропонував йому певну офензивну роботу. Він – чи налякавшись чи боявся свого здемаскування – втік. Розмову з ним провадив у якнайбільш лагідний спосіб і з вільної стопи.

Якщо є підлий – пошкодить нам. Його боївку я на другий день забрав і ізолював від нього. Гірше, що нема кому заступити його місце, однак якось з тим поладжу.

Кілька днів тому я повернув з західної частини Острож. і Демидівського районів, де одночасно зустрінувся з людьми Черника і Блакита.

Спеціально я стратив пару днів, щоб ближче заізнатися з селами, положеними в тій околиці.

Треба сказати, що господарі надзвичайно прихильно нас приймали. Від зими вони не бачили повстанців. Чубатий, який їздить по тім терені (з банди Озона) себе там цілком здемаскував. Люде просять заходити до них. В с. Більчі 13.XI ц. р. більшовики розвісили по селі якись свої плакати (охорона материнства і т. п.) і вже підвечір один хлопчина самочинно це все поздирав. В с. Риканях десь несподівано подівся голова сільради, так само при кінці жовтня хтось повісив високо на груші голову і секретаря сільради в с. Охматкові. Ці останні чинно співпрацювали з бандою Озона.

Характерним явищем є, що населення зрівноважене як ніде інше. З того терену багато хлопців ще не повернуло з УПА. Я спеціально старався заізнатися з відносинами в двох семикласових школах. В одній, де ходять діти щось аж із шістьох сіл, вчителами є виключно східнячки, між ними одна піонервожата. Діти так

---

⁸³⁵ Речення підкреслене автором однією лінією.

верховодять в школі, що навіть в багатьох моментах не просять дозволу вчительки вийти на двір. Співають навідкрито різних укр. революційних пісень. Учителькам ставлять різні питання, погрози та ультимати, приміром одного разу обступили “шіст[и]класники” одну вчительку-східнячку і дають їй різні питання з історії України, чому вона приїхала на західні області вчити, накінець почали дотинати їй, що вона підписала декларацію співпраці з НКВД і тим самим є агенткою. “В нас знайдеться ще клоччя на Вас”, – при закінченні сказав один ученик. Вчителька ревно розплакалася і сказала, щоб на другий день поприходили всіх учеників батьки.

В другій школі менш активні учні, одначе в жодній з них дотепер не засновано піонерської організації.

Відносно шкіл у Луцьку, то рівнож організація комсомолу іде дуже слабо. Вписуються лише вченики-східняки. Від місяця часу зобов’язали всіх учнів бути членами МОПРУ⁸³⁶, що носить поки що харитативний характер.

Щодо банди Озона в Демидівському районі, можу сказати, що вона вже перед населенням здемаскована. Група Чубатого (підвладний Озона) майже отверто їздить по заході сонця, в’їжджаючи в якесь село, починають стріляти на віват, а потім беруть свині, корови, одержу тощо.

Групи Озона (центральна боївка), Богдана і Голуба діяли дещо спритніше. При кінці жовтня ц. р. в сутичці з укр. повстанцями вбито Голуба і його двох боевиків. При них знайдено багато доказового матерялу про їх підлу юдину роботу супроти українського народу. Повищі документи по використанню д. В. перешлю до Вас. Добре було б, щоб з ними заізнався також к-р Петро і пров. Максим. Особливо цікаві з тих документів це різні “Інструкції ОУН” та особистий денник Голуба.

В напрямі цілковитої ліквідації ці[єї] групи зроблено певні заходи.

В тим терені є певна кількість підпіляків, що від довшого часу криються на власну руку і є без зв’язків з Організацією. З матерялів Голуба видно, що з них є частина чесних людей, бо та банда гонить за ними щоб виловити.

---

⁸³⁶ МОПР – Міжнародна організація допомоги борцям революції. Створена 30.11.1922 для надання матеріальної, юридичної, моральної допомоги політв’язням, політемігрантам та їхнім сім’ям, сім’ям революціонерів, що загинули. Була ланкою в ланцюгу радянських організацій, створених для боротьби за всевітню комуністичну революцію. Секція МОПР СРСР проіснувала до 1947.

Особисто я є задоволений з д-га Черника, хоч дехто мене перестерігає (пр-к М.). Він на правду віддано працює. Всесторонньо організаційно вироблений не є, однак до різних питань політичного життя підходить сьорйозно: досить рухливий, підприємчивий. І хоча в своєму терені не має чисельного організаційного активу, але рух пропагандивний робить такий великий, що я подивляю. Його цікавлять усі питання економічного, культурно-освітнього та політичного життя. Запитує, в який спосіб розв'язати данну справу.

Після оподаткування мною його терену він за короткий час вспів зібрати поверх 40 тисяч карб. З чого 25 тис. вже передано до мене. Також пов'язав зв'язок з пров. Вересом, звідки дістає літератури на свій терен. Останньо дістав такої літератури, якої ще я не маю. Між населенням веде широку роз'яснювальну акцію щодо діяльності банд Озона. Один з зловлених боєвиків Озона сказав, що Демидівське НКВД видало наказ озонівцям за всяку ціну виконати атентат на Черника. Документи також це потверджують.

З усього повищого видно, що повинен бути чесним революціонером.

Він особисто брав участь [в] засідці на Голуба. Що я йому на будуче категорично заборонив.

Під час моєї зустрічі з ним виніс про його добре вражіння.

Значно гірше є в терені Блакита. Останніми часами впало в нього двох районових провідників і п'ять боєвиків. Одного районного, як здогадуються, зліквідували люде б. ком. Чорноморця. Після цього в тім терені дуже слабенько.

Останньо передав йому Наливайка, але цей тип до самостійної роботи в терені не надається. Я[к] подає д-г Блакит⁸³⁷, в терені гарні відносини, лише нема з ким працювати.

Як назло повернули зв'язкові, яких я вислав по актив на Хол-ну. На Сокальщині тривають дальше акції. Сильне скріплення погранзастав, а до того така сильна агентура по селах, що вони ніяк не могли пробитися на другу сторону. Говорить мені один з них, що там вже по два місяці нема зв'язків.

Відносно виборів до В. Ради СССР. Я видав зарядження в терен, щоб вибори вповні бойкотували, а в разі конечності, якщо б пішли до виборчих урн, щоб бюлетені перекреслювали вздов[ж] і впоперек та писали революційні кличі. Не знаю, яке є ставлення до цього з гори.

---

⁸³⁷ Далі автор почав писати слово ("Відпо"), але його закреслив.

Останніми часами все частіше приїжджають на урлюп червоноармійці, і то з різних сторін С. Союзу, як і з теренів окупованих. Добре було б мати для них пропагандивної літератури. В цій справі я також написав до своїх підвладних про використання цього моменту, однак через брак літератури це буде мало успішне.

Про це буду ще при зустрічі говорити з д-м В.

Маю ще до Вас одну просьбу. Може хтось з Ваших хлопців зустрів би при нагоді Гонту (це той, що я призначив на ком. диверсійної групи) або його людей (Чорт), хай по зв'язку передадуть до мене. Через брак людей я порвав з ним зв'язок. Про нього докладніше знає Бойко.⁸³⁸

Здоровлю щиро.

С. У.

21.XI.45 р.

Жен.

P. S.

Сьогодні одержав від Вас літературу

1. "Повстанець", ч. 5
2. "Війна чи мир"
3. "Де Ваші діти"
4. "Декларація"
5. "Слово ОУН"
6. "Протокол Шляхом Боротьби"⁸³⁹.

Зле, що не переведено коректи летючок "В. чи М. і Д. в. діти", багато помилок.

Ще 26 жовтня я дав для д-га В. матеряли і летючку озонівців і просив його видати летючку в 200–300 прим. до народу, де оперує ця банда. Помимо важности, до сьогодні цього не зроблено.

Мені соромно супроти Черника, що до сьогодні обіцяного не виконав.

Не знаю, що є з пров. М., від часу відходу до Вас стратив з ним зв'язок.

Відносно Чорного⁸⁴⁰ скажу таке: до с. Г. (знає Кірик) прийшов одного вечора Чорний і був страшно прибитий. Нарікав перед

⁸³⁸ Так у тексті.

⁸³⁹ Помилка автора. Поряд з назвою одного з документальних різновидів ОУН зазначена назва повстанського часопису "Шляхом боротьби".

⁸⁴⁰ Денисюк Петро ("Чорний") (1924, с. Гушин Ковельського р-ну Волинської обл. – ?, ?). 1943 – 1945 – станичний, оргмоб ВО "Заграда", працівник Ковельської округи. Заарештований 3.03.1945.

матір'ю Шприхи, що “за моє жито цей мене побито” – дослівно говорив. Однак конкретно не вивчав причини. Ночував у клуні в одного господаря, не повідомивши його. Потім забрав орг. коня і поїхав усвосяси. Я як довідався про це, думав, що це наслідки призначення його до мене, що він міг зрозуміти інакше.

Сьогодні довідався від д-га Тана, що Гонта, про якого я згадував у листі, є при Бойкові. Мені він треба до боротьби з [бандою] Озона.

Залучую документи від Голуба⁸⁴¹.

Агента, якої протокол Ви переслали до мене, подала на письмі дуже цінний матерьял. Цього матерьялу буде менше-більше на 60 стор. машинового друку. Я думав своїми силами або д-га В. написати на машині, однак цього не зроблено бо я не маю ще машини, а д-г В. також не зробить цього. Що маю з тим зробити? Це незвичайно цінн[ий] матерьял і може втратити на вартості.

Маю деякі справи, що вимагають тільки устного полагодження з Вами.

Слава Україні.

29.XI.45.

Жен

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953), спр. 3, арк. 287 (конверт).
Оригінал. Рукопис.*

---

⁸⁴¹ Ці документи не виявлені.

Листи Захаржевського Михайла

№ 78

М. ЗАХАРЖЕВСЬКИЙ – Р. ШУХЕВИЧУ

[Зима – весна 1945 р.]

Високошановний друже, урядуючий провідник ОУНСД!⁸⁴²

Вітаю Вас з великим часом визвольної боротьби, що її провадить ОУНСД, з переможно-героїчними діями Української Повстанчої Армії! Поєднання революційних сил всього⁸⁴³ українського народу в одностайному, розгорнутому, рішучому наступу на наших гнобителів мусить дати⁸⁴⁴ повне визволення з-під ненависного московсько-польсько-жидівсько-німецького ярма⁸⁴⁵ та створити Українську Самостійну Соборну Державу! Відомості, що надходять в різний спосіб на всі терени України, про збройну боротьбу Української Повстанчої Армії, живлять сподівання нашого народу не в спосіб мрійницьких бажань. Ні, український нарід хоче як реальніше відчутти можливість боротьби, бути ближче до неї, допомогти скинути ненависне ярмо московсько-жидівського комунізму, включитись і самому йти до рішучого бою.

Треба відмітити, що ворожеча і свідомість свого національного пригнічення зросла і являє собою досить міцну силу. Поряд до московського панування зросла люта ненависть і до жидівства. Зараз на Україну вертають зі всіх кутів СРСР жиди на “свою родіну”, особливо багато їх наїхало до Києва. Вони разом з москвинами влаштовують тут вигідне, розкішне життя всупе-

---

⁸⁴² За нашими спостереженнями, така форма звернення до адресата не була притаманна для документів ОУН станом на 1945. До адресатів зверталися або за псевдонімом, або писалося щось на кшталт “друже провідник”, “друже”. Отже, це перше свідчення того, що даний документ є підробленим.

⁸⁴³ Підкреслено.

⁸⁴⁴ Два останні слова підкреслені.

⁸⁴⁵ “... московсько-польсько-жидівсько-німецького ярма ...”. – Це друге свідчення того, що документ сфабрикований. Для документів ОУН і УПА, датованих 1945 р., антиєврейські твердження на кшталт цього притаманними не були. Закиди до “жидівства”, обвинувачення євреїв у зв’язках з радянською владою трапляються лише у деяких документах ОУН, що з’явилися до першої пол. 1943. Деякі історики не знають, що ідеологія ОУН з другої пол. 1943 докорінно змінилася, тому на підставі даних низки джерел підпілля за 1941–1942 роблять необ’єктивні висновки про антисемітську спрямованість українського повстанського руху в цілому.

реч тяжкому військовому часу. Вони посіли керівні хлібні пости, посади, нахабно поводять з українцями, смакують радощі повновладности і розкоші життя.

Попередні слова дають загальний фон настроїв на землях Східної України. Треба сказати, що на терені України, де працювала наша Організація з 1941 р., де нас катували, ув'язнювали, вішали, розстрілювали, де лилася свята кров борців-революціонерів, членів ОУНСД, за часів німецької окупації, таки ми маємо міцні позиції серед людности і пока пробільшовицька агітація не може відвернути її від визнання наших ідей. Терор, що переводять большевики, не може відвернути її від визнання наших ідей. Терор, що проводять большевики не тільки до членів ОУНСД, до свідомих українців, а просто до українців також у великій мірі сприяє зміцненню настроїв і кріпить її думку необхідності жорстокої боротьби.

Дальша постійна, непослабна, наполегливіша наша організаційно-пропагандивна і військова робота може створити рушійну силу для нашого діяння. Наша праця скрізь знаходить собі добрий ґрунт, але труднощі великі для зрушення та створення сталих організаційних форм, але рішучі, сміливі акції щодо тероризування московсько-жидівської влади дають добрі результати для широкої пропаганди. Особливо розвіює так перед НКГБ та гіпноз всевладности, непоборности. От тому то треба остаточно вирішити, встановити тактику боротьби до початку весни-літа.

Хоч той терор викличе терор з боку НКГБ, але останнє неминуче втягне широкі кола людности до боротьби. Мусимо сказати, що треба діяти не тільки словами а й в інший спосіб, щоби зрушити інертність⁸⁴⁶, збудити дошкульно. Від нас, від ОУНСД, треба прикласти максимум зусиль, праці на переведення організаційної роботи. Сили наші зростуть буйно, коли візьмемо правильний підхід і вірну лінію тактики наших акцій. Ми розуміємо, що наша боротьба, наше змагання проходять в складних обставинах, але мусимо⁸⁴⁷ пам'ятати і розуміти, що найголовніше не розпорозувати своїх сил, не бігти за дешевим ефектом. Нам треба підпорядкувати всі укр. революційні сили у всіх виявах визвольного руху, створити один міцний авторитетний центр⁸⁴⁸ для всіх земель України. Лише один мусить бути провід ОУНСД для всього укр. народу де б він не мешкав (Європа, Азія, Канада). Треба втягну-

---

⁸⁴⁶ Слово підкреслене.

⁸⁴⁷ Слово підкреслене.

⁸⁴⁸ "... один міцний авторитетний центр ...". – Підкреслено двома лініями.

ти представників від усіх земель і з них створити один провід⁸⁴⁹. Праця під проводом ОУНСД на теренах України під час німців, їх окупації, була порушена советською навалою з жовтня 1943 р. і не відновлена по цей день. Це зовсім не вірно, кидати без зв'язку на такий довгий час річ не припустима. Під час відступу німців не було відповідної домовленості, а значить і відповідної підготовки на підтримання тісного зв'язку з головним проводом, а це спричинилось до довготривалого розриву, що й загальмувало роботу, порушило поінформованість контакту в самій роботі. В багатьох наших середовищах зродила розгубленість. Перехід фронту, як і треба було чекати спричинився до занепаду організаційної сітки тому, що одних заарештували, другі виїхали, треті мусили піти до армії советів, четверті загинули в боротьбі. Треба було зараз же взятись до праці по відновленню організаційної сітки й виявленню наших людей.

До цієї роботи "ми" взялися. Гадали "ми", що за час відбудовчої роботи на землях Східної України пов'яжемося з проводом ОУНСД, оскільки вважаємо недопустимим якийсь будь-який відрив.

Час ішов, а зв'язок не налагоджувався. "Ми" опанували найбільші терени, а там прийшли до опанування і дальших теренів. Всі наші організації і окремі особи глибоко законспіровані. Якоїсь акції не переводимо.

Вважаємо найважливішою роботою: 1) створити кістяк організаційної сітки, 2) виховання нових кадрів, 3) приведення до мобілізаційного стану – до боевої готовності.

Розгорнення нашої роботи дало наслідки – поєднання багатьох теренів України і в такий спосіб "ми" перетворилися на організаційний Центр СУЗ. Цей Центр очолюю я.

Провідник Київщини, при відході німецьких військ наказав мені залишатись під советами і брати на себе керівництво усією роботою. Я залишився і повів нашу роботу. Мене повинні знати друзі, члени ОУНСД, з якими я працював на Дніпропетровщині починаючи з 1941 р. по VI 1943 р. З причини переслідування мене гестапо мусив піти в підпілля і працювати в Сталінській області (VII, VIII-43 р.). Провідник Сталінської області мене також знає, бо він також з Дніпропетровщини і тоді разом з ним працювали там в залізорудних районах. Згадана особа була примушена залишити рудний район і податись на інші терени через переслідування гестапо (січень 1943 р.). Там на Сталінщині я був до часу відступу німців і звідти був перекинтий до Києва на Київщину, оскільки

---

⁸⁴⁹ Речення підкреслене, у т. ч. два останні слова – двічі.

родом з її терену і довгий час жив в самому Києві. Посилаюсь на двох обласних провідників.

Це дає можливість Вам встановити мою особу.

Новоутворений Центр на СУЗ весь час шукав і шукає зв'язку з проводом ОУНСД. Ніхто з нас не думає відділятися чи вести якусь іншу політичну лінію. "Ми" стоїмо на ідеологічних, політичних та тактичних засадах ОУНСД згідно з ухвалами третьої конференції. Наша відірваність могла спричинитися до своєрідної тактики, а може й невідповідного розуміння поточної ситуації. Потрібна повна поінформованість і міцний постійний зв'язок з проводом та повний контакт в роботі-боротьбі. Ще в середині листопаду 1944 р. направляємо до Вас свою людину, на терен дій УПА, використовуючи персональні дружні стосунки по організаційній роботі, але Ваші люде на превеликий жаль не прийняли її і вона, наша людина, ні з чим повернулась⁸⁵⁰.

Разом з тим Ваші люде мали повну можливість перевірити нашу людину, бо вона могла послатись на багатьох друзів, що знають її по роботі і повинен же хтось залишитись і бути з Вами. Лише тепер 25.2.45 р. прибула з Ваших країв, до якої ми послали свою людину в середині листопаду 1944 р. Цю Вашу людину влаштували вчитись в університеті. Ми вивчаємо згадану особу на основі дружніх зв'язків з нашою людиною. Прийняти її як Вашу уповноважену не маємо яких будь підстав. Коли згадана особа може пов'язатись з ким будь з людей з проводу, знаних з нами то справа вирішиться на добре⁸⁵¹. Без персональних зв'язків полагодити справу зв'язку в цілому, при даному стані дуже ризиковано, а тому Ви повинні встановити моє псевдо по Сталінській та Київській області згідно моїх вказівок, а найкраще, коли прибуде сюди людина, що знає мене в обличчя, а я досить зазначив щодо цього. Вважаємо, що відрив на протязі двох років недопустима річ, а тому треба як скоріше цей відрив ліквідувати.

Ми сила велика й непоборна лише тоді, коли складаємо одне ціле.

---

⁸⁵⁰ Л. Фоя з'явилася у квартирі Н. Калуженко в Луцьку орієнтовно в другій пол. листопада 1944. Однак, протягом 4 днів на зв'язок до неї ніхто не вийшов. Дівчина повернулася назад до Києва, оскільки умови військового часу не дозволяли просто так перебувати цивільній особі на певній території без працевлаштування і реєстрації.

⁸⁵¹ Автор оповідає про спланований органами НКВС переїзд Н. Калуженко до м. Києва і влаштування її на навчання до педагогічного університету, незважаючи на середину навчального року, а саме січень 1945.

Коли провід ОУНСД відправив своїх людей на СУЗ то вважаємо конче потрібним поєднати нас з ними це раз, а друге повинен бути присутній член проводу ОУНСД, уповноважений на полагодження організаційних справ.

Бажано бачити тут бувшого в самий останній час, перед відходом німців, провідника Сталінської області. Він людина, що обізнана з советською дійсністю і сам родом з СУЗ. Він буде тут в нашій роботі найбільш відповідним. Сподіваємося на добре розрішення справи. Особа, якою передаю листа, захворіла з 25.2 аж по 20.4 і цим затримала справу. Що можна було зробити для згаданої особи ми зробили. Вона сама все оповість⁸⁵².

Чекаємо на зустріч, на спільну працю!

Бажаємо влитись в загальну лаву боротьби!

Слава Україні! Героям Слава

П. С.

Дуже потрібні всі директивні матеріяли: а) ухвали останньої конференції, б) числа "Ідея і Чин" з ч: 5⁸⁵³ і другі матеріяли часописів, в) агіт. матеріяли, г) матеріяли про різні зміни організаційні, д) інформації про світову ситуацію⁸⁵⁴.

Відпис⁸⁵⁵

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4, арк. 282–283. Копія. Машинопис.

---

⁸⁵² Йдеться про Ніну Калуженко, яка 10.03.1945 захворіла на грип і протягом 2 місяців лікувалась на квартирі Л. Фої у Києві. (*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4, арк. 296*). Калуженко Ніна Павлівна ("Зоя") (1922, м. Луцьк Волинська обл. – 03.07.1945, Волинська обл.). Освіта середня, вчитель. Симпатик ОУН з 1940. Вступила в ОУН у січні 1942. Була членом "Просвіти", працювала з жіночими активістками м. Луцька (1941–1943). Збирала розвідувальні дані для ОУН у м. Луцьк (1944). Заарештована Луцьким міськвідділом НКДБ у жовтні 1944. За дивних обставин була звільнена. Надалі діяла під псевдонімами "Ірина", "Зелена". СБ ОУН на ПЗУЗ запідозрила її у зв'язку з НКДБ. Слідство особисто вів М. Козак. Ліквідована СБ. (*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4, арк. 293–297*).

⁸⁵³ Хоча цей часопис і виходив з листопада 1942, наскрізної нумерації до кінця 1943 не мав. Вона з'явилася у 1944-му і охоплювала всі числа видання до 1946. Таким чином, якщо цей документ був написаний на початку 1945-го, в даному випадку йдеться про №№ 5–8 за 1944, і, можливо, № 9 за 1945. З них №№ 7–9 передруковані в: *Літопис УПА 24 1995: 285–430*.

⁸⁵⁴ Документ разом з т. зв. "Відкритим листом до М.Т. Рильського" передали для підпілля ОУН на ПЗУЗ кур'єри т. зв. "проводу ОУН на СУЗ" Л. Фоя та Н. Калуженко.

⁸⁵⁵ Слово підкреслене однією лінією.

№ 79
М. ЗАХАРЖЕВСЬКИЙ – Л. ФОЇ

[Липень – серпень 1945 р.]

Подруго Люда!

З одержання цієї записки негайно виїхати до м. Київ, зустрінутись з Наталкою, передати мого грипса і разом з нею якскорше повернутись на місце, яке вкаже Вам людина, яку висилаю.

/–/ М. Думенко⁸⁵⁶.

Відпис⁸⁵⁷

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т.4, арк. 332. Копія. Машинопис.

№ 80
М. ЗАХАРЖЕВСЬКИЙ – К. МИНЬКІВСЬКИЙ

30 серпня 1945 р.

Подруго Наталка!⁸⁵⁸

Повідомляю з радістю про щасливе закінчення моєї подорожі⁸⁵⁹. 20.8 мав дружні стрічі з керівництвом ОУН, обговоренню всіх пекучих питань щодо розгорнення організаційної і пропаган-

---

⁸⁵⁶ “Микола Думенко” – реквізити М. Захаржевського згідно фальшивого паспорту, який для нього виготовили К. Миньківська-“Наталка” і “Максим”.

⁸⁵⁷ Слово підкреслене.

⁸⁵⁸ Миньківська Катерина Євгенівна (“Наталка”) (27.10.1902, м. Київ – ?, ?). Освіта вища. Співпрацювала з ГПУ–НКВС від 1927. Від березня 1944 – член ОУН. Згодом належала до київського легендарного підпілля.

⁸⁵⁹ “Подорож” провідника ОУН у м. Києві М. Захаржевського на Волинь відбувалася у другій пол. липня – серпні 1945. Поїхав він туди, одержавши у липні запрошення від коменданта СБ одного з р-нів ОУН на ПЗУЗ “Корчика”, яке привезла у Київ Л. Фоя. (Рукопис цього листа див.: ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (конверт). На думку соратниці “Тарана” К. Миньківської, яка за вказівкою НКДБ схилила його до цієї подорожі, згадане запрошення надійшло ще у червні: “В червні місяці повернулась з заходу якась Люда і привезла листа від якогось Корчика який пропонував для зв’язку з’явитись особисто йому. НКГБ вхопилося за цю пропозицію, а Таран спочатку не погоджувався. Мені було доручено умовити його на цю поїздку. Ми домовились з Тараном, що він поїде з Людою, якою він через деякий час надішле до мене Люду з листом, в якому звістить що мені робить і куди їхати далі”. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4, арк. 345).

дивної праці та створення економічної бази для неї. В цей спосіб ми прийшли до повного порозуміння. З огляду на специфічність нашої праці на СУЗ вирішено створити пропагандивний осередок, а також видавництво для випуску відповідної літератури в можливо більшому тиражу.

Визнано, що моя безпосередня участь в цій справі конче потрібна, а тому я залишаюсь на довший час тут. Разом з тим визнаю конче потрібним зміцнити склад керівництва на СУЗ, пов'язання його з іншими організаційними середовищами, а для цього потрібно ближче ознайомлення з думками членів тимчасового керівництва, до складу якого входите Ви та Петро Олександрович⁸⁶⁰, як людина що була поінформована про нашу роботу і думок котрого ми прислуховувались.

В недалекому часі має бути конференція на вирішення основних питань щодо роботи на СУЗ, а тому визнано конче бажаним, щоб ми всі взяли участь в ній.

Тому вживіть всіх заходів на скоріше полагодження різних технічних справ і виїзжайте. Командировку і перепустку беріть на місто Львів. Якщо Ви не зможете виїхати зараз же з Петром Олександровичем, то виїзжайте тоді самі.

За Вами виїзжає подруга Люда, до якої я передаю свою записку-розпорядження⁸⁶¹ через спеціальну зв'язкову, оскільки знаходжусь на інших теренах. Подруга Ніна, яку однак з огляду на арешт її родини не можна використовувати як зв'язкову на СУЗ і вона залишена при видавничому осередку як технічна сила.

---

⁸⁶⁰ Йдеться про члена легендарного підпілля ОУН у Києві "Максима". Відповідав за технічне забезпечення, зв'язок та підробку документів. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4, арк. 345).

⁸⁶¹ Очевидно, коли Л. Фоя передавала цього листа від М. Захаржевського для К. Миньківської, остання була під контролем працівників НКДБ, а "Таран" писав за вказівкою СБ ОУН на Волині. Згадує К. Миньківська: "... приїхала Люда і привезла мені грипса, в якому Таран мене викликав. Грипс НКГБ не сподобався. Вони припускали, що цей грипс Таран написав з наказу і що його могли розшифрувати. Грипс не сподобався тому, що в ньому занадто отвертий зміст, крім того їх здивувало те, що на захід викликають всіх людей, а назад не вертають, їздить одна Люда, якою безумовно можна ризикувати. Довго міркували над тим листом і нарешті вирішили, що треба ризикувати. Й вислали мене, але щоб я по можливості швидше вернулась. Мій зворот мав упевнити їх, що все гаразд і довір'я існує". (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4, арк. 345).

Полагодіть справи якскоріше як то Ви вмієте. Візьміть з собою найновішу літературу та журнали⁸⁶².

Чекаю Вас в числах між 15–20 вересня.

Слава Україні!

30.8.1945 р.

/-/ М. Думенко⁸⁶³.

Відпис⁸⁶⁴

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4, арк. 332. Копія. Машинопис.

---

⁸⁶² Це слово у справжніх повстанських документах практично не використовувалося.

⁸⁶³ Документ був підшитий до справи СБ ОУН з розробки київського легендарного підпілля М. Захаржевського. Аркуші справи пронумеровані почерком М. Козака. Цим самим почерком зроблено маргіналії на полях справи.

⁸⁶⁴ Слово підкреслене.

Лист Згаб'юка Анатолія

№ 81

А. ЗГАБ'ЮК – В. БОНДАРЧУКОВІ

6 червня 1946 р.

Друг проводник

Всех вещей и сведений с территории к Вам этой связью не посылаю, так как еще кое-чего недостает.

На территории в основном спокойно. Большевики практикуют засады (тактика подобно той, что в восточной части округа). Больших облав не замечается. В первой половине прошлого месяца гарнизон до 80-ти человек краснопогонников из Заболотьевского района производил облаву в Нудыжском лесу. Это вероятно в связи с тем, что 10 мая с. г. побили сотрудников райисполкома (Заболотьевского). В Паридубщине в Шайшине после 20 мая была облава, количество людей, участвовавших в облаве, точно неизвестно. Были истребки, были и большевики.

Относительно шпионско-диверсионной работы дорогого творчества я сообщаю, что уже кое-кого наметил. Одного казака из Зачернечья проинструктировал как следует и дал задание. В ближайшее время он очутится в назначенном месте для него. Должен работу провести, так как с увлечением принял предложение. Это тип твердый, но мало потерпел от польской полиции, почти совсем неграмотный, но делу преданный. Кажется, должен оправдать доверие.

Естьещенесколькотипов, но их пока изучаю. Проинструктирую и дам поручения только тем, которые на 99% будут казаться мне подходящими. Боюсь, чтобы не промахнуться так, как на Коте и поэтому не спешу. Кот закачался и подкачал, хотя еще не исключается возможность что он оправдает себя, так как тем, что выдавал десятки виновных и невиновных, а кое-где и ценных для нас людей, и тем, чтобы активней уже добыл, кажется, у красных доверие.

Чрезвычайных новостей на территории не имеется. В некоторых лесах красные разоружили истребков, а в некоторых произвели аресты.

Литература действует сильно. Шлите ее сюда как можно больше.

Обо всех людях в отдельности и об особенностях на территории не пишу. Подробно обсудим при встрече. Я остаюсь при Игоре.

На 15 число этого месяца буду в Паридубщине, а оттуда думаю таки в три ночи добратсья к Вам.

Слава Украине.

6.VI.46 г.

Михайло

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 3, арк. 229. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою⁸⁶⁵.

---

⁸⁶⁵ До документа додана довідка: "Грипис к Гордею. Копия. Перевод с украинского. 12.VI.46 г. г. Луцк. Перевел: начальник секретариата УМВД Вол области – майор милиции Березюк. Копия верна: оперуполном. 1 отд. управления 2-Н МГБ УССР ст. лейтенант [підпис] Пурышкин".

Лист Кирика-Петрука Володимира

№ 82
В. КИРИК-ПЕТРУК –
М. ЯКИМЧУКУ-КОЛТОНЮКУ

10 червня 1947 р.

[...] до роботи, тому прошу о їх негайне звернення. Цією проєктою не керуюсь тенденційністю супроти Вашої особи, але але добром справи. Крім того, у цій справі маю записку від Луки до Вас, яку можу Вам дати особисто, або мої співтовариші.

Слава Україні!

10.VI.47 р.

Деркач

P. S. Відшукати мене можна дуже скоро через д. Артема.

Цего грипса від Деркача я одержав 23.6.47 р.⁸⁶⁶

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (кон-верт). Копія. Рукопис⁸⁶⁷.

---

⁸⁶⁶ Коментар М. Якимчука-Колтонюка.

⁸⁶⁷ Документ уміщений у зошиті копій листів М. Козака-“Луки” й І. Литвинчука-“Давида”, якого вів М. Якимчук-Колтонюк з 1946.

Листи Кобриновича Володимира

№ 83

В. КОБРИНОВИЧ – “ЛИСОВІ”

14 липня 1946 р.

Друг Лыс!

11.VI. Я встречался с Вашими боевиками, которые сразу же заняли боевое положение и долго договаривались обманывая, что Вы в селе, однако я не верю, чтобы Вы были в селе и боялись бы выйти ко мне. Но это все ерунда, они боевики, хотя и неправду говорили мне, я им прощаю.

Пишу к Вам это второй раз, но всего не напишеш. Хочу с Вами встретиться, если имеете желание, то после захода солнца на том же пункте, где я Вам оставил первую почту 24.VI и 25.VI.1946 г. [...] в моем селе может разговаривать. Передаю почту до Вас от друга Варки, а также Зинько отдадите ему.

На этом заканчиваю ибо имею мало времени. Поздравляю от всей души! С успехами в революционной воле к победе.

Слава Украины.

Постий 14.VII.1946 г.

Сивач⁸⁶⁸

ГДА СБ України, ф. 2, оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 402. Копія. Рукопис. Переклад російською мовою⁸⁶⁹.

---

⁸⁶⁸ Кобринович Володимир (“Сивач”, “Одноріг”) (1918, с. Антонівка Костопільського р-ну Рівненської обл. – 9.10.1946, с. Антонівка Костопільського р-ну Рівненської обл.). Станом на 1941 належав до організації “Січ” у м. Костопіль (Рівненська обл.). У 1943 – к-р сотні куреня “Кори” групи УПА “Заграва”. 1944 – к-р відділу з’єднання “Петлюра” групи УПА “Тютюнник”. У 1945 – к-р сотні загону “Дорош” ЗГ УПА № 44. В січні 1945 ця сотня налічувала до 50 чол. Від другої пол. 1946 – член проводу ПСК “Степ”. Був убитий радянськими спецслужбами. Поручник УПА від 24.04.1945. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 286; Літопис УПА НС 8 2006: 137, 941; Реабілітовані історією. Рівненська обл. 1 2006 109; Музичук 2006 7*).

⁸⁶⁹ До документа додана довідка: “Перевод с украинского. Верно: о/уполн. мл. л-т Карпунин. Киев. 15.XII/46 г.”.

№ 84

В. КОБРИНОВИЧ – Л. РАДКЕВИЧУ

14 листопада 1946 р.

Друже Литканюк!

Прошло много уже времени как Вы отошли от меня и мы не имеем возможности больш встречаться лиш потому, что Вы находитесь в окружении анархиста Далекого. Я на этом месте какой дорогой шел, той иду дальше, имея указание от провода ОУН и за свою работу отвечаю перед проводом Организации.

На этом месте Вы попали в окружение анархиста Далекого и слышу, что выполняете его враждебный порядок, тем самым компрометируете Организацию и тех людей, которые и в дальнейшем выполняют приказы провода Организации и идут правильным путем революционной борьбы.

Когда я находился с Вами, я бы никогда не подумал того, чтобы Вы когда-нибудь могли послушать анархиста Далекого, выполнять враждебную работу и вести пропаганду против Организации.

Неужели позволяете себе променять честь революционера, честь упавших героев и море пролитой крови на анархистическую дорогу. Вам анархист Далекий говорит, что провод Организации это ликвидаторы, однако думаю, что Вы сами можете подумать и присмотреться, кто ликвидировал и дальше ликвидирует, не Далекий ли?

Кто отвечал в этом краю за СБ? – Далекий.

Кто получал отчеты с СБ? – Далекий.

Кто ликвидировал Донца⁸⁷⁰, Нечипора, Кия? – Далекий. Все те, что были ликвидированы, виновны и не виновны, это все с ведома Далекого, он хочет свалить свою вину на кого-то. Нет, провод знает всю злую его работу и будет его судить так, как этого он заслужил.

---

⁸⁷⁰ Марчук Иван ("Донець") (?), м. Костопіль Рівненської обл. – осінь 1946 чи 27.10.1946, біля с. Теклівка Сарненського р-ну Рівненської обл.). Референт СБ Сарненського надрайону (зима-весна 1945). Далі став прибічником самопроголошеного проводу "Одеса". У 1946 – провідник Клесівського р-ну. Але, з моменту створення ПСК "Степ", відійшов від "далеківців". Був провідником Сарненського надрайону ПСК (08–10.1946). Фігурант ОРС "Донець". За одними даними, загинув у бою з військами МВС та опергрупою Сарненського райвідділу МВС. За іншими даними, ліквідований за наказом провідника самопроголошеного проводу "Одеса" С. Янишевського восени 1946. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 5, т. 2, арк. 33, 129, 224; Там само, спр. 9, арк. 179; Там само, ф. 5, спр. 67426, т. 2, арк. 53; Там само, т. 4, арк. 42).*

Бедный тот, кто хочет позорить⁸⁷¹ Организацию. Я, зная Вас, не хочу чтобы Вы дошли до того, чтобы Вас провод Организации судил как анархиста.

Приближается время решающей борьбы, а мы вместо того, чтобы идти одним путем [...] ⁸⁷².

На тот ненастный час на наших теренах (территориях) основалась анархия, которая рассоединила Организацию и хочет привести до полного уничтожения ее.

Будем ___ ⁸⁷³ и не допустим себя обмануть. Ибо это пятно нашей борьбы. Враг смеется с нас, потому что мы сами себя бьем. Это позор. Неужели славу павших героев заменить на позор, на анархию Далекого, и чтоб потом провод нас судил как предателей.

Каждый из нас разве не понимает, что Организация безоглядна и будет судить так, как этого мы заслужим.

Далекий наделал шуму, что на севере застрелили Грыцька, Квитку, то это так, Грыцько хотел рассоединить Организацию на севере и завести там анархию, задержал зарплату. Но Квитка не был в курсе того, что основалось⁸⁷⁴ в этом краю, есть и до настоящего времени, и делал ту роботу, которую приказывает провод ОУН.

Думаю, что Вы, как осведомленный революционер, не захотите вредить Организации, порвите с той проклятой анархией и ступите на колию правильной революционной подпольной борьбы, которую ведет ОУН. Много, много есть о чем писать, но лучше чтоб Вы ответили и условились со мной о встрече. Вы бы очевидно поняли, когда бы я Вам про все это разъяснил. Кто правильно поступает – провод ОУН или Далекий.

Прошу дать ответ через эту же самую квартиру, в которой я пишу к Вам.

Поздравляю от всего сердца.

Слава Украины, Героям Слава.

Постий, 14.XI.1946 г.

Сивач

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 404–405. Копія. Рукопис⁸⁷⁵. Переклад російською мовою⁸⁷⁶.

⁸⁷¹ Слово підкреслене однією лінією.

⁸⁷² Закінчення цього речення розібрати не вдалося.

⁸⁷³ Пропуск перекладача документа на російську мову.

⁸⁷⁴ Слово підкреслене однією лінією.

⁸⁷⁵ Фрагмент копії цього документа див.: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 361.*

⁸⁷⁶ До документа додана довідка: "Перевод с украинского. Киев " " декабрь 46 г. Карлукхин".

Листи Ковальчука Панаса

№ 85 П. КОВАЛЬЧУК – “111”

[1946 р.]

Друже 111⁸⁷⁷

Посылаю к Вам одну только почту, новых материалов пока нет.

На 10.VI-1947 года вышлите подметки, не высылайте много, чтобы, если что случится в дороге, много не пропало.

Если я к 10.VI к Вам связь не вышлю, то 15.VI не присылайте никого, ибо актуальная связь снова будет в эту сторону, это относится только до этого 10-го, а дальше актуально, так, как мы договорились.

Если друже Летучий⁸⁷⁸ еще не кончил писать “тетрадей”, то пусть как можно скорее кончает так, чтобы ближайшей связью можно было их выслать мне, чтобы эта писанина не тянулась целый год. Затем, эту тетрадь, которую Вы выслали на Ст., я ее почему-то этой связью не получил, не знаю почему, припомните ему, чтобы он мне выслал, или же пусть отдаст ее Вам, а Вы тогда перешлите, чтобы она где-нибудь в дороге не потерялась.

Следующей связью прошу выслать мне все снимки по одной штуке, которые делал Назар, вместе с этим прошу выслать что там вышло у нас, относительно снимков обратите внимание, чтобы они как-нибудь не распространились по терену, пусть это сразу будет включено в архив.

Про разработку Стрибка прошу Летучему ничего не говорить, думаю, что будет лучше если он не будет знать. Протокол прошу выслать мне, одновременно прошу оформить протокол с погрантерену этого лесника (гайового).

Напишите, как наладил дело связи др. Лепков и что сделал Вам.

---

⁸⁷⁷ Під шифром “111” у радянських оперативно-слідчих документах проходила поштова адреса П. Ковальчука. Втім, у підпіллі ОУН часто було заведено ототожнювати поштовий шифр адресата зі псевдонімами пунктових зв'язку. Таким чином, можна припустити, що даний лист був адресований для пунктового зв'язку до П. Ковальчука.

⁸⁷⁸ Станом на травень 1945 – політвиховник відділу “ім. Тятиви” загону “ім. Дороша” ЗГ УПА № 44. Тоді перебував з рейдом на Житомирщині.

Летучий писал письмо к своему товарищу из Жи__ра⁸⁷⁹, написал уже или это осталось только на словах.

Соберите к себе с терену все обязательства, которые вербовались в терене, эти (оригиналы) хорошо спрячьте, а клички и адреса зашифрованными держите у себя сверху и подумайте как бы все это использовать, такие обязательства не должны лежать и покрываться плесенью, а, конечно, их нужно использовать.

Вот, например, обязательство этого молочара, про него я подумаю, а также о его использовании.

Разработайте этого Гусака, про которого мы говорили, думаю, что он должен нам дать интересные материалы. Имею намерение этого из Г__ва поручить хорошему следователю.

В терене Лепкого узнайте, что это за люди давали эту литературу и билеты на Б(оевой) Ф(онд).

Я с каждым разом все больше убеждаюсь, что делает “монастырь” и “монахи”.

Если это так похоже делается работа, то поручите дружке Лепкому, чтобы вел разведку и про все писал Вам, пусть пока не связывается, чтобы не пропал.

Я поручил (неразборчиво)⁸⁸⁰ дело бывшей “гуски”, которая еще в 1944 году согласилась нести нам “яйца”. Я ему поручил с ней связаться, не знаю как отнеслась – про это прошу мне написать.

Одним словом, в “монастырской” работе нужно быть последовательным, ибо они сейчас сильно разрабатывают.

МВД говорит так, что нам приказ от самого Сталина в этом году ликвидировать всех бандеровцев, потому что потом уже будет поздно. Этот самый в пьяном виде дальше говорит: “Если бы мне убить З__ного или Дуба, то моя жизнь была бы спокойная до смерти”⁸⁸¹.

Из этих слов видно, какой вес они придают нашему движению.

Клямяк уже хорошо разработан, уже арестована Галичанка и Саковых девушек.

На этом заканчиваю, желаю успехов в работе.

Будь здоров.

---

⁸⁷⁹ Житомир.

⁸⁸⁰ У дужках – примітка перекладача, підкреслена однією лінією.

⁸⁸¹ Возможно, п'ятий працівник МВС мав на увазі “далеківця” С. Костецького-“Зимного”, а також Ф. Воробця-Дуба” чи І. Литвинчука-“Дубового”. Якщо це так, то документ датований не пізніше початку 1946, адже “Зимний” загинув 27.12.1945, а “Дуб” потрапив у радянський полон у лютому 1946.

С. У.
075.

П.С. На основании старых материалов, братыха (жена брата) др. Летючего была в 1944 году [...]. Если она такая теперь, то все связи с др. Л. или К. немедленно порвать и взять под контроль все места, о которых она знает, чтобы они не пропали из-за нее. [...] она может быть теперь самой честной, но как говорят, “береженного бог бережет”. Ей необходимо помочь, пусть она скрывается, но связей с ней не поддерживать.

Тем более, что о др. Летючем русские знают и “потихоньку” окружают его сексотами, для поимки его.

Это мне удалось здесь кое-что разведать – при встрече расскажу подробно.

С. У.
075

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 3, арк. 293–294. Засвідчена копія. Машинопис⁸⁸².

№ 86 П. КОВАЛЬЧУК – НЕВІДОМОМУ

[1948 р.]

[...] Лично с Вами видеться не могу. Ваш терен может быть под наблюдением.

[...] Прошу ничего не делать с той работы, которую я Вам поручил потому, что можете этим расконспирироваться. С.⁸⁸³ тоже передайте, чтобы прекратил свою работу

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 1, арк. 211. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою⁸⁸⁴.

---

⁸⁸² До документа додана довідка: “Копія (перевод с украинского). Перевел с украинского: оперуполномоченный отдела 2-Н УМГБ лейтенант [підпис] (Чурин). 4-лт”.

⁸⁸³ Йдеться про провідника Луцької округи М. Бондарчука-“Стемида”.

⁸⁸⁴ Документ цитується у спецповідомленні МДБ про ліквідацію референтури СБ ПЗК “Москва” від 17.03.1949.

Лист Ковжука Якова

№ 87

Я. КОВЖУК – В. ГАЛАСІ

Вересень 1951 р.

К Риль-1⁸⁸⁵

Лиман почему-то не прибыл. Возможно что-то случилось. Вся почта от Вас, которую получил на прошедшей встрече, лежит у меня.

На днях имею запасную встречу с теми друзьями, которые приходили ко мне с С. Увидим, что покажет еще эта встреча. В приложении пересылаю описание моего дела с П-ю. Отдельно грипс от Аркада.

Если будете им что-либо писать, то я просил бы, если это возможно, чтобы я был проинформированный про содержание Ваших писем к ним. А если это невозможно, то прошу написать мне отдельно, какое я должен занять положение по отношению к ним после этого.

П-а имеет обработанное какое-то произведение, но боится высылать пока не будет знать, что оно будет принято. Поэтому прошу сообщить, высылать ли следующим разом.

Получилось так, что я высылаю эту почту с дороги, поэтому не имею под рукой своих бумаг.

Поэтому я не могу послать написанный мной разговор с Аркадом, про который упоминаю в описании про это дело. Перешлю его в следующий раз. А для ориентации ниже сообщая содержание этого разговора.

Мой вопрос⁸⁸⁶: С какого времени Вы начали любовный роман с П-ю?

Его ответ: С того времени как был ранен и она лечила. Это было летом 1949 года.

Вопрос: Знали ли Вы про то, что она имеет мужа?

Ответ: Не знал.

---

⁸⁸⁵ Підкреслено однією лінією.

⁸⁸⁶ Тут і далі фрази "Мой вопрос", "Вопрос", "Его ответ" підкреслено однією лінією.

Вопрос: Имели ли Вы в мыслях жениться на ней и говорили ли Вы с нею об этом?

Ответ: Скажу прямо, что об этом разговоров между нами не было.

Вопрос: Этот роман начался с Вашей или с ее инициативы?

Ответ: На этот вопрос не хочу отвечать.

Вопрос: Что Вы думаете теперь о женитьбе с ней?

Ответ: Поступлю так, как прикажет Организация.

Мои последние слова к этому⁸⁸⁷.

Организация не запрещает членам любиться и жениться, но в рамках народного культа. Так, как Вы сделали, является деморализацией, для которой в Организации не может быть места.

Во-вторых, Вы сделали преступление против своего друга – члена Организации – законного мужа П-ки.

А это также в Организации не должно быть.

На основании этих мотивов, запрещаю Вам дальше продолжать с нею этот роман, пока не будет это дело решено вышестоящими людьми, т. е. пока не будет дан развод П-ке и утвержден Ваш брак с нею. Про это можете писать “вверх”, я перешлю. Если не будете придерживаться этого, я буду вынужден возбудить следствие по этому делу.

Январь 1951 г.⁸⁸⁸

Так как они не придерживались этого моего приказа, я возбуждаю это дело перед Вами. Про то, что они не придерживаются, имею свидетелей⁸⁸⁹.

Напротив, еще раз заявляю, что суда на них не хочу. Не хочу потому, чтобы не делать ненужного шума, не издавать излишних хлопотов организ. людям и не быть для них личным врагом. Все неправды перенесу на себе в пусть дело затихает⁸⁹⁰.

Хочу только одного, чтобы вместе с ней не жить и не иметь никаких моральных обязательств перед нею, так как она сейчас так обращается со мной, что самые честные мои намерения по отношению к ней она понимает наоборот. Это уже и жить невозможно на свете.

---

⁸⁸⁷ Речення підкреслене однією лінією.

⁸⁸⁸ Дата підкреслена однією лінією.

⁸⁸⁹ “... *имею свидетелей*”. – Підкреслено однією лінією.

⁸⁹⁰ “... *дело затихает*”. – Підкреслено однією лінією.

Ситуация у меня в терене по старому. Враг и дальше в одинаковой мере нажимает на этом участке. Видимо хорошо поработал Назар⁸⁹¹.

Сердечно поздравляю, желаю всего наилучшего.

Слава.

Сентябрь 1951 г.⁸⁹²

К-о

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 10, арк. 282–285. Копія. Машинопис⁸⁹³. Переклад російською мовою⁸⁹⁴.

---

⁸⁹¹ Ігор Власюк.

⁸⁹² Дата підкреслена однією лінією.

⁸⁹³ Також див. фрагмент цього документа: *ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 7, арк. 154–155*. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою.

⁸⁹⁴ До документа додана довідка: *“Копия. Перевод с украинского. Справка: грипис писан рукой руководителя Острожецкого районного провода ОУН Тараса-Карпа и адресован Орлану. Аркад, С и Лиман – бандиты, действующие на территории Острожецкого района. В приложении к этому грипису Тарас на 41 странице описывает кляузу, возникшую на почве любовных дрызг между им, его женой-машинисткой районного провода ОУН Палашкой и бандитом Аркадом. Приводимые ниже выписки из этого письма, к Орлану, свидетельствуют о том, что последний укрывался в бункере Тараса: “... Лиман вылечился и нужно было доставить его на его квартиру. У Аркада нога тоже вылечилась, только еще не мог как следует ступать. Мне с С. нужно было жить на этой известной Вам квартире, так как с этим местом была связана работа: связи и другие территориальные дела ...”. “... В начале апреля (1951 г.) меня и С. не было, около квартиры появилась опасность и они вышли. Раньше я П-ке указал место, куда можно было бы уйти в случае чего-либо. То место, где Вы с нею были вначале, запретил ей показывать при любых условиях. Несмотря на это, она завела его туда, мотивируя, что оба были больны и не могли дальше идти или находиться еще сверху до нашего прихода ...”. Перевел: зам. нач. отдела 2-Н УГМБ Волынской области капитан [підпис] (Резник). “...” октября 1951 г. Верно: [підпис нерозбірливий]”.*

Листи Козака Миколи

№ 88

М. КОЗАК – С. ЯНИШЕВСЬКОМУ

27 вересня 1944 р.

Друже Далекий!

До помочі другові Терешкови я дав друга Корнія.

Він має держати також зв'язок між Вами а мною, розбудувати розвідно-інформативний відділ в Терешка та вести все діловодство.

Він ту роботу робив у мене.

Може розв. інф. відділ очолити у Івана, але при Терешкови мусить хтось бути, бо він сам канцелярної роботи вести не може.

Корній має приготувити в тому терені зо три нори для мене.

С. У.!

27.9.44 р.

Чупр.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 65 (1953 р.), спр. 8, арк. 90а (конверт). Оригінал. Рукопис.

№ 89

М. КОЗАК – В. КУКОВІ

14 травня 1945 р.

Друже провідник!

В дорозі до Вас я стрінувся з дг. Архипом. До Вас шукав зв'язку, тому що події в нашому терені заставили мене очолити повністю роботу північно-західного (Максима) і північно-східного (Романа-Олекси) краю. Зимова акція, яка набрала широкого розміру обох висшезгаданих теренах і була переведжена безпереривно від половини січня до кінця березня 1945 р., нанесла великих, болючих втрат провідного активу, та матеріальні втрати політично-пропагандивних осередків, що параліжувало і послабило організаційно-політичну роботу. Найбільших втрат зазна-

ли ми в терені осередку провідника О., де впа[в] сам провідник 12.2.1945 р. (на Оржівському хуторі), член проводу под. Верба 13.2.1945 р. (Оржівський хутор), провідник Макар-Мітла дня 24.3.1945 р. на Суховерхньому хуторі Клеванського р-ну. В терені даного осередку, який займав кілька районів, впало біля сорок осіб, в тому числі пор. Клим – Борис Бедрик, старшина штабу командування УПА-Північ, под. Медуна – медшеф, а з політично-пропагандивного осередку дг. Поет⁸⁹⁵ і Май, та 5-ть осіб технічного персоналу. Матеряльні втрати в тому терені – дві друкарні, частина паперу та технічного приладдя.

Спеціальне звернення уваги ворога та шалюча поведінка великої кількості (до 10-ть тисяч) НКВД та військ спецвідділу свідчить про плановий, добре підготований удар в цьому терені. Акція, яка переходила в тому часі в цілому терені, мала в більшості шаблонний характер і при вмілому маневруванні, а в першій мірі не легковаженню ворога, як провідний актив, так і відділи УПА виходили ціло, або з малими втратами. Краєвий провід ПСУЗ⁸⁹⁶ (Романа-Олекси) страт в людях не зазнав, але зате є значні втрати в цьому терені від проводу округ в низ. З проводу краю ПЗУЗ⁸⁹⁷ (Максима) впав організаційний референт дг. Віталій-Крилич⁸⁹⁸. Причиною його смерті була легковажність, бо хоч⁸⁹⁹ знав про те, що більшовики бьокують ліс, маючи при собі цілий курінь війська

---

⁸⁹⁵ У 1945-му такий псевдонім мав референт СБ Бережанського р-ну на Тернопільщині. Є версія, що був розстріляний колегами за вказівкою М. Арсенича-“Михайла”, тому що згвалтував дівчину під час слідства. (*Літопис УПА 44 2006: 374*). Також вдалося встановити, що якийсь “Поет” загинув у квітні 1945. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 22*).

⁸⁹⁶ Йдеться про ПСК.

⁸⁹⁷ Йдеться про ПЗК.

⁸⁹⁸ Матвійчук Панас (Опанас) (“Віталій”, “Крилич”) (14.12.1914, с. Старий Порицьк Іваничівського р-ну Волинської обл. – 15.02.1945, ліс Червоний Бір Ковельського р-ну Волинської обл.). Навчався у гімназії. Очолював провід ОУН Порицького р-ну (1935, 1936–1937), Володимир-Волинську округу (1941–1943). Станом на червень 1943 – провідник Волинського обл. проводу ОУН. Від вересня 1943 - комендант заплілля ВО “Турів”. 1944–1945 – к-р ЗГ УПА № 33 (“Завихост”), організаційний референт ПЗК. Від 15.02.1945 – майор-політвиховник УПА. Загинув під час бою з підрозділом ВВ НКВС у Камінь-Каширському р-ні Волинської обл. Про його загибель працівники НКВС уперше дізналися від І. Банчука-“Розумовського” – взятого у полон лікаря загону УПА “Кубіка”. Дані лікаря підтвердилися зізнанням Д. Кв’ятківського-“Лева”. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 3, т. 1, арк. 69а; Там само, оп. 65 (1953 р.), спр. 7, т. 1, арк. 251; Там само, ф. 5, спр. 67809, арк. 17; Там само, ф. 65, спр. С-7970, ч. I, арк. 3, 10; Там само, ч. II, арк. 114; Літопис УПА НС 8 655*).

⁸⁹⁹ М. Козак, вичитуючи копію документа, дописав синім чорнилом до “хо” літеру “ч”.

не вийшов з того ліса, притому в⁹⁰⁰ часі раннього наскоку більшовиків на місце постою відділ був не обезпечений, не принявши бою, панічно розбігся, внаслідок того згинув Крилач, слідчий СБ Борис та 25-ть осіб козаків. Всіх жертв зимової акції в терені ПЗ і ПС в краю є біля 400 осіб, з того провідного активу від району в гору приблизно 20%, від району в низ 30%, а решта стрільці і підстаршини УПА та боєвики СБ і ВОП, а в тому числі 10-ть осіб старшин. Серед членських кадрів багато впало працівників СБ.

Криївки в цій акції себе не виправдали і люди, які влізли в криївку, приблизно в 60% впали. Найкраще давали собі раду рухливі боєві групи від 20 до 40 осіб, маючи при тім щонайменше 4 кулемети. Безперечно, що тут зіграло певну роль особисте щастя, рішучість командирів, партизанський хист, знання тактики, ворога і т. д.

По смерті сл. п. провідника та втрати процентово великого числа провідного активу, а до того провокаційна більшовицька література, як “До всіх командирів, політвиховників та стрільців з’єднання груп УПА Завихост”, підписана Стельмашук Юрій Олександрович, псевдо Рудий, Кайдаш і т. п. деморалізуючо впливала на маси, а частинно навіть членські кадри і духово слабший актив в низових клітинах – головно в тих теренах, де знали Рудого та знали сл. п. провідника особисто.

Стан цей пережив свою кризу, по переведенню відправ з краєвим[и] проводами, частинно окружними проводами, та видання дальших заряджень і наказів. В правді, в той час я ще не мав інструкцій з гори, але коли судьба чи, радше, кара Божа видвигнула мене на те становище (яке є понад мої сили) вважав я за перший свій обов’язок зв’язатися з провідним активом одного і другого краю, зорієнтуватися про стан в терені по акції, стягнути звіти, впорядкувати всі недомагання, видати зарадження дальшої роботи, а тоді зв’язатися і завітувати в гору. Для мене було ясным, що, не оглядаючись на стан, який заіснував, праця і боротьба мусить йти дальше, а також держався тої засади, що в такій ситуації навіть менше влучні зарадження є кращі як жодні. Видаючи зарадження, брав в⁹⁰¹ основу підготовку до затяжної, тяжкої боротьби, оперту на ідейно-революційні кадри, тому великих розходжень між одержаними інструкціями не було, за виїмком малих розбіжностей в відношенню до відділів УПА, які по одержанню від друга Архипа переданих Вами устних зарадженнях спр справлено⁹⁰² – видаючи наказ перевести Ваші зарадження в життя.

---

⁹⁰⁰ Літера “в” дописана М. Козаком.

⁹⁰¹ Літера “в” дописана М. Козаком.

Під тим кутом [п]евна підготовка вже йшла. Записку Вашу до сл. п. Мітли я читав і згідно з вимогою інформую коротко про стан з терену, долучуючи звіти та різні матеріяли, які маю в себе. Звітів з цілого терену ще не стягнуено, тому звіт цей буде неповний, але в загальному зорієнтуватися про стан нашого терену можна. Список долучених матеріялів подаю. Відносно вияснення про смерть сл. п. провідника стверджено, що сл. п. провідник дав наказ другові Данилові⁹⁰³ дня 8.2.1945 р. прибути до нього⁹⁰⁴ і з ним він мав долучити до мене за Стиром в Луцькому районі. Данило на означене число до провідника не прибув. Дня 10.2.1945 р. провідник, не сконтактувавшись з Данилом, виїхав підводою з другом Івасем і другом Орликом з Оржівського хутора на північний схід в терен друга Романа. Підводу з-під Гориня в Суську завернув і, переправившись човном, подався піхотою далі. Вночі з 10 на 11.2.1945 р. на хуторі Борівка Деражнянського р-ну відшукував зв'язок до друга Далекого. Зв'язку не відшукав, а день 11.2.1945 р. перебував в Суському лісі. Дня 11.2.1945 р. після полудня більшовики прибула⁹⁰⁵ до

⁹⁰² Так у документі.

⁹⁰³ Якимчук-Колтонюк Микола Хомович ("Гріша", "Д.", "Дан.", "Данило", "Олег", "Щупак") (1914, с. Піддубці Луцького р-ну Волинської обл. – 29.07.1947, с. Борохів Ківерцівського р-ну Волинської обл.). Закінчив Львівську політехніку. Став членом "Пласту" й активістом організації "Відродження". Працював помічником мірошника. Від травня 1934 – член ОУН. Є дані, що був членом бойової референтури невідомого терену. Весна 1937 – весна 1939 – служба у польському війську. Далі, до червня 1941 – провідник одного з надрайонів ОУН на ПЗУЗ. Грудень 1942 – лютий 1943 – організаційний референт Волинського обл. проводу ОУН. Далі, за вказівкою Д. Клячківського, створював перші підрозділи УПА на тер. Волинської обл. 07–15.09.1943 – провідник ВО "Турів". Причетний до формування т. зв. "Колківської республіки" у Волинській обл. Член охорони ГК УПА Д. Клячківського. Від серпня 1944 – шеф зв'язку проводу ОУН на ПЗУЗ. Відповідальний за безпеку перебування к-ра УПА–Північ Д. Клячківського у Клеванському й Олицькому р-нах на Рівненщині. За намовою С. Янишевського (М. Якимчук-Колтонюк не встиг вчасно прибути з кіннотою на допомогу Д. Клячківському і той загинув), був запідозрений М. Козаком у зраді. Загалом цей конфлікт тривав до загибелі М. Якимчука-Колтонюка. За однією версією, наклав на себе руки у криївці в с. Борохів (її оточили працівники МДБ). За іншою версією, працівники МДБ оточили згадану криївку, а коли почали її відкривати, верх вибухнув (мала дві стелі). Скориставшись розгубленістю чекістів, М. Якимчук-Колтонюк разом зі В. Захарчуком-"Себастьяном" спробували вирватися наверх, відстрілюючись з автоматів. Але у перестрілці загинули. Опегрупа витягла з криївки важкопоранену дружину "Данила" Зінаїду Іванівну Колтонюк-"Олену". Вона засвідчила, що один з убитих – її чоловік. З криївки було вилучено багато документів. Хорунжий УПА І-го ступеня від 17.08.1944. Дочка: Оріся. (*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 7, арк. 72–73, 248; Літопис УПА НС 14 2010: 317; Мазурець 2002 19, 54, 141, 165, 167, 170, 199; Семенюк 20*).

⁹⁰⁴ "... прибути до нього..." – Дописано М. Козаком.

⁹⁰⁵ Так у тексті.

Суська і записався⁹⁰⁶ на акцію в Суському лісі. Вечером провідник перейшов назад через Горинь і подався на Клеванщину. Між третьою а четвертою годиною над ранок 12.2.1945 р. в напрямі Оржова були дві довгих серії з кулемета та крісові стріли. До своєї квартири друг провідник, як також і Івась та Орлик більше вже не прибули. По всіх даних виходить, що дг. провідник згинув на залізничному шляху Рівне–Клевань, який в ту ніч був⁹⁰⁷ обставлений заставами. Криївка сл. п. провідника не впала. Рудий справді був 12.2.1945 р. з більшовиками на Оржівськiм хуторі і заходив до хати, в якій одного разу мав зустріч з провідником, але квартири, в якій мешкав провідник, він знати не міг. Рудий мав забандажовану голову і руки, а один більшовик помагав йому йти. Точніших вияснень в тій справі подати наразі не можу, бо той терен до половини квітня був обсаджений більшовицькими військами і я ще не бачився з Данилом і з другими людьми, які в той час перебували на тих теренах. Люди в тій справі вислані і мають зібрати всі подробиці відносно смерти провідника. Про смерть провідника я довідався щойно 5.3.1945 р. в Торчинському р-ні. Зимову акцію я перебув в рейді по західній стороні Стира зі своєю групою 30 осіб. В дорозі долучували ще інші групи, так що не раз наша маневруюча група числила і сто осіб. В час рейду я мав два бої і одну сутичку з більшовиками. Репортаж з бою дня 22.2 і 28.2.1945 р. долучую.

Зголошую, що дг. Середа-Ящур⁹⁰⁸ не підпорядкувався наказам, а начитавшись Леніна дійшов до того висновку, який бачите з долученої його заяви до ЦК НВРО⁹⁰⁹ і листів.

---

⁹⁰⁶ Так у тексті.

⁹⁰⁷ Слово вписав М. Козак.

⁹⁰⁸ Манько Євгеній Андрійович ("Микола", "Ящур") (1922, с. Садів Луцького р-ну Волинської обл. – 03.09.1945, с. Садів Луцького р-ну Волинської обл.). Член ОУН від 1940. Провідник Ковельської округи (1942 – кінець 1944). Передав свої повноваження В. Бондарчуку-"Гордію" і повернувся у рідне село. Там його випадково убила опергрупа Торчинського райвідділу НКВС. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 39 (1953 р.), спр. 4, арк. 45–46; Там само, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 3, арк. 50).

⁹⁰⁹ Оригінал цієї заяви Є. Манька до Я. Бусла виявити не вдалося, а лише недатований переклад російською мовою. Його текст такий: "В ЦК НВРО (В руки другу Заславскому). При этом прошу уволить меня от звания и обязанности члена НВРО по тем причинам, что я не соглашаюсь с программой и статутом, а значит с тактикой, а особенно с практикой НВРО. НВРО, которая появилась в последствии банкротства ОУН, не только не порвала с нею и всем созданным ОУН – но неизменно пошла по ее следам, продолжая политический бандитизм. С этих именно причин я решил выйти из рядов членов НВРО, которую, как систему, считаю реакционной. Поэтому меня не будет обязывать организационная дисциплина НВРО

Мої прохання:

1) Прислати людину, яка очолить цей терен.

2) Прислати стало хоч по кілька примірників наших видань, головно політично-вишкільного характеру.

За святочні побажання і поздоровлення щиро дякую.

Бажаю Вам та Всім знакомим сил і успіху в дальшій боротьбі. Щирий привіт та поздоровлення для провідника М. і Зас.

Прошу подати мені чи матеріяли і звіти основної своєї роботи маю вислати разом, чи адресувати окремо до дга провідника М.

Слава Україні!

Постій, дня 14.5.1945 р.

[Підпис] Чупринко

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 154 (конверт), арк. 6–7. Засвідчена копія. Машинопис⁹¹⁰.

№ 90

М. КОЗАК – В. КУКОВІ

14 травня 1945 р.

Друже провідник!

До Вас я вибрався разом з Романом, але з огляду на політичні події (перемир'я), порадившись з др. Архипом, вертаю в свій терен, щоб допильнувати підготовку до нової дійсности. З Романом їхав тому, щоб остаточно вияснити його справу, бо такий стан від'ємно впливає на роботу.

и я буду выполнять ее приказы против своей воли и убеждениям, поэтому не буду нести ответственности перед народом за работу вышеупомянутой организации. Уходя из рядов членов НВРО, я не порываю с революцией, которая назревает в СССР, а значит и на Украине, верю в победу Украинской революции и что украинский народ во время развития борьбы за свое освобождение выдвинет действительную революционную политическую силу, а всякую реакцию выметет с украинской политической жизни, что есть закономерным явлением. С уважением, Микола (Ящур)". (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1954 р.), спр. 4, т. 3, арк. 203–204). Оригінал цього документа працівники НКВС захопили під час чекістсько-військової операції 23.09.1945.

⁹¹⁰ Також див. іншу засвідчену копію: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 154 (конверт), арк. 6–7.*

Найкращою розв'язкою буде залишити його в Галичині. Люди, з якими їде, можуть залишитися також ...⁹¹¹.

За пошту 25 шт. згідно з [с]писк. відповідає Роман.

Передана пошта Романом:

1. Грипс з дня 14.5.45 р.
2. "Нач. Любошевського РО НКГБ" (оригінал і відпис).
3. Листівка про смерть пров.
4. –"– "Христос Воскрес".
5. Протокол Качан Василина
6. –"– Самсонюк Параска
7. –"– Галабурда Микола
8. –"– Гандзюк Микола
9. –"– Спичак Олександр
10. –"– свящ. Гнатюк
11. "Смерть Зависної"
12. "Героїзм Матері"
13. Організ. звіт Холмщини
14. Вісті з терену –»–
15. Сусп. пол. огляд –»–
16. "Очередные задачи работы по сьолам"⁹¹²
17. "Як згинув Мітла"
18. "Нутро Клима Савура"
19. Матеріяли про Христю
20. –"– –"– Середу (7)
21. Опис бою 23.II.45 р.
22. –"– –"– 28.II.45 р.
23. Листа впавших
24. Звіт з терену Романа
25. Грипс Максима без закінчення.

14.5.1945 р.

Чупринка

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 154 (конверт), арк. 40–42. Оригінал. Рукопис.

---

⁹¹¹ Так у документі.

⁹¹² Так у тексті.

№ 91
М. КОЗАК – НЕВІДОМОМУ

14 травня 1945 р.

[...] Прошу вияснити мені, як є з переходом повіту Сокаль і Радехів до наших теренів, бо досі вони нічого не знають.

С. У.
14.5.45 р.
Чупринко

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 286 (конверт). Оригінал. Рукопис.

№ 92
М. КОЗАК – В. КУКОВІ

27 липня 1945 р.

Друже провідник!

1. Роман прибув та доручив мені всю пошту від Вас – дуже дякую.

Всі Ваші вказів[ки] і доручення переведу в життя. Роботу ставлю згідно Ваших інструкцій і доручень. Набравши розмаху, чуюся в роботі вже певніше. Маючи до помочі (хоч для виміни думок) д. Архипа – з наложених завдань думаю, що вив'яжуся. Пишу про д. Архипа хоч для виміни думок тому, що він дуже вже обвантажений іншою роботою.

2. Деркач з тех. персоналу січкарни є живий. Січкаря його впала. Ульоковує другу. Скоро вже зможе працювати.

3. Мілько зі своєю групкою людей у зимовій акції пропав безвісти. Мав податися в Гал-ну.

4. Говорить д. Роман, що д. Карпович впав – була б велика шкода.

5. Уже в попередній пошті я згадував Вам про дві дівчини, які прибули для зв'язку зі СУЗ, та переслав відпис привезеного грипса і "Відкритий лист Рильському". Взявши на перевірку тих дівчат, вийшло, що вони обі заангажовані і НКВД читало того відкритого листа і пошту. Чи Таран працює також в НКВД не відомо, бо дівчата одна про другу конкретно не знали, але одна про другу

додумувалися, що мусить працювати також. Одна дівчина Ніна Калуженко родом з Луцька, її ми ліквідували, а друга Фоя Люда зі СУЗ. Живе у Києві – вислана до Києва нами.

Долучую два прим. протоколу Фої Люді, з яких Ви докладно довідаєтеся про суть цілої справи. Людя гарна дівчина, мудра, розробляв я її сам. Говорив з нею три дні, пішла на щирість без одного бука.

Ніну я вислав до Модеста, протоколу ще не дістав, тільки писав мені. Протокол вишлю другим разом.

Людю вислав до Києва зі запискою (відпис подаю) і літературою, яка вичислена у записці. Висилаю Вам також оригінал грипса зі СУЗ – хоч він був би мені ще потрібний, як прибуде Таран.

Частина між тими людьми, які ще є в ОУН на СУЗ, є ще чесна, але про них докладно знає НКВД і тримає як зачіпку на дальше.

Що з Тараном? Думаю, що [...] Чорний сидить в тюрмі у Києві, це дуже конспірують. Можливо, ще пришлють його до нас. Прошу подати свою думку на ту справу і чи добре, що я вислав Людю?

Думаю не зашкодить, що дальше будуть говорити Люді на НКГБ.

По приїзді вона мала говорити з кимсь з наркому НКГБ.

Присягалася, що буде щирою і все скаже – зробить все, щоб оправдати себе у нас.

Я побудував для неї легенду, а як навіть скаже правду с ким бачилася і де, то це мені не пошкодить.

Щиро вітаю.

С. У.
27/7.45 р.
Чупринко

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 154 (конверт), арк. 13–14. Оригінал. Рукопис.

№ 93

М. КОЗАК – П. ҐУДЗОВАТОМУ

20 вересня 1945 р.

[...] політреф. Третий-Архип – це не революціонер і в боротьбі з агентурою поперає дг. Далекого, Роман також такої думки,

що в них все гаразд, а Олекса хоч і бачить це, стоїть з боку і чекає, що то дальше буде і як провідник Роман розв'яже ту складну проблему.

Для уздоровлення того терену, пороблено такі зміни. Дг. Романа знято з посту провідника, а на його місце назначено дг. Олексу. Романа на його власне бажання переніс і підпорядкував дг. Максимові. Дг. Далекого перевів з роботи СБ на орг. роботу, а референтом СБ назначено сот. Вовка, який, хоч старий, ту ділянку роботи любить і робить. Решта провідного активу залишено на своїх місцях без змін. Видано докладні інструкції, як очистити наші ряди від агентури, та практичне переведення цієї роботи. Декого з крупніших агентів стягаю і буду розрабляти сам і дг. Модест. На СУЗ дозволив висилати тільки ті відділи чи групи, які провірить дг. Модест, для цього дг. Модест має створити три відділи по 30 осіб, які будуть відіслані в рейд на СУЗ.

Стан збройних сил в тому терені на день 1 вересня 1945 р. був слідующий:

1. Чотири відділи УПА в пересічному по 60 осіб ..... 240.
2. Охорони провідного активу при краю і відділи для спецдоручень ..... 120.
3. ВОП в терені до ..... до 400.
4. В кожному р-ні боївки і сітки приблизно по 30 осіб .....приблизно 500.

Друг Модест переводить перегляд відділів і охорон, а Олекса, Далекий і сот. Вовк зі своїми працівниками СБ переводить чистку у ВОП і боївках – щойно тоді можна буде основно провірити решту сітки в терені та розпочати роботу.

Інакше роботи в тому терені перевести не вдасться, бо всі видавані зарядження попадають відразу в руки агентури, яка в деяких місцях вже в 90% перебрала ініціативу у свої руки.

Протягом місяця липня і серпня 1945 р. більшовики проводили в лісах акції і облави. Наші страти. 1. в місяці липні згинув сл. п. полковник Терейко-Немо. 2. дня 8 липня згинув в Садівському лісі сл. п. Козяр Микола пс. Володимир-Гарасим член краєвого проводу ОУН⁹¹³. З ним згинув троє друзів з його охорони – сл. Кмін, Готовий і Коля. Дня 14 серпня в селі Піддупці р-н Теремпе⁹¹⁴ згинув сл. п. Уляна, член окружного проводу ОУН, Зінько-Став, Чайка – всі родом зі села Піддубці Теременського р-ну. З ними згинув також сл. п. дг. Сашко род. з с. Вишнів Теременського р-ну.

⁹¹³ Так у документі літери "ї" стоїть "і".

⁹¹⁴ Можливо Теремнівський.

В липні 1945 р. в районі Камінь-Каширськ згинула сл. п. под. Біла, член краевого проводу. Це знова дуже болюча є страта для нас.

В терені більшовики нахабно збирають поставку та всякі налоги. Шляхами йдуть весь час транспорти трофеїв з Німеччини. Переходило багато транспортів війська, радо брали і читали нашу літературу і летючки, на відпочинкових постоях сейчас уряджують п'янки – міняють за самогон всяке барахло з Німеччини, чи роздають жінкам за хвилини розради. До жінок дуже агресивні і як жінки не може підкупити барахлом, то знасилують.

Назагал настрої серед населення краший, як весною – вірять що вже довго так не буде. Помимо різних репресій зі сторони більшовиків, за допомогу повстанцям населення радо приймає і допомагає.

Окремо почти для пров. Мик. не висилаю. Передаю всіх матеріалів по два примірники і прошу вже на місці розділити.

Прощу здоровити від мене дг. пров. Мик. і Зас.

Вам щиро дякую за пам'ять про мою дружину⁹¹⁵.

⁹¹⁵ Це дружина М. Козака – Беліченко Ніна Сергіївна (“Аніченко”, “Зіна”, “Ліда”) (1920, с. Нова Миколаївка Немирівського р-ну Вінницької обл. – ?, ?). Походить зі селянської родини. В 1936 закінчила 8 кл. середньої школи у Харкові. До 1937-го навчалася на 1-му курсі Харківського інституту іноземних мов, але, коли його перейменували у педінститут, відмовилася від студіювання там і повернулася до рідного села на Вінниччині. 1937–1939 – студентка Вінницького медичного технікуму. Станом на 1940 навчалася на 4-му курсі медрабфаку. Далі, аж до початку німецько-радянської війни, училася в медичному інституті. В 1942 – лютому 1943 працювала операційною медсестрою, була слухачкою курсів лікарів-стоматологів. Перейшла в підпілля ОУН після того, як у березні 1943-го німці намагалися вивезти її на примусову роботу до Німеччини. Потяг по дорозі туди зупинив повстанський підрозділ на чолі з П. Олійником-“Енеєм”. Зав'язався бій. Перебивши охорону, повстанці випустили з вагонів усіх людей. Серед останніх був і М. Козак. З ним Н. Беліченко побралася 23.11.1943 у с. Будераж Здолбунівського р-ну Рівненської обл. За версією ж С. Янишевського, вона познайомилася з М. Козаком у 1942-му в Вінниці як членкиня Вінницького обл. проводу ОУН, а у квітні 1943 переїхала до М. Козака у Рівненський р-н. Натхненниця і керівниця мобільних перев'язочних пунктів УЧХ під час боїв підрозділів УПА із вермахтом навесні–влітку 1943. Була також комендантом УЧХ ВО “Богун”, організатором військового шпиталю ВО “Богун” у Здолбунівському р-ні (жовтень 1943 – січень 1944). У другій пол. 1943-го викладала на медичних курсах у селах Степанського р-ну Рівненської обл. Лікувала хворобу печінки у с. Тростянець Золочівського р-ну Львівської обл. Там само перечекала перехід німецько-радянського фронту та легалізувалася (весна 1944). Опісля переїхала до с. Нагуєвичі Дрогобицького р-ну Львівської обл., а звідти 14.09.1944 виїхала до м. Львова, де влаштувалася на роботу начальником відділу кадрів окружного відділу львівських енергомереж. Була заарештована працівниками УНКДБ Львівської обл. 05.08.1945 під час поїздки на Волинь до свого чоловіка М. Козака. Серед вилучених у жінки речей була навіть її власна обручка. Утримувалась у внутрішніх тюрмах УНКДБ Львівської обл. (5–10 серпня 1945), НКДБ УРСР м. Києва (серпень–грудень 1945).

Бажаю сил і успіху в боротьбі і житті.

Слава Україні!
Постій, 20.9.1945 р.
Очерет (Чупр.)

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 154
(конверт), арк. 15. Засвідчена копія. Машинопис.*

№ 94
М. КОЗАК – В. КОРЕНЬОКУ

3 жовтня 1945 р.

Друже Модест!

Грипс до Романа можете прочитати і прошу рішити так, як будете уважати за доцільне, бо їздити йому і шукати за М. то була б лише марна витрата часу.

Якщо прибули б зв'язкові від М., тоді Бас мусить з ними устійнити зв'язок і стягнути дг. Р. і сконтактувати з М., а як ні то аж в листопаді. Подругу Люду прошу допитавши прислати до Олекси, бо я маю відносно неї певний план. При Данилові є Христя, яка зможе варити, якщо мій план по обговоренню з нею зреалізувати не вдасться, тоді при нагоді відішлю до Вас. Як прибуде Бойко, то пошту негайно вислати до мене.

С. У.
З/Х.45 р.
Лука

П. С.

Пересилаю 1 пр. "Конституції", яку прошу через Чуба передати Галі. Най виб'є 50ть⁹¹⁶ примірників.

Зв'язок до Чуба мусить мати постійно Бас. Нехай Бас напише мені, що привіз Хома і де є ті річі?

14.04.1946 Військовим трибуналом військ НКВС Київської обл. була засуджена до 15 р. каторжних робіт. 15.02.1955 вирок змінений на 10 р. виправно-трудоових робіт. Термін покарання відбувала у Тонкинському р-ні Магаданської обл. Звільнена 14.07.1955. Реабілітована висновком заступника прокурора Київської обл. державним радником юстиції 2-го кл. В. Калюжним 15.03.1994. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 7, т. 1, арк. 258–273; Там само, ф. 6, спр. 72068-фп, арк. 298–300).

⁹¹⁶ "...ть". – Підкреслено однією лінією.

Де є Деркач? Нехай Данило чи Чуб пришле мені [до] помічі Деркача 50 кг паперу газетного і папір до цикльостилю, який мав Деркач. Все це передати до Білявому, через Баса.

С. У.
Л.

Нехай Чуб передасть мені мій мундур.

Прошу в дорозі нотувати собі всі вістки і події в терені. [...].
Здоровіть Люду.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 286 (конверт). Оригінал. Рукопис. Текст згасає⁹¹⁷.

№ 95

М. КОЗАК – В. КОРЕНЬОКУ

[Жовтень 1945 р.]

Друже Модест!

1. Записку Вашу з 29.9.45 р. і записку дг. Романа з 27.9.45 р. я дістав. Зі змістом записки Романа Ви поінформовані, тому про це не пишу.

2. З огляду на те, що дг. Роман нараз з к-р Максимом пов'язатися не може, то було б добре, щоб Ви стягнули його і прочистили його почот.

Як є Стюпа і Бережний, то можна від них розпочати. Романа з кількома хлопцями, які залишаться, ужити до помічі, при стягуванні людей на розробку, стягнення харчів. Можна б вислати його відшукати к-ра Олексу і сконтактувати Олексу з Вами. Як прибуде зв'язок від к-ра Максима, то тоді долучити його до нього. Думаю, що в скорому часі Максим пришле зв'язкових, а як ні, то дг. Р. зконтактується з ним в листопаді.

По очищенню почоту дг. Р., якщо він до помічі Вам не буде потрібний, то прошу вислати його з Бойком на південь для перевезення цукру і ліків. Про цукор і ліки знає Бойко. Взагалі, всі річі, які є там, для моєї розпорядимості нехай переведуть в ці терени і наглухо замагазинують чи передадуть дг. Білявому. Бас мусить допильнувати, як прибудуть зв'язкові від М. і тоді з ними умовити зв'язок.

3. Прошу доложити всіх зусиль щоб взяти Ромця, Тараса, Тихого і Зимного.

---

⁹¹⁷ Документ був вилучений органами МДБ 19.07.1946 біля хут. Ольхівка Мізоцького р-ну Рівненської обл. у повстанця "Гармаша".

4. Висилаю Вам залишки старої літератури, яку прошу розповсюдити в терені в пере[...], а частину дати дг. Чубови.

Висилаю:

1. “За Укр. Державу” ч: 5⁹¹⁸ – 3 шт.
2. “Перець” ч: 3 – 10 шт.
3. “Повстанець” ч. 1–2⁹¹⁹ – 10
4. “За що бореться УПА”⁹²⁰ – 20 -”-
5. “За что ведет борьбу”⁹²¹ -”- – 10 -”-
6. “Слово” – 1 -”-

5. До Романа пишу і даю йому доручення прибути до Вас. Стягнути його через Василя.

Здоровлю щиро!
Лука

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 286 (конверт). Оригінал. Рукопис. Текст згасає⁹²².

№ 96

М. КОЗАК – П. ТРОФІМЧУКУ

7 листопада 1945 р.

Друже Степан!

Вашу записку з 26.X.1945 р. одержав. Стан того терену мене дуже непокоїть, а найбільше мучить мене, що керівний актив не зрозумів до сьогодні тяжку ситуацію, серед якої проходить наша визвольна боротьба.

Не вчувся в ритм внутрішнього фронту боротьби, який створило нам НКВД, а тому не в силі з тим страшним явищем повес-

⁹¹⁸ Часопис “За Українську Державу” в 1944–1945 видавав провід ОУН на ЗУЗ (№№ 1–5 – 1944, №№ 6–10 – 1945) у друкарнях “ім. Дмитра Мирона” та “ім. Є. Легенди”. Редактор: Й. Позичанюк. (Стасюк 2006 246). № 5 за 1944 р. див.: ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 20.

⁹¹⁹ Мабуть йдеться про №№ 1 і 2 часопису “Повстанець”. Перше число вийшло з датою “листопад 1944 р.”. (Мороз 2007 50).

⁹²⁰ 1-е видання листівки “За що бореться Українська Повстанча Армія?”, у якій роз’яснювалися завдання та цілі УПА, з’явилось у 1945. Див.: Літопис УПА НС 1 1999 3–4. Також так називалася брошура, яка вийшла у підпіллі ОУН в 1947. (Стасюк 2006 341).

⁹²¹ Мабуть тут йдеться про брошуру “За что ведет борьбу Украинская Повстанческая Армия?” У 1946 вийшло її 2-е видання. (Стасюк 2006 333).

⁹²² Документ був вилучений органами МДБ 19.07.1946 біля хут. Ольхівка Мізоцького р–ну Рівненської обл. у ліквідованого повстанця “Гармаша”.

ти інтензивної, безпощадної, революційної боротьби. Стан, який існує сейчас в терені Одеса, не є випадковим явищем, бо він існував на цілому терені дій організації УПА. Розложити нас з внутрі і знищити, це глибоко продуманий план енкавидівської зграї, який консеквентно виконуваний вкинутими в наше ядро зрадниками укр. народу, яка зуміла в рядах Організації тут і там згопити керму в свої руки і провести свою зрадницьку розкладову роботу.

І правильно висловлюється дг. Д.⁹²³, що в терені Одеса організацією не є ми, але вони [...]. З тим станом і такою організацією ОУН не має нічого спільного і в дальшому не буде толерувати непідпорядкованости агентурної зграї.

Люди, які попали під вплив агентури, мусять сьогодні виразно оприділити себе – або вони йдуть з ОУН і всеціло її підпорядковуються, або йдуть зі зрадниками-агентами і з ОУН не хочуть мати нічого спільного.

Мені обридло вже писати і говорити про ті речі. Я жадаю від керівництва терену Одеса всецілого підпорядкування і виконности видаваних ОУН наказів, або покинути ряди ОУН. Анархії в дальшому толерувати не буду.

Відносно д. Д. я Вам виразно говорив, що у проведенні Вами роботи в тому терені осунути з рядів все, що свідомо чи несвідомо веде злочинну роботу.

З днем 10.XI.45 р. знімаю д. Д. з члена проводу терену Одеса, про що зокрема повідомляю д. Олексу і д. Далекого.

Між 25.XI–30.XI.45 р. д. Д. має прибути до дг. Мітьки, де зістане повідомлений про нове призначення. З терену Одеса д. Д. відходить. Має право взяти зі собою 10ть стрільців, а решту охорони підпорядкувати д. Олексі.

Прошу зібрати мені дані, чи по відправі моїй в вересні 1945 р. з д. Далеким були вислані на схід, для пров. орг. роботи, поодинокі особи чи групи, та чи д. Далекий передав Олексі і Василевій наказ, в якому я виразно заборонив висилати людей на схід, аж до відклику.

В дальшому проведенні роботи даю Вам вільну руку. Якщо зі сторони Олекси чи Василя стрінете спротив, тоді прошу з ними обома прибути до мене. Назначена зустріч між 15–30.XII є обов'язкова без огляду на хід роботи.

В разі невиконання мого наказу д. Д. прошу розстріляти за несубординацію.

---

⁹²³ “Данило” – псевдонім М. Якимчука-Колтонюка.

Здоровлю щиро.

С. У!
7.XI.1945 р.
Лука.

П. С. Не стало мені в ручці чорнила, тому лист вийшов сороко-
стий.

Наказ до Далекого і проводу тер. Одеса висилаю разом і
прошу їм доручити.

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 286 (кон-
верт). Оригінал. Рукопис.*

№ 97
М. КОЗАК – С. ЯНИШЕВСЬКОМУ

7 листопада 1945 р.

Друже Далекий!

Подаю до відома, що згідно з рішенням проводу ОУН на
ПЗУЗ з дня 7.XI.1945 р. знято з Вас обов'язки члена проводу ОУН
терену Одеса, та підпорядковую Вас в дальшому проводови ОУН
терену Москва.

Прибуття Ваше на зв'язковий пункт д. Дан. (зі зв'язковими,
яких висилається) повинно бути не пізніше, як в часі між 20 а 30
листопада 1945 р.

Зі своєї охорони дозволяю Вам взяти 10ть козаків охорони
з двома кулеметами, а решту охорони маєте підпорядкувати д.
пров. Олексі.

С. У!
Постій 7 листопада 1945 р.
Лука

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 286 (кон-
верт). Оригінал. Рукопис⁹²⁴.*

---

⁹²⁴ Документ був вилучений органами МДБ 19.07.1946 біля хут. Ольхівка
Мізоцького р-ну Рівненської обл. у ліквідованого повстанця "Гармаша".

№ 98
М. КОЗАК – “КОСТЕВІ”

28 листопада 1945 р.

Друже Кость!

Через курьера Боруля я выслал Вам ответ на Вашу записку, записку к Олексе и Василю, приказ руководящему составу Одессы и извещение др. Далекому о решении временного провода ОУН на ПСУЗ от 7.06.45 г. об освобождении др. Далекого от члена провода ОУН на территории Одесса.

В связи с наступлением зимы нам не представится возможным переставить и привести в порядок территорию Одессы, а поэтому даю следующие указания:

1. Приказ т. проводу об исключении др. Далекого из членов провода территории Одесса прошу Далекому не вручать и не говорить ему о том, что такой приказ есть.

2. Если этот приказ Далекому уже вручен, то прошу ему немедленно вручить мою записку, которую высылаю.

3. Никаких гонений на Далекого к моему приезду не делать и в этом предупредите Олексу и Василя.

4. В отношении Романа и Тараса не следует спешить с расстрелом, надо подробно допросить.

5. При получении моей записки, прошу немедленно прибыть вместе с Олексой для разрешения вопросов в отношении территории Одессы. Было бы очень хорошо, чтобы с Вами прибыл Далекий. Поэтому сразу вручите Далекому записку от Архипа.

Во время отсутствия др. Олексы, руководство возложить на Василя.

Основным заданием на зиму это сберечь преданные нам кадры.

Кроме того, необходимо собрать все подразделения УПА и пусть Василь с целью сохранения передвинется вместе с ними на север.

С территориями, наиболее охваченными агентурой, прекратить связь и соответствующе перед ними оградиться.

Полученную литературу распространять только через проверенных людей, беря в основу индивидуальный порядок, особенно среди учителей и работников СУЗ (восточных украинских земель), которые находятся на территории ЗУЗ (западных украинских земель).

Если Вы заметите, что с той или другой территории честные, преданные люди из сети не могут быть использованы, то направляйте их к др. Митьке, где они будут получать новые территории.

Все протоколы и последние отчеты прошу захватить с собой.

Ваш отход должен быть не позже 3-го дня с получением сего.

Записку прошу прочитать Алексею и Василию.

Привет всем знакомым.

С. У.
28.XI.1945 года.
Лука

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 92–93.
Копія. Машинопис. Переклад російською мовою⁹²⁵.*

№ 99 М. КОЗАК – П. ОЛІЙНИКУ

1 грудня 1945 р.

Друже Роман!

- 1) Звіт з терену р-н Дер. в одному прим.
- 2) Пропагандивні матеріяли в одному прим.
- 3) Протокол від 1-28 в двох прим. і Вашу записку з 24.XI. 1945 р. я дістав. Щиро⁹²⁶ дякую!

До присланих матеріялів подаю свої зауваги:⁹²⁷

од 1) Звіт з р-ну Дер.⁹²⁸ тішить мене⁹²⁹, бо він дає мені образ⁹³⁰ як наших, так і ворожих дій в тому терені та поставу населення до тих дій.

---

⁹²⁵ Документ цитується в оглядовій довідці МДБ від 18.07.1946 з агентурної справи “Приречені”, яку працівники НКВС–НКДБ завели на ПСК “Одеса”.

⁹²⁶ Слово “Щиро” написане на місці закресленого “Дуже”.

⁹²⁷ Автор мав намір розпочати речення словом “Подаю”, але написав три перші літери і перекреслив їх.

⁹²⁸ Можливо йдеться про Деражненський повстанський р-н.

⁹²⁹ Далі йшло “і прошу в дальшому бо він дає мені можливість навітлення”, але автор документа все це закреслив.

⁹³⁰ Далі йшло слово “подій”, але автор документа його закреслив.

Коротка Ваша характеристика відбутих подій⁹³¹ дає нам можливість ствердити, що населення не тільки сприяє нашій визвольній боротьбі, але радо бере активну участь в ній⁹³² та в ОУН і УПА бачить справжніх своїх визволителів, а це є основним для⁹³³ широкого розгорнення нашої визвольно-збройно-політичної боротьби.

Такий стан є сьогодні на всіх теренах, як ЗУЗ так СУЗ. Сьогодні, як ніколи дотепер, ми маємо ті сприяючі моменти, які є необхідні для розгорнення визвольно-революційної а боротьби а саме:

1) Загальне невдоволення мас до ворога.

Це невдоволення у великій мірі створює:

а) Реакційна система СРСР, внаслідок чого революційні сили проти СРСР стихійно наростають і сильнішають.

б) Наші визвольно-революційні дії, які живлять народ надією на краще завтра.

2) Міжнародна обстановка, цебто ті суперечности системи СРСР зі системами побудови інших держав, які мусять дійти до зудару.

Однак для успішного завершення нашої революції самих сприяючих моментів замало.

Успіх нашої революції запевнимо лише тоді, коли зуміємо zorganizувати і опанувати ті революційні сили в СРСР і повести їх до боротьби⁹³⁴. Для цього нам в першу чергу потрібна якомусь сильна політична революційна організація. Що представляє собою зараз організаційно-революційний апарат на Поліссю, не потребує Вам писати, бо самі бачите і знаєте.

Тепер спитаймо себе хто вининен цьому – чи народ? Ні! Ми самі!

Не винні цьому також ті повстанці, які запряжені нами до революційного нашого воза в час німецької дійсности на Поліссю, а винні ми, старі революціонери, авангард революції, які не вщипили тим свіжим революційним силам того виховання, яке самі дістали колись в Організації, не вщипили ідеї, твердості і непохитности. І що ж тоді дивного, що той апарат в сьогоднішній тяжкий час не видержав. Не маючи на ПЗУЗ якомусь сильного орг.

---

⁹³¹ Далі йшло *“в тому терені свідчить”*, але автор документа все це закреслив.

⁹³² Автор написав *“в ній”* на місці перекресленого *“у тій боротьбі”*.

⁹³³ Автор написав *“є основним для”* на місці перекресленого *“дає нам можливість”*.

⁹³⁴ Далі автор написав *“Для цього нам. Тепер щоби зуміти zorganizувати”*, але все це викреслив.

апарату, до того при такій зміні політичних обставин, де перед Організацією вирости нові обставини і⁹³⁵ завдання, без кризи у нас не могло бути і вона мусіла прийти як закономірне явище. Тому з тої причини ми не сміємо попадати в істерію чи скрайний песимізм⁹³⁶. Сьогоднішня обстановка вимагає нової тактики, нових людей. Створити якомусь сильний підпільно-політичний організаційний апарат виховати член⁹³⁷ це основне завдання на зараз які зі сильною вірою в нашу перемогу певно і непохитно йтимуть революційним шляхом⁹³⁸. Це буде можливе по діях УПА.

Пересічно чесний елемент, який не зможе⁹³⁹ бути влучний в політично-підпільну конспіративну-організаційну боротьбу, включати в невеликі відділи УПА (від 30–50ть осіб) та поставити тут⁹⁴⁰ політично-виховну і військово-вишкільну роботу.

За всяку ціну зберегти на терені Москва хоч кілька невеликих відділів УПА, вишколити військово, ідейно-політично виховати для політично-пропагандивної⁹⁴¹ роботи серед народу там де наша Організація слабо діє. У відділи УПА стягнути всіх боеків ВОП, які не зможуть бути включені до боївок організаційних в терені.

Відділ к-ра Ольхи прошу підпорядкувати керівництву терену Москва. Про те к-р Олекса вже повідомлений.

В терені Москви прошу перебрати всі збройні сили, які, як я вже згадував, не можуть бути включені до орг. роботи в терені чи боевої роботи в орг. теренових боївках і їх переорганізувати у відділи УПА.

Терен дій УПА в терені Москви – це терен Берестейської округи – дга Олександра⁹⁴².

Думаю, що Ви вже сконтактувалися з к-р. М. і він є біля Вас.

Мою записку прошу дати йому прочитати. Прошу його про це повідомити. В тій справі до к-ра М. пишу зокрема.

Відносно одержаних пропагандивних матеріалів та проведенної політпропагандивної роботи в тому терені⁹⁴³ як серед населення, так і серед повстанців зауваг не маю.

---

⁹³⁵ Далі автор написав слово “змінились”, але згодом його закреслив.

⁹³⁶ Далі автор написав “але закотити рукава”, але все це викреслив.

⁹³⁷ Далі автор написав слово “ідейно”, але згодом його закреслив.

⁹³⁸ Так у документі.

⁹³⁹ Далі автор почав писати слово “увійти”, написав чотири перших літери і їх закреслив.

⁹⁴⁰ Далі автор написав слово “виховну”, але згодом його викреслив.

⁹⁴¹ Далі автор написав “та диверсійно”, але згодом це викреслив.

⁹⁴² Спочатку це речення починалося так: “Якщо є біл”. Далі автор все це викреслив.

⁹⁴³ Далі автор написав “зауваг не маю. Все це є дуже актуальне і нас на ту”, але потім все це закреслив.

Поширювання статей⁹⁴⁴ і кличів з нашої літератури з центру є не лише побажаним, але обов'язковим.

В поширюванні літератури та проведенню політ. пропагандивної роботи звернути основну увагу на людей зі СУЗ, які перебувають хвилино чи працюють постійно на ЗУС⁹⁴⁵, а саме учителів, робітників, постійних і сезонних, прохачів хліба, червоноармійців і т. д. згідно з інструкціями, які Ви дістали.

Сьогодні висилаю Вам певні матеріали та лозунги, які широко розписувати в терені, містах, робітничих осередках і т. д. згідно з поділом, та приміненням їх до середовища суспільності, до якого змістом лозунг відноситься.

Список матеріалів і літератури долучую.

Щодо присланих протоколів, то тут особливо маю багато зауваг.

Прошу лише не зрозуміти мене мильно і не трактувати це як докори, але як певні вимоги і поради.

По-перше, не орієнтуюся⁹⁴⁶ кому Ви доручили вести ту перевірку та чи Ви самі брали безпосередню участь у вирішуванні так складного і відвічального питання.

На протоколах є два псевда Сашко і Артем. Додумуюся, що один з них буде Дорошенко, а хто другий – не знаю.

Тут мені не ходить про фахові недотягнення як про політичну певність, революційну чесність і справедливість тих осіб, які мали б рішати про життя українця в загалі, а⁹⁴⁷ українського повстанця зокремо.

З присланих мені протоколів, а взглядно коротких автобіографій (зазначую – якщо їх питали і писали чесні люди) є ясним, що ті люди були завербовані орг. НКВД до співпраці, але чи заслужували вони всі на кару смерті, я з тих протоколів усталити не можу, тому що:

1) В протоколах немає висвітлених тих умовин, внаслідок яких дана особа пішла на зрадницьку працю, яку проробила роботу, на скільки проявляла власну ініціативу і т. д.

2) Це що найважнійше, чи та особа, хоч і пішла на зрадницьку працю, наскільки вона є підла і⁹⁴⁸ по відсипарованню її від нашого руху буде активно шкодити⁹⁴⁹ нашій визвольній боротьбі і народови.

---

⁹⁴⁴ Далі автор написав "з наших не", але потім все це закреслив.

⁹⁴⁵ Так у тексті.

⁹⁴⁶ Далі автор написав "хто у Вас", але потім це закреслив.

⁹⁴⁷ Далі автор почав писати слово "революцій", але його закреслив.

⁹⁴⁸ Далі автор написав слово "зможе", але потім його закреслив.

⁹⁴⁹ Перед цим словом стоїть перекреслене "наш".

3) Не подаєте скільки відсипаровано, а скільки покарано карою смерти, а це є важне, бо нам не вільно⁹⁵⁰ міряти одною міркою всіх агентів, бо як був приміром у відділі⁹⁵¹ чи боївці сам командир агент, то тоді боєвики мало винні у своїй зрадницькій роботі, за виїмком старих ідейних зрадників.

Прошу це все запам'ятати на будуче і при дальшій⁹⁵² реорганізації брати це як основу.

Багато серед за[...]ваних агентів є⁹⁵³ пересічно чесних людей, яким⁹⁵⁴ треба повідомити їх зрадницьку роботу та виховувати.

Це, очевидно, відноситься до УПА, але в жодному випадкові не можна таких людей включувати до орг. роботи в терені.

Накінець хочу відповісти Вам на Ваші обурення, що я не зміг Вас скоро зв'язати з к-р М. При відході з Вами я Вам пояснив причину і вже тоді сказав Вам, що стрічу з к-р М. буду мати в перших днях листопада, що к-р М. поїхав в рейд і не знаю, чи до того часу зможу Вас з ним зв'язати. Вам на той час приділив терен (два р-ни до упорядкування, який вже рік належав до Вас) і Ви його повинні знати. Крім того, в тому терені перебуває відділ Ольхи, який належав до Вас і в дальшому був Вам підпорядкований.

На кождо записку я Вам відписував та вислав літературу і вказівки. Зрештою, Вам ті всі інструкції і так добре відомі і думаю, що протягом двох місяців самостійно роботу ставити можете.

Коли справа зі зв'язком з к-р М.⁹⁵⁵ затягалася, а Ви той терен вже здебільшого упорядкували, тоді я Вам вислав зв'язок і записки до окружного Гордія і припоручив там перевести контролю роботи і⁹⁵⁶ подати вказівки і напямні.

Дня 14.XI.45 р. по стрічі з к-ром М. я спеціально направив його до дг. Гордія, щоб там з Вами зв'язався. Ви знаєте, який стан був у жовтні в Котівському лісі і, маючи устні вказівки від пров. Кора, а відтак докладно обговорені і доповнені до потреб терену, в який Ви пішли до роботи на стрічі зі мною 25 вересня 1945 р. та постійний зв'язок до мене, не могли рейжи⁹⁵⁷ мати якісь⁹⁵⁸ злі здогади про легковажне відношення моє до Вас.

⁹⁵⁰ Далі автор написав "*карати вільною кар*", але потім все це закреслив.

⁹⁵¹ Далі автор написав "*сам команд*", але потім все це закреслив.

⁹⁵² Далі автор написав "*орг*", але потім закреслив.

⁹⁵³ Далі автор написав "*чесних*", але потім закреслив.

⁹⁵⁴ Далі автор написав якесь слово і одразу його закреслив. Слово розібрати не вдалося.

⁹⁵⁵ "...з к-р М.". – Написано над поточним рядком документа.

⁹⁵⁶ Далі автор написав "*дати*", але потім закреслив.

⁹⁵⁷ Так у тексті.

⁹⁵⁸ Далі автор написав "*зд*", але потім закреслив.

Я все шанував Вас як свого колишнього зверхника, а тепер Вашу підпорядкованість мені трактував не інакше як співпрацю, взаємну виміну думок і доповнювання себе взаємно.

Бо в деяких ділянках нашої орг. роботи Ви маєте більший досвід і рутину як я.

Свої обов'язки, як член тимчасового проводу, міг виконувати лише при взаємному зрозумінню і допомогти Вас, Макс., Олекс., Мод., А[...] та інших пров. одиниць.

Думаю, що Ви мене вповні розумієте і не будете дошукуватися тут якоїсь тенденційности чи легковажності відносно Вас.

Пообіцяної карти не вислав, тому що забув. Передаю сьогодні.

Тепер інформативно:

1) На Дубенщині [...] під керівництвом мабуть східняка Озона, Ягур⁹⁵⁹ який був сотенним в куріні Ломоноса⁹⁶⁰, іменуючи себе обласним проводом ОУН, видала листівку до укр. народу⁹⁶¹, в якій стараються⁹⁶² понижити Ваш і дг. Черника авторитет в тих теренах.

Відпис листівки посилаю і прошу написати відповідь на ту листівку і прислати до мене.

2) Ваші боєвики Черешня (?) і ще один, яких Ви післали з обгівського лісу з поштою до Гармаша на Крем'яниччину, зголосилися до НКВД і водять по знайомих квартирах (це подає Сірий).

3) В Дерманському лісі під Глушанським хутором більшовики забрали Ваш цукор, той, який Ви перебрали і перемагазинували від Білявого, залишаючи на тому місці записку "Ти Роман не вояка. Єси ти вояка – виходь з нами у бой. Сахар твой забираєм. Чупринка будьот пить чай з сахаром, а ти з хуйом"⁹⁶³ (картку читав Уліян).

Здоровлю щиро і бажаю успіху в праці.

С. У.
1/XII.45 р.
Лука

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 154 (конверт), арк. 35–39. Чернетка. Рукопис.

---

⁹⁵⁹ Цей повстанський псевдонім є вставкою автора (постфактум?) у текст документа.

⁹⁶⁰ Далі автор, мабуть, хотів написати слово "видаючи", але написав "ви" і закреслив його.

⁹⁶¹ Далі автор написав "де", але згодом викреслив.

⁹⁶² Далі автор, мабуть, хотів написати слово "дискредитувати", написав "дискр" і згодом викреслив.

⁹⁶³ Так у тексті.

№ 100
М. КОЗАК – С. ЯНИШЕВСЬКОМУ

4 грудня 1945 р.

Друже Далекий!

По вислуханню звітів д. Модеста і д. сотн. Вовка та застановившись над Вашими потягненнями тимчасовий провід ОУН на ПЗУЗ постановив:

1) Вирішення тієї справи передати провідом Організації, а до того часу Ви зобов'язані даліше провадити роботу під керівництвом д. провідника Олекси в дусі виданих провідом ОУН інструкцій, які є Вам знані.

2) Виготовити:

а) докладний звіт з переведення в життя інструкцій на час перемир'я з лютого 1945 р. (дати відповідь на кожну точку, зокрема, що зроблено, а що ні, і чому)

б) докладні звіти переведеної Вами роботи за час 1944 і 1945 рр.

в) докладні обосновання в письмі поставленого Вами домагання ревізії роботи д. Модеста

г) звіт з грошевої господарки і дорогоцінностей.

Всі виготовлені матеріали зобов'язується Вас прислати через д. Олексу до 30 січня 1946 р.

Відписи цієї постанови вислано до проводу ОУН і д. Олекси.

Слава Україні!

Постій дня 4-XII, 1945 р.

За тимчасовий провід ОУН на ПЗУЗ

/ – / Чупринка.

Відпис⁹⁶⁴

26⁹⁶⁵

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 154 (конверт), арк. 23. Копія. Машинопис.

---

⁹⁶⁴ Підреслено однією пунктирною лінією.

⁹⁶⁵ Підкреслено однією лінією.

№ 101
М. КОЗАК – Ф. ВОРОБЦЮ,
П. ГУДЗОВАТОМУ, “ВОВКУ”

5 грудня 1945 р.

Друзи Олекса, Вовк и Василь, в ваш терен вошел друг Модест⁹⁶⁶, которому всецело подчиняйтесь, и выполняйте все его распоряжения... . Желаю успеха⁹⁶⁷ в работе по очистке и оздоровлению терена.

05.12.1945 р.
Лука⁹⁶⁸

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 93.
Копія. Машинопис. Переклад російською мовою⁹⁶⁹.*

№ 102
М. КОЗАК – НЕВІДОМОМУ

Грудень 1945 р.

Далекий⁹⁷⁰

1) Не виконав наказу сл. п. провідника Охріма про ліквідацію східняків як Орла, Жука та інших.

2) Не був присутнім при розробках тих справ, що вів Осередок від січня до квітня 1945 р. Не прибув до Осередку, хоч його алярмували про важність справ. У цей час Далекий їздив по своїй “республіці” Хвоянка, Крук, Поруб, Медведівка і нічого не робив. У квітні, прибувши до Осередку, закинув усім неправильну постановку роботи та ліквідації 80% невинних людей, закинув Осередкові “рубку” агентури. “Рубка” цивільного населення була проведена Сірком з наказу Івана та Карчилом районним референтом СБ на Клесівщині, з наказу Галузи агента – надрайонового референта СБ⁹⁷¹.

---

⁹⁶⁶ Слово виправлене. Було – “Модеста”.

⁹⁶⁷ Слово виправлене. Було – “успехов”.

⁹⁶⁸ Переклад російською мовою фрагмента листа з тотожним змістом, якого М. Козак в 1945 надіслав для С. Янишевського, Ф. Воробця, “Вовка” і П. Гудзоватого, див.: *ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8970, ч. II, арк. 55.*

⁹⁶⁹ Цитується у радянській оглядовій довідці від 18.07.1946 з агентурної справи “Приречені”.

⁹⁷⁰ Підкреслено пунктиром.

⁹⁷¹ Так у документі.

3) Припинив роботу СБ від квітня до жовтня 1945 р., в час, коли ще були можливі умови до очищення Організації й підготовки до переходу до зтяжної боротьби.

4) Не виконав наказу про відсипаровання та розроблення явної агентури тих, що були арештовані і звільнені.

а) Загального наказу;

б) Конкретних наказів: Модеста з липня 1945 р.⁹⁷², і моїх з серпня, письмове упімнення, вересень відправа.

5) Не дав для проведення слідства над кількоразово сипнутими агентами – Дунай, Капустін, які до останнього дня роблять роботу. Дуная послав на схід.

6) Багатьох людей, що були багато раз сипані, післав на схід або призначив на схід, Нечай з Людвипольщини реф. СБ, Непероможний його слідчий та інші. Кобзар брат Вусатого, Бурлай – слідчий з Деражненьщини призначені на схід.

7) Не прислав жодного звіту ні протоколів.

8) Не провів сам ні одного слідства та не показав як треба його вести, тільки безперестанно критикував методи слідства.

9) Замість заострити чуйність проводу та активу, взагалі на дії агентури згідно з інструкціями, свідомо притуплював ту чуйність. [...]. Так і говорив: “Донця я переконав, бандитизм, а не агентура”.

10) Свідоме неправдиве інформування членів проводу про “захід”, “організації нема, СБ поліквідувало всіх і вся”.

11) Свідоме наставлювання членів проводу Одеса проти проводу на ПЗУЗ: “Нема чого туди їхати, нічого там не почувеш”. А коли йшов на стрічу к-р Василь то спеціально його наставив.

Інтригі, справа Мітьки і т. д.

12) Пастка на Сотника та Модеста, провокація щодо Зінька і Нечипора.

Грудень 1945 р.

Чупринко

23, 24, 26 36⁹⁷³

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 154 (конверт), арк. 16. Засвідчена копія. Машинопис.

---

⁹⁷² Далі автор написав “Провідника”, але це слово закреслив і виправив на “і моїх”.

⁹⁷³ “23, 24, 26” – підкреслено однією лінією.

№ 103
М. КОЗАК – Ф. ВОРОБЦЮ

[Кінець 1945 р.]

[...] Друже Олексю, на території Вашого терена більшовиками готуються проведення великої акції, з метою захоплення або знищення Вас разом з Вашим штабом. Не виключено можливість, що НКВД, маючи в Вашому провіді своїх людей в особі Далекієва, Романа, Левадного⁹⁷⁴, повністю гарантує успіх цієї акції. Учтите, що втрата хоча б одного провідника може принести дуже багато шкоди нашому загальному справу. В цілях збереження керівних кадрів і уникнення повного розгрому, пропоную – забрати всіх своїх найкращих людей і негайно приїхати до мене. [...]

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 94. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою⁹⁷⁵.

№ 104
М. КОЗАК – М. АРСЕНИЧУ

30 квітня 1946 р.

Друже провідник!

Перебуваю в пров. Л. цілу зиму і не пощастило мені Вас побачити. Дуже жалую, бо тепер в такій найбільш критичній для мене хвилині відчуваю себе великим партизаном, а не референтом СБ.

Нічого не навчив мене гіркий досвід з лютого 1945 р., той трагічний фінал осередку сл. п. пров. Охрімів, бо як довідаюся з фактично одержаної в останні дні, не менш трагічним фіналом провалився мій осередок і я відчуваю себе найбільшим винуватцем за смерть друзів. Якого чорта я дурний живу і переживаю удар за ударом як нічого не вмію змінити на краще.

Тепер я лишився вже цілком самотній, бо втратив, крім самотнього доброго фахівця в цій ділянці роботи, ще самотнього

---

⁹⁷⁴ Станом на листопад 1945 очолював ВОП у Межиріцькому р-ні на Рівненщині. (*Реабілітовані історією. Рівненська обл. 2 2009 270*).

⁹⁷⁵ Лист цитується у довідці з агентурної справи "Приречені".

найкращого друга сл. п. дг. Модеста. Впав також сл. п. дг. провідник ПЗУЗ Верес-Архип і інші друзі, при яких і моя праця може в дальшому дала би кращі висліди як дотепер.

Одно мушу ствердити, що в боротьбі зі силами ворога (НКГБ) на ПЗУЗ, я є засланий і задурний СБіст. Свідомість того, що я не в силі нічого змінити на краще, дуже пригноблює мене і я почуваю себе куклою ворожої гри.

Причиною браку росту в тій ділянці роботи є, поза моєю тумановитістю, у великій мірі також навал іншої роботи, себто керування (якщо взагалі можна це назвати керуванням) цілістю роботи на ПЗУЗ протягом 1945 р., що було понад мої сили і спроможности. В навалі роботи і бажанню якнайскорше оздоровити той стан, який на цих землях був на початку 1945 р., я послабив чуйність на діяння ворожої агентури, а доказом цього є то розроблення і удар по моїм осередку.

Поза коротким повідомленням в тій справі, яке я міг зробити з одержаної пошти (долучую до листа) – наразі докладніше нічого не можу сказати. Маю багато припущень і постараюся на місці зробити з того висновки. Сказати правду, нема вже й з ким там робити, але є ще в низах троха чесних людей, яких самоплав пустити не можна. Чи багато я вже там зроблю, буде залежати від того, хто взагалі ще в живих лишився, бо з цілого терену відомостей не маю.

Вашу пошту, яку я дістав у пров. Л. – з огляду на вказівки в роботі, я вислав для використання в часі своєї відсутности сл. п. дг. Модестови, але вже його в живих не застала і там чекає на мене. Тому не пригадую собі тих всіх справ, які Ви там порушували і не можу на неї дати відповіді.

Дані про сл. п. Мітлу постараюся зібрати і вишлю. Відносно тої книжки, яку Ви писали, висилаю Вам і можна буде нею користатися. Собі залишив також.

Почту буду висилати згідно з Вашою вимогою.

Залишаю для Вас у пров. Л. разом з цею запискою всю пошту (матеріали і звіти), яку я привіз зі собою.

Про справу Тарана не буду розписуватися, бо нема й прощ[ення]. Я свідомий тепер тих всіх недотягнень, які я зробив в часі ведення тої справи, і Ваші зауваги приймаю як конечну і необхідну для мене науку.

Дуже радий би почути Вашу думку про Далекого.

Думав, що устно поговорю про все і радів, що по таких свинствах і переживаннях я підкріплю себе морально, а при тім дечого навчуся, але й тут судьба проклята і всі чорти проти мене.

Те, що ми від 1943 р. зробили на тих теренах в боротьбі з НКВД – завдячую тільки Вам і Вашій науці.

Мені дуже жаль, що тепер з Вами не бачився, бо скоро вже не буде можливости, а може її взагалі не бути.

Сьогодні нічого наперед плянувати не можна.

Кінчу і бажаю Вам здоровля і щастя, бо цього нині нам дуже бракує.

Здоровіть від мене свою дружину.

Ви були в мене на весілю, а я хотів би бути хоч на хрестинах, бо у себе вже тої урочистости не доведеться справляти.

Сл. п. Мітла, як вертав від Вас, переслав мені для жінки комбінацію і я довго думав, що з тим фантом зробити, і передав як спадок дружці. Його судьба в родинному життю була також не краща.

Щиро вітаю.

С. У!

30/4.1946 р.

С-к.

П. С. Почту до мене прошу слати так: Х, а псевдо Кучма. Був я на 315 і дістав записку до Вас, яку долучую до пошти. Наказ про номінацію і відзначення вояків УПА і працівників Організації, я вислав на 315, бо з Вами не бачився і не було з ким призначити степені для працівників СБ. На мою думку, воно не дуже конечне. Живих прац. СБ мало залишилося, а тим, що впали, вже все одно. Відпис наказу я залишив в пров. Л.

С. У!

Смок

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 154 (конверт), арк. 94–94 зв. Оригінал. Рукопис.

№ 105

М. КОЗАК – В. КОРОЛЬЧУК

20 липня 1946 р.

Подруго Ріта!

Записку Вашу дістав. Дуже дякую за пам'ять про мене. Своєю запискою мені не справляєте жодного клопоту і дуже приємно мені, що мене старого дівчата не цураються.

Як дістану листа від молодих дівчат, то мені здається, що я стаю молодший.

Ви в дальшому залишаєтеся до праці в тому терені, де були, який тепер очолює дг. Артем, а Бобік дг. Данило має забрати від п. Галі і Вам звернути. Прошу при нагоді написати і не забувати свого старого, Богом і людьми забутого дядю.

Бажаю Вам успіху в дальшій праці і життю.

Здоровіть мою малю, майбутню похресницю Мілю. Думаю, що колись стрінемося. Вже хотів би Вас побачити, але не хочу Вас турбувати так далеко.

Слава Україні!

20.7.46 р.

Дядя

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (конверт). Копія. Рукопис⁹⁷⁶.

№ 106

М. КОЗАК – М. ЯКИМЧУКУ-КОЛТОНЮКУ

10 серпня 1946 р.

Записку Вашу з 28.7.46 р. дістав.

1. Ваше потягнення є для мене зрозумілим і воно мене не дуже розчарувало.

2. Приймаю до Відома Вашу непідпорадкованість мені і передаю Вашу справу під розгляд організаційного суду.

3. До часу вирішення Вашої справи орг. судом – завішую Вас в правах ОУН і забороняю Вам виконувати будь-яку орг. роботу.

4. Zobov'язую Вас виготовити докладний звіт зі всього орг. майна (технічних матеріялів, архіву, зброї і т. д.), яке було під Вашою розпорадимістю, або про яке Ви знаєте.

5. Даю Вам вільну руку у вишуканню форми збереження себе до часу розглянення Вашої справи орг. судом.

6. Предсідником орг. суду назначаю к-ра М., який покличе собі членів суду згідно з Правильником Судівництва в ОУН.

---

⁹⁷⁶ Документ був уміщений у зошиті копій листів М. Козака-“Луки” й І. Литвинчука-“Давида”, якого вів М. Якимчук із 1946. виявлений 29.07.1947 працівниками МДБ у кривці М. Якимчука у с. Борохів Ківерцівського р-ну Волинської обл.

7. Для вдержання зв'язку з предсідником суду зобов'язую Вас вдержувати індивідуальний зв'язок з другом Семеном.

8. На кожний виклик предсідника орг. суду Ви зобов'язані явитись до нього.

Постій, дня 10 серпня 1946 р.
Тимчасово виконуючий обов'язки
провідника ОУН ПЗУЗ

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 286 (кон-
верт). Копія⁹⁷⁷. Рукопис⁹⁷⁸.*

№ 107
М. КОЗАК – Я. ЯКОВЛЄВУ,
В. КОБРИНОВИЧУ, Ю. БЕДНАРЧИКУ

12 серпня 1946 р.

Друзі Юрко⁹⁷⁹, Сівач і Черногуз!⁹⁸⁰

Напротязі 26-літньої боротьби УВО і ОУН довелося Організації пережити не один переломовий період. Вороги вживали різних підступних провокативних методів, щоб звести героїчну боротьбу українського народу, очолену і керовану спочатку УВО, а від 1929 р. ОУН на манівці.

Ворог підсилав різних агентів і зрадників, при допомозі яких вривав з революційних рядів Організації ідейних і всеціло відданих Великій Справі боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу революціонерів, провідників. На протязі історії

---

⁹⁷⁷ Копія російською мовою була звірена з оригіналом 2.08.1947 у м. Луцьк старшим уповноваженим відділу 2-Н УМДБ у Волинській обл., старшим лейтенантом Гузачовим. Див.: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 183.*

⁹⁷⁸ Оригінал документа був вилучений працівниками МДБ 29.07.1947 з кривки Миколи Якимчука-“Данила” у с. Борохів Ківерцівського р-ну Волинської обл.

⁹⁷⁹ Яковлев Яків (“Карпо”, “Кватиренко”, “Распутін”, “Юрко”) (1918, с. Жидичин Луцького р-ну Волинської обл. – 25.10.1946, ?). У 1940–1941 служив у Ча. Член ОУН. Від березня 1943 – в УПА. У травні став сотенним. Осінь 1943 – к-р куреня “Хмельницький” групи УПА “Тютюнник” (складався зі сотень “Буревія”, “Лева”, “Скирди”). У 1944 – к-р з'єднання УПА “Хмельницький”. Від другої пол. 1944 – член проводу ПСК “Одеса” (відповідальний за диверсійну роботу). Хворів на сухоти. Загинув у криївці, оточений “більшовиками”. (*Літопис УПА НС 14 2010 77*).

⁹⁸⁰ Підкреслено однією лінією.

революційно-визвольної боротьби Організації українських націоналістів, довелося Організації і цілому українському народові пережити не один болючий удар – атентат на сл. п. головного отамана Петлюру, провідника Організації українських націоналістів сл. п. полк. Євгена Коновальця, ганебну зраду Барановського і Сеника, розкол в рядах ОУН при допомозі полк. Мельника, в дальшому зрада і створення за першої більшовицької окупації провокативної [...] організації на Луччині Скоп'юка⁹⁸¹, провокативна організація за німецької⁹⁸² окупації на Рівенщині, Крем'ячеччині і Дубенщині, очолювана Чорним, під назвою Фракція непримиримих, провокативна організація (літом 1945 р.) під маркою ОУН Герої правди на Дубенщині, очолювана [...] Озоном і, вкінці, провокативна організація “опозиції” під маркою ОУН на терені бувшого краю Одеса, очолювана зрадниками українського народу Далеким, Зимним і Тарасом.

Остання спроба ворога на Вашому терені має одну і ту саму мету, що й попередні, а саме:

1. Посіяти розбрат і дезорганізацію серед українського народу.
2. Не допустити до консолідування (єдності) цілого українського народу в боротьбі за УССД.
3. Скомпромітувати героїчну боротьбу ОУН за УССД в очах українського народу і світу.
4. Зліквідувати братовбивчою війною провідні одиниці ОУН.

Всі спроби ворога звести революційно-визвольну боротьбу українського народу, очолювану і керовану ОУН, на манівці, були розкриті і відкинуті безпощадною жорстокістю і не тільки не знищили Організації, а, навпаки, зміцнили і Організація переможно йде до своєї Великої Мети.

Тому нехай Вас не лякає і не ломить підступ ворога і ганебна зрада гура-патріотів спід стягу Далекого.

Будьте вірні Ідеї, яку несе ОУН, за яку мільони⁹⁸³ найкращих синів і дочок українського народу віддали своє буйне життя і кров, будьте карні і здисципліновані, будьте скромні і працьовиті, а перемога і у Вашому терені буде по стороні Правди, по стороні революції, по стороні ОУН.

Тому що терен бувшого краю Одеса стратив провідний керуючий актив, край Одеса, як організаційна одиниця, перестає існувати.

---

⁹⁸¹ Скоп'юк Іван.

⁹⁸² Далі автор документа написав “дійсності”, але згодом це слово закреслив.

⁹⁸³ Так у документі.

До часу назначення провідника в той терен я створюю тимчасово організаційний провідний осередок, до якого покликую:

1. Черногуз	}	відповідальні за цілість роботи.
2. Варка		
3. Юрко	–	відповідальний за диверсійну роботу диверсійних боївок.
4. Сівач	}	відповідальні за боротьбу з ворожою агентурою (СБ).
5. Кнопка		

Терен Вашого діяння: 1. Надрайон Корець; 2. Надр. Костополь; 3. Надр. Сарни.

Як ставити роботу, я обговорив усно з подр. Варкою. Прошу придержуватись стисло поданих інструкцій і наказів.

Друг Юрко і Кнопка відповідають також за вдержання зв'язку зі мною.

Передаю літературу і вишкільні матеріяли.

Шлю щирий привіт всім революціонерам, членам ОУН.

Бажаю всім витривалості, сил та успіху в праці.

Слава Україні!

12.VIII.1946 р.

Провідник ОУН на ПЗУЗ

/–/ Кучма Петро⁹⁸⁴

Відпис⁹⁸⁵

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 286 (конверт). Копія⁹⁸⁶. Рукопис.

⁹⁸⁴ У конверті, де знаходиться ця рукописна копія, також перебуває машинописна копія.

⁹⁸⁵ Підкреслено однією лінією.

⁹⁸⁶ До документа додана довідка: "Переведен 1.XII. К". Оригінал був вилучений органами МДБ у загиблого Володимира Кобриновича- "Сівача" 9.10.1946 на Костопільщині.

№ 108
М. КОЗАК – “ДРУЗЯМ”

Серпень 1946 р.

Друзі!

1. На основі звітів, які я дістав з вашого терену та інших матеріалів і інформацій дг. Юрка (які передав мені к-р М.) і под. Вар., думаю, що я виробив собі вірний образ стану на вашому терені. За підставовий критерій оцінки ситуації по вас беру:

а) Стан керівних провідних кадрів.

б) Роздор і дії диверсійно-провокативної групи Далекого.

Од. а) Втрати у провідних керівних кадрах за зиму–весну 1946 р. у вашому терені дуже великі, а на їх місце нема вже відповідних наразі наступників, хоч, без сумніву, залишилося ще немало характерних, вартісних членів на низу. Є також головна основна база для революційного руху – симпатизуючий нам народ. Питання керівника кадрів є найбільш важним, є основним на вашому терені наразі, бо без них стан не покращає. В підпільно-революційних умовах кадри це все!⁹⁸⁷ Є кадри – то є і Організація, і рух, і боротьба, і успіх і т. д. Нема кадрів – нічого немає.

На цю тему я багато говорив з под. Вар. З нею я також намітив план роботи, який вважаю найкраще відповідний, при сучасній зміненій ситуації в цілому, а у вашому терені зокрема.

Отриманий від под. Вар. план праці, який вона опрацювала по відправі зо мною, є правильний, але при тій ситуації⁹⁸⁸ і стану, який у вас заіснува[в], я не ставлю до вас надто великих вимог. Зверніть основну увагу на роботу в нутрі над виробленням і вишколом кадрів, які мають заступити місце тих, що впали в боротьбі, якнайменше зовнішних виявів, окремі орг. осередки, а не т. зв. сітка донизу за старим шаблоном, розформування⁹⁸⁹ відділів.

Забезпечти кадри до зими. Кожному осередкови виготовити комплект вишкільних матеріалів. Так керувати орг. роботою і такі приміювати форми, щоб якнайменше виставляти під удари кадри, щоб зберегти у боротьбі основну рев. субстанцію – кадри.

---

⁹⁸⁷ “... кадри це все! ...”. – Підкреслено хвилястою лінією.

⁹⁸⁸ Далі автор написав слово “яка”, але його закреслив.

⁹⁸⁹ Слово підкреслене однією лінією.

Провести, найперше, строгу селекцію, тобто відмежувати⁹⁹⁰ кращих членів-підпільників від решти малонадійних і менше вартісних, між якими не бракує і агентів. В орг. осередки включати найвартісніших⁹⁹¹, відповідно розставити їх у терені, законспірувати і виховувати та вишколювати⁹⁹² в дусі нових вимог боротьби у підбільшовицькій окупації. Послугуватися тільки в конечних справах. Треба сказати собі, що в наших умовах немає пильних⁹⁹³ алярмових справ, які б треба полагоджувати коштом розконспірування людей і пунктів, що на все є час і все мусить бути роблене в цілковитій тайні!⁹⁹⁴ Цей поспіх і все “пильні” справи з’їли нам багато людей, підкреслюю: усю роботу нашу ставити під кутом довготривалости, “маю час” і детального обдумання кожної дрібнички.

Найперше класти тривкі основи, підготовитись, а потім шойно поволі розгортати працю. Хай вас не дивує моя, може, пересадна обережність, але я свідомий, кого ми вже втратили і турбота про кадри, а зокрема керівні, не дає мені спокою, бо кадри – це питання бути чи не бути Організації.

Коли про сільських агентів, яких масово навербували і то головню шантажем, то примінювати до них т. звану чистку терену є вже для нас не корисно. Такі “рубки”, які примінювали деякі орг. чинники, вони лише мобілізують людей проти нас. Ліквідувати лише виїмково активні і для нас грізно дійсно небезпечні, а зокрема резедентів, які керують агентурою. Інша справа, коли йде про агентуру внутрі (в наших рядах), з ними розправлятися безпощадно, але зазначую бути обережним, щоб не ліквідувати невинних. Більше звертати увагу на підбір і виховання членів, а тоді менше буде провокацій в нашому нутрі.

Зробивши ставку на підготовку Орг. до затяжної, довготривалої боротьби, мусимо сказати собі, що у роботі маємо час⁹⁹⁵! Усю нашу роботу мусить характеризувати не поспіх, але солідність⁹⁹⁶, довготривалість. Тому як⁹⁹⁷ основне треба багато часу посвятити на виховання і вишкіл кадрів, на підготовлення їх до того рода

---

⁹⁹⁰ Слово підкреслене однією лінією.

⁹⁹¹ Слово підкреслене однією лінією.

⁹⁹² “... законспірувати і виховувати та вишколювати ...”. – Підкреслено однією лінією.

⁹⁹³ Слово підкреслене однією лінією.

⁹⁹⁴ “... мусить бути роблене в цілковитій тайні!”. – Підкреслено однією лінією.

⁹⁹⁵ “... маємо час!”. – Підкреслено однією лінією.

⁹⁹⁶ “... солідність ...”. – Підкреслено однією лінією.

⁹⁹⁷ “Тому як ...”. – Підкреслено однією лінією.

праці. Тільки в оперті на такі кадри ми зможемо приступити до поширення організації за рахунок т. зв. легальників, а особливо молоді⁹⁹⁸ в дальшому.

Хай не турбує вас, що залиши[в] для вас мале число. Досить, коли до [...] ми будемо мати на вашому терені на район 5ть членів, але членів⁹⁹⁹, які відповідають усім вимогам члена нашої Організації. Доцільніше мати одно звено на р/н, як маловартісну цілу сітку. У районах, які¹⁰⁰⁰ розложені провокацією Далекого і до яких утруднений доступ, треба¹⁰⁰¹ часово цілковито застановити деяку орг. працю, орг. фактично в такому р-ні розпустити і по часі певному зачати наново з новими чи довіреними тільки членами.

Зокрема, зверніть увагу на систему зв'язку¹⁰⁰², бо зв'язок може найсильніше розконспіровують усякі осередки. Тому мінімум руху¹⁰⁰³.

Диспозиція вищесказаного:

а) Прочистити орг. в нутрі, відсепаровуючи, відмежовуючи кращих від маловартісних кадрів.

б) Законспірувати членів і організацію.

в) Виховати і вишколити нових молодих членів.

г) Систематично і обдумано класти основи орг. будови для зтяжної боротьби.

Найважніше, це повністю переставити нашу тактику підпільну і поставити наново підпільну ор.¹⁰⁰⁴ у відповідности до вимог більшов. поліційної вимоги.

Заперестати уживати слова “провідник” по рн. чи надрайонах, приміром районів пров., провідник СБ і т. д., а натомість вживати загального окреслення “звержник”.

У всіх відношеннях строго придержуватися орг. дороги, як з гори в низ, так з низу в гору.

До матеріалів, які висилаю згідно з долученим списком, висилаю також “До міжнародного положення”¹⁰⁰⁵. Огляд міжнародного положення устно і на письмі довести до відома всім членам. Можна його дати читати також тим легальникам (в осно-

⁹⁹⁸ Слово підкреслене однією лінією.

⁹⁹⁹ Слово підкреслене однією лінією.

¹⁰⁰⁰ “У районах, які ...”. – Підкреслено однією лінією.

¹⁰⁰¹ Слово підкреслене однією лінією.

¹⁰⁰² “... систему зв'язку ...”. – Підкреслено однією лінією.

¹⁰⁰³ “Тому мінімум руху”. – Підкреслено однією лінією.

¹⁰⁰⁴ “... поставити наново підпільну ор. ...”. – Підкреслено однією лінією.

¹⁰⁰⁵ Якесь брошура з такою назвою вийшла в підпіллі ОУН у 1947. (Стасюк 2006 341).

вному інтелігенції), з якими утримуємо зв'язок та трактуємо їх своїми прихильниками.

Тепер про справу диверсійної провокаційної роботи банди Далекого.

1) Далекого і його найближчих сателітів (які я вичислив под. Варці) ліквідувати атентатами¹⁰⁰⁶.

Передаю ще до нього одного листа від члена проводу ОУН, якого він знає особисто, може той лист допоможе вам його якось викликати – тільки це малоправдоподібно.

Пересилаю також наказ до Далекого з проводу ОУН. Коли б він виявив охоту на той наказ і листа їхати до проводу, то хай Олекса чи Сівач доставлять його до мене, але уважайте щоб він не ужив когось підступу і якогось з вас не зліквідував: якщо це буде неможливе, то ліквідувати на місці.

2. Подати орг. шляхом на цілому терені до відома членам ОУН і УПА про провокаційну роль Далекого. В тій справі висилаю вам комунікат проводу ОУН на ПЗУЗ. Уважно перебити, щоб не наробили помилок. Його поширити в основному там, де Далекий має впливи.

3. Будьте обережні у контактах з його людьми, щоб не було якогось підступу. Не ангажуйтеся також у полеміку забагато в боротьбі з Далеким, бо його акції тоді будуть тільки зростати. Є в тій справі комунікат і все. Поза брашкою, що її має Далекий, ніхто з чесних людей думаю до нього не приступить, а агентів нам не треба.

4) В зв'язку з діянням на тому терені диверсії Далекого ви всі мусете бути обережні. Строго конспіруйтеся і обсервуйте кожний крок диверсії і якнай докладніше інформуйте мене.

Широко роботи назовні не розгортайте. Треба виждати.

Листа до Далекого і наказ та свою записку до нього долучую не запечатану. Прочитайте собі, щоб були поінформовані і запакуйте все разом самі.

На закінчення упевняю вас, що я відчуваю і поділяю ваш біль і душевні переживання та турботи з приводу провокаційно-диморалізуючої роботи Далекого і героїчної смерті ваших безпосередніх зверхників, співробітників і друзів, які впали за останній рік і буду служити вам в міру сил і спроможностей допомогою, вказівками, порадами і батьківською опікою.

Мусете бути свідомі того, що, без огляду на перешкоди і жертви, свій марш до УССД продовжати мусимо. Хоча б дійшло

---

¹⁰⁰⁶ Слово підкреслене однією лінією.

до наміченої цілі і небагато нас, та щоб вже раз стерти з лиця українського народу тавро неволі.

Найкращим пам'ятником для всіх впавших друзів це ваша всеціла відданість Великій Справі, якій вони віддали свою кров і життя.

Бажаю вам сил, успіху і витривалости. Будьте вірні Ідеї і Організації.

Слава Україні!
Серпень 1946 р.
Чавун.

П. С. Тим псевдом буду підписувати пошту до вас

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 286 (конверт). Копія. Рукопис. Текст згасає¹⁰⁰⁷.

№ 109 М. КОЗАК – Я. СКАБ

21 вересня 1946 р.

Подруго Ненаситна¹⁰⁰⁸

Всю Вашу пошту з дня 8.V.46 р., передану через людей і терен Соснуса¹⁰⁰⁹, я дістав. Дуже дякую. На умовлені числа і місця зв'язку з Вами я вислав своїх зв'язкових з поштою і літературою, яку мав для Вас виготовлену.

В пошти подав Вам свої думки і зауваги відносно становлення роботи в тому терені. Прошу стисло їх придержуватися.

---

¹⁰⁰⁷ Машинописний переклад цього документа російською мовою див.: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 411–416.*

¹⁰⁰⁸ Скаб Ярослава ("Варка", "Ганка", "Івга", "Ненаситна", "Шмата") (1918, с. Улазів Любачівського повіту (тепер Польща, ?). Донька сільської вчительки зі Томашівщини. Освіта 7 кл. За фахом – учителька. Станом на 1942 – в ОУН. 1944 – референтка УЧХ Костопільського надрайону ВО "Заграва", ВО "Тютюнник" ОУН на ПЗУЗ. Друга пол. 1944 – перша пол. 1946 – член проводу, провідник Сарненської округи ("А") ПСК "Одеса". Від другої пол. 1946 – член проводу ПСК "Степ". На думку С. Янишевського, була причетна до ліквідації ворожої агентури в УПА. 29.10.1946 заарештована працівниками МВС в с. Угільці Гошанського р-ну Рівненської обл. разом з Марією та Антоніною Кирик. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 5, т. 2, арк. 130; Там само, спр. 9, арк. 281, 424; Там само, оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 133; Літопис УПА НС 2006 8 157.*)

¹⁰⁰⁹ Йдеться про терен А. Маєвського.

В справі провокації Далекого я вислав Вам комунікат проводу ОУН на ПЗУЗ, який прошу поширювати, переписуючи на машинці чи від руки. Дістанете тих комунікатів більшу скількість вибитих на цикльостилю.

Видавані річі Далеким прошу висилати до мене. Не завдавайтеся в полеміку – листівкову боротьбу з Далеким, бо це буде лише скріплювати ту кліку, що, мовляв, нас бояться. Є в тій справі комунікат і як Орг. буде уважати потрібним, то знова видасть в тій справі відозву.

Відповідь Ваша є добре написана. Прошу її поширити, але там, де того вимагає конечність, де сягають впливи кліки Далекого. Комунікат, відповідь, а до того Ваша чесна праця під кермою ОУН переконає всіх чесних людей, по чий стороні правда. З провокаторами розправлятися безпощадно. Ще раз звертаю увагу на чуйність і обережність. Мобілізація, яку переводить Далекий, є яскравим енкавидівським потягненням, щоби в той спосіб виламати з гущі народних мас революційно наставлений елемент. При кожній нагоді вияснювати населенню, що всі потягнення Далекого не є згідні з орг. постановкою і спрямовані на шкоду укр. народу.

Олексу і того друга, що є біля Чад¹⁰¹⁰, даю доручення направити до Вас.

Добре було б в дальшому зв'язок втримувати нам цею дорогою, якою Ви [...].

Ті справи в дальшому думаю, що вдасться устійнити. Хочу конечно до зими ще з Вами і другом Дупту¹⁰¹¹ бачитися¹⁰¹². Боюся стягати Вас, щоб по дорозі не впали. Якщо це буде необхідно, то другим разом вишлю по Вас зі зв'язковими Вашими своїх друзів.

Маю для Вас валізкову машинку.

Вишлю на слідууючий зв'язок.

Якщо будете мати час і це не буде сполучене з більшим ризиком, можете прибути до мене між 25 а 30 лежцфб¹⁰¹³ на зв'язковий пункт ч. 7, який я з Вами умовив. Думаю, що дг. Дупту

¹⁰¹⁰ Криптонім підкреслено однією лінією.

¹⁰¹¹ Псевдонім Я. Яковлева підкреслено жирною лінією.

¹⁰¹² Далі йде 3 закреслених речення. Одне слово у першому реченні ("лежцфб") зашифроване. Це назва якогось місяця, швидше за все вересень. Див.: "Прохання прибути до мене в [...] між 25 а 30 лежцфб на зв'язковий пункт ч. 7, який я з Вами умовлявся. Буду контролювати кожного дня в умовлені години. Коли це було б не можливим чи получене з більшим ризиком, то подам Вам про все на письмі".

¹⁰¹³ "... 25 а 30 лежцфб ...". – Підкреслено однією лінією.

якщо має карту того терену то втрафить. Буду контролювати той пункт в ті дні в означені години, які ми вмовили.

Тоді треба б вже взяти тих зв'язкових, які б дальшому могли тою дорогою в'язатися.

Бажаю успіху і сил, витривалости і віри в перемогу.

С. У.
21.9.46 р.
Вівчар

(Дяди)

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 286 (конверт). Копія. Рукопис.

№ 110
М. КОЗАК – “ДЕРКАЧУ”

14 листопада 1946 р.

Друг Деркач!

1. Высылаю Вам листовку. Прошу ее обязательно отпечатать хотя 1000 штук, в какое время от меня не зависит, но постарайтесь до рождественских праздников сделать. Старайтесь, чтобы не было ошибок, подпишите – “верно с оригиналом”.

2. Листовку “С рождеством Христовым” отпечатайте 300 штук. Если нет бумаги, тогда отпечатайте только листовку “К украинской молодежи Западной Украины”.

Сердечно поздравляю.

Слава Украине.
14.11.1946 г.
Чупринка

ГДА СБ України. ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 248. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁰¹⁴.

---

¹⁰¹⁴ Документ наведений в оглядовій довідці МДБ від 05.03.1948, яка походить з агентурної справи № 274 “Опівнічні”.

№ 111
М. КОЗАК – М. ЯКИМЧУКУ-КОЛТОНЮКУ

30 листопада 1946 р.

Друже Данило!

Хоч Ви відмовили мені підпорадкованість, звертаюся до Вас з проханням видати дг. Дер. ті всі річі, які він колись перебрав від Зимного.

Трактуйте моє прохання приватним і не відмовте.
Веселих свят.

С. У.
30/XI.46 р.
Лука.

П. С. Ті річі прошу передати через дг. Олесь¹⁰¹⁵, якщо безпосередньо не зможете.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (конверт). Копія. Рукопис¹⁰¹⁶.

№ 112
М. КОЗАК – М. АРСЕНИЧУ

[Кінець 1946 р.]

Друг проводник

1. Ваше письмо от 20.X-1946 г., в котором описано про “Агентурно-оперативно-разведывательные курсы” и “Выдача агентов погранвойск НКВД Сокаль, которые выехали из-за линии Керзона в УССР” получил. За все сердечно благодарю.

2. Сердечно благодарю Вас за поздравление в связи с награждением меня Золотым крестом заслуги. Свою работу, которую я вложил в борьбе за УССД, считаю своим долгом,

---

¹⁰¹⁵ Можливо це той уродженець Луцького р-ну Волинської обл. “Олесь”, котрий станом на листопад 1945 очолював “бандгрупу” СБ в Острожецькому р-ні. (*Реабілітовані історією. Рівненська обл. 2 2009 263*).

¹⁰¹⁶ Документ уміщений у зошиті копій листів М. Козака-“Луки” й І. Литвинчука-“Давида”, якого вів М. Якимчук-Колтонюк із 1946 р.

а за успехи в борьбе с агентурой врага в первую очень благодарю Вас. Только Вы работникам службы безопасности на ПЗУЗ (Северо-Западных Украинских Землях) открыли глаза, из которых мало кто остался в живых на сегодняшний день.

3. В письме Вы вспоминаете о моей почте рч: 2/46 и 4/46, сообщаю, что Вам выслал еще пять почт: почта ч: 1/46 была самой большой, пошла на 0948, почта ч: 3/46 передано мной лично К-13 Верой, которую Вы получили. Почта ч: 5/46 – выслана старой дорогой 15.10-46 г., которая должна быть у Вас. Почту ч: 6/46 высылаю сегодня согласно с приложенным списком. Также прилагаю список направленных материалов в почте ч: 5/46.

Очень жалею, что Вы не получили почты ч: 1/46, в которой было много материалов – отчет службы безопасности на 18 стр. отпечатан машинкой и другие документы. Некоторые материалы и протоколы допроса, которые были направлены той почтой, у меня еще есть и могу их Вам направить весной, раньше не могу, так как их в настоящее время достать очень трудно.

4. Связь с К-13 буду держать и то зимой очень трудно ввиду того, что связь идет разными дорогами. Когда бы К-13 дал на этом пункте двух связных, которые непосредственно отвечали бы за почту, тогда связь моя была бы с Вами, считаю легкой и выгодной, как старой дорогой. Во всяком случае связь с К-13 буду держать.

5. Сообщение про славную память Метлы выдам от провода на ПЗУЗ и Вам вышлю.

6. Согласно Ваших запросов, буду высылать копии всех протоколов без напоминаний для изучения, но предупреждаю, что их вообще мало, так как нет кому вести следственной работы на ПЗУЗ. Про эти дела мне надо с Вами поговорить устно. Меня удовлетворяет Ваше обещание, что от Вас весной я получу подкрепление в кадрах службы безопасности, за что буду Вам очень благодарен.

7. За Надежду из дела “Т.” я Вам писал в одной из предыдущих почт, конкретных фактов установить не представилось возможным ввиду отсутствия подпольщиков с той территории, но в этом направлении сделано очень много. Возможно это будет только хвастовство и выдумки того работника НКГБ перед Людой.

8. За Ваши указания, получены в разных местах нахождения – очень благодарю. Постараюсь к ним приспособиться и крепко придерживаться. Заверяю Вас, что ошибка, которая была в селе Ром. – больше не повторится.

9. Ваши мысли в отношении дела Далекого для меня ясны. Дай бог, чтобы увенчались успехом. Я лично заинтересован в том, чтобы это дело было подробно рассмотрено и решено как наилучше для пользы дела.

Жалею, что я видел в деле Далекого комуникат от провода ОУН на ПЗУЗ, потому что это может затруднить вопрос для революционного суда в деле его рассмотрения тем путем, который направлен Вами.

Комуникат я видал на получение кадров и наград, руководствуясь запиской от 0948, а когда бы не было потребности издания комуникату и всех обращений в то время в дело Далекого, то в настоящее время я выдал бы от провода ОУН на ПЗУЗ.

Воззвания революционного суда для Далекого я так и не получил, хоть с 0948 меня поставлено в известность, что такие письма мне направлялись.

Считаю, что они не были готовы к отправлению почты, или же пропал в пути, так как один раз ко мне почта пришла от 0948 другим путем, в связи с налетом большевиков на связных, которые помешали своевременно доставить почту. Убегая с хаты, друга Диброву большевики убили, а Богдан ушел. Про светлую память Дибровы меня поставили в известность три грипсы, адресованные мне.

Далекому я писал письмо от себя, копию которого высылал и Вам. На то письмо я получил ответ, который высылаю Вам сегодня и свой ответ Далекому на это письмо.

На письмо из 0948 к Далекому, которое я ему высылал – ответа еще нет.

На все поданные Вами мысли при ведении того дела, обращаю внимание и при разрешении каждого вопроса в том терене, буду подходить осторожно.

Мысли Ваши, которыми Вы поделились со мной по тому делу, будут сохранены в тайне¹⁰¹⁷.

10. Для меня неясно Ваше замечание, что временный провод для Одессы может работать только на той территории, которая есть сейчас у нас.

Говорите ли Вы о:

а) О полном освобождении от него тех территорий, которые принадлежат Одессе.

б) Развертыван. организации работы на территории Одессы, но в тех районах, которые под нашим, а не Далекого влиянием.

---

¹⁰¹⁷ Речення підкреслене однією лінією.

Считаю, что Вы имеете в виду развертывание работы в Одессе методом, указанным под п. “б”.

Временный провод по-моему должен действовать на территории Одессы, ибо там есть не только районы, но и целый Сарненский подрайон, целиком нам подчиненный и Далекий не имеет в них никакого влияния. Все попытки Далекого расширить там свое влияние были с большой решительностью отвергнуты кадрами.

Также я буду придерживаться восстановлению работы засады, поданной под пунктом “б”.

Так я и понял письмо от того человека, у которого я зимовал.

11. Все поручения про расследование дел, к материалам, которые были Вам высланы, как приказ нач. УНКВД по Ровенской области и т. д., постараюсь по мере возможности и времени выполнить. Также провожу у себя упорядочение в работе СБ, согласно с Вашими указаниями.

а) Заведение терминатора.

б) –”– картотеки.

При заведении картотеки на дела, которые велись на протяжении 1944–1946 гг., будет много мороки, ибо сегодня и следователей тех нет, которые вели дела, и протоколов многих нет. Что будет возможно – сделаю и пришлю, но не раньше, как весной по техническим причинам.

12. Материалы “Повысить революционную бдительность” и “Агентура НКВД–НКГБ в действии” я получил. Поручил их кадрам изучить за зиму и обратил внимание на осторожность, чтобы эти материалы не попали в руки врага¹⁰¹⁸. Такого рода материалы являются очень полезными.

Без Вашего согласия я не публиковал никаких материалов с участка работы СБ и в дальнейшем также буду придерживаться Вашим требованиям.

---

¹⁰¹⁸ Утім, брошура “Агентура НКВД–НКГБ в дії” потрапила на стіл заступника керівника НКВС УРСР Т. Строкача ще майже роком раніше. 29.10.1945 її захопив збройний загін НКВС в одній з криївок СБ у Коломийському р-ні на Івано-Франківщині. Вже 30.10.1945 брошуру разом зі своїм супровідним листом Т. Строкач оперативно надіслав для начальника Головного управління боротьби з бандитизмом НКВС СРСР О. Леонтєва. Зараз переклад брошури на 20-и сторінках зберігається в Державному архіві Російської Федерації (ф. Р-9478, оп. 1с, спр. 643. арк. 14–34). На думку американського дослідника Дж. Бурдса, брошура “Агентура...” є посібником з вилову радянських шпигунів, а її зміст навдивовиж співпадає з однією з методичних розробок для працівників НКВС. (Бурдс 2006: 43–45, 80). Текст брошури див.: Бурдс 2006 207–238.

13.Список материалов, которые я высылаю этой почтой, прилагаю.

14. Сообщаю Вам про одно дело, которое имело место на Гороховщине и прошу поделиться со мной своими мнениями.

Не зашифровываю, так как по-моему тут нечего зашифровывать.

Во время первой большевистской оккупации в 1940–41 гг. была в с. Мыслинах, район Горохов женщина-заведующая школой, около 30 лет жизни, из Восточ. Укр. Земель (СУЗ), член партии.

Фамилии той женщины мне не сообщили. Учителем в той школе был житель того самого села, который одновременно работал в рядах Организации.

При отступлении большевиков, эта женщина осталась на месте.

Местные жители хотели ее ликвидировать за активную работу для сов. власти в 1940–41 гг., но благодаря этому учителю она осталась в живых и даже от этого учителя получала материальную помощь.

При возвращении большевиков в 1944 г. эта женщина переходит на работу в м. Горохов, с которой тот учитель, находясь в подполье, связывается через другую местную учительницу Клаву из с. Елизаров Гороховского района, муж которой был районным проводником ОУН Вл. Волынского района и погиб в бою с немцами.

Восточница, на просьбы этого учителя-подпольщика (проводник округа), ездила в г. Львов (там живет ее мать) за покупками, а оттуда два раза ездила Клава (эта местная учительница).

Пропуска на проезд получала от замест. нач. РО НКВД м. Горохова, а когда этого заместителя перевели в Киверцы, то она ездила по пропускам в Киверцы. Клава рассказывала этому учителю, что один раз, как пришла в комнату того заместителя, то застала на столе свою фотокарточку, взятую в рамки.

На вопрос, почему ее карточка у него на столе, он ответил: “Клава, я вас люблю”. Учитель передал деньги Клаве для покупки приемника, которого должен взять 26 сентября 1946 г., но направив своих связных 23 сентября к Клаве, последние наткнулись на засаду большевиков у дома Клавы и один из них погиб, а другой ушел. Клаву и еще некоторых соседей большевики арестовали, но на этот же день и отпустили.

Учитель к Клаве очень часто заходил и она к нему проявляла свою любовь.

По освобождению из-под ареста, Клава при встрече с учителем, она ему рассказала про свой арест и что она на пред-

ложение начальника областного НКГБ Яковенко¹⁰¹⁹, который в то время был в Горохове, дала согласие на сотрудничество с органами НКГБ и подписала подписку.

Клава спрашивала у учителя, как ей надо в настоящее время поступать в своей работе. Учитель ей говорил, что надо работать с Яковенко, а его обо всем информировать.

Клава сказала учителю, что деньги, которые он дал на радиоприемник, забрали большевики и сказали ей, что денег не возвратят.

Клава поехала в г. Луцк к Яковенко с тем, чтобы ей вернули деньги. Яковенко там ее знакомит с капитаном, который якобы с Наркомата. С капитаном она договаривается о встрече в Горохове и этот капитан дал ей приемник. Учительница-восточница говорила, что она боится ареста и выехала на жительство в г. Львов. Учитель связь с Клавой порвал.

На мое мнение Клава интересный объект, она любит учителя с той целью, чтобы накрыть его, или же и сама хочет пойти в подполье.

По окончанию прошу Вас, чтобы Вы выслали устав судопроизводства ОУН. Я приобрел два экземпляра, но пояснение к ним не имею. На 315 мне сказала, что Вы будете совместно со мной и зарегистрируете это дело. С Вами я не виделся и все это кончилось.

Считаю, что генеральный суд должен кого-нибудь уполномочить для ведения тех дел, которые подлежат исключительной конспирации рев. суду на ПЗУЗ, изложителем его обязанностей в предписании.

Списки районов, которые административно входят в Волинскую и Ровенскую области, прилагаю.

Поздравляю с праздником, Рождеством Крестовым.

Желаю успехов в борьбе.

Слава Украине.
Вивчар (Кучма)

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 7, т. 1, арк. 273–276. Копія. Машинопис¹⁰²⁰. Переклад російською мовою¹⁰²¹.

¹⁰¹⁹ Олександр Яковенко у 1946 був начальником УМДБ Волинської обл.

¹⁰²⁰ Оригінал документа був вилучений органами МДБ 15.09.1947 під час ліквідації пункту зв'язку В. Кука на території Золочівського р-ну Львівської обл.

¹⁰²¹ До документа додана довідка: "Копія. Перевод с украинского. Справка: подлинник этого документа изъят 15 сентября 1947 г. в Золочевском районе Львовской области при ликвидации пункта связи члена центрального провода ОУН Лемеша. Верно: зам. нач. 1 отделения отдела 2-Н майор [підпис] /Недозин/".

№ 113
М. КОЗАК –
М. ЯКИМЧУКУ-КОЛТОНЮКУ

4 січня 1947 р.

Друже Данило!

В записці до Вас я дав Вам доручення виготовити мені звіт зі всего орг. майна, яке є під Вашим зарядом, або яке Ви знаєте. До сьогодні Ви такого звіту мені не виготовили. Уважа, що я маю право такого звіту від Вас жадати навіть тоді, коли Ви в дальшому не хочете підпорадковуватися моїм наказам. Ваша поведінка супроти правних вимог до Вас Організації стає мені незрозуміла. В другій записці, висланій через дг. Семена, я просив Вас передати дг. Дер. всі технічні матеріяли, які були перебрані літом 1945 р. від Зимного.

Дивно мені, що Ви, працюючи протягом довгих літ в Організації, сьогодні застрашилися терору МГБ, який почали переводити при допомозі агентів і хочете в час найбільш жорстокої боротьби українського народу з ворогом (перед фізичним і моральним знищенням) стояти осторонь.

Справу Вашого непідпорядкування я передав під розгляд і вирішення орг. суду, про що Вас повідомляв, але Ви чомусь різно утягаєтеся від вияснення причин свого потягнення перед орг. судом. Невже ж хочете, щоби орг. суд видав заочний присуд і проголосив його і подав його до відома членів.

Я особисто дуже болю Вашим потягненням і хотів би Вас дальше бачити в ряді активних членів, в праці. Очевидно, що до цього Вас ніхто не буде заставляти, але я вірю, що Ви не бажаєте виключити себе з радів ОУН, чим Ви жили все своє молоде життя, що Ви не хочете посоромити своїх сл. п. провідників і друзів, які гинули зі сильною Вірою, що друзі, які залишилися, пімстять їхню смерть і не заломляться в боротьбі за УССД.

Я не можу повірити в те, щоби Ви, як старий член ОУН, бажали відпочинку, знаючи про те, що "Україну топче окупант, – Україна в неволі".

Провід Організації оцінив Вашу працю і нагородив Вас Срібним Хрестом заслуги. Певно що ніхто з нас не працює для нагород, бо, працюючи в рев. боротьбі, виконує лише свій обов'язок перед своїм народом і найбільшою для нас нагородою є успіх і ріст наших рев. сил, які скинуть раз навсе з українського

народу тавро неволі, але це є тільки доказом як вищий орг. провід оцінює нашу працю.

Зрештою, вважаю зайвим Вам це писати, бо Ви самі це добре розумієте.

У Вашу душу вкрався якийсь сумнів, якась недовір'я, якась непевність, якийсь страх і це все Ви скриваєте, воно Вас мучить і Ви самі негодні його розвіяти – відігнати від себе. У Вас бракує відваги зі мною щиро поділитися, може навіть тому, щоб мене не вразити. Такою поведінкою Ви себе самі непотрібно бичуєте.

Своєю щирістю мене не вразите і я за неї до Вас жалю не буду чути. Ви одинокі залишилися з мого найблищого оточення, в якому я перебував постійно в 1945 р. і я радів, що зможу з Вами перебувати зиму, але Ви завели мої надії, Ви чомусь стали мене боятися, Ви у записці закинули мені зарозумілість, закинути мені те, чого у могому життю ніколи не було і цей закид для мене є найбільше болючий.

При тім всім Ви керувалися якимись причинами, про які не маєте відваги мені говорити. Я дуже радо вислухаю їх і дам Вам можливість заізнатися блище з тими справами, які для Вас неясні і зроджують ті сумніви і страх.

Ви написали мені, що з дг. П. можете щиро говорити про всі справи і я пішов Вам на руку, та доручив дг. П. і М. розглянути, вислухати Вас та дати рішення, та Ви чомусь і в тому випадку оминаєте вияснення. Думаю, що я не зробив Вам нічого злого, щоб Ви не хотіли до мене навіть відписати, на мої правні вимоги.

Прошу взяти під увагу мого листа і дати мені відповідь.

Висилаю Вам дещо з літератури.

Здоровлю щиро і бажаю сил і успіху.

Слава Україні!

4/1.1947

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (конверт). Копія. Рукопис¹⁰²².

---

¹⁰²² Документ був уміщений у зошиті копій листів М. Козака-“Луки” й І. Литвинчука-“Давида”, якого вів М. Якимчук-Колтонюк із 1946 р. Вилучений 29.07.1947 працівниками МДБ з криївки “Данила” у с. Борохів Ківерцівського р-ну Волинської обл.

№ 114
М. КОЗАК – С. ЯНИШЕВСЬКОМУ

25 квітня 1947 р.

Вп. Далекий!

1. Вашого листа 29.X.1946 року до вп. Смока і друга Миколи дістав щойно в квітні 1947 року, щиро дякую.

2. Не буду сьогодні відписувати Вам на ті листи, бо пишу в переїзді, тому відпишу на них пізніше.

3. Згідно з дорученням проводу ОУН, пересилаю Вам листа в. о. ген. судді ОУН дг. Верховинця, через поданий Вашим дг. Ярославом пункт, і прошу тим самим пунктом повідомити мене про одержання цеї пошти.

Через цей пункт можете переслати також пошту до проводу.

4. Зазначаю Вам, що кур'єри від орг. референта проводу ОУН чекають на мойому зв'язковому пункті на Вашу відповідь.

5. Листа подібного змісту я дістав також.

Здоровлю щиро.

С. У.

Постій 25 квітня 1947 р.

Смок

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 154 (конверт), арк. 92. Оригінал. Рукопис. Текст згасає¹⁰²³.

№ 115
М. КОЗАК – К. ВОРОНІНУ

Серпень 1947 р.

[...] Читаючи¹⁰²⁴ Ваші листи і матеріали, як “Шахтарі Донбасу”¹⁰²⁵ і “Я ворог радянської влади”, бачимо, що Ви познайомлені дещо з революційно-національно-визвольною боротьбою українського народу, яку очолює Українська Головна Визвольна Рада (УГВР), Організація Українських Націоналістів (ОУН) і Українська Повстанча Армія (УПА) та виявляєте бажання включити себе в цю боротьбу.

¹⁰²³ Документ пошкоджений вологою. Був вилучений працівниками МДБ УРСР у С. Янишевського 13.08.1948.

Вияв Вашого бажання Організація Українських Націоналістів радісно вітає та хоче з Вами познайомитися ближче і оприділити Вашу роль, як чесного українця, в сьогоднішній боротьбі українського народу.

Читаючи Вами написані матеріали, а в основному “Я ворог радянської влади”, стверджуємо, що Ви добре не розумієте революційної боротьби, яку веде український народ під проводом вищевиміненних революційних організацій, через що у Ваших матеріалах яскраво помітний хибрий політичний підхід, і треба Вам над собою ще трохи попрацювати, а першу чергу запізнатися краще з програмою нашої боротьби.

“Шахтарі Донбасу” написано багато краще, цілком можливий пропагандивний підхід і доволі вірно схоплено дійсне положення шахтарів, що дає нам підставу припускати, що з часом Ви, попрацювавши над собою, дали б належну користь в пропагандивному відділі Організації Українських Націоналістів в цілому, а на СУЗ зокрема. Здібність до писання у Вас є, але щоби Ваша писанина була продуктивна і корисна, Ви мусіли б ще певний час попрацювати під рукою когось з професійних організаційних людей в тій ділянці, де мали б змогу, на підставі вивчення необхідних

---

¹⁰²⁴ Про те, що цей лист був адресований К. Вороніну, див.: ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 39 (1956 р.), спр. 9, т. 9, арк. 39. М. Козак-“Вівчар”, ознайомившись з автобіографією К. Вороніна, уклав таке “Пояснення”:

До автобіографії Вороніна Константина Володимировича (поданої в пошти № 4/47 під порядковим числом 4) та матеріалів: “Шахтарі Донбасу – чорні невідьники сталінського режиму” і “Я ворог радянській владі” (поданих в списку пошти № 4/47 під порядковим числом 2 і 3).

Автором цих двох матеріалів є Воронін Константин Володимирович, родом з с. Путрівка Васильківського р-ну Київської області.

Докладніші дані про нього є в автобіографії.

Цей “молодой парень” – Воронін Костянтин, має в Межирицькому чи Корецькому р-ні, Рівенської області, свого свояка – дядька чи швагра (докладних даних про це ще не маю), до якого, “втікаючи” від переслідувань мғб, прибув “схритися” і зв’язатися з повстанцями – членами ОУН.

При помочі свого свояка, нав’язується з одним нашим другом та “включається” в підпільну роботу.

На доручення того друга, з яким зв’язався, їздив до Києва та закупив одну валізкову машинку до писання, а тепер сидить в кривці (ізолюваний) і пише свої праці. Дві з них висилаю, а в дальшому може ще децю буде більш цікавого, то вишлю, бо “парень інтересний”.

10.VI.47 р.

/-/ Вівчар

(ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 39 (1956 р.), спр. 9, арк. 38. Засвідчена копія. Машинопис).

¹⁰²⁵ 28-сторінкова брошура “Шахтарі Донбасу – чорні невідьники сталінського режиму” була видана в підпіллі ОУН у 1948. (Стасюк 2006 356).

матеріалів і розмов, узброїти себе до дальшої самостійної праці за УССД на СУЗ. Без цього Ваша праця буде іти врозріз з нашою політичною лінією і революційною тактикою, а у висліді не принесе бажаного успіху.

З огляду на близький вже час зими, в якому умови подорожі і зв'язку є доволі утруднені, радимо Вам зробити так: зимовий час використати на писання репортажів з більших міст, робітничих і промислових осередків УРСР, а навіть СРСР, до яких Ви мали б спроможність поїхати і зібрати необхідні відомості – фактичні матеріали до таких репортажів.

Для ближчої орієнтації висилаю Вам схему звіту про місто, місцевість, шкільництво, а подібної схеми треба придержуватися і в звітуванні чи репортажах про робітничі чи промислові осередки.

Потрібні засоби для цієї Вашої праці, як поміч в грошах і т. д., ми Вам вишлемо по одержанні Вашої згоди тим шляхом, яким висилаємо цього листа. Просимо подати від себе свої можливості в тій роботі, та яка потрібна Вам з нашої сторони допомога. На перший початок висилаємо Вам 1.000 (тисячу) карбованців.

Якщо Ви виявили охоту всеціло посвятити себе революційно-національно-визвольній боротьбі українського народу, тоді Організація дасть Вам змогу здобути для цього потрібну підготовку для теоретичної і практичної заправи.

Просимо подати свої думки відносно всього вищесказаного і побажання.

Напишіть, яку Ви читали нашу літературу дотепер, щоби ми могли Вам вислати ті матеріали, які Ви не мали.

Листи і всі приготовані матеріали висилайте знаним Вам зв'язком, адресуючи на упакованні номером 8395.

Бажаємо Вам сил і успіху в праці.

Хай живе революційна боротьба українського народу за УССД!

Воля народам і людині!

Слава Україні!
Серпень, 1947 р.
/–/ 8395¹⁰²⁶

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 39 (1956 р.), спр. 9, т. 9, арк. 40. Копія. Машинопис.

---

¹⁰²⁶ Можливо, це цифровий псевдонім М. Козака.

№ 116
М. КОЗАК, А. МАЄВСЬКИЙ,
“КОСАР” – “ПРОВІДНИКОВІ”

[1947 р.]

Друг, проводник

Очень рад, что получил от Вас извещение, но на преобладающее несчастье имеются также расхождения в назначении места встречи, по которым на этот раз мне не придется явиться к Вам. Мне назначено такое место, которого я совершенно не знаю и даже не могу объяснить хлопцам, знающим ту территорию, которые могли бы меня туда проводить. Точнее об этом пишу другу Гармашу. Работа в территории идет, даже на глазах развивается. Имею большое желание встретиться с Вами и обсудить все дела так, как уже довольно длительное время пользуюсь Вашими прежними инструкциями и приказами, а остальное по своему усмотрению.

Ставлю Вас в известность, что 5.VI.1947 года погиб друг Шелест. Имеются некоторые неясности относительно одной особы, но об этом без Вас решить не могу¹⁰²⁷, пока что эта особа изолирована, а с хлопцами друга Шелеста – все в порядке, имею с ними постоянный контакт.

Также в апреле погиб один кустовой, но на его место имеется другой. В действительности советы здесь все время шалют и особенно накрепче после нашего массового распространения литературы, что мы очень часто делаем, так как много вложили “капитала” в массовую продукцию. Прошу сделать возможной нашу встречу, рассчитывая на то, что я дальше не могу идти пешком, а только верхо[м].

Поздравляю сердечно.

С. У.
5.VII.1946 г.
Косарь.

5.VII.1946 г. пишет мне друг Косарь, что относительно смерти друга Шелеста имеются некоторые неясности, но я без Вас не могу решить (подчеркнуто в письме)¹⁰²⁸. Встреча со мной долж-

---

¹⁰²⁷ “Ставлю Вас в известность, что 5.VI.1947 года погиб друг Шелест. Имеются некоторые неясности относительно одной особы, но об этом без Вас решить не могу”. – Підкреслено однією лінією.

¹⁰²⁸ У дужках – примітка перекладача.

на була состояться 20.VII.1947 года, однако друг Косарь сам ликвидировал 4-х друзей и между ними ту особу, к которой имел сомнение, но без меня не должен был его ликвидироват[ь] это значит друга Харка.

Ульян.

Для того, чтобы все дело группы сл. п. друга Шелеста, которое еще с начала 1946 года находится на рассмотрении органов СБ, было более яснее, прилагаю протоколы и свое объяснение относительно этого дела и отчеты, касающиеся данного дела.

С. У.
Вивчар

Ответ¹⁰²⁹

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 275. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁰³⁰.

№ 117
М. КОЗАК – А. МАЄВСЬКОМУ

Березень 1948 р.

До 940!¹⁰³¹

Ваші листи я дістав, на жаль, зі спізненням (28.II.48 р.), тому не вислав своїх дівчат на те весілля, про яке Ви пишете і запрошуєте. Дуже прикро мені, а то подумують старі, що я погордував. Бог мені свідком, що я тут не провинився нічим. Я дуже радо прийму тих сиріт, які залишилися без даху над головою, до себе, бо про мою стару вже й вістки немає, а на старість тяжко старому, нема кому й сорочку випрати. На двох осіб місце в мене знайдеться, хай приходять. Якщо невігідно тим молодцям, які побралися, то хай приведуть ту стару Солоху, яка писала мені про їх горе і яка вже мої спроможності бачила і знає. Може

---

¹⁰²⁹ Підкреслено однією лінією.

¹⁰³⁰ До документа додана довідка: "Перевод с украинского. Перевел: нач. отделения управления 2-Н МГБ УССР капитан /Винниченко/".

¹⁰³¹ Про те, що цей псевдонім належав А. Маєвському, див.: ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 8, арк. 123. Числовий псевдонім вписано у графу, позначену крапками. Також тим самим почерком у текст документа внесені незначні виправлення.

Солоха забрати свого старцуна та придибати вдвох. Що її старий воркотливий і недобачає, то дурниця. Я також не дуже видящий, то якось перепхаємо біду. Хіба ж нам старим вже багато жити? Я погоджуюся двох прийняти, чи то молодих, чи старих – мені байдуже. Постараюся не скривдити ні одних, ні других, а Ви, вже як їхній опікун, дивіться самі та робіть так, як Вам виходить.

Вишлю своїх дівчат там, де Ви писали, в тій самій годині, за тою самою кличкою в днях: гч на гг, з гн на гь і ол на оу в цьому ж місяці. Якщоби нікого не застали, то будуть виходити і в слідуючому місяці в ті самі числа.

Прислані матеріали в 6 примірниках я дістав. Шкода, що дістав так мало примірників, але, сподіваюся, що Ви це поділили і в слідуючій пересилці дістану решту. Та якщо у Вас такі умови, що ніколи перебивати, то трудно, вже якось я собі з тим пораджу.

Прочитав всі писання Бориса (Вор.) і прийшов до двох висновків:

1) що, може, він належить до тих людей, які родяться в чепці, а такі бувають;

2) що він в чепці не вродився, а хоче нам накинути чепець. І це друге є більше правдоподібне.

Його листи є досить наївні, але подані відомості з терену цікаві. Ані в одному, ані в другому випадкові (маю на думці вищеподані висновки) ми зв'язку з ним зривати не можемо і не повинні. Треба дати йому матеріальну допомогу, літературу, а навіть вислати на місце одного чоловіка. Якщо він чесний, то найвище вислана нами людина згине по-геройськи, а як нечесний, то висланій нами людині напевне нічого не станеться. На жодного піонка республіканське МГБ не полетить, а в тому випадку він, напевне, до нього належав би.

З літератури можна давати все, поза стислоорганізаційною літературою. Отже, невільно давати таких речей, як революційний довідник, організаційних інструкцій і т. д. А вільно давати всі пропагандивні видання, які ми поширюємо серед народу та інформативно-вишкільного та політичного змісту літературу, в якій ми доказуємо обман і імперіалістичну суть сталінсько-більшовицької кліки. Можна давати також радієві вісті і т. д. Широко можна поширювати "За що ми боремося" – це в основному на СУЗ і серед людей зі СУЗ треба поширювати. В листі він домагається дати "Декалог", можна, евентуально, дати, бо це не є жодна таємниця і його вже і в пресі більшовицькій нераз цитують. Зрештою, не буду вичисляти подрібно що можна, чого не можна, бо Ви самі знаєте і, напевне, зле мене не зрозумієте.

З доручень конкретної роботи я дав би йому такі:

1. Палення колгоспів; 2. куповання технічно-пропагандивних речей; 3. акумуляторів і анод до радіо; хай шукає закупів зброї, набоїв, ракет; 4. потрібних книжок; 5. хай підшукує людей, виготовить собі кілька приміщень і т. д.

Відносно атентатів, то тут не треба давати йому вільну руку, бо, в першій мірі, буде нас набирати всякими документами, а друге, бо може ліквідувати чесний елемент. Хай подає списки людей і характеристики, а тоді давати йому конкретні доручення, кого зліквідувати.

Це на початок, а в дальшому буде видно. Важним є вістки зі СУЗ, репортажі з міст і це хай робить дальше. Якщо в них він дещо збреше, то неважно. Вже навіть ті відомості, які він прислав, є для нас корисні, а вони є правдиві і, напевне, в дальшому МГБ не буде йому забороняти про такі речі інформувати нас.

Тим людям, які з ним стало переписуються, не давайте вільної руки та старайтеся керувати тою ж перепискою самі. Як хтось навіть пише з Вашого доручення, то хай присилає відписи кожного свого і його листа. Зміст наших листів повинен бути прихильний та вміло (замасковано) підступний, бо листи багато допоможуть нам розкрити все те закабалення, яке криється у його листах та в його думках в цілому. В листах не накидати своєї думки, не сперечатися з його поглядами, але старатися наскрізь пізнати його. Та давати конкретну роботу. Цікаво, чи він дістав мого листа та що на нього відпише. З ним треба грати на довжу мету, бо й спішитися нам немає чого. Стягати його не потрібно, хай там сидить і робить. Вислана нами до нього людина дала б нам можливість в скоршому часі усталити свій погляд відносно нього і його роботи. Однак, не було би доцільним, висилаючи якусь підрядну особу, інформувати його щиро про наш погляд відносно Бориса, бо тоді той чоловік настрашиться і сприйме, що ми висилаємо його на певну смерть, а воно так не є і я певний, що йому нічого там не станеться. Або ще що гірше – може проговоритися і пошкодити нам.

Дальше ведення тої справи доручаю Вам і даю Вам вільну руку, але про всі свої потягнення прошу мене інформувати. Буду слідкувати за перебігом тої справи і Вам помагати в оперативній плановості.

До присланого звіту з терену Слю. маю такі зауваги:

а) звіт оформлено гарно і згідно вказівок. Тільки на будуче ніколи не долучуйте до суспільно-політичного огляду звіт з проведеної пропагандивно-політичної роботи, а такий звіт виготов-

ляйте окремо. Вказівки, як виготовляти звіт з пропагандивно-політичної роботи, висилаю Вам в залученні до листа;

б) дивує мене, чому у звіті немає жодної згадки про дії групи Далекого, а це важна для нас справа. Про це я друга Слю. особисто просив, і трохи прикро мені, що він про мої доручення забуває;

в) провокативні групи, які діють під нашою маркою, треба здемаскувати перед населенням відповідною листівкою. Подати назву, склад тої групи, перерахувати всі їх підступи і остерегти населення перед дальшими підступами;

г) зі списку поширеної літератури бачу замалу зацікавленість оргкадрів в терені відносно політично-пропагандивної праці серед вчителів та всіх працівників зі СУЗ, які перебувають на ЗУЗ. Нема в списку взагалі виміненого листа "Громадянин". Чому так гарно проредагований і переконуючий матеріал не використовується? Дуже слабо розповсюджене "Слово до українських учителів зі СУЗ"¹⁰³². Те саме відноситься до "Вказівок українській молоді"¹⁰³³, "Каганович знову в Україні"¹⁰³⁴, "За що бореться УПА" і т. д.

У великій кількості примірників поширено реферат "Свято Героїв"¹⁰³⁵. Чогось я не пригадую собі такого реферату. Пришліть мені один примірник. Якщо цей реферат виданий місцевими тереновими чинниками, то кожне таке видання треба обов'язково долучувати до звіту. Щоби Ви чи хтось з Вашого доручення не видавав самостійно, то треба ці видання, як прилоги до звітів, висилати.

е) Про віршів "З днів боротьби" я вже Вам писав в попередній пошті. Поширювати їх не треба, і про це повідоміть своїй підвладних. Все, що буде надаватися до поширення чи то з віршів, чи з оповідань з героїки УПА, будемо поміщувати в окремій збірці "За волю нації". Одну таку збірку я Вам вислав.

Звіт з терену 25 я ще не переглядав, але, напевне, поза цими інших зауваг до нього також не буду мати. Коли ходить про про-

---

¹⁰³² Можливо йдеться про листівку "Слово до вчителів, братів зі східних областей України!", яка видавалася у підпіллі ОУН щонайменше двічі – 30.08.1946 і 1948. (Стасюк 2006 336, 354).

¹⁰³³ У 1946-му була видана брошура "Вказівки для української молоді". Її невідомий автор закликав чинити опір радянській пропаганді. (Стасюк 2006 349).

¹⁰³⁴ Пропагандистська брошура під назвою "Каганович знова в Україні" була видана у підпіллі ОУН (друкарня "ім. Кліма Савура") у березні 1947. (Стасюк 2006 342). Цю брошуру див.: ІДЗ СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 48, арк. 289–296.

¹⁰³⁵ Такі реферати підпільні пропагандисти писали до свята Героїв Базару, яке відзначалося 21 листопада.

ведення пропагандивно-політичної роботи, то бачу, що в терені 25 вона слабше стоїть, як в терені Слю.

Не дістав я звітів ще з решти районів. Також, якщо маєте в себе якісь матеріали за кінцеві місяці 1947 р., то пришліть мені якнайскорше, бо вони мені потрібні для "Інформатора" ч. 4.

Зверніть також увагу, щоби з терену долучували вирізки з районових газет про всі зарядження, які місцеві районів чинники видають в терені.

[...] Начальника навесні можете висилати. Я особливих новостей до того, що вже Вам говорив відносно ставлення оргроботи, та поза тим, що вказано в останніх інструкціях, які я Вам вислав, не маю. І надалі найважливішою справою в оргроботі є: а) ріст Організації вширш і вглибш (за рахунок легальників); б) всесторонній вишкіл підпільних оргкадрів (в оргроботі, СБ, політично-пропагандивній роботі і т. д.); в) опановання нашими ідеями працівників зі СУЗ, звернення більше уваги на поширення нашої літератури на СУЗ (для цього використати всі можливості), послідовна і настирлива наша протиколгоспна акція (про це сказано в окремій інструкції), опановування міст і шкільної молоді, опановування робітничих осередків, планова і постійна праця над викриванням більшовицько-енкаведівських методів в боротьбі з нами, заправляти оргкадри в слідчій та оперативній роботі.

Акумуляторів вислати Вам не можу, бо й сам уже не маю. В зв'язку з боротьбою зі спекуляцією, яку з кожним днем НКВД посилює, треба нам серйозно подумати над джерелами закупу пропагандивно-технічних речей, а при тім і анод та акумуляторів. Треба добиратися до райбаз, звернути увагу на Моквинську фабрику паперу та використовувати всі інші можливості, які тільки в терені є. На це зверніть увагу дг. Слю. та іншим, які тою спекуляцією займалися. Я вже сам вичерплююся з запасів паперу, кальки, тасьм, акумуляторів і т. д.

Не маючи звітів про стан пропагандивної техніки в терені, я й не знаю до кого звернутися за тими речами. Кожний господар цікавий знати, що він на своїй господарці має, і тому брак звітності зі стану пропагандивної техніки та іншого оргмайна є найбільшою перешкодою в плановості та ставленню роботи. Не знаючи спроможностей, ми будемо або замалі вимоги ставити підвладним, або такі, які їм понад силу.

Ще раз пригадую Вам (бо про це я вже Вам писав) про вислання мені ранньою весною хоч 10 кг. фарби з того запасу, про який Ви знаєте.

Як там з тою історією УПА? Чи ті томи, які почав Ваш літописець, вже закінчені?¹⁰³⁶

За всі поздоровлення дякую і прошу від мене передати всім своїм друзям щирий привіт та побажання всього доброго.

Здоровлю щиро.

Слава Україні!
Березень, 1948 р.
/–/ 857¹⁰³⁷

Відпис¹⁰³⁸

*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 39 (1956 р.), спр. 9, т. 9, арк. 25–27.
Засвідчена копія. Машинопис.*

№ 118 М. КОЗАК – В. СЕМЕНТУХУ

Квітень 1948 року

Друже 55!

Друг 777 є уповноважений мною, в разі потреби, контактуватися з Вами і полагоджувати з Вами всі справи.

Його вимоги і доручення прошу беззастережно виконувати.

---

¹⁰³⁶ Напевне це нагадування є реакцією М. Козака на вказівку керівництва щодо написання підпільними кадрами ОУН спогадів у вигляді “історій” чи “нарисів” історії підрозділів УПА. Вірогідно, дане розпорядження було розіслане по осередках оунівського підпілля Західної України у 1947–1948. Виконувалося до початку 1950-х включно. Політвиховники або просто учасники колишніх підрозділів УПА–Північ і УПА–Захід взялися “за пера”. Відтак, була укладена низка цінних наративів, прикладом яких є коротка історія відділів УПА на терені с. п. Якова Притулки-“Орлика”, яку 23.07.1948 написав колишній їх учасник Михайло Хвалібота (Фолібота)-“Бородатий”. (*Літопис УПА НС 12 2009 303–314*). Важливо не ототожнювати такі “історії” чи “нариси” з поточними хроніками, які вели політвиховники реально діючих упівських підрозділів раніше, а також зі спогадами окремих повстанців.

¹⁰³⁷ Ми встановили, що саме М. Козак був носієм цього псевдоніму, порівнявши його з іншим цифровим псевдонімом М. Козака, яким він завірив свій лист до “55” у квітні 1948 (див. *документ № 118*). Кути нахилу цифр, особливо цифри “7”, в обох цифрових псевдонімах ідентичні. До того ж, оригінал (чи копія?) листа від “715” була вилучена радянськими спецслужбами 7.02.1949 у с. Пітушків Млинівського р-ну Рівненської обл. під час проведення чекістсько-військової операції з ліквідації М. Козака. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 23*).

¹⁰³⁸ Слово підкреслене однією суцільною лінією.

В разі потреби Ви зобов'язані дг. 777 і його людьми всеціло заопікуватися.

Слава Україні.
Квітень 1948 р.
715¹⁰³⁹

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 286 (конверт). Оригінал. Рукопис¹⁰⁴⁰.

№ 119
М. КОЗАК – Н. ХАСЕВИЧУ

Листопад 1948 р.

Друже Зот!

Вашого листа з місяця жовтня 1948 р., 15 відбиток “На Волині жито ворогами збито”, 20 відбиток “Слава Україні! – Героям слава!”, 1 коректурну відбитку І-го кольору “Ліс наш батько”, печатку до ляку і 2 відбитки з неї одержав. Дякую. Зокрема щире спасибі за печатку до ляку.

Над клішою “На Волині жито ворогами збито” зупинятися не буду. Кліша взята з оригіналу фотознимки і саме тому має свою цінність. Кліша буде використана в запроектованому збірнику “Українські повстанці Волині й Полісся”. Можливо, що використається її і в окремому виданні – листівкою, але мусить чекати на свою черговість, бо всі наші типографії перевантажені і мусять викінчити попереднє замовлення (запроектовання).

Кліша “Слава Україні! – Героям слава!” як тематично, так і мистецьким викінченням є гарна, але разом з тим малодоступна широким масам. Символіка клича “Слава Україні! – Героям слава!”, на мою думку, є сама по собі дуже широка і в ній ціле минуле, сучасне і навіть майбутнє українського народу, який, перебуваючи сотні літ у неволі, який навіть добре не знає смаку

---

¹⁰³⁹ Те, що це один зі псевдонімів М. Козака, встановлено внаслідок співставлення даного оригіналу документа з іншими оригіналами, написаними чи завіреними особисто Козаком.

¹⁰⁴⁰ Цей документ був вилучений радянськими спецслужбами 7.02.1949 у с. Пітушків Млинівського р-ну Рівненської обл. під час проведення чекістсько-військової операції з ліквідації М. Козака. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 23; Там само, арк. 82*).

державного життя, став для цілого світу приміром борця-героя, слави, витривалості і мужності в боротьбі зі всіма окупантами і ворогами за свою державу. Кліша цього клича ніяк не могла бути вузько потрактована тематично і хоч є дуже скомплікований Ваш дереворит, то, на мою думку, глибокий своєю тематикою і вірний.

Мої особисті застереження до цієї кліші були б тільки ті, що в лицах, поставі, очах і рухах деяких осіб на тій кліші не видно того вояцького духа, фанатизму і динамізму, якими все відзначалися, а тим більше відзначаються сьогодні борці за Українську Державу. Особисто мені не дуже імponує постава представника Козацької Держави, в горішній частині під заголовком “Слава Україні!”. З лица того козака, який тримається правою рукою за пояс, не б’є та войовничість і завзятість, якою відзначалися козаки, якою відзначилася доба Хмельницького. Під тим оглядом має свої недотягнення й друга частина “Героям слава!”. Постави представників ОУН й УПА в боротьбі за УССД замало динамічні. Ще в представників ОУН це недотягнення менше, але представники УПА, один, що підняв кріс угору, а другий, що тримає його за руку, якісь без вояцького патосу, завзяття й мужності. З їх очей, лица і рухів не видно того безпримірного в нашій боротьбі за волю, за УССД героїзму, тої буйности, мужності, витривалості, войовничості і т. д., якими відзначилася в тяжкій нерівній боротьбі УПА. В їх очах не горить той вогонь, який поривав тисячі, десятки, а то й сотні тисяч юнаків і старців, який на попіл спалював трусливість, покору і кволість, а зроджував віру, чин, жертвенність, гордість, боевість, витривалість, завзяття, нескоримість і т. д. Також замало мужня, замало революційна і певна своєї перемоги постать повстанця-революціонера, який потоптав і перемиг ворожі імперіалістичні прапори.

Такі були би, в загальному, мої зауваги до кліші “Слава Україні! – Героям слава!”. Прошу не зрозуміти їх зле. Я не мистець і не збираюся критикувати Ваших мистецьких творів, а хочу тільки поділитися щиро з Вами своїм поглядом і своїм особистим смаком. Вірности своєї думки відносно кліші “Слава Україні! – Героям слава!” я ще не сконтролював з думкою інших осіб, бо ще не мав змоги ні з ким з компетентних осіб бачитися і обмінятися думками, тому все вищесказане прошу прийняти як тільки мою приватну особисту думку.

Кліша “Слава Україні! – Героям слава!” буде видана в першу чергу окремою листівкою з відповідним коротким текстом на відворотній сторінці. Тексти до таких відбиток є обов’язкові, бо

інакше вони будуть малозрозумілі і “безіменні”, а з другої сторони – не кожна людина з образу картини вичитає цю ідею, тому її (ідею) треба доповнити словами. Це хоч буде коштувати більше праці, то, однак, оплатиться. Зле тільки те, що друк може перебивати на другу сторінку.

Як залучники до листа висилаю Вам тексти до кліші кличів: “За Українську Самостійну Соборну Державу!”, “Воля народам, воля людині!”. Ваші дереворити цих кличів стрінулися з такими заувагами:

а) Кліша “За Українську Самостійну Соборну Державу!”. – Ідея кліші за УССД є влучна і до неї ніхто з компетентних осіб в ділянці наших пропагандивних видань зауваг не має. Було б, однак, побажаним, щоби ті постаті, які йдуть в поході в боротьбі за УССД, були більше зреволюціонізовані, войовничі і динамічні. Ця кліша відходить до друку так як є.

б) Кліша клича “Воля народам! – Воля людині!” має основну свою хибу в тім, що тюрму народів ССРСР розбивають тільки зі зовні, а не зі середини (з нутра). Вглибившись в цілу картину, виринає думка, що тюрму народів ССРСР для здобуття волі поневолених Москвою народів розіб’є хтось зі зовні, а це невірно. Якщо загарбницьку імперіялістичну Москву ми представляємо у вигляді тюрми і пишемо на брамі “Тюрма народів ССРСР”, значить, ті всі поневолені народи є всередині мурів тюрми, а кожне заграбоване війною – це, якщо вже не окремий народ, то т. зв. республіки ССРСР. В такому разі над заграбованими віконцями аж проситься напис: УССР, БССР, АзССР, УзССР і т. д. В основному напис тих республік, які як своїм розміром, числом, національною свідомістю і боротьбою є опорою боротьби за волю народам і людині. Боротьба за здійснення цього клича повинна йти, і так іде, з нутра, тобто ведуть її поневолені московською тюрмою народи, а в першу чергу український, литовський, естонський, білоруський народ. Розбивання тюрми народів ССРСР повинно б виглядати тоді так: з кожного вікна іде бій, народ змагає до волі, ломить ґрати, розбиває мур, а розваленим муром чи розбитим вікном вискакують відважніші, формуються чи гуртуються у військові формації і гатять зі зовні хто чим має в браму тюрми народів. В тій боротьбі за здійснення клича “Воля народам і людині!” мусить бути революційний патос і динамізм. З риси лиця і кожного руху борця за волю народам і людині повинен горіти вогонь пімсти і ненависти до катів, які відібрали їм ту волю. Боротьба за здійснення клича повинна бути представлена не як невеличка пімста за якусь незначну кривду, а безпощадна, героїчна, вибухаюча і

палаюча. З боку повинна бути підтягнена гармата, яка б'є і діравить мур, другі кидають гранати, треті б'ють з кулеметів і крісів, а далі б'ють сокирами і всім, що тільки попало під руки. Одним словом – більше життя, руху і революційності в тих постатях, які розбивають мур тюрми. Їх очі, лица повинні бути мужні, грізні, повні революційного запалу, ненависти, пімсти і віри в перемогу. Революціонер – український повстанець, який підніс і несе прапор з написом “Воля народам, воля людині!” – мусить мати мужню вояцьку поставу, мускулясте, загартоване постійною боротьбою тіло і твердий, незломний як криця дух.

Такі були б зауваги до кліші “Воля народам, воля людині!”. Клішу було б доцільно справити чи переробити. Тому цю клішу до друку не висилаю і буду ждати на Вашу відповідь.

Коректурна відбитка першого кольору “Ліс наш батько” мені особисто подобалася і зауваг не маю жодних.

Назву збірника на окладинці про УПА можна б змінити. З Вашою увагою відносно зміни назви до збірника я згідний. Лише тяжко мені якось підібрати більш влучну назву від тої, яку я Вам подав: “Українські повстанці Волині й Полісся”. Пропонована Вами назва “Нескорена Волинь” може була б і краща, але давати подібний епітет, як в повісті про Донбас Горбатова “Нескорені”, трохи незручно. На мою думку, ще найбільш влучною була б така назва: “Волинь й Полісся в боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу”. Це трохи задовга назва, але влучна і всеобіймаюча. Назву “Повстанці Волині й Полісся...” можна буде вмістити на першій сторінці брошури. Отже, якщо назва “Волинь й Полісся в боротьбі за УССД” (УССД треба б написати повністю) вміститься на заплянованій окладинці, то хай така буде. Коли б довжина цієї назви ускладнювала заплянований рисунок окладинки, тоді прошу написати і подумати над коротшою назвою.

З клішами до збірника УПА прошу надто не спішитися, бо друкувати його скоріше не будемо, як літом 1949 року. З текстом того збірника справа, на жаль, стоїть ще майже на мертвій точці. Деякі потрібні матеріали до тексту я вже зібрав, але ще ніхто не взявся до опрацювання тексту і наразі не маю ще кому припоручити. Прошу мені вдруге прислати свою пропозицію, які повинен містити в собі матеріали збірник і його розміщення. Ви мені вже раз писали про це, але я сховав того листа до архіву і нелегко мені було б його дістати.

Якщо б експеримент витравлювання кліш квасом Вам вдався, то це значно прискорило б Вам працю, бо тоді і Ваші помічники могли б бути більше Вам корисні.

Брошури “Остання свитина”, “В колгоспній неволі”, “За що ми боролись” (про інвалідів) пішли вже до друку. Як будуть виготовлені – вишлю Вам. Чому спізнився друк вищевичислених брошур я вже Вам писав.

В одному з листів Ви просили мене, щоб я довідався від Техніка про захований Вами через сл. п. Деркача архів деяких Ваших рисунків. Архів цей, як писав мені Технік, мав би бути закопаний на тій квартирі, на якій Ви перебували в 1945 р. Це мала б бути перша квартира Ваша, як Ви долучили до сл. п. Деркача. Про місце заховання того архіву повинна б знати найстарша дочка по першій чи по другій матері. Якщо Ви пригадуєте собі це місце і Ваші співльокатори знають тих господарів, то вишліть їх і нехай стягнуть. Якщо при допомозі них цього зробити не можете, то прошу мені написати, а я тоді стягну дг. Техніка і направлю до Вас.

Добре що Ви подали мені зашифровано свою домівку і ключку, при допомозі якої я міг би Вас відшукати, коли б, не дай Боже, щось сталося з Вашими співльокаторами.

З огляду на вислані Вам нові замовлення в попередніх листах прошу перервати працю над клішами до збірника і приступити до виготовлення тих замовлень, а в першу чергу до виготовлення портрету пров. Бандери.

Висилаю Вам кілька старих пашпортів, як взірці до виготовлення сухої печатки.

Згадуєте в листі, що до гумової печатки буде потрібний туш до печаток потрібного кольору. Прошу написати мені, які саме кольори тушу будуть Вам потрібні, бо я також в себе тушу не маю і мушу поробити заходи, щоби його дістати.

Синьої фарби у мене іншої немає, тільки та, яку я Вам вислав. На жаль, як пишете, вона Вам мало пригодиться.

Ілюстровану енциклопедію постараюся Вам вислати. Наразі доручую дг. Назарові, щоби переслав Вам кілька томів польської ілюстрованої енциклопедії, яка є десь там в нього захована.

В одному з попередніх листів Ви згадували, що маєте нагоду поправити зуби. Нічого не згадуєте про те, чи є у Вас потрібний для направи матеріал. На всякий випадок висилаю Вам сьогодні дві золоті п'ятирублівки, може вони пригодяться при цій роботі, а якщо маєте інший матеріал до направи зубів, тоді вислані Вам дві п'ятирублівки зверніть знову до організаційного депозиту. Коли п'ятирублівки будуть використані, тоді прошу прислати на них квит.

Як бачу, у Вашій касі досить пусто і згадуєте, що на зиму тих грошей буде Вам мало. Сьогодні висилаю Вам 3.000 (три тисячі)

карбованців. З одягом і взуттям нехай дг. 22 і дг. Свирод, чи як Ви там його називаєте, дещо покомбінують. Думаю, що ще сьогодні можна деякі кожухи і інші необхідні речі на зиму стягнути у дядьків, бо за кожну дрібницю платити гроші не все ми можемо.

Характеристика висланого до Вас учня хоч є трохи туманна, то не треба нею аж так надто перейматися. Через зиму мусите його примістити десь біля себе і тримати постійно під своїм наглядом. Агентом він не є і я хочу вірити, що на підлість він не піде. Цілим нещастям, яке його спихає з революційного шляху, є жіноча спідниця, в якій він бачить цілу ідею. “Втріскався”, неборака, по вуха і через це занедбався з своїх обов’язків. Вірю, що відповідна Ваша постійна гутірка в тому напрямі, постійна праця над ним, постійне пригадування обов’язків революціонера приведе його знову до рівноваги. Навантажуйте його постійно працею, щоб не мав часу думати про дурниці. Тим, що я можу прибути до Вас, не кремпуйтесь. В тому я не бачу жодного ризика і противно, якщо прибуду, постараюся з ним бачитися і говорити. Пишите, що боїтеся того, що він зможе здезертирувати до своєї дівчини. Зимою того він не зробить, бо його терени й дівчина досить далеко, а без зв’язку він і так до них не дістанеться. Висланню його до Вас це остання спроба – або він ще буде щось робити в наших рядах, або з ним ми розрахуємося. Розв’язуйте цю справу на місці так, як уважаєте за найкраще. Відправляти його назад не можете, бо дг. Назар з ним тим більше не буде мати де подітися.

Тепер має до Вас, а зглядно до дг. 22 ще одне прохання: якщо дг. 22 має в запасі ляmpi до советського радіоапарата або має можливість їх набути, то хай постарается мені і вишле якнайскорше такі ляmpi: 1. СБ 242, 1. 2К2М або 2Ж2М, 3. СО 237 або УБ 240, 4. СБ 244. Коли б мав можливість набути акумулятори й аноди, то хай пришле мені два акумулятори і дві аноди (один комплект живлення).

Це наразі було би все.

Здоровлю щиро і бажаю Вам всього найкращого. Нехай Всевишній береже Вас та відвертає все зло. Бажаю Вам щасливо перезимувати, бажаю успіху і щастя.

Слава Україні!
Листопад, 1948 рік.
/–/ Пługатор¹⁰⁴¹.

---

¹⁰⁴¹ Про ототожнення радянськими чинниками псевдоніма “Пługатор” зі “Смоком” (а це, як відомо, інший, часто вживаний М. Козаком псевдонім) див.: ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 155.

Список висланої літератури¹⁰⁴²

1. Листівка “Христос Роджається”¹⁰⁴³ ..... 1 пр.
2. Листівка “22 січня” ..... 1 –”–
3. “Ідея й чин” № 10 ..... 1 –”–
4. “Осередок пропаганди і інформації” № 1¹⁰⁴⁴ ..... 1 –”–
5. “Советський патріотизм” (наше перевидання. 1948) ..... 1 –”–
6. “Деклярація Проводу ОУН” (–”– –”–) ..... 1 –”–
7. Пакет фарб і пензлі.
8. Три тисячі карбованців.
9. Дві золоті 5-рублівки.

Відпис¹⁰⁴⁵

ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 157 (конверт), арк. 58–59 зв. Копія¹⁰⁴⁶. Машинопис¹⁰⁴⁷.

---

¹⁰⁴² Речення підкреслене однією лінією.

¹⁰⁴³ Листівки зі співзвучними назвами (“Христос раждається”, “Христос раждається! Дорога українська родино”, “Христос раждається! Українці!”), що вийшли у підпіллі ОУН, датовані, відповідно, 1949, 1953. і 6.01.1953. (*Стасюк 2006 305, 316*).

¹⁰⁴⁴ Часопис “Осередок пропаганди і інформації” виходив у 1948 (№№ 1, 2), 1949 (№ 3), 1950 (№ 4), 1951 (№ 5) рр. Видавець: ГОПІС. Редактор: П. Федун. Друкарня: “ім. полк Шелеста”. (*Стасюк 2006 251*). № 1 цього часопису див.: *ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 20*.

¹⁰⁴⁵ Це слово вписав у лівий верхній кут першого аркуша документа і підкреслив однією лінією М. Козак.

¹⁰⁴⁶ Подекуди у тексті містяться незначні виправлення, зроблені М. Козаком. Цей документ був виявлений 16.07.1949 розвідувально-пошуковою групою УМДБ Волинської обл. у польовій сумці, яку троє невідомих повстанців покинули на березі р. Путилівка біля с. Личани Ківерцівського р-ну Волинської обл. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 154*).

¹⁰⁴⁷ 8.09.1949. працівники УМДБ Волинської обл. надіслали копію цього документа для начальника 1-го відділу упр. 2-Н МДБ УРСР полковника Петра Кожушка, котрий перебував у Львові. (*ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 155*).

№ 120
М. КОЗАК – І. ЛИТВИНЧУКУ

[1948 р.]

[...] С Вашей оценкой положения на Дубенщине и в целом на ПЗУЗ я полностью согласен. В связи с таким положением нам необходимо всю работу направить на укрепление организации на ПЗУЗ.

Если возьмем состояние с кадрами теперь на ПЗУЗ, то они на исходе, если мы не примем решительных мер по вопросам организационно-политической работы на ПЗУЗ, то после нас останется только большая трагедия и ворох исторически-архивных материалов.

Кроме изучения причин, почему мы теряем большое число революционеров, нам нужно найти и изучить причины, почему организация имеет такой малый рост.

Нужно поставить задачу перед всеми революционерами, что цена их работы будет определяться тем, как они будут растить свои кадры из всех общественных слоев населения. [...]

Еще не так давно через внутренника ликвидирован “Провод” Евгена и провалена организация всего его терена (речь идет о ликвидации в Красноармейском районе вооруженной банды и захвате районного проводника ОУН Евгена)¹⁰⁴⁸ [...]

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 26–28.
Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁰⁴⁹.*

---

¹⁰⁴⁸ У дужках – примітки перекладача документа російською.

¹⁰⁴⁹ Також див. схожі фрагменти перекладу документа російською: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 78–79*. Вони вміщені у доповідній записці начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника В. Шевченка для кер. МДБ УРСР генерал-лейтенанта С. Савченка про ліквідацію керівника проводу ОУН на ПЗУЗ М. Козака (від 14.02.1949). (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 66–82*). У цій доповідній з приводу авторства згаданих вище фрагментів зазначено так: “Смок обращает особое внимание на привлечение в организацию ОУН молодежи и требует создания новых организаций, оставляя их на легальном положении. Он настаивает на решительном усилении воспитательной работы в организациях, использовав при этом недовольство населения отдельными мероприятиями советской власти, как-то: коллективизация, мобилизация молодежи в ФЗО, в промышленность и т. д. Наряду с этим он акцентирует внимание на подготовку к изданию специальной литературы, в том числе истории Украины, биографий главарей националистического подполья и т. д.”.

№ 121
М. КОЗАК – В. ГАЛАСИ

Січень 1949 р.

До 1648!

1. При кінці листопада, або в перших днях грудня 1948 р. в с. Ульбарові більшовики наскочили на криївку д. Бука¹⁰⁵⁰. В криївці сиділо чотирох друзів. В часі бою з більшовиками друзі вискочили з криївки, але втікти вдалося тільки двом. Докладно відомо те, що згинув д. Ігор¹⁰⁵¹ і один низький грубий. З опису людей це д. Бук¹⁰⁵². Втікти мав би д. Лопух і д. Славко (технік)¹⁰⁵³. Контакт з тими, що втікли, мені не вдалося ще нав'язати, бо в з'язку з цим я втратив контакт з д. Дубом і Спадуном (Старим).

Ходили мої друзі (курієри) шукати їх на знаних їм домівках, але застали тільки записку, що вони з певних причин мусіли опусити ті домівки, в яких перебували. Контакт в скорому буде налаштований через запасові мертві точки зв'язку.

2. На Ковельщині 24.X.1948 р. впала друкарня. В руки більшовиків нічого не впало, бо під час ревізії хата зістала спалена і все згоріло. Причина випадку була слідуюча: працівники тех. осередку взяли в одного господаря 2 ц. збіжжя і прямо від него поїхали до криївки. Господар, в якого взяли збіжжя, по таракко-

---

¹⁰⁵⁰ Перед цим реченням стоїть закреслене: "Вістки в мене непотішаючі".

¹⁰⁵¹ Карп'юк Олександр ("Ігор", "Грива").

¹⁰⁵² Перед цим псевдонімом стоїть закреслене: "5410". Тобто йдеться про загибель політичного референта ОУН на ПЗУЗ І. Мельничука.

¹⁰⁵³ Окрім цих двох повстанців уник арешту і син господаря оселі, в якій вони перебували, – Володимир Козачук. Пізніше, 07.01.1949, та ж сама оперативно-чекістська група зняла його з горища будинку Олени Савчук у с. Нагоряни Дубенського р-ну. На допиті В. Козачук розповів, що 28.11.1948 в криївці на повір'ї батька знаходилося четверо підпільників. З них двоє втекло, а інших двох, котрим це не вдалося (односельчанин О. Карп'юк-"Грива" й І. Мельничук-"Професор"), знищили чекісти. Тоді слідчі показали для В. Козачука світлини повстанців, ліквідованих 07.01.1949 у Мізоцькому р-ні на Рівненщині. На фото В. Козачук упізнав одного з двох утікачів. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 5). За іншою версією (лист "Рибалки" до В. Галаси), 28.11.1948 загинули провідник І. Мельничук і його охоронець, а "Мисливець" і "Славко", відстрілюючись, утекли. Відтак, МДБ УРСР розіслало фото підозрюваних в різні управління областей Західної України, в результаті чого виявилось, що 28.11.1948 разом з І. Мельничуком-"Професором" загинув "Стародуб". Його впізнав на світлинні колишній референт СБ Кременецького надрайону "Лихо". Також чоловік згадав, що перебував зі "Стародубом" на вишколі слідчих кадрів СБ, який проводив М. Арсенич з 14.12.1944 до 14.01.1945. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 12).

тінні воза дослідив, де фіра остановилася. На другий день взяв сільську адміністрацію і пішов до тої хати робити ревізію, де викрив свої мішки. Ревізія криївки не викрила, але ті, що її переводили, заблюкували хату, щоб зробити стислішу ревізію.

В криївці був в тому часі кер. тех. звена та хатня дівчина, яка принесла обід і не встигла вийти через заскочення больш. до хати. Д-г Холодний, бачучи, що справа заноситься на погане, сказав, щоб дівчина підпалила хату, а він в тому часі буде втікати. Вискочивши на двір, большевики відкрили по д. Холодному вогонь, але через метушню, яку витворив серед больш. пожар, йому, легко раненому, вдалося втікти. Користаючи з того, що больш. побігли за д. Холодним, хатня дівчина рівнож втікає.

Господар хати, де була криївка, в тому часі був в церкві. На початку ревізії по нього був висланий один стрибок, щоб арештованого привести додому.

Ідучи з церкви додому, побачив, що горить його хата; попросив стриба, щоб цей дозволив йому піти до колодязя напиться води.

Підійшовши до колодязя, скочив в нього стрімголов та втопився.

З¹⁰⁵⁴.

4. Справу № 1 і № 2 висилаю Вам інформативно. Ті справи вже неважні, бо ці типи (Яструб і Загалко) є вже в руках МВД. Одного з них – Яструба – д. Панас¹⁰⁵⁵ приділив до рай. провідника Луківського р-ну д-га Остапа¹⁰⁵⁶. Дня 24.ХІ. 1948 р. Остап і Яструб

---

¹⁰⁵⁴ Текст третього пункту закреслений автором: “З надр. провідником д-г Шахом (в окрузі Мефодя), та активом того терену в м-ці листопаді 1948 р. устійнено к-такт. Між матеріалами висилаю збірку “поезій” д. Шаха. Д-г 0405 висказує думку, що д. Шах не держав контакт, мабуть, спеціально, щоб уникнути обтяжуючих завдань. Між іншим, д. Шах вже кількакратно в своїй роботі від 1944 р. чомусь тратив контакт. Я доручив д-г 0405 ту справу основно перевірити і покарати д. Шаха”.

¹⁰⁵⁵ Сементух Василь Антонович (“Панас”, “Ярий”, “25”, “55”, “785”, “915”, “1915”, “1950”, “5226”) (1920, с. Облапи Ковельського р-ну Волинської обл. – 17.01.1954, с. Буцин Старовижівського р-ну Волинської обл.). Освіта – 8 кл. Член ОУН від 1939. Кер. відділу військової розвідки групи УПА “Турів” (1944–1946). Провідник Камінь-Каширського надрайону (1946–1947), Ковельської округи (1949–1954). 11.09.1949 керував боївкою, яка під час обстрілу легковика Старовижівського райкому КП(б)У, яким районне партійне керівництво їхало на нараду в Луцьк, вбила першого секретаря райкому П. Жукова і ще 2-х його колег. Поручник-політвиховник УПА від 10.10.1951. Загинув у бою з чекістсько-військовою групою. Фігурант агентурних справ “Комари” й “Біснуваті” (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 39 (1953 р.), спр. 4, арк. 162; Там само, оп. 41 (1953 р.), спр. 8, арк. 107–109; Там само, оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 10–11; Галаса 2005 167; Засекін 2010 56).

були заскочині більшовиками в криївці на хуторі с. Мизово того ж р-ну. Д-г Остап застрілювався, а Яструб здався живим¹⁰⁵⁷. Другий з групи Яструба (що був у відділі на Закерзонії) – Загалко – переховувався вдома. Приблизно за тиждень після того, як здався Яструб, більшовики приходять до родини Загалка та натиснули, щоб родина віддала сина. Родина зразу опиралася, але пізніше витягнула “раба Божого” та віддала в руки МГБ.

Крім сл. п. д-га Остапа, в Шацькім р-ні згинуло 3-ох козаків, в р-ні Ратно – 1 козак, в р-ні Камінь-Каширськ – 2-ох і один пропав без вістки.

5. В селі Самари, р-н Ратно, селяни зарубали сокирами зрадника Хмару і ще одного перекінчика, який разом з ним рейдував. Хмара – це бувший сотенний УПА, який, перейшовши до більшовиків, мав свою оперативну групу і добре дався взнаки селянам¹⁰⁵⁸.

6. Протягом м-ців серпня та вересня 1948 р. в районах Степань і Деражне, внаслідок дій далеківців, більшовики провели сильні акції. У відповідь на комунікат проводу ОУН, Далекий, в тих теренах де діє, перевів мобілізацію тих річників, які підлягали вербовці в т. зв. ФЗН та поширив свою літературу.

На терені р-нів Деражне і Степань мобілізацію молоді перевів Ярослав. В свої ряди приймали всіх тих, хто хотів до них вступити добровільно. Зі змобілізованими перевів кілька антибільшовицьких виступів, через що більшовики в тих теренах перевели сильні облави.

Серед новозмобілізованих мали б бути поважні жертви.

Ходять слухи, що ніби на сході,десь на Забаві вбили Далекого¹⁰⁵⁹.

---

¹⁰⁵⁶ ? Кузьма (“Остап”) (? , ? – 24.11.1948, біля с. Гредники (?) Луцького р-ну Волинської обл.). Провідник Луківського р-ну. Загинув під час бою з працівниками УМДБ Волинської обл. (ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 9, арк. 283).

¹⁰⁵⁷ Зберігся радянський опис цієї події: “Військова група поблизу с. Городище помітила на снігу сліди 3 осіб. Унаслідок 12 км. переслідування на Мизовських хуторах Старо-Вижівського р-ну був виявлений бункер. Старший ОВГ сержант Кириченко з 4-ма бійцями бункер блокував, у результаті був ліквідований провідник Луківського районного проводу ОУН “Остап”, п. і. п. не встановлені, на ім’я Кузьма та захоплені живцем учасники проводу ОУН Таранович Микола на псевдо “Коля” і Дукальський Іван Петрович, уродженець Грубешівського повіту Люблінського воєводства, Польща, на псевдо “Яструб”. Луківський районний провід ОУН повністю ліквідований”. (ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 9, арк. 283–284).

¹⁰⁵⁸ Колишній сотенний бригади УПА “Помста Базару”. В 1945 р. потрапив у радянський полон, після чого очолив диверсійну групу НКВС, яка діяла на території Дивинського р-ну.

Точних даних в тій справі немає. Це мабуть версія¹⁰⁶⁰.

5¹⁰⁶¹. В часі першого снігу большевики в цілому терені перевели сильні облави. Облави і ревізії переводили в першу чергу в тих селах, в яких по агентурних доносах сподівалися що є або можуть бути криївки. Переходили розстрільною по лісах і полях.

6. В деяких р-нах большевики вивозили (по 2-5ть родин зі села) на Сибір населення¹⁰⁶².

7. Натиск на сколективізованя селян йде дальше в цілому терені. В загальному беручи, до 50% сіл Рівенської і Волинської областей вже сколективізовано.

Вже на сьогодні є побажана література до сколективізованих селян¹⁰⁶³.

Слава Україні!

Січень 1949 р.

3344

Пошта ч: 1/49

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 156 (конверт). Чернетка. Рукопис¹⁰⁶⁴.

---

¹⁰⁵⁹ Чутки неправдиві. Насправді С. Янишевського 13.08.1948 затримали працівники МДБ під час проведення чекістсько-військової операції у лісі біля с. Ведмедівка Березнівського р-ну Рівненської обл. С. Янишевський вчинив збройний опір, унаслідок чого був важко поранений і взятий у полон. Після закінчення слідства, яке тривало 3 роки, винуватцеві висунули обвинувачення у зрадницькій діяльності щодо радянської влади. Він свою провину цілковито визнав і 27–29.08.1951 був засуджений рішенням військового трибуналу Прикарпатського військового округу за статтями 54-1 “а”, 54-8, 54-9 і 54-11 Кримінального кодексу УРСР до вищої міри покарання через розстріл. Вирок виконаний 29.11.1951. (*ГДА СБУ, ф. 5, спр. 67426, т. 9, арк. 451 (конверт), 498–500, 508*).

¹⁰⁶⁰ Далі йде речення, закреслене автором: “З далеківської літератури я дістав кілька летючок. Вам їх не висилаю, думаю, що та література у Вас є також”.

¹⁰⁶¹ Так у документі.

¹⁰⁶² Очевидно йдеться про виконання таємного наказу МДБ СРСР № 00386 від 20.10.1948 за яким родини, вихідці з яких перебували в підпіллі ОУН та особи, що симпатизували йому, підлягали виселенню у віддалені р-ни СРСР. Так, у одній з радянських довідок про це зазначалося, що з території Волинської обл. за жовтень 1948 – січень 1949 було виселено 123 сім'ї (434 чол.). (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 42 (1953 р.), спр. 8, арк. 25*).

¹⁰⁶³ Далі йдуть речення, закреслені автором: “Список висланих матеріалів долучую до листа. Здоровлю щиро і бажаю щасливого і довгого життя. Здоровіть всіх кого треба”.

¹⁰⁶⁴ Цей документ був виявлений 16.07.1949 розвідувально-пошуковою групою УМДБ Волинської обл. у польовій сумці, яку троє невідомих повстанців покинули на березі р. Путилівка біля с. Личани Ківерцівського р-ну Волинської обл. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 154*).

№ 122
М. КОЗАК – “55”

Січень 1949 р.

Друг 55!¹⁰⁶⁵

1. Друг Мурашка явився на один из моих участков и сообщил мне, что он 29 декабря 1948 г., ничего не говоря Вам, ушел с пистолетом и гранатой, оставив в краивке свой автомат.

Потому, что самовольная отлучка друга Мурашки из назначенного места и работы, я распорядился рассмотреть организационному суду, прошу со своей стороны написать о друге Мурашка, с того времени, когда он к Вам явился, до времени самовольного ухода и про все то, что касается друга Мурашка.

Автомат др. Мурашки прошу переслать по моему адресу без упаковки, мои курьеры об этом сообщать.

Если к Вам после трагедии в селе Ульбарово явился др. Славко, то прошу принять его и поручить ему подробно описать ход Ульбаровской трагедии¹⁰⁶⁶.

Искренне поздравляю и желаю всего хорошего.

Слава Украине!

Январь, 1949 г.

715

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 118.
Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁰⁶⁷.*

---

¹⁰⁶⁵ Підкреслено однією лінією.

¹⁰⁶⁶ Автор наказує описати подію, яка сталася 28.11.1948. Ця вказівка повстанцями “Славком” і “Мисливцем” була виконана. Вони прибули до “55” і описали для протоколу обставини загибелі І. Мельничука. Цей документ, надрукований на 2-х машинописних аркушах, зберігся: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 169 (конверт)*.

¹⁰⁶⁷ Вірогідно, даний документ був вилучений радянськими спецслужбами 7.02.1949 у с. Пітушків Млинівського р-ну Рівненської обл. під час проведення чекістсько-військової операції з ліквідації М. Козака. До копії документа додана така інформація: “Перевел: зам. начальника отделения Управления 2-Н МГБ УССР капитан [підпис] /Носаль/. “12” февраля 1949 г. Справка. Под № 55 подпольем шифруется Вышневецкий районный “Провод” ОУН. Документ исходит от “Смока”, он же “715”. Також див. фрагмент перекладу цього документа російською: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 29*.

№ 123
М. КОЗАК – В. ГАЛАСІ

[Січень 1949 р.]

До 1648!

Викінчуючи паковку пошти до Вас, одержав я вибиті Комунікат Суду і Проводу ОУН.

Висилаю Вам по 25 штук (прим.) одного і другого. Троха погано вийшли великі заголовкові букви. Це тому, що з браку оригінальних букв треба “майстрам” підробляти самим, а це їм, як бачите, не дуже вдається.

Тираж комунікатів я одержав такий:

- 1) комунікат суду ОУН – 10.000 прим.
- 2) –»– проводу ОУН – 3.000 –»–

Поділено цей тираж слідує:

- 1) Слюсар –”– –”– 40% (4000 пр. і 1200 пр.)
- 2) “0405”¹⁰⁶⁸ –”– –”– 30% (3000 пр. і 900 –”–)
- 3) 940¹⁰⁶⁹ –”– –”– 20% (2000 пр. і 600 –”–).

10% тиражу призначено на дрібні висилки в різні сторони. З тих 10%-тів висилаю і Вам по 25 примірників.

На ті два комунікати пішло понад 100 кг. паперу.
Здоровлю щиро!

Слава Україні!
714727¹⁰⁷⁰

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 156 (конверт). Оригінал. Рукопис¹⁰⁷¹.

---

¹⁰⁶⁸ Поштова адреса Рівненської округи. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 44 (1953 р.), спр. 2, т. 1, арк. 34).

¹⁰⁶⁹ Один із цифрових псевдонімів А. Маєвського.

¹⁰⁷⁰ Зашифрована дата (підкреслена однією лінією).

¹⁰⁷¹ Цей документ був виявлений 16.07.1949 розвідувально-пошуковою групою УМДБ Волинської обл. у польовій сумці, яку троє невідомих повстанців покинули на березі р. Путилівка біля с. Личани Ківерцівського р-ну Волинської обл. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 154). До документа додана така інформація: “Справка. Это рукопись “Смока”, он же “Чупринка”. Зам. нач. I отделения отд. 2-Н УМГБ Волинской обл. лейтенант [підпис] (Свириденко). 1/VIII.49 г.”. Додатково доведено авторство цього листа шляхом співставлення почерку з тим, яким написаний інший лист від М. Козака-“3344” до В. Галаси-“1648” (січень 1949 р.).

№ 124
М. КОЗАК – В. ГАЛАСІ

[Січень 1949 р.]

До 1648!

Вашого листа з дня 674527¹⁰⁷² і всі залучені матеріяли одержав. Дякую.

Комунікат суду ОУН в справі Далекого відійшов до друку згідно з одержаним оригіналом, без жодних змін. Назви друкарні не буде жодної.

Ваша вістка про те, що Ви скотактувалися з кур'єрами і відійшли в дальшу дорогу успокоїла мене і, хочу вірити, що Ви щасливо зайшли на місце і щасливо перезимуєте.

Всю переслану Вами пошту від С. (Ш.)¹⁰⁷³ одержав. До друга С. висилаю сьогодні: “Деклярація Проводу ОУН” – 150 шт.; “Советський патріотизм” (додатково) – 25 шт.; “Осередок пропаганди та інформації” – 5 шт.; “Ідея й чин № 10” – 1 шт. (“Осередок пропаганди і інформації” – 60 шт. і “Ідею і чин № 10” – 9 шт. я одержав від 6293¹⁰⁷⁴. “Деклярація Проводу ОУН” і “Советський патріотизм” вибиті в друкарні ОУН ім. Київського). Крім цього, пишу до нього коротку записку, в якій даю відповідь на його листа та деякі зауваги до звітів. Багато не розписуюся до нього, бо він і так відійде на зиму до того друга, з яким у мене бачився і від нього дістане всі поради і вказівки. Це роблю тому, щоб не було жодних розбіжностей і непорозумінь. Хай вже той друг, який його собі стягає на зиму, виховує і керує ним як уважає за потрібне і доцільне. Думаю, що Ви також з цим згодні.

На терені 940¹⁰⁷⁵ створилося дуже важке і скомпліковане положення. Втрати, які поніс той терен в місяці жовтні 1948 р., є серйозні і болючі, тим більше тим, що сл. п. Свіжого і Стелі¹⁰⁷⁶ з-поміж всіх кадрів того терену заступити нікому. Всі пляни відносно вишколу нових кадрів цієї зими в цьому терені зазнали мало що не повного краху. Про смерть сл. п. Стелі і 8-ох друзів¹⁰⁷⁷, які згинули

---

¹⁰⁷² Зашифрована дата.

¹⁰⁷³ Це “Слюсар” (“Шлюсар”) – псевдоніми Юрія Беднарчика.

¹⁰⁷⁴ Цифровий псевдонім В. Кука-“Леміша”.

¹⁰⁷⁵ Цифровий псевдонім А. Маєвського-“Уляна”, підкреслений автором однією лінією.

¹⁰⁷⁶ “... Свіжого і Стелі ...”. – Підкреслено автором однією лінією.

¹⁰⁷⁷ “... Стелі і 8-ох друзів ...”. – Підкреслено автором однією лінією. Слово “друзів” написано над закресленим словом “вояків”.

разом з ним, я довідався посередньою дорогою. Дг. 940 дотепер мені ще про це не писав. Можливо, що ще й сам не знав, як вислав до мене пошту. З Вашою думкою, що тому теренові треба буде допомогти, я вповні згідний, але це буде у великій мірі залежати від того, з чим доведеться нам стрічати весну 1949 р. Деякі свої думки в цій справі я подав дг. 940¹⁰⁷⁸ в попередньому листі, який у відписі був висланий до Вас. Обіцяти сьогодні нічого не можу, але зроблю все, що буде в моїй силі. Весняну зустріч з 940 перенесу, згідно з Вашим побажанням, бо це й для мене буде краще.

Як залучник¹⁰⁷⁹ до листа висилаю Вам відпис свого листа до дг. Зота¹⁰⁸⁰. Справити тих кліш, на мою думку, не дасться, а треба буде переробляти. Тому клішу “За УССД” даю до друку так як є, бо виготовлення нової кліші забере багато часу, а він роботою перевантажений.

Тих двох людей, про яких писав 6293, що є в дорозі до нас, прибули. Якщо другий є такої самої вартості, як ученик, що прибув на науку до дг. Зота, то було б краще, щоби такі люди навіть не переходили зв'язком.

Характеристика і біографія того типа, що прибув на науку, є дуже темна. Нашою ідеєю і боротьбою та людина зацікавлена стільки, скільки пес цікавиться зорями на небі. Поза писанням листів до своєї нареченої, в яких закликає її, щоби опустила ряди Організації і зберігалася на власну руку, дотепер ще нічого не робив. В листах плаче, що Бог покарав його, а Організація запроторила його на Волинь¹⁰⁸¹.

Мала¹⁰⁸² займається зимою трохи писаниною. Ваші побажання також візьме під увагу. Що зможе, те зробить.

Помилки в “Молодому революціонерів” де ще вдасться – справлю.

---

¹⁰⁷⁸ Цифровий псевдонім підкреслений автором однією лінією.

¹⁰⁷⁹ “Як залучник ...”. – Підкреслено автором однією лінією.

¹⁰⁸⁰ Йдеться про лист М. Козака-“Плугатора” до Н. Хасевича-“Зота” від листопада 1948 р., на першій сторінці якого рукою М. Козака зазначено: “Відпис”. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 156 (конверт).

¹⁰⁸¹ “... 6293 ... Організація запроторила його на Волинь”. – Підкреслено невідомим червоним олівцем.

¹⁰⁸² Кухарчук Євгенія Тимофіївна (“Мала”) (1930, с. Плоске Рівненського р-ну Рівненської обл. – 21.02.1952, хут. Жуківщина біля с. Радухівка Рівненського р-ну Рівненської обл.). Дружина провідника Рівненського надрайону В. Троцюка-“Буйного”. Працювала машиністкою в проводі Рівненського надрайону. Загинула під час проведення чекістсько-військової операції. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 1, арк. 144; Там само, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 20, арк. 62). Псевдонім “Мала” підкреслено автором однією лінією.

Висилаю вам три примірники відбитки кліші “Слава Україні! – Героям слава!”. Було б добре, щоби Ви і до цієї кліші подали мені текст.

Плян від 940¹⁰⁸³ одержав, буде так, як ми домовилися.

Щиро дякую Вам за поздоровлення. Від себе бажаю і Вам щасливо перезимувати, бажаю щастя і успіху в праці і житті. Здоровіть від мене всіх друзяк, які є біля Вас.

Слава Україні!

684427¹⁰⁸⁴.

/–/ 3344¹⁰⁸⁵.

Список висланих матеріялів¹⁰⁸⁶

1. “Декляоція¹⁰⁸⁷ Проводу ОУН” ..... 10 шт.
2. “Осередок пропаганди і інформації” ..... 4 –”–
(“Ідеї й чину” Вам не висилаю, тому що у Вас вона є, а я дістав всього 9 пр. По розділенню залишився в мене всього один примірник)
3. “Горді душі” ..... 1 –”–
4. “За національну честь і гідність” ..... 1 –”–
(“Горді душі” і “За національну честь і гідність” я не передруковував і нікому не висилав. Здається мені, що це така слабина, що не варто псувати паперу).
5. “В колгоспній неволі”¹⁰⁸⁸ ..... 1 –”–
6. “Остання свитина” ..... 1 –”–
7. “За що ми боролись” ..... 1 –”–
(Матеріяли під № 5, 6, 7 – це ті брошурки, які мала справити О¹⁰⁸⁹. Вже пішли до друку).
8. Політично-пропагандивний звіт з р-нів
“Острів” і “Буг”¹⁰⁹⁰ ..... 2 –”–
9. Вістки з р-нів Здолбунів–Мізоч за вересень¹⁰⁹¹ ..... 1 –”–
(Нових матеріялів з терену поза тими, які Вам вислано, не маю).

¹⁰⁸³ “... від 940 ...”. – Підкреслено автором однією лінією.

¹⁰⁸⁴ Дата зашифрована. М. Козак у іншому листі до В. Галаси вважав її помилковою. Натомість мала би бути “684527”. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 156 (конверт).

¹⁰⁸⁵ Цифровий псевдонім М. Козака.

¹⁰⁸⁶ Речення підкреслене однією лінією.

¹⁰⁸⁷ Так у документі.

¹⁰⁸⁸ Ця листівка додана до листа. Див.: ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 157 (конверт).

¹⁰⁸⁹ Можливо йдеться про Л. Фою-“Оксану”.

¹⁰⁹⁰ Криптоніми р-нів підкреслені автором однією лінією.

¹⁰⁹¹ Рік “1949” закреслений.

10. Відпис листа Плугатора до Зота¹⁰⁹² ..... 1 –”–
11. Відбитки кліші “Слава Україні! – Героям Слава!” ..... 3 –”–
12. –”– –”– “На Волині жито ворогами збито” ..... 3 –”–
13. Коректурна відбитка I-го кольору до збірника УПА ..... 1 –”–
14. Суспільно-політ. звіт з Шумського р-ну ..... 1 –”–
15. “Підтятий дубок”, “Спис громадян, вивезених на Сибір з р-ну Здолбунів”, “Вістки з р-ну Здолбунів”, “Політ.- проп. звіт за серпень” ..... 4 –”–
(Матеріяли під № 15, здається, у Вас вже є, але висилаю для всякої певности).
16. Вістки з Острізького р-ну ..... 1 –”–
17. Політ.-проп. звіт з р-ну “Кубань” і “Дніпро” ..... 2 –”–

П. С. Як відомо Вам, до друкарні ОУН ім. Київського вислано до друку між іншими матеріялами і матеріял “Чи большевики ведуть до комунізму”. Я тоді не мав змоги перечитати того матеріялу. Дг. О., передруковуючи той матеріял, не могла відчитати з оригіналу деяких слів (в двох місцях) і залишила порожні місця. Я, не маючи оригіналу, не можу справити, тому був змушений написати до друкарні, щоби з вибиттям цього матеріялу здержалися. Прошу при найближчій нагоді подати мені ті слова, які мали б бути вміщені на тих пропущених місцях. Оригінал і відбитка, яку робила О., є у Вас.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 157 (конверт). Копія. Машинопис¹⁰⁹³.

---

¹⁰⁹² Н. Хасевич.

¹⁰⁹³ Цей документ був виявлений 16.07.1949 розвідувально-пошуковою групою УМДБ Волинської обл. у польовій сумці, яку троє невідомих повстанців покинули на березі р. Путилівка біля с. Личани Ківерцівського р-ну Волинської обл. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 154).

№ 125
М. КОЗАК – В. ГАЛАСІ

[Січень 1949 р.]

До 1648

1. Від дг. І.¹⁰⁹⁴ одержав я для Вас дня 514727¹⁰⁹⁵ таку пошту:
- а) 2 (два) грипси з адресами Ніна і 1648;
  - б) 4 (чотири) олівці;
  - в) 4 (чотири) бльокноти;
  - г) 1 (одна) авторучка.

З повищої пошти, згідно з нашою договоренністю, я відкрив пошту, адресовану № 1648. Записку на адресу Ніна не відкривав, бо вважаю, що вона має більше приватний, ніж урядовий характер.

З листа 171¹⁰⁹⁶ і залучників “Звернення А”¹⁰⁹⁷, “Звернення Б”¹⁰⁹⁸, “Звернення Проводу ОУН” і інструкції до того¹⁰⁹⁹ я зробив відпис.

В заувагах до “Інформатора № 4” 171 запитує : “Як це, що в розділі про церкву повністю деконспірується о. Гловацького його листом про Варлаама”.

Вмістивши в “Інформаторі” подану о. Гловатським інформацію про Варлаама і православну церкву на Волині, ми нічим о. Гловацькому вже не пошкодим, бо о. Гловацький [...] покараний органами СБ карою смерті. Протокол о. Гловацького був висланий.

Заувага відносно статті про мельниківців є слушна і я дуже шкодюю, що помістилося ту статтю в “Інформатор”.

Незрозумілою є для мене заувага до “Інформатора № 4” від точкою ї): “Наголовок: “Народ в боротьбі” не повністю відповідає змістові, там треба помішувати вияви спротиву народу. Боротьбу рев. руху краще окремо трактувати”.

Незрозумілим для мене є якраз це, чому боротьбу рев. руху ми мали б трактувати окремо від боротьби народу. На мою думку, ми повинні тісно пов’язувати боротьбу членів ОУН з бороть-

---

¹⁰⁹⁴ Можливо йдеться про кур’єра “Ігоря”, який часто згадується у переписці М. Козака-“3344” з В. Галасою-“1648” у січні 1949.

¹⁰⁹⁵ Дата зашифрована.

¹⁰⁹⁶ Можливо, йдеться про лист від П. Федуна-“171” до І. Комара-“Р-25” за листопад 1948. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 147).

¹⁰⁹⁷ Йдеться про листівку “Звернення УГВР”.

¹⁰⁹⁸ Йдеться про листівку “Звернення УГВР та Генерального секретаріату”.

¹⁰⁹⁹ Ці джерела (у копіях) збереглися, але мають згаслий або частково втрачений текст. Папір, на якому вони надруковані, розсипається від доторку. Див.: ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 62 (1953 р.), спр. 4, т. 3, арк. 163 (конверт).

бою цілого народу. Можливо, що я мильно розумію висловлену думку 171.

171 згадує про військові звіти з нашого терену. Чи Вам дг. Д. про це щось говорив? Мені про такі звіти нічого не згадував. Варто було б мати формуляру військового звіту.

До 171 маю бажання написати листа. Мені дуже прикро, то 171 вбачає в мойому листі, написаному весною 1948 р., якусь несимпатичність. Ніколи не мав я заміру образити 171, як також не опрокидував я думки 171 відносно наших зовнішніх виявів (пропагандивних і бойових акцій). Несимпатичність моєї записки могло спричинити невірне висловлення думки з моєї сторони, чи невірне зрозуміння її зі сторони 171.

2. Разом з цією поштою одержав я на Вашу адресу ще листа від дг. Спадуна. Цього листа я розпечатав помилково, вважаючи, що він прийшов з дальших сторін. Тому прошу вибачити мені за помилкове розпечатання цієї пошти.

3. Тепер декілька вісток з терену:

а) Бойовик дг. Савка¹¹⁰⁰, який попав ранений в руки МГБ, на слідстві заломався й почав сипати все, що знав¹¹⁰¹.

В перших днях м. жовтня 1948 р. появився він зі спец. групою МГБ в Луцькому районі, де внаслідок його всипи МГБ відкрило кілька порожніх криївок та сховок з архівом д. 11¹¹⁰². В сховку забрано одну скриньку з популярною і вишкільною літературою. Савка видав всіх людей, з якими мав організаційний зв'язок і т. д. Через всипу Савки МГБ перевело арешти наших симпатиків в сс. Боголюби, Богушівка, Заболотці, Шепель і Озденіж. В цілому терені МГБ переводить ревізії, облави, арештування і засідки та йде сильна розробка цілого терену. Савка був біля 11¹¹⁰³ вже третій рік і багато про деякі справи орієнтується.

---

¹¹⁰⁰ Перед цим псевдонімом стоїть закреслений цифровий псевдонім І. Литвинчука – “0405”. Над ним М. Козак власноруч поставив інший – “11” (І. Литвинчука).

¹¹⁰¹ Кметь Михайло Павлович (“Савка”) (1924, с. Озерці Горохівського р-ну Волинської обл. – ?, ?). Член ОУН від 1943. У 1945 був переведений до референтури СБ ПЗК “Москва” під опіку П. Ковальчука-“Залісного”. Станом на 1946 – спецкур’єр та довірена особа І. Литвинчука-“Дубового”. 09.09.1948 чекістсько-військова група оточила криївку “Савки”. Намагаючись покінчити життя самогубством, він спершу вистрілив собі у підборіддя, потім у скроню, але залишився живий. У притомному стані його захопили працівники МДБ, відвезли до лікарні. Там М. Кметь переніс довготривалу операцію. Одужав. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 1, арк. 24–25).

¹¹⁰² Цей цифровий псевдонім зазначений на місці закресленого “0405”.

¹¹⁰³ Цей цифровий псевдонім зазначений на місці закресленого “0405”.

б) На Дубенщині є знов поважні жертви. Дня 17.IX.48 р. в с. Черешнівка, р-н Дубно, впало трьох членів ОУН: сл. п. Володя – провідник р-ну Дубно¹¹⁰⁴, сл. п. Яків – провідник підрайону і бойовик Петя¹¹⁰⁵. Їх мала б видати господиня дому. Четвертий, під псевдом Синок, юнак, забраний в підпілля, правдоподібно восени 1947 р., здався живий в руки большевиків і тепер ходить з оперативною групою МГБ. Внаслідок його всипи МГБ переводить арешти й вербовку агентів.

Дня 23.IX.48 р. на х. біля с. Підвисока, р-н Козин, згинув провідник р-ну сл. п. Гонта¹¹⁰⁶, підрайоновий провідник Ярок і бойовик Лютий. Згинули внаслідок підслідження сексотом місця їхнього перебування. Будучи окруженими ВВ МВД, звели бій,

---

¹¹⁰⁴ Обставини загибелі “Володі”-“Карпа” викладені у радянському документі. Оперуповноважений Дубенського райвідділу МДБ молодший лейтенант Прокоф’єв спільно зі спецгрупою (4 чол.) 15.09.1948 перебував у с. Черешнівка Дубенського р-ну Рівненської обл. Від місцевого жителя Тупала Максима дізнався, що районний провідник “Карпо” періодично відвідує будинок мешканки села Савети Макарівни Козак. 17.09.1948 о 6-й год. ранку Прокоф’єв почав обшук клуні біля дому цієї жінки. Зайшовши до клуні, побачив там невідомого чоловіка, котрий намагався скористатися зброєю. Зорієнтувавшись швидше, Прокоф’єв убив незнайомця. Зі соломи вискочило ще двоє невідомих з автоматами в руках. Почавши хаотичну стрілянину, ці повстанці спробували вискочити з клуні. Рятуючись від вогню, Прокоф’єв впав на земляну долівку біля соломи. Вихопив пістолет і лежачи застрелив одного з них. Другий вирвався з клуні, але його одразу знищили бійці спецгрупи. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 7, арк. 227–228).

¹¹⁰⁵ “Володя”, “Карпо” (? , ? – 17.09.1948, с. Черешнівка Дубенського р-ну Рівненської обл.). До березня 1948 – провідник Козинського р-ну, заступник провідника Дубенського р-ну Д. Лещуна-“Гонти”. Як значиться у витязі зі щоденника “Володі”, наказом надрайонного провідника Ю. Дзецько-“Андрія” в березні 1948 був призначений провідником Дубенського р-ну, тоді як Д. Лещун-“Гонта” зайняв його колишню посаду. Загинув у бою з оперативно-пошуковою групою Дубенського райвідділу МДБ на подвір’ї мешканки с. Черешнівка Козак Савети Макарівни. Разом з “Карпом” загинули: 1). Мегаль Кирило Петрович (“Обережний”, “Яків”) (1910, с. Погорільці Дубенського р-ну Рівненської обл. – 17.09.1948, с. Черешнівка Дубенського р-ну Рівненської обл.). Провідник одного з підрайонів ОУН; 2). Марцинковський Степан Васильович (“Гриць”, “Петро”, “Петя”) (1922, с. Радого Млинівський р-ну Рівненської обл. – 17.09.1948, с. Черешнівка Дубенського р-ну Рівненської обл.). Член охоронної боївки провідника Дубенського р-ну “Карпа”. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 7, арк. 226–228; Там само, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 11, арк. 187, 201).

¹¹⁰⁶ Лещун Дмитро Логвинович (“Гонта”, “Назар”) (1920, с. Погорільці Дубенського р-ну Рівненської обл. – 23.09.1948, хут. Крайшек (?) біля с. Яблунівка Млинівського р-ну Рівненської обл.). До березня 1948 – провідник Дубенського р-ну. Далі – провідник Козинського р-ну. Загинув у бою з чекістсько-військовою групою Вербського райвідділу МДБ. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 7, арк. 151–157; Там само, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 11, арк. 201).

а одержавши поранення – пострілялися. З ними впали в руки ворога деякі матеріяли.

в) На Володимирщині є рівнож втрати. Дня 17 жовтня 1948 р. впав дг. Шугай, а з ним ще двох юнаків-новиків.

Дня 23.X.48 р. в Завидівському лісі, р-н Іваничі, впало двох друзів, в тому числі підрайоновий провідник Олег. Двох юнаків, які були з ними, здалися живими большевикам¹¹⁰⁷. [...].

Причиною так частих провалів з Олегом в тому терені є, на мою думку, невідповідний підбір кандидатів та брак плянової виховної праці, а в деяких випадках зігнорування засад конспірації в часі контактів з юнаками, що спричинює розконспірування їх та тихий арешти і вербовку.

4. Треба б нам звернутися листівкою до селян, які вже сколективізовані. Було б добре, щоб ранньою весною я таку листівку від Вас вже одержав.

5. Тираж заплянованих видань друкарні ОУН ім. К. Савура буде зменшено. Причиною є брак паперу, а взглядно неможливість доставити його в часі зими.

6. В залученню висилаю в окремому пакеті трохи різних інформативно-звітних матеріялів, які одержав я з терену, згідно з долученим списком.

7. В попередньому листі я помилково подав Вам дату писання 684427. Має бути: 684527¹¹⁰⁸. Цікаво мені, чи Ви дістали пошту? Відпис листа тої пошти висилаю вдруге.

Як зимується Вам? Мені наразі зимується добре.

Здоровлю щиро і бажаю всього доброго. Здоровіть від мене Ваших співльокаторів і всіх, кого треба.

Слава Україні!

704727¹¹⁰⁹.

3344¹¹¹⁰

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 157 (конверт). Засвідчена копія. Машинопис¹¹¹¹.

¹¹⁰⁷ 23.10.1948 опергрупа Іваничівського райвідділу МДБ виявила криївку в Завидівському лісі. З особами, котрі перебували в ній, зав'язався бій. Членами опергрупи були вбиті: Литвин Олександр Северинович-“Олег”, 1928 р. н. – провідник одного з р-нів ОУН, Мазурок Федір Карпович-“Кох”, господарський референт одного з надрайонів. Були захоплені живцем: Номенат Микола Антонович, 1928 р. н., Порадуха Дмитро Михайлович, 1928 р. н. – рядові учасники ОУН. У повстанців вилучено такі трофеї: 5 автоматів, 3 гвинтівки, 3 пістолети, 2 револьвери, 5 гранат, 500 патронів. (ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 9, арк. 221–222).

¹¹⁰⁸ Йдеться про лист М. Козака-“3344” до В. Галаси-“1648” (від “684427”).

№ 126
М. КОЗАК – М. АНДРОЩУКУ

Січень 1949 р.

Друже Вороной¹¹¹²

Искренне благодарен Вам за присланные Вами пожелания по случаю рождественских праздников и нового года. Желаю также и Вам сил, здоровья и счастья в 1949 году. Желаю Вам и Вашим сожителям выдержки и успеха в Вашем труде.

Пользуясь случаем, направляю непосредственно в учреждение ВОСП¹¹¹³ заказ на следующую работу:

---

¹¹⁰⁹ Зашифрована дата підкреслена.

¹¹¹⁰ Поряд з надруктованим цифровим псевдонімом "3344" стоїть такий саме, але вже написаний М. Козаком власноруч.

¹¹¹¹ Цей документ був виявлений 16.07.1949 розвідувально-пошуковою групою УМДБ Волинської обл. у польовій сумці, яку троє невідомих повстанців покинули на березі р. Путилівка біля с. Личани Ківерцівського р-ну Волинської обл. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 154*).

¹¹¹² Андрощук Микола Артемович ("Вороной", "Леонід", "Петро", "Старий") (8.12.1913, с. Дермань Здолбунівського р-ну Рівненської обл. – весна 1951, ?). Мешкав на хут. Розваж-Озеро (нині – Острозький р-н Рівненської обл.). Закінчив 7 кл. польської школи у Дермані. Активіст Українського товариства добротності, яке діяло у 1933–1936 в Острозі. Від 1934 – член ОУН. На пропозицію у 1936 очолити осередок ОУН в Острозі відмовився, сказавши, що недостатньо підготовлений. Навесні 1938 змінив православне віросповідання на римо-католицьке. Заарештований 7.12.1938 за причетність до ОУН. 20.03.1939 засуджений на 2 р. з відтермінуванням виконання вироку на 5 р. На поч. 1940, після масових арештів НКВС учасників ОУН, Андрощук переїхав у Німеччину. Там навчався у розвідувальній школі. 1941 – комендант Української народної міліції в Мізоцькому р-ні на Рівненщині. Далі – співпрацює з німецькою жандармерією. За іншими даними, в роки німецької окупації був комендантом поліції Мізоцького р-ну. В квітні 1943 був заарештований німцями, але швидко звільнився і повернувся в поліцію. В травні 1943 разом із підлеглими (до 80 осіб) зі зброєю перейшов в УПА. Закінчив шеститижневі курси слідчих СБ, які проводив референт СБ ОУН на УЗ М. Арсенич. Як здібний розвідник був призначений комендантом військово-польової жандармерії групи УПА "Богун". У такому статусі перебував у 1943–1944. Далі – тісно пов'язаний з провідником ОУН на ПЗУЗ М. Козаком. За даними МДБ, у 1945–1946 він був старшим слідчим референтури СБ проводу ОУН на ПЗУЗ. За іншими даними, упродовж 1945–1948 – заступник референта СБ цього проводу. В 1948–1949 очолював підпільну друкарню "ім. Клима Савура" (вона ж – "ім. Галини-Київського"), був заступником провідника Рівненської округи ОУН. Помер від сухот. Автор спогадів. (*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 7, арк. 127–128; Там само, оп. 25 (1956 р.), спр. 3, арк. 1–6; Марчук 2011*).

¹¹¹³ Напевне, тут і далі в документі мало би бути не "ВОСП", а "КОСП" – крайовий осередок пропаганди.

1. Изготовить отпечаток клише проводника Степана Бандеры в количестве от 5 до 10 тыс. экземпляров (в зависимости от запаса бумаги). Клише проводника Степана Бандеры высылаю вместе с письмом. На отпечатке под портретом нужно сделать надпись: “Степан Бандера (большими буквами), а под ней внизу проводник организации украинских националистов¹¹¹⁴. На второй странице по середине поля указать фирму типографии:

“Издание 1949 ОУН

Типография ОУН им. КЛИМА САВУРА”¹¹¹⁵

С клише высылаю отпечаток клише с расположением надписи на 1 и 2-й страницах.

Одновременно высылаю отпечаток другого клише портрета Степана Бандеры с тем расчетом, чтобы Вы знали как нужно поместить подпись под портретом.

2. В ВОСП должно быть клише лозунга “Воля народам, воля человеку”, клише этого лозунга прошу также отпечатать хотя бы 5000 экз. На второй странице этого отпечатка нужно поместить прилагаемый к письму текст.

На изготовление отпечатков этих двух клише можете использовать всю циклостиловую и лощенную белую бумагу, а в основном на изготовление клише проводника Бандеры. Остальную же часть экземпляров отпечатайте на обыкновенной типографической бумаге.

О высланном непосредственно в ВОСП заказе ставлю в известность Вашего начальника (зверхника), которого известите об этом же и от себя.

Наконец ставлю Вас в известность, что известных Вам друзей: сл. п. 5410 (в очках), Игоря¹¹¹⁶ и Дуба¹¹¹⁷ в живых уже нет. Погиб также сл. п. др. Богдан, Веселый и еще три друга,

---

¹¹¹⁴ Так у документі.

¹¹¹⁵ Друкарня під такою назвою забезпечувала потреби проводу ОУН на ПЗУЗ. Неподалік неї переховувався провідник ОУН на ПЗУЗ М. Козак. 18.02.1949 радянські чинники ліквідували цю друкарню.

¹¹¹⁶ Карп'юк Олександр Васильович, 1926 р. н., уродженець с. Нагоряни Дубенського р-ну Рівненської обл. (*Дані історика І. Марчука*).

¹¹¹⁷ Гарабач Іван. Родом зі Закерзоння. На Волині – з літа 1948. Загинув на поч. 1949 у с. Уїздці Здолбунівського р-ну Рівненської обл. (*Дані історика І. Марчука*).

которые погибли со сл. п. др. Дубом (др. Спадун, окружной референт СБ и его боевики Граб и Ярко).

Слава Украины.
Январь 1949 года¹¹¹⁸.

Дядя

ГДА СБУ, ф. 2, оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 89– 89 зв. Засвідчена копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹¹¹⁹.

---

¹¹¹⁸ Підкреслено однією лінією.

¹¹¹⁹ Документ, з якого зробили цю копію російською, був вилучений радянськими спецслужбами 7.02.1949 у с. Пітушків Млинівського р-ну Рівненської обл. під час проведення чекістсько-військової операції з ліквідації М. Козака. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 23; Там само, арк. 82*). До копії документа російською додана довідка: “Перевел: ст. оперуполномоченный 2 отд-я отдела 2-Н УМГБ – лейтенант (Гненюк). “12” февраля 1949 г.”.

Лист Коренюка Василя

№ 127

В. КОРЕНЮК – Ф. ВОРОБЦЮ

28 листопада 1945 р.

Друг Верещака

Сегодня встретился с комендантом Далеким и сказал ему о необходимости проведения разработки Ореста (заместителя Далеккого)¹¹²⁰.

После переговоров последний хотел меня с сотенным¹¹²¹ ликвидировать, заподозрив нас в провокации, о чем подробно расскажет друг Панас¹¹²². Но так как ему это не удалось, благодаря осторожности сотника, то Далекий написал мне письмо, в котором предложил до 12.00 ночи покинуть его территорию.

Я еду с сотником до проводника. Далекий известил своих людей и все организации, что я являюсь агентом НКВД¹¹²³.

Слава Украине!

28.XI-1945 года.

Модест

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7970, ч. II, арк. 53–54. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹¹²⁴.

---

¹¹²⁰ "... Ореста (заместителя Далеккого)". – Підкреслено сірим олівцем.

¹¹²¹ Тут і в двох наступних аналогічних випадках перекладач помилився. Насправді йдеться про повстанця, який мав псевдонім "Сотник".

¹¹²² "... друг Панас". – Підкреслено сірим олівцем.

¹¹²³ Твердження помилкове. Цей лист є ключовим для розуміння причин конфлікту між С. Янишевським-"Далеким" – з одного боку і Ф. Воробцем-"Верещакою" та В. Коренюком-"Модестом" – з іншого. Передувала суперечці радянська провокація в грудні 1945: відділ боротьби з бандитизмом УНКВС Рівненської обл. підкинув для Ф. Воробця листи від НКВС до С. Янишевського, у яких останньому "рекомендувалося" посилити конспірацію через нібито поживлення діяльності СБ ОУН. Ф. Воробець послав В. Коренюка у ПСК "Одеса", щоб в'яснити, чи дійсно С. Янишевський співпрацює з радянською владою. Це обурило останнього і він, у свою чергу, запідозрив у цій співпраці В. Коренюка. (*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7970, ч. II, арк. 53*).

¹¹²⁴ Документ наводиться у записці по "ВЧ" невідомого працівника УНКВС у Рівненській обл. для заступника начальника упр. боротьби з бандитизмом НКВС УРСР, підполковника О. Задої [точна дата не встановлена]. В 1946 джерело було долучене до агентурної справи "Болото".

Лист Королюк Віри

№ 128

В. КОРОЛЮК – І. ЛИТВИНЧУКУ

21 жовтня 1949 р.

Друг п.

Получила извещение от др. Антона о том, что в назначенное Вами число должна уйти с ним.

Друг, приказ этот принимаю, как и все остальные приказы со святостью и буду выполнять их до мелочей. Но на этот раз прошу извинить невыполнение мной приказа. Не выполнила его в связи с тем, что, видя у д. Н. раненую руку (об этом Вам наверное расскажет д. А.) и температуру, который нуждается в медицинской помощи, моей обязанностью как санитарки, было помочь больному, а не оставлять тогда, когда в этом человек нуждается.

Одновременно хочу упомянуть и о тех встречах, которые не состоялись на протяжении определенного времени. Хотя и вижу у этого человека упрямость и стойкий характер непоколебимости (по Вашей последней встрече с ним), но все же иногда услышу слово: “ненужный”, “не верят что ли и т. д.”, я не могла его оставить сегодня, когда человек имеет температуру 38–39° и к тому же еще какая-то болезнь сердца – нервозность что-ли. Итак, он имеет рецептуру и надо только купить лекарство для уколов и дать одну-две дозы, ибо после последней работы пункта он чувствует себя плохо – поднялась левая клетка. Он якобы болел этой болезнью, а теперь повторилось.

Было бы хорошо, если бы Вы помогли в покупке лекарства через надежного человека (может быть у Вас имеется). Я могу купить, но только будет ли лекарство хорошим – не знаю, медика нет, а без рецепта укола не достать.

Я Вам описываю как есть вообще, хотя и не до мелочей, но дело и люди в Вашем распоряжении. На этом конец.

Искренне поздравляю Вас и ...¹¹²⁵

С. У.
21.X-1949 г.
Марьяна¹¹²⁶

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 292.
Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹¹²⁷.*

Листи Кроля Івана

№ 129

І. КРОЛЬ – І. БЕРНИКУ

26 квітня 1947 р.

Друже Ярослав

При встрече с Круком поторопите его, чтобы он вместе с Василием ликвидировал все станицы истребков в Костопольском районе. С этим заданием они должны были справиться уже давно, но почему-то до сего времени не выполняют.

26.IV.47 г.

Зинько

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 39 (1953 р.), спр. 5, арк. 86. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹¹²⁸.

---

¹¹²⁵ На цьому переклад документа обривається.

¹¹²⁶ Королюк Віра Василівна ("Христя", "Мар'яна") (1920, с. Княгинине Демидівського р-ну Рівненської обл. – 17.01.1954, с. Буцин Старовижівського р-ну Волинської обл.). Освіта 7 кл. У підпіллі ОУН – з 1944. За радянськими даними, певний час була друкаркою технічної ланки референтури пропаганди Ковельської округи. Станом на 1949 – машиністка провідника Луцької округи ПЗК Олександра Савири. З ним одружилася. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 10–12, 113–121*).

¹¹²⁷ Копія документа цитується у спецповідомленні в. о. начальника УМДБ Волинської обл. полковника Ф. Будкіна для заступника начальника упр. 2-Н МДБ УРСР полковника І. Шорубалки про ліквідацію "Романа" (від 25.11.1949). Оригінал був вилучений працівниками МДБ 21.11.1949 під час ліквідації зв'язкового І. Ступачинського- "Романа" на мертвому пункті зв'язку "Пчола" (пункт зв'язку проводу ОУН на ПЗУЗ у Коритницькому лісі, що в Локачинському та Горохівському р-нах Волинської обл.)

¹¹²⁸ Наводиться у повідомленні невідомого працівника МВС УРСР для невідомого працівника ЦК КП(б)У про ліквідацію референта зв'язку Костопільського надрайону "Марка" (від 10.05.1947). Оригінал документа був вилучений працівниками МДБ 27.04.1947 у ліквідованого референта зв'язку Костопільського надрайону "Марка".

№ 130
І. КРОЛЬ – І. БЕРНИКУ

26 квітня 1947 р.

Друже Ярослав

Постарайтесь взять с собой из Клеваньского района Голуба (восточник) и Юру, которые пусть придут вместе с Вами.

Кроме того, от Крука заберите Ястреба. Для всех троих – Голуба, Юры и Ястреба – необходимо достать документы.

Для Голуба могут быть документы демобилизованного, а для других желательно чтобы были документы такие, чтобы не служили в армии, но соответствовали их годам.

Все они трое будут направлены на восток для организационной работы на легальном положении.

Документы заберите от любого человека.

Зинько.
26.IV.47 г.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 39 (1953 р.), спр. 5, арк. 87. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹¹²⁹.

№ 131
І. КРОЛЬ – О. ГРИЦЮКУ

26 квітня 1947 р.

Друг Василь

[...] За любую цену, вместе с Круком, ликвидируйте станции истребков в Вашем районе (Ракитно, Переменка и т. д.). [...]

26.IV.47 года.
Зинько.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 39 (1953 р.), спр. 5, арк. 87. Копія. Машинопис¹¹³⁰.

---

¹¹²⁹ Наводиться у повідомленні невідомого працівника МВС УРСР для невідомого працівника ЦК КП(б)У про ліквідацію референта зв'язку Костопільського надрайону "Марка" (від 10.05.1947). Оригінал документа був вилучений працівниками МДБ 27.04.1947 у ліквідованого референта зв'язку Костопільського надрайону "Марка".

№ 132

I. КРОЛЬ – С. ЯНИШЕВСЬКОМУ

19 червня 1947 р.

Друже командир¹¹³¹

Высылаю Загорного¹¹³², хотя немного с опозданием. Ссылаюсь на то, что некоторые работники были в терене и никем было выслать.

Здесь в районе как будто бы спокойно. НКВД немного делает засады.

Дня 13/VI-1947 г. Мусий¹¹³³ разоружил в селе Дроздов истребков, в связи с чем НКВД несколько дней крутило вокруг с. Дроздова, арестовано более 40 крестьян и всех истребков. Это для них чрезвычайная новость, потому что НКВД до сего времени считало с. Дроздов своим селом.

Мне удалось сразу же на второй вечер связаться с др. Даньком¹¹³⁴. Сразу приступил к упорядочению дел. Кажется, что за выделенное мною время пребывания здесь в терене мне не удастся упорядочить все дела. Сейчас все дела привожу в порядок только ночью, а дел упорядоченных очень мало. Провожу встречи с юнаками, через два дня буду видиться с Мусием и другими партизанами.

Данило с Думой здесь крутятся, на 24/VI-47 г. Данило условился с ними на встречу. Будем слышать новости потому, что они пишут, что имеют их очень много¹¹³⁵.

---

¹¹³⁰ Цей фрагмент копії документа цитується у повідомленні невідомого працівника МВС УРСР для невідомого працівника ЦК КП(б)У про ліквідацію референта зв'язку Костопільського надрайону "Марка" (від 10.05.1947). Оригінал документа був вилучений 27.04.1947 працівниками МДБ у ліквідованого референта зв'язку Костопільського надрайону "Марка".

¹¹³¹ Підкреслено однією лінією.

¹¹³² Лукашик Микола.

¹¹³³ Онуфрійчук Іван Романович ("Мусій") (1922, с. Тучин Гошанського р-ну Рівненської обл. – 8.02.1950, с. Шубків Рівненського р-ну Рівненської обл.). Від 1944 – член ОУН. Станом на 1947 – поч. 1950 – провідник Тучинського р-ну. Загинув у бою з чекістсько-військовою групою Тучинського райвідділу МДБ. (*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 15, арк. 89–90*).

¹¹³⁴ Кравчук Дмитро Степанович ("Данько") (1907, с. Тучин Гошанського р-ну Рівненської обл. – 24.04.1950, околиці с. Матіївка Гошанського р-ну Рівненської обл.). З 1943 – член ОУН. Від лютого 1950 – наступник І. Онуфрійчука на посаді провідника Тучинського р-ну. Загинув у бою з чекістсько-військовою групою Тучинського райвідділу МДБ. (*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 15, арк. 255–256*).

¹¹³⁵ Так у документі.

Большевики здесь начали противобулацкие мероприятия. Богатых людей прижимают. Наложено на каждого по пуду масла, дополнительно к выполненной молокопоставки, которое должны в трехдневный срок выполнить. Также наложено от 20 до 50 кубометров вывезти колод, а возить их где-то надо за Случ до Людвиполя. Сильно нажимают на молокопоставку, которая должна быть выполнена к 1.VII.47 г. Сегодня вызвали в суд до 60 крестьян, которые недовыполнили по несколько литров молока. Некоторым присуждено платить штраф по несколько тысяч рублей.

Подготавливаются списки подозрительных на выселение. Готовятся к грабежу хлеба, ведут точный учет кто, сколько посеял и чего. Ходят слухи, что в этом году будут сильно грабить хлеб. Изыщут все задолженности за прошлые года и так берутся, что население плачет. За малейшее судят и штрафуют по 5–20 тысяч. Прямо заявляют, что “кулаков уничтожим в этом году”. Запугивают население, что половину селян выселят в Сибирь потому, что это все “враги народа”.

Массово ходят колхозники и массово тут умирают; в этом месте, где я нахожусь, за вчерашний день насчитывается до десяти трупов.

Население духом не падает. Все кричат про войну, которая вот-вот должна быть и то просто удивительно, что об этом говорит каждый – малый и старый.

Дня 17/VI-47 г. военкоматом вызывались все мужчины, которые ранее были невоеннообязанными или находились где-то на работе. Они прошли врачебную комиссию, которая всех признала годными к несению воинской службы. Просто удивительно, настоящие калеки, а зачислены в категорию “а”.

Из Шубково часть войск выехала в направлении Ровно. Остальная часть, которая осталась, сильно грабит население. Почти половину лагерей уже распродано крестьянам за водку. Половина этого леса, который берут в Пустомытском, находится у дядьков, это самое с обработанным материалом, который берут на Любомирке.

Население говорит, что целыми днями идет на запад моторизация. Есть разговоры, что областное НКВД организовало снова провокационную группу под ком. Короткого. В эту группу мобилизовано по несколько комсомольцев с каждого района. Это дело не проверено, но что-то подобное в этом роде есть.

Тут идут слухи, что НКВД хочет организовать в каждом селе “ответственных”, т. е. назначить по 25 наилучших крестьян,

которые будут отвечать за наименьшее событие, сделанное нами в селе. Это также еще не проверено потому, что здесь НКВД массово вызывает людей и не может добиться, чего оно хочет. Сегодня душит за бандеровцев, а завтра вызывает в суд за молоко, так что достаточно поговорить с любым крестьянином, то он скажет “черт их знает, чего они хотят, уже будет конец потому, что они ходят как дураки”.

Высылаю Вам летучку для крестьян в отношении уборки, которой сейчас ощущается брак на селе. Пересмотрите и если найдете правильной, то хорошо было бы ее в самое кратчайшее время размножить. Летучек для студентов пришлю в конце этого месяца, а также статью в газету под заголовком “Лицо империализма”. Сейчас небыло просто возможности написать мне летучку к студентам потому, что она все-таки требует много напряжения, а я сидел в таком месте, что никак нельзя было думать.

Если Вы достали какую-либо литературу, хотя может быть летучки к молодежи, то вышлите мне. Здесь факт, что очень ощущается брак в литературе, потому что здесь население сознательное и уже ко мне обращалось несколько крестьян за литературой. Если будете высылавать, то высылайте Сухим.

Друг Данько купил две батареи, но они очень большие, размером в два раза тех 90-вольтовых, весом около 15 кг., а 70-вольтовые и кажется 8 ампер. Их если нужно будет переслать, то только подводой. Я таких батарей еще не видел, но кажется, что будут пригодны. Искры сильные и еще не старые, только что очень тяжелые. Сообщите, что с ними делать.

Высылаем Вам пять килограмм табаку. В отношении муки, можно будет немного позже выслать несколько центнеров потому, что сейчас нет готовой, как это дело наладится сказал Загорному устно и пусть он передаст Васько.

Организационного хлеба оказалось больше, чем было по отчетам. Сейчас с этим раскапыванием получился скандал. Некоторые думали, что эти ямы раскапываются не Организацией, начали себе раскапывать ямы, которые знали, вот и получается хищение, но это дело уже решено.

Всего хлеба до уборки раскопать не удастся, так мы здесь обсудили вопрос, так что часть придется во время сдачи поставок заменить с крестьянами. Наилучшие дела с продажей хлеба, частные крестьяне не хотят брать потому, что население очень за этим следит и только увидит, что кто-то продает раскопанный хлеб, какой бы он ни был, говорит, что уже похитил организаци-

онное, а этому приходится сдавать точный ответ, только тогда поверит. Это все вызвал голод, который стал ощущаться еще сильнее.

Это было бы в основном все, буду заканчивать потому, что надвигается туча, я сижу под открытым небом.

Сообщаю некоторые сведения, которые можно будет использовать в газете.

1. Боевик Явор и Муха дня 27/IV-47 г. у Речецких истребков забрали пулемет и автомат, сожгли сельсовет, после чего истребков разоружено.

2. 1/VI-47 г. НКВД спилило крест, разрушило могилу в с. Горинграде, на этой могиле было вывешено сине-желтое знамя. В этот же день сине-желтое знамя было вывешено в Речице на церкви и Микулине и других селах.

3. Дня 13/VI-47 г. группа 6 чел. во главе с Мусием разоружила истребков в с. Дроздов Тучинского района.

Разоружено в 21-00 час., забрано 13 винтовок и автомат, пулемета не было, а несколько истребков с винтовками удрали. При этом разбито сельский кооператив. После чего НКВД арестовало всех истребков и 40 чел. населения.

4. Дня 18 в Тучине, недалеко от НКВД, сидя умерло два колхозника. Один с куском хлеба в руках, третий умер около почты.

5. Сегодня судят 60 крестьян за невыполнение молокопоставки. Результат еще неизвестный.

Слава Украине.

19/VI-47 г.

Клим

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 366–368. Копія. Машинопис¹¹³⁶. Переклад російською мовою¹¹³⁷.

---

¹¹³⁶ Оригінал документа був вилучений 08.07.1947 працівниками МДБ у затриманій кур'єрки в лісі біля с. Собівка Гощанського р-ну Рівненської обл.

¹¹³⁷ До документа додана довідка: "Копія. Перевод с украинского. Верно: зам. начальника 5 отделения отдела 2-Н УМГБ ст. лейтенант [підпис] /Сухин/".

№ 133

I. КРОЛЬ – С. ЯНИШЕВСЬКОМУ

[Літо 1947 р.]

Друже командир¹¹³⁸

Вашу почту от 26/VI-1947 года получил. Все дела, о которых Вы пишете, постараюсь наладить.

С другом Индусом видиться сейчас не могу, так как к нему нет связи. Дальше же ожидать его прибытия я не могу. Поэтому я решил написать ему, дал ему задание, чтобы он наладил связь с другом Васьком.

Теперь коротко с терена. 3 т. я возвратился 30.6.47 г., дела там, можно сказать, наладил. Имел встречи с юнаками, дал конкретные задания в отношении воспитательной работы на целых два месяца. Районный проводник как будто соответствует, только плохо, что немного болен.

Сейчас я им дал пока что задание только в отношении работы над собой. На конец июля назначил испытание по проработанным материалам. Я сразу же наметил им план, по которому они должны изучить учебную литературу и сдавать испытания. Этот план направляю и Вам. В общем сказать, что организация там будет создана.

Хуже дело с теми идиотами, которые “пошли” до ЦП ОУН. О них здесь писать ничего не буду, обо всем обсудим при встрече с Вами, ибо писать не хватит бумаги и при том все это излишнее.

Одновременно прибыли связные от друга Ярослава, который сообщает, что так же всех людей подобрал Крук и все другие уже подчинены ему.

Василь в Рогалевском лесу большевиками был обстрелян немного, наткнулись на стоянку (2/VI-1947 г.), ранен один Козак. Норчак также прибыл до Василя, но как то случайно ранил себя в руку. Убит Медведь – тот, который грабил в Янкевичах и Курганах. Большевики непрерывно оперируют в терени.

От Ярославенко¹¹³⁹ был связной с востока. Этого связного я не видел. Он был где-то в Жильже. Мне друг Ярослав прислал

---

¹¹³⁸ Підкреслено однією лінією.

¹¹³⁹ Лішук (Ляшук) Петро Іванович (“Коля”, “Ярославенко”) (1920, с. Серби Ємільчинського р-ну Житомирської обл. – 14.11.1948, біля с. Більчаки Березнівського р-ну Рівненської обл.). Дитинство провів у притулку, тому що батьків репресувала радянська влада. Учасник фінської і німецько-радянської воєн.

только грипс для Вас от Ярославенко. Тому связному дали один центнер муки и он уехал обратно. Должен был быть уже второй раз.

Меня интересует, имеет ли друг Павло связь с Ярославенко, ибо если имеет, так того дядька прислало НКВД, хотя письмо кажется от Ярославенко.

Этот грипс направляю Вам, а на днях я буду там и, если он будет еще там, тогда я узнаю кто он такой. Как говорят связные, этот дядько очень восхвалял Ярославенко и одновременно рассказывал про большие успехи.

Высылаю Вам материалы для газеты на июль месяц “Чия праця – того хліб” и “Обличья империализму”. Они немного неудачны. Просмотрите.

Это вкратце все.

Желаю Вам здоровья.

Слава Украине.

Клим.

Р. С. Эти материалы хорошо просмотрите, потому что я их сегодня переписывал и очень торопился, так что даже не проверил, возможно там имеются ошибки.

К...

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 364–365. Копія. Машинопис¹¹⁴⁰. Переклад російською мовою¹¹⁴¹.

Станом на вересень 1944, як к-р одного з підрозділів ЗГ УПА № 44, пішов у рейд на північ Житомирщини. У 1946, як прибічник С. Янишевського, агітував бійців з колишнього підрозділу О. Фінчука-“Ольхи” загону “Сівача” ЗГ УПА № 44 переходити на бік “далеківців”. Керував диверсійною боївкою, яка у вересні 1946 рейдувала у Володимирецькому, Дубровицькому, Рафалівському р-нах на Рівненщині й роздавала листівку “Пересторога”. Ця боївка у 1947 налічувала понад 10 осіб і переважно перебувала у Ємільчинському р-ні. Влітку 1947 просив І. Кроля-“Зінька”, найближчого соратника С. Янишевського, допомогти харчами для свого підрозділу. Влітку 1948 боївка “Ярославенка” оперувала у Соснівському р-ні на Житомирщині. Загинув у бою з чекістсько-військовою групою Соснівського райвідділу МДБ. (*Літопис УПА НС 8 2006 909, 1247–1248; Жилюк 2008 170–171, 175*).

¹¹⁴⁰ Оригінал документа був вилучений 08.07.1947 працівниками МДБ у затриманій кур’єрки в лісі біля с. Собівка Гощанського р-ну Рівненської обл.

¹¹⁴¹ До документа додана довідка: “Копія. Перевод с украинского. Верно: зам. начальника 5 отд-ния отдела 2-Н УМГБ ст лейтенант [підпис] /Сухин/”.

№ 134
І. КРОЛЬ – Л. РАДКЕВИЧУ

27 жовтня 1947 р.

Друже Литконюк

Поставьте в известность всех людей о том, что нам удалось установить связь с проводом Организации украинских националистов, что по этому вопросу скоро будет издан коммуникат и разъяснения.

Нашу работу провод ОУН одобрил и мы являемся действительной организацией.

Чупринку–Смока за его деятельность провод ОУН осудил, однако он с этим не соглашается и, скрываясь от провода, дальше проводит свою деятельность.

Так, примерно, известите всех людей, а подробные разъяснения получите при встрече и с получением коммуниката.

27.10.47 г.

Зинько

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 39 (1953 р.), спр. 6, арк. 315–316.
Копія. Машинопис¹¹⁴². Переклад російською мовою¹¹⁴³.*

№ 135
І. КРОЛЬ – О. ГРИЦЮКУ

[Осінь 1948 р.]

Друг Василь¹¹⁴⁴

[...] Вашу почту – грипс, отчет за сентябрь 1948 г. и 500 рублей сегодня получил. Благодарю.

---

¹¹⁴² Оригінал документа був вилучений 07.11.1947 працівниками МДБ у ліквідованого коменданта ВОП Сарненського надрайону Л. Радкевича-“Литканюка”.

¹¹⁴³ Наводиться у повідомленні начальника УМДБ Рівненської обл. полковника В. Шевченка для міністра МДБ УРСР С. Савченка про ліквідацію коменданта ВОП Сарненського надрайону Л. Радкевича-“Литканюка” (від 27.11.1947).

¹¹⁴⁴ Даний лист був написаний І. Кролем до одного з районних провідників Костопільського надрайону, які не приїхали на організаційну нараду у вересні 1948. На ній йшлося про великі кадрові втрати, пов’язані з недотриманням підпільниками та їхніми провідниками правил конспірації. Під час заходу І. Кроль

В дальнейшем проводите следующую работу:

1. Закончить подготовку к зиме, проверьте как люди справились с этой задачей.

Перед расходом на зимовку проведите с людьми видправу (инструктаж). Главное внимание обратите на поведение людей. Категорически запретите пить спиртные напитки, ходить там, где не следует (девушки, молодежи). Люди должны знать, что только придерживаясь строгой конспирации, люди могут себя сберечь. Знайте, что НКГБ не спит и спать не будет. [...]

2. В дальнейшем связь будем поддерживать гражданскими людьми. Вы обязаны каждого месяца высылать, в числах 1–5, дядька на тот пункт, который раньше Вам дал друг Нестор.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 6, арк. 91–92. Копія. Машинопис¹¹⁴⁵. Переклад російською мовою¹¹⁴⁶.

доручив усім низовим ланкам підготувати на зиму замасковані криївки (у розрахунок на перебування 2–3 осіб кожна). (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 6, арк. 170.

¹¹⁴⁵ Оригінал документа був виявлений 29.11.1948 працівниками МДБ під час ліквідації О. Грицюка-“Василя” у лісі в р-ні с. Соломка Костопільського р-ну Рівненської обл.

¹¹⁴⁶ Наводиться у повідомленні начальника УМДБ Рівненської обл. полковника В. Шевченка для заступника міністра МДБ генерал-майора В. Дроздова про ліквідацію провідника Костопільського р-ну О. Грицюка-“Василя” (від 03.12.1948).

Лист Крутіва Феодосія

№ 136

Ф. КРУТІВ – Б. ПАВЛЮКУ

14 серпня 1945 р.

На стоянке 14.VIII.45 г. Друг Борис¹¹⁴⁷, пишу¹¹⁴⁸ Вам записку в отношении тех денег. Проводник запретил дать деньги, с тем, что можно попасть вместе с деньгами.

Потому прошу Вас приехать самому, кое о чем поговорить, по вопросу схронов. Может сделать схрон. Я однажды не имел где быть, ибо в лесу делают засады, а пропусков нет. Прошу отвечать поскорее. Прошу прощенья, что не аккуратно написал.

Желаю всего наилучшего.

С. У. Г. С.
Завзятий¹¹⁴⁹.

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 1, т. 1, арк. 57.
Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹¹⁵⁰.*

---

¹¹⁴⁷ Павлюк Борис Васильович (“Борис”, “Кулемет”, “Мартин”, “Остап”, “Святослав”) (? , с. Великий Олексин Рівненського р-ну Рівненської обл. – 20.08.1952, с. Пашуки Гощанського р-ну Рівненської обл.). Кур’єр ОУН, діяв в гурбенських та кременецьких лісах на Рівненщині. Можливо (від 1948 чи 1949 рр.) був членом проводу ОУН на ПЗУЗ під кер. В. Галаси. В серпні 1951 зустрічався з А. Маєвським в лісі біля с. Майдан Мізоцького р-ну Рівненської обл. Станом на 1952 – кур’єр на лінії зв’язку ОУН, що йшла з Рівненської в Житомирську обл. Був довіреною особою В. Кука. Убитий. (*Дані історика І. Марчука*).

¹¹⁴⁸ Так у документі.

¹¹⁴⁹ Крутів Феодосій Петрович (“Завзятий”) (1914, с. Малий Житин Рівненського р-ну Рівненської обл. – 26.06.1947, с. Великий Житин Рівненського р-ну Рівненської обл.). Член ОУН від 1942. У 1945–1947 – референт пропаганди Олександрійського р-ну. Фігурант АС “Русяві”. Загинув у бою з опергрупою Олександрійського райвідділу МДБ. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 39 (1953 р.), спр. 6, арк. 50; Там само, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 14, арк. 401*).

¹¹⁵⁰ До документа додана довідка: “Перевод с украинского”.

Лист Ксенджук Петра

№ 137 П. КСЕНДЖУК – “РОМАНУ”

[1954 р.]

До Р.!

[1]. Якщо обстановка в Вашому терені дозволить на наш спільний рейд по терені Вашому, та можливо і Сергій, то на сліду¹¹⁵¹ то Ви з друзями Ярос. і Дми. прошу прибути до мене. Про точку знатиме Дм. і перекаже Вам.

Коротко якщо Ви на слідууючу точку не прибули до мене то я прибуваю до Вас.

[2]. Всю свою енергію та революційне завзяття спрямувати на виховну роботу з юнацтвом¹¹⁵². Найголовніше і невідкладне для нас всіх на сьогодні завдання – підшукувати і ставити нових революціонерів-бійців за Волю та Самостійність нашої любої Батьківщини.

До цієї роботи залучити всіх своїх людей, в тому числі і себе!

3. Друковане наше слово заслати різними способами у міста, заводи, армію.

4. Вчитись та працювати над собою.

5. Потрібно машинку, машинку і ще раз машинку – справну, маленьку, валізкову.

6. Обережно без шуму робить заготовку харчів, грошей, одягу, а також місця¹¹⁵³ на зиму.

7. У Демона наразі все майже по-старому. Після відвідин сусідки, чоловік її віднісся до відвідувачів крайньо ворожо – назвав їх “смаркачами”. Демон, після цього, ще більше охолов.

8. На останньо перед зимову стрічу щоб були виготовлені всі потрібні списки та звіти з усього Вашого терену.

9. Якщо є можливість та дозволяє обстановка то з кооперативною робити так, як ми з селом – забрати все головніше.

10. Фотосправу розгорніть ширше, та більше дбайливо і вдосконалено.

---

¹¹⁵¹ Слово підкреслене хвилястою лінією.

¹¹⁵² “... виховну роботу з юнацтвом”. – Підкреслено однією хвилястою лінією.

¹¹⁵³ Слово підкреслене хвилястою лінією.

Тим разом пересилаю Вам 11-ть рамок “кислий фіксаж” та 2 пачки “гипосульфит кристалічний”.

11. На мундур Вам дістав, тільки здається, що буде маловато. На слідууючу точку вяснитись.

12. Якщо маєте можливість дістати цілком нового, справного ровера то прошу дуже. Тільки щоб за ним не було погоні, ані зразу, ані потім.

Те саме і з рушницею.

13. Зробіть нотиси на заготівлю грошей у себе, Дм. та С.

14. Все повище, що відноситься до орг. справ, прошу передати своїм підзвітним у формі видправи.

Кожне національне свято відсвятковуйте за всіма правилами.

15. Пересилаю Вам і дг. Малому по зарадові до батерейки.

Для решти друзів також пересилаю.

16. Якщо буде так можливо, то на слідууючу стрічу майте апарат і плівки.

Сердечний привіт Вам!

Від усього серця бажаю Вам всього-всього найкращого.

Слава.

К[...] ¹¹⁵⁴.

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 36, арк. 258 (конверт). Оригінал. Рукопис¹¹⁵⁵. Текст згасає.

---

¹¹⁵⁴ Ксенджук (Ксендзук) Петро Давидович (“Віктор”, “Віра”, “Змій”, “Кір”, “Кондрат”, “Красько”, “Крис”, “Олесь”, “Онишко”, “Сет”) (1919 чи 1922, с. Буяни Луцького р-ну Волинської обл. – 27.10.1955, с. Новокотів Луцького р-ну Волинської обл.). Освіта 5 кл. Член ОУН від 1940. У липні–вересні 1941 – комендант Української народної міліції. За іншими данаими, у 1941–1942 служив у поліції м. Торчин. 1942–1944 – провідник Олицького р-ну ОУН. Осінь 1944–1950 – провідник (референт СБ) Острожецького р-ну. 1950 – весна 1951 – провідник Теремнівського р-ну. Від літа 1951 чи 1952 до 1954 – провідник Ківерцівського надрайону. Як свідчив заарештований працівниками МДБ комендант боївки Цуманського р-ну “Кость”, у 1954-му П. Ксенджук “відновив зв’язок з бандами у поліських р-нах Волинської і Рівненської областей, підпорядкував їх собі, здійснив їхню реорганізацію, ... проголосив себе провідником і керівником банд Дмитра, Кручі, Рудого”. Двом останнім відправив письмові вказівки про необхідність пошуку нових “революціонерів”, проведення виховної роботи з молоддю. Радянські чинники помилково вважали, що П. Ксенджука-“Олеся” було ліквідовано 15.04.1945 під час чекістсько-військової операції на тер. Котівського лісу Теремнівського р-ну Волинської обл. Насправді він був ліквідований працівниками МДБ 27.10.1955 під час спецоперації у с. Новокотів (опергрупа натрапила на його криївку в будинку Марії Грицай). (ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 2, арк. 282, 297 зв.; Там само, оп. 37 (1960 р.), спр. 36, арк. 285, 290; Засєкін 2010 63).

Листи Кудри Володимира

№ 138

В. КУДРА – С. ПРИМАКУ

17 жовтня 1949 р.

Друг Бутько¹¹⁵⁶!

Неприятно мне очень по той причине, что я не был в том месте, где мы условились на 15.VIII.1949 г., на это есть много причин.

Во-первых, я, навязавшись с законными чинниками ОУН 25 июля, пошел на устройство разных дел, которые долгое время нас всех угнетали. Пошел я на устройство с тем расчетом, чтобы еще успеть к вам на число с новыми информациями, указаниями и литературой, однако мне не повезло, в дороге оказался раненым и вынужден был просидеть долгое время на месте. [...]

¹¹⁵⁵ До перекладу цього листа російською додано довідку оперуповноваженого 4-го упр. КДБ при Раді Міністрів УРСР лейтенанта Семенова: "Справка: 1. Документ изъят 30 июля с. г. у бандглаваря Кручи. 2. Р. – Роман – он же Круча – вновь произведен в главари Киверцовского надрайонного провода ОУН, ликвидирован 30.07. с. г. 3. Сергей – он же Рыжий – главарь т. н. Колковского районного провода ОУН – разыскивается. 4. Дм. – Дмитро – главарь бандгруппы ОУН, ликвидирован 11.08 с. г. 5. Ярослав – Ярослав, он же Черный – участник бандгруппы Дмитра. 6. Демон – легальная связь бандитов – нам неизвестен. 7. Малий – он же Моряк, участник банды ОУН Кручи – разыскивается. 8. К. – Красько – бандглаварь ОУН, действующей на территории Ровенской и Волынской областей – разыскивается. " – августа 1955 года". (ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 36, арк. 261).

¹¹⁵⁶ Примак Сильвестр Іванович ("Борис", "Бутько", "Ясень") (1924, м. Костопіль Рівненської обл. – ?, ?). Освіта 10 кл. Член ОУН від 1943. Станом на 1946 підпорядковувався самопроголошеному проводові "Одеса". Очолював боївку, яка (у 1948) рейдувала на Житомирщині (Малинський, Радомишльський р-ни) та Київщині (Макарівський, Розважівський р-ни). До 1950 С. Примакові вдалося об'єднати розрізнені оунівські клітини у згаданих теренах в округу. С. Янишевський згадував про нього так: "... грамотний, здібний, багато читає, чудово вивчив історію ВКП(б), "Капітал" Маркса, успішно студіює праці класиків марксизму-ленінізму, ... часто виступав на націоналістичних мітингах, скромний, скупий, гарний конспіратор, здатний знаходити безпечні місця для перебування. Прикмети: "вище середнього зросту, худий брюнет, одягнений у цивільний костюм, голова маленька, видовжене обличчя, одна губа розрізана". У 1946 його родину було заслано в Іркутську обл. РСФСР. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 1, т. 1, арк. 22; Там само, ф. 13, спр. 372, т. 29, арк. 192).

¹¹⁵⁷ За даними заарештованого працівниками УМДБ у Рівненській обл. Федора Джуса-"Кучера", тут йдеться про переговори, які В. Кудра відбув 15.06.1949 з представниками самопроголошеного проводу "Одеса" І. Кролем та М. Мельником. Їхній наслідок такий: В. Кудра вийшов з-під підпорядкування легального проводу ПСК "Степ" і оголосив, що підлягає напряму проводу ОУН на ПЗУЗ під кер. В. Галаси-"Орлана". (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 1, т. 1, арк. 241, 251).

Я уже встречался с некоторыми компетентными людьми, которые по многим вопросам информировали меня о разных делах революционной борьбы на СУЗ¹¹⁵⁷, кроме того, в связи с приближением зимы, я кажется останусь на месте, для дальнейших конкретных уяснений упомянутых выше дел. [...]

Я могу задержаться на всю зиму и между нами лично не имеет-ся условленной встречи, поэтому договоритесь о встрече с другом Кучером¹¹⁵⁸, который находится при Славку¹¹⁵⁹ и Ледовому¹¹⁶⁰, через него мы сможем в определенное время сконтактироваться.

Если вы прибыли и не имеете приготовленных квартир на зиму, просите от меня друга Славка, который должен помочь. Кроме того, посылаю для вас кое-какую литературу, хоть немного и не новую, но для вас она будет новой, потому что мы к этой литературе не имеем доступа.

Важно было бы для меня, чтобы вы за эту зиму поработали над некоторыми боевиками, чтобы повысить в них политическое сознание и т. д.

Указанную литературу я выслал в адрес Кучера через Славка, которую можете у него взять. О пополнении литературы спрашивайте друга Славка, который должен вам дать, а большее количество литературы ожидайте вместе со мной.

17.X.1949 г.
Р. Бурлака¹¹⁶¹

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 1, т. 1, арк. 153–154. Копія. Машинопис¹¹⁶². Переклад російською мовою¹¹⁶³.

---

¹¹⁵⁸ Ф. Джус.

¹¹⁵⁹ “Славко” – провідник Корецького р-ну в 1949–1950. (ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 16, арк. 251).

¹¹⁶⁰ Криворучко Василь Максимович (“Льодовий”) (1922, с. Козак Корецького р-ну Рівненської обл. – 14.06.1950, біля с. Велика Клецька Корецького р-ну Рівненської обл.). Організаційний референт, заступник провідника Корецького р-ну “Славка”. Загинув у бою, натрапивши на засідку опергрупи УМДБ Рівненської обл. (ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 16, арк. 81).

¹¹⁶¹ Кудра Володимир (“Бурлака”, “Заграва”, “Орест”, “Роман”, “ТМР”, “Р. Бурлака”, “Старий”) (1922, с. Малий Омеляник чи Боголюби Луцького р-ну Волинської обл. – 08.07.1955, с. Сушки Коростенського р-ну Житомирської обл.). З бідної селянської родини. В 1937 закінчив Луцьку семирічку. Далі навчався на курсах садівників-городників. Станом на 1940 – випускник педагогічних курсів. Працював слюсарем на Луцькій авторемонтній базі. Член ОУН з 1939. Входив до формування “Січ”, “Господарської служби України”. 1941 – початок 1943 – провідник куща, референт СБ ОУН в Луцькому р-ні. Березень 1943 – березень 1944 – чотовий І-ї сотні УПА “ім. Коновальця”. Учасник кількох рейдів у Житомирській та Хмельницькій обл. У березні 1944 був відряджений на Холмщину. Згодом керував проводом Малинського р-ну, очолював округи “Плацдарм” (Північна Київщина) та

№ 139
В. КУДРА – Ф. ДЖУСОВІ

17 жовтня 1949 р.

Друг Кучер!¹¹⁶⁴

Пишу к вам вторично, не берите моей долгой отлучки под сомнение, задержался в участке я по ранению, которое забрало у меня много времени на лечение.

Чувствую себя плохо потому, что нахожусь все время среди знакомых мне людей, однако все это ничего. В ваш адрес я посылаю две пачки литературы, которую передайте другу Бутько, если он прибыл из СУЗ.

С другом Б.¹¹⁶⁵ конечно держите контакт, ибо через вас я должен контактировать когда прибуду.

“Роздоріжжя” (Північна Житомирщина) (березень – травень 1945). Повернувся на Волинь у червні 1945. Відтоді до середини 1955 – багаторазовий учасник пропагандистських походів на СУЗ. Двічі важко поранений у ноги (осінь 1948, серпень 1949). Чудовий конспіратор. У 1952 на його розшук керівництво МДБ відрядило 1700 співробітників Загинув разом з підпільником О. Усачем-“Лисом” в сутичці з чекістсько-військовою групою. За радянськими даними, у 1944–1955 на рахунок бойових вчинків В. Кудри було 11 “терактів”, 112 нападів на колгоспи та магазини, 22 напади на сільради, 5 випадків затримання і звільнення радянського партійного активу, 77 випадків поширення підпільної літератури. Сотенний УПА (1943), поручник з датою старшинства (14.10.1951). 1952 – відзначений Срібним Хрестом Заслуги, Бронзовим Хрестом Заслуги, Бронзовим Хрестом Бойової Заслуги, медаллю “За працю в особливо важких умовах”. Дослідниця В. Жилюк називає В. Кудру В. Кудля, а дослідник В. Плотницький – В. Кудря. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 1, т. 1, арк. 154; Там само, ф. 2 (4 упр.), оп. 4 (1959 р.), спр. 7, арк. 207–212; Там само, спр. 9, арк. 303–311; Там само, спр. 10, арк. 123–124; Там само, ф. 65, спр. С-7970, ч. II, арк. 35; Там само, оп. 37 (1960 р.), спр. 10, арк. 3 (конверт); Літопис УПА НС 2 2009 650–652; Літопис УПА НС 8 2006 306–307; Жилюк 2008 166*).

¹¹⁶² Оригінал був вилучений 27.11.1949 опергрупою УМДБ Рівненської обл. під час захоплення провідника одного з підрайонів ОУН “Степового”.

¹¹⁶³ Фрагменти копії документа російською цитуються у довідці заступника начальника УМДБ Київської обл. полковника Є. Мартиненка для невідомого про результати виконання наказу МДБ УРСР № 00328 від 10.01.1949 щодо заходів з ліквідації оунівської бандгрупи, діючої на межі Київської та Житомирської обл. (від 14.12.1949).

¹¹⁶⁴ Джус Федір Михайлович (“Кучер”, “Славо”) (1925, с. Гвіздів Корецького р-ну Рівненської обл. – ?, ?). З селянської родини. Освіта 5 кл. У підпіллі – від 1943. Охоронець члена проводу ОУН на ПЗУЗ М. Мельника, комендант бойові Корецького р-ну, учасник рейдів під кер. В. Кудри на СУЗ (Київська, Житомирська обл.). 8.06.1950 р. був захоплений опергрупою УМДБ Рівненської обл. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 1, т. 1, арк. 188, 192*).

¹¹⁶⁵ Тут і далі в тексті йдеться про провідника Житомирської округи, коменданта бойові ОУН на СУЗ С. Примака.

¹¹⁶⁶ Так у тексті.

Теперь, приказываю вам, чтобы вы зимы не прозевали, а подтягивали себя во всех отношениях, чтоб весной с новыми силами приступили к дальнейшей революционной борьбе. О зимовке заботьтесь¹¹⁶⁶ сами так, чтобы возле вас мог находиться еще кто-либо от друга Б., если у него не будет соответствующего места. [...]

17.X.1949 г.

Роман

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 1, т. 1, арк. 153.
Копія. Машинопис¹¹⁶⁷. Переклад російською мовою¹¹⁶⁸.*

№ 140 **В. КУДРА – “М. АТУ”**

Квітень 1952 р.

До 212¹¹⁶⁹

Струнись! Передаю Вам з моїх теренів палке революційне Слава Україні!

Хоч Ви зараз не являєтеся моїм офіційним зверхником, одна-че я після знайомства 1950 р., а потім із причини нетактовности з меї сторони у відношенні до Вас, відважуюсь рівночасно з прось-бою вибачення мені, написати до Вас кілька слів. Від того часу, як пережив я неприємність своєї нетактовности, хоч не так багато пройшло часу, але зате відбулося багато сумно-трагічних епізодів в нашій боротьбі. І хоч Ви остро закидали мені 1950 р. про нео-бгрунтовану “теоризацію”, але дійсність підтвердила мої передба-чення. Це ви змогли переконатись на собі (справа Назаря, інших). Тепер порівняйте трагедію з 11 з трагедією Кучера, що через його свинство я пережив стільки неприємности. Але залишмо це.

Після затяжної зими ми розпочали свій літній сезон праці. В терені, поминувши трагедії минулого року, які сталися з причини

---

¹¹⁶⁷ Оригінал документа був вилучений 27.11.1949 працівниками УМДБ Рівненської обл. під час захоплення члена ОУН “Степового”.

¹¹⁶⁸ Фрагмент копії документа російською наводиться у довідці начальника УМДБ Київської обл. полковника Є. Мартиненка для невідомого щодо вико-нання наказу МДБ УРСР № 00328 від 10.01.1949 про заходи з ліквідації оунів-ської бандгрупи, що діє на території Київської та Житомирської областей (від 14.12.1949).

¹¹⁶⁹ Підкреслено однією хвилястою лінією.

в невіданий спосіб загинувшого д. пров. Гонтаря, Мирона і Юри, а потім пропавших безвісти двох жінок, що їх по якомусь завданню вислав в терен покійний Гонтар, пока що все в порядку. Хоч треба ствердити той факт, що я через фізичну неможливість ще не стрічався зі своїм орг. зверхником, бо він був далеко від мене. Словом, хотів бути ближче серця України. Одначе я, стрінувшись з групою інших людей, дістав тривожну вістку. В тому терені, де приблизно мав би перебувати мій орг. зверхник, з переказів людей довідалися, що там ніби сталася трагедія. Помимо брехні, подекуди проникає і правда. Говорять, що в м. лютому 1952 в м. Житомирі зловило МГБ якогось бандерівця і що він ніби повів поліцію до криївки, де перебували інші люди. Але на цей час в криївці перебував лише один чоловік, а інших двох пішло в терен по якомусь завданні. Особа, що перебувала в криївці, побачивши біля криївки большевиків, відкрив по них вогонь. Довго бився, нищив матеріяли і в кінці дострілився. Розповіді доносять, що там в криївці знайдено багато всяких машинок, радіо і т. п. Що таке могло статись, свідчить той факт, що приблизно в ту пору, в терені де перебував я, МГБ підняло тривогу і переслідувало якихось двох бандерівців. Одначе я, весною пройшовши тереном по знайомих людях, нічого про цих людей не довідався. До знайомих людей вони правдоподібно не заходили. Наскільки в цьому говоренні є правди не знаю. Буду докладніше знати в слідуючому місяці як відбуду стрічу другий раз зі своїм зверхником. З другої сторони, якщо тих двох підпільників, які ніби пішли на ЗУЗ, були Артем і Кучерявий, то прошу про це в себе в терені розвідати і мене повідомити, щоб я був в суті справи, щоб я міг орієнтуватися, що мене може ждати на пункті, що його я маю в травні зі своїм орг. зверхником. Він перебував з тими людьми. Ця власне новинка найбільше тривожить моє серце.

Для мене і інших друзів зима пройшла з успіхом. Ми дечого навчилися, написали. Словом, за зиму набрали нових сил для потрібної праці в терені. Тепер полагаджуємо свої внутрішні справи, а головно справи зв'язку.

Провідник, якщо від Вас залежить справа будови стріч, то зробіть це так, щоб я був певний за зв'язок з Вами мінімум на цілий рік – до зими. З другої сторони, якщо Ви компетентні рішити – напишіть мені таке: чи мені (коли, не дай Боже, згинув мій орг. зверхник) треба буде іти до Вас чи до когось іншого на стрічу особисто чи лише вислати відповідні звіти, що є в мому розпорядженні.

Різної літератури до поширення в мене є піддостакком. Потребую лише матеріялів вишкільних та інформативних. Крім того, для мене конечно потрібний матеріял під заголо-

вком “Шовіністичне запаморочення і русифікаційна горячка московсько-большевицьких імперіялістів”¹¹⁷⁰. Цей матеріал, хоч трохи перестарілий, але дуже корисний в пропаганді серед інтелігенції і студентства.

Всю пошту, що йшла на адресу покійного Гонтаря, зв’язком передаю до Вас. Ви її спрямуйте згідно адрес.

Якщо в Вас під рукою є якісь книжки наукового чи художнього характеру (звичайно не большевицькі) прошу вислати для мене. Найбільше мене цікавлять військові спомини визвольних змагань 1917–21 рр.

А тепер дещо з новинок. Громадяни, що переїзджали потягами на відтинку Грузія–Україна, розповідають, що в потягах дуже широко говориться про підпільну боротьбу Грузії і Азербайджану. Говорять, що підпільники навіть роблять наскоки на військові магазини. Між іншим є така чутка, що в Грузії большевики розкрили підпільну організацію, якою керував другий секретар ЦК Компартії Грузії. В нього на квартирі при обшуку знайдено 7 мільйонів крб. та ніше потрібне для підпілля майно. Тепер в Грузії і Азербайджані проходять масові арешти переважно серед робітництва і інтелігентів. Словом, переважно в містах. Большевики пускають погolosки, що в Грузії і Азерб-ні розкрита змова, що мала на меті віддати Грузію і Азерб-джан в турецьке підданство. В Грузії діваються цілі стада овець і т. п.

В Україні, а особливо на Житомирщині, в житті селянства доходить до того, що вже є села де по 50 і більше сімей попухли з голоду. В наслідку грабунку колгоспного села сильно все подорожало на базарі: хліб до 85 крб. пуд, сало від 35–40 крб. кіло, картопля від 20 крб. і вище за пуд. З причини убогости населення багато сімей, щоб рятуватись від голодової смерті, пішли за агітацією большевиків на переселення в Хабаровськ, над Амур і південні області України. Почалося вже стягання позики, а вона цього року два рази вища як втoрік. Особи, що минулого року мали лише 250 крб., тепер повинні дати 500 крб. В багатьох випадках населення цілковито заявило, що не буде давати позики. На ґрунті матеріальної нужди невдоволення доходить до отвертих виступів населення проти колгоспних порядків. Так, наприклад, в с. Нова Буда р-н Потіївка на Житомирщині селяни, зібравшись 50 сімейств, і пішли розибрали колгоспні кагати картоплі. Відкрито заявляючи для

---

¹¹⁷⁰ Брошура О. Дякова (“О. Горновий”) “Шовіністичне запаморочення й русифікаційна горячка” видавалася у підпіллі ОУН в 1949 і 1950. (*Стасюк 2006 362, 369*).

МВД – “судить нас. В тюрьмі більше ми дістанемо їсти як в колгоспі”. Другий випадок, де дівчина кидалася зі сокирою в руках в обороні останнього пуда хліба, що його хотіли забрати адміністраторі за бездітне, був в селі Федорівка Новоград-Волинського р-ну на Житомир., а відкритих прокльонів на владу не злічити, це стало буденним явищем в житті населення. Був факт, що в с. Турчинка р-н Володарсь. Волинськ. на Житомирщ. голова сільради село Годки (гром. Каленський) забороняв селянам купувати більше як один пуд хліба, мотивуючи це тим, що гроші треба на позику.

Ті, що були забрані, чи добровільно завербовані на Донбас пишуть додому таке: “Мені живеться добре. Роблю пока грузчиком породи на шахті. За місяць січень заробив 114 крб., але отримав лише 11 крб. За убрання вищитали 45 крб., а ніби в ощадкасу взяли 50 крб.”. Він пише, що на день отримує 900 гр. хліба, а щонеділі білий хліб. Щодня за обід відщитують їм по 6–7 крб. Шахтарі отримують 1200 грам хліба, а обіди стоять по 9–10 крб. На тиждень два рази ходять в кіно.

Ворог робить все можливе, щоб якомога більше затероризувати населення. Особливо це вони роблять після появи нашої літератури. МГБ старається створити таку атмосферу, щоб населення боялося брати навіть нашу літературу. (Докладніше про ці новини прочитаєте в пропагандивному звіті).

МГБ на терені дій ОУН посилює свою [...] діяльність. Що 3–4 селі перебуває обласний оперробітник. Цілу осінь аж до самого сніга в лісових масивах МГБ, при допомозі сільських стрибків і мисливців, проводили облави. Гарнізонів, за винятком кількох найбільш розконспірованих сіл, загально в терені не помітно, але в кожному селі є по 6^{ох} стрибків і повніться в кожному селі, що 10 хат, варта. Ворог посилює свою діяльність в той час, коли мидесь розконспіруємось випадково чи при веденні якоїсь акції.

Більш таких особливих новинок пока що нема.

Щиро здоровлю! Здоровте від мене пров. С., а по змозі передайте для С. навіть цього листа.

Квітень 1952 рік.

Заграва

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 4 (1959 р.), спр. 10, арк. 133 (конверт). Оригінал. Рукопис¹¹⁷¹.

---

¹¹⁷¹ Оригінал вилучений 20.08.1952 працівниками МДБ під час проведення спецоперації з ліквідації кер. кур'єрської групи проводу ОУН на Уз Б. Павлюка на хут. біля с. Пашуки Гошанського р-ну Рівненської обл.

№ 141
В. КУДРА – І. ЛИТВИНЧУКУ

Травень 1952 р.

К 258¹¹⁷²

Стою смирно. Передаю Вам с моей территории горячее революционное Слава Украине! – Героям Слава!

Проводник, хотя Вы не являетесь официально моим руководителем, однако я после нашего личного знакомства осенью 1949 года почему-то стал чувствовать к Вам какую-то близость. И поневоле, когда увижу людей, которые с Вами встречались после меня, я с тревожным чувством, о судьбе Вашей и жизни других людей спрашиваю – как там поживает Усатый¹¹⁷³, как его здоровье и одновременно жалею, почему мы не вместе. Особенно желание встречаться с Вами чаще и совместное ведение революционной работы зародилось во мне во время моей встречи с Вами. Но когда прибыл к нам проводник Гонтарь (об этом Вы должны были узнать от К.). Однако при этом сообщая Вам для сведения, что наверняка Маруся в руках МВД. Случилось это правдоподобно одновременно, но наверняка в разных местах, как погиб сл. п. Гонтарь, Мирон и Юрко. Она (М.) и еще одна подпольщица наверняка были посланы на территории с пропагандой, как рейдовые кульпортеры (это была идея Гонтаря) и след их пропал. Сообщал Гриц, что в июле месяце среди населения были разговоры, что две женщины с оружием были захвачены МВД в Корнинском районе на Житомирщине. Больше никаких известий о женщинах и о смерти сл. п. Гонтаря, Мирона и Юрка я не имею (желание с Вами встретиться снова появляется).

Поверьте, что после установления контакта с законными представителями ОУН, очень много новых сил прибавилось каждому из нас. Каждый подпольщик менее развитый возвратился к работе над собой, чтобы тем самым быть более способным к делу. Пользуясь богатейшей сокровищницей Организации,

---

¹¹⁷² Підкреслено однією лінією.

¹¹⁷³ Можливо йдеться про Шевчука Василя Сидоровича ("Вусатий") (1911, с. Дермань Здолбунівського р-ну Рівненської обл. – ?, ?). Освіта 5 кл. У 1940–1941 – контролер ошадкаси у с. Дермань. Комендант СБ Мізоцького надрайону (1945–1946). Подальша доля невідома. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 7*).

каждый из нас чувствует, как растёт его жизнь не годами, а неделями и днями. Однако, в дальнейшем росте своих сил и вообще в работе, встречаются все новые и новые препятствия, а самое главное то, что на территории все меньше становится кадров ОУН и хромает связь с проводниками. Каждая жертва с актива проводников вызывает у меня и вообще у каждого из революционеров большую боль. (Я сейчас переживаю тревогу в сердце за судьбу своего теперешнего орг. руководителя П. Контакт с ним в апреле не состоялся. Однако я в другом месте, встретившись с друзьями, поручил ошеломляющую новость: в феврале с. г. в городе Житомире МВД якобы захватило какого-то подпольщика. Он (этот захваченный) привел МВД к бункеру, где находились другие подпольщики. Однако к этому времени двое подпольщиков по какому-то заданию уходили на территорию, а в бункере был лишь один человек. Лицо, которое было в бункере, почувствовав предательство и что возле бункера МВД, открыло из бункера огонь по врагу и, отбиваясь, уничтожил документы, а затем застрелился). Хотя это может быть и выдумка, но все-таки в этом есть много правды. Имеется тот факт, что на следующей встрече проводн. П. не было. Кроме того зимой, как раз в то время, МВД на территории, где пребывал я, преследовало двоих людей, которые якобы должны были пройти из СУЗ на ЗУЗ. И, наконец, проводник на целом участке территории знает всех людей. Так же само хромает работа в связи с отсутствием свежих информационных и воспитательных материалов. Это до некоторой степени сдерживает размах постоянного желания приобретения новых политических и вообще всяких знаний...¹¹⁷⁴.

Теперь я убежден, что человек предоставленный своим личным силам, без контакта с другими людьми, не даст всего того, что может дать тогда, когда он есть соединяющим звеном великого механизма Организации... .

Проводник! В связи с тем, что я не отваживаюсь писать к пров. С. и отвлекать его собой, я обращаюсь к Вам: будьте мне помощником в революции, делитесь со мной всем полезным для дела. По мере возможности я буду высылать Вам для рецензий некоторые свои работы. Прошу их соответственно раскритиковать и на что необходимо обратить внимание.

---

¹¹⁷⁴ Трикрапки наприкінці цього та інших речень далі означають, що лист перекладався на російську мову не повністю.

Очень Вас прошу, если будет связь ко мне неперегруженной, вышлите мне и друзьям несколько исторических повестей, воспоминаний об освободительных движениях, а также военных учебников (там, кажется, Верховинец работал над изданием какого-то воен. учебника).

Если будете лично встречаться с людьми, которые держат курс ко мне, то сделайте пожалуйста так, чтобы построить со мною линию связи минимум на два года. Речь идет о том, чтобы мы не потеряли между собой контакта даже при самых плохих обстоятельствах.

Если у Вас под рукой имеется такой материал, как “Шовіністичне запаморочення і русифікаційна горячка більшов. імпер.”¹¹⁷⁵, прошу мне его выслать, даже несколько экземпляров (этот материал богат разными цитатами, полезными для пропаганды среди интеллигенции).

Особых новостей у меня нет. Зима, кроме упомянутых выше фактов, для меня и других друзей, прошла в порядке.

Правда, перед ноябрем месяцем 1951 года двое друзей получили легкие раны (один в ногу, другой в руку). Это произошло во время операций МВД после того, как друзья делали заготовку продуктов. По той причине дело обеспечения немного хромало. Вообще зима прошла с успехом. Дружья кое-чему научились, кое-что написали. Словом, набрали новых сил для дальнейшей работы на территории. А также поработали над хозяевами, в которых пребывали.

Кое-что о другом. Одни, лично знакомый нам человек, переезжая по участку Грузия–Украина, рассказал, что на всех станциях и в поездах пассажиры говорят о том, что в Грузии и в Азербайджане сильно действует какая-то подпольная организация. Упомянутый человек говорит, что имеются случаи нападения подполья на военные и другие магазины и т. п. . .

Сильное недовольство часто выливается уже в сопротивление. Напр., в селе Новая-Буда, р-н Потиевка на Житомирщине, весной организовалось 50 семей и забрали колхозную картофель. В одном селе Новоград-Волынского района, девушка бросилась с топором на одного администратора. . .

Проводник! Связь с севером и востоком другой стороной порвана, через Вас – это главная линия. Мы договорились с

---

¹¹⁷⁵ Йдеться про працю О. Дякова (“О.В. Горновий”) “Шовіністичне запаморочення і русифікаційна горячка большевицьких імперіялістів”. Див. обкладинки видань цієї брошури за 1949 і 1950: *Мороз 2010 86*.

Кулеметом на встрече. Прошу в меру возможностей проверить линию от проводника С. Если там нет вообще людей, то дайте на ту территорию соответствующую помощь. Речь идет о том, или связанные будут проверять старые пункты в дальнейшем, или они (пункты), когда туда не будут идти люди, могут их опустить и держать связь лишь с Вами через К-та.

Пока что все... .

Май, 1952 года.

Орест.

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 4 (1959 р.), спр. 10, арк. 85–90. Копія. Машинопис¹¹⁷⁶. Переклад російською мовою¹¹⁷⁷.

№ 142

В. КУДРА – В. ГАЛАСІ

Серпень 1952 р.

До 680¹¹⁷⁸

Струнюсь! Щиро здоровлю Вас від себе і решти революціонерів. Ваш голос, поданий в листі до мене, якого я читав кілька раз, скріпив (можу признатись) віру в те, що ми такі не будемо розбиті пливати, як поодинокі бойові кораблі Українського Національного Фронту, що ми в міру наших можливостей будемо іти планово, аж до досягнення нашої найвищої ідеї.

Я, довідавшись про смерть М. Д.¹¹⁷⁹, думав, що і Вас немає в живих і що це передо мною затають.

Вибачте, що пишу так мало. Бо мудрого не знаю і не маю, а будь-чим не хочу Вас займати, знаючи те, що Ви і так маєте досить роботи.

---

¹¹⁷⁶ Оригінал був вилучений 20.08.1952 працівниками МДБ під час проведення спецоперації з ліквідації кер. кур'єрської групи проводу ОУН на Уз Б. Павлюка на хут. біля с. Пашуки Гоцанського р-ну Рівненської обл.

¹¹⁷⁷ До копії додана така інформація: "Оп-3. Совершенно секретно. Перевод с украинского. Справка: Документ обнаружен в архивах одного из главарей бан-доуновского подполья. 258 – цифровой псевдоним быв. главаря т. н. краевого провода Москва Дубового, ликвидированного в январе 1951 года. Верно: зам. начальника отделения 4 управления КГБ при СМ УССР – ст. лейтенант [підпис] / Фролов/. "28" декабря 1954 года".

¹¹⁷⁸ Підкреслено однією хвилястою лінією.

¹¹⁷⁹ Йдеться про загибель "М. Ата".

Про всі справи, зв'язані зі СУЗ, на мому терені, я точніше описав для свого, призначеного Вами, провідника¹¹⁸⁰.

Дальше. Хоч я пішов на боротьбу, відомо, і не виконую обов'язку вимагаючого похвали чи нагороди, одначе я нагородження, висловлене Вами в записці до мене, приймаю з пошаною до тих, які вміють правильно оцінити труд простого революціонера. Щиро дякую Вам за те, що Ви, помімо довгих переконань, наділили мене своїм довір'ям і передали його далше, куди це уважали за доцільне. Дякуйте від мене для УГВР і передайте для його представників палкий революційний привіт та моє запевнення іти чесно під його прапорами до останньої хвилі мого життя.

---

¹¹⁸⁰ В. Галаса після ознайомлення з листом та звітом В. Кудри відправив для В. Кука такий документ:

Замечания

Роман – автор квестіонара “СХ” и отчетов с СУЗ – это бывший командир сотни УПА, а позднее руководитель одной из групп, которые были выброшены из ПЗУЗ на СУЗ в период 1944–45 гг. и находились под руководством Далекого. Роман работал на СУЗ с 1944 г., а непосредственно с 1945 г. по 1949 г. Образование его 7 классов НСШ. Интеллектуальное и политическое развитие – среднее. Поэтому и все его материалы не стоят на надлежащем уровне. Я лишь кое-что исправил, в основном стиль и язык, однако многое оставил, чтобы исправлениями не придать отчету свих мыслей.

В отчете мало фактического материала. Автор оправдывается, что документальные отчеты его и его руководителя Будько попали в руки врага в сентябре 1941 г., когда он попал на засаду. Теперешние отчеты – это уже лишь экстракт предыдущих.

В процессе устного доклада я убедился, что и сам автор многих вещей, как следует, не понимает, не всегда правильно находит причину того или иного положения. А это, обычно, имеет влияние и на выводы. Автор значительно отстал от всех “мудростей”, которых мы достигли за этот период. Неверность соответствующих инструкций, нашей новой литературы, надлежащего оперативного руководства, все это отразилось не только на работе, но и на взглядах и подготовке как автора, так и всех тех, кто работал там, находясь под руководством Далекого. Поэтому и в отчетах встречаются противоречия в освещении отдельных проблем. При устном отчете автор часто делал отклонения в сравнении с тем, что дано в письменных отчетах.

В общем, кажется мне, положение, изложенное в отчетах, есть объективной фотографией (и только фотографией, а не анализом) положения на этих территориях. Возможно (и не только возможно), что положение на других территориях является лучшим.

Я убедился, что друзья, которые проходят одним рейдом через СУЗ, дают в большинстве кое-где прикрашенные информации относительно духовности украинцев СУЗ, нежели те, которые продолжительное время там работают.

Февраль 1950 г.

З. Савч.

(ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 4 (1959 р.), спр. 10, арк. 91–92. Засвідчена копія. Машинопис. Переклад російською мовою).

Остаюсь в пошані до Вас. (Здоровте від мене всіх знайомих).
Бажаю Вам незміряне багатство здоров'я, сили і вміння вести нас до нових і до нових перемог.

Слава Україні!
Серпень, 1952 г.
Заграва

*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 4 (1959 р.), спр. 10, арк. 133 (конверт).
Оригінал¹¹⁸¹. Рукопис¹¹⁸². Текст згасає.*

№ 143
В. КУДРА – А. МАЄВСЬКОМУ

Серпень 1952 р.

К КСН¹¹⁸³

Передаю от себя и остальных повстанцев искренний революционный привет, желаю сил и здоровья в дальнейшей упорной борьбе за УССД.

Почту от Вас, адресованную мне, получил лично от друга Б.¹¹⁸⁴ (Бориса – п. п.), а также получил пять пакетов литературы для массового распространения.

Принимаю к сведению Ваше руководство над собою. Доволен тем, что буду под Вашим руководством. Очень жалею, что мы друг от друга далеко и не имеем возможности поговорить лично.

Полемику, которую я начал в своем письме к Вам о своих взглядах о дальнейшей борьбе на основе последних событий в СУЗ (восточных украинских землях), продолжать не имею

---

¹¹⁸¹ Оригінал документа був вилучений 20.08.1952 працівниками МДБ під час проведення спецоперації з ліквідації кер. кур'єрської групи проводу ОУН на УЗ Б. Павлюка на хут. біля с. Пашуки Гошанського р-ну Рівненської обл.

¹¹⁸² Машинописну копію цього документа російською мовою див.: *ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 16, арк. 243–245*. Цитується у довідці начальника УМДБ Рівненської обл. полковника М. Решетова та начальника 2 упр. МДБ УРСР полковника Живаги для невідомого про результати виконання плану з розшуку В. Кука у липні–серпні 1952 [точна дата невідома].

¹¹⁸³ Підкреслено однією лінією.

¹¹⁸⁴ Можливо це “Будько”, котрий у 1950 поїхав відновлювати підпілля ОУН на Київщині. Також це може бути “Борис”, котрий керував Берестейською округою до моменту її реорганізації на початку 1950. (*Галаса 2005 158–159*).

намерения, она лишняя и ненужная. Одновременно я просил бы понять мое положение. Я недавно жил совершенно оторванным от законных руководителей Организации. Я несколько лет не встречался с людьми, которые могли бы меня направить и научить. Все я получил самоучкой.

Вот передо мной открывается дорога и возможности пользоваться всеми деловыми приобретениями Организации.

Я рассматривал Организацию как идеал, имел о ней представление и полный ее авторитет. Встретившись с низшими представителями, я немного разочаровался. И вот на моей территории взошло солнце – прибыл Гонтарь. У меня появляются надежды, что я от него научусь много нового и полезного. Но вдруг такой удар. Время, которое я провел со славной памяти Гонтарем, можно посчитать на пальцах.

Не успели отойти в давность боли о Гонтаре, как 4 мая 1952 года постиг второй удар – погибли, славной памяти, Прохор, Грицько и Карпо. Случилось это так:

3 мая 1952 года вечером указанные выше друзья зашли в лесничество в селе Березцы Радомышльского района. Как видно туда их вынудила зайти легковая автомашина, которая стояла недалеко от лесничества и они надеялись, что на ней привезли из Киева деньги.

Кратко поговорили с лесником, расспросив его об автомашине и, попросив поужинать, друзья предложили потом лесничему открыть кассу. В кассе оказалось только 150 рублей, которые друзья не взяли. После этого славной памяти друзья оставляют село Березцы и не идут квартировать в большие леса, а уходят в поле к селу Малый Глухов того же района и располагаются в маленьком куске леса (300 га).

На рассвете 4 мая 1952 года было очень холодно. Славной памяти Прохор, боясь холода, разложил костер, не зная того, что вблизи проходит главная дорога. В то время (так утверждают все граждане), в райцентр Радомышль шел сын местного лесника, который увидел огонь и заявил об этом в МВД.

После обеда, часа в два, 10 грузовых автомашин, груженных войсками МВД, окружают указанный лесок и начинают проводить акцию.

Наткнувшись на революционеров, завязался бой. Славные памяти друзья долго не сопротивлялись, а стали уходить в северо-западном направлении. От первых выстрелов погиб один друг. Проводник Прохор и второй, также раненный друг, отступая далее, продолжали отстреливаться.

Вскоре лес кончился и революционеры выбежали на чисто[е] поле, затем был тяжело ранен второй друг (его подхватили и успели увезти в Житомир, однако в дороге, как говорят, он умер). Прохор израсходовал все патроны, забежал под село Заболоть, и, будучи там прижатым к торфовым карьерам, застрелился в голову.

Невеселая трагедия. Неравный бой и все это случилось только вследствие организации продуктов, и кроме того за шесть дней до встречи со мною, которая должна была состояться 10 мая 1952 года.

На этом жертвы не окончились. 8 июля 1952 года, идя в розыск друга А., который остался без связи в селе Теньковка Красноармейского района, гибнет смертью героя славной памяти друг М-Петро.

Во время боя был убит начальник политотдела, участковый МВД и ранен один эмведист, а также убита предательница (женщина) пацанка, заявившая в МВД.

Начав о таких делах, буду писать до конца. Люди, оставшиеся после покойного Юрка-Степана, Горох и Юрко, загадочным образом попали в руки (неизвестно оба ли) МВД.

В июле месяце на моем пункте с Горохом ожидало МВД. Обошлось без жертв, хотя связной обменялся паролем с большевиками.

Весь день 13 июля в лесном массиве Городнице, Кучичи, Михайловка, Красилровка, Суховоля, Сторожев проводилась тщательная операция при участии большого количества войск с наличием собак-ищеек. Я со связным с самого утра до 6 часов вечера находился в движении по лесу.

Итак, все дела, связанные с другом Горохом, надо считать проваленными, связь на север прервана. По мере возможности я постараюсь об этом деле разузнать точнее и на следующей встрече сообщить.

Новейшие инструкции, которые должны были быть переданы мне другом Б. (Борисом – п. п.) передал, так как он их понял и запомнил.

Важнейшие новости на территории я передал устно другу Б. (Борису – п. п.). Утверждаю лишь одно, что враг усиливает натиск.

На территории в Потиевском, Малинском, Чеповецком и Емильчанском районах стоят постоянно от мая месяца в палатках разбитые на роты войска МВД. В поисках нас в поля из сел выгоняют всех мужчин, включительно и детей, силой заставляют искать “парашютистов”-“шпионов”.

Встречи и другие вопросы, связанные с нашими встречами, урегулирую с другом Бор. (Борисом – п. п.) лично.

Потому, что друг М. (предположительно Микола) не живет, я сам договорился о пункте встречи к Вам и буду считать его актуальным до Вашего ответа.

Вместе с тем, у меня все живы и здоровы, чего и Вам искренне желаем. Теперь помаленьку в ходе работы готовимся к зимовке.

С деньгами у нас очень скупо, так что выслать Вам, могу сказать правдиво, не имею чего. Во всем препятствием стал эпизод с Горохом.

Какие и в какой форме потребуются Вам отчеты, требуйте от меня.

Я с друзьями нуждаемся в художественной литературе небольшевистского издания. Имеющуюся у Вас под рукой, которую считаете необходимой и полезной на СУЗ, даже для советской молодежи, литературу вышлите.

Если у Вас имеется в запасе лента к пишущей машинке и немного копировальной бумаги, прошу переслать мне.

О других делах считаю писать нецелесообразным по мотивам конспирации. Пока все.

Искренне поздравляю Вас (и всех там).

Слава Украине.
Август 1952 года.
Орест

*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 16, арк. 236–242. Копія¹¹⁸⁵.
Машинопис. Переклад російською мовою¹¹⁸⁶.*

¹¹⁸⁵ Оригінал був вилучений працівниками МГБ 20.08.1952 на хут. біля с. Пашуки Гоцанського р-ну Рівненської обл. під час спецоперації з ліквідації кер. кур'єрської групи і спецпоруєнця Б. Павлюка.

¹¹⁸⁶ До копії додана така інформація: "Письмо бандглаваря Ореста, он же Роман, укрывающегося на территории Житомирской области предположительно к главарю Ровенского окружного провода ОУН Маевскому Анатолию, кличка Ульянов. Перевод с украинского. Перевел с украинского: зам. начальника отдела управления 2-Н МГБ УССР капитан (Свердлов). Справка: документ изъят у убитого 20 августа с. г. в Гоцанском районе руководителя специальной курьерской бандгруппы Бориса, он же Кулемет, Мартын, Остап. Гонтарь, он же Кайдаш – Кузьма Богдан, член т. н. краевого провода ОУН. Прохор, он же Богун – главарь Житомирского окружного провода ОУН. Грицько – боевик Прохора. Карпо – " ". А. – неизвестен. М-Петро – неизвестен, убит в 1952 году на территории Житомирской области. Юрко-Степан, он же Сафрон – убит. Горох, Юрко – курьеры на линии связи, захвачены. М. – предположительно Микола, пунктовой связи в Житомирской области, умер в 1951 году. Верно: зам. начальника отдела управления 2-Н МГБ УССР капитан [підпис] (Свердлов)".

№ 144
В. КУДРА – В. ГАЛАСІ,
А. МАЄВСЬКОМУ, І. ТРОЦЬОКУ

Червень 1954 р.

К 680; КСН или Олегу (Демьяну)¹¹⁸⁷

В первых словах своего коротенького письма передаю Вам свой пламенный привет – Слава Украине!

Уважаемые, конечно из известных Вам причин Вы понимаете, почему я прибыл на эту территорию и искал людей, чтобы передать эту записку. Обычно из-за конспирации я не могу всего писать открыто; сообщаю лишь для сведения, что с Борисом с того времени, как меня передали под новое руководство (к КСН), а также вручена “заслуга”, я больше не встречался, хотя на обусловленный пункт выходил три раза.

Обдумав то, что произошло, я понял, что Вам обо мне ничего не известно. Вспоминать и подкреплять Ваше доверие ко мне, я считаю лишним. Ибо чувствую, что Вы обо мне знаете хорошо, а кроме того должны неоднократно читать почту (с моей территории) от сл. п. Гонтаря или сл. п. Прохора. Для уверенности взаимопонимания приведу для трех упомянутых адресатов факты совместного пребывания (что в обратной почте требую от Вас).

1. 18 октября 49 г. Черный, Чумак, бункер в лесу. Три дня пребывания в бункере. При отходе – подарок открытки (с незабудками) и шерстяного френча с отворотом.

2. Декабрь 49 года – март 50 года. Бункер. Жизнь в обществе Конона и Андрона, Малой. Теплые встречи с Черешней и Усатым. Встречи (немного смешные) с М. Д. и его женой¹¹⁸⁸. В конце Ваш подарок на память (маленький ножик).

3. Встреча с 680. 20 марта 50 года маленькая “паника” во время пребывания (как личинки засыпали отдушину). Подарок – печатный небольшой сборник стихов В. Волоша.

Если Вам настолько интересно встретиться со мной, как мне с Вами, то прошу соответственно (через людей, которыми я передал записку)¹¹⁸⁹ откликнуться, или даже назначить мне пункт встречи. Хотя для меня это большой риск.

---

¹¹⁸⁷ “... Олегу (Демьяну)”. – Підкреслено олівцем.

¹¹⁸⁸ Йдеться про “М. Ата” та Л. Фою.

Пока что все.

Остаюсь с уважением к Вам и искренне поздравляю (всех).

Слава Украине!

Июнь 1954 года.

Заграва (Роман)

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 4 (1959 р.), спр. 9, арк. 121–123.

Копія¹¹⁹⁰. Рукопис. Переклад російською мовою¹¹⁹¹.

---

¹¹⁸⁹ За задумом В. Кудри, шлях цієї “записки” до адресата мав бути таким. Спершу документ піде до родича А. Киселя, котрий живе у Луцькому р-ні Волинської обл. Той передасть листа своєму рідному братові Іванові. А вже від Івана документ потрапить адресатові. (*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 4 (1959 р.), спр. 9, арк. 164*). Але Андрій Кисіль заніс “записку” в МДБ.

¹¹⁹⁰ Оригінал для працівників МДБ 18.11.1954 надав А. Кисіль.

¹¹⁹¹ У копії є такі маргіналії: “Сов. секретно. Перевод с украинского”.

Лист Кузьми Богдана

№ 145
Б. КУЗЬМА – “СО/2”

Липень 1951 р.

До СО/2!

Друг Вавилонський має завдання передати для Вас усно¹¹⁹² деякі мої зарядження. Прошу ці доручення виконати.

Слава Україні!
Липень 1951 р.
Міна¹¹⁹³

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 4, арк. 290 (конверт), арк. 5. Фотокопія оригіналу. Рукопис¹¹⁹⁴.

---

¹¹⁹² Слово підкреслене однією лінією.

¹¹⁹³ Б. Кузьма.

¹¹⁹⁴ Документ доданий до повідомлення начальника УМДБ Рівненської обл. полковника М. Решетова для начальника упр. 2-Н МДБ УРСР полковника І. Шорубалки (від 08.05.1952) як доказ смерті Б. Кузьми.

Листи Литвинчука Івана

№ 146

І. ЛИТВИНЧУК – НЕВІДОМОМУ

1 березня 1945 р.

[...] с Вами прибудет к-р Верховинец и Хвыля.

4. На место Хвыли направляю Шворного. Хвылю отзываю к себе. Куда он будет направлен, скажу когда увидимся.

5. Все дела решайте, как мой заместитель.

6. Обратите внимание на вывоз населения, который проводят большевики. За всякую цену необходимо заштитить от вывоза населени.;¹¹⁹⁵ взрывать ж. д. полотно, уничтожать мосты, делать саботаж и т. п.

7. Прибудьте конечно с Петром на условленное место. Пусть с Вами придет отдел (сотня примечание переводчика)¹¹⁹⁶ Воли.

8. В каком состоянии находится дело в отношении Яворенко, если с ним все в порядке, то пусть одновременно прибудет с Вами.

Слава Украине.

Стоянка, 23 часа 1.III.1945 года.

Максим

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 3, арк. 155. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹¹⁹⁷.

---

¹¹⁹⁵ Так у документі.

¹¹⁹⁶ Тут і далі в дужках – примітки перекладача.

¹¹⁹⁷ До документа додана така інформація: "Перевод с украинского. (Начала нет). Справка: на обороте грипса есть пометка "Виталий". Перевел: начальник 1-го отделения ОББ УМГБ мл. лейтенант [підпис] Лазаренко. 28.II.1947 года, гор. Луцк".

№ 147
I. ЛИТВИНЧУК – “ВАДИМОВІ”

7 березня 1945 р.

Друг Вадым!¹¹⁹⁸

1. Представьте отчет о проведенной работе на х... (Холмщине – примечание переводчика), какое там теперь положение.

2. Направляю Вам друга Погидного, который должен у Вас обрабатывать учебные материалы по воспитанию войска.

3. Виталий убит 15 февраля 1945 года¹¹⁹⁹.

4. Вы с этого времени старайтесь находится на юге и направляйте свою деловую работу, – это основное.

5. Связь со мною держите через Михася.

Слава Украине.

Стоянка, 19 часов 7.III.1945 года.

Максим

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 3, арк. 156. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹²⁰⁰.

№ 148
I. ЛИТВИНЧУК – П. КОВАЛЬЧУКУ

[1945 р.]

[...] Друже Опанас, я отхожу за асфальт¹²⁰¹ для дальнейшей чистки кадров и как закончу чистку, так сразу вышлю все протоколы. [...]

---

¹¹⁹⁸ Псевдонім члена проводу ОУН на ПЗУЗ. У лютому 1945, як інспектор-реорганізатор, був відряджений на польські терени ліквідувати Холмську округу, оскільки там не вистачало підпільників. На її базі створив Белзький повіт ОУН. 26.04.1945 повернувся назад на Волинь. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 3, т. 1. арк. 212*).

¹¹⁹⁹ Йдеться про загибель організаційного референта ПЗК П. Матвійчука.

¹²⁰⁰ До документа додана довідка: “Перевод с украинского. Перевел: начальник 1-го отделения ОББ УМГБ мл лейтенант [підпис] /Лазаренко/. 28.II.1947 года, гор. Луцк”.

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7970, ч. II, арк. 56. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою.

№ 149

І. ЛИТВИНЧУК – НЕВІДОМОМУ

23 січня 1946 р.

[...] обзора на состояние, которое имеется сейчас на территории (терени) края Восток, для укрепления тех отношений, которые уже¹²⁰² существуют, назначаю¹²⁰³ как своего заместителя¹²⁰⁴ в организационных и военных делах, друга Юрка, которому подчиняю всех людей, которые не ушли от организации ОУН (бывшие подвласны Олексе).

Друг Далекий является анархистом и диверсантом, который не выполняет приказов провода. Его работа – это работа МВД. Все честные революционеры¹²⁰⁵ должны его бойкотировать. Кто еще в своем сердце носит идею, кому дорога Организация. Та работа, которую он влаживает, вредна делу, пусть не спускается на _____¹²⁰⁶. Пусть своих рук не прикладывает к разгрому и расединения, к которого хочет МВД.

Кому дорогое наше дело, пусть идет под знаменем ОУН под руководством С. Бандеры.

Далой предателей и провокаторов с нашей земли!

Пусть живет сплоченность и консолидация всех основных сил украинского народа.

Слава Украине.

Героям Слава.

Постий 23.І.1946 г.

Дубовой Максим

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 406. Копія. Рукопис. Переклад російською мовою.

¹²⁰¹ Можливо мається на увазі шосейна дорога Рівне–Київ, яка знаходилася на межі між двома краями – ПЗК “Москва” і ПСК “Одеса”.

¹²⁰² Слово, написане замість закресленого слова “*имеются*”.

¹²⁰³ “... назначаю ...”. – Підкреслено однією лінією.

¹²⁰⁴ “... заместителя ...”. – Підкреслено однією лінією.

¹²⁰⁵ Далі йде закреслене слово “*имеют*”.

¹²⁰⁶ Так у документі. Позначка перекладача на російську мову.

№ 150

І. ЛИТВИНЧУК – В. КУКОВІ

15 квітня 1946 р.

Друже провідник

З огляду на те, що витворилась у нас скомплікована ситуація, я рішив безпосередньо скотактуватись з Вами та кількома стрічками подати Вам про стан, який зараз є в терені ПЗК.

По нав'язанню безпосереднього зв'язку я можтиму вислати річні звіти за 1945 та за початкові місяці 1946 р. Рівночасно хотів би з кимсь бачитись з проводу та говорити, головно ті справи про яки не можна писати.

Зі своїм зверхником тз. з д-м Чупринкою я бачивсь 10 листопада 45. Минуло вже півроку й тому хотів би з кимсь з гори говорити¹²⁰⁷.

Зі мною можна буде контактуватись через Бурого – о. п. зі Сокальщини. Зв'язок до него від мене буде держати д-г Стемид. Зі мною можна буде контактуватись кожного місяця. Хочу регулярно одержувати літературу або вишкільні матеріали.

У підзвітньому терені остаточно з руху до підпілля перейшли в остатніх місяцях 45 р.

⁷¹²⁰⁸. Перехід відбувався нерегулярно тому, що терен є поділений на полосу а) лісову, б) степову. В полосі степовій підпільним порядком почалось ставити роботу з весною 1945 м. травень. В лісовій полосі, т. з. окр. Ковельська та Б. Литовська, рух трівав до кінця 45 р. Тому що відділи та боївки були перегризені агентурою та старі навики життя партизанщини не позволяли перейти в підпілля. 1945 рік зачислюємо до найбільш кризисового часу, який позначається найбільшими втратами як в активі з УПА, так й з Орг. В 1945 р. згинули таки люде:

1. Крилач орг. реф. чл. КП. Згинув в бою 15.II.45 біля с. Верхів в лісі рай. К. Каширськ.

2. Борис. Того ж самого дня гине, тіло більшевики змасакували його шаблями. (Слідч. при пр.).

3. В другій половині січня 45 зістав знищений весь окр. провід Б.-Литовська. Згинуло 7 чоловік: Хвиля, окр. пр., Крига реф. СБ окр., Орел надр. реф. СБ та інші.

---

¹²⁰⁷ Ці два речення також процитовані у довідці заступника начальника УМДБ Волинської обл. майора В. Киричука про М. Козака-“Чупринку” (від 16.12.1947). Див.: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 7, т. 1, арк. 164.*

¹²⁰⁸ Так у документі.

4. Гарасим орг. реф. КП. Згинув в бою дня 8.VII.45 Садівський ліс.

5. Шворний окр. реф. СБ Ковель. Згинув в бою 12.VI.45¹²⁰⁹.

6. Жен окр. пр. Вол. окр. гине від випадково пострілу з бобіка дня 23.XII.45.

7. (Еней) Роман гине в бою з більш. біля с. Омельно рай. Колки. Гине під час окруження, дострілюється. Останьо був чл. КП як військ. реф. (м. січень 46 р.).

8. Дня 25.XI.45 на Романівських футорах гинуть в криївці Кость (Палій) СБ при інсп., Апостол, Сизий машиніст, (Максим) Улас шеф зв. інсп. Ще трох, про котрих не знаю. До криївки приводить сексот, всі пострілялися, тіла забирають в Луцьк.

9. В тім часі пропав безвісті кер. проп. відд. інсп. д-г Вадим (Золотаренко). Про него немає жадної вістки дотепер є припущ., що від'їхав з к-м Ч.¹²¹⁰

10. Ярослав проп. реф. окр. гине 2.V.45 в бою, дострілюється[я] [у] с. Н. Зборишів.

11. Циганка, згинула в бою, дострілюється, реф. УЧХ окр.

12. Юрко надр. пр. Луцького надр., гине в бою 25.II.45, с. Трапатів рай. Локачі.

13. Сірко¹²¹¹ над. пр. Володимержини гине в бою 16.IV.45 с. Диковини рай. Берестечко.

14. Максим над. пр. Дубенщини згинув в бою, в липні 45.

15. Біла реф. УЧХ при КП. Гине на фут. с. Тоболи рай. К-Каширськ під час бою дострілюється дня 2.VII.45¹²¹².

15¹²¹³. Черник¹²¹⁴ бувш. ШШ при Енейові, останньо надр. пр. Дубенщини, згинув в бою з більш. 10.III.46.

Вищеподані люде це тільки ті, які були при керівному апараті Орг. Не згадані тут люде з нищих клітин Орг., яких згинуло багато більше. Це буде подано в звіті. Кадри Орг. сильно прорідли на ПЗУЗ, а ріст в кадрах досить малий.

---

¹²⁰⁹ Тут і далі в документі деякі дати смерті повстанців не співпадають з іншими версіями. Так, за іншими даними, М. Середа-“Шворний” загинув не 12.06.1945, а 14.02.1945 у бою з опергрупою Рокитнівського райвідділу НКВС і військовим підрозділом внутрішніх військ НКВС у Рокитнівському р-ні.

¹²¹⁰ Йдеться про М. Козака-“Чупринка”.

¹²¹¹ П. Ошуркевич.

¹²¹² Генерал-лейтенант Олександр Леонтьєв 3.08.1945 писав заступнику кер. НКВС СРСР генерал-полковнику С. Круглову, що “Біла” загинула 2.06.1945. (*Бінас* 1994 2 610).

¹²¹³ Така нумерація у тексті.

¹²¹⁴ Д. Казван.

Вибори¹²¹⁵ пройшли на більшовицьку користь, спротив населення був, але дуже малий. Там, де були боеві частини Орг., то вибори не пройшли цілком (Полісся), але це траплялось в малій кількості.

Акції, яки більшовики проводили в зимі 46 р., виглядали на спец. акції. В тих теренах, де Орг. діяла, головне де в певних ситуаціях треба було розконспіроватись, то вони на таки моменти були дуже чулі та старались з місця ліквідувати проявлені групи.

Причиною до таких спец. акцій являється те, що вони в цілому терені zorganizовали істрибків, яки рекрутуються з місцевого населення, бувші учасники УПА, домобілізовані полонені. Таки групи середньо треба числити на село 15 чол. Якщо немає місцевого довіреного, то очолюють східняком-більшовиком. Є деяки села, що начислюють 80–100, але це на Полісі с. Куртиліси р. Дивин.

Попередньо, т. з. в 1945 р. вони скупчували сили по рай. В терені мали де-не-де свої штиц-пункти, а тепер стосують децентралізацію. З початком 1946 натиснули сильно на стрибків, так що в терені їм вдалось опанувати своїми станицями села до 85%. Станиці істрибків сильно мішають в терені. Проти орг. істрибків населення ставило опір, але по певному часі доброї нажомки улягали теророві.

Загально населення ставиться ворожо до більшовиків. Якщо є якісь їх прихильники, то в дуже малій кількості.

Коли йдуть люде на співпрацю, то не можна сказати, що більш спекулятивні моменти грають ролю як ідейні. Бояться люде терору та відповідальності перед твердим[и] жорстокими більш. законами.

Весь народ хоче й вірить, що буде зміна. Населення втратило охоту до праці, живе майбутнім, головне сьогоднішня проп. про п'ятирічку пригноблює населення.

Останьо в зв'язку з промовою Черчіля всі заговорили про війну. Дійшло до того, що більшовики видали наказ, що коли

---

¹²¹⁵ Вибори до Верховної Ради СРСР відбулися 10.02.1946. Від імені УГВР поширювалися заклики до українців їх бойкотувати, а УПА намагалася їх зірвати шляхом учинення диверсій. Результат цих виборів (99% виборців проголосувало за блок комуністів і безпартійних) невідомий автор статті "Вибори в СРСР", вміщеній у № 9 часопису "Інформативні вісті" від 9.03.1947, назвав "фалшем", а автор статті "Виборча трагікомедія", опублікованій у № 1 періодичного видання "Самостійність" за 1946 – "дикою оргією терору". (*Літопис УПА 9 1992: 286; Літопис УПА 16 1987: 302, 306*). Також через рік, у лютому 1947, пройшли вибори до Верховної Ради УРСР.

хто буде говорити про війну, то буде караний півроку тюрмним заключенням.

Говорять, що коли говорить про війну, то бандьоровці крепко підносять голови. Ведуть пропаганду за орг. колгоспів, але до цієї справи підходять дуже обережно. Сильного тиску пока не відчувається в тім напрямку.

Населення терпить утиск від шарваркових робіт, головне сьогодні йде рубка та вивозка ліса. Всі волинські ліси хочуть знищити.

Поставку за 45 рік здали всі в 95% відсот.

Тепер йде підготовка до вивозки на Донбас. Ніхто не хоче їхати, ховаються.

Останньо натиснули на орг. ВЛКСМ, в кожному селі хочуть зорганізувати 10 комсомольців. (Це знаю зі здобутих матеріалів). Комсомол орг. тайно, де-не-де.

В теренах, де Орг. діє сильнійше, більшовики стосують мітинги проти нас. Мітинги проводять участкові НКВД. Ті мітинги ділають додатньо на населення, довідуються про наші дії.

На терені Олекси (Верещаки) бувший реф. СБ Далекий ухилився від наказів КП та п. інсп. Очолив опозицію або дику групу, до якої до корми ввійшли Тарас та Ромцьо. Причиною до того були таки потягнення: а) усунення його з реф. СБ, б) чистка, яку проводив в останніх місяцях 45 р. Кость¹²¹⁶.

Як тепер преставляється та справа на сході, докладно не знаю, тому що зв'язок перерваний. Для точнійшого зор'єнтовання висилаю накази Далекого, видані в грудні 45 р. та січні 46 р. Цілою корбою того являється Зимний¹²¹⁷, сам Далекий на таке не пішов би.

Всі звіти за 45 та 46 р. могтиму вислати тоді, як одержу зв'язок від Вас.

---

¹²¹⁶ Можливо це "Кость", "Костя", "Дядя" (? – 23.09.1945, котівський ліс Луцького р-ну Волинської обл.). Старший слідчий референтури СБ ОУН на ПЗУЗ. Учасник волинських "чисток" (1943–1945). Вів слідство у справі М. Мельника-“Павла-Миколи”. Загинув під час проведення чекістсько-військової операції силами УНКВС Волинської обл., за участі 4-х батальйонів 24-ї окремої стрілецької бригади внутрішніх військ НКВС, 2-х батальйонів 192-го стрілецького полку внутрішніх військ НКВС. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1954 р.), спр. 4, т. 2, арк. 3*).

¹²¹⁷ Костецький Степан (“Зимний”, “Терешко”) (1919, м. Рівне – 27.12.1945, ?). 1941 арештовувався радянською владою, але за дивних обставин згодом був звільнений. У 1942 – один з референтів Володимир-Волинської округи ОУН. “... русявий, середнього зросту, з м'яким, приемним обличчям. Лагідність і доброта світились в його очах”. 1944–1945 – шеф політичного штабу ВО “Тютюнник”, працівник політичної референтури самопроголошеного проводу “Одеса”, керував СБ одного з надрайонів ПСК. За версією проводу ОУН на УЗ, його вбив

З к-м Ч. дотепер не маю зв'язку та не знаю, що з ним є, минуло вже півроку як ми бачились. Вагу сьогоднішнього положення, в якому ми опинились, зараз я вповні розумію. Криза внутрішня, яка витворилась внаслідок зовнішнього та внутрішнього політ. положення, мене не лякає ані ломає в праці. Всі сили сьогодні хилимо до ставлення Орг. та виховання нових кадрів в більш. дійсності.

Дійсність, в якій ми сьогодні опинились, ми пильно вивчаєм під кутом пізнання більшовиків:

- а) філософічної сист.
- б) економічної –“–
- в) державної –“–
- г) внутрішня та зовніш. політика.

Без вивчивши повищого, не можна застосувати в праці правильних прийомів на всіх відтинках праці. Найбільше сьогодні терпимо на брак літератури. Справа видавнича є неналаднана як слід, можна сказати що взагалі не існує за виїмком маш. до писання.

Немає цикльостилив ані маңдолинок¹²¹⁸. Останньо вдалось zorganizувати одну манд., то знов брак сил ред. Думаю, що вкортці вдасть мені ту справу краще поставити.

Просив би Вас о поміч, якщо можливо її дати як в людях, так й в технічних матерялах.

Маю певні притенсії до активу на Холмщині. Терен Холмського терену Орг., внаслідок переселення, звузився, всі люде опинились переважно на Волині та Полісі. Ті, яки були виселені на схід масово зимою 45 та 46 р., цілими валками зі сходу втікали. Сьогодні є розкинені по цілій Волині. Всі живуть думкою як буде війна то назад вернуться на свої землі, тому всі їдуть блище границі. Всі хочуть війни та зміни режиму. Говорять таке, “що самі дзяди та нас дзядами поробили”. То не та Росія, що була до 1917 р.¹²¹⁹

Одним словом, що серед них трапляється дуже багато людей, що нам сприяють. Добре було б щоб з терену Холмського перекинули до мене до орг. роботи таких людей:

“Юрко” за вказівкою НКВС. За іншими даними, був скопрометований МДБ перед підпіллям та страчений СБ ОУН на ПЗУЗ як “далеківець”. Як вважає Н. Коханська, дружина С. Костецького Женя (до середини 1944 – провідниця юнацтва однієї з округ на Волині) перепоховала його тіло в Загорівському монастирі на Волині. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 2; Там само, ф. 65, спр. С-7970. ч. II, арк. 28, 87; Літопис УПА НС 8 2006: 1 146; Літопис УПА НС 14 2010: 158; Коханська 2008 31, 135, 178*).

¹²¹⁸ Можливо мається на увазі друкарський верстат.

¹²¹⁹ За змістом це речення також є прямою мовою, хоча автор документа чомусь його не виділив лапками.

1. Кримського
2. Граба
3. Олега
4. Пластуна
5. (та 3–5 жінки)
6. Чмелика.

Вони були б потрібні для охоплення холмщан, так й місцевого населення.

Хочу через чинники Орг. нав'язати спекуляцію зі Львовом для закупу для цих теренів необхідних річей, головне як літератури наукової, так й проп. технічних річей.

Просив би щоб Ви відпустили для мене слідуєчі річі:

1. 2 радіоприйомники
2. 2–4 цикльостили ротаційні + папір, фарба та інша тех., потрібна до роботи
3. 2-і маш. до писання, укр. шрифт (валізкова)
4. Папір до друку різний, фарба і тд.
5. Літератури наших видань.

Через Архипа держати зв'язок з Вами є не вигідно, а через Сокальщину то я все зможу контактуватись з Вами. Добре було б приділити окремих людей до зв'язку від Вас.

Хотів би мати зв'язок з Вами хоч що два-три місяці.

В терені в мене пока все в порядку. Ті люди, які є, з усіма вдержую систематичний зв'язок та керую роботою в цілому.

З нагоди Великодних свят засилаю Вам палкий вояцький привіт та бажаю сил й здоров'я у Вашому життю. Щоб слідуєчий Великдень святкували ми в окопах.

Передайте привіт¹²²⁰ Заславському, Михайлу та іншим знайомим друзям.

Остаюсь з привітом.

Слава Україні.
Постій, 15.IV.1946 р.
Максим (Дубовий)

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7970, ч. II, арк. 113–124. Оригінал. Рукопис. Перша частина документа; ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56(1953р.), спр. 9, арк. 319(конверт), арк. 8. Оригінал. Рукопис. Друга частина документа.

---

¹²²⁰ На цьому місці документ обривається. Два останніх речення, гасло, дата і підпис автора джерела, що наводяться далі, збереглися як фрагмент у іншому фонді ГДА СБ України. Див. другу пол. архівної легенди документа.

№ 151
І. ЛИТВИНЧУК – М. САЛАТІ

15 квітня 1946 року

Друг Бурый!

Помогите мне, как можно быстрее, связаться с пр. Дайте возможность моим курьерам дойти к руководителям, которые могут наладить мое дело.

Вам обязательно следует быть в контакте с другом Стемидом, с которым нужно поддерживать постоянную связь по-соседству. С ним Вы должны удержать непосредственную связь для предоставления возможности мне связываться с высшими руководителями Организации.

Думаю, что Вы меня поймете и пойдете мне навстречу.

Слава Украине!

Стоянка 15.IV.46 г.

Максим /Дубовой/.

П. С. Друг Рубашенко или Бурлака с Корчина Коваль Степан¹²²¹, с которым я был у Вас, является [...]. Бежал в ноябре [...] в свой район. Дело его передать в службу безопасности. Его обязательно нужно разыскать.

Максим

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 3, арк. 224. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹²²².

---

¹²²¹ Коваль Степан Йосипович. Станом на квітень 1946 легалізувався і проживав на Львівщині. Про нього докладніше див.: *Стеценко 2009 41–47; Літопис УПА НС 14 2010 69–70.*

¹²²² До документа додана довідка: “Копія. Перевод с украинского. Перевел: нач. секретариата УМВД по Вол. области майор милиции Березюк. 13 мая 1946 года, г. Луцк. Копия верна: оперуполном. 1 отд. управления 2-Н МГБ УССР – ст. лейтенант [підпис] Пурышкин”.

№ 152
I. ЛИТВИНЧУК – “СЕМЕНОВІ”

12 липня 1946 р.

Друже Семен!

В лютому 1946 к-р Роман, їдучи до мене на контакт, згинув по дорозі. К-р Роман був підпорядкований мені з цілим своїм почотом. Довідавшись від д-га Гордія, що Ви залишились з людьми його почоту, хочу з Вами сконтактуватись та поговорити про роботу, яку думаю Вам поручити.

Тому наказую Вам негайно ставитись до мене з трьома своїми найкращими козаками, хлопці мусять бути політично певні.

Людей своїх передайте для д-га Миколи.

Договоріться з д-м Миколою на зв'язок до м-ця грудня 1946 р. два рази на місяць на мертвій точці, щоб можна було сконтактуватись з ним.

Козаків узбройте в десятки на кулиметний вогонь.

Зв'язку шукайте через Баса, Олеся до Марка. Цей Вас відставить до моїх кур'єрів.

Грипс цей майте для показання тоді, коли б Вас десь хтось хотів задержати.

Шукайте контакту з Ярошом, коли б Вас я довго не стягав, а цей Вам має поручити певну роботу.

Від д-га Миколи переберіть всі звіти для мене.

Слава Україні.
Постій, 12.VII.46.
Максим

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 99 (конверт), арк. 1. Оригінал. Рукопис.

№ 153
I. ЛИТВИНЧУК –
М. ЯКИМЧУКУ-КОЛТОНЮКУ

14 вересня 1946 р.

Друг Данило!

Удивило меня немного, когда я получил от д-а Луки Ваш грипс от 28.7.1946 г. и ответ от Л. от 10.7 и в то же время я получил приказ созвать Рев. трибунал, который должен был рассмотреть дело Вашей несубудринации руководителю и вынести точное решение в отношении Вашей особы. Не очень-то приятно быть председателем Рев. трибунала и рассматривать дело хорошо знакомого друга. Но по-разному бывает в нашей жизни, не раз судишь кого-то сегодня, а завтра тебя судят и т. д. Трудно, приказ есть приказ, хотя иногда и неприятно или как говорят не по душе, а делать должен.

Разговаривая с другом Петром в отношении Вас и о том проступке, который Вы допустили по отношению к д-гу Л., нас удивило, что такой старый член ОУН д-г Данило мог подобный проступок сделать по отношению к руководителю. Мы заинтересованы в этом деле, особенно я и д-г П. Должны быть какие-то причины и эти причины мы выясним, из-за чего Вы не захотели выполнять приказов д-га Л. Думаю, если Вы честный, а в том, что Вы честный я даже не сомневаюсь, то Вы должны поделиться Вашими сомнениями и мыслями со мной и д-гом П.

Постарайтесь с д-гом О. во второй половине октября поддерживать систематическую связь, а в это время д-г П. Вас проводит. Верю в то, что, как Вы писали, перед ним отчитаетесь с доверием о всех делах.

Моя позиция к Вам такая, пока я не узнаю, почему, что и как произошло между Вами и Л. до конфликта, до сих пор Рев. трибунала по Вашему делу не буду созывать. Поэтому я раньше хочу узнать обо всем от Вас. Что касается меня, то можете ко мне иметь полное доверие, хотя правда мы между собой не жили дружно. Только служебные отношения были между нами, но, рассматривая Ваше дело, буду руководствоваться идейными побуждениями, поэтому хочу и буду относиться к Вам с доверием и пониманием. Дело Ваше буду стараться рассматривать справедливо. Вами я интересуюсь, Вы являетесь старым революционером, идейным, полным еще энергии, думаю, что для доброго

дела Вы все готовы отдать, даже свою жизнь, поэтому теперь и в будущем Вы должны для рев. принести пользу. По-моему Вы должны со мной поделиться своим горем и несчастьем, в котором Вы сейчас находитесь. Верю в то, что со служебной и дружественной стороны Вы это сделаете. Считаю, что д-г П. и я являемся наиболее компетентными лицами, которые могут Ваше дело рассмотреть, поэтому Вы должны про все точно описать. Машини¹²²³, которые Вы должны были передать д-гу Микола (Николай), передайте д-гу Семену или Олесю, у них я их заберу. Это потому, что правдоподобна после смерти Васа¹²²⁴ порвалась связь с д-м Т. Приветствую сердечно.

Постий.
Слава Украине.
14.IX.1946 г.
Давид

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 181. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹²²⁵.

№ 154

І. ЛИТВИНЧУК – Р. ШУХЕВИЧУ

28 грудня 1948 р.

До Сто!

Пошту пробну, яку Ви вислали до мене в м. жовтні 1948 р. для контролі лінії, одержав 26.XII.48 р. В пошті були слідуючі матеріяли:

1. “Укр. селяни” (лист.) – 25 пр.
2. –“– –“– (з карик.) – 25 пр.
3. –“– –“– інт., роб”. – 100 пр.

Лінія та, кудю йшла вищевимінена пошта, діє справно. Про нав’язання цієї лінії і одержання останньої пошти від Вас повідомлю свого зверхника.

---

¹²²³ Так у документі.

¹²²⁴ Так у тексті. Має бути: Баса.

¹²²⁵ До документа додана довідка: “Копия. Перевод с украинского. Грипис изъят из схрона Давида 29.7.47 г. с. Борохов Теремновского района. Верно: ст. оперуполномоченный отдела 2-Н УМГБ ВО ст лейтенант [підпис] /Гузачев/”.

Тепер пересилаю до Вас для орієнтації про терен другою поштою з черги слідуючі інформативні матеріяли:

1. Суспільно-політ. огляд з II-е півріччя 1948 р.
з т. Берестейщини ..... – 1
2. Інформації з р-нів Ковель, Турійськ, Старовижва,
Ратно, Головно, Заболоття і Шацьк від 30.IX.
до 30.XI.48 р. .... – 1
3. Листа впавших за 1948 р. з Ковельщини ..... – 1
4. Вирізки з газет БССР (до звіту)
5. Сусп.-політ. огляд за V. VI м-ць 48 р. з р-ну Верба ..... – 1
6. Інформ. з р-ну Горохів від 1.X. – 1.XI.48 р. .... – 1
7. Вістки з р-ну Берестечко за IX м. 48 р. .... – 1
8. Інформ. з р. Демидівка за VII. VIII. IX. X. 48 р. .... – 1
9. –“– з р. Радивилів за VI. VII м-ць 48 р. .... – 1
10. Проп. звіт з Дубенщини за III кв. 48 р. .... – 1
11. Діяльність провокативної групи в р. Козин ..... – 1
12. Дані про больш. налоги по с/р р. Козин ..... – 1
З д. Шахом, про якого я згадував в попередньому грипсі, контакт устійнено в м-ці листопаді 1948 р. З тою групою на підставі оцінки пров. того терену д. Мефодія¹²²⁶ під оглядом політ. певности мало б бути все в порядку.

В терені А-1042¹²²⁷ заіснувала цікава подія зв'язку, але не маючи до Вас шифру, з конспіративних зглядів писати не буду. Це подібний зв'язок, який мав на Закерзонії д. Ятрень (з панами)¹²²⁸, тільки я ще не впевнений чи це дійсно к-т з ними, чи може з МГБ. Про це я повідомлю шифровано свого орг. зверхника. К-т згаданий мав би устійнити д. 1230 з власної ініціативи.

Лінія до Вас мала б назву “Дністер”, пошту прошу адресувати на мене II – 202, а особистий мій номер до Вас був би 1020.

---

¹²²⁶ Йдеться про провідника Берестейської округи ПЗК “Ліс” Олександра Степанюка-“Мефодія”, котрому підпорядковувався провідник Кобринського надрайону Арсен Клиновий-“Шах”. Степанюк Олександр Тимофійович (“Богун”, “Марта”, “Мефодій”, “Прохор”, “Тетеря”, “Тихон”, “1015”, “1230”, “1915”) (1924, с. Стеблі Ковельського р-ну Волинської обл. – 05.05.1952, біля хут. с. Глухів Другий Радомишльського р-ну Житомирської обл.). У підпіллі ОУН – від 1943. Станом на 1945 – провідник Ковельського надрайону. 1946–1951 – провідник Берестейської округи. У 1951 був переведений В. Галасою для організації підпілля на теренах Житомирської та Київської обл. Загинув під час бою з чекістсько-військовою групою УМДБ Київської обл. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 50 (1953 р.), спр. 2, арк. 157*).

¹²²⁷ Криптонім Берестейщини.

¹²²⁸ “Пани” – це поляки, контакти з якими мав (чи шукав) провідник Закерзонського краю ОУН В. Галаса-“Ятер”.

В терені особливих відомостей-новинок немає, поза старою методою “жомки” большевиків не рев. рух та народ. В останнім часі на Ковельщині згнуло знов кількох революціонерів, а двох взяли “живйом” емведисти.

Бажаю веселих Р. Свят та щасливо перебороти 1949 рік.

Слава Україні!

28.XII.1948 р.

(-) Давид

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 3, арк. 145–146. Копія. Машинопис¹²²⁹.

№ 155

І. ЛИТВИНЧУК – О. СТЕПАНЮКУ

15 січня 1949 р.

До 1230!¹²³⁰

Пошту Вашу з м-ців жовтня та листопада 1948 р. одержав в м-ці [гр]удні 1948 р.

Пошта з жовтня 1948 р.¹²³¹

Інформація з вересня про арешт юнаків (рукопис)

Грипис з м. жовтня 1948 р.

–“– з 28.X.48 р.

Коротка інформація про терен (рукопис)

Пошта з м. листопада 1948 р.¹²³²

Суспільно-політогляд за II-ге півріччя 1948 р. .... 5 пр.

Збірка віршів ..... 2 –“–

Пропагандивний звіт за час від 1.VIII – 15.XI.48 р. і залучники:

а) приложення ч. 4

---

¹²²⁹ Цей документ був вилучений радянськими спецслужбами 7.02.1949 у с. Пітушків Млинівського р-ну Рівненської обл. під час проведення чекістсько-військової операції з ліквідації М. Козака. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 23). До нього додана така інформація: “Відпис. Справка. Этот документ изъят у Смока при его ликвидации 8.II.49 г. в с. Петушки Острожецкого района Ровенской области”. Також див. копію цього документа російською: ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк 113–114.

¹²³⁰ О. Степанюк.

¹²³¹ Підкреслено однією лінією.

¹²³² Підкреслено однією лінією.

б) каталог бібліотеки терену 100
в) опис наявної літератури (ОУН)
г) три грипси до большевицьких виступників
Звіт СБ з 1.VIII – 30.XI.48 р.:

а) протокол допиту Ячменя
б) статистичні дані з роботи СБ
в) важніші інформації з терену
г) боево-оперативне зіставлення
д) два оперативні звідомлення
е) приложення ч. 6^a

Декілька завваг з р-ну Кобринь (грипс) д. Б.

Відпис листа шифрований

Грипси (кілька) з м. листопада 1948 р.

А–1042 за IV-й кв. 1948 р.

Взірець ч. 3 на 20.XI.1948 р.

Вам вислано слідуєчі матеріяли:¹²³³ (пошта ч. 1/49):

“Самостійність” (вид. 1) ¹²³⁴	1 пр.
“Інформатор” ч ¹²³⁵	1 –“–
“Осередок Проп. і Інформ. при Пр. ОУН” ¹²³⁶	3 –“–
“Большевицька демократизація Європи” ¹²³⁷	1 –“–
“Большевицька розв’язка національного питання” ¹²³⁸	1 –“–
“Наше становище до російського народу” ¹²³⁹	1 –“–
“Друже ... (в справі росіян)”	1 –“–
“Пересторога росіянам” ¹²⁴⁰ ... і т. д.	1 –“–

¹²³³ Підкреслено однією лінією.

¹²³⁴ Вірогідно йдеться про № 1 цього часопису (друкований орган УГВР) за 1946. Його передрук й фотокопію обкладинки примірника, виготовленого на циклостил, див.: *Літопис УПА 9 1992: 135–365, 476*. Вже готовий № 2 “Самостійності” захопили працівники МДБ, напавши (очевидно на видавничий осередок) 7.04.1948. (*Літопис УПА 9 1992: 367*). Часопис редагував Федун Петро. (*Стасюк 2006 254*).

¹²³⁵ Це число часопису вийшло 1947 р. у друкарні “ім. Кліма Савура”. Зберігається: *ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 22, арк. 251–289*.

¹²³⁶ Перше число цього часопису вийшло у травні 1948. (*Мороз 2010 82*).

¹²³⁷ Праця Дмитра Маївського (“П. Думи”). Вперше була видана у журналі “Ідея і чин” (№ 9 за 1945 р.). Також у 1945-му вийшла окремою брошурою. (*Содоль 1995; Стасюк 2006 329*).

¹²³⁸ Праця Паньковця Миколи (“М. Ва-ка”) “Большевицька “розв’язка національного питання” була перевидана у 1950. (*Содоль 1995; Стасюк 2006 363*).

¹²³⁹ Брошура Осипа Дякова. (*Мороз 2010 23*). Текст написаний не пізніше червня 1949. Передрук під назвою “Наше ставлення до російського народу” див.: *Літопис УПА 9 1992: 79–94*.

¹²⁴⁰ Тут може йтися про листівку “Пересторога росіянам, які помагають большевицьким загарбникам поневолювати Україну”. 1.07.1950 можливо вона була перевидана. (*Стасюк 2006 307*).

“Шановна Євдокіє Василівно!” (взірець)	1 –“–
Заклики проти вивозу на роботи в Донбас і призову до ФЗН.....	1 –“–
Заклики для акції проти деморалізації молоді	1 –“–
“Хто такі бандерівці та за що вони борються” ¹²⁴¹	1 –“–
“Христос Воскрес – Воскресне Україна”	1 –“–
“Микола Хвильовий” ¹²⁴²	1 –“–
Протокол (взір).....	1 –“–
Постанова IV-го Пленуму Волинського обкому комсомолу (інф.)	1 –“–
Програма вишколу II-го ступеня	1 –“–

Декілька завваг до звітів:¹²⁴³

Суспільно-політичні звіти за I-е і II-е півріччя 1948 р. опрацьовані добре, перший зівстав схвалений моїм зверхником.

До “Збірки віршів” не можу подати свого критичного погляду, бо не мав часу докладно його перечитати, але деякі вірші є можливо написані. Заохотити д. Ш., щоб написав щось з побуту того терену, у якому перебував, по-можливості хай пише прозою, бо способом поетичним так не потрафить описати.

Дуже характеристичний момент того терену зловив д. Боруля в своєму грипсі в розділі “Декілька завваг відносно терену”. Добре б, щоб він цей допис був оформив, навіть художньо, це типовий психічний елемент того терену. Таких питомих та характеристичних подій, прикмет того терену побажаним було б чим побільше.

Репортажі може дописувати подр. Оксана, вона в 1946 р. вислала декілька цікавих дописів. До цієї роботи її треба заангажувати, [...]. Оксана повинна себе в тому напрямку проявити.

У виховному відношенні п. Оксаною хай цікавиться д. Боруля. Подр. Оксана, не маючи зв’язку з Організацією майже 2 роки, в орг. та політично-пропагандивній роботі відстала. А при тому вона багато орієнтується про терен, де має оперувати д. Боруля. Хай д. Б. запізнається зі знаними її людьми в 447 та терені.

В пропагандивному звіті є згадано в підрозділі “Ворожа пропаганда” за рай. та обласні газети, але є подано лише кілька. Побажаним було б подати, які газети і на яких мовах видаються в рай. Пинської та Берестейської областей повністю. Це дуже яскравий момент про русифікацію. При тому можна подавати і

¹²⁴¹ Одна з найтиражніших листівок. Так, лише в 1950 вийшла накладом у 13 тис. примірників. (*Ішук 2009а 21–22, 24*).

¹²⁴² Нарис. Автор – “Т. Б.”. Був виданий у підпіллі ОУН окремою брошурою в 1949. (*Стасюк 2006 359*).

¹²⁴³ Підкреслено однією лінією.

про інші рай. і області, де які видаються газети та на яких мовах. До пропагандивного звіту долучувати цікавіші вирізки з газет та оригінальні рай. і обласні газети з БССР.

Чимало листів є вислано на СУЗ, від Вас є можливість висилати їх більше¹²⁴⁴.

Справу Ячменя треба розробити до основ. Не подаєте нічого як полагоджено з Базарним та Моряком. Треба поставити під знак запитання небожа та сина д. З. і разом його, чи це часом рівнож не агентура? Всіх людей того терену треба докладно провирити, а баяст усунути або відсепарувати від Організації.

В протоколі Ячменя на першій сторінці є дещо поплутано з датою контактів Ячменя з братом Кобця Івана Н. (гляди третій і четвертий абзац), але це, мабуть, помилилась машиністка.

Селян, які зарубали провокатора Хмару і його спільника, подати до відзначення (головних ініціаторів, одного-двох, – зашифровано). Всі документи, які були забрані від Хмари та його спільника, пересилати мені. Описати докладно перебіг цієї операції. Про всі подібні ситуації висилати докладні описи.

Відповідь на листи¹²⁴⁵.

Поступовання, до якого допустився д. Шах¹²⁴⁶, це саботаж вищої мірки, якого безкарно пропустити не можна. Справу Шаха

---

¹²⁴⁴ Йдеться про один з методів агітації – поширення серед цивільного населення Центральної та Південно-Східної України пропагандистських листів ОУН. Вони укладалися згідно зі спеціальними формулярами. Підпілля намагалося враховувати фах, освіту, соціальне становище адресата. Містилася критика постулатів ворожої пропаганди, висвітлювалися недоліки радянського ладу, розкривалися мета і напрямки діяльності оунівського підпілля. Останні речення – запрошення до епістолярного діалогу чи інших форм контактів надалі. Після основного тексту (перед підписом і датою) в багатьох випадках додруковувалися антирадянські гасла. Потенційним адресатів пропагандистських листів підпільникам підказували особи, котрі приїхали зі східних регіонів у західні на навчання, роботу і відпочинок. Також їх знаходили у радянських часописах. Як правило, машинописи таких листів на прохання працівників політичних (пропагандистських) референтур відправляли адресатам цивільні мешканці Західної України через радянські поштові відділення у звичайних запечатаних конвертах. Однак, інколи такі документи вкидали у поштові скриньки самі підпільники, але у таких випадках у поле “відправник” на конверті вписувалися вигадані дані. Не всі пропагандистські листи надходили за призначенням. Частину перехоплювало МДБ при перлюстрації кореспонденції. Іноді листи, готові до відправлення, працівники МДБ виявляли у захоплених повстанських криївках. Так пропагандистські листи потрапили у фонди ГДА СБ України. Див., напр.: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 14, т. 1, арк. 228–231; Там само, спр. 21, т. 1, арк. 59 (конверт); Там само, арк. 143 (конверт).*

¹²⁴⁵ Підкреслено однією лінією.

¹²⁴⁶ А. Клиновий.

та підзвітних йому людей треба докладно перевірити і оформити як окрему справу. Дивує мене, як така особа, як Шах, сповнюючи так відповідальну функцію в Організації, міг допуститися чогось подібного.

Наказую д. Шаха зняти з того посту, який він повнив дотепер, терен його дій передати під безпосереднє керівництво д. Борулі. Шаха прикріпіть до тех. роботи, хай сидить на місці і не рухається ніде.

Справу його хочу особисто розглянути та вирішити. Коли б його достава, через Ваше потягнення супроти цього, набрала загрозливого значення для ОУН в тому терені, тоді уповноважую Вас до покликання в справі д. Шаха ТОС-у та справу його розглянути і вирішити на місці. Його належить покарати найвищим виміром кари за саботування в подібний спосіб організаційної роботи від 1944 р.

Цілий підзвітний склад людей д. Шаха докладно перевірити під оглядом політ. певности. Особливо зацікавитись особою Ярмака, це бувший червоний партизан. Тим більше, що Ви в листі згадуєте про незадовільний внутрішній стан, який був у тому середовищі. Кожного поодиначо треба детально розпитати про хід роботи, яка була пророблена від 1944 р., про внутрішні відношення, які зарядження давав Шах від кінця 1946 р., цебто відтоді, коли порвався зв'язок, і про інші справи.

З групою литовців, якщо там така є, налагодити стислий контакт¹²⁴⁷, при цьому уважати, щоб це не була якась провокація¹²⁴⁸. Про них докладно розвідати, що вони собою представляють

---

¹²⁴⁷ У 1950-му на нараді-відправі з деякими керівниками підпілля ОУН у Волинській обл. І. Литвинчук запропонував створити невелику групу для пропагандистського рейду у Литву. За даними М. Савчин, безпосереднім організатором рейду в напрямку Литви був В. Сементух. Акція почалася 15 липня і тривала 2 тижні. 12 підпілників на чолі з провідником Камінь-Каширського р-ну "Рибакон" та провідником Берестейської округи О. Степанюком-"Богунном", "перевантажені" пропагандистською літературою, зайшли в Столинський р-н Берестейської обл. Білорусі. 22.07.1950 у с. Тонєж Лельчицького р-ну Гомельської обл. до них дійшла звістка, що війська МВС дізналися про рейд. Відтак, група змінила маршрут і пішла в Східну Білорусь. Там, у Туравському та Петриківському р-нах, провела низку мітингів та зборів з місцевим населенням, розповсюдила літературу. Дійшовши до р. Прип'ять, учасники рейду не змогли переправитися на лівий берег і повернулися у Давидгородський р-н. Загалом, було поширено підпільну літературу в 25-и селах й 7-и містах Пинської та Поліської областей (у т. ч. в Пинську, Столині, Гомелі). 1.08.1950 повстанці повернулися на Волинь. В. Кук у радянському протоколі допиту підтвердив, що у 1949 І. Литвинчук намагався налагодити зв'язок з литовськими націоналістами, але невдало. (*Літопис УПА 28 1995: 382; Літопис УПА НС 10 2007: 545–546; Галаса 2005 157–158, 161; Пагіря 2010а*).

як політ. організація чи партизанка, яка їхня програма, тактика, засягнути інформації про їх рух взагалі. Постарайтесь дістати їхню літературу (по можливості і переклад). Зв'язок цей через політ. певних та довірених людей держить самі, хоч би хтось інший якоюсь нетактовністю не компромітував нас перед чужинцями. Наладняйте контакт з вищими керівними клітинами, а відтак з їхнім проводом. Про к-т цей знати повинен та дораджувати Вам д. Воля. В першу чергу треба контактуватись та добре пізнати ту групу, з якою, ніби, має к-т д. Ж., а вже через неї можна йти вище. Евентуально, коли б був якийсь сумнів до тої групи, тоді на контролю в розвідку висилати когось іншого. На стрічі брати зі собою добру охорону та уважати, щоб не було якогось підступу.

Контакт цей ладняйте на засаді спільного обмінювання літературою¹²⁴⁹, інформаціями, досвідом, воєнними матеріалами, медикаментами і т. д., це для скріплення революційних дій проти ССРСР. Роз'ясніть, яка наша політика до інших народів, поневолених Москвою, і як ми розв'язуєм національне, соціяльне і інші питання. Старайтесь при кожній нагоді пропагувати нашу справу, а рівночасно розвідати про них. Запропонуйте, хай дадуть певні матеріали, які б ми могли помістити в пресі. Приміром, хай подадуть інформації про утиск литовського народу, експлуатацію, протидії народних мас, повстанців і т. д. Тут хай подадуть якнайбільше фактів. Робіть це все з уповноваження свого проводу. В контактах тих мусите грати ролю дипломата і розвідчика. Змагайте за всяку ціну вдержати добросусідські зносини, щоб можна було ті взаємини закріпити в будучому заключенням союзу з литовськими рев. проти ССРСР.

Зі всієї кореспонденції копії висилати мені, а розмови і стрічі докладно реферувати в листах.

Відносно підпілля, то не спішіть брати невихованих і непідготованих до цього людей, таким методом роботу будем лише провалювати. Знайте, що орг. робота на Вашому терені є рівнож розконспірована і МГБ напевно схоче впхнути нам своїх нурців.

---

¹²⁴⁸ Підозри небезпідставні. Ще з 1946 у Литві діяли спецгрупи МДБ, які комплектувалися з агентів-бойовиків, завербованих переважно з членів литовського націоналістичного підпілля та нелегалів. Однак, ефективність їхньої діяльності була меншою, ніж у сусідній Латвії. Так, у 1950–1953 литовські спецгрупи знищили всього кілька сотень місцевих націоналістів. (*Янсонс 2002: 20, 25*).

¹²⁴⁹ Мабуть, йдеться про пропагандистські матеріали, адресовані спеціально до народів Прибалтики, зокрема листівку "Литовці, латиші, естонці!". Оунівці тричі, починаючи з 1949, надсилали її примірники з Білорусі в Прибалтику. Ця листівка була видана великим накладом. Так, лише друкарня ім. "Я. Бусола-Київського" на ПЗУЗ у 1950 видала 3500 прим. (*Ишук 2009а 20–21*).

Ще так недавно через внутрішника зліквідовано групу Євгена¹²⁵⁰ та завалено цілий його терен.

У Вас до певної міри є наївний підхід в оцінці людей і аген-тури. Мусите, попри пров. і пропагандиста, бути послідовним есбістом. В оцінці людей і певних справ критичний есбівський підхід ніколи не сміє у Вас зникати. Все ліпше недоцінити когось, ніж передчасно його перецінювати. Справа якості кадрів та строга підпільна тактика у Вашому терені все буде дуже важна та актуальна.

Терен Ваш є сирий, а час тяжкий і тому поставити роботу не є легко, проте провалити її можна дуже швидко. Тому кожний Ваш крок в орг. роботі мусить бути глибоко продуманий. Так що з набором непідготованих людей спішитись нічого, в першу чергу треба їх охопити та правильно по-націоналістичному виховати.

Всю роботу в цілому терені ставте дуже конспіративно, але пляново, основно держачись залізної систематики. В загальному, не стосуйте зовнішніх виявів таких, які Вас будуть випирати з неопанованого терену через большевицьку “жомку”. Про ту справу я з Вами говорив докладно на останній стрічі в 1948 р. Всі орг. і інші справи докладно обговорюйте з д. Борулею.

У Вашому терені особливу увагу треба звернути на виховання як [п]-ів¹²⁵¹ так і л.¹²⁵² Робота, яку Ви провели вширш, не є закріплена як слід. З тих причин Вам треба перешколити в зимовому періоді своїх безпосередніх підвладних, як дд. Дв-а, Гро., Орла (від Ш.) і інших, які своїми вартостями характеру, ідейністю та здібністю на це заслуговують¹²⁵³.

Таких треба взяти безпосередньо до себе (Ви і д. Б.) і на про-тязі зимових місяців переробити з ними всі найконечніші матері-яли, видані [ОУН] та матеріяли з відправ.

Пересилаю Вам програму вишколу – як взір для зладнення собі подібної. Цю програму реалізувала одна з орг. груп остан-ньої зими.

Через піднесення ідеологічно-політичного рівня в п-ів, Ви зможете і поглибити орг. роботу в терені. Виховати кадри з місце-вого елемента – це Ваша найголовніша ціль в тому терені¹²⁵⁴.

---

¹²⁵⁰ Провідник одного з повстанських теренів на Берестейщині. Загинув у червні 1948 в Кобринському р-ні Брестської обл. Білорусі. (*Ішук 2009а 25*).

¹²⁵¹ Повстанців.

¹²⁵² Людей.

¹²⁵³ “... заслуговують”. – У цьому слові усі літери, крім двох перших, дописані синім олівцем.

¹²⁵⁴ Речення підкреслене.

Ставте роботу на дальшу мету та до руху підготовляйтесь через мозольну муравлину орг. працю, яку мусите зробити Ви зі своїми підвладними. Ті жертви, які впали на тому терені, мусите поповнити конечним мінімумом свіжих сил, які треба виховати. В наступі на одиниці в тих теренах [Ви] мусите бути пропагандивні, а в парі з тим безоглядні та тверді. Людей в революцію з'єднувати такою пропагандою, яка їм є найбільш зрозуміла і приємлива. І тут стосувати підхід не тільки приєднання до Організації тих, які охотно і добровільно виявлять своє бажання працювати з нами (таких у Вас є мало), але і тих, які не раз вагаються, або й не хочуть. Одним словом, терен мало-свідомий і сирий вимагає твердого, безоглядного і своєрідного підходу. Наш селянин любить, щоб йому “твердо наказать – тоді твердо віконаю!”. Народ нас мусить бачити як своїх апостолів-фанатиків великої Правди, за яку ми не тільки боремось та гинем, але ведем за собою весь народ. Отже, в ім'я добра Української Національної Революції, безоглядно нагинаймо та підпорядкуймо для Організації інтереси одиниць з суспільства. У Вашому терені, як самі пишете, пульсує серед мас фермент великого невдоволення з існуючого больш. режиму, це є головний товчок, який буде спихати в ряди революції людей. Треба шляхом проп. політичної і орг. роботи вказати вихід для народу з тяжкої ситуації¹²⁵⁵.

Революцію підготовляти так, щоб не тільки робити, як то кажуть, переворот в умах народних мас, але вміло, тонко та консеквентно спихати на ворожу стопу маси, в практичному житті, супроти існуючого режиму. Кожний кадровик, кандидат, симпатик мусить себе проявити в сірій щоденній роботі, підкопуючи, немов той хробак, стовбур большевицького режиму так, щоб він остаточно ринув в часі всенародного рев. зриву. Народові треба вказувати всі ті болячки, які його душать, та навчити їх ненавидіти й усувати, ведучи з ворогом безпощадну боротьбу.

У другу чергу вказати, до якої цілі та за яке життя, устрій, державу кожний мав би змагати. Революція осягає свій успіх тоді, коли навчено сильнішу частину народу шалено любити все своє та сатанічно ненавидіти вороже, такі почування будуть товчком в народі до боротьби за краще завтра. Це Ви осягнете, коли виховаєте місцевих апостолів-симпатиків – носіїв любови, ненависти та віри укр. революції в народ.

---

¹²⁵⁵ Речення підкреслене пунктирною лінією.

В теренах, де Ви працюєте тепер, орг. роботу треба було робити в 1941–43 рр. Тоді сьогодні можна було б чути там твердіший ґрунт під ногами, але самі Ви сказали, що там є невичерпаний протибольшевицький елемент в народі, а не так, як недалеко на півдні. І тому нам треба бути [...] ¹²⁵⁶ в оцінці людей, вміло їх шукати серед непробуджених мас. Але у вихованню охоплених одиниць задержати сувору революційну дисципліну. На людях, як сказав Д. Д., треба витискати печать свого духа.

Пролетарський елемент є найкращий до революції. Большевики покладались в своїй революції на робітників, ми будем покладатись на ввесь покривджений большевиками народ, і, організуючи його, будем підготовляти революцію. Тому всіх покривджених треба організувати проти большевиків, вишукуйте їх там, де перебуваєте, в больш. системі його не бракує.

Використайте справу большевицького тиску на колгосп, який можливо у 1949 р. буде у Вас такий, як був на ЗУЗ 1948 р. Про це самі згадуєте в інформаціях. Вести пропаганду в тому напрямі.

Насильну висилку на роботи рівнож використати як момент спихання народу на ворожу стопу супроти большевицького режиму.

Ті всі накази, які Ви одержали на відправі по загальній роботі й одержуєте на письмі, реалізуйте в міру спроможностей. Ваш найголовніший наказ – це справа охоплення та виховання кадрів ¹²⁵⁷, все інше йде на другий план.

Матеріалів, про які Ви згадуєте, щоб Вам вислати, в мене всіх немає, а які маю, висилаю.

Арешт юнака в с. Пояси та його колеги говорять про неконспіративну невмілу роботу з легалами в терені.

Напротязі зими напишіть спомини, як Ви, д. Боруля, Гром ... і інші друзі, що можуть писати. В спомині постаратись дати якнайбільше фактів з нашої боротьби, а деякі справи, хто зможе, подати проблемами.

З тою справою, що Ви мені вислали копію листа (шифровано) треба поступати дуже обережно. Цей об'єкт, через якого Ви мали згаданого та вислати, на мою думку, може бути агентом

---

¹²⁵⁶ Не можна розібрати кількох слів. У перекладі невірно датованого фрагмента цього документа російською мовою вони такі: *"тонким и пронизательным"*. Див.: Лист І.Литвинчука-“12611” до О. Степанюка-“1230” (від 17.01.1949) // ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 75, арк. 201.

¹²⁵⁷ *"Ваш найголовніший наказ – це справа охоплення та виховання кадрів"*. – Підкреслено пунктирною лінією.

МГБ, бо я не вірю, що такий тип, досить підозрілий і інтересний для МГБ, не був ними пророблений. Так що це треба мати на увазі. Він може нібито працювати з протилежною силою (по його словах), а фактично це може бути тільки прикриття для здобуття довір'я у Вас. Такі об'єкти можуть кивати і Вас, і цього д-га, до якого Ви писали, а працювати для МГБ. В подібних ситуаціях МГБ може так грати.

В зустрічі з такою справою як Ви останньо мали (об'єкт і лист до Х.), [Вам] треба було поступити так, що на перший раз до д. Х. треба було вислати лише літературу і нічого не писати. Бо висилаючи літературу ми себе нічим не компромітуємо, а лист це є певний документ і нам не бажано щоб цей попався в руки МГБ. В таких випадках до справи треба підходити по-есбівськи.

А з подібною особою, як д. Х. можна держати виключно в цілях політично-пропагандивних, його треба познайомити з нашою боротьбою, програмою, ситуацією, в якій боремось і тд., на це є література ОУН, яку йому треба в дальшому висилати, коли б на Ваш лист була якась відповідь. Жодних листів без мого відома більше йому не висилати.

Від д. Х. зажадати такої літератури, як Ви мені вислали і іншої, цікавішої для нас. (Це переказати для д. Х. усно через зв'язкового).

Якщо буде потрібно йому писати, то тою справою займеться хтось інший. В дальшому одержите від мене в цій справі інструкції, як поступати на будуче.

До тої справи подайте мені певні вияснення:

а) докладна біографічна характеристика особи, через яку Ви цей лист вислали, його родини, чи не було підозрілих моментів відносно агентури МГБ і т. д. (те, що Ви подали шифровано в грипсі, писати вдруге не треба);

б) хто і як його з Вами запізнав;

в) ставлення його до нашої справи, до політики Сов. Союзу і до інших політичних систем;

г) інші справи.

Ту справу треба розбирати по-есбівськи.

Контакт з ним (зі зв'язковим) держати, але треба мати на увазі кожночасно підступ зі сторони МГБ, отже, влаштувати його так, щоб хтось з п-ків не наложив головою або часом щоб і живим когось не накрили.

Про поляків, які перебувають в тому терені, зібрати докладніші дані: де вони перебувають (подати назву сіл, міст і тд.), в якій кількості, чим займаються, які серед них настрої, чи зорганізова-

ні і т. д. Для того можна підхвтити цікавого для СБ об'єкта і взяти його на допит. Це зробити непомітно, щоби не лишити по собі слідів, що це зробили ми.

Частину сальда (6000 крб.), про яке Ви згадуєте в грипсі з 30.XI.48 р. що мені вислали, я не одержав (не знаю, що з ними є). В дальшому якщо Ви мали б гроші якщо в такій кількості, яка конечна є у Вашому терені для посилення орг. роботи і впливів, то можете їх використовувати в себе. У Вас збірка грошей є досить мала, а витрати, з огляду на великий терен і до того сирий, є великі. Отже, вгору можете їх не висилати, а використовувати на потреби свого терену.

М. п.¹²⁵⁸, який я Вам подав на відправі на особисту стрічу, буде змінений (з причин провокації) на м. п. в "Кіно" від 4 4/3 1/5 5/15 10/4, [...] ¹²⁵⁹, 16–17.IX.47 р. Ви з д. Євгеном прибули на контакт до 6538, дата, [час], кличка зобов'язують ті, які подано на останній стрічі. З Вами прибуде д. Шах, з яким я хочу говорити особисто і д. Оливка, який з того терену відходить. Зі собою візьміть докладні звітні матеріали, всі нотатки, потрібні для усного звіту. Свій поворот додому розраховуйте не скорше як за півтора до двох і пів місяців після контакту з моїми людьми. Отже, відповідно улаштуйте собі стрічі зі своїми підвладними.

Якби б зовнішні обставини (4 1/3 4/8 2/8 5/12 7/9 2/2 4/7 3/1 1/3 2/1 10/4) були такі, що Вас могли б спинити, зглядно опізнити на визначену Вам стрічу, тоді завчасу сконтактуйтеся з д. Панасом і до мене прибудьте разом з ним (к-т зі мною він має скорше). До часу рейду на стрічу певний пункт на перебування д. П. Вам мусить дати, про це я його повідомлю або покличетесь на мій лист.

Подр. Малій (Білій) перекажіть хай напише листа до своєї мами до тої родини, від якої вона відійшла в п-я, бо вони думають, що її немає в живих і тим дуже турбуються. (Лист перевірити і вислати сов. поштою).

Революційний привіт від мене передайте д. Борулі, Оксані і іншим знайомим.

---

¹²⁵⁸ Мертвий пункт.

¹²⁵⁹ Не можна розібрати кількох слів. У перекладі невірно датованого фрагмента цього документа російською мовою вони такі: "2/10, 4/4 по дороге на Юг 300 шагов, влево 30 шагов (там, кажется". Див.: Лист І. Литвинчука-"12611" до О. Степанюка-"1230" (від 17.01.1949) // ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 75, арк. 203.

Бажаю успіхів в праці, витривалости та рівноваги духа і рішучости у тяжкій революційній боротьбі.

Слава Україні!
15 січня 1949 р.
(–) 12611¹²⁶⁰

Відпис¹²⁶¹

ГДА СБ України, ф. 11, спр. 27314, т. 8, арк. 1–6. Копія. Машинопис¹²⁶².

№ 156 І. ЛИТВИНЧУК – “9101”

Січень 1949 р.

До 9101¹²⁶³

Вашу поchtу за ноябрь и декабрь 1948 года, согласно списка, получил в первой половине января 1949 года.

Все Ваши задания в письме от XI.1948 г. по мере возможности постараюсь исполнить. Сшита ли одежда точно не ориентируюсь, если не успели сейчас сшить, то вышлю Вам очередным связным. Только не ручаюсь за ее пригонку, а при том и мастера сегодня не очень-то умеют по-человечески делать. Теперь все портные шьют по-советски – по-партачески.

Мои замечания к материалу “Кто такие бандеровцы и за что они борются” делаю в отношении содержания некоторых предложений и оборотов, орфографических ошибок касаться не буду.

1 стр.¹²⁶⁴ 4 абзац в первой строке употреблено выражение, а именно: “Но эта дальнейшая цель большевистским врагам

---

¹²⁶⁰ Про те, що “12611” був цифровим псевдонімом І. Литвинчука, див.: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 20.*

¹²⁶¹ Слово підкреслене однією лінією.

¹²⁶² Ця копія документа була вилучена радянськими спецслужбами 7.02.1949 у с. Пітушків Млинівського р-ну Рівненської обл. під час проведення чекістсько-військової операції з ліквідації М. Козака. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 23; Там само, арк. 82.*) Збереглася копія цього листа російською: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 91–101.* Також див. три машинописні фрагменти цього листа, перекладені російською. Перший та другий з них датовані 15.01.1949 (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 24–25; Там само, ф. 11, спр. 27314, т. 8, арк. 8–18*), а третій чомусь – 17.01.1949. (*ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 75, арк. 198–203.*)

¹²⁶³ Підкреслено однією лінією.

¹²⁶⁴ Підкреслено однією суцільною лінією.

народа никак¹²⁶⁵ не удасться”. Подчеркнутое выражение касается большевиков, но, не углубляясь в вышеизложенное содержание материала, его можно понять противоположно, то есть, что это касается нас. Такой термин часто употребляют большевики и советский гражданин, его можно понять противоположно. Это предложение можно было бы изменить приблизительно так: “Но эта дальнейшая цель большевикам-врагам народа никак не удасться “...”, или как-то иначе.

3 стр.¹²⁶⁶ предложение в четвертой строке по-моему неправильно употреблено. Там сказано, что: “... в период капитализма в результате огромного развития цивилизации и культурных условий жизни нации, как человеческие общности, только чрезвычайно окрепли”. Это предложение следовало бы заменить каким-то другим, а то выходит что мы развитие капитализма одобряем. Это не согласуется с нашей политической линией.

15 стр.¹²⁶⁷ абзац 4, там употреблено следующее выражение: “Советские рабочие, колхозники и интеллигенты! Советское ярмо с каждым днем становится тяжелее ...”. Это выражение также следовало бы заменить другим.

Вообще в обращении к народу употребляется термин “Советские люди”, “граждане” и т. д. Известно, что термин “Советский”¹²⁶⁸ среди населения ЗУЗ воспринимается как унижение. Об этом знает население СУЗ. Среди антибольшевистского элемента это выражение также воспринимается как унижение. Например, торговка для восхваления какого-то товара привлекает покупателя словами: “Покупайте, это не советский материал” и т. д. Вспомним слова советского писателя Зощенко, который в свое время писал, что он “лучше чувствовал-бы себя между обезьянами, чем в советской среде”¹²⁶⁹. Термин “Советские люди”,

---

¹²⁶⁵ “... большевистским врагам народа никак ...”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

¹²⁶⁶ Підкреслено однією суцільною лінією.

¹²⁶⁷ Підкреслено однією суцільною лінією.

¹²⁶⁸ Підкреслено однією суцільною лінією.

¹²⁶⁹ Дане висловлювання (якщо таке дійсно було) радянського письменника Михайла Зощенка (1894–1958) стосується змісту його сатиричного оповідання “Пригоди мавпи”. Написане у 1945. Вперше було опубліковане у дитячому журналі “Мурзилка”. Без відома автора оповідання звідти передрукував популярний журнал “Звезда”. Після цього у Зощенка почалися неприємності – влада побачила в “Пригодах мавпи” антирадянську риторичку. Мовляв, автор вважає, що в СРСР мавпи живуть краще за звичайних людей. 14.08.1946 ЦК ВКП(б) видав постанову “Про журнали “Звезда” і “Ленинград”, у якій жорстко розкритикував письменника. 27.08.1946 М. Зощенко написав покаянного листа Й. Сталіну, в якому запевнив, що насправді в оповіданні ніякої езопової мови немає. Закінчилася ця історія виходом винуватця оказії зі Спілки письменників СРСР.

“Советский народ”¹²⁷⁰ и т. д. употребляет большевистская печать и им себя называют люди большевистского духа. Термин этот следовало-бы заменить каким-нибудь другим словом.

Во всем материале употреблены длинные и нечетко изложенные предложения, что идет вразрез с задачей этого материала. Например, на 7 стр. последний абзац (кончается на 8 стр.) имеется предложение, изложенное на 11 строках и так не ясно, что трудно его при конце понять. Если этот материал рассчитан на широкие массы СССР, то стиль должен быть ясным, четким, оборотные предложения должны быть краткими, но концентрированными и мобилизующими.

Просматривая полученный от Вас материал “М. Хвелевский” (сокращенный и частично переделанный П. Думой), убедился, что в нем нет полного содержания, которое есть в изложении Д. Донцова и поэтому этот материал до некоторой степени потерял свою ценность. Прочитав эту статью в оригинале Д. Д. в вестнике¹²⁷¹ № 7–8 1933 г., считаю, что она очень сильно написана и что ее можно распространять теперь с незначительной переделкой (выбросить примеры о фашизме и нац.-социализме)¹²⁷². Статью можно дополнить кратким вступлением наподобие П. Думы и распространять ее в терене, это будет до некоторой степени актуально. Вышеуказанную статью я счел необходимым переделать с оригинала и выслать Вам для просмотра.

Желательно было бы исправить ошибки на 4 стр. 6 абзац в статистических примерах в материале “Колониальная хозяйственная политика большевистских империалистов на Украине”. Не имея первоисточников, на основании которых указанный материал был обработан, не смел его исправлять. Хорошо было бы если бы такие исправления были высланы сверху. Некоторые интеллигенты, читая нашу литературу, неоднократно обращали внимание друзей на это. Не будучи компетентным исправлять его (хорошо или плохо), ображаюсь с этим вопросом к Вам. Для непосредственного просмотра ошибок отправляю Вам материал, который получил от Вас в 1948 году.

В материале “Почему восстание 1648 года было победоносным” П. Полтавы на 14 стр. есть выражение: “именно

---

¹²⁷⁰ “... “Советские люди”, “Советский народ”...”. – Підкреслено однією лінією.

¹²⁷¹ Йдеться про часопис “Вістник”, який редагував Д. Донцов.

¹²⁷² Про подібне редагування Д. Донцовим своїх публіцистичних статей див.: Ковальчук 2010в 54–64.

на Сечь, а не в другое место ушел Хмельницкий, после своего известного конфликта с Чаплинским”. Как известно, враждебные нам историки хотят политико-революционные действия Хмельницкого свести к личным недоразумениям и ненависти к Чаплинскому и к польскому королю, который не удовлетворил его просьбу и требование о возмещении учиненного Чаплинским грабежа его поместья. Хотя автор (П. Полтава) не указывает, что это было основной причиной побега Хмельницкого на Запорожье, приводя факт в некоторой степени к личности Хмельницкого как государственного деятеля и проводника украинской революции в то время, ушел ли он (Хмельн.) на Запорожье по причине личных недоразумений с каким-то Чаплинским, или его призвала идея бушевавшей тогда революции и интересы освобождения украинского народа из-под оккупационного ярма. Здесь речь идет о воспитательном моменте, а поэтому, характеризуя Хмельницкого, мы это событие вообще должны обходить (конфликт с Чаплинским) потому, что оно фактически внесено в нашу историю не историками-объективистами, а враждебными нам польскими шовенистами и другими элементами, враждебными к украинской государственности.

В “Радио известиях” часто встречается такое освещение соответствующих мировых событий, что не известно то ли это наша точка зрения, или комментарии какого-то чужака. Желательно было бы в таких случаях писать яснее.

Желательно было бы обработать объяснение к “44 правилам жизни”, подобно к объяснениям “12 особенностей характера украинского националиста”. По некоторым пунктам идут дискуссии, прим., в пунктах 13, 19, 21 употреблено выражение “... овладеешь мир...”, от этого, как говорят, несет империализмом, против которого мы ведем борьбу. В этих же правилах есть еще некоторые философские выражения, которые в разной среде по-разному толкуются.

Некоторые друзья (Гордей) подали мысль разработать устав ОУН. В разговоре с восточниками низовые друзья встречаются с такими вопросами: могут ли евреи, немцы и другие люди украинского происхождения быть членами ОУН? Такие и другие вопросы часто задают легальники низовым подпольным кадрам, из которых не все справляются с ответами.

Подана д. Гордеем, мысль об аббревиатуре юнацтва ОУН. Часто слово юнак, юнацтво употребляют большевики в своей прессе, у нас оно также употребляется (не в орг. понимании) для очертания молодости. Поэтому для отделения молодежи,

организованной ОУН, хорошо было бы создать своеобразный термин.

Часто на организационных встречах (в тексте “видправах” Брушковский)¹²⁷³ возникает вопрос, как мы должны среди подполья решать вопрос с курением. В воспитании юношества четко поставлены требования, что украинский юноша не смеет пить и курить. Часто эти требования встречаются в наших лозунгах, листовках, воспитательно-учебной литературе для юношества и т. д., а на практике курение распространено среди подпольных кадров. Поэтому или не ставить требований в этом отношении в воспитании юношества (ибо когда ставим, то и сами должны этого придерживаться), и этого вопроса не афишировать, чтобы масса населения, а главное молодежь, которую мы воспитываем, не обвиняли нас в фарисействе. С выпивкой вопрос разрешен ясно и это дало положительные результаты среди кадров ОУН. Еще ожидает разрешение дело курения, этот вопрос подняли тереновые руководители.

Я неоднократно встречался с требованиями тереновых проводников, чтобы дать им биографические характеристики руководящих наших проводников, как Е. Коновальца, С. Петлюра, С. Бандеры, Я. Стецька, ген. Т. Чупринки и других известных в украинской революции личностей. Это крайне необходимо в воспитании юношества, а даже и старших. Не имея чего-то подобного, желательно было бы, чтобы в верху кто-то эти биографии отработал.

В деле воспитания юношества особо ощущается отсутствие истории Украины в таком свете, который бы до некоторой степени отвечал требованиям воспитания современного поколения. В истории Украины имеется большой хаос в освещении достоверных историко-политических проблем, событий, личностей и т. д. Неизвестно какого историка считать наиболее духовно приближенного к той правде, которая соответствует сегодняшнему дню. Хорошо было бы чтобы кто-либо с наших писак, прим., такой как П. Полтава или кто другой, даже за границей, отработал краткую историю Украины с нашей точки зрения. Евентуально (слово “евентуально” не переведено, Брушковский)¹²⁷⁴, запросить, чтобы сверху прислали хоть один экземпляр истории Украины Старуха. Хотя и нелегкое дело отработать историю Украины, но его нужно будет както разрешить.

---

¹²⁷³ У дужках – примітки перекладача документа російською.

¹²⁷⁴ У дужках – примітки перекладача документа російською.

Будучи у Вас, я обменивался мыслями в отношении материала “К проблеме воспитательно-учебной работы с юношеством”, обработанного д. Месником. Там я подметил некоторые ошибки по части освещения, а также извращения фактов в истории Украины и т. д. Д. 1648 подал мысль, что этот материал следовало бы отработать. Продискуссировав упоминаемый материал вместе с д. Г., поручил ему переработать его согласно требованиям ОУН.

На основании материала с. п. д. Месника, тетрадей по воспитанию юношества и других материалов ОУН, остался составленный д. Гордеем мат. “К проблеме воспитательно-учебной революционной работы с юношеством ОУН”. Потому, что материал на быструю руку заканчивался (желал его выслать нынешним связным) в нем могут быть некоторые грамматические ошибки, потому, что автор не успел его пересмотреть и исправить. В нем исправлены грамматические ошибки, замеченные машинисткой. Из-за недостатка времени я не успел его прочесть и поэтому критических замечаний дать не могу.

К вышеупомянутому материалу будет еще отработан “Сборник воспитательно-учебных материалов, для воспитания юношества ОУН”, куда войдут темы, которые изложены в подразделе “Календарик работы”. К сборнику отсутствует тема о МВД–МГБ, если можно то было бы хорошо чтобы кто-то ее отработал по Вашему поручению.

Прошу дать свою оценку тому материалу, который я Вам сейчас высылаю.

Доступным и очень приемливым способом пропаганды среди народа являются песни. Хотя правда, что теперь через нажим большевиков среди народа они меньше поются (рев. песни), но кое-где группы молодежи, а то и постарше на разный лад их поют. До настоящего времени у нас не было издано как следует ни одного песенника. Желательно было бы чтобы кто-то отработал песенник с нотами, потому, что те, которые издавались до настоящего времени неизвестно как изложенные песни в песеннике петь¹²⁷⁵. Такой песенник является необходимым и для воспитания юношества ОУН.

Направляю Вам ответ к тому письму, о котором я Вам упоминал в предыдущем грипсе. Подробнее это дело доложит Вам устно д. 5082. По этому вопросу другу 1230 я дал ответ в письме к нему, копию которого направляю Вам. Я этот вопрос

---

¹²⁷⁵ Так у документі.

трактую по-есбесовски, думаю, что спешить с письмами к таким объектам нам нечего, потому что дело стоит под знаком вопроса. Неизвестно с кем имею дело. Прошу мне дать по этому вопросу подробные инструкции, как я должен поступить дальше, если бы выяснилось, что тот связной, через которого 1230 направлял письмо, был честным работником д. Ж.? Если бы выяснилось, что он является агентом МГБ, то с ним тогда должна разговаривать СБ.

В разговоре с одним мастером (с тем, который был прислан ко мне в 1947 г.) убедился, что шрифт-петит, о котором я упоминал Вам в предыдущем письме, непригодный и к использованию не годится. По этим причинам тот вопрос является уже не актуальным.

Относительно вопроса с группой литовцев, о которых я упоминаю в письме к 1230¹²⁷⁶, дал указание на каждый случай, если бы такая связь была, как должен поступать 1230. В последней почте ко мне об упомянутой группе он мне ничего не пишет. До настоящего времени по этому вопросу я не получил от 1230 никакого опровержения или подтверждения предыдущей информации.

Налинии “Днестр” к-ткд. 6298 в январе 1949 г. по неизвестным причинам не состоялся, это очевидно потому, что там погибли люди. В последнее время я получил пробную почту от д. 6298, на которую дал ему ответ. Эта линия, по-моему, с наступлением весны должна хорошо функционировать.

Письмо, о котором Вы напоминаете чтобы выслать до проводника р. Т., направляю настоящим связным для 004. Также направляю письмо к д. Ярошенко, на основании которого д. 004 сможет его себе организационно подчинить. Упоминаемые письма я должен был выслать предыдущей почтой (об этом упоминаю в письме к 004), но, по причине несекретирования с д. Л., не получил от него требуемого свидетельства, а от 1625, при опечатании почты, ошибочно не вложил этой записки в письмо к 004.

По делу Савки подробно это событие устно доложит друг, который к Вам направляется для контакта. Вкратце постараюсь эту провокацию оформить письменно и вышлю Вам.

С Вашей оценкой ситуации на Дубинщине и вообще ПЗУЗ я вполне согласен. В связи с таким положением нам необходимо

---

¹²⁷⁶ Фрагмент перекладу цього документа російською див.: ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 76–78.

всю работу направить по линии укрепления организации на ПЗУЗ. Я считаю что неудовлетворительность руководства руководящих кадров организационной работой в терене объясняется в большей степени и перегрузкой кадров второстепенной работой. После 1945 г. темп работы ПЗУЗ по отношению к Южн. ЗУЗ все более ослабевал. Если мы возьмем состояние кадров сегодня на ПЗУЗ, то они на исходе и если мы не предпримем решительных мер и поворотов в целом в организационно-политической работе на ПЗУЗ, то по нам останется большая трагедия и куча историко-архивных материалов.

Помимо причин, в силу которых революционеры гибнут (какая-то часть должна гибнуть в борьбе даже и при наилучшей конспирации), нам необходимо в основном выискивать причины, почему такой малый прирост. Это мы найдем на основании анализа и проверки приказов и инструкций, которые изданы в терене до этого и реализации их кадрами ОУН на ПЗУЗ. При этом направить целесность организации на самый основной вопрос (орг.-полит. отработку подполья и охват, а также воспитание лег.), который, говоря правду, поставлен у нас плохо. Этот вопрос нам необходимо каждому в отдельности глубоко и детально продумать и, обменявшись сообща своими мыслями, издать наиболее жизненные и правильные приказы и при этом строго проследить за их реализацией в терене. Здесь поставить перед всеми революционерами задачу, что ценность их и работа будет оцениваться выращиванием из всех общественных прослоек сильных революционных кадров, отвечающих требованиям современности.

Относительно Ваших приказов о встречах с нужными Вам лицами постараюсь сделать так, как Вы указали в письме.

Листовки, о которых я упоминал в предыдущем письме, очевидно будут Вам высланы почтой № 1/49, но количество их не сообщаю, потому что не получил квитанции от 1515 о высылке.

Высылаю Вам некоторые фотографии, которые остались не проявленными во время осеннего рейда к Вам в 1948 г. Почему-то те фото, которые я делал в краивке, не вышли хорошо. За некачественное их исполнение извините, высылаю так, как вышли.

Вопросы, которые по конспиративным соображениям в письме не возбуждаю, изложит Вам устно д. 5082, которого согласно приказа откомандировываю к Вам.

Не знаю получите ли Вы этой почтой обмундирование, но для того, чтобы оно лучше носилось, высылаю Вам в презенте

казацьку шапку. (Слово “презент” не переведено. Брушковський)¹²⁷⁷.

Желаю успехов в работе, выносливости и крепкого здоровья.

Слава Украине!
Январь, 1949 г.
/–/ 795

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 106–112. Копія. Машинопис¹²⁷⁸.

№ 157

І. ЛИТВИНЧУК – П. КОВАЛЬЧУКУ

[Початок 1949 р.]

К 1874¹²⁷⁹

В связи с неактуальным делом к-у к 456 Вы должны отойти на территорию своих оперативных действий и налаживать работу согласно требований Организации.

Не знаю по какой причине Вы не ушли к 456. Возможно он Вас вызовет на какое-нибудь другое число. Поэтому прошу все данные Вам числа контакта на м. п., а также на “Хортице” контролировать, чтобы можно было своевременно вызвать Вас на поданное число связи.

О всех неясностях относительно м. п. между нами, а главное о согласованности движения для Ваших людей, то их (м. п.) договорите с д. 2016. На месяц апрель м. п. договорить так, чтобы на случай отсутствия д. 2016 или его людей, то, чтобы контакт этот мог уладить друг Демян или Кость. Лучше всего м. п. на апрель

---

¹²⁷⁷ У дужках – примітки перекладача документа російською.

¹²⁷⁸ Документ, з якого було зроблено цей переклад російською, був вилучений 7.02.1949 у с. Пітушків Млинівського р-ну Рівненської обл. під час проведення чекістсько-військової операції з ліквідації М. Козака. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 23; Там само, арк. 82*). До копії російською додана така інформація: “Перевел с украинского: начальник 2 отделения отдела 2-Н УМГБ Ров. обл. – майор [підпис] /Брушковский/. “12” февраля 1949 г. гор. Ровно”.

¹²⁷⁹ Цей та інші цифрові псевдоніми П. Ковальчука див.: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 280–281*.

не меняйте. Я их Вам подам в следующей почте к Вам. Если м. п. не будут мной перенесены, тогда актуальными есть те, которые поданы Вам на встрече.

В дорогу домой можете брать людей д. 2016 (так, как Вы говорили). После контакта со своими пунктами – людей откомандируйте к месту их работы.

Дела, которые необходимо уладить:

1. Наладить связь на “Дижку” к 2.3–Ш–49 г.

2. Обязательно сконтактироваться с Пестером та Ильком, установить с ними постоянный и близкий контакт, познакомить их с Оксеном.

3. Контакт на “Хортицу № 2” был бы в следующие даты:

1. 20 февраля

2. 5–6 марта

3. 26–27 марта

4. 16–17 апреля

4. Контакт к 7522 на личную встречу – м. п. 300 шагов на юг, 30 шагов влево, дата и кличка Вам поданы. На тогда же есть договоренность на том же пункте контакт с 1230, который должен был бы прибыть вместе с 7522.

Слава Украине.

16554¹²⁸⁰

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 1, арк. 222.
Копія. Машинопис¹²⁸¹. Переклад російською мовою¹²⁸².*

---

¹²⁸⁰ Цей та інші цифрові псевдоніми І. Литвинчука див.: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 279.*

¹²⁸¹ Оригінал документа був виявлений працівниками МДБ 12.03.1949 під час ліквідації референта СБ П. Ковальчука-“Залісного” на хут. с. Хорохорин Луцького р-ну Волинської обл.

¹²⁸² Копія документа російською додана до спецповідомлення невідомого працівника МДБ УРСР для невідомого про ліквідацію референтури СБ ПЗК “Москва” (від 17.03.1949).

№ 158

І. ЛИТВИНЧУК – В. КУКОВІ

Квітень 1949 р.

До 6293!

В 1949 році вислав я Вам 4 пошти. Зимою одержав до Вас пошту від 456, яку рівнож переслав. Одна з пошт лежала на пункті й сильно замокла, отже д. Ган¹²⁸³ був змушений пакунок розпакувати та матеріяли просушити, про що він Вас повідомляв.

В м-ях березні і квітні ц. р. контакту зі своїм зверхником не мав, це правдоподібно через провесняну повінь.

В зимовім періоді внаслідок упадку революціонерів в певних теренах, порвавсь зв'язок з тереном 1042¹²⁸⁴ і 2038¹²⁸⁵. Якщо м-ли тих теренів є живі то з весною контакт налагоджується.

13 березня 1949 р. в с. Хорохорині Торчинського р-ну Волинської області згинув в криївці через провокацію хатнього господаря (східняк-приймак) с. п. д. Ковальчук Панас-“Залісний Петро”, реф. СБ і член проводу ПЗК. В тій же криївці згинули машиністка Ярина та боевик Юрко, а Оля через невлучне стріляння д. Петром ожила і лікується в Луцькому шпиталі. Кілька день перед випадком с. п. д. Залісний прийшов на той пункт розробляти м-у Олю, яка 12.XII.48 р. була стягнена в підпілля [...].

С. п. д. Залісний на тому пункті, наскільки я орієнтуюсь, був перший раз (туди він прибув 9.III.49 р.). 13.III господар, в якого була криївка, вдень посварився з жінкою, після чого пішов на МВД і зголосив про криївку. Можливо, що східняк цей був завербований, заки там криївку копали і ждав поки не прийде хтось з керівних організаційних чинників. Після відкриття криївки більшовиками с. п. д. Залісний понищив всі орг. матеріяли і гроші, постріляв своїх підвладних, а відтак собі дав два постріли в голову (під бороду) і один в серце. Після витягнення більшовиками трупів з криївки ожив д. Залісний і Оля. С. п. д. Залісний в Луцькім шпиталі¹²⁸⁶ помер, а Оля лікується.

Справу д. Шаха¹²⁸⁷ і ту другу (пов'язання з Х.), про котру я згадував Вам в попередніх листах, частинно вияснить Вам мій лист до 1230.

---

¹²⁸³ А. Неверковець.

¹²⁸⁴ Криптонім Берестейської округи.

¹²⁸⁵ Криптонім Ковельської округи.

¹²⁸⁶ Далі йде перекреслене “через кілька день”.

¹²⁸⁷ А. Клиновий. У листі І. Литвинчука до В. Кука (літо 1949) згадується як загиблий.

В м-і січні 1949 р. в р-і Затурці Волинської обл. згинуло 6-ох революціонерів і маш. Ганя, з того один надрай. провідник с. п. д. Сірко-Андрій. Згадані друзі належали орг. до с. п. д. Залісного.

В зв'язку з великими втратами керівних і низових кадрів ОУН на ПЗУЗ, а так малим приростом (в порівнанні до втрат) рівновага і сила ОУН на ПЗУЗ внаслідок повищого поважно захитана. Ми мусим застановитись над питанням збереження Організації на ПЗУЗ. Бо коли ми візьмемо стан кадрів сьогодні на ПЗУЗ, то вони на викінченню. І коли ми не зробимо рішучих заходів і зворотів в цілості організаційно-політичній роботі, то в дальшому розвиток рев. роботи та стан Організації буде звужуватись.

Крім причини, чому революціонери гинуть (якась частина мусить гинути в боротьбі при найкращій конспірації), нам треба дошукуватись причини чому такий малий приріст. Це ми знайдем на основі студій і ревізій наказів і інструкцій, які видано в терені дотепер, і реалізація їх кадрами ОУН на ПЗУЗ. Я вважаю, що у великій мірі, попри невиробленість а брак кадрів (на так величезний терен) було і те, що підпільники були перегружені технічно-зовнішнюю роботою як зв'язок, господарка, писання звітів, робота пунктів, ріжні акції боево-господарчі, протиколгоспни, СБ і т. п. Опріч забирання часу зовнішнюю роботою викликається "жомку" большевиків, що в наслідку дає втрати в людях та перешкоджає взагалі в орг. праці. Тої роботи, яка надавалась згори, кадри не в силі були виконати. З того виходить, що на ПЗУЗ необхідно все відставити на другорядний плян, а зайнятись в основному (пока ще є кому) вихованням підпільних кадрів і вирощуванням революційних кадрів ОУН з народних мас. Кажучи правду, то виховна робота з лег. стоїть в нас слабо.

Над тим питанням необхідно є глибоко та детально подумати і по аналізі орг. праці, стану кадрів, умов і потреб життя зробити поворот в цілості організаційно-політичній роботі такий, щоб Організацію на ПЗУЗ скріпити та розбудувати і дати перспективи росту та існування на будуче.

Кількакратно стрінувся я з вимогами теренових провідників, щоб дати їм біографії чільних наших провідників як Є. Коновальця, С. Петлюри, С. Бандери, Я. Стецька, ген. Т. Чупринки і інших знаних в українській революції постатей. Це є дуже потрібно у вихованні юнацтва, а навіть старших. Не маючи чогось подібного, побажаним було б, щоб вгорі хтось ті біографії опрацював.

В зв'язку з широко наростаючою потребою виховання юнацтва, у великій мірі відчувається брак історії України з навітленням таким, щоб воно до певної міри відповідало потребам виховання сучасного покоління. В історії України є великий хаос в навітлен-

ні певних історично-політичних проблем, подій, постатей і т. д. Невідомо, якого історика вважати за найбільш духово зближеного до того насвітлення, яке відповідає на сьогодні. Добре було б, щоб хтось з наших писака, прим. такий як П. Полтава¹²⁸⁸ чи хтось інший, навіть закордоном, опрацював “Коротку історію України”¹²⁸⁹ з нашим насвітленням. Евентуально, пока та справа зреалізується то добре було б, щоб згори переслали хоч один примірник “Історії України” Старуха¹²⁹⁰. Хоч не легка справа опрацювати історію У., але її треба було б якось розв’язати.

Дотепер не було в нас видано як слід ні одного співаника. Конечним було б, щоб хтось співаник опрацював з нотами, бо ті що видавались дотепер, невідомо як подані пісні в них співати. Співаник матиме значення пропагандивне серед широких мас і необхідний є при вихованню юнацтва.

Колективізацію Волинської області до весни 1949 р. вдалось більшовикам перевести майже в 90%. За даними більшовицької статистики, на 20.X.48 р. в колгоспах нараховувалось 109 тис. господарств, а на 1.XII.48 р. передбачено (запляновано) сколективізувати 123 тис. господарств. Всіх господарств Волинської області приблизно нараховується 130–135 тис.

Праця в сколективізованих селах проходить в повній дезорганізації. Селяни саботували осінню і весняну посівні кампанії. В деяких селах весною 1949 р. селянам поручено засівати ґрунт індивідуально (в новоорганізованих колгоспах). Селяни з охотою взяли за повищий метод, сподіваючись, що більшовиків до жнив не буде на наших землях.

Ходять чутки, що в короткому часі більшовики мають перевести масовий вивіз населення ЗУЗ на Далекий Схід і Сибір. Люди про це говорять з великою трівогою. Можливо, що до

---

¹²⁸⁸ Федун Петро Миколайович (“А.”, “Вол.”, “Волянський”, “П. П.”, “П. Полтава”, “Петро Полтава”, “С.”, “С-12”, “Север”, “11”, “19”, “23”, “57”, “75”, “81”, “81-с”, “99”, “101”, “123”, “126”, “173”, “175”, “811”, “811-с”, “с-811”, “р-1157”, “р-1197”, “1000”) (1919, с. Шнирів Бродівського р-ну Львівської обл. – 23.12.1951, ліс біля с. Новошини Жидачівського р-ну Львівської обл.). Станом на квітень 1949 – член проводу ОУН на УЗ, кер. ГОСП-у, член президії УГВР. Про нього див. докладніше: *Веденєєв 2006б 139; Іщук 2008а 3–4, 6, 10, 32–33, Нагірняк 2001 275–284; Панченко 2002 107–123.*

¹²⁸⁹ Можливо тут йдеться про працю юриста Ярослава Старуха (1910–1947) “Тисяча років життя й боротьби українського народу (короткий нарис історії України)”. Була видана у 1943. (*Макар 3 2001 463*).

¹²⁹⁰ Мається на увазі праця Я. Старуха “Історія України”. Він її почав писати в 1942 у Львові. Використовував у роботі історичну літературу, яку відбирав у бібліотеці Т. Шевченка П. Дужий. (*Дужий 2001*). Докладніше про Я. Старуха див.: *Кук 1998.*

вивозу большевики підготовляються і через те, що хочуть в цій п'ятилітці переведенням суцільної колективізації перевиконати плян по ліквідації рев. визвольного руху на Україні.

В 1949 р. большевики посилили тиск на український рев. рух в цілому терені. Користаючи з неохоплення терену в цілости (через брак кадрів в ОУН), МГБ супроти населення стосує масову провокацію, щоб скомпромітувати ОУН та УПА. Цим методом подекуди їм вдалося людей набрати, застрашити та ввести в політ. дизореєнтацію. З-поміж тих селян, яких для МВД вдалось спровокувати, багато позасуджувано.

Відносно відходу до Вас на стрічу, то прошу мені уможливити до Вас йти тудою, кудюю мені випаде.

Свій відхід я мушу узгіднити зі своїм б. зверхником, отже це буде залежати від мого побуту на стрічі (в зв.) і які будуть потреби і умовини в терені.

Бажаю успіхів в праці і житті та крепкого здоров'я!

Слава Україні!

МП, квітень 1949 р.

Давид¹²⁹¹

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 104 (конверт). Оригінал. Рукопис¹²⁹².

№ 159

І. ЛИТВИНЧУК – В. КУКОВІ

[Літо 1949 р.]

6293!

[...] На территории Брестской области были следующие жертвы:

---

¹²⁹¹ У тому саме конверті, де знаходиться цей документ, зберігається його фотокопія. Очевидно, остання була зроблена "по гарячих слідах" після ліквідації "Мирона" у 1949. Фотокопія досить груба – нижні краї усіх аркушів, крім останнього, не сфотографовані.

¹²⁹² Документ був вилучений працівниками МДБ 19.06.1949 під час ліквідації "Мирона" – зв'язкового провідника Золочівської округи Б. Кваса- "Блакитного" – на території Золочівського р-ну Львівської обл. Також див. інші копії цього документа українською: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 90–95; Там само, арк. 97–103; Там само, ф. 13, спр. 372, т. 75. арк. 204–207.*

29.VI.1949 года в селе Занивье Антонопольского района Брестской области в результате провокации погибли: руководитель Кобринского надрайонного провода ОУН Шах, руководитель районного провода ОУН Ермак, руководитель Дивинского районного провода ОУН Дворко и руководитель женской сетки окружного провода ОУН Оксана-Мавка.

Тяжелораненого Дворко захватили, однако не известно жив он или умер.

10.VI.1949 года за попытку дезертировать приговорена к расстрелу машинистка Зоя, которая за серьезные промахи в работе ранее была реабилитирована.

Об этом подробно расскажу при встрече с Вами.

В связи с жертвами на территории друга 1230 отпали единицы В/10, В/16 и В/18.

С группой, находившейся на территории Б/19, которая принадлежала д. 1230, связь порвана. Кроме того, с территорией В/14, где были Р., новичков связи не было.

Вообще на этой территории осталось (неразборчиво)¹²⁹³.

На продолжение и развитие организационной работы на той территории нет никакой необходимости рассчитывать, так как она еще, можно сказать, национально не поднята, а поэтому имеющиеся там жертвы не приносят такого сознательно-вдохновенного подъема, как среди масс СУЗ.

Поэтому оттуда решено перевести д. 1230. По всей вероятности об этом Вас ставил в известность д. 155.

Связь с Х., о котором я Вам когда-то писал, не актуальна. Ничего там агентурного не было. Этот человек, что ездил к Х., является простым хуторянином, которого МГБ прижало, а поэтому отпала охота получения визы за кордон.

С той территории больше нет никаких интересных известий, ибо виделся я с д. 1230 еще в мае прошлого года (1949 г.), так как осенней встречи не было, а последняя почта от него пришла в октябре 1949 года.

В результате гибели группы Гана связи с той территорией на протяжении осени 1949 и зимы 1950 года не было.

Как стало мне известно из письма, д. 1230 в марте этого года был еще жив и здоров.

---

¹²⁹³ Тут і далі в дужках – примітки перекладача.

Не знаю выслан ли Вам осенью социально-политический обзор, составленный д. Мефодием¹²⁹⁴, а поэтому на всякий случай сейчас высылаю 5 экземпляров. [...]

Давид

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 4, арк.270–272. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹²⁹⁵.

№ 160

І. ЛИТВИНЧУК – В. КУКОВІ

[Початок 1950 р.]

К 6293

На всю Вашу почту с 1949 г. не давал ответа по той причине, что надеялся с Вами встретиться осенью 49 года и поговорить лично о тех делах, которые накопились за большой период времени. Но жаль, в эту зиму мне не удалось побыть ни с Вами, ни с П-30.

На дорогу к Вам потратил больше как три месяца и это все пошло напрасно. В большой мере этому виновны орг. люди, которые обеспечивают связь по “Днистре”. Особенно небрежно относится к делу связи д. Орих, через которого мне пришлось потратить почти месяц времени на разные ожидания по кустам и поэтому я к Вам не добился.

Например, я не пошел по назначенных встречах потому, что д. Орих вместо того, чтобы выслать друзей на условленный пункт в первый день встречи, он их выслал на второй день, тогда

---

¹²⁹⁴ О. Степанюк.

¹²⁹⁵ До документа додано таку інформацію: “Совершенно секретно. Выписка из письма руководителя краевого провода ОУН под шифром Москва – Дубового в адрес члена центрального провода ОУН – Лемиша. Перевод с украинского. Верно: ст. оперуполномоченный управления 2-Н МГБ УССР [підпис] /Горбивненко/. Справка: 1. Цифровой псевдоним 6293 принадлежит члену центрального провода ОУН Лемишу. 2. Давид, он же Дубовой – руководитель краевого провода ОУН под шифром Москва (ликвидирован). 3. Упомянутый цифровой псевдоним 155 принадлежит члену центрального провода ОУН Орлану. 4. Псевдоним 1230, по данным УМГБ Вольнской области, принадлежит руководителю Брестского окружного провода ОУН Богуну, он же Мефодий. Ст. оперуполномоченный управления 2-Н МГБ УССР [підпис] /Горбивненко/”.

как с другого пункта люди были на “МП” в первый день, а на второй день не пошли потому, что не надеялись встретить там необходимых им связных. В результате такой постановки работы мне пришлось сидеть на пункте 10 дней без связи. Эта ненормальная связь и послужила к тому, что я не прибыл в октябре 1949 года.

Не дойдя к Вам в октябре, я решил пойти следующим контактом в ноябре. С 29/X по 9/XI-49 года я ждал на пункте “44”, где связался 12/XI в 1-м часу со связными с пункта “II” б. Бер ....¹²⁹⁶ (неясно)¹²⁹⁷, от которого узнал, что Вы пошли на зимовку и в случае снегов связи с Вами не будет до самой весны.

Одновременно от Вас было приказание “кто-бы не спрашивал должен возвращаться обратно”. Расспросивши друга Б. о возможностях, через некоторое время пребывания с ним, к времени навязывания .... (далее текст грипса отсутствует).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 60 (1953 р.), спр. 17, арк. 342. Копія. Машинопис¹²⁹⁸. Переклад російською мовою¹²⁹⁹.

№ 161

І. ЛИТВИНЧУК – О. САВИРИ

[Червень 1950 р.]

[...] Организуйте определенные пункты для общего нашего перехода через Ваш терен, ибо мне, кажется, придется идти

---

¹²⁹⁶ Так у документі.

¹²⁹⁷ У дужках – примітка перекладача.

¹²⁹⁸ Оригінал був вилучений 24.08.1950 працівниками МДБ під час ліквідації пункта зв'язку проводу ПЗК “Ліс” “Блок”, який розміщувався на присадибній ділянці мешканця с. Гірка Полонка Луцького р-ну П. Килим'юка.

¹²⁹⁹ До копії документа додана така інформація: “Перевод с украинского. Справка: 1. Документ изъят 24.VIII.50 г. при ликвидации тех. звена Краевого провода ОУН “Москва” в с. Гирка-Полонка Луцкого района Волынской области. 2. Документ исполнен почерком Дубового. 3. Упоминаемый в документе д. Бер....., п. “44” и п. “II” отделу 2-Н неизвестны. Видимо Бурлан, о “44” у нас [...]. [Підпис нерозбірливий]. 11.9.50 г. Верно: начальник отд-я отдела 2-Н УМГБ Волынской области – майор [підпис] /Воронянский/. Також копію документа процитовано у доповідній записці начальника УМДБ Волинської області полковника Івана Сидорова для начальника упр. 2-Н МДБ УРСР підполковника Романа Сараєва про результати агентурно-оперативної роботи упродовж липня–вересня 1950 (від 16.10.1950). (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 18).

очередным контактом. Этот маршрут похож на прошлогодний. Хорошо было бы взять точные информации у соседей об их территории. [...] ¹³⁰⁰

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, арк. 19. Копія. Машинопис ¹³⁰¹. Переклад російською мовою ¹³⁰².

---

¹³⁰⁰ Ймовірно, йдеться про другу спробу І. Литвинчука вийти на зв'язок до Р. Шухевича, котрий у цей час перебував на території Львівської обл.

¹³⁰¹ Оригінал не виявлено, але відомо, що він був вилучений 24.08.1950 працівниками МДБ під час ліквідації пункту зв'язку проводу ПЗК "Москва" "Блок", який розміщувався на присадибній ділянці мешканця с. Гірка Полонка Луцького р-ну П. Килим'юк.

¹³⁰² Фрагмент копії документа наводиться у доповідній записці начальника УМДБ Волинської області полковника І. Сидорова для начальника упр. 2-Н МДБ УРСР підполковника Р. Сараєва про результати агентурно-оперативної роботи упродовж липня–вересня 1950 (від 16.10.1950). (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 18*).

Листи Ліщука (Лящук) Петра

№ 162

П. ЛІЩУК (ЛЯЩУК) – І. КРОЛЮ

2 червня 1947 р.

Друже командир¹³⁰³

На запад высылаю своего войскового др. Тараса. Как только он свяжется с Вами, тогда через несколько дней он приедет с одним другом и привезет отчет, а Вы сумеете передать литературу и все, что возможно.

Я прошу Вас через него передать учебные материалы, которые только есть, старые или новые, листовки и др. для интеллигенции, красноармейцев, студентов.

Одновременно убедительно прошу Вас не отказать и помочь моей группе продуктами питания, так как весь хлеб с комор уже вывезен и группа его не имеет. Голодовка безграничная. Думаю, что Вы, др. командир, подумаете над этим и поможете мне в этом. От этого др. Вы узнаете больше и даже подробно по всем делам. Желаю здоровья всем друзьям.

Слава Украине.

Героям Слава.

2/VI-1947 г.

Кр. Ярославенко¹³⁰⁴.

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 363.
Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹³⁰⁵.*

---

¹³⁰³ Підкреслено однією лінією.

¹³⁰⁴ Ймовірно це кер. диверсійної боївки самопроголошеного проводу "Одеса" П. Ліщук (Лящук).

¹³⁰⁵ До документа додана така інформація: "Копия. Перевод с украинского. Верно: зам. начальника 5 отделения отдела 2-Н УМГБ ст. лейтенант [підпис] / Сухин/".

Листи Маєвського Анатолія

№ 163

А. МАЄВСЬКИЙ – Я. ДУДАРЕВІ

27 жовтня 1945 р.

Друг Ирчан

1. Друг Шелест примет связь 3.11, так что тогда буду на его территории. Имею достаточно материалов о той линии. Хотел быть уже 27.11, но у него не вышло.

2. Потому что не был у него – не прислал лошадей и не подготовил аг...,¹³⁰⁶ не смогу быть и у Вас 3/XI-45 года.

3. Если буду 3.11 у Ш... – так поинтересуюсь всем, Вам доложу, но уже на условленное место с Дибр... ибо другого с Вами не имею.

4. Напишите, будьте добры, есть ли что нового, требуется встреча или связь и передайте через друга Шел... .

Слава Украине.

27/X-45 года.

Улиян

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9079, т. 54, арк. 402. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹³⁰⁷.

---

¹³⁰⁶ Тут і далі перекладач документа позначив трикрапками ті місця, які напевне не зміг розібрати.

¹³⁰⁷ До документа додана така інформація: "Перевод с украинского. Отдел. Документ, захваченный при операции по ликвидации Чупринка 13/XII-45 года в Теремновском районе Волынской области. Перевел капитан".

№ 164
А. МАЄВСЬКИЙ – “857”

Квітень 1949 р.

Дг. 857!

Для Вас в пошті висилається:

			Паунок “А”	Паунок “Б”
1.	Суспільно-політичний звіт з Олекс. і Гоцан. р-нів за час: січень, лютий 1948 р.	7 прим.	4 і 3	
2.	Політично-проп. звіт з надр. 17: р-ни Буг і Кубань за липень 1948 р.	7 ”	4 ” 3	
3.	Вістки з Остріж. і Здолб. р-нів, липень 1948 р.	7 ”	4 ” 3	
4.	Короткі дані про: а) впавших цив. людей в рр. 41–43, і рр. 44–47; б) загальне число поруйнованих і спалених будинків в рр. 41–43, 44–47; в) про число арештів рр. 44–47 в р-ні Мізоч	7 ”	4 ” 3	
5.	Сашко – Ярошенко – Кость (описи)	7 ”	4 ” 3	
6.	Інформації з Гоцан. і Олекс. р-нів, берез. 48 р.	7 ”	4 ” 3	
7.	Дві летючки, видані район- вим проводом	6 ”	– ” 6	
8.	Загальн. число нас., арешт. і засудж. більшевками в рр. 44–47 в р-ні Остріг	7 ”	4 ” 3	
9.	Накази, зарядження і т. д. больш. адмін. з канцелярії с/р в с. Грозові, р-н Остріг		1 пак.	

10.	Список впавших стріл. УПА за нім. окупац. в Міз.	5 "	3 " 2
11.	Вісті з терену р-ну Мізоч за липень 48 р.	5 "	3 " 2
12.	Політично-проп. звіт з р-ну "Дніпро" за серпень 48 р.	6 "	3 " 3
13.	Додаток до "Вісті з терену" р-ну Мізоч за м. червень 48 р.	5 "	3 " 2
14.	Відписи листів з Сибіру	6 "	3 " 3
15.	Політично-пропаг. звіт з р-ну "Дніпро" за м. липень 48 р.	6 "	3 " 3
16.	Політично-пропаганд. звіт за жовт., листоп., грудень 48 р., р-н Кубань	7 "	4 " 3
17.	Політично-пропаганд. звіт за січ., лютий, березень 49 р., р-н Кубань	7 "	4 " 3
18.	Вісті з Остріжськ. р-ну за X, XI, XII 48 р. і за I, II, III 49 р.	7 "	4 " 3
19.	Листа впавших орг. людей в р-ні Остр. 49 р.	4 "	2 " 2
20.	Список вишк. матер. про-робл. орг. людьми в р-ні Кубань	1 "	2 " –
21.	Звіт про одержану і перебіту літературу за час від 1.IV по 31.XII.48 р. та від 31.XII.48 р. по 1.IV.49 р. по осередку №	5 "	3 " 2

С. У!
Квітень 1949 р.¹³⁰⁸
П.

¹³⁰⁸ Ймовірно автором цього документа є А. Маєвський. Такого висновку ми дійшли, співставивши почерк особи, яка завізувала цей лист, з почерком автора інших документів: 1). списку матеріалів, висланих А. Маєвським на адресу "55555" у пакунку "В", 2). листа А. Маєвського-"КРС" до В. Кука -"О." за серпень 1952.

П. С. Гроші – 10000 крб. – в двох пакунках по 5000 кр. Всеї разом пошти 4 кавалкі – два великі і два менші, обшиті в полотно – плюс цей грипс.

С. У!
П.¹³⁰⁹

*ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 156 (конверт).
Засвідчена копія. Машинопис¹³¹⁰.*

№ 165 А. МАЄВСЬКИЙ – Ю. БЕДНАРЧИКУ

[Квітень 1949 р.]

Друг Слюсар/а

І. С другом Чм. виделся, почту получил. С почты узнал, что Вы не поинформированы о том, что с 7 на 8 февраля 1949 г. погиб “Проводник”¹³¹¹. Не могли знать Вы об этом, так как первая почта к Вам не ушла, а идет только теперь. Я не знаю, сообщают ли Вам об этом и в этой почте. В грипсе своем № 1 к Вам я не сообщал

---

¹³⁰⁹ Можливо, А. Маєвський саме так підписав листа, тому що хотів повідомити, звідки одержав перелічені документи. Як слід розшифрувати “П.”? Це може бути якось пов’язано зі “ПД” (зашифрована назва підпільної друкарні “ім. Клима Савура” на ПЗУЗ). Докази такі. Зберігся звіт про працю “осередку “П” на ПЗУЗ (лютий 1949), що містить “зіставлення матеріалів, висланих і отриманих від “ПД”. Також є перелік документів від В. Галаси-“155” під назвою “Пошта до “ПД”. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 156 (конверт)*). Типографію “ім. Клима Савура” органи МДБ ліквідували у лютому 1949 в с. Пітушків Млинівського р-ну Рівненської обл. Заодно з цієї типографії було вилучено 90 тис. стор. друківаних матеріалів. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 140–142; Кентій 1999б 61*).

¹³¹⁰ Документ був виявлений 16.07.1949 розвідувально-пошуковою групою УМДБ Волинської обл. у польовій сумці, яку троє невідомих повстанців покинули на березі р. Путилівка біля с. Личани Ківерцівського р-ну Волинської обл. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 154*). 8.09.1949 працівники УМДБ у Волинській обл. надіслали копію цього документа російською для начальника 1-го відділу упр. 2-Н МДБ УРСР полковника П. Кожушка, котрий перебував у Львові. (*ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 155*).

¹³¹¹ Виокремлення цього слова лапками перекладачем документа на російську мову тут і далі свідчить про те, що він не розумів його значення, міг ототожнювати це слово, напр., з реальним повстанським псевдонімом.

об этом потому, что это печальное известие получил тогда, когда уже выслал связных к Вам.

Высылаю Вам три грипса, в которых (2) меня известили об этом. Записки с номером 1 это от того друга, у которого Вы гостили, пока я первый раз прибыл к Вам. Записки (2) – это писал друг, который возглавлял связь сл. п. “Проводника”. В ней упоминается о том, что сообщено об этом 0405 – это есть тот “полугордый партийный человек”¹³¹².

В одной из записок 1 есть предложение “Обстоятельно об этом не знаю” – полагаю, что речь идет об обстоятельствах, при которых погиб сл. п. “Проводник”. Пишу это потому, что как устно сообщил мне Чм., то Вы якобы ему говорили, что в марте Вы получили сведения от др. “Проводника” (3344)¹³¹³. Чтобы убедиться в том, кого Вы имели ввиду под 3344, я позволил себе распечатать Вашу маленькую записку (грипс), адресованную 3344 ч. 2 и сориентировался, что то должен быть др. “Проводник”. Значит, между сообщениями, которые я получил (высылаю) и тем, что Вы говорили для Чм., имеются расхождения.

Дай бог, чтобы то была правда, что друг “Проводник” в марте был еще жив.

Однако, в такое счастье не хочу верить, ибо записки (грипсы), которые высылаю, написаны людьми, которые были близко к сл. п. “Проводнику”, а главное записка от Назара.

Проверить Назар имел возможность и время, ибо с 8 февраля до марта месяца времени много. В связи с этим и возвращаю др. Чм., ибо может у Вас возникнут кое-какие изменения, а я считаю это важным делом.

Спешил сообщить и о том, что погиб Игорь – имел ввиду Любу – чтобы приняли Вы соответствующие меры.

Сейчас это дело уже не волнует меня, ибо от Чм. кое-что узнал такое, чем ориентируюсь, что тетке Любе ничего не угрожает¹³¹⁴. Беру во внимание и то, что Вы получили в марте данное сообщение от 3344, не захвачены ли вместе с “Проводником” планы и другие данные, на основе которых враг действует¹³¹⁵. Вам лучше это известно – это мое мнение. Почты от 3344 я не получал никакой весной, хотя причиной этого могло быть и то, что у меня погибло 2 человека, которые знали о встречах и связь могла порваться.

---

¹³¹² Идетесь про I. Литвинчука.

¹³¹³ Идетесь про М. Козака.

¹³¹⁴ “... тетке Любе ничего не угрожает”. – Підкреслено однією лінією.

¹³¹⁵ “... не захвачены ли вместе с “Проводником” планы и другие данные, на основе которых враг действует”. – Підкреслено однією лінією.

О том, что в тех числах – в феврале погибло 3 человека в тех районах, то об этом я узнал еще зимой от гражданских людей. Дай боже, чтобы то была неправда. Сами взвесе́те то все, я же делаю то, что считаю целесообразным.

II. Брал за основу Вашу характеристику д. Чм. и потому ему устно объяснил в общих чертах дело, о котором пишу в письме к Вам (не все). Все может быть с почтой, а поэтому не вредит, когда будет знать то, что в первую очередь необходимо было мне Вам сообщить. Через него высылаю шифр для нас – ибо тот, что мы условились, не действительный – писал об этом в записке ч. 1, а подробнее об этом, если заинтересуетесь, то Чм. устно сообщит – расскажет. Лихое не пропадет.

III. Может Вас будет интересовать состояние дороги-маршрута, то проинформирую Вас. Согласно с нашей договоренностью я ожидал Вас и принял к этому соответствующие меры. Дело в том, что тот отрезок дороги (когда я присоединился второй раз), надо сделать, только той дорогой не идти, а другой, так что выходит на 1/3 меньше, но хуже дело с местом (пр. п. бункером). То и там, где варили чай и нам коптило – провалилось. На него рассчитывать не можем, а надо набраться нахальства и по-партизански передневать. Места имеются и, как взвесил, то возможно. Далее – там где присоединился первый раз, место имеется и там есть числа встречи с людьми Вам знакомыми.

Если Вы заинтересуетесь где то место, где надо “набраться нахальства” – то Чм. устно Вам скажет, а Вы уже будете знать.

До сих пор задержал я на всякий случай теренового с тех теренов (районов), где я первый раз присоединился, может все случится с моими людьми там, а поэтому я это сделал.

Прошу не подумать, что теряю время зря, нет, даже и теперь, пока буду ожидать от Вас ответа, или когда сами будете идти, то теряю всего 2 дня – раньше не мог пойти по причине условленных встреч, а, кроме того, за это время наладил дела, которые были нужны. Вас, или почту от Вас, или д. Чм. ожидаю к “рс”¹³¹⁶ включительно. Все, что смог, сделал для Б., людей своих вышлю на встречу.

Когда же к “рс” ничего не будет, то после того связь с Б. будет аж “а”¹³¹⁷ – но это только связь с Б., которым Вы не можете пользоваться, я не советую. Об этом опишу.

---

¹³¹⁶ Зашифровано.

¹³¹⁷ Зашифровано.

А после “а” – я уже, если посчастливит, буду далеко и почта долго будет лежать, пока я получу. Если бы Вы вышли до “рс”¹³¹⁸ – а числа и остальное знает Б. и Чм., то тогда мы встретились бы – место у меня имеется и по усмотрению конспирации много лучше от места Б., там, или я пошел бы первый, а Вы позже или наоборот. Когда бы я пошел, то Вы могли бы побыть в моем месте – 100% не ручаюсь, постараюсь не расконспирировать. Когда Вы будете итти позже, то тогда прошу обозначить – напишите обстоятельно числа, а тогда я на встречу к Б. вышлю, кроме моих связных с Б., еще своего человека – того, у которого мы гостили и варили чай, а нам коптело.

Он тогда побеспокоится за Вас и вместе с Вами пойдет дальше в район (в терен), где я пристал первый раз, а там будет встреча с моими связными, которые будут иметь место и они Вас сконтактируют с людьми (в терени которых Вы были со сл. п. Свижим), а там уже те люди приведут Вас куда будет необходимо.

Но тогда по связи тех людей должен итти и мой человек (тот, у которого мы варили чай и нам коптело). Это в том случае, когда бы Вы шли к своей “хате” – а там передали бы его к моим. Хлопец хороший – думаю его вытягивать и пусть подымает дело. Мне надо то, чтобы я знал числа встречи с Б., а тогда к ним назначу дальше числа. Только эти числа после “рс” должны быть не раньше как “ри”¹³¹⁹, ибо к тому времени хозяин, где дымело нам, будет занят возле меня. С остальным, если бы Вам не пришлось по связи вести его, то оставите его у моих людей, а там я уже получу его.

Надеюсь, что до “рс” (включительно) я получу от Вас почту и сделаю так, как напишите. Когда будете итти в терен своей “хаты”, то моей связью будете пользоваться только до тех пор, пока Вас сконтактируют с теми людьми, которые уже в те районы (терены) Вас поведут, они имеют места, ибо дальше у меня там дело с местами плохое – на счастье делают.

IV. Сообщаю Вам состояние жертв (неполное) по некоторым районам и в осередках.

1. В Клеванском районе о потерях сообщал Вам, о том, что погиб “Проводник” надрайона и “проводник” района и 7 человек.

2. В Олыкском районе погибло 5 человек (данные от гражданских людей и с записок, которые Вам высылаю).

---

¹³¹⁸ Зашифровано.

¹³¹⁹ Зашифровано.

3. В Ровенском районе погибло 2 человека.
4. В Александрийском районе от сентября 1948 г. погибло 10 человек – в том числе др. Свижий и “Проводник” Алекс. района.
5. В Гоцанском районе никто не погиб.
6. От 179 – погибло 3 человека, имеются данные о том, что погибло еще 3 человека, будто те, у которых Вы гостевали – Вам известные (П. Ю. 1)¹³²⁰ – об этих и они ли то, точно еще не знаю.
7. От 3244 погибло 10 человек – вместе с сл. п. 3344.
8. В Острожецком районе – один.
9. В Кременеччине – погиб командир дивер. группы Герасим¹³²¹.

Эти чувствительные потери принимаю не только с болью, но и с обязанностью, которая ложится на меня – работа дальнейшая, настоятельная, последовательная и обдуманная над наследством¹³²².

V. Поделюсь с Вами своими планами:

1. В 1/11 3/4 4/6 3/11 3, 2/11, 1/9 1/8 – дан человек, который возглавит и поведет. Время не потрачено над ним. Доволен им. С ним и его заместителем подробно обсудил все – наметили план на целый год.

2. 8/4 3/2 3/1 9/1 9/2 6/1 3/3 4/4 подчинил для 8/3 8/6 8/9 1/3 4/1 2/8 – там есть тот, что возглавляет, для 8/3 8/6 и т. д. подчинил (думаю) и 1/11 4/3 4/6 3/13 (под пунктом 1) с тем, что под ч. 1. С этим не будет иметь беспокойства, этот может и не идти к своему зверхнику, а зверхник будет только руководить работой, принимать отчеты и т. д.

3. На 1/10 1/2 5/7 4/6 1/8 – 1/8 1/9 1/12 1/10 – даю свежего человека – был при мне (Пост). Там надо, пожалуй, начинать сначала. Больших надежд на Поста не кладу – разочаровался я немного в нем, больше надеялся.

4. 179 – ту нагрузку, которую имел до сих пор, имеет ее и далее.

5. 3/4 4/6 3/6 4/6 1/1 5/8 то туда вошел и тот район (терен), есть под опекою того, возле которого я застал Вас, когда первый раз встретился с Вами. Последнее время он был подчинен мне. Сейчас не знаю – решать об этом может 55555¹³²³ – ожидаю

¹³²⁰ Зашифровано.

¹³²¹ Возможно це той “Герасим”, котрий у 1946 очолював один з підрозділів УПА–Південь. За даними історика І. Марчука, загинув у 1948.

¹³²² Увесь цей абзац виділений на лівому березі аркуша документа червоною вертикальною рисою.

¹³²³ Один з псевдонімів В. Галаси підкреслено однією лінією.

сообщения. Я думаю быть там и помочь тому разобраться с тем узлом, а как там дела, то Вы знаете.

6. В отношении $1/12$ $2/8$ $1/4$ $4/6$ $2/1$ – $1/8$ $1/9$ $1/2$ $1/10$ – то не знаю, как с тем. Когда-то должен перебраться, но не знаю смогу ли справиться с тем всем – беру во внимание, что особенно должен упорядочить и то, что ко мне принадлежало, а работа есть. Там ($1/12$ $2/8$ $1/4$ $4/6$) – надо подходить осторожно и обдуманно. Нужна помощь такого характера, какую мог дать тот высокий, который прибыл с Вами.

Дать туда Чм. – не даст толку – накроется раз-два. Разве к тому ($1/12$ $2/8$) присоединить $3/4$ $4/6$ $3/6$ $4/6$ ...¹³²⁴ сделать одно тело и тогда туда того, у которого Вы были, когда я к Вам прибыл первый раз и Чм. Кого сделать начальником, то полагаю, что С. – поделится районом (тереном) и вдвоем будут начальниками – будут строить работу, а всецело будет отвечать С., который даст помощь как людьми для Чм., так и работой по (фаху) отрасли “высокого”.

А со своей стороны и я постараюсь помочь в чем смогу. С. немного разбирается по отрасли “высокого”, так что сдвинет с пункта. Однако это только мои мысли.

Самое плохое в этом деле то, что 197 подкачал, ноги отказывают почти полностью, а к ним подходит сердце и легкие. 197 – осенью, зимой и весной – пробовал закалять ноги, однако ничего не помогло. Это меня беспокоило. Дело стало настолько сложное, что после 3-х километров уже плохо – ноги почти полностью отказывают, хотел сесть на лошадей, но не выходит никак, а поэтому решил на риск. Поэтому и на большую помощь нельзя рассчитывать. Про обстановку у меня знаете, а ограничиться только инструкциями и указаниями как-то не так, самому себе и стыдно.

К тому не знаю в остальной части терена, что там случилось. Однако, хлеб даром кушать не буду и все сделаю, что будет в силах. Так о Чм. пусть решает 55555. На первый взгляд обменялись немного словами, то районный с него будет хороший. Однако это только мой взгляд с того общего разговора. Вижу, что хочет работать и это хорошо.

Вообще говоря, понравился мне. Имею я и свободных $7/1$ $1/3$ $4/6$ $5/7$ р-н почти пустой. Туда надо было одного от 3344 (М.), который должен в 1949 г. итти и поднимать (ставить) работу.

Но дурак-анархист убежал самовольно, говорил, туда, где его послали то там все агенты¹³²⁵. Это дело рассматривать – не

---

¹³²⁴ Так у документі.

¹³²⁵ Речення підкреслене однією лінією.

пушу самотеком. Но отдавать Чм. туда сейчас нецелесообразно. Нет тереновых и не закрепится¹³²⁶. Поэтому на тот район будут влиять соседние районы, а подготовятся люди, кое-где возьмут и на следующий год там будет поставлена работа. О Чм. будет решать 55555 – а я только сообщил свои мысли.

В отношении целостности в общем полностью согласен с Вашими мыслями, что бесследно умереть не имеем права, а поэтому ставить работу надо так, чтобы наследство давать и оставлять, а это есть еще в силе и можно делать, ударить надо в колокол тревоги и всех и вся, кто может, то пусть работает. О результатах такой работы я уже сам убедился.

Пополнение черпать и тем и другим способом работать над ними.

Так полагаю поставить работу, не обращая ни на что. Сейчас должен идти по терену, налаживать дела и продвигаться в направлении Вашей “хаты”. Но когда погибли мои люди, то будет большая морока, опора была хорошая для меня, однако что-то сделаю. Ваша “хата” будет ожидать хозяина – никто в ней не будет.

VI. В одной из записок вспоминается про Люду¹³²⁷. То, что пишет С., я не беру во внимание и не верю в то. В этого человека я верил и верю¹³²⁸. О том, что он делает напоминания, то я более или менее знаю, не тяжело мне было догадаться из наблюдений, но то вещь нормальная. Она сейчас наверно есть в новой “хате” – зимней¹³²⁹. Как буду видаться с С., то он расскажет о том всем – обязанность моя будет выслушать то все. Однако знаю я и о том, что у них там были сердечные дела (счастливая малая), которые не склеились и с тех пор началось между ними, перевернулось в ненависть и вот сейчас результаты¹³³⁰. Ели это такто плохо, говорит об этом пацане, сам о себе дает образ.

Поэтому считаю, что когда “Проводник” погиб, то ту особу надо взять под опеку, а в первую очередь напишите для нее пару слов, ибо положение ее я понимаю, только друг “Проводник” и я (пока не было Вас) верил в нее, и даже было так, что “партийный человек” раз высказался о ней плохо, а она не присутствовала, но слышала о том, тогда было много слез. Так что ее ни в коем случае нельзя дать в опеку “партийному человеку”¹³³¹.

---

¹³²⁶ Речення підкреслене однією лінією.

¹³²⁷ Йдеться про Л. Фою.

¹³²⁸ Три попередні речення підкреслені однією лінією.

¹³²⁹ Речення підкреслене однією лінією.

¹³³⁰ Речення підкреслене однією лінією.

¹³³¹ Абзац підкреслений однією лінією.

Я этого тоже не могу, ибо если живут мои, то уже что-то такое имею, а во-вторых, Вы знаете, что произошло с ней в моем окружении (П.). Беда и больше ничего, суши и над этим голову, но трудно (но ничего). Даже тогда, когда погибли мои, то сейчас не могу помочь Вам – взять ее под опеку, ибо и сам не имею где отдохнуть и не буду иметь времени и возможности. Сделаю так, как напишет 55555¹³³².

7. Ожидаю от 55555 сообщения, куда и сколько высылать отчеты, деньги и разные материалы (программа зимнего обучения, данные о смерти сл. п. Свежого и в отношении дела гибели 9 человек в Клеванском районе).

8. Связь с Западом пошел наладить С.¹³³³

9. Ожидаю указаний и всего, что требуется для меня от 55555.

В связи с приближением пасхальных праздников, желаю Вам и _____¹³³⁴, а также друзьям здоровья, счастья и успехов.

Христос Воскрес – Воскреснет Украина.

С. Украины.

259¹³³⁵.

П. С. Благодарю за заботу Вашу обо мне. Лихое не пропадет

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4, арк. 2–7. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹³³⁶.

---

¹³³² Увесь цей абзац виділений на лівому березі аркуша документа червоною вертикальною рисою.

¹³³³ Речення підкреслене однією лінією.

¹³³⁴ Так у документі.

¹³³⁵ У тому, що “259” це один зі псевдонімів А. Маєвського, переконують міркування в. о. начальника УМДБ Волинської обл. Ф. Будкіна у спецповідомленні для міністра МДБ УРСР С. Савченка (від 24.07.1949). (*ГДА СБУ, ф.65, спр. С-8978, т. 4, арк. 1–17*).

¹³³⁶ Дана копія документа російською наводиться у спецповідомленні в. о. начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника Ф. Будкіна для заступника кер. МДБ УРСР генерал-лейтенанта В. Дроздова (від 24.07.1949). Також див. фрагменти копії цього документа, що цитуються у спецповідомленні в. о. начальника УМДБ Рівненської обл. полковника В. Гуреева для кер. МДБ УРСР генерал-лейтенанта М. Ковальчука (від 21.07.1950): (*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4, арк. 143*). Оригіналу чи копії цього документа українською виявити не вдалося, хоча відомо, що він був виявлений 16.07.1949 р. розвідувально-пошуковою групою УМДБ Волинської обл. у польовій сумці, яку троє невідомих повстанців покинули на березі р. Путилівка біля с. Личани Ківерцівського р-ну Волинської обл. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 154*). Також знаємо, що з оригіналом 28.04.1950 працював кер. одного з відділень відділу 2-Н УМДБ Рівненської обл. 28.04.1950. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 119*).

№ 166
А. МАЄВСЬКИЙ – Ю. БЕДНАРЧИКУ

Жовтень 1949 р.

Друже Сл-р!

І. Пошту: вістки і пол.-проп. звіти за VII; листівки від Вас і Зіньк. одержав, а також 3^и пакунки пошти ні форм¹³³⁷. З д. Р. бачився, – пішов далі. Напевно в цьому році не прибуде Р. до Вас.

Відносно труднощ. для тих, що ходять, то я розумію. Ту дорогу треба обов'язково змінити. Від себе вислав я людей, вони вже нав'язалися з Бо. і ту справу полагождать. Знаю я і про те, що Бо. може ходити іншою стороною. Думаю, що вони ту справу полагождать на 1950 рік. Для своїх людей, котрі пішли упорядковувати ту справу, я даю вказівки.

Як ор'єнтуюся з Вашого (так “скупого” листа), що Ви не одержали від того друга пошти в справі “далеківців” і Зінька. Напевно, та пошта впала. А тому повідомляю Вас вкортці про те, що Зінько в червні (1го) написав листа “Друже командир”. В листі, від імені всіх далеківців, хоче “поєднатися” з і кінчити з конфліктом. Той лист одержав той друг¹³³⁸, написав йому відповідь. Напевно, вислав і Вам її. У відповіді ставить умови: не “поєднатися”, а підпорядкуватися всім і т. д. Після того Зінько мав ще від себе написати, і тоді той друг мав би ширше про те все написати – приступити до роботи. І от, як ор'єнтую я з Вашого листа, то Ви не одержали в цій справі, а так само і Зінько, бо коли б дістав той лист, то не був би морально розбитий (як Ви пишете) і не висловлювався б так. Отож – якщо Ви не одержали ще вказівок від того друга щодо далеківців (як їх треба перебирати, як мають підпорядкуватися і т. д.), коли Ви нічого не знаєте про той лист Зінька і відповідь на нього, то це тому, що пошта впала¹³³⁹. Тоді, напевно, другим разом одержите, але це може бути аж в 1950 р. А тому до тих пір треба, щоб Ви поступали так: 1¹³⁴⁰ коли поодинокі групи на підставі “Комунік. Суду ОУН ...” схочуть підпорядкуватися, то треба: забезпечитись з ними зв'язок; визвітувати провідника групи і інших (про їх положення, які діст. вказівки, що і як робили і т. д.); дати вказівки щодо пропагандивної роботи (передати вка-

---

¹³³⁷ Так у документі.

¹³³⁸ В. Галаса.

¹³³⁹ “Отож – якщо Ви не одержали...”. – Підкреслено автором однією лінією.

¹³⁴⁰ Цифра підкреслена однією лінією.

зівки як треба вести проп. роботу), не давати права на вербовку молодих (забороняється, щоб вони брали в підпілля юнаків)¹³⁴¹, дати одного нашого до них, а одного їхнього взяти до себе. Це ніби для забезпечення зв'язку, а в суті діла, нашому доручити: обсервувати, запам'ятовувати все і шифром повідомляти нас про все. Брати від них найкращого, але все одно трактувати як агента, жити з ним так, щоб він розказував про їхнє життя, подвиги і т. д. Якщо такого не буде, або коли возьмемо і він буде в'язати нам руки, то не брати.

Дати вказівки щодо зимівлі, дати вишкільну і іншу літературу (без есбівської) і повчити як мають зимою вести самовишкіл.

Не вільно зливати їх з нашими кадрами.

Не вільно накидатись на них і трактувати їх як зрадників. Треба віднестись як батько до заблуканого сина. Самим натомість завжди треба відноситись по-есбівськи, але їм цього не дати відчути.

Уважати, щоб через них не вдарило МГБ по нас.

Віднестись треба по-провідницьки, по-батьківськи до них.

Зрештою, як не треба відноситись, то Ви вже знаєте з минулого. (Ці вказівки, це є від того друга (Ф).

II. Коли ж Зінько очікує на відповідь на свій лист (а він її ще не дістав – бо могла впасти)¹³⁴², то я пишу до нього лист, прочитайте і зор'єнтуєтесь. Ходить мені про те, що коли він ще не дістав відповіді на свій лист, то щоб вияснити йому чому це, щоб не думали, що легковажно віднеслися до того, або що взагалі не хочемо відписувати. Коли він не дістав відповіді, то дістане напевно, але до того часу треба щоб з нашої сторони він не відчув ворожого наставлення. Треба, так скажу, трохи його і їх піддержати на душі. Тому Вам потрібно самому з Зіньком зустрітись і поговорити. (Я особисто для Зінька вірю). Зустрівшись, треба Вам сказати, що Ви зістали повідомлені мною про його лист і те що на його лист ішла відповідь. Отже, до часу поки прийде відповідь, нехай він:

1) Забезпечить людей вишкільною літературою на зиму і зверне людям про те, щоб підготувались до зими. Дайте поверховні вказівки щодо праці вишкільної на зиму.

2) Від себе дайте йому нашої літератури важнішої, нехай сам і з людьми переробить. Для нього самого покажіть нашу літературу – всі видання, і писані і друковані, від 47–49 років. Можна йому дати літературу, щоб за зиму перебив у своїх тех. осеред-

---

¹³⁴¹ "... не давати права на вербовку молодих ...". – Підкреслено автором однією лінією.

¹³⁴² Текст у дужках підкреслено автором.

ках, але щоб не розповсюджував, а звернув, або з перебитої призначити йому якусь частинку, щоб розповсюдив в своєму терені. Усталити з ним зв'язок. Окрім того, ті листівки що вони видали (“Укр. молодь”, “Укр. колгосп”), то тому що вже перебиті, то нехай 1/3 перебитих розкине в терені своєму, а 2/3 або верне Вам, або нехай задержить. Було б добре, щоб передав Вам. Коли передасть, то з них 10–20% розкидайте в своєму терені, а решту задержте, але щоб не погнили зимою, треба їх добре змагазинувати. Більш нехай не перебивають самі. Коли Зінько буде крутити носом (щоб Вам передати) то, коли ті листівки можуть пропасти за зиму, то нехай роздасть в терені, але порадьте йому, щоб частину лишив у себе – 2/3^{ix}. Окрім того, тому щоб зимою використати його станок, то запропонуйте, щоб за зиму перебив на ньому такі річі:

1. “Брати-Червоноармійці-Українці!”¹³⁴³ (Від Переяславсь. договору ...)

2. “За що бореться УПА”

3. “Український Народе! Друзі члени і прихильники Орг. Укр. Нац.”¹³⁴⁴ (висилаю її Вам).

Цих матеріалів нехай переб'є по 5–8 тисяч. Число самі усталить з ним. Перебивши, він їх мав би передати Вам, їх розповсюджувати не треба, а чекати рішення дальшого. (Ті матеріали пішли б на СУЗ). Про таке поговорить з Зінь.

Певне, що це в тому випадку, коли він не одержав відповіді, і очікує тільки¹³⁴⁵. То нехай собі очікує, а нам треба старатися щоб за той час яку-небудь користь мати – потягнути трохи літератури.

Про це з ним так поговорить, щоб він зрозумів, що це робиться для того, щоб не марнувати часу, що це ще не означає, що коли це Ви передасте, то і вже все полагоджено конфлікт. Що формально перевести підпорядкування має рішення про це провід. Щоб він добре зрозумів це.

Коли ж він не схоче, то нехай не робить цього, що Ви перекажете. Про це я пишу в грипсі до нього. Коли Ви одержите від того друга (Ф.) лист, і він відкличе мої ці зарядження, то зробіть так як він буде писати. А коли Ви вже в тих справах дістали вказівки, то робіть так як дістали¹³⁴⁶. Я пишу це тому, що препускаю,

---

¹³⁴³ Правильна назва цієї листівки така: “Брати червоноармійці-українці!”. (Стасюк 2006 299).

¹³⁴⁴ Брошура під такою назвою була надрукована у підпіллі ОУН в 1949. (Стасюк 2006 361).

¹³⁴⁵ “Певне, що ...”. – Підкреслено однією лінією.

¹³⁴⁶ “... А коли Ви вже в тих ... дістали вказівки, то робіть так як дістали...”. – Підкреслено автором однією лінією.

що пошта до Вас впала, а далі порвався був зв'язок і Ви нічого не маєте. Коли Зінь. згодиться перебити ті матеріали, зверніть увагу на перебиття без помилок, і той випуск нехай буде з “Друкарня ім. генерала Терейка”. Коли ж Зінь. відмовиться, то Ви задержте на весну листівки до червоноармійців (тих, які прислали), якнайбільше у себе, а також виб'ють яких 5 тисяч “За що бореться УПА” і це також затримайте.

Якщо Ви дістали вже вказівки, на підставі яких Зінь. підпорядкувався Вам, то робіть згідно вказівок.

Питаєте відносно “Комунікату Суду ОУН..” – подасте свою думку. Так, я згоджуюся з нею. Задержтеся з рештою розповсюдження. А коли вже Зінько Вам підпорядкувався (на підставі вказівок від того друга) і дехто з далеківців далі не підпорядковується, то там, так як Ви подаєте свою думку, треба розповсюджувати, а oprіч того Зінько має від себе дати повідомлення до населення тих теренів, де вони діють. Таке повідомлення уложите Ви. Це в тому випадку, коли Зінько на підставі вказівок Вам підпорядкувався.

Питаєтесь в справі Семена. Висилаю для нього 20 штук застриків від легень (*Cal. gliconatum*). Дістаньте шприц і нехай прийме цих 20 застриків дожилних¹³⁴⁷. Як не буде санітарки, то хтось з друзів може давати: нехай санітарка дасть поучення як давати і все. В інших теренах самі друзі один одному дають. Тільки зазначую, мають дістати докладні вказівки від санітарки. В коротких словах я даю такі вказівки: шприц з голкою треба виварити у воді, як вода буде кипіти, то має яких 10 хв. покипіти. Після того поставити шприц, щоб охолов. Пінцеткою (як охолоне шприц, пінцетку також виварити разом зі шприцом) взяти засадити голку і скласти шприц. Випомпувати воду зі шприца. Шприц положити в те пуделко, де виварувався, обіперти, а тоді взяти хорого руку, вище ліктя перетягнути її гумовим гужом, або хусткою і вимити спиртом жилу (жила зробиться груба) і на те місце наложити кусок вати, умоченої в спирт. А тоді треба ваткою у спирті обмити пляшечку з уколом, відислювати шийку (руки мають бути чисто вимиті і спиртом, після того ще обмиті), всадити голку у пляшечку і набрати – втягнути ту рідовину. І тут увага!!!¹³⁴⁸ Втягнувши рідовину в шприц, втягається і повітря, яке є у шприці. Повітря треба вигнати звідтіля – не сміє бути ані трошки¹³⁴⁹. Повітря в шприці є у формі каплі, воно чіпляється біля

---

¹³⁴⁷ Уколи у вену.

¹³⁴⁸ Речення підкреслене автором однією хвилястою лінією.

¹³⁴⁹ “Повітря треба вигнати звідтіля ...”. – Підкреслено автором однією лінією.

стінок і як маленька баньочка приліпне до стінки шприца, або до металевого поршня, отож треба добре обдивитися до світла і якщо є там крапля, то треба її вигнати наверх (шприц при цьому держимо вгору голкою). Зобачивши таку баньочку, треба шприц покрутити, опустити вниз голкою і так вигнати ту баньочку вгору, а тоді поршнем випихаємо через голку повітря і трохи рідини (шприц держимо вгору голкою). Не сміє бути ані каплі повітря¹³⁵⁰. Вигнавши повітря, знімаємо однією рукою ватку з жили (ту, що ми наложили), а другою рукою вганяємо голку в набракшу жилу. Якщо попадемо в жилу, то через голку піде кров у рідину, це знак що голка є в жилі, а тоді звільняємо помалу (щоб не стриснути руки) гумового гуза, або хустку і помалу впихаємо рідину в жилу (надушуємо на поршень), але помалу. Якщо голка не вискочила з жили, то все в порядку, а якщо біля голки (там де вона в тілі) почне надуватися – робиться горбочок, то це знак що голка не в жилі, і рідина іде не в жилу, а поза, тоді треба перервати впихати рідину, поспробувати попасти ще раз в жилу (але не вільно вимати з тіла голки). Як попадеться, то знов впускати, а як ні то вимати голку з тіла. Укол вже недійсний – зіпсутий.

Як вимати голку з тіла, то завжди треба перед тим намочити ватку у спирті і приложити до голки, так щоб як тільки вийняти голку, щоб на те місце приложити ватку. Ватку придушити пальцем – щоб через те місце, де була голка, не виходила кров, трохи подержать і все. Після того шприц вимить, витерти спиртом, витерти насухо, після того і все.

Буває і таке, що голка є у жилі, а як дається то біля голки робиться горбик. Це знак, що десь повітря попалося. Якщо горбик не збільшується, то можна давати укол дальше, а як збільшується, то треба перервати. Потрібно, щоб той, хто буде давати, зобачив раз чи два як то робиться.

Так, що Семен має дістати застрики, створити йому умови, щоб добре відживлявся, пив лік. Має підлікуватись, вилікуватись. Зимом має попрацювати над собою. Позвітувати, що він зробив-засвоїв. (Матеріяли має переробити, законспектувати і засвоїти). Навесні має до 25 травня очікувати на зарядження, а як нічого не буде, то має брати людей своїх іти туди, де дістав завдання.

Щодо літератури – не знаю чого у Вас немає. Листа від Вас жодного не одержав. Прошу прислати, чого Вам бракує, а я постараюся стягнути і прислати Вам.

---

¹³⁵⁰ “Не сміє бути ... каплі повітря ...”. – Підкреслено автором однією лінією.

“Ідеологіч. вишколу” не висилаю, це є той конспект, що Мруч. і інші робили зимою під час вишколу. Правда, він є трохи виправлений і поширений, але, тому що не маю зараз ані одного примірника вільного, то Ви возьміть від Мр.¹³⁵¹ його конспект. Зимою постараюся перебити і вислати Вам. Висилаю: “Укр. рев. юнак іде”; “Укр. – наша нац. назва”¹³⁵²; “Як “великі” рос. сатрапи визволяли укр. народ”¹³⁵³. Більше не маю.

Пошту шліть так, як Вам говорили слати.

Грошей я не одержав від Вас жодних. Знаю тільки, що 18.VIII впав зв’язківець з Вашою поштою. Пошту знищив, а гроші тільки прострілив. Скільки їх було не знаю.

Звітів я не одержав ніяких від Вас. Напевно за першу декаду, то той друг одержав, а за IV, V і VI – впали. А тому, зимою треба Вам перебити за ці місяці і вислати в 1950 р.

Висилаю Вам “Квестіонар “Сх” і інструкцію до нього. Поступіть згідно інструкції, і першим зв’язком пришліть відповіді для того друга. А також висилаю “Вказівки №1 щодо проп. роботи на 49 рік”. Це доповнення до тих, що Ви одержали. Висилаю тільки I розділ “Про основні завдання нашої пропаганди та її спрямування”.

Про все, що пишу до Вас, повідомив того друга.

Висилаю ще Вам:

1. “Укр. народі! Друзі члени ....”

Цю листівку треба перебивати і розповсюджувати серед населення і на СУЗ.

В зв’язку з річницею (20^{юб}) ОУН, треба в цьому разі по осередках провести святочні сходи і відсвяткувати. За реферат можна взяти цю листівку. Так само в цьому році треба, що кадри добре виучили “Історію ОУН”. Про це треба перевірити і позвітувати для свого зверника.

Заки перейти до 1929 р., при виучуванні “Історії ОУН”, то треба розглянути ще й період розвитку укр. націоналістичного руху до 1929 р. Історію укр. націоналістичного руху починати вивчати від 1891 р. – від “Братс. Тар.” – першого передтечі організованого укр. нац.-му.

По деяких р-ах больш. ведуть агітацію за добровільний виїзд населення на СУЗ і в інші обл. ССРСР. Ходять чутки, що таке пере-

---

¹³⁵¹ Г. Семенюк.

¹³⁵² Брошура невідомого автора “Україна – наша національна назва” виходила друком у підпіллі ОУН щонайменше двічі – у 1947 і 1948. (*Стасюк 2006 347, 355*).

¹³⁵³ Пропагандистські праці під також назвою виходили у підпіллі ОУН щонайменше в 1945 і 1948. Див.: *Стасюк 2006 332, 356*.

селення буде примусове, коли народ добровільно не буде виїздити. До такої акції ворога ОУН ставиться негативно. Тому народ поставити на спротив, не дивлячись і на те, що ворог примінить силу. Народ має протиставитись виїздові. А, з другої сторони, родинам, де ми маємо наших симпатиків чи членів, доручити, щоб їхали на СУЗ, але з ними треба умовитись про зв'язки (як і кому напишуть вони, як ми будемо писати і т. д.), а також умовитись з ними про клички¹³⁵⁴. Це дуже важна справа, тому з одними умовитись про зв'язки і клички і дати доручення, щоб їхали, а з другими на всякий випадок умовитись. Певно, що це все робити треба з чесними людьми. Цієї справи не вільно Вам пропустити, щоб не вийшло так, що населення може виїхати, а Ви не будете мати хоч 20–30 кличок і зв'язків. Цю справу не пропустіть.

Висилаю 2^а пакунки на Славко Кучер. Це для Р. боєвика. Доручить йому, а також грипс до нього. Заопікуйтесь тим чоловіком, дайте місце, [...] і [...]. Зимою, біля кого буде, то щоб там була література, щоб міг працювати над собою.

Постарайтесь в себе скомплікувати по одному примірнику всіх наших мат. з 47–49 р. (і пропаг., і вишкільні). Такий комплект треба буде доручити для д. Р., як буде вертати.

Лист мій до Зінька Ви самі дивіться і рішайте, чи його йому доручувати чи ні. Пишу це на всякий випадок.

Для Бог. передадуть мої люди спосіб переправи через річку – нехай таке підготує собі. Дві сторони будуть мати таке і будуть чергуватись, або там собі договоряться.

Здоровлю Вас і друзів!

С. Украї!
Жовтень, 49.
257

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 9, арк. 172 (конверт). Оригінал. Рукопис.

---

¹³⁵⁴ "... але з ними треба умовитись про зв'язки ... а також умовитись з ними про клички". – Підкреслено автором однією лінією.

№ 167
А. МАЄВСЬКИЙ – “ВІКТОРУ”

Жовтень 1949 р.

Друже Віктор!

І. Першу пошту від Вас (де повідомляєте про стан) одержав. Постараюся відписати на неї – може зрозумієте.

Як я собі пригадую, то про роботу в 49 році обговорено з Вами і Вашим заступником. Умови терену взялось під увагу, і прийнялось за підставу тільки те, що Ви вдвох подали. Взялось мінімум. Кабінетною, чи криївочною системою того не розв'язувалось, не розв'язувалось то без Вас. Давалось плян щодо 3/5 7/3, а також і іншої особи. Рішили, обговорили, записали. Зісталось тільки постаратися і провести в життя. Але так не зробили Ви. Прочитавши Ваш лист, сміло скажу – рік часу пропав. Нічого не зробили, за винятком тим, що дехто підготував сезонів місця, і на тому кінець. Не лічу повторювати, Вами написано щоб довести те, що Ви нічого не зробили. Самі пригадуєте зміст листа і згоджуєтесь. Тоді повстає у мене питання – для чого ми існуємо, думаю що як Ви, так і д. Р. яко члени ОУН, на це питання умієте дати відповідь словну. А на ділі? Самі судіть себе, самі і оправдовуйте. Факт незаперечений що рік промазали, тоді коли Вас було 2^{ох} таких, що могли вести самостійно район кожний.

Жалію дуже, що зіставив Вам д. Р. на 49 рік, бо все одно нічого знов не зробив, не зробили і Ви. А тому і не диво, що і Ваші безпосередні підвладні нічого не роблять, бо д. В. не зумів навіть закріпитися. Знаєте¹³⁵⁵, це для мене незрозуміло. Тоді, як наші люди ідуть на схід по карті, а то часом і карти немає, і там закріплюються і ставлять роботу, то Ви тут не могли закріпитися. Ось зараз у мене звіт зі сходу. Люди, які пішли у серпні місяці, зробили за 2^а місяці в 10–20 раз більше роботи (без перебільшення). Подаєте на оправдання свій плян, і то я його дістав у вересні, а по-друге, такі справи (щодо 3/5 7/3) так раз-два і не залагодяться при кінці року, що і зверхник 3/5 7/3 має своє плянування. А до того, Ви те все мали робити без 3/5 7/3. Як один, так і другий плян Вам не реальний. 3/5 7/3 не відійде до Вас, а те, що не зможете через те на зиму взяти когось, теж не відповідь – звіт з виконання доручення. Наперед акцентуєте, що “один з них мусить бути дійсний”. Так підвладний не пише до зверхника. Чому якраз має бути Ваш безкорисний плян зреалізований, а чому не зреалізували спільно обдуманий плян.

---

¹³⁵⁵ Так у тексті.

Я вже перейшов аж до зими, минув “виконання” доручень Ваших. З Ю. провал – бо то, що маєє “Т” вдвох, це цілком замало. Цікаво мені, яку роботу провелося над ними.

Проп. робота – цілком нічого не зроблено (бо ж пишете, що літ. не перебивалась). Тех. ос. не урухомлений, ну і решта. А плян був звичайний – зробити Вам 2ом керівним людям роботу. Умови – так, скризь вони однакові, а будуть ще гірші. Невже не застановлялись Ви над тим, що те, що Ви змарнували рік, це для Справи удар, а далі, що Ви не дасте ради собі, бо вистарчить один удар у Вас і що Ви тоді зробите? А можна було Вам взяти хоч 2–3 осіб в підпілля, роздробити на менші групки, дати людей до конкретної роботи. Для д. В. доручити тех. осередок, а самому з Р. взятись, і то добре, за Ю. Так, але що ж, коли В. і місця не може зробити, коли на зиму думає в старе місце умотитись. (Так воно і буде, що піде в старе). А Ви і Р. що зможете зробити, то зробити на зиму місце. А праця зимою над Ю. має не відбутися, бо місця немає. Ні, друже, так не сміє бути. Ми є для того, щоб всі перешкоди подолувати, щоб поки живемо, то маєє дати заправу для молодих, передати їм те все, що для нас дала Організація, а тоді щойно можемо – як треба буде умірати. Але жити, нічого не зробити і умірати – це злочин. А умерти можна раз-два. Ви про це знали. А коли взяти до уваги, що ви вдвох таке знали, і двох нічого не зробили, то це кари гідне і недопустиме. Тому, я написав вже Вам, маєє кожний осібно позвітувати мені про свою переведену роботу. Роботу я не одобрюю. Плян на зиму також. Вимагаю виконання в 49 р. наміченого пляну: а) по юнацтві, б) по зимівлі в цілости. Решту можна відступити, але не зовсім. Вибачте за слово, але дурний тех. осер. урухомити і то Ви не зуміли. Ось подаю плян: взяти 4^{ох} людей Орг. і всім зробити одну печурку більшу (таку, як зимували Ви) в хаті. Змобілізувати 1 десятикласницю (може бути і та, що лікувала В., або і інша, в тому селі). До неї дати того хорого від В. – нехай лікує і пише. От і все. Повітря літом бракує? На те є міхи і фітраки. Якщо уважаєє, що це неможливо виконати, прошу написити про це, мій обов’язок не на письмі, а на ділі допомогти Вам, і я поможу. Вишлю від себе одну людину, яка протягом 1 тижня зробить це. Нічого неможливого я не говорю і не даю. Про все спочатку з підвладним обговорюю і узгіднюю. І в цій справі узгіднив з Вами і обговорив.

Осінь цього року чудова. Можна було робити роботу. Писати Вам і про те, як вишкільну роботу зробити, не хочу, бо звавжди знайдеться причина – труднощі у Вас. Готові ще подумати, що писати легко, а робити? Тому і не пишу. Знаю тільки одне, що тоді як рік змазали, то зиму не повинні змазати, бо революційна

совість на це не повинна дозволити Вам двом. До того, Ви молоді ще. Чому не є активні. Не дозволяю ще зиму змазати.

Справу фінансів зменшую наполовину. Зле тільки, що спочатку не сказали мені про це. Уподатковане населення скрізь – і скрізь больш. також оподаткували. Значки на БФ – роздавайте і тим, кого оподаткували і тим, хто жертвує.

Тому вимагаю від Вас і Р. звіту з проробленої роботи. І з виконання інструкцій (див. лист).

Все що вислали через -Ор-^а, впало. Тому клички поміняйте (ці підчеркніть, що не дійсні) і мені подвійним шифром зашифруйте і пришліть. “Листівку до шифру” одержав.

Звіт про військ. об’єкти – прислать ще що можете – маєте дані.

В справі Ярого. Відпишіть йому, нехай позвітує про свою роботу пророблену і про вказівки, які одержував від 1945 до 19[...] року. Нехай напише свій життєпис, а так само своїх підвладних, бо то все треба Вам вислати.

До того часу нехай переховується на власну руку. Виділіть одне село чи вулицю, де можна організув. харчі для себе, але то робити має пропагандивно – не свинити. Усталить мерт. пункти, або нехай зголоситься до Трир. – тому я також дав вказівки. Після комунікату далеківці скапітулювали (ще не всі).

Висилаю Вам:

- 1) Квестіонар “СХ” і інструкція
- 2) Лист
- 3) Вказівки №1.
- 4) Листівку в 20^{ти} річчя.

Облік роботи тех. осер. не успів набити: подаю взірець:

Дата	Назва матер.	Його сторінок		Ск. переб. сторінок	Ск. [...]	Число примір.	Примітки
		Формат					
		Велик.	Мал.				
1.VI	“Микола Хвильов.”		16	20	1	12	
2.VI	–”– “–		–”–	12	1	12	
2.VI	“Геть кол. з наш. зем.” ¹³⁵⁶	1			10	1200	
3.VI	–”–	–”–	–”–	–”–	–”–	–”–	Не було [...]

¹³⁵⁶ Листівка “Геть колгоспи з рідної землі” вперше була надрукована у 1947. Видавець і друкарня невідомі. (Стасюк 2006 291).

Для В. мають вислати від мене 20 штук уколів від легень "Cal. gliconatum"¹³⁵⁷ (висилаю на всякий випадок другий раз).

Напишіть, скільки потрібно для Ваших людей таких застріків, то буду старатися купити. Давати застріки може і хтось з хлопців. Тільки треба дістати вказівки від медсестри. В терені дають самі один-одному.

Здоровлю всіх, бажаю щастя і успіхів.

С. України!
Жовтень, 49 р.
257

*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 10, арк. 3 (конверт).
Оригінал. Рукопис.*

№ 168 А. МАЄВСЬКИЙ – І. КРОЛЮ

Жовтень 1949 р.

Друже Зінько!

Користаю з нагоди, що відходить пошта у Ваші сторони, пишу до Вас. Не знаю чи дістали Ви відповідь на Ваш лист "Друже Командир" з 1 червня 49 р. З Вашим листом я був обзнайомлений, а також з відповіддю на нього.

Про те, що відповідь до Вас писала особа¹³⁵⁸, котра з доручення проводу ОУН обняла становище сл. п. провідника Смока, я про це писав Вам, бо той друг покликався на мене.

Знаючи сьогоднішні умови, а здаючи собі справу, що порушувани Вами у листі справи є аж надто важні ("Конфлікт мусить і повинен бути в найскоршому часі розв'язаний. Дотеперішня ворожнеча .... 2. Люди на цих теренах повинні бути об'єднані в одну Організацію під одним проводом"), беру такий випадок, що Ви ще до цих пір не одержали відповіді (не знаю, кудою вона ішла до Вас, але знаю, що на одній з ліній в тому напрямі попадали люди з поштою), а тому і пишу Вам. Отже, коли Ви до цих пір не одержали відповідь на свій лист, то повідомляю Вас про те,

---

¹³⁵⁷ Далі йде закреслене автором речення: "Коли б не вислали, то вишло в слідуєчому році".

¹³⁵⁸ В. Галаса.

що така відповідь зістала Вам вислана. Той друг зробив від себе всі заходи для того, щоб той, так болючий конфлікт поладити – поставив умови: підпорядкуватись правовим чинникам ОУН і, на запотребовання, кожному позвітувати про свою роботу, і т. д.

До часу, заки дістанете другий раз відповідь, раджу я Вам зустрітись з д. Слюсаром (зустрітись з ним можна через д. Слав (Бре[...]) або д. Мручка¹³⁵⁹, котрий, з мого доручення, дасть Вам вказівки і завдання). (Це для того, щоб не гаяти часу і нічого не робити, очікуючи відповіді).

Певно, що це тільки тоді, коли Ви до цього часу ще не одержали відповіді на Ваш лист.

Наколи Ви будете уважати, що вказівки, які передасть друг Слюс. з мого доручення, не є правильні, то маєте право їх не прийняти, і очікувати відповідь на Ваш лист.

Здоровлю Вас!

С. Україні!
Жовтень, 49 р.
Йовта

*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 10, арк. 3 (конверт).
Оригінал. Рукопис.*

№ 169

А. МАЄВСЬКИЙ – Б. КУЗЬМІ

Жовтень 1950 р.

До АВТ¹³⁶⁰

Вийшло те, чого я найбільше боявся – матеряли вислав, послав людей, щоб перевірили чи зв'язок відбувся, а тут принесли вістку – зв'язкові не зустрілися. Не вийшли 563764¹³⁶¹ (див. те, що передали від того, котрий подарував олівця) зв'язкові від Н. Тому одержите зі спізненям, а боюся що може і не одержите, як так буде далі іти.

Біля мене по-старому.

---

¹³⁵⁹ Г. Семенюк.

¹³⁶⁰ Підкреслено однією лінією.

¹³⁶¹ Вірогідно це зашифрована дата.

У м. вересні в Гощанському р-ні впало 7 осіб, в тому числі районний¹³⁶².

Бажаю вам довгого життя.

Прошу здоровити від мене М., Г. і Силача.

С. Україні!
Жовтень, 50 р.
Карпо

*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 10, арк. 3 (конверт).
Оригінал. Рукопис¹³⁶³.*

№ 170 А. МАЄВСЬКИЙ – Б. КУЗЬМІ

Листопад 1950 р.

До АВТ!

В жовтні і листопаді стрічі між зв'язковими не відбулися. З тієї сторони 2^а рази не вийшли, а 3^{ій} раз не вийшли від Поліщука. В наслідок пошта на Вас лежить до цього дня.

Тож, що боявся, сталося.

Просив Вас в поперед. пошті, щоб Ви самі розглядали чому так сталося. Чому не вислав матер'ялів, ще раз скажу. Я здаю собі справу з того, що пошта не пішла в час – прошу думайте самі, я тільки всім тим переймаюся. Чому зв'язки не відбулися ще не вияснено. Розгляну. Так якось все порвалося раптово, бо і на "О"¹³⁶⁴ у листопаді не відбулося.

---

¹³⁶² Можливо, йдеться про провідника Гощанського р-ну Власюка Георгія Артемовича ("Корній", "Орлик") (?), с. Волосківці Острозького р-ну Рівненської обл. – 26.10.1950, ?). Загинув у бою. Попередником Г. Власюка у 1949 був Янчарук Павло Григорович-"Степовий" (1913, с. Козлин Рівненського р-ну Рівненської обл. – ?, ?). Член ОУН від 1943. Під час спільної операції МВС і опергрупи Гощанського райвідділу МДБ 27.11.1949 був виявлений у криївці на хут. с. Рясники Гощанського р-ну Рівненської обл. Виходити звітти П. Янчарук відмовився, тому в його криївку кинули підпалені сигнальні ракетниці, димом від яких підпільник отруївся. (*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 14, арк. 112–113; Там само, спр. 16, арк. 78; Там само, ф. 6, спр. 72068-фп, арк. 310*).

¹³⁶³ Оригінал документа був вилучений працівниками МДБ 14.06.1952 у Березнівському р-ні Рівненської обл. з криївки "М. Ата".

¹³⁶⁴ Зв'язковий пункт В. Кука.

Писав я у листі попередньому про Ка.¹³⁶⁵, що там не в порядку. Був на місці, провірив, говорив, думаю що не виникне “грязне” діло, так що наразі все в порядку, а як далі буде то зобачимо.

Біля мене по-старому. Новин немає таких.

Коли до Нового року не буду вже писати, то прошу прийняти від мене щирі поздоровлення. Бажаю в Новому році щастя і всього-всього найкращого Вам. Прошу здоровити від мене М. і Г.

С. Україні!

Постій. Число таке, як зустрівся з Вами весною 1950 р.

Місяць – листопад 1950 р.

АВГ

п. ч. 7/50

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 10, арк. 3 (конверт). Оригінал. Рукопис¹³⁶⁶.

---

¹³⁶⁵ “Кавка” – псевдонім М. Салати.

¹³⁶⁶ Документ був вилучений працівниками МДБ 14.06.1952 на пункті зв'язку В. Галаси “Думка”, що розміщувався у Березнівському р-ні Рівненської обл., під час ліквідації члена проводу ОУН на ПЗУЗ “М. Ата”-“Степана”. Також див. машинописну копію цього документа російською: *ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 16, арк. 187–188*. До цієї копії додана така радянська довідка: *“Письмо неизвестного оуновца к члену т. н. краевого провода ОУН Кузьме Богдану, кличка Кайдаш (предположительно – п. п.). Перевод с украинского. Перевел: зам. начальника отдела управления 2-Н МГБ УССР капитан [подпись] /Свердлов/. Справка: документ изъят 14 июня 1952 года из бункера члена т. н. краевого провода ОУН Степана в Березновском районе Ровенской области. Степан, он же Сафрон, Евген, установочные данные неизвестны, член т. н. краевого провода ОУН, разыскивается. АВГ – предположительно Кузьма Богдан, член т. н. краевого провода ОУН, кличка Кайдаш. Полищук – МГБ УССР неизвестен. О. – Кук Василий, кличка Лемиш, главарь оуновского подполья в западных областях УССР, разыскивается. Ка... – предположительно Кавка, он же Бурый и Павук, пунктовой связи краевого провода ОУН, разыскивается. М. – предположительно Марко, курьер линии связи краевого провода ОУН, в июне 1952 года захвачен. Г. – предположительно Горошко, курьер линии связи краевого провода ОУН, в июне 1952 года захвачен. АВГ – МГБ УССР неизвестен. 7/50 – числитель означает порядковый № письма, а знаменатель год его написания. Зам. начальника отдела управления 2-Н МГБ УССР капитан [подпись] /Свердлов/”. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 16, арк. 188).*

№ 171
А. МАЄВСЬКИЙ – Б. КУЗЬМІ

Липень 1951 р.

[...] ¹³⁶⁷, впаив районувий. Переходячи, районувий закватуру-
вався у кривці осередкового (кривка була в ліску), а большевики

---

¹³⁶⁷ Початок оригіналу документа віднайти не вдалося. Цитуємо його за перекладом російською мовою:

“312163 Пакет № 1/51.

Кора

1. Почту от вас № 1/51 и другую получил. За все благодарю, а главное за то, что – не забыли. Надежд на то, что вы вылезаете и будете в живых, больших не было. Эта мысль не давала покоя. А если так не получилось, то хвала всевышнему. Борис прибыл. Часть присланной вами почты я передал тому, к кому вы имели пароль – отрывок из газеты “Ест”, а остальную вышлю куда нужно.

2. Борис прибыл благополучно. В дороге немного “нашумел”, хотя мог подумать и поступить иначе. Главное, что нужно думать, а почему-то казаки не могут научиться. Второе плохо, что не запомнил как с ним условились – надеются люди на свои головы больше, чем на бумагу и карандаш. Но хорошо так, как получилось. Главное – прибыл и доставил почту. Вы пишете так “... то возвратится к вам на территорию, которую я ему назначил ...”. В связи с этим думаю, что вы дадите ему конкретные указания в отношении его работы. Мне прошу сообщить, “возвратится к вам”, нужно понимать, что будет мне подчинен, а если так, то я должен буду войти “немного” в курс той работы. О ней знаю только из теории, включительно из наиболее новой (1950 год). Короче говоря, мне нужны в этом участке знания и практика. Значение работы я знаю. Но возникает у меня еще такой вопрос: не целесообразно ли было бы ему пойти на 2-3 недели на территорию (в тот район), куда он должен был быть назначенный и там урегулировать дела, как необходимо урегулировать согласно последних указаний. Устно друг Борис расскажет вам, что меня беспокоит. Представляю себе, что такая неразбериха может сейчас кончиться плохим. 3. Относительно связи с: 1) тем, который подарил мне карандаш и – 2) тем, о котором вы писали мне, что виделись накоротке, но: крила (тот, к кому вы пошли от меня в “гости”) – то с ними связь установлена. С первым – осенью 1950 года, в ноябре встреча связанных была сорвана и уже до весны не было связи (дело срыва встречи я рассматривал – и точно выяснил, что виновны в этом люди с той стороны). В марте 1951 года связанные встретились. С того времени связь осуществлялась нормально. В мае от того, что подарил мне карандаш, приходил ко мне человек. С ним мы себе “наговорились” – он мне, а я ему все рассказали. В то время, я как раз получил почту – прибыл связанной от моего руководителя и об этом сообщил тому, кому было нужно. Своему руководителю я выслал всю почту, которая была для него. Почта была также и за 1951 год. Думаю, что связь с ними удержу. Принял к этому все меры. Когда пишу, “думаю”, то беру во внимание то, что если бы даже люди, которые пошли с почтой (к нему) погибли, я имею еще одну возможность связаться. В конце этого письма об этом деле еще вам напишу. В отношении обеспечения связи между Борисом и мною, то сделал все, что мог и как мог (см. приложение 2), плюс устно для друга Бориса. Тот, который приходил ко мне от того, который мне подарил карандаш, говорил, что ожидает вас и надеялся, что вы придете к тому, кто подарил мне карандаш. Встретиться с вами я очень хотел бы. Все, что нужно сделаю,

віднайшли криївку. Всі пострілялися. Після того, вневдовзі там впав один боєвик на засідці. В червні 1951 р. впав 1 боєвик там. Як повідомили мене, в 1951 р. серед людей, котрі зісталися в Острізькому р-ні, викрито а/в¹³⁶⁸ – був ним юнак взятий в підпілля літом 1949 року. Він спричинився до накриття большевиками 3^о осередків в тому р-ні, впало 8–9 орг. людей. Розробляв його той, котрий дав Вам був палатку. Протокол пришлють пізніше.

В Радивилівському р-ні осінню 50 р. зірвало зв'язок 3^о людей (про них збиралося матеріали) – перевірити потрібно було їх. З того, один здався після того большевикам, один впав, а головний-осередковий нав'язався з сусідами. Що він нав'язався вже, ті повідомили. Їм послано все в його справі.

В Дубенському р-ні осінню 1950 р. впав один боєвик.

Осінню 50 р. больш-и пішли на ловлення живими орг. людей. Так, зловили Назара¹³⁶⁹, а на Луччині боєвика від к-ра Дубового псевдо Кость – Дмитро Романчук¹³⁷⁰. Зловили живим, попав при кінці серпня 1950 р. Видав він 2^і криївки к-ра Дубового, де в одній впала дружина к-ра, машиністка і хатня жінка. Перед смертю – все понищили¹³⁷¹.

К-р Дубовий – не впав тоді. Більше з провідних людей там ніхто тоді не впав.

Чи к-р Дуб-й є живий? Здається що так – більше за тим що так.

Зі своїми підвладними зв'язок маю – діє від березня 1951 р.

З сусідом також держу зв'язок (розумію той зв'язок, який передав мені той, котрий зіставив у мене на продаж свій плащ (з тим, у котрого я купив палатку собі)¹³⁷².

Знаю я також про те, що весною 1951 р. впав Боровик¹³⁷³. Впасти мав на сході – там зимував. Його боєвик, юнак, пішов в

только прошу сообщить. 4. В отношении положения на территории: 1) Прилагаю приложение № 1 и к тому сообщаю еще следующее: в начале сентября 1950 года в Гощанском районе погибли шесть организационных людей, в том числе ...". (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 16, арк. 208–227).

¹³⁶⁸ А/в – аґент-внутрішник.

¹³⁶⁹ І. Власюк?

¹³⁷⁰ Д. Римарчук (Романчук).

¹³⁷¹ Неправда. Зокрема, працівники МДБ вилучили з криївки чималу кількість документів.

¹³⁷² Так у документі.

¹³⁷³ Андрійчук Василь ("Боровик") (1922, с. Рохманів Шумського р-ну Тернопільської обл. – 25.03.1951, біля с. Станівка Білогірського р-ну Хмельницької обл.). У період німецької окупації – працівник Шумської райуправи. В ОУН – з 1944. У 1950–1951 – провідник Кременецького надр-ну. Загинув. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 43 (1953 р.), спр. 2, т. 2, арк. 339; Там само, спр. 4, арк. 41–48).

терен, де напорилися на большевиків, зістав ранений і привів до кріівки, де впав сл. п. Боровик, машиністка і ще 1 чи 2^{ох} людей.

Друг П-п є живий. З тим тереном Організація має зв'язок – мають зверхники. З П-м – зв'язок маю.

5. Про те, що пошту від мене ч. 5/50 одержали – згоджується. Решта пошт, які вислав, не пішли і не впали. Я їх перегляну – коли в доброму стані – то пришлю Вам для ор'єнтації. (Про це пізніше буде). Знаю про те, що в пошті 5/50 всього не вислав, чи, як Ви пишете, “дещо бракує”.

Це найбільш мене боліло і болить.

Від Вас одержав останню пошту в 50 р. 4/50 – 1 стор. машинопису. Одержав ту пошту якраз 5 місяців від дня, в якому ми зустрілися.

Порушені справи в пошті 4/50 – вислав був за 18 днів від дня одержання Вашої пошти. І чого найбільше боявся – те сталося. Ви не одержали тієї пошти т. зн. 6/50 і решти. Не буду писати зараз про те, як могло статися і як сталося, що не вислав того, що потрібно було, а цілком протилежно (головне, що не 5 чи 55%, а 100%), це написав у пошті ч. 6/50 і якщо вона в доброму стані, то пришлю (т. з. коли так збериглася, що можна буде прочитати, бо я писав чорнилом, а як практика показує, треба олівцем чорним писати). Але факт-фактом – Ви не одержали, а я здаю собі справу з того всього, знаю як таке все потрібне. Цим разом висилаю (сподіваюся що ті, що підуть по те, не впадуть), а тоді вишлю, коли б впали, бо про те місце знають інші 5^{1б} людей ще. Хто знає те місце, то знає також той, котрий подарував мені олівця¹³⁷⁴, для нього подав тих людей через того, котрий був у мене. (Прошу не дивуватися, що знає так багато людей – про це я думав).

6. Про те, як є біля мене, усно розкаже д. Борис.

7. Пошту висилаю згідно накладної. Не знаю, чи Ви маєте-дістали такі матеріали, а тому висилаю: 1. “Промислові робітники України”¹³⁷⁵; 2. “Малий Богданко”¹³⁷⁶; 3. “Малі друзі”¹³⁷⁷; 4. “Чому працюючі ССРСР живуть у постійній нужді”¹³⁷⁸; 5. “Бюро інформації

---

¹³⁷⁴ Йдеться про В. Кука.

¹³⁷⁵ Так називалася листівка, видана в підпіллі ОУН у 1947, а також брошури, що з'явилися у 1948, 1951 і 1952. (*Стасюк 2006 294, 345, 370, 373–374*).

¹³⁷⁶ Назва поеми авторства “Р. Я.”. Вийшла в підпіллі ОУН окремою брошурою в 1950. (*Стасюк 2006 365*).

¹³⁷⁷ Часопис виходив у 1949–1950 на тер. Подільського краю ОУН. Редактор: “М-789”. (*Стасюк 2006 249*).

¹³⁷⁸ Ця антирадянська брошура “Чорнороба С.А.” виходила у підпіллі ОУН в 1949 і 1951. (*Стасюк 2006 362, 371*).

УГВР” ч. 2¹³⁷⁹; 6. “Україна в боротьбі”¹³⁸⁰; 7. “Звернення воюючої України до всієї укр. еміграції”¹³⁸¹; 8. “За Україну”, ч. 5¹³⁸²; 9. “Відкритий лист бійців УПА ....”; 10. “Про уточнення і доповнення до Прог. Постанов III ....”¹³⁸³; 11. Відписи зі закордонних укр. та інших газет; 12. “Звернення Наталії ...”.

Ці матеріали, це останні, які я одержав осінню 50 р., висилаю Вам не всі, а дещо. Решта такі: 1. “За Укр.”, ч. 4; “Повідомлення про смерть ген. Т. Чупринки”¹³⁸⁴; “До Волі”, ч. 7¹³⁸⁵; “Літопис УПА”¹³⁸⁶; “За Волю Нації”, ч. 6 і 7; “Діти України”, ч. 2; “Хрін – перця 1, 2”; “Євген Коновалець”; “Конституція ССРСР” (критика); “Леся Українка”; “Над Дніпром”; “Вірка”; “Остання свитина”; “Програма ОУН”¹³⁸⁷.

3 матеріалів з 1951 р. – не знаючи про те, чи Ви маєте такі, висилаю (які мат. Вам висилається в 51 р. – мене повідомили у тому, що дещо я мав переписати і Вам прислати – про це напишу): 1. “Українці” (лист); 2. “До становища в ССРСР ...”; 3. “Українські чоловіки і жінки! Укр. молодь!”; 4. “Від Бюра інформ. УГВР”¹³⁸⁸;

¹³⁷⁹ Це число було вперше видруковане у серпні 1948.

¹³⁸⁰ Брошура з такою назвою вийшла у жовтні 1946. Видання Генерального секретаріату УГВР. (Стасюк 2006 337).

¹³⁸¹ Передрук цього документа, підписаного Р. Шухевичем, В. Куком, П. Федуним й іншими та датованого жовтнем 1949, див: *Літопис УПА 10 1984 21–33*. (Стасюк 2006 359).

¹³⁸² Часопис “За Україну” виходив у 1948 (№№ 1, 2), 1949 (№№ 3, 4) і 1950 (№ 5). Видавець: осередок пропаганди Подільського краю ОУН. Редактор: “М-789”. (Стасюк 2006 246).

¹³⁸³ Вірогідно що йдеться про брошуру “Про уточнення і доповнення до програмових постанов III НВЗ ОУН”, яка вийшла у підпіллі ОУН в 1950. Самі ж постанови див. у брошурі “Постанови III-ьої конференції Організації українських націоналістів самостійників-державників”, виданій у 1943. (Стасюк 2006 324, 367).

¹³⁸⁴ Передрук цього документа, укладеного від імені ГК УПА, УГВР, проводу ОУН на УЗ і орієнтовно датованого 1950 р., див: *Літопис УПА 10 1984 50–53*.

¹³⁸⁵ Літературний журнал. Початкова назва – “На шляху до волі”. Його видавав осередок пропаганди Подільського краю ОУН у 1948–1950. Редактор: В. Бей. (Стасюк 2006 244).

¹³⁸⁶ Може тут мається на увазі № 2 часопису, який називався “Літопис УПА”, за 1949. Див.: *ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 70*. Видавець: ВО “Буг” УПА–Захід. Редактор: З. Тершаковець. Друкарня: “ім. Арпада-Золотаря” (с. Нова Скварява Жовківського р-ну Львівської обл.). № 1 вийшов у жовтні 1947 з нагоди 5-річчя УПА, а № 3 – у 1951. (*Літопис УПА НС 12 2009: 747, 786, 811; Стасюк 2006 248*).

¹³⁸⁷ Далі йде закреслене: “*Селяни-колгоспники (з 1951 р.)*”. Програма ОУН видавалася окремою брошурою 1950 у друкарні “ім. Шелеста”, 1951 – у друкарні “ім. Д. Маївського-Тараса”. (Стасюк 2006 367, 373).

¹³⁸⁸ Періодичне видання зі схожою назвою – “Бюро інформації Української Головної Визвольної Ради (УГВР)” – редагував П. Федун. Воно виходило у підпіллі ОУН з квітня 1948 до 1951. Передруки №№ 1–3 цього часопису за квітень, серпень і вересень 1948 див.: *Літопис УПА 9 1992: 366–466*. Передруки №№ 4–7 цього часопису за березень, листопад 1949, лютий, березень 195? див.: *Літопис УПА 10 1984: 141–379*.

5. “Повідомлення в справі становища рев. підпілля до працівників ...”¹³⁸⁹; 6. “Вказівки щодо пропагандивної роботи на 1950 рік”¹³⁹⁰;
7. “Селяни-колгоспники” (осібно у Бориса).

Мене повідомили, щоб такі матеріяли переписати і вислати для Вас: 1. “Основные вопросы нашей освободительной борби”; 2. “Международная политическая ситуація і очередніє задачи АБН”; 3) “Задачи АБН в области политической інформації”; 4. “Із “Устава АБН” Отверджено конгресом АБН¹³⁹¹”; 5. “Социальные основы освобод. борбы народов АБН”; 6. “Сурма” ч. ч. 3, 4, 5, 6; 7. “Шлях до Волі” ч. ч. 1, 2, 3, 4¹³⁹². З того всього мені до цих пір перебили тільки – я одержав “Шлях до Волі” ч. I. Що і висилаю для Вас. Цілість ч. ч. 1–2–3–4 знаходиться у перебиванні. Сподіваюся, що слідуючим разом вже вишлю Вам всі частини (част. I-шу також). Буду старатися прислати Вам по 2^а примірники.

Цим разом висилаю 24 окладинки до “Шлях до Волі”. Коли потрібно буде більше – прошу написати скільки прислати. З доручення, висилаю для Вас “Завваги ч. II”, це для п. Перелесник (п. Перелесник не жиє вже, зверхник мій повідомив мене, що у вересні 1950 р. вона впала геройською смертю в бою з большевиками – думаю що це вона, бо писав мені що впала Оксана)¹³⁹³. Так само, з доручення висилаю для Вас “Ще про націонал-комунізм”.

Коли для Вас вже потрібні ті матеріяли, які я мав перебити і вислати Вам, то прошу повідомити чи накопи. Я не встиг усіх перебити, то не перебиті ще чи вислати до Вас (мат. ті маю вислати також і для ще одного друга).

Тепер пару слів щодо “Програма ОУН” (з уточ. і допов.). В до цих пір виданих таких матеріялах (і ті, що прийшли биті на машинці осінню 50 р., і на друкарні – в 1951 р. з друк. ОУН ім. ген. Т. Чупринки) є таке написано: “Організація Українських Націоналістів (ОУН) бореться за те, щоб кожна нація жила вільним життям у своїй власній державі” (перше речення першого

---

¹³⁸⁹ Йдеться про листівку “Повідомлення в справі становища українського революційного підпілля до працівників радянської адміністрації та всіх інших установ у Західній Україні!”. Її варіант, виданий ОУН у квітні 1950 р., див.: *ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 4, арк. 140–140 зв. (Стасюк 2006 308)*.

¹³⁹⁰ Уперше були надруковані в 1949. (*Стасюк 2006 357*).

¹³⁹¹ Так у документі.

¹³⁹² Йдеться про збірник матеріялів для початкового ідеологічно-політичного вишколу кадрів ОУН I – III-го ступеня “Шлях до волі”. Видавався у підпіллі в 1950 у вигляді чотирьох брошур. (*Стасюк 2006 369*).

¹³⁹³ Л. Фоя.

абзацу). Так є і в оригіналі. Таке пропущено (я вважаю, що тільки пропущено, інакше не згоджуюся) ... “бореться за Українську Самостійну Державу” і за те і т. д.

Чому так, то у першій своїй пошті я звернувся за виясненням до того, котрий подарував олівця¹³⁹⁴, відповіді не дістав. Але одержав від зверхника “Прогр. Постанови”, де написано: “Організація Українських Націоналістів (ОУН) бореться за здобуття і побудову Української Самостійної Соборної Держави (УССД)” і за те і т. д.¹³⁹⁵

Так скажу, згоджуюся з тим і не очікуючи відповіді такі доповнення вводжу. А до цих пір вибачте (на друкарні – не багато). Я, вважаю, не варт розповсюджувати, бо треба робити дописи, а це псує, а головно дає до думання, що хтось так собі, по-своєму дописує і свідчить про нашу слабкість. Хотів я Вам ці друковані вислати, але вишлю для підвладних – дописку зроблю.

8. А тепер “похвалюся”. Ви знаєте як я старався в 1950 р. дістати одну річ (а Ви остерігали, щоб був обережний). Не вдалося однак. Чесні були люди – усно Борис скаже. Тоді я зрушив мозги людей деяких і в наслідку вже маю джерело відливання шрифту – “фабрику”. “Фабрика” може виробити 200–300 букв в день. Посилаю матеріяли, биті на тому шрифті: 1) “Українці!”; 2) “Українська молоде!”¹³⁹⁶ (3^ї зміста); 3) “Українські юнаки і дівчата!” (листівка). Це взірці. Залучник 3. У малій кількості того вже вибилось¹³⁹⁷.

Зверніть увагу, що “фабрика” працює без жодної букви фабричної – без оригіналу шрифту. І це гри[...] і наша побіда. Коли б мати по одній букві фабричного шрифту, то було б ще краще, як мене повідомили, не краще, а було б легше і точно були б такі самі букви – шрифт¹³⁹⁸. Сказали, що тоді не poznали б що то випуск букв з “фабрики”.

Досягнення і все. Коли то упорядкую, то машинки до писання можна виводити з життя, якщо треба буде. Зараз “фабрику” спинив (то робили зимою) – інша робота підспіла. Як то робиться, – схеми (не є проста річ, але можливо зробити) і опис будуть опрацьовувати і пришлю.

---

¹³⁹⁴ В. Кук.

¹³⁹⁵ “... здобуття і побудову Української Самостійної Соборної Держави ...”. – Підкреслено однією лінією.

¹³⁹⁶ Під такою назвою у підпіллі ОУН упродовж 1941–1950 з’явилося щонайменше 15 різних листівок. (Стасюк 2006 261, 279, 295, 302–303, 309).

¹³⁹⁷ Так у документі.

¹³⁹⁸ “... одній букві ... не краще, а було б легше і точно були такі самі букви – шрифт.” – Підкреслено однією лінією.

Прошу написати, що Ви на це?

Повідомили мене, що маленькі букви – шрифт не вийде. (Вийде, але треба спец. приладдя) – коли розуміти “малий” то розуміють менше 2^{оx} міліметрів висоти. (Такий шрифт як “Хто такі бандерівці...” – може бути).

Те, що взірці роботи на такому шрифту не є виразні, то тому, що не знали як розводити фарбу, і не мали приладдя. Ціль і завдання було дійти способом виготовляти шрифт.

Комплет букв виготовлено вже до 3 тисяч. Коли Вам потрібно – прошу повідомити – пришлю. (Хоч сам я не маю ще у себе). До зими не думаю над тим нічого більше, бо не виходить. Чому? Думаю, догадується. Хиба, що зістану повідомлений, що звернути основну увагу на це – тоді буду робити. Я не легковажу того, але...¹³⁹⁹.

При нагоді висилаю пару штук “Люди підпілля”¹⁴⁰⁰ (окладинки). Як потрібно – то використайте.

Щодо “фабрики” черенок, то думаю так зробити: для цього всього потрібно 2^a малі станки (вага 3–4 кг. кожного) і форма – вага 1½ кг. (всіх).

Тому, станки думаю виготовляти і висилати туди, де буде потрібно (хоч 1–2), а так само і форми, а тим самим будемо мати “фабрики” свої. До того ще буде опис, як то все робиться. Ітак, нефахівці зможуть працювати – виготовляти черенки. Якщо Ви маєте по одній букві фабричній – одній черенці (великі і малі), а також різні знаки, то прошу прислати. Чи вдасться це зробити, зобачу. Головне, в цьому замість помочі від “своїх” підвладних маю німеч. Бракує тим людям пляновости, розуміння справи і т. д. Найгірше є те, що досягнення, яке зробили майстри, не записали – не поробили рисунків, плянів, опису. На таке натиснув.

Під точкою 5^{оно} писав про пошту свою до Вас. Бачу, що пошта, здається, зберіглася – не знищилася, а тому всі грипси висилаю до Вас. То є моя пошта до Вас з 1950 року. Числа тієї пошти грипсів мають там бути такі: 6/50; додаток до п. 6/50; записка без числа (про те, що пошта 6/50 не пішла); 7/50 – записка. Коротка. До того протоколи 3 пр. і звіт. Чи ще що, опріч цього не пригадую, бо той зошит, де були вписані такі матер., не є під рукою.

Прошу мене повідомити чи все таке є – одержали Ви, і що саме.

---

¹³⁹⁹ Так у тексті.

¹⁴⁰⁰ Це оповідання Г. Савицької “Голояд, Дребот” (“Марта Гай”) було видрукуване в підпіллі ОУН у вигляді брошури ОУН в 1950. (Стасюк 2006 365).

У пошті 6/50 я повідомляв Вас про те, що від О. прибув чоловік (Вас.). Він Perezимував, а не одержавши до квітня 1951 р. нічого і не від кого щодо нього (куди його скерувати), послав я його в один р-н. Сам він є рухливий, енергійний, карний, але дуже слабенький – відстав і то досить. Характеристику про нього (яку одержав) я вислав до зверхника. Певність того чоловіка безсумнівна – 100%.

В тій самій пошті писав Вам про одного – “спідничну справу”, що треба уважати на хід справи тієї. Про ту справу докладно позвітував для того, котрий прибув був до мене.

Грізного немає наразі, але я її не спускаю з ока.

Для д. Бор. дав комплет матеріалів (осінні – 1950 р. і дещо вже з 1951 р.) – це для нього. Прошу переглянути, і коли Вам потрібні, то задержте у себе, або може йому дещо не потрібне. Пояснення до користання матеріалами я не давав йому.

Через нього, для Вас передаю: 1. “Селяни-колгоспники” (з 1950 р.). 2. “На бойовий фонд УПА” по 25 крб. – 50 шт. і по 200 крб. – 25 шт. 3. “Селяни-колгоспники”+відбитка (кличі) – 400 прим.; 4. “Українська молоде” – 500 прим.

Дещо він має використати. (Цього я не казав йому робити, він сказав, що робить у порозумінні з Вами). Я був “не в курсі справ” – голосу не забірав.

Список матеріалів цих не залучую, бо д. Б. має у себе.

Я можу доставити Вам такі матеріали:

1. “Селяни-колгоспники” з відбиткою
2. “Українська молоде” (без відбитки)
3. “Інтелігенти”¹⁴⁰¹ з відбиткою
4. “На БФ” – по 25 крб.

Коли потрібно – прошу повідомити скільки і чого виготовити-прислати. Зазначую, що те треба виготовити-вибити, готового не маю. Зараз не маю можливості те зробити, але сподіваюся що до слідуєчого зв’язку щось буду мати з того.

“Майстра”, котрого я одержав (Ви щодо нього писали) використати не вдалося мене¹⁴⁰² всеціло. То ані на 0,005 % не є революціонером. В державі – так, буде працювати. Серце моє з’їв з ним. Сильно і нахально домагався тільки таких умов, в яких він був, інакше не хотів робити. Замороку мав. З орг. роботи нічого не зробив. Не спромігся навіть місця зробити, мусів опікуватися ним. Зараз пішов по завдані.

---

¹⁴⁰¹ Див. листівку “Інтелігенти!”, видану ОУН у 1950: ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 43, арк. 72–72 зв. (Стасюк 2006 307).

¹⁴⁰² Так у документі.

Його “вчитель” є в живих, зв’язок з ним я мав у січні, березні 1951 р. Забезпечив його грошима, а після послав, щоб забезпечили його місцем.

У д. Бор. поцікавився і розпитався те що відносилось до мене – чим цікавився, це згідно Вашого листа зробив. Мене цікавить певність і конспірація того друга, що був з Бор., бо він довідався аж надто багато – завинив Борис трохи, а oprіч того у мене “делов”¹⁴⁰³ і годі було, з тим що маю, удержати яку-таку конспірацію. Прошу мене повідомити трохи про нього (ходить мені про певність його).

Друга Бор. задержав був, бо сподівався зв’язку від зверхника і думав, що і на Вас буде пошта. Але, чомусь зв’язок не прибув. Вже 1½ місяці (майже) як пішли. Мав вже 2^і стрічі. Що сталося? Вони мали іти і принести – очікувати на відповідь. Як не вернуть до означеного числа то висилаю запасовий зв’язок, а коли б з тими що сталося, і з запасовим, то можливостей вже не маю ані я, ані зверхник нав’язатися. Але це найгірший випадок.

При нагоді – здоровіть від мене б. “гостей” – для М. подав через Бор. ліки; коли зможе дістати, то допоможуть.

Може слідуючим разом, як підійде настрої, то писну їм пару слів.

Бажаю Вам всього найкращого – здоров’я, щастя і многих літ життя.

С. Україні!
Євтух

P. S. Адреси до нас треба змінити.

1. Цим разом я вже змінюю по-своєму. Очікую від Вас в цій справі. Моя адреса – “127”.

2. До листа залучую:

1. Накладна чи накладні (залежно, чи по дорозі вручать йому пошту) на пошту (у д. Бориса)

2. Залучник ч. 1. + Додаток

3. –”– ч. 2.

4. –”– ч. 3.

Зв’язок:

1. Умовлено з д. Борисом числа стріч на серпень, вересень і жовтень (якщо не буде снігу) 1951 р., і на березень і щокожного слідуючого місяця 1952 р. Місце таке, куди може попасти і М., або хтось інший. Умовленось про клички, години, знак і

---

¹⁴⁰³ Так у документі.

мерт. пункт. Те місце знаю я і зв'язкові від мене. (Якщо потрібно, то може знати також Б.¹⁴⁰⁴) (той, котрий очолює людей по роботі О.¹⁴⁰⁵, а так само “поліщук”). Чи це потрібно – то рішайте самі.

2. Визначено для д. Бориса мертвий пункт. Про це знають від мене зв'язкові. Той пункт контролюватись буде зв'язковими від мене тоді, коли не відбудеться стріча під точкою 1.

3. Для Вас подаю місце, яке знає М. (“М.” – то один від Вас, котрий “гостював” у мене в 1951 р.). Місце: та хата¹⁴⁰⁶, до котрої він прибув тоді, як я перший раз зустрівся з ним і Г. (другий Г. – той, для котрого я хотів мобілізувати коня). Отже, в околиці тієї хати¹⁴⁰⁷ буду контролювати я або один з моїх, тоді коли зв'язок не відбудеться ані під точкою 1, ані під точкою 2.

Те місце будеться контролювати 1го кожного місяця. Мертвий пункт там буде біля першого дерева від дверей¹⁴⁰⁸. Там з північної сторони буде закопане пуделечко на глибині 6–8 см. Хто перший прибуде, то має залишити грипс в пуделечку, а біля дерева покласти гілляку, а тоді можна подавати кличку: 2 р. гав; 3 р. цмокнуть; 9–29.

Це місце на 1951 і 1952 рік.

4. На випадок, коли треба пов'язатися не в числа (під точ. 1, 2, 3), то можна залишити записки в хатах (тій, в якій Борис залишав, або в тій, куди він не заглядав).

Як залишити записку – я подав для Б. Коли б ті хати провалилися, то біля дерева, котре Б. знає, буде записка остерегаюча. Так що спочатку треба контролювати те дерево. (Це, здається, і М. зможе використати).

5. Для Вас подаю ще ту хату, яку перебрав Б. (по роботі О.). Ту хату ходив М. передавати для Б. тоді, як “гостював” у мене. Контролюватись та хата буде раз на місяць. Коли – напишу іншим разом, бо треба порозумітися з людьми.

Зв'язок через того, до котрого Ви мали зголоситися по кличці з газети “Ес...” (на нього, цим разом, була пошта від Вас).

6. З Цуманя на Клевань іде головний шлях через ліс. Він перетинає залізницю Рівне–Ківерці. На переїзді є будка. Місце стрічі: ідучи з Цуманя в напрямку Клеваня тим шляхом і не дохо-

---

¹⁴⁰⁴ Тут і далі “Б.” означає “Борис”.

¹⁴⁰⁵ Так у документі.

¹⁴⁰⁶ “... та хата ...”. – Підкреслено однією лінією.

¹⁴⁰⁷ “... в околиці тієї хати ...”. – Підкреслено однією лінією.

¹⁴⁰⁸ “... біля першого дерева від дверей”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

дячи переїзда 100 метрів¹⁴⁰⁹ (200 кроків) подавати кличку: гаття сива, гаття, гаття, гаття; 3 р. гав; контр: сук – сонце.

Назва цього місця “Олена”.

Увага! Треба уважати, що по цьому шляху – ідучи з Цуманя, не доходячи яких 2 км. до переїзду, вліво звертає шлях (він є вузший) на Олишву, отож, щоб не піти¹⁴¹⁰ цим шляхом (цим, що іде на Олишву).

7. В Олександрійському р-ні: з Рівного в напрямку Сарнів іде залізниця. Від Рівного, у віддалі 11 км., є перший півстанок Решуцьк (зазначую, що півстанок Решуцьк, а не село, бо є ще і село Решуцьк).

За півстанком (ідучи з Рівного) у віддалі 1 км. є симофор. Місце стрічі: напроти симофора з лівої сторони (ідучи від півстанка Решуцьк) у ліску. Напроти симофора на скраю ліска подавати кличку – 3 р. гавкнуть; 3 р. кашлянуть; Крим – Кров. Назва цього пункту “Роман”.

Подаю хату: Г ф д е а л т с В а с о е
у и ю м ф И а г у р ц б з ж
т ф м к ф о м Н н а и г е о в

(Шифрую тим шифром, який Ви передали для мене від того, котрий подарував олівця мені¹⁴¹¹. Для певности – чи вірно їм користаюся – зашифрую псевдо того, що поплутав “Наган-Нагане” – У л а і п).

Коли напишеться до цієї хати лист, в якому буде довільний зміст, але зазначене буде число і місяць, то на те число будуть виходити. (Число і місяць має бути у змісті листа – нпр. повідомляю, що мій син закінчив курси 29.IV; або дочка моя вийшла заміж за Івана, 25.V.1949 р. і т. д.).

Вийдуть на той пункт ім'ям, яким буде підписаний лист – якщо підпис Олена, то будуть виходити на шлях; коли Роман – то напроти симофору.

Ту хату будуть контролювати у числах від 27–30 кожного місяця.

У листі за підставу будуть брати число і місяць тільки, так що рік може бути довільний – залежно від змісту.

У зв'язку з тим, що пишу про це відкрито, то контролювати хату будуть щойно тоді, як я одержу від Вас повідомлення, що

---

¹⁴⁰⁹ “... не доходячи переїзда 100 метрів ...”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁴¹⁰ “... не піти ...”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁴¹¹ Йдеться про В. Кука.

мою цю пошту одержали Ви. Тоді повідомте щойно людей і ті, одержавши мій лист, почнуть контролювати ту хату.

Оце стільки щодо зв'язку. Прошу переглянути, і коли потрібно ще щось додаткового, або коли є лишнє, то напишіть мені.

Чому я не висилаю людей так як Ви казали – на передпункт, то усно скаже д. Борис¹⁴¹².

Коли слідуючим разом напишете щоб вислав – вишлю.

С. Україні.
VII-1951 р.
Євтух

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 10, арк. 3 (конверт). Оригінал. Рукопис¹⁴¹³.

---

¹⁴¹² Йдеться про Б. Павлюка.

¹⁴¹³ Оригінал документа був вилучений працівниками МДБ 14.06.1952 на пункті зв'язку В. Галаси "Думка", що розміщувався у Березнівському р-ні Рівненської обл., під час ліквідації члена проводу ОУН на ПЗУЗ "М. Ата". На звороті зазначена маргіналія: "Залучник-2". Також див. машинописну копію цього документа російською: *ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 16, арк. 208-227*. До перекладу цього листа російською заступник начальника одного з відділів упр. 2-Н МДБ УРСР капітан П. Свердлов додав таку інформацію: "Справка: Письмо руководителя т. н. Ровенского окружного провода ОУН Маевского Анатолия, кличка Ульянов, к члену т. н. краевого провода ОУН Кузьме Богдану, кличка Кора, он же Кайдаш. Документ изъят 14 июня 1952 года из бункера члена т. н. краевого провода ОУН Степана в Березновском районе, Ровенской области. Степан – он же Сафрон, Евген и КК/о, установочные данные неизвестны, член т. н. краевого провода ОУН, разыскивается. Анализируя это письмо и другие изъятые бандитские документы, устанавливается, что под нижеуказанными записями Ульяновом зашифровываются следующие главари оуновского подполья: "Тот, который подарил мне карандаш" – руководитель ОУН в западных областях УССР Кук В. – Лемеш – разыскивается. "Приходил от него человек" – главарь т. н. краевого провода ОУН "Подилля" Бурлан – ликвидирован в ноябре 1951 года в Велико-Дедеркальском районе Тернопольской области. "Мой руководитель" – член Центрального провода ОУН Галаса В., кличка Орлан. Евтух он же Ульянов – Маевский Анатолий, главарь Ровенского окружного провода ОУН, разыскивается. Кора он же Кайдаш – Кузьма Богдан, член т. н. краевого провода ОУН, ликвидирован 15 августа 1951 года в Бердичевском районе Житомирской области. Перелесник – Фоя Людмила, агент-предатель МГБ УССР Апрельская ликвидирована в 1950 году в Межиричском районе Ровенской области. Дубовой – Литвинчук, руководитель Волинского краевого провода ОУН, ликвидирован в январе 1951 года в Демидовском районе, Ровенской области. Полищук – неизвестен. Бор., Б. – он же Борис и Кулемет – главарь курьерской бандгруппы, разыскивается. Б. (по работе Кука) – неизвестен. Мастер – очевидно Зот, член Волинского краевого провода ОУН, ликвидирован. Боровик – руководитель Кременецкого надрайонного провода ОУН, ликвидирован в январе 1951 года. П. – руководитель Кременецкого надрайонного провода ОУН Прокоп, убит в январе 1952 года в Лановецком районе, Тернопольской области. О. – Кук Василий, руководитель

№ 172
А. МАЄВСЬКИЙ – І. ПРОКОПИШИНУ

Вересень 1951 р.

К МН?¹⁴¹⁴

1. Записку от вас и почту № 2/51 получил. Благодарю. Сориентировался, что вы ее писали перед тем, как вторично встретились с Б. (Бурый – предположительно – п. п.)¹⁴¹⁵, а поэтому не срывая встречи, о чем вы писали в письме.

2. Насколько рад, что вы живы, настолько жалею, что не удалось еще встретиться в этом году.

Относительно новой “техники” – описать все это сейчас очень трудно, а написанного в достаточном количестве, чтобы можно было выслать вам, я не имею.

Как только перепечатаю, вышлю Вам.

Человек, как мне сообщили, уже в дороге. Сопроводительную записку в отношении его (от его руководителя по работе), которая шла ко мне, высылаю.

В связи с тем, что человеку этому – другу О. (Олегу – п. п.) известны некоторые организационные тайны, в случае если бы с ним что-нибудь случилось (захватили живым), или что-либо подобное, прошу об этом немедленно известить друга Б. (предположительно Бурого – п. п.) и меня.

Относительно вашего плана на случай потери связи между нами – соглашаюсь и принимаю к сведению. Еще раз повторяю: “То место, где в то время, когда вы приходили на мою территорию, я высылал за вами людей, т. е. то место, где вы ожидали, и с того места пришли ко мне¹⁴¹⁶. Число 10 (с 10-го на 11, запасная встреча 12) и запасная на каждый месяц 11-го. Все остальное так как вы писали”. (Так что теперь имеем три возможности осуществления встреч). Поэтому связь не должна прерваться.

оуновского подполья в западных областях УССР, кличка Лемиш. Кость – боевик руководителя Волынского краевого провода ОУН Дубового, в августе 1950 года захвачен. Бурлан – Прокопишин Иван, главарь т. н. краевого провода ОУН, ликвидирован в ноябре 1951 года в Велико-Дедеркальском районе Тернопольской области. М. – неизвестен. Г. – очевидно Горошко, пунктовой связи краевого провода ОУН, в июне 1952 года захвачен. Вас... – неизвестен”. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 16, арк. 226–227).

¹⁴¹⁴ Підкреслено однією лінією.

¹⁴¹⁵ Тут і далі у дужках – примітки перекладача.

¹⁴¹⁶ “... того места пришли ко мне”. – Підкреслено однією лінією.

Относительно карты для вас – как сообщил Б. (Бурый – п. п.), он дал вам. Если дал не ту, которая была бы для вас выгодной, то ничего не могу сделать. Хотя пользовался он ею редко, однако на его работе она ему нужна, а в отношении лишней территории, то кто его знает, не присоединится ли ему и другая территория. Сам же не имею ничего. Если бы имел, то охотно прислал бы.

Организацию не трактую по-хуторянски, однако в этом случае даже не забираю той карты у него, ибо его работу чрезвычайно ценю и уже были случаи, когда такая карта была ему нужна.

Обидно мне, что не могу в данном деле сделать этого для Вас.

Имеются данные о том, что в управлении МГБ, в Ровно, есть предатель, который теперь под видом повстанцев с группой действует по селам. Сообщаю его приметы, так как меня предупредили, что им может быть Ящук Миша “Оса”, из Лановецкого района, – выше среднего роста, чернявый, худой, волосы зачесывает сверху, глаза, кажется, голубые, а может быть серые, разговаривает медленно, чисто, немного с галицийским акцентом, но очень мало. Лет 37-ми, лицо очень мало зарастает, больше на конце бороды. Говорят, что вполне способный и активный.

Когда не состоялась между нами встреча, я написал к нему вторично, что был весной по вопросу о том, чтобы не делали затруднений для Б. (предположительно Бурый – п. п.). Так что не примите это за какую-то мою жалобу.

Если бы с людьми, которые знают то место (о котором я писал в предыдущей почте), что-либо случилось, то вы, как только передали бы об этом Вам, должны сказать: (следуют слова, которые в тексте зачеркнуты и их невозможно прочитать – п. п.), ответ (зачеркнут – п. п.). Человек от вас должен будет сказать только кличку, (в тексте она подчеркнута) и больше ничего не должен с ними говорить. Прошу это учесть.

Один опыт: когда в бункере не хватает воздуха, практикуется (если нет вентилятора) зажечь светильник и поставить в ту отдушину, через которую воздух выходит (отдушина должна быть двойная). Первая – до низу сбита из досок или ящика, а вторая вверху.

Светильник не практичен тем, что слышна копоть и сжигается много керосина.

В том случае, если отдушина, через которую выходит воздух, устроена над столом (а так можно сделать), делается так: на столе ставится лампа и из газеты делается колпак. Вверху, над продушиной, прикрепляется газета, а с боков слегка суживается. Газета прикрепляется к стене, а лампа становится в тот кол-

пак. Хорошо тем, что в бункере не так жарко и не нужно ставить светильник для света.

Поздравляю вас сердечно. Желаю здоровья, счастья и успехов, а также счастливой зимовки.

Слава Украине.
Сентябрь 1951 г.
006

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 16, арк. 197–200. Копія. Машинопис¹⁴¹⁷. Переклад російською мовою¹⁴¹⁸.

№ 173 А. МАЄВСЬКИЙ – “ЧУМАКУ”

Червень 1952 р.

Чумаку!¹⁴¹⁹

Получил сообщение от д. Б.¹⁴²⁰, что Вы счастливо перезимовали. Одновременно мне сообщили, что Ваш проводник погиб.

Так как я имею к Вам пароль (пароль передал тот Ваш друг, который осенью 1951 года погиб в пути и сл. п. проводник П.¹⁴²¹).

---

¹⁴¹⁷ Оригінал документа був вилучений 06.11.1951 працівниками МДБ у ліквідованого провідника Подільського краю ОУН І. Прокопишина-“Бурлана”.

¹⁴¹⁸ До копії документа додана така інформація: *“Письмо руководителя Ровенского окружного провода ОУН Маевского Анатолия, кличка Ульянов, к руководителю т. н. краевого провода ОУН Подилля Прокопишину Ивану, кличка Бурлан. Перевод с украинского. Перевел: зам. начальника отдела управления 2-Н МГБ УССР капитан /Свердлов/. Справка: документ изъят 6 ноября 1951 года у ликвидированного главаря т. н. краевого провода ОУН Подилля Прокопишина Ивана, кличка Бурлан, он же МН. 006 – Маевский Анатолий, кличка Ульянов, руководитель т. н. Ровенского окружного провода ОУН, разыскивается. О. – предположительно Олесь, неизвестный бандит одного из технических звеньев ОУН, разыскивается. Б. – предположительно Бурый, пунктовой связи ОУН, разыскивается. Оса – Ящук М., руководитель СБ Кременецкого надрайонного провода ОУН. В 1949 году захвачен и оперативно использовался, в 1951 году убит бандитами. Зам. начальника отдела управления 2-Н МГБ УССР капитан /Свердлов/”.*

¹⁴¹⁹ Підкреслено однією лінією.

¹⁴²⁰ “Бурый” – псевдонім М. Салати.

¹⁴²¹ Куриця Степан Олексійович (“Ара-7”, “Прокоп”, “Прокіп”, “Руслан”) (1922, хут. Рудки (?) Тербовлянського р-ну Тернопільської обл. – 20.02.1952, с. Ванжулів Лановецького р-ну Тернопільської обл.). Очолював Кременецький надрайон.

Вы (вдвоем) подчиняетесь мне, вернее будете подчиняться мне, когда я встречу с Вами и подам пароль.

В этом году не смогу с Вами уже встретиться потому, что имею единственную возможность связаться с Вами через др. Бурого, поэтому прошу хорошо с ним условиться о связи на 1953 год. Знаю о том, что Вы поддерживаете связь с соседом.

Прошу эту связь держать в дальнейшем и все распоряжения др. Бурого в этом деле выполнять как официальные.

Если бы туда шли люди (если будут идти, то только через др. Бурого), то будьте осторожны в пути. Не заходите в расконспирированные квартиры, старайтесь вообще наименьше заходить в дома. Об остальном в таком случае Вам скажет др. Бурый.

Для Вас даю такое задание:

1. Хорошо подготовиться к зиме, обеспечить бункерами, продуктами и т. д. Хождение зимою ограничить до минимума.

2. В течение зимы проработайте “Шлях до воли” четыре части (Вы должны его иметь), “Историю Украины”¹⁴²², “Географию”, “Флаг украинского националиста”¹⁴²³ и все, что имеете с наших материалов – важнейших.

В качестве практического задания напишите листовку-образец “К украинской молодежи и колхозникам”, а также на тему “Почему нам нужно бороться за УССД”.

Ваш друг (который находится возле Вас) также должен написать на эту тему.

3. К весне Вы должны закупить 3000 листов тонкой бумаги к машинке – формат копирки, 200 листов копировальной бумаги и 5–10 кг. толстой бумаги (для печатания). Все это направьте первой связью через др. Бурого по адресу “2535”.

Знаю, что с деньгами трудно, но нужно взять у служащих большевиков. К этому все то будет стоить недорого. Если бы Вы имели возможность купить всего того больше, то было бы хорошо.

4. Без моего согласия в подполье никого не берите.

5. Если ко мне будете писать, то адресуйте “Сомко”.

6. Все организационные праздники празднуйте в своем звене.

7. О своей проведенной Вами учебе за зиму составьте отчет и направьте ко мне первой связью в 1953 году.

---

¹⁴²² Посібник “Історія України”, виданий ОУН у 1944, див.: *ІДЗ ГДА СБ України*, ф. 13, спр. 372, т. 12, арк. 86–125.

¹⁴²³ Перше видання брошури “Прапор українського націоналіста” (навчальний матеріал ОУН) з’явився у 1941, друге – у 1943. Передрук першого видання вийшов у 1947. (*Стасюк 2006 319, 324, 345*).

Поздравляю Вас искренне, желаю счастья, здоровья и успехов в борьбе. Счастливо перезимовать.

С. У.
Июнь 1952 г.
Сомко

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 37 (1960 р.), спр. 32, т. 1, арк. 279–281. Засвідчена копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁴²⁴.

№ 174 А. МАЄВСЬКИЙ – Б. ПАВЛЮКУ

Серпень 1952 р.

До Бориса!¹⁴²⁵

1. Висилаю: 1) “Деклярація УГВР”; 2) “Про деякі актуальні питання суч. визв. справи”¹⁴²⁶. Тому, що мені забракло примірників, то висилаю для Вас, а Ви зараз же перечитайте уважно, зробіть собі деякі виписки, і ці матеріяли, в цьому робі, вишліть до “ТМР” (Ром.)¹⁴²⁷. (Думаю, що зв’язок в цьому році є ще з ним).

2. Залучую залучник в справі Х-річчя УПА. Зробіть так, як там написано. Висилаю пошту до “ТМР” (Ром.), пошліть її куди треба.

3. Передаю “Посвідки про нагородження” для Вас, Д. і К.¹⁴²⁸ Роздайте. В зв’язку з цим прийміть Ви і інші від мене щире поздоровлення з одержанням нагород. Бажаю Вам ще більших успіхів в нашій святій боротьбі. Міцно тисну Ваші правиці!

---

¹⁴²⁴ До копії документа російською додана така інформація заступника начальника відділу упр. 2-Н МДБ УРСР, капітана держбезпеки П. Свердлова: “Совершенно секретно. Перевод с украинского. Документ исходит от руководителя т.н. Ровенского окружного провода ОУН. Чумак – руководитель т. н. Кременецкого районного провода ОУН. “Б” – Бурый – руководитель курьерской бандгруппы на линии связи центрального провода ОУН. “П” – Прокоп – руководитель т. н. Кременецкого надрайонного провода ОУН (ликвидирован в январе 1952 года)”.

¹⁴²⁵ Б. Павлюк.

¹⁴²⁶ Праця П. Федуня “Про деякі актуальні питання сучасної визвольної справи” вийшла у підпіллі ОУН окремою брошурою в 1951. (Стасюк 2006 370).

¹⁴²⁷ Йдеться про В. Кудру-“Романа”.

¹⁴²⁸ Так у документі. Одну з них – посвідку про номінування і нагородження В. Кудри-“Романа”, завірену в. о. к-ра УПА-Північ “К. Ткачем” 14.10.1952 – див.: ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 10, арк. 3 (конверт).

4. Забувся тоді Вам сказати, що ті гроші, що у Чор., Ви передали для д. Р. Якщо зробили так то добре, а як ні, то передайте при нагоді.

5. Зробіть так: цим разом нагрузіть напл. літератури і щасливої дороги. У квітні, натомість, не приходьте на стрічу сюди (т. зн. стріча у квітні відкликається), а у квітні зустріньтесь з д. Р. і зі своїми людьми, довідайтеся про все – чи живі і т. д. і аж у травні 1953 р. прибувайте на стрічу. Провіряйте і “Осику” і “Жук”¹⁴²⁹ – так, як ми домовились. Змін немає, а коли у травні буде пошта від мене, то там напишу що робити, коли ж не буде, або коли ніхто не вийде, то не переймайтеся тим, ідіть до баньок – берить пошту (якщо не забере) і ідіть по завдані. Остерігаю, щоб все Ви і д. Р. робили тихо¹⁴³⁰, щоб були обережні, не злегковажили собі.

Зв’язок буде тоді аж у липні. З 29 на 30 липня. Місце “Жук”. Решта таке саме як у квітні мала бути. Добре було б, щоб, ідучи у липні, Ви, перед відходом, бачились з Ром. І знали, як там йому пішло, нехай звіт усно передасть.

6. Ще така справа. Я можу писати до Вас не від руки, а на машинці записки, підписуватися буду до Вас “Знаний”. Так що все що там буде, то воно важне. Возьміть під увагу і таке, що може я Вас пошлю нав’язатися з Вашим сусідом (не Ром.) – так, щоб не здивувалися як одержите таке.

7. Як будете тепер, і в 53 році, то напишить мені коротко і конспіративно¹⁴³¹ як там у Вас і Р.; що треба Вам від мене – моя поміч і т. д. Коротко. Записку¹⁴³² передайте через того, хто вручить Вам пошту від мене.

8. Глядіть і бережить місця, не розконспіруйте. Придадуться ще.

9. Виготовте мені список різн. літератури – яку Ви розповсюдили в 1952 році. Це в 1953 р. перш. зв’язком передайте. Зимомо працюйте над собою і всіма.

Здоровлю міцно Вас і напарників. Тисну, але міцно, Ваші правиці!

С. Україні!
Серпень, 1952 рік.
Знаний.

---

¹⁴²⁹ Йдеться про мертві пункти зв’язку Рівненської округи.

¹⁴³⁰ “... робили тихо ...”. – Підкреслено автором однією лінією.

¹⁴³¹ Слово підкреслене автором однією лінією.

¹⁴³² Далі йде закреслене автором: “*положить на м. пункті в пуделко, або*”.

Verte!¹⁴³³

П. С. 1. Коли у травні 1953 р. з 29 на 30 прибудете, то на “Осиці” чекайте до 11^{ої} год. ночі, і як нікого не буде, то ідіть на “Жук” і там очікуйте. Бо на “Осиці” може нікого не бути, а на “Жуці” буде обов’язково, хиба що попадають.

С. У.
3-ий

*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 10, арк. 3 (конверт).
Оригінал. Рукопис.*

№ 175 А. МАЄВСЬКИЙ – В. КУКОВІ

Серпень 1952 р.

До О!

В зв’язку з тим, що зв’язок у м. серпні не відбувся, я висилаю зв’язкових на той другий пункт “Трава”. Тому, що може ті люди не будуть знати Вашої нової адреси, адресу на стару адресу.

Пошту від Вас з м. липня одержав. Дякую.

Наказ, одержаний (1/52) від зверхника, висилаю до Вас, а також перебитий – 2 прим. Оригінал висилаю тому, що зробив деякі зміни. У залучнику є про те написано. Залучую залучники в справі виданих посвідок і орг. людей.

Відносно того, щоб залагодити список про номінації і нагородження усіх – і мертвих і живих, то справа нелегка і не знаю чи вдасться. Тому, що як кого номінувалося чи нагороджувалося, то робилось-повідомлялось без шуму, інші не знали. До того, багато людей спало. Сам, знаю, що хоч чув про нагор. інших, але не певний яке саме нагородження. Найлегше це пошукати по архівах накази про нагородження.

Знаю, що в 1946 році, на цих теренах, був перший наказ про нагородження. Я його читав, в себе не маю. Про себе знаю – що у 48 р. осені подав список до нагородження. Наказу немає про тих осіб – не бачив (там був Сагайдачний¹⁴³⁴ – Віктор), а цей – 1/52 то слідуючий – останній¹⁴³⁵. Хиба, може, з інших теренів подавали

---

¹⁴³³ Слово “Verte” є наказовою формою дієслова “Vertere” і перекладається з латинської мови як “повертай”, “перегорни”.

(маю на думці Волинь). Посвідки не видавалось – принаймні я не одержав для своїх. Буду старатися зібрати такі дані, заходи вже поробив. Все, що зможу, витягну з арх. і пришлю Вам.

З Петром не обіцяюся конкретного нічого. Зор'єнтуюся. З Юрою – думаю що вдасться.

Список висл. мат. на схід і біоґр. дані висилаю.

З Тарасом – поставив руба справу, так, або так, дав до вибору, тиску не робив. Поздоровлень від Вас не передавав для окр. нагороджень. Говорив я багато, цікаво чи допоможе?

За Ваші поздоровлення для мене – дякую. Щиро кажучи, без скромности, то вони не на місці – не варт. Але що ж сталося, мучить мене, що може моя думка трохи вплинула на те, тоді як я подавав список, то я висловив її. Однак – сталося. Казав, кажу, що то лиш тягар і плутанина. Тому я проти того, щоб надалі вишукувати різні причини і видумувати нові нагороди¹⁴³⁶. Сьогоднішній час і “обильність” нагород – якоесь не смачно виходить. Тепер, власне, не треба давати нагород, бо щоб даного не запитали.

Зашифроване щодо Башки прочитав. Здивувався, задумався і сказав “може так треба” – сталося.

На запитання відповіді посилаю. Тому, що не знав дечого, тому і там багато ґрунтовських припущень написано, навіть наївних, підхід плоский і т. д. Але як розумів, так і написав. Прошу дивитися, як не варт, то уважайте то за дискусійний матеріал – поділ думками.

З Юрою, як буду бачитись, то передам все і нехай дасть відповідь. Своїх думок не буду подавати – тому жодного не буду робити в тій справі.

Бажаю Вам серцем і душею щастя. Многих літ життя!

С. Україні!
VIII-52.
KPC

Фонд Рівненського обласного краєзнавчого музею. Папка з документами про діяльність ОУН і УПА. Оригінал. Рукопис.

---

¹⁴³⁴ Можливо це Гавлишин (Гавлишин) Микола Васильович (“Сагайдачний”) (1924, с. Козлин Рівненського р-ну Рівненської обл. – 14.10.1949, с. Малий Житин Рівненського р-ну Рівненської обл.). Станом на 1944 – в ОУН. 1947–1949 – провідник Олександрійського р-ну. Загинув у бою з опергрупою Олександрійського райвідділу МДБ. (ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 14, арк. 30).

¹⁴³⁵ Так у документі.

¹⁴³⁶ “... я проти того ... вишукувати різні причини і видумувати нові нагороди”. – Підкреслено автором однією лінією.

Листи Мосейчука Петра

№ 176 П. МОСЕЙЧУК – “700”

Січень 1949 р.

До 700!¹⁴³⁷

1. Всі Ваші записки та записку до Мурашки я отримав і все зрозумів.

2. Щодо пошти на 5410 (яка вертається), то хіба Степан її лишив десь на пункті. Рівнож щодо тих пакунків, які останньо передав Ігор, коли Ви їх ще не отримали то напевно вони ще на пунктах.

Я в порозумінні з Назаром¹⁴³⁸ ще в жовтні зробив цілком відповідальним за зв'язок того теренового, при якому я лишився зімвувати, тому він має всі квити і накладні на все, що переходило через наш пункт.

3. 29.І.49 р. я з Назаром ходив на стрічу до Рибалки, де зустрівся з Чумаком¹⁴³⁹ і Іжаком¹⁴⁴⁰, котрі повідомили, що на Різдво в с. Уїздцях згинув в криївці Рибалка, Граб, Ярко і ранений в руку. В якого господаря вони впали то невідомо, досить того, що в криївці, яку дали теренові.

Большевики криївку очинили ніби було ще темнувато, після чого була довго велика стрілянина. Трупів забрано до Мізоча. Господара поки що не зачіпають.

Перед тим ранений був ніби в 55¹⁴⁴¹ на контролі і тільки повернув то скоро упали.

---

¹⁴³⁷ Підкреслено хвилястою лінією. В копії цього документа російською цифровий псевдонім “700” поданий як “7001”.

¹⁴³⁸ Можливо йдеться про І. Власюка.

¹⁴³⁹ Габуха Ананій Петрович (“Чумак”) (1923, с. Мала Мощаниця Здолбунівського р-ну – ?, ?). Комендант боївки СБ. За радянськими даними, які невірні, він загинув 3.12.1948, будучи оточений радянською чекістсько-військовою групою у криївці на хут. Салтановка (?) с. Стара Мощаниця Здолбунівського р-ну Рівненської обл. (ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 11, арк. 360).

¹⁴⁴⁰ Можливо це Овдійчук Яків Матвійович (“Іжак”, “Лиман”, “Малий”, “Сокіл”) (1918 чи 1927, родом з Галичини чи с. Стара Мощаниця Здолбунівського р-ну Рівненської обл. – 24.03.1952, хутір біля с. Гуменники Рівненського р-ну Рівненської обл.). За однією версією, був провідником Мізоцького р-ну. За іншою версією, очолював боївку СБ у Мізоцькому р-ні (листопад 1945). Кур'єр ОУН на ПЗУЗ. Загинув під час проведення чекістсько-військової операції у криївці на подвір'ї мешканки с. Гуменники. (ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 22, арк. 114; Реабілітовані історією. Рівненська обл. 2 2009 263).

4. 10.I.49 р. Їжак мав стрічу з Кавкою. В лютому з Кавкою стрічі не буде, а буде аж в березні.

5. Той поліщук, що прибув з півдня, за словами Їжака є гальмом в роботі.

6. Стріча з Іжаком буде 26.II.49 р.

7. Пересилаю Вам звіт Мурашки.

То шифроване слово є назва того села, де Ви останньо бачились з раненим. Мурашка сидить сам в криївці. До роботи його Наз. брати не годиться.

7¹⁴⁴². Я перебуваю з Наз.

8. Вже довший час від “Ю” ніхто не забирає з пункту пошти.

9. Під кінець грудня чи на початку січня на Бущанських фоторах впала криївка з людьми.

10. Рибалка мав з Лопухом стрічу, при чому Лопух мав прибути до нас бо є здоровий. Але зараз ані з ним, ані з 55 зв'язку нема.

З 55 є умовлена хата, але від него її ніхто не контролює, а Їжак перевіряв кілька разів.

11. В м-ці листопаді згинув Гарасим (Крем'яниччина).

Щиро здоровлю!

С. У!

Січень, 1949 р.

Зуб¹⁴⁴³

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 133 (конверт). Фотокопія оригіналу. Рукопис¹⁴⁴⁴.

¹⁴⁴¹ Йдеться про В. Сементуха.

¹⁴⁴² Так у документі.

¹⁴⁴³ Мосейчук Петро Федорович (“Бук”, “Зуб”, “Сірий”, “Клим”, “С.”, “75/12”) (1923, с. Уїздці Здолбунівського р-ну Рівненської обл. – 19.08.1952, Дубенський р-н Рівненської обл.). Освіта – 5 кл. У період німецької окупації працював на біржі праці в невідомому населеному пункті. В підпіллі ОУН – від 1943. 1945–1949 – комендант СБ і боївки СБ Дубенського надрайону. 1951 – серпень 1952 – провідник Дубенського надрайону. Отруений спецпрепаратом “Нептун 47”, який застосувала опергрупа Дубенського райвідділу МДБ. Дострелився, щоб не потрапити у полон. (*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9079, т. 26, арк. 51, 69–70*). Псевдонім П. Мосейчука в документі підкреслений однією лінією.

¹⁴⁴⁴ Оригінал, з якого зроблено фотокопію, був вилучений радянськими спецслужбами 7.02.1949 у с. Пітушків Млинівського р-ну Рівненської обл. під час проведення чекістсько-військової операції з ліквідації М. Козака. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 23; Там само, арк. 82*). Цей документ, перекладений російською старшим оперуповноваженим 2-го відділення відділу 2-Н МДБ УРСР лейтенантом Степаном Гненюком у лютому 1949, див.: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 122–122 зв.*

П. МОСЕЙЧУК – “ПРОВІДНИКОВІ”

Квітень 1949 р.

Др. проводник!

1. О смерти сл. п. Дядя я коротко написал¹⁴⁴⁵ его зверхнику “ПД”.

2. Связь к “ПД” имеется, не знаю на место-ли. Почты оттуда не было никакой, лиш состоялась встреча курьеров.

3. Ковка¹⁴⁴⁶ перезимовал хорошо. Богдан погиб сам-один, еще осенью по дороге, когда пошел домой.

На пункте Богдана¹⁴⁴⁷ страшной балаган, там необходимо было-бы оздоровить и то немедленно, туда также необходимо одного человека ибо трем там тяжело.

4. Точка Игоря снесена, потому, что погибли люди.

5. На место сл. п. Дуба остался Мысливец и Еж (Ежак). Им немного помог, а Мысливца пока-то сделал ответственным за работу на той точке.

К ним также надо одного человека, ибо вдвоем не сделают себе даже хаты.

6. Мертвый пункт к “Ю”¹⁴⁴⁸ контролировал во второй половине апреля, на пункте лежит почта к “Ю” еще осенняя, по нее никто не приходил. Хатни (хозяева) пункта утверждают, что они есть живы¹⁴⁴⁹.

7. В с. Бущи погиб Назар и еще несколько орг. людей.

8. Я с Гартом имел личную встречу, на которой ему сообщил о смерти сл. п. Дядя. Связь к нему имеется. Всю ту почту шли на “Пров.” от “Гарта”, я переадресовал и выслал Вам. Возможно, что это делать нельзя было.

---

¹⁴⁴⁵ Автор документа має на увазі “Повідомлення про випадок, який стався в с. Петушків, р-н Острозець, обл. Рівненська, в ніч з 7 на 8 лютого 1949” за підписом “Філімон” від березня 1949. У цьому джерелі описується смерть М. Козака. Див.: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 164 (конверт).*

¹⁴⁴⁶ Помилка перекладача. Має бути “Кавка”.

¹⁴⁴⁷ За радянськими даними, цей пункт розміщувався у с. Гориньград Перший Рівненського р-ну Рівненської обл. Знаходився на лінії зв’язку між Г. Семенюком і А. Маєвським та їх обох до В. Галаси. Передача пошти по лінії на Рівненщину здійснювалася через с. Мнишин Гоцанського р-ну, де знаходилася човнова переправа через р. Горинь. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 118–119*).

¹⁴⁴⁸ Вірогідно “Ю” – одна з поштових адрес В. Кука.

¹⁴⁴⁹ Так у документі.

С Гартон я условился на случай запасную связь. Он меня знает по псевдониму Пылып.

9. В терене сл. п. Вия до апреля 1949 г. погубло 13 чел. (из них 3 чел. сдались живыми, а 10 погубло). С тех 10-ти погубших, три погубли те, что были при Мыколе. В этом терене большевики провели 100% коллективизацию. (Погубшие это с 1.X.48 г. по 1/IV.1949 г.).

10. В лесах Гурбы, Смага, Кременецк. и др. осенью 1948 г. большевики расположились гарнизонами до 50 челов., на каждой точке. От гарнизона к гарнизону расстояние до 5 км. Так стояли до 2-х месяцев, пока выпал снег.

Свое прибывание в лесу маскировали маркой повстанцев. Последствий нет никаких.

11. На терене Кременеччина, НКВД с осени 1948 г. начало применять новые методы борьбы, а именно: накопили “краивок” (НКВД), главным образом в лесах (понад селами). “Краивны”¹⁴⁵⁰ в середине декарировали “проводниками” освободительной борьбы: Коновальца, Петлюры, Мазепы и др. Идут в села и арестовывают лучших людей, которые еще большевизированы, из молодежи или со взрослых. Связывают руки, завязывают глаза и ведут в “краивку”. В “краивке” сымают допрос, под предлогом сотрудничества с НКВД, при том применяют разные пытки. Между собой поют разные наши революционные песни и т. д.¹⁴⁵¹

Посля эту данную личность отсылают в район и судят или вербуют.

12. Что делать с отцом М., он выступает против нашего движения с оружием и его уже тяжело взять.

13. Думаю теперь кое-кого взять, но вообще хочу от Вас указаний на эти дела.

14. Найти меня этой связью можно, когда только нужен.

15. В начале апреля в терене Здолбуновщина-Мизоччина начались сплошные общие операции.

---

¹⁴⁵⁰ Тут і далі йдеться про криівки.

¹⁴⁵¹ Згадані методи роботи застосовували на Кременеччині (Тернопільська обл.) радянські винищувальні батальйони, агентурно-бойові групи, псевдобойові (“лжебойові”) СБ. Так, перші винищувальні батальйони з’явилися у Тернопільській обл. на поч. 1944-го. Станом на 1.07.1944 там нараховувалося 25 винищувальних батальйонів загальною кількістю 1227 чол. А у Західній Україні загалом чисельність цих батальйонів за період від лютого 1945 до 1.04.1946 зросла з 292 до 3593. Упродовж згаданого проміжку часу чисельність осіб, які там перебували, зросла до 63000 осіб. (*Киричук 2000 139; Гогун 2005 179; Стародубець 2008 41*).

Также сообщаю Вам о новейшем изобретении в вопросах “Сталинской” техники – это есть: деревянная ручка, а на конце прикреплен резиновый бич, вот этим “приспособлением” ищут по лесу “краивки” (ходят по лесу и молотят).

Говорят люди, что имеются новые щупы у НКВД, на конце с колесами – для чего они, это еще неизвестно.

Кончаю.

Сердечно поздравляю Вас и всех знакомых.

С. У!

Апрель 1949 г.

Зуб (С.)

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 157 (конверт). Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁴⁵².

---

¹⁴⁵² До документа додана така інформація: “З-сп. Перевод с украинского. Перевел с украинского: зам. нач. 1 отд-я отдела 2-Н УМГБ ВО лейтенант – Свириденко. 16.VIII.49 г. Верно: зам. нач. отд-я отдела 2-Н УМГБ ВО лейтенант [підпис] /Свириденко/. Справка: подлинник выслан Шумскому РО МГБ Тернопольской обл. (рукопись) при № 1/3858/1 от 18.VIII.49 г. 19.VIII.49. Лейтенант [підпис] /Свириденко/”. Оригінал документа був виявлений 16.07.1949 розвідувально-пошуковою групою УМДБ Волинської обл. у польовій сумці, яку троє невідомих повстанців покинули на березі р. Путилівка біля с. Личани Ківерцівського р-ну Волинської обл. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 154).

Листи Неверковця Анатолія

№ 178

А. НЕВЕРКОВЕЦЬ – І. ЛИТВИНЧУКУ

[Липень 1949 р.]

[...] Если мне удастся уладить дела, порученные другом 2103 (по-видимому Лемешем)¹⁴⁵³ до встречи с Вами, то явлюсь на встречу лично. Если мне не удастся этих дел уладить, а они есть срочные, я буду вынужден выслать только связных.

Относительно дел, которые я должен был изучить к августу, то не сумел по указанным выше причинам. Частично войду в курс дел. То же самое с деньгами и бумагой – могу давать не раньше как с августа. [...] ¹⁴⁵⁴

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 254. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁴⁵⁵.

№ 179

А. НЕВЕРКОВЕЦЬ – І. ЛИТВИНЧУКУ

[Вересень 1949 р.]

[...] Как в августе, так и в сентябре от Панаса (руководитель Ковельского окружного провода ОУН)¹⁴⁵⁶ ничего не было. В сентябре может быть потому, что в августе недалеко от пункта они напоролись на засаду. Возможно думает, что провокация, а может быть случилось какое-нибудь несчастье. [...]

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 246. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁴⁵⁷.

¹⁴⁵³ Примітка перекладача фрагмента документа російською мовою.

¹⁴⁵⁴ Фрагмент використовувався в оперативній роботі МДБ. З нього стало зрозуміло, що А. Неверковець у першу чергу виконував вказівки В. Кука, а вже потім – І. Литвинчука. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 253).

¹⁴⁵⁵ Копія цього документа вміщена у спецповідомленні в. о. начальника УМДБ Волинської обл. гвардії полковника Ф. Будкіна для заступника начальника упр. 2-Н МДБ УРСР полковника І. Шорубалки про ліквідацію організаційного референта ПЗК "Москва" (від 10.11.1949).

Листи Прокопишина Івана

№ 180

І. ПРОКОПИШИН – Б. КУЗЬМІ

Вересень 1950 р.

До 38-А!

1. Записку Вашу з травня та записку й посилку 055 з квітня ц. р. одержав – дякую.

2. Маю до Вас прохання. Пишу про це в порозумінні з О. А саме:

У зв'язку зі смертю К-8¹⁴⁵⁸ і правдоподібно Да., я стратив цілковито зв'язок з цим тереном. З К-8 було домовлено різні роди зв'язку, але всі вони з причини смерти К-8 не діють. Відомо мені, що Ви з цим тереном маєте сусідські зв'язки, тому прошу передати там на руки д. Прок-а, чи Б-ка (в разі смерти їх обох – на руки найвідповіднішого на Вашу думку чоловіка) дані про мертвий пункт, на якому можна було б відновити контакт.

Дані ці передасть Вам 2640.

Крім цього прошу, якщо це можливе й не зробить Вам великих труднощів, зустрінуть з кимсь з цих друзів (Пр. чи Б.) особисто та повчити як вони повинні ставити роботу до часу, поки не зв'яжуться зі своїми “нормальними” зверхниками. Крім того, передайте їм такі орг. псевда, на які вони повинні підпорядкуватися: 3536, 5566, 3243.

Про всі повищі справи пишу в порозумінні з 2640.

Пробачте, що звертаюся до Вас з цими справами, які до Вас вже ніяк не належать. Ви безперечно маєте своїх обов'язків досить. Але в тому випадкові немає іншої ради.

Згори дякую за полагодження.

---

¹⁴⁵⁶ Мабуть у дужках – уточнення перекладача документа на російську мову.

¹⁴⁵⁷ Наводиться у спецповідомленні в.о. начальника УМГБ Волинської обл. полковника Ф. Будкіна для заступника начальника упр. 2-Н МГБ УССР полковника І. Шорубалки про ліквідацію організаційного референта ПЗК “Москва” (від 10.11.1949).

¹⁴⁵⁸ Вірогідно, особа, захована за цим псевдонімом, була вбита у серпні 1950.

3. Повідомляю, що Ваша весняна пошта до “СМ” впала в руки большевиків, як рівнож ці оповідання, написані Вашою маш., тому, якщо можливе, пришліть ці оповідання ще раз.

Щиро здоровлю та бажаю якнайкращих успіхів в боротьбі й праці.

Слава Україні!
Вересень 1950 р.
579 (РВК)

ГДА СБ України, ф. 13, спр. 398, т. 13, арк. 491. Оригінал. Рукопис.

№ 181

І. ПРОКОПИШИН – Б. КУЗЬМІ

Травень 1951 р.

До 38-А!

Користаю з нагоди, що я зустрінувся з д. 940 особисто¹⁴⁵⁹, й передаю цю записку. Минулого року я передав до Вас записку через пр. Л.¹⁴⁶⁰ і ком. Дуб. з проханням передати до д. Бор., або пр. (в терені Круча) мертвий пункт зв'язку на “Дніпро”, який порвався разом зі смертю К-8. Ця справа зараз не актуальна, бо д. Бор. згинув у м. березні ц. р. з причини прямої всипи його криївки його бойовиком-юнаком, який раненим попав у руки большевиків, а доля д. Прокопа досі не відома, – найбільш правдоподібно він згинув теж.

Від 940 довідався я, що від Вас (згл. з Вашого терену) йшло минулого року багато пошти на РВК¹⁴⁶¹, яку спрямовано на “Дніпро”. Я жодної пошти не одержав. Роблю заходи, щоб її віднайти, але ледви чи це мені вдасться, бо згинуло багато людей, у яких вона могла б бути захована. Прошу мені хоч написати, що було вислано.

---

¹⁴⁵⁹ Дана зустріч з А. Маєвським, напевне, була випадковістю. Вона сталася, коли І. Прокопишин прошкував лінією зв'язку на Кременеччину до “Прокопа”.

¹⁴⁶⁰ У записці, переданій автором листа у 1950-му за посередництва В. Кука для Б. Кузьми, останньому пропонувалося встановити контроль над Кременецьким надрайоном.

¹⁴⁶¹ Це або псевдонім І. Прокопишина, або криптонім Кременецького надрайону.

Пошту до мене на майбутнє, до відновлення “Дніпра”, прошу слати через “Горинь”.

З д. 940 я зустрівся на доручення пр. Л. і передав йому інструкції проводу ОУН з 1950 р.¹⁴⁶² Щиро здоровлю і бажаю повних успіхів у боротьбі й праці.

Слава Україні!
Травень 1951 р.
Модест.

Адресувати до мене можна по-старому або 579. 940 знає ці адреси й куди їх спрямувати

ГДА СБ України, ф. 13, спр. 398, т. 13, арк. 490. Оригінал. Рукопис.

---

¹⁴⁶² Тобто, зустрівшись з В. Куком, автор листа одержав від нього вказівку передати інструкції проводу ОУН, видані у 1950, для А. Маєвського.

Листи Савири Олександра

№ 182

О. САВИРА – “НАДІ”

4 липня 1949 р.

Подруго! Надю!¹⁴⁶³

Ви за всяку ціну вийдіть до мене на те місце, де Ви приходили з Іваном. Я напевно буду на Вас чекати, бо я маю з Вами багато говорити, отож Ви мусите вийти бо дуже важна справа. Бо поки я буду вільний, то я дещо Вам повідомлю про деякі Ваші особисті справи, бо скоро зі мною бачитись не будете. То Ви до мене вийдіть 6.VII.49 р. в те саме місце, де я з Вами бачився останьо на кемпі, розпізнавчий знак той самий. Чекати докі я не прийду, я буду напевно.

Здоровлю.

Слава Україні.

Дня 4.VII.49 р.

Осика

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 122 (конверт). Фотокопія оригіналу. Рукопис.

№ 183

О. САВИРА – Ю. ДЗЕЦЬКУ

Квітень 1950 р.

Д-р Андрей¹⁴⁶⁴

1. Прошу сообщить, что у Вас случилось в районе (терене) – люди говорят, что кто-то сдался и уехал в Киев, кого-то убили и т. п. В дальнейшем систематически информируйте меня о действиях врага и его полицейских органов.

2. Сообщите, почему не состоялась встреча в марте м-це с. г. на СУС связи.

3. Если связанные от Вас скажут, что они смогут в ближайшие дни Вас видеть, то между связными будет обусловленная

---

¹⁴⁶³ Зв'язкова ПЗК “Ліс”.

встреча, вернее м. п. На эту встречу явитесь лично для решения деловых, а также и организационных вопросов.

Если не имеете связи со своим организационным руководителем (з Верхныком)¹⁴⁶⁵, то я дам Вам инструкции и задания. Если бы мы не встретились (меня не было), то напишите имеете ли Вы связь с организационным руководителем, если нет, то какие имеете инструкции (сообщите заглавие).

Личную встречу, о которой пишу выше, назначаю на 10/II–IV–1950 года от 22 ч. 30 до 24 часов.

Кличка:

Вы – 2 X 2 куки до зозули + 1 хлопок.

Мы – 3 мяуканья. Громоваца–Глина.

4. Если Вам необходимо что-либо зашифровать, то шифруйте шифром, обусловленным между Вами и д. Стем. (Видимо Стемид – Г. С.) (я его имею).

Желаю веселых праздников – воскресенья Христова и успехов в работе, в борьбе.

Слава Україні.

Апрель 1950 г.

Оксентий.

P. S.

Прошу переслать типографии, бумагу и т. п. Прошу написать как чувствуете, как живете, работаете и т. п.

Оксентий

УСБ України у Рівненській обл., ф. 8, оп. 11, спр. 6, арк. 159. Копія. Машинопис¹⁴⁶⁶.

¹⁴⁶⁴ Дзецько Юрій Володимирович (“Андрій”, “Гроза”, “Степан”) (1918 чи 1921, с. Теслугів чи Добриводи Радивилівського р-ну Рівненської обл. – 1950, ?). Освіта середня. Член ОУН від 1940. У період німецької окупації працював секретарем поліції Козинського р-ну на Тернопільщині. 1946–1950 – провідник Вербського р-ну, Дубенського надрайону. Керував пунктом зв’язку на межі Рівненської, Львівської та Тернопільської областей. За одними даними загинув 21.01.1950 у бою з опергрупою Кременецького райвідділу МДБ на хут. Мисіка Крижевської сільради Кременецького р-ну Тернопільської обл.. За іншими, загинув 9.10.1950 на території Червоноармійського р-ну Рівненської обл. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 42 (1953 р.), спр. 5, т. 2, арк. 106–107; Там само, оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 3, арк. 52–53.*)

¹⁴⁶⁵ Так у документі.

¹⁴⁶⁶ Оригінал документа був вилучений працівниками МДБ 17.10.1950 під час спецоперації з ліквідації І. Нікончука-“Ярослава”. Копія документа російською наводиться у спецповідомленні начальника Демидівського райвідділу МДБ старшого лейтенанта С. Гненюка для начальника УМДБ Рівненської обл. полковника Тимофія Михальчука про ліквідацію “банди” провідника одного з р-нів ОУН “Ярослава” [дата невідома].

№ 184

О. САВИРА – С. СКОРОПАДСЬКОМУ, С. ТКАЧУКУ, П. ТКАЧУКУ

27 серпня 1950 р.

Друзья Виктор¹⁴⁶⁷, Буйко¹⁴⁶⁸, Дунай^{1469!!!}

Ваших ответов на мое письмо жду с марта м-ца 50 г. Если же вы направили свои ответы, то напишите еще раз, ибо я их не получил, т. к. сл. п. друг Степан (районный “проводник” ОУН – С. Г.) погиб 8.5.-50 г.¹⁴⁷⁰ Вы же по моему предложению должны были связаться с ОУН до 1.5-с. г. Нового срока не назначаю, т. к. не знаю технических возможностей получения от вас ответа на мои письма с III и 27.VIII-с. г.

Др. Виктор, Буйко и Дунай, думаю, что не должна иссякнуть у вас любовь к Украине и нашего укр. народа. Вот поэтому то наилучшее время, связавшись с ОУН, чтобы приступить к работе для добра дела освобождения нашей Отчизны.

Свяжитесь с д. Сазоном – по орг. кличке – “Коло броду стоїть вежа – топографію знаю, Зарич-Замок” – это и будет Ваш орг. руководитель.

---

¹⁴⁶⁷ Скоропадський Сергій Олексійович (“Вир”, “Віктор”, “Колос”, “Чир”, “Щит”) (1918, с. Демидівка Демидівського р-ну Рівненської обл. – 18.04.1951, хрінницький ліс Рівненської обл.). Освіта – 5 кл. У підпіллі – від 1943. Комендант СБ та боївки СБ на Демидівщині (січень–квітень 1949), провідник одного з підрайонів Демидівського р-ну (квітень 1949–1951). Загинув, потрапивши у засідку, влаштовану опергрупою Демидівського райвідділу МДБ на тер. хрінницького лісу в р-ні хуторів біля с. Рогізне Демидівського р-ну Рівненської обл. (*Управління Служби безпеки України у Рівненській обл. (далі – УСБ України у Рівненській обл.), ф. 8, оп. 8, спр. 4, арк. 3, 19; Там само, оп. 12, спр. 16, арк. 54*).

¹⁴⁶⁸ Ткачук Степан Іванович (“Буйко”) (1928, с. Товпижин Демидівського р-ну Рівненської обл. – ?, ?). Станом на 1943 – член боївки П. Ткачука-“Хмари”. Фігурант АС “Душогуби”. Був заарештований працівниками МДБ у листопаді 1951. (*УСБ України у Рівненській обл., ф. 8, оп. 12, спр. 16, арк. 108*).

¹⁴⁶⁹ Ткачук Павло Миколайович (“Дунай”, “Чернота”, “Хмара”) (1928, с. Товпижин Демидівського р-ну Рівненської обл. – ?, ?). Від 1943 – провідник одного з підрайонів Демидівського р-ну. Фігурант АС “Душогуби”. Був заарештований працівниками МДБ у листопаді 1951. (*УСБ України у Рівненській обл., ф. 8, оп. 12, спр. 16, арк. 108*).

¹⁴⁷⁰ Горбовий Корній Маркович (“Василь”, “Степан”) (1923, с. Бокійма Млинівського р-ну Рівненської обл. – 8.05.1950, ліс біля с. Баболоки Млинівського р-ну Рівненської обл.). Походить з селянської родини. Освіта – 5 кл. Провідник Демидівського р-ну в травні 1949 – травні 1950. Фігурант АС “Карателі”. Старший вистун. Загинув під час проведення чекістсько-військової операції. (*УСБ України у Рівненській обл., ф. 8, оп. 8, спр. 4, арк. 39; Там само, оп. 11, спр. 6, арк. 54*).

Почтите память погибших на поле Славы Героев укр. революции, славной памяти: Вашего руководителя др. Степана и друзей Вербу и Нечая 1-минутным молчанием на сборах.

Жду ответа.

Поздравляю – Слава Украине.
27.VIII-1950 г.

Оксент

P. S. Сообщаю, что переслал я Вам грипс от знакомого Вам д. Черешни. Возможно, что вы его еще не получили, т. к. д. Юрко наверное оставил его на ж. п. Романа¹⁴⁷¹.

УСБ України у Рівненській обл., ф. 8, оп. 12, спр. 16, арк. 16–17. Копія. Машинопис¹⁴⁷².

№ 185

О. САВИРА – І. ЛИТВИНЧУКУ

11 листопада 1950 р.

К 2122

1. На встречи 5.6.XI¹⁴⁷³ от д. Д. не было ничего. Так как я сообщил в сентябре связному (К) – и раз должна быть встреча на “шинкарови” и раз на “питьми”, эта встреча должна была быть на “шинкарови”. Для уверенности потому, что 5-го никого не было то 6-го разделившись были и на “шинкарови” и на “питьми” но никого не было¹⁴⁷⁴.

---

¹⁴⁷¹ Кухарук Федот Захарович (“Роман”) (1912, с. Боремель Демидівського р-ну Рівненської обл. – січень 1951, с. Новий Тік Демидівського р-ну Рівненської обл.). Член боївки С. Скоропадського-“Щита”. Був кур’єром (зв’язковим) у Демидівському р-ні. Загинув під час проведення чекістсько-військової операції у січні 1951. (*УСБ України у Рівненській обл., ф. 8, оп. 12, спр. 16, арк. 16*).

¹⁴⁷² Оригінал документа був вилучений працівниками МДБ у січні 1951 у ліквідованого кур’єра Ф. Кухарука-“Романа” на тер. Демидівського р-ну Рівненської обл. Копія документа наведена у доповідній записці начальника Демидівського райвідділу МДБ старшого лейтенанта С. Гненюка для начальника УМДБ Рівненської обл. полковника Т. Михальчука про аґентурно-оперативну роботу Демидівського райвідділу МДБ з ліквідації озброєних банд та оунівського підпілля на території р-ну (від 29.01.1951).

¹⁴⁷³ Так у документі.

¹⁴⁷⁴ Так у документі.

2. Потому, что 5.6.XI встреча не состоялась и высылаю на м. п. “питьму” лег. чтобы перенес встречу на 17-е, потому что эти же связные пошли на встречу к “соседу”, где должен¹⁴⁷⁵ был итти друг, к которому вы IX¹⁴⁷⁶ писали грипса.

3. Сообщаю, что на перелесках с. Козирщина Демидовского района Ровенской области 16.X с. г. ночью натолкнулись на засаду, сделанную “минерами” и погибли в бою сл. п. дд. Варыгон и Фльор.

Как рассказывают люди, одного пересекли в поясе, а другой раненый дострелился и что в бою убили 5–6 большевиков.

Трупы забрали в р-н Демидовку, где 17-го на протяжении 2-х часов можно было смотреть “открыто”, а потом куда-то забрали и начали говорить, что убили 2-х, которые убежали с Донбаса.

4. Пересылаю ответный грипс к Дмитру.

5. Я сообщил д. Д. живые пункты связи, которые актуальны тогда, когда не состоится встреча. Эти пункты имеются по обе стороны, если какая-нибудь сторона не выйдет на встречу, то на 5-й день другая сторона узнает на ж. п. со своей стороны.

Приветствую.

Слава Украины.
11.XI.50 г.
888

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 145.
Копія. Машинопис¹⁴⁷⁷. Переклад російською мовою¹⁴⁷⁸.*

№ 186 О. САВИРА – В. БЕЮ

[Листопад 1950 р.]

Сообщаю другу ППС!

Сообщаю, что на перелеске с. Козирщина Демидовского района Ровенской области 16.X этого года наскочили на заса-

---

¹⁴⁷⁵ Слово підкреслене перекладачем.

¹⁴⁷⁶ Під латинськими літерами слід розуміти місяць року.

¹⁴⁷⁷ Оригінал документа був вилучений 18.01.1951 працівниками МДБ на хут. Синяки біля с. Золочівка Демидівського р-ну Рівненської обл. під час ліквідації І. Литвинчука-“Дубового”.

¹⁴⁷⁸ До копії документа додана така інформація: “Копія. Перевод с украинского. Справка: грипс, исполненный рукой Яроша, адресован Дубовому. Верно: оперуполн. отдела 2-Н УМГБ ВО капитан [підпис] (Лунычек)”.

ду, сделанную “минерами” и погибли в бою сл. п. дд. Варигон и Фльор.

Трупы привезли в р-н Демидовка, где 2 часа 17.X можна было их видеть на виду, а позже забрали и стали говорить, что то 2-е убежало из Донбасса и их случайно побили¹⁴⁷⁹. Люди говорят, что один был ранен в живот, а другой раненный застрелился, да еще, что в бою убито 5–6 большевиков.

С Дмитрием пока еще ничего, так как и было. Арк. написал ему в ноябре грипс ибо план ловли покуда не возможный в связи с обстановкой.

Антон-Сметана¹⁴⁸⁰, как идет слух среди людей дальних районов, водит, проходят как будто бы аресты. Люди говорят – кому ж верить, как уж он Сметана был 11 лет в подполье и сдался.

Шапкар погиб, до сих пор не выслал обещанной шапки, но если будет возможность пошью в л-ой и вышлю.

Сердечно поздравляю – всего наилучшего.

Слава Украине.

8776¹⁴⁸¹.

Назар

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 146.
Копія. Машинопис¹⁴⁸². Переклад російською мовою¹⁴⁸³.*

---

¹⁴⁷⁹ Так у тексті.

¹⁴⁸⁰ Римарчук (Романчук) Дмитро Дмитрович (“Антон”, “Кость”, “Неситий”, “Сметана”, “Федь”) (1919, с. Полонка Луцького р-ну Волинської обл. – ?, ?). Освіта 7 кл. Член ОУН від 1936. У 1940 виїхав до Генерал-губернаторства, в. о. кур’єра від тамтешнього проводу ОУН до підпілля на УЗ. Був провідником одного з підрайонів Луцького р-ну. Ремонтував друкарські машинки. Від 1949 очолював охоронну боївку І. Литвинчука-“Дубового”. Був заарештований Луцьким райвідділом МДБ 23.08.1950. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 153, 283; Там само, оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 14–15*).

¹⁴⁸¹ Зашифрована дата.

¹⁴⁸² Оригінал документа був вилучений 18.01.1951 працівниками МДБ на хут. Синяки біля с. Золочівка Демидівського р-ну Рівненської обл. під час ліквідації І. Литвинчука.

¹⁴⁸³ До копії документа додана така інформація: “Копія. Перевод с украинского. Справка: грипс исполнен рукой Яроша в адрес ППС (очевидно Орлану). Верно: мл. лейтенант [підпис] (Суходуб). Справка: ППС – принадлежит руководителю краевого провода ОУН Подилля – Уласу. Верно: [підпис]. 22/II 51 г.”.

№ 187
О. САВИРА – “ДЕМ’ЯНУ”

Листопад 1950 р.

До Дем’яна

Мені конче потрібно Вас бачити, щоб полагодити зв’язок, про якій ми свого часу говорили.

Я вже робив спроби з Вами пов’язатися через “Білий Медвідь”¹⁴⁸⁴ позначав Вам стрічу, але від Вас нічого не отримав і ніхто на стрічу не прибув, не знаю, що то за причина?

Тепер я вирішив пов’язатися з Вами через Пробойки Витирана¹⁴⁸⁵, одже прошу Вас прибути на стрічу дня 18 або 24 на те місце, де ми кваторовали, як ішов до Вас К-13 (зверху). Розпізнавчий знак – три рази свиснути відповідь, два рази плеснути в долоні, година від 12 до 1. Отже, на стрічу, яку Вам визначаю, я буду обидва дні на Вас чикати.

Якщо Ви не прибудете на визначені дні на стрічу, то прошу до 26.XI повідомити мене через “Білий Медвідь”, коли Ви можете прибути до мене на стрічу.

Здоровлю Вас і бажаю успіхів.

С. У!
Листопад 1950 р.
Назар

*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 7, арк. 102 (конверт).
Оригінал. Рукопис.*

№ 188
О. САВИРА – І. ЛИТВИНЧУКУ

Грудень 1950 р.

К 2122

1. Сообщаю – 14.X должен вернуть д. П., как был об этом предупрежден первый “сосед”, однако тот “сосед” ожидал 13

---

¹⁴⁸⁴ Йдеться про пункт зв’язку, який у с. Радянське Млинівського р-ну Рівненської обл. утримувала А. Рудик. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н.), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 1, арк. 114).

¹⁴⁸⁵ Так у документі.

и 14.X и на встречи никого не было, о чем “наших” поставил в известность еще 14.X.

Когда “наши” сказали ему, что около 23 часов видели 18 ракет и в ту сторону, тогда “сосед” сказал, что д. П. мог идти на встречу непосредственно, минуя его “соседу” его “соседу”¹⁴⁸⁶ поручено разведать об этом и, если что узнает, 15.X прийти на м. п. и сообщить, но 15 не было никого. До сегодняшнего дня о фактическом положении этого неизвестно.

2. С вышеуказанной причины не состоялась встреча. 17–18.X – не успели, кроме того у д. Якова соскочила коленная чашечка.

3. Пересылаю:

общественно-полит. обзор с. Демидовского района 9 экземпляров

пропагандистский отчет за III кв. 1 экз.

письмо погибших рев-ров членов ОУН за III кв. 50 г.

опись архива фотоснимков –”–

решения ТОС-у по делу Костя –”–

“Воля и успех”¹⁴⁸⁷ (конспект)

ключ ш. к. “Л. до выселення” (Товарища____)¹⁴⁸⁸. (Про мисто змагаиновання А. д. в. знають Арх. и д. Якив)

орг. клички к кой-каким рев-рам

ключ М. – “Ключ до терену” – П. III ИВЗ¹⁴⁸⁹ и – 3 учитель (место знают: Арх. д. П).

4. Сообщаю, что д. С-й собрался к выходу, вышел 4.IX, наскочил на засаду в с. Угив Гороховского района, где и погиб, тогда же погибли Давид, а 2-е убежали.

Дело находится в процессе расследования, по окончанию сообщу.

5. С смертью д. Давыда и связан перерыв в связи на запад и восток, частично о этом я писал раньше, сейчас связь (пока что письменная) налаженная – если в.о.р.п.д.¹⁴⁹⁰ Охрим живой, но в том терени 19.X снова погибло 2 рев-ра (об этом говорили люди)¹⁴⁹¹.

---

¹⁴⁸⁶ Так у тесті.

¹⁴⁸⁷ Йдеться про працю дослідника О. Мардена про проблеми формування особистості, перевидану в підпіллі ОУН у 1950. (*Стасюк 2006 363*).

¹⁴⁸⁸ Так у тесті.

¹⁴⁸⁹ Можливо йдеться про брошуру “Постанови III НВЗ ОУН(б)”.

¹⁴⁹⁰ Зашифроване вкраплення.

¹⁴⁹¹ Текст пункту 5 перекладач “заніс” під знак “{” на лівому березі і узагальнив прочитане маргіналією “связь”.

6. 22.X снова погибло 3 рев-ра на Билому Лузи Берестечковского р-на. Если эти 3 революционера (разведка еще не установила) являются д. д. Якив, С. и П., то связь с теми, где должен был возвращаться друг (к которому Х. был от нас грипс), нет кому пополнять, вернее трудно пополнить потому, что на данном отрезке “Днистер” осталось 2 человека. А связь на сегодня все же не прервана, но долго так не потянешь, потому что обстоятельства такие, что в терени трудно будет удержаться редко проходящим людям.

7. Делаю последнюю реорганизацию (последнюю в том смысле, что дальнейшая реорганизация будет требовать оставление отдельных районов терену, хотя уже до определенной степени и эта, которую называю последней, является такой), все же потребности “Днистра” заполнить не могу, хотя и эти меры определены до некоторой меры за счет работы “Дажбог”¹⁴⁹².

Пополнение новыми силами. 740 пока что бесперспективные, потому что намеченные планы, которые и были, остались вместе с рев-ми, которые погибли.

Расчитую еще на Охрима, если еще жив, потому, что ему приказ 6.VIII рев. свести 1-го, но как теперь, ориентируясь с разведки, ничего с этого не вышло.

Стягиваю от “кожного соседа”, обещанного и предложенного ими, 1-ого боевика, но если выпадет снег, то это осуществиться весной¹⁴⁹³.

Прошу вас прислать кого-нибудь на н. п.¹⁴⁹⁴ или хотя на р. п.¹⁴⁹⁵, конечно я понимаю, что кругом мало утешительного.

Как говорил д. П., то д. Д-п должен прислать мне кого-нибудь на место оставшего д. Жвавого и кроме того 1–2 новеньких, но уже XI¹⁴⁹⁶, а никто не приходит, видно, что у него планы рассеялись.

8. Частые смертные случаи сл. п. дд. рев-ров в терени угнетающе действуют на рев-ров. Не говорят, но видно что, выходя

---

¹⁴⁹² Програма ООН щодо збереження підпільних кадрів. Пункти 6 і 7 перекладач “заніс” під знаки “f” на лівому березі і узагальнив прочитане словами, які розібрати не вдалося.

¹⁴⁹³ “... но если выпадет снег, то это осуществиться весной”. – Фраза наштовхує на думку, що на момент написання листа, в грудні 1950, “великого” снігу на Волині ще не було. Це мало ймовірно. Вірогідніше, частина листа була написана місяцем раніше, в листопаді.

¹⁴⁹⁴ Надрайонний провід.

¹⁴⁹⁵ Районний провід.

¹⁴⁹⁶ “XI” (листопад) – інше свідчення того, що принаймні частина цього листа писалася в листопаді місяці.

в терен на ночь и думают, что не вернуться, однако¹⁴⁹⁷ идейность и преданность делу освобождения народа это побеждает (что касается 7 и 8 пункта – это не пессемизм, а действительное положение)¹⁴⁹⁸.

9. Кадры заняты “самовоспитанием”.

10. Поэтому еще не знаю, что случилось с д. П., расширим дальше связь “к соседям”: 7. П. П. если будет хорошая стопа 8.9.IV, 4.5; 7.8.VI.

Относительно тех встреч сообщим д. Д-ви: 3.4.П; 14.15.IV; 10.11.V; 2.3.VI и до этих встреч соответственно приспособил встречи в терени, чтобы была вообще возможность удержать связь.

11. В терени: – жаль (кроме того сильные засады) при помощи замаскированных войск – ВВ МВД под видом “минеров”, появившись в Х м-це, которые днем ходят по полям, ставят вежи на высоких местах, время от время рвут тол, а кое-где и снаряды, чтобы оправдоподобить легенду. Делают облавы (как будто ищут мины) на полях, в лесу, отлогах, болотах и даже над речкой. В одном селе стоят неделю, в другом меньше, то снова больше. Квартрируют на поле в палатках 100–180 человек, на село по 5–20 дней и переходят преимущественно в другое село.

В с. Пустомыты Локачинского района 50 машин войск делают аэродром и одновременно облавы, как будто бы (так говорят бойцы между населением) за американскими парашютистами.

Кругом заметно, что рядовым не разрешают разговаривать с населением, видно что боятся, чтобы не проговорились, а также чтобы не заразились “бандеровщиной”.

Характерно, что при этих войсках постоянно крутятся оперработники МГБ с районов области, а их оперуполномоченных с области МГБ появилось немало, большинство сидят в лесу, ходят, заходят к людям и т. п.

В лесу Берестечковского района в период их квартирования без вести пропала женщина, которая пошла с отцом за грибами. Возможно, что-нибудь такое делали и они наскочили, или поймали, когда квартировали и взяли на допрос.

---

¹⁴⁹⁷ “... угнетающе действуют на рев-ров. Не говорят, но видно что, выходя в терен на ночь и думают, что не вернуться, однако ...”. – Підкреслено однією лінією.

¹⁴⁹⁸ Текст пункта 8 перекладач “заніс” під знаки “{” на лівому березі і узгалянив прочитане словами, які розібрати не вдалося.

Характерно, что стоят в селах, откуда больше всего было информации в информационных отчетах, записках и т. п., которые наверно попали там, где Катя. Возможно, что там были какие-нибудь старые записки или еще что, потому что теперь в тех местах не было причин для нажима.

Большевики готовятся к “Октябрьской”, о выборах 17.XII в газетах появилось еще в X¹⁴⁹⁹, оживленно (на голову) вывозят буряки, которые наверно захватит мороз и снег на поле.

12. Упрощаю, вернее дополняю ранее посланное известие. В с. Довге 25.VIII перед вечером в 3 часа приехали полная автомашина сотрудников МГБ и оцепили дом Ковтуна Игоря. Один капитан сразу к хозяину “покажуй вход”, тот выхватил с кармана пистолет и тяжело ранил капитана, а сам вырвался и вскочил в bunker, откуда отбивались друзья, а в это время уничтожили все, что было при них (д. Клим порезал даже свои сапоги), а потом пострелялись.

Люди говорят, что отдал сосед Новосад, которого вместе с родными сейчас же арестовали, а дом продали в колхоз за 5000 руб., которые, как говорят, отдали Новосаду за донос.

13. В Галиции большевики проводят сильные облавы по лесам.

14. Грипис от Вас от IX м-ца к 9427¹⁵⁰⁰ получил, указания переданы в терен.

15. В реестре высланных мне 8.X материалов пункт 15 передано: Трезуб (клише маленькое), который я не получил, а все остальные перечисленные в реестре материалы получил.

Трезуб на встречи не передан.

16. В сентябре я получил сообщение от д. Д-ни о деле Антона, а в X вы пишете, что к машинисткам К. и Г. привел Антон.

Возможно это неправильно, но то, что нет больше последствий, заставляет думать по-разному, возможно, что присутствие Антона возле пункта¹⁵⁰¹, где погибли К. и Г., является “кукольной”, устроенная специально для маскировки действительного источника, виноватого в накрытии пункта.

Я не знаю, что мог знать или даже догадываться¹⁵⁰².

---

¹⁴⁹⁹ Так у тексті.

¹⁵⁰⁰ Підкреслено однією лінією.

¹⁵⁰¹ Йдеться про пункт “Блок”.

¹⁵⁰² Речення підкреслене наддрукованою суцільною лінією.

Кроме того говорят люди, что в с. Несвичи Сенкевичевского района, так же вскрыли бункер, и как будто кто-то из тех, кто там жил, привел¹⁵⁰³.

Слава Украине.
Декабрь 1950 г.
888

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 139–142. Копія. Машинопис¹⁵⁰⁴. Переклад російською мовою¹⁵⁰⁵.

№ 189 О. САВИРА – Ф. СЛУЧЕКУ

[Кінець 1950 р.]

Друг Борис!¹⁵⁰⁶

1. Д. П.¹⁵⁰⁷ должен был возвратиться, однако были ракеты в том направлении 1 час. перед встречей и встреча состоялась неуверенно, возможно д. П. ушел непосредственно, до сих пор фактически положение неизвестно.

2. Пересылаю
обобщенный полит. обзор из Дем. р-на
проп. отчет за III кв. Дем. р-на
список погибших чл. ОУН за III кв.

---

¹⁵⁰³ Окремі літери та розділові знаки документа виправлені невідомим. Текст документа передається саме за цією версією. Маса помилок у перекладі цього та інших листів О. Савири до І. Литвинчука на російську мову – доказ непрофесійності їхнього перекладача Лунячека.

¹⁵⁰⁴ Оригінал документа був вилучений 18.01.1951 працівниками МДБ на хут. Синяки біля с. Золочівка Демидівського р-ну Рівненської обл. під час ліквідації І. Литвинчука.

¹⁵⁰⁵ До копії документа додана така інформація: "Копія. Перевод с украинского. Справка: документы исполнены рукой Яроша, адресованы Дубовому. Верно: оперуполн. отдела 2-Н УМГБ ВО капитан (Лунячек)".

¹⁵⁰⁶ Случек Федір Гнатович ("Борис") (1922, с. Холоневичі Ківерцівського р-ну Волинської обл. – 24.09.1950, с. Копачівка Рожищенського р-ну Волинської обл.). Член боївки, яка діяла на тер. Цуманського і Колківського р-нів Волинської обл. (1943–1949). У 1949 був переведений до боївки, яка охороняла провід ПЗК "Ліс". Загинув під час бою з військовою групою МДБ. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 22–23).

¹⁵⁰⁷ Йдеться про В. Сementуха.

решение Тос-у по делу Костя

дополнение к “всяких указаний по пиротехработе”

3. Сообщаю, что д. Сизий, собравшись к отходу, ушел, и 4.IX наскочил на засаду в с. Угив Гороховского района, где и погиб, тогда же погиб и д. Давид¹⁵⁰⁸, а 2-е убежало Кожемяка и Григор (оба новички).

Я этим заинтересовался и расследую, результаты сообщу.

4. 19.X в Гороховском р-не снова, как буд-тобы¹⁵⁰⁹ погибло 2-е (это говорят люди), но еще не установлено.

5. 22.X погибло 3-е революционеров, наскочили на засаду на Белому лузе Берестечковского р-на, возможно что это Як., Ст. и М. (еще не установлено).

6. Частые смертные случаи сл. п. дд. рев-ров, к этому постоянный нажим органов МГБ в терене, угнетающе действует на революционеров. Не говорят, но видно, что уходят в терен и думают, что не вернуться, однако все это побеждает идейность, преданность делу освобождения¹⁵¹⁰.

7. Между зап. и восточной частью терена порвалась связь в связи смерти сл. п. д. Давида, в настоящее время уже восстановлена связь.

8. В терене большой нажим МГБ, особенно сильные засады с помощью замаскированных ВВ МВД под видом минеров (появились в Х м-це), которые ходят на полях, ставят вехи на высоких местах, время от времени взрывают тол, а кое-где и снаряды, с целью зашифровки легенды делают облавы (будто бы ищут мины) на полях, в лесу, по оврагам, болотам и даже на берегу реки. Размещаются в поле, в палатках 100–180 человек на село 5–20 дней, потом переходят в другое село¹⁵¹¹.

В с. Пустомытах Локачинского района 50 машин военных строят аэродром и одновременно облавы, будто бы (так говорят среди населения) за американскими парашютистами. Заметное запрещение рядовым в отношении разговоро[в] с населени-

---

¹⁵⁰⁸ Йдеться про Собчука Григорія. У підпіллі ОУН – від 1943. Командував боївкою СБ одного з кущів (1944–1948). Був комендантом охоронної боївки проводу Луцької округи (1949). Загинув у бою з військовою групою МДБ. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953), спр. 8, арк. 88, 138–139*).

¹⁵⁰⁹ Так у документі.

¹⁵¹⁰ Текст пункту 6 перекладач “заніс” під знак “{” на лівому березі і узагальнив прочитане маргіналією “мораль”.

¹⁵¹¹ Текст пункту 8 перекладач “заніс” під знак “{” на лівому березі і узагальнив прочитане маргіналією “мораль”.

ем, чтобы не проговорились, а также, чтобы не “заразились бандеровщиной”¹⁵¹².

При этих войсках постоянно находятся оперуполн. МГБ с районов, одновременно оперуполномоченные обл. МГБ (которых в IX увеличилось в терене).

Больше сидят в селе, ходят-заходят к жителям, ведут разговоры и т. п. Характерно, что останавливаются в селах преимущественно откуда были информации в отчетах, записках, которые наверно попали в бункере, где погибли Катя и Ганка¹⁵¹³, возможно, что там были некоторые старые записки, ибо теперь в тех местах нет причин.

В лесу Берестечковского р-на в X (во время размещения поблизости указанных войск) пропала без вести женщина, которая пошла с отцом по грибы. Возможно делали что-то тайное, либо квартировали и поймали, взяли на допрос.

9. Добавляю к предыдущему сообщению – 25.VIII 3 часа перед вечером приехали полная автомашина войск МГБ и окружили дом Ковтун Ивана в с. Долгое Берестечковского р-на. Капитан (фамилия не установлена) к Ковтун Игорю – хозяина – “покажи” где выход в бункер”¹⁵¹⁴. Игорь выхватил пистолет с кармана и тяжело ранил капитана, вырвался и вскочил к друзьям в бункер, откуда они отстреливались и в то же время уничтожили при себе д. Клима, порезал даже сапоги с себя, потом пострелялись.

Люди говорят, что выдал сосед Новосад, которого вместе с семьей сразу арестовали, дом продали колхозу за 5000 рублей, которые, как говорят, отдали Новосад за донос.

10. В Галиции сильные (акции) облавы, особенно в лесу.

11. В IX я получил сообщение от д. Д-на, что 23.VIII в руки большевиков попал Антон¹⁵¹⁵ и что 24.VIII большевики вскрыли 3 бункера, в одном из них, “блок”¹⁵¹⁶, погибли машинистки Катя и Ганка, к которым привел Антон.

Может и неправильно, но еще нет больше последствий (думаю, что еще кое-что знал).

Здесь можна по-разному думать и то, что присутствие Антона около пункта, где погибли Катя и Ганка, есть “кукольная”,

---

¹⁵¹² Даний абзац перекладач “заніс” під знак “{” на лівому березі і узагальнив прочитане маргіналією “парашютисты”.

¹⁵¹³ Йдеться про ліквідацію органами МДБ зв’язкового пункту “Блок”.

¹⁵¹⁴ Так у документі.

¹⁵¹⁵ Д. Римарчук (Романчук).

¹⁵¹⁶ У лапках – назва криївки.

сделана специально для зашифровки настоящего источника вскрытия пунктов.

Говорят люди, что в селе Несвич Сенкевичевского района тоже вскрыли бункер и что как будто бы привел кто-то из тех, кто там жил.

Поздравляю сердечно!

Слава Украине!

7676¹⁵¹⁷.

Назар

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 136–138. Копія. Машинопис¹⁵¹⁸. Переклад російською мовою¹⁵¹⁹.

№ 190

О. САВИРА—“АДАМУ”

[Січень 1951 р.]

Друг Адам!¹⁵²⁰

На протяжении трех месяцев¹⁵²¹ было сделано стремление, чтобы связаться с той группой, в которой Вы находитесь, но все это было безрезультатно.

С этого всего я делаю вывод, что Ваш предыдущий руководитель д. Демян погиб¹⁵²², ибо его нет в этом терене. А Вы теперь подчиняетесь д. Конону, а он связь саботирует, ибо если бы он хотел то без д. Д. мог бы с д. Лаврином установить контакт.

---

¹⁵¹⁷ Зашифрована дата листа?

¹⁵¹⁸ Оригинал документа був вилучений 18.01.1951 працівниками МДБ на хут. Синяки біля с. Золочівка Демидівського р-ну Рівненської обл. під час ліквідації І. Литвинчука.

¹⁵¹⁹ До копії документа додана така інформація: “Копія. Перевод с українського. Верно: младший лейтенант [підпис] (Суходуб)”. Окремі літери та розділові знаки документа виправлені невідомим. Текст документа передається саме за цією версією. Маса помилок у перекладі цього та інших листів О. Савири на російську мову – доказ непрофесійності їхнього перекладача.

¹⁵²⁰ Псевдонім охоронця І. Троцюка (підкреслений однією лінією). (ГДА СБ України, ф. 2 (2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 38).

¹⁵²¹ “На протяжении трех месяцев ...”. – Фраза, виправлена перекладачем документа сірим олівцем. Раніше було надруковано: “Через три місяця...”.

¹⁵²² “... д. Демян погиб ...”. – Підкреслено однією лінією сірим олівцем.

Этого с неизвестных мне причин он не сделал. Возможно, что Вас обманывают, что связь через то или иное не установлена, так как мол на пункте никого не было и т. д. В этом никому не верьте. Ибо мертвые пункты были по числ[ам] связи проверены, и не только один, а оба.

Возможно, что д. Конон думает итти в шапа¹⁵²³ и поэтому связи с Организацией не держит, других здесь причин быть не может.

Ибо если бы Конон желал связаться, то он уже бы сделал это. Не только через мертвые пункты, а даже через живой пункт, который он имел договоренный с д. Лаврином, Ярошем.

Поэтому я в отношении контакта обращаюсь к Вам лично и назначаю Вам встречу, на которую прибудете сами или еще с кем, кто не хочет быть в шапа.

Это делайте очень осторожно, чтобы кто посторонний не помешал Вашим мыслям в этом, или и Вас не уничтожили.

Мертвый пункт для Вас был бы в следующем месте:

Из Радомышля на Озеряны чешские идет дорога на северо-запад, от этой дороги между Озерянами и Радомышлем прямо на запад идет дорога на Мартыновку и на Дубову К. от этого места, где эти дороги сходятся

на север 300 шагов

год. 24 – 2 а

ваша кл. 2x2 плески 2 лиев

д. лав, 2 беклов 2 гавки

Кирило – коломия

дата 8–9 февраля 1–2 апреля¹⁵²⁴

Сердечно поздравляю, желаю Вам успехов в революц. борьбе!¹⁵²⁵

Слава Украине!

(это тот который был у Вас на крыле тогда, когда Вас К. ранил в мизынный палец на ноге)

моего грипса д. Кон. не показывайте

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 149–150. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁵²⁶.

¹⁵²³ Так у тексті. Можливо йдеться про якусь зашифровану назву пункту зв'язку.

¹⁵²⁴ Так у документі. Поруч міститься напис коричневим олівцем: "Справка результатов засады не дала [підпис нерозбірливий] 10.III.51". Перше слово цього напису підкреслене однією лінією.

¹⁵²⁵ Перекладач документа увесь його текст "заніс" під знак "{" на лівому березі і узагальнив прочитане маргіналією "связь".

¹⁵²⁶ До документа додана така інформація: "Копия. Перевод с украинского. Справка: грипс Яроша к Адаму. Верно: младший лейтенант (Суходуб)".

№ 191
О. САВИРА – “АДАМУ”

14 січня 1951 р.

Друг Адам!

С обзора на то, что ситуация со связями не ясна, что я на месте проверил, вот поэтому грипс, пересланный вам от “черненького командира”, сохраните в тайне перед той средой, в которой находитесь¹⁵²⁷.

Это потому, что указанная среда, возможно с целью, с проводом сорвало связь, о чем вы можете и не ориентироваться.

Сообщаю вам, что при доброй воле и решительности вашего руководителя, связь сейчас можно было бы с уверенностью наладить, ибо с нашей стороны по вопросу контакта были проверены оба мертвые пункты, а также и живой пункт, который знает Конон и Андрон¹⁵²⁸.

Какие причины побудили на то, что связь сорвана, я не знаю, это лучше можете подтвердить вы сами¹⁵²⁹.

Я думаю, что причина этого были личное самолюбие, интересы сберечь собственные шкуры и упадок идейно-морального уровня этих людей.

---

¹⁵²⁷ Оскільки попередні спроби вивести “Адама” (охоронець І. Троцюка) з підпілля чи ліквідувати його не вдалися, працівники МДБ вирішили скомпрометувати повстанця перед підпіллям, влаштувавши чекістсько-військову операцію з підробки документів. У плані щодо проведення оперативно-агентурних заходів з ліквідації проводу ПЗК “Ліс” на жовтень–грудень 1950 читаємо: “а) спрямувати “Верховинцеві” через зв’язкового “Писаку”, заарештованого 25.10.1950 р., грипс від імені Д. Римарчука (Романчук)-“Неситого”, у якому повідомити про засідку на нього 23.08.1950 р., а також розконспірування криівок “Блок” і “Механік” унаслідок співпраці “Сергія” та його рідного брата “Адама” [з МДБ]; б) залишити агенту-зраднику “Пр.” наш грипс для “Сергія” з розрахунку на те, що лист потрапить “Верховинцеві” або “Конанові”. Грипс до “Сергія” мав переконати І. Троцюка у правдивості даних, поданих у згаданому грипсі Д. Римарчука-“Неситого” (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 38–39).

¹⁵²⁸ “Конон” і “Андрон” – охоронці І. Троцюка. Перший з них був господарчим охоронної боївки, а також, водночас, зв’язковим та спецкур’єром. Другий – Шабала Іван Максимович (“Андрон”, “Славко”, “Потап”) (1924, с. Баківці Луцького р-ну Волинської обл. – 11.12.1950, с. Радомишль Луцького р-ну Волинської обл.). Рядовий член боївки р-ну (1943–1949), один з охоронців проводу ПЗК “Ліс” (1949–1951). Перебуваючи у почоті І. Троцюка, відповідав за розвідку терену. “Конон” і “Андрон” загинули від розриву міні-сюрпризу (разом з І. Троцюком). (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 19, 90–91).

¹⁵²⁹ Це та наступне речення перекладач виділив значком “{” на лівому березі документа і узагальнив словом “мораль”.

Обращаюсь к вам, друг Адам, как к идейно-честному и преданному делу ОУН революционеру, с призывом – восстановить контакт с правдивыми инстанциями Организации.

Никакой клеветы, убеждений, обещаний со стороны вашего окружения не слушайте, ибо они вас хотят оторвать от ОУН, использовать и бросить в пропасть.

Пишу к вам, ибо верю, что вы с шапивской группой не захотите быть, а придете в ряды ОУН.

Если бы Вам удалось, то постарайтесь с собою на установленную вам связь привести еще кого-либо.

У кого идейные чувства возьмут верх над личными интересами мизерного сбережения себя.

Если вы увидите, что ваши старания в этом направлении будут безрезультатны, то тогда на связь прибудьте сами, ибо люди противоположны этим старанием могут вам помешать, а то и сделать какое-либо зло.

Получивши грипсы, напишите связь, а грипсы уничтожьте.

Желаю вам всего наилучшего, с новым 1951 годом.

Слава Украине!

14.1.51 г.

Ярош Лаврин

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 147–148. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁵³⁰.

№ 192

О. САВИРА – “2850”

[Січень 1951 р.]

До 2850!

1. Сообщаю: 30/31.XII.1950 года или 31.XII/1.I.1951 года попал живым в руки большевиков Стратон или Кавун. Где, как и тому подобное еще не установлено, это было сделано большевиками очень тихо и очень удачно.

---

¹⁵³⁰ До документа додана довідка: “Копія. Перевод с украинского. Справка: грипс написан рукой Яроша к Адаму. Верно: младший лейтенант [підпис] (Суходуб)”.

1.І Заричный и Яков должны были иметь с ними встречу, но их уже не было на время 20 ч. 30 м. – 22–30.

От Пильсудского они вышли 30.XII, 1.І в 3 часу Заричный с Яковом разошлись у Кати, условившись 5.І: 3.І на ж. п.¹⁵³¹ Борачук для получения остатков литературы.

2.І вечером большевики арестовали Катю (кид) где-то у соседей...¹⁵³² от нее Заричный вырвался лишь с оружием...¹⁵³³.

А 3.І на “мити”¹⁵³⁴ встречается с д. “ликта” 4.5.6.7.І ведут разведку в том терени¹⁵³⁵.

По-прежнему все “тихо”, метод засад на кое-каких ж. п. и м. п., где удостоверяются, что могут еще кого-либо накрыть.

Выслало сообщение до Барчука и до Левковой (тоже поручение), чтобы оберегать Якова, если он еще есть в живых.

Сообщено Дмитрове новый ж. п.¹⁵³⁶ и встречи на м. п.¹⁵³⁷

Сообщения о ж. п. уже получил и как будто бы принял его с великим удовлетворением (с радостью).

Бориса 6.І хотел забрать, говорил, но выявил и ликвидировал как ненужного типа. Б-с не согласился вообще. Точнее данных почтой не сообщаю.

2. Дело Дмитра – 30.XII был в коп., получил грипсы от п. П. и Заричного, как говорили сразу изменился, повеселел, сказал, что он теперь верный до работы, и что сначала хочет принести винтовку, книжки, сказал, что принесет на 4.І не раньше.

Заричный думал вместе праздновать с ним рождество христово, 5.І прибежал с Пильсудского, время 20–22 в одну хату и сообщил, чтобы сказали “хлопцам”, чтобы если они придут, то не шли они до Пильсудского, так как там сидит засада, что он первый выскочил, так как был вечер и они (большевики) были в хлеву.

Когда ему (Дм.) сообщили там, что (Заричный) сообщил текстом про встречи, он сказал “если так, то он и мне может дать”; ж. п. принял с удовлетворением.

3. Дополнил кличку: – “цитринка” – (кличка)... – (отзыв) “моя правда свята”. 42 – 18. (подив).

Варшава – (кличка) – втопленный гость 16–61.

Слота – (изменил в кличке слово коч¹⁵³⁸ на аге (подав як – вин).

¹⁵³¹ Так у тексті.

¹⁵³² Так у тексті.

¹⁵³³ Так у тексті.

¹⁵³⁴ Можливо йдеться про якийсь зашифрований пункт зв'язку.

¹⁵³⁵ Зашифрований текст.

¹⁵³⁶ Можливо йдеться про живий пункт зв'язку.

¹⁵³⁷ Можливо йдеться про мертвий пункт зв'язку.

¹⁵³⁸ Підкреслено однією лінією.

4. Псевдонимы: Арсен – (Каленик), Трофим – (Милетий), Лоза – (Лукаш), Тимош – (Левко), Сирота – (Остап), Юльчак – (Дмитро), Федор – (Яков), Горпина – (Мала), Зина – (Оля)¹⁵³⁹.

5. Связь до Оксаны не налажена, т. к. того, кто должен был выслать, нет дома.

6. Связи до Кондрата и Харитона не имеет.

До Кондрата я результатов с высылки еще не знаю, а до Харитона, то высланный сообщил, что ему в селе сказали, что нет того дядька (его подав Зарич – д. С-й), но З. сказал, что

Есть известия, что 15–20 12 там застали троих, двое из них убито, а один попал живым и теперь водить большевиков и отдаст.

7. Пересылаю

– список литературы у Якова

– ключ шифру, ключ к терену в як, (ключа еще не сделал д. Яков).

8. Все иные дела переданы к реализации.

9. В терени вообще тишина, только крутятся постоянно опера и с ними по-одному, по-два.

10. Дела Остапа ___¹⁵⁴⁰ им грозило попортиться, спрятал с Яковым и перенес “на шни только”, книжки дал для поправки п. Горыни, кое-что испортилось.

Все остальное там, где и было.

11. 19.20.XII дд. Л. А. до “панови” не ходили, точно не обусловлено з Ост., что если его не добьются, то пусть не приходят.

12. 2.3.I дд. Л. А. были на встрече на “козуби” и в “панова” но никого не было¹⁵⁴¹.

13. Прошу переслать праздничные поздравления друзьям по адресам (пересылаю).

С Рождеством Христовым! Желаю всего хорошего в работе, жизни и борьбе в новом 1951 году.

Слава Украине.

3443¹⁵⁴².

320 Ярош¹⁵⁴³

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 151–153. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁵⁴⁴.

¹⁵³⁹ Йдеться про зміну псевдонімів.

¹⁵⁴⁰ Текст, не відчитаний перекладачем.

¹⁵⁴¹ Зашифровані пункти зв'язку.

¹⁵⁴² Зашифрована дата листа.

¹⁵⁴³ “Ярош” вписано перекладачем сірим олівцем.

¹⁵⁴⁴ До документа додана така інформація: “Сов. секретно. Перевод с украинского. Перевел с украинского: ст. оперуполн. отдела 2-Н УМГБ ВО лейтенант [підпис] (Голотин)”.

№ 193
О. САВИРА – НЕВИДОМОМУ

Січень 1951 р.

До

Уже больше двух месяцев стараюсь с Вами связаться, но никак не могу.

Удивляет меня и одновременно беспокоит Ваша позиция, которую Вы заняли в отношении связи по л. “Днистер”!

Мы уже должны были между собой связаться, если б у Вас была добрая воля к этому и решительность.

Возможно, что возле Вас сложилась специальная обстановка (бросили люди, а Вы где-то в дальнем терене или еще что), то тогда это оправдано.

Как мне сообщено, то к-н Вам были переданы до января месяца 1951 года. Пункты были указаны, одновременно и “Шинкар” и “Питьма”.

Эти пункты были договорены в сентябре месяце между д. Ов. и Кон.

Правда, в декабре в первых числах контакт д-зи от Ов. были на “Шинкареви”, но возвращаясь из связи, проверяли и “Питьму”, там были следы.

На второй день встречи друзья были на обоих пунктах в договоренное время, но там никого не было.

В январе месяце 1951 года за два дня встречи были проверены оба пункта, но безрезультатно.

Это была последняя встреча, о которой существовала договоренность.

В связи с тем, что ситуация в отношении связи не ясна, я предполагаю, что Вас нет в этом терене.

А друзья, которые здесь остались, не имеют контактов.

Поэтому я решил написать каждому лично, вызывая их на встречу. Это потому, что не знаю кто есть в живых, так как меня информировали, что 31.XII в направлении Вашего оп. терена было 8 ракет.

Предполагаю, что кто-то мог наскочить на засаду и погибнуть. Потому, что м. п. “Шинкар” расконспирирован, то следующие все встречи, которые были даны мной на апрель и май месяцы и д. ов! на февраль месяц 1951 г. может состояться 500 шагов на запад от “Питьмы”, дата, часы и клички не изменяются¹⁵⁴⁵.

На все упомянутые встречи Вы должны выходить лично для того, чтобы нам между собой провести встречу и решить очень серьезные вопросы.

В связи с новым 1951 годом и рождественских праздников шлю Вам поздравления и желаю Вам сил и выносливости, с успехом завершить в рев. работе новый год.

Слава Украине.
Январь 1951 г.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 143–144. Копія. Машинопис¹⁵⁴⁶. Переклад російською мовою¹⁵⁴⁷.

№ 194 О. САВИРА – В. КУКОВИ

Серпень 1951 р.

До Т!

1. Повідомляю, що зв'язки, про які я писав в кінці травня ц. р., наладнані, що далось при допомозі висланих мною в тій цілі людей. Основи на рівні.

2. З 2736 в VIII м-ці бачився, відбулась відправа, пересилаю записку, адресовану Т.

3. З А-38 зв'язок ладнається, з ним матиму зв'язок попередньо.

4. Справи Євшана – 2.VI бачився з ним випадково, заставши на домівці, разом днював, розмову закінчили на тому, що включається в карні ради ОУН, а на вечір знов пішов. Я відразу написав до нього й дотепер він не відізвався, можливо порвав зв'язок і писемний.

Щодо нього (на підставі відомої 2.VI розмови) це вже не той Євшан яким був, самотність зробила своє, ідейно-моральний

---

¹⁵⁴⁵ "... май місяця и ... на февраль месяц 1951 г. может состояться 500 шагов на запад от "Питьмы" ....". – Підкреслено однією лінією. Абзац, у якому містяться зазначені фрази, відмічений на лівому березі вертикальною лінією.

¹⁵⁴⁶ Оригінал документа був вилучений 18.01.1951 працівниками МДБ на хут. Синяки біля с. Золочівка Демидівського р-ну Рівненської обл. під час ліквідації І. Литвинчука.

¹⁵⁴⁷ До копії документа додана така інформація: "Перевод с украинского. Перевел /Суходуб/. Справка: верно: [підпис нерозбірливий]".

рівень впав. Чекаю відповіді, після чого хочу взяти курс інший, бо сподіваюсь що буде завше оправдувати страхом перед тортурами (якщо взагалі відозветься).

5. Згідно з вказівками і уповноваженням 2736:

1) повідомляти про стан в терені й головніші звітні матеріали. Крім нормально-обов'язуючого, слати на Т.

2) подавати безпосередньо до Т – до номінацій і відзначень кадри ОУН т. 102

3) тримати стислий зв'язок з своїм півд. сусідом (його зва-тиму 356)

4) в необхідній потребі звертатись про поміч.

6. Повідомляю, що:

1) 5 кліш, віднайдених в терені, пересилаю на “356” для вико-ристання чи до архіву. Ще віднайшовши, знов вишлю на “356”

2) звернувся до “356” з проханням:

а) щоб, тому що не можу дістати, допоміг мені висилкою кількасот кальки;

б) щоб помагав мені, як друк. так і пис. на машинці, літера-турою.

Щоби мої звернення-прохання до “356” були ним браті до уваги [...], прошу дати відповідне повідомлення йому орг. доро-гою.

7. Дуже прошу допомогти мені кількома добрими революціоне-рами, такими які могли б вести самостійно працю, на яких можна б покластись, очоливши такий чи інший відтинок терену. (Мінімум 2–3-ох з провідних, виховників і 1–2 з низових, але самозарад-них).

8. Прошу надіслати опис кріса по-українськи і якщо є то матеріал по військовій ділянці (вишкіл).

9. Датівник 332146, якого вживатиму в кореспонденції до Вас, якщо би було потрібне.

10. Добре було б, щоби появилася листівка “До насильно розвалюваних селян”, щось в цьому роді, в цілі поглибити нена-висть до ворога і, з другої сторони, зросту симпатій до єдиного свого оборонця й заступника.

11. В терені:¹⁵⁴⁸

Коло 5–10.VI пр в деяких відтинках терену появились мінери, які зривали міни, снаряди, авіобомби (нерозірвані) – залишки бувшої нім.-большевицької війни. Групи чисельністю від бата-льйону до полка на район переходили з села в село і щоденно

---

¹⁵⁴⁸ Підкреслено однією лінією.

зривали. Погони мали червоні, а деякі чорні, квартирували в лісі або над річкою, в наметах. Зривали по змінам, у вільні від праці години. Займалися спортом і т. п. Вдень ходили без зброї, були випадки що вночі робили засідки в терені. Бійці були молоді віком, майже виключно рос. національності. В терені були майже до кінця місяця.

Тиск на переселення селян з хуторів в колгоспні села, який притих в квітні, зустрівши сильний опір селян, почався знов в третій декаді червня у формі насильної акції розвалювання хат по хуторах збройними групами з оперативниками МГБ, де-не-де участковими чи уповноваженим райпарткому або активістів-комуністів даного села на чолі.

Як видно, в квітні рай. влада, зустрівши рішучий опір, пустила поголоску що ця справа відложена на рік, а тим часом вдалась до області за директивами в цій справі.

Незабаром появилась в газеті “Радянська Волинь” стаття з наголовком “Помогти селянам хуторів перейти в колгоспні села” і почалася “поміч”. На села прийшли призначені (згадані вище) збройні групи і з усією остротою та жорстокістю здійснювали пляни окупантів. До помочі брали стрибів, узброєну адміністрацію і т. п.

Такі групи започаткували акцію, а зломивши опір селян і пригадавши що країна “робітників і селян” зброєю вміє переводити свої протипорядні рішення, докінчувати казали т. зв. “стройбригадам” колгоспів.

Селяни мусіли уступити перед збройним насильством, але з глибокою ненавистю та заціпленими зубами поглядали на узброєних [...]ків та їх вислужників, як ті ламали їх мозолистий дорібок.

Більшість розвалених сидить на місцях, в хлівах, льошнику, а то й буді. Дерево перевезли на новопризначені місця всі, але ставлять хати більш зарядні, бо поміч майже ніяка крім позики грошової до 2000 крб та голослівних фраз. В кого була стара хата, отже бракує дерева. На дерево не дають посвідок, щоб могли селяни купити по держ. ціні на тартаку чи в складах, мовляв, старайся сам де хочеш.

Як колгосп, на прохання [...] (залежить від якості правління колгоспу) дає людську силу (столярів, тощо) до помочі, то зриватиме трудодні.

Акція розвалювання і перегону селян з хуторів в колгоспні села тривала до самих жнив (приблизно 15.VIII), припинилась в зв'язку з жнивами, а по жнивях (десь після 15–20.VIII) говорять, що знов продовжуватимуть розвалювання чергових.

Коло 15.VIII (в різних р-нах різно) в терені почалися жнива. Незважаючи на те, що ще збіжжя було сире, молотили і відставили на заготзерно. Одначе там не приймали, поки не висушать. “Хліб – державі” – з цими словами починають і кінчають своє урядкування різношерстні сов. чинуші.

Жнуть часто комбайнами, молотять виключно майже льокомобільними молотарками. Молотять без перерви і в неділю, часто також вночі. Тому що люди не хочуть йти в неділю на роботу, отже як засіб змушення в деяких селах напр. забирали збіжжя в снопах з городів (присадибних) колгоспників.

Хлібопоставка в колгоспах пересічно 3–4 тис. цент., а натуроплата для МТС (за тех. допомогу) рахують 4–5 тис. цент., разом 7–9 тис. цент. для держави. Хоч був урожай, [...] колгоспи може дадуть по 1 кг на трудовдень.

Щоб забезпечитись перед розкраданням збіжжя на самозабезпечення зголоднілими колгоспниками, організовували стежі, засідки по полях, до чого ангажували, крім стрибів, комсомольців і постійна варта є коло молотарок. В деяких колгоспах робили ще й так, що не давали жати збіжжя колгоспникам на своїх городах доти, поки не вижнуть і не заберуть поблизу колгоспного жита.

До кінця серпня жнива закінчаться.

Стягання позики в липні продовжувалось. Хто не мав грошей, контракували телята, овечки, після чого даний мусив їх здати до колгоспу в рахунок позики. А колгосп в банку перечислює для [...] по[з]ику.

В терені, де попали живими повстанці, щойно в VI м-ці були деякі арешти, викликування, вербовка на співпрацю, в більшості всипаних звільняли, а лише деяких брали до УМГБ для детальнішої розробки.

В інших відтинках терену назагал спокійно.

В липні¹⁵⁴⁹ на початку м-ця большевицька безпека перевела на деякі ліси облаву, та засідки денні в лісі.

В іншому терені були лише засідки вночі 3–5 мгбистів в збіжжі, в садку, під будинками, на стежках і т. п.

В загальному большевицька безпека діє постійно але скрито, свої дії і опер. осіб маскує. Вдень вони на конспіративних домівках, а часом лише опер ходить по селі, відвідує агентуру та підготовляє плян операції на ніч.

Щодо шкільної молоді – та в час літніх канікул не відпочивала, щоб набратися свіжих сил та з ними приступити до нового

---

¹⁵⁴⁹ Далі автор написав слово “мені”, але потім його закреслив.

навчального року, а в більшості пішла по різних роботах сезонних, щоб заробити трохи хліба, грошей, тощо; щоб у вільний від науки час хоч трохи допомогти батькам й собі піднести нужденний рівень прожитку.

Щодо церкви – в часі жнив влада заявила священикам – якщо хочуть служити в неділю, то тільки до 8-ої години рано, а ні то цілком не служити богослужіння, бо селяни не підуть на роботу.

Слава Україні – Героям Слава.

VIII.1951 р.

201

Почта ч. 3¹⁵⁵⁰

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 9, арк. 189 (конверт). Фотокопія оригіналу. Рукопис.

№ 195

О. САВИРА – В. КУКОВІ

Серпень 1951 р.

До “356”!

1. Пересилаю до Вас 5 кліш, думаючи що Ви зможете деякі з них використати у видавництві, а якщо не могли б відповідно використати, то прошу дати до архіву.

В пізнішому можливо перешлю ще деякі кліши.

2. Видання ОУН на ПЗУЗ пересилатиму в дальшому до Вашого підзвітного д. В.

3. Пересилаю Вам кілька відбиток кліш-новотворів.

4. Щодо різьбара-ритовника на вишкіл – отже, якщо це не той, що в цьому році літом мав прибути іншою дорогою, то справу цю буде можливо полагодити в V–VII м-ях слідуячого року. Отримавши повідомлення від д. Б. що цей кандидат абсолютно політ. певний і т. п. я цю справу мав можливість щойно згодом полагодити; полагодив додатньо, тільки що цього року вже запізно.

Перед тим, як матиме йти, прошу писемно повідомити.

5. Як справа остаточно з тим боевиком, що ще вторік обіцяв прислати п. д. К-нь, а від весни лагодить її д. В.. Після обіцянки і

---

¹⁵⁵⁰ Підкреслено однією лінією.

не присилає його і навіть не відповідає писемно на мої запити в цій справі – чи і коли прибуде?..

Ця справа з огляду на витворені стан і обставини є дуже пильна і я прошу її якнайскорше полагодити.

6. З певних причин я, можливо, час від часу звертатисьму до Вас безпосередньо чи до В/підзв. д. В. з таким чи іншим проханням, і прошу – наскільки матимете можливості, Ви і він (д. В.) мої прохання позитивно полагоджувати. Про це прошу поручуючо повідомити д. В., щоб він крім помочі, мовляв з-за великодушності, чувся до повинності.

Зараз, наприклад, не можу дістати кальки до машинки, отже прошу мені в цьому допомогти, приславши бодай кілька шт.

Крім того, прошу допомагати мені орг. літературою, та щоб д. В. збільшив кількість висиланої всієї літ. з 1-ого примірника на хоч 3 примірники кожного матеріялу.

Отримані Вами матеріяли, які вниз не поширюється, прошу слати безпосеред.

7. Бажаю з Вами, як своїм сусідом, нав'язати кореспонденційний зв'язок, устійнити залізний зв'язок, та раз в рік зустрітись. Крім мого бажання це є і згідне з порученням вищих чинників.

Прошу дати відповідь в цій справі. З sweї сторони в тій цілі пропоную зустрітись 23.24.X ц. р., про цю стрічу знає В/підзвіт. д. В.

8. Моя адреса – “444”, прошу подати свою адресу (не маючи Вашої адреси я заадресував на Вас “356” і повідомив д. В., щоб пошту, адресовану таким номером, слав на свого орг. зверхника, відповідньо заадресувавши).

Мій підпис до Вас буде Вадим, д. В. знає мене як Валентина. Друга Владка в кореспонденції зватиму Олексійом.

Здоровлю дружньо.

Слава Україні – Героям Слава!

Серпень, 51 р.

Вадим

P. S. Дещо порушую при списку висланих матеріялів. Датівник між нами будь “354261” (наприклад – 05.08.51 р., отже пишемо додавши датівник, тобто “405112” і т. п.). Ряд теренів перебило і поширило “Програму ОУН” (навіть друком), де є велика помилка, а саме: на 1 стр., 1 абз. має бути – Організація Українських Націоналістів (ОУН) бореться за здобуття і побудову Української Самостійної Соборної Держави (УССД)¹⁵⁵¹ і за те, щоб кожна нація жила ....

Те, що підкреслене, є пропущене, прошу на це звернути увагу в себе в терені і заалармувати навкруги.

Вадим¹⁵⁵²

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 9, арк. 189 (конверт). Оригінал. Рукопис.

№ 196
О. САВИРА – В. КУКОВІ

[Дата не встановлена]

До “356”!

1. Пересилаю 12-ть (дванадцять) кліш для використання їх у вид-ні, а ні то до архіву. Список додаю.

Використавши у вид-ях¹⁵⁵³, прошу відповідну кількість надіслати на мене з кожного роду (не самих відбиток), а крім того з нижче вимінених кліш якщо би не було вміщено у виданні, прошу прислати тоді самих відбиток.

а) Хлопчина з автоматом на шиї (= 200 шт.)

б) Повстанці на засідці (= 50 шт. відбиток)

в) 20 років б-би ОУН за УССД (= 500–1000 шт.)

(ця остання “в” не поширена тут, крім одної Ок. з певних причин, а й помножена кількість впала)

2. Згодом ще перешлю ряд кліш.

3. Якщо би ми не зустрілись, то прошу написати, подати ж. п. (хату), його адресу (шифром поки що тим, що має д. Олексій). Для нав’язання якщо би всі зв’язки були порвані між мною а д. Олексійом я б перше написав листа-повідомлення, тільки прошу зазначити, який зміст не підозрілий буде. Листа підпишу як мужчина – Гриць або як дівчина – Іра.

Прочу подати кличку до того ж. п. (який зватимем “Виступ”): Королева з пишної країни – Жарти про намисто похвальні.

---

¹⁵⁵¹ “... (ОУН) ... за здобуття і побудову Української Самостійної Соборної Держави (УССД) ...”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁵⁵² Те, що цей псевдонім належить О. Савирі, встановлено шляхом порівняння почерків, якими написаний даний лист і лист О. Савири до зв’язкової “Наді” (від 4.07.1949) (документ № 183).

¹⁵⁵³ Слово підкреслене однією лінією.

573 – 305

Ж. п. “Виступ” хай буде такий, щоби можна було в потребі вислати легала. До цього ж. п. щоби ніхто не заходив, бо може розконспірувати. Ж. п. “Виступ” крім Вас щоби ніхто не знав (що це є ж. п. і його призначення).

4. Орг. кличка для нав’язання між нами – Островерхий – Оловобузький. 42–64.

Здоровлю дружньо та бажаю щасливої зимівлі.

Слава Україні – Героям Слава!

355312

Вадим¹⁵⁵⁴ Пошта ч. 2

*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 9, арк. 189 (конверт). Оригінал.
Рукопис.*

---

¹⁵⁵⁴ Те, що цей псевдонім належить О. Савирі, встановлено шляхом порівняння почерків, якими написаний даний лист і лист О. Савири до зв’язкової “Наді” (від 4.07.1949) (документ № 183).

Листи Салати Миколи

№ 197 М. САЛАТА – “66”

Січень 1949 р.

К 66!¹⁵⁵⁵

Узнав на зустріч, що не дошла пошта, которую я передавав в листопаді місяці. Я зараз кое-що опишу, що я написав в своїй записці.

Довожу до Вашого повідомлення, що друг Трохим¹⁵⁵⁶ убит на дорозі, коли йшов додому. Про його смерті була записка від Степана до Вас, тому що він йшов разом з ним. Після того, як був убит друг Трохим, так я зробив друга Петра відповідальним, а Назаренка¹⁵⁵⁷ заступником і сказав, що обидва повинні знати про дві зустрічі в обох кінцях.

Друг Трохим убит і з ним пропала вся каса, которую Вы йому дали, а у нас з грошима те ж саме, є друга проблема, але я для регулювання дав Петру 700 руб. З грошима у нас є проблема в зв'язі з тим, що більшовики з самої осені не виходять з тих сіл, а все час організують колгоспи¹⁵⁵⁸.

В листопаді місяці я не зустрівся з другом Петро, не знаю, що там сталося тому, що на першу зустріч я не прийшов з причини більшовиків, а на запасну зустріч Петро не прийшов. Але я після зустрічі з Раком їх знайду якщо вони живі, якщо б загинули, то було б чути, а так нічого не чути.

Я буду намагатися знайти їх як можна швидше тому, що хочу дізнатися про тих людей, що я писав в попередній записці, що прийшли на зиму.

---

¹⁵⁵⁵ Підкреслено однією лінією.

¹⁵⁵⁶ Краєвський Володимир Михайлович (“Артем”, “Трохим”) (1920, м. Торчин Волинської обл. – 04.07.1948, с. Гать Луцького р-ну Волинської обл.). Освіта середня. В підпіллі – від 1943. Референт СБ Ковельської чи Луцької округи (1945). Був заступником П. Ковальчука. Фігурант АС “Центр”. Загинув унаслідок агентурно-операційної комбінації УМДБ Рівненської обл. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 1, арк. 203; Там само, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 3, арк. 93).

¹⁵⁵⁷ В іншому варіанті копії цього документа – “Наз.”. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 119).

¹⁵⁵⁸ “... а все время организуют колхозы”. – Підкреслено однією лінією.

В этой почте было два грипса от Петра к Чавуну, где описал о территории что там делается, а об остальном я написал коротенько в предыдущей записке, что там делается.

Поздравляю сердечно.

Желаю силы, здоровья и лучшего нового года.

Слава Украине.

Мефодь¹⁵⁵⁹.

Январь 1949.

П. С. Я обусловил с Петром запасное место встречи, туда бы он вышел тогда, когда с ними что-либо случилось. То место находится около бункера Смереки¹⁵⁶⁰, потому что того места из них никто не знает, что должен был выйти Трофим к Рыб. В новом месте встреча в те самые числа и часы, что Вы дали для Трофима и Рыб.

Мефодь

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 8, арк. 126–127. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁵⁶¹.

---

¹⁵⁵⁹ Автором листа є М. Салата, адже біля цього його псевдоніма хтось зазначив від руки у дужках два інші псевдоніми: “Павук” он же “Бурій”.

¹⁵⁶⁰ Псевдонім підкреслений однією лінією. Це Фещук Антон Семенович (“Скиба”, “Смерека”, “Прокоп”) (1926, с. Башківці Шумського р-ну Тернопільської обл. – 20.09.1949, хут. с. Березини Радивилівського р-ну Рівненської обл.). Шеф зв’язку Дубенського надрайону. Фігурант АС “Смерека”. Загинув у бою з чекістсько-військовою групою Козинського райвідділу МДБ. (ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 13, арк. 163; Там само, спр. 14, арк. 11).

¹⁵⁶¹ До документа додана довідка: “Перевел с украинского: оперуполномоченный управления 2-Н МГБ УССР лейтенант [підпис] (Грисюк). “27” января 1952 г.”. Інший варіант перекладу цього документа російською, виконаний старшим уповноваженим 2-го відділення відділу 2-Н УМДБ у Рівненській обл. лейтенантом С. Гненюком, див.: ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 119. Оригінал чи копія українською, з якої робили копію російською, був виявлений 16.07.1949 розвідувально-пошуковою групою УМДБ Волинської обл. у польовій сумці, яку трое невідомих повстанців покинули на березі р. Путилівка біля с. Личани Ківерцівського р-ну Волинської обл. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 154).

№ 198
М. САЛАТА – “66”

Квітень 1949 р.

До 66!

Звертаю Вам ті матеріяли, які Ви писали звернути, тільки ще лишилися в мене такі:

1. “Прапор Укр. Нац.”
2. “Історія Укр. Революції”
а звертаю таки:
  - 1). “Українська література”;
  - 2). “Большевики і нац. питання”;
  - 3). “Советський патріотизм”;
  - 4). “Землезнання України”, курс I, II, III, IV.

Висилаю Ва[м] книжку “Атомістично-молекулярна теорія” і “Збірник вишкільних матеріялів”, які я переписав на машині. Переписав таких вісім примірників, щоб кожний мав собі вишкільні матеріяли під рукою, щоб при найменші[й] нагоді кожний міг вчитися.

Тепер питання, як переписав. Я про машинку писав ще осінню, але мені здається, що та записка впала, як мені оповідав дг. Рак. Тому напишу пару слів про машинку. Ми були в криївці Гав. ще осінню, а там всередині ще з осині капало зі стелі і те, що там було зверху, не в баньках, то напевно пропало, бо ще з осині було мокре. Я подиви[в]сь на те все і рішив забрати машинку, щоб зберегти і разом використати. Тепер, коли зайду в те приміщення і можливо буде там лишити, то на слідуючий раз занесу туди.

Здебільша опишу про своє переживання за зиму.

На першому пункті до цього часу можна сказати, що непогано, перезимували зиму спокійно, хоч так само дешим було тяжкувато, бо як Вам відомо про той терен, що там є... . А ще до того цілу зиму, майже кожний день бували большевики, що закладали колгосп та ловили стрибків. Отже, тепер в кожному селі є колгосп і стрибкі. Зі стрибками можна зробити все, розброїти і можна б було використати таке, щоб стрибок виконав атентат, тільки на те треба було б порозуміння, що далі з тим стрибком. Зі стрибкам, думаю, що не треба буде воювати, бо вже деским з них стрічався і говорив, але є такі, що та було б забити, хоч там воювати є дуже тяжко, бо там при найменшому русі дуже світять.

З причини вищезгаданого, то навіть під час зими мало рухались по терені, що на весну лишились без грошей, а з харчами давали раду. З грішми є трудніше, бо як Вам відомо про той терен, самому йти по гроші то не оплачується наражатися за яких там сто або більш крб., а, по-друге, то ще і там люди не схотять говорити, бо там того, що був попередньо, то й не знать, а по-партизанськи там трудно зробити. В тих селах, що більш можливо самому, то там було більшу часть зібрано до того часу, поки ми туди прийшли, але ще стягнулось до трох тисяч та ще тепер щось стягнеться з тих, хто не дав. А з бігом часу можна буде дати контингент на 49 р.

На другому пункті справа гірше. Як я Вам попередньо писав, що ми не стрінулись, але піду безпосередньо до них, то я так і зробив. Пішов в дане місце, їх не застав, тільки дістав записку, в яки було написано: “що ми хотіли стрінутись і дещо поговорити та рішити, що робити, але ми не стрінулис то рішили самі ту справу і пішли туди де Пр. кричав, щоб туди не іти (в записці) (Ф.)”, і були в записці визначені стрічі, що вийдуть в березні в дані числа, як не буде снігу, а ні то в квітні. Виходив я вже на ті стрічі, що були зазначені в записці і нікого не було. В квітні думав іти вже сам на стрічу гет далі, але я їхньої стрічі місця не знав, а тільки я маю умовлене місце, коли б вони не стрінулись, то щоб перевірили те місце. Я тоді завагався, що ми можим не стрінутись, бо ті, коли тож підуть на стрічу, як є живі і стрінуться в своєму місці, а ми дурно буде іти і рішив перед стрічею піти на Ф. і розвідать чи є хоч живі і пішов (ходив).

Коли ми прийшли у с. Ф. то застали всіх їх там, але застали їх там так, подібно як і попередньо там було, що нехай посвічить записка, яку написав Андрій, що передаю Вам. Цю записку я взяв від Андрія і передаю Вам, тільки доповнюю своїми словами у своєму листі до тієї записки, бо коли я там був коло них то слухав кожного, як оповідав за своє перебуття.

Те, що подано у записці А. за село Б. (там, як Ви були хвори і днювали), оповідав кожний так, як подано у записці. Тільки брак слів, яки говорив А., наприклад, коли дг. А. спитав чи мають ще де приміщення, йому сказали, що є у с. Ф., тільки туди заборонено їм йти. Тоді дг. А. сказав, що він бере на свою відповідальність, що коли буде за те хтось щось мати, то буде відповідати він, решта на те погодились і пішли в с. Ф.

В час перебування в с. Ф. дг. А. і Н. бракує слів у записці А. Коли вони прибули в с. Ф., то зари з перших днів наробили рух повне село, с тим збіжем, що подане у записці, збирали, про-

давали і взагалі, ходили забагато, що налічують 13 хат, що до них заходили, до яких не треба було, а до того, на квартирі, на які перебували, вийшли до хати чистити зброю. Друг А. дав свою зброю чистити хатньому хлопцеві, який при чищенні стрілив та прострілив собі живіт, тоді, звісно, наробили гамору, приводили сусідню жінку, щоб робила перев'язку і відразу наказують, щоб ніхто не знав і т. д. Того хлопця відвезли до лікарни і вилічивсь.

Щодо дг. Н., то є [не]правильно, що він зі своєю дівкою не може розпрощатися. Те, що подано у записці, друг Н. розказав сам про все і признає сам, що робив недобре.

Про недоліки і необережність др. П. і Н., які подані у записці, то є в дійсності забагато вибриків, ходили там, де не треба було, та взагалі забагато. А щодо зверхництва, то навіть свічить записка, що дг. А. занадто виставив своє "я", що не давало до порядку, а ще гірше до бабської сварні.

Щодо дг. О., то я попередньо подав характеристику кожного зокрема і надалі можу підтвердити, що є чемний і карний друг.

До виходу дг. П. з свого пункту, тож у с. Ф., подають факти, подібні до попередніх с. Б. В дійсності, щоб я міг підтвердити, що воно так, то не можу. Упераються, що господаря заангажували на співпрацю НКВД, що кілька раз виклило до району, а він не хотів приснатися, що його кличе НКВД, а з родини висловилися що кликали, тому завагалися і вийшли.

За те, що у записці А. та вище згадано, я в чемний спосіб розказав, як повинні революціонери обноситися між собою, а що свічить, якраз їхній балаган. Те все признали за рацію і дали слово, що більш того не повториться.

На мою думку, на той пункт треба відповідального, який вже розуміє нашу роботу, бо ті, які там є, то взагалі привикші до теренової роботи. Коли б надалі мало б бути так як є, то, на мою думку, вислати туди дг. Щирого, з нього є конспіративний друг і наскільки я бачу, то йому то не повинен так зробити, як там робилось. Друга Щ. можна б вислати туди, а звідси взяти другого на його місце. А, зрештою, могли б бути там всі, а я тут думаю, що дам раду. Тих друзяк, які зі мною є, можна брати на стрічі, бо, наскільки я приглядався, то є порядні друзі.

Щодо того терену на другому пнкті, то справа представляється так, як я Вам писав попередньо, що тих друзів, які там є, то про них думають як деверсійну групу. З тим тереном було б добре, щоб полагодити справу, бо там взагалі переслідують за ними, не знаючи чого вони там є, а зі своєї сторони з теринової сітки є так само багато гульні, що спричиняється до розконспіровання терену.

На 2-го квітня ходили на стрічу, що я Вам писав, що стріча має бути аж 2-го квітня. На ту стрічу не вийшов ніхто, що за причина то невідомо. Друзі А. і Сти. відійшли з тієї стрічі, на яку ходили, далі і умовились стрічу на 17-го квітня, коли б там на першому пункті щось сталось зле то вийде хтось інший з А. або С. На 17-го квітня я зможу передати пошту, яку я отримаю на стрічі Р. На стрічі Р. я умовлюсь, коли нам стрінутись, щоб передати пошту, якщо отримаю 17-го квітня, про це напишу у записці на стрічі, як стрінемось і умовимось.

За час зими, мимо тих людей що я Вам вже писав, що впали, то ще впали такі: впав той, що я мав би був взяти до себе аби був там, не тут, де є і ще один з ним; впав той друг, що був з тим дг., який є зі мною в тому терені і перше був; при кінці березня, впав той друг, що очолював той терен, де ми, і мимо того більше терену та ще двох з ним (в криївці).

Висилаю оповідання, яке я написав.

Здоровлю щиро!

Слава Україні!

Квітень 1949 рік.

Мефодь.

П. С. Коли ми ходили, щоб розвідати про тих др. як вищезгада, то разом ходили до Щ. додому. За час перебування на другому пункті свіх разом то своїй присутності говорили багато за орг. справи, які їм не треба було говорити і переважно з тих друзі, які прийшли на зиму, що я не можу те написати у записці. Наприклад, хто куди підпорядкований і що має хтось іти і т. д.

С. У.

Мефодь

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 156 (конверт). Оригінал. Рукопис¹⁵⁶².

---

¹⁵⁶² На правому верхньому куті першого аркуша документа стоїть маргіналія А. Маєвського, призначена для ознайомлення В. Галаси: "Для 5555. Цей лист є від друга Мефодя (друг від сл. п. 3344 [Козак М.] котрий очолює перший пункт з тієї сторони, з якої прибув 55555. (Перший пункт від нас). На другому пункті (дальше від нас) існує балаган, про що описує друг Мефодь. 179". Даний документ був виявлений 16.07.1949 розвідувально-пошуковою групою УМДБ Волинської обл. у польовій сумці, яку трое невідомих повстанців покинули на березі р. Путилівка біля с. Личани Ківерцівського р-ну Волинської обл. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 154).

№ 199
М. САЛАТА – Б. КУЗЬМІ

Вересень 1950 р.

К Гар!¹⁵⁶³

Этой своей запиской хочу вам сообщить (по согласованию с организационным руководителем) о своем пребывании и работе вообще.

Во-первых, хочу вас в общем проинформировать о своей работе. На первом плане у меня та работа, которую непосредственно выполняют и занимает полмесяца времени темных ночей, а во второй половине могу использовать в том районе только 6 дней для своего обеспечения, так как в остальные лунные ночи нет возможности передвигаться. Так вот, за короткое время я не могу всецело обеспечить себя финансами по причине малых знакомств, ибо бывают при Организации случаи, что вместо организации продуктов и др. “организуем” переполох и с этим нужно быстрее “смазывать”, чтобы не было поздно. А тем более плохо у меня с помещением, устройство которого затруднено через мое незначительное знакомство¹⁵⁶⁴.

По той же причине я пользуюсь тем помещением, что вы передали в тот район. Пользуюсь по двум причинам: первая – если я не смогу сделать нового помещения, то буду зимовать в этом, вторая – я еще надеюсь, что может выясниться с районным человеком тем способом, что мне говорил славной памяти 005 (Тытарь – п. п.)¹⁵⁶⁵, о чем вам сообщалось.

По вышеизложенному можно ясно представить о всех тех трудностях моего пребывания на этой территории. Можно преодолеть их, если будет человек, хотя бы немного знающей территорию, о котором было возбуждено дело ранее. Но если с тем человеком есть затруднения и нельзя его отпустить, то я буду стараться преодолеть все трудности, которые стоят на моем пути и выйти во всем победителем.

---

¹⁵⁶³ Підкреслено однією лінією.

¹⁵⁶⁴ “... плохо у меня с помещением ... через мое незначительное знакомство ...”. – Фразы підкреслені однією лінією.

¹⁵⁶⁵ Тут і далі в дужках – примітки перекладача документа на російську мову.

В сентябре я имел встречу с другом Про-м¹⁵⁶⁶ (Прокопом – п. п.), на которой обсудил все дела вобщем, а основное о тех людях, которые должны были уйти еще при жизни Аласа¹⁵⁶⁷.

Однако, в отношении людей, то П. (Прокоп – п. п.) говорил, что очень мало знает о том деле. Запиской запросили вас как с этим поступать. Но все же одного человека с той территории, где погибли зимой люди, отпускают и его дают в первых числах октября, но с тем условием, чтобы от вас получить сообщение о том, что они вообще не имеют права пополняться людьми и тогда возвратить этого человека, или на его место дать второго. Я думаю, что этого человека не надо будет возвращать или давать взамен другого. А о втором человеке от вас нужен приказ, чтобы дать – тогда дадут. Относительно территории, отпускают ту, которая мне нужна.

При расставании с другом П. (Прокопом – п. п.), он поздравлял знакомых ему людей.

Поздравляю искренне вас и моих знакомых!

Слава Украине!
Сентябрь 1950 г.
Кавка

*ГДА СБ України, ф. 65, спр. 7736, т. 16, арк. 172–174. Копія. Машинопис¹⁵⁶⁸.
Переклад російською мовою¹⁵⁶⁹.*

---

¹⁵⁶⁶ Куриця Степан.

¹⁵⁶⁷ Був провідником Кременецького надрайону. Загинув на Кременеччині.

¹⁵⁶⁸ Оригінал документа був виявлений 14.06.1952 працівниками МДБ на пункті зв'язку В. Галаси "Думка", що розміщувався на тер. Березнівського р-ну Рівненської обл., під час ліквідації члена Рівненського крайового проводу "М. Ата".

¹⁵⁶⁹ До копії документа додана така інформація: "Письмо пунктового связи Салаты Н., клички Кавка, Бурый, к члену т. н. краевого провода ОУН Кузьме Богдану, кличка Кайдаш. Перевод с украинского. Перевел: зам. начальника отдела управления 2-Н МГБ УССР капитан [підпис] /Свердлов/. Справка: документ изъят 14 июня 1952 года из бункера члена т. н. краевого провода ОУН Степана в Березновском районе Ровенской области. Степан, он же Сафрон, Евген, установочные данные неизвестны, член т. н. краевого провода ОУН, разыскивается. Гар, он же Кайдаш – Кузьма Богдан, член т. н. краевого провода ОУН, ликвидирован 15 августа 1951 года в Бердичевском районе Житомирской области. 005 – он же Тытар, руководитель СБ краевого провода ОУН Подилля, убит в августе 1950 года в Велико-Дедеркальском районе Тернопольской области. П., Прокоп – руководитель Кременецкого надрайонного провода ОУН, убит в январе 1952 года в Лановецком районе Тернопольской области. Алас – руководитель Кременецкого надрайонного провода ОУН, убит в ноябре 1950 года в Велико-Дедеркальском районе Тернопольской области. Кавка – он же Бурый – Салата Н., пунктовой связи краевого провода ОУН, разыскивается. Зам. начальника отдела управления 2-Н МГБ УССР капитан [підпис] /Свердлов/".

Лист Сементуха Василя

№ 200

В. СЕМЕНТУХ – І. ЛИТВИНЧУКУ

Червень 1950 р.

До 2142

Почту Вашу за апрель и май месяцы я получил в половине июня. Причины опоздания получения мной почты были таковы:

Контролируя “Макогон”¹⁵⁷⁰, на протяжении всего зимнего периода, а также в марте и последний раз 16 апреля, как у нас было договоренно, и ничего там не получивши, я просто попал в неверие в эту связь и думал, что с Вашей стороны попал курьер или же что-нибудь случилось другое. Последний раз на “Макогоне” я был в ноябре. После того, на “Макогон” Ваш курьер ни разу не приезжал.

Проконтролировавши точку 16 апреля, я вышел на связь к другу 1230 и, пользуясь тем, что он еще имеет с Вами м. п.¹⁵⁷¹ на три месяца в 1950 г., вместе с ним пошли на них (я на 1950 г. мертвых пунктов не имел). На месте встречи, как Вам известно, никого небыло. После чего мы вернулись в терен, но на короткое время, так как в мае месяце необходимо было идти снова на этот пункт. Проконтролировавши в мае точку, мы вернулись на свои места в терен.

В Вашем грипсе я узнал, что точка была в опасности, но на этих двух точках, где Вы были, все прошло спокойно. Вернувшись в терен, я зашел на “Макогон”, чтобы забрать там свою почту, которую там оставлял для Вас, но неожиданно получил Вашу почту.

Сообщенный Вами мертвый пункт для личной встречи я расшифровал и для меня все ясно, но к великому сожалению Вашу почту я получил с таким опозданием, что согласно Вашего грипса с апреля (когда я не свяжусь до первой даты в июне, то м. п. на июнь и июль не действительны), я вынужден был бы потерять м. п. с Вами на целых два месяца. Из этого положения я думал выйти так:

18.VI я свяжусь с М-ом. Он, по всей вероятности, идет уже от Вас и будет иметь точные результаты и пункты встреч. Если

---

¹⁵⁷⁰ Зашифрованный пункт зв'язку.

¹⁵⁷¹ Тут і далі по тексту йдеться про мертвий пункт зв'язку.

бы он с Вами по тем или иным причинам не виделся и не договорился о связи с Вами, то я могу прибыть на тот м. п., который сообщен в грипсе, только сообщите мне через “Макогон” в июне (той даты, которую вы указали) или вы вышлите на этот мертвый пункт связного. На мертвый пункт в июне я прибуду вместе с другом 1230, так как 1.VII имею с ним встречу.

Почту от себя на “Макогоне” я оставлял в октябре и ноябре, а также получал почту сверху в этих месяцах, ни одна ни другая до этого времени не залеживалась. Почту, которую съели мыши и которая испортилась, была моя за декабрь и февраль. Относительно “Макогона”, то там все в порядке, только они большие трусы, прячут грипс с места на место, пока его не испортят. Но теперь этому будет конец. Я это дело наладил. Часть литературы, высланной ко мне, я уже получил, а остальную, думаю, что имеет д. М. и в июне он ее доставит ко мне.

Ситуация в терени за зимний период, можно сказать, была разной, но, чтобы специальных сильных нажимов почти не было. Теперь МГБ бьет нас исключительно агентурой и все внимание обращают на нее как в зимний период, так и весной. Все было сконцентрировано на вербовки и операции проводились по данным агентуры.

За зимний и весенний период погибло 10 человек, а именно:

Сивый – убил агент, неизвестно где и как, так как был сам;

Роман – проводник К. Каширского района, спровоцировал дядько, к которому они шли за салом, а он знал что придут¹⁵⁷².

ОДГ¹⁵⁷³ Ратновского района в полном составе – 5 ч. во главе с Зоренко, которая действовала в районе села Самары, поймали одного живым, который привел к бункеру, где были остальные.

Мое техническое звено, где были 3 машинистки.

В начале июня я совершил налет на редакцию политотдела МТС Заболотьевского района в с. Кримно, налет удался. Без единого выстрела, забрали весь шрифт (свыше 100 кгр.), около 10 кгр. краски и свыше 30 кгр. бумаги. Весь шрифт совсем новый, так как типография только-что начала работать. Машину забрать не удалось.

Про связи и терен д. М-ла ничего не пишу, так думаю, что Вы все знаете от него.

---

¹⁵⁷² Речення підкреслене однією лінією.

¹⁵⁷³ Мабуть, аббревіатура від “оперативно-диверсійна група”.

В конце мая ОДГ Ст. Выжевского района забрала в кассе лесхоза 50.000¹⁵⁷⁴ рублей.

Почти везде на речках, где были мосты во время фронта и после, уничтожены нами и теперь их большевики отстраивают вновь.

“Макогон” я буду контролировать согласно тех дат, которые Вы мне указали.

Перед последним моим приходом Ваш курьер приезжал с каким-то родственником. Не знаю, делал ли он это по Вашему приказу, или сам.

Слава Украине.

Июнь 1950 г.

(-) 5226

Получил 7.VII-1950 г.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 154–156. Копія. Машинопис¹⁵⁷⁵. Переклад російською мовою¹⁵⁷⁶.

---

¹⁵⁷⁴ Підкреслено однією хвилястою лінією.

¹⁵⁷⁵ Оригінал документа був вилучений 18.01.1951 працівниками МДБ на хут. Синяки біля с. Золочівка Демидівського р-ну Рівненської обл. під час ліквідації І. Литвинчука.

¹⁵⁷⁶ До копії документа додана така інформація: “Копія. Перевод с украинского. Верно: ст. оперуполн. отдела 2-Н УМГБ лейтенант [підпис] (Голотин). Справка: грипп, отпечатанный на машинке, исходил от Ковельского окружного проводника ОУН Ярого к Дубовому. Изъят 18 января 1951 г. при ликвидации Дубового. Ст. оперуполн. отдела 2-Н УМГБ лейтенант [підпис] (Голотин). “20” января 1951 г.”.

Лист Семенюка Григорія

№ 201

Г. СЕМЕНЮК – “ОРЛИКОВІ”

[1949 р.]

[...] Еще один важный вопрос, всплывший в связи с переселением. Это вопрос о наших семьях и симпатиках, которым угрожает вывозка. Мы не можем допустить того, чтобы с этими семьями и отдельными людьми, которых мы считаем своими, прекратить связь. Поэтому необходимо принять все меры к тому, чтобы сохранить с этими людьми связь, чтобы можно было связаться и тогда, когда они выедут в любую область СССР.

Прежде всего обусловте с каждой семьей (нашей), с каждым симпатиком и юнаком пароль, запишите домашний адрес тех семей, дайте им адреса, куда они должны писать письма. [...]

Такая семья или юнак после выезда должен прислать письмо с места своего пребывания и адрес. Тогда эти адреса и пароли зашифровать и выслать вверх. [...]

С такими семьями необходимо провести соответствующие беседы (перед выездом предупредить, что к ним по паролю могут прийти наши люди – чтобы их приняли). [...]

На последней встрече я говорил с Вами о легальщиках. Этот вопрос очень важный и Вы ему посвятите наибольшее времени даже зимой. Нужно в терене искать таких юнаков, чтобы на них можно было опираться. С этими юнаками упорядочте встречи и их воспитание. Вы имеете право пополнять свои ряды новыми людьми. В связи с переселением и вывозом молодежи в Донбасс сегодня найдутся охотники пойти в подполье. [...]

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 47–48. Копія. Машинопис¹⁵⁷⁷.

---

¹⁵⁷⁷ Фрагменти листа цитуються у доповідній записці начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника В. Шевченка для заступника кер. МДБ генерал-майора В. Дроздова про ліквідацію члена крайового проводу ОУН Г. Семенюка, провідника Корецького надрайону “Слюсаря” та інших оунівців (від 09.12.1949). (ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 38–50). Автор доповідної записки ідентифікував відправника й адресата згаданих фрагментів листа: “Заслуживает внимания письмо “Мручко”-“Мыколы” к бандглаварю “Орлыку” о проведении большой организационной работы ...” (Там само, арк. 47).

Лист Сірка Олексія (Лук'янчука Василя?)

№ 202

О. СІРКО (В. ЛУК'ЯНЧУК) – Б. ПАВЛЮКУ

6 лютого 1946 р.

Друг Остап!¹⁵⁷⁸

Грипис (письмо) Ваше получил, может быть, наконец, установил контакт. Сейчас свяжитесь с другом Орестом и поддерживайте с ним тесный контакт. При возможности, в ближайшее время встретимся, сообщу когда.

Слава Украине!

6.II.1946 года.

Касьян¹⁵⁷⁹

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 3, арк. 228. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁵⁸⁰.

---

¹⁵⁷⁸ Можливо що це один зі псевдонімів Б. Павлюка.

¹⁵⁷⁹ Заступник референта СБ ПЗК "Москва".

¹⁵⁸⁰ До документа додана така інформація: "Копія. Перевод с украинского. Перевел: нач. секретариата УМВД по Волынской области – майор милиции Березюк. 13 мая 1946 г., г. Луцк. Копия верна: оперуполном. 1 отд. управления 2-Н МГБ УССР – ст. лейтенант [підпис] Пурышкин. 23/IV-1947 г.".

Листи Скаб Ярослави

№ 203

Я. СКАБ – М. КОЗАКОВІ

27 серпня 1946 р.

Друже 555!

До визначеного місця добилася щасливо, не знаю, як друзі. Гонили мене в терені більшовики, але це буденна річ – поставка, засідки. По дорозі зловила “пересторогу”¹⁵⁸¹ і вона спонукала мене дати відповідь, пересилаю одне і друге, щоб скорше дійшло. З Д.¹⁵⁸² зустрівся, він на роздоріжжі, бо в часі моєї неприсутності був у гостях у Вашого Краяна¹⁵⁸³. Приняв його в своїй столиці, без зброї і зо змісту розмови можна переконатись про його хитрість лиса. Опрокидує дотеперішню роботу, вибілює, як звичайно, свого зверхника стрибком зробив, жаліє за політикою А.¹⁵⁸⁴, бо нема кому видати слова для народу. Він готовий поїхати до ЦП ОУН і не боїться, певний, що ЦП при розгляді справи тільки його, як останнього члена кр. пр. візве, а не Прокопа¹⁵⁸⁵. До Вас не поїде, Ви були і є даліше в зв’язку з останньою роботою ліквідаторем. Запитував, чи можна б переписатися з Соснус¹⁵⁸⁶ і передати грипса на південь¹⁵⁸⁷ (але до кого, то я не знаю). Дав

---

¹⁵⁸¹ Вірогідно, що тут йдеться про листівку самопроголошеного краю “Одеса” “Повідомлення-Пересторога для членів ОУН, повстанців і населення”, видану не раніше липня 1946. Цю листівку див.: *ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 141–141 зв.* Про неї також згадується: *Літопис УПА НС 8 2006 1160.*

¹⁵⁸² Можливо це Кирик-Петрук Володимир Пилипович (“Деркач”) (1918 чи 1919, с. Угільці Гощанського р-ну Рівненської обл. – 6.11.1946, с. Угільці Гощанського р-ну Рівненської обл.). Лейтенант ЧА. К-р ВОП, що діяв у Гощанському, Тучинському, Острозькому р-нах Рівненської обл. Очолював охорону к-ра ЗГ УПА № 44 Ф. Воробця. Важко поранений 12.10.1946 на Острожчині в сутичці з кавалерійським взводом 446-го стрілецького полку ВВ НКВС. 6.11.1946 був затриманий з охороною у криївці в с. Угільці. Помер на місці від ран. (*Реабілітовані історією. Рівненська обл. 2009 2 242, 261*).

¹⁵⁸³ Йдеться про С. Янишевського.

¹⁵⁸⁴ Йдеться про референта пропаганди ПСК “Одеса” А. Татуру-“Архипа”. Він був страчений працівниками СБ восени 1945.

¹⁵⁸⁵ Вірогідно, що йдеться про Я. Яковлева.

¹⁵⁸⁶ А. Маєвський.

¹⁵⁸⁷ “... Запитував, чи можна б переписатися з Соснус і передати грипса на південь ...”. – Підкреслено однією пунктирною лінією.

наказ усіх нас стріляти. (З Явором і другими мало вже такого не було, але не допустив Дер., бо був тоді в гурті “опозиції”). Чваняться, що мене переправили через ріку і ждуть так само на мій поворот. (Мабуть чатує лис на переправі). Розповсюдили, що Пр.¹⁵⁸⁸ не краєвий пр. і на нього на цілу гору видумали. Дер. після всього здеор’єнтований, по розмові зі мною вертає на правильний шлях, але ще треба над цим попрацювати. З Пр.¹⁵⁸⁹ ще не сконтактувалась, тільки від своїх подруг, котрих несподівано зустріла, довідалась, що до 20/VIII нічого про мене не знали, правдоподібно Чорнота впав. Туди, під ліс від’їжджаю. Там останньо після атентату в місті, повішення стрибка на вітраку, засідки вдачної – більшовики їздять танкеткою і розвозять накази, а кавалерія (25) роз’їжджає. Полагоджу все так, як домоворились у справі зв’язків.

Щодо сходу, то цей друг, про котрого згадувала, здеор’єнтований і заляканий та опанований тамтими, відійшов. Від усіх друзів, котрі ще там, сказав, що нехай по революції судять, а сюди не приїдуть, щоб зустріло їх це, що других.

Ярославенко¹⁵⁹⁰ вже є біля Краяна. Висилаю пошту через Г.¹⁵⁹¹ до Sosnus і Вас, користаю з нагоди, щоб передати все.

Привіт для всіх. Чи пошту мою одержали ще з дороги?

Слава Україні!
27/VIII. 1946 р.
Ненаситна¹⁵⁹²

Фонд Рівненського обласного краєзнавчого музею. Папка з документами про діяльність ОУН і УПА. Оригінал. Рукопис.

---

¹⁵⁸⁸ Тут і далі йдеться про Я. Яковлева-“Прокопа”.

¹⁵⁸⁹ Можливо це Поплавський Володимир Филімонович (“Чорнота”) (?), с. Бронники Рівненського р-ну Рівненської обл. – 1946, (?). Станом на листопад 1945 – к-р боївки СБ у Клеванському р-ні. (*Реабілітовані історією. Рівненська обл. 2 2009: 257, 273*).

¹⁵⁹⁰ Цей колишній політвиховник куреня А. Моня-“Гамалії”, к-р боївки на Житомирщині, загинув 1948 у Березнівському р-ні Рівненської обл.

¹⁵⁹¹ Мається на увазі повстанець “Гадяч”-“Борисенко”, який був окружним чи крайовим референтом зв’язку. Родом з с. Дерманя на Рівненщині. Загинув у с. Сергіївка Гоцанського р-ну восени 1946. (*Дані історика І. Марчука*).

¹⁵⁹² Я. Скаб. У серпні 1946 вона поверталася зі зустрічі зі своїм зверхником М. Козаком.

№ 204
Я. СКАБ – В. КОБРИНОВИЧУ

[1946 р.]

Друг Сивач!¹⁵⁹³

С просьбой и верностью, что Вы и Ваши друзья с полным пониманием отнеслись к этому, а именно смените Богдану сапоги, ибо его сапоги по пути распадутся, а Вы в своем терени сможете еще обеспечить этого друга (который поменяет обувь) на зиму.

Кроме того, отпустите 1 пару нового белья для него¹⁵⁹⁴, ибо у нас везде большевики¹⁵⁹⁵ – стоят гарнизоны¹⁵⁹⁶, собирают поставку, а ночью делают засады. Вы сдадите себе дело с нее функции¹⁵⁹⁷ связных, что выполняют работу нервов Организации таку с вдохновением и радостью. Сделаете не для Богдана, а для общего дела. Компас и часы конечно!

Поздравляю.
Варка

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 403. Копія.
Рукопис. Переклад російською мовою¹⁵⁹⁸.*

№ 205
Я. СКАБ – В. КОБРИНОВИЧУ

[1946 р.]

[...] Нужно вести подготовку к зиме, так как враг захочет за эту зиму нас уничтожить. Подготовить краивки, запас продуктов, одеться и обуться. Краивки готовить только теми лицами, которые будут в этих краивках находиться. [...]

---

¹⁵⁹³ Підкреслено однією лінією.

¹⁵⁹⁴ "... для него ...". – Написано на місці перекресленого "... на якому ...".

¹⁵⁹⁵ "... большевики ...". – Написано на місці закресленого "... гарнизонами ...".

¹⁵⁹⁶ "... гарнизоны ...". – Написано на місці закресленого "... большевики ...".

¹⁵⁹⁷ Слово підкреслене однією лінією.

¹⁵⁹⁸ До документа додана така інфромація: "Перевод с украинского.
Перевел: о/уп. Карпунин. Киев, 15.XII.46 г."

Организационных ячеек между собой не связывать, а связываться с ними непосредственно самим. [...]

В борьбе с сексотами быть очень осторожными, чтобы не воспользовалось НКВД. [...]

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 364. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁵⁹⁹.

№ 206 **Я. СКАБ – В. КОБРИНОВИЧУ**

[1946 р.]

Друже Сивач!¹⁶⁰⁰

Я уже вернулась. Вы напрасно ездили 10 и 20.VIII-46 г., я про это знаю. На пункте должен быть Олекса, что с ним – не знаю т. к. я шла другой дорогой. Ссора совершенно ясна – это не иначе как провокационная работа МВД под видом ОУН. Такие подобные организации организовывали ... в других теренах. Эту работу Организация раскрыла и приняла ответные меры. Их уничтожено, а головачи в МВД и явно работают¹⁶⁰¹. На этих¹⁶⁰² теренах Организация сейчас работает и еще сильна.

[...] члены остались при ОУН. Это самое и в нас есть с ними борьба в политпропагандистском участке¹⁶⁰³. [...]

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 407. Копія. Рукопис. Переклад російською мовою¹⁶⁰⁴.

---

¹⁵⁹⁹ Цитується у спецповідомленні про створення нового крайового проводу ОУН у Рівненській обл. (від 01.10.1946).

¹⁶⁰⁰ Підкреслено однією лінією.

¹⁶⁰¹ "... *работают*". – На місці закресленого "... *працюють*".

¹⁶⁰² "... *этих*". – На місці закресленого "... *цых*".

¹⁶⁰³ Незрозуміло, чи текст, що йде далі, є продовженням листа Я. Скаб, чи це вже нотатки радянського перекладача документа на російську мову.

¹⁶⁰⁴ До документа додано: "*Перевод с украинс.*".

Листи Скоропадава Михайла

№ 207

М. СКОРОПАДОВ – “ПРОВІДНИКОВІ”

14 жовтня 1945 р.

Друже п-ик!

До Вас вислано пошту від д. Арх.¹⁶⁰⁵ Думаю, що одержали. До Арх. зв'язок вже наладнаний. Нової літ. до нього 2/3 вже вислано. Залишається ще 1/3 у нас. Терен є пересичений військом. Засідки роблять даліше по всіх теренах. Видно всюди посилену агентуру. Сітка та військо на це не реагують, тим самим нам шкодять.

З д. Блакитним все полагодив, від нього перебрав один кущ. Остапові він вже людей дав, як він був у тих теренах. Людей мені не може дати, бо, як бачу, сам їх не має. В районі має по 5–7 людей. Може пізніше візьмемо з відділів. У д. Блак. взяв 20.000 карб. на закуп книжок, убраня, білля та взуття. Т[...] з тех. ще нема. На цикльостиль приготавляю приміщення.

До Вас приїду між 10 а 15 листопадом. Тепер всі підготовляємося до зими. Людей від Вас ані д. Семен ані д. Береза не одержали. Чоботи для Вас вже зробив, візьму їх зі собою, боюсь, щоби не пропали на зв'язках. Про все докладніше позвітую усно.

Здоровлю щиро.

С. У.

П. 14.Х.45 р.

Макар¹⁶⁰⁶

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (конверт). Оригінал. Рукопис.

---

¹⁶⁰⁵ Я. Дудар.

¹⁶⁰⁶ Скоропадів Михайло (“Джус”, “Макар”) (1917, м. Рівне – 24.08.1947, м. Рівне). У роки німецької окупації – працівник поліції в с. Басів Кут (зараз – м. Рівне). Від 1943 – в ОУН. 1945 – червень 1947 – провідник Рівненського р-ну. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 65 (1953 р.), спр. 8, т. 2, арк. 270; Там само, оп. 39 (1953 р.), спр. 6, арк. 167–175; Там само, оп. 41 (1953 р.), спр. 6, арк. 136–137).

№ 208
М. СКОРОПАДОВ – “ПРОВІДНИКОВІ”

11 січня 1946 р.

Друже пр-к!

Я щасливо доїхав до д. Б. В терені багато війська нема. В селі К. квартирує около 25 більшовиків, але вони часто квартируючих виселяють в невідомих напрямках (на засідки).

Число квартируєчих часто змінюється, часом є 100–150, а часом тільки 25. З людей пр. Т. д. Бистрий тяжко ранений попав у руки більшовиків, жив ще 5 днів. Помер внаслідок впливу крові¹⁶⁰⁷. Борис¹⁶⁰⁸ згинув, розірвався гранатою. З ними було ще двох місцевих (теренових). Вони здалися живими в руки більшовиків. Одного вже випустили. Ці теренові знали, що роблять д. Бистрий та д. Борис. Рівнож знали, що вони належать до “вищого провідника”.

На речі, що йшли на адресу “789/3”¹⁶⁰⁹ д. Б. має посвідку, кому передав ті всі пакунки та грипси. Отже, д. Бер. передав: 2 парі чобіт, куртку, 1 пакет, 1 машинку (праску). Це все д. Береза передав 8.12.1945 р.

Посвідку, яку одержав д. Бер. при передачі річей, пересилаю.

Літературу, про яку Ви згадували, одержали (2 пакети). Вислана до д. Діброви 10.12.1945.

Здоровлю щиро.

С. У.

П. 11.1.46.

Макар

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (конверт). Оригінал. Рукопис.

¹⁶⁰⁷ Про якогось “Бистрого” (цілком можливо, що саме про цього) йдеться у звіті референта СБ і члена проводу ОУН на ПЗУЗ В. Коренюка-“Модеста” за 9 – 30 липня 1945. Інформуючи про обстановку на території перебування С. Янишевського-“Томи”, він вказує, що працівник зв’язку “Бистрий” зі с. Жильжа (Костопільський р-н) потрапив у радянський полон. Після цього, читаємо у документі, С. Янишевський вирішив “перевірити к-та свого зв’язку Бистрого, що був арештований і не признався до підписання декларації. Розмова ця виглядала так. Далекий: “Скажи щиро Бистрий, ти підписав?”. Бистрий: “Підписав” – і на цьому закінчена перевірка. Як підписав, як завербовано його, які дістав завдання, як мав в’язатися з НКГБ – цих справ Далекий не порушував. Бистрий далі залишився на своєму пості, бо Далекий твердив, що він не робить жодної агентурної роботи”. (*Літопис УПА 8 НС 2006 300, 301*).

¹⁶⁰⁸ Вірогідно, ця людина на момент своєї загибелі також перебувала на території впливу С. Янишевського. Адже якийсь “Борис”, як пропагандист одного з надрайонів, був занесений 20.02.1947 провідником ПЗК “Москва” І. Литвинчуком-“Дубовим” до “активу краю “Схід”, що став жертвою радянських чинників “в зимі та наповесні 1945–[19]46 рр.”. (*Літопис УПА 8 НС 2006 1217*). Про іншого “Бориса”, який здався на початку 1946-го, також див. у документі № 63.

¹⁶⁰⁹ Поштова адреса В. Кука.

Лист Татури Анатолія

№ 209

А. ТАТУРА – В. КУКОВІ

9 грудня 1945 р.

Друже провідник!

1. До д. Ч. я прибув без пригоди. Тут основніше зацікавився з тереновими справами і перебуваючи разом з Ч. помало втягуюсь у них, так що у відсутності д. Ч. буду міг¹⁶¹⁰ продовжувати, тим більше що є тут Модест, що добре зоєнтований в усіх справах.

Перешкодою в нормальній роботі є лише біль голови, опухнення (ще від цього кінського удару) та незнання, в дрібницях, нюансів цього терену, де перебуваю. У місце перебування забезпечений тут, але сиджу у них як у мішку. А натиск на ці місця заповідається солідний, бо вони (більш.) знають про них д. багато.

2. Відносно Д. то я набрав переконання, що з ним-таки є не в порядку, тим більше що минуле його не є так беззакидне (наскільки я тут довідався і пригадав собі його зі СУЗ), а останні його потягнення ставлять справу рубом. Знаючи Вашу думку про него, тому нічого тут не рішаю, прошу по-можності скоро Вашої децизії в цій справі.

3. Пропаг. осередок, якщо не буде ударів, на мою думку може давати серйозніші видання. Бракує тільки бібліотеки.

4. Д. Чуп. про усі болячки тут Вас докладно поінформує і везе з собою доволі звітів (котрі не є належно опрацьовані із-за браку часу).

З нагоди свят та Нового року бажаю Вам та друзям багато щастя, здоров'я й сил, успіхів у революційній боротьбі й здійснення великих задумів.

С.У.
9.XII.1945.
Архип

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 154 (конверт), арк. 43. Оригінал. Рукопис.

---

¹⁶¹⁰ Так у тексті.

Листи Титкова Святослава

№ 210

С. ТИТКОВ – С. ЯНИШЕВСЬКОМУ

[8 червня 1947 р.]

[...] Вы пишете, что у Вас лязят большевики. У меня также, но уже не лязят, а бегают и это по всему терену.

Выкурили меня из одного гнезда, а через неделю из другого. Я уже избегаю всякого зла, перебрался в такое место, что невозможно даже кому-либо додуматься, однако и туда наперло каких-то дроворубов, которые лязят целыми днями так, что удержаться таки невозможно.

Сегодня я переметнулся к Максиму, однако и здесь нет покоя.

На наших зимних квартирах, и вообще в том районе, большевики лязят днем и ночью. Я уже абсолютно потерял спокойное место и решил крутиться здесь, где нахожусь сейчас.

[...] Друг Днепро до сегодняшнего дня также убегает от большевиков и не может найти себе место.

[...] Демьян выехал уже туда, куда Вы его направили, взяв с собой 21 тысячу рублей.

[...] Единственно, что большевики выматывают последние нервы.

[...] В тот же самый день в пути Корецкое НКВД поймало мою жену. Меня также едва не накрыли.

[...] Н.¹⁶¹¹ держали 6 дней в Корце. На счастье, какой-то ястребок узнал, что она жена Днепро, а Вишня, которого пойма-

---

¹⁶¹¹ Йдеться про дружину Святослава Титкова Андрійчук Наталію Петрівну ("Н.", "Маруся") (1921, м. Рівне – ?, ?). 1940 – закінчила середню школу. В 1941 навчалася на першому курсі Львівського педагогічного інституту. Далі до 1942 працювала вчителькою та друкаркою. Від 1942 – член ОУН, друкарка при ексекутиві Межирицького р-ну на Рівненщині. До грудня 1943 – друкарка, господарський референт Корецького надрайону. Далі вийшла заміж за референта СБ самопроголошеного проводу "Одеса" С. Титкова. Жила під виглядом Радчук Ольги Василівни. В другій пол. травня 1947 була заарештована працівниками МДБ. Звільнена за відсутністю складу злочину. У жовтні 1947 легалізувалася у передмісті Києва Пуща-Водиця. Там мешкала до моменту повторного арешту працівниками МДБ 14.07.1948. Засуджена 12.03.1949 за ст. 54-І(а) та 54-ІІ КК УРСР до 25 р. виправно-трудових робіт. Термін ув'язнення відбувала в особливому таборі Головного управління таборів МВС СРСР № 6/СО 26944. За рішенням військового прокурора полковника М. Максимова від 14.04.1955 термін ув'язнення скоротили до 10 р. А за рішенням прокурора м. Києва, старшого радника юстиції С. Лотюка від 28.06.1991 була реабілітована. (*ГДА СБ України, ф. 6, спр. 67923-фл, т. 1, арк. 3, 11 зв., 257, 304*).

ли в Клецкой, подтвердил это. Она использовала это и призналась, что она действительно таки жена Днепро.

Во время ее пребывания под стражей, в Корец приехал подполковник Лебедев, который написал письмо к Днепро, отобрал от Н. подписку и освободил ее. [...] ¹⁶¹²

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 359. Копія. Машинопис*¹⁶¹³.

№ 211

С. ТИТКОВ – Л. ШВЕДОВІ

[22 серпня 1947 р.]

[...] Основным заданием является работа над новыми кадрами и в общем организационная работа.

[...] Работа над новыми кадрами должна проводиться людьми привлеченными к этому т. е. Вами лично. [...]

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 6, арк. 147. Копія. Машинопис*¹⁶¹⁴. *Переклад російською мовою*¹⁶¹⁵.

№ 212

С. ТИТКОВ – Л. ШВЕДОВІ

[6 вересня 1947 р.]

[...] По причине болезни моего связного, а также активности “демократов”, литература к Вам снова опоздала. Следовательно, это еще раз доказывает то, что от Вас также должен быть связной.

---

¹⁶¹² Доводить те, що автором цього фрагмента листа є С. Титков, наступне: у документі згадується “Н.”, яку “6 днів тримали в Корці”, тобто дружина автора Н. Андрійчук, яку в 1947 р. заарештовувало МДБ і тримало у в’язниці. (*ГДА СБ України, ф. 6, спр. 67923-фп*).

¹⁶¹³ Фрагменти копії документа наведені у доповідній записці з агентурної справи “Приречені” (від 21.07.1947). Оригінал документа був вилучений працівниками МДБ 8.07.1947 у заарештованої кур’єрки ОУН в лісі біля с. Собівка Гощанського р-ну Рівненської обл.

¹⁶¹⁴ Оригінал документа був вилучений працівниками МДБ 1.12.1947 під час ліквідації Л. Шведа-“Маслюка” в околицях с. Корнин Рівненського р-ну Рівненської обл.

Высылаю Вам следующие “вышкольные” материалы:

1. “Украинский национализм, как идея” – 3
2. “Теория нации из психологии национальных чувств” – 3
3. “Конспиративный вышкол”¹⁶¹⁶ – 3
4. “Пропагандистский вышкол”¹⁶¹⁷ – 3

[...] Эти материалы детально проработайте с кадрами, и в первую очередь с новыми, а также и старыми.

[...] В связи с тем, что “Провод” нашего края уже установил связь с центральным “Проводом”, все дела, которые связаны с “ликвидаторами”, будут рассмотрены центральным “Проводом” и в отношении всего будет издан общий разъяснительный коммуникат.

[...] О связи с центральным “Проводом” и рассмотрении дел проинформируйте всех членов. [...]

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 6, арк. 145–146. Копія. Машинопис¹⁶¹⁸. Переклад російською мовою¹⁶¹⁹.

---

¹⁶¹⁵ Фрагменти копії документа наводяться у повідомленні начальника УМДБ Рівненської обл. полковника В. Шевченка для міністра МДБ УРСР, генерал-лейтенанта С. Савченка про ліквідацію проводу ОУН Рівненського р-ну (від 18.12.1948).

¹⁶¹⁶ Один з варіантів “Конспіративного вишколу”, укладеного невідомим автором, див.: *ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 59, арк. 105.*

¹⁶¹⁷ Вдалося виявити щонайменше 4 видання під назвою “Пропагандистський вишкіл”, укладені невідомими авторами. Див.: *ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 11, арк. 36–42; Там само, арк. 43–50; Там само, арк. 51–55; Там само, арк. 56–62.*

¹⁶¹⁸ Те, що автором даної копії фрагмента листа був організаційний референт самопроголошеного проводу “Одеса” С. Титков, доводить, по-перше, свідчення радянської довідки про вилучення оригіналу цього документа 01.12.1947 під час ліквідації Л. Шведа неподалік с. Корнин Рівненського р-ну Рівненської обл.; по-друге, наказова тональність листа стосовно провідника Рівненського р-ну ОУН Л. Шведа (на Рівненський р-н поширювалася влада самопроголошеного проводу “Одеса”).

¹⁶¹⁹ Фрагменти копії наводяться у повідомленні начальника УМДБ Рівненської обл. полковника В. Шевченка для міністра МДБ УРСР генерал-лейтенанта С. Савченка про ліквідацію проводу Рівненського р-ну ОУН (від 18.12.1948).

№ 213
С. ТИТКОВ – Л. ШВЕДОВІ

[11 березня 1948 р.]

[...] Долгое время не получаю от Вас никакого ответа, что крайне удивительно, думаю, что никакие обстоятельства не должны этому мешать.

Я все-таки не теряю надежды на то, что Вы приступите к действительной революционной работе и будете выполнять возложенные на Вас обязанности. [...]

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 6, арк. 147. Копія. Машинопис¹⁶²⁰. Переклад російською мовою¹⁶²¹.

---

¹⁶²⁰ Те, що автором даної копії фрагмента листа був організаційний референт самопроголошеного проводу "Одеса" С. Титков, доводить, по-перше, свідчення радянської довідки про вилучення оригіналу цього документа 01.12.1947 під час ліквідації Л. Шведа неподалік с. Корнин Рівненського р-ну Рівненської обл.; по-друге, наказова тональність листа стосовно провідника Рівненського р-ну ОУН Л. Шведа (на Рівненський р-н поширювалася влада самопроголошеного проводу "Одеса").

¹⁶²¹ Фрагменти копії наводяться у повідомленні начальника УМДБ Рівненської обл. полковника В. Шевченка для міністра МДБ УРСР генерал-лейтенанта С. Савченка про ліквідацію проводу Рівненського р-ну ОУН (від 18.12.1948).

Лист Троцюка Володимира

№ 214 В. ТРОЦЮК – А. МАЄВСЬКОМУ

[Початок 1950 р.]

374122/1-50

Друг зверхник!¹⁶²²

1. Вы сейчас находитесь под впечатлением письма-доноса Матвея¹⁶²³. Не знаю, как Вы восприняли все это дело, однако поверьте, что задумываться над подобными делами не стоит. Если Вы взяли во внимание то, что таких доносов Вы не получили ни от Карпа (Сянька), что знает факты этого дела, ни от Кирилла или Грицька, которые также знали правдивые факты этого дела, ни от Березы, что знал факты и был человеком очень близким к Явору и даже не получили почему-то подобного от Зины, главной фигуры всей этой истории (весь донос Матвея построен на ее шептании, под ее влиянием и под ее диктовку), когда Вы заметили противоречия, в которых запутался сам Матвей со своей диктовщицей – Зиной, то Вам станет ясно, что тут не все в порядке.

Также если бы это дело было такое страшное, как его представляет Матвей, то наверное Вы были бы проинформированы о нем мной если не устно, то письменно. Неужели я такой дурак, чтобы я так ставил вопрос перед проводниками, как это изображает Матвей. А дальше: если Матвей поступил справедливо, то почему так боится встречаться со мной после того, как мне стало известным содержание письма-доноса, поданного им. Чего он так распинается за “бедную” Зину, пророчествуя, что на нея падет весь мой гнев (?!!!). Где его собственные факты. А он же человек, который знает каждый мой шаг, движение, каждое слово, мысль, всю мою работу, все, чем я жил, к чему стремился, как к кому относился, имел ли авторитет, давал ли пример – все.

Про все те мои “преступления”, которые описывает, узнал Матвей от Зины всего несколько дней перед тем, как стал

---

¹⁶²² Підкреслено однією лінією.

¹⁶²³ Провідник Рівненського р-ну.

доносить вверх. Не проверивши их достоверности, не имея к этому ни одного собственного факта, понимая и будучи сознательным, что все факты, на которые ссылается, исходят из одного источника, к тому же от человека, который руководствуется не правдой, а упорным “родственным эгоизмом”, который редко встретить – он с места берется за выкрики, как: “Куда мы могли лететь – в пропасть”, “где его проводнический авторитет”, “где его пример” и тому подобное. “Объективный, идеальный человек”. Почему же он тогда, составляя свой донос, не руководствовался нормами, присущими людям, что действительно являются такими (он пытается себя таким представить). Почему не указал фактов, не указал откуда их получил и пусть люди разбираются. Или еще лучше (наиболее объективно и идеально): имеет Зина факты, что я совершаю преступления, а какие – ему полностью не известны, дай ей кусок бумаги и пусть пишет сама, а ты передай. Передо мной в свое время компрометировал Кирилло, а теперь дальше. Подчеркиваю Вам, что я лично ничего не имею против этого человека, я сделал его в 19 лет проводником района и вел все время за руку, как ребенка, я ему отдал свою душу, со мною до развязки этого дела все может быть, но Вы учтите все это про него. Я есть я, а он есть он. Я уже для Организации менее стоящий, а он претендует на “высоту”.

В отношении этого дела вообще, то оно представляется совершенно иначе, а главное Организация от него не страдала и не страдает. Не знаю, как Вы решите все это, но я советую Вам, с полной ответственностью за последствия своего совета, не делать никакой волокиты по этому делу в этом году. Время является таким дорогим, а его уже там мало осталось, что любая волокита в этом деле отразилась бы на общем деле. Со спокойной мыслью можете отклонить рассмотрение этого дела до благоприятной встречи (имею в виду раннюю весну). Это недоразумение, которое спровоцировала Зина, есть только между Матвеем и мною.

Далее у меня все в наилучшем порядке под этим углом зрения. А тут вся беда в том, что я только что пришел в этот участок, не избавился таких людей как Зина и Явор (мог это счастье отослать к Вам – в Ваше распоряжение). Поступи с людьми по-человечески, то они отплатят тебе по-хамски. Мое отношение к Матвею не изменилось и не изменится никогда, он уже увидел это, но настолько впутала его Зина (27-летняя, упрямая как осел, недалекая баба), чтобы мог я с ним на эту тему

поговорить сам. Я ему сказал, чтобы он Вам написал от себя, можно ли это дело с уверенностью за последствия отложить на рассмотрение аж до весны, или необходимо в интересах пользы дела рассмотреть до зимы. Не знаю, что он напишет, читайте и ориентируйтесь.

2. Теперь о делах. У меня все в порядке – дело идет вперед. Неважно только с Тор...¹⁶²⁴ На встречи, которые дал мне Степан, не выходит никто. Возможностей разыскать кого-либо с тех людей – я не имею никаких (Мовчан пошел и где-то пропал).

3. Дело того друга, что пришел ко мне по кличке “Я від Павла”, представляется следующим: от Назара я не получил ничего. Получится что-нибудь отсюда¹⁶²⁵, или нет – окончательно я буду знать кое-что позднее. Тот друг (Сл.) говорил, чтобы Вы прислали для него то, что у Вас есть с того, что должен прислать Назар (какое-то старое). Я имею виды на то, что достану с этого дела сам определенное количество. Есть очень хороший источник.

4. Я в пути к тому другу, что должен сконтактироваться со мной по “справну газеты”¹⁶²⁶. Дорога не малая. Правдоподобно, что заберет у меня несколько людей.

5. Пишите, чтобы написать Вам конкретно (так или нет) в деле Печурки. Бейте на 80% на “Так”. Окончательно, однако, про это дело доложу Вам в конце этого месяца. Только указую, что я имею в виду двух и ни в коем случае не больше.

6. На следующий раз представлю Вам подробное описание этого дела, которое возбуждает друг Матвей. Сейчас вовсе не имею времени, а это чепуха.

7. Радио и часть вещей, которые обещал Вам прислать, пришлю в конце этого месяца. Также пришлю немного денег.

8. Общественно-полит. обзор по участку отработал. 6 экз. выслал туда, куда Вы говорили, один Вам, а два тому другу, к которому иду. Полит.-пропагандистский отчет пришлю только в ноябре. Тогда пришлю также отчет з тех. звена.

9. На участке у меня пока что спокойно, но предвидится “Жомка”.

10. По сравнению с прошлым годом – дело у меня пошло теперь далеко вперед. Кличек не сообщаю ибо всех уже забрали.

---

¹⁶²⁴ Так у документі.

¹⁶²⁵ Так у документі.

¹⁶²⁶ Так у документі.

Те клички с той причины (клички, что Вам представлены) также (неразборчиво)¹⁶²⁷.

С. У.
Ая
374122/1-50

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 5, арк. 81–83. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁶²⁸.

№ 215 В. ТРОЦЬОК – Я. КОВЖУКУ

Жовтень 1951 р.

Выйти на встречу к Вам, к Вам, когда Вы приносили мне кальку, я не смог по очень серьезным и независящим от меня причинам.

В ноябре на связь ко мне присылайте обязательно.

Пишите мне как у Вас дела и пришлите все то, что приносили на последнюю встречу, основное кальку.

Побеспокойтесь хорошо о машинке, чтобы не испортилась.

Ставлю Вас в известность, что на зиму, в ноябре месяце, могу прислать Вам одного человека, будьте к этому готовы и соответственно готовьтесь. Высылаю Вам письмо от проводника и Виктора. Обращаю внимание, что все что там требуется от Вас – не обязательно, а добровольно.

Что у Вас не получается – не делайте. Это не должно быть помехой в выполнении Ваших заданий (организационных).

Ставлю Вас в известность, что на Вашей территории действует провокационная оперативная группа. Не попадите на провокацию, ни Вы, ни Ваши люди.

Интересно, что с Лебедем?

На встречу в ноябре пришлите мне всю кальку и тонкую бумагу, которую имеете. Машинку не присылайте.

Без моего ведома не выполняйте ничьих заданий, разве только добровольно, и без единого ущемления для тех, которые получили от меня.

---

¹⁶²⁷ У дужках – примітка перекладача. Документ без закінчення.

¹⁶²⁸ До документа додана довідка: "Перевод с украинского. Перевел: зам. начальника 1 отделения отдела 2-Н УМГБ ст. лейтенант [підпис] /Берковский/. "17" октября 1950 г."

Письмо датировано октябрем 1951 года¹⁶²⁹.

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 8, арк. 156–157.
Копія. Машинопис¹⁶³⁰. Переклад російською мовою¹⁶³¹.

№ 216 В. ТРОЦЮК – Н. ХАСЕВИЧУ

[Лютий 1952 р.]

К Рыбаку¹⁶³²

1. Ваше письмо просмотрел. Хотел вернуть, но оставил, чтобы сделать необходимые выписки. Если бы я Вас ближе не знал бы – удивился бы, а так говорите не обо мне, а о себе.

2. Нападать на В. будто бы он имел что-то сообщить о Вас, а я будто бы должен был Вам передать. Грубая неправда! Если я и знаю о Вас очень много, то были источники для этого и без В. Считаю, что шантажировать этого человека, хотя бы и этим преследовалась какая-либо цель, нецелесообразно.

3. В связи с этим я не могу до весны встречаться с В., а этим самым не смогу передать Вам машинку и все другое. Передам при первой весенней встрече (машинку верну Вам вашу).

4. Ставлю Вас в известность, что о Вашем месте нахождения ориентирован хорошо. А это потому, что это делали по моему поручению с моими людьми под моим неусыпным контролем¹⁶³³. Я, как ответственный за место и за Вас, принимал во внимание и обсуждал каждую мелочь. А в таком случае если я знаю терен, разве можно не знать место, хотя я даже там и не был?

---

¹⁶²⁹ Це речення додане перекладачем документа російською.

¹⁶³⁰ Очевидно це фрагменти оригіналу. Оригінал документа, запакований, прошитий і засургучований, був вилучений 21.02.1952 працівниками МДБ на хут. Жуківщина біля с. Радухівка Рівненського р-ну Рівненської обл. у ліквідованого провідника Рівненського надрайону В. Троцюка.

¹⁶³¹ Копія документа у перекладі російською наводиться у довідці начальника 5-го відділення відділу 2-Н УМДБ Рівненської обл. капітана Сухіна для невідомого про захоплення оунівських документів під час ліквідації провідника Рівненського надрайону В. Троцюка (від 14.03.1952).

¹⁶³² Підкреслено однією лінією.

¹⁶³³ "... это делали по моему поручению с моими людьми под моим неусыпным контролем". – Підкреслено однією лінією.

5. Все выдвигаемые Вами дела решите организационным порядком. Мне кажется (знаю из собственной практики и практики других людей), что в наших условиях запугивать чем-либо и оскорблять это очень тяжелое дело.

6. Вы говорите мне, что если я послушаюсь Вас и оставлю помещение (домивку), то все будет в порядке. Когда же нет – все дела, которые Вы выдвигаете в своем письме, передадите выше¹⁶³⁴ (как я понял, даже до центрального провода) с тем, чтобы на основании грубой лжи загнать меня в яму. Это чрезвычайно интересно!¹⁶³⁵

Чтобы Вы все это сообщили выше, я буду сам стараться, потому что согласно Вашего обвинения получается, что на 10-ом году подпольной работы я стал ненужным человеком и вредителем (возможно что был таким и раньше, в таком случае это очень ценное открытие). А разве имеет кто право независимо за какую цену укрывать в Организации вредителей?

7. Во всех моих делах В. совершенно и ни в каком случае не причастен. Нападать безпричинно на него считаю очень опасным. В конце-концов это Ваше дело. Думаем только про результаты.

8. Разрешу себе поставить Вам такой вопрос: кто Вам разрешил перед посторонними орглюдьми расконспирировать мои дела и с какой целью Вы подрываете перед ними мой авторитет?

---

¹⁶³⁴ "... я послушаюсь Вас и оставлю помещение (домивку), то все будет в порядке. Когда же нет – все дела, которые Вы выдвигаете в своем письме, передадите выше ...". – Підкреслено однією лінією.

¹⁶³⁵ Як бачимо, на застереження Н. Хасевича В. Троцюк образився. Але різб'яр мав рацію. 21.02.1952 працівники МДБ дізналися, що на хут. Жуківщина біля с. Радухівка Рівненського р-ну Рівненської обл. Катерина Малишевська постійно просушує багато випрасованої чоловічої білизни. Знаючи, що десь біля Радухова перебувають такі фігуранти агентурних розробок як Н. Хасевич і В. Троцюк, МДБ відправило туди опергрупу. Детально обстеживши подвір'я підозрілої мешканки, опергрупа виявила вентиляційний отвір і вхідний люк до криївки. Коли спробувала його відкрити, з криївки вилетіла граната, звідти застрочили автомати. Під землею знаходилося шестеро підпільників. Чекісти здійснили обманний маневр – розбіглися усебіч. Дезорієнтувавши таким чином оунівців, оперативники чотирьох з них, у т. ч. і В. Троцюка, вбили, а двом вдалося втекти. Обшукавши криївку, чекісти виявили листа Н. Хасевича, в якому він розкритикував В. Троцюка, бо той не залишив "домівку". На цій підставі чекісти припустили, що різб'яр перебуває неподалік, у Клеванському р-ні Рівненської обл. За вказівкою керівництва Клеванського райвідділу МДБ низка чекістсько-військових груп вирушила на пошуки криївки Н. Хасевича у сс. Сухівці, Радухівка, Жуків, Новосілки Клеванського р-ну. Відтак, її знайшли на подвір'ї Лаврентія Стацюка – мешканця хут. с. Сухівці Клеванського р-ну Рівненської обл. (*Дані історика І. Марчука*).

Помните, что это очень опасная игра, которая может потянуть за собой результаты, о которых Вы и не думаете¹⁶³⁶.

Мои проступки, даже в некоторых случаях не такие уж серьезные, это чепуха, а что касается Ваших – подумайте! Припомните себе все наши разговоры, начиная от первого и кончая последним (когда Вы уже ехали на лошади). Во имя добра Организации я обращаюсь к Вам, чтобы Вы прекратили всякие разговоры, связанные со мной. Это нарушение шестой точки “Декалога” и оно в нашем случае очень серьезное. Для этого – Вы не имеете никакого права этого делать.

9. В отношении Вашей безопасности, то здесь нет ничего опасного. Ведь идет к весне, а не к зиме. Организация еще существует и верю, что на произвол судьбы Вас не бросят.

10. В отношении Г. то ясно, что если бы можно было бы сделать лучше, то это делали бы. Если Вы были не против, чтобы к Вам кто-нибудь пришел на зиму, то почему Вы подняли такой шум вокруг Г. Разве лучше было бы оставлять его на божью, а он человек стоящий. Не хочу верить, что Вы дело Г. как отдельное оторванное от главной Вашей цели, вопрос трактовали как будто что-то скандальное (как это Вы трактуете сейчас). Вообще, Ваше требование “или выберись, или нарушу...” говорит само о себе.

11. Что касается остальной части Вашего письма, то здесь не место выдвигать такие дела¹⁶³⁷ (это нужно взять во внимание Вам).

12. Л. вернулся. Это будет Вам живой факт Вашего отношения к людям. Ясно, его поступок не оправданный ни в коем случае, но причины, которые заставили его усомниться в Организации и пойти в отместку на последний шаг, наверное, учтутся.

13. Про что Вам собственно ходить – я знаю, заверяю Вас, что ущерба Вам не сделаю.

14. Очень рад, что П. делает некоторые успехи, это очень красиво и хорошо.

15. Неприятно мне, что я Вам сделал неприятность, но поверьте, что так должно было случиться. Вообще, дело не так серьезно, как Вы его себе представляете. Но еще раз – тут не место на это¹⁶³⁸.

---

¹⁶³⁶ “... Помните, что это очень опасная игра, которая может потянуть за собой результаты, о которых Вы и не думаете ...”. – Підкреслено однією лінією.

¹⁶³⁷ “... то здесь не место выдвигать такие дела ...”. – Підкреслено однією лінією

¹⁶³⁸ “... тут не место на это”. – Підкреслено однією лінією.

16. В крайнем случае (если бы что-нибудь стало с теми людьми, которые связаны с Вами) Вас отыщут.

Желаю Вам и Вашей жизни всего наилучшего и, как человек, прошу извинить меня за причиненные Вам неприятности.

П. С. Потому что в деле, которое Вы выдвигаете в своем письме, Вы не имеете никакого представления, советую Вам спокойно выждать соответственного периода и тогда разрешить дело организационно. Так делалось в Организации везде и повсюду. В нашем случае это требует и добро дело¹⁶³⁹.

Слава Украине!

А.

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 10, арк. 291–293. Копія. Машинопис¹⁶⁴⁰. Переклад російською мовою¹⁶⁴¹.

---

¹⁶³⁹ “... это требует и добро дело”. – Підкреслено однією лінією.

¹⁶⁴⁰ Оригінал документа був вилучений 21.02.1952 працівниками МДБ на хут. Жуківщина біля с. Радухівка Рівненського р-ну Рівненської обл. у ліквідованого провідника Рівненського надрайону В. Троцюка.

¹⁶⁴¹ До копії документа додана така інформація: “Перевод с украинского. Перевел с украинского: зам. нач. отд-я 2 отдела УМГБ Ров. обл. капитан [підпис] (Стекляр). Справка: настоящий документ изъят в бункере Ровенского надрайонного проводника ОУН Буйного, он же Адам, ликвидированного в феврале месяце 1952 года на хуторе села Радуховка Клеванского района. Перевод документа сделан с уже отпечатанного откорректированного Буйным текста, в бункере также изъяты черновики письма. В одном из черновики имеется следующая запись, которая почему-то не внесена в текст отпечатанного бандитами документа: “... в крайнем случае (если бы были убиты люди, которые держат с Вами связь) я Вас найдуи, через передачу тригпса для хозяев, установим контакт (установлю для хлопцев встречу). В таком случае к Вам прибуду сам (хозяевам). Слава Украине! А.”. Это письмо является ответом на письмо Зота, он же Рыбака, написанное им в январе месяце 1952 года. Верно: зам. нач. отд-я 2 отдела УМГБ Ров. обл. капитан [підпис] (Стекляр)”.

Листи Троцюка Івана

№ 217

І. ТРОЦЬОК – Б. ПАВЛЮКУ

[Червень 1950 р.]

Друг Борис¹⁶⁴² (орг. кличка “Граца”)¹⁶⁴³

После ухода из терена друга Герасима Вы были подчинены мне, но, в виду того, что д. Осыка, через которого я должен был сконтактироваться с Вами, пропал безвести в июле прошлого года, я не имел возможности встретиться с Вами лично.

Для обсуждения текущих дел желаю встретиться с Вами. Для этого 21 июня Вы приходите на встречу к моим людям. Вы их знаете, так как уже встречались с ними. Они договорятся с Вами о дне и месте встречи со мной и передадут Вам деньги и заказ на покупку нужных для меня вещей.

Сейчас передаю 300 руб. За эти деньги купите комплект радиопитания, а на остаток – газетной или хорошей бумаги.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, арк. 186. Копія. Машинопис¹⁶⁴⁴. Переклад російською мовою¹⁶⁴⁵.

---

¹⁶⁴² Член охоронної боївки І. Троцюка.

¹⁶⁴³ У дужках – примітка перекладача документа російською.

¹⁶⁴⁴ Оригінал документа виявити не вдалося. Відомо лише, що його передав для МДБ адресат листа.

¹⁶⁴⁵ Фрагмент копії документа цитується у спецповідомленні начальника УМДБ Волинської обл. полковника І. Сидорова для начальника упр. 2-Н МДБ УРСР полковника Р. Сараєва про ліквідацію “бандгрупи” заступника кер. крайового проводу ОУН “Верховинця” (від 12.02.1951).

№ 218

І. ТРОЦЬОК – І. ЛИТВИНЧУКУ

Серпень 1950 р.

До 4020

1. В ночь с 23–24 августа попал в руки большевиков Кость. Правдоподобно, что его спровоцировал Михаил¹⁶⁴⁶, с которым он имел встречу. Точные данные еще не имею.

2. Утром 24 августа из Луцка выехало около 150 солдат на 10-ти машинах. С ними были областные начальники управления МГБ и МВД и секретарь обкома Профатиллов. Две грузовые автомашины и 2 такси задержались у с. Полонка, а остальные поехали в Пильганов. В 9 часов солдаты разломали стену у гр. Климук Мотрены и открыли бункер. Там находились машинистки, которые пострелялись. Хозяйка взорвалась гранатой. Убитых и все имущество большевики увезли в Луцк.

В с. Пильганов этого же дня в 11-м часу вскрыли бункер у гр. Дьячук Татьяны, там ничего не было. Забрали вещи, арестовали хозяйку, сына и поехали в М. Рекани, где откопали заваленный год тому назад бункер у Дьячук Панаса. Семью арестовали и увезли в Луцк.

Данных о дальнейших намерениях большевиков, а также о состоянии сил не имею. В терени полный провал¹⁶⁴⁷.

Слава Украине.

Август 1950 г.

4860

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 134.
Копія. Машинопис¹⁶⁴⁸. Переклад російською мовою¹⁶⁴⁹.*

¹⁶⁴⁶ Слово вписане коричневим олівцем.

¹⁶⁴⁷ Речення підкреслене двічі. На лівому березі документа воно також відмічене галочкою.

¹⁶⁴⁸ Оригінал документа був виявлений 18.01.1951 працівниками МДБ на хут. Синяки біля с. Золочівка Демидівського р-ну Рівненської обл. під час ліквідації І. Литвинчука.

¹⁶⁴⁹ До копії документа додана така інформація: "Копія. Перевод с украинского. Верно: ст. оперуполн. отдела 2-Н УМГБ лейтенант [підпис] (Голотин). Справка: грипс исполнен рукой заместителя краевого проводника ОУН Верховинца, адресован Дубовому. Изъят 18.1-1951 г: при ликвидации Дубового. Ст. оперуполн. отдела 2-Н УМГБ Волынской области – лейтенант [підпис] (Голотин). "19" января 1951 г."

№ 219
I. ТРОЦЬОК – I. ЛИТВИНЧУКУ

Жовтень 1950 р.

До 4020

1. Как уже мной сообщено в предыдущей почте, в ночь 23–24 августа, в доме Кравчук Михаила в с. Гнидава, большевики поймали Антона. Утром 24 августа по его данным ликвидировали пункты “Блок”, “Механик”¹⁶⁵⁰ и “Поле”.

На “Савелии” были ночью, осмотрели бункер, но до сего времени не ликвидировали. На “Блоке” погибла Екатерина¹⁶⁵¹ и Анка и хозяйка. Дети, которые в то время были на работе, скрылись.

Семьи “Механика” и ___¹⁶⁵² арестованы и осуждены. Аресты населения проходят.

Антон ходит свободно по Луцку и уже несколько раз был в Полонке.

2. Примерно в июле или в начале августа большевики поймали Хижак, что скрывался в с. Горзвин Торчинского района. Вербовал его Резник. Для разработки и ликвидации подполья в районе Сенкевичевка Хижак явился к Сергею, однако про свой арест и вербовку ему признался.

3. С терену вышел 3248¹⁶⁵³, забрал с собой Стецка. Омелько также ушел развивать работу в другом терене. Также отошел с терена Красько и будет с Омелько.

4. У меня в терени тяжело. Никакой подготовки к зиме еще не сделал. Последние действия перечеркнули все. Не знаю, как обстоят дела у ___¹⁶⁵⁴. С ним не имел контакта еще от 14 августа.

---

¹⁶⁵⁰ “Механік” – один з пунктів зв’язку (криївка) ПЗК “Ліс”. Розміщувався у дворі мешканки с. Пильгани Горохівського р-ну Тетяни Дячук. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 15*).

¹⁶⁵¹ “Катерина”, “Наталка” (? , ? – 24.08.1950, с. Гірка Полонка Луцького р-ну Волинської обл.). Дружина І. Литвинчука. Мала вищу освіту. Працювала у технічній ланці проводу ПЗК “Москва”. Загинула в оточенні на пункті зв’язку “Блок” ПЗК “Ліс”, перебуваючи там з колегою “Ганкою”. Цей пункт видав органам радянської держбезпеки Д. Римарчук (Романчук). Звідти також було вилучено понад 600 кг. повстанської пропагандистської літератури та документи ПЗК. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 17*).

¹⁶⁵² Перекладач документа на російську мову, мабуть, не розібрав назви одного з пунктів зв’язку ПЗК “Ліс”.

¹⁶⁵³ Підкреслено коричневим олівцем. Зверху дописано – “Орлан”.

¹⁶⁵⁴ Пропущено перекладачем документа на російську мову.

5. В терени большевики оперируют в разных видах. Ходят переодетые женщинами _____¹⁶⁵⁵, ночами делают засады, но небольшими группами 3–4 чел., переодеты в гражданскую одежду мужчин или женщин. Ходят и подслушивают около домов. Засады делают на полях, в долинах, на местах встреч и т. п. 13 сентября около Стыря погиб Андрей, засада была подготовлена Антоном. Сидели везде на местах, где когда-то происходили встречи. Возможно, что пропала почта¹⁶⁵⁶.

Слава Украине.
Октябрь 1950 г.¹⁶⁵⁷
4860

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 135.
Копія. Машинопис¹⁶⁵⁸. Переклад російською мовою¹⁶⁵⁹.*

---

¹⁶⁵⁵ Текст пропущений перекладачем.

¹⁶⁵⁶ Працівник МДБ на лівому березі документа узагальнив два останні абзаци словами "Мораль". Напевне, ці виділені абзаци були використані при укладанні одного зі спецповідомлень МДБ.

¹⁶⁵⁷ Підкреслено однією лінією.

¹⁶⁵⁸ Оригінал документа був вилучений 18.01.1951 працівниками МДБ на хут. Синяки біля с. Золочівка Демидівського р-ну Рівненської обл. під час ліквідації І. Литвинчука.

¹⁶⁵⁹ До копії документа додана така інформація: "Копія. Перевод с украинского. Верно: ст. оперуполн. отдела 2-Н УМГБ лейтенант [підпис] (Голотин). Справка: грипис исполнен рукой зам. краевого проводника ОУН Верховинца к Дубовому. Изъят 18 января 1951 г. при ликвидации Дубового. Ст. оперуполн. отдела 2-Н УМГБ лейтенант [підпис] (Голотин). "19". 1-1951 г."

Лист Харчука Трифона

№ 220 Т. ХАРЧУК – НЕВІДОМОМУ

[Вересень 1949 р.]

[...] 11.IX.1949 г. я знову зі своєю групою роззброїв місцевих стрибків в селі Ставках. [...]

Чад¹⁶⁶⁰

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 13, арк. 174. Копія. Машинопис¹⁶⁶¹.

---

¹⁶⁶⁰ Харчук Трифон Євтухович (“Чад”) (1920, с. Кустин Рівненського р-ну Рівненської обл. – 20.09.1949, с. Карпилівка Рівненського р-ну Рівненської обл.). Станом на листопад 1945 – к-р “бандгрупи” СБ у Рівненському р-ні. Далі, до загибелі, можливо був провідником Рівненського р-ну. (*Реабілітовані історією. Рівненська обл. 2 2009 268, 274*).

¹⁶⁶¹ Цей фрагмент наводиться у щоденному оперативному зведенні (№ 269) начальника УМДБ Рівненської обл. полковника В. Шевченка для міністра МДБУРСР генерал-лейтенанта М. Ковальчука (від 26.09.1949). Оригінал документа виявити не вдалося. Відомо лише, що він був виявлений 20.09.1949 працівниками МДБ під час ліквідації Т. Харчука у с. Карпилівка Рівненського р-ну Рівненської обл.

№ 221 Н. ХАСЕВИЧ – “МАТВІЄВІ”

2 листопада 1946 року

Друже Матвій!¹⁶⁶²

Пошту Вашу з 18.IX я одержав 28.X в повному порядку і всі матеріали сповна. Ділюся з Вами своїми думками. Перш усього відносно “Напрямних політично-пропагандивної праці”.

Я вважаю, що в зв’язку з браком сил і твердою сьгоднішньою дійсністю нам треба пропаганду реорганізувати і повести її у дещо вужчих рамках, ніж рекомендується це у “Напрямних”. Подані в розділі “Вихідні праці” думки і теоретичні настанови безумовно правильні і цінні. Щодо цього не може бути різних ревізій і застережень. Це наша, так сказати, “пропагандивна стратегія”. Вона довгий час ще буде без змін. Інша справа розділ “Практичні завдання”. Це вже питання “нашої тактики” – питання як здійснювати в практиці наші завдання і ідеї. Тут уже допустима ревізія і навіть потрібна. Я цинив і ціню сл. п. друга Київського за його відданість Справі, глибокий підхід, знання і досвід в галузі пропаганди, але обставини вимагають щоб ми практичну сторону пропаганди достосували до наших сьгоднішніх можливостей, щоб обмежити, прийняти “програму-мінімум”. Тому я і осмілюся подати свої думки відносно цього.

1. Політично-виховну роботу ми повинні поділити на дві засадничі групи – на роз’яснювальну роботу серед широких мас і на виховну роботу наших кадрів. Ці дві групи пропаган. роботи в практиці будуть різнитися і формою, і змістом, і навіть, подекуди, завданням. Форма проп. роботи серед мас – це переважно гутірка¹⁶⁶³ на кілька разів тем на злобу дня, вихідною цією розмови є правда, повинна бути власна безстороння, оперта на фактах, інформація про життя в краю і світі¹⁶⁶⁴. Змістом – роз’яснення наших

---

¹⁶⁶² Можливо це Антонюк В’ячеслав Романович (“Матвій”, “Грім”) (1931, с. Дядьковичі Рівненського р-ну Рівненської обл. – 24.03.1952, хутір біля с. Гуменники Рівненського р-ну Рівненської обл.). Член ОУН від 1948. Очолював провід Рівненського р-ну. Загинув під час проведення чекістсько-військової операції у криївці.

¹⁶⁶³ “... переважно гутірка ...”. – Підкреслено однією лінією.

ідей і залогень та викриття експлуаторсько-імперіалістичної суті московсько-більшевицького режиму, а ціллю – викликання симпатій до наших змагань і наставлення мас проти совітського режиму. Формою виховної роботи серед кадрів буде, натомість, лекція, оперта на вишкільних матеріалах, зміст – подача і обговорення підставових відомостей про ідеологію і історію Організації, з геополітики, політекономії і т. п., а ціль – виховати людей ідейних, відданих справі Національної Революції, готових на самопожертву провідників мас, це одне, а друге – дати кадрам підставові знання з усіх важніших ділянок життя, щоб вони могли успішно працювати серед мас і залучувати їх до нашого руху. З цього виникає, що до роз'яснювальної роботи серед мас потрібні нам в першу чергу свіжі відомості з краю і зо світу та короткі і популярні листівки про політичну і економічну експлуатацію України взагалі і про визиск селян і робітників зокрема, короткі оповідання про героїчні вчинки членів ОУН і УПА в минулому і сьогодні. Листівка – чому і за що ми боремось, патріотичні вірші, пісні і т. д. До роботи з кадрами, крім цього, потрібні будуть, як уже згадувалось, короткі підставові відомості про ідеологію, з історії, політики, географії й економії¹⁶⁶⁵. Форма писань цих матеріалів найкраща, на мою думку, така, як і на “черговім закруті”. Конкретно. Я вважаю, що з вишкільно-виховних матеріалів¹⁶⁶⁶ треба вияснити (крім поданих в “напрячних” тем) такі питання-теми:

а) з ідеології і історії ОУН–УПА:

1) Постанови II і III ВЗУН¹⁶⁶⁷; 2) пояснення “Декалогу” (треба звернути особливу увагу на пояснення вступу – “Я Дух Одвічної стихії...” та 10 точок у дусі постанов III ВЗУН. Я досі задовільного пояснення не зустрівач. Вступ пояснювалось або дуже туманно, незрозуміло, або, говорячи словами сл. п. Віка, “занадто метафізично”, а 10-та точка все було пояснювана в імперіалістичному дусі, яке ніяк не можна пов'язати з нашим гаслом: “Воля народам і людині!”); 3) організаційна структура ОУН; 4) історія УВО–ОУН; 5) життєписи визначних членів ОУН (Є. Коновальця, О. Бесараб, Біласа, Данилишина, Колодзінського, Ст. Бандери, Легенди, Мирона, Клячківського-Савура, В. Робітницького¹⁶⁶⁸,

---

¹⁶⁶⁴ “... інформація про життя в краю і світі ...”. – Підкреслено однією лінією.

¹⁶⁶⁵ Так у документі.

¹⁶⁶⁶ Далі автор документа у перших пунктах де-факто подає перелік назв “вишкільно-виховних”, тобто пропагандистських документів з різної тематики, але чомусь більшість їхніх назв пише з маленької літери і не бере їх у лапки.

¹⁶⁶⁷ Див. брошуру “Постанови II Великого Збору ОУН-6”, видану в 1941: ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 4, арк. 28–49. (Стасюк 2006 319).

Р. Волошина й інших); 6) Дії ОУН в 1939–46 рр.; 7) як повсталася УПА; 8) головні бої УПА в 1943–46 рр.;

б) програмові і загальні:

1) “Платформа УГВР”¹⁶⁶⁹; 2) ми ведемо боротьбу з глибокого підпілля; 3) тактика підпільної революційної боротьби; 4) конспірація; 5) як має заховуватись підпіляк; 6) Тільки власними силами і шляхом революції здобудем УССД; 7) в чому наша сила; 8) Ворог нас боїться; 9) Тактика ворога у боротьбі з нами; 10) що таке імперіалізм; 11) Наше гасло: “Воля народам, воля людині”; 12) за що бореться ОУН–УПА (державний устрій УССД, селянське і робітниче питання, інтелігенція, нац. меншини).

в) з зовнішньої політики:

1) СРСР продовжує царську загарбницьку політику; 2) Московське слав’янофільство колись і тепер; 3) Чому хоче опанувати Москва Балкани і Близький Схід; 4) Яку відіграє роль нафта в політиці; 5) До чого змагає Англія; 6) Ціль об’єднання держав у мусульманський і західно-європейські блоки; 7) В чому суть англо-совітського і американсько-совітського антагонізму; 8) На кого опирається СРСР (компартії в різних країнах, профспілки); 9) до чого змагає СРСР; 10) Сталін хоче бути володарем світу; 11) Чи можливе мирне полагодження англо-американо-совітського спору; 12) майбутня війна це війна за імперіалістичні інтереси; 14) політика Англії в минулому і сьогодні; 15) сили і засоби Англії; 16) значення Чорноморських проток; 17) боротьба Англії з СРСР в Ірані; 18) значення і вплив Англії і СРСР у світі; 19) положення, державний та суспільний устрій та багатства США; 20) політика США в минулому і сьогодні (доктрина Монроє, гувернівська політика ізоляції, Рузвельтівська – всюдівтручення і сьогоднішня – атомної бомби і віри у настання американської доби панування. Відход Трумена–Бірнса від політики Рузвельта–Хелла); 21) Китай

---

¹⁶⁶⁸ Робітничий Володимир Микитович (“Андрій”, “Левко”, “Микола”, “Роман”, “Степан”, “VIII”) (7.09.1912, хут. Адамків біля с. Оржів Рівненського р-ну Рівненської обл. – 25.08.1941, м. Львів). Був членом Пласту, УВО. Поч. 1930-х – провідник Клеванського р-ну ОУН. Від 1934 – провідник Костопільського та Рівненського повітів. 1934–1937 – один з організаторів протикомуністичної акції ОУН на Волині. Влітку 1937 був заарештований польською поліцією в Кременці, де навчався на диригентських курсах. 26.05.1939 засуджений до 10 р. ув’язнення. У вересні 1939 втік з тюрми. Від 31.12.1940 – провідник ОУН на ПЗУЗ. Помер у лікарні від сухот. За іншими даними – отруений медсестрою. Брати Володимира: Іван, Кузьма, Павло, Панас, Сергій. Сестри: Ганна, Ольга. (*Дарованець 2002: 33–39*).

¹⁶⁶⁹ Документ був укладений у червні 1944. Його текст див.: *Роман Шухевич 1 2007 298–302*.

(географічне положення, багатства, устрій); 22) Китай як ринок збуту американських і совітських товарів; 23) китайський хаос (причина виникнення гром. війни, втручання СРСР і США, по чийому боці перевага); 24) американські військові бази; 25) для чого США утримує японські війська, а Англія німецькі, польські і інші, поневолені Москвою народи; 26) Індія, її положення, суспільний і державний устрій, багатства і боротьба за незалежність; 27) де знаходиться Індонезія і за що борються індонезійці; 28) значення Середземного моря; 29) Чому Сталін так турбується про Грецію і Іспанію.

Примітка¹⁶⁷⁰: подані вище заголовки, це окремі питання з зовнішньої політики, а не теми праць. Можна, і в більшості випадків належить, об'єднувати кілька питань в одну тему.

г) про життя в СРСР: 1) кому добре живеться в СРСР; 2) кому вигідні колгоспи; 3) куди йде український хліб; 4) чому на Україні розбудовують тільки видобувчу промисловість, а тяжку – текстильну, воєнну, машинобудівельну – переважно в Московщині; 5) як заводили колгоспи на СУЗ; 6) експлуататори і експлуатовані, пани і раби в СРСР; 7) заробітня платня і покупна спроможність робітника с СРСР в порівнянні з зарплатою робітника в капіталістичних країнах; 8) скільки одержує колгоспник в колгоспі за свою працю і скільки сільсько-господарський робітник в капіталістичних країнах; 10) не вкрадеш – не проживеш в СРСР (масові крадіжки в колгоспах, торг. інституц., фабриках, будів. підприєм.); 11) порядки і відносини в колгоспах (поділ на рабів і колгоспн. аристократів, самовладство, а не демократія, недбальство, надужиття, нужда, кари, примус); 12) що таке стахановщина і ударщина (як організується роботу стахановців, підвищування норм змушує рядових робітників працювати надміру за ту саму платню); 13) як експлуатує Україну Москва; 14) обмосковлювання України; 15) до чого дослужились вишні, рильські, тичини, возняки і інші зрадники українського народу; 16) скільки і де живуть українці; 17) багатства України; 18) чому Сталін дозволив молитися в церквах; 19) як Сталін став “генієм, вождем, батьком народів і ясним сонечком”; 20) яка “советська культура”; 21) на що йдуть наші гроші;

д) героїка і революційний фолкльор: 1) популярні оповідання в прозі про героїчні вчинки українських революціонерів – членів ОУН, командирів і козаків УПА (спогади про дійсні випадки, напр. про к-ра Ясена, Лайдаку, Коробку, Кору і інших к-рів і боеків);

---

¹⁶⁷⁰ Слово підкреслене однією лінією.

2) оповідання учасників про визначніші бої (Гурбенський бій); 3) спогади з власних пережиттів і випадки з іншими; 4) нові революційні пісні; 5) революційний фольклор – вірші про окремих революціонерів і УПА-істів та їх діла і смерть.

е) методика: 1) як провадити роз'яснювальну роботу серед населення – практичні вказівки і розробки-взірці окремих тем.

Це примірні теми (а скорше питання) до опрацювання у вишкільних матеріалів для кадрів. До цього ще треба долучити ті, які подає друг Київський, особливо в розділі для молоді.

Для роботи серед мас, як уже згадував, підставовим матеріалом була б власна радієва інформація і неперіодичні видання листівок на одну із тем, поданих у вишк. матеріалах, або на злободенні теми та оповідання про героїку, пісні, вірші, анекдоти, гуморески.

2. В “Напрямах” рекомендується видавати крім вишкільних матеріалів періодичні часописи (пропагандивно-виховного характеру для населення і спеціальний для пропагандистів) та тижневі політогляди. А форма вишкільних матеріалів¹⁶⁷¹ (не журнальних статей) – рекомендовані капітальні вичерпні праці. Я вважаю, що періодичних часописів ми видавати сьогодні не маємо жодної можливості, а журнал “На допомогу пропагандистам” ще й до того не маємо потреби. Фахові журнали нема кому писати, нема й для кого, бо ні на низах, ні на верхах не маємо і довго ще не матимемо професіоналів-пропагандистів. Крім того, ми можемо його вповні заступити неперіодичними вишкільними матеріалами (що я й пропоную, розширюючи тематику вишк. матеріалів). Мені здається, що ми повинні змагати скорше до видання інформативного часопису типу нашого колишнього “Інформатора”, а коли це неможливе, то бодай машинописану радіоінформацію для провід. активу. Перше питання, яке задають маси при зустрічі з підпіляками, це – “Що чувати?” На це питання ми мусимо відповісти і то, в додаток, подати правдиві вістки, оперті на власній інформації, а не на звідомленнях забріханої советської преси. Власна радіоінформація конче потрібна. Без неї ми нашої пропаганди не наладнаємо¹⁶⁷². Така інформація мусіла б подавати коротко як важніші вістки з закордону, так і з краю (з наших звітів). Чи ми це можемо реалізувати? Думаю що так. До цього потрібний радіоапарат і одна особа на більший осередок (край), яка знає бодай

---

¹⁶⁷¹ Підкреслено однією лінією.

¹⁶⁷² “... Власна радіоінформація конче потрібна. Без неї ми нашої пропаганди не наладнаємо”. – Підкреслено однією лінією.

німецьку мову (можна слухати Швейцарію й англо-американські зони). Але це можливе до здійснення, очевидно, коли ми в тому напрямку будемо робити старання. Інформацію можна було б переписувати на циклостилі, коли це можливе, а в крайньому разі на звичайній машинці до писання. Само собою розуміється, що редактор інформації мусів би мати вибірки із звітів з краю і вказівки як підходити, що подавати з вісток з закордону (лінія).

Таким чином, я дотримуюсь погляду, що нам необхідний передусім інформативний часопис (щомісячний) або бодай коротка інформація, а для роботи з кадрами і масами мусять наразі вистарчати вишкільні матеріали з поширеною тематикою. Щодо форми писань, то я б пропонував не капітальні, великі праці (на це треба і більше сил, і більше часу, і великий джерельний матеріал), а короткі конспективні, майже енциклопедичної форми відомості. Ми мусимо прийняти засаду, що кожний член, це пропагатор нашої ідеї і одночасно організатор мас, а тому мусимо в найкоротший час дати йому поверховні знання з усіх галузей – мусимо, як говориться, “напомпувати” його відомостями, зробити його “всезнайком”. Конкретно говорячи, треба щоб кожний член орієнтувався¹⁶⁷³ (і тільки) в політиці, географії, історії, економіці, треба щоб знав нашу ідеологію, історію Організації, які наші практичні заложення, чому ми боремося з Москвою і т. д.

В основу виховної роботи з кадрами і молоддю мусимо поставити, крім ідеології і історії ОУН і УПА, героїку. Тому мусимо давати про героїчні діла ОУН і УПА якнайбільше.

3. Щоб налагодити проп. роботу, треба, на мою думку, відновити пропагандивний центр, на чолі якого поставити відповідальну за цю ділянку одну особу – політреферанта. Він при всесторонній допомогі організаційного зверхника мав би зібрати всіх людей, які можуть в цій галузі працювати і доручити їм конкретну роботу. Працівники політцентру жили б очевидно (з конспірат. міркувань) розпорошено, але мали б єдине ділове¹⁶⁷⁴ керівництво. Одні з них (більш заавансовані і самостійні) були б відпоручниками центру в окремих більших осередках і видавали б самостійно радіоінформації, листівки і деякі окремі праці вишкільного характеру, проводили б в разі потреби вишколи-відправи і т. і., звітуючи і контактуючись письмово, а також і особисто час від часу з політреферентом. Організаційно і господарчо вони були б залежні від орг. зверхника даного осередку, а ділово підлягали б політцентрові.

---

¹⁶⁷³ “... орієнту ...”. – Підкреслено однією лінією.

¹⁶⁷⁴ Слово підкреслене однією лінією.

Це були б автономні одиниці. Інші – живучи так само розпорошено, а то навіть і на легальній стопі, опрацьовували б тільки доручені їм теми (з вишкільних виключно матеріалів), пересилаючи готові праці на розгляд і виправлення політреферентові. До компетенції політреферента (крім підбирання кадрів і розподілення функцій) належало б також: 1) накреслювання плану праці в цілому і напрямні окремим особам; 2) дбання про друк (репродукцію) матеріалів; 3) виправлення окремих статей; 4) забезпечування (в деяких випадках) потрібною для праці лектурою (радіоапаратами, машинками до писання, техніч. персоналом (машиністка), папером, приміщенням, харчами і т. і. повинні забезпечувати орг. зверхники даного осередку, в якому знаходиться працівник чи відпоручник політцентру); 5) контакт з рядом людей, не належучих до політцентру, з якими порозумівається відносно писання (спогади, описи боїв УПА) або кульпортажу.

З цього виникає: 1) політцентр, поділений на дві групи працівників – автономних і працюючих стисло на доручені теми; 2) політреферент мусить бути особою авторитетною¹⁶⁷⁵ не тільки для своїх підвладних, але і для орг. зверхників нижчих орг. клітин; 3) він мусить мати деякий досвід в проп. праці і повинен уміти писати і виправляти статті.

Чи це можливо здійснити і чи це потрібне? Мені здається, що так. Вишукати бодай 5–6 осіб, здатних до цієї праці, ще можна. Також можна було б найти декого на вільній стопі, що погодився б давати час від часу статтю. Не знаю, як там з тьотею Хіврою. Вона дуже придалася б нам сьогодні. Найгірша справа з кандидатом на політреферента. Але ділову централізацію¹⁶⁷⁶ ми конче мусимо перепровадити. Вже зараз є спроби робити на власну руку. З часом цих спроб буде більше. Виникає, отже, небезпека не тільки розпорошення сил і часто паралельної праці, але й можливе допущення ряду похибок, які поважно можуть підірвати престиж Організації¹⁶⁷⁷. Треба признати, що нинішні наші видання щодо якості і позему, то дуже різні. Є такі, які не варто було розповсюджувати, а є досить на поважному поземі. Це, на мою думку, наслідок браку єдиного ділового керівництва. Допровадження усіх питань до поважного рівня можливе тільки тоді, коли одна

---

¹⁶⁷⁵ Слово підкреслене однією лінією.

¹⁶⁷⁶ "... ділову централізацію ...". – Два слова (останнє – з помилкою) підкреслено двома суцільними лініями.

¹⁶⁷⁷ "... небезпека не тільки розпорошення сил і часто паралельної праці, але й можливе допущення ряду похибок, які поважно можуть підірвати престиж Організації". – Підкреслено однією лінією.

особа буде керувати цілою видавнич. діяльністю і відповідатиме за її якість.

4. Зближається зима. Це найкращий час для підготовки матеріалів і праці над вихованням підпільних кадрів. І політпрацівники і рядові підпільні матимуть більше часу, щоб зайнятись цією справою. Треба тільки, щоб на цю ділянку була звернена увага. Треба щоб ті, що можуть писати, знали що мають писати, а ті що навчатимуться, мали б потрібний матеріал і допомогу, щоб трактували це як обов'язок. Більших спец. вишколів провадити ми не можемо. Також не маємо спеціалістів-політвихівників, які організували б навчання низових кадрів, але при старанні можемо навіть цієї зими багато дечого зробити. Робити старання щодо урухомлення радіопунктів вже можемо. Також маємо дещо вже літератури до перероблення. Потрібно тільки, щоб розвинути цю справу (вона вже рулена з мертвої точки), наказ вивчати, систематична контроля над вивченням і старання відповідних орг. зверхників щодо придбання радіоустаткування. (Вишкільну працю я уявляю собі так: окремі гуртки по 2–5 осіб переробляють той матеріал, який мають, а зверхник слідує за цим, контролює і звітує вгору як іде вишкільна праця і що перероблено). Потрібна, я ще раз згадую про це, ділова централізація – створення політцентру. Мусимо признати, що політвиховна робота є одною з найважливіших організаційних робіт, мусимо погодитись з тим, що пропаганду ведемо головно силами підпільників, а тому кожен підпільник обов'язаний працювати над піднесенням свого ідейно-політичного рівня¹⁶⁷⁸.

5. Я вище подав багато додаткових питань, які варто було б опрацювати. Виглядає на те, що я пропоную не звуження темок видав. діяльності, а поширення. Та це тільки так на перший погляд. Бо коли візьмемо до уваги, що жодних інших друків-часописів нараз не видаємо, коли перепровадимо деяку селекцію і комасацію питань у теми, та що опрацювання цих тем може продовжуватися тривалий навіть час, виявиться, що це не таке страшне, що це насправді звуження рамок і цілком викональне. Берім конкретно: ідеологію і історію опрацьовує одна особа, програмові, загальні і летючки – 1 особа, зовнішню політику – 1–2 особа (можуть відпоручники на радіопунктах), про життя СРСР – 2 особи, героїку – принагідні автори-кореспонденти. Виходить, що до вшк. матеріалів потрібно 5 осіб, плюс кілька дописувачів і особи на радіопунктах. Це не так багато. Я сам, коли мене звіль-

---

¹⁶⁷⁸ Речення підкреслене однією лінією.

нять від обов'язку давати щомісячні огляди, про що я проситиму нижче, можу взяти до опрацювання такі теми: з політики – теми: 1, 2, 3, 4, 8, 9, 10, 16, 17, 20, 25, 29, 30. Про життя в СРСР маю матеріал до тем: куди йде укр. хліб, на що йдуть наші гроші, як заводили колгоспи на СУЗ, до чого дослужились рильські, вишні і т. д. Крім того, можу опрацювати методику проп. роботи. Коли, отже, кожний одержить таку працю, то теми будуть розподілені основно.

Ось такі мої думки відносно пропаг. роботи. Може багато є дискусійного в них, нереального, але буду радий, коли якусь частину признаєте слушною, коли щось з них зреалізується. В кожному разі ділюся з Вами щиро. І хай це буде ознакою, що я хотів би, щоб наша пропаг. робота наладилася, поширилася, увійшла в нормальну колію. Треба було б ще дещо додати, але це вже хіба особисто. Я й так забагато, здається, написав.

А тепер про інші справи:

1. Я вище згадував, що хочу просити звільнити мене від обов'язку подавати місячні огляди політподій. Це тому, що газети я одержую нерегулярно і з місячним нераз запізненням. Поки, отже, напишу і поки дійде до Вас – політогляд спізнений на 2–2,5 місяці і давно стратив свою актуальність. Краще було б опрацювати якісь загальні політ. теми, які довший час не стратять на актуальності. А такі теми не завше можна уміщувати у місячних політогледах.

2. Звіти про життя в краю прошу присилати. В міру своїх сил буду їх опрацювати. Для цього потрібні будуть відомості про нашу боротьбу і організ. успіхи та про настрої мас і відношення до режиму і наших змагань.

3. З Вашими заувагами і настановами відносно пропаганди я гожуся. Цими настановами я й буду керуватися в своїй роботі. Більшість поданих мною тем, здається, йдуть по лінії Ваших думок. Щодо поширення пропаганди серед чужих, то в будучому варто було б опрацювати ряд летючок. Так само треба було б дещо дати летючок для молоді і старшого укр. громадянства. Я в поданих темах нараз мало узглядив, рахуючись з тим, що зимою пропаганду серед мас мусимо обмежити. І тому поклав натиск на вишкільні. В маси ми підемо вже тоді, як матимем підготовлені кадри і свіжу інформацію.

4. Пересилаю замовлену клішу з двома відбитками з неї. Заголовок типу газетного – самий лише напис, без рисунк. ілюстрації. Журнального типу (на цілу сторінку) не проектував тому, що займе він багато місця і непродуктивно марнується ціла сторінка паперу, та й такої величини не маю дошки. Розмір такий як

у “Повстанець”. Кліша скінчена ще 22.X, але до цього часу не міг вислати, бо не мав зв’язку. Разом з клішею висилаю і 4 різних відбитки на “Б.Ф.” для орієнтації.

5. Чи Ви не могли б переслати деякі мої дереворити закордон? Порушую це питання тому, бо знаю з досвіду яке це має пропагандивне значення закордоном. Дереворитову ілюстрацію з відповідним коротким текстом радо помістить кожний часопис. Також можна дати на виставки, які завжди десь влаштовуються. На міжнародних виставках я вже колись виставляв (в Шікаго, Льос-Анджельос, Берліні, Римі, Празі і Варшаві) і знаю, яку це має пропагандивну вартість. Свіжих дереворитів небагато, але їх можна було б долучити до тієї збірки попередніх праць, яку я маю закордоном (переслав ще через сл. п. Горбенка). Особу, яка має цю збірку, я можу подати. Маю також ряд портретів, в тому: друзів Охріма, Галини, Горбенка, Верби¹⁶⁷⁹, Енея, Іванова, Крегула і ін. Дав я їх на сховок ще сл. п. Сайгорові¹⁶⁸⁰. Він, як мені відомо, десь примістив на Дераженщині¹⁶⁸¹. Чи не можна було б щось розвідати про їх долю? Вислати закордон їх очевидно не можна, бо це уніки і в дорозі можуть загинути. Інша справа дереворити. Маю по кілька відбиток і коли навіть пересилка загине, то все ж таки у мене лишаться відбитки. Коли зараз можливості ще не маєте, щоб їх переслати закордон, прошу про це пам’ятати у budouчому, коли таку можливість матимете.

6. Ви питаєте як я почуваюсь і як живеться. Щодо самопочуття, то відчуваю, що дуже я якось отупів. Буває трудно нераз склеїти декілька речень до купи. Інакше я чувся торік. Тоді мені йшла без порівняння лекше всяка робота. Це наслідки того, що я довший час ні з ким співзвучним не проваджу виміни думок. Щодо матеріального положення, то тепер, порівняючи з минулим роком, більше мною опікуються. Тепер принаймі маю, хоч нераз з місячним запізненням, газети, тепер доходить зрідка до мене зв’язковий, та одержую час від часу гроші на видатки, маю світло і потрібні для графічної роботи матеріали. Але ще дещо є і не унормоване. Я, очевидно, ні на кого не скаржусь¹⁶⁸², а представляю справу так як є.

7. Я ніколи не думав, що Далекий здібний на такий крок. Про

---

¹⁶⁷⁹ Мостович Олена.

¹⁶⁸⁰ Кох Юрій (“Сайгор”) (? , м. Луцьк – травень 1944, ?). Шеф технічного відділу пропагандистського осередку ОУН на ПЗУЗ. Загинув через донос агента. (Літопис УПА НС 8 2006 1211).

¹⁶⁸¹ “... на Дераженщині”. – Підкреслено синім хімічним олівцем.

¹⁶⁸² “... ні на кого не скаржусь ...”. – Підкреслено однією лінією.

інших не говорю, але що він на це піде – я не сподівався. З деяких натяків “тутешніх”¹⁶⁸³ ще весною цього року я догадувався, що там не все в порядку, але не припускав, що він виступить активно і відкрито. Тому зробило на мене це велике враження. На поступовання Кічана я звертав увагу¹⁶⁸⁴ ще на початку 1944 р., а навіть в кінці 1943 р. Тоді д. Галина і д. Сайгор не звернули увагу на мої застереження і я мав з цього приводу деякі неприємності. В кожному разі, дуже й дуже прикра це річ і дуже небезпечна для нас сьогодні. Ми й так ослаблені, а тут ще й хочуть розвалити, знищити Організацію. І добре буде, коли на цьому виступі закінчиться. Чи дійсно правда, що Верещака зрадив, як це згадує Далекий?

8. Друг М. замовив у мене клішу на 22 січня. Чи це в порозумінні з Вами? Прошу поінформувати мене, які мусять бути в мене відношення з ним.

9. Прошу і надалі присилати мені нашу літературу. За прислану попередньо і тепер дуже Вам вдячний. Багато доброго і цінного матеріалу, але є кілька слабших праць, є кілька ляпсусів. Напр.:

а) відповідь Рильському слаба. Є кілька гарних думок, але загально написана самбурно (тому поширювати не оплатиться)

б) “Національне питання в СРСР”¹⁶⁸⁵ – багато корисного матеріалу, добре написано. Шкода тільки, що замало підкреслюється московські імперіалістичні намагання. Автор чомусь старається в більшості випадків заступити окреслення “московський імперіалізм” невиразним терміном “большевики”. Також, подаючи історію ВКП(б), занадто, на мою думку, тримається большевицького насвітлення і підкреслює велике значення партії Сталіна та надає велику вагу розломові на большевиків і меншовиків. А це не цілком відповідає правді. До революції (як це виказав др. Юрій Липа в “Розподілі Росії”¹⁶⁸⁶) большевики були невеликою групою і великого впливу серед рев. робітництва не мали, а розкол на дві фракції, це розкол верхівки – групи інтелігентів–доктринерів. Також боротьба Сталіна з опозицією провадилася у значній мірі за первенство, за владу, а розходження в тактиці це переваж-

---

¹⁶⁸³ Слово підкреслене однією лінією.

¹⁶⁸⁴ Тут Н. Хасевич натякає, що “Кічан” (в 1945 – працівник технічного відділу при референтурі пропаганди проводу ОУН на ПЗУЗ) міг бути ворожим агентом. Станом на 1.01.1946 – “Кічан” уже мертвий (убитий?). (*Літопис УПА НС 8 2006: 1139, 1246*).

¹⁶⁸⁵ Цей матеріал, що містив критику національної політики СРСР, був надрукований в підпіллі ОУН у вигляді брошури в 1950. (*Стасюк 2006 366*).

¹⁶⁸⁶ Цей твір публіцист Юрій Липа (1900–1944) написав у 1941. Про Ю. Липу див. докладніше: *Янчук 2000*.

но був тільки привед, зачекпа. Сам же Сталін у партії до смерті Леніна не грав більшої ролі. Такі застереження. Але в основному праця добра і цінна

в) дуже мені подобається “... І на нашій вулиці буде свято”. Шкода тільки, що поплутано старого і заслуженого поета, письменника і вченого-лінгвіста Агафенгела Кримського, укр. патріота, репресованого більшовиками¹⁶⁸⁷, з молодим кар’єристом, хоч і здібним драматургом, членом партії, мужем Ванди Василевської, – Олександром Корнійчуком¹⁶⁸⁸. Але це мабуть поплуталося при переписувані.

Щодо всіх інших статей, не маю жодних застережень. Для мене особисто цінні і корисні, це “Більшовики в боротьбі з українським визвольно-революційним рухом у другій імперіалістичній війні”, “ОУН на СУЗ”, “До міжнародного положення”, “Історія революційної боротьби на СУЗ”.

10. По одержані цієї кореспонденції і кліші прошу відписати мені. Чи ви одержали попередню пошту з рукописами? Дуже хотів би бачитися з Вами. Я теж маю про дещо з Вами поговорити. Писати про це незручно. Я й так боюся чи не написав я сьогодні чогось такого, про що писати не треба було.

Оце, здається, все. Пробачте за довгий лист.

Слава Україні!

2.XI.1946 р.

/–/ Левко

Відпис¹⁶⁸⁹

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (конверт). Копія. Машинопис¹⁶⁹⁰.

---

¹⁶⁸⁷ Кримський Агафангел Юхимович (1871–1942), член Української (від 1921 – Всеукраїнської) Академії наук, видатний сходознавець, поліглот, тюрколог, автор більш ніж тисячі наукових праць, зокрема студій з історії Туреччини та Кримського ханства. Починаючи з 1920-х рр. постійно зазнавав переслідувань з боку радянських спецслужб. Загинув 25.01.1942 у Кустанайській в’язниці НКВС. (*Матвеева 2007 7–26*).

¹⁶⁸⁸ Сучасні дослідники ставлять під сумнів успіхи Олександра Корнійчука в драматургії й звинувачують його в плагіаті. Так, уже доведено, що п’єсу “Загибель ескадри” Корнійчук переробив зі незавершеного сценарію режисера Київської кінофабрики Арнольда Кордюма і київського прозаїка Вадима Охременка. (*Цалик 2010 128–130*).

¹⁶⁸⁹ Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁶⁹⁰ У документі стоять такі маргіалії: “52. 2.11.46”.

К 8228

Ваше письмо от 3 января этого года и комплект литературы получил.

Очень Вам благодарен за пересланные фотографии и литературу.

1. Присланные снимки сл. п. Залисного может быть и я их употреблю при изготовлении клише. До этих пор к этой работе не приступал вследствие перегрузки другой работой и в связи с недостатком необходимых снимков.

Теперь я уже смогу эту работу сделать. Выполню ее в ближайшее время, тотчас же после портрета сл. п. Плугатора, который задержался из-за неприготовленной подписи. Этот портрет лежит уже запроецированный, так как до этого времени мне не дано ни организационного псевдонима Плугатора, ни фамилии, а портрет так сделан, что выпустить без подписи нельзя.

Портрет Залисного запроецирую без подписи, так как его организационного псевдонима и фамилии я не имею. При исполнении вышлю Вам отпечатки и, если найдете нужным, присланные мне фотоснимки с него. Плохо, что нельзя найти пока рис. портрета. Точного места укрытия я не знаю, но имею данные предполагать, что этот архив находится у тех соседей с П. или Б., у которых в хате есть три мужчины и один из них был арестован за кабана, тот человек, который ко мне приходил¹⁶⁹¹.

Это моя загадка. Фамилий их я не знаю и подробнее описать не могу, ибо мы не договорились про шифр. Информую Вас про это только между прочим.

2. Клише к альманаху “Волинь в борьбе”¹⁶⁹² сделано в прошлом году почти все. Осталось сделать только 2–3 портрета, но сборник этот не будет издан хотя бы в скором времени, так

---

¹⁶⁹¹ “... с П. или Б., у которых в хате есть три мужчины и один из них был арестован за кабана, тот человек, который ко мне приходил”. – Підкреслено невідомим.

¹⁶⁹² Йдеться про підготовку Н. Хасевичем до друку авторського альбому “Волинь в боротьбі”. В ньому містилися репродукції графічних робіт про визвольну боротьбу на Волині та Поліссі, які Н. Хасевич намалював у 1948–1949. Альбом “Волинь в боротьбі” вперше вийшов у США в 1950. Також під назвою “Волинь в боротьбі” було видано у 1949 альманах. (*Содоль 2005; Стасюк 2006 357*).

как некому написать текст к нему. Так меня информировали. Серию “Герои Волины и Полесья”¹⁶⁹³ я тоже считаю, что стоило бы выпустить, но к работе над этим приступать не буду, пока не буду иметь персонального поручения от¹⁶⁹⁴ д-га Томы, в этом деле не буду делать¹⁶⁹⁵ старания, но это не значит, что не нужно для этого “частно” подготовиться до этого издания и нагромождать нужные фотоснимки. Наоборот, по-моему такие снимки нужно нагромождать, или выйдет с этого дела что-нибудь или не выйдет, или удастся эта серия или нет, а комплектовать портреты известных проводников и командиров Волины и Полесья нужно.

Не удастся их издать в сборнике, то может быть кое-кого удастся издать отдельными листовками. Поэтому прошу Вас и в будущем посылать мне частным порядком фотографии тех людей, которые проявились в борьбе ОУН, УПА на ПСУЗ и какие (фотографии) Вы имеете? И то не только командира, но и рядовых героев, ибо и такие (герои-рядовики) были у нас, поэтому их и нужно поместить в комплекте, чтобы не получилось впечатление, что мы помним только руководящих людей, а рядовых героев забыли.

Я про это напоминаю только между прочим, отдавая себе отчет, что собрать комплект фотографий всех героев, проводников и рядовых – есть в нашей возможности, поэтому это мое предложение взять только во внимание.

Портрет Киевского¹⁶⁹⁶, если буду иметь время, то попробую сделать на память, жалко, я когда-то делал этот портрет и имею надежду, что смогу как-нибудь выйти из этого положения. Имея его фото с гимназических времен, но оно очень плохое. Все же оно мне поможет немного применить некоторые характерные черты. Этот портрет практиковать так, как портрет Клим Савура (к слову, последний, третий вариант, полагаю, наиболее будет похожий).

Нарисованный портрет п-ги Вербы¹⁶⁹⁷ найти мне не удалось. С теми людьми, которые имели мой архив, я уже говорил, но они его где-то так запрятали, что теперь и сами не могут найти.

---

¹⁶⁹³ “... Герои Волины и Полесья ...”. – Підкреслено однією лінією.

¹⁶⁹⁴ “... пока не буду иметь персонального поручения от ...”. – Підкреслено однією лінією.

¹⁶⁹⁵ Після цього слова йде пропущене місце. Мабуть, перекладач документа на російську мову не розібрав якесь слово.

¹⁶⁹⁶ Слово підкреслено однією лінією.

¹⁶⁹⁷ Підкреслено однією лінією. Мостович Олена (“Верба”, “Круча”) (1915, м. Рівне – 10.02.1945, хут. Адамків біля с. Оржів Рівненського р-ну Рівненської обл.). Член проводу ОУН на ПЗУЗ. Референт жіноцтва, УЧХ того саме проводу. Загинула під час радянської чекістсько-військової операції. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 3, т. 1, арк. 130*).

Поэтому нужно считать этот архив погибшим, тем более, что и закопанный он был в несоответствующей упаковке, поэтому если его и найдешь, все равно с него ничего не получится, так как он, наверное, до сего времени сгнил.

Получить снимок Горбенко я уже не имею надежды. Также не имею надежды, что достанется архив с 1943 года, хотя в этом направлении сделана попытка – используя соединение с далековцами. Портрет Горбенко сделать на память я не смогу и поэтому придется успокоиться и отложить до лучшего времени.

Плохо, этот человек очень и очень был заслужанный и много сделал для Волыни.

3. На требования Тома, Скорупскому¹⁶⁹⁸ я уже написал письмо и послал в его архив комплект своих последних работ (он хранит все мои работы, включительно с теми, какие я делал во времена Польши). В письме я его просил обработать художественно темы о советской жизни, жизни селян, рабочих и интеллигенции и делать зарисовки характерных типов¹⁶⁹⁹.

Эти рисунки я просил прислать мне, так как мы их будем переделывать и пользоваться в своем графике. Такие рисунки для нас очень нужны. Мы не имеем возможности делать зарисовки нужных положительных и отрицательных типов и, поэтому, такие зарисовки человека, которые это умеют делать, очень нам пригодятся. Это одна и другая художественная обработка жизни под советской властью, можно дать моим ученикам для скопирования, что меня значительно освободит в работе.

Я не имею надежд, что он это делает постоянно, без подгонки, но может кое-что сделать. Кроме того, я просил его закупить кое-какие нужные нам тех. материалы. Информирюя Вас про это, чтобы Вы были в курсе дела, про всякий случай, хоть и думаю, что письмо мое пойдет через Вас и содержание его Вам будет известно.

Кличка к нему (которую я Вам передал когда-то, к сожалению, у меня не сохранилась). Перед выездом с того терена я

---

¹⁶⁹⁸ Слово підкреслене однією лінією. Миц'юрій Никифорович ("Скорупський") (1908, м. Луцьк – ?, ?). У 1935 закінчив середню школу в Луцьку, Далі навчався у Варшавській художній академії. Опісля відкрив у Варшаві власну художню майстерню. У 1939 повернувся і працював художнім керівником Луцького театру. 1942–1943 – художник Київського театру оперети. 1943–1944 – бухгалтер у Луцькому театрі. 1944–1951 – художник-декоратор Луцького обл. театру. Перший раз арештовувався працівниками НКВС у вересні 1940, другий – у 1944. Член ОУН, особа, наближена до Н. Хасевича. Був заарештований працівниками МДБ у 1951. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 7, арк. 112–113).

¹⁶⁹⁹ Речення підкреслене однією лінією, а також відмічене на лівому березі вертикальною лінією.

уничтожил все, что могло в случае чего-либо компрометировать организационных и легальных людей.

Письмо к нему я подписываю: КВ-37, а договорился адресовывать так, как Вы знаете, или З-14. В крайнем случае, в письме можно будет сослаться на меня, называя мое имя и фамилию, или только на имя (другого такого имени он, наверное, не знает). Если иначе можно будет с ним связаться, то, на мой взгляд, можно так сделать, как получилось в первый раз. Для этого нужно было бы написать два листа (письма): в первом – написать так, чтоб он никого не компрометировал, но чтобы одновременно довел ему до сознания, что он может доверять данному человеку, а в другом – конкретные поручения, основные. Хорошо было бы, очевидно, если это можно сделать через ту личность, которая до него уже ходила, так как он уже ее знает, а это все дело очень упростит. Эту особу Вы должны знать. Также должны знать и его фамилию и адрес учреждения, в котором он работает. Если Вам это неизвестно, то я сообщу, зашифровано, нужные данные через Тому¹⁷⁰⁰ (с ним я имею условный шифр), а он, перешифровавши, сумеет переслать Вам¹⁷⁰¹.

Про Ск. мысль мою Вы уже знаете. Все же я надеюсь и этим разом предупредить, что он подполью не подходит. Во-первых, это слабохарактерный человек, привыкший к выгодам и устройству себе хорошей жизни, во-вторых, он имеет жену и детей, которых он очень любит и с которыми разлучиться ему будет очень тяжело, в-третьих, это уже старый человек и препятывать его будет очень тяжело, и в-четвертых, будучи на легальном положении, хорошо законспирированный, крепко взятый в руки, он даст нам больше пользы, чем пребывая в подпольи и меньше будет риску¹⁷⁰².

Это последнее, еще разьясню подробнее.

В нашей работе основное – это проект, художественная обработка темы. Эта работа занимает много времени. К тому же, эту работу, кроме меня, никто не может сделать. Вырезание клише из дерева, это вещь менее важна. Эту работу могут выполнить мои ученики. Основное – думать о проекте. Вырезать клише легалу будет очень тяжело, но нарисовать рисунок и

---

¹⁷⁰⁰ "... через Тому ...". – Підкреслено однією лінією.

¹⁷⁰¹ Цей і попередній абзаци виділені на лівому березі документа вертикальними лініями.

¹⁷⁰² "... это слабохарактерный человек ... выгодам и устройству себе хорошей жизни ... жену и детей ... старый человек и препятывать его ... он даст нам больше пользы ...". – Підкреслено однією лінією.

оформить его он всегда сможет. Поэтому, для чего же брать ненадежного легала в подполье, когда он, пребывая на легальном положении, может давать нам нужные рисунки, которые копировать у нас есть кому. Кроме того, нам даже очень нужно, чтобы кто-нибудь, какой-нибудь специалист делал зарисовки с натуры, ибо мы их делать не можем, а без этого, без наблюдения в жизни творить трудно. Значит, и будучи легалом, можно давать пользу революц. пропаганде не менее, чем пребывая в подпольи. К этому нужно только, чтобы данная личность имела желание работать – это одно; а второе – чтобы ее соответственно “держать в руках”, – т. е. постоянно давать поручения, информировать о направлениях нашей пропаганды, т. е. о том, что наша пропаганда сегодня прикладывает усилия, что наиболее нужное и близкое для нашего “рынка”; какая наша “генеральная линия”, какие наши технические возможности и т. д. и, в-третьих, чтобы и сами ее хорошо конспирировали. Легала нужно учить постоянной конспирации. С этих причин я и придерживаюсь мысли, что было бы лучше, когда бы он работал на легальном положении и его можно взять в подполье только в том случае, когда он чем-нибудь расконспирировался и ему грозит или тюрьма, или вывозка в Сибирь.

Сейчас Ск. еще не расконспирированный (по крайней мере, так я думаю), но если он пойдет в подполье, то все время будет тосковать за семьей, за “волей”. Совсем иначе было бы тогда, когда он, боясь ареста, ушел в подполье. Тогда он бы знал, что не должен сожалеть о сделанном шаге, понемногу бы втягивался, привык бы к подпольным обстоятельствам, меньше бы думал о семье, о “воле”; скорее бы понял, что нет уже возврата, и тем менее было бы риску, что изменит. Так я смотрю на дело взятия Ск. в подполье. Его я знаю хорошо. Также считаю, что связанного он не должен выдать¹⁷⁰³: во-первых, потому что он не является настолько подлым, а во-вторых, это не оплатится ему, так как это его скомпрометировало бы перед МВД и в результате он бы попал в тюрьму.

Думаю, что он это хорошо понимает. Считаю, что Ск. выезжал по делам, связанным с его положением. Он мне когда-то писал, что имеет возможность выехать на время в одно место (почему хотел выехать и куда, – “он не писал”). Теперь я кое-что вычитал в газете и думаю, что он туда и ездил. Поэтому я думаю, что отсут-

---

¹⁷⁰³ “Также считаю, что связанного он не должен выдать ...”. – Підкреслено однією лінією.

ствии его на месте жительства не нужно понимать плохо, хотя, очевидно, ручаться ни за что нельзя.

Интересно, та личность, которая приходила ко мне в последнее время, в том терене, не знала про него и случайно не продала ли? Если она продала Ск., то тогда, очевидно, дело с ним и с его поездкой представлялось бы полностью иначе. Таковы мои мысли в этом деле.

4. Очень Вам благодарен за прислание “Америки”. Часто пересматриваю иллюстрации и перечитываю эти журналы. Хотя это и есть “пропаганда”, но все же для меня является “окно в мир”. К тому там есть немало иллюстраций, какие могут пригодиться в моей работе как ориентационный материал. Вообще, такого рода иллюстрац. журналы нам очень нужны. Особенно – военные. В них многое можно взять и переделать. Также нашел несколько иллюстраций в “летописях УПА”. Этих журналов я до сих пор не встречал, а там есть немало такого, что стоит иллюстрировать. Средактированы они хорошо, описание боев простое, образное и деловое. Если буду иметь такого материала больше, сделаю серию картин с повстанческих боев. К этой серии “летописи” можно было бы взять бой в К. Каширске, нападение на тюрьму в Комарно и другие эпизоды. Думаю, что такая серия была бы коренною и популяризировала бы героев УПА, еще и в образах. Имею намерение обработать для этой серии только светлые моменты, т. е. такие моменты, где мы были победителями, где побивали врагов, где выступали как освободители арестованных, разбивали тюрьмы, отбивали награбленное добро и раздавали его народу и т. д.

Трагические моменты потому, что они хоть и вызовут сочувствие и слезы, но и одновременно и породят неверие в основные силы, породят впечатление приговоренности революционеров, фатализму, а это не будет притягивающим ключом, а наоборот только оттолкнет от нас массы.

Положительные моменты из нашей борьбы будут тем магнитом, какой потянет к нам молодежь и старших, и возродят веру в наши основные силы. Так, проводимая пропаганда героизму ОУН–УПА сделает хорошее, я думаю, впечатление. Особенно ценное было бы пустить серию таких образов с коротким текстовым разъяснением для востока¹⁷⁰⁴, где о действиях ОУН–УПА меньше знают, чем здесь. Пусть видят, пусть знают и

---

¹⁷⁰⁴ “... текстовым разъяснением для востока ...”. – Підкреслено однією лінією.

про нас, пусть набирают веры, пусть знают о героических делах ОУН–УПА.

“Учительница”¹⁷⁰⁵ произвела на меня очень хорошее впечатление, еще в прошлом году. Радуюсь, что напечатано черенками и она пойдет широко в народ.

Это произведение имеет большое воспитательное значение и хорошие литературные качества.

Очень жалко, что автор ее так преждевременно погибла. Она имела огромный писательский талант. Об этом характерно говорят несколько прекрасно зарисованных образов и сценок в “Учительнице”, как, например: “Как приезд учителей в Западную Украину”, зарисовка некоторых портретов персонажей и, в первую очередь, самой Тани; далее прекрасно проведено представление колебаний, сомнений и постепенного перерождения комсомолки, и ее переживание во время рассказа про раненого повстанца. И особенно удачно подмечено и представлено поведение большевика Сидоренко¹⁷⁰⁶, характерные манеры в его образе характерны для всех большевистских вельмож (берет за хвост селедки, разрывает ее и кладет на газету, ложат на стол хлеб в газете и американские консервы, пьет вино, предназначенное для Тани, грубо и бесцеремонно и откровенно, не скрывая никаких чувств, склоняет ее к разврату и т. д.).

Правда, произведение имеет и недостатки, как надуманная, нереальная ситуация (трудно поверить, что проводника оставили жить в хате раненого на долгое время (до выздоровления) без схрона, не пытаясь даже забрать его оттуда, зная в каком положении он находится), но все же положительные и очевидные

---

¹⁷⁰⁵ Йдеться про оповідання “Вчителька”, яке написала Богдана Світлик під псевдонімом “М. Дмитренко”. Уперше це оповідання вийшло друком у 1948. Через рік було перевидане у друкарні “ім. Я. Бусола-Київського”. Також було видання у 1952-му. Світлик Богдана (“Доля”, “Дмитренко”, “Марія Дмитренко”, “Ясна”) (24.04.1918, м. Перемишль, тепер Польща чи м. Львів – 29.12.1948, біля с. Либохора Сколівського р-ну Львівської обл.). Член ОУН від 1931. Навчалася на філологічному факультеті Львівського університету. Сиділа у польських тюрмах. Провідниця жіноцтва м. Львова (1942–1944), обл. провідник ОУН в м. Львові (друга пол. 1944), окружний організаційний референт ОУН Львівщини (1945). Співробітниця ГОСП від 1945. Була особистою зв’язковою і друкаркою члена проводу ОУН на УЗ Д. Маївського (1945). Членкиня ГОСП від 1946 (до смерті). Забезпечувала контакти між П. Федунюм і Р. Шухевичем. Загинула, оточена спецзагоном МДБ, стріляючи в офіцера. Лицар Бронзового Хреста заслуги. (*Літопис УПА НС 12 2009: 646; Іщук 2008а 9; Содоль 1994 118–119; Стасюк 2006 355, 361, 374*).

¹⁷⁰⁶ Слово підкреслене однією лінією.

качества очень важны, так что, читая “Учительницу”, забываешь о всех недостатках.

Это произведение, как я уже убедился, производит на всех сильное впечатление и очень хорошо, что оно пошло в народ массовым тиражом. Фотографии с листовками “Весенняя севба в колхозе” прислал мне еще сл. п. Плугатор. Мне очень приятно чувствовать, что мои работы популярны и что их даже фотографируют. Благодарю за присланные фотоснимки. Они имеют большое документальное значение и я их отдам на хранение в архив. До сего времени я имел только один снимок и держал его у себя. Теперь уже могу отдать на хранение в архив.

5. Мне интересно бы знать, все ли мои прежние хозяева не расконспирированы С. и что с ними? Плохо, что такие люди пострадали через измену негодяя. Я никак не могу понять его поступка. Не было бы удивительно, когда бы он сразу сдался и расконспирировал все, а так, как было, не могу понять, почему он, не взирая на то, что было, пошел на измену. Что его толкнуло на это, на вечный позор и выдать на страдание столько людей, и таких людей, о которых он ничего плохого не знал. Об этом я часто думаю и не нахожу объяснения его поступков. Если еще жива подруга Н., то прошу при встрече передать от меня привет. Это очень тактичная и культурная женщина.

Благодарю за праздничные и новогодние поздравления.

Желаю и Вам всего хорошего: сил, здоровья, успеха и долгой жизни.

Пересылаю Вам при этом комплект отпечатков из свежих, моих и учеников, работ.

Слава Украине.
Февраль 1950 г.
8510.

П.С. Извините за неопрятность письма, так как пишу его спеша
Получено 21.III-1950 г.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 173–179. Копія. Машинопис¹⁷⁰⁷. Переклад російською мовою¹⁷⁰⁸.

---

¹⁷⁰⁷ Оригінал документа був вилучений 18.01.1951 працівниками МДБ на хут. Синяки біля с. Золочівка Демидівського р-ну під час ліквідації І. Литвинчука.

¹⁷⁰⁸ До копії документа додана така довідка: “Копія. Перевод с украинского. Справка: грипис исполнен почерком Зота и направлен в адрес Дубового. Изъят при ликвидации последнего 18 января 1951 г. Верно: оперуполн. отдела 2-Н УМГБ мл. лейтенант (Устинов)”.

№ 223
Н. ХАСЕВИЧ – “22”

Квітень 1950 р.

До 22!¹⁷⁰⁹

Мене повідомили зверхні оргчинники, що відтепер Ви будете підпорядковані і під зглядом графічним своєму оргзверхникові. Він Вас навантажуватиме графічною роботою і йому Ви звітуватимете про хід графічної роботи. В дальшому я зобов'язаний буду лише уділяти, в разі потреби, фахові поради вказівки. За позем Вашої графічної роботи, а також і за продуктивність її, я не нестиму вже жодної відповідальності і Ви в дальшому коректу своїх кліш робитимете самі.

Вам подадуть номер моєї адреси. На цю адресу Ви зможете в будучому писати до мене, коли потребуватимете якоїсь фахової поради, або схочете прислати для рецензії свої рисункові й дереворитові праці, чи, попросту, поділитись всім тим, що Вас абсорбує. Зо свого боку, я радо рецензуватиму Ваші праці (прошу в цьому не сумніватись!) і не менш радо уділятиму фахових порад. Також постійно пересилатиму Вам нові графічні праці, виконані мною й іншими графіками. Тож, думаю, у Вашому інтересі та в інтересі Організації буде утримати в майбутньому зо мною контакт.

Думаю, що це вже Ви знаєте від свого оргзверхника, але все ж уважаю обов'язком і зо свого боку повідомляти Вас про це.

В зв'язку з відкріпленням Вас, прошу повідомити мене, яка саме доручена мною робота лишилась дотепер не виконаною. Це мені треба конче знати. Роботу, яку ще не розпочали виконувати, можете для мене й не виконувати, а ту, яку розпочали, прошу докінчити (якщо матимете ще можливість) і переслати так, як попередньо, так, як досі пересилали.

На кінець подам Вам кілька дружніх порад.

Зосередьте всю увагу на графіці і на вдосконалюванні в рисункуванні. Не розпоршуйте своїх сил і енергії на працю, не зв'язану з графікою, на роботу, яку Ви не зобов'язані виконувати, на заняття менш важне, не актуальне чи не суттєве. Не тратьте часу на зайве експериментування і неконечну монтажно-слюсарську роботу. Вашо[ю] основною роботою, як мені відомо, буде й далі графічна робота. Тому всі сили треба спрямувати, всю увагу

---

¹⁷⁰⁹ Підкреслено хвилястою лінією.

треба зосередити на цій галузі, щоб, по-можливості, в найкоротший час дійти до творчої самостійної роботи на порядному мистецькому рівні.

Старайтесь якнайбільше і постійно рисувати з натури і вправляйтесь в компонуванні власних оригінальних рисункових композицій. Не відривайтеся на довший час від графічної і рисункової¹⁷¹⁰ роботи, бо вийдете із вправи, занедбаєтеся. Тільки постійні вправи в рисуванні з натури і компонуванні дадуть Вам можливість виробитись з часом на творчого графіка в повному значенню цього слова. Здібності в цьому напрямкові Ви маєте (це не комплімент), деякі загальні знання Ви одержали і є вже на добрій дорозі. Треба тільки, щоб Ви постійно працювали далі над поглибленням знань, постійно вдосконалювались, набирали вправи; треба тільки, щоб Ви всю увагу зосередили на цьому одному, на графіці, не думали ні про що інше, не ганялись, як кажуть, за двома зайцями.

Громадьте до свого підручного архіву різні ілюстрації, фотографії й рисунки інших мистців. Використовувати цей матеріал в своїх працях можна і треба, але завжди належить “перетравити” цей матеріал, переробити його по-своєму. “Живцем” запозичити не належить – це буде плягіат, крадіжка. Словом, запозичити можна, але треба зробити це краще, треба зробити по-своєму, треба робити з розбором. Не належить ніколи взуватися, рівнятися на мистецькі праці невисокого гатунку, бо засвоїте і будете стосувати і в себе те, на що хибує взірець. Взоруйте тільки на високомистецьких творах. Докладно аналізуйте їх, вчіться на них, виробляйте самокритицизм і смак.

При кожній нагоді поглиблюйте свої знання, поширюйте свій мистецький кругозір. Як матимете можливість, постарайтесь дістати чи запенумерувати мистецький журнал-місячник “Образотворче мистецтво”. Також треба було б Вам проробити історію мистецтва. З польських підручників добрі були “Історія мистецтва” Бає (Bayet) (Невядамського) і Валіцького (Walicki). Авторів совітських підручників я не знаю, але напевно якийсь підручник є. Також чимало можете знайти матеріалу про мистецтво і репродукцій праць визначніших мистців різних епох в ілюстрованих енциклопедіях, польських чи совітських. Може Вам трапиться така енциклопедія, використайте можливість і простудіюйте розділ про мистецтво: єгипетське, старогрецьке і римське

---

¹⁷¹⁰ Далі автор листа ще раз написав слово “графічної”, але потім його закреслив.

(клясичне), візантійське і романське, готик і ренесанс в різних країнах, барок і рококо. Новітні: реалізм, імпресіонізм, кубізм, експресіонізм, футуризм, супрематизм, сюрреалізм і веризм.

Вчіться сприймати життя по-малярськи, образно. Кожну визначнішу подію з життя старайтеся уявити як закінчений образ і обдумайте як би це можна було представити в рисункові, в ілюстрації.

При komponуванні власних композицій дбайте не тільки про поправний рисунок і техніку, але передусім про глибину провідної думки, ляконічність вислову, продуманість до найменших деталей, про цікаве представлення події, вишукане закомпонування і відповідне чи гармонійне розподілення темних і ясних плям – світлотіні¹⁷¹¹. Також треба завжди зважати на те, що є в картині головне, а що другорядне і те головне треба завжди висувати, підкреслювати настільки, щоб воно кидалося у вічі, домінувало над другорядним.

Уважно прислуховуйтеся і докладно аналізуйте кожну річеву¹⁷¹² критику людей, які розуміються і підходять до оцінки праць з мистецького чи пропагандивного боку. Кожний, очевидно, критикуватиме здебільша суб'єктивно трохи, з пункту свого зору, але авторів ніколи не зашкодить застановитись над критикою, проаналізувати її та з нею порівняти своє враження, свою думку [на] цю справу. Автор може погодитись з критикою, чи ні, це як коли, але ще раз продумати свій твір ніколи не зашкодить. Тим більше, що і критики головню критикують (я маю на увазі розумну, річеву критику) не тому, щоб показати своє “я”, свою вищість, своє всезнайство, не тому, щоб збештати, знеохотити автора до праці, а тому, щоб допомогти авторів осягнути ще вищий рівень, зробити поступ, а тому, що вони щиро хочуть, щоб наша підпільна графіка взагалі, а праці даного автора зокрема стояли на найвищому рівні чи були найбільш пропагандивні¹⁷¹³. З цих причин, надто велика амбіційність, дразливість чи легковаження критики інших через авторську зарозумілість буде тільки гальмом поступу, шкодитиме тільки авторів і Справі. До того ж

---

¹⁷¹¹ “... про глибину провідної думки, ляконічність вислову, продуманість до найменших деталей, про цікаве представлення події, вишукане закомпонування і відповідне чи гармонійне розподілення темних і ясних плям – світлотіні”. – Підкреслено однією лінією.

¹⁷¹² Слово підкреслене однією лінією.

¹⁷¹³ “... а тому, щоб допомогти авторів осягнути ще вищий рівень, зробити поступ, а тому, що вони щиро хочуть, щоб наша підпільна графіка взагалі, а праці даного автора зокрема стояли на найвищому рівні, чи були найбільш пропагандивні”. – Підкреслено однією лінією.

і скромність звичайно часто йде в парі із величчю і є, здебільша, ознакою високої культури.

Вище я подав кілька загальних порад і настанов. Прошу вірити, що подаючи ці настанови, я нічим не хотів Вас діткнути, вразити, прошу вірити, що я щиро бажав і бажаю, щоб Ви, а також інші мої учні, в найкоротшому часі виробились на справжніх мистців-графіків, творців.

Бажаю Вам всього доброго і успішної праці на новому місці.

Слава Україні!

Квітень 1950 р.

[...] ¹⁷¹⁴

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9145, т. 3, арк. 233 (конверт). Фотокопія оригіналу. Рукопис.

№ 224

Н. ХАСЕВИЧ – О. САВИРИ

[Квітень 1951 р.]

Друг ¹⁷¹⁵

Получил. Очень Вам благодарен за искренность. Прошу извинить, если я Вас оскорбил, но поверьте, Вы бы на моем месте делали то же самое.

Разве плохая черта – быть бдительным?

А я, однако, и сейчас не получил пароля, который имел от КВ-37 и без которого я не имею права связываться с Вами.

Думаю, что я его получу. А тогда иной разговор.

Относительно поднятых Вами вопросов:

1) В карандаше буду отрабатывать заданную Вами тему.

Хотел бы лишь знать назначение моих работ, а это мне нужно для окончательного исполнения их и в какой технике (3 работы 20.IV. карандашом).

---

¹⁷¹⁴ Оскільки підпис замальований чорним чорнилом, те, що автором листа є Ніл Хасевич, вдалося встановити за почерком.

¹⁷¹⁵ Лист є відповіддю на попередній фіктивний лист від О. Савири. Надіславши листа до О. Савири, працівники МДБ сподівались виманити Н. Хасевича на зустріч, після чого заарештувати або ліквідувати. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 7, арк. 60).

2) Относительно второго, конечно, могу описать, сообщите лишь в какой форме должно быть это описание – или может репортаж.

3) Брошюру освоил.

Прошу скорого ответа.

С. У.

3-14

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 7, арк. 61. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁷¹⁶.

№ 225

Н. ХАСЕВИЧ – В. ТРОЦЬОКУ

Січень 1952 р.

К А.

1. В предыдущей записке я просил Вас никого не помещать жить в той краивке, в которой я недавно жил, и требовал, чтобы никто из Ваших людей туда не ходил и не расконспирировал место. Также я рекомендовал Вам не помещать дополнительно никого и не сосредотачивать большого количества орглюдей в месте работы В. и его людей. При этом, желая помочь Вам, я поручил В. подыскать место для краивки с тем, чтобы Ваши подчиненные приготовили ее сами для себя. О чем я также сообщил Вам в записке.

Выдвигая такие желания, я руководился только желанием не допустить расконспирации терену, краивки, потому что старался обезопасить орглюдей.

При этом я брал во внимание то, что, во-первых, что краивка та сегодня очень опасная, можно сказать ей угрожает двойная опасность, это будет до тех пор, пока не выяснится суть дела Л., а также и другие дела; во-вторых что маскировка краивки построена с особой системой, о которой не следует знать боль-

---

¹⁷¹⁶ Наводиться у доповідній записці помічника начальника відділення 2-го головного упр. МДБ УРСР полковника Дмитра Тарасова та капітана Лук'яненка для заступника міністра МДБ СРСР генерал-лейтенанта Миколи Селівановського та Олександра Вадіса про хід розшуку Василя Галаси-“Орлана” та розробку його зв'язків станом на 10.04.1951 (від 11.04.1951).

шому количеству орглюдей; в-третьих хозяева не должны знать и встречаться с большим количеством орглюдей, потому что они сейчас в таком положении, что их не сегодня-завтра могут арестовать и тогда, зная многих орглюдей, дадут врагу большие данные о наших организационных людях, в-четвертых это единственное место, посредством которого я могу связаться с вышестоящими руководителями в случае длительного перерыва связи.

Требую от Вас устранения с краивки помещенных там Вами орглюдей и выдвигая требования большой конспирации по отношению к той краивке, я имел право это делать, потому что эта краивка является и являлась моей, и не Вам, и ни кому-нибудь другому ее я не передавал, потому что Вы поместили там каких-то орглюдей самовольно, без всякого согласования со мной, без моего согласия и даже втайне от меня. Мои усилия соответствуют инструкциям провода в этих вопросах, полностью соответствуют с инструкцией т. н. “До сведения всех руководителей и членам оргклеток”, в которой в разделе “краивки” (стр. 3) дословно говорится следующее: “Краивки и их постройка, место, маскировка – это строжайшая организационная тайна. В краивках могут находиться и знать о них только те, которые живут ... за безопасность краивки отвечают руководители или отдельные лица, которым поручены эти краивки”. Краивка, о которой идет речь, находится и будет находиться в моем ведении, и я ни Вам, ни кому-нибудь другому не передавал, о ее месте нахождения Вы узнали только тогда, когда Вам было поручено держать связь со мной. Вам было поручено обеспечить меня новым помещением и всем необходимым для жизни, и поэтому Вы не имели никакого права распоряжаться ею и помещать в ней без моего разрешения подпольщиков, и поэтому Вы должны были придерживаться хотя бы хоть эти вполне законные мои требования.

Вы поступили по-другому – как раз наоборот. Вы не обратили внимания на мои требования и даже не считали необходимым сообщить мне, почему Вы так поступили и ответить мне в деле подыскания В. для Вас нового места, новой краивки, Вы легкомысленно поставились к требованиям конспирации, к инструкциям провода, а также к безопасности подчиненных Вам орглюдей и других орглюдей, а также к конспирации терену. Вы поступили как-будто наперекор, потому что вместо выполнения моих требований и немедленного перевода в другое место помещенных там Вами самовольно и в тайне от меня орглюдей,

Вы наперекор здравым рассуждениям направили туда еще и остальных своих людей – целую ораву – и таким образом расконспирировали перед всеми ими место не принадлежащей Вам краивке и способ ее маскировки, а их всех расконспирировали перед хозяевами – перед людьми, я еще раз напоминаю, какая опасность уже сегодня и какие могут быть аресты каждую минуту, а их всех легкомысленно поместили в краивку, в которой могли Вас, всех вместе там легко накрыть. Я требовал остановить все движения около этого дома, чтобы дезориентировать Л. и вообще чтобы не расконспирировать место и терену, а Вы, как-бы наперекор, направили туда самовольно целую свою ораву, увеличили движение, потому что встречались там с В., потому что высылали (возможно и нужно было) часто своих людей организовывать продукты и т. п. Я рекомендовал Вам не собирать в месте работы В. большого количества орглюдей, в особенности непрichастных к этой работе, чтобы помочь Вам выйти из трудного положения, я предложил В. дать Вам новое место на краивку, потому что знал, что сгруппирование большого количества людей только затрудняет работу и конспирацию (теснота в краивке, больше белья для стирки, большие потребности продуктов, а в связи с этим частые хождения за ними в терен и т. п.). Это все могло привести к раскрытию и гибели большого количества орглюдей, а также и накопленных там ценных для нас материалов, а Вы вместо того, чтобы воспользоваться моим предложением и изготовить новую краивку, упустили время для этого и теперь, когда Вам припекло, даете до В. дополнительно людей, сгруппировали там многих людей и этим самым увеличиваете шансы на провал всего и всех. Дальше, Вы почему-то прислали ко мне дополнительно одного своего молодого человека, который совершенно не знаком с тереном, не согласовав это раньше со мной и не спросившись согласен ли я его принять, не усугубил ли он мое положение. Я не против в помощи Вам, я не против того, чтобы принять к себе друга, который очутился без помещения на зиму, но мне и при мне должны быть солидные и надежные люди, на которых я мог бы настолько положиться, чтобы после ихнего ухода остаться в известной им укрытии; но мне нужен был только один человек, который знал бы терен, чтобы случай необходимости я мог бы иметь возможность выслать за продуктами, а в случае опасности я мог бы с ними где-нибудь квартироваться у людей до связи с В. Вы этого не учли и таких людей мне не дали. А также этим Вы не помогли мне, а еще больше усугубили и без того тяжелое

положение. Вы могли бы кого-нибудь другого ко мне направить, но этого не сделали и теперь случилось такое положение, что я не могу их никуда направлять за продуктами и должен их, физически здоровых людей, только содержать на выделенных мне, к слову, недостаточное денежное содержание, а весной я не смогу их держать при себе (не имею возможности их кормить), а также не смогу после их ухода оставаться в этом положении, не смогу никуда переехать. Словом, Вы не только не помогли мне ничем, а наоборот, своим безответственным отношением к делу – сгруппирование людей (ввиду потертости документа, нельзя перевести) сорвали намеченные нами вместе планы, Вы чуть не лишились, как говорится, назиму на льду, а теперь, когда В. спас положение и изготовил для меня кое-какую краивку, Вы ведете себя так, чтобы только затруднить мое положение и пребывание тут, и своим легкомысленным поведением расконспирируете и терен и ту краивку, которую Вам не принадлежит.

Так поступать настоящий революционер и солидный человек не должен. Это ничего хорошего для Организации и дела не даст, а только причинит ущерб и дальше так быть не может. Такой поступок ничем не вызван и никакими скидками на “объективные” причины не может быть оправдан. Вы конечно, наверное, будете объяснять свой поступок тем, что, мол, случился непредвиденный случай и Вы должны были так поступить, чтобы спасти орглюдей. Но, в этом случае, почему Вы не обеспечили раньше перед М.? Вы же знаете его ценность и Вы могли бы подыскать краивку, а для этого было много времени после моего отъезда и Вы имели для этого людей, в конце-концов Вам же давали место. Почему Вы не сделали, почему Вы не воспользовались моей пропозицией? Почему Вы в таком случае, когда Вам нужно было потрудиться, Вы пришли на готовое место, воспользовавшись тем, что кто-то сделал?!

Дальше, почему в таком случае Вы делали какие-то усилия для помещения каких-то орглюдей в краивку, принадлежащей мне, втайне от меня и еще тогда, когда я был при Вас, т. е. тогда, когда не было случая с М.? Почему Вы не обратились ко мне для передачи Вам краивки перед помещением туда людей? Почему Вы так поступили самовольно и затоптали общепринятые в Организации нормы? Почему Вы себя ставите тут “Царем, богом и воинским начальником”, которого не обязывают никакие правила и нормы, который легкомыслит всем и вся? И что же оно получается? Получается, что меня тревожно забрали, с

большим трудом перетранспортировали в непригодное для длительного проживания и работы места, где все время думалось разными фантастическими планами, чтобы потом меня оставить на льду, поместить в мою краивку – в ту краивку, которая была моя, из которой меня с такой поспешностью забрали в ту краивку, которая и сейчас опасна, каких-то людей, а потом и всю свою “армию”. Словом, получается как-то так наоборот, меня оттуда выперли, якобы, чтобы посадить в готовой оборудованной и годами, особенно бережливой перед расконспирацией краивки и других людей, получается как бы умышленно. Вы стараетесь затруднить мое положение и легкомысленно обращаете внимание на опасность и расконспирацию подотчетных Вам и неподотчетных Вам орглюдей. Так получается, потому что опасность была и есть не только сейчас для меня, а в такой самой мере и для всех других орглюдей, также если опасно мне было там быть, то опасно там и не должен там быть каждый другой подпольщик. А поэтому Вам не следует было никого там не оставлять и не должны были направлять туда целую свою “армию”. Лучше всего в каждом случае быть там еще недели полторы, до встречи с В. где-то вверху, это лучше чем до конца расконспирировать всех и все.

В своей записке Вы пишете, что д. Т. направляется ко мне согласно с ранее согласованной и известной нам авторитетной для меня оргчеловеком. Также беспокоитесь на обеспечение этого организационного человека и в вопросе отпуска для Вас на время зимы краивки В. Мне официально про это ничего не известно, потому что тот организационный человек ко мне по этому делу ничего не писал. И потому принимать во внимание такие предположения я не считаю себя обязанным. С этих причин навязывания мне д. Т. без предупреждения и согласования я приписываю и ставлю в вину Вам. В конце-концов если даже тот организационный человек дал такое распоряжение, то в этом случае суть дела не меняется, инициатива вышла от Вас (а значит и вина в первую очередь и фактически ложится на Вас), потому что тот организационный человек опирался на Ваши рекомендации, на Ваши характеристики Г. (к слову, в присланной мне записке, где Вы характеризуете Г., считаю неправильной, потому что я знал еще там его, будучи при Вас его характеризовал мне более правильно д. Г-р и я о нем другого мнения). Также принял я друга Г. и дал ему разрешение для отпуска краивки для Вас не потому, что я был обязан это делать, а только потому, что принял во внимание Ваше тяжелое положе-

ние и хотел прийти к Вам с помощью. Прошу принять к сведению и больше такими методами не оперировать. С этих причин я категорически требую:

1. Очистить ту краивку, откуда Вы меня забрали и оставить всякие хождения там и всякое движение около нее.

2. Спрятаться как можно конспиративнее в данных Вам помещениях (домивках), не вылазить из краивок без крайней необходимости и как можно меньше двигаться в терене.

3. Не направлять ко мне больше никого из своих людей, которые не знают моего места пребывания, без предварительного разрешения с моей стороны. Также и Вам нет нужды знать мою настоящую домивку (помещение) и приходить туда без специального моего вызова. Связь мы будем держать через тех людей, которые уже знают о ней.

4. Прислать мне до половины марта этого года сумму денег, которую обязал Вас дать мне Ваш зверхник (руководитель). Объясняю, что в связи с необходимостью содержать на деньги большее количество людей, как мы планивали, денег у меня хватит к началу апреля.

Одновременно информирую Вас, что В. подчинен Вам только в деловом отношении, т. е. в делах, связанных с той работой, для которой он направляется. Организационно он и дальше подчинен мне. Он имеет право сделать Вам замечание, если сочтет это нужным, если то или иное Ваше действие может причинить ущерб или расконспирацию. Про это он должен мне немедленно сообщить и я уже буду решать, правильно ли он поступил или нет. В хозяйственных делах Вы должны друг другу помогать. Прошу Вас с уважением ставиться к моим требованиям. Такие требования я выдвигаю только желая и руководясь добром дела и безопасностью нас всех.

2). У Вас осталась моя машинка и некоторые журналы. Прошу передать их вместе с обещанной бумагой и копиркой при первой возможности. Машинка нужна мне сейчас. Бумагу и копирку я в запасе не имею и нигде в другом месте достать не смогу, также, если можете, уделите мне хотя бы полпачки.

Прошу подтвердить получение письма.

Будьте здоровы и желаю счастливо перезимовать!

Слава Украине!

Январь 1952 г.

Рыбак

П. С. Записку Вашу получил. Отвечаю кратко:

1. Прошу передать временно свою машинку. Прошу В. чтобы дал поправить. Машинка и бумага мне очень нужны.
2. Г. и П. работают и учатся.
3. Прилагаю квитанцию на деньги¹⁷¹⁷.

С. У!
Рыбак

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 10, арк. 286–290. Копія. Машинопис. Переклад з української на російську мову¹⁷¹⁸.

---

¹⁷¹⁷ Квитанція не виявлена.

¹⁷¹⁸ До копії документа додана така інформація: "Перевод с украинского: зам. нач. отд-я 2 отдела УМГБ Ров. обл. капитан [підпис] (Стекляр). Справка. Настоящий документ написан членом краевого провода ОУН на ПЗУЗ Зотом, он же Рыбак. Верно: зам. нач. отд-я 2 отдела УМГБ Ров. обл. капитан [підпис] (Стекляр). Упомянутые бандиты "В", "Г" и "Л" нам неизвестны. Подлинник грипса находится в отд. 2-н у т. Сухина. К-н [підпис] Стекляр".

Листи Якимчука-Колтонюка Миколи

№ 226 М. ЯКИМЧУК-КОЛТОНЮК – “КИРИКУ”

11 квітня 1946 р.

Друг Кирик!¹⁷¹⁹

Дела налаживаю с Вами письменно и через д. Ивана устно.

1. Во время встречи 15 марта 1946 года я с Вами договорился в деле передачи Вам Горлача – этого я не сделал потому, что в условленный день доставить Вам его в условленное место мне помешал снег, который в то время выпал, а теперь в связи с тем, что возникли дела между мной и Вороном, и потому, что я еще не имею связи (хотя письменно) со своим организационным руководителем и потому, что в отношении Горлача я не получил от своего организационного руководителя такого распоряжения – Горлача Вам не отдам до того времени, пока не свяжусь со своим руководителем.

2. Моим непосредственным руководителем был с. п. Кость (Модест), а посредником через Костя к-р Лука. Поскольку Вы имеет возможность связаться с к-м Лукой – свяжитесь и передайте ему дело в таком виде, что мне нужно связаться с к-м Лукой лично или письменно, что я никому ничего не сделаю и не отдам до тех пор, пока не свяжусь с к-р Лукой, что связь от к-р Луки ко мне может идти через Вас, а личная через друзей – Женю, Петра Залесный, Гордея, Максима, Дубовой. Эти вышеуказанные друзья (когда будет нужно, чтобы я ушел из этого района, чтобы связаться с к-р Лукой) пускай кто-нибудь из них передаст с Вами на условленное место встречи с Иваном.

3. Приказ, отданный мной в отношении передачи Вам друзей Черкаса и Серко – отменяю. Если друзья уже у Вас, то прошу их освободить и отослать на свои прежние посты.

Этот грипс прошу дать перечитать д. к-ру Луке.

Приветствую сердечно.

Слава Украине.

11.IV.1946 г.

Данило

№ 227
М. ЯКИМЧУК-КОЛТОНЮК
– М. КОЗАКОВІ

28 липня 1946 р.

Друже к-р Лука!

1. Повідомляю Вас, що я роботу, яку Ви мені дали останьо, зробити не буду робити і то не тільки цю роботу, що Ви мені останьо дали до виконання, постановив я під Вашою кермою не виконати, але будь-яку роботу нашу організаційну під Вашою кермою не робити.

Чому? Виясню, як вишлете до мене друга Петра (Залісного), якому я позвітую з довір'ям до нього, що він не буде керуватися своєю зарозумілістю¹⁷²², а добром справи Української Національної Революції.

Якщо Вас обходять щось ці остані жертви, про якік подаю нище, то прошу мою справу полагодити негайно.

Дня 18.7.46 р. вночі виконано атентат за угла культури (Жуківщина) на п. Галю (Чорна з с. п. Уласового села), та д. Баса. Д. Бас згинув від перших пострілів з фінок, а п. Галя, тяжко ранена, дострілилася пістольом в голову. З побитих друзів стягнуено чоботи, забрано зброю і торби та всі особисті річи. Трупн залишено на місці виконання атентату, якік ранком віднаїшла одна тьотя та зібрала кількох людей і поховали.

Щодо зв'язку зі мною то одержите через д. Семена на покликання д. Петра (Залісний).

---

¹⁷¹⁹ Можливо це В. Кирик-Петрук чи І. Власюк.

¹⁷²⁰ Оригінал документа був вилучений 29.07.1947 працівниками МДБ з криївки М. Якимчука-Колтонюка-“Данила” у с. Борохів Ківерцівського р-ну Волинської обл.

¹⁷²¹ До документа додана довідка: “Копія. Перевод с украинского. Верно: ст. оперуп. отдела 2-Н УМГБ Вольнской обл. старший лейтенант – [підпис] / Гузачев/. Грипис изъят из схрона Данила в с. Борохов Теремновского района 29 июля 1947 года”.

¹⁷²² Слово підкреслене двома суцільними лініями.

Слава Україні!

28.7.46 р.
Данило

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (кон-
верт). Копія. Рукопис¹⁷²³.

№ 228
М. ЯКИМЧУК-КОЛТОНЮК
– І. ЛИТВИНЧУКУ

30 липня 1946 р.

Друже к-р Давид!

Прийміть до відома, що 18.7.46 р. вночі в Жуківщині згинув д.
Бас та п. Галя¹⁷²⁴.

У зв'язку з тим, що я мав Вам цих людей передати, а їх тепер
не стало, прошу Вас оскільки є можливим вишліть по цій справі
д. Петра (Залісний) до мене, щоб я міг тим самим для Організації
позвітувати в деталях про ситуацію, яка існує в організації
Теременського, Олицького та Клеванського районів.

Зі мною пов'яжетеся через д. Семена [...] району.

Слава Україні!
30.7.46 р.
Данило

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (кон-
верт). Копія. Рукопис¹⁷²⁵.

---

¹⁷²³ Документ уміщений у зошиті копій листів М. Козака-“Луки” й І. Лит-
винчука-“Давида”, якого вів М. Якимчук-Колтонюк із 1946. Був вилучений
29.07.1947 працівниками МДБ з криївки останнього у с. Борохів Ківерцівського
р-ну Волинської обл. На документі міститься маргіналія МДБ: “Переведен”.

¹⁷²⁴ 25.08.1946 провідник ОУН на ПЗУЗ М. Козак поклав відповідальність
за вбивство цих людей на прибічників самопроголошеного проводу “Одеса”
С. Янишевського. (*Літопис УПА НС 8 2006 1149*).

¹⁷²⁵ Документуміщений у зошиті копій листів М. Козака-“Луки” й І. Литвинчука-
“Давида”, якого вів М. Якимчук-Колтонюк із 1946. Був вилучений 29.07.1947 пра-
цівниками МДБ з криївки останнього у с. Борохів Ківерцівського р-ну Волинсь-
кої обл. На документі міститься маргіналія МДБ: “Переведен”.

№ 229
М. ЯКИМЧУК-КОЛТОНЮК
– І. ЛИТВИНЧУКУ

[Не раніше жовтня 1946 р.]

Друг к-р Давид!

1. Почту от Вас для меня, написанную Вами 14.IX-46 г. я получил, в частности от д-а О. 21.IX.46 г., благодарю.

2. С момента прочтения вышеуказанного письма я сделаю все, что Вы мне прикажете.

3. Чтобы описать причину моей несубурдинации по отношению к к-ру Луке для меня в настоящее время является затруднительным, так как нужно говорить о деле, котором я считаю возможным отчитаться устно Вам или другу Петру.

4. Прошу Вас дать мне возможность встретиться с д-гом Петром, перед тем, как я стану перед Рев. судом.

5. Прошу Вас сообщить мне, куда я должен передать материалы, которые есть в моем распоряжении, в связи с тем, что я очень хорошо понимаю, чем может кончиться мое дело в революционном суде.

6. Связь с д-гом О. договорился 22–23–24.X.46 г.

7. В отношении машинок – дело такого рода: я имею под своим руководством одного друга, с которым не могу их доставить на пункт, с которого друзья Семен или О. могли бы их забрать дальше.

Грипис не окончен, но его писал Данило¹⁷²⁶.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 180. Копія. Машинопис¹⁷²⁷. Переклад російською мовою¹⁷²⁸.

---

¹⁷²⁶ Примітка перекладача документа російською.

¹⁷²⁷ Оригінал документа був вилучений 29.07.1947 працівниками МДБ з кривки М. Якимчука-Колтонюка-“Данила” у с. Борохів Ківерцівського р-ну Волинської обл.

¹⁷²⁸ До копії документа додана така довідка: “Копія. Перевод с украинского. Грипис изъят из схрона 29.7.1947 г. Данило в с. Борохов Торчинского района. Верно: старший оперуполномоченный отдела 2-Н УМГБ ст лейтенант [підпис] / Гузачев/”.

№ 230
М. ЯКИМЧУК-КОЛТОНЮК
– М. КОЗАКОВІ

20 травня 1947 р.

Друг Лука!

Ваш грипс, написанный Вами 4.I.1947 г., получил 8.V.47 г. на пункте в районе Ворона, а литературу, о которой Вы упоминаете в своем грипсе, что выслали для меня, я еще до сегодня не получил.

Что касается отчета организационного имущества и вообще моей работы, как члена ОУН, я был обязан Вам его представить и переслать на Ваше распоряжение 28.XI-1945 года через с. п. Уласа. Это было состояние в Организации, которое давало мне надежду, что работа и борьба, какую я вел, не пойдет на разбазаривание, хотя веры в Вас, как проводника ОУН па ПЗУЗ, я не имел¹⁷²⁹.

А теперь, в это время и в такой обстановке, какая существует в организации на ПЗУЗ под Вашим руководством, я, чувствуя обязанность передать отчет и себя в полное распоряжение организации, через др. Петра (Залисный), а если его нет, то через др. Гордея, а если и этого нет, то через др. Семена. Вы скажите, что пошли мне навстречу в этом, еще с 10 августа 1946 г. Пошли, но не совсем. Из чего же я делал вывод, что не совсем. А потому, что меня не спросили ни разу, на основании чего я послушался Вас, а сообщили мне и Максиму, что Вам мое неповиновение понятно и не очень Вас разочаровало и что мое дело передайте рассмотрению Рев. суда и председателем назначьте др. М.

И так 21.IX-1946 г. я получаю грипс от др. М., в котором друг М. сообщает мне, что я приготовился к суду, чтоб я сообщил подробно причины моей несубординации по отношению руководителя. Тогда же 21.IX.46 г. я сейчас же ответил др. М., что я с момента прочтения его грипса сделаю все, что он мне прикажет, а что касается описания моей несубординации в отношении к Вам, мне это трудно сделать потому, что я считаю об этом деле могу ответить устно.

---

¹⁷²⁹ "... хотя веры в Вас, как проводника ОУН па ПЗУЗ, я не имел". – Підкреслено однією лінією.

Не знаю до сегодняшнего дня, как др. М. понял и принял мой отказ писать о деле моей несубурдинации Вам, но вижу из Вашего грипса от 4.1.47 г., что считают, что якобы я оттягиваю выяснение для Рев. суда о вышеуказанном деле. И здесь Вы ошибаетесь и ошибаются все те, кто думает, что я оттягиваю решение по делу моей несубурдинации Вам, как моему непосредственному руководителю.

Почему, потому, что не учли того момента, того положения, обстановки. Я выходил на встречу с др. Петром 22–23–24.Х.46 г., выслал др. Ивана 22–23/IX-46 г. на встречу с Семеном, Олесем и встреча не удалась, так что с 24.Х.46 г. связи с Семеном и Олесем я не имею и до сегодняшнего дня, потому, что с др. М. не имею условного шифра, при помощи которого мог бы свободно описывать все дела, о которых должен знать только он и никто другой, я твердо постановил наладить связь через людей, подобных Одарке. Я считаю, что мое дело нужно рассмотреть всесторонне, как можно внимательней, в атмосфере взаимной, полной доверенности компетентности, так как это дело не только лично мое, но и Ваше, и не только Ваше, а целой Организации украинских националистов на ПЗУЗ. Я целиком оторван от жизни Организации и получил от Вас поддержку и предостережение себе. А как учесть тот момент, я хорошо понимал и понимаю, что в донесении и жалобу к Организации я должен был сделать через Вас и с Вашего разрешения, но я этого не сделал, значит должны быть очень важные причины для этого и я их имею, и я их передам, и я за это дело и за эти причины был, есть и буду готов отдать каждую минуту, даже свою жизнь. И в дальнейшем я твердо буду стоять на том, что пояснения Организации я должен дать в отношении вышеуказанного дела, только через перечисленных людей, с таким условием, что когда прибудет к Вороны в Теремновский район специально высланный связной от Вас или вышеуказанных друзей и вызовет на встречу д-ра Ивана через мертвый пункт, который будет условлен с Вороном и когда друг Иван свяжется с кем-либо из вышеуказанных друзей, а когда через друга Ивана со мной или если мне удастся связаться с другом Семеном, то через него установим все точно.

Связной, который будет вызвать друга Ивана, пусть подписывается "Михась". Контроль на мертвым пунктом связи я договорился с Вороном в каждый месяц, в днях 10–12, 20–22, начав с 10.6.47 г.

Постий 20.5.1947 г.

Данило¹⁷³⁰

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 155–156.
Копія. Машинопис¹⁷³¹. Переклад російською мовою¹⁷³².

№ 231
М. ЯКИМЧУК-КОЛТОНЮК
– І. ЛИТВИНЧУКУ

1 липня 1947 р.

Друг к-р Давид!

Так, как Вы мне сказали в своем грипсе от 14.11.1946, чтобы я во второй половине октября 1946 года поддерживал систематическую связь с др-ми и О. и что к тому времени прибудет друг П. и меня поставит, так я и сделал. 22–23.11.46 г. на встречу с О. я лично не выходил, а высылал друга Ивана, а Иван не связался ни с О., ни с С-ном и с тех пор до 23.6.1947 г. я связи с О-м и С-м не имел.

22–23.11.1946 г. я на встречу не вышел потому, что на месте встречи я не имел возможности передать д-гу П-ви полностью все дела настоящего положения, я дал Ивану задание, чтобы он с д-гом П. прибыл на место, в котором я имел все материалы (грипсы, протоколы, орг. имущество), я то представил бы и передал бы.

---

¹⁷³⁰ Від оригіналу цього листа зберігся лише фрагмент: *“Друг к-р Лука! Вашого грипса, писаного Вами 4.1.47, я одержав 8.5.47 р. на пункті в терені Ворона, а літературу, про яку Ви згадуєте в своєму грипсі, що вислали для мене, я ще до сьогодні не одержав. Щодо звіту з організаційного майна та взагалі моєї роботи, як члена ОУН, я був обов'язаний вповні Вам такій подати і його подав на Ваше зарядження з 28.11.45 р. через с. п. Уласа. Це був стан в Організації, який давав мені надію, що робота і боротьба, яку я вів, не піде на цілковите”.* (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (конверт). Копія. Рукопис).

¹⁷³¹ Оригінал документа був вилучений 29.07.1947 працівниками МДБ з криївки М. Якимчука-Колтонюка-“Данила” у с. Борохів Ківерцівського р-ну Волинської обл.

¹⁷³² До копії документа додана така інформація: *“Копія. Перевод с украинского. Грипис изъят из схрона Данила в с. Борохов Теремновского района 9.7.47 г. Верно: ст. оперуполномоченный отдела 2-Н УМГБ ВО старший лейтенант [подпис] /Гузачев/”.*

Из грипса Луки от 4.1.1947 г. я вижу, что подлежу расстрелу в Рев. суде по делу моего неподчинения ему.

Весной этого года я не делал попыток со своей стороны, чтобы связаться с др-гом С-м или О-м, потому что в м. марте в Торчинском районе распустили слух среди населения вороновыши подчиненными, что меня и мою жену наши расстреляли за то, что я уничтожил много невинных людей.

Я знаю, что в каждой брехне есть доля правды и поэтому не сомневался и сейчас не сомневаюсь, что такой слух вышел в основном от Луки и не спешил подкрепить триумф наилучшего друга Луки – Донского.

Когда я получил возможность передать Ваш грипс, тем самым передаю через Вас донесение и жалобу на Луку к его непосредственному руководителю и прошу Вас, если Вы в этом компитентны, что лучше всего было бы, если бы мое донесение и жалоба не цензуровались даже Вами, дошло до указанного человека, так как я считаю, что для нашего дела, как организационные и личные дела будет самая большая польза.

Когда я услышал сообщение Луки, то попросил его, чтобы он дал возможность мне отчитаться перед Организацией через посредство д-а Петра, чтобы об этом знал только друг Петро и Лука руководитель и больше никто, до тех пор, пока непосредственный руководитель Луки вынесет решение – или меня расстреляют пулей революционного пистолета, или дать мне возможность дальше бороться за наши святыя идеалы. Но оно получалось не так, как я думал. Еще я не расстрелян пулей, но, по словам Луки – уже. Если бы я считал его слова за закон, как члена ОУН и к тому-же проводника ПЗУЗ, и если бы я не пережил в нашей организационной жизни Скопюка и не был непосредственно подчинен с. п. Робитницкому, с. п. Марченкову, с. п. Вовкови, с. п. Дидова, с. п. Герасимова, с. п. Климу Савирову и не имел таких друзей с. п. Закоштуя и Матвея, и наконец если бы не видел инструкций, приказов и воспитательных материалов, которые дает нам высший орг. провод.

Лука в грипсе ко мне от 4.1.47 г. пишет, что в мою душу закралось какое-то сомнение, какое-то недоверие, какая-то неуверенность, какой-то страх. Если эти слова подтвердит Орг. после подробного разбора дела, о котором я сообщаю в донесении и жалобе на Луку, тогда я соглашаюсь, и до этого желаю выяснения, на основании чего Лука это утверждает.

Из грипса ко мне Луки от 4.1.47 г. я сделал вывод, что Лука маневрирует, только не знаю с какой целью. И если это цель

решение СБ, то это не напрасно, а если цель меня подорвать духовно, то это крайне деморализующе и нетактично. Мне нужна духовная поддержка от проводника, но не такая запутанная, как это делает Лука в своих грипсах.

Вас, д-г к-р, прошу еще раз, чтобы Вы мое донесение на Луку не раскрывали, а доставили к непосредственному руководителю Луки. Тогда я буду считать, что это дело будет как следует проведено и законно.

Имущество Организации, которым я заведу и о котором я знаю, передам организациям, через людей, которым Вы скажете передать, кроме того прошу учесть, что такие вещи, как две машинки пишущих, шрифт типографский, архив сл. п. Клима Савура находятся в Орживецком лесу не очень далеко от воен. городка, который большевики построили в 1946 г. и что я имею в помощь только одного, да Ивана и что я ни в коем случае тех вещей Организации не передам через Деркача или Артема.

На расправу суда я своевременно явлюсь, когда Вы меня позовете, но в том случае, если он будет организован не Лукой, а его непосредственным орг. руководителем. Предупреждаю, что если дело будет разбираться под руководством Луки, то я не буду ничего ни выяснять, ни говорить кроме того, что уже сказал и написал.

Считаю, что ит того не будет никакой пользы в этом деле людям, которые заинтересованы в деле.

Работать и бороться под флагом ОУН я готов всегда и от этого флага не отступлю ни на шаг и когда провод Организации разберет как следует это дело, то я уверен, и еще раз уверен, что признает меня, что я за это время не отпал, будучи в таком положении, в каком нахожусь, от 28.VII.46 до сегодня. А даже если провод изучит дело и проверит [...] на местах работу, которой руководит Лука, то вероятно поймет, что Лука далеко стоит от законов ОУН, желаний и потребностей украинского народа¹⁷³³.

Свою верность, преданность, непоколебимость в рядах с 1934 г. я подтвердил честной работой и борьбой против тех оккупантов Украины и два раза торжественной присягой, а теперь

---

¹⁷³³ "... будучи в таком положении, в каком нахожусь, от 28.VII.46 до сегодня. А даже если провод изучит дело и проверит [...] на местах работу, которой руководит Лука, то вероятно поймет, что Лука далеко стоит от законов ОУН, желаний и потребностей украинского народа". – Підкреслено однією лінією. На лівому березі документа невідомий також позначив підкреслене знаком оклику.

буду підтверждати це своєю кров'ю. Привітствую сердечно Вас і передавайте привіт від мене друзям Петру і Гарусю.

Слава Україні!

1.VII.-1947 г.

Данило

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 178–179.
Копія. Машинопис¹⁷³⁴. Переклад російською мовою¹⁷³⁵.

№ 232
М. ЯКИМЧУК-КОЛТОНЮК –
І. ЛИТВИНЧУКУ

4 липня 1947 р.

До к-ра Давида

В цій справі я одержав грипса 8.5.47 р. від Луки знов такого змісту: “В записці до Вас – перебрані літом 1945 від Зимного”.

Знов же ж, як Вам відомо, що Лука з 10-го серпня 1946 р. в свому зарадженні до мене, в четвертій точці говорить, що я маю виготовити звіт, але нічого не говорить кому я мав би передати такий звіт¹⁷³⁶.

Ітак, раз Лука¹⁷³⁷ твердить, що йому моє потягнення є ясне і не дуже його розчарувало, то знов просить і каже його прозьбу трактувати як приватну і знов, що я досьогодні йому такого звіту не виготовив, а Деркач також просить і не керується тенденційністю супроти мене. І знов Лука після с. Романова твердить, що після таких жертв треба ще завзятіше і жертвеніше працювати та боротися, а не тільки страху за свою спину.

---

¹⁷³⁴ Оригінал документа був вилучений 29.07.1947 працівниками МДБ з криївки М. Якимчука-Колтонюка-“Данила” у с. Борохів Ківерцівського р-ну Волинської обл.

¹⁷³⁵ До копії документа додана така інформація: “Копія. Перевод с украинского. Верно: ст. оперуполномоченный отдела 2-Н УМГБ ВО ст лейтенант [підпис] /Гузачев/. Грипис изъят из схрона Данилы в с. Борохов Теремновского р-на 29.7.47”.

¹⁷³⁶ Тут і далі по тексту містяться авторські підкреслення головних моментів тексту.

¹⁷³⁷ “Ітак, раз Лука твердить...”. – Підкреслено однією лінією.

В дальшому я повинен сказати для Організації, якої я досьогдні уважаю себе членом, що все орг. майно, яке є в моїй розпорядимості чи про яке я знаю, я передам і поінформую, та про справи виясню і всякчасно стану до відповідальності перед Рев. судом тільки тоді, як такі друзі в особі Вашій або Петро, Гордій, Семен даватимуть мені зарадження чи жадати від мене вияснення, не після зараджень та наказів Луки, а його безпосереднього організаційного зверхника. Вас, д-е к-р, прошу, коли це буде у Вашій компетентції, то преспішіть цю справу, щоб покінчити нарешті з деякими “тенденційностями” і т. п.

Слава Україні!
4.7.1947 р.
Данило

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (конверт). Копія. Рукопис¹⁷³⁸.

№ 233
М. ЯКИМЧУК-КОЛТОНЮК
– М. КОЗАКОВІ

29 липня 1947 р.

Почав писати 27.7.47 в год. 14-ї

Друже Лука!

Одержавши я від Вас листа 8.5.47 р. на пункті в Тереманському районі, якого Ви писали 4.1.47 р., той негайно відписав на цей лист Вам і вислав його дм. Іваном, щоб доставив його до Вас особисто. Коли дг. Іван звернувся до Ворона в цеї справі відстави до Вас листа, то Ворон через свого підлеглого (орг. псевдо Гриць) 6.5.47 р. сказав, що на 16.5.47 р. зможе вийти на стрічу до Івана і в цеї справі говорити. І тому, що я не був певен, що Івана пуститься на зв'язок, то написав іншого змісту листа до Вас і лишив на пункті, на якому я одержав Вашого листа. Та коли

---

¹⁷³⁸ Документ уміщений у зошиті копій листів М. Козака-“Луки” й І. Литвинчука-“Давида”, якого вів М. Якимчук-Колтонюк із 1946. Був вилучений 29.07.1947 працівниками МДБ з криївки останнього у с. Борохів Ківерцівського р-ну Волинської обл. На документі міститься маргіналія МДБ: “Переведен”.

я 17.6.47 р. пішов перевірити чи забрана з пункту пошта, то тут довідався що пошта на місці та що Ворон згинув, і в цей час я одержав листа від д-а Семена. Цім листом Семен викликав мене на стрічу на 23–24.6.47 р.

Пов'язавшись я¹⁷³⁹ 23.6.47 р. з Семеном, одержав від нього літературу та усталив з ним зв'язок, який відбуватиметься раз кожного місяця. Цей другий лист до Вас, що я його лишив на пункті, я знищив, а постановив написати втретє до Вас листа слідуєчого змісту.

До 1934 р. я був вже обізнаний і вихований почасті в зорганізованому житті, бо належав до “Товариства Відродження” та був робітником в млині при машині, як заступник машиністого. Коли в 1934 р. в м. травні приступив до мене сл. п. Жен з придложенням, щоб я приєднався в ради ОУН, то я вже був свідомий того, що то є за організація, які її закони та до чого прамує і якім шляхом. Тому з великім захопленням та охотою погодився з придложенням Жена. І від того часу безпосереднім моїм зверхником якійсь час є Жен, а я, як станичний свого села, пізніше безпосереднім моїм зверхником по Женови став сл. п. Гарасим, а я, як член боевої референтури і діловим моїм зверхником є Жена брат (згинув за Польщі в тюрмі). В такому стані в Організації я борусь і працюю до 1937 р. В 1937 р. навесні забирають мене до війська. У війську я пробув до 1939 р. до весни. По розбитю Польщі та коли прибули більшовики, то моїм організаційним зверхником є короткій час Юревич Федя, а коли Юревич Федот відходив на еміграцію, то підпорадкував мене Скоп'юкови Іванови і передав мені всіх людей в Теремєнському районі, які лишалися тут. Коли сл. п. Легенда звільняв Скоп'юка Івана з посту провідника ПЗУЗ, то я в цей час був на пості надрайонового провідника ОУН, районів Цуманського, Олицького, Теремєнського, Острожецького, Ківерецького та Луцького. Тоді особисто Легенда підпорадкував мене сл. п. Робітницькому Володимирови як провідникові ПЗУЗ і як його заступникови Закоштуєви Ананьови “Василєви”.

Під кермою Робітницького дальше на пості надрайонового провідника я борусь і працюю до вибуху війни німецько-більшевицької.

По переході фронту мною керує з початку Закоштуї як безпосередній орг. зверхник, а коли Організація перейшла в підпілля то мене призначають на пост організаційного референта Волинської області і вже під кермою Рафальського (Дід) як про-

---

¹⁷³⁹ Підкреслено однією лінією.

відника організації Волинської області. Коли німці арештували Діда, то на його пост прибув Вовк.

Під кермою Вовка я робив роботу від початку 1942 р. до прикінця м. грудня 1942 р. Після Вовка є моїм орг. зверхником Гарасим. Під кермою д-а Гарасима я роблю роботу від м. грудня 1942 р. до м. лютого 1943 р. На початку м. лютого 1943 р. покликав мене сл. п. Клим Савур та в присутності сл. п. Галини і Гарасима звільняє мене з посту організаційного референта Волинської області, а наставляє мене на пост командира партизанських загонів, які я мав зорганізувати з шуцманів, ляндинців та батальйонів, які перебували на терені Волинської області та були під нашим впливом. Тоді від того часу я¹⁷⁴⁰ організаційно підпорадковуюсь Климови Савурови, а ділово сл. п. Сомови. Коли в літі 1943 р. рішено наіменувати “партизанські відділи” Українською Повстанчою Армією, то мене в той час Клим Савур назначає командиром воєнної округі, в склад якої входили терени Волинської області, Брещина та Полліся, яке граничило на північ від Волинської області. Так я на пості командира воєнної округі борюсь та працюю до 15 вересня 1943 р. 15 вересня одержую наказ від Кліма Савура передати командування ВО для Рудого. Після переходу фронту одержую наказ¹⁷⁴¹ від Галини [...] організувати [...] ВО сили УПА і ОУН і ними керувати до відкликання. Коли Клим Савур прибув за фронту, то 17.8.44 р. авансує мене хорунжим І-го ступня і призначає рівночасно на пост шефа зв'язку при проводі¹⁷⁴² ПЗУЗ та підпорадковує мені¹⁷⁴³ організацію Клеванського і Олицького районів, з цілю негайного посилення діяння зв'язку та організації конспіративного перебування Кліма Савура та інших людей проводу ПЗУЗ. По смерті сл. п. Кліма Савура переходжу я під Вашу керму як провідника ПЗУЗ. І так під Вашою кермою вирінає справа¹⁷⁴⁴ конфлікту між мною а Артемом, про яку я зголосив в першу чергу сл. п. Герасимови (бо з Вами не мав ще зв'язку), а пізніше зголосив Вам. Як Ви цю справу¹⁷⁴⁵ полагодили? Далекий подав Вам, що я мав з кіннотою прибути до Кліма Савура 8.2.45, то а я Вам подав, що мені Клим Савур дав зарадження 5.2.45 р., щоб я з кіннотою прибув до нього за п'ять-сім день, і я Вас просив щоб Ви цю справу розібра-

---

¹⁷⁴⁰ Далі йде закреслене “мав”.

¹⁷⁴¹ Далі йде закреслене “організувати”.

¹⁷⁴² Далі йде закреслене “піврічно”.

¹⁷⁴³ Далі йде закреслене “Клеванські”.

¹⁷⁴⁴ Підкреслено двома суцільними лініями.

¹⁷⁴⁵ Підкреслено двома суцільними лініями.

ли негайно і потягнули до відповідальності мене чи Далекого. Як Ви цю справу¹⁷⁴⁶ полагодили?

Просив я Вас свого часу, щоб Ви звільнили мене від обов'язку робити будь-яку роботу з Чубом¹⁷⁴⁷. Як Ви цю справу¹⁷⁴⁸ полагодили?

Звітував я Вам цю останню про Ворона в тім, що Ворон провів навесні 46 р. акцію нищення сексотів в Теременському р-ні не згідно з інструкцією та взагалі з нашими ідейно-політичними основами. Як Ви цю справу¹⁷⁴⁹ полагодили? А як взяти ще такі справи¹⁷⁵⁰, про які Вам також було доложено, що Ворон свого часу перебрав керму Олицького і Клеванського районів, не маючи на це наказу, що Одарка недодержала таємниці в справі Чуба і Олекси, що Кірик забороняв мені давати зарадження для Артема, щоб він вибрався з терену Олицького та Клеванського районів, що я просив через Уліяна Вас, щоб Артема не давати на провідника Клеванського і Олицького районів. То тоді як Ви ці справи¹⁷⁵¹ полагодили?

Прошу Вас про вищезгадані справи вияснити, як Ви їх полагодили¹⁷⁵² організації, але не такій організації, яку Ви організуєте з воронів, далеких, артемів, чорних, а такій, якої я почуваю себе членом, отже, в тому випадку своєму безпосередньому орг. зверхникови.

Ви вияснити своєму безпосередньому орг. зверхникови, які секрети¹⁷⁵³ маєте Ви з подругами, з якими разом спите чи радше разом спали, як то було нераз.

---

¹⁷⁴⁶ Підкреслено двома суцільними лініями.

¹⁷⁴⁷ Лучинець Іван Данилович ("Чуб") (? – зима 1946). Улітку 1944 був звільнений М. Якимчуком-Колтонюком з посади кер. "особливого Клевансько-Олицького районного проводу" ОУН за невиконання доручень і погану роботу. Після цього до жовтня 1945 перебував у охоронній боївці М. Якимчука-Колтонюка. Станом на листопад 1945 – к-р "бандгрупи" СБ у Клеванському р-ні. Далі – відновлений на посаді кер. "особливого Клевансько-Олицького районного проводу". В лютому 1946 (?) страчений СБ за підозрою у причетності до ворожої агентури. Причина: М. Якимчук-Колтонюк дослідив, що "Чуб" співпрацював з НКВС від 1941. Підстава розстрілу: 18.01.1946, перебуваючи з боївкою на пості у с. Борохів Ківерцівського р-ну Волинської обл., "Чуб" кинув під ноги повстанцям з Клеванського р-ну гранату. Від вибуху один повстанець загинув, семеро зазнало поранень. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 1–14; Реабілітовані історією. Рівненська обл. 2 2009 258*).

¹⁷⁴⁸ Підкреслено двома суцільними лініями.

¹⁷⁴⁹ Підкреслено двома суцільними лініями.

¹⁷⁵⁰ Підкреслено двома суцільними лініями.

¹⁷⁵¹ Підкреслено двома суцільними лініями.

¹⁷⁵² Підкреслено двома суцільними лініями.

¹⁷⁵³ Підкреслено двома суцільними лініями.

Я Вас прошу в'яснити мені, на підставі яких даних Ви твердите, що я зберігаю тільки свою спину, що я не виготовив Вам звіту, який Ви мені наказали виготовити в зарадженні з 10 серпня 1946 р., що я Вам досьгодні такого звіту не прислав, що в мене вкрався сумнів, непевність, недовір'я, страх, що я чомусь різко утягаюся від в'яснення для Рев. судові про справу меї непідпорядкованости для Вас, що я застрашився терору МГБ і хочу в час найбільш жорстокої боротьби українського народу з ворогом (перед фізичним і моральним знищенням) стояти осторонь.

Я пережив в 1941 р. в м. лютому чистку в Організації, і не тільки пережив, а брав активни участь в неї. Мені є добре відомим, якто Організація в тої час під кермою сл. п. Легенди справилася з загрозою, яку в тої час витворив для Організації Скоп'юк Іван (Нурчак). Мені є відомим з тої справи Скоп'юка, що його потягнуто до відповідальности за то, що він всупереч законам ОУН дозволив членам підписувати анкети¹⁷⁵⁴ співпраці з НКВД, що він всупереч законам ОУН дозволив членам в свеї резиденції жити гулящим життям, що він всупереч законам ОУН взяв за близько¹⁷⁵⁵ організаційного життя Відьмі, що він всупереч законам ОУН твердив, що члени, які походять з Галичини, є регіоналістами, та що галичани є взагалі регіоналістами, що він всупереч законам ОУН піддержував мельниківців.

І я з цеї справи¹⁷⁵⁶ Скоп'юка маю таку науку, що провідник ОУН є доти правним провідником, як він бореться і працює, керуючись законами ОУН та всякчасно вимогами і потребами українського народу. А коли я постановив вповісти Вам послух, то був свідомий того, що за Далекого і його роботу повинні вповісти Ви, що Ви не тільки не полагодили справи щодо наклепу Далекого на мене, але і тоді коли сл. п. Модест в'яснив, що до смерті Кліма Савура спричинився Вусатий, якого Далекий поставив на пост керівника пунктового та підрайонового СБ, та взагалі Далекий запевняв Організацію, що Вусатий є стопроцентова відповідальна людина – Ви Далекого до відповідальности не потягнули. Чому? Чому Ви не діяли з згідно з правильником судівництва в ОУН. Як Далекий для Модеста заявив словами “не знаєм хто-то є організація ви чи ми”? Чи Ви це знаєте, що я знаю, що владне становище в організації Далекого найбільш запевнили Ви? Думаю і вірю в то, що не тільки я про це знаю, але і інші

---

¹⁷⁵⁴ Слово підкреслене однією лінією.

¹⁷⁵⁵ Далі йде закреслене “себе”.

¹⁷⁵⁶ Підкреслено двома суцільними лініями.

чесні українці про це знають, а як не знають досьгодні відповідні люде в Організації, які б могли і були компетентні упорядкувати цю справу¹⁷⁵⁷, то цьому треба завдячувати так ідейному і чесному відношені до справ ОУН Вашої особі. Я був, є, і буду певен, що за Романів повинні Ви відповісти. Чому? Тому що Вам не давав ніхто такого права, щоб Ви брали так близько організаційного життя Олексу Чорного. Олекса якимсь чудом зоставсь в живих, будучи разом з сл. п. Гарасимом і Ви після цього дозволяєте, щоб він стояв на пості пунктового зв'язкового, де безпосередно через нього в'яжуться люди з Вами та з Вашою резиденцією, а Чорний був декларант, і Ви про це знали, і знали що Чорний відійшов десь в ще чорнішу резиденцію, не зголошуючи нікому про це, то чому Ви запевняли Організацію, що Чорний не пішов на НКВДе?

Ви пригадуєте, як Ви перебували 1945 р. в Звірово-Котівському лісі, та що другі судні нагадували партизанське правило і казали змінити місце постою, то чому Ви не пригадали цього правила сл. п. Модестови. Який згинув в криївці, яку копав Чорний?

Як я маю розуміти таке Ваше твердження, що акція нищення сексотів, проведена 1945 р. навесні під кермою Ворона в Тереманському р-ні, є робота агентурна, але Ворон є чесний?

І як можна погодитися з тим, що в інструкції, даній проводом ОУН, є виразно сказано, що коли немає відповідної людини на якісь пост в Організації, то посту не обсаджувати. Ви твердите, що Артем є повний деконспіратор, знали що в Клеванському і Олицькому районах відбулися події досить великої ваги, а може і найбільшої для ОУН на ПЗУЗ, і що я був досить близькій тіх подій і справ, та що між мною а Артемов іде антагонізм. Ви мене звільнивши з посту провідника цих районів, а¹⁷⁵⁸ призначили на цей пост Артема? Як розуміти таке твердження Ваше, що коли Артем і Ворон будуть стояти при кермі організацією в Тереманському, Олицькому та Клеванському районах то буде здержана "експанзія" Далекого? Коли я Вам зголосив, що оден з повстанців, що перебував з Артемом, одного дня на праня хустинок витратив три¹⁷⁵⁹ пляшкі одеколону, то що Ви мені на це сказали "що то¹⁷⁶⁰ нічого нехай хлопці перуть одиколоном аби тільки держалися", а то мусите знати є те саме, що говорив Скоп'юк "що нехай члени

---

¹⁷⁵⁷ Підкреслено двома суцільними лініями.

¹⁷⁵⁸ Далі йде закреслене "дали".

¹⁷⁵⁹ Слово підкреслене двома суцільними лініями.

¹⁷⁶⁰ Далі йде закреслене "нічо".

живуть гулящим життям в його резиденції, аби тільки не падало підозріння на його резиденцію”. Я думаю, що Ви не забули ще, як то Ви при мені говорили¹⁷⁶¹ сл. п. Уласови про Бурлаку, щоб Улас Бурлаку взяв в руки за то, що він образив Людю, читаючи нам її вірша на тему тої образи та говорили нам, що таку Людю потрібно нам шанувати як найдорожшу цвітку бо ми не маємо на схід людей. [...] На мою думку, що казати Організації шанувати агента, висланого безпосередньо від наркомату НКВД як найдорожчу цвітку, це є більш грізне, ніж прямо дозволяти підписувати анкети співпраці з НКВДем. Може я помиляюся в цій справі, то тоді мушу мати вияснення, і то не від Вас та суду, який Ви організували б, а від Вашого орг. зверхника.

Чи ж не одно і то саме є то, що як Скоп'юк вподобав когось з людей, то тоді, без огляду на то чи ті люде відповідають даному становищі чи ні, він їх призначав (Смуглявий), а Ви, коли хтось побув у Вашій боївці, послужив Вам по-халуїськи, тої є вже він Ваш, ну й, значить, тоді найкраща людина в Організації (Чорний). Ви мені скажіть, де Ви взяли таке право і хто Вам його дав, що Ви членів ОУН чи УПА називаєте своїми, тобто що вони є Вашими, тоді коли вони повнять службу при Вас чи під Вашою кермою як також члена ОУН? Приміром, пишете мені: “Прошу заопікуватися под. Галею, щоб не впала. В скорому часі я¹⁷⁶² її заберу, з огляду на те, що мій¹⁷⁶³ машиніст Сизий згинув”.

Коли я постановив вповісти Ваш послух, то про це повідомив Вас закритим листом та вислав його до Вас безпосереднім зв'язковим сл. п. Кармалюком. В повідомленні просив Вас, щоб Ви дозволили мені позвітувати в тій справі ширш для Організації через д-а Петра, маючи на увазі то, що про цю справу не смів би ніхто більш поки що знати. Натомість про цю справу знає сьогодні не тільки Вами стверджений найбільший деконспіратор Артем, але народня маса говорить про цю справу ще й в той спосіб, що мене і мою дружину наші розстріляли за то, що я знищив багато невинних людей і т. п. І як згадати твердження Далекого для сл. п. Модеста, що він має людей, які свого часу докажуть то, що Данило знищив багато невинних людей, то й нічого дивуватися, а тільки треба знати по ділах Далекого і Луку, тобто Вас, і тоді стане ясним, до чого змагав Далекий, як так говорив та до чого змагаєте Ви, розповсюднуючи про цю справу ще недоконаного факту.

---

¹⁷⁶¹ Далі йде закреслене “для”.

¹⁷⁶² Підкреслено однією лінією.

¹⁷⁶³ Підкреслено двома суцільними лініями.

І як бачите з вищеподаного мною, що я пережив різного роду справи, був під впливом різних людей, був керований і керував собі підлеглими, був в постійному виховуванні і виховував інших, знаю як виконували мої зверхники наложени на їх обов'язки проводом ОУН та українського народу. Я ще не забув про справу очищення Організації з деклярантів, якіх натворив Скоп'юк, яка велася з наказу сл. п. Легенди під кермою Робітницького. Робітницький наказав розстріляти свого рідного брата за те, що він підписав декларацію співпраці з НКВД, хоч і він не був членом ОУН. А як Ви увели наказ проводу в життя, яким було для Вас наказано як маєте зорганізувати керівне ядро проводу ОУН на ПЗУЗ?

В багатьох справах вищезгаданих я поставив знак запити і виходило б з того, що Ви мені мали б відповісти. Це вірно, я того від Вас безпосередньо не хочу, але вияснення в цих справах жадаю і жадатиму від ОУН, та прийму їх як вірні та законні через друзів Максима, Петра, Гордія, Семена, значить через згаданих друзів одного з них.

Прошу Вас не крити цю справу та мої листи до Вас перед Вашим орг. зверхником.

29.7.1947 р.
Данило, год. 13.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (конверт). Копія. Рукопис¹⁷⁶⁴.

---

¹⁷⁶⁴ Документ уміщений у зошиті копій листів М. Козака-“Луки” й І. Литвинчука-“Давида”, якого вів М. Якимчук-Колтонюк із 1946. Був вилучений 29.07.1947 працівниками МДБ з криївки останнього у с. Борохів Ківерцівського р-ну Волинської обл.

Листи Яковлева Якова

№ 234

Я. ЯКОВЛЄВ – В. КОБРИНОВИЧУ

14 вересня 1946 р.

Друг Сивач!¹⁷⁶⁵

Друг¹⁷⁶⁶ Варка возвратилась, много привезла нового. Высылаю Вам по одному экземпляру литературы. Сам знаешь много непечатаной, т. как¹⁷⁶⁷ невозможно!

Докладно проработай¹⁷⁶⁸ со своими друзьями.

Дайте друга Чудака для друга Стецка, он отвечает за связь. Сам хорошо знаешь какая это ответственная работа.

Ваши друзья не должны знать куда он пошел. Дайте для него хорошие сапоги, палатку. Поговорите с ним, сами расскажите, какая ответственность¹⁷⁶⁹ возложена на них.

Ждите нас, мы приедем к Вам.

Поздравляю от всей души¹⁷⁷⁰ Вас и ваших друзей.

Слава Украине.

14/IX. 1946 г.

Юрко¹⁷⁷¹

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 401. Копія. Рукопис¹⁷⁷². Переклад російською мовою¹⁷⁷³.

---

¹⁷⁶⁵ Референт СБ ПСК "Степ".

¹⁷⁶⁶ Слово підкреслене однією лінією.

¹⁷⁶⁷ Написано над перекресленим "(ибо)".

¹⁷⁶⁸ Написано над перекресленим "переделай".

¹⁷⁶⁹ Далі йде закреслене "(на них)".

¹⁷⁷⁰ "... от всей души...". – Підкреслено однією лінією.

¹⁷⁷¹ Військовий референт ПСК "Степ".

¹⁷⁷² Оригінал документа був вилучений працівниками МДБ у В. Кобриновича 9.10.1946 на Костопільщині.

¹⁷⁷³ До копії документа додано таку інформацію: "Сообщ. об уб.стве Сивача стр. 11. Перевод с украинского. Перевел: оперуполномоченный УББ МВД УССР мл. л-т Карпухин".

№ 235
Я. ЯКОВЛЄВ – В. КОБРИНОВИЧУ

14 вересня 1946 р.

Друг Сивач!

Расписывать много не буду, хотя писать и есть что. При встрече переговорим обо всем.

Тетя вернулась, много нового она привезла, которое она Вам опишет.

От меня дайте друга Чудака для получения связи, человек три честных и преданных.

От меня идет Богдан. От К. – Стецко, он ответственный за связь, дайте ему в помощь друга Чудака. Объясните, какая возлагается на сегодняшний день на него ответственность, чтоб он понял. [...]

На этом кончаю, поздравляю от всей души.

Слава Украины.

14.IX.1946 г.

Юрко

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 404. Копія. Рукопис. Переклад російською мовою¹⁷⁷⁴.

---

¹⁷⁷⁴ До копії документа додана така інформація: "Перевод с украинского. Киев " " 1946 г."

Листи Янишевського Степана

№ 236

С. ЯНИШЕВСЬКИЙ – В. КОРЕНЮКУ

25 листопада 1945 року

Друже Модест

Я, як багато інших членів Організації, дійшов до висновку, що Ви, свідомо чи не свідомо, пішли на роботу нквд по ліквідації організації на північно-східних землях і діло своє нікчемне, ганебне доводите до кінця.

Щоб не допустити до цілковитого викінчення Організації, я постановив:

1) Заборонити Вам ведення дальших слідств на терені краю Одеса.

2) Жадати з гори ревізії Вашої роботи.

Для того прошу негайно опустити згадані терени, бо в противному случаї оголошу по Організації, що Ви зі своєю групкою являєтесь диверсійною групою нквд і можуть бути небажані наслідки.

Термін Вашого відходу 12 годин від год. писання цього грипса.

С. У.

25.11.45 р.¹⁷⁷⁵

год. 18³⁰ за моск. часом.

(–) Далекий

Відпис¹⁷⁷⁶

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (конверт). Копія. Машинопис.

---

¹⁷⁷⁵ Як випливає зі змісту документа, він датований 25 листопада, хоча позначати цей місяць як "II", а не "XI", у повстанців заведено не було.

¹⁷⁷⁶ Підкреслено однією лінією.

№ 237
С. ЯНИШЕВСЬКИЙ – “СОТНИКУ”

25 листопада 1945 р.

Друже Сотник

Друга Модеста уважаю не зверхником і забороняю йому
дальше ведення слідств на цих теренах.

До 12 год. він повинен вибратись.

Якщо Ви з моїм поглядом не погоджуєтесь, можете
від'їжджати з ним разом. Попереджаю, що коли б він до назначе-
ного часу не відійшов, буде оголошено по Організації його група
як диверсійна НКВД, а тим самим може мати погані наслідки.

С.У.

25.II.45 р.¹⁷⁷⁷

/–/ Далекій

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (кон-
верт). Копія. Машинопис.*

№ 238
С. ЯНИШЕВСЬКИЙ – Г. РЕГЕЗИ

13 жовтня 1946 р.

Дорогая!¹⁷⁷⁸

Твое письмо, датированное 25.9.46 года, и фотокарточку
получил – благодарю!

Очень тешит меня, что ты и сын живы и здоровы, хотя Ваша
фотокарточка про здоровье мало “говорит”.

Про начало твоего (не ошибусь, когда скажу и моего) сча-
стья, или несчастья – знаю. Виновных не ищу.

---

¹⁷⁷⁷ Як впливає зі змісту документа, він датований 25 листопада, хоча
позначати цей місяць як “II”, а не “XI”, у повстанців заведено не було.

¹⁷⁷⁸ Дружина С. Янишевського Регеза Галина Петрівна (1926, с. Бочаниця
Гоцанського р-ну Рівненської обл. – ?, ?). Заарештована 8.08.1947 Червоно-
армійським райвідділом УМДБ у Рівненській обл. Засуджена 25.08.1950 військово-
вим трибуналом за ст. 54-1а КК УРСР до 25 р. виправно-трудоих робіт. 22.11.1950
була етапована у “Тайшетлаг” (Іркутська обл.). (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н),
оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 307; Там само, ф. 5, спр. 67426, т. 9, арк. 415).

Из неофициальных источников дошли до меня сведения о нечеловеческом обращении с тобой и что ты уже осуждена. Это привело меня до вынесения твердого решения страшной мести, но встреча с матерью и твое письмо – все это перечеркнули.

Над твоими советами относительно нашей дальнейшей судьбы, я вынужден серьезно подумать, тем более, что они связаны с другими поставленными для них требованиями, какие основаны на методе шантажа и какого я, природно, не терплю и считаю непригодным для человека.

Кончаю, потому что настроение у меня сегодня паршивое. Будь здорова! Крепко верь и не теряй надежды и наилучшее прими за доброе, когда этого нужно.

Крепко целую тебя и сына!

13.10.46 г.

Подпись¹⁷⁷⁹

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 221. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁷⁸⁰.

№ 239 **С. ЯНИШЕВСЬКИЙ – Г. РЕГЕЗИ**

28 жовтня 1946 р.

Дорогая!

Письма твои официальные и не ... получил, читал и твою записку к маме. Нашел там и то, что ты хотела. Из этого всего я вынес заключение, что твое первое письмо официальное не было вынужденным, а вышло из чистосердечного убеждения, что так будет наилучше.

Так, я верю, что ты убеждаешь меня в добрых намерениях НКВД, не имея мысли только свое лучшее, а одинаково сцениваешь и мое, но могу ли я быть уверенным, что ты их хорошо изучила – поняла? Да и твои письма на словах кажутся и чистосердечны, не есть тем, что тихие интимные разговоры двух любящих себя и доверяющих себе – душ.

---

¹⁷⁷⁹ Далі зазначено закреслене слово “/неразборчив/”, а після нього закреслене “Перевел: капитан /Голубь/”.

¹⁷⁸⁰ До документа додана така інформація: “Перевод с украинского. Верно: ст. о/уп. УББ МВД УССР ст. л-т (Махов)”.

Думаю, что уже выходя за меня замуж, ты хорошо знала меня – мои плюсы и минусы и не чужое для тебя есть, моя упорность, а особенно тогда, когда кто-то, чего-то от меня добивается, тенденциозно или нет, но наиболее выразительно, на словах или деле подмечаю “Ты должен так сделать”.

Не это ли имеется и сегодня?? Закрывши в подвале тебя и моего годичного ребенка, мне ставятся условия ...

“Ты должен так сделать ради тех, что у нас в тюрьме”. Разве ты этого не видишь, убеждая меня что это не так? – Так! Так! Так!

Твое и их непонимание того, не делает для меня никакой разницы, – это негодный на меня шантаж. Это торговля ни в чем невинными ценнейшими для нас чувствами...! Бр. р. р. – противно! Вот причина моей теперешней нерешимости и окончательного им ответа, какую я передаю с матерью устно, хотя и очень хорошо оцениваю свое сегодняшнее положение.

Чтобы ты ориентировалась, хотя думаю, что и они перед тобою того не скрывают, мой последний ответ заключается в том:

1. Про все, предложенное мне другой стороной, могу говорить только тогда, когда увижу тебя и своего сына живыми и здоровыми на воле.

2. Поскольку я сам на какие-либо разговоры явиться не могу, а за легковёрность людям не раз приходилось мне платить значительно дорого, – уполномочиваю до этого тебя.

Или... Или...! Иначе не будет!

Или освободят вас и тогда сумеем доверять, про все говорить добровольно, или съедят тебя и моего ребенка и заставит мне еще раз сказать насильно, или съедят тебя и моего ребенка и заставит мне еще раз сказать свое слово. Тогда и без принуждения могу отвечать.

Горько про то все думать, да еще про это писать. Думаю, что ты меня вполне поняла, так что мне остается уверить тебя, что остаюсь на всю жизнь тем самым любящим тебя, и когда бы пришлось тебе принять найгоршее – не нарекай на меня, потому что я иначе не могу, а за неправду, произведенную нам, я клянусь тебе, отомщу, в стократ отомщу!

Будь здорова! Крепко верь!

Целую тебя и сына!

28/Х-1946 г.

На все подпись Ваш

Ваш

Душевные переживания крепко подорвали мои физические силы, до того это до конца убивает мне мой желудок! Не могу ничего кушать.

Люди советуют ехать куда то на лечение, а я махнул рукой.
Еще немного так потяну, а дальше... чорт возьми...!

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 255–256.
Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁷⁸¹.

№ 240 С. ЯНИШЕВСЬКИЙ – В. КУКОВІ

[1946 р.]

Друже Кочегар!

Вашого листа, адресованого мені, і “наказ”¹⁷⁸², адресований рівнож мені і сл. п. друзям Зимному і Тарасу – одержав 25.X.46 р.

Читав його декілька разів¹⁷⁸³. Чогось шукав, що допомогло б мені встановити Вашу дійсну особу, що розуміється і осталося для мене фізичною неможливістю.

Правда, Ви виразно зазначили, що являетесь провідником і то в особі, яку я знаю, ціню, поважаю і за провідника визнаю, але ...¹⁷⁸⁴ [...]

ГДА СБ України, ф. 5, спр. 67426, т. 3, арк. 17 зв. Чернетка. Рукопис.

---

¹⁷⁸¹ До документа додана така інформація: “Перевод с украинского. Перевел капитан [підпис] /Голубь/”.

¹⁷⁸² Узявши слово “наказ” у лапки, автор у такий спосіб висловив власну недовіру до нього.

¹⁷⁸³ Далі йде закреслене: “... немов хотів би знайти там Вашу фотознимку ...”.

¹⁷⁸⁴ Після цієї трикрапки документ обривається.

№ 241
С. ЯНИШЕВСЬКИЙ – “ПРОВІДНИКОВІ”

[1946 р.]

Друже провідник!¹⁷⁸⁵

Дня 25.X.46 р. від ліквідаційного апарату ОУН і УПА на терені краю Одеса одержав я пошту від голови ліквідаційної комісії ОУН і УПА на ПЗУЗ п. Смока.

Почта в собі заключала:

1. Лист п. Смока з 25.VIII 46 р. за підписом Чупринка.
2. Комунікат “Проводу ПЗУЗ” про виключення Далекого з членів ОУН зі серпня 1946 р.

3. Дві записки, писані одною рукою, без дати, за підписом Кочегар, з яких:

- а) як наказ, адресований до Далекого, Зимного і Тараса;
- б) як лист, адресований Далекому.

Для кращого, в тому, зорієнтування висилаю Вам копії цілої тої пошти.

Мої міркування і висновки |над| 44¹⁷⁸⁶ з одержаної пошти.

1) Щодо автентичності листа п. Смока – немає у мене найменшого сумніву.

2) Не важно рівнож мені прийшло встановити, що комунікат також являється “архитвором” його (Смочого) ума¹⁷⁸⁷.

3) Записки Кочегара висунули мені три можливості:

а) вони належать дійсно провідникові ОУН, як особі, про яку в записці натякається, а в листі С. виразно зазначено, який маючи тільки односторонній погляд на події, що витворились на терені ПЗУЗ і зокрема краю Одеса, для усунення нездорових відносин на тих же теренах і для покарання в тому винних¹⁷⁸⁸, уважає¹⁷⁸⁹ конечним в тих справах вислухати мене;

б) вони належать дійсному провідникові ОУН незалежно від тої чи іншої особи і чи ми взаїмно себе знаємо, з оправданих чи неоправданих для себе причин.

---

¹⁷⁸⁵ Можливо, це лист до В. Сидора.

¹⁷⁸⁶ Так у документі.

¹⁷⁸⁷ Далі, як пункт 3, проходило ще одне речення (“*За те нелегкою справою є, для встановлення кому належать, яка їх ціль і як покуштувати – записки Кочегара*”), але опісля воно було закреслене.

¹⁷⁸⁸ Далі стоїть закреслене слово “бажає”.

¹⁷⁸⁹ Далі стоїть закреслене “за справу”.

Не вислухавши другої сторони – виробив собі на справи однобічний погляд, засудив мене, друзів, які зі мною, та нашу роботу і погодився на домагання Смока заспокоїти його смочий апетит.

Вони є звичайною злочинною фальшивкою, піднятою авторитетом провідника, як особи, яку я знаю, поважаю, ціню і як провідника визнаю, – розрахованою, як гачок, на який Далекий повинен би піти і хоч частинно заспокоїти жажду горячої крові новітнього Смока. (Міг би розчаруватись, бо її у мене і не так багацько і не така то вже горяча)¹⁷⁹⁰.

Думаю, що на місці буде, коли тут же додам деякі коментарі відносно одержаної пошти, а саме:

Як вже я на початку зазначив, пошта п. Смока з дня 25.VIII.46 р. до мене переходила через його ліквідаційний апарат на терен Одеси, конкретніше – через начальника¹⁷⁹¹ того апарату “преподобну Варвару”, ясніше, задрипану Варку, як у нас привикли її кликати, або Ненаситну Тьотю, сестру Ненаситного Смока, як він її урядово називає.

Для кращого уточнення, це та сама Варка, що рядом з стрибком Олексою, Рудим і іншими фігурує в наказі Строкача з 10.XI.46 р.

До неї (тої ж Варки¹⁷⁹²) писав Смок листа 10.VIII.46 р.¹⁷⁹³, в якому між іншим було сказано ...¹⁷⁹⁴ “Рівночасно висилаю пошту до Далекого. Її не запечатаю, щоб Ви мали змогу прочитати. Перечитавши, запечатайте і відішліть. Те все має Вам допомогти до нього (Далекого) зблизитись. Якщо б він (Далекий) погодився їхати до мене, негайно доставте, якщо ні – застрілити на місці” ... “з людьми Далекого не зустрічатись” і т. д.

Хоч коментарі скромні, то все-таки багатомовні і можливість “а”, пов’язану зі записками Кочегара, кажуть мені викреслити.

Що ж дають мені дві інші можливості і як я після того всього мав би поступити, – подумайте самі, а я, опершись на¹⁷⁹⁵ 8мою прикметою укр. націоналіста, буду виконувати першу точку “Декалогу”.

---

¹⁷⁹⁰ Наступне речення закреслене: “За можливістю першою не говорить нічого”.

¹⁷⁹¹ Слово написане над закресленим “голову”.

¹⁷⁹² Слово “Варка” написане на місці закресленого “... Варки Нена...”.

¹⁷⁹³ Далі йде закреслена фраза “... зміст якого приблизно переповідаю ...”.

¹⁷⁹⁴ Так у документі. Після пропуску йде закреслений початок прямої мови: “Разом з цією...”.

¹⁷⁹⁵ Автор листа мабуть хотів замінити “опершись на” на слово “узброївшись”, написав останнє слово над першим, але закреслити перше слово забув.

Керуватись в змаганнях буду вказівками сл. п. провідника
Охріма, совістю нац. революціонера і добром укр. народу.

Допоможе мені Бог!¹⁷⁹⁶

Це все запорука моєї правоти і я певен, що не зблуджу¹⁷⁹⁷.

[...]

ГДА СБ України, ф. 5, спр. 67426, т. 3, арк. 14–17. Чернетка. Рукопис.

№ 242 С. ЯНИШЕВСЬКИЙ – С. УСАЧУКУ

29 січня 1947 р.

Друже Шуляк¹⁷⁹⁸!

Листа Вашого одержав. Дякую!

1. Ваш поступок відносно К...а¹⁷⁹⁹ схвалюю, якщо все це так як Ви написали.

2. Оксида, про якого знає дг. Сидорчук – застрелити. Те саме робити з кожним командіркою з групи ліквідаторів.

Якщо при Оксидові решта звичайні козаки, то поговорити з ними і відпустити.

Справи цієї не гайте, а виконайте негайно.

3. Відносно виборів чи взагалі політичної і диверсійної роботи скажу ретельне. Робіть, що хочете, що уважаєте за відповідне, але пам'ятайте, що головним завданням Вашим є зберегти до весни людей і себе.

На днях я бачився з дг. Трубою¹⁸⁰⁰. Там все в порядку. Посилаю Вам від його листа.

Бажаю крепкого здоров'я і щасливого перезимування!

Привіт для [...]!

Слава Укр.!

29.I 47 р.

---

¹⁷⁹⁶ Далі йде закреслене речення: "Думаю, що не зблуджу".

¹⁷⁹⁷ Далі документ обривається.

¹⁷⁹⁸ Станом на червень 1946 С. Усачук-"Шуляк" був референтом СБ Тучинського р-ну на Рівненщині.

¹⁷⁹⁹ Так у документі.

¹⁸⁰⁰ Усачук Павло Самійлович ("Труба") (1916, с. Майків Гощансько-го р-ну Рівненської обл. – ?, ?). Станом на листопад 1945 очолював боївку СБ у Гощанському р-ні. (*Реабілітовані історією. Рівненська обл. 2009 2 260–261*).

Тома

P.S. Якщо у Вас є мука, пришліть троха мені до Васька. Не пошкодило б і солі.

ГДА СБ України, ф. 5, спр. 67426, т. 3, арк. 12–12 зв. Оригінал. Рукопис.

№ 243
С. ЯНИШЕВСЬКИЙ – Р. ПІДДУБНОМУ

3 квітня 1947 р.

Друг Марко¹⁸⁰¹

Почту от Вас, датированную Вами 29/III-1947 года, я получил 3/IV-1947 г.

1. Ваш отчет в общем меня удовлетворяет. Какой в нем недостаток, скажу ниже.

2. С этого всего, что Вы написали, я убедился, что:

а) возможности партизанского движения там есть;

б) при хорошем интуиизме проводника можно наряду с этим создать организационную сетку.

Это основное и есть. Верю, что справитесь с делом и будете примером в работе для других.

Прислать Вам сейчас проводника организации, или же командира партизан не смогу. Во-первых, их у нас есть не так много и Вы это прекрасно знаете, а также хорошо знаете, что работу надо проводить не только там, где Вы сейчас, а перенести ее дальше на восток.

Поскольку это так, то Вы решайте, что будет для Организации важнее – или вначале развернуть партизанское движение, или же создать организационную сетку, учитывая, что то и другое Вы одновременно там сделать не сможете.

---

¹⁸⁰¹ Підкреслено однією лінією. Піддубний Роман Миколайович (“Марко”, “Ярослав”) (1917, с. Угільці Гощанського р-ну Рівненської обл. – 08.06.1947, с. Плесецьке Васильківського р-ну Київської обл.). У 1944 – 1945 очолював бойову СБ Костопільського надрайону. Далі (до літа 1946) у складі групи “Івана” перебував на тер. Житомирської обл. Очолював провід Коростенського надрайону. Певний час був заступником М. Мельника. Загинув унаслідок чекістської агентурно-оперативної комбінації. (*Дані історика В. Огородніка*).

Если речь идет о моей помощи в этом, а она заключается только в свете для Вас, то прошу принять его и на него исходить, вот он:

а) развивая партизанские действия, Вы агитируете о наличии борьбы украинских повстанцев с оккупантами не только в своем районе, а далеко за его пределами;

б) Вы покажите (там, где это наиболее нужно), что такие возможности борьбы есть и что везде, где живет украинец, угнетенный Москвой, должна вестись такая борьба, которая в результате приведет к полному уничтожению ненавистного ярма и построению новой, свободной, хорошей жизни;

в) активизируя партизанские действия, Вы будете иметь возможность показать себя хорошим элементом, как среди крестьянства, так и среди рабочих и интеллигенции;

г) своими действиями Вы создадите материальную базу;

д) и (если Вы это понимаете, а видимо так) силою самых фактов одновременно будете создавать организационную сетку, без которой нельзя представить себе партизанских действий.

В этой сетке будут люди, которые Вас знают, Вас доброжелательно принимают и сохраняют для Вас в случае необходимости свои квартиры.

Сделав это все, можно будет приступать к созданию организационной сетки в полном понимании этого слова.

Если этого не сможете (в целях нерасконспиривания себя) сделать Вы, возможно за это время найдется кто-либо другой, который под Вашим наблюдением и помощи сумеет это сделать.

Конкретно:¹⁸⁰²

Немедленно привлечь к этой работе местный элемент.

а) разбивать колхозные кладовые;

б) уничтожать в селах агентуру НКВД, а особенное внимание обратить на вражеский актив села, в частности лиц, которые своими действиями противопоставляют себе людей, или же мешают Вам в нашей работе;

в) вести активную полит. массовую работу, используя при этом национальные и социальные несправедливости.

4. Материальную помощь до создания самостоятельной базы обещаю давать при условии, что Вы должны дать мне Ваши средние месячные расходы, о чем я Вас просил еще перед выездом и чего в Вашем отчете нет.

Я должен знать, сколько и чего Вам необходимо на месяц для различных причин. Не можете Вы об этом не говорить, поэтому

---

¹⁸⁰² Підкреслено однією лінією.

прошу немедленно это сделать, ибо иначе к Вам люди будут выезжать с голыми руками, это и для них не будет выгодно.

5. Адреса от командира Павла¹⁸⁰³, который Вы просили, я еще не узнал, если узнаю, вышлю.

6. В дальнейшем все дела с Вами будет согласовывать друг Павло.

7. Если бы Вы хотели сейчас или требовали раньше, то сейчас можно было бы Вам направить друга Суворова, которого Вы сами знаете. Если так, тогда еще до праздников кого-нибудь за ним пришлете.

В заключении я Вам желаю много сил и крепкого здоровья.

Пусть Ваш труд увенчается полным успехом, на радость Вам, мне, Организации и всему украинскому народу.

Посылаю привет всем Вашим совместным работникам-единомышленникам.

Слава Украине.

3/IV-1947 г.

Богослов

ГДА СБ України, ф. 5, спр. 67426, т. 3, арк. 380–381. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁸⁰⁴.

---

¹⁸⁰³ Мельник Микола Іванович (“Головко”, “Дмитро”, “Микола”, “Мудрий”, “Онищенко”, “Павло”, “Федя”) (1918, с. Байківці Тернопільського р-ну Тернопільської обл. – 17.06.1950, Корецький р-н Рівненської обл.). 1940 – радянський агент. Член ОУН від 1941. У перші роки німецької окупації працював в німецькій управі у Коростені на Житомирщині. Був заарештований. Звільнився за викуп. Станом на жовтень 1941 – провідник одного з підрайонів на Тернопільщині. У 1942 очолював Коростенський підрайон. Від квітня 1943 – в УПА, був заступником к-ра групи УПА “Тютюнник”, очолював з’єднання “Базар”. В 1944, вірогідно, знову пішов на співпрацю з радянськими чинниками. Від 3.07.1944 – політвиховник з’єднання УПА “Хмельницький”. Станом на вересень 1945 – провідник Житомирської округи. 23.09.1945 під час допиту працівником СБ ПСК “Дядькою Костем” (СБ підозрювало М. Мельника у співпраці з радянською владою) утік і приєднався до “далеківців”. За іншими (радянськими) даними, політичний референт ПСК М. Мельник був затриманий 23–24.09.1945 у котівському лісі Луцького р-ну на Волині. На момент арешту його руки були зв’язані, а на тілі містилися сліди побоїв від тортур. Пішов на співпрацю з радянськими чинниками. Скориставшись помилкою наглядача, 08.11.1945 утік (без верхнього одягу). Чекісти помилково вважали, що він загинув в ніч з 30 на 31.05.1946 під час проведення чекістсько-військової операції у р-ні сторожівського лісу. У 1948 вчинив спробу приєднатися до “смоківців”, але ті його не прийняли, тому що підозрювали у зв’язках з МВС. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 1, т. 2, арк. 154; Там само, ф. 65, спр. С-7970, ч. I, арк. 67; Там само, ч. II, арк. 1–2; Там само, спр. С-9134, т. 2, арк. 197–199; Літопис УПА НС 14 2010 484–485; Жилюк 2008 120, 132, 175; “Особые папки” Сталіна і Молотова 2010 293).

¹⁸⁰⁴ До документа додана така довідка: “Перевод с украинского. Верно: ст. о/уполномоченный 1 отд-ния отдела 2-Н УМГБ лейтенант [підпис] /Трофимов/. 19/1.50 г.”

№ 244
С. ЯНИШЕВСЬКИЙ –
ЧЛЕНАМ КИЇВСЬКОГО ПІДПІЛЛЯ ОУН

30 березня 1948 р.

Членам ОУН м. Київ
Друзі¹⁸⁰⁵!

Зі звіту д-га Р. пізнав я Вас настільки, наскільки можна пізнати людей через особи треті. Так стали Ви мені друзями і до таких пишу цього листа. Своїм коротким листом я хочу повідомити Вас про те, що 1. Ви знайшлися на листі членів ОУН. І що 2. Провід ОУН на ПСУЗ виділив Вам важливий відтинок фронту Української Національної Революції, який Ви мусите відстояти згідно з першою точкою “заповідей націоналіста”: здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за Неї.

Живемо напередодні великих міжнародних подій, які може на століття заважати на долю людства, а зокрема на долю українського народу. Щоб добачати і як слід ті події розуміти, думаю, що не прийдеться мені змальовувати у Вашій уяві картину, на якій Ви бачили б двох хижаків, що стоять проти себе з наїженою шерстю, з вишкіреними зубами, готових кожної хвилини кинутись на себе за жертву, яка лежить між ними. Лишніми були б і мої пояснення, хто ці хижаки і хто жертва, тоді, коли кожна здорово думаюча людина оглядає ту картину в різних красках нашої дійсності, а пояснення до неї читає в підписах міністрів заграничних справ під всякого рода трактатами.

Для Вас, як глибоко думаючих людей зрозумілим є, в ім'я чого йде сьогодні така шалена політична боротьба між двома імперіалізмами: англо-американським з одної і російським з другої сторони, яка завтра мусить перейти в рішучу-кроваву. Ви, рівнож, без сумніву, з математичною точністю розцінюєте сили противників, не розходитеся у своїх розчисленнях і не сумніваєтесь у тому, що Сталін зі “своїм раком у жолудку” (рев. рух

---

¹⁸⁰⁵ Одним з адресатів цього листа мав би бути Пронькін Іван Олексійович (“Беркут”) (1929, м. Козятин Вінницької обл. – ?, ?). Студент фізичного факультету Київського університету ім. Т. Шевченка. Станом на жовтень 1947 – член ОУН. У 1948 очолював підпілля в м. Києві. 27.05.1948 заарештований УМДБ Київської обл. Засуджений до 25 р. виправно-трудова робота. Вірогідно, що С. Янишевський наказав цей документ доставити за призначенням групи В. Кудри, яку саме спрямував “на схід”. (*Дані історика О. Пагірі*).

поневолених Москвою народів), який послідовно обмотує його внутренності і спричиняє щораз то сильніші болі, знайшовся перед дещо сильнішим і молодшим противником, а тому і шанси на виграну в нього, якщо не ніякі, то все-таки мінімальні. Вам, як революціонерам, не може бути менш зрозумілим і те, яку позицію в ході тих подій повинні зайняти поневолені імперіалізмами народи, і Вам, як українським революціонерам, ясніше ясного дня мусить бути ціль українського народу і потягнення його політичного проводу.

Ми проти всякого імперіалізму, незалежно від його походження і кольору, і в першій мірі того, що загрожує самостійності українського народу. Ми не маємо нічого проти Федеративної Європи і байдуже нам чія це ідея, Черчіля, Бідо¹⁸⁰⁶, Спаака¹⁸⁰⁷, чи кого-небудь іншого, і кажемо, що Україна може стати навіть її членом, але тільки тоді, коли її незалежність не буде ніким нарушена.

Ми знаємо, що осягнення остаточної нашої мети стоїть в залежності в першій мірі від повалення сталінсько-большевицької тиранії, а тому на боротьбу з нею ми отверто і беззастережно декларуємось по стороні західно-європейських держав. Ми не забуваємо і про те, що наші союзники оцінять нас так, як відчує нас на своїй шкірі ворог, і що тільки тоді вони можуть наводити у нас свої порядки, коли не застануть наших.

Друзі! Закінчуючи свого листа, я питаю Вас: чи готові ми до зустрічі бурхливих днів, чи ми певні, що гори хвиль, які котяться, не схоплять нас своєю силою, як предмет, в яких можна або втопитися, або бути викиненими де-небудь на ласку часу і проходжних? Чи приготовані в нас плоти, на яких ми, використавши сили весняної повині, хоч і не без трудів прибились би до своєї пристані? Недвозначно: чи готові ми до війни? Відповідь на це питання хай кожний з Вас дасть самому собі, а я однозгідну з Вашою знаходжу в себе, у висліді чого наказую: Друзі! Час не чекає, праці багато. Україна кличе нас до чину, до бою-перемоги.

---

¹⁸⁰⁶ Бідо Жорж (1899 – 1983) – французький політик, голліст, один зі засновників католицької партії “Народно-республіканський рух”, рішучий противник комунізму. Сприяв вступу Франції до т. зв. “Європейського оборонного співтовариства” і НАТО.

¹⁸⁰⁷ Спаак, Поль Анрі (1899 – 1972) – бельгійський політик, член еміграційного уряду в Лондоні. У 1944 ініціював процес зближення Бельгії, Нідерландів, Люксембургу.

Бажаю Вам багато сил і успіхів у рев. роботі.

Слава Україні.
Постій, 30/3 1948 р.
-/ / Богослов.
Ю. Богослов

*ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 74, арк. 289. Засвідчена копія.
Машинопис.*

РОЗДІЛ 3. ЛИСТИ НЕІДЕНТИФІКОВАНИХ ВІДПРАВНИКІВ

“057”	“Клим”
“44”	“Корчик”
“Ат Максим”	“Костя”
“В[...]”	“Кубат”
“Весел”	“Кузьма”
“Вік”	“Лесть М-1”
“Віктор”	“М.”
“Гримок”	“Орел”
“Д[...]”	“Рибалка”
“Дарка”	“Сашко”
“Д-с”	“Я-о”
“Зіна”	“Ярко”
“Ірчан”	“ЯВХХІ”
“Іжак”	Невідомі (4)

Лист “057”

№ 245 “057” – “МАРІЇ”

[Вересень 1948 р.]

[...] Всю сельскую администрацию – русской администрации (председатели и секретари сельсоветов, финагенты, агенты по поставкам мяса, председатели колхозов, зав. избами читален) ликвидировать (конспиративно), а украинской национальности предупреждать, чтобы за двое суток убрались, если не послушают – ликвидировать, как русских.

Интеллигенция русской национальности должна возвратиться (немедленно выехать) за пределы Украины, из числа украинцев выселять домой только тех, которые действуют на руку большевикам, против украинского народа, а активных агентов МВД, организаторов колхозов – ликвидировать.

Также можно подрывать курьерские поезда.

Это за насильный вывоз украинцев в Сибирь. [...]

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 7, арк. 156. Копія. Машинопис¹⁸⁰⁸. Переклад російською мовою.

---

¹⁸⁰⁸ Оригінал документа був виявлений працівниками МДБ 23.09.1948 під час ліквідації Д. Лешуна-“Гонти” на хут. Крайшек (?) біля с. Яблунівка Млинівського р-ну Рівненської обл. Фрагмент перекладу на російську мову цитується у повідомленні начальника УМДБ Рівненської обл. полковника В. Шевченка для кер. МДБ УРСР генерал-лейтенанта С. Савченка про ліквідацію районного проводу ОУН “Гонти”-“Назара” (від 02.10.1948).

Листи “44”

№ 246 “44” – “33”

16 вересня 1944 р.

Дружище 33

Что нового есть у Вас в селе (Терин), как себя чувствует друг Дека 777, где живет и что делает друг Рудый, все ли уже выслали для Орла.

На Ярмовце или же где у Вас в селе друг Веселый. Вот прошу сегодня 20/IX всех, которые у Вас находятся с разбитых сотень, перетранспортируйте в село Сельську, с ними также должны прийти друг Веселый, он не смог итти на восток из-за распоряжения друга Тычного.

С 20 по 25/IX поручаю Вам собрать за всякую цену из села (Терна) сапог номера 40 и 41 2 пары и 3 пари нр. 43. Все ли уже выслали. Высылайте этих людей в Сельську, одновременно шлите к нам донесение “Шафетку”, сколько людей и куда выслано.

(Слава)

Для меня шапку и плащ и штафетную бумагу, конечно если это есть, а также карту передайте все этим же пакетом, которым Вам принесет “штафетку” донесение.

Посылаю Вам клички до 30/I-1944 года:

18. Роза – Вазнюк
19. Чунгин – Чажей
20. Кордуба – Корч
21. Млын – Мельник
22. Отава – Отара
23. Чубатый – Чура
24. Горбатый – Город
25. Брязкин – Гаранджи
26. Зелена – Зозуленька
27. Курилай – Курка
28. Майдан – Море
29. Вольня – Волы
30. Тростына – Триска¹⁸⁰⁹

---

¹⁸⁰⁹ Така нумерація у тексті.

Как дело в отношении тех лошадей, которые должны были выслать для друга Терезы?

С. У.
16/IX–44 года.
/Здоровье/ 44

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 65 (1953 р.), спр. 7, т. 1, арк. 301.
Копія. Машинопис¹⁸¹⁰. Переклад російською мовою.*

№ 247
“44” – “33”

20 вересня 1944 р.

Друг 33

Записку “штафетку” Вашу я получил, сочувствую Вам относительно плохого положения Вашей семьи. Многим помочь не могу, но советую перевести семью в какое-нибудь место или же другое село. Не у Вашей ли стороне находятся “Лищемы или же Семховска”, советую перепрятать и законсперировать, чем быстрее тем лучше.

Если думаете переслать сюда, то сообщите письменно “штафетку”, а мы подготовим место. Да, когда будете перетранспортировать семью (родню), главное законспирируйте то место, куда будете пересылать, об этом никому не говорите, даже руководителям.

Сейчас мы должны быть осторожны, относительно В/семьи, мой совет такой, а сделать это Вы можете и к этому Вы же имеете возмо[ж]ность.

Относительно материального обеспечения: ссылаясь на мое поручение, возьмите из села или с магазина определенное количество продуктов и провизии, и делайте это скоро.

Много об этом не думайте.

Относительно тех поручений, которые Вы получаете, то я от Вас не требую, чтобы Вы собственноручно писали и ходили

---

¹⁸¹⁰ Оригінал документа був виявлений працівниками НКВС у другій пол. вересня 1944 під час проведення операції з ліквідації оунівської боївки “Марка” на території Колківського р-ну Волинської обл.

сами лично по селу, а исполнение передавайте к низам, сами же на себя исполнений не берите. Также Вы должны обеспечить хорошим укрытием в другом месте и лишь только от времени до времени выходить.

Следите хорошо за консперацией, чтобы Вас не раскрыли, если Вы имеете хорошее укрытие “в парке” или в “човнах”, то сообщите нет ли возможности нам с Вами встретиться.

Если Вы достали поручение, сигнализируйте из села (из “терна”), чтобы это поручение от Орла передавалось и нам.

Что нового на селе, что с организацией (кущами), про все сообщите.

Здоровье!
20/IX-44 года.
44

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 65 (1953 р.), спр. 7, т. 1, арк. 301–301 зв. Копія. Машинопис¹⁸¹¹. Переклад російською мовою.

---

¹⁸¹¹ Оригінал документа був виявлений працівниками НКВС у другій пол. вересня 1944 під час проведення операції з ліквідації оунівської боївки “Марка” на території Колківського р-ну Волинської обл.

Листи Листи “Ата Максима (2158 КК/О)”

№ 248

“2158” – І. МЕЛЬНИЧУКУ

Лютий 1948 року

До 5410¹⁸¹²

У відповідь на Ваш лист з 6.XII.47 р., подаю свої зауваги і побажання відносно “Радієвих Вістей”¹⁸¹³.

І. Зауваги щодо форми¹⁸¹⁴

Мені здається, що форму подачі радієвих вісток Ви обрали не дуже догідну для читача. Ви подаєте, в основному, радієвістки без своїх коментарів і узагальнень, подаєте не в груповому порядку, а в хронологічному. Ви тільки нотуєте щодня все те, що на Вашу думку найцікавіше, не пробуючи, при тому, зібрати деякі вістки до купи, в одну якомось цілість, узагальнити їх і насвітлити по своєму. Іншими словами, Ви подаєте лише т. зв. “сирий матеріал”, а узагальнення його і коментування залишаєте читачам.

Така форма подачі, на мою думку, і незручна для читача, і, як сказав, недоцільна, неправильна.

Неправильна тому, по-перше, що читач хоче і повинен знати не тільки те, як дану подію насвітлюють Лондон, Нью-Йорк чи Москва, але також (і то передусім) які провідні політчинники ОУН її розуміють та як усі ми повинні до неї ставитись¹⁸¹⁵. Неправильна ще й тому, що довільне коментування (кожний, мовляв, розумій як знаєш) доведе тільки до великої розбіжності, до часто хибних, а то й абсурдальних висновків читачів. Бо для того, щоб правильно розбиратись в політичних подіях, потрібна не лише загальна освіченість, але й неабияка політична обізнаність і виробленість, – потрібна орієнтація в політичній стратегії і тактиці чолових держав, необхідні деякі знання політекономії,

---

¹⁸¹² Підкреслено хвилястою лінією. За даними історика І. Марчука, “5410” є псевдонімом І. Мельничука.

¹⁸¹³ Мабуть йдеться про часопис “Радієвісті”. Його у 1948 редагував особисто І. Мельничук. Видання друкувалося в с. Нагоряни Дубенського р-ну Рівненської обл. (*Стасюк 2006 253*).

¹⁸¹⁴ Підкреслено хвилястою лінією.

¹⁸¹⁵ “... хоче і повинен знати не тільки те, як дану подію насвітлюють Лондон, Нью-Йорк чи Москва, але також (і то передусім) які провідні політчинники ОУН її розуміють та як усі ми повинні до неї ставитись” – Підкреслено хвилястою лінією.

геополітики, історії; потрібні, врешті, навички до глибокого аналізу і, навіть, т. зв. “нюх”.

На жаль, переважаюча більшість наших підпільних кадрів не є настільки підготовлені, щоб дійти самотужки – без роз’яснень і керування згори – до правильного розуміння політподій.

Крім того, політвістки без коментарів мають ще й ту хибу, що значно скорше втрачають свою атракційність, свою злободенність, значно скорше старіються від вісток з коментарями. З цим ми також мусимо завжди рахуватись, бо як практика показала, буває нераз і таке, що пошта йде до адресата 2–3 місяці (причому я Вашу пошту одержав 6.II.1948 р., тобто через повних 2 місяці) і радієві вістки стають настільки перестарілими, що використовувати їх в пропаганді вже не можна.

Коли б ми мали періодичну інформативну пресу типу колишнього (з 1943 р.) щомісячного “Інформатора” – було б ще півбіди. Періодичний інформативний часопис давав би напрямні і узагальнення, і ми тоді могли б ще дозволити собі на такий люксус, як радіовістки без коментарів. На жаль, такого часопису ми ще не маємо і тому, на мою думку, конче треба змінити форму подачі радіоінформацій. Тим більше, що форма ця є до того ще й незручна для читача. А незручна тому, бо читачеві трудно розібратись самому одному у тій суміші найрізноманітніших (з різних галузів політжиття і різної питомної вартості) вісток, трудно кожному зокрема усистематизувувати їх і поробити відповідні висновки. До того ж, хронологічний порядок подачі вісток розбиває нераз одну політподію на кілька окремих фрагментів (напр.: штайк у Франції, обради Генеральної Асамблеї ООН і такі інші події тривалої тяглості), роздрібнює ту подію, що ще більше утруднює читачеві охопити і освідомити цілість її.

З цих міркувань я й вважаю, що теперішня форма подачі радіовісток не є раціональною. Багато кращим, на мою думку, буде громадження вісток за груповим принципом з короткими коментарями у вигляді заголовків¹⁸¹⁶.

Виходячи з цього, я й пропоную прийняти таку схему подачі вісток:
І група –

а) Короткий зміст (те, що нас¹⁸¹⁷ найбільше цікавить) офіційних нот, промов на з’їздах і нарадах міжнародних установ, публічних виступів на мітінгах, офіційних відповідей на прес-конференціях

---

¹⁸¹⁶ “... за груповим принципом з короткими коментарями у вигляді заголовків”. – Підкреслено хвилястою лінією.

¹⁸¹⁷ Слово підкреслене хвилястою лінією.

як і окремих інтерв'ю голов держав, міністрів та офіційних репрезентантів-дипломатів держав, що входять у склад англо-американського (протибільшовицького) бльоку і нейтральних держав.

б) Неофіційні (таємні) потягнення і заходи урядів держав протибільшовицького бльоку в зовнішній політиці.

в) Внутрішня політика держав антибільшовицького бльоку і нейтральних країн та боротьба урядів тих держав з більшовицькими впливами.

г) Дані про політичне і економічне положення в тих державах, дані про настрої населення, важніші закони, діяльність і програми впливових партій, склад урядів та взагалі про важніші політ. події, які можуть мати далекосяглі значення.

II група –

а) Коментарі іноземної преси і радіокоментаторів до офіційних виступів (нот і промов) відповідальних політиків і керівників совітського бльоку.

б) Заходи таємної дипломатії совітського бльоку, а також дії Комінтерну (чи там Комінформу) закордоном, в насвітленню чужинців (нейтральних і противників).

в) Коментарі іноземної преси про внутрішній політичний, економічний і мілітарний стан держав совітського бльоку.

III група –

Всякі вістки іноземної преси і радіо (все, що дасться виловити) про революційно-визвольну боротьбу українського народу та інших поневолених Москвою народів, а також вістки про заходи Закордонного Представництва УГВР та життя української еміграції закордоном.

IV група –

Різні дрібні політвісті зі світу.

Коментарі і заголовки до перших трьох груп належало б подавати двоякого роду, а саме: загальний заголовок добірки або групи і підзаголовки-коментарі до окремих подій. Для прикладу подаю розробку матеріалу про штрайки у Франції¹⁸¹⁸ (матеріал I^{го} і II^{го} числа "Р. В."):

Заголовок – Штрайк робітників у Франції спричинила Москва¹⁸¹⁹

Підзаголовки –

---

¹⁸¹⁸ Загальний страйк у Франції розпочався 27.11.1947. У ньому брало участь щонайменше 2,5 млн. чол. Комуністи зайняли у Парижі деякі ключові стратегічні об'єкти і комунікації, але урядові сили загасили заворушення, вміло зігравши на протиріччях між комуністами і соціалістами.

¹⁸¹⁹ Заголовок підкреслений хвилястою лінією.

1) Штрайками намагаються комуністи дезорганізувати і ще більше ослабити економіку Франції, викликати заколот, повалити уряд Шумана і не допустити до налагодження співпраці з США.

2) Протиштрайкові заходи французького уряду.

3) Надзвичайна сесія французького парламенту висловлює довір'я урядові і приймає, незважаючи на протести комуністів, протиштрайкові закони.

4) Соціалісти проти продовження штрайку, розлам профспілкової єдності.

5) Терором примушують комуністи багатьох робітників продовжувати штрайк та спричиняють залізничні катастрофи.

6) Поразка комуністів. Генеральна конфедерація праці і Штрайковий комітет наказали припинити штрайк, не добившись задоволення своїх домагань.

7) Втрати, спричинені штрайком.

8) Світ з задоволенням прийняв звістку, що замах комуністів у Франції не вдався.

В такий спосіб можна коментувати кожну важнішу подію з перших 3^х груп. Треба тільки вважати при доборі вісток і підібранню до них заголовків-коментарів, щоб, по-перше, яскраво був підкреслений політичний момент¹⁸²⁰ у події, по-друге – щоб коментарі відбивали провідну думку повідомлень та нашого до них ставлення¹⁸²¹, по-третє – щоб все разом творило одну цілість¹⁸²², по-четверте – щоб дотриманий був в рамках однієї групи принцип територіальний¹⁸²³, тобто, щоб, скажімо, вістки з Франції (очевидно ті, що належать до однієї групи) були поміщені разом в одній підгрупі, а не в суміші з вістками з інших країн і по-п'яте – щоб в рамках однієї події була дотримана хронологія, послідовність випадків¹⁸²⁴.

У групі “Різні вістки” заголовків подавати не слід. Матеріал в цій групі поміщаємо без коментарів, за територіальним, а не хронологічним принципом.

Усистематизований за такою схемою матеріал не буде оглядом міжнародних подій, а буде лише так званою “добіркою”¹⁸²⁵ –

¹⁸²⁰ “... політичний момент ...”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁸²¹ “... провідну думку повідомлень та нашого до них ставлення ...”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁸²² “... одну цілість ...”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁸²³ “... в рамках однієї групи принцип територіальний ...”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁸²⁴ “... в рамках однієї події була дотримана хронологія, послідовність випадків ...”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁸²⁵ “... не буде оглядом міжнародних подій, а буде лише так званою “добіркою” ...”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

буде іменно впорядкованими і злегка насвітленими радіовістками. І я переконаний, що опрацьований у такий спосіб матеріал буде більше зручним та дасть більшу користь читачеві, ніж механічно-хронологічна суміш голих вісток.

Технічно це також не набагато ускладнить роботу редактора. Громадження і розбиття матеріалу на групи, підгрупи і теми можна вести за системою картотековою, тобто: увесь матеріал переписуємо з чернетки і громадимо в 4^x течках (по числу груп), а ті, знову, ділимо на кілька відділів (по числу підгруп), куди й складаємо на окремих картках¹⁸²⁶ записи радіовісток, придержуючись територіального (окремо вістки по США, окремо по Англії і т. д.) принципу. При такій системі запису, даліше опрацювання вісток – вибірка, зведення до купи, підібрання заголовків і коментарів – не забере вже багато часу, не буде клопотливим і трудним.

Такі мої зауваги і пропозиції щодо форми і способу подачі радієвих вістей.

II Зауваги відносно змісту “Радієвих Вістей”¹⁸²⁷

1) В пункті 10-му “Додатка до коротких вказівок щодо пропагандивної роботи на найближчий час” (серпень 1947 р.) говориться: “Окр. реф. проп. повинні випускати що два тижні “Радієвісти”, в яких містилися б політвістки, що їх більшовицька преса або замовчує або перекручує”¹⁸²⁸. З цього виходить, що “Р. В.” повинні подавати виключно закордонні радіовістки і то, в додаток, головню ті, які більшовики замовчують¹⁸²⁹ чи перекручують; з цього виходить, що радіовістки з Москви (як такі, що неправильно, тенденційно насвітлюють дійсні факти) поміщати в “Р. В.” не рекомендується¹⁸³⁰.

Цієї настанови проводу як видно, редакція “Р. В.” не дотримується, бо помістила в I-му і II-му числі “Р. В.” чимало повідомлень Москви і тим самим подала деякі події в бажаному для більшовиків насвітленню.

Подавання московської версії заграничних подій і шкідливе, і непотрібне. Шкідливе тому, що повторюючи більшовицькі перекручення фактів, ми тим самим дезінформуємо і призвичаюємо

¹⁸²⁶ “... на окремих картках ...”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁸²⁷ Речення підкреслене однією хвилястою лінією.

¹⁸²⁸ “... в яких містилися б політвістки, що їх більшовицька преса або замовчує або перекручує”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁸²⁹ Автор помилково написав слово “замовчують” ще раз, але його закреслив.

¹⁸³⁰ “... не рекомендується”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

читачів вірити більшовицькій пропаганді, а непотрібне – бо ці інформації читач мав змогу прочитати в совітській пресі. Задовго до одержання “Р. В.” і вони вже перестали бути для нього новинкою¹⁸³¹.

На мою думку, поміщати радіовісті з Москви можна тільки тоді, коли це, по-перше, необхідне нам, щоб доказати на прикладі в якій мірі перекручує Москва дійсний стан речей, а по-друге – коли ці вістки безпосередньо відносяться до внутрієсесерівського положення, нового законодавства тощо. В таких випадках подавати московські повідомлення не тільки можна, а, іноді, навіть і треба. Однак і в цих випадках треба конче додавати до них свої коментарі, або подавати поруч з ними (як контраст, яко відмінне насвітлення) повідомлення про цю подію ж закордонно-го радіо.

2) В передмові до 1го числа (“До уваги читачів”) редакція “Р. В.” рекомендує читачам пов’язувати радіовістки з II-гою сесією Генеральної Асамблеї ООН і нарадою дев’ятьох комуністичних партій¹⁸³².

Ця порада йде цілковито врозріз з “Інструкцією” з червня 1947 р. (“До міжнародного положення”, пункти 1–16). Я не буду наводити тут наведень з цієї інструкції (сподіваюся, що Ви її маєте), а від себе додам лише кілька речень.

Напруження у відносинах між США і СРСР не тільки не зменшилося за час від червня по грудень 1947 р. (тобто, за час від дня виходу “Інструкції” по день виходу I-го ч. “Р. В.”), а навпаки ще більше загострилося. Оба противники сьогодні провадять боротьбу між собою з ще більшою енергією і стараються поширити свої впливи всіма засобами – США – при допомозі грошей, а СРСР – головню через свою агентуру. Престіж ООН не підвищився, а відворотно, щораз більше падає. Постанови цієї міжнародної говорильні не виконуються, а народи, затративши надії на колективну безпеку, все частіше заключають двосторонні пакти, посилено готвляться до нової війни і підшукують собі союзників та скріплюють впливи і забезпечуються на випадок війни новими стратегічними і сировинними базами. Тож слідкувати нам треба не за тим, що говорилося на Генеральній Асамблеї ООН чи в Раді Безпеки, а за заходами Вашингтона, Москви і почасти Лондону.

---

¹⁸³¹ Так у документі.

¹⁸³² “... редакція “Р. В.” рекомендує читачам пов’язувати радіовістки з II-гою сесією Генеральної Асамблеї ООН і нарадою дев’ятьох комуністичних партій”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

Не промови, не слова дипломатів повинні привертати нашу увагу, а діла, заходи й інтриги цих 3^х великодержав повинні нас абсорбувати. Вони бо сьогодні верховодять у світі і все що діється в політиці так чи інакше є зв'язане і залежне від міністерств закордонних справ США, Англії і СРСР. Тому, я б особисто, скорше порадив би читачам так: уважно слідкуйте за тим, що роблять США, Англія і СРСР, бо від їхніх заходів і постави залежить чи буде війна, чи тривалий мир. Уважно вивчайте економічне положення цих держав, зважайте чиї впливи ростуть, а чиї маліють, і пильно стежте за всім тим, що діється в суміжних з СРСР країнах Європи і Азії. Це дасть Вам змогу правильно оцінити багато сьогоднішніх політподій і, навіть, передбачити частинно події прийдешні. Так би я порадив.

Вказання редакції "Р. В.", що другою важливою подією є утворення Комінформбюро, теж не є вповні оправдане. Утворення цієї інституції, на мою думку, має значення більш демонстративне, як практичне. Бо і справді, що ж змінилося з заснованням Комінформу? Був колись Комінтерн – керувала заграничними компартіями Москва, упокоївся Комінтерн – теж комуністичні партії за границею діяли за директивами Москви, утворився Комінформ – теж всім керує Москва. Як бачимо, все зводиться тільки до змін шильдів, фірм, а керівник залишається той самий – ВКП(б), Москва. Тому то я й уважаю, що ця подія сама по собі не є аж так важливою, як зазначає редакція "Р. В.". Утворення Комінформу, на мою думку, має тільки тактичне значення, а ціль – застрашення публічної opinio інших держав (мовляв: у нас єдність, ми є велика сила, ми є скрізь – бійтеся нас!). Іншими словами: СРСР боїться війни і тому (щоб налякати публічну opinio закордону та якось відповісти на протикомуністичний курс політики США) демонструє, лякає всіх, що він має велику потенціальну силу, скрізь – свою агентуру-компартії, а одночасно, про всякий випадок, виставляє заслону – Комінформ, щоб скласти з себе відповідальність за підривному діяльність в інших країнах. Словом, це лише черговий тактичний маневр Москви, чергове "очковтірательство", яке наврядчи щось змінить у теперішніх політвідносинах.

Коротко кажучи, відмітити в передмові II-гу сесію Генеральної Асамблеї ООН і утворення Комінформу, очевидно, можна було, але треба було представити ці дві події у дещо іншому наświetленню.

3) Вражає повна відсутність повідомлень про положення на Далекому Сході – в Китаї, Кореї, Японії¹⁸³³. З совітської преси

---

¹⁸³³ Речення підкреслене однією суцільною лінією.

ми знаємо, що в Китаї, наприклад, вже довгий час провадиться громадянська війна, в якій беруть посередньо участь як США, так і СРСР, знаємо, що в Кореї провадиться сильна боротьба між СРСР і США за впливи, а в Японії міцно усадовились американці і генерал Макартур ніяк не хоче дозволити “союзному” СРСР на “порядкування”. Також відомо нам, що генерал Маршалл, перед своїм призначенням на становище державного секретаря США, довгий час перебував в Китаї, що США вложила у Китаї великі капітали і уділили та уділяють ввесь час великі позики. Знаємо, врешті, що Китай і Японія дуже перенаселені, що разом з Кореєю нараховується там більш півмільярда населення, яке, до речі, бідує і готове вже служити тому, хто більше платитиме; знаємо, що ці країни або безпосередньо граничать з багатим, але мало населеним совітським далекосхіднім краєм, або знаходяться недалеко від нього (Японія) і мають деякі на нього апетити, претензії. Все це не може не привернути нашої уваги, нашого заінтересування до подій на Далекому Сході. На жаль, редакція “Р. В.” чомусь не подала жодної вістки про тамошнє положення, хоч, мабуть, і знала, що в Китаї бере участь у війні 7–8 мільонів війська під загальним керуванням американських і совітських інструкторів, а в Кореї, наприклад, вже йде велика колотнеча і має перебувати там обстежувальна комісія ООН.

Я, особисто, вважаю, що довше перебування Маршала в Китаї не було випадковим, а метою його студій не були тільки питання економічного характеру. Я переконаний, що США вважають Китай не тільки догідним великим ринком збуту для американського промислу, але також і має він для них, як найближчий сусіда СРСР, і невичерпаний резервуар людських резервів, дуже важливе стратегічне значення¹⁸³⁴. Те саме можна сказати і про Японію і Корею. І мені здається, що США в майбутньому збройному конфлікті з СРСР (якщо такий буде) схочуть використати армії цих держав для відрізання Москви від промисловості Уралу, тобто, повторити той план, який мала Антанта в 1919 р. З цих міркувань нам треба дуже пильно стежити вже сьогодні за всім тим, що відбувається на Далекому Сході.

Обмаль відомостей в “Р. В.” і з Туреччини, Греції та Ірану¹⁸³⁵. На ці терени та на Балкани взагалі ми мусимо також звернути спеціальну увагу. Цілком імовірно, що у війні з СРСР, Англо-

---

¹⁸³⁴ “... дуже важливе стратегічне значення”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁸³⁵ Речення підкреслене однією суцільною лінією.

Америка схоче використати Балкани, Туреччину й Іран як випадові бази для наступу на СРСР з півдня. І для цього ці терени вповні пригодні. Греція і Туреччина займають ключеве положення в стосунку до Чорного і Середземного моря, Іран, знову, близько знаходиться як до Каспія і найбільшого водного шляху СРСР Волги, так і до нафтоносного Азербайджану. З Туреччини також легко можна загрознити Баку–Батуму і взагалі цілому Кавказові. Тому, я вважаю, що теперішня громадянська війна в Греції, озброювання американцями Туреччини, провал совітсько-іранської нафтової угоди і двосторонні договори про дружбу, союз і співробітництво між Югославією, Болгарією, Румунією й Угорщиною, це все події величезного значення, це – боротьба між Англо-Америкою й СРСР за опанування важливих стратегічних місць, ключів до Середземного і Чорного моря і так важливої сьогодні нафти. Треба, отже, в будучому більше подавати вісток з цих теренів, бо це був і є найбільш вибуховий терен – “пороховий льох” Європи, бо в будучому звідси може розпочатись III-я світова війна¹⁸³⁶.

Порівнюючи найбільше подається в “Р. В.” відомостей із Західної Європи. Треба було б, однак, в будучому більше подавати відомостей про положення в Німеччині (західній і східній зонах)¹⁸³⁷. Німеччина, згідно з планом Маршалла, займатиме чолве економічне становище в західному блоці. Та й мілітарно вона може відіграти не послідну роллю. Правда, вона сьогодні розбита, виснажена недавньою війною, але це тільки хвилеве. Американські позики поставлять швидко на ноги її промисловість, підростуть нові контінгенти військові і тоді вона знову буде найбільшою потугою серед держав Західної Європи. З цих причин ми мусимо знати про неї якнайбільше.

Нема нічого в “Р. В.” і про внутрішнє положення Англії й США¹⁸³⁸. Більшовики представляють Англію як державу, що переживає великі труднощі економічні. Наскільки це правдиве, трудно сказати, бо ми не маємо об’єктивної про Англію інформації. Такі дані можуть дати тільки “Р. В.” і вони це повинні зробити. Я особисто думаю, що економічні труднощі Англії у великій мірі перебільшуються як більшовиками, так і англійцями. На мій погляд, роля Англії як великодержави світового масштабу це не скінчена

---

¹⁸³⁶ “... бо це був і є найбільш вибуховий терен – “пороховий льох” Європи, бо в будучому звідси може розпочатись III-я світова війна”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁸³⁷ “Треба було б, однак, в будучому більше подавати відомостей про положення в Німеччині ...”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁸³⁸ Речення підкреслено однією суцільною лінією.

і здає вона свої деякі позиції США не тому, що почувається вповні безсилою, а тому, що хоче втягнути США у європейські справи, щоб потім поставити їх перед необхідністю боронити свій стан посідання від більшовицької загрози¹⁸³⁹. І, як видно з останніх подій, американці на цю принаду йдуть і лізуть у найбільш загрожені більшовизмом місця, а це, знову, означає, що поборювання СРСР стає їх кровною справою. Зрештою, поминаючи це, Англія і США є сьогодні і будуть ще довго чоловими великодержавами і противниками СРСР. З цих причин ми мусимо мати докладні відомості не тільки про їх зовнішню політику, але й про внутрішнє положення, настрої населення, тощо.

Взагалі ж бажане було б, щоб “P. B.” поміщали все те, що замовчує рад. преса, що викликає у більшовиків лють, невдоволення, все, що свідчить про поразки більшовиків і збільшення протибільшовицьких настроїв¹⁸⁴⁰. Уривки протибільшовицьких промов закордонних політиків, протибільшовицькі статті закордонної преси (такі часом бувають в радіоглядах преси) і т. і. будуть завжди читатись зі збільшеним заінтересуванням. Особливо ж цінні для нашої пропаганди були б відомості, які належать до III групи (див 3 ст.) поданої мною схеми. Для Лондону чи Нью-Йорку вістки з цієї групи можуть мати другорядне значення, для них можуть бути важнішими події в Палестині, Єгипті чи Бразилії, для нас – навпаки, всякі відомості з країн, що сусідують з СРСР, повідомлення про протибільшовицькі заходи, про становище на Далекому Сході, Балканах і Ірані, вістки закордонної преси про нашу та інших поневолених Москвою народів боротьбу, про життя і діяльність нашого Представництва і еміграції в цілому мають найважливіше значення. Тож поміщайте все, що дасться з цього виловити і коментуйте якнайширше. Це не значить, що тільки виключно ці відомості треба поміщати, а про події з інших теренів треба промовчувати. Ні, можна і треба поміщати важливіші події і з інших теренів, але ці вістки вже будуть для нас менш важливими, бо ми сприймаємо політподії під одним кутом зору, а англійці чи американці можуть сприймати під іншим¹⁸⁴¹.

---

¹⁸³⁹ “... тому, що хоче втягнути США у європейські справи, щоб потім поставити їх перед необхідністю боронити свій стан посідання від більшовицької загрози”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁸⁴⁰ “... все те, що замовчує рад. преса, що викликає у більшовиків лють, невдоволення, все, що свідчить про поразки більшовиків і збільшення протибільшовицьких настроїв”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁸⁴¹ “... ми сприймаємо політподії під одним кутом зору, а англійці чи американці можуть сприймати під іншим”. – Підкреслено однією суцільною лінією.

Я розумію, що всього нараз не дасться помістити, бо не завжди є достатня кількість матеріалу, але пишу про це широко для зорієнтування на що, на мою думку, треба було б постійно звертати увагу при підборі радіоінформацій.

4. На кінець подаю кілька дрібних зауважень і порад:

а) Смерть редактора Баторовича (1 ч. 2 ст.) не є політичною подією і таких повідомлень поміщати не слід.

б) При подаванні числових даних, пишiть багатозначні числа частинно словами (напр.: 150 тисяч, 80 мiльйонiв i т. д.), бо трапляються при переписуванні прикрі помилки (див. I ч. 3 ст. i II ч. 10 ст.).

в) Якщо приймете мою схему, то вважайте, щоб не переладувувати надмірно IV групи. Коментуйте і переносьте до інших груп все що можна, та сполучайте з іншими аналогічними подіями (напр.: штрайк у Франції і Італії).

Все вищесказане є моїми особистими поглядами. Деякі думки з II-ої частини треба було б ще узасаднити, розвинути ширше, але мушу обмежуватись, бо і так багато розписався. Надіюсь, Ви зрозумієте про що мені ходить. Коли ж щось буде Вам неясне, або слабо, на Вашу думку, узасаднене, пишiть – я поясню додатково.

Відпис цього листа висилаю д-ові Матвієві до відома.

Здоровлю і бажаю Вам успіху!

Слава Україні!
Лютий 1948 р.
2158

ГДА СБ України, ф. 2 (Упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 155 (конверт), арк. 22–26 зв. Оригінал. Рукопис.

№ 249 М. АТ – К. БРИЧЦІ

[1951 р.]

До Черешні!¹⁸⁴²

Провідник Зiнько згинув, як довідається з моїх машинописних листів. Пишу до Вас я – той, що з Вами разом зимував. Моє псевдо тепер буде Софрон. Пошту на мене адресуйте на Євген. Якщо будемо в живих і не розконспірується наша хата, де ми зимували, то весною 1952 р. (в квітні, травні) хтось туди прибуде,

щоб з Вами пов'язатися, коли б ми не пов'язалися з Вами ще до зими чи якою іншою дорогою.

Запам'ятайте собі мій характер письма. Але цю записку спаліть – не зберігайте.

Бажаю всього доброго!

Слава Укр.
Софрон

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 9, арк. 218 (конверт). Фотокопія оригіналу. Рукопис.

№ 250 “КК/О” – А. НЕВЕРКОВЦЮ

Жовтень 1949 р.

До 286!¹⁸⁴³

Окремою пачкою пересилаю на Вашу адресу (почерез 1648) звітні і т. п. матеріали + бажану Вами літературу з архіву д. Ата.

Потрібні деякі коментарі та обширний лист в справі переславної пошти та інших (орг. біжучих) справ, написав до 1648. Не знаючи де мій лист зможе тепер Вас віднайти (маю на увазі Ваш останній лист до мене), в цьому листі не розписуюся. В дальшому пошту на Вас висилатиму так як доручуєте в своєму листі.

Бажаю щасливої зимівлі та всього доброго. Здоровлю.

Слава Укр.
Жовтень, 1949 р.
КК/О¹⁸⁴⁴

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 294 (конверт). Фотокопія оригіналу. Рукопис¹⁸⁴⁵.

---

¹⁸⁴² Бричка (Бричко) Кузьма Гнатович (“Богун”, “Черешня”) (1922, с. Карпилівка Рокитнівського р-ну Рівненської обл. – 11.12.1951, ліс за 4 км. від с. Карпилівка Рокитнівського р-ну Рівненської обл.). Член ОУН від 1944. Станом на листопад 1945 очолював “бандгрупу” в Рокитнівському р-ні на Рівненщині. Далі – провідник Сарненського надрайону, комендант ВОП. Вірогідно до 1949 був підзвітний самопроголошеному проводові “Одеса”. Фігурант АС “Диверсанти”. Загинув під час бою з чекістсько-військовою групою. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 5, т. 2, арк. 191; Там само, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 19, арк. 2, 233; Реабілітовані історією. Рівненська обл. 2 2009 272; Коханська 2008 355*).

Лист “В[...]”

№ 251 “В[...]” – О. ДЯКОВУ

[Початок 1947 р.]

Д. Н-м!

Д. Арсен (Чер-к), висилаючи записку до Вас, не знаю чому, заадресував тільки моєю новою адресою (07). (Можливо, що думав, що це Ваша адреса ?!). Я, отже, записку розпечатав і коли зорієнтувався, для кого вона призначена, не читаючи, надсилаю її Вам.

Біля мене усе гаразд!
З дружнім привітом!

СУ!
2.II.47¹⁸⁴⁶.
В[...].

P. S.: По сьогоднішній день коло Арс. усе гаразд. Останньо якраз маю вістку

*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7736, т. 2, арк. 450 (конверт), арк. 32.
Оригінал. Рукопис.*

---

¹⁸⁴³ Про ототожнення А. Неверковця зі псевдонімом “286” див.: ГДА СБУ, ф. 2 (4-упр.), оп. 20 (1956 р.), спр. 18, арк. 192–195.

¹⁸⁴⁴ Про ототожнення двох псевдонімів – “КК/О” і “Максим Ат” – див.: Іванченко 2010 52.

¹⁸⁴⁵ Оригінал був вилучений працівниками МДБ 21.11.1949 під час ліквідації зв’язкового І. Ступачинського на мертвому пункті зв’язку “Пчола” (пункт зв’язку проводу ОУН на ПЗУЗ у Коритницькому лісі, що в Локачинському та Горохівському р-нах Волинської обл.).

¹⁸⁴⁶ Підкреслено однією суцільною лінією.

Лист “Весел”

№ 252 “ВЕСЕЛ” – “ЧАЙЦІ”

1 вересня 1944 р.

Дружище Чайка¹⁸⁴⁷

1. С взгляда на положение, которое образовалось на селе время большое, произшествий больше чем на других селах, передаю следующее распоряжение окружного проводника.

2. Запрещается делать налеты и засады на большие единицы или ж на маленькие группы, потому, что мы не ведем легальной борьбы с большевиками, а только ведем линию обороны.

3. Разрешаю делать засады и налеты лишь только когда они ведут наших арестованных и у нас есть возможность отбить.

4. Обратите внимание на положение, когда поднимают голову доносчики и сиксоты – их надо ликвидировать на месте.

5. Обратите внимание на ночную езду, направление курьеров и разведки – это во многом нам поможет.

6. Всех беглецов, которые идут с фронта или на фронт, если б они были даже с оружием, нельзя привлекать к нашему движению, и[...] же использовать для связи. Самое большое это можно им лишь помогать в передвижении или указывать от одного к другому селу.

7. Организации с мелитаризованных групп (кущив) продолжать.

Предупреждаю, что конспирацию надо держать еще строже.

Днем лучше всего перебивать в лесу на укрепленных стоянках, ночью переходить к стодолам на полески.

Еще раз предупреждаю, о том чтобы держать конспирацию, чтобы большевики не знали и не видели Вас, а только чтобы Вы знали и видели их.

Обеспечьте себя медикаментами, которые еще есть на селе, ибо теперь это уже большая ценность.

8. Во время нахождения организации “кустов” в лесу ройте как можно больше ям, куда прячьте хлебные злаки. Злаки прячьте так: примерно по 100 центнеров в ямах, прячьте в землю потому, что весной будет голод – неминуемо. Для сбора хлебных злаков беритесь сейчас ибо позднее проведут сбор большевики. Так что собирайте хлеб и продукты и прячьте в землю, это очень

---

¹⁸⁴⁷ Провідник однієї зі станиць ОУН на ПЗУЗ.

большое дело. Это относится ко всем станицам в/районах. Вы должны хорошо за этим просмотреть.

9. До 6/IX пришлите мне отчет и все новости села (терна), отчет составьте так:

1. Работа сети во время большевитской оккупации в в/районе.
2. Опишите за метализацию организаций (кустов).
3. Хозяйственная работа.
4. Референт ночной сети.

Новости из села:¹⁸⁴⁸

1. Большевики и их отношение к населению.
2. Отношение населения к большевикам, к мобилизации у Красную Армию и террор НКВД.

3. Когда, где и за что убиты или арестованы.

Такой отчет должен быть сдан 6/IX обязательно.

10. Обратите внимание на количество и качество хороших укрытий в лесу и селах.

11. Если фронт будет проходить через наши села (терны) не исключена такая возможность, т. е. большевики это могут сделать, сделайте следующее: “ЗК” демобилизуйте, а людей распустите по домам”.

12. Все эти поручения передайте другу Фиби, тоже чтобы они дошли до каждой станицы.

4. Организуйте сбор и помощь погорельцам с. Рогизно, собирайте хлеб, продукты и одежду.

5. Что у Вас нового, получите в селе и сообщайте.

Если правда, что Роман встал будьте осторожны.

Все наши распоряжения проведите в жизнь.

Здоров.

1/ IX-44 года.

Весел¹⁸⁴⁹.

У Вас находится шапка и плащ Багрия при возможности передайте

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 65 (1953 р.), спр. 7, т. 1, арк. 301 зв.-302. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁸⁵⁰.

¹⁸⁴⁸ Підкреслено пунктирною лінією.

¹⁸⁴⁹ Провідник одного з р-нів ОУН на ПЗУЗ.

¹⁸⁵⁰ Оригінал документа був виявлений працівниками НКВС у другій пол. вересня 1944 під час проведення операції з ліквідації оунівської бойвки “Марка” на території Колківського р-ну Волинської обл.

№ 253
“ВІК” – В. КУКОВІ

30 листопада 1945 р.

Друже Ле ...!

Користаю з нагоди, що можу до Вас написати, дуже хотів поділитись думками з Зас..., але дізнався про трагедію. Думаю, що це величезний черговий удар, а тому хочу свої думки передати Вам, як колишньому своєму зверхникові. Я мав відповідні завваги до декларації проводу відносно міжнародної характеристики тої ролі США як першуна, а Анг. як другорядна. В тому напрямі пишу обширну тему, але я дискутував уже з др. Архипом і в засаді ми погодились. Відносно побажань до видавництва Ваших я помістив мої завваги у суспільно-політичному звіті, то є 1) тематики про героїзм і мораль особисту і суспільну нашого жіноцтва й 2) тематики про революційну настороженість, пильність у борбі з агентурою, як невід’ємна риса характеру революціонера, то є не лише конспірація мовчанк., а розкривання й пізнавання боротьби з агентурою, це напрям, оправданий С. безпеки.

Чую невимовний жаль з приводу відходу д. Смока. Думаю, що його відхід це для нас катастрофа, бо це одинокий чоловік іще з живих, що докладно знав терен і людей, а що найважніше, вмів з агентурою грати й боротися. Тута боротьба з агентурою дуже гостра й нічого варті всі політики і писаня, коли над нами зловісно регоче агент. Думаю, що дуже влучне поєднання ролі провідника й провідника Служби безпеки знайшов у собі д. Смок. Я тверджу з досвіду, що теперішня ситуація вимагає, щоб провідник був найперше чуйним есбістом, а лише на другому місці політиком, бо в такому разі це запорука нашого успіху, в тому відношенні д. Смок це дуже цінна одиниця. Я є рівночасно свідомий й його браків. Коли я співпрацював з ним то вірив, що д. Смок думає про все в напрямі безпеки, а моя роля писати й думати про політику й пропаганду. Не знаходжу окреслення жалю, тим більше, що я вже тільки сам остався зі всіх, кого я знав з попередньої праці в провіді на ПЗУЗемлях. Коли гляну на пройдене, жах мене обнімає, але коли подумаю про будуче, то я виджу брак досвідчених

людей. Д. Архипа знаю зі сходу, в його здібності чуйного есбіста я не вірю, а це для мене основне.

Врешті бачу, що тут досьогочасна праця цикльостилю, це мізерія.

Все-таки хотів би іще бачити галілею, як виглядає зараз.

Пробачте що турбую й забираю Вам дорогий час.

С. У.
30.XI-45.
Вік¹⁸⁵¹

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 286 (кон-верт). Оригінал. Рукопис.

---

¹⁸⁵¹ “Апостол”, “Вік” (? , ? – 13.12.1945, ?). У 1943 редагував інформаційний бюлетень ОУН. За даними його машиністки В. Олійник-“Ромашки”, слухав іншомовні радіостанції, обробляв почуту інформацію та передавав її до друку. Станом на 1945 – політичний референт ОУН на ПЗУЗ. За підозрою у співпраці з НКВС був страчений СБ. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56, спр. 9, арк. 23, 86*).

Листи “Віктора”

№ 254 “ВІКТОР” – Я. КОВЖУКУ

[Серпень] 1951 р.

До Карпа!

1. Пересылаю записки от д. Риль-1.

2. Я получил указание от д. Риль-1, чтобы заказать у Вас еще одну машинку. Думаю, что он к Вам также об этом напишет.

Машинку заказывайте заграничной марки, хорошей конструкции для того, чтобы можно было на ней печатать как можно больше экземпляров.

3. Кальки для Рилия высылать не нужно, пока что можете направлять ко мне.

4. Планируйте так, чтобы мы могли вместе расположить техзвенья на зиму (если Вы будете все на месте, как теперь).

Когда встретимся в октябре месяце и будет решено так – тогда сразу приступаем к работе.

К этой нашей встрече прошу побеспокойтесь, чтобы была отпечатана География Рудницкого.

Желаю всего наилучшего.

Слава¹⁸⁵².

Августа 1951 г.¹⁸⁵³

(подпись неразборчива)¹⁸⁵⁴

*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 10, арк. 294. Копія. Машинопис¹⁸⁵⁵.
Переклад російською мовою¹⁸⁵⁶.*

---

¹⁸⁵² Перекладач документа на російську мову помилково ототожнив гасло “Слава” з псевдонімом повстанця. Воно навіть було набране великими літерами.

¹⁸⁵³ Так у документі.

¹⁸⁵⁴ У дужках – примітка перекладача.

¹⁸⁵⁵ Оригінал документа був вилучений працівниками МДБ 21.02.1952 на хут. Жуківщина біля с. Радухівка Рівненського р-ну Рівненської обл. у ліквідовано-го провідника Рівненського надрайону В. Троцюка.

¹⁸⁵⁶ До документа додана така інформація: “Перевод с украинского. Перевел: Педченко. Справка. 1. Документ изъят 21.II.52 г. у ликвидированного в Клеванском районе руководителя Ровенского надрайонного провода ОУН Буйного. 2. Риль-1 – член центрального провода ОУН Орлан. 3. Карпо – руководитель Острожецкого районного провода ОУН (ликвидирован 19.1.52 г.). 4. Документ следовал в адрес

№ 255
“ВІКТОР” – Я. КОВЖУКУ

Вересень 1951 р.

До Карпа!¹⁸⁵⁷

1. Высылаю пакет с литературой для Вас по указанию д. Р-1 (в пакете есть ее список), “До генезы УГВР” и “Раздел России” высылаю от себя.

На следующий раз получите материалы “Шлях до Волі” ч. 4¹⁸⁵⁸, на этот раз не успел изготовить.

2. Идя на встречу ко мне, прошу взять для меня патронов.
Желаю всего наилучшего.

Слава.

Сентябрь 1951 г.

(подпись неразборчива)¹⁸⁵⁹.

П. С. Простите за неразборчивую писанину – плохой свет и очень спешу.

(подпись та же)

*ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 10, арк. 295. Копія. Машинопис¹⁸⁶⁰.
Переклад російською мовою¹⁸⁶¹.*

“Сорт”. Верно: [підпис] (Педченко). 23.II.52 г.”. Також див. інший переклад російською: ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 8, арк. 159–160.

¹⁸⁵⁷ Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁸⁵⁸ Регулярний періодичний збірник матеріалів для ідеологічно-політичного вишколу I-го ступеня, який видавала пропагандистська референтура ОУН на УЗ. Частина 4 вийшла у 1949 р. під назвою “Короткі відомості про большевицьку гнобительську і експлуаторську систему”. (ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 14, арк. 471–570; Мороз 2010 83).

¹⁸⁵⁹ Тут і після постскриптуму в дужках – примітки перекладача документа російською.

¹⁸⁶⁰ Оригінал документа був вилучений працівниками МДБ 21.02.1952 на хут. Жуківщина біля с. Радухівка Рівненського р-ну Рівненської обл. у ліквідованого провідника Рівненського надрайону В. Троцюка.

¹⁸⁶¹ До документа додана така довідка: “Перевод с украинского. Перевел: Педченко. Справка. 1. Документ изъят 21 февраля 1952 года в Клеванском районе у ликвидированного руководителя Ровенского надрайонного провода ОУН Буйного. 2. Р-1 (Риль-1) – член центрального провода ОУН Орлан. 3. Карпо – он-же Тарас – руководитель Острожецкого районного провода ОУН (ликвидирован 19.1.1952 г.). 4. Документ следовал в адрес “Сорт”. Верно: [підпис] (Педченко). 23.II.52 г.”. Цей документ цитується у довідці начальника 5-го відділення відділу 2-Н УМДБ Рівненської обл. капітана Сухіна для невідомого про захоплення оунівських документів під час ліквідації провідника Рівненського надрайону В. Троцюка (від 14.03.1952). Також див. фрагмент іншого перекладу даного документа російською: ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 8, арк. 160.

Лист “Гримка”

№ 256 “ГРИМОК” – “МАРКУ”

[Не пізніше поч. лютого 1947 р.]

Друг Марко!¹⁸⁶²

Почему не выходишь на V 1/2, 5/6, 10/7, 13/7, 4 ½, 3/4, 10. Я был вынужден передать через отца. О том, что мы говорили, ты помнишь. Если не можешь на старом месте, пусть будет через отца.

Крепись, наши дела идут вперед.
Поздравляю.

С.У.

Гримок (Грилюк).

П.С. Напиши, что есть с Пилс[удс]ким¹⁸⁶³. Ты знаешь о чем идет речь.

Подпись – Гримок

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 3, арк. 151. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁸⁶⁴.

---

¹⁸⁶² Можливо це О. Таргоній.

¹⁸⁶³ “Післудський” – Анатолій Савун.

¹⁸⁶⁴ До документа додана така інформація: “Перевод с украинского. Справка: Грипис изъят 9.02.47 г. у убитого бандита Яцюри, под псевдонимом Спивак, из почета граевого референта СБ Петро, он-же Залисный. Перевел: нач. 1 отд. ОББ УМГБ Вол. области младший лейтенант Лазаренко”.

Лист “Д[...]”

№ 257 “Д[...]” – “ПРОВІДНИКОВІ”

20 лютого 1946 р.

Друже провідник!

Прибув до мене дня 14.II.46 др. Мурашка, який був разом др. провідником Архіпом. Оповідає таке: “Остатній раз ми бачились з провідником 10.XII.45. В цей час ми були приділені до пунктового Уласа, який нами розпораджався. Провідник відбув окремо, не знаю де, зв’язок ми мали з ним тільки через Уласа. 12.XII.45 ми з тереновими людьми відійшли на зв’язок, де полагодили все, та вернулись до Уласа. Прибувши до Уласа на пункт, довідуємось ми, що Чорний, який був біля Чупринкі, зрадив і водить більшовиків по тих місьцях, які знає. Ми вертаємо на цей пункт, звідки прибули, чекаємо там вісім днів. Нав’язавшись з тим пунктовим, ми рішаємо їхати на пункт Уласа, та докладно різвідувати, що сталося. Прибувши на пункт Уласа, довідуємось, що впало 5 криївок, та в тіх криївках згинуло 8 людей, між котрими був Улас. Ні маючи де дітись, ми рішаємо їхати на південь до Уліяна. Прибувши на південь, ми зконтактувались з Уліяном і чекали на зв’язок, який мав прибути з півночі. Чекаючи на зв’язок разом з Уліяновими людьми, мали ми сутичку з більшовик[ами], де впали Рік і Мирон і двох людей від Уліяна, я і один від Уліяна вийшли ціло. В цей час, коли я був біля Уліяна, прибув в цей терен Білявий, який був на півночі, який оповідав таке: що др. провідник Архіп застрілився в криївці, а Модест ще стікав з криївки, де так само впав.

Про це все докладно напише др. Уліян, який ту справи розвідує.

Повідомляю Вас, що др. Лиман, який був біля мене, згинув страшною смертею від гранати дня 6.XII.45. В нас тепер відбуваються цілий час акції на ліс на села, по селах кругом є розташовані більшовики. Я, [дякувати] Богу, жи[вий] та здоровий, був вже цієї зими ранений. [...] вже загоїлась, помаленьку ворушить.

Здоровлю Вас щиро! Здоровіт від мене др. Василя та Муху.
Ваш колишній стрілець.

С. У.
Дня, 20.II.46.
Д[...]¹⁸⁶⁵

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (конверт). Оригінал. Рукопис. Текст згасає.

Листи “Дарки” (“Одарки”)

№ 258 “ДАРКА” – “СІРОМУ”

17 липня 1946 р.

Др. Сірий!¹⁸⁶⁶

Висилаю Вам ліки, про які Ви говорили, а саме:

1. G-rac Jodi – 80,00
2. Spirytus Vini – 80,00
3. Порошки від болю голови – 12 шт.
4. Chinini (в порошок) – 3 –”–
5. Sulfapyridin in. tab 18 –”–
6. Jodoformi – 2,00
7. Hal. Hypermang. – 10,00
9. Rivanoli – 4,00¹⁸⁶⁷
10. Acidum Boricum – 4,00.

Пронтозілю не маю, тому висилаю сульфануридин¹⁸⁶⁸, який всеціло заступає пронтозіль.

С. У.
17/VII-46.
Одарка

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 319 (конверт), арк. 7. Оригінал. Рукопис¹⁸⁶⁹.

---

¹⁸⁶⁵ Можливо це “Данило” – референт зв’язку проводу ОУН на ПЗУЗ М. Якимчук-Колтонюк.

¹⁸⁶⁶ За радянськими даними, “Сірий” був комендантом СБ і перебував при к-рові Г. Загоруйку-“Гармашеві”. Загинув разом з ним. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56, спр. 9, арк. 320*).

¹⁸⁶⁷ Така нумерація проставлена автором листа.

¹⁸⁶⁸ Так у документі.

¹⁸⁶⁹ На звороті цього документа зазначена така маргіналія: “Сірий–Гармаш”. Йдеться про двох різних осіб. У конверті, в якому знаходиться лист, також містяться посмертні світлини “Сірого” та Г. Загоруйка-“Гармаша”, а також звітні документи.

№ 259
“ДАРКА” – “ПРОВІДНИКОВІ”

18 липня 1946 р.

Др. провідник!

Висилаю для др. Петра застрики через Вас тому, що не знано через кого висилати. Будьте добрі перешліть їх др. Петрові.

Мені живеться добре, маю що читати, а також час від часу др. Л. дає якусь роботу. Так що час скоро проходить.

Повідомляю Вас, що вишняк вже готовий (і смачний), отже будь-ласка приходьте. А до вишняку то може і ще щось в нас найдеться.

Щиро здоровлю!

С. У.
18/ VII-46.
Дарка

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 319 (конверт), арк. 5. Оригінал. Рукопис¹⁸⁷⁰.

---

¹⁸⁷⁰ На документі стоїть така маргіналія: “У-Н”.

№ 260
“Д-С” – Б. СОРОЧИНСЬКОМУ

[Кінець 1951 р.]

До Евгена¹⁸⁷¹

Дела с зимой у нас не очень гарантированы, так как зимуем там, где прошлой зимой был друг В.

Что касается места, то место не расконспирировано. Намерения, которые были у нас на зиму, изменились, почему – об этом Вам подробно расскажет друг Ч.

В отношении друга Ч., о котором Вы вспоминали в прошлой записке, ничего не выйдет, об этом также Вам расскажет друг Ч.

Что до хозяев, про которых Вы вспоминали в записке, чтобы я передал им пароль, в случае если бы пришел друг С., то, как уже известно, мы другого места не имеем.

Что касается связи на 1952 год, про которую мы договорились и Вы упоминали в записке, – все ясно.

Все то, что я должен был передать другу В., все уладил.

Литературу, которую Вы выслали с паролями, я получил.

В отношении друга Мовчана мои друзья о нем ничего не знают и про него ничего не слышно.

Высылаю статистику о мобилизованных в Красную армию с 3-х сел, остальное вышлю в другой раз, а также высылаю Вам скупой отчет, который имел возможность собрать.

Слава Украине.

Д-с

*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 8, арк. 128–129.
Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁸⁷².*

---

¹⁸⁷¹ Підкреслено однією лінією.

¹⁸⁷² До документа додана така інформація: “Перевод с украинского. Перевел с украинского: зам. нач. отделения управления 2-Н МГБ УССР ст. лейтенант (Матвеев). Справка: документ изъят у ликвидированного 8 октября 1951 года в бункере в Мизочском районе Ровенской области бандита по кличке Юрко, являвшегося руководителем охраны главаря окружного провода ОУН Улияна и обеспечившего его связью с другими бандглаварями ОУН. Ч. – предположительно Черный – участник курьерской бангруппы Лопуха. Евгений – предположительно руководитель кустовой ОУН в Шумском районе Тернопольской области

Лист “Зіни”

№ 261 “ЗІНА” – А. МАЄВСЬКОМУ

[Не пізніше поч. жовтня 1950 р.]

[...] В то время Явора уже не было. Про смерть Явора¹⁸⁷³ меня уведомил Максим¹⁸⁷⁴ грипсом. [...]

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 17, арк. 49. Копія. Машинопис¹⁸⁷⁵. Переклад російською мовою¹⁸⁷⁶.

Сорочинский Борис Иванович, 1914 года рождения, уроженец с. Антоновка Шумского района. С. – Смерик – Казарик Анатолий Варфоломеевич, 1924 года рождения, уроженец с. Антоновка, боевик Евгена. В. – не известен. Очевидно связанной. Мовчан – не известен. Курьер Ульяна. Д-с – не известен. [...] Верно: зам. нач. отделения управления 2-Н МГБ УССР ст. лейтенант (Матвеев). 27 января 1952 г.”.

¹⁸⁷³ Ніс Захар Володимирович (“Явір”) (1923, с. Милостів Рівненського р-ну Рівненської обл. – 22.06.1950, біля Гуменицького цвинтаря). В підліллі ОУН – з 1943. Був провідником одного з підрайонів Рівненського р-ну. Ліквідований провідником Рівненського надрайону І. Ткачуком-“Буйним”. Свідком цієї страти був провідник Рівненського р-ну В. Антонюк. (*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 17, арк. 49*).

¹⁸⁷⁴ Ткачук Іван Кононович (“Буйний”, “Максим”) (1918, с. Комарівка Костопільського р-ну Рівненської обл. – 01.01.1951, с. Збуж Костопільського р-ну Рівненської обл.). Керував боївкою надрайону. В 1950 очолював провід Рівненського надрайону. Застрелився, щоб не потрапити у полон чекістсько-військової групи Деражненського райвідділу МДБ. (*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 17, арк. 49*).

¹⁸⁷⁵ Оригінал документа був вилучений 08.10.1950 працівниками МДБ у підпільника “43” під час арешту.

¹⁸⁷⁶ Фрагмент перекладу російською наведений у щоденному оперативному зведенні № 301 начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника В. Шевченка для кер. МДБ УРСР генерал-лейтенанта М. Ковальчука (від 28.10.1950).

Листи “Ірчана”

№ 262 “ІРЧАН” – В. КОРЕНЮКУ

28 листопада 1945 року

Друже Модест!

Залучену записку прошу передати до Далекого та з ним при-
будьте до мене. Я є біля Ч.

Привіт друзям по праці і боротьбі – зокрема Самарі, Олексі,
Василеві й Петрові.

Сподіюсь що незабаром зустрінемося.

Здоровлю щиро.

С. У.
28.XI.45.
Ірчан¹⁸⁷⁷

П. С. Друже М! Свою записку до дг. Д. вкладаю разом зі запискою
дг. Ірчана. Почту до дг. Д. прошу доручити без огляду чи наказ був
йому доручений чи ні. Здоровлю щиро.

С. У.
Лука

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 286 (кон-
верт). Копія. Рукопис.*

№ 263 “ІРЧАН” – С. ЯНИШЕВСЬКОМУ

28 листопада 1945 р.

Друже Далекий!

Прощу прибути до мене для обговорення і наладження усіх
актуальних справ. З собою прошу взяти звіти. Зв'язок через
Мітьку, або найкраще прибудьте разом з Модестом і Олексою.

Вітаю!

С. У.
28.XI.1945.
Ірчан

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 319 (кон-
верт), арк. 6–6 зв. Копія. Рукопис.*

---

¹⁸⁷⁷ Напевне це псевдонім Ярослава Дударя.

Лист “Іжака”

№ 264

“ІЖАК” – “ПРОВІДНИКОВІ”

28 січня 1949 року

Друже проводник

Ставлю Вас в известность, что на Уздецких хуторах произошел несчастный случай, где погибло четыре друга.

Из этого, как я разведал от родителей друга Граба, который находился в церкви около раненого, видно, что именно он погиб вместе с тремя друзьями.

По рассказам этих родителей видно и то, что с Грабом погибли друзья Дуб¹⁸⁷⁸, п. раненый и Ярко.

Люди говорят, что большевики пришли к этому хозяину ночью, а как только наступил рассвет, они сразу пошли открывать схрон, после чего началась долгая и сильная стрельба, в момент которой друзья спели “Ще не вмерла Украина” и застрелились каждый в отдельности.

Когда трупы привезли в район, то они пару дней лежали под зданием, где люди видели между ними труп с оббвинтованной¹⁸⁷⁸ рукой. Этот случай произошел на первый день Рождества.

В отношении хозяев, где произошел случай, люди говорят разное – одни говорят, что хозяин выдал, другие рассказывают, что хозяин сбежал от большевиков. Как оно случилось в действительности, детально доложить не могу, так как не знаю. Хозяев не трогают, сидят на своем хозяйстве.

Перед праздниками я виделся с Дубом и ходил вместе с ним к тем лицам, к которым была от Вас почта. Ходил с ним, потому что не желал, чтобы Граб ориентировался на те дома.

Дуб мне рассказывал следующее: раненый с Ярком отошли в район деятельности (терен), а он (Дуб) будет с Грабом, Чумак же будет находиться со мной. Все это произошло потому, что вынуждены были бросить дом, т. к. стало что-то неясно с хозяе-

---

¹⁸⁷⁸ Урба Захар Федорович (“Дуб”, “Мирон”) (1924, с. Воротнів Луцького р-ну Волинської обл. – січень 1949, Волинська обл.), Референт СБ Теремнівського р-ну (березень 1945 – 1948). Зв’язковий проводу ОУН на ПЗУЗ. Кур’єр між М. Козаком та І. Литвинчуком. Загинув у бою з опергрупою УМДБ Волинської обл. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 157; Там само, спр. 16, т. 2, арк. 27–28).

ном его. Как говорил Дуб, так и произошло, ибо Чумак пришел ко мне и в настоящее время находится со мной.

С Мифодьком я встречался ежемесячно и получил от него почту за ноябрь и декабрь месяцы, которую отдал Дубу. Последний раз виделся с ними в январе месяце, но никакой почты за исключением грипса от Мифодька не было.

На[ша] следующая встреча должна состояться 22.III. В случае, если на встречи никого не будет от Мифодька, то мы условились с ним на место встречи около Смерековой краивки, которую знает Чумак. Встреча в этом месяце должна состояться 24.III. Запасная 25.III.

Доношу Вам о том, какая почта поступила на Ваше имя за ноябрь-декабрь месяцы.

Почта за ноябрь месяц:¹⁸⁷⁹

1. Один пакет “П.”, обшитый в белом полотне.
2. “ ” “66”, завернутый в газету и засургучеван.
3. Два грипса “Сирей” – один прошит ниткой, а один засургучеван.
4. Два грипса “П.”, один обшит в полотно, а второй в бумаге и засургучеван.
5. Один грипс “Михайло” – в бумаге и засургучеван.
6. Один грипс “Родина” – в бумаге и засургучеван.

Почта за декабрь месяц:¹⁸⁸⁰

1. Один пакет “66” – обшит в грубое полотно, не засургучеван.
2. Один пакет “1648” – обшит хорошим белым полотном.
3. Один полупакет “П.” – обшит белым полотном, не засургучеван.
4. Один грипс “П.” – обшит белым полотном, не засургучеван.
5. Один грипс “66” – в белой бумаге, засургучеван и перевязан ниткой.

Почта за ноябрь была доставлена Игорю и там захвачена. Почта за декабрь была у Дуба.

Друже проводник, эту почту, которую Серый оставил на брози (не переводится)¹⁸⁸¹, я получил и вместе с Дубом доставили ее к месту назначения. Плохо получилось, что мы не связались с Серым, хотя я все время проверял этот дом. А после сложилось так, что два дня я не ходил, а когда на третий день сразу пошел на проверку и направился после этого на Брагу (не переводится) то там никого не застал, так как они только что отошли.

---

¹⁸⁷⁹ Підкреслено однією лінією.

¹⁸⁸⁰ Підкреслено однією лінією.

¹⁸⁸¹ У дужках тут і далі – примітки перекладача документа російською.

Числа встреч, которые Серый дал Дубу, у меня имеются и в эти числа буду проверять то место.

Почта на 940, которая доставлена к дому, еще не забрана до сегодняшнего дня. Проверяю все время и никого нет. Прямотаки не знаю, что случилось.

Около нас пока что все в порядке. Продуктами немного обеспечены. Собрано 5 центнеров зерна, а кроме этого время от времени кабанчики организовываем, так что с продуктами терпеть можно. Хотя у нас не маленькая семейка – 5 чел., ибо жена Шевца находится с нами, т. к. она сразу знала о нашем доме и начала часто приходить к мужу. Помимо того, что ее разыскивают большевики, она ко всему относится легкомысленно, говоря, что ее большевики не поймают. Исходя из этого, мы решили, чтобы она сидела с нами, что и сделали. Очень тяжело приходится с ними. Когда ей говоришь, что сексот может легко подследить, когда она будет бегать к мужу, то она и к этому относится легкомысленно.

Поэтому она сидит с нами и от нас никуда не отходит. Помимо этого, большая тяжесть для хозяев, тяжело и нам в краивке, хотя бы пересидеть эту зиму.

В отношении денег. Я получил от Дуба 4750 рубл., за которые купил кожи на сапоги и сделал одну пару сапог для Юрка, одна пара сапог сделана № 38 и ее забрал Дуб. Третья пара готовится. На те-же деньги сделал себе сапоги и Швеца, так не имел в чем ходить. На средства из тех-же денег купили фуфайку, белья (... не разборчиво)¹⁸⁸², так что те деньги расходованы.

В настоящее время на керосин и домашние расходы деньги имеем, ибо один хозяин должен был дать нам половину кабанчика, но когда кабанчика продал, что согласился и дал нам 450 рубл., которых нам на первое время будет достаточно.

То оружие с бочки вина я достал и оно находится у нас в краивке.

Поздравляю Вас и всех друзей.

Слава Украины.

Дня 28.1.1949 г.

Ижак

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 115–117. Копія, машинопис. Переклад російською мовою¹⁸⁸³.

¹⁸⁸² Так у тексті.

¹⁸⁸³ До копії документа додана така інформація: “Перевел: ст. оперуполномоченный 2-отд-я отдела 2-Н лейтенант [підпис]/Гненюк/”. Документ, з якого зробили цю копію російською, був вилучений радянськими спецслужбами 7.02.1949 у с. Пітушків Млинівського р-ну Рівненської обл. під час проведення чекістсько-військової операції з ліквідації М. Козака. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 23; Там само, арк. 82).

Лист “Корчика”

№ 265 “КОРЧИК” – М. ЗАХАРЖЕВСЬКОМУ

17 липня 1945 р.

Друже!¹⁸⁸⁴

Ваші зв’язкові зв’язались з нами – керівництвом воєнного надрайону ОУН, передали листа до ур. провідника та “Відвертого листа Рильському”¹⁸⁸⁵. Ми відіслали це до рук адресата Вашого зв’язковою Ніною. Відповідь і полагодження заторкнених Вами справ, сподіємося, потриває деякий час. Щоб використати для добра справи так дорогий час у нашій визвольно-революційній боротьбі – ми рішили на власну руку відіслати Вашу другу зв’язкову Людю і передати Вам наші деякі видання як: “Перець” ч: 3 – 2 примірники; “Повстанець” ч: 4 – 2 примірники; “За Українську Державу” ч: 5 – 2 примірники; –»–»–»– ч: 7 і 8 – 1 примірник, “Ідея і Чин” ч: 8 – 2 примірники; “Ідея і Чин” ч: 9 – 1 примірник; “Сталін вирівнює” – 1 примірник; “Чия буде Україна” – 1 примірник; “Про большевицьке звернення” – 1 примірник.

З котрих зор’єнтуєтесь бодай в основі про напрямні нашого сучасного діяння. Політично-вишкільних матеріалів не передаємо з огляду на побоювання, що подруга Люда може бути в дорозі наражена на неприємності, не маючи в порядку проїзdnих документів.

Конкретних інструкцій Вам не передаємо, бо не маємо на це компетенцій, по-друге, Ви зрозуміло вимагаєте цього від осіб Вам знаних.

Уважаємо, що було б добре, щоб Ви вислали для полагодження цих важних справ когось компетентнішого, котрого про-

---

¹⁸⁸⁴ Слово підкреслене однією суцільною лінією. Ймовірний адресат листа – провідник легендарного підпілля ОУН у Києві М. Захаржевський.

¹⁸⁸⁵ Л. Фоя з цього приводу на слідстві в СБ ОУН свідчила: “30 квітня ми одержали через Миньківську від Тарана грипса до проводу, листа до Рильського та документи на проїзд. Гроші на дорогу Миньківська передала нам ранком 2 травня. По цей час вся головна місія була покладена на Калуженко. Я мала їхати з нею для того, щоб час від часу нагадувати про її завдання та про можливо скорі вирішення справи. Крім того, можна було сподіватися, що зі мною, як з людиною, яка знає про роботу Тарана багато більше ніж Калуженко, захочуть вияснити деякі питання. Ще по приїзді Калуженко, як Таран так і Йовенко доручили мені слідкувати за кожним її кроком. Так як вона була хвора то слідкувати мені не було за ким”. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4, арк. 296, 304).

від знатиме з давнішої праці, або найкраще самі прибудьте, якщо маєте можливість.

Зв'язок умовляємо з подругою Людою.

Сподіємось, що до цього часу хтось з відповідальних, зна-них Вам осіб буде в такому місці, де скоро буде можливо пов'язатись.

Щиро вітаємо Вас і бажаємо успіхів у важкій¹⁸⁸⁶ праці і боротьбі.

17.7.1945 р.

За – керівництво воєнного надрайону ОУН¹⁸⁸⁷.

Корчик¹⁸⁸⁸

Відпис грипса до Тарана на СУЗ

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (кон-верт). Копія. Рукопис¹⁸⁸⁹.

---

¹⁸⁸⁶ "... у важкій ...". – Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁸⁸⁷ Про зміст цього листа слідчим СБ розповіла Л. Фоя.

¹⁸⁸⁸ Комендант СБ одного з повстанських р-нів ОУН на ПЗУЗ.

¹⁸⁸⁹ У конверті знаходиться ще одна рукописна копія цього листа від 17.07.1945 з практично ідентичним текстом. Утім, на ній немає маргіналії М. Козака "Відпис грипса до Тарана на СУЗ". Також до справи СБ з розробки легендарного київського підпілля "Тарана" підшита машинописна копія зі схожим змістом, але датована 19.07.1945. Нижче наводимо її текст повністю:

"Друже!

Ваші зв'язкові Ніна і Люда прибули до нас з вашим листом до проводу ОУНСД і "Відкритим листом Рильському".

Подругу Ніну з Вашою поштою висилаю до проводу ОУН, а подругу Людою з дорученням компетентних чинників висилаємо до Вас на те, щоб Ви з нею, з подругою Людою, прибули до дня 5.8.1945 р. для обговорення всіх питань розгорнення організаційної роботи на СУЗ та налагодження зв'язку з центральним проводом ОУНСД.

Зв'язок з подругою Людою умовляємо.

Для орієнтації передаємо від себе слідувачу літературу: 1) "Ідея і Чин" ч: 8 і 9 по одному примірнику; 2) "За Українську Державу" ч: 7 і 8-2 по одному прим.; 3) Перець ч: 3 по два примірники; 4) Відповідь на останнє звернення; 5) "Сталін вивірнює"; 6) "Чия буде Україна". З політично-вишкільних матеріалів не передаємо нічого, бо подруга Люда не є забезпечена в певні переїзdnі документи і в дорозі може бути наражена на різні неприємності.

Бажаємо дальших успіхів в праці.

Постій, 19.7.1945 р.

Слава Україні!

За керівництво воєнного надрайону ОУН

/-/ Корчик"

(ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т.4, арк. 306).

Лист “Кості”

№ 266 “КОСТЯ” – НЕВІДОМОМУ

[Початок 1948 р.]

[...] Этот материал хорошо сохранять, чтобы даже чорт его не видел, ни в коем случае он не должен пропасть, никто не должен о нем знать кроме Вас, информационное сообщение по интересующим Вас вопросам коротко выпишите, СБ материалы надо дать, пусть кадры учатся¹⁸⁹⁰ [...]

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 7, арк. 99. Копія. Машинопис¹⁸⁹¹. Переклад російською мовою¹⁸⁹².

---

¹⁸⁹⁰ Вірогідно, мається на увазі інструкція “Як НКВД–НКГБ поборює т. зв. контрреволюцію в ССРСР”, у якій висвітлено методику боротьби репресивно-каральних органів СРСР з націоналістичним підпіллям ОУН. Серед іншого, в інструкції цитуються вказівки начальника УМДБ Львівської обл. генерал-лейтенанта Олександра Вороніна для райвідділів. Головним чином, йдеться про методи роботи з агентурою (заходи з конспірації під час зустрічі з нею, її навчання), сексотами, інформаторами, створення резидентур тощо.

¹⁸⁹¹ Оригінал документа був виявлений працівниками МДБ 07.03.1948 під час операції з ліквідації “бандрупи” Т. Харчука біля пересопницьких хуторів Рівненського р-ну Рівненської обл. і наданий для заступника міністра МДБ УРСР генерал-майора В. Дроздова.

¹⁸⁹² Фрагмент перекладу цього документа російською цитується у повідомленні начальника УМДБ Рівненської обл. полковника В. Шевченка для заступника міністра МДБ генерал-майора В. Дроздова про ліквідацію у Рівненському р-ні “бандгрупи” Т. Харчука (від 22.03.1948).

Лист “Кубата”

№ 267 “КУБАТ” – “ЗВЕРХНИКУ”

[Весна 1949 р.]

Друже зверхник!

Доручене мені завдання я виконав. Маю сушеної риби пуда два і грибів. М'яса сушеного – пуд.

Новостей дуже добрих нема. Ми ще живі на білім світі. При зустрічі про все останнє поговоримо. Зустрінутися можна на Вілії, у сестри Федориної, коли Вам можна.

Слава Україні.
Кубат¹⁸⁹³

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 176.
Копія. Машинопис¹⁸⁹⁴.*

---

¹⁸⁹³ Ймовірно “Кубат” був господарським референтом на терені Рівненської округи.

¹⁸⁹⁴ Лист цитується у доповідній записці начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника В. Шевченка для кер. МДБ генерал-лейтенанта М. Ковальчука про розшук обл. провідника “Хмеля” (від 06.11.1949) (ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 160–179). З тексту доповідної випливає, що лист був написаний “Кубатом” до “Хмеля”: “На следующий день этот связник явился к “Троянда” и принял от него грипс, адресовавшийся “Хмелю” (Там само, арк. 176). Напевне псевдонім “Хмель” належав провідникові Рівненської округи А. Маєвському. Адже в згаданій радянській доповідній постійно згадується про те, що обл. (окружному) провідникові “Хмелю” підлягав референт пропаганди Рівненської округи Г. Семенюк.

Лист “Кузьми”

№ 268 “КУЗЬМА” – “КОМАНДИРОВІ”

12 липня 1946 р.

Др. командир

Я Вашого грипса одерж[ав] 28-VI.

Отож я Вам опишу, чого я від Вас відійшов без порозуміння з Вами.

1) Чому до мене був поступив др. Шум ще перед Великоднем, коли мали робити в Бущі могилу? Я його послав один день вперед, щоб він в Бущі зробив хреста, а сам на другий день з стрільцями прибув до Бущи робити могилу. Коли приходжу на указане місце, то його нема на місці і хреста. Потім він прибув на указане місце в 11-ті год. і без хреста. Я почав дещо йому говорити, що так не повинно бути, що сам бачиш, що робота, то він давай ще до мене братись і говорить “що Ви но не кричить я Вас знаю”. Коли він це сказав, то я замовк і на тому кінчилось.

2) Коли після Великодня ми вже були на конспірації, то одного разу др. Шум, Тріска і Громик зайшли до Кучерявої і без варті. Я заходжу і говорю, щоб Громик вийшов на варту. Він говорить що “я не піду”. Я давай говорити що підеш, а він давай ще ліпше братись до мене, а при кінці каже “Ви но не кричить я Вас знаю”. І на тому я з ним також кінчив балачки.

Не знаю чи то вони зі свеї голови говорили чи то з чиєї¹⁸⁹⁵.

3) Відносно Чорного. Правда кілько Ви не раз говорили про нього, що він за один і тоді не конспірували. Тим часо коли його взяли то присилаєте до мене, що він відійшов на північ. Ну я і з цім погодився. Але тим часом ще він не зайшов до Вас, то вже Тріска декому сказав, що куди він пішов і що з ним станеться. Потім приходить Циган¹⁸⁹⁶ і також знає, що з ним сталось.

А я що про нього з Вами говорив і все знав, що буде з ним, то Ви раптово перед мною законспірували і присилаєте до мене

---

¹⁸⁹⁵ Подальший текст документа на арк. 1 не зберігся.

¹⁸⁹⁶ Моливо це Грицак Іван Антонович (“Циган”) (1922, с. Мнишин Гоцанського р-ну Рівненської обл. – ?, ?). Станом на листопад 1945 – к-нт боївки СБ у Гоцанському р-ні. (Реабілітовані історією. Рівненська обл. 2 2009 261).

грипса обов'язково явитись. Чи я сьогодні можу вірити, що робиться. Що такий Циган знає, а перед мною законспірували тім, що я з Вами про нього часто говорив.

І що я так зробив, то Ви мені не дивуйте, коли б Ви були на мому місці то Ви також так зробили б. Ви пишете, що мене не приставили в поганому світлі. Чому Ви дали наказ, щоб мене розстріляли, чи не вже ж я заробив, щоб аж розстріляти. Так видно, що я у Вас це заробив. Хіба ж не можна було розслідувати чого я відійшов і куди.

Хіба ж думаєте, що я утік до совітів чи що. Коли я прибув додому, то зараз того вечора зобачив Данила і розповів йому по якій причині я відійшов.

Ви мене приставили, що я вже такий, що і страшно послухати і хто дісно не знає, то буде вважати як ворога. Але то все нічого. Я витерплю все. В будучності Ви самі переконаєтесь, що я за один і яке моє поводження.

А те, що так склалось, то я зробив не перед українським народом, а перед кількома особами, про котрих я описую.

Коли, може, що я погане задумав, то у мене вдома є мати, брати, сестри і робіть що хочете, і ще до того я не утік туди, де Вам здавалось, а про мене хлопці знають, де я і що я роблю.

Зрештою, що я буду писати то всеодно Ви мені не повірите, краще в будочності переконаєтесь.

Пересилаю Вам ті вишкільні матеряли. Але для себе зіставив "Пояснення Декалогу", а коли Вам буде крепко потрібне, то я його Вам перешлю.

Передайте привіт для всіх хлопців, коли можна від мене передати, і хай за мене не забувають. Те, в чому мене Ви преставили, то я не гніваюсь, треба терпіти все.

Щиро здоровлю.

За мене не забувайте.

С. У.
12-VII-46 р.
Кузьма¹⁸⁹⁷

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 319 (конверт), арк. 1–3. Оригінал. Рукопис.

---

¹⁸⁹⁷ Підкреслено однією суцільною лінією.

Лист “Лесь М-1”

№ 269 “ЛЕСЬ М-1” – М. КОЗАКОВІ

7 липня 1944 р.

Друг Кучма

Приказываю немедленно собрать все книги по вопросу билитристики, повести, новеллы и создать из них библиотеку для общего пользования. Список книг представить мне до 17.7.44 года.

Библиотеку устройте в Криевцы¹⁸⁹⁸, необходимо приложить все усилия, чтоб произведение наших братских писателей не уничтожались...¹⁸⁹⁹

Небрежно заброшенные, а нашлось в этой библиотеке и были бы доступны массе и молодежи. Это особенно теперь очень важно, потому, что каждый сознательный украинец, оценивая важность дела, обязан собирать все такие книги, а я знаю, их есть много.

За несвоевременное выполнение будете привлечены к ответственности согласно существующих революционных законов.

Слава Украине.

7.VII.44 г.

Лесь М-1

ГДАСБУкраїни, ф. 13, спр. 372, т. 47, арк. 361. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁹⁰⁰.

---

¹⁸⁹⁸ Неправильний переклад слова “криївка”.

¹⁸⁹⁹ Так у документі.

¹⁹⁰⁰ До документа додана така довідка: “Копия. Верно: нач. секретариата отдела контрразведки “Смерш” Южного фронта ПВО – майор /Федоров/. С копией верно: оперуполномоченный секр.-та УНКГБ мл. лейтенант г/б Роцу[...]”.

Лист “М.”

№ 270 “М.” – “ПРОВІДНИКОВІ”

23 серпня 1944 р.

Друже [провідник!]¹⁹⁰¹

У неділю, 30/VII 44 р. на Точивицький ліс більшовики повели акцію. Участь брало до кілька тисяч більшовиків.

Впали друзі:

Сергій

Хмара

Гончаренко (шифр) – Крига і багато інших. Сергія і Хмару видав Лиман, їх накрили у сховищах. Лиман, як оказується, був шпигуном, тепер водить по Дермані та помагає б-кам витягати із сховищ людей.

Щодо д. Сергія, він знав, що Лиман знає про його сховище, але рішився не лишатись зверху. У його сховищі була кров. Отже виходить, що застрілився або застрілили його. Труп забрала із собою. Відносно матеріалів, які він опрацьовував, частину має в себе Сер[...] і Береза (політ., прогр. і факти)¹⁹⁰². Він негайно відпише і перешле МФРРВЙ¹⁹⁰³. При Сергієві було знайдено ще деякі речі, те також перешлеться на вказане вище місце. Свої записки, можна здогадуватися по [...], Сергій понищив, але мабуть не всі. М. ін. він перед тим обговорював з Лиманом ці матеріали, які опрацьовував, при тому Лиман мабуть переглядав в момет з надавання вказівок.

З р. [...]¹⁹⁰⁴

1) Наплечники з красноарм. документами (було кілька).

2) 2 печатки (підроблені), одна лежала недалеко нього, пошарпана гранатою, другої не знайдено.

3) Були, здається, якісь листи. Від кого – не знаю. Від Яра був один напевно, де повідомляв його Яр про прибуття від Вівч. Можливо, що мав дещо з літератури.

---

¹⁹⁰¹ Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁹⁰² Так у документі. Мабуть, місце зашифроване.

¹⁹⁰³ Зашифроване місце.

¹⁹⁰⁴ Підкреслено однією суцільною лінією.

У Сер. сховищі впала пожована машина до писання.
Ваші речі, що є в мене – в порядку.

С. У.
23/VIII.44 р.
С.

Р. С. В поодиноких листах я подавав, що впало під час акції 30/VII.
Тут подаю разом.

3 р. Серг.¹⁹⁰⁵

- 1) Сез. I і II част.
- 2) “Вітч. війна” – Сталін.
- 3) “Мат. до вивчення вітч. в Ст.”
- 4) “Укр. в ч. ярмі” – Ковалевського (?)
- 5) Кілька газет.
- 6) Блокнот (у ньому, здається, не було нічого цінного. Блокнот я йому дав два тижні перед акцією).
- 7) Рукописи рез., поправки і завваги (Ваш і д. Засл.?).

3 Хмарого¹⁹⁰⁶

1. Опис бою під Гурб.
2. Звіт з боїв -//- -//-.
3. “У царстві вічної реакції” – його, не скончена стаття.
4. “Вибори в США” – початок його статті.
5. “Труд академії” (?)
6. Кілька старих більш. журналів “Парт. строительство”
7. Кілька газет (“Правда”, “Изв.” і т. д.)
8. Виписка з газет (його власті).

3 Лиманом¹⁹⁰⁷

- 1) Початок перероблюваної відозви “Красноармейцы-тиловики” – його.
- 2) “Вказівки для друкарів і тех. ред.” – цю працю він тільки почав.
- 3) Кілька більш. журналів і газет.
- 4) Блокнот – що в ньому було записано, не знаю.
- 5) Блокнот з виписками із прочитаних газет і книжок

Я [...] зорієнтувався з ким має до діла. Хмару, мабуть, витягли з ями живим, бо слідів крові не видно. Все можливо, що і Хмара був у цьому замішаний.

Гончаренко сам застрілювався, його також видав Лиман, він і видав дядьків, біля яких був попередньо постій Середи. Про сховища він довідався “припадково”, як вони копались.

---

¹⁹⁰⁵ Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁹⁰⁶ Підкреслено однією суцільною лінією.

¹⁹⁰⁷ Підкреслено однією суцільною лінією.

Про Хмару поки що не чути нічого. УЇРЖІА і МКПСЄ¹⁹⁰⁸ були зверху (1 км. від постою) з боївкою. Їх заатакували більшовики, при чому МКПСЄ¹⁹⁰⁹ і згинув (год. 15⁰⁰). Сергій і Гончаренко згинули у год. 16⁰⁰. На місці постою Середи більшовиків не було.

Цікаво, що Лиман не видав Кургана (з Курганом був Аскольд), хоч там, щоправда, шукали також. Можливо, що не видав тому, що задуже з ним заводився. Щодо неясности відносно Кургана, хоч це є сумнівне, але беру під увагу.

Заховування Лимана останньо, а особливо перед акцією, було підозріле, але чомусь Сергій таки рішився піти у сховище.

Щодо сховищ у лісі, доки себе не виправдують. Більшовики йдуть [...] 1–2 м. один від одного та копають землю багнетами. Впало дуже багато сховищ. М. ін. мали з собою розшукових собак.

АЦ¹⁹¹⁰ вискочив з оточення боем з малими жертвами.

Про акцію були всі своєчасно попереджені.

Про ДІРЖЧА¹⁹¹¹ не чути нічого. Там, де він, зараз переходить акція.

АЧЕП¹⁹¹² є тут.

Робиться старання, щоб налагодити деякі (перервані) справи.

Пишу аж сьогодні тому, що насамперед треба було докладніше розвідати та не було ще зв'язку раніше.

2/ VIII 44 р.

М.

Характерне під час акцій є те, що стараються все робити без галасу¹⁹¹³.

3333

Артем, ГЛТ/ <-> ГНЮ азт. ч. 5 абва. "Май" чис. горб кисіль

33/а, б, в, г,

а) Хмель

б) Крига

в) Хвильовий

г) Коротій.

Крига – Сер[...] 371

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3. арк. 287 (конверт). Оригінал. Рукопис.

¹⁹⁰⁸ Псевдоніми зашифровані автором.

¹⁹⁰⁹ Псевдонім зашифрований автором.

¹⁹¹⁰ Ймовірно, це псевдонім, зашифрований автором.

¹⁹¹¹ Псевдонім зашифрований автором.

¹⁹¹² Псевдонім зашифрований автором.

¹⁹¹³ Далі йде зашифрований текст.

Лист “Орла”

№ 271 “ОРЕЛ” – А. МОНЮ

[Квітень 1944 р.]

Друг Гамалия!

Я твою пошту получил дня 23.IV. с. г. Самолетов есть около 40 штук, НКВД около 100 человек, где размещены не знаю, так как их трудно отделить от войск, но самое начальство 3 человека живет между Березного Петра домом у Абрамовича, куда проведён телефон и где работают Баданч. Летчиков есть больше 100 человек. Кроме того есть охрана в селе приблизительно 200 человек, они все размещены от Захарки Сокола до города, только в некоторых хатах, а уже от города по зверинец преимущественно в каждой хате по несколько человек.

Третью часть всех хат занимаю[т] советские девушки, оружие – винтовки, фимки и 10-зарядные полуавтоматы. Обоза не имеется. Войска уже более не проходят. Транспорт также не продвигается изредка пройдет автомашина с багажом, наибольше магазин¹⁹¹⁴ это около детдома и рядом в клуне Бережного Петра. В клуне Бережного Евтихия и Бутейко Кирилла у них есть винтовки, фимки и всякого рода амуниция, 10-зарядные полуавтоматы также. В середине они также сидят, а около них всюду по той выемке до самой дороги выкопаны ямы, около 20, куда заезжают на ночь машины и там ремонтируют также машины. Но летчики привезли на два дня зенитки, сколько не знаю, их там маскируют.

Районная власть постоянно предлагает, чтобы возвращались с лесов, обещает не привлекать к ответственности – говорят, что с Черторыйска есть 150 чел. в лесу и уже требуют от председателя полный список всех их, как они говорят бандеровцы, которые пошли в лес. Теперь уже пугают, что кто не возвратится из лесу то будут расправляться с семьями.

Орел¹⁹¹⁵

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 65 (1953), спр. 7, т. 2, арк. 107. Копія. Машинопис. Переклад російською мовою.

---

¹⁹¹⁴ Так у тексті.

¹⁹¹⁵ Це може бути сотенний у Прилуцькому загоні УПА-Північ або провідник Колківського р-ну ОУН. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 65 (1953 р.), спр. 7, т. 2, арк. 107)

Лист “Рибалки”

№ 272

“РИБАЛКА” – “ПРОВІДНИКОВІ”

[Кінець 1948 р.]

Друже п.!

[Повідо]мляю Вас, що 28.XI.48 р. згинув друг 5410 і [...] [Ми] сливиць і Славко є ранені. Мисливиць ранений [...] в стигно, а Славко одною кулею. В що [...] [докл]адно не знаю. Про це повідомив [...], що більшовики окружили їхню [...] шукати. Найперше віднайшли [...] вхід. Друзі при помочі гранат, [...] верх і тримали з годину бій, опісля [...], де двох згинуло, а двох вискочило [...]. Вони вискочили поміж будинки і [...]ів в с. Середньому гаю др. [...] 55 [...] і перебуває у 55, а др. [приби]вся до того др., що тримав з ними [...] і зараз перебуває у него.

[Пош]ту, яку я їм передав на стрічі, [...] знищили, порвали на дрібні кусочки, [...] при Ігореві впало кілька покви[тувань], накладних, адрес, які він мав [бі]ля себе. Я Ігореві на стрічі 27.XI.48 р. [...] пошту таку:

[...] пакет “П”

[...] –»– 66

[...] півпакет “П”

[...] записка П¹⁹¹⁶.

[...] –»– Михайла

[...] –»– 3344

[...] Сак

[...]й

[...]уб

[...] Родина, що записку передав Мефодь. [...] якій біля него є, щоб я цю записку [...] Дубові, але я її вислав до Вас.

[...], ми на стрічу ходили в м. листопа[ді] [...] [та]кож. Слідуючі стрічі з Мефодьом [...] ми підем до него на стрічу. [...]то ми будем перевіряти хату. [...] від него отримано таку пошту:

[Паке]т “66”, обшитий в грубому полотні

[...] 1648 –»– в чорному перкалі

[...] “П” –»– в грубому полотні

---

¹⁹¹⁶ Можливо це один зі псевдонімів Василя Галаси.

- [...] “П” –»– в білому перкалі
[...] запаковано в білому папері
[...] відсилаю до Вас і ще відсилаю:
[1]. Одна записка 3344.
2. –»– 502 для 786.
3. –»– Сак.

[Стрі]ча з Мефодем на 1949 р. як щоби ми [...] до него на стрічу в м. III.49 р. в те число [...] стали [...], а його не буде на стрічі, то треба піти [...] 24.III.49 р. в таке місце, коло [криї]вки. Над захід сонця, кличка [...] [ра]зи мявкнути, відповідь два рази [...]нути, [...] треба перевірити [...] [...]5.

[...] повідомляв нас, що згинув др. [...]ішов з др. Степаном дудому і [...].

[...] [спо]кійно, не знаю як буде далі.

[...] залишив, цебто свати з діброви. [...]дир не є певен, це є такі підстави. [...]ли 27.XI на стрічу до Ігоря і вирнули [...]ні 4 над ранок. То він каже, що в них [...] ми стали питати, що вони робили, [...] прийшли і стали стукати у вікна. [...] хотіла відчинити, але вони вибили [...]. [Гос]подиня відчинила, один увійшов в хату [...] воткі і сала провірив господорови.

[...] та взяв господорові чоботи і пішов. [...] забрали в него чоботи, то він цим не перейма[...], вже робить нові.

[...]аз подивилися на сліди. Сліди були кругом [...] видно, що тримали варту. Скільки їх було [...] не знають, бачили тільки трох.

[...] приходили до нього тиринови, щоб [...] криївку. Він сказав, що в него вже [...] господиня сказала своєму братові, що [...].

[...]ати від[...] 5 грудня до П. 22. Були там до 10 гру., а 10 з П. 22 пішли [...] стрінулись з 55 і 22 пішов. [...] [пі]шов до той хати, що зробив 55. [...] пішли до Свати з діброви [...] які речі, то бачать, що господа[...]. Чумак питає господині де господар. [...] вже працює в млині і працює [...], а на день приходить додому. Це я таки [...], бо раніше він працював в млині [...], а тепер він знов працює.

[...] прибуваю з Грабом і Ярком в тій [...] зробив для Вас, а Чумак перебуває [...]. Чоботи для Назара будуть на другий [...]. [...] зробив для себе [...] Поліщуківі, міні, Яркові.

Передаем Вам [...].

Бажа[...]

Слава Україні!
Рибалка

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 160 (конверт). Оригінал. Рукопис. Текст згасає¹⁹¹⁷.

---

¹⁹¹⁷ Лівий бік документа втрачений. Документ заляпаний бурою речовиною (очевидно кров'ю). Його повстанці не встигли спалити, а лише порвали. Документ був виявлений 24.03.1949 радянськими чинниками (опергрупа УМДБ Рівненської обл., оперпрацівники Тучинського райвідділу МДБ, троє агентів з числа колишніх повстанців) за таких обставин. Під час огляду подвір'я жителя хут. с. Матіївка Гощанського р-ну Рівненської обл. Д. Бабак вони виявили душник криївки та спробували його відкрити. У відповідь звідти вилетіли гранати, застрочили автомати. Розпочався бій. Тривав майже 2 год. Під час бою було вбито ад'ютанта В. Галаси – М. Сороку-“Птаха”. За версією В. Галаси, у криївці, окрім останнього, перебувало ще троє – місцеві бойовики Василь Довгалець зі с. Мощони Гощанського р-ну (1928 р. н.) і “Стецько”, а також добрий знайомий В. Галаси “Буква” зі Закерзоння. Всі вони пострілялися, поспівавши перед смертю. В криївці чекісти ще знайшли 3 автомати, 1 гвинтівку, 4 пістолети, 250 патронів, а також повстанські документи, листівки, літературу. Зокрема, серед вилучених документів (у т. ч. польською мовою) ідентифікували листи до М. Сороки і “Руслана”, датовані 1947. Документи допомогли встановити, що одним зі знищених повстанців є М. Сорока, а також дійти висновку, що десь неподалік, можливо у Костопільському р-ні, знаходиться “патрон” М. Сороки В. Галаса. Спрогнозувавши це, останній перейшов у совпєнський ліс. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 151–152; Там само, т. 2, арк. 41–44; Галаса 2005 137–138).

Лист “Сашка”

№ 273 “САШКО” – П. СТОЛЯРЧУКУ

5 лютого 1945 р.

Друже

Сообщаю Вам про свою работу и о ситуации в целом по району. Беспорядки на каждом шагу, один другого не хочет слушать.

Друже! Сообщаю Вам, что в то время, когда Вы приказывали, я установил местонахождение Голуба¹⁹¹⁸. Когда же я пошел на связь с ним, мне сказали, что Голуб болен, и я это дело оставил и теперь сижу без работы.

Сообщаю, что Роман заболел и своих людей оставил на произвол судьбы. Потом я этих людей забрал под свою опеку и теперь они находятся при мне.

Но, друже, они ничего не хотят слушать и делают что хотят.

Прошу сообщить мне гриппсом, что я должен с ними делать.

Схватили Богдана из боевки Санько. Он, что знал, сообщил НКВД и ездит с ними в села. Санько убили¹⁹¹⁹.

Теперь в нашем районе работа совсем не идет. Народ упал духом. В каждом селе много сексотов. Перепись проводят во

---

¹⁹¹⁸ Куліш Федір Феодосійович (“Голуб”) (1892, с. Садів Луцького р-ну Волинської обл. – ?, ?). З селянської родини. Освіта 2 кл. Член ОУН від квітня 1942. До лютого 1943 був ад’ютантом провідника Торчинського р-ну А. Куліша-“Герасима”. Далі – провідник кількох кушів (травень 1943 – квітень 1944). З жовтня 1944 до січня 1945 – боець охоронної боївки провідника Торчинського р-ну “Мандрівника”. Далі, до 15.02.1945 – заступник провідника Торчинського р-ну “Миколи”, а до 20.05 – заступник провідника Торчинського р-ну “Міма”. 11–15.02.1945 – в. о. провідника Торчинського р-ну. 21.05.1945 зазнав важкого поранення у бою з чекістсько-військовою групою (опергрупа Торчинського райвідділу НКВС, бійці 7-ї роти 227-го стрілецького полку внутрішніх військ НКВС) у садівському лісі. Родину в 1945 вивезли в Східну Україну. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 341а, 347–349; Там само, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 1, арк. 268*).

¹⁹¹⁹ Тут описана подія, яка сталася 24.01.1945 у с. Шепель Луцького р-ну Волинської обл. Тоді загинули провідник Торчинського р-ну “Мандрівник” і комендант боївки СБ Торчинського р-ну В. Панасюк-“Соник”. У полон до чекістів потрапили бойовик боївки СБ У. Ленъ-“Богдан” і санітарка В. Арсенюк. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 251*).

всем р-не от 14 лет и старше. На тех, кто отсутствует со времени отступления немцев, должны быть предъявлены показания трех свидетелей.

Вывезли много людей почти со всего района кроме селений Литвы, Смолигив, Оюрск, Хорохорин. Потому там не вывезли, что еще не было там переписи населения.

Бойцов истребительного батальона в Торчине около 100 человек. Работников, которые работали на шоссейной дороге, также забрали в истребительный батальон. НКВД говорит, что не требуется, чтобы бойцы истребительного батальона стреляли, требуется же то, чтобы их было больше, чтобы бандиты пугались.

Приветствую.

С–У–Т–С¹⁹²⁰

5/II–45 г.

Сашко¹⁹²¹

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 129.
Копія. Машинопис. Переклад російською мовою¹⁹²².*

---

¹⁹²⁰ Так у тексті. Можливо помилка перекладача. Має бути – “С.У. Г.С.” (“Слава Україні, Героям Слава”).

¹⁹²¹ Ім'я та прізвище автора документа (власник псевдоніму “Сашко”) невідомі (? , ? – 12.04.1945, с. Садів Луцького р-ну Волинської обл.). Січень – поч. квітня 1945 – референт СБ Торчинського р-ну. Загинув у бою з опергрупою Торчинського райвідділу НКВС. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 32*). Адресат документа – П. Столярчук (“Микола”) (? , ? – 11.02.1945, с. Богушівка Луцького р-ну Волинської обл.). До січня 1945 – організаційний референт Торчинського р-ну, а також заступник провідника цього р-ну “Мандрівника”. Січень – лютий 1945 – провідник Торчинського р-ну. Загинув під час проведення чекістсько-військової операції Торчинським райвідділом НКВС. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 40, 349*).

¹⁹²² Цей документ наведений у доповідній записці начальника УНКВС Волинської обл. полковника О. Яковенка для кер. НКВС УРСР Василя Рясного по результати боротьби з оунівським підпіллям й бандитизмом за період з 1 по 15 лютого 1945 р. (від 26.02.1945). (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 128–163*). Оригінал працівниками НКВС було виявлено 11.02.1945 у знищеного провідника Торчинського р-ну П. Столярчука-“Миколи”.

№ 274
“СТЕПАН” – “БОГДАНОВІ”

8 грудня 1945 р.

Друже Богдан!

Я, говорив особисто з Вашим батьком.

Прошу его розпытати в чим рич, бо пысати так широко николи не вдається, хай брат Ваш або Вы прибуде в дмавне через Вашего батька и в умовненний час для особистого бачання.

Хочу зробыты все добре, хочу щєб справа наша идея, для якої Вы не мало уже працювалы, дальше мобілізуваня нашої сили до остаточного закинчання до перемоги.

Пересылаю заклик теренового командовання УПА, який Вас поинформує наскільки я комиситентный у положени Вашему и взоголи Демидивщини.

Ратуйте ситуацію – Вона всецило у Ваших руках.

Я змагаю до того, щоб поробили Ваш выклик на чисти води. Слово у тим дело Вашему ридному батькови.

Бажаю успиху!

Слава України!

Героям Слава!

8-XII-45 р.

15⁰⁰ ну.

Степан

УСБ України у Рівненській обл., ф. 8, оп. 2/3, спр. 5, т. 1, арк. 70. Копія. Машинопис¹⁹²³.

---

¹⁹²³ Оригінал документа був переданий для УНКВС Рівненської обл. агентурним шляхом. Копія документа російською наводиться у спецповідомленні начальника Демидівського райвідділу НКДБ УРСР капітана Трифонова для начальника УНКДБ Рівненської обл. полковника Федора Цветухіна (від 17.12.1945).

Лист “Я-о”

№ 275 “Я-О” – Н. ХАСЕВИЧУ

Листопад [1951 р.]

Друже Сет, сообщаю Вам

1. Дня 3.ХІ у нас убито два друга, открывая краивку, которая была заминирована. Тот, что со мной приходил к Вам на последнюю точку (встречу) и тот, что в большинстве находился с Мартыном.

2. Направлял хлопцев к Роману на встречу, где они пробыли два дня, но от Романа почему-то никого не было.

3. У Косаря убит, кажется, Барвинок.

4. На восток еще точки не имел.

5. Поговаривают, что, якобы, в Колковском районе кого-то поймали живым.

6. Тогда же вместе с Романом я выслал 230 тетрадей.

7. Ликвидированных псевдонимов не написал потому, что враг не знает еще кто разорван минами.

Нахожусь в тяжелых условиях...¹⁹²⁴

Достал пару сот калыки и несколько лент, но Вам не направляю.

Ноябрь.

Я-о

*ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 8, арк. 162–163.
Копія. Машинопис¹⁹²⁵. Переклад російською мовою¹⁹²⁶.*

¹⁹²⁴ Так у документі.

¹⁹²⁵ Оригінал документа, написаний у листопаді 1951 синім олівцем, був виявлений працівниками МДБ 21.02.1952 на хут. Жуківщина біля с. Радухівка Рівненського р-ну Рівненської обл. у ліквідованого провідника Рівненського надрайону В. Троцюка. Засургучований документ у вигляді грипса, прошитий ниткою, лежав у пакеті, на якому була вказана поштова адреса “Пас”.

¹⁹²⁶ До фрагмента копії документа російською додана така інформація: “Справка. 1. Документ следовал в адрес “Пас” (Сет). 2. Сет – видимо Зот – художник, член провода ОУН на ПЗУЗ. 3. Косарь – главарь кустовой бандгруппы, действовавшей на стыке Деражнянского и Цуманского районов. 4. Барвинок – курьер, участник бангруппы Косаря, ликвидирован 5 октября 1951 года. 5. Мартын – неизвестен. 6. Роман – очевидно бандит, бежавший во время операции в Клеванском районе 21.II.1952 г. и скрывшийся на территорию Ольковского района Волынской области. 7. Я-О – неизвестен”. Документ наводиться у довідці начальника 5-го відділу відділення 2-Н УМДБ Рівненської обл. капітана Сухіна для невідомого про захоплення оунівських документів під час ліквідації провідника Рівненського надрайону В. Троцюка (від 14.03.1952).

Лист “Ярка”

№ 276 “ЯРКО” – “ПРОВІДНИКОВІ”

16 липня 1946 р.

Др. провідник

1. Посилаю Вам зашифровані списки в двох примірниках, ті, про які мені говорив др. Лем. на стрічі 30/VI.46 р. Ці списки є багато неповні, бо зроблені вони з оригіналу, який був в архіві, інших доповнень не міг дістати.

Шифровий ключ надішлю на слідуєчий раз.

2. Матеряли, які лише були до перебиття, вже вибиті і розіслані в терен. “Повідомлення” вибито на таким папері, як цей грипс і обведено чорною краскою (туш). Пробували бити на грубшим папері, але більше не можна заложити як 4–5 примірників і навіть при сильних ударах слабо відбиває.

Тасьми до машинки, які були вже одні тепер дійшли такого способу, що змазали оливою і зовсім добре б’ють. Поки що недомагання в цій справі немає, лише одно, що є великий скандал з др. Славком. Він рішучо відмовився сидіти з подругою в криївці, боїться зими, що й тоді так прийдеться сидіти, а він рішив на зиму “залізти в криївку і вмерти, а не вилізти”. Має велику недовіренність до всіх нас, хоче, щоб викопати таку криївку, щоб ніхто не знав залізти туди з машинкою і самому бить, а, якщо ні, то щоб відпустити його на конспірацію, “бо інакше накриється”.

Взагалі про нього є багато справ, про які тут багато було б писати.

3. Годинника др. С., якого мав віддати для Ваших друзяк, не віддав, бо він був зіпсутий. Вже, може, в десятий раз злагодив(?) в напрямі в м. Остр. Вчора вже отримав, але сьогодні знову ставав і зовсім не йде.

4. Довідався дещо про наслідки конспірації др. Криги та Білого. Не знаю, оскільки правда, але як стало відомо, що вони ходять по вечорницях і одного разу були обстріляні більшовиками і з великим трудом вдалося їм втікти, причому самі мусіли відбиватись. Там дуже часто більшов. роблять засідки і можливо вже знають дещо і про них.

Сьогодні я написав кілька слів до друзяк в цій справі і напевно отримаю відповідь, а тоді буде точніше відомо.

5. Друг Данило говорив, що може закупити ліки з Рівного. Тільки потрібно подати список, які саме потрібно закупити.

В цій справі я написав до подруги О. і сподіюсь, що ліки вдасться закупити. Гроші на це я не маю, але думаю, що др. Лемко не відмовиться прислати частину грошей, якщо буде потрібно.

6. В терені поки що спокійно, значних акцій немає, лише те, що дуже часто більшовики їздять по селах в справах адміністративних.

Слава Україні!
Дня 16/VII.46 р.
Ярко¹⁹²⁷.

Шифр може є не дуже відповідний, бо лише перший раз мені довелося так писати

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 319 (конверт), арк. 4. Оригінал. Рукопис.

---

¹⁹²⁷ Станом на жовтень 1946 – провідник Острозького р-ну терену “Гори” ПСК “Степ”. На думку провідника ОУН на ПЗУЗ М. Козака, був “політично певним і виробленим”, однак “хворував на вроджену зарозумілість ... через що не здобув собі авторитету та пошани перед своїми підвладними”. (Літопис УПА НС 8 2006 181–182).

№ 277
“ЯВХХІ” – В. СИДОРУ

2 серпня 1944 р.

Др. Кон!¹⁹²⁸

Зголошую сумну вістку, 30.VII.44 переходила акція на наш ліс, і під час акції згинув сл. пам. д. Сергій і д. Лемко.

Др. Сергій згинув в сховищі, яке всипав Лиман (східняк, котрий працює в д. Середи). Цей Лиман перейшов до сов. і його підозрюється, що він вже довший час був зв'язаний з НКВД.

Др. Лемко згинув під час облави в бою, з д. Лемкою був і Середя і вискочив цілий і є живий Лиман і Діброва.

Рівнож згинув с. п. Гончаренко також у сховищі біля Криничок, так само всипав цей схід. Лиман, бо він знов це схов. де сидів д. Середя і де сидів Гончаренко. Гончаренко сам застрілився і з того став [...]. Закидали сов. гранатами і втікли.

На другий день, 31.VII.44, приїхали в 19 год. сов. двома машинами і забрали трупи д. Гончаренка і сл. п. Сергія, і від'їхали на Мізоч.

В той самий час 30.VII – під залуж[...] в Корчако[...] знайшли чотири сховищі, де сиділо підр. СБ і згнуло 5-ох, і двох здалося, між ними згинув сотенний Стріла [...]. Хворих забрали живими, ще більше мала в п[...], про які я ще не знаю.

Того самого дня 30.VII в год. 14 напали сов. від Подобанки і Новомалина, вдерлися всередину ліса і почали акцію на нас, а на Бущансь. хутора було 800 сов. в заставі. Ми від рання кругом розставили застави і рішилися їх краяти як будуть іти в ліс. І 14 год. сов. вдерлися всередину лісу і наскочили на постій д. Підкови і Миколи, розігнали і підходили до нас вже з трох сторін, від Подобанки, Новомалина і Точивик, якраз по бою, де впав д. Лемко. Ми були уже окружені кругом і рішилися прийняти бій на місці і пробоем пробитись. Коли год. 18-ї налізли на нас і ми їх копнули, але нас було до 15 осіб, а їх коло 150, і не витримали ми і відступили на 50 метрів. Знова другий раз прийняли бій і так нас стиснули в кільце, так що пробивались хто куди.

---

¹⁹²⁸ Можливо, це “Конрад” (псевдонім В. Сидора).

На другий день по обчислені – в мене впав оден кулимечик з кулиметом, і 3-ох легли ранених, решта вискочили цілі.

В д. Миколи згинув оден і одна подруга, ін. дві подруги зловили живими, оден ранений.

Решта з Миколою усі вискочили.

Під ч. акції зловили усіх, загально коло 60 людей з цивіль.

Сов. впало 2 лійтінантів і рядов. не відомо скільки. В Дермані люде говорили, що бачили як сов. робили коло 20 трупів. Так що коло 20 сов. впало і напевно більше як 20 ранених, бо змагалися так, що міни з міномета розривалися між нами та ними і одні других стріляли.

Вночі з 30 на 31.VII усі стягнулися на Дермань і Мізоч, і подалися на Будераж і Мощаницю, на тамтой ліс. В пори 1.VIII було чути бій на Гурбах. З тих теренів від д. Вереса жодних відомостей не маю. В 29.VII одержав писульку від д. Вереса, де писав, що ще пока спокійно, але заповідається на велику бурю.

Суразькі ліси 30.VII були також забльоквані.

Д. Ясен є близько мене.

Щиро витаю. Щастя. Успіхів.

2.VIII.44.

Год. 19³⁰.

ЯVXXI

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 287 (конверт). Оригінал. Рукопис. Текст згасає.

Листи без підпису автора

№ 278 НЕВІДОМИЙ – “ФАДЕЄВІ”

[Кінець 1944 р.]

[...] В Вашему¹⁹²⁹ терені нема зовсім зв'язку, нема боевок СБ, а як що є (рахуйтеся), то це банда тільки їдять, сплять та втікають, як приклад може послужити комендант СБ Колківського району Швидкий¹⁹³⁰.

[...] треба ствердити, що тут СБ нема в цілому надрайоні. Нам треба, щоб в районі було 2 – 3 людині в СБ, але ж чесних і добрих, а якщо нема в цілому на терені добрих людей, то ліквідуйте цілком назва СБ, щоб нас не компрометувати. [...]

*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 373.
Копія. Машинопис¹⁹³¹.*

№ 279 НЕВІДОМИЙ – М. КОЗАКУ

[Не раніше липня 1946 р.]

Друже командир¹⁹³²

Пишучи до Вас цей лист, я в першу чергу хочу висловити свій душевний біль за ком. Романом¹⁹³³. Завжди в період¹⁹³⁴, а ще

---

¹⁹²⁹ Спотворення цього та деяких інших слів у цьому фрагменті документа пояснюється тим, що даний фрагмент радянські чекісти не переклали російською, як це практикувалося зазвичай, а переписали його українською, погано знаючи українську мову.

¹⁹³⁰ “Швидкий” (? , ? – 14.11.1944, біля с. Боровичі Маневицького р-ну Волинської обл.). 1944 – референт (комендант) СБ, к-р боївки СБ Колківського р-ну. Загинув разом з членами своєї боївки (всього – 12 чол.) під час бою з радянськими чинниками. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 65 (1953 р.), спр. 7, т. 1, арк. 149).

¹⁹³¹ Автор листа – референт СБ ПЗК “Москва”. Адресат – провідник одного з надрайонів цього ПЗК “Фадей”. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 373).

¹⁹³² Підкреслено пунктиром.

¹⁹³³ Провідник ПЗК П. Олійник. Загинув 17.02.1946.

¹⁹³⁴ Так у документі.

більше сьогодні далось відчути вартість супроти нашої боротьби працю і відданість, яку вкладав ком. Роман. Я особисто, не дивлячись на те що часом були між ком. Романом і мною деяки непорозуміння, но можу сказати сміло, що то все було ніби товариське і коли почув про цей страшний випадок, до сьогодні це все стоїть перед моїми очима як уява і неправда. Говору це, др. командир, не леше щоб говорити, а дійсно те, що я переживаю. Однак хочу завірити Вас, що духом не падаю, а все те, що лежить моїм обов'язком, виконую і буду старатись робити це якнайбільше.

Довший час чекав від Вас повідомлення як справу зв'язку, так і праці. Лише тому, щоб не було ніякого застою, рішив до Вас написати та дещо вислати, що мав вислати тиждень часу раньше. Причиною є те, що і сьогодні не знаю чи цей зв'язок, що я мав з ком. Р., знає про нього Максим. Але тому, що я маю 14 кг. топленого масла, яке довше лежати не може, відсилаю його до Вас. Відсилаю рівнож 15 літрив спірту, який прислав Грач. Щоправда, до мене він писав, що вислав 20, але коли я перемірав то було всього 17, видно, що по дорозі висох – та залишив дві літри для себе. Вас прошу, не берить це за зле, що без дозволу це зробив, бо був дуже мені потрібний, я вислав у Львів чоловіка і йому дав літру для необхідности, літру зіставив на вечир, коли буде відходити Дем'ян на схід.

Дем'ян мені говорив, що писав до Вас, що він із собою бере таких людей, про яки Ви знаєте від нього, та що рівнож Вам писав, що бере Льодового, Подоляка від Грача, та Морозенка, який втік від большевиків зі Сапожина, кілька тижнів тому назад. Він мені говорив рівнож, що про це Вам пише. Я зі свого боку проти цього не стаю, тому що не маю жадних на то підстав. Лише прошу Вас, коли будете щось до мене писати, про все поінформувати, щоб я орієнтувався в суті діла. Мій погляд на Морозенка є такий, що пережив досить і хотьби він не втік, а пустили то працювати для них не буде, а цілком протилежно. Я з ним вже говорив про все і виніс таке вражіння. Я з Дем'яном договорився взяти для нього пару коней, воза та якусь ялівку на гроши. Про все, що буде зв'язане з цім, після його здійснення Вас повідомлю докладно.

Не знаю чи Вам відомо, (ком. Р.) я писав я в селі Бочаниці застрелив дівку, яка була вже кілька раз карана фізично, та мала попередження, роботи своєї не припиняла, дальше терпіти було неможливо, населення дивиться на це схвально.

Дальше 15 липня Грач застрелив у Майкові сексота, якого зловили по його власному листі, котрого він писав до Шиянкеля, в котрому повідомляв останнього про місце постою Грача. Листа

загубив на повір'ї, де були тайно закватовані більшовики, но в руки більшовиків він не попався, а підняла його господиня і віддала Грачеві. Після цього більшовики застосували сильні репресії і арештували більше десяти людей і, за словами Шиянсел, за смерть Германа (сексота) заплатити двадцять.

Листівки "До боротьби за хліб" я розповсюдив, але отримав від Дем'яна ще кілька тисяч на ім'я ком. Р. і думаю їх розіслати Максимові, Грачеві, Маслокові та лишити собі.

Справа зі збіркою контингенту для нас буде дуже трудна, тому що більшовики дуже активні, окрім посиленних госгруп, лазять вдень і вночі по всіх селах опергрупи. Але ж дещо в цьому напрямку я вже зробив.

Від Маслока дістав я по зв'язку десь до пуда штрифу, що з ним робить я не знаю.

На цьому буду кінчати бо чогось такий розсіяний, що не знаю чи написав усе чи ні. Передайте привіт Петрові та всім іншим.

Пробував писати рукою, но чогось так труситься, що не міг¹⁹³⁵.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 9, т. 1, арк. 154 (конверт), арк. 30. Машинопис¹⁹³⁶.

№ 280 **НЕВІДОМИЙ – С. ЯНИШЕВСЬКОМУ**

[1946 р.]

Друже Далекий!

Вашого грипса одержав.

Ваш підступ до речі дуже дешевий, а також Ваша провокація щодо Зінька і Нечипора, а до того видавання наказів, не будучи до того уповноваженим тоді, коли провідника краю заступав друг Василь, а не Ви, виконати не можу. Чи поділяю я погляди друга Модеста, сьогодні Вас не мусе обходити, бо самозваних провідників я узнати не можу.

---

¹⁹³⁵ На цьому документ переривається.

¹⁹³⁶ Цей документ може бути оригіналом.

Настрашіть свого тата і маму, а мене не страшіть. Коли я свідомий того, в яких обставинах ми боремся, то Ваш “пилип з конопель” є нічим.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 319 (конверт), арк. 6–6 зв. Оригінал. Рукопис.

№ 281 НЕВІДОМИЙ – І. ДОВБЕНКУ

[Не пізніше березня 1949 р.]

Друже Мисливець^{1937!}

Записку, яку Ви до мене написали, я отримав. Дуже мене тішить, що друг С. вже здоровий та що Ви вже також будете здорові.

С тим, що Ви мене просите. Чи не можна до мене прийти, то я Вас дуже радо прийняв би, тільки що ж зробити коли я і сам не стаю з місця. Бо я свою хату, яку зробив на зиму, залишив тому, що господар не є певен. І тому я не маю місця, щоб Вас біля себе приспішити. Зрештою, як ми стрінемося з Вами, то тоді поговорим. Якщо не будете мати де перебувати, то [де-небудь] вже разом перебудем.

З другом Вс. я вже нав[’язався]. [Вони прибудуть] до мене.

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 160 (конверт). Оригінал. Рукопис¹⁹³⁸.

¹⁹³⁷ Довбенко Іван Максимович (Михайлович) (“Лопух”, “Мисливець”) (1914, с. Дермань Друга Здолбунівського р-ну Рівненської обл. – ?, ?). У підпіллі ОУН – від 1943. Кер. кур’єрської групи в Рівненській окрузі. Склад групи: Китлик Дмитро Іванович-“Тарас” (1910, смт. Мізоч Здолбунівського р-ну Рівненської обл. – ?, ?). У підпіллі ОУН – від 1943; “Чорний”. У 1950-х І. Довбенко був зв’язковим А. Маєвського. 18.08.1955 прийшов на ст. Здолбунів, зателефонував у місцевий райвідділ міліції і повідомив про намір здатися владі. Був затриманий працівниками залізничної міліції. (*ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 5, арк. 133; Там само, ф. 65, спр. С-9079, т. 26, арк. 52; Кричильський 2011*).

¹⁹³⁸ Цей документ (на ньому є сліди крові, нижній правий кут відірваний) повстанці не встигли спалити, а лише порвали. Документ був вилучений 24.03.1949 радянською чекістсько-військовою групою у с. Матіївка Гошанського р-ну Рівненської обл. під час 2-годинного бою, внаслідок якого було вбито ад’ютанта В. Галаси – М. Сороку.

ДОДАТКИ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- 3 съезд ОУН – третій з'їзд ОУН
- I ВЗ ОУН – перший великий збір Організації Українських Націоналістів
- I Конгрес ОУН – перший конгрес Організації Українських Націоналістів
- II ВЗ ОУН – другий великий збір Організації Українських Націоналістів
- III Інтернац. – Третій Інтернаціонал
- III НВЗ ОУН – третій надзвичайний великий збір Організації Українських націоналістів
- абз. – абзац
- АБН – Антибільшовицький блок народів
- агент. – агентурний
- агіт. – агітаційний
- аг. операт. – (агентурно-оперативний) агентурно-оперативний
- адм. – адміністрація
- АзССР – (Азербайджанская Советская Социалистическая Республика) Азербайджанська Радянська Соціалістична Республіка
- арм. – армія
- арх. – архів
- б. – біля, бувший
- більш. – більшовики
- більшов. – більшовики, більшовицький
- бол. – большевицький
- больш. – большевики, большевицький
- БССР – (Белорусская Советская Социалистическая Республика) Білоруська Радянська Соціалістична Республіка
- Бук. – Букарешт [Бухарест]
- БФ – бойовий фонд
- б/ш-ки – більшовики
- вб. – вбитий
- ВВ – (внутренние войска) внутрішні війська
- велик. – великий
- вивез. – вивезено
- вид. – виданий
- визв. – визвольний
- висл. – висланий
- вишкільно-вихов. – вишкільно-виховний
- вишкільно-проп. – вишкільно-пропагандистський
- відд. – відділ
- відсот. – відсоток
- вій. ос. – військовий осередок
- війсь. – військовий
- військ. – військовий
- вл. – власний
- ВЛКСМ – (Всесоюзный ленинский коммунистический союз молодежи) Всесоюзний ленинський комуністичний союз молоді
- внутр. – внутрішній
- внутріш.-орг. – внутрішньоорганізаційний
- в. о. – виконуючий обов'язки
- ВОГЕС – виконуючий обов'язки генерального судді ОУН
- ВОП – відділ особливого призначення

ВОСП – Волинський осередок пропаганди (?)	д-а – друга
вп. – високоповажний	дг. – друг
В. Рада – Верховна Рада [СРСР]	д-г – друг
врем. – (временный) тимчасовий	дд. – друзі
г. – (год) рік, (город) місто, (грамм) грам	д. д. – друзі
га – гектар	д-е – друже
Галич. – Галичина	держ. – державний
г. г. – (года) роки	д-зи – (друзи) друзі
ген. – генерал, генеральний	див. – дивитися
г. к. – (главное командование) головне командування [Української Повстанської Армії]	дивер. – диверсійний
Г. К. – (Главное Командование) Головне Командування [Української Повстанської Армії]	діст. – діставати
ГК-р – головний командир [Української Повстанської Армії]	докум. – документи
Глав. Ком-ние – (Главное Командование) Головна команда [Української Повстанської Армії]	дол. – долу
глав. ос. – (главный осередок) головний осередок	допов. – доповнення
год. – година	д. п. – для підпису (?)
ГОСП – Головний осередок пропаганди	др. – (другие, другое) інші, інше; друг, друге, другий
ГОСПУ – Головний осередок пропаганди України	друк. – друкарня, друкування
гос.-тво – господарство	Дуб. – Дубенщина
государств.-обществ. – (государственно-общественное) суспільно-державне	ек. – економічний
гр. – грам, група	ж. п. – (живой пункт) живий пункт
г/тво – господарство	загальноорг. – загальноорганізаційний
д. – друг, друже	зак. – закордонний
д. – дуже	зап. – (западный) західний, записка, запланований
	зах. – західний
	зв. – зв'язок
	згл. – зглядно
	зем. – земля
	зовніш. – зовнішній
	ЗУЗ – Західні українські землі
	ЗЧ ОУН – Закордонні Частини Організації Українських Націоналістів
	им. – (имени) імені
	исп. обяз. – (исполняющий обязанности) виконуючий обов'язки
	ідеологічно-вишк. – ідеологічно-вишкільний

ім. – імені
імпер. – імперіалізм
ін. – інше, інший
інсп. – інспекторат
інстр. – інструкція
Інт. – Інтернаціонал
інт. – інтелігенція
Інтерн. – Інтернаціонал
інформ. – інформація
інш. – інший
к. – коло, колонія, командир
кадр. – кадровий
карб. – карбованець
карик. – карикатура
кас. – касовий
кв. – квартал
кг. – кілограм
к/г – колгосп, колгоспний,
колективне господарство
кгр. – (кілограмм) кілограм
кер. – керівник, керівництво
Киї. – Київ
КК – Карпатський край
ккм. – кілометр
кол. – колгосп
кол/г – колективне господарство
колек. – колективізація
ком. – командир, комендант
консп. – конспіративний
конспірат. – конспіративний
корд. – кордон
ко-т – комунікат
кр. – край
к-р – командир
край. – крайовий
крб. – карбованець
к/с-ол – комсомол
к/сомол – комсомол
к/с-ці – комсомольці
к-т – контакт
л. – лінія, люди

лат. – латинський
лег. – (легальник)
лист. – листівка
лін. – лінія
м. – (хвилина) хвилина, місто,
місце, місяць, минулий
мал. – малий
мат. – матеріал, матеріали
матер. – матеріал, матеріали
маш. – машинка
МВД – (Министерство внутренних дел) Міністерство внутрішніх справ [УРСР]
МГБ – (Министерство государственной безопасности) Міністерство державної безпеки [УРСР]
мед. – медичний
мерт. – мертвий
мес. – (місяць) місяць
міжн. – міжнародний
міжнарод. – міжнародний
міс. – місяць
місцев. – місцевість
МОПР – (Международная организация помощи борцам революции) Міжнародна організація допомоги борцям революції
м. п. – мертвий пункт, місце постою
МТС – машинно-тракторна станція
м-ц – (місяць) місяць
м-ць – місяць
над. – надрайон, надрайонний
надр. – надрайон, надрайонний
нак. – наказ
напр. – наприклад
нац. – національний

нац.-м – націоналізм
 нач. – начальник
 нім. – німецький
 НКВД – (Народный комиссариат внутренних дел) Народний комісаріат внутрішніх справ [УРСР]
 НКГБ – (Народный комиссариат государственной безопасности) Народний комісаріат державної безпеки [УРСР]
 нпр. – наприклад
 н/р – надрайон
 ОББ – (Отдел по борьбе с бандитизмом) Відділ боротьби з бандитизмом [Управління Міністерства внутрішніх справ]
 об'єдн. – об'єднання
 обл. – обласний, область
 ОБХСС – (Отдел по борьбе с хищением социалистической собственности) Відділ боротьби з розкраданням соціалістичної власності [Міністерства внутрішніх справ УРСР]
 общественно-полит. – (общественно-политический) суспільно-політичний
 ОДГ – окрема диверсійна група
 одер. – одержання
 окр. – округа, окружний
 окуп. – окупація
 оперуполн. – (оперуполномоченный) оперуповноважений
 ор. – організація, організаційний
 орг. – організація, організаційний
 організ. – організація

Організація – Організація [Організація Українських Націоналістів]
 Організ.-я – Організація [Організація Українських Націоналістів]
 орг.-вих. – організаційно-виховний
 Орг.-ція – Організація
 ор'єнт. – ор'єнтований
 ос. – осередок
 осер. – осередок
 особ. – особистий
 ОУН – Організація Українських Націоналістів
 ОУНСД – Організація Українських Націоналістів Самостійників Державників
 ОУР – (Отдел уголовного розыска) Відділ карного розшуку [Міністерства внутрішніх справ УРСР]
 п. – пан, пані, провідник, пункт
 пак. – пакунок
 ПЗ – північний захід
 ПЗК – Північно-західний край
 ПЗУЗ – Північно-західні українські землі
 переб. – перебраний
 перш. – перший
 пис. – писання
 п-і – повстанці
 пів. – північ
 північ. – північний
 підп. – підпорядкований
 підрай. – підрайон, підрайонний
 п. інсп. – провід інспекторату [Організації Українських Націоналістів]
 повст. – повстанець, повстанський

под. – подруга
подр. – подруга
політ. – політичний
політ.-проп. – політично-пропагандистський
політ.-рев. – політично-революційний
політ.-реф. – політичний референт
полк. – полковник
полк.-політвиховник – полковник-політвиховник
полов. – половина
пол.-проп. – політично-пропагандистський
пополуд. – пополудні
п. п. – (примечание переводчика) примітка перекладача
ППШ – (пистолет-пулемет Шпагина) пістолет-кулемет Шпагіна [виробництва СРСР]
пр. – приклад, примірник, провідник
прим. – примірник, приміром
примір. – примірник
пр-к – провідник
пров. – провід, провідник, провокація
провід. – провідник
проводн. – (проводник) провідник
провока. – провокація
проп. – пропагандистський
пропаг. – пропагандист, пропагандистський
проп.-тех. – пропагандистсько-технічний
ПС – північний схід
П. С. – постскриптум
ПСУЗ – Північно-східні українські землі

п. ч. – пошта число
р. – раз, рік
работн. – (работник, работники) працівник, працівники
рад/г – радгосп, радгоспний
рай. – район, районний
рев. – (революционный) революційний, революціонер
революц. – (революционный) революційний
рев.-політ. – революційно-політичний
рев.-р – (революционер) революціонер
Рев. трибунал – революційний трибунал [Організації Українських Націоналістів]
рев.-ція – революція
реф. – референт
Рів. – Рівне
різн. – різний
рн – район
р/н – район
р-н – район
РО – (районный отдел) районний відділ [Народного комісаріату державної безпеки УРСР, Народного комісаріату внутрішніх справ УРСР, Міністерства внутрішніх справ УРСР, Міністерства державної безпеки УРСР]
роб. – робітники
робіт. – робітничий
род. – родин, родина
розв. інф. відділ – розвідчो-інформаційний відділ
рос. – російський
Рос. імп. – Російська імперія
рр. – роки
руб. – (рубль) карбованець
рум. – румунський

р-х – районах
 ряд. – рядок
 с. – село
 СА – (советская армия) радянська армія
 сан. – санітар
 СБ – Служба безпеки [ОУН(б)]
 свящ. – священник
 с. г. – (сего года) цього року
 с/г – (сего года) цього року
 с/г – сільськогосподарський
 сист. – система
 січ. – січень
 ск. – скількість
 сл. – (славной) славної
 Слава Укр. – Слава Україні
 слідч. – слідчий
 сл. п. – славної пам'яті
 см – сантиметр
 сов. – совіти, (советский) радянський, совітський
 сов.-пол. – совітсько-польський
 Сов. Союз – Советський Союз
 сотн. – сотник
 спец. – спеціальний
 співроб. – співробітник
 с. п. п. – славної пам'яті провідника
 с/р – сільська рада
 СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
 С. Союз – Советський Союз
 ст. – старший, сторінка
 стор. – сторінка
 стр. – сторінка, стрілець
 ступ. – ступінь
 С. У. – Слава Україні
 С. У. Г. С. – Слава Україні – Героям Слава
 СУЗ – Східні українські землі
 С. Украї. – Слава України
 С. Україні – Слава Україні
 суспільно-пол. – суспільно-політичний
 сус.-пол. – суспільно-політичний
 сусп.-пол. – суспільно-політичний
 сусп.-політ. – суспільно-політичний
 сх. – схід
 США – Сполучені Штати Америки
 т. – терен, тисяч, точка
 там. – тамтешній
 тд. – так далі
 т. д. – так далі
 т. е. – (тоєсть) тобто
 тер. – терен
 тех. – техніка, технічний
 тз. – тобто значить
 т. зв. – так званий
 т. зн. – тобто значить
 тис. – тисяч
 т. ін. – таке інше
 т. к. – (так как) так як
 ТО – (Территориальное отделение) Територіальне відділення [Міністерства державної безпеки УРСР]
 ТОС – тереновий організаційний суд
 точ. – точка
 т. п. – (тому подобное) таке інше
 труднощ. – труднощі
 тыс. – (тысяч) тисяч
 У. – Україна
 УГВР – Українська Головна Визвольна Рада
 УД – Українська Держава
 УЗ – Українські землі
 УзССР – (Узбекская Советская

Социалистическая Республика) Узбецька Радянська Соціалістична Республіка
 Ук-ая Пов.-кая Ар-я – (Украинская Повстанческая Армия) Українська Повстанська Армія
 укр. – український, українці
 Укр. Самост. Собор. Держава – українська самостійна соборна держава
 Укр. Центр. рада – Українська Центральна рада
 УМВД – (Управление министерства внутренних дел) Управління міністерства внутрішніх справ
 УНД – українська національна держава
 УНР – Українська Народна Республіка
 УНР – Українська національна революція
 УНРада – Українська Національна Рада
 УПА – Українська Повстанська Армія
 УССД – українська самостійна соборна держава
 УССР – (Украинская Советская Социалистическая Республика) Українська Радянська Соціалістична Республіка
 уточ. – уточнення
 уч. – (участковый) дільний

ФЗН – Фабрично-заводське навчання
 ФЗО – (Фабрично-заводское обучение) Фабрично-заводське навчання
 фут. – футір
 хв. – хвилина
 хут. – хутір
 центр. – центральний
 ЦК – центральний комітет
 ЦК НВРО – Центральний Комітет Народно-Визвольної Революційної Організації
 ЦП ОУН – Центральний Провід Організації Українських Націоналістів
 ц. р. – цього року
 ч. – (часов) годин, число
 ЧА – Червона армія
 час. – (часов) годин
 чел. – (человек) чоловік
 ЧК – (Чрезвычайная комиссия) Надзвичайна комісія
 чл. – член
 чол. – чоловік
 шт. – штук
 экз. – (экземпляр) примірник
 P. C. – постскриптум
 P. S. – (Post Scriptum) постскриптум

СПИСОК ЗАСТАРІЛИХ, ІНШОМОВНИХ СЛІВ, ДІАЛЕКТИЗМІВ, ЖАРГОНІЗМІВ

Абсорбувати – вбирати, турбувати	Визвітувати – допитати
Алярмувати – повідомляти	Визначувати – визначати
Аналіза – аналіз	Виїмково – виключно
Ангажувати – задіювати, заохочувати	Виказувати – показувати, свідчити про
Баляст – баласт	Викінчений – остаточний
Банька – банка	Викінчення – виконання, знищення
Баньочка – булька	Викінчити – закінчити
Безвиглядність – безрезультатність	Виміна – виконання, обмін
Безоглядний – наполегливий	Вимір – міра
Біг – плин	Виповісти – виконати, здійснити
Біжучі – поточні	Виправдувати – виправдовувати
Блянк – бланк	Вирішний – вирішальний
Богато – багато	Виробитися – перетворитися на
Боевик – бойовик	Виробленість – підготовленість
Большевики – більшовики	Виробляти – навчати чомусь
Будуче – майбутнє	Вислід – наслідок
Бункер – криївка	Вистарчити – вистачити
Важний – важливий	Виснажуючий – виснажливий
Важніший, важнійший – найважливіший	Витворитися – скластися
Вбрати – одягнути	Витворюваний – вчинений
Вдачний – вдалий	Витворювати – створювати
Вдержати – втримати	Вицофатися – відступити
Вертатися – повертатися	Вичислювати – перераховувати
Взір, вірець – зразок, приклад	Вишкіл – навчання
Взоруватися – орієнтуватися на	Вишкільний – навчальний
Вив'язуватися – виконувати (завдання), справлятися (з роботою)	Вишколений – навчений
Вигладження – налагодження	Вищевичислений – вищезазначений
Видвигати – висувати	Вияснення – пояснення, роз'яснення
Видривати – відокремлювати	
Визвання – виклик, заклик	

Відбитка – копія	Глоб – куля
Віддих – видих	Годинаки – годинники
Відживлятися – харчуватися	Головно – головне, в основ- ному
Відислювати – відламати, від- різати	Горячий – гарячий
Відкомандіровки – відряджен- ня	Граб – грабіж
Відложити – відкласти	Грипс – лист
Віднайти – виявити	Громадити – збирати, накопи- чувати
Відновлятися – відновлюватися	Гуж – жгут
Відпис – копія	Гутірка – бесіда, розмова
Відповідаючий – відповідний	Дальше – надалі
Відпоручник – довірена особа, представник	Держати – підтримувати кон- такт
Відправа – навчання	Держачись – дотримуючись
Відрив – відокремлення	Децизія – вказівка
Відсепарувати – відділити	Дібратися – дістатися
Відставити – відправити, наді- слати	Діткнути – докорити
Відтранспортувати – відвезти, відправити назад	Діяння – діяльність
Вільно – дозволено	Діяпазон – діапазон
Властиво – власне	Додатньо – позитивно
Включатися – приєднуватися до	Додумуватися – припускати
Вкоротці – коротко, недовго- часно	Докінчити – завершити
Впасти – втратити, загинути, пропасти, потрапити до	Долучувати – додавати, при- єднуватися
Вповні – повністю	До помочі – на допомогу
Вправлятися – тренуватися	Дораджувати – радити
Всього – всього	Доручувати – доручати
Всеобіймаючий – всеохоплю- ючий	Достава – доставка, надхо- дження
Всеціле – повне	Достосувати – пристосовува- ти
Всипати – здати, зрадити	Другий – інший
Вспіти – встигнути	Душка – дужка
Всякчасно – постійно	Евентуальний – можливий
Втнути – вчинити	Енцикльопедія – енциклопедія
Вузший – вузчий	Жадати – вимагати
В'язатися – налагоджувати контакт	Жажда – потреба
	Заангажувати – залучити, посвятити в
	Забезпечитися перед – запо- бігти, уникнути

Забезпечитись – здобути, встановити	Заперестати – припинити
Заввага, завваження – зауваження	Запит – запитання
Заводити – організовувати	Запізнати – ознайомити
Завчасу – заздалегідь	Запізно – пізно
Завше – завжди	Запозичати – позичати
Загально – взагалі, загалом	Запотребування – вимога
Загінний – опорний	Заправа – приклад
Заграничний – закордонний	Зараз по – одразу після
Задержати – затримати, дотримуватися	Зари – одразу ж
Задержатися – затриматися	Зарівно – порівну
Задицидувати – повідомити, попередити	Зарядження – наказ
Зажадати – вимагати	Заскочити – застати
Заінтересувати – зацікавити	Заставсь – залишився
Заіснуватися – налагодитися, розпочати роботу	Застановлятися – задумуватися над
Закватирувати – замешкати, зупинитися на проживання	Застрагти – сповільнитися (про справу)
Заки – доки, якщо	Застрашений – наляканий
Заключення – укладання	Застрик – вакцина, ліки, укол
Залагодити – вирішити, укласти	Засягнути – дізнатися
Заложення – переконання	Затаювати – приховувати
Заломати – переконати у протилежному	Заувага – зауваження
Заломитися – здатися	Заховання – переховування
Залучник – додаток	Злижатися – наблизитися
Залучувати – додавати, залучати	Збештати – налаштувати проти
Замагазинований – схований (про пакунок з документами)	Збогатити – збагатити
Замирення – перемир'я	Збувати – відбувати
Замітити – помітити, виявити	Звено – ланка
Заопікуватися – потурбуватися про	Звернути – повернути
Заосмотрити – забезпечити	Зверхник – керівник
Запасовий – запасний	Звідомлення – повідомлення
Запевнити – встановити	Згинути – загинути
	Зглядно – фактично
	Зголосити – повідомити
	Зголоситися – з'явитися
	Зготувати – підготувати
	Здебільша – здебільшого
	Здеор'єнтований – дезорієнтований
	Здержувати – стримувати
	Здоровити – вітати

Здоровля – здоров'я	Комплет – комплект
Зіпсути – зіпсувати	Компромітувати – компрометувати
Зірвати – підірвати	Конечний – необхідний
Зіставатися – залишатися	Конечно – обов'язково, терміново
Зіставити – залишити	Консеквентний – неодмінний
Зіставлення – порівняння	Контигент – податок
Зістати – бути	Коректа – виправлення
Зладнення – укладання	Користання – використання, користування
Зліквідувати – знищити	Крити – приховувати
Змаг – боротьба	Критися – ховатися
Змагати – боротися, добиватися, намагатися	Кріс – рушниця
Змазати – змарнувати	Куж – якщо
Змисл – смисл	Курієр – кур'єр
Змушення – примус	Лагодити – вирішувати
Зо – зі	Легковір – довірливий
Зобачити – побачити	Лекший – легший
Зопортунізуватися – чинити опір	Лишити – залишити
Зорганізувати – організувати	Люде – люди
Зор'єнтуватися – зорієнтуватися	Льошник – льох
Зрив – повстання	Матеріал – матеріал
Зривати – підривати	Матер'ял – матеріал
Зроблення – виконання	Метода – метод
Зроджувати – народжувати	Мистець – митець
Імперіялізм – імперіалізм	Міліон – мільйон
Ініціатива – ініціатива	Мітінг – мітинг
Інтенція – намір	Мнимий – вигаданий
Інтересний – цікавий	Мойого – мого
Їдовитий – отруйний	Нав'язатися – встановити контакт
Квартирувати – тимчасово жити, знімати житло	Нагло – раптово
Кваторовати – тимчасово жити, знімати житло	Нажим – натиск
Квит – розписка	Наїжений – наїжачений
Керма – керівництво	Найважніше – найважливіше
Кермувати – керувати	Найконечніший – найважливіший
Кінчати – закінчуватися	Накреслювання – накреслення
Кождий – кожний	Наладнати – налагодити
Кожночасно – постійно	Наложити – накласти
Кольосальний – колосальний	Напоротися – наштотхнутися

Направа – ремонт	Опріч – крім
Нараз – наразі, на даний момент	Опустити – відмовитися від, звільнити, обминути
Насвітлення – виклад, образ	Ор'єнтація – орієнтація
Насильний – примусовий	Ор'єнтувати – робити висновок з
Наставлення – налаштування	Основнійше – ґрунтовніше, детальніше
Находитися – знаходитися	Основно – в основному, ґрунтовно
Начальний – головний	Останньо – нещодавно, останнім часом
Начеркнути – написати	Остатися – залишитися
Найконечніший – найважливіший	Остеререження – застереження
Наладнати – налагодити	Осягнення – досягнення
Не вільно – не можна	Отвердження – затвердження
Него – нього	Отверто – відверто
Недосягнення – недоліки	Патос – пафос
Непевність – невизначеність	Пашпорт – паспорт
Непідготований – непідготовлений	Певність – надійність, упевненість
Нерішимість – нерішучість	Певний – вірний, вартий довір'я
Несубординація – непідпорядкування	Перебити – скопіювати, тиражувати
Нурець – аґент	Перебрати, приборати – взяти на себе, заволодіти, забрати
Нутро – середина	Перепроводити – запровадити, здійснити
Обменшений – зменшений, скорочений	Переводити – проводити
Обмінювання – обмін	Перегольовувати – передавати куті меду
Обсервація – спостереження	Переіспитувати – перевірити
Обув – взуття	Перениматися – перейматися
Ограничити – обмежити	Переробити – вивчити (про літературу)
Одверто – відверто	Пересичений – перенасичений
Однозгідний – співзвучний	Переслухання – допит
Окладинка – обкладинка, палітурка	Переставитися – переключитися на, переорієнтуватися
Окреслення – твердження	
Окруження – оточення	
Опертися на – керуватися	
Опінія – думка	
Опізнити – затримати	
Оповідати – розповідати	
Оправдання – виправдання	
Опрацьовання – опрацювання	
Оправдувати – виправдовувати	

Пересторога – застереження
 Переходити – йти
 Переходовий – тимчасовий
 Перецінити – переоцінити
 Перечеркнути – викреслити, закреслити
 Перш усього – перш за все
 Пильний – важливий, терміновий (про справу)
 Письмо – лист
 Півстанок – платформа
 Підготовляти – готувати
 Підібрання – підбирання
 Піднести – збільшити, покращити
 Підпорадкувати – підпорядкувати
 Підставові – ґрунтовні
 Підупасти – занепасти
 Підчеркнути – підкреслити
 Підшукування – пошук
 Пізнати – упізнати
 Пізнійший – пізніший
 Пімста – помста
 Пінцетка – пінцет
 Післати – надіслати, скерувати
 Пістоль – пістолет
 Плодотворний – плідний
 Плягіат – плагіат
 Плян – план
 Пляновість – плановість
 Побажане – бажане
 Побідний – переможний
 Поважний – серйозний, значний
 Поважніший – важливий (про зміни)
 Поверховний – короткий, лаконічний
 Повиписувати – написати
 Повиправлений – відредагований
 Повищі – вищезгадані
 Повнити – здійснювати
 Повновласть – доручення, повноваження
 Поворотці – ті, котрі повернулися
 Повставати – виникати
 Повсталити – створити
 Повсякчасний – постійний
 Повчити – дати вказівку, проінструктувати
 Пов'язатися – зустрітися, налагодити контакт
 Поголоска – чутка
 Подержать – потримати
 Подолувати – долати
 Позвітувати – відзвітувати
 Позем – якість
 Познати – упізнати
 Поінструовані – проінструовані
 Покласти натиск – зробити акцент на
 Покликання – вимога
 Полагодити – вирішити, владнати
 Помістити – розмістити
 Поодинокий – нечисленний, окремий
 Поодиначо – поодиначі
 Попередньо – заздалегідь, раніше
 Поривати – піднімати на
 Поручення – доручення
 Посвічити – засвідчити
 Постава – вигляд
 Постава, постановка – стан
 Поступовання – вчинок
 Потверджувати – підтверджувати
 Потрафити – бути здатним, могли

Потягнення – виступ проти, мета, негативний вчинок
 Поучення – рекомендація, роз'яснення
 По-халуїські – по-холуйськи
 Почасти – частково
 Почування – відчуття
 Правний – законний, легітимний
 Представити – передати
 Преспішити – прискорити
 Претекст – привід
 Пригоже – добре було б
 Приготовити – підготувати
 Придатися – згодитися
 Придержуватися – притримуватися
 Приліпле – прилипне
 Приложення – додаток
 Приложити – прикласти
 Примінити – застосувати
 Примір – приклад
 Примірний – приблизний
 Приміром – наприклад
 Примістити – розмістити
 Припадковий – випадковий
 Припоручити – доручити
 При допомозі – за допомогою
 Приспішити – прискорити
 Притримати – затримати
 Провадити – виконувати, здійснювати
 Провалитися – розконспіруватися
 Провірити – перевірити
 Програ – програш
 Проєкт – проект
 Прожиток – життя
 Пропагандивний – пропагандистський
 Пропагатар – пропагандист
 Проробити – зробити, виконати
 Противно – навпаки
 Протяг – проміжок
 Прочуття – почуття
 Пуделко – невелика коробочка, футляр
 Пуля – куля
 Радше – вірніше, правильніше, швидше за все
 Ранений – поранений
 Регіоналіст – регіоналіст
 Режим – режим
 Ретільне – ретельніше
 Рівнож – також
 Рідовина – рідина
 Ріжний – різний
 Різноманітний – різноманітний
 Річевий – присутній
 Рішити – вирішити
 Розбриватися – розбідатися
 Розвідати – дізнатися
 Розвідчик – розвідник
 Розв'язати – припинити
 Розлом – розподіл
 Розпізнавчий – розпізнавальний
 Розповсюджувати – розповсюджувати
 Розподілення – розподіл
 Розприділення – розподіл
 Розробка – розробка
 Розробити – допитати, провести слідство
 Розчислення – розрахунок
 Ругатися – лаятися
 Руководитися – керуватися
 Рулити – зрушити
 Самозарадний – енергійний
 Сварня – сварка
 Свеї – свої
 Сезонний – сезонний
 Серйозний – серйозний
 Сипати – здавати

Скермувати – скерувати	Тільки – тільки
Скількість – кількість	Товчок – поштовх
Складення – укладання	Тож – теж, також
Скомплікувати – відібрати	Точка – пункт
Скорше – скоріше, швидше	Трік – трюк
Скривати – приховувати	Троха – трохи
Слабий – слабкий	Тьмово – тьмяно
Слабість – слабкість	Убрання – одяг
Словний – словесний	Уважати – вважати, звертати увагу на, розцінювати як, слідкувати
Снага – наснага	Уводити – вносити
Совітський – радянський	Уділяти – надавати, здійсню- вати
Спад – падіння, приземлення	Ужити – використати
Співльокатор – співмешка- нець, колега	Узгіднювати – погоджувати з
Співчуваючо – співчутливо	Узглядити – узгодити
Спішити, спішитися – поспіша- ти	Уложити – написати, скласти
Сплетня – чутка	Улягти зміні – змінитися
Сповнювати – виконувати, займати пост	Умовини – обставини, причи- ни
Сподіються – сподіваються	Умундурований – одягнений (зокрема у військову форму)
Справити – виправити	Унормувати – владнати
Стало – постійно	Упадок – занепад
Ствердити – затвердити, при- значити	Уподатковане – оподатковане
Стежа – варта	Упорядкування – впорядкуван- ня
Стислий – міцний, тісний	Урухомити – створити, уclas- ти
Стопа – виступ, становище	Устійнити – визначити, встано- вити, налагодити
Стосувати – застосовувати	Фляшечка – пляшечка
Страта – втрата	Фотознімка – світлина, фото- графія
Страчати – втрачати	Футір – хутір
Страшити – лякати	Хай – нехай
Стрільна – набій	Характеристичний – характер- ний
Стрінутися – зустрітися	Хвилевий – тимчасовий
Стрітися – зустрітися	Хиба – недолік
Стріча – зустріч	Хиба – хіба
Ступати – крокувати	
Ступень – ступінь	
Стягнути – забрати	
Супроти – проти	
Тартак – лісопилка	
Термінар – щоденник	

Ходження – пересування
Ходить мені – йдеться
Хорий – хворий
Цебто – тобто
Цего – цього
Цеї – цієї
Цілість – сукупність
Частійще – частіше
Числити – розраховувати на
Число – кількість
Чутися – почувати себе
Ширш – детальніше
Яко – як і

ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКИХ МАТЕРІАЛІВ І ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ, ЩО ЗГАДАНІ У ДОКУМЕНТАХ ЗБІРНИКА

- “12 прикмет характеру українського націоналіста”, програмний документ ОУН
- “22 січня ...”, листівка
- “44 правила”, програмний документ ОУН
- “Америка и”, книга
- “Більше рев. пильності”, брошура
- “Більшовики в боротьбі з українським визвольно-революційним рухом у другій імперіалістичній війні”, стаття
- “Большевицька демократизація Європи”, брошура
- “Большевицька розв’язка національного питання”
- “Брати-Червоноармійці-Українці! (Від Переяславсь. договору ...)”, листівка
- “Братья насильно загнаные в “истребки”, листівка
- “Бюро інформації УГВР”, часопис
- “В колгоспній неволі”, оповідання
- “В. чи М. і Д. в діти”, листівка
- “Весенняя севба в колхозе”, листівка
- “Вибори в США”, стаття
- “Від Бюро інформ. УГВР”, часопис
- “Відкритий лист бійців УПА ...”, пропагандистський лист
- “Війна чи мир”
- “Вірка”, оповідання
- “Вказівки № 1 щодо проп. роботи на 49 рік”
- “Вказівки українській молоді”
- “Вказівки щодо пропагандивної роботи на 1950 рік”
- “ВН”, часопис
- “Воля и успех”, конспект
- “Вольнь в борьбе”, альманах
- “Географія України”, підручник
- “Героїзм матері”, листівка
- “Геть кол. з наш. зем.”, листівка
- “Голос правды”, часопис
- “Гражданские особы”
- “Громадяне, бережітьсья більш. підступів та провокації”, листівка
- “Дбаймо про відповідний підбір, високу ідейність і т. д.”
- “Де Ваші діти”
- “Декалог”, програмний документ ОУН

“Декларація”
“Деклярація УГВР”, брошура
“Дискуссионная трибуна”, часопис
“Діти України”
“До боротьби за хліб”, листівка
“До відома всім ...”
“До Волі”, часопис
“До генези УГВР”, брошура
“До міжнародного положення”, стаття
“До насильно розвалюваних селян”, листівка
“До тактики революційної боротьби”
“Думки до проблемы сусп. ладу на Украине”, стаття
“Ес ...”, газета
“Євген Коновалець”, листівка
“За волю н.”, часопис
“За Волю Нації”, часопис
“За межу”, оповідання
“За Укр. Державу”, часопис
“За Українську Державу”, часопис
“За Україну”, пісенник
“За Україну”, часопис
“За УССД”, вірш
“За что борется УПА”, листівка
“За что ведет борбу”, листівка
“За що бореться УПА”, листівка
“За що ми боремося”, листівка
“За що ми боролися”, брошура
“Завваги”
“Задачи АБН в области политической информации”
“Збірка віршів”
“Звернення воюючої України до всієї укр. еміграції”, брошура
“Звернення Наталії ...”
“Значення фактичного і місцевого матеріалу в масовій пропаганді”, брошура
“История революционной борьбы на СУЗ по 1920 год”
“История Украинской нац. революции”
“История Украины”
“Истребки”, листівка
“Истребки, которые уже опозорились перед народом”
“Ідеологічний вишкіл”
“Ідея і чин”, часопис
“Із “Устава АБН”

“Інтелігенти”, листівка
“Інформатор”, часопис
“Історія ОУН”
“Історія революційної боротьби на СУЗ”, стаття
“Історія України”, книжка
“Його спадкоємці”, збірка новел
“К украинской молодежи Западной Украины”, листівка
“К украинской молодежи и колхозникам”, листівка
“Каганович знову в Україні”, брошура
“К/г рабство”, брошура
“Колоніальна політика большевицьких імперіалістів в Україні”,
брошура
“Комінформ і його завдання”, стаття
“Конспиративный вышкол”
“Конспирація”
“Конституція”
“Конституція СССР”
“Коротка історія України”, книжка
“Красноармейцы-тиловики”, відозва
“Криваві рожі”, оповідання
“Кто такие бандеровцы”
“Кто такие бандеровцы и за что они борятся”
“Леся Українка”
“Лист від колгоспників з-над Дніпра”, листівка
“Лицо империализма”, стаття
“Літопис УПА”, часопис
“Люди підпілля”, оповідання
“Малий Богданко”, оповідання
“Малі друзі”, часопис
“Марш націоналістів”
“Международная политическая ситуация і очередные задачи
АБН”
“Микола Хвильовий”, брошура
“Минерское дело”, реферат
“Молодий революціонер”, часопис
“Моя молодість”
“Над Дніпром”, оповідання
“Найдемократичнейшие выборы”, листівка
“Напрявні політично-пропагандивної праці”
“Наступ большевицьких імперіалістів на колгоспників”, стаття
“Національне питання в СРСР”, брошура
“Наша відповідь”, листівка

“Наше становище до російського народу”
“Недалеко Берестечка”, оповідання
“Непослух”, оповідання
“Нутро Клим Савура”, листівка
“О жизни в эмиграции”, листовка
“Обличья империализму”, стаття
“Обращение воюющей Украины”, листівка
“Обращение ОУН и УГВР”, листівка
“Огнем пылает Украина”, вірш
“Организаторам, членам ініціативних груп і головам колгоспів”,
листівка
“Освободительная борьба Мазепы и Орлика”
“Осередок Проп. і Інформ. при Пр. ОУН”, часопис
“Основные вопросы нашей освободительной борьбы”
“Остання свитина”, оповідання
“Отцы, матери, жены, девушки, дети, сыновья, мужья, отцы
которых находятся в “ястребках”, листівка
“ОУН на СУЗ”, стаття
“Ошуканий”, оповідання
“Пашны буряки”
“Пересторога росіянам”, листівка
“Перець”, часопис
“Перший”, оповідання
“Перший з перших”, стаття
“Повернення”
“Повідомлення в справі становища рев. підпілля до працівників
...”
“Повст. торба”, оповідання
“Повстанець”, часопис
“Полтава”, стаття
“Полундра”, оповідання
“Постанови I ВЗ ОУН”
“Постанови I Конгресу”
“Постанови II ВЗ ОУН”, брошура
“Постанови II ВЗУН”, брошура
“Постанови III ВЗУН”, брошура
“Постанови III НВЗ ОУН”
“Предостережение”, листівка
“Про большевицьке звернення”, листівка
“Про деякі актуальні питання суч. укр. визв. справи”
“Про основні завдання нашої пропаганди та її спрямування”
“Про політично-пропагандивні помилки”

“Про уточнення і доповнення до Прог. Постанов III ...”, брошура
“Прогр. Постанови”
“Програма ОУН”
“Программа ОУН”
“Промислові робітники України”, листівка
“Пропагандистский вышкол”
“Путь к Воле”, периодическое издание
“Раболепіє”, листівка
“Радієві Вісті”, часопис
“Радієвісті”, часопис
“Раздел Росии”
“Революціонери-герої”
“Розподіл Росії”
“Русская жестокость”, брошура
“С рождеством Христовым”, листовка
“Самостійність”, часопис
“Свято Героїв”, реферат
“Селяни західних областей України”, листівка
“Селяни Західної України”, листівка
“Селяни-колгоспники”, листівка
“Серед гамору міста”, оповідання
“Слово”
“Слово до українських учителів зі СУЗ”, листівка
“Слово ОУН”
“Смерть Зависної”, листівка
“Социальные основы освобод. борьбы народов АБН”
“Сталін вирівнює”, листівка
“Стрілецькі вісті”, часопис
“Сурма”, часопис
“Татяна”, оповідання
“Теория нации из психологии национальных чувств”
“У царстві вічної реакції”
“Укр. в ч. ярмі”
“Укр. колгосп”
“Укр. молодь”
“Укр. народе! Друзі члени ...”, листівка
“Укр. – наша нац. назва”, брошура
“Укр. рев. юнак іде”
“Укр. селяни”, листівка
“Укр. селяни, інт., роб.”, листівка
“Укр. юнацтво і сов. школа”, стаття
“Украинознание”, підручник

“Український націоналізм, як ідея”
“Україна в боротьбі”, брошура
“Українська молодь”, листівка
“Український Народ! Друзі члени і прихильники Орг. Укр. Нац.”,
брошура
“Український перець”, часопис
“Українські селяни західних областей України”, листівка
“Українські чоловіки і жінки! Укр. молодь!”
“Українські юнаки і дівчата”, листівка
“Українці”, листівка
“Українці-інваліди”, листівка
“Учительниця”
“Учительниці”
“Флаг українського націоналіста”, брошура
“Христос Воскрес”, листівка
“Христос Воскрес – Воскресне Україна”
“Христос Рождається”, листівка
“Хто такі бандерівці та за що вони борються”, брошура
“Чи большевики ведуть до комунізму”, брошура
“Чия буде Україна”, листівка
“Чия праця – того хліб”, стаття
“Члены “истребительных групп”, листівка
“Чому працюючі СРСР живуть у постійній нужді”, брошура
“Шахтарі Донбасу”
“Шкільні товариші”, оповідання
“Шлях до Волі”, навчальна розробка
“Шляхом боротьби”, часопис
“Шовіністичне запаморочення і русифікаційна горячка
московсько-большевицьких імперіялістів”, брошура
“Ще про націонал-комунізм”
“Щоденні вісті”, часопис
“Я ворог радянської влади”
“Як “великі” рос. сатрапи визволяли укр. народ”
“Як згинув Максим”, листівка
“Як згинув Мітла”, листівка

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУВАЛИСЯ ДЛЯ УКЛАДАННЯ ПІДРЯДКОВИХ КОМЕНТАРІВ

- Б. авт. Терниста дорога** – Б. авт. Терниста дорога полковника Польового // 20 хвилин. – 2009. – 2 квітня // <http://te.20minut.ua/print/146743> (07.07.2011).
- Балей Б. р.** – Балей П. Фронда Степана Бандери в ОУН 1940 року. Причини і наслідки. – Київ: Б. в., 1996. – 244 с.
- Бердник 2007** – Бердник М. Потерявшие память // Еженедельник “2000”. – 2007. – 9–15 ноября. – № 45 // <http://2000.net.ua/2000/svoboda-slova/istorija/26138> (23.02.2011).
- Бофони 2008** – Бофони: грошові документи ОУН і УПА / Клименко О. (авт.-упоряд.), Даниленко В. (ред.). – Київ: Університет банківської справи Національного банку України, 2008. – 192 с.
- Бурдс 2006** – Бурдс Дж. Советская агентура. Очерки истории СССР в послевоенные годы (1944 – 1948). – Москва–Нью-Йорк: “Современная История”, 2006. – 296 с.
- Вовк 2003** – Вовк О. Останній генерал УПА: до біографії Василя Кука // 3 архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2003. – № 1. – С. 254–257.
- Веденеев 2005** – Веденеев Д. Специальные мероприятия подполья ОУН в Западной Украине (1941–1942 годы) // В мире спецслужб. – 2005. – № 3. – С. 36.
- Веденеев 2001** – Веденеев Д., Шевченко С. Українські солонки. – Київ: “ЕксОб”, 2001. – 208 с.
- Веденеев 2006а** – Веденеев Д., Биструхін С. Меч і тризуб. – Київ: “Генеза”, 2006. – 408 с. – (Серія “Таємні війни: історія та сучасність”. – Кн. 2).
- Веденеев 2006б** – Веденеев Д., Биструхін Г. “Повстанська розвідка діє точно й відважно...”. – Київ: “К.І.С.”, 2006. – 568 с. – (Серія “Таємні війни: історія та сучасність”. – Кн. 3).
- Веденеев 2007** – Веденеев Д., Биструхін Г. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-і роки. Київ: “К.І.С.”, 2007. – 568 с.
- Віхров 2006** – Віхров М. “Націократія” Миколи Сціборського і “третій шлях” України // Ідеологія українського націоналізму на сучасному етапі розбудови Української держави. Матеріали міжнародної наукової конференції. Івано-Франківськ, 12–13 жовтня 2006 р. – Івано-Франківськ: “Місто НВ”, 2006. – 280 с.
- Галаса 2005** – Галаса В. Наше життя і боротьба. Спогади. – Львів: Видавництво “Мс”, 2005. – 272 с.
- Галузевий державний архів СБУ: путівник 2009** – Галузевий державний архів СБУ: путівник / Даниленко В. та ін. (відп. ред.). – Харків: “Права людини”, 2009. – 136 с.
- Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБ України), ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 33 (1960 р.), спр. 3, т. 3,**

арк. 40 – Спецповідомлення по агентурній справі “Барліг”, укладене генерал-лейтенантом П. Дроздецьким для начальника 2 упр. МДБ УРСР П. Федотова (від 27.03.1946 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 33 (1960 р.), спр. 3, т. 3, арк. 158–160 – Доповідна записка заступника начальника УНВС Волинської обл. О. Гриценка для керівника НКВС УССР В. Рясного “Про ліквідацію оунівського підпілля і озброєних банд УПА на території Волинської області з 10 по 15 грудня 1945 року” [кінець грудня 1945 р.].

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 39 (1953 р.), спр. 3, т. 3, арк. 72–97 – Доповідь начальника УМДБ Тернопільської обл. полковника В. Коломійця для керівника МДБ УРСР генерал-лейтенанта С. Савченка про агентурно-оперативну роботу УМДБ Тернопільської обл. по напрямку ОУН і УПА в березні 1947 р. (від 26.03.1947 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 39 (1953 р.), спр. 5, арк. 86 – Повідомлення невідомого працівника МДБ УРСР для невідомого працівника ЦК КП(б)У про ліквідацію референта зв'язку одного з надрайонів ОУН(б) “Марка” (від 10.05.1947 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 6, арк. 90 – Спецповідомлення начальника УМДБ Рівненської області полковника В. Шевченка для заступника керівника МДБ УРСР генерал-майора В. Дроздова про ліквідацію провідника Костопільського району ОУН(б) “Василя” (від 03.12.1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 6, арк. 162 – Доповідна записка начальника УМДБ Рівненської області полковника В. Шевченка для керівника МДБ УРСР С. Савченка про ліквідацію проводу Костопільського надрайону (від 11.03.1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 6, арк. 184–198 – Доповідна записка начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника В. Шевченка для заступника міністра МДБ УРСР генерал-майора В. Дроздова про хід виконання наказу МДБ СРСР № 00469 Мізоцьким райвідділом МДБ станом на 20.04.1949 р. (від 28.04.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 7, арк. 151–157 – Повідомлення начальника УМДБ Рівненської області полковника В. Шевченка для керівника МДБ УРСР генерал-лейтенанта С. Савченка про ліквідацію проводу району ОУН(б) “Гонти”-“Назара” (від 02.10.1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 7, арк. 226–234 – Спецповідомлення начальника УМДБ Рівненської області гвардії полковника В. Шевченка для заступника міністра МДБ генерал-майора В. Дроздова про ліквідацію провідника Дубенського району “Карпа” (від 29.09.1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 8, арк. 39–44 – Довідка заступника начальника відділення відділу 2-Н УМДБ майора Недозіна для невідомого про оперативно-розшукову справу “Філія” (від 08.03.1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 41 (1953 р.), спр. 8, арк. 140 – Доповідна записка заступника начальника УМДБ Волинської області

полковника В. Киричука для заступника начальника упр. 2-Н МДБ УРСР полковника П. Пастельняка про ліквідацію членів проводу Луцької округи ОУН(б) (від 14.07.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 42 (1953 р.), спр. 5, т. 2, арк. 106–107 – Спецповідомлення начальника УМДБ Тернопільської обл. полковника В. Коломійця для заступника міністра МДБ УРСР генерал-майора В. Дроздова про ліквідацію диверсійно-терористичної групи у м. Кам'янець-Подільський (від 6.09.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 42 (1953 р.), спр. 5, т. 2, арк. 108–109 – Спецповідомлення начальника УМДБ Тернопільської обл. полковника В. Коломійця для керівника МДБ УРСР генерал-лейтенанта М. Ковальчука з приводу справи “Центр” (від 21.02.1950 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 42 (1953 р.), спр. 8, арк. 25–31 – Довідка начальника відділу упр. 2-Н МДБ УРСР підполковника А. Кагановича для невідомого про хід виконання наказу МДБ СРСР № 00386 від 20.10.1948 г. (від 27.01.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 44 (1953 р.), спр. 2, т. 1, арк. 3–41 – Огляд документів, захоплених під час ліквідації керівника крайового проводу ОУН “Дубового”, укладений заступником начальника відділу 2-Н УМДБ Волинської обл. капітаном Резніком (від 27.01.1951 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 1, т. 1, арк. 22 – Оглядова довідка про боївку “Бутька”, укладена начальником УМДБ Київської області полковником М. Бондаренком для начальника УМДБ Рівненської області В. Шевченка (від 17.11.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 1, т. 1, арк. 142–155 – Довідка заступника начальника УМДБ Київської обл. полковника Є. Мартиненка про результати виконання наказу МДБ УРСР № 00328 від 10.10.1949 р. “Про заходи щодо ліквідації оунівської бандгрупи, діючої на межі районів Київської та Житомирської обл.” (від 14.12.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 1, т. 1, арк. 154 – Довідка про результати виконання наказу МДБ УРСР № 00328 від 10.10.1948 р. “Про заходи з ліквідації оунівських бандгруп, діючих на межі районів Київської і Житомирської областей”, укладена начальником УМДБ Київської області полковником Є. Мартиненком (від 14.12.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 1, т. 1, арк. 188 – Довідка про результати роботи оперативної групи УМДБ Київської області на Рівненщині щодо ліквідації керівників боївок “Бутька” та “Романа”, укладена начальником опергрупи УМДБ Київської області полковником Лобаєвим (від 27.03.1950 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 1, т. 1, арк. 192 – Акт документів, вилучених з криївки “Романа”, укладений начальником 2-го відділення 2-го відділу УМДБ Рівненської області майором М. Барабашиним (від 11.07.1950 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 1, т. 2, арк. 154 – Доповідна записка заступника начальника упр. 2-Н МДБ УРСР полковника Пастельняка для начальника 2 відділу УМДБ Житомирської обл. полковника Собакаря про вилучення у ліквідованого “Павла”-“Миколи” записника з адресами мешканців Житомирської обл. (від 11.07.1950 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 7, т. 1, арк. 258–273 – Протокол допиту С. Янишевського заступником начальника відділу слідчої частини МДБ УРСР капітаном Дубком (від 20.09.1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 13, т. 1, арк. 190 – Виписка зі доповідної записки УМДБ Рівненської області з приводу справи-формуляра “Равлик”, укладена невідомим для невідомого (травень 1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 14, т. 1, арк. 109 – Доповідна записка начальника УМДБ Ворошиловградської області полковника Коновалова для заступника начальника упр. 2-Н МДБ УРСР підполковника П. Пастельняка про результати боротьби з оунівським підпіллям (від 18.07.1953 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 14, т. 1, арк. 228–231 – Пропагандистський лист від А. Брезвена з с. Селиська Яворівського р-ну Львівської обл. до В. Гуріна з м. Рубіжне Ворошиловградської обл. (березень 1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 21, т. 1, арк. 59 (конверт) – Пропагандистський лист від “українських повстанців” до М. Поліщук з с. Кочержинці Уманського р-ну Київської обл. [орієнтовно 1948 р.].

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 21, т. 1, арк. 59 (конверт) – Пропагандистський лист від “начальника Житомирського МГБ” до начальника міліції Ружинського р-ну Житомирської обл. І. Ромашова [дата не вказана].

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 48 (1953 р.), спр. 21, т. 1, арк. 143 (конверт) – Пропагандистський лист від “українських повстанців” до О. Шерстюка (від 31 березня 1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 50 (1953 р.), спр. 2, арк. 132–163 – Доповідна записка міністра МДБ УРСР М. Ковальчука для члена ЦК КП(б)У Л. Мельникова про результати заходів органів МДБ щодо ліквідації бандоунівського підпілля у східних областях України за час від 01.08.1951 р. до 10.05.1952 р. (від 14.05.1952 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 3, т. 1, арк. 50–75 – Доповідна записка начальника УНКВС Рівненської обл. В. Трубнікова для невідомого про виконання рішення Політбюро ЦК КП(б)У від 26.02.1945 р. про боротьбу з оунівськими бандами на території Рівненської обл. за період з 15.03 по 01.05.1945 р.” (від 14.05.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 1–14 – Доповідна записка начальника УНКВС у Волинській обл.

полковника О. Яковенка для наркома НКВС генерал-лейтенанта В. Рясного “Про хід розробки і ліквідації оунівського підпілля на території Волинської обл. станом на 01.09.1945 р.” (від 03.09.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 32 – Доповідь начальника УНКВС Волинської обл. полковника О. Яковенка для невідомого про підсумки проведеної роботи з ліквідації “банд УПА” і оунівського підпілля упродовж січня – травня 1945 р. (від 23.05.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 128–163 – Доповідна записка начальника УНКВС Волинської обл. полковника О. Яковенка для керівника НКВС УРСР В. Рясного про результати боротьби з оунівським підпіллям й бандитизмом за період з 1 по 15 лютого 1945 р. (від 26.02.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 242–264 – Доповідна записка начальника УНКВС Волинської обл. полковника О. Яковенка для керівника НКВС УРСР В. Рясного про хід розробки та ліквідації оунівського підпілля на території Волинської обл. станом на 20.04.1945 р. (від 21.04.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 273–278 – Протокол допиту Канчука Івана Германовича, завірених заступником начальника 2 відділення управління НКВС УРСР молодшим лейтенантом Гуляном (від 19.04.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 341–346 – Доповідна записка заступника начальника УНКВС Волинської обл. майора О. Гриценка для керівника НКВС УРСР В. Рясного про ліквідацію оунівського підпілля на території Волинської обл. упродовж квітня – травня 1945 р. (від 12.06.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 347–353 – Протокол допиту Куліш Федора Феодосійовича, укладений слідчим відділу боротьби з бандитизмом УНКВС Волинської обл. молодшим лейтенантом міліції Гладченком (від 26.05.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 361–391 – Доповідна записка начальника УНКВС у Волинській обл. полковника О. Яковенка для керівника НКВС УРСР В. Рясного про хід розробки та ліквідації оунівського підпілля на території Волинської обл. станом на 25.07.1945 р. (від 28.07.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 7, т. 1, арк. 59 – Спецдонесення заступника начальника штабу ВВ Українського округу полковника Старова для заступника керівника НКВС УРСР Т. Строкача (від 27.01.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1953 р.), спр. 7, т. 1, арк. 74 – Довідка заступника начальника відділу упр. боротьби з бандитизмом НКВС УРСР Г. Арутюнова про бесіду з хворим Юрієм Стельмашуком (лютий 1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1954 р.), спр. 4, т. 2, арк. 1–7 – Спецповідомлення начальника УНКВС Рівненської обл.

генерал-майора В. Трубнікова для наркома НКВС УРСР генерал-лейтенанта В. Рясного про проведення чекістсько-військової операції у котівському лісі (від 07.10.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 55 (1954 р.), спр. 4, т. 3, арк. 150–218 – Доповідна записка начальника УНКВС у Волинській обл. полковника О. Яковенка для наркома НКВС УРСР генерал-лейтенанта Т. Строкача про результати боротьби з бандитизмом та антирадянським підпіллям на території Волинської обл. у IV кварталі 1945 р. (від 18.01.1946 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 26 – Інформаційне повідомлення заступника начальника упр. контррозвідки СМЕРШ генерал-лейтенанта П. Мешика для невідомого про керівний склад “східної групи УПА” [дата не вказана].

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 279–280 – Доповідна записка начальника відділу по боротьбі з бандитизмом УМВС Рівненської обл. майора Гаврилова для міністра МВС УРСР Т. Строкача про склад та діяльність проводу Корецького над-району ОУН (від 30.04.1946 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 5, т. 2, арк. 122–152 – Доповідна записка начальника УМВС Рівненської обл. генерал-майора В. Трубнікова для керівника МВС УРСР Т. Строкача про оперативну ситуацію і організацію оперативно-розшукової роботи по боротьбі з бандитизмом упродовж вересня–жовтня 1946 р. (від 08.11.1946 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 5, т. 2, арк. 187–194 – Список оунівських проводів і боївок, діючих на території Рівненської обл., завірений начальником УМВС Рівненської обл. генерал-майором Асмоловим [дата не вказана].

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 22–28 – Протокол допиту Олійник-Ковтонюк Валентини Антонівни, завірений начальником 1 відділення відділу по боротьбі з бандитизмом УМВС Рівненської обл. [підпис нерозбірливий] (від 29.04.1946 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 85–99 – Довідка начальника УМВС Рівненської обл. генерал-майора В. Трубнікова для невідомого про оперативно-розшукову справу “Приречені” (від 18.07.1946 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 141–141 зв. – Листівка “Повідомлення-Пересторога для членів ОУН, повстанців і населення” [не раніше липня 1946 р.].

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 306–313 зв. – Спецповідомлення начальника упр. МВС УРСР по боротьбі з бандитизмом полковника Р. Сараєва для начальника головного упр. МВС СРСР по боротьбі з бандитизмом генерал-лейтенанта О. Леонтьєва з приводу справи “Приречені” (від 6.01.1947 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 56 (1953 р.), спр. 9, арк. 422–427 – Повідомлення начальника УМВС Рівненської обл. генерал-

майора В. Трубнікова для міністра МВС УРСР Т. Строкача про створення нового крайового проводу ОУН на території Рівненської обл. (від 03.11.1946 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 3, т. 1, арк. 69а–69б – Довідка начальника відділення управління по боротьбі з бандитизмом МВС УРСР капітана Мисечка для невідомого про оперативно-розшукову справу “Підпільники” на провід ПЗК “Москва” (лютий 1947 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 3, т. 1, арк. 213–217 – Орієнтування начальника УМДБ Волинської обл. полковника І. Матвеенка для начальника УМДБ Рівненської обл. про місця укріття та маршрути переміщення керівних центрів оунівського підпілля, діючих на території Волинської та Рівненської обл. (від 28.02.1947 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 2 – План оперативних заходів із ліквідації оунівських проводів у районах, надрайонах, округах та краях ОУН(б) на ПЗУЗ, укладений начальником УМДБ Рівненської області полковником Ф. Цветухіним (від 14.10.1946 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 4, т. 1, арк. 292 – Орієнтування заступника начальника упр. 2-Н МДБ УРСР майора П. Пастельняка для начальника 2-го відділу УМДБ Кам’янець-Подільської обл. майора Фрашка про розшук Сильвестра Титка-“Романа” (від 18.07.1947 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3, арк. 286 (конверт) – Лист від М. Козака до Ф. Воробця-“Степана” (від 7.11.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 4, т. 2, арк. 99 – Доповідна записка заступника начальника УМДБ Львівської області полковника В. Майструка для невідомого про агентурно-оперативну роботу відділу УМДБ Львівської області в лютому 1949 р. (від 5.03.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 1–10 – Спецповідомлення начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника В. Шевченка для заступника міністра МДБ УРСР генерал-майора В. Дроздова про ліквідацію керівних учасників крайового проводу ОУН(б) на ПЗУЗ (від 11.01.1949 р.).

ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 17–30 – Записка по “ВЧ” начальника УМДБ Рівненської обл. полковника В. Шевченка для керівника МДБ УРСР С. Савченка про ліквідацію керівника крайового проводу ОУН на ПЗУЗ “Дубового”, він же “Максим” (від 10.09.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 31–32 – Виписка з доповідної записки УМДБ Рівненської обл. про результати роботи з ліквідації оунівського підпілля в січні 1949 р., завершена оперуповноваженим упр. 2-Н МДБ УРСР старшим лейтенантом Д. Пуришкіним [дата не вказана].

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 33–38 – Записка по “ВЧ” заступника міністра МДБ УРСР генерал-

майора В. Дроздова для міністра МДБ УРСР генерал-лейтенанта С. Савченка про помилку в справі ідентифікації особи, котра згадувалася у записці по "ВЧ" від 10.02.1949 р. (від 12.02.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 66–82 – Доповідна записка начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника В. Шевченка для керівника МДБ УРСР генерал-лейтенанта С. Савченка про ліквідацію керівника проводу ОУН(б) на ПЗУЗ М. Козака (від 14.02.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 84–85 – Акт огляду трупів ліквідованих у ніч з 7 на 8 лютого 1949 р., завірений начальником УМДБ Рівненської обл. В. Шевченком, заступником начальника упр. 2-Н МДБ УРСР П. Пастельняком, заступником начальника УМДБ Рівненської обл. В. Гурєєвим, заступником начальника упр. 2-Н МДБ УРСР Дубком, начальником відділення 1-го відділу упр. 2-Н МДБ УРСР Г. Биковим й заарештованим С. Янишевським [дата не вказана].

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 140–142 – Спецповідомлення про ліквідацію друкарні проводу ОУН(б) на ПЗУЗ у Рівненській обл., укладене керівником МДБ УРСР С. Савченком для В. Абакумова, М. Хрущова, Д. Коротченка, Л. Мельникова та ін. (всього – 6 адрес).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н.), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 146–155 – Спецповідомлення начальника УМДБ Рівненської обл. полковника В. Шевченка для заступника міністра МДБ УРСР генерал-майора В. Дроздова про ліквідацію керівника зв'язку проводу ОУН(б) на ПЗУЗ "Птаха" (від 24.03.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 1, арк. 157 – Фрагмент довідки невідомого автора про керівні ланки підпілля ОУН(б), які розробляло УМДБ Волинської обл. [березень 1949 р.].

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 12–13 – Донесення у справі ідентифікації підпільника "Стародуба" по світлині, прийняте старшим оперуповноваженим 1-го відділу відділення 2-Н УМДБ Тернопільської обл. лейтенантом Г. Абишевим (від 09.03.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 21–30 – Доповідна записка заступника начальника упр. 2-Н МДБ УРСР полковника І. Шорубалки для заступника начальника відділу 2-Н 2-го головного упр. МДБ СРСР полковника Донцова щодо оперативно-розшукової справи на крайовий провід ОУН(б) на ПЗУЗ (від 25.04.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 41–41 зв. – Записка по "ВЧ" заступника міністра МДБ УРСР генерал-майора В. Дроздова для міністра МДБ УРСР С. Савченка (від 24.03.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 42-44 – Спецповідомлення міністра МДБ УРСР С. Савченка для М. Хрущова, Д. Коротченка, Д. Малікова, М. Махова та інших про лік-

відацію функціонера проводу ОУН(б) на УЗ “Птаха” у Тучинському р-ні Рівненської обл. (від 29.03.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 113–129 – Спецповідомлення в. о. начальника УМДБ Волинської обл. гвардії полковника Г. Івкіна для заступника міністра МДБ УРСР генерал-майора В. Дроздова про бій працівників УМДБ Волинської обл. з невідомою групою підпільних кур’єрів ОУН 16.07.1949 р. (від 24.07.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 154 – Супровідний лист до документів ОУН, виявлених 16.07.1949 р., укладений заступником начальника відділення відділу 2-Н УМДБ Волинської обл. лейтенантом Свириденком для начальника 1-го відділу упр. 2-Н МДБ УРСР полковника П. Кожушка (від 9.09.1949 р.) (з додатком трофейних документів на 33-х арк.).

ГДА СБУ, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 155 – Супровідний лист до документів ОУН, надісланий заступником начальника відділу 2-Н УМДБ Волинської обл. Резніком і заступником начальника відділення відділу 2-Н лейтенантом Свириденком для начальника 1-го відділу упр. 2-Н МДБ УРСР полковника П. Кожушка (від 8.09.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 180–182 – Орієнтування про Мирослава Гука, укладене заступником начальника упр. 2-Н МДБ УРСР полковником І. Шорубалкою для заступників начальників управлінь МДБ у Західній Україні (від 16.09.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 184 – Довідка старшого оперуповноваженого упр. 2-Н МДБ УРСР капітана В. Бублія для невідомого про розшифрування низки цифрових псевдонімів (від 10.10.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 185 – Витяг з довідки про Берестейський окружний провід, укладеної невідомим працівником УМДБ Волинської обл. для старшого оперуповноваженого упр. 2-Н МДБ УРСР капітана В. Бублія (від 22.09.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 38–50 – Доповідна записка начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника В. Шевченка для заступника керівника МДБ УРСР генерал-майора В. Дроздова про ліквідацію члена крайового проводу ОУН Г. Семенюка-“Мручка”-“Миколи”, провідника Корецького надрайону “Слюсаря” та ін. (від 09.12.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 51–53 – Записка по “ВЧ” начальника УМДБ Рівненської обл. полковника В. Шевченка для керівника МДБ УРСР генерал-лейтенанта М. Ковальчука у різних організаційних справах (від 26.11.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 111–112 – Повідомлення заступника начальника упр. 2-Н МДБ УРСР полковника І. Шорубалки для начальника УМДБ Рівненської обл.

гвардії полковника В. Шевченка про розшук Тимофія Брезденя (від 9.01.1950 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 115–122 – План додаткових заходів у справі № 478 “Варяги” станом на грудень 1948 – січень 1950 рр., затверджений начальником УМДБ Рівненської обл. гвардії полковником В. Шевченком (від 16.12.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 131–134 – Записка по “ВЧ” № 45 начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника В. Шевченка для заступника міністра МДБ УРСР генерал-майора В. Дроздова (від 10.02.1950 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 138–148 – “Вістки” з районів Житомирської області, укладені оунівцем Тимофієм Брезденем-“Семеном” (від 20.07.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 160–179 – Доповідна записка начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника В. Шевченка для керівника МДБ УРСР генерал-лейтенанта М. Ковальчука про розшук обласного провідника “Хмеля” (від 06.11.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 195–216 – Виписка невідомого автора з невідомої доповідної записки в МДБ СРСР про заходи з нейтралізації проводу ОУН(б) на ПЗУЗ [уривок, без дати].

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 1, арк. 24–57 – Доповідна записка в. о. начальника УМДБ Волинської обл. гвардії полковника Ф. Будкіна для міністра МДБ С. Савченка про результати виконання плану заходів з ліквідації функціонерів крайового проводу ОУН “Москва” (від 21.10.1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 10–12 – Спецповідомлення в. о. начальника УМДБ Волинської області Ф. Будкіна для заступника міністра МДБ УРСР генерал-майора В. Дроздова про агентурно-оперативну роботу з ліквідації Північно-західного краю ОУН(б) “Москва” (від 23.04.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 29 – План заходів з ліквідації проводу Північно-західного краю ОУН(б) “Москва”, укладений заступником міністра МДБ УРСР генерал-майором В. Дроздовим (від 26.04.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 113–121 – Спецповідомлення в. о. начальника УМДБ Волинської обл. гвардії полковника Ф. Будкіна для заступника міністра МДБ УРСР генерал-майора В. Дроздова про ліквідацію референта пропаганди ПЗК О. Савири-“Яроша” (від 19.07.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 153 – Довідка з агентурної справи № 199 “Центр” про І. Литвинчука, підготовлена начальником 2-го головного упр. МДБ УРСР генерал-лейтенантом Я. Єдуновим [дата не вказана].

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17, т. 2, арк. 279–284 – Довідка заступника начальника упр. 2-Н МДБ УРСР

полковника І. Шорубалки для невідомого про керівництво ПЗК “Москва” (від 8.12.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 60 (1953 р.), спр. 6, т. 1, арк. 295. План агентурно-оперативних заходів із ліквідації проводу Північно-західного краю “Москва” на січень–лютий 1950 р., укладений начальником УМДБ Волинської обл. полковником І. Сидоровим (від 17.01.1950 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 14–18 – Доповідна записка начальника УМДБ Волинської області полковника І. Сидорова для начальника упр. 2-Н МДБ УРСР полковника Р. Сараєва про результати агентурно-оперативної роботи упродовж липня–вересня 1950 р. (від 16.10.1950 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 90 – Оперативне зведення № 27 УМДБ у Волинській області (від 27.01.1951 р.) [без підпису]

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5, т. 1, арк. 247–273 – Копія щоденника І. Литвинчука, укладеного під час його наради з В. Куком упродовж 3–11.10.1950 р. (жовтень 1950 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 65 (1953 р.), спр. 7, т. 1, арк. 242–258 – Доповідна записка начальника УНКВС Волинської обл. О. Яковенка для керівника НКВС УРСР В. Рясного про результати боротьби з оунівським підпіллям на території Волинської обл. 1–31.12.1944 р. (від 6.01.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 65 (1953 р.), спр. 8, т. 2, арк. 45–45 зв. – Оперативне зведення № 67 начальника УНКВС Рівненської обл. Приходченка для керівника НКВС УРСР В. Рясного (від 3.09.1944 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 65 (1953 р.), спр. 8, т. 2, арк. 85–88 – План чекістсько-військової операції, затверджений командиром 202-ї окремої стрілецької бригади ВВ НКВС капітаном Котляровим (від 6.09.1944 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 1, арк. 113–125 – Спецповідомлення начальника УМДБ Рівненської обл. полковника М. Решетова для міністра МДБ УРСР генерал-лейтенанта М. Ковальчука про ліквідацію Острожецького районного проводу ОУН “Тараса” (від 30.01.1952 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 1, арк. 284–301 – Документ “Рейд у Білорусію” [дата і автор не вказані].

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 2, арк. 118 – Документ “Деякі дані про Романа” (переклад російською мовою, завірений начальником відділення 4-го упр. МВС УРСР старшим лейтенантом Фроловим у жовтні 1953 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 3, арк. 49–56 – Протокол допиту Киселик О.Т., завірений старшим слідчим спецвідділу УМДБ Львівської обл. лейтенантом М. Стрюковим (від 16.05.1952 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 4, арк. 113 – Довідка невідомого начальника упр. 2-Н МДБ УРСР для невідомого працівника МДБ про діяльність відділу упр. 2-Н МДБ УРСР (від 06.03.1952 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 4, арк. 233–235 – Довідка начальника 4-го відділу УМДБ Рівненської обл. майора Семенова для заступника начальника упр. 2-Н МДБ УРСР майора Зубка з приводу розшукової справи на Власюка І.Д. (лютий 1952 р.)

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 4, арк. 285–288 – Орієнтування про розшук Б. Кузьми, надіслане начальником УМДБ Рівненської області полковником М. Решетовим для начальника упр. 2-Н МДБ УРСР полковника І. Шорубалки (від 08.05.1952 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 4, арк. 291–296 – Спецповідомлення начальника упр. 2-Н МДБ УРСР полковника І. Шорубалки для заступника начальника 2-го головного упр. МДБ СРСР полковника М. Новика про ліквідацію члена крайового проводу ОУН(б) на ПЗУЗ “Кайдаша” (від 22.05.1952 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1, т. 5, арк. 131–148 – Доповідна записка заступника начальника 4-го відділу УМДБ Рівненської обл. капітана Конишева для начальника УМДБ Рівненської обл. М. Решетова про результати перевірки роботи Здолбунівського райвідділу МДБ з викриття та ліквідації бандоунівського підпілля станом на 20.05.1952 р. [дата не вказана]

ГДА СБ України, ф. 2 (упр. ББ), оп. 95 (1951 р.), спр. 66, арк. 34 зв. – Доповідна записка начальника УМДБ Сталінської області полковника Черкова для начальника упр. боротьби з бандитизмом МДБ УРСР Р. Сараєва про результати агентурно-оперативної роботи відділу ББ УМДБ Сталінської обл. у травні–червні 1946 р. (від 6.07.1946 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 4 (1959 р.), спр. 7, арк. 207–212 – Копія документа “Деякі дані про Романа” (автор – “10”, дата – 6.10.1953 р.), завірена заступником начальника відділення 4-го упр. МВС УРСР старшим лейтенантом Фроловим (жовтень 1953 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 4 (1959 р.), спр. 9, арк. 124 – Довідка оперуповноваженого 4-го упр. КДБ при Раді Міністрів УРСР капітана Смирнова для невідомого про відомості, викладені в оперативному зведенні № 27 від 27.01.1951 р. (листопад 1954 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 4 (1959 р.), спр. 10, арк. 123–124 – Повідомлення про ліквідацію групи “Романа”, укладене головою КДБ при Раді Міністрів УРСР генерал-майором В. Нікітченком для Голови КДБ при Раді Міністрів СРСР генерал-полковника І. Серова (липень 1955 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 25 (1956 р.), спр. 3, арк. 1–6 – Спецповідомлення начальника УМДБ Рівненської області полковника М. Решетова для керівника МДБ УРСР генерал-лейтенанта П. Івашутіна про розшук та смерть М.А. Андрощук (від 29.12.1952 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 11, арк. 43–44 – Оперативне зведення № 206 в.о. начальника УМДБ Рівненської

обл. полковника Голубева для керівника МДБ УРСР С. Савченка (від 24.07.1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 11, арк. 186–188 – Щоденне оперативне зведення № 261 начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника В. Шевченка для керівника МДБ УРСР С. Савченка про ліквідацію провідника Дубенського р-ну “Карпа” станом на 17.09.1948 р. (від 18.09.1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 11, арк. 200–202 – Щоденне оперативне зведення № 267 начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника В. Шевченка для керівника МДБ УРСР С. Савченка про ліквідацію провідника Дубенського р-ну “Карпа” станом на 23.09.1948 р. (від 24.09.1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 11, арк. 323–325 – Оперативне зведення № 322 в. о. начальника УМДБ Рівненської обл. майора Нирка для керівника МДБ УРСР С. Савченка (від 17.11.1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 11, арк. 360–361 – Оперативне зведення № 338 начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника В. Шевченка для керівника МДБ УРСР генерал-лейтенанта С. Савченка про результати оперативно-розшукових заходів станом на 03.12.1948 р. (від 04.12.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 13, арк. 113–115 – Оперативне зведення № 235 начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника В. Шевченка для керівника МДБ УРСР генерал-лейтенанта С. Савченка про результати оперативно-розшукових заходів за 23.08.1949 р. (від 24.08.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 14, арк. 107–108 – Оперативне зведення № 328 начальника УМДБ Рівненської обл. полковника В. Шевченка для керівника МДБ УРСР генерал-лейтенанта М. Ковальчука про результати оперативно-розшукових заходів за 24.11.1949 р. (від 25.11.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 15, арк. 88–91 – Оперативне зведення № 39 начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника В. Шевченка для керівника МДБ УРСР М. Ковальчука (від 8.02.1950 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 15, арк. 255–257 – Оперативне зведення № 114 начальника УМДБ Рівненської обл. гвардії полковника В. Шевченка для керівника МДБ УРСР М. Ковальчука (від 24.04.1950 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 16, арк. 251–253 – Оперативне зведення № 273 начальника УМДБ Рівненської обл. полковника Т. Михальчука для керівника МДБ УРСР генерал-лейтенанта М. Ковальчука про результати оперативно-розшукових заходів за 30.09.1950 р. (від 01.10.1950 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 18, арк. 165–166 – Щоденне оперативне зведення № 134 начальника УМДБ

Рівненської області полковника М. Решетова для керівника МДБ УРСР генерал-лейтенанта М. Ковальчука (від 14.05.1951 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 19, т. 2, арк. 1–2 – Оперативне зведення № 182 начальника УМДБ Рівненської обл. полковника Т. Михальчука для керівника МДБ УРСР М. Ковальчука (від 1.07.1951 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 19, т. 2, арк. 233–234 – Оперативне зведення № 346 начальника УМДБ Рівненської обл. полковника Решетова для начальника управління 2-Н МДБ УРСР полковника Р. Сараєва (від 12.12.1951 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 20, арк. 19 – Щоденне оперативне зведення № 19 начальника УМДБ Рівненської області полковника М. Решетова для керівника МДБ УРСР генерал-майора М. Попереки (від 19.01.1952 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 20, арк. 25 – Щоденне оперативне зведення № 23 начальника УМДБ Рівненської області полковника М. Решетова для заступника керівника МДБ УРСР полковника П. Пастельняка (від 23.01.1952 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 20, арк. 61–63 – Оперативне зведення № 52 начальника УМДБ Рівненської обл. полковника М. Решетова для керівника МДБ УРСР генерал-лейтенанта М. Ковальчука про результати оперативно-розшукових заходів за 21.02.1952 р. (від 22.02.1952 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 22, арк. 113–115 – Оперативне зведення № 83 начальника УМДБ Рівненської обл. полковника Сараєва для керівника МВС УРСР генерал-лейтенанта П. Мешика про результати оперативно-розшукових заходів за 24.03.1953 р. (від 25.03.1953 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 30 (1960 р.), спр. 22, арк. 135 – Щоденне оперативне зведення № 98 заступника начальника УМВС Рівненської області полковника П. Арнаутенка для керівника МВС УРСР П. Мешика (від 8.04.1953 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 1, арк. 223–223 зв. – Записка начальника УНКВД Волинської області полковника О. Яковенка для керівника НКВС УРСР комісара держбезпеки 3 рангу В. Рясного (від 24.04.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 1, арк. 248–254 – Доповідна записка заступника начальника УНКВС Волинської обл. майора О. Гриценка для керівника НКВС УРСР генерал-лейтенанта В. Рясного про результати боротьби з антирадянським підпіллям та озброєними бандами на території Волинської обл. з 6 по 10 травня 1945 р. (від 28.05.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 3, арк. 142–148 – Доповідна записка заступника начальника УНКВС Волинської обл. майора О. Гриценка для керівника НКВС УРСР генерал-лейтенанта В. Рясного про результати боротьби з оунівським підпіллям й “бандами” УПА на території Волинської обл. упродовж 25 вересня – 1 грудня 1945 р. (від 9.12.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 4, арк. 156–160 – Оперативне зведення № 69 начальника УНКВС Волинської обл. О. Яковенка для керівника НКВС УРСР генерал-лейтенанта Т. Строкача (від 14.03.1946 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 5, арк. 30–31, 46 – Щоденне оперативне зведення № 184 начальника УМДБ Волинської області полковника О. Яковенка для керівника МДБ УРСР Т. Строкача (від 13.07.1946 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 7, арк. 72–73 – Щоденне оперативне зведення № 166 начальника УМДБ Волинської області полковника І. Матвеєнка для заступника керівника МДБ УРСР генерал-майора С. Огольцова (від 29.07.1947 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 7, арк. 248 – Щоденне оперативне зведення № 235 начальника УМДБ Волинської області полковника І. Матвеєнка для заступника керівника МДБ УРСР генерал-майора С. Огольцова (від 6.10.1947 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 9, арк. 221–222 – Оперативне зведення № 298 в. о. начальника УМДБ Волинської області гвардії полковника Ф. Будкіна для заступника керівника МДБ УРСР генерал-майора В. Дроздова про результати оперативно-розшукових заходів (від 24.10.1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 9, арк. 283–284 – Щоденне оперативне зведення № 330 начальника УМДБ Волинської області І. Матвеєнка для заступника керівника МДБ УРСР В. Дроздова (від 25.11.1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 33 (1960 р.), спр. 16, арк. 142 – Щоденне оперативне зведення № 277 начальника УМДБ Волинської області полковника І. Сидорова для начальника упр. 2-Н МДБ УРСР полковника Р. Сараєва (від 4.10.1951 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 7, арк. 127–128 – План агентурно-оперативних заходів з пошуку члена проводу ОУН(б) на ПЗУЗ “Вороного”-“Петра”, укладений начальником УМДБ Рівненської області полковником Т. Михальчуком (від 27.09.1951 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 8, арк. 123 – Довідка начальника відділення упр. 2-Н МДБ УРСР старшого лейтенанта І. Матвеєва для невідомого про свідчення арештанта “43” [1952 р.].

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 10, арк. 3 (конверт) – Посвідка, укладена заступником в. о. командира УПА–Північ “К. Качем” (від 14.10.1952 р.).

ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 36, арк. 282–292 – Доповідна записка начальника УКДБ при Раді Міністрів УРСР по Волинській обл. М. Стебловського для заступника голови Комітету КДБ при Раді Міністрів УРСР М. Мороза (від 2.11.1955 р.).

ГДА СБ України, ф. 5, спр. 67426, т. 1, арк. 17–22 – Довідка оперуповноваженого упр. 2-Н УМДБ УРСР старшого лейтенанта Гнапа для невідомого про документи, вилучені у С. Янишевського (від 17.08.1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 5, спр. 67426, т. 9, арк. 415 – Довідка про Г. Регезу, укладена помічником оперуповноваженого МДБ УРСР Г. Єлісеєвим (від 22.02.1951 р.).

ГДА СБУ, ф. 5, спр. 67426, т. 9, арк. 451 (конверт) – Довідка про С. Янишевського, укладена невідомим начальником УМДБ Рівненської обл. для голови військового трибуналу Прикарпатського військового округу полковника юстиції А. Мурашина (від 12.08.1951 р.).

ГДА СБУ, ф. 5, спр. 67426, т. 9, арк. 498–500 – Вирок у справі С. Янишевського, укладений головою військового трибуналу Прикарпатського військового округу полковником юстиції А. Мурашиним (від 29.08.1951 р.).

ГДА СБУ, ф. 5, спр. 67426, т. 9, арк. 508 – Довідка про виконання вироку щодо засудженого С. Янишевського 29.11.1951 р., укладена невідомим (від 5.01.1952 р.).

ГДА СБУ, ф. 5, спр. 67809, арк. 7–18 – Протокол допиту Кв'ятківського Д. К., завірений старшим слідчим відділу по боротьбі з бандитизмом УНКВС Волинської обл. молодшим лейтенантом міліції Гладченком (від 8.09.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 6, спр. 51895-фп, конверт 1 – Шифроблокнот для листування між В. Куком і В. Охримовичем [початок 1950-х рр.].

ГДА СБ України, ф. 6, спр. 67923-фп, т. 1, арк. 3–5 – Постанова про арешт Н.П. Андрійчук, затверджена заступником керівника МДБ УРСР генерал-майором Д. Єсипенком (від 15.07.1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 6, спр. 67923-фп, т. 3, арк. 257 – Виписка з протоколу щодо місця ув'язнення Н.П. Андрійчук, укладена помічником начальника відділу "А" [Архів] МДБ СРСР полковника Заславського для начальника відділу "А" МДБ УРСР полковника В. Подобедова (від 25.03.1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 6, спр. 67923-фп, т. 3, арк. 261 – Довідка начальника 1-го відділу 4-го упр. КДБ при Раді Міністрів СРСР майора П. Свердлова для невідомого про підпільника С. Титка-“Романа” (від 5.02.1955 р.).

ГДА СБ України, ф. 6, спр. 67923-фп, т. 3, арк. 304 – Висновок щодо архівно-слідчої справи № П-270139 на Н.П. Андрійчук та М.Н. Андрійчук, затверджений помічником головного військового прокурора полковником юстиції М. Максимовим (від 14.04.1955 р.).

ГДА СБ України, ф. 6, спр. 72068-фп, арк. 298–300 – Оглядова довідка старшого слідчого слідчого упр. КДБ при Раді Міністрів УРСР капітана Короткого про архівно-оперативну справу № 18932, заведену на Н.С. Беліченко (від 25.02.1959 р.).

ГДА СБ України, ф. 6, спр. 72068-фп, арк. 304–304 зв. – Список осіб, котрі перебували на обліку у 4 відділі УКДБ Волинської обл., укладений начальником 4 відділу УКДБ Волинської обл. полковником М. Журавльовим для заступника начальника слідчого управління КДБ при Раді Міністрів УРСР полковника А. Гузєєва [дата не вказана].

ГДА СБ України, ф. 6, спр. 72068-фп, арк. 310 – Повідомлення заступника начальника 4-го упр. УКДБ Рівненської обл. майора Чернова

для заступника начальника відділу слідчого упр. КДБ при Раді Міністрів УРСР підполковника А. Гузеєва (від 23.02.1959 р.).

ГДА СБ України, ф. 6, спр. 74914-фп, т. 6 – Шифроблокнот для листування між В. Галасою і В. Куком [початок 1950-х рр.].

ГДА СБ України, ф. 6, спр. 76080-фп, арк. 20–21 – Підписка В. Галази про нерозголошення методів ведення слідства (від 7.05.1940 р.).

ГДА СБ України, ф. 6, спр. 76080-фп, арк. 22 – Постанова начальника повітового відділу НКВС лейтенанта Федоренка про обрання запобіжних заходів щодо В. Галази (без дати) [грудень 1939 р.].

ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 29, арк. 133–134 – Виписка про програму ОУН(б) “Орлик” (зі зошиту, вилученого 20.10.1950 р. під час ліквідації провідника Буковинської округи “Сталя”).

ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 29, арк. 159–171 – Протокол допиту М.М. Павлишина, він же В.С. Лісовський (від 9.11.1944 р.).

ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 52, арк. 5–7 – Б. авт. До положення в СРСР (переклад російською мовою).

ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 72, арк. 176 – Листівка “Друзья революционеры!” (автор – “обласний провід ОУН”), [дата не вказана].

ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372, т. 87, арк. 144 – Фрагменти спецповідомлення від невідомого для невідомого, скопійовані полковником МДБ М. Маховим про встановлення контролю над однією з ліній зв’язку проводу ОУН(б) [дата не вказана].

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7970, ч. I, арк. 5 – Список керівників та членів проводу Північно-західного краю ОУН(б), які проходять по агентурній справі “Болото” [без підпису і дати].

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7970, ч. I, арк. 35 – Реєстраційний листок фігуранта оперативно-розшукової справи “Болото” “Лиги” [без підпису і дати].

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7970, ч. I, арк. 67 – Реєстраційна картка на Мельника М. І. [без підпису і дати].

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7970, ч. II, арк. 1–2 – Спецповідомлення начальника УНКВС Рівненської обл. В. Трубнікова для керівника НКВС УРСР В. Рясного (від 2.11.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7970, ч. II, арк. 28 – Протокол допиту Мельника М. І. (від 2.10.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7970, ч. II, арк. 53–55 зв. – Записка по “ВЧ” старшого уповноваженого упр. боротьби з бандитизмом НКВС УРСР старшого лейтенанта Сукачова для заступника начальника упр. боротьби з бандитизмом НКВС УРСР підполковника О. Задої (від 15.02.1945 р.).

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-7970, ч. II, арк. 87 – План агентурно-оперативних заходів із розшуку та ліквідації І. Литвинчука-“Дубового”, а також групи С. Янишевського-“Далекого”, укладений міністром МВС УРСР генерал-лейтенантом Т. Строкачем (квітень 1946 р.).

ГДА СБУ, ф. 65, спр. С-8978, т. 4, арк. 1–17 – Спецповідомлення в. о. начальника УМДБ Волинської обл. Ф. Будкіна для керівника МДБ УРСР С. Савченка (від 24 липня 1949 р.).

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4, арк. 282–283 – Лист від невідомого [Захаржевський М.] для “урядуючого провідника ОУН СД” [Шухевич Р.] [1945 р.]

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9079, т. 7, арк. 71, 78, 81 – Спецповідомлення начальника 5-го упр. МДБ УРСР Ф. Цветухіна для заступника міністра МДБ УРСР В. Дроздова (від 18.09.1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9079, т. 26, арк. 46–60 – Довідка начальника Мізоцького райвідділу МДБ капітана Кривоноса для невідомого про активність оунівців у Мізоцькому районі на Рівненщині станом на 25.07.1952 р. (липень 1952 р.).

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9079, т. 26, арк. 69–70 – Довідка заступника начальника відділення 2-го упр. МДБ УРСР майора П. Кізіля для невідомого про діяльність Шумського РВ МДБ з ліквідації підпілля ОУН(б) у Шумському районі (від 5.08.1952 р.).

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 7, арк. 112–113 – Довідка зі справи-формуляру № 111 на Ю.Н. Миц, укладена заступником начальника відділу 2-Н УМДБ Волинської обл. капітаном Резніком (від 5.05.1951 р.).

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9108, т. 10, арк. 268 – Довідка заступника керівника МДБ УРСР полковника В. Шевченка для начальника УМДБ Волинської області полковника І. Сидорова та начальника УМДБ Рівненської області полковника М. Решетова про діяльність підпілля ОУН(б) на Волині (від 22.02.1952 р.).

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9112, т. 7, арк. 90 (конверт) – Лист [В. Кука] до [П. Федуна] [дата не вказана].

ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9134, т. 2, арк. 197–199 – Протокол допиту Петренко-Кухарчук Г.П., завірений начальником 1 відділення відділу 2-Н УМДБ Рівненської обл. Брушковським (від 16.10.1948 р.).

ГДА СБ України, ф. 65, спр. 27314, т. 33, арк. 61 – Довідка невідомого старшого уповноваженого апарату УКДБ у м. Дрогобич для невідомого (від 24.02.1960 р.).

Гогун 2005 – Гогун А. Деятельность националистических формирований на территории западных областей УССР (1943 – 1949) / Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук. – Санкт-Петербург, 2005. – 211 с.

Горелов 2008 – Горелов М., Рафальський О. Історичні корені теоретичних основ сучасної української політики // <http://www.dc-summit.info/ru/temy/istorija/30-30.html> (05.03.2011).

Дарованець 2002 – Дарованець О., Марчук І., Мороз В. Передвісник УПА – Володимир Робітницький // *Визвольний шлях*. – 2002. – Кн. 9. – С. 33–39.

Дарованець 2007 – Дарованець О., Мороз В., Муравський В. *Націоналістичний рух 1920–1930-х років (матеріали для біографічного довідника)* / Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки. – Київ: “Українська видавнича спілка”, 2007. – 1006 с.

Дашкевич 2006 – Дашкевич Я., Кук В., Бойко В., Посівнич М. Про генерала Тараса Чупринку (Романа Шухевича). – Львів: Б. в., 2006. – 32 с.

Дужий 2001 – Дужий П. Українська справа: вчора і сьогодні. – Львів: “Афіша”, 2001. – Т. 1. – 563 с.

Дужий 2003 – Дужий П. Українська справа: вчора і сьогодні. – Львів: “Афіша”, 2003. – Т. 2. – 638 с.

Євген Чикаленко 2010 – Євген Чикаленко, Андрій Ніковський. Листування 1908–1921 років / Миронець Н., Середенко Ю., Старовойтенко І. (упоряд.). – Київ: Видавництво “Темпора”, 2010. – 448 с.

Єфименко 2003 – Єфименко В. Внутрішньоорганізаційна боротьба в середовищі українських націоналістів і роль в ній спецпідрозділу ОУН(б), 1940-ві рр. // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2003. – № 1. – С. 209–223.

Жилюк 2008 – Жилюк В. Діяльність ОУН та УПА на Житомирщині у 1941 – 1955 рр. – Рівне: “Волинські обереги”, 2008. – 308 с.

Засекін 2010 – Засекін В., Коц М. Схрони (бункери) Волині. – Луцьк: ВАТ “Волинська обласна друкарня”, 2010. – 84 с.

Іванченко 2009 – Іванченко В. Квітка у червоному пеклі: життєвий шлях Людмили Фої. – Торонто–Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 2009. – (Серія “Події і люди”. – Кн. 8). – 128 с.

Іванченко 2010 – Іванченко В. Конспіративна одіссея Людмили Фої // Українки в історії: нові сторінки / Борисенко В., Атаманенко А., Тарнашинська Л. та ін. (ред.). – Київ: “Либідь”, 2010. – С. 47-52.

Інформаційно-довідкова зала Галузевого державного архіву Служби безпеки України (далі – ІДЗ ГДА СБ України), ф. 5, спр. 67417 (конверт) – Б. авт. Поправки до збірника пісень “За Україну” [дата не вказана].

ІДЗ ГДА СБУ, ф. 13, спр. 372, т. 12, арк. 86–125 – Б. авт. Історія України (1944 р.).

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 4, арк. 73–82 – Постанови ІІІ Надзвичайного Великого Збору Організації Українських Націоналістів, що відбувся в днях 21–23 серпня 1943 року.

ІДЗ ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 11, арк. 170–172 – Лиманич В. Про що говорить нам державний бюджет на 1945 рік.

ІДЗ ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 14, арк. 1–21 – Б. авт. Ідеологічний вишкіл (1949 р.).

ІДЗ ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 14, арк. 79–96 – Б. авт. Ідеологічний вишкіл (1941 р.).

ІДЗ ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 22, арк. 251–289 – Інформатор. – 1947. – № 4.

ІДЗ ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 48, арк. 32–35 – Звернення Наталії Вейлс Пейн, президента американської протикомуністичної організації “Комон Ковз” (“Загальна справа”), виголошене на Українському Всесвітньому Конгресі Жінок, Філадельфія (від 13.11.1948 р.).

ІДЗ ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 84, арк. 149–158 – Ярославич В. Довкруги державного бюджету СРСР і УРСР на 1945 р.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 14, арк. 471–570 – Шлях до волі. – 1949. – № 4.

ІДЗ ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 16, арк. 368 – Б. авт. Питання до Конституції СРСР.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 20, арк. 177–180 зв. – Ідея і чин. – 1946. – № 10–11.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 21, арк. 200–200 зв. – Щоденні вісті. – 1945. – 3 березня.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 22, арк. 127–136 – Інформатор. – 1946. – № 1.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 22, арк. 251–289 – Інформатор. – 1947. – № 4.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 23, арк. 139 – Вісті по радію. – 1944. – 26 червня.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 23, арк. 146–148. – Радіовісті. – 1945. – 28 вересня–9 жовтня.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 23, арк. 176–179 – Радієві вістки. – 1947. – 9–15 квітня.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 23, арк. 185–195 – Радієві вісті. – 1948. – Лютий.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 23, арк. 258–259 зв. – Радіовісті. – 1949. – 1 серпня.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 23, арк. 275–283 – Радіо про українські справи. – 1950. – 25 квітня – 29 травня.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 23, арк. 285–286 – Радієві вісті організаційного референта невідомої округи ОУН(б) на ЗУЗ “Рибак” за час від 20 лютого до 4 березня 1945 р. (від 3 травня 1950 р.).

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 24, арк. 129–131 – Політичний радіоінформатор. – 1944. – 6 квітня.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 26, арк. 158–170 зв. – Молодий революціонер. – 1948. – № 1.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 26, арк. 171–217 – Молодий революціонер. – 1949. – № 2.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 26, арк. 218–251 – Молодий революціонер. – 1949. – № 3.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 26, арк. 290–325 – Молодий революціонер. – 1950. – № 4.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 26, арк. 325–362 – Молодий революціонер. – 1951. – № 5.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 26, арк. 363–400 – Молодий революціонер. – 1953. – № 6.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 26, арк. 401–449 – Молодий революціонер. – 1953. – № 7.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 28, арк. 159–174 – Інструкція проводу ОУН(б) на УЗ про особливості подальшої національно-визвольної боротьби (1946 р.).

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 29, арк. 338 – Заклики до ХХ-річчя ОУН (1949 р.).

ІДЗ ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 39, арк. 241–245 – Б. авт. “Конституція СРСР”.

ІДЗ ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 39, арк. 246–252 – Б. авт. “Советська Конституція і закон насилля більшовиків над громадянами і народами СРСР”

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 41, арк. 308–311 – Б. авт. “20-річчя ОУН” (1949 р.).

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 42, арк. 208 – Б. авт. Листівка “Христос воскрес!” (від 6 травня 1945 р.).

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 45, арк. 32 – Б. авт. Стаття “Про звернення уряду УРСР по боротьбі з українським визвольним рухом” [дата не вказана].

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 48, арк. 327–335 – Б. авт. “Відвертий лист Рильському М. Т. на його статті: “О націонализме и национальной гордости”, “За високу ідейність української радянської літератури”, “Вогонь літератури і мистецтва – по українсько-німецьких націоналістах”.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 48, арк. 339–340 – Повідомлення про смерть славної пам’яті полк. друга Романа Клячківського (Клима Савура) в дні 12 лютого 1945 року на Оржівських хуторах, Клеванського р-ну, Рівенської обл.

ІДЗ ГДА СБУ, ф. 13, спр. 376, т. 59, арк. 106–133 – Б. авт. Конспіративний вишкіл (травень 1948 р.)

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 376, т. 69, арк. 69–82 – Повстанець. – [1945]. – Березень. – № 4.

ІДЗ ГДА СБ України, ф. 62, оп. 4, спр. 4, арк. 135–138. – Звернення проводу ОУН(б) на УЗ “До усіх членів і симпатиків ОУН, до всіх українських повстанців і підпільників” (травень 1949).

Історія Української РСР 2 1967 – Історія Української РСР / Дубина К. та ін. (ред.). – Київ: Видавництво “Наукова думка”, 1967. – Т. 2. – 860 с.

Іщук 2007 – Іщук О. Методи зашифрування кореспонденції у підпіллі ОУН і УПА та їх розшифрування органами державної безпеки УРСР в 1944–1954 рр. – Київ, 2007. – 38 с.

Іщук 2008а – Іщук О. Розшук органами державної безпеки УРСР керівника Головного осередку пропаганди ОУН(б) Петра Федуну у 1944–1951 рр. – Київ, 2008. – 66 с.

Іщук 2008б – Іщук О. Життя та доля Уляни Крюченко. – Київ, 2008. – 50 с.

Іщук 2009а – Іщук О. Діяльність проводу ОУН(б) на Північно-західних українських землях у 1948–1952 роках. – Київ, 2009. – 46 с.

Іщук 2009б – Іщук О. Узагальнення органами КДБ УРСР досвіду боротьби з підпіллям ОУН та УПА: до створення відомчої тематичної колекції архівних документів (1959–1964 рр.) // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2009. – № 1. – С. 87–119.

Іщук 2010а – Іщук О., Огороднік В. Генерал Микола Арсенич: життя та діяльність шефа СБ ОУН. – Коломия: Видавничо-поліграфічне товариство “Вік”, 2010. – 196 с.

Іщук 2010б – Іщук О. До 100-річчя від дня народження заступника головного командира УПА Романа Кравчука // <http://www.cdvr.org.ua> (05.10.2010).

Іщук 2011 – Іщук О., Марчук І. Брати Бусли. Життя за Україну. – Торонто–Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 2011. – 128 с. – (Серія “Події і люди”. – Т. 16).

Казка 2007 – Казка Б. Служба безпеки ОУН та УПА: без брехні та без прикрас // <http://www.svoboda.com.ua/?Lev=archive&Id=3173> (3.09.2011).

Каспрук 2009 – Каспрук С., Романів О., Тимків В., Зрайко Б., Бакала В., Гук В., Коретчук Я. Генерали Української Повстанської Армії. – Івано-Франківськ: “Нова зоря”, 2009. – 76 с.

Кентій 1999а – Кентій А. Українська повстанська армія. 1944 – 1945 рр. – Київ: НАН України, Інститут історії України, 1999. – 219 с.

Кентій 1999б – Кентій А. Українська повстанська армія. 1946 – 1956 рр. – Київ: НАН України, Інститут історії України, 1999. – 111 с.

Кентій 2008 – Кентій А. Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956. Т. 2. Українська повстанська армія та збройне підпілля Організації українських націоналістів, 1942 – 1956. – Київ: Державний комітет архівів України, Український Центральний державний архів громадських об’єднань України, 2008. – 415 с.

Киричук 2000 – Киричук Ю. Нариси з історії українського національно-визвольного руху 40 – 50 років ХХ століття. – Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2000. – 304 с.

Киричук 2010 – Киричук Ю. О. Дяків-Горновий – теоретик українського національно-визвольного руху 40 – 50-х рр. ХХ ст. // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць Української Академії державного управління при Президентові України (Львівський філіал) / Чемерис А. (заг. ред.). – Львів, 2001. – Вип. 5. – С. 291–295.

Ковальчук 2006а – Ковальчук В. Степан Бандера. – Київ: ПП Н. Брехуненко, 2006. – 64 с.

Ковальчук 2006б – Ковальчук В. Діяльність ОУН(б) і Запілля УПА на Волині й південному Поліссі (1941 – 1944 рр.). – Торонто–Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 2006. – 497 с. – (Серія “Літопис УПА. Бібліотека”. – Т. 7).

Ковальчук 2006в – Ковальчук В. Зв’язок в ОУН(б) на Волині і Поліссі в останні роки Другої світової війни та післявоєнний період // Визвольний шлях. – 2006. – № 4. – С. 106–115.

Ковальчук 2009 – Ковальчук В. Таємниці польової сумки командира УПА Дмитра Клячківського // Історичний журнал. – 2009. – № 5. – С. 92–101.

Ковальчук 2010а – Ковальчук В. Шухевич прагнув зв’язатися з Тичиною чи Богомольцем // Країна. – 2010. – 7 травня. – № 16. – С. 52–57.

Ковальчук 2010б – Ковальчук В. Документування шлюбів в ОУН і УПА // Український археографічний щорічник. – 2010. – № 15. – С. 692–697.

Ковальчук 2010в – Ковальчук В. Інформаційний потенціал маргіналії Дмитра Донцова (за чернетками авторських політичних статей) //

Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – 2010. – № 16. – С. 54–64.

Ковальчук 2011 – Ковальчук В. ОУН в Центральній, Південній та Східній Україні. – Київ: ПП Н. Брехуненко, 2011. – 80 с.

Колісник 2003 – Колісник Р. “Машерують добровольці...”. – Тернопіль, 2003 // <https://sites.google.com/site/romankolisnyk/> (04.07.2011).

Командир групи УПА–Південь 2001 – Командир групи УПА–Південь полковник “Батько” / Грабець Г., Грабець Л. (упоряд.). – Коломия: Видавничо-поліграфічне товариство “Вік”, 2001. – 214 с.

Коханська 2008 – Коханська Г. З Україною в серці: спомини. – Торонто-Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 2008. – 383 с. – (Серія “Літопис УПА. Бібліотека”. – Т. 9).

Кричильський 2011 – Кричильський С. “Справа Уліяна” // Волинь (Рівне). – 2011. – 12 серпня. – № 1036 // <http://www.volyn.rivne.com/ua/1478?act=print> (7.09.2011).

Кук 1998 – Кук В. Ярослав Старух (17.XI.1910–17.IX.1947) // Українська ідея і чин. – 1998. – № 3. – С. 77–88.

Кук 2005 – Кук Василь-“Леміш”. Колгоспне рабство / В’ятрович В. (наук. ред.). – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2005. – 264 с. – (Серія “Джерела до історії українського визвольного руху”).

Ленкавський 2002 – Ленкавський С. Український націоналізм. Твори / Сич О. (ред.). – Івано-Франківськ: “Лілея-НВ”, 2002. – Т. 1. – 600 с.

Літопис УПА 6 1983 – УПА в світлі німецьких документів. Кн. 1. 1942 – червень 1944 / Штендера Є. (відп. ред.), Потічний П. (співред.), Гунчак Т. (упоряд.). – Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 1983. – С. 124–126. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 6).

Літопис УПА 8 1992 – Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Кн. 1. 1944–1945 / Штендера Є. (відп. ред.), Потічний П. (співред.). – Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 1992. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 8. – 320 с.).

Літопис УПА 9 1992 – Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Кн. 2. 1946–1948 / Штендера Є. (відп. ред.), Потічний П. (співред.). – Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 1992. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 9. – 539 с.).

Літопис УПА 10 1984 – Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Кн. 3. 1949–1952 / Штендера Є. (відп. ред.), Потічний П. (співред.). – Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 1984. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 10. – 436 с.).

Літопис УПА 11 1985 – Тернопільщина. Список упавших героїв української революції в боротьбі з московсько-більшовицьким окупантом за час від 13.3.1944 р. до 31.12.1948 р. / Штендера Є. (відп. ред.), Потічний П. (співред.). – Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 1985. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 11. – 248 с.).

Літопис УПА 12 1989 – Третя Подільська воєнна округа УПА “Лисоня”. Документи й матеріали / Штендера Є. (ред.), Потічний П. (співред.). – Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 1989. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 12. – 352 с.).

Літопис УПА 14 1987 – Перемищина: Перемиський курінь УПА. Кн. 2. Денники сотні “Крилата” (Ярослава Коцьолка), “Ударники”б, 96а / Штендера Є. (відп. ред.), Потічний П. (співред.). – Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 1987. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 14. – 264 с.).

Літопис УПА 16 1987 – Підпільні журнали Закерзонської України. 1945 – 1947 / Штендера Є. (відп. ред.), Потічний П. (співред.). – Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 1987. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 16. – 608 с.).

Літопис УПА 24 1995 – Ідея і чин. Орган Проводу ОУН, 1942–1946 / Штендера Є. (відп. ред.), Потічний П. (співред.), Маївський Ю., Штендера Є. (ред.). – Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 1995. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 24. – 592 с.).

Літопис УПА 27 1997 – Петренко Р. За Україну, за її волю. – Торонто–Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 1997. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 27. – 279 с.).

Літопис УПА 28 1995 – Савчин М. (“Марічка”). Тисяча доріг. – Торонто–Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 1995. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 28. – 600 с.).

Літопис УПА 43 2006 – Боротьба з аґентурою: Протоколи допитів Служби Безпеки ОУН в Тернопільщині. 1946–1948 / Потічний П. (ред.). – Торонто–Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 2006. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 43. – Кн. 1. – 1332 с.).

Літопис УПА 44 2006 – Боротьба з аґентурою: Протоколи допитів Служби Безпеки ОУН в Тернопільщині. 1946–1948 / Потічний П. (ред.). – Торонто–Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 2006. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 43. – Кн. 2. – 1288 с.).

Літопис УПА 45 2007 – Генерал Роман Шухевич-“Тарас Чупринка” – Головний Командир УПА / Потічний П. (відп. ред.). – Торонто–Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 2007. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 45. – 576 с.).

Літопис УПА 46 2007 – Боротьба з аґентурою: протоколи допитів Служби Безпеки ОУН в Тернопільщині. 1946–1948. Кн. 3 / Потічний П. (ред.). – Торонто–Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 2007. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 46. – 896 с.).

Літопис УПА НС 1 1995 – Видання Головного Командування УПА / Сохань П., Штендера Є. (співгол. ред. ради), Вовк О., Галаса В. та ін. (упоряд.). – Київ–Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 1995. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 1. – 482 с.).

Літопис УПА НС 2 1999 – Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943–1944. Документи і матеріали / Сохань П., Штендера Є. та ін. (співгол. ред. ради), Вовк О., Павленко І. (упоряд.). – Київ–Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 1999. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 2. – 724 с.).

Літопис УПА НС 3 2001 – Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України 1943–1959 / Сохань П., Штендера Є. (співгол. ред. ради), Вовк О., Павленко І., Черченко Ю. (упоряд.). – Київ–Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 2001. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 3. – 652 с.).

Літопис УПА НС 4 2002 – Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ (1943–1959) / Сохань П., Потічний П. (співгол. ред. ради), Кентій А., Лозицький В., Павленко І. (упоряд.). – Київ–Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 2002. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 4: Книга перша: 1943–1945. – 597 с.).

Літопис УПА НС 8 2006 – Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944–1946. Документи і матеріяли / Сохань П., Потічний П. (співгол. ред. ради), Вовк О., Кокін С. (упоряд.). – Київ–Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 2006. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 8. – 1448 с.).

Літопис УПА НС 9 2007 – Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1944–1945 / Сохань П., Потічний П. (співгол. ред. ради), Іщук О., Кокін С. та ін. (упоряд.). – Київ–Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 2007. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 9. – 912 с.).

Літопис УПА НС 10 2007 – Життя і боротьба “Тараса Чупринки” (1907–1950). Документи і матеріяли / Сохань П., Потічний П. (співгол. ред. ради), Богунов С., Даниленко В. та ін. (упоряд.). – Київ–Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 2007. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 10. – 832 с.).

Літопис УПА НС 11 2007 – Мережа ОУН(б) і запілля УПА на території ВО “Заграва”, “Турів”, “Богун” (серпень 1942 – грудень 1943 рр.). Документи / Сохань П., Потічний П. (співгол. ред. ради), Ковальчук В. (упоряд.). – Київ–Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 2007. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 11. – 848 с.).

Літопис УПА НС 12 2009 – Воєнна округа УПА “Буг”. 1944–1948. Документи і матеріяли. Кн. 1 / Сохань П., Потічний П. (співгол. ред. ради), Мороз В., Вовк О. (упоряд.). – Київ–Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 2008. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 12. – 800 с.).

Літопис УПА НС 13 2009 – Воєнна округа УПА “Буг”. 1943–1952. Документи і матеріяли. Кн. 2 / Сохань П., Потічний П. (співгол. ред. ради), Мороз В., Вовк О. (упоряд.). – Київ–Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 2009. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 13. – 1232 с.).

Літопис УПА НС 14 2010 – УПА і запілля на ПЗУЗ 1943–1945. Нові документи / Сохань П., Потічний П. (співгол. ред. ради), Ковальчук В., Марчук І. (упоряд.). – Київ–Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 2010. – (Серія “Літопис УПА. Нова серія”. – Т. 14. – 640 с.).

Мазурець 2002 – Мазурець Сергій. Повстанськими стежками. – Луцьк: “Надстир’я”, 2002. – 324 с.

Макар 1 1980 – Макар В. Бойові друзі. Спомини та роздуми. – Торонто, 1980. – Т. 1.

Макар 2 2001 – Макар В. Бойові друзі. – Торонто–Київ: ПТФ “Афіша”, 2001. – Т. 2. – Кн. 1. – 371 с.

Макар 3 2001 – Макар В. Бойові друзі. – Торонто–Київ: ПТФ “Афіша”, 2001. – Т. 3. – Кн. 2. – 512 с.

- Марчук 2009** – Марчук І. Командир УПА–Північ Дмитро Клячківський-“Клим Савур”. – Рівне: Видавець Олег Зень, 2009. – 168 с.
- Марчук 2011** – Марчук І. До 67 річниці найбільшої битви УПА // Волинь (Рівне). – 2011. – 29 квітня. – № 1021 // <http://volyn.rivne.com/ua/archive/2011-04-29/1311> (08.09.2011).
- Марчук В 2007** – Марчук В. Петро Федун в українському національно-визвольному русі (40 – 50-і рр. ХХ ст.). Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – Львів, 2007. – 20 с.
- Матвеева 2007** – Матвеева Л., Черніков І. Про тюркологічну спадщину академіка Агатангела Кримського / Кримський А. Ю. Вибрані сходознавчі праці: В 5 т. – Київ: ВД “Стилос”, 2007. – Т. 2. Тюркологія. – С. 7–26.
- Маяковский 1952** – Маяковский В. Как делать стихи. – Москва: “Советский писатель”, 1952. – 40 с.
- Меленберг 2011** – Меленберг А. И Хрущев съел Кука // Новая газета. – 2011. – 22 июля. – № 79 // <http://www.novayagazeta.ru/data/2011/079/21.html> (22.07.2011).
- Мороз 2007** – Мороз В. З листування членів Проводу ОУН (листопад 1944 – травень 1945) // Український визвольний рух. – 2007. – 36. 10. – С. 34–52.
- Мороз 2010** – Мороз В. Портрет Осипа Дяківа-“Горнового”. – Торонто–Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 2010. – (Серія “Події і люди”. – Кн. 11).
- Москаль 2011** – Москаль Р. Чи знайшов “Шувар” золото ОУН у Рогатинському лісі? // <http://rogatyn.info/?mOprn=408m1prn=988showItem=73> (07.07.2011).
- Мостепан 2001** – Мостепан Я. Василь Сидор-“Шелест”-“Вишитий”-“Сталь” (1911–1949) // Визвольний шлях. – 2001. – Кн. 12. – С. 72–80.
- Мудрик-Мечник 1993** – Мудрик-Мечник С. Революційна ОУН під проводом Степана Бандери. – Стрий: ТОВ “Увіс”, 1993. – 312 с.
- Музичук 2006** – Музичук С., Марчук І. Українська Повстанча Армія. – Рівне: СПД Нестеров С.Б., 2006. – 57 с. – (Серія “Українські військові формування ХХ століття. Організація, уніформа, символіка”).
- Мухаматулин 2010** – Мухаматулин Т. Россия и мир глазами друг друга: проблемы взаимовосприятия // Российская история. – 2010. – № 1. – С. 194–199.
- Нагірняк 2001** – Нагірняк М. Петро Полтава – теоретик українського національно-визвольного руху 40 – 50-х років ХХ ст. // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Збірник наукових праць. Вип. 4 / Полещук Т. (відп. ред.). – Львів, 2001. – С. 275–284.
- “Особые папки” Сталіна і Молотова 2010** – “Особые папки” Сталіна і Молотова про національно-визвольну боротьбу в Західній Україні у 1944–1948 рр. / Дашкевич Я., Кук В. (упоряд.), Гриневич В., Дашкевич Я. та ін. (ред.). – Львів: Літературна агенція “Піраміда”, 2010. – 594 с.
- Пагіря 2010а** – Пагіря О. УПА на Берестейщині. – 2010. – 8 лютого // <http://memorial.kiev.ua/content/view/673/149/> (25.02.2011).

Пагіря 2010б – Пагіря О. Мир під загрозою червоних. Як українські націоналісти про спільну безпеку з румунами домовлялися // Україна молода. – 2010. – 22 січня. – № 12 // <http://www.umoloda.kiev.ua/number/1579/196/55614/> (03.03.2011).

Панченко 2002 – Панченко О. Петро Федун (Полтава) (1919–1951) // Проблеми історії та сучасного стану науки Української держави. Т. 1. Історичні дисципліни та українознавство. Збірник наукових праць / Одеський національний університет ім. І. Мечникова. Миколаївський навчально-науковий центр / Семко Л. та ін. (ред. кол.). – Миколаїв–Одеса, 2002. – С. 107–123.

Пахолко 2007а – Пахолко О. “Досолили мені нівроку!”, – написав у своєму щоденнику останній командир УПА Василь Кук // Експрес. – 2007. – 11–18 жовтня. – С. 6.

Пахолко 2007б – Пахолко О. “КГБ тут ні при чому”, – щоразу переконували останнього командира УПА Василя Кука, викликаючи його на килим за те, що писав листи і скаржився Щербицькому // Експрес. – 2007. – 18–25 жовтня. – С. 14.

Полянський 2011 – Полянський Ф. Тернопілля – резиденція головного командира УПА Романа Шухевича (1943 – 1945 рр.) // <http://knygа.te.ua/zoloti-storinku/40-ternoplyya-rezidencya-golovno-go-komandira-upa-romana-shuhevicha-1943-1945-rr.html> (26.05.2011).

Польське підпілля 2004 – Польське підпілля 1939–1941. Від Волині до Покуття. Ч. 2 / Богунов С. та ін. (ред.), Гайовнічек З. та ін. (упоряд.). – Варшава–Київ, 2004. – Т. 3. – 1447 с.

Посівнич 2007 – Посівнич М. Нескорений командир. – Торонто–Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 2007. – 65 с. – (Серія “Події і люди”. – Кн. 1).

Прокоп 1987 – Прокоп М. Дмитро Маївський – революціонер і політичний публіцист // Сучасність. – 1987. – № 2. – С. 102–113.

Радик 2011 – Радик О. Гуцул “432” – генерал безпеки УПА // Новий погляд. – 2011. – 29 січня // [http://pohlyad.com/index.php?id=30&tx_ttnews\[tt_news\]=3503&tx_ttnews\[backPid\]=16&cHash=a7e608cab0](http://pohlyad.com/index.php?id=30&tx_ttnews[tt_news]=3503&tx_ttnews[backPid]=16&cHash=a7e608cab0) (24.02.2011).

Реабілітовані історією. Рівненська обл. 1 2006 – Реабілітовані історією. Рівненська область / Жив’юк А. (ред., упоряд.). – Рівне: ВАТ “Рівненська друкарня”, 2006. – Кн. 1. – 284 с.

Роман Шухевич 1 2007 – Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940 – 1950) / Сергійчук В., Кокін С. та ін. (упоряд.). – Київ: ПП Сергійчук М.І., 2007. – Т. 1. – 640 с.

Роман Шухевич 2 2007 – Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940 – 1950) / Сергійчук В., Кокін С. та ін. (упоряд.). – Київ: ПП Сергійчук М.І., 2007. – Т. 2. – 584 с.

Романюк 2009 – Романюк М. Петро Федун–“Полтава” – провідний ідеолог ОУН та УПА. – Торонто–Львів: Видавництво “Літопис УПА”, 2009. – 128 с. – (Серія “Події і люди”. – Кн. 6).

Росов 2008 – Росов О. Советская Украина и подполье ОУН: мир был возможен // Еженедельник “2000”. – 2008. – 19–25 декабря. – № 51 // <http://www.2000.net.ua> (13.12.2010).

- Руцький 1996** – Руцький М. Голгофа: документально-історична розповідь. – Рівне: “Світанкова Зоря”, 1996. – 284 с.
- Савчин 1995** – Савчин М. Тисяча доріг. – Львів–Торонто: Видавництво “Літопис УПА”, 1995. – 598 с. – (Серія “Літопис УПА”. – Т. 28).
- Семенюк** – Семенюк С. Неопубліковані спогади.
- Семенюк 2007** – Семенюк С. Замість щоденника // Визвольний шлях. – 2007. – № 8. – С. 91.
- Сергійчук 2003** – Сергійчук С. Самі себе завоювали. Діяльність винищувальних батальйонів проти українського національно-визвольного руху. – Київ: Українська Видавнича Спілка, 2003. – 80 с.
- Сергійчук 2005** – Сергійчук С. Український здвиг: Поділля. 1939–1955. – Київ: Українська Видавнича Спілка, 2005. – 840 с.
- Сич 2006** – Сич О. Закордонний Центр ОУН (лютий 1945 – лютий 1946 рр.) // Український визвольний рух. – 2006. – № 7. – С. 243–266.
- Со щитом 1988** – Со щитом и мечем. Очерки и статьи / Закалюк К. (состав.), Демчук А. и др. (ред. кол.). – Львов: “Каменярь”, 1988. – 206 с.
- Содоль 1994** – Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943–1949: Довідник. – Нью-Йорк: “Пролог”, 1994. – 199 с. – (Серія “Бібліотека “Прологу і сучасності”; ч. 194.1).
- Содоль 1995** – Содоль П. Українська Повстанча Армія. Довідник другий. – Нью-Йорк: “Пролог”, 1995. – 295 с. – (Серія “Бібліотека “Прологу і сучасності”; ч. 195.1).
- Солодько 2011** – Солодько П. УГВР: підпільний уряд і парламент, який керував УПА // <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/03/21/32581/> (08.09.2011).
- Стародубець 2008** – Стародубець Г. Парамілітарні формування з мешканців західних областей України в 1944 – першій половині 1945 рр. // Мандрівець. – 2008. – № 2. – С. 41–45.
- Степанишин 2011** – Степанишин С. У пам'ять про нескореного // Волинь (Рівне). – 2011. – 25 серпня. – № 1037 // <http://volyn.rivne.com/ua/archive/2011-08-25/1491> (08.09.2011).
- Стеценко 2009** – Стеценко С., Ковальчук В. Степан Коваль (“Рубашенко”) – командир загону УПА “Котловина” на Волині // Військово-історичний альманах. – 2009. – № 1. – С. 41–47.
- Теория и практика западноукраинского национализма 2010** – Теория и практика западноукраинского национализма в документах НКВД, МВД и МГБ СССР. Сборник документов / Владимирцев Н., Кривец В., Некрасов В., Сойма В., Степанов А., Штутман С. (состав.). – Москва: ФСБ России, 2010. – 512 с.
- УГВР в світлі постанов 1956** – УГВР в світлі постанов Великого Збору та інших документів з діяльності 1944–1951 рр.: Збірник документів. – Видання Закордонних Частин Організації Українських Націоналістів, 1956.
- Удилов 1998** – Удилов В. Назад к истине. – Москва: “Ягуар”, 1998. – 272 с.
- Управління Служби безпеки України у Рівненській обл. (далі –**

УСБ України у Рівненській обл.), ф. 8, оп. 8, спр. 4, арк. 3–4 – Доповідна записка начальника Демидівського РВ МДБ Трифонова для заступника начальника УМДБ Рівненської обл. полковника Горєєва про оперативно-розшукову роботу відділу 2-Н станом на 25.01.1949 р. (від 25.01.1949 р.)

УСБ України у Рівненській обл., ф. 8, оп. 8, спр. 4, арк. 19–21 – Доповідна записка начальника Демидівського РВ МДБ Трифонова для заступника начальника УМДБ Рівненської обл. полковника Горєєва про оперативно-розшукову роботу відділу 2-Н станом на 25.04.1949 р. (від 24.04.1949 р.)

УСБ України у Рівненській обл., ф. 8, оп. 8, спр. 4, арк. 39–41 – Доповідна записка начальника Демидівського РВ МДБ Трифонова для заступника начальника УМДБ Рівненської обл. полковника Горєєва про оперативно-розшукову роботу відділу 2-Н станом на 25.05.1949 р. (від 27.05.1949 р.)

УСБ України у Рівненській обл., ф. 8, оп. 11, спр. 6, арк. 54–55 – Доповідна записка начальника Демидівського РВ МДБ Трифонова для начальника УМДБ Рівненської обл. полковника В. Шевченка про ліквідацію “Василя”, “Верби” та інших оунівців (від 16.05.1950 р.)

УСБ України у Рівненській обл., ф. 8, оп. 12, спр. 16, арк. 15–21 – Доповідна записка начальника Демидівського РВ МДБ старшого лейтенанта С. Гненюка для начальника УМДБ Рівненської обл. полковника Т. Михальчука про оперативно-розшукову роботу Демидівського РВ МДБ з ліквідації озброєних “банд” та оунівського підпілля на території району станом на 25.01.1951 р. (від 29.01.1951 р.)

УСБ України у Рівненській обл., ф. 8, оп. 12, спр. 16, арк. 52–55 – Спецповідомлення начальника Демидівського РВ МДБ старшого лейтенанта С. Гненюка для начальника УМДБ Рівненської обл. полковника Т. Михальчука про ліквідацію провідника одного з підрайонів ОУН “Щита” (від 19.04.1951 р.)

УСБ України у Рівненській обл., ф. 8, оп. 12, спр. 16, арк. 108–116 – Доповідна записка начальника Демидівського РВ МДБ старшого лейтенанта С. Гненюка для начальника УМДБ Рівненської обл. полковника Т. Михальчука про оперативно-розшукову роботу Демидівського РВ МДБ з ліквідації озброєних банд та оунівського підпілля на території району станом на 25.08.1951 р. (від 23.08.1951 р.)

Цалик 2010 – Цалик С., Селігей П. Таємниці письменницьких шухляд. – Київ: Інформаційно-аналітична агенція “Наш час”, 2010. – 352 с.

ЦДАВО, ф. 5235, оп. 1, спр. 1711, арк. 2 зв. – Яровий П. “Моя відповідь Крижанівським і всім іншим” [1950 р.]

Чайківський 2005 – Чайківський Б. “Фама”. Рекламна фірма Романа Шухевича. – Львів: “Мс”, 2005. – 104 с.

Чайковський 2007 – Чайковський А. Роман Шухевич в українській історії // <http://2000.net.ua/2000/svoboda-slova/istorija/14560> (21.07.2011).

Шатилов 1945 – Шатилов А. Греция после изгнания немецких захватчиков // Агитатор и пропагандист Красной Армии. – 1945. – № 11–12. – С. 26–29.

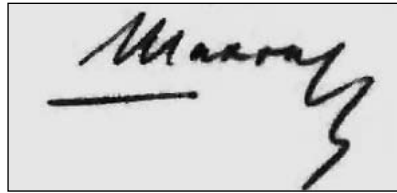
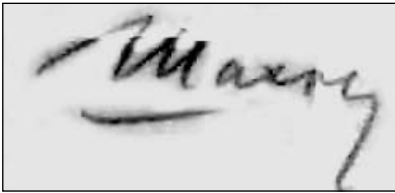
Янсонс 2002 – Янсонс Р. Спецгрупи й спецагенти МГБ Латвійської ССР у боротьбі з національними збройними формуваннями в 1946–1953 рр. // Визвольний шлях. – 2002. – Кн. 9. – С. 17–26.

Янчук 2000 – Янчук О. Пороги вічності Юрія Липи: (Нарис життя і творчості) // Визвольний шлях. – 2000. – Кн. 9. – С. 50–69.

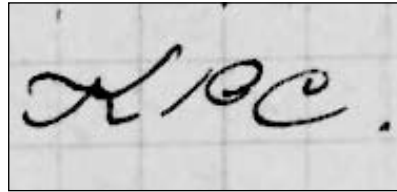
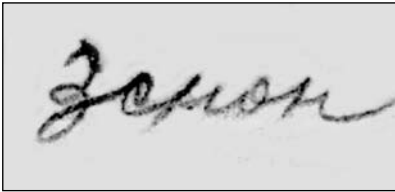
Engelberg 2011 – Engelberg A. Das Karussell des vergeudeten Lebens // Neue Zeutcher Zeitung, 9 Juni 2011 // http://www.nzz.ch/nachrichten/kultur/aktueli/das_karussell/des_vergeudeten_lebens_1.10864208.html (11.06.2011).

Motyka 2006 – Motyka G. Ukraińska partyzantka 1942–1960. – Warszawa: Instytut studiów politycznych PAN. Oficyna wydawnicza rytm, 2006. – 728 s.

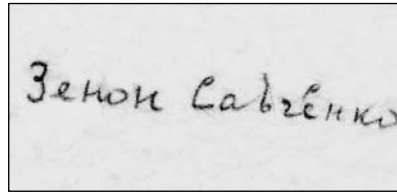
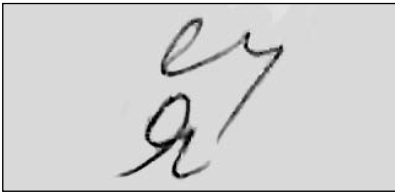
ПІДПИСИ АВТОРІВ ДЕЯКИХ ДІЛОВИХ ЛИСТІВ

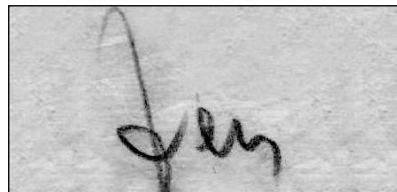
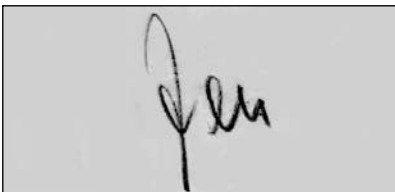
Яків Бусел

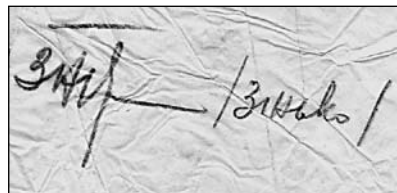
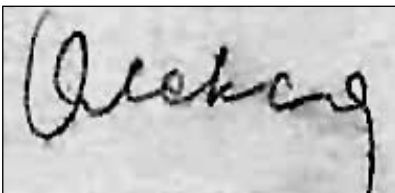
Василь Галаса

Василь Галаса

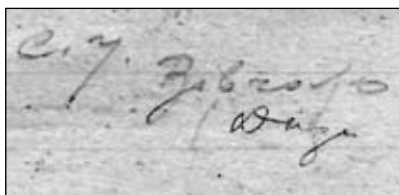
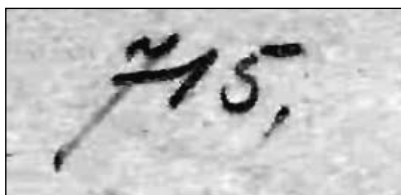

Федір Заборовець

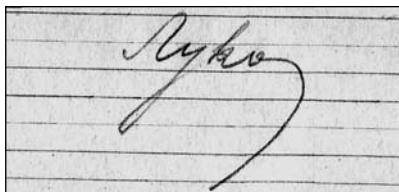
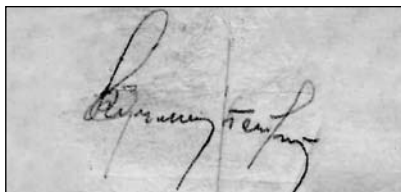

Федір Воробець

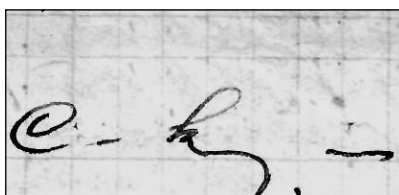
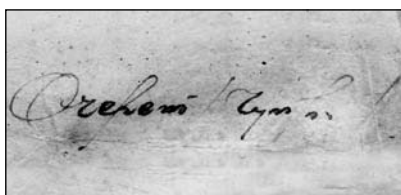
Іван Кроль

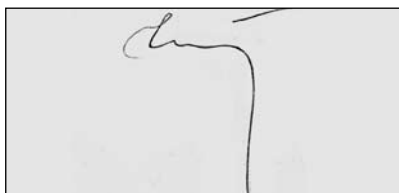
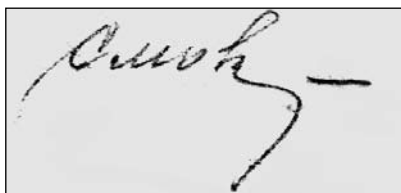
Микола Козак

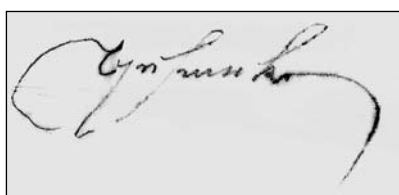
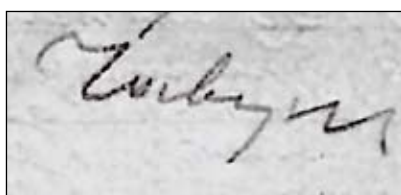
Микола Козак

Микола Козак

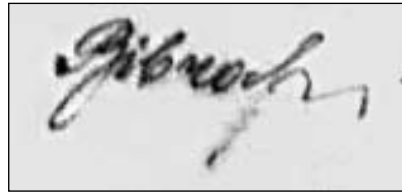
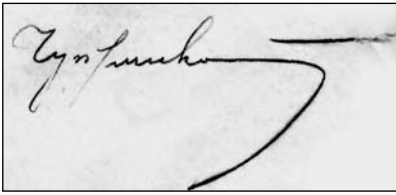

Микола Козак

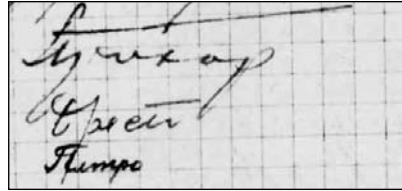
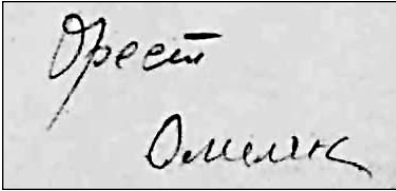

Микола Козак

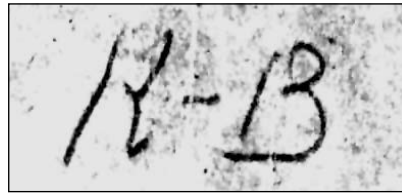

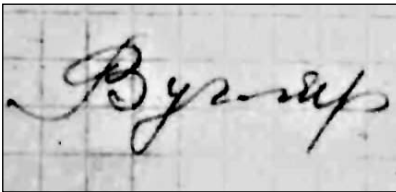
Микола Козак

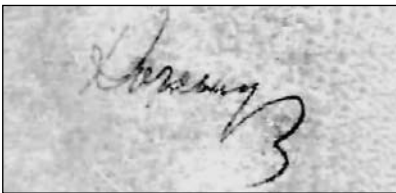
Володимир Кудра

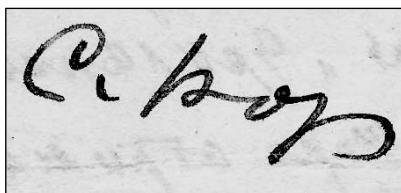
Богдан Кузьма

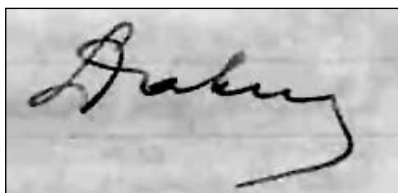
Богдан Кузьма

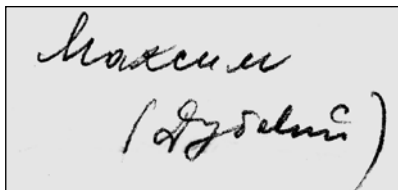
Василь Кук

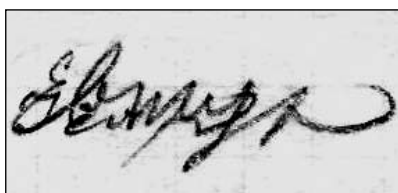
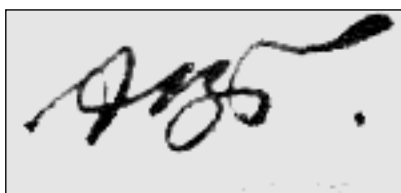
Василь Кук

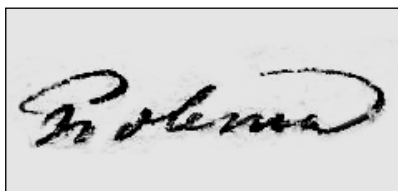
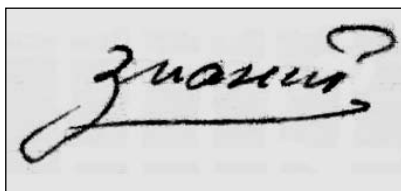
Іван Литвинчук

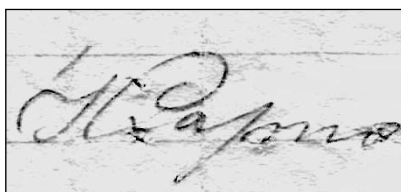
Іван Литвинчук

Анатолій Маєвський

Анатолій Маєвський

Анатолій Маєвський

Ярослава Скаб

Ніл Хасевич

Петро Федун

Роман Шухевич

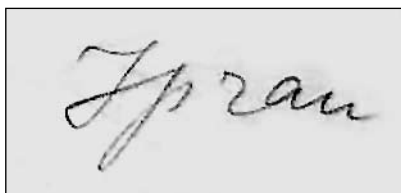
Микола Якимчук-Колтонюк

Степан Янишевський

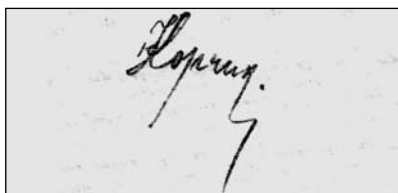
Автор не ідентифікований ("КК/О")

Автор не ідентифікований ("2158")

Автор не ідентифікований ("Вік")

Ярослав Дудар? ("Ірчан")

Автор не ідентифікований ("Корчик")

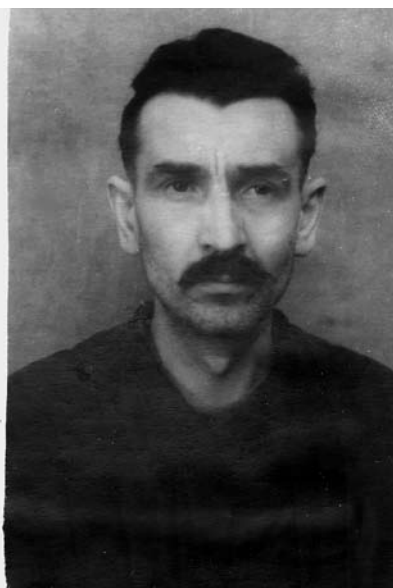
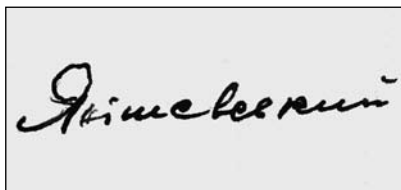
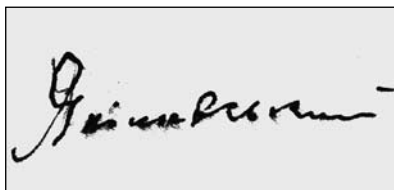

Фото Степана Янишевського
(ГДА СБ України, ф. 5, спр. 67426, т. 1, арк. 9 зв.)

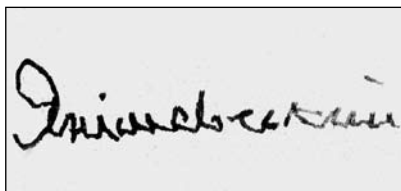
(Наглядне свідчення зміни форми підпису
Степана Янишевського під впливом радянських тортур)

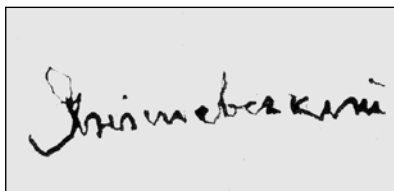
З протоколу допиту Степана Янишевського (перший протокол), завіреного заступником керівника МДБ УРСР генерал-майором Віктором Дроздовим (від 15.08.1948 р.)
(ГДА СБ України, ф. 5, спр. 67426, т. 1, арк. 24)

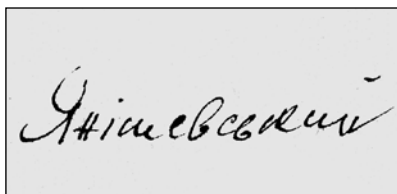
З протоколу допиту Степана Янишевського (перший протокол), завіреного заступником керівника МДБ УРСР генерал-майором Віктором Дроздовим (від 15.08.1948 р.)
(ГДА СБ України, ф. 5, спр. 67426, т. 1, арк. 29)

З протоколу допиту Степана Янишевського (другий протокол), завіреного начальником відділення упр. 2-Н МДБ УРСР майором Биковим (від 22.08.1948 р.)
(ГДА СБ України, ф. 5, спр. 67426, т. 1, арк. 48)

З протоколу допиту Степана Янишевського (третій протокол), завіреного начальником відділення упр. 2-Н МДБ УРСР майором Биковим (від 24.08.1948 р.)
(ГДА СБ України, ф. 5, спр. 67426, т. 1, арк. 50)

З протоколу допиту Степана Янишевського (тринадцятий протокол), завіреного заступником начальника слідчої частини МДБ УРСР капітаном Дубком (від 16.09.1948 р.)
(ГДА СБ України, ф. 5, спр. 67426, т. 1, арк. 210)

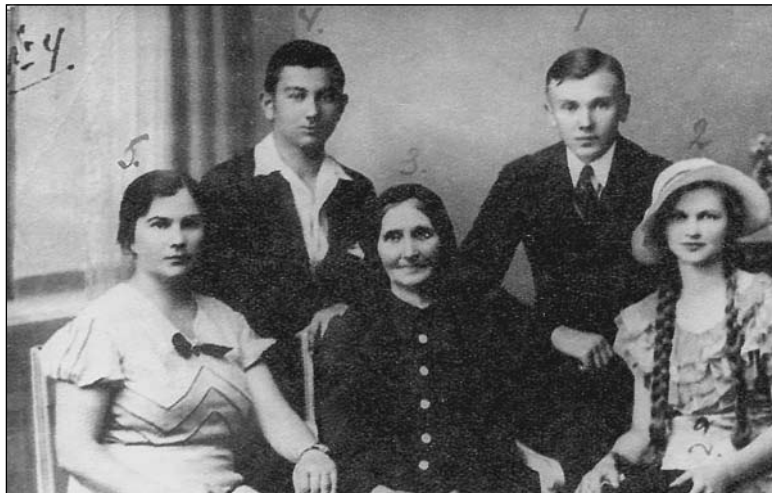
ФОТО

Анатолій Маєвський – провідник Рівненської округи. Фото 1930-х рр.

Анатолій Маєвський – провідник Рівненської округи. Фото 1930-х рр.

Родинне фото провідника Рівненської округи Анатолія Маєвського: Анатолій Маєвський (другий ряд, перший справа), Олексій Борисович Савчик (двоюрідний брат) (другий ряд, перший зліва), Зоя Василівна Маєвська-Андрушко (рідна сестра) (перший ряд, перша справа), Юлія Мойсеївна Маєвська (мати) (перший ряд, у центрі), Глікерія Мойсеївна Савчик (тітка). Фото 1930-х рр.

Провідник ПЗК "Ліс" Іван Литвинчук з референтом СБ ПЗК "Ліс" Панасом Ковальчуком (зліва направо). Друга половина 1940-х рр.

Провідник ПЗК "Ліс" Іван Литвинчук (другий ряд, другий зліва) з охоронцями. Друга половина 1940-х рр.

Охоронці провідника ПЗК "Ліс" Івана Литвинчука. Друга половина 1940-х рр.

"Корчик" – зв'язковий провідника ОУН на ПЗУЗ Миколи Козака (другий ряд, перший зліва) з охороною. Друга половина 1940-х рр.

Політичний референт ОУН на ПЗУЗ Ігор Мельничук (перший зліва) та інші повстанці в криївці "Блок" провідника ПЗК "Ліс" Івана Литвинчука. Друга половина 1940-х рр.

Невідомі повстанці. Фото вилучене у Людмили Фої. Кінець 1940-х рр.

Зв'язковий провуду ПЗК "Ліс" Іван Ступачинський (другий зліва) з невідомими повстанцями. Друга половина 1940-х рр.

Іван Ступачинський – зв'язковий ПЗК "Ліс". Друга половина 1940-х рр.

Політичний референт ПЗК "Ліс" Анатолій Неверковець (зліва) з невідомим підпільником (справа). Друга половина 1940-х рр.

Політичний референт ПЗК "Ліс" Анатолій Неверковець. Друга половина 1940-х рр.

Політичний референт ПЗК "Ліс" Анатолій Неверковець з невідомим підпільником (зліва направо). Друга половина 1940-х рр.

Охоронці провідника ПЗК "Ліс" Івана Литвинчука під час огляду та чищення зброї. Друга половина 1940-х рр.

Політичний референт ПЗК "Ліс"
Анатолій Неверковець. Друга
половина 1940-х рр.

Іван Литвинчук – провідник ПЗК "Ліс".
Друга половина 1940-х рр.

Іван Литвинчук – провідник ПЗК
"Ліс". Друга половина 1940-х рр.

Ігор Власюк – член провуду ОУН
на ПЗУЗ. Друга половина 1940-х рр.

Олександр Савира – провідник
Луцької округи. Початок 1940-х рр.

Марія Панкевич – зв'язкова провідника
Луцької округи Олександра Савири.
Січень 1951 р.

Провідник Луцької округи Олександр Савира (зліва), зв'язкова Марія Панкевич
(у центрі), охоронець Микола Стасюк (справа). Січень 1951 р.

Олександр Савира – провідник
Луцької округи. Січень 1951 р.

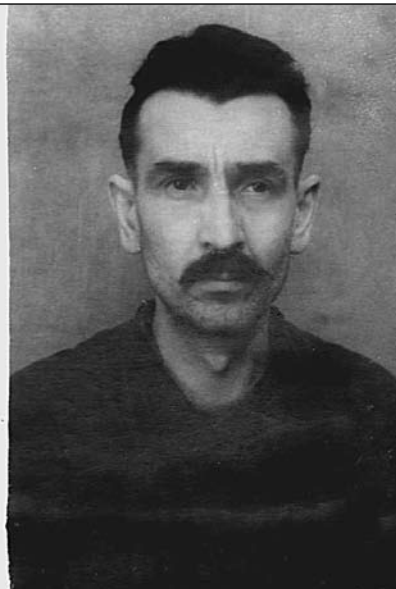
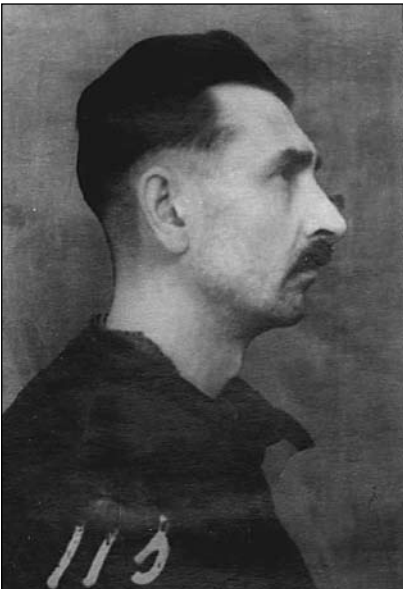
Микола Стасюк – охоронець провідника
Луцької округи Олександра Савира.
Січень 1951 р.

Родичі керівника самопроголошеного проводу “Одеса” Степана Янишевського:
теща Анастасія Регеза (зліва), дружина Галина Регеза з сином Юрієм (справа).
Фото використовувалося МДБ для виведення Степана Янишевського з підпілля.
Друга половина 1940-х рр.

Галина Регеза – дружина Степана Янишевського. Фото використовувалося МДБ для його виведення з підпілля. Друга половина 1940-х рр.

Степан Янишевський – керівник самопроголошеного проводу "Одеса".
Фото з кримінальної справи. Кінець 1940-х рр.

Степан Янишевський – керівник самопроголошеного проводу “Одеса”. Фото з кримінальної справи. Кінець 1940-х рр.

Микола Якимчук-Колтонюк – референт зв'язку проводу ОУН на ПЗУЗ. Посмертне фото, зроблене працівниками МДБ у липні 1947 р.

Член проводу ОУН на ПЗУЗ “Максим Ат”. Світлини вилучені у Людмили Фої. Кінець 1940-х рр.

Член проводу ОУН на ПЗУЗ "Максим Ат". Фото вилучене у Людмили Фої. Кінець 1940-х рр.

Член проводу ОУН на ПЗУЗ "Максим Ат". Фото вилучене у Людмили Фої. Кінець 1940-х рр.

Провідник ОУН на ПЗУЗ Микола Козак (зліва) з провідником Луцької округи Михайлом Бондарчуком (справа). Фото вилучене у Людмили Фої. Кінець 1940-х рр.

Провідник ОУН на ПЗУЗ Микола Козак (зліва) з невідомим повстанцем (справа). Фото вилучене у Людмили Фої. Кінець 1940-х рр.

Провідник ОУН на ПЗУЗ Микола Козак з Людмилою Фоєю. У книзі Володимира Іванченка "Квітка в червоному пеклі: життєвий шлях Людмили Фої" Миколу Козака помилково названо оперативним працівником МДБ. Фото вилучене у Людмили Фої. Не раніше 1945 р.

Людмила Фоя. Фото вилучене у неї. Не раніше 1945 р.

Іван Малімон – провідник на Рівненщині. Фото вилучене у Людмили Фої. Не раніше 1945 р.

Іван Малімон – провідник на Рівненщині. Фото вилучене у Людмили Фої. Не раніше 1945 р.

Невідомий повстанець. Фото вилучене у Людмили Фої. Не раніше 1945 р.

Невідомий повстанець. Фото вилучене у Людмили Фої. Не раніше 1945 р.

Політичний референт ОУН на УЗ Дмитро Маївський (зліва у картузі) сидить з "Бурлакою". Фото 1944 – 1945 рр.

Микола Андрощук – заступник провідника Рівненської округи. Посмертне фото, зроблене працівниками МДБ у 1951 р.

Микола Андрощук – заступник провідника Рівненської округи. Посмертне фото, зроблене працівниками МДБ у 1951 р.

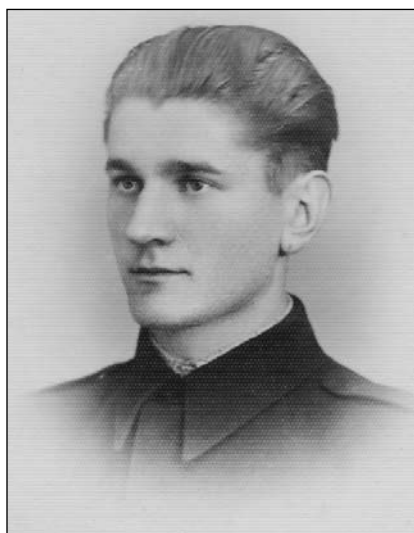
Мирослав Сорока – ад'ютант провідника ОУН на ПЗУЗ Василя Галаси. Фото 1940-х рр.

Іван Берник – провідник, референт СБ Костопільського надрайону, підзвітного самопроголошеному проводові “Одеса”, з невідомими повстанцями. Ліквідований працівниками МДБ 2.03.1949 р. у Деражненському р-ні Рівненської обл. Фото 1940-х рр.

Іван Берник – провідник, референт СБ Костопільського надрайону, підзвітного самопроголошеному проводові “Одеса” (зліва). “Крук” – його заступник (справа). Ліквідовані працівниками МДБ 2.03.1949 р. у Деражненському р-ні Рівненської обл. Фото 1940-х рр.

Ігор Мельничук – політичний референт проводу ОУН на ПЗУЗ.

Ігор Мельничук – політичний референт проводу ОУН на ПЗУЗ. Фото 1942 р.

Ігор Мельничук – політичний референт проводу ОУН на ПЗУЗ. Фото 1942 р.

Наталя Андрійчук – дружина організаційного референта самопроголошеного провуду "Одеса" Святослава Титкова. Друга половина 1940-х рр.

ІНДЕКС

ПЕРЕЛІК ФОТО

Анатолій Маєвський – провідник Рівненської округи. Фото 1930-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 10) ..	862
Анатолій Маєвський – провідник Рівненської округи. Фото 1930-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 10)	862
Родинне фото провідника Рівненської округи Анатолія Маєвського: Анатолій Маєвський (другий ряд, перший справа), Олексій Борисович Савчик (двоюрідний брат) (другий ряд, перший зліва), Зоя Василівна Маєвська-Андрушко (рідна сестра) (перший ряд, перша справа), Юлія Мойсеївна Маєвська (мати) (перший ряд, у центрі), Глікерія Мойсеївна Савчик (тітка). Фото 1930-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (4 упр.), оп. 37 (1960 р.), спр. 5)	862
Провідник ПЗК “Ліс” Іван Литвинчук з референтом СБ ПЗК “Ліс” Панасом Ковальчуком (зліва направо). Друга половина 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17)	863
Провідник ПЗК “Ліс” Іван Литвинчук (другий ряд, другий зліва) з охоронцями. Друга половина 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17)	863
Охоронці провідника ПЗК “Ліс” Івана Литвинчука. Друга половина 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17)	864
“Корчик” – зв’язковий провідника ОУН на ПЗУЗ Миколи Козака (другий ряд, перший зліва) з охороною. Друга половина 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17)	864
Політичний референт ОУН на ПЗУЗ Ігор Мельничук (перший зліва) та інші повстанці в криївці “Блок” провідника ПЗК “Ліс” Івана Литвинчука. Друга половина 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17)	865
Невідомі повстанці. Фото вилучене у Людмили Фої. Кінець 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4)	865
10. Зв’язковий проводу ПЗК “Ліс” Іван Ступачинський (другий зліва) з невідомими повстанцями. Друга половина 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 60 (1953 р.), спр. 6)	866
Іван Ступачинський – зв’язковий ПЗК “Ліс”. Друга половина 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5)	866
Політичний референт ПЗК “Ліс” Анатолій Неверковець (зліва) з невідомим підпільником (справа). Друга половина 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5)	866
Політичний референт ПЗК “Ліс” Анатолій Неверковець. Друга половина 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5)	866
Політичний референт ПЗК “Ліс” Анатолій Неверковець з невідомим підпільником (зліва направо). Друга половина 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5)	867
Охоронці провідника ПЗК “Ліс” Івана Литвинчука під час огляду	

та чищення зброї. Друга половина 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953), спр. 17)	867
Політичний референт ПЗК “Ліс” Анатолій Неверковець. Друга половина 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5)	868
Іван Литвинчук – провідник ПЗК “Ліс”. Друга половина 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5)	868
Іван Литвинчук – провідник ПЗК “Ліс”. Друга половина 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 61 (1953 р.), спр. 5)	868
Ігор Власюк – член проводу ОУН на ПЗУЗ. Друга половина 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 99 (1954 р.), спр. 1)	868
Олександр Савира – провідник Луцької округи. Початок 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17)	869
Марія Панкевич – зв’язкова провідника Луцької округи Олександра Савири. Січень 1951 р. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17)	869
Провідник Луцької округи Олександр Савира (зліва), зв’язкова Марія Панкевич (у центрі), охоронець Микола Стасюк (справа). Січень 1951 р. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17)	869
Олександр Савира – провідник Луцької округи. Січень 1951 р. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17)	870
Микола Стасюк – охоронець провідника Луцької округи Олександра Савири. Січень 1951 р. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 17)	870
Родичі керівника самопроголошеного проводу “Одеса” Степана Янишевського: теща Анастасія Регеза (зліва), дружина Галина Регеза з сином Юрієм (справа). Фото використовувалося МДБ для виведення Степана Янишевського з підпілля. Друга половина 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 4)	870
Галина Регеза – дружина Степана Янишевського. Фото використовувалося МДБ для його виведення з підпілля. Друга половина 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 57 (1953 р.), спр. 4)	871
Степан Янишевський – керівник самопроголошеного проводу “Одеса”. Фото з кримінальної справи. Кінець 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 5, спр. 67426, т. 1)	871
Степан Янишевський – керівник самопроголошеного проводу “Одеса”. Фото з кримінальної справи. Кінець 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 5, спр. 67426, т. 4)	872
Микола Якимчук-Колтонюк – референт зв’язку проводу ОУН на ПЗУЗ. Посмертне фото, зроблене працівниками МДБ у липні 1947 р. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 58 (1953 р.), спр. 3)	872
Член проводу ОУН на ПЗУЗ “Максим Ат”. Фото вилучене у Людмили Фої. Кінець 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4)	872
Член проводу ОУН на ПЗУЗ “Максим Ат”. Фото вилучене у Людмили Фої. Кінець 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4)	873

Член проводу ОУН на ПЗУЗ “Максим Ат”. Фото вилучене у Людмили Фої. Кінець 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4)	873
Михайло Бондарчук – провідник Луцької округи. Кінець 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 60 (1953 р.), спр. 17)	874
Провідник ОУН на ПЗУЗ Микола Козак (зліва) з провідником Луцької округи Михайлом Бондарчуком (справа). Фото вилучене у Людмили Фої. Кінець 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4)	874
Провідник ОУН на ПЗУЗ Микола Козак (зліва) з невідомим повстанцем (справа). Фото вилучене у Людмили Фої. Кінець 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4)	
Провідник ОУН на ПЗУЗ Микола Козак з Людмилою Фоєю. У книзі Володимира Іванченка “Квітка в червоному пеклі: життєвий шлях Людмили Фої” Миколу Козака помилково названо оперативним працівником МДБ. Фото вилучене у Людмили Фої. Не раніше 1945 р. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4)	875
Людмила Фоя. Фото вилучене у неї. Не раніше 1945 р. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4)	875
Іван Малимон – провідник на Рівненщині. Фото вилучене у Людмили Фої. Не раніше 1945 р. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4)	875
Іван Малимон – провідник на Рівненщині. Фото вилучене у Людмили Фої. Не раніше 1945 р. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4)	875
Іван Малимон – провідник на Рівненщині. Фото вилучене у Людмили Фої. Не раніше 1945 р. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4)	876
Невідомий повстанець. Фото вилучене у Людмили Фої. Не раніше 1945 р. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4)	876
Невідомий повстанець. Фото вилучене у Людмили Фої. Не раніше 1945 р. (ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-8978, т. 4)	876
Політичний референт ОУН на УЗ Дмитро Маївський (зліва у картузі) сидить з “Бурлакою”. Фото 1944 – 1945 рр. (Приватний архів Зеновія Бойчука, м. Івано-Франківськ)	876
Микола Андрощук – заступник провідника Рівненської округи. Посмертне фото, зроблене працівниками МДБ у 1951 р. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 63 (конверт)	877
Микола Андрощук – заступник провідника Рівненської округи. Посмертне фото, зроблене працівниками МДБ у 1951 р. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 63 (конверт)	877
Мирослав Сорока – ад’ютант провідника ОУН на ПЗУЗ Василя Галаси. Фото 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 157 (конверт)	877
Іван Берник – провідник, референт СБ Костопільського надрайону, підзвітного самопроголошеному проводові “Одеса”, з	

невідомими повстанцями. Ліквідований працівниками МДБ 2.03.1949 р. у Деражненському р-ні Рівненської обл. Фото 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 18 (конверт)	877
Іван Берник – провідник, референт СБ Костопільського надрайону, підзвітного самопроголошеному проводі “Одеса” (зліва). “Крук” – його заступник (справа). Ліквідовані працівниками МДБ 2.03.1949 р. у Деражненському р-ні Рівненської обл. Фото 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 3, арк. 18 (конверт)	878
Ігор Мельничук – політичний референт проводу ОУН на ПЗУЗ. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 16 (конверт)	878
Ігор Мельничук – політичний референт проводу ОУН на ПЗУЗ. Фото 1942 р. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 16 (конверт).....	878
Ігор Мельничук – політичний референт проводу ОУН на ПЗУЗ. Фото 1942 р. (ГДА СБ України, ф. 2 (упр. 2-Н), оп. 59 (1953 р.), спр. 16, т. 2, арк. 16 (конверт).....	878
Наталія Андрійчук – дружина організаційного референта самопроголошеного проводу “Одеса” Святослава Титкова. Друга половина 1940-х рр. (ГДА СБ України, ф.6, спр. 67923-фп, т. 1, арк. 11 зв.).....	879

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ

РОЗДІЛ 1

ЛИСТИ ПРОВІДНИКІВ ОУН І УПА, У ЯКИХ ЙДЕТЬСЯ ПРО ПОДІЇ НА ВОЛИНІ ТА ПОЛІССІ

Арсенич Микола

1. М. Арсенич – М. Козакові (20 жовтня 1946 р.) 113

Бусел Яків

2. Я. Бусел – В. Кукові [березень 1945 р.] 127

3. Я. Бусел – В. Кукові (6 травня 1945 р.) 134

4. Я. Бусел – В. Кукові (15 травня 1945 р.) 136

5. Я. Бусел – В. Кукові (21 травня 1945 р.) 139

6. Я. Бусел – В. Кукові (15 червня 1945 р.) 142

7. Я. Бусел – В. Кукові (19 червня 1945 р.) 146

8. Я. Бусел – В. Кукові (24 червня 1945 р.) 148

9. Я. Бусел – В. Кукові (2 вересня 1945 р.) 150

10. Я. Бусел – В. Кукові (16 вересня 1945 р.) 152

Галаса (Галаза) Василь

11. В. Галаса – невідомому [початок 1949 р.] 164

12. В. Галаса – А. Маєвському [19.03.1949 р.] 167

13. В. Галаса – М. Козакові [початок 1949 р.] 168

14. В. Галаса – М. Козакові [початок 1949 р.] 169

15. В. Галаса – членам проводу ОУН на УЗ (квітень 1949 р.) 172

16. В. Галаса – І. Кролю (липень 1949 р.) 176

17. В. Галаса – І. Литвинчуку [вересень – жовтень 1949 р.] 186

18. В. Галаса – А. Неверковцю (жовтень 1949 р.) 189

19. В. Галаса – В. Кукові [1949 р.] 193

20. В. Галаса – Л. Фої [1949 р.] 194

21. В. Галаса – Л. Фої [1949 р.] 203

22. В. Галаса – Р. Шухевичу [1949 р.] 205

23. В. Галаса – А. Згаб'юкові [кінець 1950 р.] 207

24. В. Галаса – О. Савирі [осінь 1950 р.] 207

25. В. Галаса – Я. Ковжуку [вересень 1951 р.] 209

26. В. Галаса – В. Троцюку [кінець 1951 р.] 212

27. В. Галаса – Я. Ковжуку [1951 р.] 213

28. В. Галаса – В. Троцюку [1951 р.] 214

Гасин Олександр

29. О. Гасин – П. Федуну [1948 р.] 215

Клячківський Дмитро

30. Д. Клячківський – Ф. Воробцю (27 вересня 1944 р.) 224

31. Д. Клячківський – С. Янишевському (27 вересня 1944 р.) .. 225

Кук Василь

32. В. Кук – Я. Бусолу (4 серпня 1945 р.).....	226
33. В. Кук – Я. Дудареві (18 вересня 1945 р.).....	229
34. В. Кук – Р. Шухевичу [вересень – жовтень 1945 р.].....	232
35. В. Кук – невідомому (29 жовтня 1945 р.).....	236
36. В. Кук – Р. Шухевичу (10 січня 1946 р.).....	236
37. В. Кук – С. Янишевському, С. Костецькому, П. Трофімчуку [25 жовтня 1946 р.].....	238
38. В. Кук – С. Янишевському [кінець 1946 р.].....	239
39. В. Кук – М. Козакові (червень 1947 р.).....	241
40. В. Кук – Р. Шухевичу (29 жовтня 1947 р.).....	250
41. В. Кук – “5184” (квітень 1948 р.).....	251
42. В. Кук – І. Литвинчуку (жовтень 1948 р.).....	265
43. В. Кук – Р. Шухевичу (серпень 1949 р.).....	266
44. В. Кук – В. Галасі [весна 1950 р.].....	271
45. В. Кук – І. Литвинчуку [весна 1950 р.].....	276
46. В. Кук – В. Галасі (вересень 1950 р.).....	277
47. В. Кук – Б. Кузьмі (вересень 1950 р.).....	283
48. В. Кук – І. Литвинчуку [не раніше жовтня 1950 р.].....	287
49. В. Кук – О. Савирі (липень 1951 р.).....	289
50. В. Кук – О. Савирі [1951 р.].....	298
51. В. Кук – В. Галасі (червень 1952 р.).....	299
52. В. Кук – В. Галасі [1952 р.].....	303
53. В. Кук – В. Охримовичу [не пізніше липня 1953 р.].....	304
54. В. Кук – В. Галасі (липень 1954 р.).....	314

Маївський Дмитро

55. Д. Маївський – В. Кукові (26 вересня [1945] р.).....	315
--	-----

Федун Петро

56. П. Федун – І. Мельничукові (листопад 1947 р.).....	316
57. П. Федун – В. Галасі (вересень 1948 р.).....	318
58. П. Федун – В. Галасі [кінець 1948 р.].....	320

Шухевич Роман

59. Р. Шухевич – В. Кукові (21 жовтня 1945 р.).....	321
60. Р. Шухевич – В. Кукові (13 грудня [1945] р.).....	323
61. Р. Шухевич – В. Кукові (25 грудня 1945 р.).....	327
62. Р. Шухевич – М. Арсеничу [кінець 1945 – початок 1946 рр.] ..	331
63. Р. Шухевич – В. Кукові (18 січня 1946 р.).....	332
64. Р. Шухевич – В. Кукові (25 березня 1948 р.).....	333
65. Р. Шухевич – В. Кукові [19 квітня 1949 р.].....	334
66. Р. Шухевич – В. Галасі (травень 1949 р.).....	335
67. Р. Шухевич – В. Кукові [весна 1949 р.].....	336

РОЗДІЛ 2

ЛИСТИ ЧЛЕНІВ ОУН І УПА (ВОЛИНЬ І ПОЛІССЯ.

КРАЙОВИЙ РІВЕНЬ)

Беднарчик Юрій

68. Ю. Беднарчик – М. Козакові (28 липня 1947 р.) 339

69. Ю. Беднарчик – А. Маєвському [не пізніше серпня 1949 р.] 347

Берник Іван

70. І. Берник – П. Гочу (17 серпня 1947 р.) 352

71. І. Берник – С. Красовському [осінь 1947 р.] 354

Бондарчук Валерій

72. В. Бондарчук – І. Литвинчуку (липень 1950 р.)..... 355

Бондарчук Михайло

73. М. Бондарчук – М. Салаті [квітень 1946 р.]..... 361

Воробець Федір

74. Ф. Воробець – С. Янишевському [кінець 1945 – початок 1946 рр.] 362

Заборовець Федір

75. Ф. Заборовець – “провідникові” (26 жовтня 1945 р.)..... 363

76. Ф. Заборовець – “провідникові” (28 жовтня 1945 р.) 364

77. Ф. Заборовець – “провідникові” (29 листопада 1945 р.)... 366

Захаржевський Михайло

78. М. Захаржевський – Р. Шухевичу [зима – весна 1945 р.].. 372

79. М. Захаржевський – Л. Фої [липень – серпень 1945 р.].... 377

80. М. Захаржевський – Л. Фої (30 серпня 1945 р.) 377

Згаб'юк Анатолій

81. А. Згаб'юк – В. Бондарчуку (6 червня 1946 р.)..... 380

Кирик-Петрук Володимир

82. В. Кирик-Петрук – М. Якимчуку-Колтонюку (10 червня 1947 р.) 382

Кобринович Володимир

83. В. Кобринович – “Лисові” (14 липня 1946 р.)..... 383

84. В. Кобринович – Л. Радкевичу (14 листопада 1946 р.)..... 384

Ковальчук Панас

85. П. Ковальчук – “111” [1946 р.]..... 386

86. П. Ковальчук – невідомому [1948 р.] 388

Ковжук Яків

87. Я. Ковжук – В. Галасі (вересень 1951 р.)..... 389

Козак Микола

88. М. Козак – С. Янишевському (27 вересня 1944 р.) 392

89. М. Козак – В. Кукові (14 травня 1945 р.) 392

90. М. Козак – В. Кукові (14 травня 1945 р.) 397

91. М. Козак – невідомому (14 травня 1945 р.) 399

92. М. Козак – В. Кукові (27 липня 1945 р.)	399
93. М. Козак – П. Гудзоватому (20 вересня 1945 р.).....	400
94. М. Козак – В. Коренюку (3 жовтня 1945 р.).....	403
95. М. Козак – В. Коренюку [жовтень 1945 р.].....	404
96. М. Козак – “Степану” (7 листопада 1945 р.)	405
97. М. Козак – С. Янишевському (7 листопада 1945 р.).....	407
98. М. Козак – “Костеві” (28 листопада 1945 р.).....	408
99. М. Козак – П. Олійнику (1 грудня 1945 р.).....	409
100. М. Козак – С. Янишевському (4 грудня 1945 р.)	415
101. М. Козак – Ф. Воробцю, П. Гудзоватому, “Вовку” (5 грудня 1945 р.)	416
102. М. Козак – невідомому (грудень 1945 р.)	416
103. М. Козак – Ф. Воробцю [кінець 1945 р.]	418
104. М. Козак – М. Арсеничу (30 квітня 1946 р.).....	418
105. М. Козак – В. Корольчук (20 липня 1946 р.)	420
106. М. Козак – М. Якимчуку-Колтонюку (10 серпня 1946 р.).....	421
107. М. Козак – Я. Яковлеву, В. Кобриновичу, Ю. Беднарчику (12 серпня 1946 р.).....	422
108. М. Козак – “друзям” (серпень 1946 р.)	425
109. М. Козак – Я. Скаб (21 вересня 1946 р.)	429
110. М. Козак – “Деркачу” (14 листопада 1946 р.).....	431
111. М. Козак – М. Якимчуку-Колтонюку (30 листопада 1946 р.)...432	
112. М. Козак – М. Арсеничу [кінець 1946 р.]	432
113. М. Козак – М. Якимчуку-Колтонюку (4 січня 1947 р.)	438
114. М. Козак – С. Янишевському (25 квітня 1947 р.)	440
115. М. Козак – К. Вороніну (серпень 1947 р.)	440
116. М. Козак, А. Маєвський, “Косар” – “провідникові” (5 липня 1946 р.)	443
117. М. Козак – А. Маєвському (березень 1948 р.)	444
118. М. Козак – В. Сементуху (квітень 1948 р.)	449
119. М. Козак – Н. Хасевичу (листопад 1948 р.)	450
120. М. Козак – І. Литвинчуку [1948 р.]	457
121. М. Козак – В. Галасі (січень 1949 р.)	458
122. М. Козак – “55” (січень 1949 р.).....	462
123. М. Козак – В. Галасі [січень 1949 р.]	463
124. М. Козак – В. Галасі [січень 1949 р.]	464
125. М. Козак – В. Галасі [січень 1949 р.]	468
126. М. Козак – М. Андрощуку (січень 1949 р.).....	472
Коренюк Василь	
127. В. Коренюк – Ф. Воробцю (28 листопада 1945 р.)	475
Корольук Віра	

128. В. Корольюк – І. Литвинчуку (21 жовтня 1949 р.)	476
Кроль Іван	
129. І. Кроль – І. Бернику (26 квітня 1947 р.)	477
130. І. Кроль – І. Бернику (26 квітня 1947 р.)	478
131. І. Кроль – О. Грицюку (26 квітня 1947 р.)	478
132. І. Кроль – С. Янишевському (19 червня 1947 р.)	479
133. І. Кроль – С. Янишевському [літо 1947 р.]	483
134. І. Кроль – Л. Радкевичу (27 жовтня 1947 р.)	485
135. І. Кроль – О. Грицюку [осінь 1948 р.]	485
Крутів Феодосій	
136. Ф. Крутів – Б. Павлюку (14 серпня 1945 р.)	487
Ксенджук Петро	
137. П. Ксенджук – “Роману” [1954 р.]	488
Кудра Володимир	
138. В. Кудра – С. Примаку (17 жовтня 1949 р.)	490
139. В. Кудра – Ф. Джусові (17 жовтня 1949 р.)	492
140. В. Кудра – “М. Ату” (квітень 1952 р.)	493
141. В. Кудра – І. Литвинчуку (травень 1952 р.)	497
142. В. Кудра – В. Галасі (серпень 1952 р.)	500
143. В. Кудра – А. Маєвському (серпень 1952 р.)	502
144. В. Кудра – В. Галасі, А. Маєвському, І. Троцюку (червень 1954 р.)	506
Кузьма Богдан	
145. Б. Кузьма – “СО/2” (липень 1951 р.)	508
Литвинчук Іван	
146. І. Литвинчук – невідомому (1 березня 1945 р.)	509
147. І. Литвинчук – “Вадимові” (7 березня 1945 р.)	510
148. І. Литвинчук – П. Ковальчуку [1945 р.]	510
149. І. Литвинчук – невідомому (23 січня 1946 р.)	511
150. І. Литвинчук – В. Кукові (15 квітня 1946 р.)	512
151. І. Литвинчук – М. Салаті (15 квітня 1946 р.)	518
152. І. Литвинчук – “Семенові” (12 липня 1946 р.)	519
153. І. Литвинчук – М. Якимчуку-Колтонюку (14 вересня 1946 р.)	520
154. І. Литвинчук – Р. Шухевичу (28 грудня 1948 р.)	521
155. І. Литвинчук – О. Степанюку (15 січня 1949 р.)	523
156. І. Литвинчук – “9101” (січень 1949 р.)	534
157. І. Литвинчук – П. Ковальчуку [початок 1949 р.]	542
158. І. Литвинчук – В. Кукові (квітень 1949 р.)	544
159. І. Литвинчук – В. Кукові [літо 1949 р.]	547
160. І. Литвинчук – В. Кукові [початок 1950 р.]	549

161. І. Литвинчук – О. Савирі [червень 1950 р.].....	550
Ліщук (Лящук) Петро	
162. П. Ліщук (Лящук) – І. Кролю (2 червня 1947 р.)	552
Маєвський Анатолій	
163. А. Маєвський – Я. Дудареві (27 жовтня 1945 р.)	553
164. А. Маєвський – “857” (квітень 1949 р.)	554
165. А. Маєвський – Ю.Беднарчику [квітень 1949 р.]	556
166. А. Маєвський – Ю.Беднарчику (жовтень 1949 р.)	564
167. А. Маєвський – “Віктору” (жовтень 1949 р.).....	571
168. А. Маєвський – І. Кролю (жовтень 1949 р.)	574
169. А. Маєвський – Б. Кузьмі (жовтень 1950 р.)	575
170. А. Маєвський – Б. Кузьмі (листопад 1950 р.)	576
171. А. Маєвський – Б. Кузьмі (липень 1951 р.).....	578
172. А. Маєвський – І. Прокопишину (вересень 1951 р.)	590
173. А. Маєвський – “Чумаку” (червень 1952 р.)	592
174. А. Маєвський – Б. Павлюку (серпень 1952 р.).....	594
175. А. Маєвський – В. Кукові (серпень 1952 р.)	596
Мосейчук Петро	
176. П. Мосейчук – “700” (січень 1949 р.)	598
177. П. Мосейчук – “провідникові” (квітень 1949 р.).....	600
Неверковець Анатолій	
178. А. Неверковець – І. Литвинчуку [липень 1949 р.]	603
179. А. Неверковець – І. Литвинчуку [вересень 1949 р.].....	603
Прокопишин Іван	
180. І. Прокопишин – Б. Кузьмі (вересень 1950 р.).....	604
181. І. Прокопишин – Б. Кузьмі (травень 1951 р.).....	605
Савира Олександр	
182. О. Савира – “Наді” (4 липня 1949 р.)	607
183. О. Савира – Ю. Дзецьку (квітень 1950 р.)	607
184. О. Савира – С. Скоропадському, С. Ткачуку, П. Ткачуку (27 серпня 1950 р.).....	609
185. О. Савира – І. Литвинчуку (11 листопада 1950 р.).....	610
186. О. Савира – В. Бею [листопад 1950 р.].....	611
187. О. Савира – “Дем’яну” (листопад 1950 р.).....	613
188. О. Савира – І. Литвинчуку (грудень 1950 р.)	613
189. О. Савира – Ф. Случеку [кінець 1950 р.]	618
190. О. Савира – “Адаму” [січень 1951 р.].....	621
191. О. Савира – “Адаму” (14 січня 1951 р.)	623
192. О. Савира – “2850” [січень 1951 р.].....	624
193. О. Савира – невідомому (січень 1951 р.)	627
194. О. Савира – В. Кукові (серпень 1951 р.).....	628
195. О. Савира – В. Кукові (серпень 1951 р.).....	632

196. О. Савира – В. Кукові [дата не встановлена]	634
Салата Микола	
197. М. Салата – “66” (січень 1949 р.)	636
198. М. Салата – “66” (квітень 1949 р.)	638
199. М. Салата – Б. Кузьмі (вересень 1950 р.)	642
Сементух Василь	
200. В. Сементух – І. Литвинчуку (червень 1950 р.)	644
Семенюк Григорій	
201. Г. Семенюк – “Орликові” [1949 р.]	647
Сірко Олексій (Лук’янчук Василь?)	
202. О. Сірко (Лук’янчук Василь?) – Б. Павлюку (6 лютого 1946 р.)	648
Скаб Ярослава	
203. Я. Скаб – М. Козакові (27 серпня 1946 р.)	649
204. Я. Скаб – В. Кобриновичу [1946 р.]	651
205. Я. Скаб – В. Кобриновичу [1946 р.]	651
206. Я. Скаб – В. Кобриновичу [1946 р.]	652
Скоропадів Михайло	
207. М. Скоропадів – “провідникові” (14 жовтня 1945 р.)	653
208. М. Скоропадів – “провідникові” (11 січня 1946 р.)	654
Татура Анатолій	
209. А. Татура – В. Кукові (9 грудня 1945 р.)	655
Титков Святослав	
210. С. Титков – С. Янишевському [8 червня 1947 р.]	656
211. С. Титков – Л. Шведові [22 серпня 1947 р.]	657
212. С. Титков – Л. Шведові [6 вересня 1947 р.]	657
213. С. Титков – Л. Шведові [11 березня 1948 р.]	659
Троцюк Володимир	
214. В. Троцюк – А. Маєвському [початок 1950 р.]	660
215. В. Троцюк – Я. Ковжуку (жовтень 1951 р.)	663
216. В. Троцюк – Н. Хасевичу [лютий 1952 р.]	664
Троцюк Іван	
217. І. Троцюк – Б. Павлюку [червень 1950 р.]	668
218. І. Троцюк – І. Литвинчуку (серпень 1950 р.)	669
219. І. Троцюк – І. Литвинчуку (жовтень 1950 р.)	670
Харчук Трифон	
220. Т. Харчук – невідомому [вересень 1949 р.]	672
Хасевич Ніл	
221. Н. Хасевич – “Матвієві” (2 листопада 1946 р.)	673
222. Н. Хасевич – І. Литвинчуку (лютий 1950 р.)	685
223. Н. Хасевич – “22” (квітень 1950 р.)	693
224. Н. Хасевич – О. Савирі [квітень 1951 р.]	696

225. Н. Хасевич – В. Троцюку (січень 1952 р.)	697
Якимчук-Колтонюк Микола	
226. М. Якимчук-Колтонюк – “Кирику” (11 квітня 1946 р.)	704
227. М. Якимчук-Колтонюк – М. Козакові (28 липня 1946 р.)	705
228. М. Якимчук-Колтонюк – І. Литвинчуку (30 липня 1946 р.)	706
229. М. Якимчук-Колтонюк – І. Литвинчуку [не раніше жовтня 1946 р.]	707
230. М. Якимчук-Колтонюк – М. Козакові (20 травня 1947 р.) ..	708
231. М. Якимчук-Колтонюк – І. Литвинчуку (1 липня 1947 р.) ...	710
232. М. Якимчук-Колтонюк – І. Литвинчуку (4 липня 1947 р.) ...	713
233. М. Якимчук-Колтонюк – М. Козакові (29 липня 1947 р.)..	714
Яковлев Яків	
234. Я. Яковлев – В. Кобриневичу (14 вересня 1946 р.)	722
235. Я. Яковлев – В. Кобриневичу (14 вересня 1946 р.)	723
Янишевський Степан	
236. С. Янишевський – В. Коренюку (25 листопада 1945 р.) ..	724
237. С. Янишевський – “Сотнику” (25 листопада 1945 р.)	725
238. С. Янишевський – Г. Регезі (13 жовтня 1946 р.)	725
239. С. Янишевський – Г. Регезі (28 жовтня 1946 р.)	726
240. С. Янишевський – В. Кукові [1946 р.]	728
241. С. Янишевський – “провідникові” [1946 р.]	729
242. С. Янишевський – С. Усачуку (29 січня 1947 р.)	731
243. С. Янишевський – Р. Піддубному (3 квітня 1947 р.)	732
244. С. Янишевський – членам київського підпілля ОУН (30 березня 1948 р.)	735

РОЗДІЛ 3

ЛИСТИ НЕІДЕНТИФІКОВАНИХ ВІДПРАВНИКІВ

“057”

245. “057” – “Марії” (вересень 1948 р.)	741
---	-----

“44”

246. “44” – “33” (16 вересня 1944 р.)	742
---	-----

247. “44” – “33” (20 вересня 1944 р.)	743
---	-----

“2158” (“КК/О”)

248. “2158” – І. Мельничуку (лютий 1948 р.)	745
---	-----

249. “М. Ат” – К. Бричці [1951 р.]	755
--	-----

250. “КК/О” – А. Неверковцю (жовтень 1949 р.)	756
---	-----

“В[...]”

251. “В[...]” – О. Дякову [початок 1947 р.]	757
---	-----

“Весел”

252. “Весел” – “Чайці” (1 вересня 1944 р.)	758
--	-----

“Вік”	
253. “Вік” – В. Кукові (30 листопада 1945 р.)	760
“Віктор”	
254. “Віктор” – Я. Ковжуку ([серпень] 1951 р.)	762
255. “Віктор” – Я. Ковжуку (вересень 1951 р.)	763
“Гримок”	
256. “Гримок” – “Марку” [не пізніше поч. лютого 1947 р.]	764
“Д[...]”	
257. “Д[...]” – “провідникові” (20 лютого 1946 р.)	765
“Дарка”	
258. “Дарка” – “Сірому” (17 липня 1946 р.)	766
259. “Дарка” – “провідникові” (18 липня 1946 р.)	767
“Д-с”	
260. “Д-с” – Б. Сорочинському [кінець 1951 р.]	768
“Зіна”	
261. “Зіна” – А. Маєвському [не пізніше початку жовтня 1950 р.]	769
“Ірчан”	
262. “Ірчан” – В. Коренюку (28 листопада 1945 р.)	770
263. “Ірчан” – С. Янишевському (28 листопада 1945 р.)	770
“Їжак”	
264. “Їжак” – “провідникові” (28 січня 1949 р.)	771
“Корчик”	
265. “Корчик” – М. Захаржевському (17 липня 1945 р.)	774
“Костя”	
266. “Костя” – невідомому [початок 1948 р.]	776
“Кубат”	
267. “Кубат” – “зверхнику” [весна 1949 р.]	777
“Кузьма”	
268. “Кузьма” – “командирові” (12 липня 1946 р.)	778
“Лесь М-1”	
269. “Лесь М-1” – М. Козакові (7 липня 1944 р.)	780
“М.”	
270. “М.” – “провідникові” (23 серпня 1944 р.)	781
“Орел”	
271. “Орел” – А. Моню [квітень 1944 р.]	784
“Рибалка”	
272. “Рибалка” – “провідникові” [кінець 1948 р.]	785
“Сашко”	
273. “Сашко” – П. Столярчуку (5 лютого 1945 р.)	788
“Степан”	
274. “Степан” – “Богданові” (8 грудня 1945 р.)	790

“Я-о”	
275. “Я-о” – Н. Хасевичу (листопад [1951 р.]).....	791
“Ярко”	
276. “Ярко” – “провідникові” (16 липня 1946 р.).....	792
“ЯВХХІ”	
277. “ЯВХХІ” – В. Сидору (2 серпня 1944 р.).....	794
Без підпису автора	
278. Невідомий – “Фадееві” [кінець 1944 р.].....	796
279. Невідомий – М. Козаку [не раніше липня 1946 р.]	796
280. Невідомий – С. Янишевському [1946 р.]	798
281. Невідомий – І. Довбенку [не пізніше березня 1949 р.].....	799

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Літопис УПА – це серійне книжкове видання. Його завдання – опублікувати, з дотриманням джерельної точності, документи й матеріали до історії УПА, а також стимулювати й видавати праці про діяльність УПА та історію України того періоду взагалі. Кожний том або група томів Літопису присвячені окремим темам і мають назву. Частина томів охоплює історію УПА за певний період на більших територіях, як, наприклад, на Волині, в Галичині, на українських землях під Польщею тощо. Кожна з цих територій може мати два – три, а то й більше томів. Додаткова серія книжок буде присвячена загальним темам, або збірникам спогадів, праць, або може бути книжкою одного автора на якусь тему. Збірники появляються не періодично, а в залежності від підготовки й опрацювання наступного тому. Нумерація книжок Літопису може йти інакше, ніж за оголошеним територіальним планом чи хронологією подій. Документи передруковуються з дотриманням джерельної точності, зі збереженням загальної форми оригіналу. Конечні виправлення чи відтворення пошкоджених місць відзначаються квадратними дужками або – де потрібно – пояснені в примітках. Так само відзначаються додані редакцією слова, пояснення чи заголовки в тексті. Інші підпільні матеріали – мемуари, меморандуми, публіцистика тощо – передруковуються без пропусків, проте мовні й правописні виправлення детально не відзначаються, хіба в особливих випадках. Як правило, передруки беруться з оригіналів, але при відсутності оригіналу до уваги береться найвірогідніша копія чи передрук. В усіх випадках точно подається джерело, а у випадку передрукованих архівних матеріалів – теж місце збереження даного матеріалу. Кожний том має довідник осіб та місцевостей і словник неясних слів, скорочень та маловживаних чи незрозумілих слів.

LITOPYS UPA –CHRONICLE OF THE UKRAINIAN INSURGENT ARMY

Litopys UPA is a series of books, produced with the aim of publishing source documents and materials relating to the history of the UPA, as well as stimulating and publishing works about the activities of the UPA and, in a more general way, the history of Ukraine of that period. Each volume or group of volumes of Litopys UPA is devoted to a specific theme and has a separate title. Some of the volumes deal with the history of the UPA in a given period of time or in a given region – for example, in Volyn', in Halychyna, in the regions of Ukraine held by Poland and so on. Two, three, or even more volumes may be devoted to general themes, to collections of memories, or to single books by individual authors dealing with particular questions. The appearance of Litopys UPA is not periodic, and depends on the pace at which successive volumes are compiled and prepared for print. The volumes may appear in an order other than indicated above, based on a territorial and chronological principle. In reprinting documents, we adhere strictly to their sources and preserve the general form, language and orthography of the originals. Places in the text where corrections have had to be made, or where the original documents have been damaged or had to be reconstituted, are designated with square brackets, or, if necessary, provided with explanatory footnotes. Words, explanations, or titles inside the texts that have been added by the editors are indicated in a similar manner. Other underground materials – memories, memoranda, works of publicists and the like – are also reprinted without omissions, but only in exceptional cases are linguistic and orthographic corrections indicated. Reprints are based on original texts. In cases where the original text is not available, the reprint is based on the most reliable copy of reprint. The sources of all materials used are clearly indicated and in the case of reprinted archival material, their present locations are also given. Each volume is provided with an index of names of persons and places and a glossary listing names that may not be clear, abbreviations and rarely used or incomprehensible words.

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ
Серійне книжкове видання документів, матеріалів і наукових
праць до історії Української Повстанської Армії

Досі появилися такі томи Літопису УПА основної серії:

Том 1. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга перша: Початки УПА; документи і матеріали. Книга містить політичні й організаційні документи та матеріали до історії УПА на Волині та Поліссі. Третє, виправлене видання, 1989 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 2. Волинь і Полісся: німецька окупація. Книга друга. Книга містить підпільні документи і матеріали про бойові дії УПА на Волині й Поліссі. Друге, виправлене видання, 1985 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 3-4. Чорний Ліс: видання команди Станиславівського тактичного відтинка УПА, 1947 – 1950 роки. Книга перша і друга. Книги містять меморіяли, біографічні нариси й документи про дії відділів УПА Станиславівського ТВ УПА. Частина матеріалів – оповідання, новели й вірші.

Том 3. Книга перша: 1947 – 1948. Друге, виправлене видання, 1987 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 4. Книга друга: 1948 – 1950 (продовження). Друге, виправлене видання, 1989 р., 288 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 5. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга третя: спомини учасників. Книга містить спогади, рецензії та додаткові підпільні матеріали про дії УПА. Між мемуарами – повідомлення про договір про ненапад між ГК УПА й угорською армією. 1983 р., 312 стор., мапи, ілюстрації.

Том 6. УПА в світлі німецьких документів, 1942-1945; книга перша: 1942 – липень 1944. Книга містить аналізи, меморандуми, повідомлення, звіти, а також переклади українських документів для центральних політичних, військових і поліцейських установ. 1983 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 7. УПА в світлі німецьких документів; 1942-1945; книга друга: серпень 1944-1945 (продовження шостого тому). 1983 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 8. Українська Головна Визвольна Рада; документи, офіційні публікації, матеріали; книга перша: 1944-1945. Книга містить основні документи Першого Великого Збору УГВР, передрук органу Президії УГВР *Вісник* (ч. 4 (7), серпень 1945), статті та матеріали з 1944-45 рр., які стосуються цілоти визвольного руху. 1980р., 320 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 9. Українська Головна Визвольна Рада; книга друга: 1946-1948. Книга містить видання УГВР *Самостійність і Бюро інформацій УГВР* та інші матеріали. 1982 р., 520 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 10. Українська Головна Визвольна Рада; книга третя: 1949-1952. Книга містить документи, офіційні повідомлення, публікації й матеріали УГВР в Україні, між ними *Бюро інформацій УГВР*, вип. 4, 6 і 9. 1984 р., 424 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 11. Тернопільщина: список впадших героїв української революції в боротьбі з московсько-більшовицьким окупантом за час від 13 березня 1944 до 31 грудня 1948 року. Це підпільне видання містить біографії 725 осіб, які загинули на території Тернопільської округи. Крім того, подає нові дані про смерть близько ста невідомих повстанців, які загинули на території округи. 1985 р., XXXII – 248 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 12. Третя подільська воєнна округа УПА («Лисоня»). Книга містить видані командою воєнної округи короткі описи боїв відділів УПА – «Лисоня» від листопада 1943 р. до серпня 1945 року, збірник підпільних пісень *«Повстанський стяг»* – виданий з нагоди п'ятиріччя УПА в 1947 році, – та інші документи й матеріали групи УПА «Лисоня». 1989 р., 352 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 13. Перемищина – Перемиський курінь; книга перша: Денник відділу «Бурлаки» (Володимира Щигельського) – містить денник цього відділу («Ударники»-4, 94а) за час від жовтня 1946 р. до 24 жовтня 1947 р., ведений бунчужним «Буркуном», з епілогом Богдана Гука («Скали»). Книга має також різні документи сотні – списки вояків, господарські документи тощо. 1986 р., 370 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 14. Перемищина – Перемиський курінь; книга друга: Денники й документи – містить денники сотенного «Крилача» (Ярослава Коцьолка) з 1944 і 1947 років, які продовжував по його смерті сотенний «Бурлака» (Володимир Щигельський), денник сотні «Крилача» (ведений бунчужним «Орестом») і документи обох сотень. 1987 р., 262 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 15. Костянтин Гіммельрайх: Спогади командира відділу особливого призначення «УПА-Схід»; спогади. Автор – киянин – оповідає про свої переживання від вибуху війни 1941 року до «звільнення» з УПА і рейду на Захід в 1945 році: мобілізація до ЧА, німецький полон, окупований Київ, участь у підпіллі ОУНм, к-р вд. УПА (ОУНм) в Карпатах, старшинська школа УПА, мандри по Поділлі й к-р вд. особливого призначення «УПА-Схід». 1987 р., 266 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 16. Підпільні журнали закерзонської України, 1945-1947. Збірник містить передруки таких підпільних журналів:

«Тижневі вісті», «Лісовик», «Інформативні вісті», «Інформатор» і «Перемога». Всі числа цих журналів супроводяться англомовним резюме. Збірник має статтю про історію підпільної видавничої діяльності на Закарпатті та Акт оскарження Олени Лебедович. 1987 р., 608 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 17. Англомовні видання українського підпілля, 1946-1947. Збірник містить передруки підпільних видань: «Нові Лідіце», «Виселення єпископа Коциловського», «Вибори в СРСР», «Нова голодова катастрофа в Україні», «Фашистське страшило», «Добратні чеського і словацького народів». 1988 р., 192 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 18. Карпатська група УПА «Говерля»; книга перша: Документи, звіти та офіційні публікації. Містить передрук підпільного видання командування групи *Шлях перемоги*, звіти команд тактичних відтинків УПА й звіти командирів відділів та підвідділів УПА, 24 ТВ УПА «Маківка». 1990 р., 328 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 19. Карпатська група УПА «Говерля»; книга друга: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. Охоплює збірку нарисів і споминів, друкованих у підпіллі. Майже всі спомини написані старшинами і вояками УПА ще в Україні або відразу після переходу на еміграцію. 1992 р., 357 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 20. Показчик до «Літопису УПА»; книга перша: 1-19 томів. Книга містить показники псевдонімів, прізвищ, географічних назв, інституцій, алфавітні списки авторів та надрукованих матеріялів й інші дані про перших 19 томів «Літопису УПА». 1994 р., 528 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 21. УПА в світлі німецьких документів, 1941-1943; Книга третя: червень 1941 – травень 1943. Книга містить звіти, меморандуми, а також переклади українських документів для центральних політичних і поліцейських установ. 1991 р., 271 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 22. УПА в світлі польських документів; книга перша: Військовий Суд Оперативної Групи «Вісла». Містить вироки, звіти та кореспонденцію Військового суду Оперативної групи «Вісла» за період від травня до вересня 1947 р. 1992 р., 627 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 23. Медична опіка в УПА: документи, матеріяли і спогади. Більша частина книги – це спомини санітарів, медиків, лікарів й інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ). В книзі теж поміщено підпільні документи й біографії працівників УЧХ. 1992 р., 480 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 24. Ідея і чин: орган Проводу ОУН, 1942-1946. У цій книзі передруковано головний політично-інформативний журнал Проводу

ОУН на Українських Землях, що видавався 1942-1946рр. Журнал містив важливу інформації про боротьбу УПА, німецьку та російську окупаційну політику, розвиток української політичної думки. 1995 р., 592 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 25. Пісні УПА. Збірка пісень, тематично пов'язаних з боротьбою УПА. Збірник охоплює не тільки властиві пісні вояків УПА, але й укладені пізніше в тюрмах і концтаборах, чи уложені народом. Збірник містить тексти пісень, їх варіанти, мелодію і варіанти, а також дані про саму пісню, її авторів й оспівуваних у піснях героїв чи події. Збірник містить понад 600 пісень і їх варіантів. 1997 р., XXIV+556 стор., тверда обкладинка, ноти.

Том 26. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Книга четверта: Документи і спогади. Збірник містить протокол ВЗ УГВР, доповідь на цьому зборі й інші документи: вибір з листування президента УГВР Кирила Осьмака, переговори з польським підпіллям, Угорщиною й Румунією, слідчу справу Миколи та Петра Дужих й інші документи. У книзі також спогади членів УГВР й інших осіб про утворення та діяльність УГВР 2001 р., 658 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 27. Роман Петренко. За Україну, за її волю; спогади. Автор – волиняк – оповідає про свою діяльність від часу війни у 1939 р. до відходу на Захід у 1945 р.. Спочатку автор був діячем ОУН Сарненської округи (від січня 1942 р. у підпіллі), згодом – шефом господарського відділу ШВО УПА «Заграва», від літа 1943 р. – ГВШ (потім КВШ УПА-Північ, командир Дм. Клячківський) і від літа 1944 р. – старшиною для особливих доручень при ГСЗС УГВР під керівництвом м. Лебеда. 1997 р., 279 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 28. Марія Савчин. Тисяча доріг; спомини. Автор оповідає про свої переживання від вибуху війни (від 1944 р. до 1953 р. – у підпіллі) до свого приходу на еміграцію у 1954 р.. Від 1945 р. була дружиною В. Галаси, заступника пров. ОУН Закерзонського краю, від 1947 р. співробітника ГОСП в Карпатах, і від 1948 р. – пров. ОУН ПЗУЗ. Авторка перебувала разом з ним на Закерзонні, в Карпатах, на Волині, а також – в тюрмі КГБ у Києві. 1995 р., 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 29. Іван Гарасимів («Палій»). 3 юнацьких мрій – у ряди УПА, це розповідь учасника підстаршинської школи УПА в Карпатах та ройового в сотні У-І (94), про його бойовий шлях в УПА від осені 1943 р. до осені 1947 р. в Карпатах та на Лемківщині. Спогади дають цікаву картину зі щоденного життя повстанців та їхніх командирів, та про важке становище українського населення на цих теренах. 1999 р., 336 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 30. Степан Хрін (Степан Стебельський). Кризь сміх заліза; спогади. Книга містить два спогади Степана Стебельського

(«Хріна»), к-ра ТВ УПА 24 «Маківка» – «Крізь сміх заліза», «Зимою в бункері» та спогади Олекси Конопадського («Острроверха») – «Спомини чотового УПА Острроверха». Авторі оповідають про свої дії в УПА від 1944 р. до 1949 р. року на Лемківщині та Дрогобиччині. 2000 р., 552 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 31. УПА на Львівщині і Ярославщині. Спогади і документи вояків УПА ТВ «Розточчя», 1943 – 1947. Книга містить спогади «Сої», «Спартака», «Зенона Семеніва» та інших членів відділу УПА к-ра «Бриля». Також подано оперативні звіти к-ра «Бриля» та к-ра «Гамалії» («Переяслави I» та «Переяслави II») з Тактичного Відтинку УПА «Розточчя». 2000 р., 324 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

Том 32. Медична опіка в УПА: документи, матеріали і спогади. Книга друга. Велика частина книги – це спомини санітарів, медсестер, медиків, лікарів та інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ). 2001 р., 581 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 33. Тактичний Відтинок УПА 26-ий «Лемко»: Лемківщина і Перемищина (Документи і матеріали). Книга містить документи і матеріали, що стосуються історії та діяльності відділів УПА ТВ-«Лемко» в 1944-1947 рр., оперативні звіти, накази інструкції та вказівки, рейди УПА, та документи Підстаршинської школи ім. полк. «Коника». 2001 р., 900 стор., тверда обкладинка, організаційні схеми, ілюстрації, мапи.

Том 34. Лемківщина і Перемищина – «Холодний Яр», «Бескид», «Верховина»: Політичні звіти. Книга містить організаційний розподіл підпільної мережі Лемківщини і Перемищини, кадрову обсаду підпільної сітки та політичні й інформативні звіти з терену за роки 1944-1947 рр.. 2001 р., 974 стор., тверда обкладинка, організаційні схеми, ілюстрації.

Том 35. Показчик до «Літопису УПА»; книга 2: томи 21-34, томи та 1-3 Нової Серії та томи 1-3 серії «Бібліотека». Книга містить показчики псевдонімів, прізвищ, географічних назв, інституцій, поазбучні списки авторів та надрукованих матеріалів й інші дані про томи «Літопису УПА» Основної та Нової Серій, також книги «Повстанські могили» т.1 за ред. Євгена Місила. 2002 р., 870 стор., тверда обкладинка.

Том 36. «Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини». Книга містить отримані з радянських архівів короткі біографії членів ОУН і УПА, які загинули на Львівщині. 2002 р., 1058 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 37. Іван Лико. На грані мрії і дійсності: спогади підпільника. 1945-1955. Книга містить спогади Івана Лика («Скали», «Богдана») – «На грані мрії і дійсності» та спогади Миколи Терепенка («Медведя») – «На грані двох світів». Авторі оповідають про пережи-

те ними в підпіллі на Лемківщині та в польських тюрмах. 2002 р., 644 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 38. Петро Й. Потічний. Архітектура резистансу: кріівки і бункри УПА в світлі радянських документів. Книга містить схеми та описи різних кріівок УПА й запілля, та перелік з'єднань Червоної Армії та Внутрішніх Військ НКВД, які були залучені до боротьби проти підпілля, зібраних в Архіві Внутрішніх військ Українського Округу за рр. 1944-1954 рр., який знаходиться в Колекції ім. Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2002 р., 430 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

Том 39. Тактичний відтинок УПА 28-й “Данилів”: Холмщина і Підляшшя. Документи і матеріяли. Містить огляди й документи про дії УПА на Холмщині й Підляшші в 1945 – 1948 роках. Між документами – звіти Холмського ТВ УПА, хроніки (денники) сотень УПА, звіти зі зустрічей представників УПА з представниками польського резистансу з ВіН-у («Вольностьсьць і Незавіслосьць»), звіт із зустрічі з англійським кореспондентом, та інше. Більшість документів походить з Колекції Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2003 р., 1058 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 40. Тактичний Відтинок УПА 27-й “Бастіон”: Любачівщина, Ярославщина, Томашівщина. Документи і матеріяли. Містить огляди й документи про дії УПА в 1945–1948 роках. Серед документів — звіти Команди Тактичного Відтинку, хроніки відділів куреня УПА “Месники”, звіти й огляди керівництва ІІ Округи ОУН “Батурин”, господарські звіти тощо. Більшість документів походить з Колекції Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2004 р., 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 41. Президент УГВР Кирило Осьмак. Книга містить документи та матеріяли про Президента УГВР Кирила Осьмака, його життя, наукову діяльність і смерть. 2004 р., 880 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 42. Петро Й. Потічний. Літопис УПА – Історія: Документи і матеріяли. Вояки УПА, які в 1947-1949 роках пробилися рейдом у Західну Європу, вважали своїм обов'язком залишити для історії та майбутніх поколінь пам'ять про визвольні змагання в часі Другої світової війни та після її закінчення. Це стало реальністю в 1974 р., коли було створено видавництво “Літопис УПА”. Книга містить документи та матеріяли про нелегкі будні становлення та діяльності видавництва “Літопис УПА” за 30-літній період діяльності, короткі біографії членів видавничого комітету, адміністрації видавництва, редакторів, авторів, упорядників і фундаторів томів. 2005 р., 658 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Томи 43-44. Боротьба з аґентурою: Протоколи допитів Служби Безпеки ОУН в Тернопільщині. 1946-1948. Книги містять

протоколи переслухань працівниками Служби Безпеки (СБ) ОУН Тернопільської області осіб, підозрілих у співпраці з органами державної безпеки СРСР. Матеріали походять з підпільного архіву, віднайденого у 2004 р. в селі Озерна Зборівського р-ну Тернопільської обл., завдяки с. п. Софрону Кутному. На їх базі можна вивчати організацію, обсяг та дії підпільних структур щонайменше в межах однієї області у 1946–1948 рр., коли тиск на підпілля радянських силових структур був надзвичайно потужний. Також матеріали протоколів яскраво відображають жорстокість, нелюдяність та брутальність радянських репресивних органів, які шляхом терору та насилля снували павутину імперії зла на теренах Західної України.

Том 43. Книга 1: В першій книзі поміщено 85 з 193 наявних протоколів допитів, що охоплюють 13 районів Тернопільщини, зокрема: Бережанський, Білобожницький, Борщівський, Бучацький, Великобірківський, Великоглибочоцький, Великодедеркальський, Вишнівецький, Заліщицький, Залозецький, Збаразький і Зборівський райони. 2006 р., 1332 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, схеми.

Том 44. Книга 2: Книга є продовженням 43 тому та містить подальших 108 протоколів переслухань СБ ОУН, зокрема, з теренів таких районів як: Золотопотіцький, Золотниківський, Козівський, Козлівський, Коропецький, Кременецький, Ланівецький, Микулинецький, Новосільський, Підволочиський, Підгаєцький, Почаївський, Пробіжнянський, Скала-Подільський, Скалатський, Теревовлянський, Товстецький, Чортківський, Шумський, та з Рогатинського району Станіславівської області. Тут також поміщені Протоколи ТОС-у, Протоколи смерті, Лист підпільників на Далекий Схід, Протокол однієї події, список функціонерів МВД і МГБ та список слідчих СБ. Вступна стаття до обох книг поміщена в т. 43. 2006 р., 1288 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 45. Генерал Роман Шухевич – “Тарас Чупринка” Головний Командир УПА. Книга містить спогади про ген. Романа Шухевича–Тараса Чупринку, його життя, підпільну діяльність і смерть. 2006 р., 572 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Томи 46. Боротьба з агентурою: Протоколи допитів Служби Безпеки ОУН в Тернопільщині. 1946-1948. Книга 3. Книга є важливим доповненням і продовженням тт. 43-44 та містить протоколи переслухань СБ ОУН з п'яти районів Тернопільської обл., зокрема: Великодедеркальського, Вишнівецького, Збаразького, Золотниківського та Кременецького. Документи походять з повстанських архівів, віднайдених в околицях сіл Пліхів, Краснопуца Бережанського р-ну та Петриків Тернопільського р-ну. 2007 р., 896 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 47. Підпільна Пошта України. Книга містить ілюстрації ППУ з філателістичної збірки с.п. Степана Голяша, яка знаходиться

в “Колекції Петра Й. Потічного про підпільну й антипідпільну боротьбу в Україні” при Університеті Торонто (Канада), з коротким описом рисунків марок і блоків, а також вступні статті, що привідкривають історію діяльності Підпільної Пошти України. 2009 р., 336 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 48. УПА в світлі словацьких та чеських документів (1945-1948); книга перша: Рейди УПА в документах війська та апарату безпеки ЧСР (1945-1946). Дві головні теми книги – перебіг пропагандивних рейдів УПА теренами Північно-Східної Словаччини в серпні-вересні 1945 р. і в квітні 1946 р. (стратегія, цілі, поведінка відділів) та заходи чехословацької армії і органів безпеки ЧСР на припинення діяльності УПА в країні (до вересня 1946 р.). Книга також містить матеріали про чехословацько-радянську та чехословацько-польську співпраці стосовно УПА, звіти та відомості військової розвідки і національної безпеки ЧСР про дії повстанців, ситуацію українського населення на Закерзонні та документи про реакцію чехословацького суспільства до УПА. 2010 р., 864 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 49. Тернопільщина: “Вісті з Терену” та “Вістки з Тернопільщини”. 1943-1950; книга перша (1943-1947). В книзі подано підпільні інформації про діяльність ОУН і УПА та суспільно-політичну ситуацію в Тернопільській області і суміжних районах. 2010 р., 832 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 50. Тернопільщина: “Вістки з Терену” та “Вістки з Тернопільщини”. 1943-1950; книга друга (1948-1950). Книга містить подальші документи підпілля ОУН за 1948-1950 рр. щодо суспільно-політичної та економічної ситуації в Тернопільщині. 2010 р., 1240 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Готуються до друку:

– **УПА в світлі словацьких та чеських документів (1945-1948); книга друга (1947-1948).**

У НОВІЙ СЕРІЇ, т. зв. Київській, у співпраці з Інститутом української археографії та джерелознавства Національної Академії Наук України Державним комітетом архівів України та Центральним державним архівом громадських об'єднань (ЦДАГО) України появилися такі томи «Літопису УПА»:

1. Видання Головного Командування УПА. Книга містить такі видання: «До зброї», № 16, 1943, «Повстанець», № 1-6, 1944-1945, «Український перець», № 1-3, 1943-1945 та «Бойовий правильник піхоти». Київ – Торонто, 1995 р., 482 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

2. Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943 – 1944. Документи і матеріали. Книга містить документи Головної Команди УПА-

Північ та документи Військових Округ «Заграва», «Богун», «Турів» та «Тютюнник». Київ – Торонто. 1999, 724 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

3. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України 1943-1959. Збірник містить найповніше зібрання документів ЦК КП(б)У – постанови з'їздів, пленумів політбюро, оргбюро, секретаріату, які супроводжуються інформативними записками, повідомленнями та довідками. У книзі також подано листи, стенограми засідань та виступів членів ЦК КП(б) У. Київ-Торонто. 2001, 652 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ (1943–1959). Книга перша: (1943–1945). У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно-визвольного руху протягом 1943–1945 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно-звітний характер. Київ–Торонто. 2002, 597 стор., тверда обкладинка.

5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга друга: 1946–1947. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно-визвольного руху протягом 1946–1947 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно-звітний характер. Київ–Торонто. 2002, 574 стор., тверда обкладинка.

6. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга третя: 1948. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно-визвольного руху протягом 1948 р. Усі подані матеріали мають інформаційно-звітний характер. Київ–Торонто, 2003, 523 стор., тверда обкладинка.

7. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга четверта: 1949–1959. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно-визвольного руху протягом 1949–1959 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно-звітний характер. Київ–Торонто, 2003, 716 стор., тверда обкладинка.

8. Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944-1946. Документи і матеріали. Збірник містить документи керівництва УПА-Північ і УПА-Південь, Краєвого проводу ОУН ПЗУЗ і НВРО та груп (Воєнних Округ) «Заграва», «Богун», «Тютюнник» і з'єднань груп «33» (ПЗК «Москва»), «44» (ПСК «Одеса»). Київ–Торонто. 2006, 1448 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

9. Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1944–1945. Книга містить архівні документи з переслухань радянськими репресивними органами таких осіб, як: Михайло Степаняк, Євген Басюк, Мирослав Гайдук, Ярослав Білінський, Артемізія Галицька, Олександр Луцький, Юрій Стельмащук, Петро Дужий, Микола Дужий, Володимир Павлик, Омелян Польовий, Федір Воробець, Дмитро Вітовський, Василь Левкович. Київ–Торонто, 2007, 912 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

10. Життя і боротьба генерала “Тараса Чупринки” (1907–1950). Документи і матеріали. У книзі зібрані документи та матеріали за 1907–2005 рр., які характеризують основні віхи життя і діяльності керівника українського визвольного-революційного руху в 1943–1950 рр. ген. Романа Шухевича (“Тараса Чупринки”) та присвячені його пам’яті. Поряд з документами Галузевого державного архіву СБ України до збірника увійшли документи Державного історичного архіву України у Львові і, частково, – ЦДАВО України, а також матеріали, які публікувалися в “Літописі Української Повстанської Армії” (Торонто) та в інших виданнях. Київ–Торонто, 2007, 832 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

11. Мережа ОУН(б) і запілля УПА на території ВО “Заграва”, “Турів”, “Богун” (серпень 1942 – грудень 1943 рр.). До книги увійшли 353 раніше не опублікованих документи з різних територіальних осередків ОУН(б) і запілля УПА на Волині й Південному Поліссі за серпень 1942 – грудень 1943 рр., які відображають діловодство КП, округ, районів ОУН(б) на ПЗУЗ (серпень 1942 – вересень 1943 рр.), а також округ, надрайонів, районів, кущів, підрайонів і станиць запілля УПА на ПЗУЗ (вересень – грудень 1943 р.). Київ–Торонто, 2007, 848 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

12. Воєнна Округа УПА “Буг” 1943–1952. Документи і матеріали. Книга 1. Том містить документи командування воєнної округи і окремих підрозділів, пресові видання “Буг”, як також звітно-інформативні документи керівництва ОУН на Львівщині. Київ–Торонто, 2008 р., 800 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

13. Воєнна Округа УПА “Буг” 1943–1952. Документи і матеріали. Книга 2. Том містить документи командування Воєнної Округи і окремих підрозділів, пресові видання, як також звітно-інформативні документи керівництва ОУН на Львівщині. Київ – Торонто, 2009 р., 1232 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

14. УПА і запілля на ПЗУЗ. 1943–1945. Невідомі документи. До збірника увійшли нещодавно виявлені у різних архівах України історичні джерела УПА (УПА–Північ) (266 документів, світлини), що раніше були не відомі широкому загалові. У них висвітлюється

історія керівництва, військових підрозділів, армійського заплілля за 1943–1945 рр. Територіальний ареал: північний захід, центр, північний схід Волині, Південне Полісся. Київ – Торонто, 2010 р., 640 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

15. Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1946–1952. Книга 2. Книга містить архівні документи з переслухань радянськими репресивними органами таких осіб, як: Миколи Павловича, Івана Павловича-Бабинця, Петра Лиховського, Віктора Харківа, Григорія Голяша, Юліана Матвіїва та Степана Ковалю. Київ–Торонто, 2011, 840 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

16. Волинь і Полісся у невідомій епістолярній спадщині ОУН і УПА. 1944 – 1954 рр. У книзі вміщено 281 діловий лист, а також фрагменти, розсекречені СБУ за останні 3 роки. Авторами джерел є як керівники УПА і збройного підпілля ОУН (Роман Шухевич, Василь Кук), так і функціонери крайового рівня (Микола Козак, Василь Галаса та ін.). Діловий епістолярій висвітлює маловідомі, переважно трагічні події національно-визвольної боротьби на Волині та Поліссі у 1944 – 1954 рр. Київ–Торонто, 2011, 1024 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Готуються до друку:

- Осип Дяків-“Горновий”. Документи і матеріали.
- Документи підпілля ОУН і УПА в Центрі, на Сході та Півдні України в 1940-1950-х рр.
- Ярослав Старух. Документи і матеріали.
- Воєнна округа УПА «Лисоня». Документи і матеріали. 1943–1952.

СЕРІЯ «ЛІТОПИС УПА» – БІБЛІОТЕКА

1. Юрій Ступницький. Спогади про пережите. Автор – волиняк – оповідає про свою родину та переживання від юнацьких років (кінець 30-х) до виходу з ув’язнення в середині 50-х років. Автор є сином начальника штабу УПА полк. Леоніда Ступницького, разом з яким у 1943 р. пішов до УПА, де навчався у старшинській школі «Дружинники». Після арешту в 1944 р. поневірявся по тюрмах і таборах Радянського Союзу. Київ, 2000, 128 стор., м’яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

2. Володимир В’ятрович. Рейди УПА теренами Чехословаччини. Монографію присвячено одному з маловідомих аспектів історії українського національно-визвольного руху 1940-1950 років – рейдам УПА чехословацькими теренами. Обрана тема дозволяє автору показати розмах національно-визвольної бороть-

би в Україні, її вплив на події у післявоєнній Європі, без чого неможливе правильне і об'єктивне тлумачення суспільних процесів того часу. Львів, 2001, 208 стор., м'яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

3. Ярослав Грицай – «Чорнота», Параскевія Грицай. А рани не гоїлися: Спомини «Чорноти». У книзі описані спогади чотового командира УПА «Чорноти» про події, що відбувалися в 1943-1945 роках на Закерзонні, та про його страдницьке життя в більшовицьких тюрмах і концтаборах Сибіру. Мемуари підготовлені до друку дружиною автора Параскою Грицай (з дому Ротко), яка протягом довгих років відтворювала розповіді свого чоловіка, уточнювала, доповнювала та систематизувала їх. Львів, 2001, 332 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

4. Спогади вояків УПА та учасників збройного підпілля Львівщини і Любачівщини. Книга містить спогади Василя Левковича («Вороного»), його дружини Ярослави, сотенного Миколи Тарабана («Тучі»), вояків УПА Івана Філя («Шеремети»), Івана Василевського–Путко («Вуса»), оргмоба Костя Міхалика («Думи») та зв'язкової Катерини Когут–Лялюк («Грізної»). В книзі подана коротка згадка про Якова І. Чорнія («Кулю», «Мушку», «Ударника»), командира Перемиської 6 ВО УПА, авторства Федора Лопадчака. Львів, 2003, 448 стор., тверда палітурка в суперобкладинці, ілюстрації.

5. Мирослав Горбаль. Довідник-пошуківець. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Львівщини (без Дрогобиччини). 1944-1947 (за архівними документами). Книга є підсумком опрацювання архівних документів з фондів Державного архіву Львівської області за 1944-1947 роки. Ці документи мають інформаційно-звітний характер (також плани заходів, стенограми нарад, протоколи засідань та допитів, підпільні документи, прокурорські аналізи, агентурні справи тощо) й викривають суть боротьби комуністичного режиму проти національно-визвольного руху на вказаних теренах. У довіднику подані ключові ідентифікаційні дані про осіб, які були пов'язані з тим рухом, та джерела інформації цих даних. Львів, 2003, 416 стор., м'яка палітурка.

6. Мирослав Горбаль. Довідник-пошуківець. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Дрогобиччини. 1939-1950 (за архівними документами). У цій праці зібрана трагічна інформація про особи та події, що, безпосередньо чи опосередковано, у позитивному чи негативному плані, були пов'язані з визвольною боротьбою на території тодішньої Дрогобицької області у 1939–50-х роках. Основна інформація – результат опрацювання документів архівних справ Державного архіву Львівської області (ДАЛО) та інших архівів, а також видань, публікацій і машинописів з цієї тематики; дописів, свідчень, спогадів та листів. Львів, 2005, 1312 стор., ілюстрації, тверда палітурка.

7. Володимир Ковальчук. Діяльність ОУН (б) та Запілля УПА на Волині та південному Поліссі (1941-1944 рр.). В книзі досліджено інформативний потенціал джерел з історії діяльності мережі ОУН і запілля УПА на ПЗУЗ. Обговорюється формування первісної джерельної бази, особливості фондоутворення, діловодство, проводиться класифікація документального масиву джерел та з'ясовано особливості діяльності референтур ОУН(б) і запілля УПА. Львів, 2006, 512 стор., тверда палітурка.

8. Онишко Леся. «Нам сонце всміхалось крізь ржаві ґрати». Катерина Зарицька в українському національно-визвольному русі. У цій монографії на основі архівних документів та матеріалів, спогадів учасників подій досліджено етапи становлення світогляду Катерини Зарицької, її участь в формуванні Українського Червоного Хреста; діяльність в референтурі пропаганди ОУН (б) та налагодження зв'язків головнокомандувача УПА Романа Шухевича; показано її життєвий шлях в тюрмах і таборах ССРСР, а потім на волі. Львів, 2007, 928 стор., тверда палітурка, суперобкладинка, ілюстрації.

9. Коханська Галина. З Україною у серці. Спомини. Спомини присвячені історії національно-визвольного руху на Волині 1930-1950 рр. Вони відображають діяльність польського окупаційного режиму та більшовицькі репресії 1939-1941 рр. Авторка детально розповідає про свій вступ в ряди ОУН, проходження вишколів, свою діяльність в Колківській республіці УПА у відділі розвідки. Окремий розділ споминів присвячений ув'язненню в комуністичних таборах. Львів, 2008, 400 стор., тверда палітурка, суперобкладинка, ілюстрації.

10. Олександр Ішук, Ігор Марчук, проф. Дарія Даревич «Життя і творчість Ніла Хасевича». Книга написана на раніше недоступних, засекречених матеріалах з архіву Служби безпеки України і розкриває життєвий та творчий шлях видатного художника-графіка, члена УГВР з 1949 року, ілюстратора багатьох видань ОУН і УПА – Ніла Хасевича («Бей», «Зот», «Рибак»). Доповнено видання повноколірним каталогом праць мистця. Львів, 2011, 432 стор., тверда палітурка, суперобкладинка, ілюстрації.

11. Олександр Ішук. «Молодіжні організації ОУН (1939-1955 рр.)». В монографії на основі комплексного аналізу наукової літератури, опублікованих історичних джерел та архівних матеріалів досліджено участь української молоді у боротьбі за державну незалежність у 1939-1955 рр. Торонто – Львів, 2011, 896 стор., тверда палітурка, суперобкладинка, ілюстрації.

СЕРІЯ «ПОДІЇ І ЛЮДИ»

1. Посівнич Микола. Нескорений командир. У нарисі висвітлюється життєвий шлях провідного члена ОУН та Головного командира

УПА Романа Шухевича, незламного лідера національно-визвольної боротьби українського народу. Торонто-Львів, Видання 2-е, доповнене. 2008, 80 стор., ілюстрації.

2. Осмак Наталка. Кирило Осмак – нескорений Президент УГВР. Пропоноване дослідження розкриває на основі архівних документів і матеріалів невідомі сторінки життя і діяльності одного з чільних керівників українського визвольного руху 1940-х років. – Торонто-Львів, 2008, 128 стор., ілюстрації.

3. Посівнич Микола. Степан Бандера. Життя присвячене свободі. Пропоноване дослідження присвячене життю та діяльності Провідника ОУН та ЗЧ ОУН Степана Бандери в 1920–1959 рр. На основі спогадів та документів у книзі висвітлено боротьбу і роль ОУН і ЗЧ ОУН та її лідера у тогочасних суспільно–політичних процесах. Крім того, читач зможе довідатися про родинне, шкільне, студентське оточення, в якому формувалася особистість майбутнього Голови проводу ОУН та ЗЧ ОУН. Торонто–Львів, 2008, 112 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

4. Петро Й. Потічний. Моя дорога. Короткий біографічний спомин Петра-Йосифа Потічного, написаний англійською мовою, охоплює період від народження до часу, коли він, як юнак, вояк УПА, прибув зі своїм відділом до Західної Німеччини під кінець 1947 р. Торонто–Львів, 2008, 124 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

4/II. Петро Й. Потічний. Моя дорога. Частина 2. Дана книга є продовженням англійськомовних біографічних споминів Петра-Йосифа Потічного, яка описує його життя в Сполучених Штатах (1950–1964), службу в американській морській піхоті підчас Корейської війни, здобуття університетської освіти у Філадельфії і Нью-Йорку та завершується його подальшим переїздом до Канади. Торонто–Львів, 2010, 112 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

5. «Грім» – полковник УПА Микола Твердохліб. Спогади і матеріали. / Упорядник Роман Грицьків. Видання присвячене полковнику Української Повстанської Армії Миколі Твердохлібу – «Грому». Кризь призму спогадів безпосередніх учасників подій та інших матеріалів у збірнику зображено життя і діяльності видатного повстанського командира, а також висвітлено національно-визвольну боротьбу 1930-х – 1950-х років у Карпатах. Торонто–Львів, 2008, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

6. Михайло Романюк. Петро Федун – «Полтава» – провідний ідеолог ОУН та УПА. Пропоноване видання присвячене життю та діяльності одного із керівників збройного підпілля ОУН та УПА Петра Федуну – «Полтави». На основі архівних документів висвітлено процес формування світоглядних позицій, національно-патріотичних переконань та його творчої спадщини. Торонто–Львів, 2009, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

7. Українська Головна Визвольна Рада / Упорядники П. Й. Потічний, М. Посівнич. У книзі про УГВР поміщено статті Р. Шухевича, м. Дужого і А. Камінського, спогади Л. Шанковського, Д. Ребет у яких висвітлено боротьбу і роль УГВР у тогочасних українських суспільно-політичних процесах. Торонто–Львів, 2009, 136 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

8. Володимир Іванченко. Квітка у червоному пеклі: життєвий шлях Людмили Фої. Брошура присвячена життю Людмили Фої (“Оксани”, “М. Перелесник”), 1923–1950, котра була одним із організаторів підпілля ОУН (б) у м. Києві під час Другої світової війни. Арештована вона витримала тортури в'язниці НКДБ. Будучи ключовою фігурою у протистоянні радянських спецслужб з СБ ОУН, зірвала потужну чекістську операцію з виявлення та знищення керівників українського визвольного руху. Одночасно вона – авторка чудових літературних творів. Людмила Фоя загинула в нерівному бою з військовою групою МДБ, рятуючи пораненого друга. Торонто – Львів, 2009, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

9. Олександр Іщук. Життя та доля Михайла Дяченка – “Марка Боеслава”. Книга присвячена життю та долі Михайла Дяченка – поета, письменника, підпільника й одного з керівників Карпатського КП ОУН, автора чималої кількості поетичних творів та оповідань, у яких чітко продемонстровано мету та завдання українського визвольного руху середини ХХ століття. Вперше оприлюднено раніше невідому інформацію про заходи радянських каральних органів із розшуку м. Дяченка, виявлену в ГДА СБУ, окремі його твори та маловідомі фотографії. Торонто – Львів, 2010, 140 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

10. Олександр Іщук, Володимир Іванченко. Життєвий шлях Галини Голояд – “Марти Гай”. У книзі чи не вперше на основі архівних документів МДБ УРСР, збережених в Галузевому державному архіві СБ України, детально висвітлено життя та долю однієї з чільних діячок українського визвольного руху Галини Голояд – “Марти Гай”. Книгу доповнено творами письменниці, маловідомими фотографіями та документами з архівів радянської державної безпеки. Торонто – Львів, 2010, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

11. Володимир Мороз. Портрет Осипа Дяківа–“Горнового”. Книга присвячена життю та діяльності одного з провідних публіцистів воюючої України, члена Проводу ОУН на українських землях та заступника Голови генерального секретаріату УГВР, підполковника-політвиховника УПА Осипа Дяківа. На підставі широкого масиву джерел з'ясовано його внесок в український національно-визвольний рух, висвітлено основні ідеї понад двох десятків публіцистичних праць. Торонто – Львів, 2010, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

12. Володимир Мороз. Зиновій Тершаковець-“Федір”. Зиновій Тершаковець увійшов в історію українського національно-визвольного руху як крайовий провідник ОУН Львівщини та засновник і редактор підпільного видання “Літопис УПА”. Докладно про ці та інші аспекти його життя та діяльності йде мова у даній книзі, написаній на широкій джерельній базі, зокрема невідомих архівних документах. Також вперше з 1944 р. публікується праця З.Тершаковця “Польське питання”, в якій розкрито погляд українського підпілля на стосунки із своїм західним сусідом. Торонто – Львів, 2011, 128 стор., м’яка палітурка, ілюстрації.

13. Микола Андрущук-«Вороний». Записки повстанця. Книга спогадів Миколи Андрущука-«Вороного» охоплює період з весни 1943 р. по весну 1944 р. і подає широку картину дій українських повстанців на південній Волині. Автор приймав безпосередню участь у тих подіях і зустрічався з багатьма повстанськими командирами — Д. Клячківським – «Климом Савуром», П. Олійником – «Енеєм», М. Свистуном – «Ясеном». Про славних повстанських командирів та про чисельні бої з німецькими підрозділами, найбільший бій загонів УПА та військ НКВС на Гурбах і важкий Північний рейд міститься інформація на сторінках цього видання. Торонто – Львів, 2011, 128 стор., м’яка палітурка, ілюстрації.

14. Олександр Іщук, Наталія Ніколаєва. Ярослав Богдан – «Всеволод Рамзенко». В книзі розповідається про життєвий шлях та творчу діяльність відомого письменника-підпільника і чільного діяча ОУН Ярослава Богдана – «Всеволода Рамзенка» (1915-1953). На основі невідомих архівних документів з ГДА СБ України відтворено основні етапи життя та проаналізовано тематику основних праць Я. Богдана. Торонто – Львів, 2011, 128 стор., м’яка палітурка, ілюстрації.

15. Дмитро Проданик. Шлях боротьби Василя Сенчака-«Ворона». У книзі на основі архівних документів та спогадів колишніх учасників та симпатиків визвольного руху висвітлено життєвий та бойовий шлях Василя Сенчака-«Ворона» на посадах районного референта СБ Солотвинщини та надрайонного референта СБ Станиславівщини, а також проведено дослідження ходи «чорної» зради на Станиславівщині 1951 р., під час якої і загинув «Ворон». Торонто – Львів, 2011, 128 стор., м’яка палітурка, ілюстрації.

16. Олександр Іщук, Ігор Марчук. Брати Бусли. Життя за Україну. Книга про відомих діячів ОУН на Волині Олександра та Якова (референт пропаганди Проводу ОУН) Буслів подає інформацію про їхній нелегкий життєвий шлях. Торонто – Львів, 2011, 128 стор., м’яка палітурка, ілюстрації.

17. Світло душі родини Левицьких / Упорядник Марія Прокопець. В книзі розповідається про долю родини Левицьких, долю, яка певною мірою була типовою для численних галицьких родин

у першій половині ХХ століття. В час лихоліття 2-ої Світової війни, опинившись між жорнами бунатних та червоних окупантів, з 8-ми дітей о. Юрія Левицького та Анастасії з Зубрицьких п'ятеро загинуло у боротьбі за волю України. Торонто – Львів, 2011, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

“ЛІТОПИС УПА” В МЕРЕЖІ INTERNET

Заходами Адміністрації видавництва “Літопис УПА” детальну інформацію українською та англійською мовами про видання та споріднені матеріали можна знайти в мережі Internet за адресою:

<http://www.litopysupa.com>

Ця інформація складається з чотирьох груп.

1. Вступ до серій (*Introduction to the Series*), який дає загальні інформації про “Літопис УПА” та цілі видавництва.

2. Інформації про замовлення (*Ordering information*), які дають короткі інформації про кожний том серій та як їх замовляти.

3. Книги “Літопис УПА” (*Litopys UPA volumes*), де про кожний том подано не тільки повну бібліографічну інформацію (титульна сторінка, дата і місце публікації, число ISBN, ціна та редактор книги), але також повний текст вступної статті та резюме матеріалів тому. Текст ілюстрований знімками, які знаходяться в книзі.

4. Споріднені матеріали (*Related Materials*). У цій групі подані публікації інших видавництв, що відносяться до теми УПА та Збройного підпілля в Україні.

Аналогічну інформацію англійською мовою можна знайти також на web сторінці за адресою:

<http://www.infoukes.com/commercial/litopysupa/index.html>

*Про подальші інформації можна звертатися на адресу
Адміністрації:*

— Микола Кулик — **mykola.kulyk@litopysupa.com**
або Редакції:

— Петро Й. Потічний — **peter.potichnyj@litopysupa.com**

Адміністрація в Україні — **litopys@bs.lviv.ua**

Будемо вдячні за відгуки читачів на наше видання.

Пишіть на подані адреси або також на
www.litopysupa.com

ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА В США Й КАНАДІ
та
ТОВАРИСТВА КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА
ім. ГЕН. ХОР. ТАРАСА ЧУПРИНКИ В США Й КАНАДІ

ВИДАВНИЧИЙ КОМІТЕТ “ЛІТОПІСУ УПА”

*М. Бошно, І. Василевський-Путко, І. Гомзяк, Параска Грицай,
О. Дольницький, О. Жигар, Б. Ковалик, М. Кошик,
М. Кулик, Р. Кулик, Катерина Лялюк, М. Луцак, П. Мицак,
Емілія Нагірна-Зінько, Марія Пискірь, А. Потічний, П. Потічний,
М. Рошецький, І. Росіл, Наталя Солтис, І. Терещенко,
Ярослава Філь, О. Цилюпа, С. Шпак, Є. Штендера*

Адміністрація:

М. Кулик, Р. Кулик, Емілія Нагірна-Зінько, Наталя Солтис

Адреса:

*LITOPYS U.P.A.
P.O. Box 97, Station “C”
Toronto, Ontario, M6J 3M7, Canada
mykola.kulyk@litopysupa.com*

Адміністрація в Україні:

Ігор Гомзяк, Богдан Столяр

Благодійний Громадський Фонд “Літопис УПА”
ім. Володимира Макара

Микола Посівнич

Адреса: “Літопис УПА”

*пл. Міцкевича, 6/7, Львів 79000 Україна
тел.(38-032) 272-4064 e-mail: litopys@bs.lviv.ua*

Наукове видання
ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ
Нова серія, том 16

Волинь і Полісся
у невідомій епістолярній спадщині
ОУН і УПА
1944 – 1954 рр.

Упорядники:

В. КОВАЛЬЧУК, В. ОГОРОДНІК

Підписано до друку 12-24-2011. Формат 70 x 100¹/₁₆
Папір офсетний. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 23,17. Обл.-видавн. арк. 18,12.
Наклад 1000. Зам. № 12-24/11